

מסכת עירובין פרק ראשון קתני פסולה כתבו התו' דלשון ימעט משמע חומרא בעלמא ואתי למיטעי כו' אבל במבוי דרבנן אין לחוש וניחא ליה טפי למיתני לישנא מעלי' דפסולה מגונה הוא כ"כ התו' בריש סוכה וזה נראה דוחק לומר דמשום לישנא מעליא לא חייש תנא למיתני מלתא דאית ביה תרתי לריעותא חדא דאתא למיטעי ועוד דלא הוי דומיא דסוכה דקתני פסולה לכך נראה דה"פ סוכה דאורייתא תני פסולה דלשון פסולה משמע דאורייתא מבוי דרבנן תני תקנתא דל' ימעט משמע חומרא דרבנן בעלמא וכך כתבו התו' שם: ושניהן מקרא אחד דרשו ושחטו פתח אהל מועד תימא והלא ברי' ויקרא כתיב יקריבנו אל פתח אהל מועד על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד וכן בסוף פרשת פקודי ואמחי מייתי הך קרא דושחטו פתח אהל מועד דכתיב בתר הכי.

ויש לומר דמקדש ומשכן לא גמרינן להו מהדדי כמ"ש התו' וא"כ כל היכא דכתיב אהל מועד אהל מועד דוקא הוא ואין היכל בכלל כיון דלא ילפינן להו מהדדי אלא דהך קרא דושחטו פתח אהל מועד לחודא על כרחך בהיכל איירי כדמסיק דכיון דלא נכתב אלא לאשמעי' דשלמים ששחטן קודם פתיחת הדלתות דפסולין כדאמר בסמוך אם כן על כרחך בהיכל איירי דבמשכן לא היו דלתות כמ"ש התו' בשם הר"ר נתנאל ואיצטריך למימר נמי דמקדש איקרי משכן משום דאי לאו הכי לא הוה שייך לאוקמי קרא דושחטו פתח אהל מועד במקדש ולהך דרשה כיון דאהל מועד כתיב לכך קאמר דאין לחוש כיון דאשכחן קרא דקרי לה למקדש משכן הוה ליה כמאן דכתיב ושחטו פתח המקדש והכי פירוש הסוגיא אשכחן משכן דאיקרי מקדש ומקדש דאיקרי משכן וכיון דמקדש איקרי משכן מוקמינן להאי קרא דושחטו פתח אהל מועד להיכל דאי לא תימא הכי דכיון דמקדש איקרי משכן מוקמינן להאי קרא דושחטו פתח אהל מועד להיכל הא דאמר רב יהודה אמר שמואל שלמים וכו'.

אבל אין לפרש דאי לא תימא הכי דמקדש איקרי משכן הא דאמר רב יהודה וכו' דאם כן למה ליה לאתויי הא דרב יהודה הא קרא בהדיא כתיב דמקדש איקרי משכן מדכתיב ונתתי את משכני בתוכם ומשכן איקרי מקדש מדכתיב ועשו לי מקדש כדאמר בסמוך ובפ"ב דשבועות כתבו התו' דמשכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן גמרינן להו מהדדי ולא משמע כן מדקא מייתי רב יהודה קרא דושחטו פתח אהל מועד ולא מייתי הנך קראי דכתיב ברישא: בין לרבנן בין לרבי יהודה לילפי כו'.

פירש"י ז"ל התו' דארוחבה פריך ולא משמע כן מדלא קאמר אלא הא דתנן הרחב מעשר אמות ימעט נילף מפתח שער החצר כו' כיון דעד השתא בגובה איירי ועוד דלרבי יהודה אמאי פריך מפתח שער החצר ולא פריך מפתח אולם דקאי ביה כדפריך בסמוך ועוד דלישנא דבין לרבנן בין לר' יהודה לא אתי שפיר כיון דברוחבה לא פליגי לכך נראה דאגובהה פריך ומשום דלא מסתבר למיל' מפתח אהל מועד כיון דשלא כדין נקרא פתח שהרי היה פרוץ במלואו כמ"ש התו' בסמוך ולרבי יהודה נמי אין סברת למילף מפתח אולם הבית כיון דלא כתיב קרא הכי אי נמי ללישנא קמא פריך דרבי יהודה נמי יליף לה מושחטו פתח אהל מועד וכן כתבו התו' בפרק קדשי קדשים דאגובה פריך וכתבו דבתר הכי גרסינן ואיבעית אימא קלעים חמש עשרה אמה וכי כתיב וקומה ברוחב חמש וכו' ע"ש: ורבי יהודה פתחו של אולם גמר הוה מצי למיפרך דאי מפתחו של אולם גמר

וס"ל דפתח של אולם מיקרי פתח א"כ פתחו של היכל אמאי לא היה גבוה אלא עשרים ורחב עשר היה לו לעשותו שוה לאולם כדפריך בסמוך אלא דעדיפא פריך וכתבו התו' והא דלא משני שאני אולם דהוה ליה צורת פתח משום דאליבא דרב קיימינן וקשה דא"כ מאי שקיל וטרי ש"ס בסמוך אליבא דרבנן אלא מעתה לא תהני לי' צורת הפתח וכו' מידי הוה טעמא אלא לרב כו' כיון דכבר אסיק אדעתא הך שינויא דאליבא דרב קיימינן מעיקרא כי שקיל וטרי אליבא דר"י לכ"נ דהא דקאמר ור"י מפתחו של אולם גמי' לאו מקשן הוא אלא אביי גופיה הוא דשקיל וטרי הכי ואם כן איכא למימר דאביי קושטא דמלתא משני דלא מצי למימר דר"י לא פליג ושני אולם דה"ל צורת פתח כיון דבהדיא אשכחן ברייתא דפליג ומה שהקשו התו' דמאי פריך מפחח שער החצר ולא משני משום דהוי ליה צורת הפתח כו' צריך לומר כשינוי' קמ' שכתבו התו' דצורת הפתח שעשה מן הצד לא עשה כלום.

דף ג אלא מעתה לא תיהני ליה אמלתרא דוקא לדרב דאית ליה טעמא דקורה משום פתח הוא פריך דלדידיה הא דאמלתרא מהני במבוי ע"כ משום דס"ל דע"י אמלתרא הוי פתח אפי' יותר מעשרים ולכך פריך כיון דהיכל הויה ליה אמלתרא היה להם לעשות פתחו שוה לאולם כמ"ש התו' לעיל אבל אי לאו הא דרב איכא למימר דטעמא דקורה משום היכרא הוא כדאמרי' לקמן ובסמוך דקאמר ורב נחמן בר יצחק הניחא כו' אע"ג דמעיקר' נמי אסיק אדעתיה טעמא דהיכרא כדפי' מ"מ כיון דאיהו נקט ליה בהדיא לכך פריך לדידיה:.

לרבנן קורה טעמא מאי משום היכרא משום דברייתא דקתני יתר מפתחו של היכל לרבנן היא לכך נקט לרבנן קורה טעמא מאי מיהו לר' יהודה נמי טעמא דקורה משום היכרא הוא וס"ל דלמעלה מעשרים נמי הוי היכרא. ורבינו יהונתן כתב דר' יהודה אית ליה דטעמא דקורה לאו משום היכרא הוא אלא משום מחיצה דאמרי' פי תקרה יורד וסותם ותימה דא"כ מאי קאמר בסמוך דאי אשמעינן גבי סוכה בהא קאמר ר' יהודה כו' אבל מבוי דלהילוך עביד אימא מודה להו לרבנן והא טעמא דר"י משום מחיצה הוא ולא משום היכרא: אמר רבה במבוי כשר בסוכה פסול קצת תימה אמאי פסולה והא שלטה ביה עינא ורבה אית ליה דטעמא דסוכה למעלה מכ' פסול משום דלא שלטה ביה עינא כדאמר לעיל עיין בתו' ריש פרק קמא דסוכה הלל סוכה תנן חלל מבוי תנן.

משמע דלישנא דמתניתין הכי משמע ליה דקאי אחלל. ונראה דדייק הכי מדקתני מבוי שהוא גבוה למפלה מעשרים אמה ז א קתני מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה כדקתני ברייתא דמייתי רב פפא משמע דבחלל איירי שהקורה הונח מעשרים אמה ולמעלה מהן נמצא שהחלל מן הקורה לארץ הוא יותר מד' אמה.

וברייתא דלא קתני נמי למעלה מעשרים אמה משום דלא אצטריך למיתני הכי דכיון דקתני יותר מפתחו של היכל על כרחך גבוה מחלל עשרים קאמר דאי לאו הכי לא הוי יותר מפתחו של היכל כיון דהיכל חללה גופיה עשרים הוה: לעולם רבי שמעון ורוב אמות קאמר אף על גב דאיכא נמי גדר שנפרץ עד עשר אמות כו' דהוה באמה בת חמשה כמ"ש התו' א"כ תרי ותרי נינהו י"ל דכמה הלכות שנויות במסכת כלאים דאזלינן בהו בתר חשבון אמות וכלהו בת ששה נינהו והווי להו רובא והא דלא מייתי הכא אלא הנך

תרתי קרחת הכרם ומחול הכרם י"ל דבחדא נמי הוה ליה סגי אלא משום דש"ס בעי למידק מההיא דרצופין דרב נחמן דרובא קאמר ולהכי איצטריך לאתויי מיהא תרתי כי היכי דליהו רובא להדי חדא וכיון דאשמעינן דרובא מלתא היא תו לא איצטריך לאתויי מידי דכל השונה מס' כלאים ויודע ההיא דגדר שנפרץ דהוה באמה בת חמשה יודע נמי כמה משניות השנויות התם גבי ההיא דגדר שנפרץ לענין חשבון אמות דהוה כלהו באמה בת ששה: דף ד בשלמא לרבא כי היכי דליהויין כו' נראה דאיצטריך למימר בשלמא לרבא משום דלכאורה לרבא נמי קשיא דפשיטא דברייתא דקתני ובלבד שלא יהו מכוונות היינו שלא יהו מצומצמות דהכי משמע לישנ' דמכוונות לכך קאמר דלרבא איכא למימר דליהויין הללו שוחקות והללו עצבות קאמר והשתא בסמוך דמסיק לאביי דאמר כרשב"ג נחא דלא תיקשי מאי אצטריך רשב"ג למימר ובלבד שלא יהו מצומצמות דהא ת"ק נמי סבירא ליה הכי דאמת.

כלאים יהו שוחקות דכיון דפשטא דמכוונות היינו מצומצמות איכא למימר דלאביי פליג רשב"ג בתרתי דת"ק סבר דכל אמות באמה בת ששה וכולן לא יהו מכוונות דהיינו מצומצמות אלא שוחקות ורשב"ג סבר דדוקא אמת כלאים בת ששה ודוקא אמות כלאים לא יהו מצומצמות אבל שאר אמות בת חמשה ומצומצמות ואביי דאמר לעיל אמת סוכה ואמת מבוי בת חמשה היינו בת חמשה ועצבות ואמת כלאים ששה היינו בת ששה ושוחקות כיון דכרשב"ג סבירא ליה ולפי מה שפירשתי הא דקאמר בסמוך אמר לי רבא רשב"ג הא אתי לאשמעי' אמת כלאים לא יצמצם נראה דה"ק רשב"ג לא אתי למעוטי שאר אמות בנות ה' אלא למעוטינהו דלא להוי שוחקות ולפרושי מילתא דתנא קמא אתי דקאמר ובלבד שלא יהו מכוונות דמשמע לפי פשוטו שלא יהו מצומצמות אלא שוחקות כדפרי' לכך קאמר רשב"ג דאמר כלאים לא יצמצם קאמר דשלא יהו מכוונות דנקט ת"ק היינו דליהויין הללו שוחקות והללו עצבות ואם כן אמת כלאים דוקא לא יצמצם.

ורש"י ז"ל פי' משום דרבנן אמרי ובלבד שלא יהו מכוונות דיש מהן שוחקות ויש מהן עצבות ולא פירשו איזה מהן שוחקות ואיזה מהן עצבות ואתי איהו לפרושי דהנך דכלאים ליהו שוחקות וקשה לפי' דהא הך מלתא לא איצטריך ליה לרשב"ג לפרושי דמידי הוא טעמא שאין כל האמות שוות משום דלא ידעינן אמות שאמרו חכמים אי אמות שוחקות אי אמות עצבות קאמרי ולכך אזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא וא"כ כיון דרבנן אמרי ובלבד שלא יהו מכוונות דיש מהן שוחקות ויש מהן עצבות פשיטא דהנך דכלאים היו שוחקות והני דסוכה ומבוי היו עצבות כי היכי דליהו הכא והכא לחומרא דאי אמרינן איפכא הוה הכא והכא לקולא ואין זה סברא כלל: לאביי ודאי תנאי היא והא דלא קאמר נמי לאביי דרשב"ג אתי לפרושי מלתא דת"ק דכל אמות שאמרו חכמים דנקט ת"ק היינו כל אמות שאמרו חכמים בכלאים עיין בתשובות הרשב"א סימן שי"ז ומה שתירץ בזה גפן כדי רביעית יין לנזיר כתבו התוספות בהג"ה ואי בשתייה איירי לחייבו אם שתה כשיעור מה שמפיל זית אגורי מן היין דמשערין ביין וכו' דפשיטא כיון דשתה יין שלא ישער אלא ביין ולא ידענא מאי פשיטא אדרבא מהיכי תיתי לחייבו אם שתה כשיעור מה שמפיל זית אגורי מן היין והלא היין שמפיל אינו כדי כזית כיון שהיין נגדש על שפת הכלי ואי לאו קרא פשיטא דאין סברא לחייבו כיון דליכא כזית.

במים במי מקוה בפ"ק דחגיגה פירש"י ז"ל נקודתו בפתח לאשמעינן מים המיוחדים לאפוקי מים שאובין וכ"כ בתשובת הרשב"א סי' שי"ז והקשו התוס' שם דהא מים שאובין מאך ובור מקוה מים נפקא. ובספרי פרשת מצורע איתא ורחץ במים אפילו במי מקוה משמע אמה על אמה ברום שלש אמות אע"ג דרומיה של אדם ארבע אמות כדאיתא בכמה דוכתי י"ל כשנכנס במקוה של אמה על אמה ברום שלש אמות המים עולין למעלה וצפין על ראשו וכ"כ התו' ביומא: כי אתי הלכתא לרובו ולמיעוטו וא"ת אם כן קרא למאי אתא דדרשינן בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ כו' כיון דהלכה למשה מסיני הוא וי"ל דאיצטריך לבית הסתרים כדאי' בפ"ק דקדושין דדריש מה בשרו מאבראי וכו' כ"כ התוספות בפ"ק דסוכה.

מיהו שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים ממילא משמע וא"כ ע"כ כי איצטריך הלכתא לרובו ולמיעוטו ועוד נראה דאילאו דילפינן מבשרו שלא יהא דבר חוצץ כו' הוה אמינא דשער אין חציצה פוסלת בהן והלכתא לבשרו לחודא אתיא וקרא דאת דילפינן מיניה שער אתי לאשמעינן דשער נמי טבילה בעי מיהו חציצה אינה פוסלת בהן אבל השתא דבשרו לחציצה אתי את כל בשרו דילפינן מיניה שער הטפל לבשרו נמי לחציצה אתיא: ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה וא"ת נהי דאיכא למידק מהכא דבעשרה הוי מחיצה כיון שהיה מדבר מעל הכפורת וכתוב השמים שמים לה' מ"מ איהא למימר דבפחות מעשרה נמי הוי מחיצה וי"ל דדייק שפיר דכיון דגובהו של ארון הוה עשרה על כרחו בבציר מעשרה לא הוי מחיצה דאי לאו הכי למה היה גבוה עשרה דאי משום לוחות הא לא הוה עוביין אלא שלשה וכיון דשיעור ארכו ורחבו של ארון לצור' הוה כדאיתא בפ"ק דבבא בתרא פרנסת ארון לארכו צא ופרנס ארון לרחבו כו' על כרחך שיעור קומתו נמי לצורך הוה וכיון דללוחות לא איצטריך כ"כ ש"מ דבבציר מעשרה לא הוי: דף ה' דכ"ד טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה וכיון דמותר לטלטל שם יראה ההיכר בשעת טלטול הלב ליכא למיחש שמא יטלטל משם לרשות הרבים ומ"ד ארבע קסבר אסור להשתמש תחת הקורה וכיון דאסור לטלטל שם איכא למיחש שמא יטלטל מן המבוי אל תחת הקורה קודם שיראה ההיכר: דפתח ליה בקרן זוויות כתבו התוספות והנה עינינו רואות שאיו האלכסון של שלשה על אחד מגיע לאלכסון של טפח על טפח דאלכסון של טפח על טפח הוא טפח ותרי חומשי ואלכסון של שלשה על אחד הוא פחות מכן וזה נראה לעינים שאם תקח רבוע של שלשה על אחד ותחתוך אותו לג' חלקים כל חלק טפח על טפח ותעשה אלכסון א' ארור מקצה אל קצה ועוד תעשה אלכסון קצר של מפתח על טפח כזה הרי קו אלכסון הקצר עם קו השוה שבין ראש אלכסון הקצר לבין ראש אלכסון הארוך אין בהם כי אם שלשה טפחים ותרי חומשי אע"ג שהן עשוין כקשת נמצא שהאלכסון הארוך כיון שאינו עקום והולך ביושר מקצה אל קצה על כרחך אין בו כל כך: לחי הבולט מדופנו של מבוי פירש רש"י ז"ל ולא נעשה שם לשם לחי וקשה דלקמן בפירקין דייק לה אביי מעובדא דרב הונא דס"ל לחי העומד מאליו הוי לחי דקאמר טעמא דלא סמכינן הא סמכינן הוי לחי מאי איצטריך ליה למידק הך מלתא מדיוקא כיון דהכא קאמר בהדיא דהוי לחי ועוד דא"כ אמאי נקט לחי הבולט מדופנו של מבוי הל"ל לחי העומד מאליו ות מארבע אמות נידון משום לחי וכו'.

לכך נראה לפרש דאיירי שהוציא בנינו בפאת ביתו לשם לחי וכיון דמבנין המבוי הוא לכך כל שיש בו כשיעור מבוי דהיינו ארבע אמות נידון משום מבוי פחות מארבע אמות נידון משום לחי אע"ג דמחובר למבוי הוא כיון דאין בכותל זה שיעור מבוי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהלכות שבת שכתב לחי הבולט מדופנו של מבוי כשר ולחי העומד מאליו אם סמכו עליו מקודם השבת כשר משמע דתרי מילי נינהו כדפי' דף ו' רב אמר תורתו כמפולש פירש י' ז"ל דאף זה צריך לחי או קורה לפני פתחיו לצד רשות הרבים לכל רוח ובעקמומיתו צריך צורת הפתח דפילוש שהוא מפולש לחבירו הו' כמפולש לר"ה וכ"כ התוספות והרא"ש ז"ל ודבריהם תמוהים חדא דלשון תורתו כמפולש לא משמע כן אלא משמע דאכ"ג דעקום הוא ונראה כסתום אפילו הכי תורתו כמפולש פי' כאלו היה מפולש ביוש' בלי עקמומית וניתר בצורת הפתח מצד אחד ומצד השני בלחי או קורה ועוד דאין סברא כלל לומר דכיון דהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לר"ה ועוד תימה דלמה יהיה מבוי עקום חמור ממפולש גמור דסגי בצורת הפתח ולחי אחד והתוספות כתבו דבעינן שיראו צורת הפתח כל בני המבוי ולא סברא הוא ועוד דמבוי מפולש גמור מי לא שרי בצורת הפתח ולחי אחד אע"ג שהמבוי ארוך מיל או פרסה אע"ג שאיו כל בני המבוי רואין צורת הפתח ועוד דלקמן קאמר מהו להשתמש תחת הקורה רב אמר מותר להשתמש ומסיק דרב סבר הכירא מלבר פי לבני ר"ה משמע דלדידיה בני מבוי לא בעו הכירא וכל מה שעושין לתקנת המבוי בשביל בני ר"ה הוא וא"כ למה לי צורת הפתח בעקמימות הא כבר אית להו הכירא בלי או קורה העשוין לשני פתחיו ע"כ נראה כדפירשתי וכן פי' ר"י דתורתו כמפולש היינו דאע"ג דעקום הוא ואינו מפולש להדיא לר"ה דינו כאלו היה מפולש ביוש' וניתר בצורת הפתח ולחי ושמאל סבר דכיון שאינו מפולש ביושר ה"ל כסתום שם בעקמימותו ולכך אלו עושין לחי לפתחן ואלו עושין להי לפתחן ותו לא ואין צריכין צורת הפתח וקאמר במאי עסקינן אילימא ביותר מעשר לאו אעקמומית לחודא קאי כדפירש"י אלא שכל המבוי רחב הוא יותר מעשר ולבד קאמר בהא לימא שמואל תורתו כסתום דכיון דיותר מעשר הוא כחז מבוי דמי ובכה"ג לא לימא שמואל דלאו מפולש הוא אבל לרב הוה ניחא אע"ג דהוא רחב מעשר דתורתו כמפולש דקאמר היינו דדין מבוי זה הוי כדין שאר מבוי מפולש גמור וכי היכי דבמבוי מפולש גמור והוא רחב יותר מעשר צריך למעטו עד עשר ועושה לו צורת הפתח מכאן ולחי מכהן הכי נמי במבוי זה שאם הוא רחב יותר מעשר ממעטו ועושה לחי מכאן וצורת הפתח מכאן וכן לשמואל דאמר תורתו כסתום ועושה לחי מכאן ומכאן כשהוא רחב מעשר צריך למעטו תחילה ולא הוצרכו להזכיר מה שצריכין למעטו דליכא מאן דפליג בהכי דלא פליגי אלא אי הוי כמפולש אי הוי כסתום וא"כ בין לרב בין לשמואל אין צריך לעשות כעקמימותו כלום ולקמן דקאמר ואצרכנוה דלתות כבר כתבו התוס' והרא"ש זכרונו לברכה דברוב ספרים גרסינן דלפי וכן כתב ר"ח ז"ל והא דקאמר לקמן האי מבוי עקום דהוה בסורא כר בודיא ואוחבא בעקמימותיה כבר כתב הרא"ש ז"ל דר"ח גרים בשפתיה ואפי' אי גרסי עקמימותיה י"ל דבני ראשו האחד לא רצו לתקן וכן משמע בירושלמי דאין צריך לעשות כלום בעקמומיתו דאיתא התם מבוי שהוא עקום ומפולש ר' יוחנן אמר נותן לחי או קורה מכאן ועושה צורת הפתח מכאן וכו' כמ"ש הרא"ש ז"ל ומה שכתב דש"ס דידן פליגא אדירושלמי אין נראה אבל תימא

דלקמן קאמרי מבוי העשוי כנדל אמר אביי עושה צורת הפתח לגדול והנך כולהו משתרי בלחי וקורה א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום למה ליה צורת הפתח וכיון דבמבוי עקום אין צרי כלום בעקמומיתו אמאי קאמר כמאן כשמואל והא אתי שפיר כדרב וכן הקשה הרא"ש ז"ל ועוד תימה דרבא קאמר עושה צורת הפתח לכולה ואידך גיסא משתרי בלחי וקורה ואי קאי הא דקאמר עושה צורת הפתח לכולהו היינו לצד ר ה ואידך גיסא קאי אפתח מבוי גדול או לאידך גיסא לא אתי שפיר כט ש התוס'.

ועוד קשה דאמאי קאמר דעביד צורת הפתח לכולהו לא ליעבד צורת הפתח אלא בפתיחת מבוי הגדול לר"ה ואידך כולהו לשתפו בלחי וקורה וכן הקשה הרא"ש ז"ל לפר"י ומה שתירץ משום דמבואות קטנות כל אחד מפולש לחבירו כמין ח' וצריך אחד מהן צורת הפתח דוחק הוא כמ"ש לקמן וי"ל דסוגיית מבוי העשוי כנדל לאו כדפירש רש"י ז"ל דאם כן תיקשי אמאי נקט פלוגתייהו במבוי העשוי כנדל דהיינו שמבואות קטנות פתוחות למבוי גדול משני צדדי הא מצד אחד נמי משכחת לה פלוגתייהו שפיר לכך נראה לפ' דמבוי העשוי כנדל היינו שמבואות קטנות פתוחות למבוי גדול משני צדדין ואינן זה כנגד זה דרגלי נדל נמי הן זה שלא כנגד זה וכמ"ש התוספות לקמן בשם ר"ת ז"ל ומבואות הללו מפולשין לר"ה נינהו מבוי קטן שבצד זה מפולש לר"ה דרך מבואות קטנות שכנגדו בצד השני וכחד מבוי נינהו וכן איפכא וכן דרך פתח מבוי גדול הפתוח לר"ה אלא שאינן מפולשין ביושר כי אם בעקמימות כיון שאינן זה כנגד זה וכנגד פתחיהן מבפנים ליכא פילוש כזה הרבים צ"ה רשות צ"ה רשות צ"ה מבוי גדול לחי לחי קטנות דהאי גיסא ודהאי גיסא פ"י בין אותן העומדות מצד ימין דמבוי גדול בין אותן העומדות מצד שמאל דמבוי גדול כולן משתרי בלחי וקורה אא קא"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום דלרב דאמר תורתו כמפולש ובעי צורת הפתח מחד גיסא ה"נ כיון דמבוי קטן שמימין מבוי גדול ומבוי קטן שמשמאל מבוי גדול כחד מבוי מפולש דמי וכן כולן ליבעו נמי צ"ה מחד גיסא אלא אמר רבא אין ה"נ עושה צורת הפתח להאי גיסא לכולהו פי אותן מבואות קטנות העומדות להאי גיסא דמבוי גדול עושה צורת הפתח לכולן ואידך גיסא דהיינו אותן מבואות קטנות העומדות לאידך גיסא דמבוי גדול משתרי בלחי וקורה דהשתא איתא לכלהו צורת הפתח מצד אחד הפתוח לר"ה ולחי וקורה מצד א' הפתוח לרשות הרבים אבל לצד שני הפתוח למבוי גדול אין צריך כלום כדרב מיהו למבוי גדול עושה נמי צורת הפתח משום אותן מבואות דאידך גיסא דמבוי גדול דמשתרו בלחי וקורה דאינהו נמי מבואות עקומות מפולשות לר"ה נינהו דרך פתח מבי גדול הפתוח לרשות הרבים וצריכין צורת הפתח ולא הוצרך רבא להזכירו כיון דקאי אהא דאמר אביי עושה צורת הפתח לגדול וא"ת הנך מבואות דאידך גיסא דמבוי נמי אמאי שרי בלחי וקורה ליבעו צורת הפתח משום דכל אחד מפולש לחבירו כין ח' כמ"ש הרא"ש ז"ל וי"ל דבכי האי גונא לא הוי מפולש לר"ה דמידי הוא טעמא דמבוי המפולש לר"ה משני פתחיו דבעי צ"ה משום דבקעי ביה רבים כשהולכין מר"ה זה לר"ה זה דרך המבוי זה לא שייך בהנך מבואות קטנות כיון שעומדות מצד אחד ואם הוא עומד בר"ה זה למטה ורוצה ללכת למעלה הולך בר"ה עצמו דלמה יסבב דרך המבואות אחר שכתבתי זאת דקדקתי בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה"ש ונראה מדבריו שגם הוא מפרש

הסוגיא כדפירש' שכתב שם מבוי שהיו לו שבילין מצד זה ושבילין מצד האחר שנמצאו מפולשין לר"ה ואע"פ שאינן מכוונין זה כנגד זה הרי כל אחד מהן מבוי מפולש כיצד מכשירין אותו עושה צ"ה לכל אחד ואחד מן השבילין שבצד האחד וכן לפתח הגדול ועושה לכל השבילין שבצד השני לחי או קורה מדכתב שבצד האחד ושבצד השני ולא כתב בצד האחד ובצד השני משמע בהדיא כדפירש דמהאי גיסא ומהאי גיסא דנקט ש"ס מהאי גיסא דמבוי גדול ומהאי גיסא דמבוי גדול קאמר והרב בית יוסף ז"ל הביא דברי הרמב"ם ז"ל בסוף סי' שס"ד וכתב דמשמע מדבריו דכשהן מכוונים זה כנגד זה ומי צריכין תיקון לכל אחד ואחד במקום פתיחתו למבוי ולא דק בדבריו כלל ובש"ע סימן שס"ד כתב דבמבוי עקום צריך לעשות צורת הפתח בעקמימותו ובמבוי העשוי כנדל כתב שעושה לכל אחד במקום פתיחתו למבוי גדול צורת הפתח וכו' ואין נראה כלל אלא כדפי' הסוגיא כן עיקר וכן יש להורות והשתא נימא לדידי דנוהגין לתקן כל המבואות בצורת הפתח על ידי חבל במקום שהן פתוחין למבואות של עובדי כוכבים ובעקמימותן אין עושין כלום אע"ג דכמה מבואות עקומות יש לנו שהעומד שם תוך המבוי אינו רואה שום צורת הפתח אלא משום שאין צריך לתקן אלא ראשי המבואות בלבד במקום שהן מפולשין למבואות של עובדי כוכבים.

וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא כו' משמע דמסיק דאפילו בדלתות לא מיערבא וא"כ איירי בר"ה גמור רחבו י"ו אמה וקשה דלקמן אמרינן דלא התיר רבי יהודה אלא י"ג ושליש כמ"ש התו' ומה שתירצו דלפי המסקנא דמשני כיצד מערבין מבואות המפולשין הכי נמי ההוא דיתר על כן איירי במבוי המפולש כו' ונראה דלא דמיא דברייתא דלעיל שאני דקתני כיצד מערבין דרך ר"ה ולא קתני כי"ד מערבין ר"ה משמע דלאו בר"ה איירי אלא במבואות הפולשות לר"ה והרבים עוברים דרך המבוי וכן משמע מדלא קאמר רבי יהודא הכא במאי עסקינן במבואות המפולש כו' מדנקט לישנא דהכי קאמר משמע דפרושי קא מפרש לה לברייתא אבל הך ברייתא ר"ה קתני משמע דבר"ה ממש איירי ועוד קשה כיון דרבי יהודה תקנתא דר"ה אתי לאשמעינן כיצד מערבין אותו אמאי נקט מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים הוה ליה למימר כיצד מערבין רשות הרבים עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וכו' לכך נראה דבר"ה גמור איירי רחב י"ו אמה וקאמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים פירש והבתים מקורבים הם זה לזה תוך שלש עשרה אמה ושליש שאין עומדין בדרי דשאר בתים אלא עומדין תוך חלל ברשות הרבים וכיון דרבים עוברים דרך שם יש לו דין רשות הרבים כדאמרינן בפרק הזורק דעגלות הוו תחתיהן וביניהן רשות הרבים כיון דרבים היו יוצאין ובאין באותו דרך ובתוספתא פרק שביעי לא גרסינן משני צידי רשות הרבים אלא ה"ג שם יתר על כן אמר רבי יהודה שני חצירות זו כנגד זו בר"ה נותנין לחי מכאן ולחי מכאן וכו' משמע דאיירי שהן עומדין בתוך חלל ר"ה כדפי': דף ז' כל היכא דמשכחת תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי כעין מחלוקות ב"ש וב"ה לא ליעבד כו' והיינו דוקא היכא דסתרן אהדדי כדאמר בסמוך ד עמא דחומרי דמר בהאי הוי קולא בדוכתא אייריתי וטעמא דקולא הוי חומרא בדוכתא אחריתי לכי מאן דעביד בהנך תרי דוכתי ל ומרא הולך בחשך שאינו רואה טעמו.

של דבר ומאן דעביד בתרי דוכתי לקולא רשע הוא שהרי דבריו סותרין זה את זה כדי להקל אבל היכא דלא סתרי אהדדי לא הוי לא רשע ולא כסיל מיהו נהי דלא הוי לא רשע ולא כסיל מ"מ לאו שפיר למיעבד הכי אלא בשל תורה ילך אחר המחמיר וב"דם ילך אחר המיקל כדקתני בפ"ק דע"א הוי שנים ארד אוסר ואחד מתיר רבי יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל אמר רב יוסף הלכה כרבי יהושע בן קרחה ונראה דהיינו הא דקתני ברייתא לעולם הלכה כב"ה דאתי לאשמעינן דהלכה כוותייהו לעולם אפי' היכא דמחמירי בשל סופרים ומקילי בשל תורה דמידי הוא טעמא דהלכתא כוותייהו השום דיצתה בת קול ואמרה הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין היו לכך אין לחלק אי נמי לכך נקט לעולם לאפוקי ממאי דקיימא לן הלכה כרב באיסורי משום דבקי באיסורין הוה ומסתבר טעמיה והלכה כשמואל בדיני משום דבקי בדיני הוה ומסתבר טעמיה אבל כב"ה הלכה לעולם אפילו היכא דטעמייהו דבית שמאי מסתבר טפי כיון דיצתה בת קול דהלכה כבית הלל ואם תאמר מאי משני כאן קודם בת קול כאן לאחר בת קול וכן אינך שינויי והא ברייתא חדא קתני ולא שייר לחלק חד מלתא לתרי גווני וי"ל דבלאו הכי ע"כ צריך לומר דברייתא מילי מילי קתני דאל"כ מאי איצטריך למיהדר ולמיתני סיפא כדברי בית הלל עושה הא קתני לה ברישא הלכה כב"ה ולא הוה ליה למיתני אלא הלכה כבית הלל והרוצה לעשות כבית שמאי עושה מקולי בית שמאי וכו' משמע דתרי מילי קתני דמעיקרא אשמעינן דהלכה כבית הלל לעולם אפי' מקולי של תורה וכו' כדפרי' כיון דיצתה בת קול והדר אשמעינן דהרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה כדברי בית הלל עושה והיינו קודם בת קול אי נמי אליבא דרבי יהושע דלא אשגח בבת קול אי נמי אפלוגתא דשאר תנאי דעלמא קאמר וא"ת לשינויא בתרא דקאי אפלוגתא דשאר תנאי למה ליה למיתלי פלוגתא דשאר תנאי ב לוגתייהו דב"ש וב"ה דקאמר כעין מחצוקת ב"ש וב"ה וי"ל משום דעד ימיהם של בית הלל וב"ש לא היו מצויות פלוגתות בישראל והם היו הראשונים דפליגי בהדדי כדאיתא בפ' הנחנקין משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונפשית תורה כשתי תורות לכך תליא להו פליגתייהו דשאר תנאי ואמוראי בפלוגתייהו דב"ש וב"ה: כאן שערבו בני חצר עם בני מבוי כו' כתבו התוספות דהך שינויא לא תירצו בימי רב יוסף וקשה דא"כ מאי פריך לקמן ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור הא דרב במאי מוקי לה בזה שלא כנגד זה תרתי למה לי דלמא כי היכי דהך שינויא דכאן שעירבו לא תירצו בימי רב יוסף הכא נמי לא תיר וה בימי רבה וכן משמע דהא רבה אדרב יוסף קאי דקאמר הא דאמרת לאמצו רחבה מותר לא אמרן כו' וכיון דלית ליה שינויא דכאן שעירבו מוקי לה להא דרב אפילו כשעירבו ונפרצה חצר כנגדו כנגדו ממש קאמר בזה כנגד זה ולכך מבוי אסור וגבי רחבה דאין צריך כלום משום דזה שלא כנגד זה הוה וא"כ אליבא דרבה נמי אשמעינן דחצר מותרת אפילו זה כנגד זה וליכא למימר כיון דרבה סתמא קאמר אבל זה כנגד זה אסור משמע ליה דאפילו חצר נמי אסור בזה כנגד זה ומחצר פריך דהא רש"י ז"ל פי' בהדיא דממבוי צריך שכתב דהא אוקימנא טעמא דרב בשלא עירבו אבל עירבו אפילו מבוי מותר ומה שכתב מעיקרא ואסור אפי' חצר כבר כתב מהרש"ל ז"ל דאיזה כם הגיה כן: דף ה' אמר חיישינן שמא יעלה הים שרטון יש ספרים דגרסי אמר לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון ועיין בערוך פרך אזל

ובדברי הרב המגיד פרק שבעה עשר מהלכות שבת: אבל היכא דקא דרסו ביה רבים אימא אפי' חצר קת קשה דא"כ מאי אי טריך למימר מבוי שנפרץ במלואו לח"ר כו' הוה ליה למימר חצר שנרץ לר"ה מכאן ומכאן מותר ושמא י"ל משום דרב בשלא עירבו איירי ואיסור' דמבוי משום דאסרי עליה בני הר הוא ואשמעינן נמי שריותא דמבוי דכי עירבו מבוי נמי מוחר אע"ג דדרסו ביה רבים כיון דנפרץ לחצר הוא ואינו מפולש להדיא לרה"ר: למה ליה צורת המתח ה"ג בכל הספרים וא"כ צ"ל דמבוי הגדול סתום משלש רוחות הוא אבל רב אלפס לא גרס הך קושיא אלא הכי גרים כמא כשמואל דאמר תורתו כסתום והא ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא וכו' ולהך גירסא י"ל דמבוי גדול מפולש הוא.

סוגיות מבוי העשוי כגדל פירשתי לעיל. ולפי מה שירשתי צ"ל דמבוי גדול סתום הוא דאי מפולש א"כ לרבא נמי תיקשי מבואות קטנות דאיך גיסא דמבוי גדול אמאי משתרי בלחי וקורה והא מ ולשין לר"ה נינהו דרך פתח מבוי גדול וכיון דמבוי גדול סתום הוא קשה קת דמאי ס"ד דאביי דאמר עושה צורת הפתח לגדול כיון דלשמואל ס"ל דאמר תורתו כסתום אבל לסוגיי' רש"י ז"ל והתוספות איכא למימר דמבוי גדול מפולש הוא ולהכי בפי צורת הפתח ולא גרסינן למה ליה צורת הפתח: מניח את הקורה באלכסון כתבו התו' וא"ת והיכי שרי להשתמש נגד הארוך הא אין כאן אלא שתי מחי ות וי"ל דאית ליה קורה משום מחיצה וכו' וקצת קשה לי' זה דא"כ לרבא דאית ליה קורה משום היכרא מאי איצטריך למימר דבאלכסון לא הוי היכר אפי' היה היכר נמי אינו מניחו אלא כנגד הקצר דאם היה מניחו באלכסון ע"כ היה אסור להשתמש בצד הארוך כיון דליכא אלא שתי מחיצות לדידיה דאית ליה קורה משום היכרא וכיון דהוה אסור להשתמש ב ד הארוך לכך אינו מני ו באלכסון דבעינן קורה לכל הפחות דבוקה במבוי ומה שפי' רש"י ז"ל שמשתמש כאן בארוכה כאן בקצרה הכי איתא בהדיא בירושלמי.

דף ט' משוכה ותלויה פי' רש"י ז"ל כגון שנעץ קנה כל שהוא באמצע פתח המבוי ונתן על גבו את הקורה וקצת קשה דא"כ בסמוך דמשני רב אשי משוכה והיא תלויה והיכי דמי כגון שנעץ ב' יתידות עקומות מאי איצטריך לאוקמי בגוונא אחריתי הל"ל כגון שאותו קנה כל שהוא שנעץ באמצע. תח המבוי הוא גבוה ויו א למעלה מן המבוי פ ות משלשה ונתן על גבו קורה קרה משתי רוחותיה דהשתא לא מתכשרא מבוי אלא ע"י חבוט ולבוד ועוד דא"כ למה להו קורה הוה להו להעמיד אותו קנה כל שהוא אצל כותל המבוי להיות לחי דסגי בכל שהוא לכך נראה דמעיקרא נמי כי בעי למימר דמשוכה או תלויה קאמר הוה סבר דתלויה היינו שנעץ שתי יתידות בשני כותלי המבוי מבפנים זו כלפי זו להיות סניף להאריך הקורה מב' צידיה ונתן הקורה על ראשי היתידות והיתידות אינן ראויות להכשר קורה דלית בהו רוחב טפח וכן משמע בירושלמי ולהכי כי מוקי לה רב אשי במשוכה והיא תלויה איצטריך למימר כגון שנעץ ב' יתידות עקומות: משוכה מרוח אחת ותלויה משתי רו ות ק"ת קשה לפי זה ליתני תלויה וכ"ש משוכה כדצריך בריש מפנין השתא חמשה מינין ד' מיבעי' וי"ל דה"א תלויה היינו מרוח אחת לכך תני משוכה ותלויה: כגון שנעץ שתי יתידות עקומות פירש יתידות גופיהו עקומות כמין דל"ת נינהו וכעין על שתי כותלי מבוי נוטות זו כלפי זו להאריך הקורה משני צידיה ואינן לא בגובהן ולא בעקמומיתן ג' וצריך לומר דבאלכסון יש שלשה דהיינו מראש

הקורה עד ראש המבוי דאי לא הוי ביניהן שלשה לא איצטריך למימר חבוט דבלבוד ל וד הוי שרי דקורה עקומה בתוך כ' כשר אבל השתא דאיכא שלשה בין ראש הקורה לראש המבוי ולא משתרי אלא בחבוט ולבוד דמעיקרא אמרי' חבוט את הקורה למשה בפחות משלשה והדר אמרינן לבוד עד ראש המבוי בפחות משלשה ומתוך הציור שצייר מהרש"ל משמע לכאורה דיתידות גופייהו לאו עקומות הן אלא שנעץ אותן בעקמימות דהיינו באלכסון ואין הלשון משמע כן דיתידות עקומות משמע דאינהו גופייהו עקומות מדלא קאמר בעקמומית וגם הא דקאמר שאין בגובהן שלשה ואין בעקמומיתן שלשה לא אתי שפיר: והאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כו'.

תימה מאי פריך והא רבא מודה דאסור להשתמש בין לחיים היכא דכתב ארבעה וא"כ שיר משכחת לה פלוגתייהו דלרש"בג דאמר לבוד הרי יש בין כולם ארבעה ואסור להשתמש כנגדו ולרבנן משתמש עד הודו הכיון של לחי החיצון ומ"ש התו' דא"כ ה"ל לפ' במילתיה בהדיא מבוי שרצפו בלחיין בפחות מד' במשך ארבעה דוחק הוא דכיון דנקט רבי יו נן פחות פ' ות תרי זימני ע"כ לא איירי בבציר משלשה לחיין הרי כאלו כ"י בהדיא שרצפו במשך ארבעה.

ועוד דהא רב אשי מוקי לה שרצפו במשך ארבע אמות אע"ג דלא פירשה רבי יו נן ומ"ש התוס' דכיון דנקט מבוי שרצפו הוי כאלו פ"י בהדיא נמי דוחק הוא דמבוי שרצפו בלחיין משמע שכבר יש שם מבוי והוא רצפו בלחיין וא"כ אכתי לא ידעינן כמה הוא שיעור משך הלחיין. וע"ק לרב אשי דמוקי לה כגון שרצפו במשך ארבע אמות ולרשב"ג אסור משום דה"ל מבוי תיקשי לר' יוחנן גופיה אמאי נקט מילתיה כשרצפו במשך ארבע אמות הא משכחת לה שפיר פלוגתייהו אפ"י לא ר פו אלא במשך ד' פתחים דלרש"בג דאמר לבוד אסור דכיון דרחב ארבעה מודה רבא ולרבנן שרי כדפיר'.

ע"כ נראה דלרבא דאמר בין לחיים נמי מותר אפ"י בלחיין רחבים ארבעה קאמר דהא סתמא נקט בין לחיים נמי מותר וטעמיה נראה משום דס"ל לחי משום היכירא הוא והיכירא מלבר ולפנים מן ההיכר שייך למבוי ובטל לגביה וכיון דשייך למבוי אין חילוק בין פחות מארבעה לארבעה. והא דקאמר רבא מנא אמינא לה וכו' אע"ג דלא מייתי לדבריו ראייה גמורה דשאני התם דלית ביה ארבעה מ"מ מייתי ראייה לאפוקי מסברת אביי דאמר בין לחיים אסור אפילו ב' ות מארבעה דמהאי דרב דימי שמעינן מיהא דמותר להשתמש בין ל' יין כשהן פרות מארבעה דבטל להכא ולהכא והא דקאמר וכי תימא דאית ביה ארבעה על ארבעה אף על גב דבכי האי גונא נמי הוי דלא כרבא י"ל דאביי בעי לאתויי ראייה גמורה לדבריו דאפ"י בפחות מד' אסור וכן משמע מדברי הר"ן והרא"ש והטור וש"ע שכתבו סתמא דבין לחיים נמי מותר ולא חילקו בין אם הם רחבים ד' אם לאו.

שוב ראיתי דגם הרמב"ן ז"ל כתב כן בספר המלחמות: הא כי אתא רבין אחר ר' יוחנן נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי דוקא בנראה מבחוץ ושוה מבפנים אבל נראה מבפנים ושוה מבחוץ ליכא מאן דפליג דהוה לחי וכתב רבינו יהונתן דכשנראה מבפנים כיון דעיקר ההיכרא לבני מבוי נעשה והא איכא לכך דברי הכל דנידון משום לחי אבל נראה מבחוץ ושוה מבפנים כיון שהיכר לבני ר"ה לכך פליגי וכו'.

משמע מדבריו דטעמא דר' יוחנן דנראה מבחוץ לא הוי לחי משום דהכירא לבני מבוי בעינן וליכא וקצת קשה דהא לעיל אמרינן רב ורבי חייא ור' יוחנן אמרו מותר להשתמש תחת הקורה ומפרש ש"ם בחד לישנא משום דסברי הכירא מלבר בעינן משמע דס"ל לר' יוחנן דעיקר הכירא לבני רשות הרבים הוא: כותל שצידו אחד כנוס משל חברו בין שנראה וכו' כאן פירש"י ז"ל ששקע הכותל מלפניו ולעיל פירש נראה מבחוץ שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנסת בעוביה בכותל וכו' ונראה מבחוץ שינה דלעיל איירי בלחי שמעמידין אצל הכותל ודרך להעמידו לצד פנים כמ"ש התוספתא אבל הכא דקתני ברייתא כותל שצדו אחד כנוס מחבירו כו' וחבירו דנקט היינו משך הכותל שאצל מקום הכנוס שבו וקתני עלה בין שנראה כו' משמע דתרוייהו משכחת להו באותו רוח דאיירי ביה ואם כן על כרחך ברוח הכותל שלפנים בתוך המבוי איירי דהשתא משכחת לה שפיר תרוייהו באותו רוח שאם הוא כנוס באותו רוח לצד ר"ה הוי נראה מבחוץ ושוה מבפנים ואם הוא כנוס באותו רוח שלא לצד ר"ה הוי נראה מבפנים ושוה מבחוץ דאי ברוח הכותל שמחוץ למבוי איירי אם כן לא משכחת לה הא דקתני בין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ באותו רוח דבין שהוא כנוס באותו רוח לצד ר"ה בין שהוא כנוס באותו רוח שלא לצד ר"ה לעולם הוי נראה מבחוץ ושוה מבפנים כיון דאין שום בליטה נראין מבפנים ולכך איצטריך לפרש ששקע הכותל מלפניו כלפי תוך המבוי והתוספות כתבו לפי שדרך לעשות בנין כענין זה כשיש שני מבואות זה אצל זה ודבריהם רחוקים מכמה טעמים: דף שמע מינה בין לחיין אסור קצת תימ' מנא ליה למידק דבין לחיין אסור דלמא בעלמא מותר ושאי הכא שהלחי נמשך כלפי חוץ לר"ה ולכך אסור להשתמש כנגדו דסתם מבוי אורך כתליו שוין כמו שכתבו התוס' לעיל: אי נמי לאידך גיסא כו' פי' משום דרבי יהודה סתמא קאמר אין צריך למעט ואיכא למימר דאפי' ביותר מי"ג אמה ושליש קאמר ואיכא למימר איפכא דאפילו בפחות מי"ג אמה ושליש אית ליה דצריך למעט ולא קאמר אין צריך למעט אלא בעשר ובי"א טפי לא וקא סבר רב אתי למילף מק"ו מפסי ביראות דביותר מי"ג אמה ושליש ס"ל דצריך למעט ודחי ש"ס וקאמר דלאו ק"ו הוא דהיא הנותנת וכו' והשתא לפי סברא זו דהיא הנותנת נהי דליכא למילף מק"ו דהתירא דר' יהודה ביותר מי"ג אמה ושליש מכל מקום איכא למילף דעד י"ג אמה ושליש מיהא אית ליה דאין צריך למעט מק"ו דפסי ביראות ומה פסי ביראות שהתרתה בהן פרוץ מרובה ואיכא עומד מועט אפילו הכי התרתה בהן י"ג אמה ושליש מבוי שלא התרתה בו פרוץ מרובה ואיכא עומד מרובה אינו דין שתתיר בו י"ג אמה ושליש לכך קאמר ש"ס א"נ לאידך גיסא דהך מלתא נמי ליכא למילף בק"ו דאיכא למימר איפכא דאדרבה פסי ביראות דאקלת בהו חד קולא אקיל בהו קולא אחריתא וכו' לא אמרינן היא הנותנת וזיל הכא קא מדחי ליה וזיל הכא קא מדחי ליה: עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות כתבו התוספות דאי איכא מראש הפס של צד פנים עד כותל האמצעי של מבוי יותר מעשר צריך למבוי זה צורת הפתח דהוי כמבוי עקום.

כבר כתבתי לעיל גבי מבוי עקום דבכה"ג אין לו דין מבוי עקום ואפי' עשוי כמין חי"ת אין לו דין מבוי עקום כיון דשני הפתחים הם לצד רשות הרבים אחד וכן משמע בהדיא מסוגיית מבוי העשוי כנדל כדפירשתי שם: ויעשה פס אמה וירחיק אמה וכו' ש"מ עומד

כפרוץ אסור לכאורה תימה והא עומד מרובה על הפרוץ הוא לפי מאי דמשני ליה דעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות הוי עומד.

וי"ל דהכי פריך ויעשה פס אמה כו' וכיון דלא שרית ליה בהכי ע"כ צ"ל דעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד ולהכי אסור דעומד כפרוץ אסור ש"מ דעומד כפרוץ אסור וכן משמע בסמוך דבין לרב דימי בין לרבין דפליגי בפרוץ כעומד תרוייהו סבירי להו דעומד מרובה על הפרוץ מב' רוחות לא הוי עומד ולכך קאמר בפרוץ כעומד פליגינן אע"ג דכי מצרפינן להו הוי עומד מרובה על הפרוץ: דף יא אלא לאו ביתר מעשר הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה"ש כתב שאם היה לפרצה צורת הפתח אע"פ שיש בה יותר מעשר אינה מפסדת המחיצה והוא שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד משמע דס"ל דצורת הפתח לא מהני לתנא דמתניתין ביתר מעשר אלא א"כ עומד מרובה וקשה דא"כ מאי דייק הכי מדרבי יוחנן דלמא שאני הכא דפרוץ מרובה ולכך לא מהני צורת הפתח ביתר מעשר ולעיל נמי דקאמר לימא מסייע ליה כו' הוה ליה למימר דבפתחים יתר מעשר איירי ותנא דמתניתין היא וע"ש בדברי המגיד: במאי עסקינן אילימא על גבן תימא היאך ס"ד למימר דבעל גבן עסקינן הא אמר ליה ר' יוחנן לריש לקיש לא כך היה המעשה כו' משמע דר' יוחנן מיייתי ראיה לדבריו מהך עובדא דר' יהושע ואי בעל גבן איירי אין ענין זה לזה דהא אינהו לא פליגי גבי כלאים אלא בעשאה מן הצד ועוד תיקשי לרבי יוחנן דמתיר בעל גבן אפ' ביתר מעשר וי"ל דה"ק במאי עסקינן אילימא על גבן אבל מן הצד לא שני כן בין עשר ליתר מעשר ורבי יוחנן כרב ס"ל והשתא בעי למימר דפלוגתא בפיהא נמי בעל גבן איירי ודריש לקיש אדריש לקיש לא קשיא דהא דידיה והא דרבי' ודר' יוחנן אדר' יוחנן נמי לא קשיא אע"ג דתרווייהו בעל גבן איירי י"ל דהתם בעשר והכא ביותר מעשר וטעמא דר' יוחנן דלא התירו לו לענין שבת משום דס"ל כרב יוסף דצורת הפתח לא מהני בפרוץ מרובה דיליף לה מבנין אב כיון דכרב ס"ל ובכלאים לא שייך למילף מבנין אב פחות מעשר מיתר מעשר דשאני התם דאיכא תרתי לריעותא יתר מעשר ופרוץ מרובה וא"כ שפיר קא אמר ליה ר' יוחנן לר"ל לא כך היה המעשה וכו' דאינהו נמי בעל גבן פליגי גבי פיהא ולכך קאמר יותר מעשר אסור והתניא היו שם קנין וכו'.

צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום פירש"י ז"ל מן הצד שלא הניח קנה העליון על גביהן מלמעלה אלא חברו מן הצד וכן כתבו רוב הפוסקים ולפי זה האידנא דנוהגין לתקן כל המבואות בצורת הפתח דכל מבואות שלנו יש להן דין חצרות ונוהגין לתקנו ע"י חבל הקשור לרחבו של מבוי כמ"ש בהגהת ש"ע סי' שס"ג ויש מעמידין קנה מכאן וקנה מכאן וקושרין החבל בראשי הקנים יש ליזהר לחבר את החבל למעלה על גב ראשי הקנים כדי שלא יהא צורת הפתח עשוי מן הצד.

ורב אלפס ז"ל כתב בשם רב האי גאון ז"ל דצורת הפתח שעשאה מן הצד היינו שעשאה מצדו של כותל וטעמא משום דפתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי כדאמרין לעיל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה"ש וכן משמע דלפי' רש"י ז"ל מאי קאמר צורת הפתח שעשאה מן הצד כיון שאינו עושה מן הצד אלא קנה העליון לחוד וקנה העליון לחוד לאו צורת

הפתח הוא אלא שלשת הקנים ביחד הוי צורת הפתח כמו שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן.

מיהו כולה סוגיא דלעיל בסמוך דקאמר במאי עסקינן אילימא מן הצד והאמר רב חסדא וכו' אלא על גבן ובהאי וכו' משמע בהדיא כדפירש רש"י ז"ל וצ"ע: הכי גרסינן ואמר אבבי הכל מודים וע"כ צ"ל הכי לספרים דגרסי בתר מלתא דאבבי אמר ליה אי משכחת להו לחבראי לא תימא להו מידי ואי גרסי' אמר אבבי ולא מייתי ליה ש"ס אלא לפרושי פלוגתייהו לא הוה להפסיק במלתא דאבבי עובדא דרב ששת.

ותימה דמאי איצטרי לאתויי מלתא דאבבי וי"ל דמהא דקתני ושויין שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת ליכא למידק מידי דאע"ג דהכשירה דפתח ברגלים היא והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות אפ"ל הכי איכא למימר דצריכין ליגע וטעמא דחייבת משום תרוייהו אית להו דאמרינן חוקקין פי' חוקקין העיגול משני צדדיו ומרחיבין אותו כאלו הוא רוחב ארבע למדת הרגלים ונמצא דליכא הפסק בין תקרה למזוזות ולכך מייתי הא דאבבי דשמעינן מיניה דרבנן סברי דלא אמרינן חוקקין ואם כן על כרחך הא דשויין שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת מעמא משום דאין צריכין ליגע הוא ונראה דהיינו מה שפירש"י ז"ל דאפ"ל לאבבי ילפינן דאין צריך ליגע: דף יב והא תנא רב אדא בר אבימי קמיה דר' חנניא תימה בלאו מלתא דר' יוחנן דאמר חצר צריכה שני פסין נמי אמאי לא פריך רבי זירא מהך ברייתא אהא דקאמר ר' יוחנן פסי חצר צריכה שיהא בהן ארבעה וליכא למימר משום דאיכא לשנויי מרוח אחת בארבעה משתי נוחות שלשה מכאן ושלשה מכאן וכדר' יוסי דא"כ השתא נמי מאי פריך דלמא הא דקאמר ר' יוחנן חצר צריכה שני פסין היינו ג' מכאן ושלש מכאן אבל ברוחב ארבעה בפס אחד סגי וי"ל דאי לאו הא דאמר רבי יוחנן חצר צריכה שני פסין איכא לשנויי דהא דתני רב אדא רבי היא דאמר שני פסין בעינן וסבר לה כרבי יוסי ור' יוחנן כרבנן ס"ל דאמרי חצר ניתרת בפס אחד וקסבר דלא שרו רבנן אלא בפס ארבעה אבל השתא פרי דרבי יוחנן גופיה אהדדי דמדקאמר חצר צריכה שני פסין משמע דכרבי ס"ל ומדקאמר פסי חצר צריכה שיהא בהן ארבעה משמע דכרבנן ס"ל וכי תימא ארבעה מכאן וארבעה מכאן ולעולם כרבי ס"ל והתני רב אדא וכו' אלמא דבשני פסין לא בעינן שיהא בכל אחד ארבעה ומשני דברייתא דרב אדא רבי היא וסבר לה כר' יוסי דאמר לחי רחב שלשה בעינן ור' יוחנן כרבנן ס"ל וכי קאמר חצר צריכה שני פסין משתי רוחות ובשני משהויין סגי לה והא דקאמר פסי חצר צריכה שיהא בהן ארבע מרוח אחת קאמר וזהו לשיטת רש"י ז"ל ולדידיה ליכא אלא שני מחלוקת בדבר דהיינו רבי ורבנן ס"ל דמשתי רוחות בשני משהויין סגי ומרוח אחת בעינן פס ארבעה ורבי סבירא ליה דמרוח אחת לא סגי אפ"ל בפס ארבעה אלא שני פסין משתי רוחות בעינן של שלש כרבי יוסי וליכא למימר דלרבי נמי סגי ברוח אחד בפס ארבעה דמדקתני רבי אומר בשני פסין משמע דפליג אדרבנן דאמרי חצר ניתרת בפס אחד דהיינו בפס ארבעה וכבר הקשו התוס' על פירש"י ז"ל ודחו דבריו וע"ק דמשמע דרבנן ור' לא פליגי בברייתא אלא אי בעינן שני פסין אי בחדא סגי מיהו תרוייהו בחד גוונא פסין איירי ולפירש"י צריך לומר דפס אחד דאמרי רבנן היינו פס ארבעה ושני פסין דנקט רבי היינו של שלש וזה דוחק כיון דרבי אמילתא דרבנן קאי משמע דפסין דר' כפס אחד דרבנן נינהו והתוס' כתבו דלרבנן בפס

אחד ומשהו סגי ולרבי בשני פסין משהויין משתי רוחות ומרוח אחת בעינן פס ארבעה ורבי יוחנן כרבי ס"ל והא דקאמר חצר צריכה שני פסין היינו שני משהויין משתי רוחות כרבי ולכאורה נראה דהא דקאמר והא דתני אדא בר אבימי ר' היא לאו דר' קתני לה דהא לדידיה בשתי משהויין סגי אלא כלומר תנא דברייתא דאדא כרבי סבירא ליה דבעי שני פסין ולית ליה דרבי דסגי ליה בשני משהויין אלא סבר לה כרבי יוסי דבעי לחי שלשה ולפי זה איכא שלש מחלוקת בדבר רבנן ס"ל דבפס אחד משהו סגי ורבי סבר דשני פסין משהו בעינן משתי רוחות או בפס ארבעה מרוח אחת ותנא דברייתא דרב אדא סבר דשני פסין בעינן של שלש שלש ואי אפשר לומר כן דלישנא דרבי היא וסבר לה כרבי יוסי לא משמע כן ולעיל נמי קאמר אא"כ נראה בחוץ ושוה מבפנים אינו נדון משום לחי ורבי סבר לה כרבי יוסי כו' משמע דרבי גופיה ס"ל כרבי יוסי ועוד דלקמן אמתני' דלחיין שחמרו קאמר בגמרא שאני לחיין משום דקאי רבי כיותיה משמע בהדיא דרבי ס"ל דלחי רחב שלש בעינן ושמא מה שכתבו התוס' דלרבי צריך שני פסין של שני משהויין היינו לדידן דקי"ל כרבי דבעי שני פסין סגי לן בשני משהויין כיון דק ימי לן כרבנן דר' יוסי אבל רבי גופיה שני פסין של שלש קא בעי ודוחק: ואנא לא ידענא דעובדא הוה בתמיה קאמר וכי לא ידענא דעובדא הוה כו' וא"כ נהי דשמואל לא אמר דחצר ניתרת בפס אחד אכתי שפיר קאמרי דהא רב יהודה עבד עובדא הכי: דף יג אם תתיר אות אחת כתבו התוספות כגון בראשית ברא אלהים בראו ונראה דבכי האי גונא לא הוי מחריב את כל העולם דאורחא: דקרא הוא למיכתב גבי שם אלהים לשון רבים כמו כי שם נגלו אליו האלהים אשר לו אלהים קרובים אליו וכן פי' רש"י ז"ל בפרשת וישלח מיהו כי שם נגלו וגומר תרגום אונקלוס ארי תמן איתגליאו ליה מלאכיא דה' אשר לו אלהים קרובים אליו דרשינן מיניה קרוב בכל מיני קירבה: עשייה דידה מחיקה היא תימה א"כ אמאי אין מוחקין לה מן התורה והתוס' כתבו משום דכתיב וכתב את דברי האלות האלה דבעינן שתהא כתיבה לשם אלה ולא ידענא מנא להו הך דרשה ועוד דא"כ הוה ליה לרב נחמן בר יצחק למימר עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התם אלא דאיכתב מיהת לשום אלה בעולם.

ועוד לישנא דמיהת לא אתי שפיר דכיון דמחיקה לחודא בעינן לשם הך סוטה אבל כתיבה לא בעינן לשם הך סוטה אלא לשם סוכה בעולם ולכאורה היה נראה לפרש דת"ק ורבי אחי תרוייהו אית להו דמדאורי' לא בעינן אלא עשייה לשמה דהיינו מחיקה מדכתיב ועשה לה אבל כתיבה לא ומדרבנן הוא דפליגי תנא קמא כבר דאע"ג דמדאורייתא לא בעינן אלא מחיקה לשמה אפי' הכי מדרבנן אין מגילתה כשרה כו' ור' אחי סבר דמגילתה כשרה לאחרת אפי' מדרבנן.

והמקשה הוה כבר דמדאורייתא פליגי ולכך פריך ולית ליה לרבי אחי כו' ומשני דסוטה שאני דמדאורייתא במחיקה בעלמא סגי מדכתיב ועשה לה והשתא ניחא הא דאין מוחקין מן התורה לר' אחא דכיון דלהש"ס כתיבה אין מוחקין ממנה מדרבנן ולפי זה מה שהקשו מפ"ב דגיטין ומפרק כל הגט לאו קושיא היא דגבי גט שאני דבעינן כתיבה לשמה מדאורייתא מדכתיב וכתב לה מיהו פשטא דשמעתא משמע דמדאורייתא פליגי.

לכד נראה דה"ג עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התם אלא דאי כתיב לשום אלה בעולם ולא גרסינן לשום סוטה ולא גרסינן מיהת והכי גרסינן לה בהדיא בפ"ג דסוטה: לא רבי מאיר שמו אלא רבי נהוראי שמו יש ספרים דגרסי אלא רבי מיישא שמו ולפי זה הא דקאמר ולא רבי נהוראי שמו לאו ארבי מאיר קאי אלא ארבי נהוראי שנזכר במקום אחר קאי ואידי דמפרש שמו של רבי מאיר מפרש נמי שמו של רבי נהוראי וכן נראה עיקר דלמה לן לקרותו ר' מאיר ורבי נהוראי דמה לי מאיר מה לי מנהיר תרוייהו חדא נינהו ועוד דלא יתכן לומר דרבי מאיר היינו רבי אלעזר בן ערך דא"כ רבי מאיר היה חברו של רבי אליעזר הגדול תלמידו דרבי יוחנן בן זכאי ולעיל קאמר דרבי מאיר תלמידו של רבי עקיבא היה ור"ע תלמידו דרבי אליעזר הגדול הוה: דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה פירש"י ז"ל שהיה יושב בשורה מאחוריו.

וכירושלמי איתא דרבי לא ראה את רבי מאיר מימיו אלא חד זימנא אסתייע מלתא שראהו מאחוריו ונראה דהיינו הא דקאמר הכא שהיה מחודד מחבריו לפי שזכה לראותו מיהת מאחוריו. והטעם נראה לפי שהשכינה היתה שורה עליו כדמשמע במדרש רבה פרשת סוטה שהיה ר' מאיר צופה ברוח הקדש ולכך כל מי שזכה לראותו נמשך עליו שפע רוח הקדש.

והכי אשכחן בדוד המלך דכתיב גביה וטוב רואי ואמרו חז"ל שראיית פני דוד היה מועיל לזכרון ולכן כתיב יראיך יראוני וישמחו ההיפוך מהמסתכל בפני רשע שכל המסתכל בו עיני שכלו כהות משום דרוח הטומא' שורה עליו והמסתכל בו נמשך משומאתו עליו ומשתבש: שהיה מטהר אח השרץ תימה דמה לנו בחריפות של הבל לטהר את השרץ שהתירה טמאתו בהדיא והתוספות כתבו דלענין טומאת נבלות איירי ולא משמע כן מדנקט לטהר את השרץ סתמא ועוד דבסוף פ"ק דסנהדרין קאמר רב דאין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה משמע דבעינן שיהא חריף טפי ואי מטומאת נבלות קאמר מה חריפות הוא זה והלא בתורת כהנים ממעט לה בהדיא: הללו אומרים הלכה כמותינו וכו' משום דקי"ל כל היכא דפליגי תרי תנאי וחד מינייהו גדול מאידך בחכמה או במנין הולכין אחריו כדאיתא בפ"ק דע"א וכאן היה האחד גדול בחכמה והאחד גדול במנין דב"ה רובא הוי וב"ש חריפי טפי לכך הללו אומרים הלכה כמותינו כו': דף יד רשב"ג אומר אם מקבלת אריח לארכו שלשה אין צריך להביא קורה אחת וא"ת פשיטא דכשמקבלת אריח לארכו שלשה הרי יש בכל אחת טפח ומחצה ועוד דהא ברוחב טפח סגי כדקתני מתניתין ועוד דמשמע דרשב"ג להקל בא דומיא דר שא וכיון דקא בעי אריח לארכו שלשה מחמיר הוא מפי מת"ק ומאי וכן דקתני ולכך נראה כמ"ש הראב"ד ז"ל דאיירי שלא השכיבו זו אצל זו ממש אלא רחוק זו מזו קצת וקאמר ת"ק שאם הן מקורבין בפחות מטפח ומחצה שפיר דמי כיון דאז יכולות לקבל עליהן אריח לרחבו טפח ומחצה אבל מרוחקין טפי לא ורשב"ג מקיל וסבירא ליה דאפילו הן מקורבין בפחות מג' מפחים שפיר דמי כיון דיכולות לקבל עליהן אריח לארכו ג' אתנייה רחבה ובריאה לפי ראשון שכתבו התוספות דמהפך נמי דברי רבנן הא דלא אתנייה במלתייהו דרבנן רחבה אף על פי שאינה בריאה יש לומר משום דרב הוה סבר דאו או קאמר ליה רחבה כדי לקבל אריח או בריאה כדי לקבל אריח דהא בירושלמי דפירקין איתא דרבי שמעיה אית ליה בריאה אע"פ שאינה רחבה אבל כי אתנייה במלתא דרבי

יהודה רחבה אף על פי שאינה בריאה אז איצטריך למימר ליה אתנייה רחבה ובריאה והיה מהפי' דברי רבי יהודה לרבנן: כמה הוה להו חמש מאה גרמידי אע"ג דבקרא עגול כתיב קא ס"ד דגוף הים מרובע הוה עשר על עשר ברום חמש ופי הים בלבד היה עגול סביב שקרנותיו היו מחופין למעלה בעיגול ובסמוך דפריך אימא חדא הוה מני למיפרך אימא כולו וכשפי' אלא דעדיפא פריך: אמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה נראה דרבה גרסינן מדקאמר טעמא משום דהוה מחיצה שהגדיים בוקעין בה ואלי רבא אית ליה לעיל ולקמן בסמוך דלחי משום היכר הוא אבל רבה אית ליה לעיל דלחי משום מחיצה הוא: דף ט' דכא ראי קמ"ל לכאורה משמע דהכי פי' אי אמרת בשלמא שעמדו מאליהן ואחי לאשמעי' דמחיצה העומדת מזליה הוי מחיצה ניחא דהא דנקט אילן וגדר מחיצת הקנים יש לומר דחלת גווני מחיצות העומדות מאליהן נקט אלא אי אמרת שעשאן מתחילה לכר ולא אחי לאשמעי' אלא הא דלא גזרינן דלמא אתי לאשתמושי באילן א"כ גדר וחיצת הקנים למה לי דלא הוה נקט חדא אטו תרתי אבל תימה דבריש פרק עושין פסין משמע דאתי לאשמעי' דאמר' רואין כל שאלו יחלק ויחקק האילן ויש בו אמה לכאן ואמה לכאן נידון משום דיומד וכן בגדר של אבנים נמי אמר' רואין כל שאלו יחקק וכו' וכן פירש"י ז"ל בפ"ב דסוכה וכן בחיצת הקנים אתי לאשמעינן הכי למאי דקאמר התם דהיינו גודריתא דקני וא"כ מאי פריך מאי קמ"ל דלמא רואין אתי לאשמעינן ותלת גווני רואין נקט ותדע דרואין אתי לאשמעינן דאי לאו הכי מאי משני חיצת הקנים קני קנה פחות משלשה וכו' אכתי תיקשי גדר למה לי דלא שייך למימר דנקט גדר איידי דנקט אינה תרתי כיון דלא אשמעינן מיניה מידי ובפ"ב דסוכה איתא נמי להך סוגיא ולא פריך התם מאי קמ"ל.

ויש לפרש דה"פ א"ה מאי קמ"ל דמאילן לחודא שמעינן הא דאמר' רואין והא דלא גזרינן דלמא אתי לאשתחושי וא"כ לא ליתני אלא אילן בלבד גדר וחיצת הקנים למה לי דלא שייך למימר דנקט תרתי אטו חדא אא"כ שעמדו מאליהן ניחא דאי לא תני אלא אילן הוה אמינא דאיירי שנטעו מתחילה לכך ולא אתי לאשמעינן אלא הא דאמרין רואין לכך נקט נמי גדר לאשמעינן נמי דמחיצה העשויה מאליה הוי מחיצה ואידי דנקט הנך תרתי נקט נמי חיצת הקנים דאמרין ביה רואין אע"ג דלא איצטריך אלא אי אמרת שעשאו מתחילה לכך לא ליתני אלא אילן לחוד דהוה שמעינן מיניה שפיר דאמרין רואין ולא גזרינן דלמא אתי לאשתמושי באילן ונראה דלהכי נקט לישנא דמאי קמ"ל ולא קאמר אי הכי פשיטא כדאמר לעיל משום דלאו מלתא דפשיטא היא דאמרין רואין לכך קאמר מאי קמ"ל כיון דמאילן לחוד שמעינן הא דאמרין רואין: אי הכי מאי קמ"ל וא"ת למאי דבעי למימר דבעומדין מאליהן איירי וטעמא דנידון משום לחי דלחי משום מחיצה הוא תיקשה מאי בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים וכו' דקתני דכיון דלחי משום מחיצה הוא ולא משום היכר מה לי שנראה מבחוץ מה לי נראה מבפנים.

וי"ל דכשנראה מבפנים דומה טפי למחיצה כיון דסותם קצת חלל המבוי: מספר כריתות מדסמך כריתות לספר כדפירש רש"י ז"ל ועוד נראה דמייטורא דכריתות דריש דהוה מצי למיכתב וכתב לה ספר ונתן בידה כריתות למה לי אלא למידריש מיניה ספר כורתה ואין ד"א כורתה והשתא ניחא טפי הא דקאמר ורבנן האי ספר כריתו' מיבעי ליה דבר הכורת כו' וכן משמע קצת בספרי פ' כי תצא דרבנן מכריתות לחודא דרשי הכי דאיתא

התם ספר אין לי אלא ספר מניין לרבות עלי קנים וכו' כריתות שיהא כריתות מכאן אתה אומר האומר לאשתו הרי זה גיטיך על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם וכו': מנת שלא תלכי לבית אביך כתבו התוספות תימה דהא אם מת אביה לא חשיבתו בית אביה כו' וי"ל דבית אביה קרואים כל יוצאי חלציו ועוד נראה דאע"ג דכשמת אביה מותרת ליכנס שם מכל מקום לא הוי כריתות כיון דלעולם היתה אסורה ליכנס לבית אביה ומה שהיא מותרת לאחר מותו משום דאז לאו בית אביה הוא: דף טו בעי רב המנונא בערב מאי נראה דלהכי קמיבעי ליה בערב מאי משום דאיכא למימר דדוקא בשתי הוי עומד דאז מקום שנפרץ נראה כמו עתה אבל כשנפרץ בערב לא שייך למימר דהוה כמו פתח דפתח בכי האי גוונא לא עבדי אינשי ובהכי ניחא הא דקאמר בסמוך אי מוקי ליה תתאי הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעין בה אע"ג דמברייתא דלעיל דשלש מדות משמע דבעומד מריבה כל הפרוץ אע"ג שהגדיים בוקעין בה מותר אלא צ"ל דלעיל שאני משום דבעומד מרובה הוה להו הפרצות כפתחים אבל הכא גבי חבלים כיון שנפרץ בערב לא הוי כמו פתח: שנים נותנין לו בית סאתים פירש לשניהן ביחד נותנין רק בית סאתים דאי בית סאתים לכל אחד א"כ מאי קאמר שלשה נעשו להן שיירא ונותנין להן בית שש למאי נפקא מינה קאמר דנעשו להן שיירא כיון דלפי ערך אין נותנין להם ממה שנותנין לאחד ולשנים.

ולפי זה בסמוך דדרש רב נחמן שנים נותנין להם בית סאתים צ"ל נמי דביחד נותנין להן בית סאתים דומיא דהא דרבי יוסי בר יהודה שהרי פריך עליה רישא רבי יוסי בר יהודה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל פי"ז מהלכות שבת ורב"י בסימן ש"ס כתב דמספקא ליה אי בית סאתים לשניהן ביחד קאמר אי בית סאתים לכל א' משניהן קאמר ולפי מה שכתבתי נראה דליכא ספיקא דודאי לשניהן ביחד קאמר: מאי לאו פנוי מאדם אע"ג דנותנין להן כל צרכן קתני קא סלקא דעתך דרבנן נמי אית להו הא דרבי יוסי בר יהודה דיחיד נותנין לו בית סאתים וכן שנים שלשה נותנין להן בית שש אע"ג דלא איצטריך להו אלא דאתו לאסופי עליה דאז צריך להו טפי מהאי שיעורא יהבינן להו כל צורכך וקס"ד הכי משום דמשמע דרבנן מקילו מפי מדרבני יוסי מדקאמרי אחד יחיד ואחד שיירא וכו' ואי לעולם לא יהבינן להו אלא כדי צרכן זימנין דר' יוסי מקיל טפי שאם הם שלשה ולא איצטריך להו אלא כדי בית סאה או סאתים דלר' יוסי יהבינן להו בית שש ולרבנן לא יהבינן להו אלא כדי צרכן ולכך פריך מאי לאו פנוי מאדם כגון שלשה שהקיפו שמנה סאין כו' כדפירש"י ז"ל ומשני לא פנוי מכלים ורבנן לא אתו להקל אלא בהא דנותנין להן כל שכן אבל מפי מצרפן כי איכא בית סאתים פנוי מכלים אסורים אע"ג דלאו פנוי מאדם כגון דהו שלשה ואין צריכין אלא לבית סאתים והקיפו ארבע סאין בטלי מחיצות כדפירש"י ז"ל אבל בב"י סימן ש"ס כתב בשם המרדכי דלמסקנא נמי הא דבעינן שלא יהיו בית סאתים פנוי בלא כלים היינו כשהקיפו יותר על שש אבל אם לא הקיפו יותר על שש אע"פ שיש סאתים פנוי כיון שהן שלשה שרי וכן משמע מדקאמר רב גידל שלשה בחמשה אסורין ומוקי לה כגון שהקיפו שבעה ולא הוצרכו אלא לחמש ואי איתא לאשמעינן דאם לא הוצרכו אלא לארבעה והקיפו ששה דאפילו בארבעה אסורי ולפי זה ניחא טפי הא דמשמע דרבנן להקל אדרבי יוסי קאתי וכ"כ בש"ע: דף יז ארבעה דברים פטרו במחנה כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות מלכים דכשם

שפטורין מכל אלו בהליכתן פטורין בחזירתן והכי איתא בהדיא בירושלמי בסוף פירקין ובכסף משנה כתב שם דאפשר שלמדו ממאי דתנן בפ' חי שהוציא והו כל היוצאין להציל חוזרין למקומן ואמרי' בגמרא שחוזרין בכלי זיינן למקומן ולא ראה את הירושל' התם בהיגי והיזמי נראה דלהכי נקט ומלקטין עצים משדותיהן ולא קאמר מן החורשין מקום גדילת העצים משום דבהיזמי והיגי דהיינו קוצים וסנאים דגדלין בשדה איירי וכתב התוס' דלא התקין יהושע אלא בהיזמי והיגי המחוברים ולחים נראה דלהכי נקט ש"ס אי נמי התם במחוברין וכו' ולא קאמר ואיבעית אימא כו' משום דמחוברין ולחין נמי בעינן: דאית להו קוברין וכו' פירש ז"ל שיש לו יורשין.

עיינן פרק ו' דנזיר והתניא המוצא מת מוטל בסרטיא מפנהו כו' פירש רש"י ז"ל דפריך מדקא מפנהו ואי לא סלקא דעתך קנה מקומו היכי מני למשקליה מהתם ותימה דא"כ ה"ל לר' ביבי לשנוי הכא במת מוטל על המיצר עסקינן לכך יכול לפנותו ותו לא דמאי איצטריך למימר מתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר מפנהו לכל רוח שירצה ועוד דהא דמת מצוה קונה מקומו היינו שאין בעל הקרקע יכול למחות בו מלקברו שם אבל כשהמוצא רוצה לעשות טובה למת להוליכו משם לקברות ישראל פשיטא דשפיר דמי וא"כ הכא נמי כשמפנהו לימין באסרטיא או לשמאל אסרטיא לקברו באיזה שדה של יחיד טובת המת הוא שלא יהא נקבר באסרטיא ויהו הכל דורסין על קברו ופשיטא דשפיר למיעבד הכי.

לכך נראה דמדקא מפנהו לכל רוח שירצה ואין בעל השדה יכול למחות בו פריך וה"פ אא"ב מת מצוה לא קנה מקומו שפיר דאיכא למימר דתקנת חכמים הוא שיהא יחיד נדחה מפני רבים כי היכי דתיקנו שתהא שדה בור נדחה מפני שדה זרע וכן כולן שלא רצו להטריח את המוצא שיוליכנו לבית הקברות אלא אי אמרת מת מצוה קנה מקומו א"כ לא ניתנה רשות לבני סרטיא לפנותו משם וא"כ אמאי מפנהו לכל רוח שירצה לימא ליה בעל השדה מאי אית ליה למת גבי דידי הא אית ליה מקום קבורה ופשיטא דכיון דאית ליה מקום קבורה לא תיקנו חכמים להזיק לשום אדם כדי שיהא מת נקבר בקבורה מעלייתא מהאי והמוצא נמי פשיטא שאין לו רשות לעשות טובה למת בהזיקו של אחר.

ומשני רב ביבי דבמת המוטל על המיצר עסקינן דאז לא קנה שם מת מקומו ששוכב עליו מה אית לך למימר יקברנו באסרטיא שלא במקום המיצר. י"ל דכיון שניתנה רשות לפנותו מן המיצר ולא קנה מקומו א"כ אין לו למת שום מקום קבורה לא בסרטיא ולא בשדות הסמוכות לו ותיקנו חכמים שמפנהו לכל רוח שירצה דיחיד נדחה מפני רבים כי היכי דתיקנו שתהא שדה בור נדחה משדה זרע שלא רצו חכמים להטריח את המוצא שיוליכנו לבית הקברות ובסוף פרק מרובה אית להן סוגיא ושם פ"י רש"י ז"ל נמי דפריך משום דאי קנה מקומו מני בעל השדה לעכוביה.

מים אחרונים חובה כתבו התוס' דעכשיו לא נהגו במים אחרונים וכו' בפ' כל הבשר פירשתי דמי שידיו מזוהמות צריך ליטול מים אחרונים אפי' האינדא: אלא מעתה אל תפנו אל האובות ואל הידעונים הכי נמי דלא לקי פ"י השואל בהן דהעושה אוב וידעוני בסקילה והנשאל בהן באזהרה כדאיתא בפרק ארבע מיתות משמע מהכא דאזהרת שואל אוב וידעוני דלקי מקרא דאל תפנו הוא והיינו כדפירש"י ז"ל בפ' ארבע מיתות גבי הא

דתנן והנשאל בהן באזהרה שפי' באזהרת דאל תפנו אל האובות ואזהרה דמכשפים גופייהו מלא ימצא בכך וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני אבל התוספות כתבו שם פירש בקונ' באזהרה דאל תפנו אזהרה דמכשפים גופייהו מלא ימצא בכך וקשה דאי אל תפנו אזהרה לנשאל אם כן יהו בו כרת דכתיב בפ' קדושים והנפש אשר תפנה וגו' והכרתי אותה וי"ל איפכא דאזהרה לנשאל מלא ימצא בכך דכתיב בקרא בתריה שואל אוב וידעוני וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות עבודת כוכבים אסור לשאול בעל אוב וידעוני שנאמר לא ימצא בכך מעביר וגומר ושואל אוב וידעוני ואם עשה כפי מאמרן לוקה משמע דס"ל דאזהרת שואל אוב מקרא דלא ימצא הוא וכן משמע ממה שכתב רש"י ז"ל בפ' קדושים שכתב אל תפנו אל האובות אזהרה לבעל אוב וידעוני בעל אוב זה פיתום וכו' משמע דס"ל דאל תפנו אזהרה לבעל אוב וידעוני גופייהו כמ"ש התוספות והרמב"ם ז"ל ותימא דהכא משמע בהדיא דאזהרת שואל אוב וידעוני מקרא דאל תפנו הוא כדפירש רש"י ז"ל בפרק ד' מיתות וצ"ע: עושין פסין פרק שני עושין פסין לביראות מדלא קתני עושין לביראות ארבעה דיומדין וכו' משמע דמלתא באפי נפשיה הוא דהכי גמירי לה דעושין פסין לביראות וליכא מאן דפליג בהכי והדר מפ' לה ארבעה דיומדין נראין כשמנה וכו' ולהכי פריך בגמרא לימא מתני' דלא כחנניא וכו' ודלא כר' עקיבא וכו' דדוחק הוא לומר דאיכא מאן דפליג אהך סתמא: דף יח לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא הוה מצי למימר לימא מתניתין דלא כתנא קמא דחנניא דבמתניתין קתני דוקא באר ולא בור אלא דמדרבי עקיבא אלימא טפי לאקשוויי כיון דאיהו מחלק בהדיא בין בור לבאר ואם איתא דמתני' כר' עקיבא ליתני בור דהוה רבותא טפי אבל ת"ק דחנניא איכא למימר דלא מפליג בין בור לבאר וכי הדדי נינהו ומתניתין דנקט באר הוא הדין לבור וחדא מינייהו נקט.

ונראה דמעיקרא נמי כי פריך לימא מתניתין דלא כחנניא אין צריך לדחוק ולומר דפריך מדלא פירש במילתיה ופסין לבאר כמ"ש התוספות אלא דקא ס"ד דדוקא רבי עקיבא ורבי יהודה בן בבא מפלגי בין בור לבאר אבל חנניא ות"ק כיון דלא אשכחן דמפלגי בהכי ס"ל דאין לחלק ביניהן: אחר למעשה בראשית וקדם לפורעניות וא"ת מה ענין מעשה בראשית לפורעניות שסדרן גבי הדדי וי"ל דהא בהא תליא דלפי שכל מעשה בראשית נברא לצורך האדם לכך נברא האדם באחרונה כדי שימצא הכל מוכן פניו כדאיתא בסנהדרין ולכך הוא קדם לפורעניות דכיון שצמח אדם תחילה שוב אין צורך בכל הנבראים לכך צמחו גם הם אחריו אבל כל זמן שהאדם חי על פני האדמה לא שייך למחות שאר הנבראים שלא חטאו: אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי דרש וייצר שתי מלות וי יצר וקרינן לה ליו"ד בצירי ובחולם אי נמי וייצר הוא לשון וי כדאמרין בסנהדרין ט"ו ווי"ן נאמרו ביין ויחל נח ויטע כרם וכו' והכא כיון דכתיבי תרין יודין דרשינן ווי תרי זימני וי מיצרי וי מיוצרי: בתחילה עלתה במחשבה לבראת שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד שאלו נבראו שנים היו שניהם במדריגה אחת ולא היתה אשה כפופה לאיש והיתה מחלוקת ביניהן לכך לא נברא אלא אחד והאשה נבראת מן הזנב כדי שיהא הוא עיקר והיא טפילה לו וא"ת מאי איצטריך קרא לכתוב מחשבתו ית' כיון דלא אסיק הכי ומאי דהוה הוה וי"ל דמחשבתו ית' ודאי קיימת דמי שלא זכה אשתו מושלח עליו ואיננה כפופה לו כמחשבתו ית' וכמו שאמרו זכה עזר שהיא טפילה לו לא זכה כנגדו שהן שוין

במדריגה אחת ואיננה שומעת לו: מלמד שבנאה הקב"ה לחוה כבנין אוצר רחבה מלמטה כו' פירש"י ז"ל דהיינו חלל בית הרחם שלה ונראה דהיינו מה שאמרה שרה לאברהם בא אל שפחתי אולי אבנה ממנה לכך אמר אולי אבנה ממנה לשון בנין לפי ששרה עקרה היתה ואפי' בית וולד דהיינו בית הרחם לא הוה לה כדאיתא בפרק הבא על יבמתו ותהי שרה עקרה אין לה וולד אפי' בית וולד אין לה נמצא דשרה לא היתה עשויה כבנין כשאר נשים לכך אמרה אולי אבנה ממנה אולי יעשה לי הקב"ה בית וולד ואהיה כבנין: ועליו הכתוב אומר יד ליד לא ינקה רע וא"ח מה נפשך אי דריש יד ליד דקרא למרצה מעות מיד ליד א"כ אפי' דומה למשה רבינו ע"ה שקבל תורה מיד ליד מנא ליה ואי דריש יד ליד דאפי' דומה למשה רבינו וכו' א"כ מנא ליה דקרא איירי במרצה מעות מיד ליד וי"ל דכיון דלא פירש הכתוב חטאו מה קעביד ע"כ יד ליד למרצה מעות הוא דאתי שמרצה מעות ליד האשה כדי להסתכל בה וכיון דעיקר החטא לאו משום דמרצה מעות הוא אלא משום דנתכוון ע"י כך להסתכל בה א"כ אמאי אפקיה רחמנא לחטאו בלישנא דיד ליד ולא כתב בהדיא הרואה את האשה לא ינקה רע אלא ודאי לכך נכתב יד ליד למילף מיניה נמי דאפי' דומה למשה רבינו וכו': א אפילו בי רב לא קרא וא"ת ודלמא שאני התם דלאו אשתו הוה ומשום הרהור הוא דאסור ולא משום גנאי אבל מנוח אחרי אשתו הלך דלא שייך הרהור ויש לומר דרבקה ונערותיה כיון דפנויות הוו אין סברא לומר דאתי קרא לאשמעינן דאסור להסתכל בפנויה אע"ג דראוי להחמיר שלא להסתכל אפי' בפנויה כמ"ש איוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה חומרא בעלמא הוא: והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלישים שנה מדקחשיב ליה העלאת זרזי תאנים לתשובה משמע דהעלאת זרזי תאנים על הבשר צער ועינוי הוא ונראה דהיינו הא דאיתא בפ' בן סורר ומורה עץ שאכל אדם הראשון תאנה הוא בדבר שקלקלו בו ניתקנו שנא' ויתפרו עלה תאנה לפי פשוטו נראה דלאו בו ניתקנו מחטאם קאמר אלא בו ניתקנו שלא הלכו ערומים בגילוי ערוה אבל מדקא חשיב הכא בתוך התשובה שהעלה זרזי תאנים על בשרו נראה לומר דהא דכתיב ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות לא לכסות בשר ערותם בלבד נתכוונו אלא כוונתם היתה ג"כ לעשות תשובה ולכך העלו על בשרם זרזי תאנה לסבול צער ועינוי על חטאם והיינו דקאמר בדבר שקלקלו בו ניתקנו כי בו בדבר עשו תשובה ותקנה על חטאם: מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו כו' ועוד נראה משום דנח לאו שפיר עביד מה שלא התפלל על דורו ואותן הקרבנות שהקריב אחר המבול היה לו להקריב קודם לכן אולי היה מגין עליהם כמ"ש הזוהר דלהכי איקרו מי נח ולהכי אמר לו הקב"ה כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה דבדור הזה כיון שנמחו ולא הגין עליהם לא היה ראוי לקרותו צדיק תמים כי אם צדיק לחודא אבל לשאר כל הדורות שהיו בימיו היה מטיב עמהם ומגין עליהם לכך כתיב צדיק תמים היה בדורותיו ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע הן: ואל יהי מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם הכא נקט לשון תלויין ומעיקרא נקט לשון מסורין משום דהוא יתב' מכין מזון לכל בריותיו בלי ספק אבל מזונות של אדם תלויין לפעמים נותן ופעמים שאינו נותן פעמים מקדים ופעמים מאחר וכדאיתא במדרש וישאר אך נח שאיחר מזונותיו לארי והכישו.

והיינו מה שאמרו חכמים ז"ל המצפה על שלחן חבירו חיינו אינם חיים נקט לשון מצפה ולא קאמר האוכל על שלחן חבירו לפי שכל האוכל על שלחן חבירו צריך לצפות אם

יתן לו אם לאו ומתי יתן לו: מיום שחרב ב"ה דיו לעולם וכו' משום דמיום שחרב בית המקדש אין שמחה לפניו יתברך כדאיתא בריש מסכת עבודת כוכבים ולכך שמו יתברך כביכול אינו שלם כי הוא חסר ו"ה משום דו"ה לשון שמחה הוא כדאיתא במדרש איכה רבה בין וי לזה נמלט רבי יוחנן בן זכאי ולכך דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות: דף יט עמק שמעמיקין להם גיהנם משמע שלמעלה אין הגיהנם רותח כל כך כמו שהוא למשה בעומק וכן משמע במדרש רבה ישובו רשעים לשאולה לדיוטא תחתונה שבגיהנם לכך כתיב למ"ד בתחילת התיבה וה"א בסופה.

ונראה דהיינו הא דאיתא במדרש רבה פ' פנחס ובני קרח לא מתו מקום גבוה נתבצר להם בגיהנם וישב שם דכיון דלמעלה אין הגיהנם רותח כל כך כל כפה דמידלייא מתקרר והולך וכיון דנתבצר להם מקום גבוה שם לכך היו יכולין לישב שם ולא מתו ויש עוד פירושים אחרים: שבוכין ומורידין דמעו כמעין של שיתין פי' רש"י נ"ל נקב שבבנין המזבח שניסוך היין של ספלים יורד לתוכו כל השנה תימה למה זה המשיל הכתוב דמעו תיהן למעין של שיתין ולא סתם מעין ונראה דכתוב זה גילה לנו הסוד שכתב בזוהר חדש פ' לך לך דגדולה תשובה שהקב"ה מצפה עליה כל ימי חייהאדם וכמ"ש עד יום מותו תחכה לו לתשובה להנטותו לתחייה ומי שלא שב כל ימיו ומת ברשעו משמע שם דאכתי איתא תקנתא בתשובה אחר מותו כשירוד לגיהנם ונידון שם ועל ידי היסורין חוזר שם בתשובה צועק ובוכה ומתחרט שם על חטאיו ומצדיק עליו את הדין הקב"ה מרחם עליו ומעלהו משם אחר שקבל דינו וענשו וזה לשונו שם אמר רבי שמעון משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש ושם יצפצפו בתשובה ונשמתן של צדיקים פוגעין בהן לפני הקב"ה ומעלין אותו משאול שהוא המדור הששי שנאמר מוריד שאול ויעל ומי שנכנס במדור התחתון שהוא אבדון שוב אינו עולה דתנא א"ר יהודה אע"פ שנכנס בשאול עולה בתשובה שנא' מבטן שאול שועתי שמעת קולי ע"כ וזהו מה שיסד הפייט מסיק מן שאול לחיי עלמא וטעם הענין נראה לפי שדין תורה הוא שכל מי שחטא תיקונו להביא קרבן ויתכפר דהיינו קרבן ממש חטאת ואשם ועולה וזהו עיקר ספר תורת כהנים ובי"ה היה שעיר המשתלח מכפר על כל העונות שנאמר ונשא השעיר עליו את כל עונותם וטעם הקרבן כתב הרמב"ן ז"ל שהוא בא נפש תחת נפשו של חוטא והוא נשרף ונקטר ונזרק תמורת נפשו וחלבו ודמו של אדם ולכך פומך את ידיו עליו שעל ידי כן מתחרט ומתודה כראותו שהוא היה ראוי לכך ולהכי עתה שנחרב המקדש ואין לנו קרבן לכפר צריך האדם להקריב קרבן יותר חמור מקרבן בהמה שצריך להקריב את חלבו ודמו ממש בתשובה שהוא התענית שעל ידי התענית חום הטבעי של אדם מתגבר ושורף את חלבו ודמו ובשרו של אדם וכמ"ש ברכי כשלו מצום ובשרי כחוש משמן ונחשב לו זה כקרבן ולכך יסדו חז"ל לומר בסוף התפלה ביום התענית רבש"ע בזמן שב"ה היה קיים אדם חוטא ומביא קרבן וכו' יהי רצון שיהא חלבי ודמי שנתמעט היום כחלב המונח על המזבח וקרבן זה חמור מקרבן ממש דהתם ממון והכא גוף ומי שמת ברשעו ולא הביא לא קרבן ממש ולא שב בתשובה ותענית להיות חלבו ודמו נחשב כקרבן הוא צריך להביא קרבן יותר חמור מאלו דהיינו לאחר מותו בגיהנם כשהוא נידון ונשרף שם והוא צועק ובוכה ומוריד דמעו' על חטאיו ונתחרט שם נחשב לו שריפת גופו ונשמתו כאלו הקריב קרבן ומתכפר ועולה וכ"כ הזוהר בהדיא בפרשת ויקהל דדינו של גיהנם כקרבן

הוא וז"ל נשמתי כד סלקין אסתחין בההוא נהר דינור דאיהו גיהנם וסלקין לקורבנא וכו' כמו שיתבאר בסמוך וכיון דתלת מיני קרבנות נינהו כדפירש נראה דהה"ד הלא אם תטיב שאת וגו' לפי שקין הביא קרבן פסול מזרע פשתן שהיה חס על הממון א"ל הב"ה אם חס על הממון אתה מלהביא קרבן מובחר מי בקש זאת מידך להביא קרבן ממש הלא אם תטיב עובדך בתשובה ותענית שאת כי התשובה דומה לקרבן ונבחרה לה' מזבח וכן תרגם אנקלוס דהך קרא בתשובה איירי ואם תתוב ישתבק לך.

ואם לא תטיב שלא תקריב לא קרבן ממש ולא קרבן תשובה לפתח חטאת רובץ פי' קרבן חטאת שאתה חייב להביא לפתח הגיהנם הוא שמור שכל מי שאינו מביא קרבן בעה"ז על חטאיו בעל כרחו הוא מביא קרבן בההוא עלמא שמקריב את נפשו שם בגיהנם ולהכי כתיב חטאת ולא חטא ל' זכר כמו רובן רמז הוא לקרבן חטאת כדפירש.

אבל רשעים גמורים כגון פושעי ישראל בגופן ופושעי עובדי כוכבים בגופן אפי' בגיהנם אינם חוזרים בתשובה כדאמר ריש לקיש בסמוך רשעים אפי' על פתחו של גיהנם אינן חוזרין בתשובה נקט על פתחו לישנא דקרא דכתיב לפתח חטאת רובץ ולכך אפי' אחר שקבלו דינן בגיהנם י"ב חדש אינן עולין אלא נעשות אפר תחת כפות רגלי הצדיקים כדאיתא בפ"ק דר"ה ונראה דהיינו הא דכתיב תשב אנוש עד דכא לומר שאפילו בגיהנם מועלת התשובה עד שעה שדוכין את הנפש להיות אפר תחת כפות רגלי הצדיקים וזהו מה שאמרו עד דכדוכא של נפש מיהו תשובה ההיא לאו מעליא היא ועוד שהנשמה סובלת שמה בגיהנם צער גדול לכך כתוב בסיפיה דקרא ותאמר שובו בני אדם הוא ית' מתרה לעשות תשובה בעודו בן אדם כשהוא חי עדיין בגוף כי הגוף מתולדות אדם הוא אבל הנשמה נאצלת מכסאו ית' ועושה תשובה בגיהנם.

ובפ"ק דר"ה נמי משמע דתשובה מועלת בגיהנם דקתני התם ג' כתות ליום הדין בינונין יורדין לגיהנם ועולין ועליהן אמרה חנה מוריד שאול ויעל. ענין הצפצוף היינו הבכיה והצעקה והיודוי ותשובה של שם ובזוהר שכתבתי לעיל נקט נמי לשון צפצוף ושם יצפצפו בתשובה וכו'.

וכיון דעונשו של גיהנם לקרבן יחשב אתי שפיר הא דנקט שבוכין ומורדין דמעו כמעין של שיתין לפי שאין מביאין קרבן בלא נסכים וכשהן בוכין בגיהנם ומתחרטין ומורדין דמעו נחשב להן דמעוניהן לפניו יתברך כנסכי יין ולכך המשיל הכתוב דמעוניהן למעין של שיתין לומר שדמעוניהן נחשב כנסכים שיורדין לשיתין וכן כתבו בספרי מוסר שכל המתענה ועושה תשובה יבכה ויתודה בבכיה לפני המקום ונחשב לו הדמעו כנסכי יין.

ולפי זה נראה דהיינו הא דקאמר רבי ירמיה בן אליעזר ולא עוד אלא שדומה לו כאלו מקריב קרבן דלא זו שהיא שותק ואינו מטיח דברים כלפי מעלה בשעת מיתה אלא אפי' משבח ומתודה בשעת מיתה על חטאיו ולא עוד אלא אפילו דומה לו מיתתו כאלו מקריב גופו קרבן לפניו ית' ונראה לו מיתתו כשחיתת הקרבן ושריפתו בגיהנם כשריפת הקרבן ואיכא למימר דאהך מלתא נמי מייתי רבי יהושע בן לוי דמדנקט שמורדין דמעו כמעין של שיתין אלמא דעונש גופו כקרבן יחשב כדפי' והיינו כדרכי ירמיה וכיון דשריפת גופו קרבן הוא נראה דהיינו דקאמר גם ברכות יעטה מורה שמצדיקין עליהן

את הדין וכו' לפי שהמביא קרבן צריך להתודות בשעת הקרבה כמו שכתוב והתודו אשר חטא עליה וכן העושה תשובה ומתענה צריך להתודות לכך גם המה מתודין ומודים בשעה שנקרבין שם דעיקר הוידוי אבל אנחנו חטאנו ואתה צדיק וכו' לכך גם הם מצדיקין עליהם את הדין.

ונקט קרא לשון גם דומיא דרבי ירמיה דאמר ולא עוד כו' הכי נמי קאמר דלא זו שאין בועטין אלא אפילו משבחין ומצדיקין כו' ואומרין לפניו יפה דנת יפה זכית כו' נקט יפה יפה כמה זימנין דרך כלל ופרט יפה דנת כלל הוא שהדין יפה והדר מפרש דהיינו יפה זכית ויפה חייבת וגם יפה תקנת ג"ע לצדיקים וכו' לפי שמלך ב"ו זימנין יוצא משפט מעוקל מלפניו בשני פנים או שמחייב את הזכאי ומזכה את החייב מחמת שוחד או שהמשפט מצד עצמו מעוקל הוא כגון תליית הגנב דממון קא מחייב ולא נפשות נגד מה שאינו מחייב את הזכאי וכו' אמר יפה זכית ויפה חייבת.

ונגד המשפט עצמו אמר יפה תקנת ג"ע לצדיקים וכו' ויליף לה להנך תרתי מילי מדנקט קרא ברכות לשון רבים ומיעוט רבים שנים ונקט קרא לשון מורה לפי שהוא ית' מורה חטאים בדרך לשוב וגם אלו שבים שם. ונגד הנך שני דברים דהכי נראה דהיינו הא דכתיב הצור תמים פעלו פי' שאין בהן חלילה אחד מן הדברים הללו ולכך קאמר כי כל דרכיו משפט שהדינין והעונשין הכתובים בתורה ישרים הן שהגנב ראוי ליענש כפלים מדה במדה וכן הרוצח ראוי שיהרג מדה במדה ודין מלקות ארבעים נגד יצירת הולד וכן דין גיהנם וג"ע הכל במשפט ומלת משפט יאמר על דבר אמת וברור כמו חושן המשפט שמברר דבריו וכן יכלכל דבריו במשפט ואמר אל אמונה ואין עול שאינו מחייב את הזכאי וכו' אלא אל אמונה לצדיקים ואין עול לרשעים כדפירש"י ז"ל שם והיינו דסיים הכתוב ואמר צדיק וישר הוא ופירש"י ז"ל שם שהכל מצדיקין עליו את הדין רמז שאפילו הרשעים היורדים בגיהנם מצדיקין עליהן דינם בגיהנם ואומרים יפה דנת וכו' כדאמרין הכא ושמא לכך נקט הכתוב הצור לשון יצירה כי משעה שברא העולם תיקן ג"ע לצדיקים וגיהנם לרשעים כדאמרין שבעה דברים קדמו לעולם וקחשיב ג"ע וגיהנם והכא נמי נקט יפה תקנת ג"ע וכו' רמז לשעת הבריאה ועל פי מאמר זה שהרשעים בגיהנם בוכין ומתודין וכו' נראה שמיוסד מזמור דאהבתי אמר אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני נראה דקולי תחנוני מושך עצמו ואחר עמו כאלו אמר את קולי קול תחנוני.

כי הטא אזנו לי. לא כדרך בשר ודם פעמים אדם שומע קול צרת חבירו ואינו משגיח בו נכנס באוזן זה ויוצא באוזן אחר אבל הוא ית' כאלו נוטה אוזן לשמוע וליתן לב על הדבר כל ימי שאני אקרא.

אפפוני חבלי מוח מספר הכתוב חסדי ה' ורחמנותו שיש לו על נשמת האדם שבתחילה סבלתי חבלי מיתה ואח"כ ירדתי לגיהנם. וזה שאמר ומצרי שאול מצאוני דהיינו גיהנם כדאיתא בסמוך ולכך נקרא שאול שהוא דמיון לאדם חי המוטל בקבר עמוק וסתום שצר לו המקום כך הוא עונשו של גיהנם אין ביד האדם לפנות שם ימין ושמאל ואין שם אלא צרה ויגון.

אמרתי אבדה תקותי אבל בשם ה' אקרא קראתי שם מן המיצר עשה נא למען שמך הגדול גם שאני מלא עון אנה ה' מלטה נפשי מן הגיהנם. חנון ה' וצדיק ואלהינו מרחם

שכל כך גדולה תשובה דלא מיבעי במידת הרחמים כי חנון ה' וצדיק אלא אפ' אלהינו מרחם דמדת הדין נהפכה לרחמים וכמ"ש וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח.

שומר פתאים ה' בא לספר חסדי ה' כי בעודו בתוך הגיהנם וסבל עונשו הוא ית' שומר ש'לח תכלה הנשמה ותשרף כי אשו של גיהנם אש אוכלה הוא. ונקט פתאים דהיינו רשעים לפי שאין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח של שטות ולכך הוא ית' שומר כיון שהוא חטא בלי דעת נידון כשוטה.

דלותי פירש הוא ית' דלני מן השאול ומוציאני משם ולפי שיש בנשמה פצעים וחבלות מכח חוזק אש של גיהנם והוא חולה כמו שיתבאר בסמו' לכ"ק ולי יהושיע שהוא ית' מרפא' אח"כ ע"י השמש ומושיע לה כמו שאכתוב לקמן. ונקט יהושע כמו י"ה יושע רמז כי דווקא ע"י שם זה הוא מושיע לה כדאמר בסמוך דאתי אברהם ומסיק להו לבר מן הבא על העובדת כוכבים כו' דשם של י"ה מעיד על מי שלא חטא בזנות כ"ש שבטי י"ה עדות לישראל ולכך הוא נרשם בין איש לאשה שזכו ולא חטאו בזנות וזה טעם החנוכי הפלואי כדפירש"י ז"ל פ' פנחס.

שובי נפשי למנוחכי אח"כ היא שבה אל מקום מחצבה וזהו מקום מנוחתה וכמ"ש יבא שלום ינוחו על משכבותם שכל צדיק יש לו מקום מנוחה לפי מעשיו כי ה' גמל עליכי פי' מאת ה' היתה זאת שלפי המעשים ראוי הוא שלא יועיל התשובה והיודוי בגיהנם. כי חלצת נפשי ממות פי' ממות נצחי דכמה רשעים יורדין לאבדון עולמית.

את עיני מן דמעה כדאמרינן בשמעתין שבוכין ומורידין דמעות כמעין כו'. את רגלי מדחי רגל נאמר על קיומו של דבר כמו שקר אין לו רגלים שאין לו קיום והעמדה כך לפעמים נדחה רשע מקיומו הנצחי דהיינו ממקומו המוכן לו בג"ע והצדיק יורשו כמ"ש בזוהר שעל זה נאמר יכין רשע וצדיק ילבש ולכך קאמר את רגלי חלצת מדחי.

ועוד נראה לפי שהגוף נמשל למי שיש לו רגלים ואין לו עינים והנשמה נמשלה למי שיש לו עינים ואין לו רגלים כדמשמע באגדות חלק גבי הא דא"ל רבי לאנטונינוס אמשול לך משל למלך שהושיב שומרים בפרדס אחד חגר ואחד סומא כו' כך הקב"ה מרכיב הנשמה על הגוף ונידונין בגיהנם. והוא ית' מושיע את שניהם מוציא מן הגיהנם הנשמה והגוף לכך קאמר את עיני מן דמעה רמז לנשמה את רגלי מדחי רמז לגוף.

אתהלך לפני ה' בארצות החיים שוב אטייל לפניו יתברך בגן עדן בעה"ב שנקרא ארץ החיים וצרור החיים. וכן משמע בפ"ק דר"ה דקתני התם ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני ועליהם אמר דוד כל הפרשה כולה וכו': הא בפושעי עובדי כוכבים תימה דבפ"ק דר"ה קתני דפושעי ישראל בגופן ופושעי עובדי כוכבים בגופן יורדין לגיהנם ונידונין שם י"ב חודש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ונעשין אפר כו' וקרא דויצאו וראו בפגרי האנשים מוקי לה בעובדי כוכבים ושכפרו בתורה וכו' שהן נידונין שם לעולם ואינן יוצאין משם.

ועוד אמאי לא מוקי הא והא בישראל וכאן בסתם פושעים וכאן בפושעים גמורים שכפרו בתורה וכו' ומאי דייק נמי מהא דלמא התם בסתם פושעים איירי שהן מלאים מצות

כרימון והאי קרא דויצאו וראו בעובדי כוכבים וכו' איירי ההוא דמחייבי חדא שעתא בגיהנם ואתי אברהם אבינו ומסיק להו תימא אכתי תיקשי אמאי בוכין ההוא שעתא כיון דאין האור שולטת בהן ונראה לפרש מדלא קאמר ריש לקיש פושעי ישראל אין יורדין לגיהנם ובחגיגה נמי קאמר ת"ח אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו וכו' ולא קאמר אין יורדין לגיהנם משמע דודאי יורדין לגיהנם אלא שאין האור שולטת בהן שם לכלותן וטעמא דיורדין שם הוא כדי לטהר אותן ולרחצן מכתמי העונות דאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וכל חטא עושה רושם וחלודה בנשמה ככתם בבגדי משי ואינה יכולה לשוב אל מקומה אלא א"כ תתלבן תחילה ומטהר דאפילו מלאכי השרת טובלין בכל יום בנהר דינור לומר שירה אלא שאין הטבילה מזקתלהן כיון שהן אור צח וטהור משל לכסף שצורפין בכור יש בו סיגין מתחסר והולך עד שנשאר כסף נקי צח ושוב אינו מתחסר אפי' מכניסין אותו בכור כמה פעמים והכי איתא בהדיא בזוהר פרשת ויקהל מההוא זיעה דחיות איתעביד נהר דינור ונשמתיך כד סלקין אסתחייך בההוא נהר דינור וסלקין לקורבנא ולא אתוקדן אלא אסתחייך ת"ח מסלמנדרא דעבדין מיניה לבושא ומגו דאיהו מנורא לא אסתחייא ההוא לבושא אלא בנורא אשא אכיל זוהמא רבה ואסתחייא ההוא לבושא הכי נמי נשמתא דאתנטילת מגו כורסייא קדישא דכתיב ביה כורסייא שביבין דנור בזמנא דבעי לאסתחייא מההוא זוהמא רבה אתעבדת בנורא ואסתחייא ונורא אכלה בההוא זוהמא די בנשמתא ונשמתא אתלבנת ואי תימא אי הכי עונשא לית ליה לנשמתא ת"ח וי לנשמתא דסבלה אשא נוכראה ואע"ג דאיהי אתלבנת אבל כד זוהמא סגי עלה וי לנשמתא דסבלת ההוא עונשא בגין דההוא זוהמא בתרי זימני אתלבנת כו' ולכך לא קאמר שאין יורדין לגיהנם דודאי יורדין שם לטהר ולרחוץ מכתמי העונות אלא שאין האור שולטת בהן לכלות עצמית הנשמה חלילה ויליף ק"ו ממזבח הזהב דמזבח הזהב נמי רותח ומלובן כברזל הוה אלא שלא היה כח באש להתיכו ולכלותו דמצות הקרבה והקטרה היתה מגינה עליו כ"ש פושעי ישראל שמלאים מצות שלא ישלוט בהן האש בשעה שמקריבין נשמותיהן בגיהנם ומכל מקום שמעינן ממדרש הזוהר דאע"ג דאין הנשמה כלה ונשרפת בגיהנם אבל צער גדול וחזק שאין למעלה הימנו יש לה במה שמתלבנת שם.

והיינו דקאמר הכא ואלא הכתיב עוברי בעמק הבכא ההוא דמחייבי חדא שעתא בגיהנם וכו' פי' דאע"ג דאין האור שולטת לכלות הנשמה מ"מ ההיא חדא שעתא שמחוייבת לרדת לגיהנם להעביר ממנה כתמי העונות איש איש כפי ריבוי הכתמים שבה על ההיא שעתא הם בוכים כי טובלים אז צער גדול כפי ריבוי החטא ולכך בוכין ומצדיקין עליכן הדין ואתי אברהם אבינו ומסיק להו הך מילתא דאברהם מסיק להו יליף לה במדרש מדכתיב והוא יושב פתח האוהל כחום היום שהוא יושב פתח הגיהנם להציל בניו משם משמע דדריש כחום היום רמז לחום הגיהנם.

ועוד נראה לפרש דבזוהר כתב וז"ל ומגו ההוא חבורא דאתלבנותא דגיהנם ההיא נשמתא בעיא לאתסאה בדין קב"ה אפיק שמשא דנהור מאינון ארבע פתחין דנהרין ברקיע דעל גינתא ומטא לההיא נשמתא ואתסיא הה"ד וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה עכ"ל ולכך קאמר והוא יושב פתח האהל דהיינו פתח הגיהנם כחום היום דהיינו כשהחמה מתחלת לזרוח מרקיע דעל גינתא כדי שיתרפאו ממנה הנשמות שמוציא מן

הגיהנםם ולכך אינו יושב שם קודם הזריחה וטעמא דאברהם מסיק להו ולא יצחק ויעקב לפי שהוא ראש הנימולים והם יוצאים משם בזכות המילה.

ועוד לפי שהוא בירר שיעבוד גליות לבניו כדי שינצלו מעונשו של גיהנםם כדאיתא במדרש רבה פ' לך והנה תנור עשן ולפייד אש הראה לו שעבוד גליות וגיהנםם א"ל במה אתה רוצה שירדו בניך כשיחטאו ובירר לו שעבוד גליות ולכך אחר שהנשמות מתלבנות בגיהנםם יש לו רשות להוציאן משם כיון שהוא ית' הבטיחו וכתת לו ברית על כך שנאמר ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית ולפי מה שכתבו שהנשמות יורדות לגיהנםם לרחוץ שם בנהר דינור מכתמי העונות כי אין צדיק אשר לא יחטא אתי שפיר הא דאיתא בפרק ה' הרואה הנכנס לבית המרחץ יאמר יהר"מ ה' אלהי ואלהי אבותי שתצילני מן האור הזה ומכיוצא בו לע"ל לפי שבימיהם היה חלל תחת המרחץ שהיו מסיקין שם ואיכא למיחש שמא תפחת המעזיבה ויש לתמוה דמה ענין אור של בית המרחץ לאור של גיהנםם שקבעו חז"ל להתפלל על שניהן בבת אחת.

ונראה לפי ששבת בראשית רמז הוא לעולם הבא יום שכולו שבת כידוע ולכך חייב אדם בשבת בראשית לעשות דברים שהן מעין יום שכולו שבת דכשם שתענוג העולם הבא הוא יין המשומר כדאיתא בפרק חלק עין לא ראתה זה יין המשומר בענביו כך חייב אדם לקדש על היין בשבת רמז לאותו יין ולכך יין מגולה אסור לקדש עליו אפי' בזמן הזה דליכא סכנתא משום דאותו יין של עולם הבא מכוסה וטמיר הוא כמ"ש עין לא ראתה.

וכשם שבעוה"ב יש תענוג לויתן ושור הבר לכך חייב אדם לאכול דגים ובשר בשבת בעה"ב יש תענוג המן כמו שאמרו חז"ל שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים לע"ל לכך נוהגין לאכול פשטי"דא בשבת כמ"ש בש"ע שהוא רמז למן שהיה טל למעלה וטל למטה וי"מ דלכך פורסים מפה בשבת למעלה ולמטה ולחם משנה באמצע זכר למן ולכך אנחנו אומרים בשבת הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת משום דהא בהא תליא.

ולהכי כשהאדם מכין עצמו לשבת בראשית חייב להכין עצמו דומיא דהכנת יום שכולו שבת ולכך כשם שבעולם הבא צריך אדם לרחוץ עצמו תחילה בנהר דינור בגיהנםם להעביר ממנו כתמי העונות וזוהמתן ואח"כ הוא נכנס לג"ע כך בשבת בראשית שהוא דמיון ליום שכולו שבת אמרו חז"ל שמצוה על כל אדם לרחוץ עצמו קודם שבת כמ"ש בא"ח סי' ר"ס כדי להעביר ממנו זוהמ' ממש ודוקא בחמין כמ"ש האר"י ז"ל בקבלת שבת כיון שהרחיצה היא לעומת רחיצת נהר דינור שהוא חם.

וכשם שבעולם הבא אחר הרחיצה הוא פושט ממנו בגדי חול והיינו הגוף שהוא מלבוש לנשמה בעה"ז ולובש בגדי שבת דהיינו מלבוש רוחני העשוי לו מן המצות רמ"ח עשין נגד רמ"ח אברים ושס"ה לאוין נגד שס"ה גידין ועל זה נאמר יכין רשע וצדיק ילבש כמ"ש הזוהר כך בע"הז חייב אדם לפשוט בגדי חול וללבוש בגדי שבת.

וכי היכי דברחיצת הע"הב בגיהנםם האדם עומד בסכנה גדולה שלא תכלה הנשמה כך בעה"ז הוא בסכנה כפי המרחצאות שעשוין בזמניהם כדפי' וכיון דרחיצת הע"הז זכר היא לרחיצה דגיהנםם לכך תיקנו חז"ל שהנכנס למרחץ בע"הז דהיינו בערב שבת שחייב אדם לרחוץ עצמו יבקש רחמים שלא יבא לידי סכנה ויאמר יהי רצון שתצילני מן האור

הזה ויבקש אז נמי על הרחיצה של עולם הבא בגיהנם ויאמר ומכיוצא בו לע"ל מאחר
דהנך רחיצות שייכין להדדי והא בהא תליא והיינו דנקט ומכיוצא בו לעתיד לבא ולא
קאמר וכן לעתיד לבא וכי היכי שמתפללים ביום השבת ואומרים הרחמן הוא ינחילנו
ליום שכולו שבת הכי נמי בתפלה זו תיקנו לומר כה"ג: אחד במדבר ואחד בים ואחד
בירושלים לפי שכל העולם כולו שלישי מדבר שלישי ים ושלישי ישוב כמו שכתבו
התוספות בפרק מי שהיה סמא וברא הקב"ה פתח בכל שלישי שבכל מקום שיחטא שם
האדם הפתח פתוח לפניו ליפול בו: שבעה שמות יש לגיהנם כל שמות הללו על תוקף
העונש הן רומזים דשם אבדון מורה על אבדות הנפש ובאר שחת מורה על השחתת
הנפש וטיט הוין על טביעת הנפש וצלמות על מיתת הנפש וכן שאיל ובור שאון וארץ
התחתית מורים שהוא מקום רע עמוק עמוק וחרב בלי הקימה והשתא נחא כי פריך
והא איכא תפתה דמשני ההוא שכל המתפתה כו' כלומר דשם זה אינו מורה על תוקף
הדין וכן כי פריך והא איכא גיהנם משני גי שעמוקה כגיהנם שהכל יורדין כו' פירש
דשם זה נמי לא בא להורות על תוקף העונש ולכך לא חשיב להו ושמא מהאי טעמא לא
חשיב עלוקה דאיהו נמי לא בא להורות על תוקף העונש באר שחת כתבו התוספות
כדכתיב כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת והיינו באר שחת כצ"ל:
דמסקינן פתחא כתב מהרש"ל תימא אמאי יש לו לגיהנם ג' פתחים וגן עדן אין לו אלא
פתח אחד והלא מדה טובה מרובה ממדת פורענות כדאיתא ביומא כו' נראה דגיהנם שאני
לפי שהוא גדול טפי מג"ע דגן עדן אינו אלא אחד מששים בגיהנם כדתניא בפרק מי
שהיה טמא ולכך בחד פתח' סגי ליה: מאי לאו דמפיש ועביד פשוטין מדקתני ובלבד
שירבה בפסין ולא קתני ובלבד שיאריך בפסין בעי למימר הכי וקצת תימה נהי דמפיש
ועביד פשוטין קאמר אכתי איכא למימר שאם האריך בדיומדין שפיר דמי דהא רישא
בהדיא קתני פשוטין ואפ"ה קמיבעיא לן מי אמרינן שאם האריך בדיומדין נמי מהניא:
אלא מאי אית לך למימר תרי גווני גדר אשמעי' גדר גמור דנידון משום דיומד אע"ג
דהוי מחיצה העשויה מאליה כדאמרי' בפ"ק ואשמעי' נמי הך מלתא בגדר שאינו גמור
דהיינו קנה קנה פחות משלשה: דף כ' יבשו מים בשבת ובאו בשבת מהו פירש"י ז"ל
יבשו מים בשבת וחזרו ובאו גשמים בו ביום מהו וקשה כיון דיבשו לחוד לא הוה
קמיבעי' ליה א"כ מאי איצטריך ליה לאביי למימר ליה יבשו בשבת לא תיבעי לך דבעי
מיניה דמר וכו' והא איהו נמי לא קבעי אלא בחזרו ובאו וליכא למימר דה"ק כיון דיבשו
לחוד לא תיבעי לך באו נמי לא תיבעי לך וכו' דמידי הא בהא תליא והא אין ענין זה לזה
כלל דכל חד אית ליה טעמא אחרינא לכך נראה דרבין תרתי קא מיבעיא ליה והא דקאמר
ובאו בשבת כמו או באו בשבת ובכמה דוכתי אשכחן כי האי גוונא דנקט וי"ו במקום או
והכי פי' יבשו מים בשבת מהו מי אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה או דלמא כיון
דהתיר פסין משום מים והרי יבשו וליכא מחיצות אסור או באו בשבת מהו דכשנכנס
השבת לא היו שם מים וביום השבת באו מהו מי אמרינן מחיצה העשויה בשבת הוי מחיצה
או לא ופשיט ליה אביי תרוייהו וקא"ל יבשו מים בשבת לא תיבעי לך דבעי מיניה דמר
וכו' באו נמי לא תיבעי לך דהוה ליה מחיצה העשויה בשבת ותניא וכו' וכן משמע מדברי
הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה"ש שכתב יבשו המים בשבת אסור לטלטל בין הפסין שלא
נחשבו מחיצה לטלטל בתוכן אלא משום המים באו לו מים בשבת מותר לטלטל ביניהן

משמע דבאו לו מים בשבת מלתא אחריתי היא ולא קאי איבשו מים בשבת דרישא מדלא כתב וחזרו ובאו לו מים בשבת וכ"כ שם בהדיא הרב המגיד וז"ל ופירש באו מים אפי' יבשו מערב שבת ופשוט עכ"ל אבל קשה דא"כ ס"ל לאביי דמחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה ומותר לטלטל בתוכה אע"ג דבשעת שנכנס השבת לא היה שם מחיצה והיה אסור לטלטל שם ואמאי נימא הואיל ונאסרה נאסרה דהא אביי ס"ל דאמרינן הואיל והותרה הותרה וכי היכי דאמרינן הואיל והותרה הותרה הכי נמי אמרינן הואיל ונאסרה נאסרה כמ"ש התו' בפ' כל גגות גבי חצר גדולה שנפרצה לקטנה דקאמר רבה אימור מבעוד יום נפרצה וקאמר ליה אביי לא תימא אימור אלא ודאי מבעוד יום נפרצה וכן משמע בירושלמי דפירקין דאיתא התם באו מים בשבת כבר נכנסה שבת באיסור חרבה הבאר כבר נכנסה בהיתר והך ברייתא דכל מחיצה העשויה בשבת כו' הוא סיפא דברייתא דספינות שנתקשרו מערב שבת והותרו וחזרו ונתקשרו כו' דפרק הזורק שהביאו התוספות משמע דאיירי שהיתה שם מחיצה בשעה שנכנס שבת: חדא מכלל חבירתה איתמר כתב מהרש"ל ז"ל דהך מילהא דר' אליעזר דהכא איתמר מההיא דהתם כו' וכן נראה מדאיצטריך ש"ם לשנויי אי מהתם ה"א כאן ולא ס"ל וכו' ולא משני מעיקרא דחדא מכלל חבירתה איתמר כדמסיק אי אמרת בשלמא דהך מלתא דהכא מההיא דהתם איתמר ניחא דאיכא למימר דאתי לשנויי דלא תיקשי מאי קמ"ל ש"ם דגמרינן הך מלתא מהתם פשיטא לכך קאמר דאי מהתם הוה אמינא כאן ולא ס"ל כי' אלא אי אמרת דההיא דהתם מהך דהכא איתמר א"כ לא נפקא לן מינה מידי מההיא דהתם ואם כזו מאי איצטריך לשנויי דאי מהתם ה"א כאן ולא ס"ל הוה ליה לשנויי מעיקרא דחדא מכלל חבירתה איתמר: והתניא לא ימלא אדם מים וכי' גבי פסי ביראות במתני' לקמן כתבו התו' ומשמע דקאי אמתני' וכו' כתבו כו' דלא תיקשי מאי פריך דלמא מתני' וברייתא תרווייהו בדנקט מנא ולא נקט לה איירי ומתני' שהכניס ראשה ורובה וברייתא בלא ראשה ורובה לכר כתבו דברייתא אמתני' שהכניס קאי ומהר"ר שלמה לוריא ז"ל כתב מה שפירש"י דאיירי בדלא נקט לה אין להקשות דלמא הר ברייתא איירי בלא רחשה, ורובה כו' דמדקתני סתמא דאסור ואמאי יכניס ראשו ורובו אבל אי איירי בדלא נקט לה אין להקשות לינקט לה באפסר דסתם פרה אין לה אפסר כו' והתוס' כתבו דקאי על המבנה אבל קשה דמה אנו צריכין לכל זה הדוחק כי המקשה שבא לדחות מה נפשך שפיר קאמר וכו' ודבריו תמוהים שכתב דמה נפשך שפיר קאמר דמאי אית לך למימר דלמא האי ברייתא איירי בדנקט לה ולא ימלא משום דלא הוי ראשה ורובה בפנים א"כ סוף סוף נמי שמעינן כו' משמע דמצינו לאוקמי ברייתא בלא ראשה ורובה ואי אפשר לומר כן מדקאמר לקמן מתקיף לה רב ענן א"כ מאי הועיל ראשה ורובה של פרה ומאי קושיא דלמא ברייתא בלא ראשה ורובה איירי ולכך קתני דלא ימלאאבל בראשה ורובה שרי אלא ודאי צריך לומר כמ"ש התוס' דמשמע ליה לרב ענן דברייתא אמתני' קאי ואע"ג דאיכא ראשה ורובה אפ"ה קתני דלא ימלא ועוד דאי מצינו לאוקמי ברייתא בלא ראשה ורובה א"כ מאי פריך וכי נקט מנא ולא נקט לה מי שרי והתניא לא ימלא כו' דלמא מתניתין וברייתא תרווייהו בדלא נקט לה איירי אלא דמתניתין בראשה ורובה איירי וברייתא בלא ראשה ורובה כמו שכתוב לעיל אלא על כרחך צריך לומר כמ"ש התוספות דברייתא אמתניתין קאי ואע"ג דאיכא ראשה ורובה ועוד דלאו סברא

נכונה היא לומר לפירש רש"י ז"ל דברייתא בסתם פרות איירי שאין להם אפסר לכך נראה דרש"י ז"ל נמי ס"ל כמו שכתבו החוספות דמשמע דקאי אמתניתין ואף על גב דאיכא ראשה ורובה: דף כא איני והאמר שמואל לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים תימה מאי פריך דלמא הא דבעינן מים חיים משום דמכונסין עבידי דפסקי והתוספות כתבו בריש פירקין דלר"י בן בבא דאמר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד לית ליה טעמא דפסקי מדלא מתיר בבור של רבים דליכא למיחש דלמא פסקי ועל כרחק טעמיה משום דבעי מידי דחזי לאדם אבל תימא דממה שפירש"י ז"ל לקמן במתניתין דאחד בור הרבים ובאר היריד וכו' משמע דלר"י בן בבא נמי טעמא דבעי מים חיים משום דמכונסין עבידי דפסקי שכתב בור הרבים אי פסקי מיא מדכרי אהדדי באר היחיד נמי שרי דהא לא פסקי מיא ובאר הרבים דאיכא תרתי למעליותא ע"כ ותרתוי למעליותא דנקט דהיינו דרבים עבידי מדכרי אהדדי ובאר לא עביד דפסק מיא דאדלעיל קאי אלמא ס"ל דלר"י בן בבא נמי טעמא דבאר משום דעביד דלא פסיק מיא הוא אלא דבעי תרתי למעליותא משום דאיכא למיחש שמא זימנין דבאר נמי פסיק מיא וזימנין דרבים נמי לא מדכרי אהדדי וא"כ לפירש"י ז"ל מאי פריך הכא.

ועוד דלמאי שכתבו התוספות דלרבי יהודה בן בבא טעמא משום דבעינן מידי דחזי לאדם קשה דא"כ מאי איריא באר הרבים אפילו באר של יחיד נמי וגם דוחק הוא לומר דר"ע ורבי יהודה בן בבא מחולקין הן דטעמא דבאר דלמר משום דחזי לאדם ולמר משום דלא פסקי מיא: ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים לפי שהתורה ארכה פי שנים ברחבה כדאמר בסמוך ארבעין בעשרין והארץ נמי פי שנים בים כמ"ש התוספות בפרק מי שהיה כמא דהעולם שלישי יישוב שלישי מדבר שלישי ים לכך נקט ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים ומיהו לא הוה ידע שיעור כמה היא ארוכה מארץ ורחבה מן הים: הללו דברי תורה והללו דברי סופרים ד"ס שנתחדשו בכל דור ודור חדשים הם ונראה דהיינו הא דכתיב יבחר אלהים חדשים שהוא ית' בוחר בד"ס וחביבין לפניו ולכך כתיב ויותר מהמה בני הזהר: אלא כל ההוגה בהן אדברי סופרים שנזכרו ברישא דקרא קאי שכל ההוגה בד"ס דהיינו הש"ס טועם טעם בשר דבכמה דוכתי אשכחן דטעמי ש"ס נמשלין לטעם בשר כדאיתא בפרק לא יחפור אדגרמיתו גרמי בי אביי תו אכלי בישראל שמינא בי רבא.

ואיתא בב"ק דא"ל לא אכלתי בישראל דתורא ופירש"י ז"ל לא דקדקתי בטעמו של דבר וגם הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות יסודי התורה כתב שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר ולחם ובשר הוא הוויי דאביי ורבא ע"כ דכי היכי דמזון הבשר וטעמו נאות למזג כל אדם קטן וגדול יותר מכל המזונות כך חכמת הש"ס וטעמיה נאותים ומתקבלים לכל אדם יותר מכל שאר החכמות ולכך קאמר כל ההוגה בהן דהיינו בד"ס דאיירי ביה טועם טעם בשר ורב פפא נמי נקט בהדיא כל המלעיג על דברי חכמים ורש"י ז"ל כתב כך ההוגה בהן כל שעה שאדם מחזיר בדברי תורה מוצא בהן טעם משמע קצת דס"ל דלאו בד"ס דוקא איירי מדנקט בדברי תורה סתמא ומשמע גמי דס"ל דקרא אתי לאשמעינן שכ"ז שאדם קורא ושונה מוצא בהן טעם דומיא דההיא דאמר בפרק כיצד מעברין למה נמשלו דברי תורה לתאנים מה תאנה זו כ"ז שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים אף דברי תורה כ"ז שאדם הוגה בהן מוצא בה טעם ופשטא דשמעתא

לא משמע כן ועוד דא"כ הול"ל אלא כ"ז שהוגה בהן טועם פעם בשר כדאמר התם לכך נראה כדפי' מוטב אמות מיתת עצמי משמע דמותר לו לאדם להחמיר על עצמו למסור נפשו למות כדי שלא יעבור אפילו איסור דרבנן וכן משמע בפרק מרובה בעובדא דחסיד שהיה גונח מלבו ואמרו הרופאים שאין לו תקנה עד שינק חלב רותח לימים נכנסו חבריו לבקרו כיון שראו אותה העז קשורה חזרו לאחוריהם וכו' וקשה דבפרק בן סורר ומורה איתא כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ולא תהרוג יעבור ואל יהרג חוץ מע"א וכו' וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות יסודי התורה כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרוג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו אלמא דאסור להחמיר אפילו באיסור דאורייתא מיהו הרא"ש ז"ל והטור סימן קנ"ו כתבו שאם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג רשאי וכ"כ בש"ע שם אבל בפרק בן סורר ומורה כתבתי ראייה לדברי הרמב"ם ז"ל ושמא יש לחלק דכל היכא דברי לו שיהרג אינו רשאי למסור עצמו ושאי הכא דספקא הוה שהרי לסוף הביא לו מים ועובדא דחסיד נמי שמא בלא חלב עז נמי לא היה מת.

דף כב לשונאיו הוא דלא יאחר משום דלשונא מיותר הוא כיון דברישא כחייב ומשלם לשונאיו אלא קרא דיוקא אשמעי' ופשטא דקרא דעל פניו אפני רשע קאי שמשלם לו בעודו קיים כמו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני פירש"י ז"ל כ"ז שאני קיים: בית סאתים מותר יחר מבית סאתים אסור אבור קאי כדמסיק דבור בלא פסין קאמר והא דנקט שיעורא דבור כמה הוי ולא נקט שיעורא דפסין לחוד דהא אי לאו משום פסין לא איכפת לן בבור אפילו היא גדולה הרבה נראה משום דרבי יהודה לא התיר לעשות היקף פסין לבור יתר מבית סאתים שתי אמות לכל רוח אלא א"כ הבור הוא בית סאתים דאז הרחיקת אותן שתי אמות מן הבור צורך הבור נינהו כדי ראשה ורובה של פרה דלא סגי לן בלאו הכי ולכך שרי דאע"ג דהיקף פסין הוי ביתר מבית סאתים כיון דשייכין לבור בטלי לגבה וכי חזא נינהו ואין אדם נותן עיניו אלא בבורו שהוא עיקר הדבר אבל כשהבור בציר מבית סאתים כגון שהוא ארבע אמות לא התיר רבי יהודה לעשות היקף פסין אלא עד בית סאתים טפי לא דכל הרחקה שאתה מרחיק את הפסין מן הבור שפי מראשה ורובה של פרה לאו צורך בור הוא וכאלו הוקף בלא בור דמיא הלכך עד בית סאתים שרי דליכא למיחש מידי טפי לא דלמא אתי לאחלופי טפי מבית סאתים בקרפף דהשתא לא שייך למימר אדם נותן עיניו בבורו כיון דאז הרחיקת ההיקף לא שייך לבור ה"ל ההיקף כמלתא באפי נפשיה ואיכא למיחש שמא ילמוד ממנו למקום אחר ומהאי טעמא אית ליה לר"י דאע"ג דאדם נותן עיניו בבורו ולא במחיצה א"ש להתיר יותר משתי אמות כמ"ש התוס' ונראה דהא דקאמר ש"ס ולא היא ר"י בור בלא פסין קאמר דייק לה מדקתני ברייתא ר' יהודה אומר בית סאתים מותר יתר מבית סאתים אסור ואי בפסין איירי דומיא דת"ק הוה ליה למיתני ר' יהודה אומר עד בית סאתים ותו לא כדקתני במתניתין לכך משמע ליה דר"י מלתא אחריתי קאמר ובבור איירי דבור בית סאתים מותר והרחיקת פסין ממילא שמעינן להו דהוי שתי אמות: חייבין עליה משום רשות הרבים כתבו התו' וא"ת כיון דמסקינן דר' יוחנן סבר לה כר' יהודה אמאי חייבין עליה משום ר"ה הא אית ליה שתי מחיצות דאורייתא וי"ל וכו' וטפי נראה דנהי דר' יוחנן כר' יהודה ס"ל בהא דרבים מבטלי מחיצות מ"מ בהא דאית ליה לרבי יהודה דשתי מחיצות דאורייתא לא ס"ל כוותיה דלאו הא בהא תליא ואיכא למימר דאית ליה שלשה מחיצות

דאורייתא שוב מצאתי שכן כתב הרמב"ן ז"ל: דרמא מעלות ומורדות קאמר כתבו התו' טעמא דלרבנן ארץ ישראל אינה נעשית רשות היחיד על ידי סולמ' דצור כו' משום דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיב מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דאתי רבים ומבטלי מחיצה וקשה דא"כ מאי קאמר בסמוך תל המתלקט עשרה מתוך ארבע וכו' אליבא דרבנן לא תיבעי לך השתא ומה התם דניחא תשמישתיה וכו' הכא דלא ניחא תשמישתיה לכ"ש והא תל נמי מחיצה שאינה עשויה בידי אדם הוא בשלמא קמה לחיי אלא תל ונקע מאי איכא למימר דמימות עולם הן וכיון שאינה עשויה בידי אדם אפילו רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה.

ונהי דיש לדחוק ולאוקמי בעיא דהכא בתל העשוי בידי אדם מ"מ קשיא משבילי בית גלגל דבסמוך דקאמר נמי אילימא רבנן השתא ומה התם דניחא תשמישתיה וכו' הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כ"ש ושבילי בית גלגל מעלה גבוה וזקופה היא ופשיטא דאינה עשויה בידי אדם וא"כ אפי' רבנן מודו דאתי רבים ומבטלי מחיצה ודוחק לחלק ולומר דסולמ' דצור ומחתנא דגדר אינו ראוי להעשות בידי אדם והוי דומיא דבעלי חיים שכתבו התוספות בפ"ק גבי תל ונקע אבל שבילי בית גלגל ראוי להעשות בידי אדם: איתיביה חצר שהרבים נכנסין לה בזו מתניתין היא בפ"ו דטהרות וכן הא דמבואות המפולשות בבורות ושבילי בית גלגל דבסמוך משניות הן בפ"ו דטהרות ולכך דייק ש"ס וקאמר אילימא רבנן השתא ומה התם כו' הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כל שכן פי' וא"כ משנה יתירה היא ותימה דהא דשבילי בית גלגל קתני התם ברישא ובתר הכי קתני הא דמבואות המפולשות בבורות והא דחצר שהרבים נכנסים לה מיתני התם באחרונה וא"כ אמאי היפך להו המקשה ופריך מנייהו שלא כסדרן ע"כ נראה לפרש דמגופא דמתני' דשבילי בית גלגל לא מצי פריך מידי אי לאו הא דר' ינאי דאיכא למימר הא דהוי רשות היחיד לשבת לאו משום דהוי מתלקטין עשרה מתוך ארבעה וכיון דלא ניחא תשמישתיה לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא אלא משום דשבילי בית גלגל לא הוו בקעי בהו רבים ואע"ג דלא היו מתלקטין עשרה מתוך ארבעה והוה ניחא תשמישתיה אפ"ה הוי רשות היחיד לשבת כיון דלא שכיחי בהו רבים וכ"כ שם הרמב"ם ז"ל בפ"ה המשנה וז"ל שבילי בית גלגל מקומות הן לא ילך בהן המון העם ע"כ דומיא דבקעה דקתני התם דהוה בימות החמה רשות היחיד לשבת והיינו משום דלאו הילוך לרבים הוא שאין רבים מסתלקין מן המסילה לילך בשדה כדפירש רש"י ז"ל בהדיא בפ"ק דשבת אבל מדרכי ינאי פריך שפיר דמפרש דלא מקרי שבילי בית גלגל למיהוי רשות היחיד לשבת אלא א"כ לא ניחא תשמישתא שאין העבד יכול ליטול סאה של חטין וכו' דהיינו מתלקט עשרה מתוך ארבעה כמ"ש רבינו שמשון ז"ל שם בפ"ה המשנה אם כן על כרחך כשרבים בוקעין בו איירי דאי לאו הכי אפילו ניחא תשמישתיה נמי הוי רשות היחיד לשבת אלמא מודה רבי יהודה דכל היכא דלא ניחא תשמישתיה לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

והשתא אתי שפיר הא דלא פריך מעיקרא מהא דשבילי בית גלגל משום דלא מצי פריך מגופא דמתניתין אלא מדרכי ינאי וניחא ליה טפי לאקשוויי מגופא דמתניתין דחצר שהרבים נכנסין לה דאלימא טפי והא דלא פריך מעיקרא ממתניתין דמבואות המפולשות דמיתני ברישא משום דמבואות המפולשות ושבילי בית גלגל גבי הדדי קתני להו התם ולא ניחא ליה להפסיק ביניהן בתיובתא דחצר שהרבים נכנסין לה ולכך פריך מנייהו

בזה אחר זה למפרע אבל למה שכתבו התוספות דמייתי הא דרבי ינאי כי היכי דלא תימא דהכא נמי ר"ה לטומאה איצטריכא ליה קשה דאם כן מעיקרא הוה להו לאקשוויי מהא דשבילי בית גלגל דמיתני ברישא דהא מתני' דחצר שהרבים נכנסין לה אלימא מהך ואדרבה מהך אלימא טפי לאקשוויי דליכא לשנויי עלה דר"ה לטומאה איצטריכא ליה כיון דאמר רבי ינאי כל שאין העבד ולא קאמר אפילו אין העבד וכו' ועוד נראה דמה שהקשו התוספות אמאי לא משני ר"ה לטומאה איצטריכא ליה לאו קושיא היא דעדיפא משני דהשתא מוקי לה למתניתין ככולי עלמא אפילו כרבי יהודה והמקשה נמי היה נראה לו דוחק לאוקמא דוקא כרבנן ולהכי הוה פריך ליה ממתניתין דמבואות המפולשות אע"ג דהוה ידע דאיכא לשנויי רשות הרבים לטומאה איצטריכא ליה ורבנן היא כדמשני ליה מעיקרא: יהושע אוהב ישראל היה ובמעלות ומורדות דארץ ישראל מודינא לך דאין חייבין עליהן דכיון דמסרן ליחיא' הואיל ולא ניחא תשמישתייהו לא אתו רבים ומבטלי תקנתא דיהושע אבל בשאר ארצות אף על גב דלא ניחא תשמישתייהו והן של יחיד אתו רבים ומבטלי מחיצתא וכתבו התוס' דדוקא שבילי של בית גלגל דלא ניחא תשמישתייהו כלל כדמפרש רבי ינאי אבל מבוי מפולש לבורות והחצר שהרבים נכנסין לה הוי ר"ה אע"ג דהוי של יחיד הואיל וניחא תשמישתייהו וראוי כו' וזה נראה דוחק דמדרכי ינאי לא שמעינן דשבילי בית גלגל לא ניחא תשמישתייהו כלל אע"ג דאין העבד יכול לרוץ מכל מקום כיון דיכול לילך בנחת לא הוי בהכי לא ניחא תשמישתייהו כלל ועוד דשיעורא דרבי ינאי היינו שיעורא דתל המתלקט עשרה מתוך ארבעה כמ"ש רבינו שמשון ז"ל וש"ס נמי סתמא קאמר כל היכא דלא ניחא תשמישתייהו כלל מסרה ליחיד ועוד דההיא דמבוי מפולש לבורות וחצר שהרבים נכנסין לה איכא למימר נמי דאיירי דלא ניחא תשמישתייהו כלל כגון שהבור סמוך לכותל מאוד והולכין דרך שם בדוחק גדול וההיא דחצר איירי שהגידודים גבוהין הרבה והפתחין קצרים מאוד ונכנסין לה בדוחק גדול דלא ניחא תשמישתייהו כלל.

לכך נראה דלעיל לא מצי לשנויי דהווי של יחיד כדמשני הכא דדוקא שבילי בית גלגל שהוא מעלה זקופה וגבוה בארץ ישראל עומדת מימות יהושע בן נון וכיון דלא ניחא תשמישתייהו מימות יהושע ודאי הוא שמסר ליחיד ולכך לא אתו רבים ומבטלי תקנתא דיהושע אבל חצר שהרבים נכנסין לה דלא ניחא תשמישתייהו גידודין וכן מבואות המפולשות לבורות דלא ניחא תשמישתייהו מחמת הבורות איכא למימר דבימו' יהושע הוה ניחא תשמישתייהו ומסרן לרבים ואפי' מסרן ליחיד כיון דהווי ראוין למסור לרבים אתו רבים ומבטלי מחיצתא אע"ג דהווי של יחיד ומ"ש התוס' נמי דלהכי לא קאמר אלא דמשמע דצריך עדיין לשינויי דלעיל לאו ראיה הוא דכיון דלא נזכר אמורא בשינויאי קמייתא אורחא דש"ס הוא דלא קאמר אלא כמ"ש התוספות בכמה דוכתי: דף כג אמרה תורה טול נ' וסבב נ' נראה דלאו אסמכתא היא אלא מייטורא דקרא קדריש כדמשמע בכיצד מעברין דפריך והא מבעי ליה לטול נ' וכו' כמ"ש התו' והשתא מה שכתבו התו' לעיל וא"ת ולילף מהר הבית ועזרת נשים שהיה קל"ה וכו' לאו קושיא היא דבהדיא גלי קרא דילפינן ליה מחצר המשכן מדכתיב ורוחב חמשים בחמשים כדאמר הכא, ואע"ג דפשטא דקרא אתי לכדאמר אביי העמד משכן על שפת חמשים וכו' מ"מ להך דרשא נמי אתיא דמשמעות הכתוב לאו אהעמדת המשכן קאי אלא אורך ורוחב החצר אתי

לאשמעי' כמה הוה לכך דרשינן מיניה טול חמשים וסבב חמשים לאשמעינן דשיעור אורך ורוחב החצר בריבוע חשבינן ליה ונפקא מינה לענין שבת מיהו פשטא דקרא כיון דבמלאכת המשכן איירי לכך מוקי לה להעמיד משכן על שפת חמשים: ותרוייהו לקולא וא"ת מאי כ ש"ס פשיטא דתרוייהו לקולא קאמר דליכא מימר תרוייהו לחומרא דהלכה כר"ע דמרובע בעינן והלכה כר"י דבעינן שומירה או בית דירה דהא ר"י לא איירי מידי אי בעינן שומירה או בית דירה וליכא למימר נמי דחדא לקולא וחדא לחומרא קאמר דאם כן קשיא הלכתא אהלכתא וי"ל דלא תימא דרב יוסף ורב ביבי פליגי במימרא דשמואל אי אמר הלכה כר"י אי אמר הלכה כר"ע דרב יוסף סבר דשמואל הלכה כר' יוסי אמר דאריך וקטן שפיר דמי ודלא כר"ע דאמר מרובע בעינן והיינו לקולא ורב ביבי סבר דשמואל כר"ע אמר דמרובע בעינן ודלא כר"י דמתיר באריך וקטן והיינו לחומרא קמ"ל ש"ס דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דתרוייהו לקולא קאמר וצריכא תרוייהו דאי אשמעינן כו': דף כד אמר רב נחמן אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו מפירש"י ז"ל והתוס' משמע בכולה שמעתא דקרפף שהוקף לדירה היינו פתח ולבסוף הוקף וקשה דא"כ רב נחמן דאחי לאשמעינן דפתח ולבסוף הוקף מהניא אע"ג דאית ביה בי דרי אמאי קאמר למילתיה ארחבה שאחורי הבתים ולא קאמר לה אקרפף דאיירי ביה כולה שמעתא שאם פתח ולבסוף הוקף מהניא אע"ג דאית ביה בי דרי.

ועוד דמאי איצטריך רב נחמן למנקט במילתיה פתח מתירו אטו עד השתא לא ידענא דפתח מתירו והלא כל קרפף שהוקף לדירה טעמא דמותר הוא משום דפתח מתירו ודוחק לחלק ולומר דקרפף שאני דאיירי דמעיקרא בונה בית ופותח בו פתח אדעתא דלהקיפו בקרפף ולעיל נמי דקאמר רב נחמן אמר שמואל קרפף יותר מבי' סאתים שלא הוקף לדירה כיצד הוא עושה צ"ל דאחר כן בנה אצלו דירה כדפירש"י ז"ל וזה נראה קצת דוחק דא"כ עיקר חסר לכך נראה דקרפף שהוקף לדירה דכולא שמעתא היינו שהוא מקיף וגודר אותו אדעתא דהכי שיכנס ויצא וישתמש בו תמיד כגון שגילה דעתו ופירש בהדיא אי נמי שהוא נראה לעינים דלא איצטריך ליה אלא לתשמיש דירה וכיוצא בזה והשתא ניחא דקאמר קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה פי' שלא גדרו מעיקרא אדעתא דתשמיש דירה כיצד הוא עושה פורץ בו פירצה יותר מעשר וגודרו לשם דירה ולא איצטריך להזכיר דחוזר וגודרו לשם דירה דמסתמא לכך נתכווין דלמה לו לפרוץ ולחזור ולתקן חנם אי לאו משום היתר טלטול וכן משמע מדברי רב אלפס ז"ל שכתב קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לשם דירה כיצד הוא עושה פורץ בו פירצה יותר מעשר אמות וגודרו ומעמידו על עשר לשם דירה ודיו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפט"ז מה"ש שכתב מקום שהוקף שלא לשם דירה אם פרץ בו כו' וגדר בה לשם דירה עד עשר מותר ואתי שפיר נמי הא דקאמר רב נחמן אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו אע"ג שלא גילה דעתו ולא פירש שהוא מקיף רחבה אדעתא דתשמיש דירה אפ"ה מהניא דפתח מתירו ופריך פשיטא דמסתמא הכי הוא ומשני לא צריכא דאית ביה בי דרי כו': דף כה נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות פירש"י ז"ל שהיה העפר רך ותיחוח ונחבט הכותל בבת אחת בשבת משמע מפירושו דלא מהניא אלא א"כ נבלעת כל מחיצה התחתונה ולא נשאר ממנה כלום אבל אם נשאר ממנה בפחות מעשרה ועליונה משלמת לעשרה לא מהניא ואע"ג דמחיצה גבוה עשרה טפחים ונתמעטה בטלה כדאמרינן בפ'

חלין מכל מקום קרפף יותר מבית סאתים כיון דבעינן שיהא הוקף לדירה צריך שיהא כל שיעור מחיצה הוקף לדירה דהיינו בגובה י' וכן משמע לישנא דש"ס דכולה מחיצה בעינן מדנקט והעליונו' קיימיתו לא קאמר והעליונוח משלימות וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה"ש נבלעה מחיצה התחתונה והרי עליונה קיימת הואיל ונעשית העליונה לשם דירה והרי אין שם נראה אלא היא הרי זה הועיל.

ולפי זה הא דאמר שמואל לעיל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה פורץ בו פירצה יותר מעשרה וגודרו כו' צריך אם פרץ בו פירצה יתר על עשר אמות בגובה עשרה טפחים ולגודרה אבל למעלה בכותל יתר על עשר אמות באורך ומיעט הכותל עד שהוא נמוך פחות מעשר טפחים וחזר וגדרה והשלימה לעשרה או יותר לא מהניא דבעינן הוקף לדירה כל שיעור גובה המחיצה וכ"כ הרמב"ם שם בהדיא שצריך לעשות פירצה ביתר על עשר בגובה עשרה טפחים ואע"ג דבפרק כל גגות קאמר והלכתא גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין שאני התם דבחצר איירי שיש בו דיורין ולא בעינן שיהא הוקף לדירה ואפ"ל כולו גידוד נמי שריא אבל קרפף דלית ביה דיורין בעינן שיקף לדירה וצריך שיקף כל גובה המחיצה לדירה וטעמא נראה משום דמחיצה פחותה מעשרה נמי מחיצה היא ולא כפרוץ דמי אלא דלאו מחיצה גמורה היא וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם דכל מחיצה שאין בגובה עשרה טפחים או יותר אינה מחיצה גמורה וכתב עליו ה' המגיד דמה שכתב אינה מחיצה גמורה לפי שבפחות מכן הוי מחיצה וחולקת רשות כמבואר בדיני הכרמלית ומקום פטור וכיון דשם מחיצה עליה כל שאינו פורץ כולה אלא מקצתה וחוזר וגודר ומשלימה לעשרה אכתי לא הוי מוקף לדירה.

ומכאן יש לתמוה על מה שכתב בתרומת הדשן הביאו בהגהת ש"ע סי' שנ"ח דפרדס גדול יותר מבית סאתים מוקף חומת אבנים ולא הוקף לדירה אם החומה אינה גבוה יותר מתשעה עשר טפחים יש לה תקנה שיעשה בית דירה בפרדס ואח"כ ישפוך עפר לצד החומה מבחוץ ומבפנים יותר מעשר אמות לאורך החומה ברוחב ארבע לפחות ובגובה פחות מעשרה טפחים ונמצא החומה של מעלה מן העפר ג"כ פחות מעשרה טפחים ואז החומה נחשב כפירצה כנגד כל אותה העפר לאורך שהרי יש דריסת הרגל מקרקע עולם על עפר הנשפך שהוא פחות מעשרה ומהחומה נמי יש דריסת הרגל שגם הוא פחות מעשרה וכל פחות מעשרה לאו מחיצה איקרי וכפתוח וכפרוץ דמי והכי מוכח בכמה דוכתי ויניח העפר כך שבת אחת ואח"כ יפנה ונמצא המחיצה חזרה למקומה ונעשית לאחר שנעשה בו בית דירה והוי שפיר מוקף לדירה עכ"ל דלפי מה שכתבתי ודאי לא מהני ואפילו את"ל דהחומה שכנגד העפר הוי כמוקף לדירה אחר שנוטל העפר ממנה אכתי הא לא הוי אלא פחות מגובה עשרה ואותה חומה שלמעלה מן העפר אינה משלמת כיון שלא הוקף לדירה ואנן בעינן שיקף לדירה כל שיעור גובה המחיצה.

ומה שפירש"י שנחבט הכותל בבת אחת בשבת דוחק הוא קצת דלא שכיח שתבלע כל הכותל בבת אחת ולא ידענא אמאי לא פירש שנבלעה אחת אחת קודם שבת ולא נשאר ממנה רק מקצתה ואותו מקצת נבלע בשבת דהשתא נמי הוי מחיצה הנעשית בשבת דכל כמה שלא נבלעה כולה לאו מחיצה היא כיון דכולה מחיצה אחריתי בעינן ועליונה אינה משלמת לתחתונה: אלא משום דאמרינן זה אויר מחיצות מייתרו פירש"י ז"ל והתוספות

ולא מצי למינקט איפכא דכי הוי חצר מלואו ובקרפף גיפופי תרוייהו משתרי דלרבי שמעון רשות אחד הן ויתור בקרפף נמי ליכא הואיל ואיכא גיפופי משמע לפירושה דלמסקנא נמי איירי דאית ליה גיפופי לחצר וקשה דא"כ מאי איריא קרפף שנפרץ במלואו לחצר הא אפ"י קרפף וחצר שנפרצו שניהם במלואם זה לזה נמי קרפף אסור וחצר מותרת אע"ג דלית ליה גיפופי כיון דכרבי שמעון ס"ל דכולן רשות אחד הן וחצר אין אויר מחיצה מייתרו ועוד קשה דאם כן הא דקאמר וזה אין אויר מחיצות מייתרו צריך לומר דמשום הכי לא מצי למינקט איפכא קאמר ואין הלשון משמע כן דמשמע דטעמא דמלתא קאמר דזה אסור משום דאויר מחיצות מייתרו וזה מותר משום דאין אויר מחיצות מייתרו ואי כדאית ליה לחצר גיפופי איירי אפ"י אויר מחיצו' מייתרו נמי תיפוק ל"י דשרי משום גפופי ע"כ נראה דלמסקנ' הא דקאמר קרפף שנפרץ במלואו לחצר גם החצר נפרץ במלואו לקרפף איירי וכן כתב בהדיא הרא"ש ז"ל והטור שהחצר נפרץ במלואו כנגדו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל והכי פ"י חצר מאי טעמא אילימא דאית ליה גיפופי שלא נפרץ במלואו אלא הקרפף אבל חצר אית ליה גיפופי וכרבנן ס"ל והא זימנין דמשכחת לה איפכא דאי נפרץ חצר במלואו לקרפף ואית ליה גיפופי לקרפף הא מותר וחצר אסור לרבנן אלא בדלית ליה גיפופי איירי כגון שנפרצו שניהם במלואם זה לזה וכו' ש"ס"ל וטעמא דקרפף אסור משום דאויר מחיצות מייתרו וחצר מותר דאין אויר מחיצות מייתרו וכיון דחצר נמי נפרץ במלואו לא שייך כלל להקשות אמאי לא נקט איפכא דהוא הוא.

מיהו מדלא קאמר קרפף וחצר שנפרצו במלואם זה לזה משמע קצת כדפ"י רש"י ז"ל והתוספות וצריך לומר דרב חסדא לא אתי לאשמעינן שריותא דחצר דמלתא דפשיטא הוא דלרבי שמעון חצר מותר אע"ג דנפרץ במלואו ולא אתי לאשמעינן אלא איסורא דקרפף דאמרינן אויר מחיצות מייתרו ולכך נקט קרפף שנפרץ במלואו לחצר דף כו אלמא כיון דלצניעות עבידא לא הוי מחיצה פירש"י ז"ל כיון דלצניעות' היא ולמחר סתרי ליה לאו כלום היא.

ואין הלשון משמע כפירושו מדלא קאמר אלמא כיון דלמיסתר קאי לא הוה מחיצה הכא נמי וכו' ועוד דמחיצת אדרכלין מסתמא עבידא להיות קיימת כך כל ימות החמה ובסמוך דפריך מדרב הונא דאמר מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה פירש"י ז"ל בלשון שני לנחת להשתמר בה טליתותיהן ולבושיהן שפושטין שם קשה דאכסדרה וקובה עיקר עשייתן להתלונן תחתיהן מפני החמה ע"כ נראה דגרסינן והאמר רב הונא מחיצה שאין עשויה לנחת לא שמה מחיצה פירשה שאין המחיצ' עשויה לנוח שם להיות קיימת שם תמיד דומיא דכלי עץ העשוי לנחת דסוף מסכת חגיגה דהיינו שינוח ולא יזוז ממקומו וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה"ש דגרסי' כל מחיצה שאינה עשויה לנחת.

והשתא נראה דמעיקרא פריך ממחיצת אדרכלין דלא שמה מחיצה משום דלא עבידא להשתמש שם אלא לאצנועי נפשיהו מפני החמה וה"נ לא עבידא אלא לצניעותא מן החמה ואפ"י אי לאו למיסתר קאי לאו מחיצה היא ובתר הכי פריך ממחיצה שאינה עשויה לנחת פ"י להיות קיימת דלאו מחיצה היא וה"נ קובה דהיינו אהל שאין מותחין ומעמידין

אותו אלא לפי שעה ואחר זמןמה פורקין אותו והוי נמי מחיצה שאינ' עשויה לנחת ובתור הכי נמי גרסי והא פירא דבי תורי כמחיצה שאינה עשויה לנחת דמי שלא היו מניחין אותה מחיצה זמן רב ולפ"ז צ"ל דאבוורנקא היינו קובה דאלו אכסדרה מחיצות העשויות לנחת נינהו טעמא דר"א משום דקסבר המבטל רשות חצירו רשות ביתו ביטל ובמבטל רשות חצירו סתמא פליגי דר' אליעזר סבר חצירו לאו דוקא קאמר ורבנן סברי חצירו דוקא קאמר או דלמא אפי' במפרש בהדיא נמי פליגי דטעמא דר"א משום דבית בלא חצר לא דיירי אינשי לכך אפילו מפרש ואמר לא מבטלינא לאו כל כמיניה וטעמא דרבנן משום דלא עביד אינשי דמסלק נפשיה לגמרי וכו' ולכך אפי' מפרש ואמר מבטלינא לאו כל כמיניה ומסיק בין לרבנן ובין לר' אליעזר כיון דגלי דעתיה גלי ובמבטל סתמא דוקא פליגי משמע דלר"א דאמר המבטל רשות חצירו סתמא רשות ביתו ביטל ס"ל דדיירי אינשי בבית בלא חצר דאי לא עבידי דדיירי כי אמר נמי בהדיא לא מבטלינא לאו כל כמיניה ועוד דא"כ היכי דייק לעיל דלר' אליעזר אין צריך לבטל לכל א' וא' כיון דס"ל דאין צריך לבטל בהדי' רשות ביתו דלמא שאני הכא בבית בלא חצר לא עבידי אינשי דדיירי ותימה דבפרק הדר פריך ש"ס ביתו הוא דאסור הא חצרו שריא היכי דמי אי דבטל כו' ומשני הכא במאי עסקינן כגון שביטל רשות חצירו ולא ביטל רשות ביתו וקסברי רבנן המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל דדיירי אינשי בבית בלא חצר משמע דר"א דאמר המבטל רשות חצירו רשות ביתו נמי ביטל ס"ל דלא דיירי אינשי בבית בלא חצר.

ולכאורה נראה דגרסי' בפרק הדר וקסברי רבנן המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל ותו לא וכן משמע קצת מדברי רב אלפס והרא"ש ז"ל דלא מייתי הא דקאמר דדיירי אינשי בבית בלא חצר מיהו קשה על רבינו יהונתן שכתב בפ' הדר לעולם דבטיל וקסברי רבנן וכו' ופליגי אדרבי אליעזר דאמר בעושיין פסין שהמבטל רשות בסתמא הכל ביטל בבית בלא חצר לא דיירי ביה אינשי והכא משמע דר"א נמי ס"ל דדיירי אינשי בבית בלא חצר.

בכל מערבין פרק שלישי דף כו אמר רבי יוחנן אין למדין מן הכללות ואפילו כו'. עיקר דהך מילתא איתא בפ"ק דקידושין גבי הא דתנן כל מצות עשה שהזמן גרמא כו' דפריך תלמודא וכללא הוא הרי מצה שמחה כו' ומשני התם ר' יוחנן אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ דתנן בכל מערבין ומשתתפים חוץ מן המים ומלח ותו ליכא וכו' ותימ' דמאי קאמר בסמוך אמר רבינ' אף אנן נמי חנינ' בכל מערבין ומשתתפין וכו' הא ר' יוחנן גופיה דייק ליה מלתיה דאין למדין מן הכללות ואפי' במקום שנאמר בו חוץ ממתני' דבכל מערבין ומשתתפין וכו': בל שנשא על גבי הזב ממא כתבו התו' דאי מיירי בעליונו של זב מספקא ליה לר"י אי שייך בכל דבר או לא אי הוה דומיא דמשכב ומושב שאינו נוהג אלא בדבר הראוי לכך או לא ותימא דאי איירי בעליונו של זב ודאי צ"ל דשייך בכל דבר אפי' אינו ראוי לכך דאי בראוי דוקא קאמר א"כ כל שנישא על גבי הזב וכל שהזב נישא עליו דין אחד להם דבתרווייהו אינו טמא אלא בדבר הראוי לכך וא"כ מאי שנא דגבי כל שנישא ע"ג הזב קתני טמא וגבי כל שהזב נישא עליו קתני טהור הא כל היכא דטמא בנישא ע"ג הזב דהיינו בדבר הראוי טמא נמי בדבר שהזב נישא עליו.

ועוד דפשיטא דדברים שאינן ראויין לכך מרובין מדברי' הראוים לכך ואי בראוי דוקא איירי א"כ מאי כל דקאמר דנהי דדייקינן בהך שמעתא דאין למדין מן הכללות דלא דק תנא במלתא היינו דוקא היכא דרובא דמילי בההוא כללא נינהו כההיא דכל מצות עשה שהזמן גרמא ובכל מערבין דהכ' וההיא דכל שהזב נישא עליו דהנך כולהו רובא דמילי איתנהו בההוא כללא ואיכא למימר דרובה ככולה דמי ולכך לא דק ותני כל אבל גבי כל שנישא על גבי הזב טמא אי אמרינן דדוקא בראוי איירי הרי שאינו טמא אלא מיעוטא דראוי מיעוטא הוא ולא שייך למיתני לישנא דכל מיהו הא לא קשיא דאי כל שנישא על גבי הזב טמא בדבר הראוי איירי וכל לאו דוקא הוא א"כ אמאי לא משני דר' יוחנן דאמר אין למדין מן הכללות אהך מתני' דזבין קאי ואי לא היה אמר אלא אין למדין מן הכללות ותו לא הוה אמינא דארישא לחודא קאי לכך קאמר ואפי' במקום שנאמר בו חוץ לאשמעי' דקאי נמי אסיפא דבפ"ק דקידושין איתא בהדיא דר' יוחנן אמר מלתיה אמתני' דכל מצות עשה שהזמן גרמא וכו': אלא בציר דשומנא דפירא הוא פירש"י ז"ל אפי' בשאין קרבי דגים מעורבין בו יש שם קצח משמנן עם המים ומלח אבל מים ומלח דעלמא דלאו ציר הוא לא אמר ותימה דכיון דיש בו מיהא קצת שומן דגים א"כ אמאי אוסר רבי אליעזר והא שומן דגים פירא הוא ויקנה אותו בזול כפי שיעור מעט שומן שבו ועוד קשה לקמן דקבעי מאן דמרבה עופות מאי טעמיה ומאן דמעט עופות מאי טעמיה אמאי לא קבעי נמי אפלוגתייהו דר"א ור' יהודה בן גדיש מ"ט דמר ממעט ציר ומר ממעט מים ומלח.

ועוד תימה דאין הלשון משמע כפירושו דקאמר ואפי' ר' יהודה בן גדיש לא קאמר אלא בציר דשומנא דפירא הוא ולפירושו הוה ליה למימר אלא בציר דאית ביה קצת שומן לכך נראה דציר היינו אותו מוהל היוצא מן הדגים כשכובשין אותן וכן כתב בהדיא בערוך וכיון דמתמצית הדגים הוא בא לכך קרי ליה שומנא דפירא דעיקר פירא היינו הדגים גופן וציר הנוטף מהן שומנייהו הוא כמו חלב כליות חטה דהיינו נמי תמצית החטה וקרי ליה חלב וכן דם ענבים קרי לתמצית הענבים דם ופליגא ביה רבי יהודה בן גדיש ור"א דר"א סבר שומנא דפירא לאו כפירא דמי ור' יהודה בן גדיש סבר שומנא דפירא כפירא דמי והיינו דקאמר ואפי' רבי יהודה בן גדיש לא קאמר אלא בציר דאע"ג דלאו גוף פירא הוא מ"מ שומנא דפירא הוא ושומנא דפירא דמי אבל מים ומלח לא: הוה אמינא מאי שכר דבילה קעילית אבל יין ע"ג קנקנו אימא לא כתב רחמנא ביין דאפי' יין על גב קנקנו וכ"ש דבילה קעילית ואייתר קרא דבשכר לתמד משהחמיץ ותימא דלא לכתוב אלא בי"ת דבשכר ובי"ח דביין לגלויי אבי"ת דבשכר דלאו היינו דבילה קעילית אלא תמד משהחמיץ וכיון דאפי' תמד שרי כ"ש בקר על גב עורו וצאן על גב גיזתה דהכי משמע בסוגיא דלא משכחת לה שום טעמא גבי תמד וכיון דמחד שרי כ"ש הנך כולהו ויש ליישב בדוחק מובירנא מאניה אבתריה לבי מסותא כלומר אודה לו שהוא גדול ממני בתור' ושאני ראוי לשמש לו ולהוליך כליו אחריו לבית המרחץ ונראה דהיינו נמי הא דאיתא בפרק כיצד הרגל דקאמר ליה רמי בר חמא לרב חסדא לכי תשמש לי אימא לך פי' לכשתודה לי שאני גדול ממך בתורה ושאתה ראוי לשמש לי כתלמיד המשמש לרבו: ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל פי' כך הוא המידה בכל מקום דאיכא ריבה ומיעוט וריבה אמרי' דריבה הכל והדר מפרש מאי רבי רבי כל מילי והשתא הוי דומיא

דהא דבסמוך דקאמר נמי כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט פ"ל כך הוא המדה והדר מפרש מה הפרס מפרש כו' דף כח אבר לא בחזין בנו"ן גרסינן ליה וכצ"ל בכולה שמעתא שהרי הערוך מייתי לה בערך חזין ודלא כמהרש"ל ז"ל שהגיה איפכא.

וכתב רש"י ז"ל דהיינו שחת של תבואה כשהוא ירוק וצ"ל דמעיקרא אדעתא דהכי זורעין אותה וכן משמע ממה שפ"ל רש"י ז"ל וגוזזין ואוכלין אותו וכן משמע בערך שחת דא לאו הכי אמאי קאמר דמברכין עליו בורא פרי האדמה והא סופו להקשות הוא וכל מידי דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי וסופו להקשות מברכין עליו שהכל כדאמר' לקמן ונהי דאיירי בדגנונייתא מ"מ לא עדיף מצנון דאי לאו דנטעי ליה אינשי אדעתא דפוגלא מברכין עליו שהכל כיון דסופו להקשות כדאמר' לקמן ובסמוך נמי מאי איריא דלאו גמר פירא הוא תיפוק ליה משום דסופו להקשות ולא נטעי ליה אדעתא דהכי אלא ודאי מעיקרא נטעי ליה אדעתיה דחזין דדוקא קור שהוא אותו דבר רך הנוסף בראש הדקל בכל שנה לא נטעי אינשי דיקלא אדעתא דלמיכל ההוא קור שהאוכלו ממעט ענפי האילן כדפ"ל רש"י ז"ל בפרק כיצד מברכין.

אבל כשגוזזין את השחת אין התבואה נפחתת בכך: והאי לאו גמר פירא כתבו התוספ' והא דאמר רב כשות וחזין מברכין עליהן בפ"ה הא אוקימנא בדגנונייתא וצ"ל דכיון דכולי עלמא אכלי ליה כגמר פירא דמי ופירא קרי ליה. ועוד נראה דהא דינוקא דבי רב פליגא אדרב וכן משמע בטור סי' ר"ד שכתב סתמא חזיז והוא שחת מברכין עליו שהכל ולא חילק בין אותו שגדל בשדה לבין אותו שגדל בגינה.

דקטרינן לה להיזמתא ומייתא כשותא פ"ל הכשות מתין ומתייבשין אלמא דמארעא ינקא ורביא וכן הוא בערך כשות וכן פירש"י ז"ל: הכי גרסי' התם בדניסני פ"ל באותן דקלים שלוקטין בניסן והם דקלים זכרים שעושין כפניות ואינן נעשין תמרים לעולם וכפניות הוא גמר פריין וזהו שפירש"י ז"ל ולוקטין אותן בניסן וכן מצאתי בערוך ואפ"ל לספרים שלנו דגרסי בדניסחני י"ל דה"א נתחלף בחי"ת וצריך להיות בדניסהני והיינו כדפ"ל בדקלים שלוקטין בניסן וכן הוא בפרק מקום שנהגו איכא בינייהו ברכה וא"ת דמשמע דכפניות לר"י מברכין עליהן בפ"ה מדקתני וכפניות הרי הן כפרי לכל דבריהן דאיירי נמי לענין ברכה דומיא דקור הרי הוא כעץ לכל דבריו ועוד דלכל דבריהם משמע אפילו לענין ברכה ואמאי מברכין עליהן בפ"ה הא סבירא ליה לר"י דלאו גמר פירי נינהי דמהאי טעמא אית ליה דפטורות מן המעשר וכל דלאו גמר פירי הוא אין מברכין עלו בפ"ה כדאמר לעיל גבי חזין וי"ל דפירות ממש שאני דקי"ל כל האילנות משויצואו פירי מיד חשובין הן לברך עליהן בורא פרי העץ כמ"ש הטור סי' ר"ב וטעמא נראה דכיון דאין סופן להקשות ויכול למתקן ע"י האור חשיבי פירי מיד דף כט ההוא בבשיל ולא בשיל פ"ל ההיא דקטל גברא בסמוך דקאמר התם בבשיל ולא בשיל אדרב המנונא קאי דבשיל ולא בשיל לא חזי לאכילה גרע טפי מחייתא וכן פירש"י ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ק מהלכות עירובין אע"ג דלכאורה איפכא מסתברא א"א לפרש איפכא מדפריך בסמוך והא קחזינן דקא אכלי ולא מייתי ומשני התם בבשיל ולא בשיל ואי בשיל ולא בשיל אהא דקחזינן קאי א"כ תיקשי ודקארי ליה מאי קארי ליה דהא רב המנונא תרדין חיינן קאמר ואנן לא חזינן דלא מייתי אלא בבשיל ולא בשיל אלא ודאי הא דקא חזינן

דקא אכלי ולא מייתי בתרדין חיינ חזינן ליה ומשני דרב המנונא בבשיל ולא בשיל איירי דגרע טפי מתרדין חיינ: ובמזון ב' סעודות לעירוב טעמא דבעינן שיעור ב' סעודות לעירוב נראה משום דלא סמכי אינשי להיות דעתן ודירתן במקום מזונותיהן אלא א"כ יש במזון ההוא כשיעור אכילת כל היום דהיינו סעודה אחת שחרית ואחת ערבית וכן משמע לקמן דקאמר עבידי אינשי דשתו כסא בצפרא וכסא בפניא וסמכי עלויהו.

ונראה דהיינו דנקט בסמוך מערבין בשתי רביעיות של יין ולא קאמר בחצי לוג יין כדקתני מתני' דאתי לאשמעי' טעמא דמלתא משום דעביד אינש דשתי כסא דהיינו רביעית בצפרא וכסא בפניא: אין פוחתין לעני בגורן וכו' פירש"י ז"ל דכתיב ונתתה ללוי לגר ליתום ובציר מהכי לא הוי נתינה ובפרשת ראה כתיב דילפינן לה מדכתיב ואכלו ושבעו תן להם כדי שביעה מכאן אמרו אין פוחתין לעני כו' וכתב רבינו שמשון דהכי איתא בירושלמי: אטו הכא מי לא קתני חטין ושעורין כו' וע"כ צ"ל דוכן לעירוב אהנך דראויין לאכילה קאי א"כ התם נמי איכא למימר הכי והא פשיטא דבתבלין וחטין ושעורין אין מערבין כיון דלאו בני אכילה נינהו והא דמערבין בבשר חי ובבצים חיות משום דבשעת הדחק נאכלין כמות שהוא חי: מפני נחש שבו בבצל שמשיירין בארץ להוציא ממנו זרע איירי שדרך לצאת ממנו קנה ויש לאותו קנה ראש כראשו של נחש וחס הוא מאוד שכל זרע חס הוא לכך לא יאכל אותו וגם הבצל ההוא לא יאכל שכבר יצא מתורת מאכל והוי כמו סם אבל שאר בצלים ליכא סכנתא כן כתוב בערוך: אמר ליה אביי ופרסאי הוו רובא דעלמא והתנן כו' משמע דלאביי הוי שיעורא דבשר צלי כדי לאכול בו משום דאזלינן בתר רובא דעלמא דבשר ליפתנהו וא"ת כי פריך מברייתא דקתני מערבין לחולה וכו' תיקשה נמי לדידיה דאמאי קתני מערבין לחולה ולזקן כדי מזונו ניזול בתר רובא דעלמא וליבעי כסעודה בינונית של כל אדם ונראה דאביי סבר דבתלת מילי תליא מלתא דמסתבר ליה למיזל לקולא בכל מקום ובתר רובא דעלמא ובתר דידיה גופיה וכל היכא דאיכא תרתיה מהנך מילי אזלינן בתרייהו הלכך גבי בשר צלי ס"ל כדי לאכול בו דהתם איתנהו כולי הנך תלתא מילי ובבגדי עניים כיון דרובא דעלמא עניים נינהו דחשיב להו שלש על שלש ולדידיה גופיה נמי חשיב ליה בהכי לכך אזלינן בתרייהו אע"ג דהוי לחומרא ובחולה וזקן לא אזלינן בתר רובא דעלמא דמסתבר כפי למיזל בתר דידיה גופיה כיון דהוי נמי לקולא וברעבתן מסתבר טפי למיזל בתר רובא דעלמא כיון דהוי נמי לקולא ולכך פריך ש"ס לאביי דאמאי קאמר עוג מלך הבשן פתחו כמלואו והא מסתבר טפי למיזל בתר רובא דעלמא דסגי להו בפתח ארבעה כיון דהוי נמי לקולא אבל רב יוסף ס"ל דמסתבר טפי למיזל לחומרא בכל מקום ולהכי ס"ל בבשר צלי כדי לאכול הימנו ובגדי עניים לעניים ועוג מלך הבשן פתחו כמלואו דבכלהו הוו לחומרא אלא דברייתא דקתני מערבין לחולה ולזקן כו' קשיא ליה וסליק בקושיא מיהו קשה דקאמר ש"ס ואביי התם היכי ליעביד כו' אמאי נקט אביי והא לרב יוסף נמי קשיא דרבי שמעון בן אליעזר אדרבי שמעון בן אליעזר וי"ל דהיינו דנקט ש"ס קשיא ולא קאמר תיובתא משום דתיובתא אלימתא לא הוי דאמר לך רב יוסף אנא כאיזך דר' שמעון בן אליעזר.

ס"ל דאמר עוג מלך הבשן פתחו כמלואו דפליגא אהך דרבי שמעון בן אליעזר דאמר מערבין לחולה ולזקן וכו' ותרי תנאי נינהו אליבא דרבי שמעון בן אליעזר ואע"ג דדוחק

הוא לאוקמא מילתיה בתרי תנאי מכל מקום תיובתא ליכא ולכך נקט ש"ס ואביי דאיהו על כרחך ס"ל דלא פליגי אהדדי מדקא פריך א מיניה לרב יוסף: דף ל ולא אוטיבניה חדא זימנא בפרק כיצד מברכין קא מוטיב ש"ס מבריייתא אדרב ושמואל דס"ל התם דאין מברכין בורא מיני מזונות מאורז ודוחן וסלקי בתיובתא וכתבו התוספות שם דדוקא באורז אבל אדוחן לא הוי תיובתא דבריייתא אורז קתני ולא קתני דוחן ואפשר דהלכתא כוותיהו ואין מברכין עליו בורא מיני מזונות וכ"כ רב אלפס ז"ל וכ"כ בש"ע.

וקשה דא"כ מאי פריך ולא אוטיבניה חדא זימנא כיון דלא סלקי התם בתיובתא אלא מאורז לחודא והכא בעי לאותובי עלייהו נמי מדוחן והרא"ש ז"ל בפרק כיצד מברכין כתב דדין אורז ודוחן שוה ובריייתא דנקט התם אורז לאפוקי מדר' יוחנן בן נורי כו' וכתב הטור סי' ר"ח שכן כתב גאון דחד דינא אית להו וכן כתב הר"ר יונה ז"ל: שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה ככר זו עלי אין מערבין לו בה כדפי' רשב"ם ז"ל שאין חילוק בין שלא אוכל לבין שלא אהנה אלא החילוק הוא בין אומר לשון שבועה לבין אומר לשון נדר וקונם דשבועה לא מיחלף בהקדש וקונם מיחלף בהקדש ופריך מדקתני הנודר מן הככר מערבין לו מאי לאו דאומר עלי דהיינו לשון נדר וקונם ומשני דאמר זו פ' לשון שבועה שבועה שלא אוכל ככר זו ואע"ג דנקט לישנא דהנודר יש לומר דשבועה בכלל נודר הוא כדתנן בפרק זה בורר היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ופירש"י ז"ל דור לי לשון שבועה וקאמר ה"נ מסתברא דאמר לשון שבועה דקתני סיפא אימתי בזמן שאמר שבועה שלא אטעמנה לאו משלא אטעמנה דייק אלא מדקתני אימתי בזמן שאמר ל' שבועה דייק.

מיהו בתוספתא דמכילתין פרק שני גרסי' הנודר מן הפת מערבין לו בה אימתי בזמן שנדר שלא לטעמה ואם הקדישה הרי זה אסור שאין מערבין בהקדש ולפי גירסא זו לא דייק מידי: דף לב לעולם דקאי בר"ה ונתכוון לשבות למטה ור' היא תימה כיון דע"כ הא דפריך והא קא משתמש באילן אגופא דמתני' פריך ולא אהא דמוקי' לה דקאי בר"ה כמ"ש רש"י ז"ל והתוס' א"כ מאי איצטריך לשנויי לעולם דקאי בר"ה ונתכוון לשבות מטה הל"ל הא מני רבי היא ותו לא.

ועוד דקאמר דנתכוון לשבות היכא כו' אלא נתכוון לשבות למטה מאי קמ"ל ש"ס בהכי כשיטא דהכי הוא כיון דלא מיתוקמא בנתכוון לשבות למעלה ועוד כי פריך והא קא משתמש באילן אמאי לא פריך והא קא מיייתי מכרמלית לר"ה כמ"ש רש"י והתו' ונראה דכיון דמשבות קא פריך ודאי הוה מצי למיפרך והא קא מיייתי מכרמלית לר"ה דשבות הוא אלא דאגופא דמתני' אלימא טפי לאקשוויי.

מיהו כיון דקא ס"ד דשבות פירכא היא ממילא שמעינן לה דבעי למימר דהך אוקימתא דקאי בר"ה ליתא כיון דאיכא למיפרך עלה נמי והא קמיייתי מר"ה לכרמלית דשבות הוא ואע"ג דלא פריך לה בהדיא היינו משום דעדיפא פריך אבל מ"מ חדא מכלל חברתה שמעי' לה וא"כ כי נמי היה משכח ליה שינויא אשימוש אילן דלאו שבות הוא כגון באילן יבש בימות החמה דאיכא למ"ד דשרי אכתי אידחי ליה אוקימתא דקאי בר"ה משום דקמיייתי ליה מכרמלית לר"ה דשבות הוא ולהכי איצטריך למימר לעולם דקאי בר"ה ונתכוון לשבות למטה וכן משמע בסמוך דקאמר רב נחמן אמר שמואל הכא באילן

העומד בר"ה כו' ור' היא משמע דהא בהא תליא והיינו משום דכיון דעומד בר"ה צ"ל דר' היא כי היכי דלא תיקשי והא קמייתי מכרמלית לר"ה ולכך מפרש לן ש"ס בהדיא דבנתכוין לשבות למטה איירי לאשמעי' דכי פריך לה משבות דאילן ממילא אי פריך לה אוקימתא דקאי בר"ה דהתם נמי שבות הוא אלא דעדיפא פריך: דף לג ומאי למעלה ומאי למטה דבדבר הנוט' שוה לא שייך למיתני מעלה ומטה אלא ל' גבוה ונמוך דהדר זקוף ותימא דמאי דוחקיה דתנא לאשמעינן מילתיה באילן דהדר זקוף ליתני גבוה ונמוך ובאילן שוה ולפי מ"ש התוס' כגון שיש גובה י' באותה זקיפה דחשיב רה"י אע"ג דעדיין בוקעים אתי שפיר דאיצטרך לאשמעינן בכי האי גונא כי היכי דלא תיקשי והא גדיים בוקעים בו ועוד נראה דלא מצי למיתני גבוה ונמוך ובאילן הנוטה שוה דא"כ תיקשי למעלה אמאי אין עירובו עירוב והא איבעי מייתי לה דרך עליו דליכא לשנויי כשרבים מכתפין עליו דאין דרך לכתף למעלה מי' כיון דגבוה הוא אלא למטה מי' כדמשמע לקמן: סיפא דלית בה ד' וכלכלה משלימתו לד'.

אין להקשות לוקמא רישא נמי בדלית בה ד' ולהכי למעלה מי' אין עירובו עירוב משום דבעי' שיהא עירוב מונח על מקום חשוב דהיינו ד' ולמטה מי' לא בעינן מקום ד' דמסתמא נתנו באילן דברייתא הוי דומיא דנתנו באילן דמתניתין דאיירי באילן רחב ד'. ואין להקשות לוקמא מתני' נמי באילן שאין בו ד' ולהכי למעלה מי' אין עירובו עירוב משום דמקום חשוב בעינן דא"כ לא הוי רישא דומיא דסיפא דקתני נתנו בבור אפילו עמוק ק' אמה עירובו עירוב דטעמא משום דמצי למישקליה מהתם ולא תוויי למקום שביתתו וכדאיתא לקמן וכן הא דקתני סיפא נתנו בראש הקנה כו' הוי עירוב טעמא נמי משום דמצי למישקליה מהתם כו' א"כ טעמא דרישא נמי הא דלמעלה מעשרה לא הוי עירוב משום דלא מצי למישקליה מהתם ולא תוויי למקום שביתתו הוא דומיא דסיפא ועיין בפסקי הרא"ש ז"ל: הכי גרסינן בכל הספרים הישנים אדרבא כ"ש דהוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא לישנא אחרינא אדרבה הוא ופירובו במקום אחד הוא ולשון ראשון לכאורה תמוה דאמאי קאמר הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא כיון דלאו הכי הוא ועוד דקאמר אדרבה הוא ועירובו במקום אחד הוא מאי אדרבה דקאמר הל"ל ואמאי הוא ועירובו במקום אחד הוא ועוד מדנקט לישנא דאלא ה"ק משמע דדייק מילתיה מכח הך קושיא דאדרבה כו' ואמאי איצטרך למידק והא בהדיא קתני לה ברייתא דרחבה ארבעה בעינן אלמא בעינן מקום חשוב להנחת עירוב ועוד אמאי נקט צריך שיהא בראשה ארבע ולא קאמר צריך שיהא בה ארבעה ועוד דמאי משני בסמוך התם הדרן מחיצתה וכו' ופירש"י ז"ל הכא לא הדרן מחיצות דכלכלה אינה מקפת את עוביו של אילן ותימה מידי בהקפה תליא מלתא דכלכלה דהכא כיון דלית בה ארבעה אפי' היתה מקפת את האילן נמי לא הוי עירוב והכי הל"ל התם אית ביה ד' הכא לית ביה ד' וגם עיקר חסר לפירושו מדלא קאמר ש"ס בהדיא ותרתני לא אמרינן ע"כ נראה דהך ברייתא דנעץ קורה בר"ה חוץ לד' אמותיו איירי דומיא דמתניתין כמ"ש התו' ולכך קאמר בלשון ראשון אדרבא הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא ארישא קאי דקתני גבוה עשרה ורחבה ארבע עירובו עירוב וקאמר אדרבא דכיון דגבוה עשרה ורחבה ארבעה ועומד חוץ ד' אמותיו הוה ליה הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר ולהכי נקט לישנא דאדרבא משום דסיפא נמי קא קשיא ליה דאמאי קתני סיפא ואם לאו

אין עירובו עירוב כיון דאיהו ועירובו במקום אחד הוא ולכך קאמר אדרבא פי' איפכא איבעי ליה למיתני דבסיפא הוי עירוב וברישא לא הוי עירוב כיון דברישא איהו במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא.

לישנא אחרינא אדרבה הוא ועירובו במקום אחד הוא אסיפא קאי ונקט לישנא דאדרבא משום דרישא נמי קא קשיא ליה ואיפכא איבעי ליה למיתני כדפי' וליכא נפקותא בין הלשונות אלא דלשון א' נקט לקושיא דרישא בהדיא ולשון שני נקט קושיא דסיפא בהדיא ודייק ש"ס וקאמר אלא ודאי ה"ק גבוה עשרה צריך שיהא בראשה ד' וכו' פי' אלא ודאי רחבה ארבעה דנקט ברייתא לאו שיהא רחבה ד' מראשה ועד סופה קאמר דא"כ כשהיא גבוה עשרה אמאי הוי עירוב הא לא מצי למישקליה מהתם ולא תויי למקום שביתתו שהוא חוץ לד' אמות אלא ה"ק גבוה עשרה כיון דמדלייא מר"ה צריך שיהא בראשה לחוד ארבעה דליהוי מקום חשוב והשתא ניחא דגבוה עשרה הוי עירוב דכיון דלמטה אינה רחבה ד' לאו רה"י הוא אין גבוה י' כיון דכמאן דמנחה אארעא דמי לכך אין צריך שיהא בראשה ד' והשתא סיפא נמי אתי שפיר דואם לאו דקתני לאו אגובה קאי אלא ארוחבה וה"ק גבוה י' והניחה בראשה אם יש רוחב ד' בראשה הוי עירוב ואם לאו דגבוה י' ואינה רחבה ד' אין עירובו עירוב ומדיוקא שמעיל' הא אינה גבוה י' אפילו אינה רחבה ד' הוי עירוב כדפירש"י ז"ל וקאמר כמאן אזלא ברייתא דנעץ קורה דלא כרבי יוסי בר יהודה דלדידיה כל היכא דאיכא בראשה ד' הוי רה"י אע"ג דאין בתחתיתו ד' כמ"ש התו' ומשני התם גבי טרסקל איתנהו מחיצות ואמרינן גוד אחית גבי קורה ליתנהו מחיצות דף לד נתכוון לשבות בראש השוכך או בראש המגדל למעלה מעשרה וכו' מדלא קתני הניח עירובו למעלה מי' משמע כל' אחרון שפי' רש"י ז"ל וסיפא אהניח עירובו בכותל דרישא קאי ואשמעי' דבנתכוון לשבות בראש השוכך והניח עירובו בכותל הוי איפכא דלמעלה מי' הוי עירוב ולמטה לא הוי עירוב ורישא דקתני למטה מי' הוי עירוב אע"ג דברבים מכתפין עליו איירי דומיא דסיפא מ"מ הוה ליה איהו ועירובו במקום אחד כיון דתרווייהו בר"ה נינהו אע"ג דלא מצי לאתויי למקום שביתתו למ"ש התוס' דרבי מודה בשבות דפחות מארבע אמות דאסור מיהו לענין דהוי הוא ועירובו במקום א' הוי חד רשותא כדאמר' לעיל וקשה כיון דסיפא ארישא קאי א"כ כי היכי דברישא ע"כ איירי שהניח עירובו בכותל חוץ לד' אמותיו סיפא נמי בכה"ג איירי וא"כ למעלה מי' אמאי עירובו עירוב והא אויר ר"ה מפסיק בינו לבין העירוב.

ועוד קשה דמשמע דאם נתכוון לשבות בראש המגדל יש לו ד' אמות בקרקע מקום שהמגדל עומד שם וא"כ אמאי קתני סיפא למטה מי' אין עירובו עירוב משום דרבים מכתפין עליו והוי ר"ה ולא מצי מייתי ליה מר"ה לרה"י כדפירש"י ז"ל כי לא מצי מייתי ליה מאי הוי לפירוש רש"י ז"ל דהמגדל אצל הכותל הוא עומד וכיון דיש לו ד' אמות למטה בקרקע הוי לה רה"י ורה"י עולה עד לרקיע ונהי דלאו רה"י ממש היא ולא מצי למישקליה מהתם מכל מקום לענין דליהוי הוא ועירובו במקום אחד הוי חד רשותא ודוחק לומר דאיירי שהמגדל רחב ד' אמות.

ושמא י"ל דסיפא נמי איירי שהניח עירובו בכותל חוץ לד' אמותיו ולמעלה מי' עירובו עירוב משום דאי בעי זריק ליה עד מקום השביתה דהזורק מרה"י לרה"י דרך אויר ר"ה

פטור כמ"ש התוספות לעיל אבל למטה מי' לא מצי זריק ליה דנמצא זורק מר"ה לרה"י ולפי זה לעיל דפריך והא איבעי מייתי לה צריך לפרש כפי' ר"י שכתבו התוספות לעיל לא צריכא דקאי בכרמלית ונתכוון לשבות למעלה ורבי היא תימה דא"כ ליפלוג וליתני בדידיה באילן גופיה בד"א העומד בר"ה אבל עומד בכרמלית אפי' למעלה מק' אמה הוי עירוב וי"ל דמדקתני מתני' אבל נתנוכבור נתנו בבור קתני דהיא גופא אתי לאשמעי' דנתנו בבור הוי עירוב ולא אמרי' דבור לאו מקום ראוי וחשוב להנחת עירוב הוא ואנן מקום ראוי וחשוב בעינן כדאמרי' לעיל שיהא רחב ד' והא דקאמר אילימא דקאי ברה"י פשיטא רה"י עולה כו' מהא דקתני אפי' עמוק ק' אמה פריך דה"ל למיתני סתמא נתנו בבור עירובו וכן פירש"י ז"ל ה"ג פשיטא רה"י עולה וכו' ומאי אפי' משמע דמדקתני אפי' עמוק פריך: וסיפא גזרה שמא יקטום פי' דדוקא באילן שהוא עב וקשה מאוד ולא מיקטום וליכא למיגזר אלא לשמא יעלה ויתלוש לכך אית ליה לרבי דבין השמשות לא גזרו דחששא רחוקה היא דלמה יעלה ויתלוש כיון דלא איצטריך ליה אלא למישקל עירובו ממנו אבל קנה שהוא דק וקשה קצת ואין יכול לנטותו וליטול העירוב שעל ראשו איכא למיגזר שמא יקטום הקנה לגמרי כדי ליטול עירובו והך חששא קרובה היא דאתי למקטמי' כדי ליטול עירובו לכך מודה רבי דבכי האי גונא גזרו רבנן אפי' בין השמשות ואם בשדה אין עירובו עירוב פירש"י ז"ל וג' מחלוקות בדבר וכו' לפי מה דס"ד כתב הכי משום דקשיא ליה למאי דבעי למימר דמתניתין דהכא ומתניתין דביצה לענין שבת איירי א"כ מאי אי הכי דקאמר בלאו מילתא דרבי זירא נמי תיקשי דר' אליעזר דברייתא אדר' אליעזר דמתניתין לכך כתב דאיכא למימר דשלוש מחלוקות בדבר וכו' אי נמי רבי אליעזר דמתניתין לא איירי רק בשדה כו' אבל למסקנא ודאי ליכא ג' מחלוקות והתוספות כתבו עליו דלא דק ולא ידענא אמאי דף לה במה ד"א בי"ט אבל בשבת אין עירובו עירוב נמצא המפתח בין בעיר בין בשדה אין עירובו עירוב כל זה מגיה התרצן אבל גופא דברייתא כך היא שנויה בתוספתא דמכילתין נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח הרי זה עירוב ר"א אומר בעיר וכו' ועל כרחך צריך לומר כן דאי הך בבא דנמצא המסתח שנויה בברייתא אם כן תיקשי ליה ברייתא גופא דקתני רישא אבד המפתח הרי זה עירוב וסיפא קתני דאפילו נמצא המפתח אין עירובו עירוב.

ותימה דמה איצטריך להגיה הך בבא דנמצא המפתח בין בעיר בין בשדה כו' לא ה"ל להגיה אלא בד"א בי"ט אבל בשבת אין עירובו עירוב ר"א אומר וכו' וטעמא דר"א דאמר בעיר עירובו עירוב משום דאע"ג דלא נמצא המפתח מ"מ כיון דאי משכח לה מצי מייתי לה לכך בעיר עירובו עירוב אבל בשדה דא"נ משכח לה לא מצי לאתויי לכך אין עירובו עירוב דמעיקרא נמי על כרחך צ"ל דטעמא דר"א משום דאי משכח לה הוא כדפירש"י ז"ל לעיל על כן נראה דאין סברא כלל לומר דר"א דמתני' לאו היינו ר"א דברייתא דודאי הוא דר"א דמתני' היינו ר"א דברייתא ולכך לפי המסקנא דמתני' וברייתא בי"ט איירי צריך להגיה נמי בברייתא נמצא המפתח וכו' פי' דלא קאמר ר"א בעיר עירובו עירוב אא"כ נמצא המפתח דאי בלא נמצא נמי הוי עירוב משום דאי משכח לה מצי מייתי לה א"כ קשיא דר"א אדר"א דאמאי פליג במתני' גבי י"ט וס"ל דאינו עירוב דנהי דלא מצי סתר ליה דלית ליה דר"מ מ"מ תיפוק ליה דבין בעיר בין בשדה הוי עירוב משום דאי משכח לה מצי מייתי לה דאפי' בשדה מצי מייתי לה כיון דבי"ט

איירי אלא ודאי ר"א דברייתא לא קאמר דבעיר עירובו עירוב אלא בנמצא המפתח ומתני' איירי דלא נמצא המפתח ולהכי מגי' בברייתא נמצא המפתח וכו' אבל לפי מאי דס"ד דמתני' וברייתא לענין שבת איירי ניהא דשפיר איכא למימר דר"א דברייתא דאמר בעיר עירובו עירוב אפי' לא נמצא המפתח קאמר וטעמא משום דאי משכח לה כו' ור"א דמתניתין לא איירי אלא בשדה דאי נמי משכח לה לא מצי לאתויי ולכך ס"ל דאינו עירוב תניא בתוספתא דעירובין ומודים חכמים לרבי אליעזר בבני חצר וכו' וכתבו התו' ומיהו נראה דאנמצא מפתח בשבת קאי ומדקאמר ומודים חכמים לר"א ובי"ט כי לא נמצא מפתח וכו' ותימה לרבה ורב יוסף דמוקי לה במגדל של עץ וכו' ולאביי ורבא דמוקי לה במנעול וקטיר במיתנ' וכו' תיקשי לדידהו מאי מודים חכמים לר"א דקתני איפכא מיבעי ליה למיתני דהא לדידהו ברייתא כדקאי קאי ולא חסורי מיחסרא מידי ואפי' לאוקימתא קמייתא למאי דס"ד דברייתא לאו חסורי מיחסרא תיקשי לי' מאי מודים חכמים לר"א דקתני ונראה לפ' משום דלר"א דמחלק בין עיר לשדה וטעמא דבעיר הוי עירוב משום דלכי משכח ליה מייתי ליה א"כ לדידיה אפי' נתנוהו לעירוב בבית גמור ונעלו במנעול גמור נמי בעיר הוי עירוב מהאי טעמא דכי משכח ליה כו' אבל לרבנן לא הוי עירוב אלא באויר' דליבני לאוקימתא קמייתא ולרבה ורב יוסף במגדל של עץ דוקא משום דכלי הוא ולאביי ורבא דוקא במנעול וקטיר במיתנא אבל נתנוהו בבית גמור לא הוי עירוב וכן משמע קצת מדנקט נתנו במגדל ולא קתני נתנו בבית משום דאורח' דמגדל דבנין דעבדי ליה באויר' דליבני ולרבה ורב יוסף משום דכלי הוא ואורח' נמי במנעול וקטיר במיתני ולכך קתני סיפא דמודים חכמים לר' אליעזר בבני חצר ומרפסת שאפי' נתנוהו בבית אע"פ שיודעין שאין המפתח במקומו וכו' וטעמא משום דבעירובי חצירות הקילו כמ"ש התוספות וא"ת מנא ליה לתנא דברייתא דלמא רבנן נמי אית להו דבעיר עירובו עירוב אפי' נתנוהו בבית גמור ומגדל דנקט לאשמעי' דאפי' בשדה עירובו עירוב וי"ל דא"כ ה"ל למיתני נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח בין בעיר בין בשדה עירובו עירוב ר"א אומר וכו' דהוי משמע דלא מיבעי בעיר דעירובו עירוב משום דכי משכח ליה כו' וכרבי שמעון אלא אפי' בשדה הוי עירוב מהנך טעמי דנקט הש"ס מדלא קתני הכי משמע דס"ל דאין לחלק כלל בין עיר לשדה בעירובי תחומין משום דלכי משכח ליה לאו טעמא מעליא הוא ואשמעינן תנא דבעירובי חצירות הקילו מהאי טעמא: בשדה אין עירובו עירוב כרבנן מהרש"ל ז"ל מחקו ורבינו זרחיה ז"ל כתב כרבנן ודלא כרבי שמעון דאי רבי שמעון הא אית ליה תקנתא בנותנו לחבירו וחבירו לחבירו אפי' הם מאה כדתנן בר"פ המוצא תפילין: ורמו דאורייתא אדאורייתא לר"מ אע"ג דבמתניתין איכא חזקה אחרת כנגדה דמוקמינן לגברא בחזקה שלא עירב השתא ס"ל דחזקה שלא עירב לאו חזקה היא כמ"ש התוספות וטעמא דמילתא משום דגבי עירוב לא מספקינן ביה בגופיה דההוא גברא למימר העמידהו על חזקתו אלא בעירובו מספקינן אי מבעוד יום נטמא אם משחשכה לכך איכא למימר העמד עירובו על חזקתו אבל כשנגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת וכו' דמספקינן בגופיה דההוא גברא אם נגע גופו בחי או במת לכך מוקמינן ההוא גברא על חזקתו ראשונה דטהור הוה וכן לעיל גבי טמא שירד לטבול כו' ואינו יודע באיזה מהן טבל דטמא כשנטמא בטומאה דאורייתא משום דהתם נמי מספקינן ביה בגופיה דההוא גברא אם טבל גופו במקוה שיש

בה ארבעים סאה אם לאו לכך מוקמינן ליה לגברא על חזקתו הראשונה דטמא הוה לאפוקי גבי עירוב דלא מספקינן ביה אלא בעירובו לכך פריך אמאי לא הוי עירוב לוקמיה לעירוב נמי על חזקתו הראשונה דטהור הוה ונראה דהשתא דסבר דחזקת שלא עירב לאו חזקה היא הוא הדין נמי דחזקת המת לאו חזקה היא למימר העמד מת על חזקתו הראשונה דחי הוה דלא דיינינן ליה למת אי טהור אי טמא הוא למימר העמידוהו על חזקתו ולעיל נמי לא שייך למימר העמד מקוה על חזקתה כיון דלא דיינינן לה למקוה אי טהורה היא אי לאו ולקמן דפריך אדרבא העמד מקוה על חזקתה לרבא פריך דאמר התם תרי חזקה לקולא ומעמידין מת על חזקתו הראשונה רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו לפרושי דברי רבי ירמיה קא אתו דהא דקאמר רבי ירמיה שהיה עליו שרץ כל בין השמשות מתחילתו ועד סופו היינו לפי דברי שתי הכיתות דכת אחת אומרת שהיה עליו מתחילתו ואחת אומרת שלא היה עליו אלא בסופו: דף לו עירב בתרומה ספק מבעוד יום נטמאת ספק משחשכה כו' בב' כימי עדים איירי אחת אומרת מבע"י ואחת אומרת משחשכה ולה"ק כיצד א"ר יוסי ספק עירוב כשר דלר' מאיר כיון דאיכא כת דמפקע ליה לא אזלינן בתר חזקה כדאמרי' לעיל אבל היכא דליכא אלא כת אחת לה אי מבע"י נטמאת אי משחשכה לרבי מאיר נמי אזלינן בתר חזקה: ככר זו היום חול ולמחר קדש מהו תימה מאי קא ס"ד דרבא דקא מיבעיא ליה מאו שנא מתרומה ונטמאת ספק מבע"י ספק משחשכה דקתני מתני' דספק עירוב כשר משום דמוקמינן ליה אחזקה קמייתא ואפי' רבי מאיר לא פליג אלא כשתי כיתי עדים אבל בחדא מודה דכשר דמוקמינן ליה אחזקה א"כ ה"נ כשאמר היום חול ולמחר קדש פשיטא דכשר דאע"ג דספק הוא אי הוה קדש או חול בין השמשות מ"מ מוקמינן ליה לעירוב אחזקה קמייתא ואמרינן דבין השמשות תולה דומיא דספק טומאה וכי אמר היום קדש ולמחר חול פשיטא דלאו עירוב הוא דמוקמינן ליה לעירוב אחזקה קמייתא ואמרינן דבין השמשות נמי קדש הוה: הא במקרי שמע פי' רש"י ז"ל דה"ק בא מקרי שמע למזרח עירובו אדמותיב פירקי למערב ודוחק לפרש כן דמותיב פירקי מאן דכר שמיה במתני' דר' יצחק ועוד דפשט הסוגיא משמע שהוא בורח ממנו מחמת שהוא מקרי שמע דומיא דפרהגבנא שהוא בורח מחמתו על כן נראה כפי' הערוך דאמותיב פירקי יש לו הנאה שרוצה ללמוד ממנו אבל מקרי שמע אין ממנו הנאה שיש אצלו כמה כמותו שמקרינן שמע אלא שהוא מבקש מהן ממון שיתנו לו ורגיל לבא אצלן לתבוע ממון ולכך הוא בורח ממנו וכן משמע קצת בירושלמי ולפי זה צ"ל דמתני' כר' יצחק ס"ל דמערבין לדבר הרשות דלאו מצוה הוא לברוח ממקרי שמע אע"ג דמבקש ממנו ממון דוקא לברוח מן העובדי כוכבים מצוה הוא כדי להציל ממנו מידם וכ"ש לפייס ולצעוק לפני מרי דמתא דמצוה היא ונ"ל דבמתני' דר' יצחק לא פליג ר"י דבמקרי שמע לא שייך למימר שאם היה אחד מהן רבו הולך אצל רבו ואת"ל דבעם הארץ איירי והיה אחד מהן רבו שהיה מקריא אותו שמע מ"מ לא שייך למיתני ואם היו שניהם רבותיו כו' לאשמעינן אפי' אחד מהן רבו מובהק דמאי רב מובהק שייך במקרי שמע רא"ש ד"ד דשמעי' ליה לר' יהודה דלית ליה ברירה כתבו התוספות דרב מחלק בין בתולה בדעת עצמו לבין בתולה בדעה אחרים והא דפריך אההיא דאיו מאי שנא דלכאן וכאן וכו' למי שאינו מחלק פריך ורבי יוחנן דמשני כבר בא חכם נמי אין מחלק ולדידיה ודאי ליתא לדאיו מקמי כל הני ודבריהם תמוהים

דמדדייק ש"ס בסוף ביצה דר' יוחנן לית ליה ברירה מדפרש מלתא דאיו אלמא דאית ליה לדאיו ומה שתירצו התו' בזה נראה דוחק ועוד קשה דבסמוך קאמר עולא אמר ליתא לאיו ממתני' ופריך ואלא הא דקתני וכו' ומשני ש"ס דעולא זוזי זוזי קתני אמאי מגיה הברייתא ולא משני דעולא נמי אינו מחלק בין בתולה בדעת עצמו לבין בתולה בדעת אחרים כר' יוחנן ולכך ס"ל דליתא לדאיו ולהיא דהלוקח מקמי כל הני ועוד מדקאמר עולא אמר ליתא לדאיו ממתני' משמע דעד השתא ליכא מאן דפליג אדרב דאמר ליתא למתני' מדתני איו ועוד קשה דקאמר רב ליתא למתני' מדתני איו וכיון דאברייתא דהלוקח נמי סמך דליתא לחדא מקמי תרתי א"כ הל"ל ליתא למתניתין מדתני איו ומדתניא הלוקח וכו' ועוד דלישנא דלא ס"ד דהא שמעינן ליה לר"י דלית ליה ברירה דתנן וכו' משמע דברייתא דהלוקח עיקר טפי ממתניתין דהכא ע"כ נראה לפרש דלא ברוב משניות וברייתות תליא מילתא דאפילו ליכא אלא הך ברייתא דהלוקח לחודא דשמעינן מינה דלית ליה ברירה לא אמרינן דליתא מקמי כל הני דכיון דכל חד מילתא אחריתי היא דהנך דשמעי' מנייהו דאית ליה ברירה איירי לענין גט ולקיחה והיא דהלוקח דשמעינן מינה דלית ליה ברירה איירי לענין תרומה וכיון דמילתא אחריתי היא אית לן לשנויי אפי' שינויא דחיקא ולחלק איזה חילוק בין תרומה לבין גט ולקיחה דודאי כולהו מתרצתא נינהו דכך היא הסוגיא בכולה ש"ס דרמי משניות וברייתות אהדדי ומחלק ביניהו והא דקאמר רב ליתא למתניתין מדתני איו היינו משום דקשיין אהדדי בחד מלתא דלא אפשר לחלק ביניהו דבמתניתין קאמר רבי יהודה דאדם מתנה על ב' דברים כאחד וברייתא דאיו קאמר דאין אדם מתנה על ב' דברים כאחד אם כן על כרחך חדא מנייהו משבשתא היא וליתא מקמי חבירתה או מתניתין ליתא מקמי דאיו או ההיא דאיו ליתא מקמי מתניתין וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי ס"ל לרב דמתניתין ליתא מההיא דאיו וטעמא כדמסיק כי היכי דלא תיקשי ממתני' דהכא אברייתא דהלוקח ולשנויי שנויא דחיקא והיינו דקאמר לא ס"ד דהא שמעינן ליה לרבי יהודה וכו' משום דההיא דהלוקח ודאי מתרצתא היא כדפירשתי ולכך פריך שפיר אדעולא דאמר ליתא לדאיו ממתניתין והא קתני ר"י וכו' דאפילו אינו מחלק בין תולה בדעת עצמו וכו' מ"מ קשיא מההיא דהלוקח דודאי מתרצתא היא והשתא רב דאמר ליתא למתניתין מדתני איו על כרחך צריך לומר כמ"ש התוספות דס"ל דיש לחלק בין בתולה בדעת עצמו לבין בתולה בדעת אחרים דאי לאו הכי תיקשי ההיא דאיו ודהלוקח אההיא דכל הגס דמרובה מיהו ר' יוחנן נמי ס"ל כדרב שיש לחלק בהכי והוה מצי לשנויי דלכאן ולכאן שאני משום דתולה בדעת עצמו וכ"כ הפוספות בסמוך גבי הא דפריך והתניא ר' יוסי אומר וכו' אי נמי קושטא דמלתא קמתרץ דהך שינויא דככר בא חכם מפורש בהדיא במתני' מדלא קתני אם יבא חכם מן המזרח וקתני אם בא חכם וכן קתני בכולהו משמע דאיירי דכבר בא חכם ונראה דלהכי לא נקם רבי יוחנן הב"ע שכבר בא חכם משום דלאו אוקימתא היא דבהדיא מפורש במתני' וברייתא שכבר בא חכם: דף לז התם כשהתנו כמו שכתבו התוספות שהתנו הנשים בשעת לקיחה זה יהיה שלי וזה יהיה שלך ולא נתערבו הקנין וגרסינן מהו דתימא נגזור התנו אטו לא התנו קמ"ל וכדרב חסדא פי' דתרתני קמ"ל כמ"ש התוספות וא"ת דמאי איצטריך ליה למימר השתא וכדרב חסדא לפרושי עולה וחטאת דנקט ברייתא מדלא נקט יקריב של לאה ללאה ושל רחל לרחל

והא למאי דס"ד נמי צריך לומר הכי דלמאי דס"ד דלא איירי כשהתנו ורבי יוסי אתי לאשמעי' דיש ברירה ע"כ צ"ל דעולה וחטאת דנקט משום דאתי לאשמעינן נמי כדרב חסדא וי"ל דלמאי דס"ד דר' יוסי אתי לאשמעינן דיש ברירה איכא למימר דהא דקתני ברייתא איזה שירצה כהן יקריב עולה ולא יזה שירצה יקריב חטאת לאיזה מן הקינין שירצה קאמר כדפי' רש"י ז"ל דהיינו שתי הפרידות יקריב עולה לב' הנשים ואת הקן הב' יקריב שתיהן חטאת לב' הנשים וא"כ אחי שפיר דנקט עולה וחטאת דרבנותא אשמעי' דיש ברירה תוך ברירה דאי לא קתני עולה וחטאת ה"א דלא שרי אלא א"כ מקרי' קן א' ללאה פרידה לעולה ופרידה לחטאת א' לרחל פרידה לעולה ופרידה לחטאת דליכא אלא חד ברירה אכל לחלק קן וקן פרידה אחת ללאה ופרידה אחת לרחל ה"א דכולי האי לא אמרי' דיש ברירה קמ"ל אבל השתא דמוקי לה כשהתנו ולית ליה לר"י ברירה ע"כ הא דקתני ברייתא איזה שירצה כהן יקרי' עולה כו' לאו אקינין קאי דכיון דאין ברירה לא מצי למיעבד הכי אלא אשתי פרידות שבקן קאי דבכל קן לאיזה פרידה פירדה כהן יקרי' עולה ולא יזה שירצה מן הפרידות יקריב חטאת ולכך איצטריך לפ' דמאי קמ"ל פשיטא דמצי למיעבד הכי ולה"ק וכדרב חסדא דהא דרב חסדא אתי לאשמעי' קח לי אגודה אחת של ירק או גלוסקא אחת לכך נקט אגודה וגלוסקא משום דמפשר אגודה מדרבנן וגלוסקא מדאורייתא ואשמעי' כחו דרבי יוסי וכהן דרבנן דלמר אפי' בדאורייתא יש ברירה ולמר אפי' בדרבנן אין ברירה כיון דעיקר מעשר מן התורה: רבא אמר שאני התם תימה אמאי לא משני רבא כי לית ליה לר"ש ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה דהא רבא פ"ל דיש לחלק בין דאורייתא לדרבנן מדקאמר ליה לר"נ מאן האי תנא דאפילו בדרבנן לית ליה ברירה ויש ספרים דגרסי רבה אמר שאני התם ונראה דרבה לאו אהך קושיא דר"ש אדר"ש לחודא קאי אלא אכולה סוגיא דלעיל קאי דנראה לו דוחק למימר דמתני' ליתא מדתני אין מכח ההיא דהלוקח יין דטפי מסתבר למימר דמתניתין דהכא עיקר ודאיו ליתא ודוחק להגיה ולומר דזוזי זוזי קתני כדעולא וגם ברייתא דקינין נראה לו דוחק לאוקמי כשהתנו ולהפוך ברייתא דאגודה של ירק לכך קאמר דטעמייהו לאו משום דאין ברירה אלא משום דבעי' ראשית ששיריה ניכרין וממילא דר"ש אדר"ש נמי לא קשיא והשתא ברייתא דמעשר שיש לי בביתי מחולל על הסלע רישא כדקאי קאי דר' יוסי אומר מחולל כיון דאית ליה ברירה וסיפא דקתני ומודה ר' יוסי צריך להפך ולומר דגרסינן ומודים חכמים דברישא פליגי ר' יוסי ורבנן בהדדי ובסיפא מודים חכמים לר' יוסי והא דקאמר לעיל הא ודאי איפכא תניא היינו משום דממ"נ צריך לומר איפוך בהך ברייתא או ברישא או בסיפא וכי אפכת לה להיא דהלוקח יין אכתי צריך להפך נמי סיפא דברייתא דהאומר מעשר שיש לי וכו': דף לח אי אתה מודה שמא יבקע הנוד כתבו התוספות תימא להנהו דמפרשי טעמייהו משום דאין ברירה וכו' כיון דקתני סיפא אי אתה מודה משל וכו' נראה דמלישנא דאי אתה מודה דייקי דאית להו טעמא אחריתי מדלא קאמרי אי אתה חייש שמא יבקע הנוד דלישנא דאי אתה מודה משמע דהכי קאמרי נהי דבדין אתה חולק אטעמא דידן דלית לך ראשית ששיריה ניכרין ויש בריכה אפ"ה אי אתה מודה שמא יבקע הנוד וכי האי גוונא קתני בברייתא לעיל בפרקין אמרו להן ב"ה לבית שמתאי אי אתם מודים שמערבין לגדול ביום הכיפורים פי' אע"ג שאתם חולקין בישראל בתרומה אי אתם מודים שמערבין

לגדול בי"ה כו' אד אינו מערב כל עיקר לאפוקי מדר"א דס"ל דמצי לערב באחד מן הימים ולהיות כאחד כבני עירו קאמרי אינהו שאם אינו רוצה לערב באחד מן הימים אז אינו מערב כל עיקר: ונמצא משתכר בהליכתו ומשתכר בעירובו דכיון דנוטלו ובא לו משתכר בתרתי לאפוקי אם היה מניחו שמה איכא למיחש שמא יאבד ויפסיד בהליכתו ובעירובו אמרו לו לר"א אי אתה מודה שאין מערבין מי"ט לשבת אע"ג דהך שקלא וטריא ליתא במתני' בתו' דעירובין מיייתי לה וכן הא דקאמר לעיל אמר להן ר"א אי אתם מודים שאם עירב ברגליו ביום א' מערב ברגליו ביום שני איתא נמי התם בתוספתא.

ובהכי ניחא הא דקאמר לעיל דא"ל רבנן אי אתה מודה שאין מערבין ליום א' חציו לצפון וחציו לדרום וכו' לכך נקט צפון ודרום ולא נקט מזרח ומערב דאיירי בהו מתני' משום דנקט לישנא דתוספתא דקתני ר"א אומר י"ט הסמוך לשבת וכו' מערב יום אחד צפון ויום אחד לדרום כו' מודה רבי אליעזר שאין מערבין חצי היום לצפון וחצי היום לדרום וחכ"א כשם שאין חולקין יום אחד וכו': ארא הא דתנן כיצד הוא עושה מוליכו וכו' והא דלא סריך מרישא דמתניתין דקתני ר"א אומר י"ט הסמוך לשבת כו' ואומר עירובי הראשון למזרח והשני למערב דקני ליה עירובו של מערב בבין השמשות דלמחר והא קא מכין מי"ט לשבת משום דאיכא למימר דוהשני למערב דקאמר היינו נמי שיקנה לי היום בין השמשות לצורך יום שני לכך פריך מסיפא דקתני בהדיא בשני מחשיך עליו ומדרבנן נשמע לר"א דוהשני למערב דקאמר היינו בבין השמשות דלמחר יקנה לי לצורך יום שני דודאי לא פליגי בהכי: דף לט ורבנן דלמא התם עצה טובה קמ"ל בפרק שני דביצה כתבו התוס' דאיסור מיקני שביתה בשבת ואיסור הכנה חד מילתא נינהו דטעמא דאסור למיקני שביתה בשבתא משום דהיינו הכנה וקשה דא"כ לאביי דבעי למימר דהכנה שריא תיקשי ליה מברייתא דלעיל דאמרו לו לר"א אי אתה מודה שאין מערבין בתחילה מי"ט לשבת אמר להן אבל ועל כרחך טעמא דאסור משום הכנה הוא ואפילו את"ל דלא ידע אביי הך ברייתא מ"מ תיקשי ליה ממתניתין דקתני ר"א אומר י"ט הסמוך לשבת מערב אדם שני עירובין ואומר כו' משמע דצריך לערב שניהם בערב י"ט ואמאי ליערב בתחילה מי"ט לשבת כשחל י"ט לפני שבת אלמא דהכנה אסורה אבל אי פרי מולי נינהו אתי שפיר דאביי הוה סבר דטעמא דר"א דאין מערבין בתחילה מי"ט לשבת לאו משום הכנה הוא אלא משום דאסור למיקני שביתה בשבתא: מודים חכמים לר"א כתבו התוספות תימה דסברת חכמים הפוכה ממה דקיימא לן וכו' ונראה דלאו סברות הפוכות נינהו דהא דקיימא לן כרב דשבת וי"ט שתי קדושות הן היינו משום דקדושות חלוקות נינהו דקדושת שבת חמירא טפי מקדושת י"ט אבל שני ימים טובים של ראם השנה דשוין הן לכך סבירה לן דקדושה אחת הן וטעמא דרבנן משום דשבת וי"ט כיון דתרווייהו קדשי ודאי מדאורייתא לכך סבירא להו דקדושה אחת הן אבל שני ימים טובים של ר"ה דחד מינייהו חול הוא לכך ס"ל דשתי קדושות הן וכי האי גונא איתא בירושלמי דפירקין דפריך התם מחלפה שיטתיה דרב תמן איעבד לה קדושה אחת וכאן שתי קדושות תמן קדושה אחת אריכא היא ברם הכא אחת קודש ואחת חול מחלפה שיטתא דרבנן תמן עבדין לה שתי קדושות וכאן קדושה אחת תמן י"פ אצל שבת כחול אצל שבת ברם הכא שניהן שוין: דף מ והא אשכחיה רב ששת לרבא בר שמואל ואמר

ליה אבל מהא דא"ל רב ששת והיכי איכול דתני איסי וכו' וכן מהא דאמר רבא ומאי קשיא כו' לא מצי פריך דאיכא למימר דרב ששת לא השיב לו לרב נחמן אלא והיכי איכול ותו לא אלא שהרואים לא הוי ידעי גופא דעובדא היכי הוה אי איתצודי איתצוד אי מחוץ לתחום אתא וכיון דשמעי ליה לרב ששת דאמר והיכי איכול היו סבורין דאיתצודי איתצוד ולא רצה למיכל משום דתנא איסי וכו' ומאן דאמר דתני איסי בניחותא אית ליה דוהיכי איכול בניחותא הוה א"ל ומאן דאמר איסי תני אית ליה דוהיכי איכול בתמיה הוה א"ל ולפי סברתן קאמר רבא מאי קושיא וכו' אבל מהא דאשכחיה רב ששת פריך שפיר דאי בו ביום אתא אמאי הוי משייל ליה אי קדושה אחת אי שתי קדושות הנהו בני גננא דגזא להו אסא בי"ט שני קצת תימה דמה ענין הך עובדא בהך שמעתא והא כולה שמעתא בקדושה איירי ולא איירי מידי בהא דצריך להמתין בכדי שיעשו לכך נראה כגירסת רב אלפס ז"ל דלא גריס בי"ט שני אלא דגזו להו אסא ביומא טבא ובי"ט ראשון איירי ולאורתא דשרי להו היינו במוצאי י"ט ראשון משום דס"ל דב' קדושות הן כיון דחד מנייהו חול הוא אבל קשה דפריך בסמוך והא בעינן בכדי שיעשו מדפריך הכא בפשיטות משמע דהכי קיימא לן וליכא מאן דפליג בהכי וא"כ מאי ס"ד דרבינא ודרבא בר תחליפא אבל אי גרסי' בי"ט שני א"ש דאינהו סברי דהא דקיימא ע דצריך להמתין בכדי שיעשו היינו דוקא בי"ט א' אבל בי"ט שני דקיימא לן דלא בעינן בכדי שיעשו כדפירש רש"י ז"ל ונראה לפרש דלכך נקט ש"ס שרא להו רבינא לאורוחי בהו דדוקא להריח בהן הוי שרי לאלתר משום דס"ל דריחא לאו מילתא הוא דלאו הנאה ממש הוא ולכך לא בעינן בכדי שיעשו והא דקיי"ל דבעינן בכדי שיפשו ס"ל דהיינו דוקא כשרוצה לאכול אותו דבר דנהנה ממש הוא ורבא ורב ש"ס דאפי' בריחא בעינן בכדי שיעשו והשתא ניחא לגירסת הרי"ף דבי"ט ראשון איירי הא דקאמר לישראל להו מר מפני שאינן בני תורה אע"ג דבי"ט ראשון כיון דמדאורי' הוא לא שייך למימר דאתי לזלזולי ביה מ"מ קא"ל אי שרית להו מידי דריח' לאלתר אתו למישרי נמי מידי דאכילה לאלתר דכיון דלאו בני תורה נינהו לא ידעי לחלק בהכי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות י"ט שכתב עובד כוכבים שהביא תשורה לישראל בי"ט אם יש מאותו המין במחובר לקרקע או שהביא חיה או עופות ודגים שאפשר לצודן בו ביום הרי אלו אסורין עד לערב וימתין בכדי שיעשו ואפי' הדס וכיוצא בו אינו מריח בו לערב עד שימתין בכדי שיעשו מדכתב ואפי' הדס אינו מריח בו כו' משמע כדפי' דטעמא דרבינא הוה משום דס"ל דריחא לאו מילתא הוא: אמר לן תניתוה כו' מאי לאו להזכיר קשה חדא מאי תניתוה דקאמר דכיון דאיכא למימר דבלהתנות פליגי מאי אולמא דהאי מהאי ועוד קשה דקאמר בסמוך ואלא מאי להתנות למה ליה לאיפלוגי בתרתי מדנקט לישנא דואלא מאי משמע דאי להזכיר איירי ניחא והא לא מיתוקמא בהכי כלל דא"כ אמאי לא הוודו לו ותו דאי להזכיר איירי תיקשי ליה נמי למה ליה לאיפלוגי בתרתי ועוד בסמוך דדחי שינויא דרבי זירא מדתניא ר"ח שחל להיות בשבת וכו' קאמר תלמודא קשיא אמאי לא נקט לישנא דתיובתא דהא תיובתא מעלייתא היא ועוד דביתר הכי קאמר מאי הוה עלה ולכאורה תימה דמאי קמיבעי ליה הא כיון דשינויא דרבי זירא ליתא על כרחך צריך לומר דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן דאי לאו הכי תיקשי להו לבית שמאי מ"ש דבשאר שבתות קא בעי ברכה לראש חודש ובר"ה לא קא בעי אי לאו משום דזכרון דר"ה עולה

לו כדפירש רש"י ז"ל ונראה לפרש דרב הונא דאמר להו תניתוה אברייתא הוה סמיך מדקתני וכן היה רבי דוסא עושה בראשי חדשים של כל השנה כולה ולא הוודו לו דברייתא להתנות איירידיאי להזכיר אמאי לא הוודו לו ואם כן מתניתין על כרחך להזכיר איירי והוה סבר דבתרי מילי פליגי במתניתין פליגי בר"ה להזכיר ובברייתא פליגי בשאר ראשי חדשים להתנות דאי מתניתין נמי בלהתנות פליגי אם כן תיקשי למה להו לאיפלוגי בחרתי ואע"ג דלפי זה דוחק הוא למימר דמתניתין לא הוי דומיא דברייתא מ"מ סבירא ליה לרב הונא דהא כדאיתא והא כדאיתא ולכך נקט מאי לאו להזכיר ודחי לא להתנות וקאמר הכי נמי מסתברא מדקתני בברייתא וכו' דהא פשיטא דברייתא הוי דומיא דמתניתין וכי היכי דבברייתא פליגי בלהתנות במתניתין נמי בהכי פליגי והשתא ניחא דקאמר ואלא מאי מתני' להתנות איירי למה לי לאפלוגי בתרתי אבל למאי דס"ד ניחא דמתניתין להזכיר איירי ובברייתא להתנות וקאמר מיתיבי ר"ה וכו' הא דלא קאמר ח"ש כו' משום דלא אתי למיפשט אלא לאותיב תיובתא להא דקאמר הכי נמי מסתברא דדייק מברייתא דלא אמרינן זכרון אחד עולה כו' והשתא אתי שפיר הא דנקט ש"ס קשיא ולא קאמר תיובתא משום דאף על גב דמתני' ובברייתא דהכא משמע דלא אמרינן זכרון אחד עולה כדקאמר הכי נמי מסתברא כו' וממלתא דבית שמאי משמע דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן מ"מ תיובתא מעלייתא לא הוי כיון דאיכא למידחק ולמימר דמתני' ובברייתא דה"נ אית להו זכרון אחד עולה והא כדאיתא והא כדאיתא מתני' איירי להזכיר ובברייתא להתנות כדאמר רב הונא ולהכי קא בעי מאי הוה עלה כיון דאיכא למימר זכרון אחד עולה כדמשמע ממילתא דב"ש ואיכא למימר דאינו עולה כדמשמע ממתניתין ובברייתא דהכא כדפירשתי: מהו לומר זמן בר"ה ובי"ה לפי שאין אומרים זמן אלא על דבר שיש בו שמחה לכך קמיבעי ליה מי אמרינן דווקא ברגלים דאית בהו שמחה דכתיב ושמחת בחגך אומרים זמן אבל בר"ה וי"ה דיומי דדינא נינהו לא או דלמא כיון דמזמן לזמן קאתו אמרינן וקאמר לי אנא אפילו אקרא חדתא דפירא גרוע הוא כדאמרינן למה נקרא שמן קשואין שקשין לגוף אפילו הכי אמינא זמן כיון דמזמן לזמן קאתי: מאי הוה עלה שדרוה רבנן לר' ייבא סבא וא"ת כיון דרשות לא קמיבעיא ליה אם כן מאי פשיט מעובדא דרב חסדא דלמא הא דאמר זמן משום דס"ל רשות הוא ויש לומר דכיון דאמר דליוה לרטיבא וכו' משמע דרב חסדא הוה ידע דרב ייבא למיחזי עובדא קאתי ונתכוין להראותו הלכה למעשה אלמא ס"ל דחובה הוא ולכך אמר זמן להראותו שהוא חובה דאי רשות הוא אדרבא לא הל"ל דאז הוי ידע שפי' דרשות הוא דהשתא דאמר זמן איבא למימר דחובה הוא אלא ודאי ס"ל דחובה הוא: איבעי לן בר נזי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא אורחא דמלתא נקט דדרך ח"ח ואנשי מעשה להתענות בכל ע"ש כדי שיאכלו בשבת לתיאבון כמ"ש בטור סי' רמ"ט ולהכי כתבו התוס' בסמוך דמשמע דאיירי בתענית הרשות מהו לאשלופי מדלא קאמר צריך אשלומי או לא משמע דקמיבעיא להו אי שרי להשלים אי לא כמ"ש התוספות לקמן והשתא דייק שפיר בסמוך טעמא דר"ש הא עי"ש משלימין ואי כרבן גמליאל הא ס"ל דאסור להשלים אבל אם נפרש דלכ"ע שרי להשלים ולא קמיבעיא להו אלא אי צריך להשלים אי לא הוה פריך מידי דודאי טעמא דר"ש דכיון דר"ש שלהן היה היו אסורין להשלים ולהתענות כל היום הא עי"ש היו משלימין דהא שרי להשלים: רס"א אמר ר"א בן צדוק אני מבני סנאב

כצ"ל וכן הוא במס' ולא גרסי' הייתי ולמאי שכתבו התוספות שהיה חתנם יש ליישב הגירסא: מי שהוציא אוהו פרק רביעי מ"ד לצדדין קתני מי שהוציא אוהו עובדי כוכבים וחזר לדעת כו' נראה דאיצטריך למימר דרישא בחזר לדעת נמי איירי דכיון דסיפא מילתא באפיה נפשיה היא על כרחך רישא בחזרה נמי איירי דאל"כ תיקשי ליה אמאי השמיט תנא דינא דחזרה במלתא דאיירי ביה דהיינו במי שהוציא אוהו עובדי כוכבים ותנא ליה במלתא אחריתי דהיינו ביצא לדעת ונראה דלהכי לא מצי לשנויי לצדדין קתני אחר לדעת דא"כ היה צ"ל דרישא לא איירי בחזרה אלא בעומד בחוץ דאי בחזר לדעת נמי איירי אכתי תיקשי מאי קמ"ל שמואל דחזר לדעת אין לו אלא ד"א הא מרישא דמתני' שמעינן לה וכיון דרישא לא איירי בחזרה א"כ ע"כ החזירוהו דסיפא אמי שהוציא אוהו דרישא קאי דאי מלתא באפי נפשיה היא תיקשי אדתני סיפא החזירוהו עובדי כוכבים כאלו לא יצא לאשמעי' דינא דחזרה במי שיצא לדעת דלא איירי ביה טפי ה"ל למיתני חזר לדעת כאלו לא יצא לאשמעינן דינא דחזרה במי שהוציא אוהו עובדי כוכבים דאיירי ביה רישא ועוד דלכאורה הוי רבותא טפי שהרי במסקנ' דמשני מי קתני איצא לדעת בעי למימ' דמי שהוציא אוהו עובדי כוכבים וחזר לדעת אין לו אלא ד' אמות אע"ג דביצא לדעת והחזירוהו עובדי כוכבים הוי כאלו לא יצא: דף סב שוגג אין במזיד לא מכלל דת"ק סבר במזיד נמי שרי דאי במזיד אסור לת"ק א"כ שוגגין דקתני למה לי ה"ל לעולם אסורים עד שיחזרו למקומן ותו לא דליכא למימר דהוה אמינא דבחזרו למקומן סבירא להו דבמזיד נמי שרי דהשתא ח"ק דמתיר שלא במקומן שוגגין אפ"ה ס"ל דחזרו למקומן במזיד אסור כ"ש אינהו דאסרי שלא במקומן שוגגין כ"ש דס"ל דחזרו למקומן במזיד דאסור ועוד דמסתמא אשוגג דשרי ת ק שלא במקומן קאתי ר' נחמיה למימר דלעולם אסורין בשוגג עד שיחזרו למקומן אלא ודאי צ"ל דאינהו שמעי ליה לת"ק דשרי היכא דאיכא חדא להתירא ולכך הוצרכו למימר לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין דאי לא תני שוגגין ה"א דאינהו נמי סבירא דחזרו למקומן שרי אפילו במזיד: אימא מטלטל בד' לישנא דאימא משמע דאינו מגיה אלא מפ' דבריו דבאלפים דנקט לאו ככולן אלא בד' אמות שלהן ונקט באלפים לאפוקי מדר"נ דאמר מטלטל בכולן ולכך נקט באלפים ולא קאמר אלפים כדא"ר הונא ומטלטל ד' אמות משמע דאינו מטלטל אלא במקצת: א"ר הונא בריה דר"נ כתנאי פירש"י ז"ל כתנאי שמא ימשך אי גזרינן אי לא ותימה כיון דאסיק אדעתיה הך גזירה דשמא ימשך אחר חפצו א"כ מאי קאמר ומדהילוך אטו הילוך לא גזרי טלטול אטו הילוך נמי לא גזרי היאך ס"ד למימר הכי הא ודאי שאני הילוך אטו הילוך דלא גזרי משום דלא שייך למימר שמא ימשך אחר חפצו דשני מקומות הן אבל טילטול אטו הילוך דמקום אחד הוא ושייך למימר שמא ימשך אחר חפצו ה"נ דגזרי כדמסיק לכך נראה דרב הונא בריה דרב נתן לא הוה ידע כלל הך טעמא דגזרינן שמא ימשך אחר חפצו ולעיל דקאמר וניטלטל בכולה על ידי זריקה גזירה שמא ימשך אחר חפצו סתמא דש"ס מוקי לה פלוגתייהו בהכי לפי המסקנא אבל רב הונא בריה דרב נתן הוה סבר דטעמא דרב נחמן משום דלא גזרינן הא אטו הא ורב הונא סבר דגזרינן הא אטו הא דאי ליה לטלטל אתי למימר דהילוך נמי שרי ולא משום שמא ימשך אחר חפצו ולכך קאמר לימא כתנאי אי גזרינן הא אטו הא אי לא דקתני הוליקוהו לעיר אחרת וכו' וקסלקא דעתיה דפליגי במתני' אי גזרינן הילוך אטו הילוך וקסלקא דעתך נמי דהנך

גזירות דמיין להדדי דמאן דלא גזיר עטו הילוך טלטול אטו הילוך נמי לא גזיר דמאי שנא ומאן דגזיר בהא גזיר נמי בהא ולכך קאמר מאי לאו ר"ג וראב"ע וכו' ודחי ש"ס ממאי דלמא כי לא גזרי ר"ג וראב"ע ה"מ התם דשני מקומות נינהו ולא שייך למימר שמא ימשך אחר חפצו אבל טלטול אטו הילוך דאיכא למיגזר שמא ימשוך אחר חפצו ה"נ דגזרי ופלוגתייהו דר"נ ורב הונא אי גזרינן שמא ימשך אחר חפצו אי לאו ורבי יהושע ור"ע נמי ממאי דמשום דגזרי הוא וכו': אחד בשבא לשתרי דלא אתי אליהו בשבתא וא"ת למאי דסלקא דעתך דטעמא דבשבתות וי"ס מותר משום דיש תחומין תיקשי ליה ברייתא גופא דאמאי קתני ואסור לשתות יין כל ימות החול דבחד בשבא מיהא לישתרי כיון דלא אתי אליהו בשבת וליכא למימר דהמקשה לא הוה ידע ולא אסיק אדעתיה מידי מביאת אליהו דהא קרא כתיב בהדיא הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' ועוד מדקאמר אי הכי בחול נמי לישתרי דהא לא אתי אליהו אלא אמרינן לב"ד הגדול אחא ה"נ כו' משמע דאיהו נמי אסיק אדעתיה ביאת אליהו אלא דסבירא ליה דאמרינן דלמא אתי לב"ד הגדול וא"כ תיקשי ליה בחד בשבא לשתרי למאי דס"ד דיש תחומין דהא לא אתי אליהו מאתמול וי"ל דהמקשה הוה סבר דהא דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' לאו יום אחד לפני ביאת בן דוד קאמר דהא סתמא כתיב לפני בא יום ה' ואיכא למימר כמה ימים לפניו ולהכי לא הוי קשיא ליה חד בשבא לישתרי אבל השתא דמשני ליה דטעמא דבשבתות וי"ט מותר לפי שאין אליהו בא לא בערבי שבתות כו' אלמא דלפני בא יום ה' לפניו ממש דהיינו יום א' לפני ביאת בן דוד לכך פריך ליה בחר בשבא לישתרי כיון דלא אתי אליהו בשבת: וכנגדה אלפים אמה בים הא פשיטא דכיון דהיה צופה בה אלפים ביבשה היה צופה בה נמי אלפים בים דמה לי ים מה לי יבשה אלא לפי שתחילת תיקונה נעשית למדת אלפים דיבשה דביבשה יכולין למדוד כמה אמות הוא צופה בה והיה יכול לתקנה למדת אלפים אמה אבל בים אי אפשר למדוד ועל ידי שהיה צופה בה ביבשה מדת אלפים כשהיה צופה בה בים היה יודע נמי שהוא שיעור אלפים והיינו דנקט לישנא דכנגדה אלפים בים משום דאלפים דים כנגד אלפים דיבשה הוה והשתא הוי דומיא דהא דקתני הרוצה לידע כמה עומקה של גיא וכו' דהתם נמי הוא יכול למדוד שיעור מה שהוא מביט בה על היבשה ואינו יכול למדוד שיעור עומקו של גיא.

והא דקתני מביא שפופרת ומביט בה וידע כמה עומקו של גיא צריך לומר כדפי' רש"י ז"ל שמביט בה ביבשה וימדוד כמה אמות הוא יכול לצפות בה ואח"כ ילך על שפת הגיא ויצפה בה לעומקו ויתרחק לאחוריו עד שיבחין שבמקום שכלה עומקו של גיא שם כלה צפיית השפופרת שאם יתרחק עוד מעט לא יראה את קרקעית הגיא כו' דלפי' זה הוי דומי' דשפופרת דר"ג כדפי' אבל קשה היאך יכול להבחין דבר זה שהרי כשמרחק לאחוריו ארבע וחמש אמות שוב לא יראה את קרקעית הגיא לא מפני המרחק אלא לפי ששפת הגיא מפסיק בינו לבין קרקעית הגיא ואם נפרש דלא כפירש"י ז"ל אלא ה"ק מביא שפופרת ועומד על שפת הגיא ומביט בה לעומקו ומתקן השפופרת מצומצם למדת צפיית קרקעית הגיא שאם מתרחק משפת הגיא אפילו אמה אחת שוב אינו רואה את קרקעית הגיא ואח"כ מביט בה ביבשה וימדוד כמה אמות הוא יכול לצפות בה והוא שיעור עומקו של גיא א"כ לא הוי דומיא דשפופרת דרבנן גמליאל: אמר ליה רב נחמן

בר יצחק לרבא כו' כתבו התוספות דלא גרסי' ליה אלא גרסינן ויתבי רבא וקמיבעיא ליה ודוחק להגיה הספרים ועוד דאם כן מאי איצטריך למימר דרב נחמן בר יצחק הוה יתיב אחוריה דרבא דמה לי אם ישב לפניו או לאחוריו ועוד קשה כיון דרבא הוה יתיב קמיה דרב נחמן מאי קמיבעיא ליה הוה ליה לשאול לרב נחמן מאי קמיבעיא ליה לרב חסדא לכך נראה כגירסת הספרים והיינו דקאמר לרב נחמן בר יצחק הוה יתיב אחוריה דרבא שהתלמידים היו יושבין בבה"מ לפני הרב שורות שורות וקאמר דרכא הוה יתיב בשורה ראשונה לפני רב נחמן ורב נחמן בר יצחק בשורה שנייה אחוריה דרבא ולא היה לו רשות לרב נחמן בר יצחק למישאל לרב נחמן מה היתה בעייתו דרב חסדא שכל מי שהיה מסופק בדבר היה שואל לאותו שיושב בשורה שלפניו ומה שהקשו התוס' דהכא פשיטא ליה דמחיצה של בני אדם שמה מחיצה ובתר הכי פריך מנפל דופנה כו' י"ל דרב נחמן בר יצחק הוה אותיב ליה לרבא מהא דנפל דופנה מעיקרא כי פשיט ליה דעובדא דנחמיה שפיר דמי הדר הוה אמר ליה מאי קמיבעיא ליה לרב חסדא כו' וש"ס הפך הסדר כדי שלא להפסיק בדבריו דר"נ בר יצחק בעובדא דהנהו בני גננא ושאר עובדי דבסמוך דכולהו הנך עובדי צריך לסדר בתר הך שקלא וטריא דנפל דופנה וכו' וכן משמע קצת דאי מעיקרא הוה שקיל וטריא דמאי קמיבעיא ליה לרב חסדא כו' א"כ צ"ל דרב נחמן בר יצחק הוה ידע מעיקרא דלא שרי מחיצה של בני אדם אלא שלא לדעת מדקאמר או דלמא בדלא מלו גברי עסקינן כו' ואי לדעת נמי שרי כי לא מלו גברי נמי ילך אל מקום שהמחיצה מגעת ואח"כ יעשה היקף אחר כמ"ש התוס' וא"כ מאי פריך ליה מנפל דופנה לוקמה כשהעמידו לדעת כדמסיק ועוד דמאי פריך לקמן והא דר' נחמיה לדעת הוה הא ע"כ צ"ל דשלא לדעת הוה מדקאמר או דלמא בדלא מלו גברי עסקינן וכמ"ש התו' משמע כדפי' דמעיקרא הוה שקיל וטרי מהא דנפל דופנה וש"ס הפך הסדר כדפרישית: דף מד לא קשיא כאן לדעת דכיון שהעומד שם יודע שלשם מחיצה העמידוהו שם שלא יברח והוה ליה כמחיצה קבוע ולכך אסור ובהמה דקתני התם איירי נמי בכה"ג כגון שהיא קשורה בחבל ולא תברח והשתא הוי אדם ובהמה דומיא דכלים דקתני להו בהדיהו דכלים כקבועין דמו: והא דרבי נחמיה לדעת הוה לאו מלשון עשייה דייק דקאמר ליה עשה לו מחיצה דהא אידך ברייתא דלעיל שלא לדעת איירי אף על גב דקתני נמי עושה אדם את חבירו דופן אלא משום דברייתא באדם יחידי איירי ואפשר להעמידו שם לפי תומו שלא ירגיש עד שיאכל וישתה אבל גבי רבי נחמיה דאיצטריך ליה להרבה אנשים כמו שאמר ליה עשה לו מחיצה של בני אדם קא סלקא דעתיה דאי אפשר להעמיד רבים שלא ירגישו שנקבצו שם לשם המחיצה ומשני דאפשר הוא: אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין כו' כאלו לא יצא מתחומו פירש"י ז"ל בגי' שנויה דיש לו קרוב לח' אלף כו' לגירסא קמייתא נמי אפשר לפרושי מלתא דרב שימי הכי אלא דדוחק הוא לומר כן דלמה יהא נשכר וכי לא סגי ליה להיות כבראשונה ולכך מוקי להו להא דרבה שלא יצא עדיין מתחומו ולרב שימי כשיצא מתחומו ותרואויהו מפרשי להו דכאלו לא יצא דקתני מתניתין היינו דהרי הוא כבתחילה ומאן דגריס גירסא שנייה סבירא ליה דוחק לאוקמי מלתא דרבה כשלא יצא עדיין מתחומו דאם אין קמ"ל מתניתין דהך סברא דהואיל ועקר עקר סברא קלישא היא ולכך מוקי להא דרבה נמי בשכבר יצא מתחומו ואם כן ע"כ צ"ל דלרב שימי יש לו קרוב לח' אלף: דף מה הכי גרסינן ולא אלו

בלבד אמרו אלא אף חכמה הבאה לילד וכו' וכן הוא במסכת ר"ה ולא גרסי' אפילו דהוה משמע דרבנותא נקט דאפילו הנך יש להן אלפים ולא סברא היא כלל לחלק בין הנך ליוצאים כדי להעיד על החדש והא הרי הן כאנשי העיר פי' שכל העיר נחשבת להן כד' אמות.

ובבל כעיר הסמוכה לספר דמיא ותרגומא נהרדעא פירש רש"י ז"ל דנהרדעא היתה סמוכה לספר שהיתה סמוכה לעובדי כוכבים מצד אחד ולעיירות שיושבין בהן בני גולה מצד שני ופירושו תמוה דא"כ כעיר עיר מיבעי ליה ואמאי נקט לישנא דדמיא הל"ל ובבל עיר הסמוכה לספר היא לכך נראה דנהרדעא לאו סמוכה לספר היה והכי קאמר בבל כיון דעיירות עובדי כוכבים סמוכות שם ועיירות ישראל כדאיתא בפ"ק דיבמות צוה ה' ליעקב סביביו צריו אמר רב כגון הומניא לפום נהרא לכך אפי' עיר היושבת באמצע המדינה ולא באו אלא ע' עסקי תבן וקש הוה ליה כעיר הסמוכה לספר ומחללין עליהן את השבת שאם לא יעמדו נגדם איכא למיחש שמא יבאו פתאום וילחמו עליה ויכבשו ויהרגום ותרגומא נהרדעא דוקא לפי שיש שם יישוב קבוע וישראל הרבה לכך ראוי לחלל את השבת בשבילם אי נמי לפי שהיו שם עיירות של עובדי כוכבים סמוכות לה.

וכן משמע בהגה"ת אשרי שכתב ובזמן הזה אם באו עובדי כוכבים על עסקי ממון יוצאין עליהן בכלי זיין ומחללין עליהן את השבת מפני שאנו דרים בין קצת ישמעאלים ששוללים והורגים ולא גרע מעיר הסמוכה לספר ובסוף פרק מרובה גבי הא דתנן לא יגדל אדם את הכלב קאמר בגמרא דבעיר הסמוכה לספר מותר וקאמר נמי דבבל כעיר הסמוכה לספר דמי ותרגומא נהרדעא וצריך לומר נמי כדפרישית דאע"ג דנהרדעא לא הוה סמוכה לספר כיון דעיירות של עובדי כוכבים סמוכות לה הוה לה כעיר הסמוכה לספר ושרי וכן כתב בהגהת ש"ע סי' ת"ט דהשתא שאנו שרויין בין העובדי כוכבים בכל ענין שרי: אלא אי מצלח אי לא מצלח תימא א"כ היכי דריש רבי דוסתאי דמחללין עליו אה השבת דלמא חול היה אי משום דמספקא ליה דכתיב וישאל דוד הא מסיק אי מצלח אי לא מצלח והתוס' כתבו דמוכחא מילתא מדקאמר נלחמים בקעילה דקרי ליה מלחמה ומסר דוד נפשיה עליה וכו' ולא משמע כן דא"כ הוי ליה לר' דוסתאי לפרש הך דיוקא ולמימר והם לא באו אלא על עסקי תבן וקש דכתיב והם שוסים את הגרנות וקא קרי ליה מלחמה דכתיב נלחמים בקעילה וקא מסר נפשיה עליה ועוד תימה כיון דשאל דוד בה' והוא יתברך השיב לו לך והכית את פלשתים מאי מסירת נפש איכא הא ידע ודאי דקא נצח ואם כן מנא ליה דמחללין עליהן את השבת לכך נראה דמדכתיב והמה שוסים את הגרנות דייק דשבת היה דוהמה שוסים את הגרנות קרא יתירה הוא דמאי קמ"ל הכתוב דלא באו אלא על עסקי תבן וקש דליכא למימר דאתי לאשמעינן דאע"ג דלא באו אלא על עסקי תבן וקש אפ"ה מותר לעשות מלחמה הא פשיטא דאפילו מלחמת הרשות שריא כדאשכחן כמה קראי אלא ודאי קרא יתירא אתי לאשמעינן דאע"ג דשבת היה ולא באו אלא על עסקי תבן וקש אפ"ה מחללין את השבת מדקא שאל דוד בה' והשיב לו לך והכית אע"ג דשבת היה ואם כן צריך לומר דקעילה עיר הסמוכה לספר היתה: ושל אותה העיר כרגלי אותה העיר פי' ואם לא עירבו אנשי העיר כל אחד מוליכן אלפים אמה לכל רוח ואם עירבו אחד מאנשי העיר לצפון ואחד מהן לדרום זה מוליך

לרגליו לצפון וזה מוליך לרגליו לדרום שבור זה כבור שותפין ויש ברירה ויש מי שכתב דבור של אנשי העיר אין להן אלא אלפים אמה לכל רוח ואפ"ל ערב אחד מהן לא יוליכם אלא אלפים אמה ואין זה מחזור ופי' ראשון עיקר כ"כ ה' המגיד בשם הרשב"א ז"ל בפ"ה מהלכות י"ט ולפי זה הא דקאמר בסמוך האי יש להן אלפים אמה לכל רוח האי כרגלי אנשי אותה העיר מיבעיא ליה לאו מלישנא דיש להן דייק כדפי' רש"י ז"ל דכיון דהרי הן כרגלי אנשי אותה העיר שייך שפיר למיתני לישנא דיש להן דחד ענינא הוא אלא משום דאין הגשמים הסמוכים לעיר איירי הרי הן כרגלי אנשי אותה העיר ואם ערב אחד מהן לצפון ואחד לדרום כל אחד מוליכן ד' אלפים אמה כפי רגליו וא"כ אמאי קתני דיש להן אלפים אמה לכל רוח דמשמע ותו לא הא כרגלי אנשי אותה העיר מיבעי ליה דהוה משמע שכל אחד מוליכו כפי רגליו ובש"ע סי' שצ"ז כתב סתמא ושל אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר וצריך לפ' כדפי' דהכי משמע הא דקאמר האי יש להן אלפים אמה הא כרגלי אנשי אותה העיר כו' דף מו ולימא הלכה כדברי המיקל בעירוב מדלא קאמר ואי אשמעינן הלכה כדברי המיקל בעירוב ה"א הני מילי יחיד במקום יחיד וכו' משמע דלאו ר' זירא קאמר לה והרא"ש ז"ל גרים בהדיא אמר אביי איצטריך הד"א הני מילי יחיד במקום יחיד וכו' וקשה דאמאי לא קעביד רבי זירא אלא פלגא דצריכותא ומאי דך פלגא לא קעביד מידי ונראה לפר' דמעיקרא כי קא"ל רבי זירא לר' יעקב בר אידי בפירוש שמיע לך היינו משום דאי מכללא הוה קא בעי למימר ליה דליכא למישמע מיניה מידי דאיכא למימר דלא קאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב אלא ביחיד במקום יחיד וכו' ולהכי לא קעביד ר' זירא אלא חדא צריכותא דאיך פלגא לא איצטריך למיעבד כיון דמעיקרא אסיק אדעתיה הך מלתא דיחיד במקום יחיד כו': ס"ד אמינא ה"מ בשירי עירוב פירש"י ז"ל שהניח עירוב במקום המשתמר לכמה שבתות ונתמעט האוכל משיעור שתי סעודות מקילין ביה לאכשורי משמע דר"ל דאי לאו דאמר הלכה כר"י בן נורי הוה אמינא דהא דאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב לא אתי לאשמעי' אלא דהלכה כרבי יוסי גבי שירי עירוב דבכל שהו סגי ולא כרבנן דפליגי עלה בפרק חלון וכ"כ בהדיא בפירש"י שנעתק בספר רב אלפס ז"ל ותימה לומר כן דהלכה כדברי המיקל בעירוב כללא הוא דבכולהו דוכתי הלכה כדברי המיקל ולפירושו הוה ליה למימר בהדיא הלכה כרבי יוסי בשירי עירוב כיון דלא אתיא לאשמעינן אלא הך מילתא לחוד.

ועוד דאי הא דקאמר ה"מ בשירי עירוב היינו פלוגתייהו דרבי יוסי ורבנן דלקמן א"כ הא דקאמר ומנא תימרא דשאני לן בין שירי עירוב לתחילת עירוב דתנן אמר רבי יוסי בד"א כו' לא אתי שפיר כיון דכבר הזכיר פלוגתייהו מעיקרא על כן נראה דשירי עירוב לאו היינו שנתמעט האוכל אלא כל עירוב שמניחין אותו לצורך שבת ואינו נאכל אחר שבת אלא נשתייר לשבת אחרת לסמוך עליו שירי עירוב קרי ליה דלא קרי ליה תחילת עירוב אלא שבת ראשון בלבד ואם נשתייר לשאר שבתות שירי עירוב הוא והשתא ניחא הא דקאמר סד"א הני מילי בשירי עירוב פי' דאי לאו הא דאמר הלכה כר' יוחנן בן נורי הוה אמינא דהא דאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב בכולהי דוכתי כגון בנתנו במגדל ונתגלגל חוץ לתחום דפרק בכל מערבין וכיוצא בו הני מילי בשירי עירוב כלומר שלא נאכל בשבת ראשון ונשתייר לשבת אחר דכיון שנעשה העירוב בהכשר מיהא חד זימנא מקילין ביה לאכשורי זימנא אחריתי ופסקינן כמאן דמיקל היכא דאיכא פלוגתא

אבל בתחילת עירוב דהיינו בשבת ראשון שלא נעשה בהכשר מעולם אימא לא קמ"ל
דהלכה כר' יוחנן בן נורי והא דר' יוחנן ק נורי נמי כתחילת עירוב דמי ואתי נמי שפיר
הא דקאמר ומנא תימרא דשאני לן בין שירי עירוב וכו' ומדברי רב אלפס ז"ל משמע
נמי כדפי' דגריס סד"א הני מילי בסוף עירוב וכו' וסוף עירוב משמע בשבתות אחרות
דף מו מכלל דיחידאה פליג עליה וא"ת והא אע"ג דכללא הוא דיחיד ורבים הלכה כרבים
מ"מ אשכחן נמי בכמה דוכתי דהלכה כיחיד במקום רבים כגון היכא דמסתבר טעמיה
דיחיד דלהכי קאמר לעיל דלמא היכא דאיתמר איתמר.

פי' אע"ג דכללא הוא מ"מ היכא דאיתמר בהדיא שאני דמסתבר טעמיה וא"כ ה"נ דלמא
הוה מסתבר ליה לר' יוחנן טעמא דרבי יוסי וי"ל דהא דקאמר מכלל דיחידאה פליג עליה
לאו דיוקא הוא אלא בעיא היא דהא מיבעיא ליה מי אמרינן דיחידאה פליג עלה ולהכי
פסיק כוותיה או לא אלא משום דמסתבר ליה טעמיה ובכמה דוכתי אשכחן לישנא דמכלל
מל' בעיא: אמר רבי יהודה אימתי בזמן שאין מוצא ללמוד בסוף פרק חלון קאמר דכ"מ
דא"ר יהודה אימתי ובמה במשנתנו אינו אלא לפרש דברי חכמים וכתבו התוספות שם
דבמשנתנו גרסי' אבל בברייתא מצינו דאימתי דרבי יהודה לחלוק בפרק כיסוי הדם
ובפ"ק דגיטין וקשה דהך אימתי דהכא מה נפשך לא אתי שפיר דאי לחלוק אמלתא
דת"ק קאתי דס"ל לת"ק דאפי' בזמן שמוצא ללמוד נמי יטמא מדנקט סתמא וממעט
לישא אשה וללמוד תורה א"כ תיקשי ר' יוסי היינו ת"ק ודוחק לומר דר' יוסי טעמא
אתי לאשמעינן ואי לפרש מלתא דת"ק אתי א"כ היכי קאמר בסמוך ולמה לי והא אמרת
ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי הא ודאי איצטריך למיפסק הלכתא כר' יוסי כיון דת"ק
ור' יהודה בחד שיטה קיימי דהא ר"י מפרש דבריו הוה אמינא דהלכתא כת"ק קמ"ל
וי"ל דר"י ור' יוסי תרווייהו לפרושי מלתא דת"ק קאתו מר מפרש ליה הכי ומר מפרש
ליה הכי וכה"ג כתבו התוספות לקמן גבי הא דפריך רבי יהודה היינו תנא קמא שהלך
אצל רבו לציידין ללמוד תורה מדלא קאמר סתמא שהלך לציידין ללמוד תורה משמע
שהיה מוצא ללמוד בארצו ולא הלך לציידין אלא בשביל רבו שהיה דר שם לפי שאין מן
הכל אדם זוכה ללמוד: דף מח ואיהו ס"ל כרבנן לקולא וקיימא לן הלכה כדברי המיקל
בעירוב ולהכי קא מחייך משום דלא קתני לה אליבא דהלכתא לכך פריך ומשום דסבר
לקולא מאן דתני לקולא מחייך עליה אטו משום דלית הלכתא כוותיה לחומרא אין לשנות
דבריו כלל הא אלו ואלו דברי אלהים חיים הן כדאמר' בפרק קמא דב"ה היו שונים
דבריהם דב"ש ולכך נקט מאן דתני לקולא כו' פי' דהא לא פסיק הלכתא כוותיה אלא
דתני הכי: קל הוא שהקילו חכמים במים לפי שאיסור טלטול במים מדרבנן לכך הקילו
במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר: לעולם באמה דידיה יהבינן ליה וכך הלכתא
ונראה דלהכי כתיב שבו איש תחתיו ולא כתיב שבו תחתכם דהא רישא דקרא נמי בל'
רבים כתיב ראו כי ה' נתן לכם את השבת וגו' איש למה לי אלא אתי לאשמעי' שלל איש
ואיש ישב בתחתיו שלו דבאמה דידיה יהבינן ליה: משום דאיכא ננס באבריו והא דלא
משני איפכא לעולם באמה של קדש ועוג מלך הבשן כיון דלא סגי ליה בהכי יהבינן ליה
באמה דידיה דהא השתא נמי צ"ל הכי דאע"ג דלכ"ע יהבינן באפה דידיה מ"מ ננס באבריו
כיון דלא סגי ליה באמה דידיה יהבינן ליה באמה של קדש י"ל דאי באמה של קודם ע"כ
הא דיהבינן לעוג באמה דידיה משום דכתיב שבו איש תחתיו כתחתיו וא"כ אמאי יהבינן

לכ"ע באמה של קדש תינח בינונים אלא קטנים ניהב להו באמה דידהו דהא תחתיו כתיב וסגי להו בהכי אבל השתא דיהבי לכולי עלמא באמה דידהו ניחא הא דיהבינן לננס באבריו באפה של קדש משום דתחתיו כתיב ולא סגי ליה באמה דידהו: ואמאי כיון דערבי להו חיצונות וכו' פי' רש"י ז"ל וכי הדרה אמצעי' ועירבה בהדי אידך שליחותה דחיצונה עבדה ל"ג הכא עד לקמן ומאן דגריס ליה הכא י"ל דס"ל דלא דמיא לבני חצר שעירבו דהתם גובין עירובן ביחד ונותנין אותו באיזה בית בבת אחת לכך חשיבי כולהו כא' אבל הנך חיצונות אין גובין עירובן ביחד ולא יהבי להו לאמצעי אלא בזה אחר זה לכך קאמר דכיון דערבי להו חיצונה בהדי אמצעית הויא להו כי חדא וכי הדרה אידך ועירבה בהדה שליחותא דחיצונה קמייתא קעבדה וקאמר רב יהודה כגון שנתנה אמצעית עירובן וכו' וכדמסיק דבכי האי גונא לא שייך למימר דעביד שליחותא דכיון דשתים חיצונות לא עירבו בהדדי גליא דעתיה וכו' אבל למאי דס"ד דחיצונות נתנו עירובן באמצעית ליכא גילוי דעת: דף מט זו מחזרת מותרה לתוך ביתה וזו מחזרת כו' אתי לאשמעינן דלא חיישינן דלמא אתו להחליף חיצונה זו ממותרה של חיצונה אחרת: אלא דמלייה למנא ואייתר הרמב"ם ז"ל בפ"ק מהלכות עירובין כתב אבל אם מלאו את הכלי מן העירוב ונשאר ממנו מעט והניחוהו בכלי אחר מותר משמע דוקא כשנשאר ממנו מעט אבל נשאר הרבה לא וכן נראה משום דכשלא נשאר רק מעט איכא למימר דהוה סבר שהכלי יכיל את הכל נמצא שנחלק העירוב לא ברצונו ואכתי עירוב שמיה אבל כשנשאר ממנו הרבה על כרחו ידע שהכלי לא יכיל את הכל נמצא דהוה ליה חולק עירובו מדעתו ורצונו ולא שמיה עירוב ובש"ע סי' שס"ו כתב סתמא ואם חלקו ונתנו בשני כלים אינו עירוב אא"כ נתמלא האחד ואז מותר: לדידך קשיא ולשמואל קשיא ואביי הוה סבר דטעמא דעירוב לא משום קנין ולא משום דירה אלא העירוב גופא מצרפן להדדי כיון שיש לכולם חלק בו: אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל פי' רש"י לקמן מפרש דכי אמר שמואל למילתיה כגון דקאי כל נופו של אילן בתוך אלפים למקום רגליו וכתב מהרש"ל ז"ל דלפי זה מתני' דקתני מהלך ממקום רגליו עד עיקרו אלפים אמה לאו דוקא אלא פחות חצי רוחב האילן.

ולא נהירא דמתני' ודאי דוקא קתני ופשיטא הוא דאיירי שהאילן כולו עומד תוך אלפים למקום רגליו והכירא דמתני' מי שבא בדרך והיה מכיר אילן או גדר פי' מכיר הוא ויודע שעיקר האילן עומד אלפים מביתו כגון שהעמידוהו לסי' לומר עד כאן תחום שבת כדאמרינן בסוף פירקין אבל ממקום רגליו לאילן אינו מכיר שהרי בדרך הוא ולא מדד כמה הוא מיהו יכול לשער שהאילן עומד תוך אלפים למקום רגליו וקתני שאם אמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום לרב כל עיקר כיון דלא מסיים ולשמואל לביתו וכו'.

אמר שביתתי בעיקרו מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים אמה השתא אתי לאשמעי' דכיון דסיים מקום שביתה לא מבעיא אם אל עומד תוך אלפים כדקתני רישא דמצי לילך לביתו אלא אפילו אם עיקר האילן רחוק ממנו אלפים אפילו הכי כיון דסיים מקום שביתה דהיינו בעיקרו של אילן קנה שביתה שמה אע"ג דעדיין לא הלך שם ומהלך ממקום רגליו עד ביתו אפילו כשהוא ארבעת אלפים אמה וכל שכן אם האילן עומד סמוך לו בתוך אלפים למקום רגליו ונראה דלהכי לא קתני ברישא דמתניתין והיה מכיר אילן או גדר ממקום רגליו אלפים אמה ומביתו אלפים אמה ואמר שביתתי תחתיו לא

אמר כלום ובסיפא הוה ליה למיתני סתמא שביתתי בעיקרו קנה שביתה ומהלך לביתו אלא משום דברישא אין חילוק בין אם האילן עומד ממקום רגליו בסוף אלפים אמה לבין כשהוא עומד אלף אמה דלעולם לא אמר כלום כיון דלא סיים אתריה אבל בסיפא רבותא קמ"ל דאפי' כשיש ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים אמה יכול לילך לביתו ורש"י ז"ל כתב במתניתין והיה מכיר אילן או גדר והוא בסוף אלפים ממקום רגליו ולא הוצרך לפרש שהוא בסוף אלפים דודאי אין לחלק בין סוף אלפים לאמצע אלפים והוה ליה לפרש והוא בתוך אלפים ממקום רגליו גם מה שפירש"י ז"ל דלקמן מפ' דכי אמר שמואל למילתיה כגון דקאי כל נופו של אילן בתוך אלפים למקום רגליו משמע קצת דס"ל דפשטא דמתניתין לא משמע הכי ולא משמע כן לקמן מדקאמר הכא במאי עסקינן כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפי וארבע גרמידי מדמפרש ברייתא ושביק למתניתין דלא קאמר מתני' כגון דקאי כל תחתיו של אילן בתוך אלפים למקום רגליו משמע דלא איצטריך לפ' מתני' משום דפשטא דמתני' בהכי איירי כדפי' אלא דברייתא נראה לו דוחק לאוקמא כשהאילן עומד אלפים אמה ממקום רגליו מצומצם כיון דבבא בדרך ולא מדד איירי ומשני הב"ע כו' דתיובתא לא הוי כיון דאיכא לאוקמי בהכי אע"ג דדוחק הוא: דף ג שאני עשר דאיתא לחצאין כתבו התוס' ולר"י נראה לפרש שאני מעשר וכו' וכתב מהרש"ל ז"ל ותימה דאכתי תיקשי אמאי עשירי ואחד עשר מעורבין משמע דתרוייהו קדישי הל"ל עשירי וחולין מעורבין כמו גבי שתי סאות נראה דלאו קושיא היא דמעשר בהמה שאני דמקראי ילפינן בבכורות דזימנין קדוש אחד עשר קדושת שלמים על ידי קריאת שם מעשר כגון אם טעה וקרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי וכיון דקריאת שם מהניא הלכך אם איתא מעשר בהמה לחצאין בזה אחר זה גם בבת אחת ישנה להיות חל מעשר על האחד והאחד יהיה שלמים כיון דקרייה עשירי אבל גבי מעשר פירות לא מהניא קריאת שם אפילו אם טעה לכך האחרת טבל: במה דברים אמורים כשסיים ארבע אמות שקבע קצת קשה למה ליה למיתני הך מילתא והא תני ליה רישא דקתני היה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום וע"כ מעמא משום דלא מסיים אתריה הוא ועוד אמאי משנה את הלשון דברישא נקט לא אמר כלום ובסיפא נקט לא יזוז ממקומו ונראה דברישא נקט לישנא דמתנה דקתני מי שבא בדרך וחשכה לו וכו' לא אמר כלום דהכי אורחא דברייתא למיתני מעיקרא מאי דקתני במתניתין והדר מוסיף עלה ומפרש לה והכא נמי מוסיף עלה ומפרש לה והכא נמי מוסיף עלה דקתני אבל אם אמר שביתתי במקום פלוני וכו' ומפרש לה בהא דקתני בד"א כשסיים ארבע אמות שקבע אבל לא סיים כו' לאשמעינן דטעמא דרישא דלא אמר כלום משום דלא סיים אתריה הוא ואשמעינן נמי דלא אמר כלום דקתני מתניתין היינו שלא יזוז כ ממקומו דלא תימה לא אמר כלום היינו לביתו דף נא שמם מקום ממקום ומקום מניסה וכו' הנך אלפים אמה מדו דמדאורייתא אינו לוקה אלא א"כ יוצא חוץ לג' פרסאות כשיעור מחנה ישראל כמ"ש רב אלפס ז"ל בסוף פ"ק וכ"כ הרמב"ם ז"ל וא"כ צריך לומר דהך ג"ש אסמכתא בעלמא היא ועיקר הטעם הוא משום דרבנן עשו הרחקה לאיסור דאורייתא והעמידוהו על שיעור אלפים משום דאלפים אמה הוי מגרש העיר ושייך לעיר וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל פכ"ז מה"ש.

והא דפריך ונילף מקיר העיר וחוצה אלף אמה יש לומר דפריך דכיון דאיכא למילף מיניה אלף אמה א"כ אפי' אסמכתא בעלמא ליכא למילף מהך ג"ש. מיהו קרא דזה יהיה לכם דבסמוך ייתור גמור הוא מדקאמר ורבנן תני רב חנינא וכו' ואף על גב דלא איצטריך ליה לתחום שבת דאלפים אמה כיון דלא הוי אלא דרבנן מ"מ איצטריך ליה לשאר כל שובתי שבת לר' חנינא בן אנטיגנוס דלא תימא נילף להו במה מצינו ממגרש ליתן להם פיאות ולרבנן אדרבא אתי קרא לאשמעי' דנותנין פיאות לכל שובתי שבת: הני אלפים אמה היכא כתיבן אע"ג דהנך אלפים אמה קתני להו קודם לכן בכמה משניות מ"מ עיקרא דמלתא בהך מתני' הוא מדקתני הכא זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח ולא קתני יש לו אלפים אמה לכל רוח כדקתני בשאר דוכתי לכך מפרש לה הכא: אמר רב נחמן מחלוקת במקומי וכו' הוי מצי לאוקמי פלוגתייהו בתרווייהו במקומי בין במקום פלוני דרבי מאיר סבר עיקר עירוב בפת עני הוא דאקילו רבנן גביה אבל עשיר לא ורבי יהודה סבר עיקר עירוב ברגל אחד עני ואחד עשיר בין במקומי בין במקום פלוני זו היא שאמרו מאן קתני לה ר' מאיר אמאי קאי אתרווייהו אמכיר ואינו מכיר ולא אמרו מערבין בפת אלא להקל מאן קתני לה רבי יהודה אלא דמברייתא ומתניתין דבסמוך משמע בהדיא כדרב נחמן: ורב חסדא אמר מחלוקת במקום פלוני והא דנקט וזו היא שאמרו העני מערב ברגליו אע"ג דבמקום פלוני ליכא אלא אמירה בעלמא אפ"ה כיון דבעינן דכי רהיט לעיקרו מסי כדאמרי' לעיל מערב ברגליו קרינן ליה דהוה ליה כאלו הוא עומד שם: ויצא עשיר חוץ לתחום כתבו התוספות דנקט הכי משום ר' מאיר דקתני לא יצא עשיר חוץ לתחום ק אע"ג דיצא חוץ לתחום ודמיא לבא בדרך כו' ונראה דלהכי קאמר אלא למי שבא בדרך וחשכה לכך נקט וחשכה כלומר דכיון דחשכה לו ולא מצי לבא בעיר הוי עני ומערב ברגליו כיון דלא שכיחא ליה פת אבל האי אע"ג דבא בדרך כיון דלא חשכה לו ויכול לערב בפת אין מערב ברגליו וא"ת ומאי ראייה מיייתי מהך ברייתא לרב נחמן דלמא במקום פלוני נמי ס"ל לרבי יהודה דשרי לעשיר ואגב דנקט רבי מאיר שביתתי במקומי לאשמעינן דאפילו במקומי אסור נקט נמי רבי יהודה שביתתי במקומי וליכא למימר דלא בעי לאתויי אלא הא דאפילו במקומי לרבי מאיר עשיר לא מדקאמר רב אשי בסמוך מתני' נמי דיקא וכו' וקאמר אלמא כל במקום פלוני עני אין עשיר לא משמע דמברייתא דייק נמי הך מלתא ונראה לפרש דמעובדא דמיייתי ר' יהודה דייק דס"ל דלא שרי לעשיר אלא במקומי דאי במקום פלוני נמי שרי א"כ אמאי היו מחשיכין על התחום כיון דאפי' בביתם יכולין לומר שביתתינו במקום פלוני דנהי דלא היה שם מקום מסוים מ"מ לישנא דמחשיכין על התחום משמע דהיו עושין כן כל משך שני בצורת ואמאי לא היו עושין ל איזה סימן במקום ההוא כדי שלא יטריחו עצמן בכל שבת ושבת אלא ודאי ס"ל דלא שרי לעשיר אלא במקומי כדרב נחמן: דף נב תניא נמי הכי פירש רש"י ז"ל דכשיש לו שני בתים וביניהן שני תחומי שבת עסקינן ולפי זה ברייתא דקתני מי שיש לו ב' בתים דוקא נקט הכי וטעמא משום דאי לא הוה ליה ביתא התם לא הוה אמרינן כי אמר כמאן דאמר דמי כמ"ש רש"י ז"ל לעיל וכ"כ ה' המגיד בשם הרשב"א ז"ל שכל שלא אמר בפירוש שביתתי במקום פלוני כיוון שהחזירו חבירו אם אין לו בית שם כל שחזר ולא הלך אני אומר נמלך שלא לילך שם וק' דהא ללשון אחר שפירש"י ז"ל בסמוך שכן עיקר ס"ל לר"י דצ"ל בפ"י שביתתי במקום פלוני בין לרבה

בין לרב יוסף וא"כ שני בתים דנקט למה לי הא אפי' לית ליה ביתא התם נמי כיון דאמר בהדיא שביתתי במקום פלוני ודוחק לומר דתרתני בעינן ש נראה דשני בתים דקתני אורחא דמלתא נקט וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה"ע שלא הזכיר כלל הא דשני בתים וכן בש"ע סי' ת"י והשתא הא דקאמר תנ"ה צריך לומר דמייתי ראייה להא דמשני דאיהו כיון דנפק לאורחא דהיינו שהחזיק קצת בדרך לכך שרי דהוה ליה עני אע"ג דלאו בא בדרך ממש הוא דברייתא נמי הכי משמע בהדיא מדקתני מי שיש לו שני בתים כו' כיון שהחזיק בדרך קנה עירוב דהיינו דכיון דנפק פורתא לאורחא הוה ליה עני אע"ג דלאו בא בדרך ממש הוא ושמא שני בתים לרבנותא נקט דאע"ג דאית ליה נמי ביתא התם אפ"ה בא בדרך הוי: כי פליגי לומר פירש"י ז"ל דר' יהודה בעי שיאמר שביתתי לשם וארישא דמתניתין קאי כו' ואתי ר' יוסי למימר אפי' לא אמר מידי קני הואיל והחזיק כו' וא"ת והיאך משתמע ממילתא דרבי יוסי דלא בעינן שיאמר וי"ל דהכי פ"ה דרבי יהודה דאמר כיון שהחזיק בדרך קנה ע"כ צ"ל משום דאמר שביתתי לשם הוא דארישא דמתני' קאי דאי לאו הכיאמאי קני דלמא נמלך הוא ולא ילך שם כלל ועל זה קאמר רבי יוסי דאפילו לא אמר בפירוש שביתתי לשם ולא ידעינן דלאו נמלך הוא אלא ממאי דאמר חבירו לין פה וכו' דכיון דלא בעי מיניה רק שילין בעיר בלילה בלבד ולמחר יחזור וילך לדרכו ודאי אדעתא דהכי חזר אפ"ה מחר משכים והולך אע"ג דלא אמר מידי דבגילוי דעתא סגי: מי שהחשיך חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס פ"ה לא יכנס לעיר אלא ילך עד אמה סמוך לעיר דכיון דהחשיך חוץ לתחום אמה קנה שביתה לשם ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח לכך לא יכנס לעיר אלא עד סמוך לעיר אבל רישא דקתני מי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס היינו שלא יכנס לתוך התחום כלל דכיון דקנה שביתה בעיר ויצא חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות כדתנן בריש פרקין וא"ת כיון דלא יצא אלא אמה אחת והוא יש לו ארבע אמות הרי ד' אמות שלו מובלעין בתוך התחום ואמאי לא יכנס כבר תירץ הרמב"ם ז"ל בפכ"ז מה"ש דהארבע אמות שיש לו לאדם תחילתן ממקום שהוא עומד בו כלומר מעמידת רגליו ולחוץ וכן פסק בש"ע סי' ת"ה ונראה דר"ש דאמר אפי' חמש עשרה אמות יכנס כו' דוקא במי שהחשיך הוא דאית ליה הכי כיון דלא עבד איסורא ולא פשע מידי אבל במי שיצא חוץ לתרום במזיד כיון דעבד איסורא סבירא ליה דקנסין ליה ולא מקילינן לגביה וכן משמע מדלא פליג ר"ש ברישא גבי מי שיצא חוץ לתחום וליערבינהו וליתנינהו מי שיצא חוץ לתחום וכן מי שהחשיך רוח לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס ר"א אומר שתים יכנס וכו' ר"ש אומר אפי' חמש עשרה אמות וכו' אבל מדברי ב"י בריש סימן ת"ה משמע דר"ש ארישא נמי פליג: כיצד מעברין פרק חמישי דף נג רב ושמואל חד תני מעברין וחד תני מאברין ובסמוך נמי קאמר ר' יוחנן י"ח ימים גידלתי וכו' ולא למדתי אלא כיצד מאברין באלף משמע דנפקא מינה לענין דינא ונראה דלקמן בפירקין קאמר רב הונא יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן דאין חשובין עיר כיון דלא קביעי וקיימי והשתא איכא למימר דנ"מ אם יש תוך שבעים אמה ושירים לעיר בית שאינו קבוע כגון צריף וכיוצא בו מאן דתני מעברין כאשה עוברה סבר דאע"ג שאין הבית קבוע מודדין ממנו דלהכי קא מדמה הך מילתא לאשה עוברה שגם הולד אינו קבוע בבטן אמו ומאן דתני מאברין אבר אבר סבר דאין מודדין ממנו דבית קבוע בעינן דומיא דאבר שהוא קבוע באדם.

וחד אמר ב' בתים וכו' י"ל דנ"מ לענין מקח וממכר שהמוכר לחבירו או מקבל על ו לעשות לו מערה כפולה לקבורת מתים כדאיתא בסוף פרק המוכר פירות למר צריך לעשות בית ועליה על גביו ולמר צריך לעשותה כדי שתחזיק ברוחבה לקבור שם ד' זוגות כמערה דאברהם דלכך קראה מכפלה למ"ד שכפולה בזוגות אע"ג דעדיין לא נקברו בה הזוגות משום דהיתה מחזקת לקבור שם ארבע זוגות.

וחד אמר נמרוד שמו וכו' י"ל דנ"מ להא דאיתא ביומא ושם רשעים ירקב דלא מסקינן בשמייהו למ"ד אמרפל שמו המובהק ונמרוד כינוי הוא על שהמריד כו' יכול האדם לקרות שם בנו נמרוד ולא אמרפל ולמ"ד נמרוד הוא שם המובהק ואמרפל כינוי על שאמר פול וכו' הוי איפכא. וחד אמר חדש ממש וכו' י"ל דנ"מ למקח וממכר שהאומר לחבירו בית חדש אני מוכר לך והוא ישן אלא שסיידו וכיידו וציירו עד שנראה כאלו הוא חדש למ"ד חדש ממש המקח חוזר דחדש ממש בעינן ולמ"ד שנתחדשו גזרותיו המקח קיים דכיון דנראה כאלו הוא חדש אע"ג דלאו חדש ממש הוא חדש קרינן ליה: שכפולה בזוגות תימא א"כ מנא ליה למימר שהיתה שני בתים זה לפני זה והרא"מ ז"ל גריס אלא שכפולה בזוגות והדר ביה מהא דקאמר שני בתים זה לפני זה.

ונראה דאפילו לספרים שלנו דלא גרסינן אלא יש לומר דהדר ביה והא דלא קאמר אלא לפי שלא נזכר אמורא קודם לכן כמ"ש התוס' בכמה דוכתי: ממרא קרית הארבע בפרשת וישלח כתיב והא דלא מייתי קרא דותמת שרה בקרית ארבע דכתיב בפרשת חיי שרה משום דאיכא למימר דשם העיר כך הוא אבל קרית הארבע בה"א משמע קרית הארבע זוגות ועוד מדכתיב ממרא קרית הארבע ולא כתיב ממרא היא קרית הארבע דומיא דהיא חברון דסיפא משמע דקרית הארבע לאו שם הוא אלא קרית הארבע זוגות: חד אמר נמרוד שמו וכו' וא"ת בין למאן דאמר נמרוד שמו בין למ"ד אמרפל שמו מאי שנא זימנין דקרי ליה הכתוב בשמו המובהק וזימנין קרי ליה בכינויו וי"ל דבפ' נח דאיירי קרא במרידתו שמרד בקב"ה שנאמר הוא היה גבור ציד לפני ה' ואמרו חכמים שהיה יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו לפיכך למ"ד אמרפל שמו קרי ליה התם נמרוד בכינויו שנאמר כנמרוד גבור ציד לפני ה'.

ובפ' לך לך גבי מלחמת ארבעה וחמשה מלכים דאיירי קרא אנס שנעשה לאברהם אבינו שהרג אמרפל וחביריו לפיכך למאן דאמר נמרוד שמו קרי ליה התם בכינויו אמרפל לפי שע"י שאמר והפיל: בכאן נאבד קונטרס אחד חבל על דאבדין: הדר עם עובד כוכבים ומזלות פרק ששי דף סא לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים כו' נראה דלכך נקט לעולם לאשמעינן דאפי' בשנים ושלשה ישראלים ויותר אם הם דרים בבית א' אינו אוסר כיון דאין הישראלים אוסרין זה על זה דדוקא אוסרין זה על זה בעינן דהיינו שכל אחד דר בבית בפני עצמו ואע"ג דתרי שכיחי דדיירי בהדי עובדי כוכבים בחצר מכל מקום מלתא דלא שכיחא הוא שידורו שני ישראלים בבית אחד לכך לא גזרו בהו רבנן וכן משמע בטור סי' שפ"ב דדוקא שני ישראלים בשני בתים בעינן וכ"כ הרב המגיד: ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עובדי כוכבים ואין ביטול רשות מועיל במקום עובדי כוכבים ולא קאמר אין עירוב וביטול מועיל בעכו"ם משום דאתי לשנויי דלא תיקשי מאי הועילו חכמים במקצתן דלרבי אליעזר בן יעקב דישראל יחיד אין העובד

כוכבים אוסר עליו איכא למיחש בשני ישראלים ויותר שמא יערבו זה עם זה או יבטלו רשותן זה לזה דאז אין אוסרין זה על זה והווי להו כישראל יחיד שאין העובד כוכבים אוסר עליו ולרבי מאיר נמי איכא למיחש שמא יבטלו ישראלים רשותן לעובדי כוכבים ונמצא שכל החצר של עובדי כוכבים הוא וחצר שכולו של עובדי כוכבים מותר לישראל לטלטל בו אפילו לרבי מאיר לכך נקט ש"ס ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עובדי כוכבים וכו' דלא מיבעיא דאין עירוב וביטול מועיל בעובדי כוכבים עצמו אלא אפי' בישראלים לא מהני עירוב וביטול כל שהן במקום עובדי כוכבים דהיינו כשהעובד כוכבים דר עמהן אין הישראלים יכולין לא לערב זה עם זה ולא לבטל זה לזה ולא לבטל רשותן לעובדי כוכבים דבמקום עובדי כוכבים לא מהני לא עירוב ולא ביטול כלל וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מעירובין: רב חסדא אורי בכפרי וכו' כתבו התו' והא דאמרינן בפ"ק דסנהדרין תנחום בריה דר' אמי איקלע לאתר דרש להו מותר ללתות חטים בפסח וכו' צריך לומר דתלמיד חבר היה ומשום הכי חוץ לשלש פרסאות שרי וקשה דא"כ מאן אמרו לו לאו רבי מני דמן צור איכא הכא ותניא תלמיד לא יורה הלכה במקום רבו כו' הוה לשנויי ליה התם בתלמיד גמור איירי ואנא תלמיד חבר אנא וכן משמע דהתם בתלמיד גמור איירי דהא שיעור דשלש פרסאות מבני אהרן גמרינן ליה ובני אהרן תלמידים גמורים דמשה הווי וכ"כ התוס' בפ"ק דסנהדרין דהא דקתני תלמיד לא יורה במקום רבו בתלמיד גמור איירי על כן נראה דר' תנחום תלמיד גמור דר' מני הוה ויש לחלק בין הקובע עצמו להורות תמיד לבין מי שמורה הלכה באקראי בעלמא כששואלין אותו והא דקתני תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא א"כ רחוק ממנו ג' פרסאות משמע דחוץ לשלשה פרסאות שרי באקראי בעלמא איירי וכן משמע מדנקט אל יורה הלכה ולא קתני סתמא אל יורה משמע שלא בא להורות אלא הלכה אחת באקראי לכר חוץ לשלש פרסאות אפי' באקראי בעלמא אסור וחייב מיתה כדאשכחן בבני אהרן ורבא דאמר בסמוך בפניו דהיינו תוך שלש פרסאות אסור וח"מ שלא בפניו אסור ואין חייב מיתה בקובע עצמו להורות איירי ואשמעינן דבקובע אפי' חוץ לשלש פרסאות איסורא מיהא איכא ואע"ג דבפניו אסור וחייב מיתה אפי' באקראי מ"מ רבא בקובע איירי דעיקר מילתא לא אתי לאשמעי' אלא הא דאפי' שלא בפניו אסור כיון דקובע עצמו אבל הא דבפניו אסור וחייב מיתה אפי' באקראי מלתא דפשיטא הוא דהכי אשכחן בבני אהרן ורב חסדא דאורי בכפרי ורב המנונא דאורי בחרתא דארגיז ורבינא דסר סכינא בבבל מדנקט בהו סתמא דאורי משמע שהיו קובעין עצמן להורות ולכך צריך לומר דתלמידי חבר הווי ור' תנחום דדריש להו מותר ללתות חיטין בפסח אקראי בעלמא הוי וכן משמע מדקאמר דאיקלע לאתר משמע דאתא באקראי דאי בקביעות אם כן נהי דלא הוה ידע דאיכא רבי מני התם מכל מקום איסורא מיהא איכא אפי' חוץ לשלש פרסאות ולהכי אקשי ליה מדתניא תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו כו' דמדנקט הלכה משמע אפי' לא בא להורות אלא הלכה אחת באקראי אסור וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות ת"ת דיש לחלק בין הקובע עצמו להורות לבין מי שמורה באקראי: דף סג מאי דרוש ונתנו בני אהרן הכהן אש על גבי המזבח תימה דמה הלכה הווי לפני משה והא קרא בהדיא כתיב הכא וכבר שמעו הפרשה מפי משה ומה הווי להו למיעבד וליכא למימר דאע"ג ששמעו הפרשה היה להם לישאל בשעת מעשה דא"כ אמאי לא נענשו

קודם לכן אשאר כל העבודות כגון קבלת הדם וזריקת הדם שעשו קודם שנתנו האש על גבי המזבח.

ועוד דלישנא דמאי דרוש לא אתי שפיר כיון דפשטא דקרא הכי משמע שנתנו הכהנים אש על המזבח. ונראה לפרש דפשטא דקרא איירי בשאין האש יורדת מן השמים כגון בבית שני ובשעת היתר הבמות ומשה לא אגמר להו אלא הך מלתא לחוד ואתו אינהו ודרשו דמצוה להביא מן ההדיוט אפ"ל בשעה שהאש יורדת מן השמים ונפקא להו מדקאמר רחמנא ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אלמא דנתינת אש בכלל העבודות היא ולהכי בעיא כהונה ואינה כשירה בזר דאי לאו הכי הל"ל סתמא ונתן אש על המזבח דומיא דרישא דקרא דכתיב ושחט את בן הבקר והפשיט את העולה ונתח אותה דילפינן מינה דשחיטה והפשט וניתוח כשרים בזר כמ"ש רש"י והרמב"ן ז"ל אלא ודאי נתינת אש עבודה היא ולכך בעינן כהן וכיון דעבודה היא ובעיא כהונה א"כ צ"ל דאפ"ל בשעה שהאש יורדת מן השמים צריך להביא מן ההדיוט דאי לאו הכי הרי הקרבן חסר אחת מן העבודות דאף על גב דהאש ירד מן השמים מכל מקום כיון דאכהן קפיד רחמנא אכתי חסר לה אחת מן העבודות אלא ודאי מצוה להביא מן ההדיוט אע"פ שיורד מן השמים דאי כשיורד מן השמים לא בעינן אשו של הדיוט אם כן כשאינו יורד מן השמים כהונה למה לי ליתכשר אפילו בזר: כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש טעמא דמלתא נראה משום דס"ל כר"א דאמר לא מתו בני אהרן אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן ומיתת בני אהרן בשריפה היתה דכתיב ותצא אש ותאכל אותם אלמא דכל המורה הלכה לפני רבו עונשו בשריפה ולכך קאמר דכל המורה הלכה לפני רבו ראוי להכישו נחש דנשיכת נחש במקום שריפה היא עומדת כדאמרינן בפ' אלו נערות מיום שחרב בית המקדש אע"פ שבטלו סנהדרין דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו וטעם הענין שהמורה הלכה בפני רבו חייב שריפה נראה לפי שהוא מתגאה לקפוץ ולהורות לפני רבו וכל המתגאה נידון באש כדאיתא במדרש רבה פרשת צו ויליף להא דכתיב זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה וקאמר נימוס קילוסין היא שכל המתגאה נידון באש ומייתי התם טובא שנתגאו ונידונו באש והטעם נראה שהוא מדה במדה שגם טבע האשכך היא שהלהב עולה למעלה והיינו דנקט התם נימוס קלוסין ועוד נראה לפרש דנדב ואביהוא על ידי שנתגאו חטאו בתרתי חדא שהורו הלכה בפני משה רבן ולא חששו בכבודו ואידך שהורו הלכה בפני אהרן אביהם ולא נטלו ממנו עצה ולא חששו בכבודו וכן משמע דקפיד קרא בהכי מדכתיב ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ולא כתיב ויקחו נדב ואביהוא בני אהרן איש מחתתו דבכל מקום מזכיר הכתוב פלוני בן פלוני משמע דאתי לאשמעינן דבניו היו אבל נהגו עצמן נדב ואביהוא כשאר אנשים דעלמא שאינם בניו כיון שלא נטלו עצה ממנו דומיא דויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו דרשו חז"ל שני בני יעקב היו ואעפ"כ נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים דעלמא שאינם בניו שלא עצה הימנו וכבר הזכירו חז"ל בסנהדרין שלא חששו בכבוד שניהן ואמרו מתי ימותו זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור ושמא לכך נכנסו לכל אחד בחוטמו שני חוטין של אש כדאיתא בפרק ארבע מיתות אחד נגד משה רבן ואחד נגד אהרן אביהן ובמדרש רבה פרשת אחרי מות איתא שמתו גם כן מחמת שלא נטלו עצה זה מזה ונראה דלכך כתיב בהו ויקחו בני אהרן

ולא כתיב שני בני אהרן ובבני יעקב כתיב ויקחו שני בני יעקב לפי שבני יעקב נטלו עצה זה מזה כפי' רש"י זכרונו לברכה שמעון ולוי אחים בעצה אחת לכך כתיב בהו ויקחו שני בני יעקב שכל אחד לקח חרבו מדעת שניהן אבל בני אהרן שלא נטלו עצה זה מזה לכך לא כתיב בהו שני בני אהרן: מלמד שהלך בעומקה של הלכה מדשינה הכתוב דכתוב אחד אומר וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העם וכתוב אחד אומר בתוך העמק לכך דריש הכי וכן משמע בפרק קמא דמגילה ותרוייהו במלחמת עי כתיבי ואם תאמר מאי קמ"ל הכתוב דלן בעומקה של הלכה פשיטא דיהושע תלמידו של משה לא היה עוסק בתורה בהעברה בעלמא אלא בעומקה של הלכה ונראה דיהושע היה עוסק בתורה גם ביריחו בתוך המצור דאין תלמיד חכם רשאי לילך אפילו ארבע אמות בלא תורה אלא שלא היה יכול לירד שם בעומקה של הלכה לפי שהיה במצור ושמעתא בעיא צילותא ולא היה עוסק שם אלא בהעברה בעלמא ובא המלאך להוכיחו על שלא היה לן בתוך העם כדי שילמוד בדקדוק כראוי לו ולכך במלחמות עי כתיב וילן יהושע בתוך העם וכתיב בתוך העמק לאשמעינן דלכך היה לן בתוך העם כדי שילך בתוך עומקה של הלכה: אמר להו זילו בטילו רשותיכו נראה דאביי לית ליה הא דאמרינן לעיל דאמרו רבנן דאין ביטול רשות מועיל במקום עובדי כוכבים דהיינו שאין הישראל יכול לבטל רשותו לישראל חבירו במקום שעובדי כוכבים דר עמהן אלא ס"ל דלא אמרו רבנן אלא הא דאין עירוב מועיל במקום עובדי כוכבים עשום דעירוב שכיח אבל לבטל רשות לגבי חד כיון דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן: דף סר כל האומר שמועה זו נאה כו' מאבד הונה של תורה בדרך דרש נראה לפרש לפי שנאמר ארך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד פי' שהתורה יש לה ימין ושמאל דהללו פוסלין והללו מכשירין הללו אוסרין והללו מתירין וכו' וכל היכא דאיכא מחלוקה בדבר הסברא שהיא אליבא דהלכתא קרויה ימין ודעת החולק עליה קרויה שמאל וכמ"ש לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ואמר הכתוב ארך ימים בימינה שכל העוסק בימינה של תורה דהיינו בפסקי הלכות שכרו ארך ימים דהיינו עולם הבא עולם שכלו ארוך ובשמאלה עושר וכבוד שכל העוסק נמי בדעת החולקים שהן שמאלה סל תורה שכרו עושר וכבוד בהאי עלמא וע"ז קאמר הכא שכל האומר שמועה זו נאה פי' אליבא דהלכתא לכך אעסוק בה ואדענה וזו אינה נאה שאין הלכה כמותה לכך לא אעסוק בה שאינו רוצה ללמוד אלא הסברא שהיא אליבא דהלכתא כגון פסקי הלכות מאבד הונה של תורה פי' עושרה וכבודה דנהי דיש לו שכר עולם הבא כיון שעוסק בימינה מכל מקום הונה של תורה דהיינו שכר עושר וכבוד דהאי עלמא לית ליה כיון שאינו עוסק נמי בשמאלה: אפילו כותב תפילין נראה דדוקא ספר תורה או תפילין מהניא לפי א מצות שאינן עוברות אלא מתקיימות תמיד לכך גם העושר מתקיים על ידיהן אבל נותן מהן צדקה לא דצדקה אינה אלא לפי שעה וכבר דרשו חז"ל הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן אבל שתה יותר מרביעית כל שכן שדרך טורדתו ושינה משכרתו לכאורה נראה דהיינו דוקא בשינה כל שהוא ודרך מיל אבל שינה מרובה ודרך ארוכה מפיגין את היין אפילו שתה יותר מרביעית וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ק מה' ביאת המקדש וז"ל אבל אם שתה יותר מרביעית אפי' מזוג שינה מעט או הדרך מוסיפין בשכרותו ותימה דא"כ כי משני בסמוך שאני יין האיטלקי דמשכר טפי והוה ליה כיותר מרביעית מאי פריך עליה מדרב נחמן

דאמר אבל שתה יותר מרביעית כל שכן שדרך טורדתו ולא משני דלהכי הוה טייל רבן גמליאל ג' מילין דדרך שלשה מילין מפיגה את היין אפי' ביותר מרביעית ולא אמרי' דדרך טורדתו ביותר מרביעית אלא בדרך קצרה דהיינו מיל.

לכך נראה דביותר מרביעית דרך טורדתו אפי' הולך דרך ארוכה והא דחזינן שיכור שהולך דרך ארוכה היין עובר ממנו אין הדרך גורם לו לעבור את היין אלא הזמן גרם לו שאם לא הלך ושהה כך כשיעור הליכות דרך ארוכה נמי עבר היין ור"ג שהיה מטייל ג' מילין על כרחך כדי שיפיג יינו על ידי הדרך עביד הכי כדקתני בהדיא ולמדנו שדרך מפיגה את היין: דף סה כל המפיק מגן בשעת גאווה פירש"י ז"ל תפילת מגן אברהם וקשה לרבי יוחנן דאמר כל שאינו מפיק איתמר היאך מצי למילף מקרא דגאווה אפיקי מגינים שאינו מגלה תפלה בשעת שכרות והא קרא איפכא משמע דאדרבא מגלה תפלה בשעת שכרות כיון דהאי מפיק לישנא דגלווי הוא ולפירוש ר"ח ז"ל לא ניחא: לא איברי ליליא אלא לשינתא אע"ג דלא סגי לעלמא בלא ליליא דאי לאו ליליא הוה בסל סדר העולם ולא הוה ידעינן לקבוע רגלים ושבתות ושמיטות ויובלות יש לומר דלא איברי חשכת לילה קאמר לפי שהוא ית' מחדש בכל יום מעשה בראשית יוצר אור ובורא חשך וכמ"ש תשת חשך ויהי לילה והוה סגי לן להיות החמה מושלת ביום ולבנה בלילה בריאת חשכת לילה למה לי אי לאו לשינתא שאם לא היה בלילה אלא העדר אור החמה היו הכל עוסקין במלאכתן גם בלילה לאור היום ולא היו מתקיימין בלא מנוחה דף סח אמר רב אושעיא לא קשיא וכו' כתבו התוספות דהר"ר מנחם פ"א דלא פליגי הכא בברירה כו' והכי קאמר הא כ"ש דלא מהנית מחשבה לטהר את הפתחים הכי נמי לא מהני לענין עירוב כו' ותימה דקאמר לעיל ואי אקני להו פיתא בסלא כיון דאי בעו לה תנאי ולא אפשר כו' מדנקט פיתא בסלא ולא קאמר פיתא סתמא משמע דכיון דטריד בגירסא הוה היה חושש אפילו בטירחה כל דהו ולא רצה ליטול פת מן הסל ולהניחו לשם עירוב וכדאמר אביי לעיל אי אמר לי אם קריב כותחא לא תנאי ולכך קאמר ואי אקני להו פיתא בסלא כלומר כמות שהוא בתוך הסל אקני להו בלא הנחה אלא בדיבור בעלמא דליכא סירחא כלל ולהכי קאמר נמי ליקני ליה מר רביעתא דחלא בחביתא פירוש כמות שהוא בתוך החביות בלי הנחה ואם כן אמאי קאמר כיון דאי בעי לה מנאי ולא אפשר למיתבא נהלייהו בטל שיתוף דמשמע דאי הוה אפשר ליה למיתבא להו שפיר דמי למיעבד הכי ואמאי הא תניא אין משתתפין באוצר כדאמר ליה איהו גופיה דלהכי לא מקנו להו רביעתא דחלא בחביתא משום דאין משתתפין באוצר דמחשבה לא מהניא לענין עירוב לכך נראה כדפי' רש"י ז"ל דטעמא דאין משתתפין באוצר משום דאין ברירה וברירה לא שייך אלא גבי רביעותא דחלא בחביתא דלא מסיימא ולא מינכרא כיון שהכל מעורב יחד אבל גבי פת בחלא אע"ג שהוא מונח בגו סלא בהדי פיתא אחרנא מ"מ אפשר לסיימו ולמימר אותו פת שצורתו כך וכך או אותו פת המונח בדרומו או בצפונה דמלא יהיה לשם עירוב לכך אי לאו דלא אפשר למיתבא להו הוה שפיר למיעבד הכי דכיון דמינכרא לא למימר ברירה.

והא דמייתי פלוגתייהו דבית שמאי ובית הלל ושבק שאר פלוגתא דתנאי דפליגי לענין ברירה בהלוקח יין מבין הכותים י"ל משום דפלוגתא דהלוקח יין מבין הכותים ברייתא היא כמ"ש התוספות בפרק בכל מערבין דגרסי' דתניא הלוקח יין כו' וניחא ליה טפי

לאתווי ממתניתין דהמת בבית: אנא דאמרי אפילו לרבי אליעזר הוה מצי למימר דטעמא דרב דמבטלין וחוזרין ומבטלין משום דס"ל דיש ביטול רשות מחצר לחצר ושמואל סבר אין ביטול רשות מחצר לחצר ובסמוך נמי כי קאמר אנא דאמרי אפי' כרבנן הוה מצי למימר טעמא דשמואל דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין כי היכי דלא ליהוי מילי דרבנן כי חוכא ואטלולא ורב סבר דלא חיישינן לחוכא וטלולא כמ"ש התוספות אלא כיון דאשכחן דפליגי רבנן ורבי אליעזר במבטל רשות חצירו אי ביטל נמי רשות ביתו אי לאו קס"ד דטעמייהו משום דמר סבר כיון דבטליה לרשותיה איסתלק ליה מהכא לגמרי ומר סבר דלא איסתלק ליה לגמרי ולכך בעי ש"ס למימר דרב ושמואל נמי פליגי בהך סבר' וקאמר לימא רב ושמואל בפלוגת' דרבנן כו' ותרוייהו אית להו דאין ביטול רשות מהצד לחצר ולאחוכא ואטלולא לא חיישינן ודחי ש"ס דאפילו אם תימצי לומר דרב ושמואל פליגי בהך סברא אי אמרינן דאיסתלק ליה לגמרי אי לאו ותרוייהו אית להו דאין בטול רשות מחצר לחצר ולאחוכא ואטלולא לא חיישינן אכתי איכא למימר דרב אמר מלתיא אפילו לר' אליעזר דעד כאן לא קאמר וכו' ושמואל אמר מלתיא אפילו לרבנן דעד כאן לא קאמרי רבנן וכו': דמר סבר מבטלין וחוזרין ומבטלין וכיון דהדרא ליה רשותיה כשחוזרין ומבטלין לו לכך כי חזר והוציא אפי' בשוגג נמי הדרא ליה רשותא ומר סבר אין מבטלין וחוזרין ומבטלין לרבינא משום דאסתלק ליה ואין ביטול רשות מחצר לחצר ולרבא כי היכי דלא ליהוי כחוכא ואטלולא כיון דלא הדרא ליה רשותיה על ידי ביטול לכך כי חזר איהו והוציא בשוגג נמי לא הדרא ליה רשותיה מיהו במזיד ליכא מאן דפליג דכיון דהדר הדר דהא לא זבניה והיינו דדחי רב אחא בר תחליפא משמיה דרבא דכ"ע אין מבטלין וכו' משום דלרבא דמפרש טעמא משום אחוכא ואטלולא נמי דייק רב ששת: דף סט והתניא מי שנתן רשותו והוציא וכו' תימה מאי קושיא הא איכא לאוקמא מתניתין כגון דמפיק איהו ברישא כדמשני אביי כמ"ש התוספות ור"י מפרש דמי שנתן רשותו משמע ליה שנגמרה מתנתו לגמרי דאפקי אינהו ברישא מדלא קתני מי שבטל וקשה דא"כ אמאי קתני לקמן במתני' נתנו לו רשותן הוא מותר והם אסורין ה"ל למיתני בטלו לו רשותן כו' דהתם ליכא למימר דדוקא נתנו לו רשותן דהיינו שנגמרה מתנתן לגמרי שכבר החזיקו אז הוא מותר דלא שייך למימר הכי ועל כרחך צריך לומר דנתנו לו רשותן היינו בטלו לו רשותן לכך נראה דהא דקתני מי שנתן רשותו והוציא בין במזיד כו' משמע ליה שכבר נשתמשו בו בני מבוי והחזיקו בו דבמזיד לא מיתוקמא אלא בהכי שכבר נשתמשו בו והשתא הדר ביה דמימר אמר כבר הוציאו שם כל צרכן אי נמי מימר אמר לא יהבינא להו אלא לפי שעה ולא לכולא יומא דאי לא נשתמשיה בני מבוי כלל לא הוה הדר ביה דלאו אורח ארעא ליתן מתנה ולחזור בו דא"כ מעיקרא מאי סבר ומשני אביי דשפיר איכא לאוקמי כשלא החזיקו בני מבוי ומייתי ראייה מברייתא דקתני נמי מי שנתן רשותו והוציא בין במזיד כו' וקתני סיפא בד"א בשלא החזיקו בני מבוי במבוי: ההוא דנפק בחומרותא דמדושא וכו' וא"ת מאי קמ"ל ש"ס בהך עובדא וי"ל דאתי לשמעין דאע"ג דנפיק ביה לר"א בפרהסיא לפני כל אדם ולא כסייה אלא לפני ר' יהודה נשיאה שהיה בוש לפני הנשיא א"ה מבטל רשות דכיון דכסייה מיהא לפני הנשיא מחלל שבת בצנעה קרינן ליה.

ועוד נראה דאשמעינן דאע"ג דמחלל שבת בהוצאה גופא אפילו הכי אם בטל רשות מותר להוציא עו ידי בטולו ולא אמרינן דהוה ליה כמי שאינו מודה באיסור הוצאה ולא שרינן אלא כשמחלל את השבת במלתא אחריתי מ"ט דהוי אורח לגבייהו כתב רבינו יונתן ואף על פי שהוא משתמש בחצר אינו נראה כמי שחוזר מביטולו כיון שאין משתמש בה כדרך תשמישו הראשון שהיה דרכו להוציא מביתו לחצר ולפי דבריו אם בטל להן בהדיא רשות חצרו ורשות ביתו לא אמרינן דהוה ליה אורח לגבייהו דא"כ ישתמש כדרך מביתו לחצר ונראה כחוזר מביטולו ואין נראה דאדרבא כ"ש כאורח לגבייהו ומומר כיון שלא נשאר נו שום רשות לא בחצר כ בהדיא הרמב"ם זכרונו לברכה בפ"ב ההלכות עירובין.

ודש"י אורח לגבייהו כיון דמביתיה לא מפיק כו' היינו דוקא בשלא לא רשות חצרו לכך צריך לומר דהוי אורח לגבייהו כיון דמביתיה לא הוה מפיק מביתיה הוה ליה חוזר מביטולו דלא שייך למימר דהוה כיון דאינהו גופייהו אסור להו לאפוקי מביתו לחצר אבל אי בטל חצר וביתו כ"ש הוא דאמרינן דהוה ליה אורח לגבייהו ושרי: דף ע אי הכי ליתני לאחד שעירב או לאחד שלא עירב קשיא אבל תיובתא לא הוי דהיכא לשנויי רישא דאיירי באחד שלא עירב לכך קתני נמי נותן רשותו לאחד שעירב לשון נופל על לשון סיפא דאיירי בשנים שלא עירבו לכך קתני נמי דנותנין רשותן לשנים שעירבו ומיהו קושיא הוא דאיכא דאי הוה קתני בסיפא לאחד שעירב הוי נמי קצת לשון נופל על הלשון לאחד שעירב או לאחד שלא עירב ונראה דלהכי מייתי סיפא דמלהא דקאמר אי הכי ליתני לאחד שעירב או לאחד שלא עירב: שנים שלא עירבו איצטריכא ליה סד"א ליגזר וכו' תימה לאביי למה ליה למיתני דשנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שעירבו לאשמעינן דלא גזרינן דלמא אתי לבטולי והא מסיפא שמעינן לה דלא גזרינן דקתני או לאחד שלא עירב אלמא דלא גזרינן דלמא אתי לבטולי וכדאמרינן לעיל דפריך הא נמי פשיטא ומשני מהו דתימא ליגזר דלמא אתי לבטולי להו קמ"ל ושמא י"ל דאי לא קתני אלא שנים שלא עירבו נותנין רשותן לאחד שלא עירב ה"א דוקא בכי האי גונא לא גזרינן דכיון דאינהו לא עירבו ואיהו נמי לא עירב פשיטא דכיון דאינהו אוסרין זה ע"ז ליכא למגזר אבל שנים שעירבו כי מבטלו להו להנך שלא עירבו כיון דהוה להו כחד רשותא אלא שנתרבה לו רשותו של כל אחד וניתוסף לו כמאן דמערבי בהדדי דמו דמקצת רשותו שנתערב ככולו דמי ושייך שפיר למיגזר קמ"ל דאפ"ה לא גזרינן: לאביי שנים שלא עירבו איצטריכא ליה נקט הכי לאפוקי מדרבה דלרבה שנים שלא עירבו לא איצטריך ליה אלא הא דקתני לשנים שעירבו איצטריך ליה ולאביי הוה איפכא דשנים שלא עירבו איצטריכא ליה: איהו אין יורש לא דחוץ ממבטל רשות דקתני היינו ששכח ולא עירב אבל יורש כיון דלא מצי לעירובי מאתמול לאו בכלל מבטל רשות סתמא הוא דלא מצי מבטל והא דביטולו מועיל לאו מצידו הוא אלא משום דכרעיה דאבוה הוא וכיון דלא קתני חוץ ממבטל רשות ויורש שמע מינה איהו אין יורש לא ומשני אימא חוץ מתורת ביטול רשות ויורש בכלל תורת ביטול הוא כיון דמצי מבטל על ידי כח אביו: מבעוד יום אינו אוסר פי' רש"י ז"ל שהרי יערב זה עם שכניו וקשה דא"כ מאי קמשמע לן פשיטא דאינו אוסר כיון דיערב עדיין דבשלמא רישא דקתני מבעוד יום

אוסר אשמעינן דאע"ג דאותו שמת הניח כבר עירובו מ"מ כיון דעדיין לא קנה עירובו הרי זה מן השוק אוסר.

ועוד קשה כיון דמבעוד יום אינו אוסר לפי שיערב עדיין א"כ אמאי קתני משחשיכה אוסר והא אפשר נמי שיבטל עדיין ודוחק לחלק ולומר משום דעירוב מצוי טפי מביטול. לכך נראה דמבעוד יום אינו אוסר דאיירי דבן חצר זה כבר עירב עם שכניו ובשעת קניית העירוב דהיינו בהכנסת שבת כבר ירש רשותו של זה שמן השוק נמצא שבשעת קניית העירוב חל הקנין גם על הירושה לכך אינו אוסר אבל מת משחשכה רוסר כיון דבשעת קניית העירוב עדיין לא ירש כלום ולא חל קניית עירובו על הירושה דבתר הכי וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות עירובין שכתב אחד מן השוק שמת והניח רשותו לאחד מבני חצר אם מבעוד יום מת אינו אוסר עליהן שהרי כולן מעורבין משמע שהן מעורבין כבר וכ"כ הרב המגיד שם בהדיא: דף עא הכא ב"ע בחצר שבין שתי מבואות פירש"י ז"ל ואית דמפרשי מתני' מילי מילי קתני כו' דאלו רבנן בחצר שבין שתי מבואות אפ"ל לזה ביין ולזה ביין לא וקשה דא"כ כי פריך בסמוך אדרבי אליעזר בן תדאי אפילו לזה ביין ולזה ביין מאי איצטריך רבה לשנויי זה בא בלגינו ושפך וכו' ולא משני דר"א בן תדאי אדר"ש קאי ובחצר שבין שתי מבואות איירי דבית ליה לר"ש דאחד זה ואחד זה אינן צריכין לערב וקאמר איהו דאחד זה ואחד זה צריכין לערב דהא רבנן נמי ס"ל הכי להך לישנא וכן משמע בתוספתא דרבי אליעזר בן תדאי אדרבי שמעון קאי דקתני להו גבי הדדי לכך נראה כלשון ראשון שפירש"י ז"ל דאם נשתפפו ביין בכלי חד ליכא מאן דפליג דמהניא אפ"ל בחצר שבין שתי מבואות ולכך מתמה אדר"א בן תדאי ואפילו לזה ביין ולזה ביין מיהו קצת קשה לפ"ל זה כיון דר"ש אמילתייהו דרבנן קאי דוחק הוא לומר דאין צריכין לערב דנקט ר"ש לא הוי דומיא דאין צריכין לערב דאמרי רבנן דלרבנן אין צריכין לערב כלל ולר"ש אין צריכין לערב שכנים בהדי בעל הבית קאמר אבל שכנים בהדדי צריכין לערב: מערבין בחצרות ומשתתפין במבוי שלא לשכח וכו' בתוספתא בפרק ו' גרסינן איפכא משתתפין במבוי ומערבין בחצירות שלא לשכח וכו' פי דאחר שנשתתפו במבוי עדיין זקוקין לערב בחצירות ולא מדניא דמן הדין בשיתוף דמבוי סגי דהשיתוף הוא לכל הבתים והחצרות שכולם משתתפין יחד כמ"ש התוס' ולא בעינן נמי עירובי חצרות אלא משום הכירא בעלמא שיהיה היכר לתינוקות שרגילין להיות בחצרות ויאמרו אבותינו לא עירבו וכיון דעירובי חצרות לאו חיובא הוא אלא משום היכר בעלמא ממילא שמעינן מינה דאית ליה לרבי מאיר דאין סומכין על העירוב במקום שיתוף כדאיתא לקמן דתנן עירבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי מותרין בחצרות ואסורין במבוי ומוקי לה בגמרא כר"מ דבעי עירוב ושיתוף והיינו משום דכיון דעיקר תקנתא לא הוי אלא לשתף במבוי לחוד ועירוב חצרות משום היכר בעלמא הוא לא שייך למיסמך אמילתא דלית ביה חיובא: חד אמר בפת כ"ע ל"פ דבחדא סגיא פירש"י ז"ל דהא פת חזי הכא והכא וקשה דהא טעמא דר"מ הוא דבעי תרתי כדי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות כו' כדקתני בהדיא ואם כן מה לי יין מה לי פת הא לא משתכח תורת עירוב מן התינוקות.

לכך נראה דפת כיון דחיינו של אדם תלוי בפת הכל מכירין בו אפילו התינוקות יודעין שלשם עירוב הניחוהו ולא אתי למיטעי הלכך אפילו ר"מ מודה שאם ישתתפו במבוי

בפת דסומכין עליו וא"צ לערב בחצירות כי פליגי ביין ששיתפו במבוי ביין דלר"מ לא סמכינן עליה בעירובי חגירות כיון דאין חייו של אדם תלוי ביין אין התינוקות מכירין בו ומשתכח לה תורת עירוב ורבנן סברי דביין נמי מכירין ולא משתכח לה וחד אמר ביין דכ"ע לא פליגי שאם שיתפו במבוי ביין עדיין זקוקין לערב בחצרות בפת משום היכרא דתינוקות דיין כיון דאין חייו של אדם תלוי בו רבנן נמי מודו דליבא היכרא כי פליגי בפת דר"מ סבר אפי' נשתתפו במבוי כפת אכתי זקוקין לערב בחצרות משום היכרא דתינוקות שרגילין בחצרות ולא ידעו במילי דמבוי ורבנן סברי דתינוקות ידעי במילי דמבוי ושפיר אית להו היכרא לכך כשנשתתפו במבוי בפת סגי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ק דהלכות עירובין המשתתפין במבוי צריכין לערב בחצירות כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב שהרי אין התינוקות מכירין מה נעשה במבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצרות שהרי התינוקות מכירין בפת: דף עב תנא בד"א כשמוליכין את עירובן למקום אחר פירש"י ז"ל והאי תנא מדקא מפליג בין מקום אחר לבא אצלו סבירא ליה טעמייהו דכ"ש וב"ה לאו במחיצות פליגי אלא אפילו לב"ש נמי טרקלין מחברן וכו' דאי לב"ש ראויות חלוקות הן והן לא עירבו כי עירוב בא אצלן מאי הוי וקצת תימא דקתני מתניתין ומודים בזמן שמקצתן שרויין בחדרים או בעליות שהן צריכין עירוב כו' וע"כ טעמא משום דכיון דמחיצות מגיעות לתיקרה רשויות חלוקות ניהו וא"כ אמאי קא מפלגי ב"ה מקום אחר לבא אצלן כמ"ש התוספות דלב"ה נמי נ"מ בכעין חדרים ועליות דדוקא במוליכין עירובן קאמר דמודו אבל בעירוב בא אצלן עירוב א' לכולן וכן משמע לישנא דמודים דס"ל לב"ה במחיצות המגיעות לתיקרה כב"ש במחיצות שאין מגיעות לתיקרה וכיון דרשויות חלוקות הן כי בא עירובן אצלן מאי הוה: במקבלי פרס שנו פירש"י ז"ל שמקבלין הוצאה מבית אביהם ואין אוכלין ממש וקשה כיון דאין אוכלין על שלחן אביהן אמאי קתני שהיו אוכלין על שלחן אביהם הל"ל האחין שהיו מקבלין פרס מאביהם והרמב"ם ז"ל פ"ד מה"ע פירש מקבלי פרס היינו שאין אוכלין תמיד על שלחן אביהן וכן הנשים ועבדים שאין אוכלין תמיד על שלחן בעליהן או רבן אלא לפעמים אוכלין על שלחנו בשכר מלאכה שעושין לו ולפירושו אתי שפיר דקתני שהיו אוכלין על שלחן אביהם דאע"ג דאין אוכלין אצלו מיד מ"מ אוכלין על שלחן אביהם הם מיהו בירושלמי דפירקין משמע כדפי' רש"י ז"ל דאי' התם משמיה דשמואל מקום פיתא עיקר וקאמר מתני' פליגא על שמואל האחין שהיו אוכלין וכו' רב חייא בר אשי בשם רב במקבלי פרס מאביהן היא מתנית' מ"מ אין שותפין במה שהן אוכלין וא"כ אמאי אין צריכין לערב בשאין עמהן דיורין הא לאו שותפין באכילה דוקא בעינן ומשני כשאין אביהן זוכה ונותן להם אלא מה שהן אוכלין בלבד דהוה להו כשותפין באכילה משמע דמקבלי פרס היינו ההוצאה כדפי' רש"י.

ונראה דשפיר גרסי' במתני' האחין השותפין לאשמעי' דאע"ג דאין אוכלין על שלחן אביהם אלא מקבלי פרס מ"מ הוה להו כשותפין באכילתן והרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה כתב האחין השותפין שהיו אוכלין על שלחן אביהן או השותפין שהן אוכלין על שלחן אחד ופירושו דחוק. דף עג מי שיש לו חמש נשים וכו' הוה מצי למיתני מי שיש לו אשה מקבלת פרס מבעלה ועבד מקבל פרס מרבו ומתני' נמי הוה מצי למיתני בן שהיה

אוכל על שלחן אביו אלא אורחא דמלתא נקט דמי שאין לו אלא אשה אחת מסתמא אין לה בית דירה לבדה ואינה מקבלת ממנו פרס אלא דרה עם בעלה ואוכלת על שלחנו ממש וכן מי שאין לו אלא בן אחד ועבד אחד אבל מי שיש לו הרבה נשים אורחא דמלתא שכל אחת דרה לבדה עם בניה וניזונת לבדה ומקבלת פרס ממנו וכן מי שיש לו בנים רבים נשואים או עבדים רבים נשואים אורחא הוא שכל אחד דר לבדו ומקבל פרס: רישא וסיפא ר' מאיר ומציעתא רבנן והא דקתני מציעתא שכח אחד מבני חצר ולא עירב הוא הדין דאם שכחו כולן ולא עירבו נמי מותרין כאן וכאן כיון דסומכין על שיתוף במקום עירוב והא דנקט אחד משום דבעי למיתני שכח אחד מבני מבוי ולא נשתתף לאשמעי' דאסורין במבוי אע"ג דלא שכח אלא אחד: והכא כיון דרובא עירבו לא משתכחא אבל שכח אחד מבני מבוי ולא נשתתף כיון ששכחו כל בני החצר אסורין במבוי שלא לשכח תורת שיתוף אבל אם לא שכחו כל בני החצר להשתתף אלא אחד לבדו היה מותר גם השוכח במבוי כדאמר' בעירוב דתו לא אתי לאשתכח תורת שיתוף כן כתב רבינו יהונתן ומהרש"ל ז"ל ולפי זה כי קתני לעיל מערבין בחצרות ומשתתפין במבוי שלא לשכח קורת עירוב מן התינוקות אחרוייהו קאי פירוש דלהכי בעינן עירוב ושיתוף דאי ליכא אלא עירוב לחוד משתכח לה תורת שיתוף ואי ליכא אלא שיתוף לחוד משתכח לה תורת עירוב ולא משמע כן דבסוף פרק חלון תנן ולא אמרו לערב בחצירות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות משמע דשיתוף מבוי עיקר הוא ומן הדין בשיתוף מבוי סגי כמ"ש לעיל דהשיתוף הוא לכל הבתים והחצירות ולא אמרו לערב נמי בחצרות לאחר שנשתתפו אלא כדי שלא לשכח כו' דהתינוקות לא ידעו במילי דמבוי כדפי' לעיל וכן פירש"י ז"ל בפרק חלון מיהו בפרק מי שהוציא אוהו מייתי ש"ס מתני' דחלון ושם פירש"י ז"ל ולא אמרו לערב בחצירות וכו' אבל עיקר בתחומין הוא וכתבו התוספות שם דפירוש זה עיקר והא דקתני ולמה אמרו לערב בחצירות היינו פי' אשיתופי מבואות וקרי ליה שיתוף מבוי עירובי חצירות בכמה דוכתי וזה נראה דוחק לכך נראה כדפי' רש"י ז"ל בפרק חלון דדוקא עירובי חצרות לחוד תיקן בשביל התינוקות אבל שיתוף מבוי עיקר דינא הוא ולפי זה אפילו שיתפו כל בני החצר ולא שכח אלא חד מנייהו ולא נתן חלקו לשיתוף אסורין במבוי כיון דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף וצריכין לשתף מן הדין האחד אוסר על כולן ומדברי הרמב"ם ז"ל בצ"ק מה' עירובין ובפ"ה מה"ע משמע נמי דס"ל דשיתוף מבוי עיקר הוא ועירובי חצירות לחוד לא תיקנו אלא בשביל התינוקות וגם יש להקשות על מ"ש רבינו יהונתן שאם לא שכחו כל בני החצר להשתתף אלא אחד לבדו היה מותר וכו' דהא בזמן הש"ס לא היו נוהגין ליתן לשיתוף אלא אחד מבני החצר כמ"ש בהגהת ש"ע סימן שפ"ז.

דף עד עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו פירש"י ז"ל דלא בעינן בתים פתוחים למבוי אלא בתים פתוחים לחצירות וחצירות למבוי ולפירושו לא הוי דומיא דהא דאמר שמואל אפילו בית אחד וחצר אחד דהיינו בית בלא חצר פתוח למבוי וחצר שבית אחרת פתוחה לה לכך נראה דהא דקאמר רב עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו היינו דבעינן שני בתים בלא חצירות פתוחין למבוי וגם שתי חצירות פתוחות למבוי ובכל חצר בית אחרת פתוחה לה וקאמר עלה שמואל דאפילו בית אחד פתוח למבוי וחצר אחת פתוחה למבוי סגי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה"ש כמ"ש ה' המגיד

שם וליכא למימר דהא דקאמר שמואל אפילו בית אחד וחצר אחת היינו בית א' בחצר ודלא כפירש רש"י ז"ל מדקאמר ר' יוחנן אפי' חורבה וקאמר בסמוך דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה משמע דלא בעי למימר חורבה שבחצר דאם כן ליכא בתים כמו שכתבו התוספות בפ"ק מיהו בספרים שלנו לא גרסינן בסמוך דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה אלא דלמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבה וכן משמע מפירש"י ז"ל סמוך: אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי טעמא כדמסיק משום דאסור לעשות יחיד במקום עובדי כוכבים ופ"י רש"י ז"ל דאסור לעשות לדור יחיד במקום עובדי כוכבים ואין הלשון משמע כפירושו דא"כ עיקר חסר דהל"ל אסור לעשות לדור יחיד במקום עובדי כוכבים אבל אסור לעשות יחיד במקום עובדי כוכבים משמע דאסור לעשות דבר שיהיה יחיד במקום עובדי כוכבים ונראה לפרש משום דקיי"ל עובד כוכבים הדר עם שני ישראלים במבוי צריכין לשכור ממנו ואח"כ מערבין ודוקא שנים משום דשכיח דדיירי אבל ישראל יחיד במקום עובדי כוכבים א"צ לשכור משום דלא שכיח דדייר כדאמרי' בריש פירקין וע"ז קאמר מבוי שצידו אחד עובדי כוכבים וצידו אחד ישראל פי' עובדי כוכבים וישראלים הרבה כמו שכתבו התוס' והיו חלונות פתוחות מחצר לחצר של ישראל אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי דאע"ג דכשמערבין דרך חלונות מותרין להוציא ולהכניס דרך חלונות מזה לזה מ"מ אין מערבין דרך חלונות כדי להתיר נמי להשתמש במבוי דרך פתחים בלא שכירות עובדי כוכבים לומר דכיון שעירבו כולן דרך חלונות ומותרין להוציא זה לזה דרך החלונות הרי הן כאנשי בית אחד והוי להו יחיד במקום עובדי כוכבים שאין צריך לשכור ממנו וטעמא משום דאסור לעשות יחיד במקום עובדי כוכבים דדוקא יחיד ממש הדר במקום עובדי כוכבים וכן שני ישראלים או יותר הדרים בבית אחד שרי רבנן דמלתא דלא שכיחא הוא אבל לעשות יחיד במקום עובדי כוכבים דהיינו שהן רבים ועושין עצמן להיות יחיד במקום עובדי כוכבים ע"י העירוב שמערבין זה לזה דרך חלונות לא שרו רבנן דאסור לעשות דבר להיות יחיד במקום עובדי כוכבים דא"כ לא הועילו חכמים בתקנתן שתקנו לשכור מן העובדי כוכבים כדי שלא ילמוד ממעשיו דעובדי כוכבים לא מוגיר ואי שרית לעשות יחיד במקום עובדי כוכבים ע"י עירוב בטלה תקנתא דלעולם לא ישכרו ממנו אלא יערבו בהדדי כדי להיות יחיד במקום עובדי כוכבים והיינו נמי הא דקאמר בריש פירקין ואמור רבנן אין עירוב מועיל במקום עובדי כוכבים ואין ביטול רשות מועיל במקום עובדי כוכבים עד שישכור כדפי' שם וקא"ל אביי לרב יוסף אמר רב אפי' בחצר כו' דאי לא אמר ה"א דצידו אחד עובדי כוכבים וצידו אחד ישראל דנקט בחצר אחת של עובדי כוכבים וחצר אחת של ישראל קאמר וטעמיה משום דקסבר אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחין לתוכו ותרוייהו צריכי דאי מההיא כו' השתא על כרחן בישראלים הרבה איירי ומשום דאסור לעשות יחיד במקום עובדי כוכבים כדפי' והא דנקט חלונות משום דלאו אורחא למיעבד פתחים גדולים מחצר לחצר אלא חלונות וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מה"ע שכתב מבוי שצדו א' עובדי כוכבים וצדו א' ישראל והיו חלונות פתוחות מחצר לחצר של ישראל יערבו כולן דרך חלונות אע"פ שנעשו כאנשי בית אחר ומותרין להוציא ולהכניס דרך חלונות הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך פתחים עד שישכרו מן העובדי כוכבים

שאינן נעשים ביחיד במקום עובדי כוכבים: דף עה זו דברי רבי עקיבא דאמר אפילו רגל המותרת במקומה וכו' נראה דלאו אמילתא דרבי עקיבא קאי דקתני רבי עקיבא אוסר החיצונה שדריסת הרגל אוסרתה דא"כ מאי קאמר אלא כי אתא רבין אמר רבי ינאי שלש מחלוקות בדבר כו' דלמא רב דימי נמי אית ליה דשלש מחלוקות בדבר ואתי לאשמעין דרבנן בתראי סבירי להו דאין דריסת הרגל אוסרת לגמרי אפילו רגל האסורה במקומה ועוד דא"כ מאי זו דברי רבי עקיבא אבל חכמים אומרים מאי איצטריך להזכיר דברי רבי עקיבא לא הוה ליה לפרש אלא מלתא דרבנן לחודא ולמימר הא דאמרי רבנן אין דריסת הרגל אוסרת אפילו רגל האסורה קאמרי לכ"נ דארישא קאי דקתני עירבה החיצונה ולא הפנימית שתיהן אסורות על זה קאמר זו דברי רבי עקיבא דאמר דאפילו רגל המותרת במקומה שלא במקומה כ"ש דאית ליה דרגל האסורה במקומה דאוסרת שלא במקומה אבל רבנן לאו ארגל המותרת לחודא פליגי אלא ארגל האסורה נמי פליגי וס"ל דאינה אוסרת שלא במקומה: מתיב רב ביבי בר אבבי נראה דלא ניחא ליה לאקשווי מרישא דקתני שכח אחד מן הפנימית ולא עירב כו' טעמא דשכח הא לא שכח שתיהן מותרות כדפריך רבינא דאיכא למימר דהוא הדין לא שכח נמי שתיהן אסורות ור"ע היא ואידי דקתני שכח אחד מן החיצונה ולא עירב קתני נמי שכח אחד מן הפנימית ולא עירב אי נמי אידי דבעי למיתני נתנו עירובן במקום אחד ושכח א' בין מן החיצונה בין מן הפנימית קתני נמי שכח אחד מן הפנימית הואיל ואני קורא בהן רבים בחיצונה פירש רש"י ז"ל והתוספות וגזרינן משום רבים בפנימית ולשון הואיל ואני קורא בהן רבים לא אתי שפיר דהל"ל הואיל ויש בהן רבים בחיצונה ורב אלפס פי' דהא דקאמר רב יוסף היו ג' אסורין אחצירות קאי דדוקא שתי חצרות ובכל חצר דר א' מותרין אבל היו שלשה חצרות ובכל חצר דר אחד אסורין כיון דאיכא שנים דורסין על החיצונה והשתא ניחא הא דקאמר הואיל ואני קורא בהן רבים בחיצונה כלומר נהי דשנים הפנימיים יחידים נינהו ולא רבים קרינן להו כיון שכל אחד דר לבדו מ"מ בחיצונה אני קורא בהן רבים כיון דתרווייהו דורסין על החיצונה וגזרינן דלמא אתי להתיר נמי שנים דרים יחד בפנימית ורב אלפס לא פי' כן ולהכי נקט שמואל לעולם מותרת פי' אפילו עשרה חצירות זו לפנים מזו ובכל חצר דרך אחד דרגל המותרת אינה אוסרת ולא גזרינן והשתא אתי שפיר דהא דאמר ר"א ועובדי כוכבים הרי הוא כרבים אתי נמי אליבא דרב אדא: חלון פרק שביעי דף עז ושנים ומשהו מהן בתוך עשרה צריך לומר כדפי' ריב"ן שכתבו התוספות דאלו שני טפחים ומשהו זקופין מלמטה למעלה מיהו מדנקט לשון רבים ושנים ומשהו מהן ולא קאמר ושנים ומשהו ממנו משמע דקאי אעשרים וארבע טפחים הקיפו והיינו כדפירש רש"י ז"ל: בשבסר נכי חומשא סגיא לפי מה שהוכיחו התוספות בפ' כיצד מעברין דהא דאמרינן כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונו' דאין החשבון מכוון אלא יש מעט יותר מאמתא ותרי חומשא באלכסונו צ"ל דשבסר נכי רומשא לאו דוקא נקט דודאי מעט יותר בעינן לפי אומדנא אלא דש"ס לא הוה מצי לכוון אותו מעט כמה הוא לכך לא נקט ליה דעיקר מלתא לא אתי אלא לאפוקי מדר' יוחנן דבעי כולי האי בד' טפחים ולכך כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"ע היה חלון עגול אם יש בו כדי לרבע ארבעה על ארבעה הרי הוא כמרובע ולא כתב אם יש בו שבעה עשר פחות חומש הרי הוא כמרובע אלא משום דטפי מהכי בעינן פורתא אבל

הרא"ש ז"ל כתב ואי חלון עגול הוא צריך שיהא בהקיפו שבסר נכי חומשא ולא דק דפורתא ספי בעינן לפי האומד כדפי' וליכא למימר דכיון דפורתא הוא אין לדקדק בהכי וסגי לן בשבסר נכי חומשא אע"ג דלא הוי ארבעה על ארבעה מצומצמים דהא קיימא לן כל מדות וכל השיעורין שאמרו חכמים מצומצמין הן כגון ארבעים סאה דמקוה שאם חסרה אפילו טפח אחת פסולה וכל כיוצא בזה: צריך סולם קבוע להתירו או אין צריך וכו' הא דלא בעי בקצרה לול הפתוח מבית לעלייה מהו כי אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי הני מילי וכו' נראה משום דסתם לול יש לו סולם שאין עושין ארובה אלא כדי לעלות מן הבית לעלייה ע"י סולם אלא שאין הסולם קבוע שם שאין עולין ויורדין בו אלא ברשות כדמשמע מפירש"י ז"ל בפרק הקומץ רבה גבי מזוזה וכיון דאיכא סולם אפי' אי לא אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי ש"ד דסולם פת הוא ולא קמיבעיא ליה אלא אי בעינן סולם קבוע שם אי לאו דאיכא למימר דכל שאינו קבוע לאו פתח הוא.

ולפי זה ניחא הא דקאמר סבור מינה סולם קבוע הוא דאינו צריך הא סולם עראי צריך דלכאורה קשה דכיון דאמרינן בכי האי גונא נמי ביתא כמאן דמלי א"כ למה לי סולם כלל אלא נראה דסברו דהאי דא"ל אינו צריך היינו סולם קבוע משום דסגי ליה בסולם עראי ואפי' לא אמרינן בכה"ג ביתא כמאן דמלי שפיר דמי דסולם עראי נמי פתח הוא וקאמר איסמר אמר רב יוסף כו' וכיון דסולם עראי נמי אינו צריך ע"כ טעמא משום דאמרי' ביתא כמאן דמלי דמי אבל התו' כתבו לקמן מדנקט צריך סולם קבוע משמע דבכל דוכתא בעינן סולם קבוע דוקא וסולם שאינו קבוע פשיטא ליה דלאו פתח הוא: דף עז עולין אין מעלין לא הוה מצי למיפרך מסיפא דקתני בהדיא ובלבד שלא יורידו למטה אלא דניחא ליה למיפרך מרישא אע"ג דלא מצי פריך אלא מדיוקא וכה"ג אשכחן בכמה דוכתי: משום דהוה לזה תשמיש בנחת ולזה תשמיש קשה בטור א"ח סי' קל"ג כתב דחורי הבית וזיזין הבולטין מן הכותלין שאינן גבוהין הרבה ולא נמוכין הרבה צריכין בדיקה אבל הגבוהין שאין יד האדם מגעת שם אין צריכין בדיקה ובירושלמי חשיב גבוהין למעלה מי' טפחים ואינו נראה דעיקר תשמיש האדם הוא למעלה מי' טפחים ע"כ וקשה דהכא משמע בהדיא דלמעלה מי' טפחים תשמישו קשה הוא וליכא למימר דתשמישו קשה קרי ליה לגבי דהאיך ששוה לארץ ותשמישו בנחת טפי מיניה דא"כ אמאי נקט צידו אחד גבוה עשרה וצידו א' שוה לארץ אפי' צידו אחד גבוה עשרה וצדו אחד גבוה אחד עשר או יותר נמי הוה מצי למימר דנותנין אותו לזה שצידו גבוה עשרה כיון דתשמישו בנחת טפי מאידך אלא ודאי צ"ל דכל שהוא גבוה עשרה תשמישו קשה ממש הוא וכיון שתשמישו נמי קשה אע"ג דלחבריה קשה ספי מיניה שניהן שוין בו: הכא במאי עסקינן דאית ליה אוגנים פירש"י ז"ל ודומה לחופר וקשה דבריש כל הכלים גבי הא דקאמר רב נאמן הלכה כרבי אלעזר בן תדאי פריך למימרא דסבר רב נחמן טלטול מן הצד לא שמיה טלטול והאמר רב נחמן האי פוגלא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור ומשני הדר ביה רב נ פן מההיא והשהא אמאי קאמר דהדר ביה לישני דאע"ג דאית ליה טלטול מן הצד שרי גבי פוגלא מודה דאסור משום דדמיא לחופר ואע"ג דצנן שמקצת עליו מגולין קתני דניטל בשבת ולית ביה משום חופר מ"מ פוגלא כשהוא מונה מלמטה למעלה דמיא טפי לחופר דהא השתא נמי דטעמא דפוגלא מלמטה למעלה אסור לרבנן משום דהשיב להו טלטול מן הצד צריך לומר דגרע טפי מצנן

שמקצת עליו מגולין דלא חשיב להו טלטול מן הצד כמ"ש התוספות וכיון דגרע טפי איכא למימר דטעמא דרב נחמן דאוסר משום דדמיא לחופר הוא אבל גבי פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים דלא שייך בהו חופר לכך ס"ל כרבי אלעזר בן תדאי דתוחבין בכוש או בכרכור והן מנערות מאליהן דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול לכך נראה דפוגלא מלמטה למעלה בעפר תיחוח איירי דלא שייך ביה טעמא דחופר וכן הא דצנן שמקצת עליו מגולין וכן ספל דאית ליה אוגניים כולהו שעפר תיחוח איירי והא דמשני דאית ליה אוגניים לאו משום דדמיא לחופר הוא אלא משום דבאית ליה אוגניים הוה ליה טלטול מן הצד ואסור ופריך והתנן הטומן לפת כו' אלמא דבכי האי גונא לא חשיב טלטול מן הצד ומשני לא צריכה דבעי מרא וחצינה דהו"ל חופר: דף עז ז"ו היוצא מן הכותל ארבעה על ארבעה והניח עליו סולם כו' הרמב"ם בפ"ג מה"ע כתב כותל גבוה שבין שתי חצרות וז"ו יוצא באמצעיתו אם נשאר מן הזיז עד ראש הכותל פרות מעשרה מניח כולם לפני הזיז ומערבין אחד אם רצו וכתב הרב המגיד שם דמפרש מימרא ראשונה שמצרכת כולם כשהזיז גבוה יותר מ' מן הקרקע לפיכך בלא סולם אין מיעוטו כלום אבל אם היה פחות מעשרה לקרקע ופחות מעשרה לכותל אינו צריך סולם וזהו שלא הזכירו סולם במימרא השנית.

וקשה כיון דמימרא שנייה בלא סולם איירי אמאי ממעט הא מיעוט באויר הוא ולא שמיה מיעוט כדמוכח לעיל גבי אצטבא וסולם ששליבותיו פורחות ועוד דא"ה בשני זיזין אמאי בעינן שיהו זה שלא כנגד זה כיון דלא בעינן סולם והב"י בס"י שע"ב כתב כדי שיוכל לעלות מזיז לחבירו וכו' וזה דוחק דהא אצטבא על גבי אצטבא ממעטין אע"ג שהן מכוונות.

ועוד דלישנא דכותל עשרים צריך שני זיזין להתירו משמע דלא סגי בלאו הכי דדוקא שני זיזין בעינן ואמאי הא בזיז א' נמי סגי כשמניח עליו סולם כל שהוא ונשאר מן הזיז עד ראש הכותל פחות מעשרה לכך נראה דמ"ש הרמב"ם ז"ל אם נשאר מן הזיז עד ראש הכותל פחות מעשרה מניח סולם כו' איירי דמן הזיז עד הארץ נמי הוי פחות מעשרה ואע"ג שלא כתב כן בהדיא סמך עצמו על מה שכתב וז"ו יוצא באמצעיתו דכיון שהזיז יוצא מאמצע הכותל ונשאר למעלה ממנו פחות מעשרה ע"כ למטה ממנו נמי פחות מעשרה הוא והשתא איכא למימר דהרמב"ם ז"ל ס"ל כדפירש"י זכרוננו לברכה ומימרא שנייה נמי כשמניח עליו סולם איירי וכן משמע קצת לשון הרמב"ם ז"ל שכתב שם היה הכותל גבוה תשעה עשר טפחים כו' ולא כתב כותל גבוה י"ט טפחים משמע דקאי אמילתא קמייתא: חקק להשלים בכותל בכמה כתבו התוס' כגון שהכותל עב ובולט מצד הסולם או שהסולם מונח בסוף הכותל בקרן זוית וזה דוחק וכתבו עוד דאיירי בכותל משופע דהא רב יוסף אית ליה דסולם זקוף אינו ממעט וזה דוחק גדול.

ועוד דרש"י ז"ל פירש א"ל בעשרה עד עשרה ישלימנו דכולן דאיכא בגובה עשרה רוחב ארבע הוי ביה שיעור פתח אע"ג דגובה כותל טובא וקשה דלעיל משמע דאע"ג דאיכא רוחב ארבע בגובה עשרה לא מהניא דבעינן שיהא רוחב ארבע בכל משך הפתח דקאמר כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה טפחים והניח סולם רחב ארבעה מכאן וסולם רחב

ארבעה מכאן אם יש בין זה לזה שלשה טפחים אינו ממעט אע"ג דאיכא רוחב ארבעה בגובה עשרה.

ועוד דלאו אורח ארעא למיעבד פיתחא בכה"ג שיהא רחב בתחילתו וקצר באמצעיתו ומדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מה"ע משמע שהוא מפרש דהך בעיא דחקק להשלים בכותל בעיא אחריתי היא ולא ארוחב סולם קבעי אלא אמתניתין דנפרצה הכותל עד עשר אמות קאי דקתני סיפא יותר מכאן מערבין אחד וקבעי שאם היתה הפירצה פחותה מעשר וחקק בכותל להשלימה ליותר מעשרה כמה צריך לחקוק בגובה הכותל וא"ל בעשרה טפחים גובה סגי הדר קבעי חקקן כולן בכותל שאם בא לפרוץ הכותל לכתחילה פירצה יתר מעשר כמה צריך לחקוק בגובה הכותל א"ל מלא קומתו פירוש מלא קומתו של אדם ומ"ש א"ל התם מסתלק ליה כו' פי' הרב המגיד כשבא להשלים פירצה פחותה מעשר ליתר מעשר מעשיו מוכיחין שהוא רוצה להסתלק ממה שהיו יכולין לערב שנים דאי לאו הכי למה הוא מרבה בפרצה לכך בגובה עשרה סגי אבל כשבא לפרוץ לכתחילה צריך מלא קומתו כדי שיראו החצירות כאחת בהיות האדם עובר מזו לזו בלא דוחק דאי לאו הכי אין מעשיו מורין על כוונת סילוק אלא שרוצה להשתמש עם בני חצר שנייה ואירע לו שחקק יותר מעשר: תיבעי לרבי תיבעי לרבנן פירוש תיבעי לרבי מי אמרינן כי היכי דהתם קנה עירוב משום דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות הכא נמי לא שנא דכיון דהוי מיהא פתחא בין השמשות סגי או דלמא עד כאן לא קאמר רבי התם וכו' הני מילי בין השמשות דגבי מיקני שביתה בין השמשות סגי אבל לענין פתחא כוליה יומא בעינן תיבעי לרבנן מי אמרינן כי היכי דהתם לא קני עירוב הכא נמי לא שנא או דלמא עד כאן לא קאמרי רבנן אלא התם אבל הכא פתחא הוא ואריא הוא דרביע עליה עשאו לאשרה סולם מהו תיבעי לרבי יהודה תיבעי לרבנן כדפי' דבין לרבי יהודה בין לרבנן איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי ואע"ג דהכא רב יוסף קמיבעי ליה ובפרק בכל מערבין משמע דפשיטא ליה לרב יוסף דטעמא דרבי יהודה משום דבתר דקנה ליה עירוב לא ניחא ליה דלינטר י"ל דבתר דפשיט ליה רבה דאשרה אסורה קבלה מיניה דכיון דאשרה אסורה ולא אמרינן אריא הוא דרביע עליה על כרחך טעמא דשרי התם משום דבתר דקנה עירוב לא ניחא ליה דלינטר אבל מקמי דפשיט ליה הוה קמיבעיא ליה אי ס"ל לרבי יהודה דמותר לקנות ביד באיסורי הנאה או דלמא שאני התם דלא ניחא ליה דלינטר: עשאו לאשרה סולם מהו פירש"י ז"ל אם תימצא לומר בשאר אילן דפתח הוא הכא דמטיא להו הנאה על ידיה מאי אין לפרש דבאשרה לחה קמיבעיא ליה דאית ביה נמי איסור שבות דשבת ולכך כתב דקבעי באם תימצא לומר בשאר אילן דפתח הוא דא"כ אמאי קאמר בסמוך דארבא אילן שאיסור שבת גורם לו ניתסר אשרה שאיסור דבר אחר גורם לו לא נתסר הא באשרה נמי איכא איסור שבת לכך צריך לומר דבאשרה יבשה קמיבעי ליה דליכא איסור שבות דשבת ומשום דאיסור הנאה דאשרה חמירא דאסור דאורייתא ואיסור שבות דאילן דרבנן לכך צריך לומר דקבעי באת"ל בשאר אילן פתח הוא וכן כתב הטור דבאשירה יבישה איירי: רב נחמן בר יצחק מתני הכי מדנקט לישנא דמתניתין הכי ולא קאמר רב נחמן בר יצחק אמר אילן פלוגתא וכו' לכך נראה דתלמודא אתי לשנויי אתקפתא דרב חסדא משום דרבה השיב לו סתמא דאילן מותר ואשרה אסורה משמע דמסברא דנפשיה קאמר רב חסדא דארבא איפכא

מסתברא אילן דאיסור שבת גורם לו ניתסר וכו' וע"ז קאמר ש"ס דרב נחמן בר יצחק מתני לה להא דאילן מותר ואשרה אסורה בהאי לישנא אילן פלוגתא דרבי ורבנן אשרה פלוגתא דרבי יהודה ורבנן דכיון דאילן פלוגתא דרבי ורבנן הוא ולכך מותר דקיימא לן כרבי כמ"ש הרי"ף והרמב"ם ז"ל דסתם מתניתין דפרק בכל מערבין אתיא כוותיה דרבי וכיון דאשרה פלוגתא דרבי יהודה ורבנן לכך אסורה דקיימא לן גבי נותן עירובו בקבר כרבנן דפליגי אדר"י כמ"ש הרמב"ם ז"ל דסתם מתני' דריש פרק בכל מערבין רבנן היא והנך סברות דנקט רב יוסף לית ליה לרב נחמן: מכאן ועד פרק המוצא תפילין לא מצאנו מכתיבת יד הגאון ז"ל השם ימלא חסרונו המוצא תפילין פרק עשירי זוג אחד אין טפי לא לימא תנן סתמא וכו' דכשמכניסין אחד בראש ואחד בזרועו אע"ג דלאו מלבוש ממש נינהו מכל מקום דרך מלבוש הוא וקתני הכא דלא שרינן הצלה דרך מלבוש אלא זוג א' טפי לא והתם קתני דעוטף כל מה שיכול לעטוף משום דאע"ג דלאו מלבוש ממש הוא מכל מקום כיון דהוי דרך מלבוש שרי ומשני התם דרך מלבושו פ' כשמציל דרך מלבוש שוויה רבנן לשבת כחול וה"נ כיון שהוא דרך מלבוש שוויה רבנן לשבת כחול התם דבחול כמה דבעי לביש דאע"ג דלאו אורח ארעא לעטוף טפי מחזא או תרתי מ"מ אי בעי למילבש טפי אין יכולין למחות בו דלאו איסורא הוא הלכך לענין הצלה נמי שרו ליה רבנן הכא דבחול נמי זוג אחד אין טפי לא ואי בעי לאנוחי טפי מזוג א' מחינן ביה משום איסורא דבל תוסיף לענין הצלה נמי כו'.

והשתא ניהא בסמוך דקאמר והכא בשבת זמן תפילין קמיפלגי דת"ק סבר שבת זמן תפילין הוא וכו' דלכאורה עיקר חסר דה"ל לפרש בהדיא דת"ק סבר שבת זמן תפילין הוא ואיכא בל תוסיף ור"ג סבר שבת לאו זמן תפילין הוא וליכא בל תוסיף כיון דעד השתא לא איירי מידי מאיסורא דבל תוסיף אלא צ"ל כדפי' דעיקר שינויא דרבא דאמר התם דבחול כמה דבעי לביש דלא שייך בל תוסיף והכא דבחול נמי זוג אחד אין טפי לא משום בל תוסיף הוא וכולהו שינויי דבסמוך אאוקימתא דרבא קיימי ומהדרי לפרושי טעמא דשייך הכא איסורא דבל תוסיף וא"כ כי פריך בסמוך אי קסבר שבת זמן תפילין הוא זוג אחד אין טפי לא מדנקט לישנא דלעיל משמע כמ"ש התוספות דטפי לא משום דאיכא בל תוסיף: ת"ק סבר לצאת בעי כוונה פירש"י ז"ל דלה גירסא לאו תכשיט נינהו וקצת תימא דמשמע דאאוקימתא דרבא קיימא כדפי' ולרבא תכשיט נינהו דהא נקט בהדיא דהכא דרך מלבושו כו' משמע דטעמא דזוג אחד שרי משום דהוי דרך מלבוש: דף צו מדלא מיחו בה חכמים אלמא קסבר וכו' וא"ת היאך סלקא דעתיה דטעמא משום דהוה מצות עשה שהזמן גרמא דא"כ באשתו של יונה מאי איכא למימר דרגל ודאי זמן גרמא הוא כדדייק בסמוך וי"ל דקס"ד הא דלא מיחו באשתו של יונה משום דאשה העולה לרגל לאו איסורא קעבדא דליכא אלא משום מראית עין דמיחזי כמביאה חולין לעזרה כמ"ש התוספות אבל להניח תפילין ולברך עליהן אי לאו דקסברי מצות עשה שלא הזמן גרמא היא אמאי לא מיחו בה הא קעברה בלאו דלא תשא: דכולי האי ודאי לא טרחי אינשי וא"ת מאי איצטריך למימר דכולי האי לא טרח אינש תיפוק ליה כיון דפסקינהו ע"כ לשם ציצית עביד הכי דאי לגלימא למה ליה למיפסקינהו כיון דדדעתו לחזור ולקשרם ולהפך אותן וצ"ל דלשום צורך פסקינהו תחילה אע"ג דדעתו לחזור ולקשרם: המוצא תכלת בשוק וכו' אע"ג דאין תכלת ניקחת אלא מן המומחה מ"מ כיון

שמצאו שזורין ומפוסקין שאנו יודעין שלצורך ציצית נפסקו יש לתלות דמן המומחה נפלו דכשאינו מומחה אינו רגיל להתעסק בדבר שידע שלא יקנו ממנו כ"כ התוס' וטפי נראה דהא דקאמר בפרק התכלת דאין תכלת ניקחת אלא מן המומחה שידע שטעימה פסולה היינו דוקא לכתחילה אבל בדיעבד לא חיישינן לטעימה ולכך המוצא תכלת חוטינן כשרין אע"ג דהא דאמר רב בסמוך הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה בודק כו' בדיעבד איירי כמ"ש התוס' ואפ"ה בעי בדיקה שאני תפילין דאיכא למיחש בהו לכמה טעיות ולכמה דברים הפוסלין אותן אבל בציצית דליכא למיחש אלא לטעימה בדיעבד לא חיישינן: דף צו וכי אדם טורח לעשות קמיע כמין תפילין כתבו התוס' השתא לא אסיק אדעתיה טעמא דמקושרות דבסמוך וסלקא דעתא דתרווייהו אין מקושרות אלא שבישנות ניכר רושם הקשר שבהן וכו' לא ידענא דהא איכא למימר דס"ל דישנות היינו שיש בהן הקשר ולהכי אין לחוש לקמיע דכולי האי ודאי לא הוה עביד בהו כעין תפילין וחדשות היינו שאין בהן הקשר ולכך חיישינן בהו לקמיע.

ובסמוך דקאמר והשתא דתני אבוב דשמואל וכו' אין להקשות דלמא ברייתא נמי ס"ל דחיישינן לקמיע ולכך ישנות מותרות דכיון דהן מקושרות ודאי תפילין הן דכולי האי לא הוה עביד כעין תפילין וחדשות אסורות דכיון דלאו מקושרות חיישינן דלמא קמיע הן דא"כ ה"ל למיתני אלו הן ישנות כל שיש בהן קשר של תפילין חדשות שאין בהן קשר של תפילין מדנקט כל שיש בהן רצועות ולא מקושרות משמע דטעמא משום דאסור לקשור הרצועות בשבת ואינו יכול להניחן אא"כ יעשה קשר.

ואמר רב נחמן ונוייהן לבר מדמייתי הא דרב נחמן משמע דדוקא מדרב נחמן פריך ונראה דאי לאו דרב נחמן הוה אמינא דהא דקאמר קשר של תפילין הלכה למשה מסיני לאו צורת הקשר קאמר אלא אתי לאשמעינן דבעינן שיהיו מקושרות ולא סגי להו בכריכה בעלמא סביב הראש ולכך עניבה כיון דלר"י קשירה מעלייתא היא שפיר דמי דקשר גמור הוא אבל השתא דאמר רב נחמן ונוייהן לבר משמע דהיכר אותיות בעינן בקשר של תפילין לכך פריך ש"ס דס"ד דבעניבה לא מצי עביד היכר אותיות וכן משמע בתוס': מצאן צבתים או כריכות כתבו התוס' דבישנות דוקא דחזו להכניסן זוג זוג עשו תקנה אפילו כשהן מרובים כו' אבל בחדשות כיון דלא חל עלייהו תקנתא קמיתא להכניסן זוג זוג שוב לא חל עלייהו אידך תקנתא ובהכי ניחא דקתני סיפא ובסכנה מכסן והולך לו משמע דוקא בישנות אבל בחדשות אפי' לכסותן לא בעי וכן משמע מדקתני אבל בחדשות פטור ולא קתני אסור דהא איסורא נמי איכא כדקתני לעיל משמע דאשמעינן דפטור לגמרי שאינו נזקק להן ואפי' לכסותן אינו צריך והיינו משום דכיון דלא חל עלייהו תקנתא קמיתא שוב לא חל עלייהו שום תקנתא.

ומאי אפי' הן מאה תימא מדקאמר ומאי אפילו משמע דאהא דתני דבי מנשה פריך ואמאי לא קשיא ליה אמתני' ועוד דמאי קושיא הא שפיר קתני דאפי' הן מאה דאושא מילתא טובא אפ"ה שרי ואפילו הן מאה אתרוייהו קאי אתפילין דרישא ואבנו דסיפא. וי"ל דהכי פי' ומאי אפי' כיון דבתינוק של סכנה איירי דהשתא ילדתו אמו וסכנתא הוא להניח שמה מפני הצנה א"כ מאי אפי' הן מאה פשיטא ואמאי קמ"ל דאין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש ומשני דהאי אפי' הן מאה לאו רבותא דהיתרא אשמעי' אלא רבותא דאיסורא

דאע"ג דקשיא ליה ידא לא אמרי' שיוליכנו פחות מד"א אלא נותנה לחבירו וחבירו לחבירו דהא עדיפא משום דזימנין לאו אדעתיה כו' כדאמר לעיל ואע"ג דקשיא ליה ידא אפ"ה ביון דהא עדיפא צריך למיעבד הכי וא"ת כיון דבתינוק של סכנה איירי יוליכנו לעיר להדיא כיון דאין דבר עומד בפני פיקוח נפש בירושלמי פריך ומשני לה דאיתא התם מוטיב לה חבריא אם תינוק של סכנה יביאו ביד אמר ליה ביכול להביאו דרך היתר פירוש דכל מה דאפשר למיעבד דרך היתר עבדינן: מתיב רב יוסף ר"י אומר כו' בשיירא אין שלא בשיירא לא תימא מאי תיובתיה דלמא רבה נמי ס"ל דמתני' בשיירא איירי ולא אתי אלא לשנויי הא דפריך ולית ליה לר"י הא דתנן וכו' ועוד תימה דהא בנושא את החי במטה ואוכלין פחות מכשיעור בכלי קתני דפטור אף ע"ג דלא שייך בהו מלתא דשיירא ועוד תימה דמאי ראייה מייתי מהא דתנן המוציא החי במטה פטור והא כל פטורי דשבת פטור אבל אסור נינהו ומתני' קתני נותן אדם חבית לחבירו משמע דמותר לעשות כן לכתחילה ועוד יש לדקדק דאמאי נקט רבה לישנא דבטלה חביות לגבי מים ולא קאמר דטפלה חביות לגבי מים כדקתני מתניתין גבי מטה וכלי ועוד דדוחק לומר דסתם מתניתין דהמוציא החי במטה לא אתיא כרבנן דפליגי אדר"י דמתניתין ונראה לפרש דרבה סבר דמטה וכלי לא דמיין לחביות של מים דאפשר לו לאדם בלא מטה ולאוכלין בלא כלים ואין המטה והכלי אלא טפלין להן אבל לא בטלי לגבייהו ולכך נהי דפטור כיון דטפלין להן איסורא מיהו הוי כיון דלא בטלי לגבייהו אבל מים כיון דאי אפשר להן בלא חביות כדאמרי' בריש בכל מערבין דהיינו נטיר תייהו לכך בטלה החבית לגבי המים כאלו גוף החבית מים הוי ולכך נקט רבה לישנא דבטלה חבית לומר דכיון דבטלה לכך שרי אפי' לכתחילה ומייתי ראייה מהא דתנן המוציא חי במטה פטור דכיון דהתם פטור משום דטפלה לו ממילא שמעינן דבמים כיון דאי אפשר להן בלא חביות בטלה ומותר אפילו לכתחילה.

ואותיב רב יוסף לרבה דמר קא מחלק בין חביות למטה וכלי ע"כ ס"ל דמתניתין לאו בשיירא איירי דאי בשיירא דוקא אם כן מאי איריא דחבית בטלה לגבי מים אפילו אי לאו הוי אלא טפלה להן נמי שרי כדקתני התם גבי מוציא את החי ואוכלין אי משום דהתם פטור אבל אסור שאני הכא דאיכא נמי שיירא לכך מותר אפי' לכתחילה אלא ודאי אית ליה דמטעמא דחביות בטלה לחודא שריא אע"ג דלא הוי כשיירא לכך פריך מברייטא דקתני רי"א בשיירא כו' בשיירא אין שלא בשיירא לא אלמא דחביות ומטה וכלי כי הדדי נינהו אלא אמר רב יוסף כו' דודאי אין לחלק ביניהן וטעמא דהכא שרי אפילו לכתחילה מטעמא דטפלה משום דבשיירא איירי אביי אמר לעולם מתני' לאו בשיירא איירי והא דשרי לכתחילה משום דחביות שאני דבטלה כיון דא"א למים בלא חביות כדרבה וברייטא דנקט שיירא איירי דמים נמי קנו שביתה ומטעם דשיירא לחוד הוא דשריא: הכא בחבית דהפקר ומים דהפקר עסקינן כתבו התוספות דלא קנו שביתה לא לזה ולא לזה פ"י לא לזה המקום ולא לזה המקום דלא קנו שביתה לא במקומן ולא במקום הזוכה וכל דבר דלא קנה שביתה כלל קיימא לן שהזוכה בו בשבת הרי הוא כרגלי הזוכה לכך צריך לומר השתא דאפילו חוץ לתחום דקאמר היינו ממקום שביתת המים אבל חוץ לתחום של זוכה לא יוליכו אותן אבל לעיל דמשני רבה הכא במים שלא קנו שביתה עסקינן היינו שלא קנו שביתה אצל הזוכה אבל במקומן איכא למימר דקנה

שביתה דס"ל חפצי הפקר קונים שביתה וא"כ שפיר איכא למימר דאפילו חוץ לתחום דקאמר היינו חוץ לתחום של זוכה ובלבד שלא יוציאו אותן חוץ לתחום ממקום שקנו שביתה ומהרש"ל ז"ל הגיה בדברי התוספות דלא קנו שביתה לא לזה ולא לזה כלומר לא החביות ולא המים ולא דק: אילימא אסקופה רשות היחיד וקמה ר"ה וליכא למימר באסקופה רשות היחיד וקמה כרמלית דרישא דומיא דסיפא וסיפא דהיה קורא בראש הגג על כרחך בקמה ר"ה עסקינן: ואי אמרינן באסקופה הנדרסת מה לי תוך ארבע אמות מה לי חוץ לד' אמות משמע דדוקא אשנויא דרבה פריך ותימה אמאי לא פריך נמי לשינויא דרב יהודה והתוספות כתבו משום דקאי עלה דרבה ודוחק.

ונראה דדוקא לרבה פריך דאליבא דרב יהודה לא קשיא מידי דאע"ג דמתניתין באסקופה רה"י עסקינן מכל מקום ברייתא ודאי באסקופה כרמלית איירי כדמסיק ואיכא למימר דרבי יהודה היא דס"ל במתני' דבכתבי הקדש שייך איסור שבות ולהכי חוץ לד' אמות הוכנו כיון דאי נפיל ומייתי לה אתי לידי חיוב חטאת ורישא דמתני' רבי שמעון היא ולא ניחא ליה לרב יהודה לאוקמי מתני' נמי באסקופה כרמלית משום דמסתמא באסקופה רה"י איירי דומיא דסיפא דקתני היה קורא בראש הגג דאיירי ברה"י אבל לדרבה פריך שפיר דכיון דמוקי לה באסקופה הנדרסת דרגל הרבים עוברת סמוך לה ומשום בזיון כתבי הקדש מודה רבי יהודה דשרי א"כ ברייתא אמאי קתני חוץ לד' אמות הופכו מה לי תוך מה לי חוץ הא רגל רבים נדרסת שם ואיכא בזיון כתבי הקדש דכיון דנתגלגל הספר חוץ לארבע אמות ואפי' באמצע ר"ה הרי רגל הרבים עוברת סמוך לו ואיכא בזיון כתבי הקדש: אי הכי תוך ארבע אמות נמי ליגזר קצת תימה דמאי אי הכי כיון דמעיקרא נמי הוה קשיא ליה מה לי ארבע אמות מה לי חוץ לארבע אמות ונראה דסתמא דתלמודא פריך הכי אמאי דמחלק אביי בין היכא דאתי לידי חיוב חטאת לבין היכא דלא אתי לידי חיוב חטאת דאי לאו דמשני אביי הכי איכא למימר דברייתא ודאי באסקופה כרמלית איירי ומתני' נמי באסקופה כרמלית ורבי יהודה היא וטעמא דחוץ לארבע אמות אסור משום דלאו כולי עלמא גמירי דינא ולא ידעי דמשום דאוגדו בידו הוא דשרי דסברו כיון דחלק אחד מונח בר"ה כי אוגדו בידו מאי הוי ואתו למישרי איסור דאורייתא לטלטל ספרים ארבע אמות בר"ה דאיסור דאורייתא הוא אבל תוך ארבע אמות לא גזרינן דכי נמי אתו להתיר טלטול ספרים מר"ה לכרמלית לאו איסור דאורייתא הוא.

ובקורא בראש הגג דאוסר רבי יהודה במתני' בשאין מסולק מן הארץ כלל טעמא נמי משום דאתו למישרי איסור דאורייתא להתיר טלטול ספרים מר"ה לרה"י דראש הגג רה"י הוא דמסתמא גבוה עשרה אבל לאביי דמחלק ש היכא דאתי לידי חיוב חטאת וכו' קשיא דא"כ תוך ד' אמות נמי ניגזור כו' ולכך קאמר אי הכי: והאמר רבה המעביר חפץ וכו' כתבו התוספות דעל כרחך שמיע ליה ההיא ברייתא דסמוך מייתי לה לאו הכרח הוא דהתוצן מייתי לה בסמוך ואיכא למימר דהמקשה לא הוה ידע לה והא דפריך ודלמא זריק להו מיזרק דא"ר יוחנן מודה בן עזאי כו' יש לומר דהמקשה אחרנא הוא ולאו סתמא דתלמודא פריך לה שהרי רב אחא בר אהבה משני לה: ואם יש זיז למטה ממנו משתמש בו תימה דבין לפירש"י ז"ל בין לפיר"י ז"ל לא איצטריך למיתני דיש נמי זיז אחד למטה אלא הוה ליה למיתני זיז שלפני החלון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו ותו לא והתוס' כתבו דאשמעינן בתחתון אף על גב דעליון מפסיד ולא ניחא תשמישתיה ולא

משמע כן דמשמע דבתחתון משתמש בכל הזיו לאפוקי בעליון שאין משתמש אלא כנגד חלונו.

ובב"י כתב דתנא הך בבא לגלויי לן טעמא דאינו משתמש אלא כנגד חלונו הוא משום דלית ביה ארבע וקשה דא"כ ליתני בהדיא אין משתמש בו אלא כנגד חלונו כיון דיש שם ארבעה. ועוד תימא דפריך אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא ולפירש"י ז"ל אדרבא כיון דמקום פטור הוא מסתבר טפי למימרא דמותר להשתמש בו דקי"ל מקום שאין בו ארבעה מותר לבני ר"ה, ורה"י לכתף עליו ובתוספות ובפיסקי הרא"ש ז"ל משמע דלא גרסינן ליה ועוד תימא דמאי איצטריך אביי למימר כנגד חלון משתמש דחורי חלון הוא תיפוק ליה משום דכנגד החלון אית ביה ארבעה ולכך משתמש בו דליכא למיחש שמא יפול.

ונראה לפרש דהא דקתני ואם יש זיו אחד למטה ממנו משתמש בו ובעליון אינו משתמש בו כ' מלתא אחריתי היא והכי פ' שאם שנים דרים בבית אחד אחד למעלה וא' למטה וכל א' יש לו זיו והזיוין מכוונין זה כנגד זה התחתון משתמש בתחתון והעליון אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו וטעמא דמלתא לפי שהתחתון אוסר על העליון דכיון דזיו התחתון יש בו ארבעה הו"ל רה"י וקי"ל רה"י עולה עד לרקיע נמצא שהעליון משתמש ברשות חבירו ואיירי שלא עירבו זה עם זה.

ופריך האי זיו היכי דמי אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא ואפי' כנגד חלונו לא ישתמש דכל פחות מרוחב ארבעה ק"ל ביציאות השבת דלא הוי רשות בפני עצמו ובטל אצל ר"ה ואצל רה"י אם עומד כדאמרין עומד אדם על האסקופה נוטל מן העני ונותן לו כו' והכא נמי כיון דלית ביה ארבע לאו רשות בפני עצמו הוא אלא מקום פטור הוא ובטל ברה"י דלמטה וא"כ אפילו כנגד חלונו לא ישתמש דנמצא משתמש ברשות של חבירו ואי אית ביה ארבעה בכוליה כותל לישתמש דכיון דאית ביה ד' הרי היא רה"י בפני עצמו ולא בטיל לגבי רה"י דחבריה דאין רשות מבטל רשות וכל אחד משתמש בשלו.

ומשני דתחתון אית ביה ארבעה ועליון לית ביה ארבעה אלא כנגד חלונו לכך כנגד החלון משתמש דאינו בטל לגבי התחתון כיון דיש שם ארבעה אף על גב דברוחב הזיו לחוד ליכא ארבעה מ"מ כיון דחודי חלון הוא כחלון דמי ולכך אינו בטל דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור דכיון דלית בהו ארבעה בטל לגבי תחתון ונמצא משתמש ברשות של חבירו ומדברי הרמב"ם ז"ל בפט"ו מה"ש משמע נמי דטעמא משום דתחתון אוסר על העליון אלא שהיה לו גירסא אחרת ומפרש הסוגיא בדרך אחר כמ"ש עליו ה' המגיד ומשתמש בכל הכותל עד עשרה תחתונים כתבו התוס' ול' משתמש בכל הכותל משמע נמי כן מיהו בסמוך קאמר ואי אית ביה ארבעה בכוליה כותל לישתמש אע"ג דהכא נמי בכוליה זיו קאמר: אי דלית ביה ארבעה אפי' כנגד חלונו כו' לפיר"י שכתבו התוספות לא הוי סיפא דברייתא דומיא דרישא דסיפא אפילו בכלים שאינן נשברים איירי אע"ג דסתמא קתני משמע דאכלים הנשברים דרישא קאי י"ל דלכך נקט סיפא לישנא דמשתמש בו ולא קתני נותנין עליו כדקתני רישא אלא אתי לאשמעי' דמשתמש בו כל דבר אפי' כלים שאינן נשברים: דף צט הוא ברה"י ופי' אמה בר"ה מהו עיין בפרק עושין

פסין מ"ש התו' שם: אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה פירש"י החליף רבי יהודה שיטתו ויצא הימנה ולפי זה לא משני מידי דאכתי תיקשי אמאי החליף שיטתו ובסמוך קאמר אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא משמע דאתי לשנויי דלא תיקשי דר' יהודה אדר' יהודה.

ונ"ל דמוחלפת השיטה דהכא הוא כמו איפוך דבכולה ש"ס והא דלא קאמר איפוך כדאמר בעלמא משום דהכא איכא ג' מחלוקות בדבר ר"מ ור' יוסי ור' יהודה וכל בי תלתא שיטה קרי להו וכיון דצריך להפך כולן לכך נקט מוחלפת השיטה. וא"ת לימא איפוך דר' יהודה לדר' מאיר ור' יוסי כדקאי קאי וי"ל דע"כ צ"ל דכל השיטה מוחלפת דהיינו ר"מ מטהר ור' יהודה מטמא ור"י אומר היפך בה טמא לא היפך בה טהור דאי לא מחלפת אלא דר' יהודה לר"מ ודר"מ לר"י א"כ תיקשי דר"מ אדר"מ דהא לא ישתין ולא ירוק דמתני' ר"מ היא כמ"ש התוס' ומדקאמר ר"י אף משנתלשה רוקו בפיו וכו' משמע דאתי לאפלוגי אדר"מ דלא אסר א"כ הוציא הרוק מפיו וזרקו מרשות לרשות אבל כל זמן שהרוק עדיין בפיו לא משכחת לה דאסור וקאמר איהו דאף אם רוקו עדיין בפיו משנתלש לא יהלך בה ד' אמות וא"כ ע"כ אפי' בהיפך בה מתיר ר"מ דאי לאי הכי אמאי לא משכחת לה דאסור אלא בהוציא הרוק מפיו וזרקו מרשות לרשות הא לדידיה נמי משכחת לה דאסור אפי' לא הוציא הרוק מפיו כגון שהיפך בה דלא יהלך ד' אמות אלא ודאי בהיפך בה מתיר ר' מאיר ואי לא מהפכת אלא דר' יהודה לדר' מאיר א"כ תיקשי דר' מאיר אדר' מאיר לכך צ"ל דכל השיטה מוחלפת דר' מאיר מטהר לגמרי ור' יהודה מטמא לגמרי ור' יוסי אומר היפך בה וכו' ולפי מה שפ"י ניחא הא דקתני מתני' וכן לא ירוק אע"ג דמדלא ישתין שמעינן לה דמאי שנא רוק מהשתנה ועוד אמאי לא קתני להו בחד בבא אלא אתי לאשמעינן דכי היכי שלא ישתין אדם מרה"י לר"ה כן ה"ה שלא ירוק דהיינו דוקא שלא יוציא הרוק מפיו ויזרקנו מרשות לרשות אבל כל זמן שהוא בפיו לא משכחת לה שום איסור וכי פריך דר' יהודה אדר"י הוי מצי למיפרך נמי דר' מאיר אדרבי מאיר אלא משום דאיכא דמהפכי דרבי מאיר לדר' יוסי כמ"ש התוס' לכך לא פריך ליה ור"י דאמר מוחלפת השיטה דהיינו כל השיטה לפי הגירסא דאקשי ליה משני ליה דלמאי דמהפכי דר' מאיר לדר' יוסי לא הוה צריך לשנויי אלא איפוך דר' יהודה לדר' יוסי מאי לאו רוק ונתלש פי' תרתי קתני כיחו דסתם כיח נחלש הוא והא דקתני ונתלש ארוק קאי דברוק נמי מחייב כשנתלש דאי ונתלש אכיחו קאי א"כ כיחו שנתלש מיבעי ליה ועוד דסתם כיח נתלש הוא ולא איצטרריך למיתני ונתלש: ה"ג בספרים ישנים קולט אדם מן המזחילה למעלה מי' טפחים וכן משמע בתוספות וכן גריס הרי"ף והרא"ש ז"ל ורש"י ז"ל הגיה למטה מי' טפחים ופי' דמתני' מחלק בין מזחילה לצינור דבמזחילה לא שרי אלא קולט ובצינור אפי' צירוף נמי מותר ובברייתא דמייתי ש"ס בסמוך היה כתוב בספרים עומד אדם בר"ה והגיה רש"י ז"ל רה"י במקום ר"ה וכן באידך ברייתא וקשה דבגמ' קאמר תנא אם יש בצינור ארבע על ארבע אסור מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות למה לי טעמא וכי עד השתא לא ידעינן דאסור להוציא מכרמלית לר"ה וצ"ל משום דלאו מוציא ממש הוא שאינו אלא מצרף ונוגע בפיו או בכלי בצינור ולהכי נקט מפני שהוא כמוציא ולא קאמר מוציא מיהו קצת קשה מדרב נחמן מוקי לה במזחילה פחות משלשה סמוך לגג ולא מפרש נמי טעמא דאסור משום דהוי ליה כמוציא מרשות לרשות משמע כיון דרשות גמור הוא לא בעי טעמא דפשוט הוא דאסור ועוד

דקתני מתניתין ומן הצינור מ"מ פ"א אפי' צירוף שרי לפלוג וליתני בדידיה בד"א במזחילה פחות מג' סמוך לגג אבל אם הוא יותר מג' סמוך לגג אפי' צירוף שרי.

ועוד דאין הלשון מן הצינור מ"מ משמע כן דהל"ל קולט אדם מן המזחילה למטה מי' טפחים ומצרף מן הצינור ושותה ועוד דקאמר תניא נמי הכי עומד אדם ברה"י וכו' ופירש"י ז"ל דמייתי ראייה פחות מג' סמוך לגג כגג דמי וקשה ראייה למה לי וכי עד השתא לא ידעינן דכל פחות משלשה כלבוד דמי.

ע"כ נראה דגרסינן קולט אדם מן המזחילה למעלה מעשרה טפחים ומן הצינור ומ"מ ושותה ואין חילוק בין צינור למזחילה דבתרווייהו קליטה שרי צירוף אסור. ואשמעינן דאע"ג דעומד ברה"ה והמים יורדין בתחילה מן הגג שהוא רה"י אפ"ה כיון שהוא קולט אותן מן המזחילה וצינור שאין בהן ד' על ד' מותר.

והוא הדין דלמטה מעשרה נמי לקלוט ולא נקט למעלה מעשרה אלא משום דיוקא דדייקינן מינה קולט אין אבל מצרף לא והיינו דוקא למעלה מעשרה וכדמפרש לה רב נחמן במזחילה וצינור פחות משלשה סמוך לגג דהגג דמי וכיון דמצרף למעלה מי' הוה ליה כעוקר מן הגג שהוא רה"י ומוציא לרה"ה שהוא עומד שם אבל מזחילה פחות מג' סמוך לגג והיא למטה מי' כגון שאין הגג גבוה אלא י"ב טפחים מותר לצרף לה לפי שאז אין דינה כגג והטעם כתב ה' המגיד בפט"ו מה"ש לפי שרה"ה תופס עד י' ואין פחות מג' סמוך לגג ממעט דין רה"ה שאין זה לבוד גמור ואם באנו לדונו כגג נמצא חומר קולו לענין הזורק מרה"י והשתא ניחא הא דקאמר בגמר' תניא נמי הכי עומד אדם ברה"ה ומגביה ידו למעלה מי' טפחים וכו' מייתי ראייה דקולט דמתני' דוקא קתני אבל צירוף אסור ובמזחילה פחות מג' סמוך לגג איירי ואתי נמי שפיר הא דקאמר תנא אם יש בצינור ד' על ד' אסור דאקליטה קאי דאפילו לקלוט אסור כשיש בו בצינור ד' על ד' בין שהוא למעלה מי' דכיון דעומד ברה"ה וקולט מן המים היורדין מרה"י ה"ל כאלו מוציא מרשות לרשות אע"ג דלאו מוניה מרשות לרשות ממש הוא שהרי לא נחו המים אלא נזחלין והולכין ולהכי לא קתני מתני' קולט אדם מן הגג משום דסתם גג ד' על ד' הוא ואסור והא דנקט ברייתא אם יש בצינור ד' על ד' ולא קאמר אם יש במזחילה ד' על ד' שהרי מזחילה מפני בריש' שמא י"ל משום דסתם מזחילה לית בה ד' על ד' וכן משמע מדקאמר רב נחמן הכא במזחילה פחות מג' סמוך לגג עסקינן ולא מוקי לה במזחילה שיש בה ד' על ד' משמע שאין דרך לעשות מזחילה רחבה כל כך.

וכאשר פירש' הסוגי' כן פסק הרמב"ם ז"ל בפט"ו מה"ש שכתב עומד אדם ברה"ה וקולט מן האויר מן המים המקלחין מן הצינור ומן הכותל ושותה ובלבד שלא יגע בצינור וכו' ועיין שם: דף ק וכן בקרן זויות פ"א רש"י ז"ל אילן העול' במקצוע שני כותלין של חצר ושלושת צדדיו נכנסין בתוך המקצוע שבכותלים ואין נראה אלא צדו שבחוץ וקצת קשה דהא נראה לעינים הוא דאילן העומד במקצוע שני כותלים אין נכנסים בתוך המקצוע אלא שני צדדיו ושני צדדיו שמבחוץ נראין ועוד דאין סברא לומר דאוסר רב ששת בשלשה צדדי אילן נכנסין במקצוע כיון דרובו של אילן מכוסה כי היכי דרבה מודה באילן העומד אצל כותל בעלמא הואיל ושלשה צדדיו נראין הכי נמי רב ששת נראה דמודה היכא דשלושת צדדיו אין נראין ויש לפרש דכי היכי דאילן העומד באנגרא שני

צדדיו נראין ושני צדדיו אין נראין ה"נ בעומד בקרן זויות והא דנקט אנגרא וקרן זויות תרי גווני נקט: עצבונך זה צער גידול בנים והרונך וכו' שינה הכתוב סדרן דצער גידול בנים בתר הריון ולידה הוא נראה דאשמעינן שבעוד שיש לה עדיין צער גידול בנים הראשונים שעדיין קטנים הן וצריכין גידול יהיה לה צער הריון נמצא שיש לה ב' צרות בבת אחת: כי קאמרינן דמרציא ארצויי קמיה אע"ג דלאה תבעה בפה לשם שמים נתכוונה להרבות שבטים ולפי שמשכב אותו הלילה של רחל היה הוצרכה לאה להודיעו בפיה ומ"מ כיון שזכתה בכך שיצא ממנה יששכר שמעינן מינה דכל אשה שתובעת בעלה לדבר מצוה בדרך המותר לה כגון דארצויי קפמיה הוויין לה בנים דאפי' בדורו של משה כו': דרך ארץ מתרנגול שמפייס וכו' נראה דהיינו הא דכתיב אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זתים סביב לשלחנך הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' דקדק הכתוב ונקט גבר ירא ה' ולא קאמר איש ירא ה' כמ"ש בכמה מקומות רמז הכתוב ליראי ה' שיצמחו ויעלו בניו כשתילי זתים סביב לשלחנו פי' שיהיו לו בנים מהוגנים וגם אשתו תהיה מבורכת כגפן פוריה בתנאי זה כשיעשה אותו ירא ה' כדרך התרנגול הנקרא גבר שיפייס אשתו בשעת תשמיש וזה שסיים הכתוב הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' כלומר ברכה זו יבורך ירא ה' כשהוא גבר שעושה כדרך התרנגול שכל הכופה אשתו לתשמיש הוויין לו בנים שאינן מהוגנים כדאמר לעיל זביננא לך זיגא דמטי' לך עד ארעא לכאורה תימה וכי התרנגולת צריכה למלבוש ועוד כיון דהתרנגול משקר לה פעם ושתים לא היה לה להתרצות לו עוד.

ונראה דודאי אין התרנגול מפייס את התרנגולת ולא אמר לה מידי אלא שהקב"ה נתן טבע לתרנגול שיפשוט כנפיו עד לארץ קודם תשמיש וינענע בראשו אחר התשמיש דרך פיוס כאלו הוא מפייס את התרנגולת כדי שילמדו ממנו בני אדם לפייס את נשותיהן בשעת תשמיש. וכן הפירדה שכורעת ומשתנת לאו משום צניעות היא עושה כך שהרי אין לה דעת אלא היא יתברך נתן לה טבע זה דרך צניעות כדי שילמדו ממנה בני אדם לעשות כן וזהו שאמר הכתוב מלפינו מבהמות הארץ וגו' שהוא יתב' מלמד אותנו מוסר מן הבהמות והעופות שלכך בראם בטבעם הללו כדי ללמד אותנו וכן הרחקת גזל דנמלה ועריות דיונה לאו משום איסור עושות כן אלא הקב"ה נתן להו טבע זה ללמד אותנו בהן.

והא דקאמר ובמאי מפייס לה ה"ק בשלמא גזל דנמלה ועריות דיונה וכן כולן אנחנו רואין בעינינו שהוא ית' בראן בטבע זה אלא פיוס דתרנגול מנא ידעינן שמפייס לה וקא' רב יהודה אמר רב ה"ק לה זביננא לך זיגא וכו' כלומר דלהכי נתן הקב"ה טבע לתרנגול שיפשוט כנפיו עד לארץ קודם תשמיש לרמוז לנו כאלו אומר לה זביננא לך זיגא שיגיע עד לארץ ולכך נתן לו ג"כ הטבע לנענע בראשו אחר התשמיש רמז כאלו אומר לה לישתמיטתיה לכרבלתיה כו'.

וע"ד זה נ"ל הא דאיתא בפ"ק דחולין דחמריה דר' פנחס בן יאיר לא רצה לאכול עד שיעשרו תחילה דודאי חמור לאו נביא הוה אלא כיון שהשעורים לא היו מעושרין נתן הוא ית' טבע לחמור באותה שעה שלא יאכל עד לאחר שיעשרו אותן כדי שלא יהיו נכשלין על ידיה הנותנין מאחר שהיה חמורו של אותו הצדיק לא רצה הקב"ה שיבא תקלה על ידיה לבני אדם והיינו דקא' התם השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא

תקלה על ידיהן ולא קא' מביא תקלה עליהן משמע כדפי' ולכך נקט אין הקב"ה מביא משמע דאותו חמור כחמור דעלמא הוה אלא שהוא ית' מנעו שלא יגיע תקלה על ידי מאחר שהיה של צדיק.

וכן נ"ל הא דאיתא במדרש רבה גבי ב' פרים שהקריבו אליהו ועובדי הבעל שלא רצה הפר ללכת אמר אני וחברי תאומים ועל אבוס אחד נתגדלו חברי נבחר להקב"ה ואני לעובדי כוכבים עד שמסרו להן אליהו בידיו ואמר לו פר פר אל תחוש כשם שיתקדש שמו של מקום ע"י חבירך וכו' לאו שהפר היה מדבר כן בפיו דאין כל חדש תחת השמש שהרי אמרו על פי האתון דבלעם שנברא בין השמשות אלא הקב"ה נתן אז טבע בלב הפר שלא ילך משם כאלו אינו רוצה ללכת מחמת שנבחר לעובדי כוכבים וכשאמר לו אליהו פר פר אל תחוש וכו' אז ביטל הוא יתב' את הטבע ההוא והלך וכל זה עשה כדי שיראו ישראל וילמדו מוסר מן הפר הזה: אלמלי לא ניתנה תורה היו למדין צניעות מחתול ועריות מיונה איתא בספרי ואבדתם מהרה מעל הארץ איני נותן לכם ארכא וא"ת מפני מה נתתי ארכא לדור המבול שנאמר והיו ימיו מאה ועשרים שנה דור המבול לא היו להם ממי ללמוד אבל אתם יש לכם ממי ללמוד פשוטה של ברייתא לפי שבזמן דור המבול עדיין לא ניתנה תורה לכך לא היה להם ממי ללמוד אבל אתם יש לכם ממי ללמוד.

ועוד נראה משום דאפילו קודם שניתנה תורה היה אפשר ללמוד גזל מנמלה ועריות מיונה וכו' ובזמן דור המבול נשתנה טבען והשחיתו כולם את דרכם דאפילו בהמה וחיה ועוף היו נשאינן מינן כדאיתא במדרש לכך לא היה להם כלל ממי ללמוד ולפי פשוטה של ברייתא נראה דלכך ניתנה להם ארכא מאה וכ' שנה כמנין שנותיו של משה וכמו שאמרו משה מן הפורה מנין דכתיב בשג"ם הוא בפר וגו' ולפי שהעמיד הקב"ה את משה לישראל ליתן התורה על ידו וללמדה לישראל והאריך שנותיו ק"ך שנה ולכך לא ניתן להם ארכא כיון שהיה להם ממי ללמוד דהיינו מתורת משה שחיה ק"ך שנה ולהכי דור המבול שלא היה להם ממי ללמוד כיון שעדיין לא ניתנה תורה נתן להם הקב"ה ארכא תחת משה מאה וכ' שנה כמנין שנותיו אולי ישובו: זבינא ליד זיגא דמטיא עד ארעא לכך הוא פושט כנפיו עד לארץ קודם תשמיש נראה דלהכי רות בשעה שבקשה מבועז שישאנה אמרה לו ופרשת כנפיך על אמתך לפי שפרישת כנפיו דתרנגול בשעת תשמיש הוא ללמד אותנו דרך ארץ לכך אמרה לו בלשון נקייה ודרך רמז ופרשת כנפיך כלומר שישאנה לאשה וזהו דאיתא במדרש ארורים הרשעים להלן הוא אומר שכבה עמי כבהמה אבל כאן ופרשת כנפיך דרך צניעות: דף קא בזמן שקשורין ותלויין וגבוהין מן הארץ פי' רש"י ז"ל וגבוהין אלמאתרווייהו בעינן ופירושו תמוה וכי עד השתא לא תני תנא וי"ו במקום או והלא כולה ש"ס מליא מהך מילתא דקתני וי"ו ופירושו או דבפרק חלון קתני ומזכה להן ע"י בנו ובתו הגדולים וע"י עבדו ושפחתו העברים והיינו ע"י בנו או בתו הגדולים וע"י עבדו או שפחתו העברים וקתני נמי התם נותן אדם מעה לחנוני ולנחתום והיינו או לנחתום ובשמעתין דקתני דלת הנגרר ומחצלת פי' נמי או מחצלת וכן הוא ברוב מקומות.

ועוד תימא אדפריך מהך ברייתא אמתני' וברייתא קמייתא תיקשי הך ברייתא גופא מרישא לסיפא דקרי לה נגרת וקרי לה גבוהים מן הארץ והתו' כתבו דהוה מצי לאקשוויי הכי ודוחק הוא. ועוד תימא דקאמר אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה אביי ורבא מאיעבידתייהו להך תיובתא והא בנא אוקימתא דאביי ורבא נמי קשיא מהך ברייתא אמתניתין וברייתא קמייתא כיון דס"ד דתרוייהו בעינן ונהי דאביי ורבא צריכי לאוקי הך ברייתא נמי בהיכר ציר כי היכי דלא תיקשי מינה אמתני' מ"מ לא איצטריך למימר דאביי מתרץ לטעמיה וכו' כיון דלאו עלייהו קא מות ב אלא הוה ליה לשנוויי או או קתני ותו לא ונראה מדנקט ש"ס אביי מתרץ לטעמיה וכו' משמע דסתמא דש"ס פריך ומשני להך ברייתא אליבא דאביי ורבא והשתא ודאי ידע ש"ס דוגבוהין דקתני היינו או גבוהין ולהכי אי לאו אוקימתא דאביי ורבא לא הוה קשיא לה מידי אהדדי דהוה סבר דמתני' דקתני אלא א"כ גבוהין מן הארץ כשאין קשורין ותלויין איירי ולהכי בעינן שיהיו גבוהין מן הארץ וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפכ"ו מה"ש דאם הן גבוהין מן הארץ נועלין בהן אע"פ שאין קשורין ותלויין וברייתא קמייתא דאייתי בקשורין ותלויין לכך קתני דנועלין בהן אע"ג שאין גבוהין מן הארץ ואידך ברייתא נמי סבירא לה הכי ולכך קתני דבזמן שהן קשורין ותלויין פי' אפי' אין גבוהין מן הארץ או גבוהין מן הארץ ואין קשורין ותלויין נועלין בהן אבל לאביי ורבא פריך דאינהו סבירא להו דגבוהין מן הארץ דמתני' דוקא קתני וקשורין ותלויין לא מהני מדנקט מתני' אא"כ גבוהין ולהכי צריכי לחלק ולאוקמי ברייתא בהיכר ציר ומתניתין בדליכא היכר ציר ולכך פריך נמי דמתני' וברייתא מצינו לאוקמי בתרי גווי ולמימר דהא כדאיתא והא כדאיתא אבל הך ברייתא דקתני להו לתרוייהו בהדי הדדי בחד בבא מאי איכא למימר דכיון דקתני או גבוהין מן הארץ אלמא דהך ברייתא בלא היכר ציר איירי דבגבוהין מן הארץ לא בעינן היכר ציר וא"כ בזמן שהן קשורים ותלויין ואין גבוהין מן הארץ אמאי נועלין בהן והא בעינן היכר ציר וליכא ומשני דאביי מתרץ לטעמיה דברייתא לאו בחד גוונא איירי אלא ה"ק בזמן שקשורין ותלויין ויש להן היכר ציר או שגבוהין מן הארץ אע"ג דלית להו היכר ציר ורבא נמי מתרץ לטעמיה כו' והא דנקט או שגבוהין מן הארץ אע"ג דמעיקרא נמי ידע דאו גבוהין קאמר משום דמעיקרא ס"ד דאו גבוהין אקשורין ותלויין קאי פי' או שאין קשורין ותלויין אבל גבוהין מן הארץ והשתא קאמר דאו שאין להן היכר ציר קאמר ונראה דגרסי' אביי מתרץ לטעמיה שיש להן ציר או שגבוהין כדגרסי' במילתיה דרבא רבא מתרץ לטעמיה כשהיה להן ציר ולא גרסי' או שהיה להן ציר ובהכי ניחא טפי: דלת אלמנה הנגרת אין נועלין בהן פי' ר"י ז"ל דאיירי כשיש להן ציר דאי אין להן ציר מאי איריא דלת אלמנה וכו' ולפירושו עיקר חסר דכיון דלא אתי לאשמעינן אלא דאין נועלין בדלת אלמנה הנגרת אע"ג דיש לה ציר ה"ל למיתני בהדיא דלת אלמנה הנגרת אע"פ שיש לה ציר אין נועלין בה לכך נראה כגירסת רב אלפס ז"ל דגרסי' דלת אלמנה שאינה נגרת אין נועלין בה ואשמעי' דאע"ג שהיא גבוה מן הארץ כיון דאלמנה היא אין נועלין בה: רבא אמר סיפא אתאן לשערי גינה וה"ק וכן לא יעמוד וכו' קצת תימא אמאי לא קאמר וחסורי מחסרא והכי קתני וכן לא יעמוד וכו' וי"ל דהך מלתא דוכן לא יעמוד בכרמלית ויפתח ברה"י אע"ג דלא קתני לה בהדיא מ"מ מתני' הכי משמע והיינו מדקתני אא"כ עשה מחיצה גבוה י' טפחים ולא סגי ליה במחיצה

פחותה מעשרה זה"ל כרמלית משמע דאסור לעמוד בכרמלית וליפתח ברה"י אע"ג דכי משיך אצלו ליכא אלא איסור דרבנן לכך נקט דה"ק וכן לא יעמוד ברה"י וכו' וצ"ל אליבא דרבא דרבנן דמהדרי ליה לר"מ מעובדא דשוק של פטמין לדבריו קאמרי ליה הכי אבל לדידהו אפי' מרה"י לרה"ר וכן איפכא נמי שרי דאי לאו הכי מתני' דלעיל דקתני עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר וכו' אתיא דלא כמאן: פתחי שערי גינה פירש"י ז"ל דבשערי גינה הסמוכים לרה"ה עסקינן ולא משמע כן דמדקתני סיפא וכן חניות הפתוחות לרה"ה משמע דרישא לאו בסמוכות לרה"ה איירי ועוד דבסמוך קאמר וש"מ הדר ביה ר"מ משערי גינה משמע דהדר ביה לגמרי וס"ל דמותרין כאן וכאן ואי בשערי גינה הסמוכים לרה"ה איירי א"כ אכתי אסור לעמוד בחוץ ברה"ה ולפתוח מנעול גבוה י' שהוא רה"י ועוד קשה אמאי לא מחלק נמי בשערי גינה בין אם המנעול למעלה מי' לבין כשהוא למטה מי' כדמחלק גבי חניות ורש"י ז"ל כתב דשערי גינה סתם מנעוליהן גבוהין י' הוא ודוחק.

ועוד דבסמוך קאמר וש"מ הדר ביה ר' מאיר משערי גינה וכתבו התוס' דמהא דקתני מביא מפתח ומנוח באסקופה לא מצי דייק דאיכא לאוקמי למחר פותח ונועל כגון שעומד על האסקופה וקשה א"כ מאי איצטריך למיתני וכן חניות הפתוחות לרה"ה מה לי אם הם פתוחות לרה"ה אם לאו והוה ליה למיתני סתמא וכן חניות בזמן שהמנעול למטה וכו' לכך נ"ל דבפתחי שערי גינה הסמוכה לכרמלית איירי ואתי לאשמעי' דאפי' בפתוחין לכרמלית אסורין כאן וכאן ולכך לא קתני שאם המנעול למטה מעשרה דשרי דמילתא דפשיטא הוא דהא מותר לטלטל מכרמלית לכרמלית ולא איצטריך למיתני אבל גבי חניות אתי לאשמעי' דלמטה מעשרה מותר אע"ג דפתוחות לרה"ה והוא עומד ברה"ה ולא חיישינן שמא יוציא המפתח מכרמלית לרה"ה וה"מ למיתני פתחי שערי גינה הפתוחות לרה"ה בזמן שהמנעול למטה מי' וכו' אלא לפי שאין הרבים מצויין להיות לפני הגינות שאין להן עסק שם אבל לפני החניות מצויין שם רבים נושאים ונותנים וקונין משם ומדברי התוספות נמי משמע דבשערי גינה הסמוכין לכרמלית איירי: מדקאמר וכן חנות מכלל דבאסקופת כרמלית עסקי' כתבו התו' דאי הוי אסקופה רה"י לא הוי דומיא דשערי גינה דאסרי בכה"ג ולא ידענא דא"כ ל"ל הא דקתני דומיא דשערי גינה תיפוק ליה דקי"ל דאסור להוציא מרה"י לכרמלית כדאיתא בפ"ק דשבת ודוחק לומר דהא ר"מ פליג ונראה דאתי למידק דלאו באסקופת מקום פטור איירי דמדקתני וכן משמע דהאי דינא איירי לענין כרמלית ורה"י דומיא דשערי גינה והוה מצי למימר דאי מקום פטור הוא אמאי צריך להניח המפתח במנעול יניחנו באסקופה כמו שכתבו התוס' אלא דניחא ליה למידק מרישא דברייתא דקתני בהדיא וכן חנות: דף קב כי פליגי כשאין ניטל באגודו פירש"י ז"ל שהחבל דק ואם היה רוצה ליטלו משם ולטלטלו על ידי אותו החבל מיד נפסק ותימה לו' כן דכיון שנגר קשור בחבל זה ומשתמשין בו תמיד למה יהא נפסק ע"י טלטול.

ועוד דכיון דר' יוסי אינו מתיר אלא א"כ יש בראשו גלוסטרא משמע דס"ל כרבנן דפליגי אדרבי יהודה בנגר הנגרר כמ"ש התוספות ואי אפשר לומר כן דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא דבפרק מי שהוציא והו קאמר ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואמאי קאמר בסמוך הלכה כר' יהודה בנגר הנגרר כיון דר' יוסי פליג עליה והתוספות כתבו א"נ ס"ל

כרבי יהודה דשרי בנגר והכא איירי בקשור בעיברא דדשא דמודה רבי יהודה כשאינו ניטל באגדו וקשה דקאמר בניטל באגדו כולי עלמא לא פליגי כי פליגי כשאינו ניטל באגדו הוה ליה למימר נמי וכשאינו ניטל באגדו בקשור בדלת כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בקשור בעיברא דדשא.

ועוד קשה דמשמע הכא דבניטל באגדו ליכא מאן דפליג דשרי אפילו בנגרר ובלא גלוסטרא ואם כן סתמא דמתניתין דלעיל דדלת שבמוקצה אתיא דלא כמאן דהא פשיטא דהדלת ניטל באגדו ואמאי בעי שיהיו גבוהין מן הארץ והתוס' כתבו דאע"ג דיכול לעמוד ע"י אותו החבל מכל מקום אם היו רוצים לטלטלו ממקום למקום היה נפסק וזהו דוחק ועוד קשה דעל כרחק צריך לומר דהאי נגר שיש בראשו גלוסטרא דמתני' בנגרר איירי דבגבוה מן הארץ ליכא מאן דפליג דאפי' רבנן דפליגי אדר' יהודה מודה דשרי בכי האי גונא אפי' אין בראשו גלוסטרא כדמשמע בסמוך וכיון דהכא נמי בנגרר איירי אם כן נגר הנגרר שיש בראשו גלוסטרא מיבעי ליה.

פ"כ נראה דנגר שיש בראשו גלוסטרא דמתניתין בנשמט ומונח בקרן זויות איירי והא דקאמר בניטל באגדו כ"ע לא פליגי היינו שהחבל קשור יפה יפה בנגר שכשנוטלין לפעמים את הנגר מן הדלת אז נוטלין גם החבל עמו ואינו מתנתק מן הנגר וכיון דהחבל נשאר בנגר מוכחא מילתא דלנעול קאי ולא מיחזי כבונה לכך כולי עלמא לא פליגי כי פליגי כשאינו ניטל באגדו שכשנוטלין את הנגר מן הדלת אין החבל ניטל עמו אלא נשאר בדלת דליכא הוכחה בנגר מר סבר כיון דיש בראשו גלוסטרא תורת כלי עליו וכו' והשתא שפיר ס"ל לר' יוסי הא דר' יהודה והא דבעי גלוסטרא משום דאיירי במונח בקרן זויות ור' יהודה דמתיר בלא גלוסטרא בקשור בדלת איירי והא דמשני בסמוך ההוא ניטל באגדו הוה היינו נמי שהיה ניטל ואגדו עמו ואפילו בלא קשור כלל הוה שרי אלא דמעשה שהיה כך היה ולא משום איסור שבת הוה תלי התם.

והשתא ניחא הך עובדא דרב אויא דחזייה ליהוה גברא דהוה קטיר בגמי וכו' דאתי לאשמעין דהיכא דאין הנגר ניטל באגדו בעיא שיהא קשור בדלת בחבל גמור ולא בגמי דכמאן דלא קטיר דמי. וא"ת נימא דסתם מתני' דדלת שבמוקצה דבעי שיהו גבוהין מן הארץ דלא כר"י דלר"י אפילו בקשור ותלוי וראשו אחד מגיע לארץ נמי שרי כדאמר בנגר הנגרר וי"ל דדלת שאני דאורחא דדלת להיות גבוה מן הארץ לכך ליכא מאן דפליג דצריך להיות גבוה מן הארץ או בעינן היכר ציר אבל גבי נגר פליגי רבנן ור"י רבנן סברי דאורחא דנגר נמי להיות גבוה מן הארץ ולכך בנגרר אסור אפילו אינו אלא ראשו אחד מגיע לארץ דמיחזי כבונה ור"י סבר דאורחא דנגר להיות מוטל בארץ אלא שהוא קשור בדלת לכך כל שקשורות ותלויים מותר ואין להקשות כיון דלר"י אורחיה דנגר להיות מוטל על הארץ לגמרי אמאי קאמר זה אף במדינה מותר דמשמע דראשו א' תלוי באויר מיהא בעינן י"ל דודאי אפי' כולו מוטל על הארץ נמי שרי לר"י ותדע מדקאמר אלא איזהו שנועלין במקדש ולא במדינה כל שאינו לא קשור משמע דבקשור אפי' כולו מוטל לארץ שרי והא דנקט זה אף במדינה מותר משום דקאי אמלתא דרבנן נקט הכי.

וכאשר פירשתי הסוגיא כן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפכ"ו מהלכות שבת נגר שאין בראשו גלוסטרא אם היה קשור ותלוי בדלת נועלין וכן אם היה ניטל ואגדו עמו

אבל אם היה אגדו קשור בדלת והיה הנגר נשמט וכו' ובש"ע סי' שי"ג כתב וכיצד יהא קשור אם יש בראשו גלוסטרא אפי' אם ה' א קשור בחבל דק שאינו ראוי להיות ניטל בו וכו' וע"ש: אלא שאין בשיפועה טפח פי' רש"י ז"ל דנקליטין הרבה יוצאין הימנה לב' ראשין סדורין א' נמוך וכו' והא דלא אמרי' לבוד מקנה לקנה ומוסיף על אהל עראי ושפיר דמי כדאמר לעיל שמא י"ל דכיל' חתנים לאו אהל עראי הוא מיהו מדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל משמע דאהל עראי הוא וי"ס דלא גרסי' כלל הא דקאמר וכי אין בפחות מג' וכו' לא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח וכו' דבפ"ק דסוכה משמע דשיפוע אהלים לאו כאהלי' דמי וכן משמע מדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפכ"ב מה"ש וכ"כ ה' המגיד שם וא"כ איכא למימר שהמט' רחבה כתקנה ואין למעלה אלא קנה אחד: הכי גרסינן אלא לא קשיא הא דמיהדק כו' דהדר ביה משינויא קמא דטעמא לאו משום אהל הוא כדפירש"י ז"ל ואפי' לפי ר"ח ז"ל הדר ביה השתא ומוקי לה תרוייהו בדאית בהו טפח אלא שמחלק בין כשהטפח היוצא חזק לבין כשהוא נכפף.

והרא"ש ז"ל בפ' תולין כתב ור"ת לא גרס אלא אלא ה"ג לא קשיא הא דמיהדק והא דלא מיהדק פי' דגלימא לא מיהדק אלא נכפף למטה ולא הוי אהל אבל סיינ' מיהדק שהוא קשה וכולט חוץ לראשו טפח והוי אהל ואסור פי' ר"ח ז"ל לא הדר ביה משינויא קמא וכן משמע מדברי הרי"ף שם שכתב ע' פי' ר"ח דלא נהירא מדלא קאמר הכא מיהדק התם לא מיהדק מיהו טפי נראה דהדר ביה דאי לאו הכי מאי קמ"ל רב ששת בריה דרב אידי דסיינ' שרי היכא דלות ביה טפח וכי עד השתא לא ידעינן דבציר מטפח לאו אהל הוא והא איהוגופיה קאמר לעיל לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אלא ודאי אתי לאשמעי' שאם הטפח יוצא מן הסיינ' כפוף לאו אהל הוא ושרי ודוחק נמי למחוק אלא מן הספרי' וכיון דלפי ר"ח ז"ל נמי הדר ביה לכך נראה דפירש"י ז"ל עיקר דלפירוש ר"ח אמאי הדר ביה השתא לבתר דאקשי ליה משרביב בגלימיה דמחמת דמכח הך קושיא הדר והא משום הך קושיא לא הוה צריך למיהדק דהוה מצי לשנויי דשאני גלימא דלא מיהדק אבל סיינ' מיהדק אבל לפירש"י ז"ל ניחא דמכח הך קושיא איצטריך למיהדר ביה ולמימר דבכה"ג לא הוי אהל כלל וא"ת לפירש"י ז"ל אמאי נקט סיינא הל"ל כובע שרי ולפי ר"ח ניחא משום דסיינא יוצא סביבו להלן מראשו כפו אוהל וי"ל כמ"ש בב"י סי' ש"א דלרש"י ז"ל נמי לא אסרי' כי לא מיהדק בלא סיינא שאינו עשוי אלא להגין מפני השמש אבל כובע שאדם מכסה בו ראשו אפי' כי לא מיהדק שרי דאע"ג דנפיל לא אתי לאתווי שאין דרך בני אדם לילך בגילוי ראם: רטייה שפירשה כדפי' רש"י ז"ל שנפלו מאליה ובמדינה קמיירי ולהכי נקט פירשה שהרי לא נטלה מדעת ומתני' דקתני אבל לא במדינה בנטלה מדעת איירי ורבינו זרחיה ז"ל כתב דמתניתין איירי כשפירשה ע"ג קרקע ובריית' כשפירשה ע"ג כלי ופירושו תמוה דהא דבפ"ק דביצה קאמר ג' דברים התירו סופן משום תחילתן וקחשיב חזרת רטייה במקדש כדתנן מחזירין רטייה במקדש והיינו דאי לא שרית ליה למחזירה לבסוף לא קא שקיל לה מעיקרא מעל ידו כדי שלא תהא חציצה בין ידו לעבודה אלמא דמתניתין בנטלה מדעת איירי דבפירשה מאליה לא שייך למימר הכי: דף קג בכלי הא תנן אם בכלי כאן וכאן אסור תימה כיון דדחי הך טעמא וע"כ צ"ל דטעמי' משום דדומי' דהרכיבו והבאתו קתני כדמסי' אם כן אמאי לא קאמר מעיקרא דטעמיה משום דדומיא קתני וי"ל דכולה חד שינויא הוא ותרוייהו צריכי

דדומיא לחוד לא מצי למימר כיון דאיכא לאוקמי הרכיבו דלא כרבי נתן והבאתו כר' עקיבא אבל השתא קאמר דמה נפשך לא מצית לאוקמי בכלי דאי הרכיבו והבאתו דאורייתא א"כ ל"ל למיתני התם חתיכה יבלתו הא תני ליה הכא אם בכלי כאן וכאן אסור דאי משום דקא בעי איפלגו רבי אליעזר ורבנן אכתי ל"ל למיתני חתיכת יבלתו הא מהרכיבו והבאתו שמעי' ליה דכיון דהרכיבו והבאתו דאורייתא ואפ"ה פליג ר' אליעזר וס"ל דדוחין א"כ ש"מ דחתיכת יבלתו נמי דוחין דמה לי הך איסורא ומה לי הך איסורא כיון דכולהו איסורא דאורייתא נינהו ואי הרכיבו והבאתו דרבנן ולכך קתני התם חתיכת יבלתו לאשמעינן דרבי אליעזר פליג ומתיר אפילו איסור דאורייתא א"כ לא הוי חתיכת יבלתו דומיא דהרכיבו והבאתו ולא שייך למימר הכי ונראה דהשתא ניחא למ"ד הא בלחה הא ביבשה דלא הא והא ביבשה והא ביד והא בכלי משום דאי בכלי הא תנן אם בכלי כאן וכאן אסור דליכא למימר דתני התם משום דבעי איפלוגי ר' אליעזר ורבנן דאכתי לא ליתני חתיכת יבלתו דמהרכיבו והבאתו שמעינן ליה: הא והא ביד הא בלחה והא ביבשה וטעמא דאסור בלחה אע"ג דביד ליכא אלא איסור דרבנן דגזרינן ליה אטו כלי ואין שבות במקדש י"ל משום דשבות גדול הוא כמ"ש התוספות גבי איסור יבש בכלי: בשינוי אין בכלי לא חבירו אין איהו לא אע"ג דלא פריך מידי מהך דיוקא דבשינוי אין בכלי לא נראה דאיצטריך למידק הכי דלא תימה איהו נמי שרי וחבירו לרבנותא נקט דאפי' חבירו שרי ליטול כדי שיעבו' חבירו כמ"ש התוס' לכך קאמר בשינוי אין בכלי לא חבירו אין איהו לא כלו' דודאי חבירו דומיא דשינוי קתני וכי היכי דבשינוי אתי לאשמעינן דבכלי לא חבירו נמי אתי לאשמעי' דאיהו לא ולהכי נקט ש"ס ברישא דיוקא דשינוי ובתר הכי דיוקא דחבירו ואע"ג דחבירו מיתני ברישא בבירייתא והתוספות שכתבו דחבירו לרבנותא נקט היינו למסקנא דעלתה נשיכה בגבו דאיהו לא מצי שקליה ליה א"כ ע"כ לא דייקנן מחברו מידי לכך איכא למימר שפיר דחברו לרבנותא נקט אבל למאי דס"ד דעלתה לו נשיכה בכריסו מסתבר טפי למימר דחבירו נמי לדיוקא קתני ליה דומיא דשינוי לספרים דגרסי' בסמוך ואי רבנן שקליה ניהליה בכלי תפשוט דר' אליעזר כו' איכא למימר דדייק מעיקרא בשינוי אין בכלי לא משום קושיא דבסמוך וכן כתב רבינו זרחיה ז"ל דגרסינן ואי רבנן נשקליה ניהליה בכלי תפשוט כו' ועיין מה שכתב מהרש"ל ז"ל: ותיפוק ליה משום חציצה פירש"י ז"ל דאמתני' דקתני כורך עליו גמי נמי פריך וקשה דאמאי נטר ליה עד הכא טפי הוה ליה לאקשווי מעיקר' אמתניתין דקתני כורך עליו גמי ואמאי הא הוי חציצה ונראה דאי לאו הא דר' יוחנן אמתני' לא קשיא ליה דיש לומר דה"ק כהן שלקה באצבעו בשבת ואינו יכול לעבוד עבודה מחמת כאב המכה כורך עליו גמי כדי שיתרפא ע"י הגמי ויעבור אחר שיתרפא ויסיר הגמי אבל השתא דקאמר אבל צלצול קטן הוי ייתור בגדים א"כ כורך עליו גמי דבשעת עבודה קאמר דשלא בשעת עבודה לא שייך ייתור בגדים א"כ כורך עליו גמי דקתני נמי בשעת עבודה איירי לכך פריך ותיפוק ליה משום חציצה ובפרק שני דזבחים איתא נמי להך סוגיא וכתב שם רש"י ז"ל ותיפוק ליה משום חציצה והיכי שרי רבי יוחנן: דף קד אדא שמעינן גמי לישמענין צלצול קטן וטעם דצלצול קטן במדינה לא כתבו התוס' בפ' שני דזבחים משום דגזרינן אטו להוציא דם וכן כל הנהו דקתני להו במשניות דלעיל דאסורי במדינה טעמא דכולהו משום איסורא דקתני בתר הכי דכאן וכאן אסור ע"כ מיהו גבי קושרין נימא

במקדש לא שייך לפרש הכי דקשירה אב מלאכה היא ואסורה מדאוריית' וכן בהא דקתני בסמוך בודקין מלח וממלאין מבור הגולה וכו' והיינו דוקא במקדש אבל לא במדינה נה כדאמר בגמרא לא שייך נמי לפרש כן דהא לא קתני להו בהו מידי דכאן וכאן אסור וגם התוספות שם בזבחים דחו טעם זה ומייתי ראיה מירושלמי ומהא דקאמר בסמוך קמ"ל דגמי מסי משמע דהיינו טעמא דבמדינה אסור לכך צ"ל כדפי' ר"י ז"ל דפריך ליתני כהן שלקה באצבעו כורך עליו צלצול בין במקדש בין במדינה וכו' וא"ת מאי פריך דלמא קתני גמי משום דבעי למיתני במקדש אבל לא במדינה דומיא דכל הנך מתני' דלעיל וי"ל דעדיפא משני דהא דקאמר מלתא אגב אורחיה קמ"ל דגמי מסי לאו מלתא דרפואה אתי לאשמעינן אלא משום דייתור בגדים אין ענינו בהאי מסכתא לכך לא קתני צלצול דאיצטריך למיתני מילתא כפי דרכו והיינו אגב אורחיה דהאי מסכת דאיירי בדיני שבת קתני גמי דמסי לאשמעינן דבמקדש שרי ובמדינה אסור משום ישבות וכן פירש"י ז"ל במקדש אין במדינה לא ורמינהו והא דלא קתני נמי בהנך בהדיא במקדש אבל לא במדינה כדקתני בכולהו הנך דלעיל שמא משום דלא מצי למיתני בהו מידי דכאן וכאן אסור דומיא דהנך דלעיל לכך לא קתני לה כלל ועוד י"ל משום דלא פסיקא ליה דהיכא דלא קא מבטל ליה בהדיא במדינה נמי שרי אלא דמסתמא מלח במדינה מבטל ליה וכן בהא דקתני וממלאין מבור הגולה וכו' לא פסיקא ליה למיתני אבל לא במדינה דהיכא דליכא גינה וחורבה במדינה נמי שרי כדאמר בסמוך: אלא אמר רב נחמן בר יצחק באר מים חיים קצת תימה דמאי איצטריך למיתני לא כל הבורות הקרות התירו פשיטא דעד כאן לא התירו אותו באר שחנו עליה אלא מפני דוחקן ומהיכא תיתי למימר שהתירו נמי שאר כל באר מים חיים וי"ל דאותו באר שחנו עליה לא מפני דוחקן לחוד התירוהו אלא מפני שהיה באר מים חיים ראויין לשתיית אדם דכיון דראויין לשתיית אדם ליכא למיחש כולי האי שמא ימלא מהן לגינתו ולחורבתו שאין רגילות למלאות מים לגינה מבאר מים חיים מיהו מהאי טעמא לחוד לא התירוהו אי לאו מפני דוחקן ומפני דוחקן לחוד נמי לא דמטפס ועולה מטפס ויורד כדאמרין בפרק עושין פסין והיינו דקאמר לא כל הבורות הקרות התירו אתי לאשמעינן דלא תימא דטעמא דבאר מים חיים לחוד מהניא.

וניחא השתא הא דקתני סתמא במתני' ומבאר הקר בי"ט ולא פי' איזה באר מים חיים אלא י"ל דאותו באר מים חיים שחנו עליה היו קורין אותו באר הקר כמו בור הגולה ובור הגדול שכך היה שמן הכי נמי שמו היה באר הקר והיה נקרא כך על שם התירו דלכך התירוהו מפני שהיה באר מים חיים: הדרן עלך פרק המוצא תפילין.

וסליקא מסכת עירובין דו ב מניין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר וכו' בגמרא פריך סוף סוף לרעה על פי שנים לא משכחת לה ומשני אי אתה מוצא אלא במוסיפין וצ"ל דש"ס לפרושי מתני' קאי דקתני הטייתך לרעה ע"פ שנים וקאמר דלא משכחת לה על פי שנים אלא במוסיפין מיהו גופיה דקרא לאו דוקא במוסיפין איירי דאיכא למימר דקרא ה"ק לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה על פי אחד הטייתך לרעה ע"פ שלשה.

והשתא ניחא דלא תיקשי דלמא לא בעינן אלא עשרים ואחד עשרים לקיים ושפטו העדה והצילו העדה ואחד משום דאין ב"ד שקול ומה אני מקיים לא תהיה אחרי רבים לרעות

ואחרי רבים להטות במוסיפין אלא ודאי פשטיה דקרא לאו במוסיפין איירי דברי הכל אין דיניהם דין כתבו התוס' דברייתא דרמי בר חמא דהגוזל קמא דלית ליה עירוב פרשיות הא דבעי שלשה יליף לה מדכתיב משפט אחד יהיה לכם ולא משמע כן דמשפט אחד להשוות דיני ממונות לדיני נפשות קאתי ולא להשוות דיני ממונות להדדי דאקרא דלעיל דכתיב מכה בהמה ישלמנה וכו' כמ"ש התו'.

וע"ק דלמאי דמסיק לעולם קסבר עירוב פרשיות כתב כאן צ"ל כמ"ש התו' שאינו רוצה לחזור מסברת המקשה דס"ל שמעינן שלשה ומומחין ממשפט אחד משום דמשפט אחד לא אתי להשוות דיני ממונות להדדי וא"כ כי קסבר נמי עירוב פרשיות כתיב כאן אכתי תיקשי מתני' דקתני תשלומי ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה האונס והמפתה ומוציא שם רע בשלשה מנא ליה דבעי' שלשה דמעירוב פרשיות לא שמעינן אלא הודאות והלוואות לחודא.

ע"כ נראה דהא דבעינן שלשה לברייתא דרמי בר חמא ולר' יוחנן אע"ג דלית להו עירוב פרשיות היינו משום דסבירא להו דכיון דגלי קרא גבי דיני ממונות דהיינו בכופר בפקדון דבעינן שלשה ומומחין ילפינן מיניה במה מצינו כל דיני ממונות שבעולם הודאות והלוואות ותשלומי כפל וארבעה וחמשה ואונס ומפתה ומוציא שם רע כיון דכולהו דיני ממונות נינהו מה לי הנך מה לי הנך דכי האי גונא צ"ל לדיני נפשות דבעינן עשרים ושלשה אע"ג דעשרים ושלשה לא כתיב אלא ברוצח אלא צריך לומר דשאר דיני נפשות ילפינן מיניה במה מצינו והא דקאמר הכא מאי קסבר כו' ה"ק אי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן ולכך לא בעינן מומחין דלא יליף שאר דיני ממונות במה מצינו מגזילות וחבלות שלשה מנא ליה והוא הדין דהוה מצי למיפרך בלא עירוב פרשיות מאי קסבר אי קסבר דילפינן במה מצינו ולכך בעי שלשה ליבעי נמי מומחין ואי קסבר דלא ילפינן במה מצינו שלשה מנא ליה ולשוניי לעולם קסבר דילפינן במה מצינו ובדין הוא דליבעי נמי מומחין וכו' אלא משום דעירוב פרשיות כמאן דכתיב בהדיא דמי ועדיף ממה מצינו ומסתבר טפי למימר הא דבעי שלשה בהודאות והלוואות משום דאית ליה עירוב פרשיות הוא לכך קא שקיל וטרי בעירוב פרשיות: שנים שדנו בדיני ממונות וכו' נראה דלכך נקט בדיני ממונות ולא נקט סתמא שנים שדנו אין דיניהם דין דלא תימא דוקא גזלות וחבלות דכתיב בהו שלשה אבל שאר דיני ממונות לא קמ"ל דילפינן כולהו מינייהו במה מצינו: דף ג אלא מעתה טעו לא ישלמו כו' כתבו התוס' דלשון כ"ש שאתה נועל וכו' לא משמע כפירש"י ז"ל ועוד דבריש פרק אחד דיני ממונות פריך ש"ס נמי אלא מעתה טעו לא ישלמו והתם אגופא דמילתא דרבי חנינא פריך משמע דלא כפירש"י ז"ל הכא ולכך מפרש רש"י שם פירוש אחר והתוספות כתבו דפריך כיון דחיישינן לנעילת דלת אית לן למימר דלא ישלמו דאי מחייבת לא יתרוצו כו' וקצת קשה דמאי אלא מעתה דקאמר וכי עד השתא לא הוה ידע דנעילת דלת מילתא היא והא בפ"ק דב"ק פריך ש"ס א"כ נעילת דלת בפני לוויין משמע דמלתא דפשיטא הוא והכי נמי איתא בכמה דוכתי וליכא למימר דהכי פריך אלא מפתה דשייך נעילת דלת כשאינו מוצא דיינים אלא בטורח דלהכי לא בעינן מומחין א"כ מהאי טעמא לא ישלמו דאי מחייבת להו לא יתרוצו להתמצע בדין ולא ימצא דיינים אלא בטורח ויהיה נעילת דלת דהא לקמן בריש אחד דיני ממונות לא שייך לפרושי הכי לכך נראה דהכי פריך אלא מעתה דשייך נעילת דלת כשאין הלוה

מוצא עדים מכוונים על תביעתו בפשיטות א"כ הכי נמי איכא נעילת דלת כשאין הלוה מוצא בפשיטות דיינים על תביעתו דמה לי עדים מה לי דיינים ולכך טעו לא ישלמו כדי שיתרצו הכל לישב בדין וימצא דיינים בפשיטות מדאורייתא חד נמי כשר פירש"ו ז"ל דקסבר אין עירוב פרשיות וכן נראה ומה שהקשה התוס' דא"כ בצדק תשפוט למה לי י"ל דאיצטריך ליה כי היכי דלא ניליף כולהו במה מצינו מגזילות וחבלות: אין דורשין מחילות כתבו התוספות דהא משופט לא ידעינן מומחין כמו שפי' בקונטרס עצמו ורבי יונתן לישנא דעלמא נקט וכו' אבל אי לאו פירש"י ז"ל איכא למימר דמשופט נמי ידעינן מומחין והא דקאמר ורבי יונתן לישנא דעלמא נקט כו' היינו משום דתרי גווני מומחין נינהו איכא דגמיר וסביר כרב נחמן ואיכא נמי סתם מומחין כמ"ש התוס' לקמן ולישנא דעלמא הוא דמאן דאית ליה דינא למימר ליקרב לגבי דיינא הרגיל דגמיר וסביר דלכך נקרא אלהים ולעולם הוה אמינא דמשופט נמי ידעינן סתם מומחין לכך מייתי פירוש הקונטרס שכתב בהדיא לגבי דיינא הרגיל ולא אצל הדיוט: והתניא רבי אליעזר וכו' פירש רש"י זכרונו לברכה והא קרא קדריש כתב כן דלא תיקשי גברא אגברא קרמית וא"ת ומאי משני סבר לה כרבי יהודה אכתי תיקשי והא קרא קדריש וי"ל דודאי אמסקנא סמיך דלנטות אתיא לדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא והא דלא משני מעיקרא דקרא לדיני נפשות אתיא משום דקרא סתמא כתיב משמע שאין לחלק דבכל גוונא בעינן בית דין נוטה לכך קאמר מעיקרא דס"ל כר' יהודה וכו' דכי היכי דלרבי יהודה צריך לומר דקרא לאו בכל גווני איירי שהרי בסנהדרי גדולה אית ליה דלא בעינן ב"ד נוטה הכי נמי לר' יאשיה שפיר איכא לאוקמי קרא בדיני נפשות דוקא ולא בדיני ממונות: בימא דלא כר' יאשיה פירש"י ז"ל דכיון דשלישי מקראי יליף ולא משום נוטה צריך שתהא דעת שלשתן שוה ותימה תיקשי ליה קרא והא קרא בהדיא כתיב אחרי רבים להטות וליכא למימר דמוקי לה קרא לדיני נפשות דבפ"ק דחולין לא משמע הכי דאיתא התם מניין דאזלינן בתר רובא ופריך מניין אחרי רבים להטות ומשני ברובא דאית' קמן לא קמיבעיא לן כי קמיבעיא לן ברובא דליתיה קמן משמע בהדיא דברובא דאיתיה קמן ליכא מאן דפליג דאזלינן בתריה בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות מדכתיב אחרי רבים להטות ועוד דמייתי התם קראי טובא דילפי' מינייהו דאזלינן בתר רובא בכל מקום אע"ג דליתיה קמן ועוד אמאי קאמר הכא דרבי יאשיה מייתי לה בק"ו מדיני נפשות ולא קאמר דיליף לה מהנך קראי דמייתי התם דילפינן מינייהו דאזלינן בכל התורה בתר רובא ועוד מדקאמר אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי וכו' ולא קאמר אמר מר משמע דאמאי דמשני ליה דרבי יאשיה מוקים לה בדיני נפשות פריך וקשה אמאי לא פריך הכי אגופא דברייתא וליכא למימר משום דאי לאו הא דמשני איכא למימר דמייתי לה מדכתיב אחרי רבים להטות דא"כ השתא נמי לא פריך מידי דהא לא מוקי לה לדיני נפשות אלא ייתורא דלנטות דילפינן מיניה ב"ד נוטה אבל אחרי רבים להטות איכא למימר דבכל מילי איירי.

ועוד מה שפירש רש"י ז"ל דלרבי יאשיה כיון דשלישי מקראי יליף צריך שתהא דעת שלשתן שוה לכאורה אין סברא לומר כן דהא עשרים ושלשה דדיני נפשות דמקראי ילפינן להו ולא בעינן שיהא דעת כולן שוה מדכתיב ושפטו העדה והצילו העדה ועוד תימא דמאי משני דר' יאשיה מייתי לה בק"ו מדיני נפשות דחמירי א"כ נימא דיו דבדיני נפשות היכא דחמירי דהיינו היכא דקטלינן ליה לא אזלינן בתר רובא ע"פ אחד אלא על

פי שנים ואמאי אזלינן בדיני ממונות בתר רובא אפילו ע"פ אחד וגם מ"ש התוספות
דהא דמשני דר' יאשיה מוקי לה בדיני נפשות משום דקרא משמע בדיני נפשות מדכתיב
לא תהיה אחרי רבים לרעות וכו' נראה דוחק ונ"ל דאע"ג דכתב רחמנא לא תהיה אחרי
רבים לרעות ואחרי רבים להטות ודרשינן מינייהו לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה
וכו' מ"מ איצטריך למיכתב נמי לנטות למילף מיניה עשה לך ב"ד נוטה דאי לאו לנטות
ה"א היכא דליכא אלא חד גברא יתירא במזכין או במחייבין לאו בכלל רובא הוא דאחרי
רבים לא משמע בבציר מתרתי עודפין במזכין או במחייבין דאחת אינו מן המניין והוה
דרשינן לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה הטייתך לטובה ע"פ שנים הטייתך לרעה על
פי ארבעה ובבציר מעשרים וארבעה לא עבדינן להו לסנהדרי קטנה לכך כתב רחמנא
לנטות למיעבד ב"ד נוטה לאשמעינן דכי איכא רק נטייה כל דהו אפי' חד גברא בכלל
רבים הוא ואזלינן בתריה ש דלרעה טפי מלטובה בעינן לכך דרשינן הטייתך לטובה על
פי אחד והסייתך לרעה על פי שנים והשתא כולהו תלתא קראי צריכי דאי לא כתב
רחמנא אחרי רבים להטות אלא לא תהיה אחרי רבים לרעות ולנטות הוה אמינא דלרעות
לא אזלינן בתר רובא לעולם אלא אם יסכימו כולן לדעת אחת לרעה לכך כתב רחמנא
אחרי רבים להטות לאשמעינן דלרעות נמי אזלינן בתר רובא ע"פ שנים ואי לא כתיב
לא תהיה אחרי רבים לרעות ה"א דלרעות נמי אזלינן בתר רובא ע"פ אחד והשתא ניחא
כולה סוגיא דמעיקרא פריך ורבי יאשיה לית ליה ב"ד נוטה והתניא רבי אליעזר וכו'
וא"כ קרא לאתויי שלישי למה לי ומסיק דאיהו מוקים לה בדיני נפשות דדוקא בדיני
נפשות דכתיב והצילו העדה לכך בעינן ב"ד נוטה כדי שיהיה אפשר להצילו אפילו ע"פ
אחד ואי הו זוגות ליכא הטייה בפחות משנים ולכך עשרים וארבעה וכן עשרים וששה
אסורין לדון דיני נפשות אבל בדיני ממונות דזכות לזה וחובה לזה לא בעינן ב"ד נוטה
ולכך ב"ד של ארבעה או של ששה יכולין לדון דיני ממונות אע"ג דאז ליכא הטייה
בבציר משנים ופריך השתא דאמרת דלנטות לא אתיא לדיני ממונות א"כ הא דתנן שנים
אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי וכו' דאזלינן בדיני ממונות בתר רובא על פי אחד
נימא דלא כרבי יאשיה דלרבי יאשיה כיון דליכא אלא חדא מנא ליה דאזלינן בתריה
דאחרי רבים להטות לא משמע בבציר מתרתי דאחד אינו מן המנין וכמאן דליתיה דמי
בשלמא לרבי יונתן ניחא דאיהו מוקי לה קרא דלנטות בין לדיני נפשות בין לדיני ממונות
וכיון דבדיני ממונות נמי בעינן ב"ד נוטה ש"מ דאזלינן בתר רובא על פי אחד אלא לר'
יאשיה מנא ליה ומשני דמייתי לה בק"ו מדיני נפשות והשתא ניחא דלא שייך למימר
דיו דא"כ ק"ו למה לי דאי אתי לאשמעינן דאזלינן בתר רובא על פי שנים הא לא
איצטריך דמאחרי רבים להטות נפקא א"כ ע"כ נפקא לן מקל וחומר דאזלינן בתר רובא
אפילו ע"פ אחד דכל היכא דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו כדאיתא בפרק כיצד הרגל: דף
ד דל חד קרא לגופיה וא"ת גבי קרנת קרנת ורבות ורבות ורבות ורבות ורבות ורבות ורבות
וגבי עשרה כהנים דסוף פירקין אמאי דרשינן כולה למנינא ולא מדלינן חד לגופיה כמו
הכא וכן הקשו התוספות לעיל וי"ל דכי היכי דרבי יאשיה דלעיל דאית ליה נמי דאין
דורשין מחילות ואפ"ה דריש ליה למנינא מדלא כתיב ונקרב בעל הבית אל השופט ה"ה
נמי בכל הני הוה מצי למיכתב לשון אחר דגבי קרנת לא הוה ליה למיכתב קרנות אלא
סביב כמו שכתוב גבי אשם כדפירש"י ז"ל לקמן גבי ואל יוכיח זה דם האשם שאינו

חטאת ולא נאמרו בה קרנות אלא סביב ש"מ דלמנינא נמי קאתי דומיא דשאר קרנות וכן גבי לטטפת בין עיניך הוה מצי למיכתב ולזכרון בין עיניך כמ"ש בפרשה אחרת ש"מ דלמנינא נמי קאתי וכן גבי עשרה כהנים אי לא אתי אלא לגופיה הוה ליה למיכתב והעמידו לפני איש והעריך אותו ואמאי כתב והעמידו לפני הכהן ש"מ דאתי נמי למנינא אבל גבי בסכות תשבו לא סגי דלא כתיב הכי דלא מצי למיכתב לשון אחר לכך לא אתיא אלא לגופיה וגבי תלתא וכפר דבסמוך דדרשי' להו לכולהו ולא מדלינן חד לגופיה היינו משום דלגופיה לא איצטריך דוכפר עליו הכהן מיותר לגמרי שהרי בשאר קרבנות לא כתיב וכפר לכך דרשינן להו לכולהו מיהו גבי תלתא אלהים וקרנות ולטוטפות ועשרה כהנים לא סגי דלא כתב לך לשון אחר טט בכתפי שתים כתבו התוס' דיש מפרשים דלרבי עקיבא דל חד לגופיה ומשני טוטפות דריש ארבע בתים ולא משמע כן מדנקט ר' עקיבא אומר אינו צריך משמע דס"ל דר' ישמעאל שפיר קא דריש אלא דלא איצטריך למיזרש הכי ואי אית ליה לר' עקיבא דחד קרא איצטריך לגופה א"כ דרשה דר' ישמעאל לאו דרשא היא כלל לכך נראה דלא ילפינן מהנך קראי אלא הא דלא סגי לן בשל ראש בבית אחד כמו בשל יד אבל דלא למיעבד ספי מארבע בתים לא איצטריך קרא להכי דאין סברא לחלק פרשה אחת לשתיים אבל קשה דא"כ מאי פריך ודכ"ע יש אם למקרא והתניא וכו' דלמא בעלמא יש אם למקרא ושאי הכא דלא שייך למיזרש מקרא לכך דרשינן מסורת דע"כ צ"ל כן לרבנן דר"ע דממעטי דם הבא משני מתים מדכתיב נפשות אע"ג דאית להו יש אם למקרא וי"ל דשאני התם דכי דרשינן נפשת כתיב לא עקרינן בהך דרשה מקרא דנפשות כיון דאיכא למימר דנפשות דעלמא קאמר נמצא דלא אתי מסורת ודחי את המקרא אבל כי דרשינן מסורת דטטפת לבית אחד עקרינן מקרא דטוטפות דמשמע שני בתים ולכך פריך כיון דכולי עלמא סבירא להו יש אם למקרא א"כ נימא דאתי מקרא דלטוטפות ודחי מסורת דלטטפת ולא נדרוש מיניה מידי כי היכי דליקום המקרא באתרי' דף ה דן אפי' יחידי כתבו התו' ומכאן דסתם שלשה יכולין לדון את האדם בעל כרחו וכו' אבל ממתני' דקתני דיני ממונות בשלשה וע"כ יכולין לכופף קאמר דבקבלה אפי' חדא נמי סגי אין להוכיח לסתם שלשה שאינם ממונים להיות דיינים שיכולין לכופף דמתני' בממונים לדיינים איירי דקאי אקרא דשופטים ושותרים תתן לך וגו' ואשמעינן דלדיני ממונות צריך למנות שלשה ולדיני נפשות עשרים ושלשה וכן כולן אבל מכאן יש להוכיח דאפי' סתם ג' יכולין לכופף אילימא משום דלא חכים פירוש ואע"ג דבקיאי במומי לא מהניא דתרתני בעינן שיהא בקי במומין שמכיר בראיית עין בין מום קבוע למום עובר וגם צריך שיהיה מומחה ויודע הלכות מומין דקיימא לן אפי' נקטעה ידו או רגלו אינו רשאי לשוחטו אלא על פי מומחה שיורה לו שהוא מום הראוי לשחוט עליו לכך קאמר הא אמרי' דחכים טובא ופשיטא דמומחה הוא.

והשתא ניחא דפריך תרתני ולא פריך דמעיקרא יתיר בכורות אל יתיר מ"ט אילימא משום דלא בקי במומי והאמר רב שמנה עשר חדשים וכו' וטעו נמי בהא מי קרמיון וכו' נראה דאיצטריך למימר הכי דלא תיקשי מאי סלקא דעתייהו שסמכו עליו לגבל עיסותיהן בטומאה ולא שאלוהו תחילה מאי הפרש יש בין מי נהר למי בצעים והא קרא וכי יתן מים על זרע סתמא כתיב ועוד כיון דאין שום סברא לחלק בין מים למים הוה להו למיסק אדעתייהו שמא טעו בין ביצים לביצים לכך קאמר דטעו בהא דתנן מי קרמיון

וכו' דאינהו סברי דכיון דאשכחן לגבי חטאת שיש הפרש בין מי בצעים למי נהר אלמא דמי בצעים לאו בכלל סתם מים נינהו אם כן ה"ה נמי לענין הכשר ולכך סמכו על ההוא תלמיד ולא שאלוהו מידי ולא עלה על דעתן שטעו ובערוך ערך בין גריס וטעו בהו ולא גריס וטעו נמי בהא ולפי זה ניחא טפי: אלא אם כן רחוק ממנו וכו' כתבו התוספות התם בפניו ממש איירי ולפי זה אפילו את"ל דכפרי תוך שלש פרסאות הוה ניחא אבל למה שכתבו בסמוך דהכא איירי בתלמיד חבר ולכך שרי חוץ לשלש פרסאות צ"ל דכפרי חוץ לשלש פרסאות הוה אלא א"כ רחוק ממנו שלש פרסאות כתבו התו' דהא דרב המנונא לא אורי בחרתא דארגיז בשני דרב הונא אע"ג דחוץ לג' פרסאו' הוה משום דלא הוה נטל רשות מרבו וקשה דהא טעמא דגזרו דתלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו לאו משום כבוד רבו הוא אלא כדי שיבדקנו רבו אם לשונו פתוח הוא אם לאו שלא יטעו בדבריו והתם משמע בהדיא דהא לא אורי רב המנונא משום כבודו דרב הונא רביה הוא דעביד הכי דתלמיד המורה בזמן שרבו קיים אפקורותא הוא וחייב מיתה כדאיתא התם ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תלמוד תורה משמע דסבר דהא דקתני תלמיד אל יורה במקום רבו אא"כ היה רחוק ממנו ג' פרסאות איירי שאינו קובע עצמו להורות אלא מורה הלכה לשואלו באקראי בעלמא וכן משמע קצת לישנא דתלמיד אל יורה הלכה משמע הלכה אחת ולכך שרי חוץ לג' פרסאות ורב המנונא דלא אורי היינו שלא רצה לקבוע עצמו להורות שם ואם נטל רשות מרבו כתב הרמב"ם ז"ל שם דשרי חוץ לג' פרסאות אשי' לקבוע וא"כ צ"ל דרב המנונא לא נטל רשות מרבו מיהו קשה דלפי זה הא דגזרו דתלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו אפי' באקראי בעלמא קאמר דלקביע קודם ההוא מעשה נמי הוה אסור אא"כ נטל רשות מרבו וא"כ אמאי כתב הרמב"ם ז"ל שם היה בינו ובין רבו י"ב מיל ושאל לו אדם דבר הלכה מותר להשיב משמע אפי' בלא נטל רשות מרבו ואמאי נהי דמשום כבוד רבו ליכא תיפוק ליה דצריך ליטול רשות כיון דגזרו דתלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו לראות אם לשונו פתוח הוא אם לאו גם מ"ש בבית יוסף בטור י"ד סימן רמ"ב דתנחום בריה דר' אמי נמי אקראי בעלמא הוה מדקאמר איקלע לאתר קשה דמאי איצטריך לפרש הכי דלמא נטל רשות מרבו הוה ולכך הוה שרי ליה להורות חוץ לג' פרסאות.

דף ו לא דכ"ע דין בשלשה כתבו התוס' תימה דלא קאמר לשמואל ודאי תנאי הוא לר' אבהו מי לימא תנאי היא דכה"ג אורחא דש"ס בכל דוכתא נראה דלא קשה מידי דלימא כתנאי אמילתא דר' אבהו לחודא קאי ולא אמילתא דשמואל דהא דשמואל אתיא ככ"ע דאיכא למימר דס"ל כרב אחא בריה דרב איקא דמדאורייתא חז נמי כשר מדכתיב בצדק תשפוט ומתני' דבעי ג' מדרבנן הוא משום יושבי קרנות וס"ל דדוקא לכתחילה הוא דבעינן ג' גזרינן משום יושבי קרנות אבל בדיעבד לא גזרינן ולכך שנים שדנו בדיעבד דיניהם דין ודכ"ע מקשינן פשרה לדין הלכך ליכא מאן דפליג דמדאורייתא פשרה ביחיד מיהו מדרבנן פליגי דרבנן סברי דמדרבנן נמי פשרה ביחיד אפי' לכתחילה דדוקא גבי דין שייך למיגזר משום יושבי קרנות שאין בקיאיין בטיב דינין ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי אבל פשרה אפי' מאן דלא גמיר מצי למיעבד פשרה שפיר ור' מאיר סבר דבפשרה נמי לכתחילה בעינן שלשה מדרבנן משום יושבי קרנות דצריך לעשות פשרה קרוב לדין כדאמרי' צדק צדק חל אחד לדין ואחד לפשרה ומי שאינו בקי בדינים לא

מצי למיעבד פשרה הלכך לכתחלה נמי שלשה בעינן אבל בדיעבד לכולי עלמא באחד סגי אבל אדרבי אבהו פריך שפיר דכיון דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין אפי' בדיעבד אלמא לא דריש בצדק תשפוט וס"ל דמדאורייתא תלתא בעינן מדכתיב אלהים תלת זימני לכך פריך לימא כתנאי דסברוה דכ"ע מקשינן פשרה לדין וא"כ ע"כ בהא קמיפלגי דמ"ס דין בשלשה ומר סבר דין בשנים נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע כתבו התו' כגון שכבר דקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין דלא מיחסר אלא איש פלוני אתה חייב וכו' וזה דוחק לכך נראה כדפירש"י ז"ל שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב ושייך שפיר ביצוע אפי' אחר שנפסק הדין לגמרי דלפעמים א' רך וא' קשה ונתחייב הקשה ואינו רוצה לקיים הפסק וסומך עצמו על אלמותו שלא יכוף אותו הדיין בחרמות ונידויין וע"י כן פעמים שהדיין מפייס את הרך ומדבר על לבו שיתפשר עמו עדיין אע"ג שכבר זכה בדין כדי שלא ירדפנו הקשה לכ"ק דאחר שנגמר הדין אסור לו לדיין לבצוע אלא צריך לכוף את החייב עד שיקיים את הפסק דין ארא יקוב הדין את ההר נקט הכי לפי שלפעמים נראה הדבר בעיני הדיין קשה כהר כשיפסוק שורת הדין לחייבו לגמרי או לפוטרו לגמרי ולכך הוא רוצה לעשות פשרה ביניהם ולהכי קאמר יקוב הדין את ההר דלאו בדידיה תליא מלתא כי המשפט לאלהים הוא: וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך ניאץ ה' ס"ל דאשמעינן הכתוב דלא תימא מצוה נמי קעביד במה שמחייבו מחצה לכך קאמר שהמברך אותו ניאץ ה' דמצוה הבאה בעבירה היא כיון דפוטרו ממחצה שלא כדין ולא מצוה היא כלל ורבי אליעזר נמי מוקי לקרא בכי האי גונא שאם גזל סאה של חטים כו' והפריש חלה ומברך אשמעינן הכתוב דלא תימא מצוה נמי קעביד במה שמברך השם קמ"ל דמנאץ את השם דמצוה הבאה בעבירה לאו מצוה היא ור"מ נמי מוקי קרא בכה"ג דאשמעי' הכתוב דלא תימא אע"ג דחטא יהודה במה שאמר למוכרו מ"מ מצוה נמי עבד במה שהצילו מן המיתה שלא הרגוהו אחיו לכך קאמר דהמברך את יהודה מנאץ דלאו מצוה עבד דמצוה הבאה בעבירה לאו מצוה היא כלל: ואמר רב חנן לא תכניס דברייך מפני איש כתבו התו' גבי רש ועשיר לא שייך לשון יראה שאינו ירא מפניהם משמע דסבירא להו דגבי רך וקשה דריש לא תגורו לשון יראה ולא ל' הכנסה ותימה דא"כ מאי ראייה מייתי מקרא דלא תגורו מפני איש והא קרא סתמא כתיב ומנא ליה לחלק בין קודם ששמע דבריהן ואינו יודע להיכן הדין נוטה לבין אחר ששמע דבריהן ויודע להיכן נוטה אימא דאפי' קודם לכן נמי אינו רשאי לומר איני נזקק לכם לכך נראה דהש"ס דמייתי הא דאמר רב חנן לא תכניס דברייך אתרוייהו קמייתי ליה ורב אלפס ז"ל לא גריס הא דרב חנן בתר מילתא דרבי יהושע בן קרחה אלא לעיל גרס ליה בתר מילתא דרבי שמעון בן יהודה דאמר שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה וכו' שנאמר לא תגורו מפני איש ואמר רב חנן וכו' אלמא דטעמא דרבי שמעון נמי הוא משום דמפרש לא תגורו לא תכניס דברייך ומשום דשינה הכתוב את לשונו דהוה ליה למיכתב לא תיראו מפני איש וכתב לא תגורו לכך מפרש ליה ל' הכנסה והשתא אתי שפיר דמוקי ליה לקרא לבתר דשמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה דוקא משום דבכי האי גונא שייך שפיר למימר לא תכניס דברייך כיון שהוא יודע הדין כבר והדבר ברור לו והוא מכניסו ואינו מוציאו אבל קודם ששמע דבריהן וכן קודם שיוודע להיכן הדין נוטה לא שייך למימר לא תכניס דברייך דכיון שעדיין אינו יודע דבר

אינו מכניס שום דבר: דף ז מוטב דליעבדו לעגל אפשר הוי להו תקנתא בתשובה לכאורה תימה והלא עובדי כוכבים ומזלות חמורה משפיות דמים ומכל עבירות שבתורה וי"ל דאע"ג דעונשו חמירה דכל העובד עובדי כוכבים ומזלות הרי הוא ככופר בכל התורה כולה מ"מ יש לה תקנה בתשובה דכשחוזר וכופר בעובדי כוכבים ומזלות ומודה בהקב"ה חטאו מתוקנת אבל אם ח"ו נהרג אהרן קדוש ה' כהן ונביא לא הוה אפשר לתקן החטא ההוא דאחר שנהרג אי אפשר לחזור ולהחיותו ולכך קנא הכתוב על הריגת זכריה טפי ממה שקנא על חטא עובדי כוכבים ומזלות שעבדו כדאשכחן בכמה מקראות ולהכי בשעה שחטאו ישראל בעגל וחזרו בתשובה צוה הכתוב לעשות לו מקדש לכפר על מעשה העגל כדאיתא במדרש חטאו באלה אלהיך ישראל ונתרצו באלה פקודי המשכן ובשעה שהרגו ישראל לזכריה הנביא אדרבה גרמו בזה שהחריב הקב"ה את מקדשו משום דלא הוה אפשר בתשובה וכתוב והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו והיינו דומיא דפוריא בר שיתין גרמידי דבית המקדש נמשל למטה שנאמר הנה מטתו שלשלמה וגו' ולבסוף כתיב איזה בית אשר תבנו לי הרי דפוריא בה שיתין גרמידי לא הוה סגי ליה: כאלו נטעו אצל מזבח וכו' כלומר כאלו הכניס האשרה לבית המקדש ח"ו דמזבח ה' במקדש הוה ונראה דהיינו הא דאיתא בפ"ק דגיטין כה אמר ה' הסר המצנפת והרם העטרה זאת לא זאת השפלה הגבוה והגבוה השפיל מאי זאת לא זאת דרש רב עזירא בשעה שאמר הקב"ה לישראל הסר המצנפת והרם העטרה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע זאת להם לישראל שהקדימו לפניך נעשה לנשמע כלומר שע"י כן זכו ישראל למצנפת ועטרה דהיינו כהונה ומלכות שנאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ותרגם יונתן ואתון תהון קדמי מלכין קטירין כלילי וכהנין משמשין אמר להן לא זאת לישראל שהשפילו את הגבוה והגביהו את השפל והעמידו אליל בהיכל דלכאורה יש להקשות הא דקאמר ש"ס והעמידו אליל בהיכל מנא ליה דאמר הכי דלא נזכר הך מלתא בהאי קרא דדריש ונראה דפירושי קמפרש לה דכיון שהגביהו את השפל והבזוי והעמידוהו להיות דין והשפילו את הגבוה שהניחו את הת"ח והשפילוהו ולא העמידוהו נמצא דהעמידו אליל בהיכל דכל המעמיד דין שאינו הגון במקום שיש הגון הוה ליה כאלו העמיד אשרה אצל מזבח ה' דהיינו אליל בהיכל כדפירש' כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו כלו' שהפורענות מזומנת לפניו לבא מיד כמו שנאמר עתה אקום יאמר ה' אלוהי הבא בשביל כסף וכו' נראה דהיינו דוקא בדלא גמיר ואין מעמידין אותו אלא בשביל עשרו בלבד אבל אם הוא גמיר אלא דאיכא נמי התם דגמיר טפי מיניה ומעמידין את זה דלא גמיר כולי האי מפני עשרו אע"ג דלאו שפיר הוא למיעבד הכי כדתניא בר"פ אחד דיני ממונות צדק צדק תרדף הלך אחר ב"ד יפה מ"מ אינו עובר בלאו דלא תעשון אתי אלהי כסף וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות סנהדרין שכתב שם וכן אמרו חכמים לא תעשון אתי אלהי כסף אלוהי הבא בשביל כסף וזהב זה דין שמינוהו מפני עשרו בלבד ע"כ משמע דס"ל דאינו עובר אלא אם כן ממנין אותו מפני עשרו בלבד דלא גמיר אבל אם הוא גמיר אינו עובר: דף ח ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה לרבא דלא דריש לעיל בצדק תשפוט לא קמיבעיא ליה דכיון דגלי קרא בכופר בפקדון דבעינן ג' ה"ה בכל דיני ממונות שבעולם הודאות

והלואות וקנסות דכולהו ילפינן מכופר בפקדון במה מצינו דמ"ש ממון זה מממון זה כמ"ש לעיל א"נ ממשפ' אחד כמ"ש התוס' לעיל.

אבל לרב אחא בריה דרב איקא דאמר מדאורייתא חד נמי כשר מבצדק תשפוט ושאני כופר בפקדון דגלי קרא והא דבעינן תלתא בהודאות והלואות תקנתא דרבנן היא משום יושבי קרנות ולהכי ביחיד מומחה דאזיל ליה טעמא דיושבי קרנות דן אפי' יחידי לכך קמיבעיא ליה אליביה דיני קנסות דחמירי מהודאות והלואות מהו מי אמרינן כיוון דאמירי בעינן שלשה מומחין מתקנתא דרבנן או דלמא לא שנא וסגי להו נמי בשלשה הדיוטות או ביחיד מומחה: המוציא שם רע מה שהקשו התוספות על פירש"י ז"ל מהא דקתני תבעו ממון ולא קאמר תבעה י"ל דתנא לישנא דקרא נקט דקרא איירי שאינו תובע את האשה אלא אביה שנאמר לא מצאתי לכתך בתולים: דף ט בד"א דיני נפשות פירש"י ז"ל דרחמנא אמר והצילו העדה דמהדרינן בתר זכותא בפ"ק דמכות הקשו התוס' דאמאי לא ילפינן דיני ממונות מדיני נפשות מדכתיב משפט אחד ועוד דגבי דיני ממונות נמי כתיב על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים לכך פרושו דדוקא דיני נפשות שייך למילף משנים דכי נמצא אחד מהן פסול השני בטל לגמרי ואינו מועיל לכלום אבל דיני ממונות כי נמצא אחד מהן פסול אכתי השני מחייב שבועה לכך נמצא א' מהן פסול תתקיים עדות בשאר: דף י אצל אשתו לא אמרינן פי' ולקטלוה נמי לדידה קמ"ל ותימה היאך תיסק אדעתין לומר שהאשה תהיה נהרגת בעדות בעלה והתנן בהדיא בפרק זה בורר דבעל כאשתו לעל עדות והתוספות כתבו דס"ד דמגו דמהימן להרגו מהימן להורגה וכן פירש"י ז"ל וקשה דבפ' יש נוחלין קאמר דעדות קרובים דפסל רחמנא לאו משום דלא מהימני אלא גזירת הכתוב הוא דאי לא תימא הכי משה ואהרן דמהימני מאי איכא למימר.

ובסמוך נמי קשה קצת דמסיק דאין אדם קרוב אצל ממונו פי' והשור יסקל ובתמורה קאמר דרובע ונרבע על פי בעלים מותר להדיוט ואינו נסקל כמ"ש רש"י ז"ל ונראה לפרש דה"ק מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרי' דלא מהימנינן ליה על עצמו לומר שעבר עבירה אצל אשתו לא אמרינן אלא מהימנינן ליה על אשתו לומר שעברה עבירה וכיון דנאמן ואפ"ה לא קטלינן לה מגזירת הכתוב א"כ סד"א דאותו פלוני נמי פטור ולא קטל ליה דקיימא לן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ולא דמי לפלוני רבעו לאונסו דנהרג פלוני ולא פטרינן ליה מהאי טעמא דשאני התם דלא שייך ביה עדות כלל דאונס פטר רחמנא אבל הכא שעברה ברצון שייך בה עדות ואי לאו דגזירת הכתוב הוא דקרוב פסול לעדות היתה נהרגת וכיון שהעדות בטלה לגבי דידה משום קורבה ה"א דפלוני נמי פטור דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כמ"ש בטור ח"מ סי' נ"א דשטר שכתבו לשנים והעדים רחוקים לאחד וקרובים לאחד פסול לשניהם כיון דעדות אחת היא קמ"ל דאדם קרוב אצל אשתו ולא מהימנינן ליה עליה אלא פלגינן דיבורא דמהימן שבא על אשה ולא על אשתו.

ובסמוך נמי קמיבעיא ליה מי אמרינן אין אדם קרוב אצל ממונו ומהימנינן ליה שנעשה העבירה בממונו וכיון דמהימנינן ליה ואפ"ה לא קטלינן לבהמה דאינה נסקלת על פי בעלים מגזירת הכתוב א"כ אותו פלוני נמי פטור דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה או

דלמא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו ואינו נאמן עליה ופלגינן דיבורא דמהימן שרבע שור ולא שורו וקטלינן לפלוני ופשיט דאין אדם קרוב אצל ממונו ושניהם פטורין כי ההיא דתמורה דנרבע ע"פ בעלים אינו נסקל.

אח"כ מצאתי בהשגת הראב"ד בפ"ב מהלכות עדות להרמב"ם ז"ל שכתב בשם המפרשים דפלוני רבע את שורי גם הרובע אינו נהרג משום דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה והיינו כדפי' וכן מצאתי בנמוקי יוסף: פלוני בא על נערה המאורסה והוזמו נהרגין ואין מפלמין פירש"י ז"ל דאין משלמין שהרי לא הזכירו שם האשה ולמאן מפסדי וכן פירש בסמוך גבי פלוני רבע השור שלא הזכירו של מי ותימה דא"כ לא שייך למימר דאין משלמין ממון כיון דאין כאן שום תובע ועוד מדקאמר נערה המאורסה בה"א ובסמוך נמי קאמר פלוני רבע השור ולא קאמר נערה מאורסה פלוני רבע שור משמע דאיירי דאנן ידעינן להו.

לכך נראה דה"ק פלוני בא על נערה המאורסה שהזכירו שמה ואמרו נערה פלונית אלא שלא הזכירו שם אביה והוזמו ובא אבי הנערה לתבוע מהן טובת הנאת כתובתה נהרגין ואין מ למין ממון דמצו למימר לחייב מיתה באנו כיון שלא התרו בהן כמ"ש התוספות לעיל דשפיר אפשר להיות זה בלא זה דכיון שלא אמרו בתו של פלוני מצו למימר סבורים היינו שאביה מת ומשום דידה לא משלמי ממון כיון דעלה מיקטלא אבל כשמזכירין שם אביה ואומרים בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין דלא מצי למימר לא באנו אלא לחייב מיתה כיון דאי אפשר זה בלא זה ועוד כיון דלא הזכירוה סתם והזכירו שם אביה אלמא דבאו נמי להפסיד את הכתובה.

ובסמוך נמי איירי שאומרים פלוני רבע את השור הזה מיהו כיון דלא הזכירו שם בעליו מצי למימר לא באנו אלא לחייב את פלוני מיתה כי היינו סבורים דשור של עובדי כוכבים ומזלות או של הפקר הוא ואפשר להיות זה בלא זה לכך כשבא בעל השור לתובעם אין משלמין ממון אבל כשמזכירין שם בעליו לא מצי למימר לא באנו אלא לחייב מיתה כיון דלא אפשר להיות זה בלא זה ועוד מדהזכירו שם בעליו אלמא דבאו נמי להפסיד את שורו: משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה והא דלא קאמר משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתה ב"ד משום דבעי לשנויי אפי' אליבא דר"מ דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממין מקרא אחרינא בפ"ק דמכות כמ"ש התוספות לעיל: כי מחית אגבא דחיי מחית תימא דמאי משני ליה אכתי תיקשי אומדנא למה לי למחיה ואי מאית בפלגא יפסוק ולא יוסיף להכותו אידך פלגא.

ועוד למה קרא לאשמעינן שלא יכה את המת פשיטא דמה תועלת יש להכות מת שאינו מרגיש ועוד דלמסקנא דדריש ונקלה אחיך אחר שלקה אחיך בעינן תו לא איצטריך לדרשא קמייתא ואם כן אמאי לא קאמר אלא ונראה לפרש דכי פריך למחיה ואי מאית לימות לאו שימות מיד תחת ידו קאמר דמילתא דלא שכיחא הוא שימות אדם מיד מחמת הכאות אלא אורחא דמילתא שיחלה ע"י כך וימות לאחר זמן.

והשתא ניחא הא דמשני כי מחית אגבא דחיי מחית כלומר דבעינן שימחה גברא בר קיימא דוקא הראוי לחיות דכל שאינו ראוי להתקיים אף ע"ג דעדיין לא מת אלא חולה לאו בכלל אחיך הוא הלכך בעינן אומדנא דחיישינן דלמא כי מחית ליה פלגא שוב לא

יהיה ראוי להתקיים ואם כן אידך פלגא כי מחית אגברא דלאו בר קיימא מחית דהוה ליה כמת ולאו אחיך הוא.

ופריך אלא הא דתניא כו' למחיה עשרים וחדא כו' פירוש נהי דאומדנא איצטריך כדי שלא יבא להכות אגבא דגברא דלאו בר קיימא הוא מכל מקום היכא דאמזוהו לקבל כ' למחיה כ' וחדא דאכתי גברא בר קיימא הוא וכי מיית בהך חדא כלומר דתו לא הוי בר קיימא לימות כיון דמלקות במקום מיתה עומדת ומשני אמר קרא ונקלה אחיך אחר שלקה אחיך בעינן הראוי להתקיים והשתא ניחא דלא הדר ביה משינויא קמא דאי לאו דרשא קמייתא הדרא קושיא לדוכתא למחיה עשרים וחדא ואי משום דבעינן אחיך אחר שלקה אימא דגברא דלאו בר קיימא כיון דאכתי חי הוא אחיך קרינן ביה אבל השתא דאיצטריך קרא לאשמעינן נמי דכי מחית אגבא דחי מחית ועל כרחך לא אתי קרא למעוטי אלא גברא דלאו בר קיימא אע"ג דאכתי חי הוא דאלו מת כבר לא איצטריך קרא למעוטי שלא יכנו דאטו בשופטני עסקינן להכות מת שאינו מרגיש אלמא דגברא דלאו בר קיימא לאו בכלל אחיך הוא א"כ הא דדרשינן מיניה נמי דאחר שנקלה אחיך בעינן היינו נמי שיהא בר קיימא דאם אינו בר קיימא אע"ג דאכתי חי לאו אחיך הוא ואין להקשות כיון דליכא אלא חד ייתורא מנא ליה למידרש מיניה תרתי יש לומר דטובא דרשינן מיניה דבפ"ק דמכות תנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתם שנאמר ונקלה אחיך לעיניך כשלקה הרי הוא כאחיך: חישוב חודש אין קידוש חודש לא מני רבי אליעזר היא תימה אם כן תיקשי דרבי מאיר אדרבי מאיר דבמתניתין קתני עיבור החדש בשלשה ועיבור השנה בשלשה דברי רבי מאיר ולעיל קתני בברייתא קידוש החדש ועיבור השנה בג' דברי רבי מאיר כמ"ש התוס'.

ועוד תימה כיון דרב אשי מוקי לה מתני' כר"א א"כ מאי איצטריך לדחוק ולפ' מתני' דעיבור דקתני היינו חישוב לימא דעיבור כמשמעו שצריך ג' לומר מעובר החדש כדקא סלקא דעתך ואי קשיא לא ליקדשה ביום שלשים וממילא כי מקדשינן למחר מיעבר החדש שעבר לימא מתניתין רבי אליעזר היא דאמר אין מקדשין כלל ולכך צריך שלשה שיאמרו מעובר מעובר וי"ל דודאי כיון דמתניתין דברי ר"מ קתני ור"מ אית ליה דמקדשין כדקתני ברייתא לכך איצטריך למימר דחישוב קתני דליכא למימר עיבור כמשמעו דא"כ לא ליקדשה וממילא ליעבר כי מקדשינן ליה למחר והא דדייק חישוב חדש אין קידוש חדש לא לאו אדר"מ דייק אלא אתנא דידן שסדר המשנה דייק הכי דכיון דקתני משמו של ר' מאיר דעיבור החדש בשלשה ולא קתני נמי משמו דקידוש החדש בשלשה דהא רבי מאיר קידוש החדש נמי אית ליה דבשלשה כדקתני ברייתא אלמא דתנא דידן שסידר המשנה סבר לה כוותיה דר"מ בחדא ופליג עליה בחדא ולכך קאמר חישוב אין קידוש לא מהני וכו' מיהו עיבור החודש דקתני תנא דידן על כרחך חישוב קאמר דליכא למימר עיבור ממש מדסיים בה דברי ר"מ יר"מ על כרחך חישוב קאמר דאלו עיבור לא ליקדשיה וממילא לעבר כיון דאית ליה דמקדשין וכן משמע מפ' רש"י ז"ל שכתב חישוב דעיבור לחשב אם יעברוהו דאלו קידוש סבר תנא דידן דלא צריך לקדושי מדלא כתב סתמא דאילו קידוש סבר דלא צריך לקדושי ונקט תנא דידן משמע כדפי' דאתנא דידן שסידר המשנה קא דייק אבל ר"מ אית ליה דקידוש נמי בשלשה.

דף יא אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה טעמא נראה כדי שיעיין כל אחד בינו לבין עצמו קודם שישא ויתן בדבר עם אחרים ולא יטעה לעבר שלא כדין: ורבי חייא מהיכא גמיר לה מדרבי מאיר וכו' דנקט להו על סדר הזמן שהיו זה קודם זה עד יהושע ומשה וה"ה דהוה מצי למימר דרבי חייא מיהושע גמיר לה אלא דעדיפא קאמר דאיכא למימר דרבי חייא מדר"מ נמי קא גמיר לה: אין מעברין את השנה אא"כ היתה צריכה מפני הגשרים וכו' כתבו התוספות והא דלא חשיב שלשה סימנים דלקמן משום דעל שנים מהן מעברין אבל הני אפילו אחד ועוד נראה דאין ענין אלו לאלו דלקמן חשיב אותן שלשה דברים שמעברין עליהן מדאורייתא אביב דכתיב שמור את חדש האביב פירות האילן דכתיב וחג הקציר ביכורי מעשיך תקופה דכתיב וחג האסיף תקופת השנה והכא חשיב אותן דברים שמעברין עליהן מדרבנן לעת הצורך לעולי רגלים ולהכי נקט אין מעברין את השנה אא"כ היתה צריכה וכו' ולא נקט נמי על ארבעה דברים מעברין על הדרכים וכו' כדנקט לקמן על שלשה דברים מעברין אלא דלקמן איירי בעיקר הדברים שמעברין עליהן ומדאורייתא לכך שייך למיתני על שלשה דברים מעברין אבל הנך דהכא דתקנתא דרבנן נינהו לעבר עליהן לעת הצורך לכך נקט אין מעברין את השנה פ"ה לעת הצורך אא"כ היתה צריכה משני הדרכים כו' דהנך צורך גדול נינהו אבל לא מפני צורך השלג והצינה וכו' דאין בהן צורך כולי האי.

וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות קידוש החדש שכתב על שלשה סימנין מעברין את השנה על התקופה וכו' ואלו הן הדברים שהן העיקר שמעברין בשבילו כדי שיהיו השנים שני החמה ויש שם דברים אחרים שהיו ב"ד מעברין בשבילן מפני הצורך ואלו הן מפני הדרכים וכו' דקדק בלשונו דמעיכרא כתב על שלשה סימנין מעברין את השנה ולא כתב ב"ד מעברין הדר כתב ויש שם דברי' שהיו ב"ד מעברין בשבילן משמע כדפי' דאותן ג' סימנים מדאו' נינהו ולהכי כתב שהן העיקר שמעברין בשבילו והנך ד' מתקנת ב"ד הן שתיקנו לעבר לעת הצורך: ולא מפני גליות ישראל שלא עקרו ממקומן נראה דאתי לאשמעינן דאף ע"ג דשולחין ומודיעין לב"ד שעדיין המה רוצים לעקור ולבא אפ"ה אין מעברין בשבילן דאי לאו הכי מאי קמ"ל פשיטא וכי בכל שנה ושנה יעברו בשבילן ובתוספתא דמכילתין פ"ב גרס איפכא אין מעברין את השנה אא"כ היתה צריכה וכו' מפני הגליות שלא יצאו ממקומן אבל אין מעברין אותה לא מפני הצינה וכו' ולא מפני הגליות שעלו ועדיין לא הגיעו.

ושמא מוטעת היא: ה"ג בתוספתא דמכילתין פ"ב העיד חנניא איש אונן לפני רבן גמליאל שאין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עברוה בגליל מעוברת וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות קידוש החדש שכתב ואין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה שהשכינה בתוכה שנאמר לשכנו תדרשו ואם עברוה בגליל מעוברת דף יב חשובי מחשבי גלויי לא מגלו תימא מאי קסלקא דעתך דמקשה דגלויי נמי מגלינן ומודיעין לגולה קודם ראש השנה שהשנה הבאה תהיה מעוברת והא אי אפשר לומר כן דהא אין מעברין על התקופה לחודא כדקתני לעיל על אחד מהן אין מעברין וקודם ראש השנה וכ"ש בירח אב אי אפשר לעמוד על האביב ועל פירות האילן אם יהיו כשיגיע ניסן ועצרת אם לאו דקודם ר"ה אכתי לא הוי זמן זריעה ור"ה לאילנות לא הוי עד ט"ו שבט ונהי דעל חשבון התקופה אפשר לעמוד הא אין מעברין אלא על ב' מהן ונראה לפרש דעל

תקופת ניסן לחודא מעברין שאם יודעין ב"ד על פי חשבון שתחול תקופת ניסן בששה עשר בניסן או ארבעה עשר מעברין את השנה ואין וששין לסימן אחר והכי איתא בהדיא בפ"ק דר"ה דשלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה לההיא שתא ולא לחוש לה דכתיבשמור את חדש האביב וכו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות קדוש הקדש דעל תקופת ניסן לחוד מעברין את השנה והא דקתני לעיל על שנים מהן מעברין על אחד מהן אין מעברין כבר כתבו התו' שם דלעיל בתקופת תשרי איירי אבל משום תקופת ניסן לבדה מעברין ולפי זה הא דקתני לעיל אין מעברין לא מפני הגדיים וכו' אבל עושין אותן סעד לשנה לאו כדפירש"י ז"ל שמצטרפין לאחד מג' סימנים קאמר דלשון סעד לא משמע כן דא"כ אינהו גופייהו צרכי עיבור נינהו ומעברין עליה ולא סעד נינהו ולא כן למיתני בהו לישנא דאין מעברין אלא סעד דקאמר היינו שאין מעברין בשב לן כלל אלא כשהשנה צריכה להתעבר מפני תקופת ניסן לחודא או מפני האביב ופירות האילן אז לרווחא דמילתא סומכין את דבריהם לחזק הענין וליפותו על ידן ואומרים ומודיעין שנה זו צריכה עיבור מפני התקיפה או מפני האביב ופירות האילן ועוד דג זליא רכיכין ואימרייא דעדקין וכן כתב בהדיא הרמב"ם ז"ל שם ק משמע בהדיא מדברי התוספות ספ"ק דר"ה שכתבו שיש דברים שאין הטעם תלוי בהן והן נעשין סעד לדבר ליישבו וליפותו כאותה ששנינו בפ"ק דסנהדרין אין מעברין את השנה מפני הגדיים והטלאים אבל עושין אותן סעד לשנה כיצד מהודעין אנחנא לכין דגולייא רכיכין והשתא ניחא מה שהודיעו אותן תרי מילי דגולייא רכיכין ואמרייא דעדקין משום דכל מה דאפשר ליפות ולישב העיבור עבדינן אבל לפירש"י ז"ל דאינהו גופייהו צרכי עיבור נינהו א"כ תרתי למה לי בחדא הוה סגי.

אבל תימה כיון דאין טעם העיבור תלוי בהנך כלל א"כ מאי שלח להו דזימנא דאביבא לא מטא כי לא מטי זימנא דאביבא מאי הוי אכתי ליכא אלא חדא ואין מעברין אלא על שנים. וי"ל דמכאן נמי מוכח דעל תקופת ניסן לחודא מעברין כדפירש דזימנא דאביבא היינו מפני תקופת ניסן דלכך לא שלח ואביבא לא מטא אלא זימנא דאביבא לחוד וזימנא דאביבא לחוד דאביב היינו כשהבית דין רואין שאין התבואה מבושלת עדיין אף על גב דזמן אביב הגיע דהיינו שהתקופה חלה קודם ששה עשר בניסן אם גם פירות האילן לא צמחו עדיין כדרכן מעברין וזימנא דאביבא היינו אפי' התבואה מבושלת ופירות האילן צמחו כדרכן אלא שלא הגיע עדיין זמן הבישול דהיינו שהתקופה חלה בששה עשר בניסן או אחר כך מעברין בשביל התקופה לחודא דילפי' לה בפ"ק דר"ה מדכתיב שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן וכן משמע בהדיא בריש פ"ד מהלכות קידוש החדש להרמב"ם ז"ל דאביב לחוד וזימנא דאביבא לחוד דזימנין דאביבא היינו מה שמעברין על התקופה: ב"ד ישבו וקבעו כל אחת ואחת בזמנה פירש"י ז"ל ולא רצופות הוה אלא כל אחת בזמנה דהא אמרינן מפני הדחק חשובי מחשבינן גלויי לא מגלינן משמע דסבירא ליה דאפי' חשובי לא מחשבינן לפני ר"ה אלא א"כ בשעת הדחק וכ"כ התוספות וקצת קשה דבחושבנא בעלמא כיון דליכא למיגזר מידי כי ליכא שעת הדחק נמי אמאי לא מחשבינן ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות קידוש החדש משמע דאפילו שלא בשעת הדחק חשובי מחשבינן שכתב שם יש לב"ד לחשב ולקבוע ולידע איזה שנה תהיה מעוברת בכל עת שירצו אפילו לכמה שנים אכל

אין אומרין שנה פלונית מעוברת אלא אחר ר"ה ודבר זה מפני הדחק אבל שלא בשעת הדחק אין מודיעין שהיא מעוברת אלא באדר ע"כ ועובדא דשלחו ליה לרבא בשעת הדחק הוה אע"ג דלא עברי אלא חושבנא בעלמא כדמסיק ה"ה דשלא בשעת הדחק נמי הוה שרי אלא דמעשה שהיה כך היה: שטומאה הותרה בציבור כתבו הת"י אין הדבר חלוי בציבור כדאמר'י בפ' הוציאו לו והא דנקט שטומאה הותרה בציבור נראה משום דרוב קרבנות שזמנן קבוע של ציבור הן ושאינן זמנן קבוע של יחיד הן והוה ליה כאלו אמר שטומאה הותרה בקרבן קבוע: דף יג מיתבי יום תקופה גומר כו' קשיא נראה דלכך קאמר קשיא ולא קאמר תיובתא אע"ג דתיובתא מעלייתא היא משום דאיכא לשנויי ולמימר איפוך ברייתא דשמואל דרבי יוסי אמר ששה עשר יום ור"י אמר אחד ועשרים יום והשתא ניחא דאיכא למימר דר"י אדר"י לא קשיא דהא דקאמר מר אחד ועשרים יום אנפילה קאי והא דקאמר עשרים יום קאי אחסרון וכדאמר בסמוך איכא בינייהו יום תקופה מתחיל ויום תקופה גומר ולא מסיימי.

ורבי יוסי אדרבי יוסי נמי לא קשיא דאיכא למימר דהא דקאמר ששה עשר לפני החג אין מעברין דוקא ששה עשר קאמר ואנפילה קאי וכיון דאית ליה יום תקופה מתחיל הוי כולי חג בתקופה חדשה ולכך אין מעברין וברייתא דשמואל דקתני וכמה רובה של חודש ששה עשר יום אחסרון קאי דכיון דנופלת בי"ז לא הוי כולי חג בתקופה חדשה לכך מעברין.

והא דקאמר ששה עשר לפני הפסח מעברין לאו משום דחייש לתקופת תשרי אלא משום תקופת ניסן דבעינן שיהא ניסן של חמה בחידושה של לבנה כדאמר בסמוך אליבא דאחרים וכיון שהתקופה חלה בששה עשר לא הוי ניסן של חמה בחידושה של לבנה אע"ג דיום תקופה מתחיל דאין חידושה של לבנה ממשיך טפי מט"ו יום.

כמ"ש התוספגת וטעמא דאחרים דאמרי ארבעה עשר יום איכא לשנויי כדמשני רבינא בסמוך אי נמי אחסרון קאי שחסרה י"ד יום וסבירא להו דיום תקופה גומר ולכך מעברין דלא הוי ניסן של חמה בחידושה של לבנה. ואין להקשות רבי יוסי דאמר ששה עשר לפני החג אין מעברין היינו ת"ק דאיכא למימר דלא אתי לאשמעינן אלא רישא דמלתא דששה עשר לפני הפסח מעברין ואידי דקאמר ששה עשר לפני הפסח מעברין קאמר נמי דששה עשר לפני החג אן מעברין וכיון דאיכא למידחי ולשנויי לכך לא קאמר תיובתא איכא בינייהו יום תקופה מתחיל ויום תקופה גומר ולא מסיימי אע"ג דששה עשר לפני החג אין מעברין דנקט רבי יוסי אחסרון קאי דומיא דששה עשר לפני הפסח מעברין דקאמר וא"כ ר"ש דאמר אף ששה עשר לפני החג מעברין ע"כ איהו נמי אחסרון קאי כיון דקאי עליה דר' יוסי מ"מ לא מסיימי דאיכא למימר דבחסרה חמשה עשר ונופלת בששה עשר נמי אית ליה לר' שמעון דמעברין דיום תקופה גומר ואידי דנקט ר' יוסי ששה עשר לפני החג אין מעברין קאמר ר"ש אף ששה עשר וכו' ורש"י ז"ל כתב ואע"ג דתרווייהו אמרי כחזא ששה עשר חז קאי אחסרון וחד קאי אנפילה ולא ידעינן הי מנייהו ולפי מה שפי' דר"ש ודאי אחסרון קאי ואפ"ה לא מסיימי דאיכ' למימר דנקט ששה עשר אידי דר' יוסי כדפירש' ואיכא למימר דששה עשר דווקא נקט ואית ליה יום תקופה מתחיל מיסמך סבי בשלשה כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות סנהדרין

והוא שיהיה אחד מהן סמוך מפי אחרים וכתב שם בכסף משנה דטעמיה כיון דאקשי ליה אביי לרב יוסף מיסמך מבי שלשה מנלן וכו' וסליק בקושיא פשיטא דלא בעינן שבעים ואחד ואם כן בחד סני ולדחוייה לברייתא דבעי שלשה אי אפשר אם כי יש לנו לומר דכי קתני בברייתא שלשה לאו בכלהו סמוכין עסקינן דאם כן קשיא דאביי אלא חד סמיך סגי ומיהו בעינן עמיה שנים דהווי שלשה ע"כ ותימה כיון דכחד סמיך סגי מאי קאמר בסמיך ר' חנינא ורב הושעיא הוה קא משתקיה רבי יוחנן למיסמכיהו לא הוה מסתייע מילתא כו' ופירש"י ז"ל שלא היה מוצא שנים שיצטרפו עמו לסומכו ה"ל לצרף אליו שנים דעלמא דשכיחי וצריך לומר דהרמב"ם ז"ל מפרש דהא דקאמר דלא הוה מסתייע מילתא היינו שהיתה השעה נטרפת וכ פירש"י ז"ל בפרק הפועלים גבי הא דקאמר דרבי הוה קא מצטער למסמכיה לשמואל ולא אסתייע ליה מילתא דף יד אין סמיכה בחוץ לארץ טעמא דמילתא נראה לפי שהסמיכה נמשכת איש מפי איש עד משה רבינו שנתן הקב"ה את רוחו עליו והוא סמך את יהושע וזקנים ונתן מרוחו עליהם וזקנים לאחרים ואחרים לאחרים כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' ד' מהלכות סנהדרין נמצא שכל הסומך את חברו משפיע עליו קצת מרוח הקדש הבא ונמשך עליו ממנו יתברך ונראה דלהכי הדיינים הסמוכים נקראים אלהים לפי שקבלו השפע הבא מאת האלהים איש מפי איש עד משה רבינו אשר נתן השם את רוחו עליו ולכך אין סמיכה בחוצה לארץ לפי שאין השכינה שורה על האדם בחוצה לארץ כדאיתא בפרק אלו מגלחין דפתח רבי אבא עליה דרב הונא ואמר ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה לו ואם כן אין שפע רוח הקדש חל על הנסמך בחוצה לארץ אלא סמיכה דמי שהוא נסמך נקרא זקן על שם חכמתו כדדרשינן בפרק קמא דקדושין זקן זה קנה חכמה ואע"ג דנוטרקון דזקן אינו אלא זה קנה ותו לא יש לומר דלא מקרי קנין בעולם אלא חכמה כדאמרי' בגמרא דעת קניית מה חסרת דעת חסרת מה קניית דרא קני מאי חסר דדא חסר מה קני ופירש"י ז"ל מה מועיל לו כל מה שיקנה וכיון דזקן נוטרקון זה קנה ע"כ היינו חכמה דליכא קנין אלא חכמה: אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים לר' יהודה וכו' וא"ת והא איצטריך למיכתב ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו לגופיה וכיון דאיצטריך לגופיה לא אתי למנינא כדאמר לעיל וי"ל דהוה מצי למיכתב כי ימצא חלל באדמה וגו' לא נודע מי הכהו והיה העיר הקרובה אל החלל ויצאו זקניך ושופטיך ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר לכך בעי למימר דאתו למנינא ומשני דאי כתיב הכי ה"א היכא דנמצא בעליל לעיר לא בעי מדידה והא כתיב ומדדו זקניך ושופטיך אל הערים וגומר ולא כתיב ויצאו הוה אמינא דשלוחן כמותן לכך כתיב ויצאו דמשמע הן עצמן: מתניתין דלא כי האי תנא תימא אי משום דמתני' לא חשיבא מלך וכהן גדול הכי נמי אשכחן גבי אין מוסיפין ע' העיר דבעינן מלך ונשיא ואורי' וכו' וכן גבי מוציאין למלחמת הרשות דבעינן מלך ומשוח מלממה כמ"ש התוס' והתוס' כתבו דבכל הנהו לא חשיב כולהי מילי אלא ע"א לחודא אבל הכא דסגי בג' או בה' אם איתא דצריך מלך וכ"ג הל"ל בהדיא ותימה דא"כ אכתי תיקשי דלקמן מוקי עולא הא דתנן אין דנין את השבט אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד בבאין על פסקי נחלות ובתחילתה של ארץ ישראל מה תחילתו בע"א וכו'.

ופריך אי מה תחילתה בקלפי אורים ותומים וכל ישראל אף כאן וכו' אלא מחזורתא כדרב מתנא ומאי קושיא דלמא אין הכי נמי דניבעו אורים ותומים וכל ישראל והא דלא

חשיב להו משום דלא חשיב אלא ע"א לחודי הו ובלאו הכי נמי דבריהם דחוקים דא"כ הכי נמי אע"ג דסגי בשלשה או בחמשה אכתי איכא למימר דלא חשיב כולי מלי אלא הך מלתא לחודא דלא חשיב הכא אלא מילי דסנהדרין דאיירי בהו.

לכך נראה דדייק לה מדקתני מתניתין סמיכת זקנים ועריפת עגלה עריפה בשלשה בחד בבא משמע דבעריפת עגלה לא בעינן מלך וכ"ג דומיא דמלך זקנים דלא בעינן מלך וכ"ג דליכא למימר דשבק להו משום דלא איירי אלא במילי דסנהדרין דא"כ הוה ליה למיתני עריפת עגלה באפי נפשיה כי היכי דלא ניתי למיטעי ולמימר דעריפת עגלה דיניה שוה כדין סמיכת זקנים.

וכן הא דתנן אין דנין את השבט כו' כיון דתני להו מתני' בהדי נביא שקר וכ"ג בחד בבא משמע ליה דלא בעינן אלא ע"א דומיא דאינך מדלא קתני להו באפי נפשיהו כי היכי דלא תיתי למיטעי לכך פריך שפיר אי מה תחילתה אורים ותומים וכו' וכ"כ התוספות ברפ"ב דשבועות דהא דפריך אי מה תחילתה אורים ותומים כו' היינו מדכייל להו בהדי נביא שקר וכ"ג: אל יחסר המזג כדאמרינן שאם הוצרך אחד מהן לצאת אם יש שם עשרים ושלושה יוצא ואם לאו אינו יוצא והיינו כמזיגת היין על חד תרי ואע"ג דפשו להו תרי דסנהדרין ע"א הוה יש לומר דחד מנייהו על גביהן הוה דהיינו המופלא שבב"ד ולא הוה מחשבון סנהדרין כמ"ש התוספות לקמן בפירקין דסנהדרין לא הוי אלא שבעים ולכך מדמה להו למזיגת היין דיין ניתן בשבעים אותיות וא"כ כשאחד מהן רוצה לצאת ליתנהו אלא ס"ט לכך קאמר אל יחסר המזג שאם יש שם כ"ג דהיינו שלישי של ס"ט יוצא ואם לאו אינו יוצא: נטע רבעי ומעשר שני וכו' אין דמיו ידועין לא קאי אנטע רבעי וכן מוכח בגמרא דקתני ברייתא איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין וכתבו התו' דטעמא דבנפע רבעי חיישינן אפי' בדמיו ידועין לפי שהאדם להוט לאכול פירות נטיעה זו וקשה דמאן ענין זה לזה וכי בשביל שהוא להוט לאוכלן יפדה אותן בפחות משויין ונראה כמ"ש רבינו שמשון ז"ל בפ"ה דמעשר שני דהא דקתני ברייתא איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין ולא קתני נמי איזהו נטע רבעי משום דכל נטע רבעי אין דמיו ידועין שהפודה נטע רבעי מצריך לפחות היציאה כדתניהתם ודמי היציאה אינן ידועין לכך בעינן ג' וא"ת אידך ברייתא דקתני מעשר שני שאין דמיו ידועין פודין אותו בשלשה לקוחות אמאי לא קתני נמי נטע רבעי ושמא נטע רבעי חמיר טפי ובעינן ב"ד חשוב ולא סגי בשלשה לקוחות ואע"ג דחד מנייהו עובד כוכבים ומזלות או בעלים וכ"כ רבינו שמשון ז"ל שם: הקדשות דמשלמי בהו שיתא ליבעו שיתא קשיא נראה דלכך נקט לשון קשיא משום דאיכא למימר דהקדשות שאני כיון דלא כתיב בהו אלא שלשה דהוי ב"ד שלם מהיכא תיתי להוסיף עליהן ועוד דאי נימא דבעו שיתא הוה ב"ד שקול ותו דמטלטלין שומתן ידוע טפי מקרקעות לכך בתלתא סגי אבל בקרקעות דכתיב בהו ארבעה א"כ ע"כ ארבעה בעינן ולא סגי לי' בתלתא אע"ג דהוי ב"ד שלם ולא חיישי' בהו נמי לב"ד שקול וגם אין שומתן ידוע כל כך כמו במטלטלין לכך מסתבר למימר בהו כיון דמשלמי בהו עשרה אתו כולהו למנינא: דף ט בשלמא לרבי יהודה היינו דכתיב כהן ואם תאמר ולרבי יהודה מי ניחא והא גבי הקדשות לא פליג אלמא מודה בהקדשות דלא בעינן כהן ואם כן כהן למה לי ויש לומר כיון דלא אתיא לגופיה אלא כהן קמייתא דפרשת ערכין ואינך כולהו מיעוט אחר מיעוט נינהו כדאמר בסמוך לכך מודה רבי יהודה בהקדשות דלא בעי כהן

כיון דלית בהו חד מנייהו דאתי לגופיה אבל בתלתא כהן דערכין ובעשרה כהן דקרקעות
חדד מנייהו אתיא לגופיה דנבעי כהן לכך סבירא ליה לר' יהודה דחד מנייהו צריך להיות
כהן ושמא רבנן ס"ל דכהן קמייתא דאתיא לגופיה משום קרקעות איצטריך ליה ולא
משום ערכין דקרקעות חמירי בלאו הכי דבעו עשרה והיינו דנקט ש"ס לשון קושיא
אימא לקטלא הוא דאתי פירוש מדנקט מתני' כמיתת בעלים כך מיתת השור אלמא ס"ל
דלא קטלינן ליה ולכך אייתר ליה קרא לדרשה דכמיתת בעלים כך מיתת השור דאי ס"ל
דקטלינן ליה והא דשור הנסקל בכ"ג מהיקשא יליף ליה הל"ל שור הנסקל בכ"ג שנאמר
השור יסקל וגם בעליו יומת ולישתוק כדקתני הרובע והנרבע בכ"ג שנאמר והרגת את
האשה ואומר ואת הבהמה תהרוגו ולא קתני נמי כמיתת איש ואשה כך מיתת הבהמה
אלא ודאי מייתורא דקרא יליף ליה ולא מהיקשא לכך פריך מנ"ל דמיותר הוא אימא
לקטלא הוא דאתי מיהו כי אתא לקטלא הקישא נמי ילפינן מיניה כמ"ש התוס' בתירוץ
שני אבל תירוץ ראשון נראה דוחק דלא משמע כן מברייתא דמייתי בסמוך דתני רמי
בר יחזקאל אם בהמה אם איש לא יחיה מה איש בעשרים ושלשה וכו' אלמא דילפינן
הקישא אע"ג דבהמה כתיבה ברישא ושמא התוספות סבירא להו דהך קרא דאם בהמה
אם איש מיותר הוא מדכתיב ברישא כל הנוגע בהר מות יומת: אין דנין לא את השבט
וכו' פירש"י ז"ל במחני' רובו של שבט שעבדו עוכ"ו במזיד לכאורה דבריו תמוהים
דא"כ מאי פריך כמאן לא כר' יאשיה ולא כר' יונתן דלמא כר' יונתן ס"ל דדוקא רובו
קתני אבל כולו לא ועוד דהא מסיק ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך וכ"כ
מהרש"ל ז"ל ולא קושיא היא כל דמתני' דקתני אין דנין לא את השבט ודאי כולה שבט
במשמע ומה שפירש"י ז"ל רובו של שבט לא אתי למעט כל השבט דכל שכן הוא אלא
משום דקיימא לן בכל מקום דרובו ככולו דמי כתב הכי וכדתנן בסוף מכילתין גבי עיר
הנידחת ועיר שיודח רובו אבל ר' יונתן דאמר ממאה ועד רובו של שבט ע"כ דוקא רובו
קאמר אבל כולו לא דאי כולו נמי קאמר א"כ מאי עד רובו דקאמר הל"ל ממאה ואילך
ועוד דומיא דרבי יאשיה דאמר מעשרה ועד ק' דדוקא עד ק' קאמר והיינו דפריך אלא
בשבט שהודח למימרא דבדינא דרבים דיינינן ליה כמאן וכו' דכיון דטעמא דבעינן ע"א
בשבט שהודח משום דהוה להו כעיר הנידחת א"כ ע"א וסייף חד דינא אית להו וכי היכי
דפליגי רבי יאשיה ורבי יונתן לענין סייף ה"נ פליגי לענין ע"א דמאי שנא וא"כ מתני'
דקתני אין דנין לא את השבט דמשמע כל השבט אתיא דלא כמאן ומסיק רבינא דיש
לחלק בין ע"א לבין סייף דרבי יאשיה ורבי יונתן דוקא לענין סייף פליגי דלמר בטפי
ממאה ולמר בטפי מרובא קטלינן להו כיחיד אבל לענין ע"א ליכא מאן דפליג דע"א
בעינן דדוקא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך
וה"ה נמי רובו כדפי' רש"י ז"ל דרובו ככולו דמי בכל מקום וכן משמע מדברי הרמב"ם
ז"ל דבפ"ד מהלכות עובדי כוכבים ומזלות כתב ויהיו המודחין ממאה ועד רובו של שבט
אבל אם הודחו רובו של שבט דנין אותן כיחידים ובפ"ה מהלכות סנהדרין כתב ואין
דנין לא את השבט שהודח כולו אלא בב"ד הגדול וצ"ל נמי דס"ל דיש לחלק בין דין
סייף לבין ע"א דבסייף אין דנין אלא ממאה עד רובו ולא רובו בכלל דרובו ככולו דמי
בכל מקום וכתוב יושבי העיר ולא כרך גדול כמ"ש הרמב"ם שם.

אבל לענין ע"א כל השבט נמי ע"א בעינן דדוקא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא וכו' וה"ה נמי רוב השבט כיון דבכל מקום רובו ככולו וכולו דנקט לאו דוקא: דף טו והא הזדה כי כתיבא בקטלא הוא דכתיב ורבי יוסי בר חנינא נראה דס"ל דאע"ג דגבי קטלא הוא דכתיב מ"מ גופא דקרא בהמראה איירי דוהאיש אשר יעשה בזדון דכתיב היינו שימרה בזדון וא"כ שפיר ילפינן מה להלן בשבעים ואחד דאינו נהרג עד שיזיד וימרה על פי ב"ד הגדול אף כאן וכו': הזדה הזדה לא גמיר ורבי יוסי בר חנינא דיליף הזדה י"ל דמנין ג"ש היה להם בקבלה איש מפי איש עד משה מסיני וס"ל לר"ל דדבר דבר ממנינא הוא ולא הזדה הזדה ור' יוסי בר חנינא ס"ל דהזדה הזדה ממנינא הוא ולא דבר דבר וכה"ג כתבו התוס' במסכת שבת פרק הזורק: פשיטא דאין סברא כלל שיתאספו שבעים סנהדרין למידן דיני ממונות בעלמא ולא איצטריך ליה לאביי למידק הך מלתא והיינו דלא פריך הכא ואימא ה"נ כדפריך לקמן ריש פ' כ"ג משום דלקמן אכהן גדול שעבר עשה ולא תעשה קאי דמחייב מלקות ויש סברא לומר דבעינן סנהדרי גדולה דמלקות במקום מיתה קיימא והוי דבר גדול קצח ולכך פריך ואימא ה"נ והיינו דמשני הדבר הגדול כתיב דבר גדול ממש כלומר דדבר גדול ממש בעינן דהיינו מיתה לאפוקי מלקות דלאו דבר גדול ממש הוא אבל ממון לא הוי דבר גדול כלל לכך לא שייך למיפריך ואימא ה"נ ואביי לא אתי לאשמעי' אלא דלא תטעי לומר כלל מדכתיב כל הדבר קמ"ל דכל לאו דוקא הוא: ואחרי אחיתופל כו' כתבו התוס' ושמא שני בניהו בן יהוידע היו קצת קשה דא"כ מאי ראייה מייתי דכי היכי דבניהו בן יהוידע היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהוידע אביו דלמא ובניהו בן יהוידע על הכרתי דנקט קרא היינו אביו של יהוידע הנזכר גבי אחיתופל וליכא למימר דהשתא נמי מייתי ראייה דכי היכי דבניהו בן יהוידע היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהוידע בנו דא"כ אפי' אי לא הוה אלא חד בניהו בן יהוידע אתי שפיר דאיכא למימר דבנו נמי היה נקרא יהוידע בתחילת מלכותו של דוד חשיב בניהו בן יהוידע אביו של יהוידע בן בניהו דאחיהופל הנזכר בסוף ימיו של דוד ומייתי ראייה כי היכי דבניהו בן יהוידע אביו היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהוידע בנו אלא ודאי ס"ל דאין להביא ראייה מן האב על הבן מניין שמעמידין שופטים לישראל פי' לכל ישראל בכלל דהיינו סנהדרי גדולה שבירושלים ת"ל שופטים תיתי מדלא כתיב שופטים ושופטים בכל שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך לשבטיך תתן לך דהוה קאי תתן לך על שעריך ושבטיך דוקא וסמך ליה תתן לך לשופטים ושופטים לכך דריש ליה באפי נפשיה לומר שמעמידין נמי שופטים לכל ישראל דהיינו ב"ד של ע"א ר"י אומר אחד ממונה על כולן והיינו המופלא שבב"ד כמ"ש התוספות ובספרי גרסינן בהדיא מניין שמעמידין שופטים לכל ישראל דב"ד של ע"א על כל ישראל הוי נראה דלהכי דריש מעיקרא לשבטיך והדר דריש שעריך אע"ג דשעריך כתיב תחילה משום דנקש להו כסדר המעלות בתחילה לכל ישראל ואח"כ לכל שבט ושבט ואח"כ לכל עיר ועיר: לשבטיך ושפטו מצוה בשבט וכו' דריש הכי מדסמך קרא לשבטיך לושפטו ולא כתיב שופטים ושופטים תתן לך לשבטיך בכל שעריך וגו' הא שבטיך מוסב על תתן לך כמו שפירש"י ז"ל בפרשת שופטים דא יו עמך ואת בהדייהו לכאורה תימא כיון דסתמא דש"ס דחי לה דאיכא למימר עמך משום שכינה א"כ ה"ל לאתויי קרא דונשאו אתך מעיקרא ולמה ליה לאתויי קרא דעמך כלל וי"ל דבתר דמייתי ראייה מאתך דאת בהדייהו

קאמר איכא למילף נמי מעמך דאת בהדייהו קאמר דמסתמא עמך דומיא דאתך קאמר וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות סנהדרין דמייתי ראייה דבעינן ע"א לסנהדרין גדולה מדכתיב והתיצבו שם עמך ולא מייתי קרא דאתך: אלא דלא פסק הענין תמוה דלמאי נפקא מינה קול מ"ת קיים לעולם ונראה שבשעת מ"ת יצא השפע מאתו יתברך והשפיע על הר סיני כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה מדרש ואגדה הכל נאמר לו למשה מסיני וכל העוסק בתורה לשם שמים השפע ההוא מחזיר עליו ונח עליו וזוכה לחדש חידושי התורה ע"י השפע ההוא שהוא כדמות רוח הקדש והיינו מ"ש חז"ל וידבר אלהים את כל הדברים האלה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר בסיני והיינו הא דאיתא בפרק הפועלים מכאן ואילך התורה מחזרת על אכסניא שלה ושם מפורש באריכות:..

ואי אמר מילתא שמעינן ליה פירש"י ז"ל שהוא מראה פנים לזכות ומראה פנים לחובה ומש"ה מספקא ליה ולפי זה צ"ל דאשמעינן דלא מיבעיא דעושין ב"ד שקול בסוף הדין דלא סליק למנינא בשעת גמר דין כיון דאמר איני יודע אלא אפילו לכתחילה דהיינו בתחילת הדין אין נושאים ונותנים עמו כלל ואין שומעין טעמים שלו וזה דוחק ע"כ נראה דה"ק במוסיפין עושין ב"ד שקול לכתחילה פירוש דכל האומר איני יודע כמאן דליתיה דמי ויוצא לחוץ שומעין דבריו עוד ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא האי דקאמר איני יודע כמאן דאיתיה דמי דהוה אמינא דלכתחילה אין עושין ב"ד שקול דהאי דאמר איני יודע אע"ג דמוסיפין אכתי הוא במנין עשרים ושלושה ונפקא מינה דאי אמר מילתא שהוא רוצה עתה לחזור בו ולהסכים עם המחייבין או המזכין הוה אמינא דשמעינן ליה וסליק למנינא והא דקיימא לן דבמוסיפין איכא ב"ד שקול היינו בדיעבד כגון שאותו שאמר אינו יודע אכתי אומר אינו יודע דאז הוה כמאן דליתיה ופשו להו כ"ד אבל לכתחילה לא קמ"ל וכן משמע מדברי התוספות בר"פ אחד דיני ממונות גבי הא דקאמר רב פפא בא' מן התלמידים שכתבו שם תימה הא אמרי' בספ"ק דאי אמר איני יודע ואי אמר טעמא למילתיה לא שמעינן ליה ולא יהא אלא כאחד מן התלמידים וי"ל דהתם באומר טעמא לחובה והכא באומר טעמא לזכות משמע דס"ל דהשתא לא מספקא ליה אלא אומר טעמא לחובה לחוד וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות סנהדרין דאירי שאותו שאמר איני יודע הוא חוזר בו אלא דבדיני נפשות לא שמעינן ליה ובדיני ממונות שומעין לו שכתב שם בין שהיה זה שאמר איני יודע הוא שאמר איני יודע בתחילה בין שאמר אחר הולכים אחר הרוב: שיודע לטהר את השרץ פי' ר"ת ז"ל שיודע לטהר מטומאת נבלות ואין הל' משמע כן מדנקט סתמא.

ועוד דבפ"ק דעירובין קאמר שאין בדורו של ר"מ כמותו מפני מה לא קבעו הלכה כמותו מפני שלא עמדו חבריו על סוף דעתו שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים ומייתי ש"ס עלה תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ בק"נ טעמים משמע שהיה מטהר את השרץ לגמרי דומיא דר"מ שהיה אומר על טמא טהור וכו': כל עיר שאין בה שנים לדבר פירש"י ז"ל בע' ל' ותימה דא"כ הא דרב פליגא אהא דאמר ר"י לעיל אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה וכו' ויודעים בע' ל' דלדידיה צריך שיהו כולן יודעין בע' ל' כדאיתא בהדיא במנחות פ' ר' ישמעאל דאהא דקאמר התם דמרדכי היה יודע ע' ל' פריך ש"ס כלהו סנהדרין נמי הוה ידעי ע' לשון

דאמר ר"י אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה כו' ויודעים בשבעים לשון ומשמעות הסוגיא דרב לא אתי לאיפלוגי אדרבי יוחנן ועוד קשה דמידי הוא טעמא כדי שלא תהא סנהדרין שומעות מפי תורגמן א"כ כי אית בהון ב' וג' מאי הוי אכתי כולהו אינך אין שומעין מפי העדים אלא מפי חבריהן והוה ליה עד מפי עד ועוד כיון דלר"י כולהו סנהדרין בעינן שיהו יודעין בשבעים לשון אמאי קתני ברייתא שלישיית אין למעלה הימנה ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות סנהדרין משמע דס"ל דהא דאמר רב שנים לדבר לאואשבעים לשון קאי אלא ה"ק כל עיר שאין בה שנים יודעין לדבר ללמד ולהורות בכל התורה כולה ואחד יודע לשמוע לשאול ולהשיב בכל התורה כולה אין מושיבין בה סנהדרין: רופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות פירש"י ז"ל דכל הני חד גברא הוי וזה תימא דהא מלמד תינוקות אסור לעסוק במלאכה אחרת כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות תלמוד תורה מלמד תינוקות שהוא מניח התינוקות ויוצא או שהוא עושה מלאכה אחרת עמהן הרי זה בכלל ארור עושה מלאכה ה' ברמיה ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות סנהדרין משמע דהא דקתני נגבית בשנים ומתחלקת בג' היינו שני גבאי צדקה ועוד שלישי שיצטרף עמהן בשעת חלוקה ורופא אומן ולבלר ומלמד תינוקות תלתא גברי הוו ולא גרסי' רופא ואומן אלא רופא אומן וחד מלתא הוא רופא שהוא אומן: דף יח פשיטא דהכי הוה ושמת עליהם שרי אלפים וכו' וא"ת מאי קמ"ל ברייתא וי"ל דאע"ג דכי מפקת ששים רבוא ושש מאות לשרי אלפים לא משכחת לה בתר הכי ששת אלפים לשרי מאות קמ"ל דאפ"ה הכי הוה וכמו שכתבו התו' דחשבון השררות קא חשיב ותירוץ ראשון שכתבו התו' נראה דוחק קצת דצ"ל דשרי עשרות היו מבני עשרים שהן עצמן היו מן החשבון וכל אחד שר על תשעה והוא עשירי דליכא למימר דהנך נמי מן הזקנים היתרים מבני ששים היו דא"כ כל אחד היה שר על עשרה ומתני' לא משמע הכי דקתני ר' נחמיה אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות אלמא דכל אחד היה שר על תשעה דאי לאו הכי מאתים וחמשים ושלשה ליבעי וזה נראה סברא דחוקה לומר שכל השרים היו מן הזקנים חוץ משרי העשרות מאי שנא הני מהני והא דקתני נמצאו דייני ישראל דשבעת ריבוא וכו' אע"ג דפשוט הוא י"ל דאורחא דקרא נמי הכי הוא למיכתב מעיקרא פרטי החשבון ובתר הכי כלל החשבון כולו כדאשכחן בפ' במדבר סיני: כהן גדול פרק שני כהן גדול דן פשיטא תימא אמאי לא משני דסד"א שאין דנין אותו משום זילותא ומתוך שאין דנין אותו הוא אינו דן ומה שפירש בזה הרב מטרווי"ש כבר דחו התוס' דבריו דודאי כל היכא דאיכא חידוש מדן או מדנין תני זה אגב זה וכו' והתוס' תירצו דלא משני הכי משום דאיכא למימר דאדרבא לאידך גיסא וכו' וגם זה נראה דוחק דהך שינויא הוה עדיפא ממאי דמשני דתני רישא אידי סיפא ונראה דהכי פריך כ"ג דן פשיטא דמקרא מלא הוא בספר שמואל גבי עלי שהיה כ"ג וכתוב גביה והוא שפט את ישראל מ' שנה ומשני דנין אותו איצטריכא ליה ואידי דתני דנין תני נמי דן ופריך הא נמי פשיטא וא"כ לא ליתני מידי אמר רב יוסף מעיד למלך מדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות עדות משמע שפסק כרב יוסף שכתב כ"ג אינו חייב להעיד אלא עדות שהוא למלך ישראל בלבד וכתב שם בכסף משנה דצריך עיון דהא לא קיימא הכי ונראה דרב יוסף מוקי לה מתניתין דתני מלך לא דן וכו' במלכי ישראל כדאמר רב יוסף לקמן ומתני' דקתני מעיד למלך במלכי בית דוד איירי וכן משמע דאי

לאו הכי מאי קסלקא דעתיה דרב יוסף דאמר מעיד למלך וכי לא ידע סיפא דמתני' דקתני בהדיא מלך לא דן ולא דנין אותו כו' מיהו רבי זירא סבירא ליה דכולה מתניתין מסתמא במלכי ישראל איירי כמ"ש התוספות: דף יט אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו כתבו התו' וא"ת וכי איך יכול לדון והא אמרי' לעיל אין מושיבין מלך בסנהדרין משום דכתיב לא תענה על ריב נראה דלא קשיא מידי דדוקא בסנהדרין אין מושיבין אותו ומשום לא תענה על ריב אבל כשהוא רוצה לדון יחידי דלא שייך האי טעמא שפיר מצי לדון ובהכי אתי נמי שפיר מה שהקשו התו' לעיל מאי קמ"ל דאין מושיבין מלך בסנהדרין מתני' היא מלך לא דן כו' דהא דתנן המלך לא דן לאו דינא קתני אלא תקנתא בעלמא דתיקנו הכי במלכי ישראל משום עובדא דינאי אבל מלכות בית דוד דן ודנין אותן ומלכי ישראל נמי קודם תקנתא היו דנין ודנין אותן ואשמעינן ברייתא דהא דמלכי בית דוד דנין וכן מלכי ישראל קודם התקנה היינו דוקא יחידי אבל בסנהדרין אין מושיבין אותו משום לא תענה על ריב: דכתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט אע"ג דטובא קראי כתיבי שהיו דנין דגבי דוד כתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה וגבי שלמה כתיב ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך מ"מ לא אשכחן דקפיד קרא עלייהו שיהיו מחוייבים לעשות משפט אלא הך קרא דכה אמר ה' וגו' ואי לאו הך קרא איכא למימר דכי גזרו רבנן ואמרו המלך לא דן וכו' אמלכי בית דוד נמי גזרו דכיון דבא תקלה ע"י שדנו את המלך גזרו אכולהו מלכים דמעיקרא היה להם רשות לדון כשרצו וגזרו חכמים שלא ידונו עוד אבל כיון דאשכחן דמחייב הכתוב וצוה לבית דוד שיעשו משפט ע"כ צ"ל דלא גזרו אלא על מלכי ישראל דאין כח ביד חכמים לגזור ולעקור מצות הכתוב שצוה לבית דוד שיעשו משפט: באותה שעה אמרו המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד וכו' לכאורה משמע דלא מעיד נמי באותה שעה אמרו וקודם לכן היה מעיד ולא יתכן דא"כ תיקשי כדפריך לעיל מעיד והתניא והתעלמת פעמים שאתה מתעלם וכו' ואיך היה מעיד קודם לכן דאפי' אם הוא רוצה למחול על כבודו ולהעיד אינו רשאי דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול לכך נראה דמעיקרא נמי לא היה מעיד ואידי דנקט לא מעידין אותו נקט נמי לא מעיד: שאור סבר מלוה ופרוטה דעתיה אמלוה ואע"ג דדעתיה דדוד ודאי אפרוטה הוה דהא כבר אמר ליה שאול מלוה אית לך גבאי והמקדש במלוה אינה מקודשת שמא י"ל משום דקי"ל כל המקדש אדעתא דרבנן הוא מקדש וכיון דקים להו לרבנן דמלוה ופרוטה דעתיה אמלוה ואינה מקודשת הלכך אפי' אי איתרמי מלתא דאית ליה דעתא אפרוטה בטלה דעתו אצל כל אדם ואין קידושיו קידושין דאפקועי רבנן לקידושין מיניה: אהרן ילד ומשה לימד לפי' נקראו על שמו דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע הן ונראה לפרש עוד דלכך נקראו על שמו לפי שנתקיימו ע"י תפילתו שלא מתו בעון העגל כדפירש"י ז"ל בפרשת עקב גבי ובאהרן התאנף ה' מאוד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן וכתב להשמידו זה כילוי בניו והועילה תפילתו לכפר מחצה ומתו שנים ונשארו שנים: דף כ ויקונן המלך אל אבנר נראה דלכך כתיב אל אבנר ולא על אבנר משום דאבנר הוה קאי התם כאלו היה חי כדאיתא בגמרא אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא: דרגש סירוגו מתוכו כו' תימה מאי נפקא מינה וכי תיקון מיטות אתי לאשמעינן ועוד תימה דמשמע דאין הפרש בין דרגש למטה אלא דזה סירוגו מתוכו וזה סירוגו מעל גבה אבל שניהן עשוין מעור וכ"כ רש"י ז"ל בהדיא במסכת מועד קטן דמטה נמי עשוין

מעור ואם כן לפירש"י ז"ל דדרגש א"צ לכפותו שלא יתקלקל העור בליחלוחית הקרקע מטה נמי לא ליבעי כפייה מהאי טעמא ורשב"ג נמי דאמר דרגש מתיר קרביטין אמאי לא חייש לקלקול העור ע"כ נראה דקלקול העור לאו מילתא היא וטעמא דרבנן דאמרי דרגש א"צ לכפותו משום דלאו מטה חשובה היא אלא מטת עראי לפי שאין מסרגין אותה בחוזק כדרך שמסרגין שאר כל המטות כדאמר בסמוך לכך לא בעיא כפייה דאינה בכלל כפיית המטה וכן משמע מפירוש רבינו נסים ז"ל בפרק הנודר מן הירק דמהאי טעמא תנן התם דהנודר מן המטה מותר בדרגש לפי שאינה בכלל מטה כיון דלא חשיבא והשתא ניחא דקאמר ר' יוחנן דרגש סירוגו מתוכו כו' דאתי לאשמעי' טעמא דמילתא דדרגש לא בעי כפייה כמו מטה וקאמר דדרגש סירוגו מתוכו וכיון דאין מרכיבין העור בארוכת המטה אלא עונבין ראשי הרצועות התלויין בעור מתוכו מטת עראי היא ולא חשיב מטה אבל מטה כיון דמסרגין העור מעל גבי הארובה חזקה היא וקבועה לכך בעי' כפייה ומסיק דהא והא מתוכו מיהו מטה כיון דאעולי ואפוקי בבזיוני שמכניס ראשי החבלים בנקבי הארובה ומסרג חזקה היא וקבוע לכך בעי' כפייה אבל דרגש כיון דאעולי ואפוקי באבקת' דהיינו בלולאות התלויות בארובה שבהן מכניסין ראשי רצועות העור לאו חזקה וקבוע היא ולא חשיבא לכך לא בעי כפייה מיהו קשה לפי זה כיון דדרגש לא בעי כפייה לרבנן מן הדין הואיל ולא חשיבא א"כ זקיפה נמי לא ליבעי ואהא קאמרי אלא זוקפו אבל לפי רש"י ניחא דמן הדין בעי' כפיה אלא כדי שלא יתקלקל העור סגי לה בזקיפה וי"ל דהא דקתני אלא זוקפו לאו דבעי זקיפה אלא מניחה כמות שהיא זקופה קאמר דלא בעי' כפייה וכן משמע מדקתני אלא זוקפה ולא קתני אלא זוקפה ודיו כדאמר בסמוך מטה שנקליטיה יוצאין זוקפה ודיו משמע דמניחה כמות שהיא זקופה קאמר וכן פי' הרא"ש ז"ל בפרק הנודר מן הירק דמניחה זקופה קאמר: וכן היה רי"א וכו' וא"ת מאי וכן והא מילתא אחריתי קאמר וי"ל דכיון דס"ל לר"י דלא נאמרה הפרשה אלא כדי לאיים עליהם שינהגו בו כבוד אלמא שפיר הוא להעמיד מלך כיון דצוה הכתוב על כבודו לכך קאמר וכן היה רי"א דמצוה הוא להעמיד מלך: דף כא דאפילו כאביגיל לכאורה משמע דתלת גווני נשים נינהו אותן דודאי מסירות ואותן דודאי אינן מסירות כאביגיל וסתם נשים וקשה דא"כ מנא ליה לר"ש דלא ירבה אפילו כאביגיל דלמא אותן דודאי אינן מסירות מותר להרבות ולא יסיר אתי לאשמעינן דאפי' אחת ומסירה ודאי לא ושתנה ולא ירבה בסתם נשים קאמר דעד שמנה עשר מותר טפי מהכי חיישינן וליכא למימר דסתם נשים מסירות את לבו וליכא אלא תרי גווני נשים דא"כ לר"ש דאמר אפי' אחת ומסירה את לבו לא ישאנה לא יהיה המלך מותר בסתם נשים אלא בנשים כאביגיל וזה דוחק דנשים כאביגיל לא שכיחי ושמא י"ל דודאי ליכא אלא תרי גווני כשרות ושאין כשרות ואפילו כאביגיל דקאמר ר"ל נשים כשרות: והששי יתרעם לעגלה אשת דוד בכולהו לא כתיב אשת דוד כי אם בעגלה לפי שהיתה חשיבה וחביבה מכולן דעגלה זו מיכל בת שאול המלך לכך קרי לה אשת דוד כדפירש"י ז"ל בפרשת ויגש גבי בני רחל אשת יעקב דבכולן לא נאמר כן לפי שהיתה עיקרו של בית וחביבה עליו.

ונראה דהיינו טעמא דמתני' דקתני לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה ודחיק נפשיה לומר דעגלה זו מיכל ועד אותו מעשה היה לה בנים ומכאן ואילך לא היה לה ולא קסבר דמיכל לאו היינו עגלה כדמשמע פשטא דקרא ויכול להרבות עד עשרים ואחד אלא כיון

דקרי לה לעגלה אשת דוד מסתמא זו מיכל דאין סברא לומר שהיה לו אשה חשובה ועיקרו של בית טפי ממיכל בת שאול המלך: ואלו מעשה דמיכל בת שאול בירושלים הוה ואמר רב יהודה וכו' לא בעי ש"ס למדחי אוקימתא דרב חסדא דא"כ מאי איצטריך לאתווי הא דרב יהודה ואיתימא רב יוסף אלא הכי פריך מכדי בנים היכא קא חשיב להו בחברון וכו' וא"כ מאי קשיא ליה לרב חסדא מהאי חדא דולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה והלא הך קרא נאמר לפרעון חטאתה שחטאה בירושלים אחר שיצאו מחברון במה שבזתה את דוד וא"כ שפיר איכא למימר דבחברון הוה לה בנים אלא אימא אין ה"נ עד אותו מעשה היה לה וכו' וכן משמע מפירש"י ז"ל: והכתיב ויקח דוד עוד פלגשים ונשים מירושלים וכו' וא"ת מאי קא ס"ד דפריך הכי פשיטא הוא דאיכא לשנויי למלווי שמנה עשר וי"ל משום דמעיקרא כתיב האי קרא דויקח דוד ובתר הכי טובא כתיב עובדא דבת שבע דקאמר ליה נביא ואוסיפה לך כהנה וכהנה לכך פריך והכתיב ויקח דוד וגו' א"כ טפי משש נשים הוה ליה מעיקרא וכי א"ל נביא ואוסיפה לך כהנה וכהנה ע"כ טפי משמנה עשר נשים קאמר ליה ומשני דאף על גב דויקח דוד מעיקרא כתיב בהך עובדא דבת שבע הוה ולא לקחן אלא למלווי שמנה עשר דלא בא הכתוב אלא להזכיר מעשיו של דוד ולא הזכירן על הסדר וכן משמע דגבי קרא דויקח דוד כתיב ואלה שמות הילודים לו בירושלים וקחשיב שלמה בנה של בת שבע אע"ג דעובדא דבת שבע בתר הכי טובא כתיב.

מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת כלומר כתבו לכם תורה איש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ומייתורא דלכם קדריש דמשמע משלכם בעינן ולא סגי ליה בשל אבותיו ומהני' נמי מייתורא דלו קדריש מדכתיב וכתב לו את משנה התורה.

ונראה דיחיד הכותב ספר תורה לעצמו ונותנה לבה"כ לקרות בה בציבור ומקדישה לאו שפיר קעביד דכיון שמקדישה הרי היא של הקדש ולא שלו היא ושוב אינו יוצא בה ידי חובתו דלכם כתיב שלכם בעינן כדאשכחן בארבע מינין שאין אדם יוצא בשל חבירו מדכתיב בהו ולקחתם לכם. וליכא למימר דבכתיבה לחוד תליא מילתא דכיון דכתב לעצמו ספר תורה יצא ידי חובתו וסגי ליה אע"ג דמקדישה בתר הכי זה אינו דיחיד שכתב ס"ת לעצמו ואח"כ נאבדה פשיטא שצריך לכתוב לו ס"ת אחרת כדמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מלכים שכתב בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ס"ת לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו ואם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב שני ס"ת וכו' וא"כ יחיד נמי כשנאבדה לו ס"ת שלו פשיטא דצריך לכתוב לו אחרת דבס"ת שמניח בבית גנזיו אין לחלק בין יחיד למלך לענין אבידה לכ"נ דאין להקדיש ס"ת אלא א"כ כותב לעצמו אחרת.

ומ"ש בזה על הרמב"ם ז"ל עיין בכסף משנה שם דף כב ואידך האי שויתי מאי דרש ביה מהרש"ל כתב אין לפרש ואידך דלא ס"ל וכתב את משנה תורה לשני תורות וכו' דמאי פריך שמא לאותה ס"ת יחידה הוא עושה כך. ועוד מי איכא דלא סבירא ליה שיש למלך שני ספרי תורות דאם לא כן וכתב לו דגבי מלך למה לי הרי אפי' כל הדיוט וכו' ועוד הלא סתמא דמתניתין קאמרה דגבי מלך בעינן שני תורות וכו' עכ"ל ולא קשיא

מידי דודאי מאן דדריש את משנה לכתב הנשתווון אית ליה דמלך נמי בחד ס"ת סגי ליה ואיצטריך למיכתב קרא דוכתב לו לאשמעינן שיכתבנה לעצמו ולא יתנאה בשל אבותיו לאפוקי הדיוט דסגי ליה בשל אבותיו ולית ליה דרשה דרבא דדריש מקרא דועתה כתבו לכם דהדיוט נמי מצווה לכתוב משלו דמלתא דרבא אתיא כמאן דדריש את משנה תורה לשתי תורות דלדידיה שפיר איכא למימר דהדיוט נמי לא יתנאה בשל אבותיו וממתני' לא שמעינן אי תרתי קא בעי אי בחדא סגי ליה דלא אתי לאשמעינן אלא דצריך לכתוב לשמו ובהכי פליגי אביי ורבא דאביי מוקי לה בחדא ולהכי אקשי ליה לרבא ורבא מוקי לה לשתי תורות.

והא דפריך ואידך האי שויתי מאי דריש ביה שפיר פריך דמאן דדריש אח משנה לכתב הנשתווון וסגי ליה בחדא על כרחך צריך לומר דבבית גנזיו היה מניחה ולא עשאה כמין קמיע דכיון דלא היה לו אלא אחת ודאי היתה כתובה כתיבה גסה ועשויה כתיקונה ארכה ששה ספחים כשאר ספרי תורות דלא גרע מלך מהדיוט וס"ת כי האי"לא שייך לעשותה כקמיע לנושאה תמיד ועוד דדוקא למאן דבעי תרתי מוקמינן חדא לקמיע דאי לאו הכי תרתי למה ליה אבל למאן דאמר דסגי ליה בחדא אין סברא לומר דעשאה כקמיע דקמיע מאן דכר שמיה לכך פריך ואידך האי שויתי מאי דריש ביה.

ולפי זה שפיר גרסי' לעיל בברייתא קמייתא אותה שיוצאה ונכנסה עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו וכו' ומהרש"ל וצריך למוחקו כיון דהוה סבר דליכא מאן דפליג דשני ספרי תורות קא בעי: כל המגרש את אשתו הראשונה אפי' מזבח מוריד עליו דמעוה יש לפרש לפי שאדם וחזוה נבראו גוף אחד דו פרצופין ומן המזבח נבראו כמ"ש חכמים עפר מן האדמה ממקום שנאמר מזבח אדמה תעשה לי לכך כל הבוגד באשת נעוריו שהיא בת זוגו מתחלת היצירה ומגרשה עושה כמין פגם במזבח שנבראו ממנו לכך מוריד עליו דמעוה ועוד י"ל דאיתא במסכת סוטה דרש ר' עקיבא איש ואשה שזכו שכינה ביניהם לא זכו אש אוכלתן ופירש רש"י ז"ל זכו שלא היה הוא נואף והיא נואפת שכינה ביניהם יו"ד באיש וה"א באשה ונראה דדריש הכי משום דקשיא ליה מה נשתנה שמות איש ואשה משמות שאר זכר ונקבה דלית לה לנקבה אלא ה"א יתירא על הזכר כגון פר פרה כבש כבשה איל אילה תיש תיישה וא"כ באיש ואשה נמי מה נפשך או איש ואישה הוה ליה לקרותן או אש ואשה מבעיא ליה לכך סבירא ליה דכיון דתרוייהו גוף אחד נבראו שם אחד לשניהם הוא דאיכא דהיינו אש אלא שהקב"ה שיתף שמו ביניהן ומלא את שמותם בשמו יו"ד באיש וה"א באשה.

ונראה כי זה רמז הכתוב לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת דכיון דתרוייהו גוף אחד נבראו שלא כשאר כל זכר ונקבה לכך נקרא אשה שלא כדרך שאר שמות לפי שהם שניהן אש והקב"ה שיתף שמו ביניהן והיינו דסמוך על כן יעזוב איש את אביו וגומר ודרשו חז"ל לאסור העריות דכיון שהוא ית' שיתף שם י"ה ביניהן צריכין להיות גדורין מן העריות ששם של י"ה מורה על גדר הערוה כדפי' רש"י ז"ל בפרשת פנחס גבי החנוכי שהיו העובדי כוכבים ומזלות מבזין אותן ואומרים מה אלו מתיחסין על שבטיהם סבורים הם שלא שלטו המצריים באמותיהן וכו' לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהן ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וזהו שנאמר שבטי י"ה

עדות לישראל השם הזה מעיד עליהם אלמא דשם זה מורה על גדר הערוה ובהכי נחא מה שהטיל עליהם שם זה כיון שהוא משותף בין איש לאשה.

וכיון דשם של י"ה משותף בין איש לאשה כשזכו ויש שלום ביניהם נמ"א כשלא זכו כביכול מתישין כח שם זה כמ"ש חז"ל צור ילדך תשי שמחישין כח של מעלה והיינו דאמר ר' אלעזר שכל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות לפי שיסוד המזבח עומד בשם של י"ה דהכי משמע בפרק החליל דקאמר התם הני ט"ו שיר המעלות כנגד מי אמרן דוד אמר ר' יוחנן בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעי למישטפיה עלמא אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למיכתב שם אחספא ומשדי ביה לאחותי לדוכתיה כו' נשא אחיתופל ק"ו בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לפשות שלום בין כל העולם כולו לאביהם שבשמים עאכ"ו א"ל שרי כתב שם אחספא שדי ביה נחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי כיון דחזא דנחית טובא אמר כמה דמדלי טפי מרטיב עלמא אמר ט"ו מעלות ואסקיה חמיסר אלפי גרמידי ואוקמי באלפי גרמידי ונראה דשם זה דכתב אחספא שם י"ה הוה שעל ידו העולם מתקיים לפי שנברא על ידו שנא' כי ב"ה ה' צור עולמים ולכך כי בעא תהומא למיחרב עלמא שדא ביה שם זה ונתקיים.

ועוד נראה כי בשם של י"ה העולם מתקיים שאין התהום יוצא ושוטפו דלהכי בדור המבול שחטאו בזנות ועריות והתישו כח שם של י"ה כביכול המשותף בין איש ואשה לכך יצא התהום ושטפם שנאמר ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה ולכך גברו המים ט"ו אמה מלמעל' רמז לשם של י"ה שפגמו ואשכחן נמי בעלמא דשם של י"ה מועיל לשטיפת המים כדאי' בפ' הספינה אמר רבה מישתעו לי נחותי ימא האי גלא דמטבע לספינתא מיתחזי כי ציצותא דנורא חיורתי ומחינן באלותא דחקיק עלה אהיה אשר אהיה י"ה ה' צבאות וניים משמע דשם י"ה מועיל לשטיפ' המים לכ"נ דאותו שם דכתב אחספא שם י"ה הוה ולהכי אמר דוד ט"ו שיר המעלות נגד שם זה העולה מספר פ"ו כי שם זה מעמיד את התהום שלא יצא וישטוף את העולם.

ועוד דכיון דרצה לעשות שלום בין כל העולם לאביהם שבשמים לכ"נ דשם של י"ה הוה לפי שזה השם הוא אדון השלום כמו שייסד הפייטן באופן דחתן כונן חתן וכלה טרם ידעו שלום וכו' מ א שמותן בשמו הקרוש באמת ושלום פירוש הסוד י"ה הוא אדון השלום ציום בו וכו' וכן ברכת כהנים יש בו ס"ו תיבות נגד שם של י"ה ולכך חותמין בשלום דהכל הולך אחר החיתום כללא דמילתא נראה דשם של י"ה כתב אחספא ועל ידו נעשה שיתין שהוא החלל אשר תחת המזבח ולכך כל המגרש את אשתו ראשונה ובוגד באשת נעוריו אשר שם של י"ה משותף בינו לבינה הרי הוא מתיש כח שם זה כדפירשתי ונמצא גורם שגם המזבח מוריד עליו דמעות כיון שיסוד המזבח עומד ע"ז השם כדפירשתי והיינו דמייתי ראייה מדכתיב וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' וכתוב ואמרת' על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדת בה נראה דיהיב קרא טעמא על בכיית המזבח שהוא מפני פגימת שם של י"ה אשר נפגם כביכול על ידי בגידת אשת נעורים ולכך קאמר על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר בגדת בה רמז לשם של י"ה המשותף בין איש לאשה ומעיד עליהן כשזכו כמ"ש

שבטי י"ה עדו' לישראל ועל ידי הבגידה אשר בוגד בה הוא פונ' שם זה ולכך המזבח בוכה על פגימת יסודו כביכול.

והא דנקט כל המגרש אשתו ראשונה ולא קאמר סתמא כל המגרש אשתו וקרא נמי אמאי נקט ובין אשת נעוריק נראה משום דשם של י"ה המשותף בין איש לאשה אינו אלא בזיווג ראשון שנעשה בגזירת השם כדאמר בסמוך ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני ומסיק דהיינו דוקא בזיווג ראשון ולכך הוא ית' משתף שמו ביניהן לקרותן איש ואשה והיינו דנקט קרא ובין אשת נעוריק אשר בגדת בה והיא חברתך פי' דאשת נעורים היא בת זוגו ומחוברת אליו מיצירה הראשונה שכל הנשמות כולן היו תלויות באדם וחוה כדאיתא במדרש ולכך העיד ה' בינו לבינה אבל זיווג שני דלא היה על פי בת קול אלא לפי מעשיו לא הוי זיווג גמור בשיתוף השם יתברך ולכך כל המגרש אשתו הראשונה דוקא דאית בהו שיתוף שם של י"ה המזבח בוכה על פגימת יסודו אבל זיווג שני לא ועוד נראה דהיינו הא דאמר בסמוך אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו הראשונה שהיא לפי העצם של האדם קודם נושא אשה הוא אש בלא יוד כדפי' ולכך קודם שנושא אשה אש תוקד בקרבו ואין לו קרירות רוח כדאמר בסוטה לא זכה אש אוכלתן ובשעה שהוא נושא אשתו ראשונה נשתתף ביניהן שם של י"ה ונתקרר האש ונקרא איש ולכך קאמר שאין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו הראשונה שע"י שיתוף השם שביניהן נתקררה אשו אבל כשמתה עליו אשתו הראשונה נסתלק ממנו שיתוף השם שהיה ביניהן וחוזר לשמו העצם שהוא אש ואע"ג דחוזר ונושא אשה אחרת מכל מקום אין השם משותף בזיווג שני כדפירשתי: ועוד נראה לפרש לכי שע"י הבאת שלום שבין איש לאשתו נעשה שיתין שהוא יסוד המזבח כדאמר התם נשא אחיתופל ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה למחות השם וכו' לכך המתקוטט עם אשתו ומגרשה המזבח מוריד עליו דמעות: הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני נראה כיון דקרא בזיווג שני איירי ניחא הא דנקט קרא אלהים מושיב יחידים ביתה משום דקרא באלמון שנשא אלמנה איירי דכשמתה אשתו ראשונה נשאר הוא יחיד מבת זוגו וכשמתה אישה הראשון נשארת היא יחידה מכן זוגה והקב"ה מושיב היחידים להיות בית אחד שמזווגן יחד והיינו דקאמר אל תיקרי בכושרות אלא בכי ושירות דמושיב יחידים ביתה הוי כמוציא אסורים מה להלן היה בכי ושירות בכי למצרים ושירות לישראל אף בזווג שני איכא בכי ושירות בכי לאותן שמתו ושירות לזיווג זה ולכך קשה לזווגן כי הוא ית' מרחם על בריותיו וקשה בעינו זווג זה לדחות גברא ואיתתא מפני גברא ואיתתא כי היכי שהיה קשה בעינו קריעת ים סוף להטביע את מצרים כדי להציל את ישראל כדאיתא במדרש שאמר הקב"ה מעשי ידי טובעים: ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת פירוש מ' יום קודם גמר יצירת הולד שאין יצירת הולד נגמר עד סוף ארבעים יום ובת קול יוצאת בתחילת ארבעים כשמתחיל הולד להתרקם: כל אדם שמתה אשתו עולם חשך בעדו ר"י אומר פסיעותיו מתקצרות נראה דהיינו הא דאיתא בפ' הבא על יבמתו אשכחיה רבי יוסי לאליהו א"ל כתיב אעשה לו עזר במה אשה עוזרתו לאדם א"ל אדם מביא חטין חטין כוסס וכו' לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו לפי' כשמתה אשתו עולם חשך בעדו לכך נקט שהיא מאירה עיניו ולפי שפסיעותיו מתקצרות לכך נקט שמעמידתו על רגליו: כהן הדיוט אחד

לשלשים יום דכתיב ראשם לא יגלחו וכו' לכאורה משמע דבכל כהן הדיוט שבעולם קאמר שצריך להסתפר כל שלשים יום ואפילו במשמר שאינו שלו ובבית אב שאינו שלו ותימה דאם כן כי פריך בסמוך אי הכי האידנא נמי מאי משני דומיא דדין מה יין בזמן ביאה הוא דאסור וכו' הא על כרחך לא הוי דומיא דדין דיין אינו אסור מדאורייתא לכהנים אלא בשעת עבודו כשנכנסין לבית המקדש כדכתיב יין ושכר אל תשת בבאכם אל אהל מועד וגידול פרע אסור לכל כהן שבעולם ואפי' שלא בשעת עבודה ומדאורייתא דהא מקרא קא יליף לכך נראה דהא דקתני כהן הדיוט אחד לשלשים דוקא בכהן הדיוט העובד עבוד' איירי שמשמר בית אב שלו הוא וכן משמע קצת דדוקא בכהן העובד איירי מדפריך בסמוך הכא נמי בעינן כהן הראוי לעבודה וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ביאת המקדש שכתב לפיכך כהן העובד מגלח משלשים יום לשלשים יום וכ"כ בכסף משנה שם: אי הכי האידנא נמי בפ"ב דתענית איתא נמי להך סוגיא פירש"י ז"ל שם אי הכי כיון דמקרא נפקת ליה האידנא נמי לא לשלחו.

וכתב עוד שם והתניא רבי אומר אומר אני כו' ואמר אביי כו' הוה מצי לאתויי רישא דברייתא מפני מה אמרו אנשי משמר כו' ואייתי סיפא בלשון קצרה ודוק מינה מכלל דרבנן אסרי: זה בורר פרק שלישי דף כג כדאמר ר' יוחנן בערכאות שבסוריא ה"נ וכו' הוה מצי למיפרך כיון דרישא וסיפא בערכאות שבסוריא איירי א"כ קשיא דרבנן אדרבנן דקתני רישא וחכמים אומרים שני דיינים בוררים להן עוד אחד אלמא אית להו נמי דיכול לפסול ערכאות שבסוריא ולכך כשזוה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד וכל אחד פוסל ב"ד של חברו שני הדיינין בוררין להן בית דין שלישי וסיפא קתני אימתי בזמן שמביא עליהם ראייה וגו' אבל אם היו כשרים אינו יכול לפוסלן אלמא אית להו דלא מצי למיפסל ערכאות שבסוריא כיון שהמחזום רבים עליהם כדאמר לקמן אלא דניחא ליה טפי למיפרך מרישא גופא דאי ס"ד כדאמרין ב"ד ב"ד בתר דפסלי להו אזלי ובררו להו בי דינא אחריתי כדפריך בסמוך.

א"נ מאן דאית ליה הך שינויא אע"ג דמייתי ראייה מאוקימתא דר' יוחנן דמוקי לה סיפא בערכאות שבסוריא מ"מ לא סבירא להו הכי אלא מוקי לה סיפא כדרבין דלקמן ורבי יוחנן ס"ל דרישא זה בורר לו דיין אחד קאמר כדמסיק: כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא פ"א רש"י ז"ל שהיו במקום א' וכתבו התוספות דלא נהירא דהא אמרין דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' ביעותא בכוחא.

ונראה דלאו קושיא היא דדוקא מלתא דאיסור והיתר אסור להורות לפני רבו דמיחזי כאפקירותא אבל לדון דיני ממונות שפיר דמי דאפילו לפני משה רבינו היו דיני ממונות כדאשכחן שמינה על ישראל שרי אלפים ושרי מאות. וכן משמע בפרק יש נוהלין דקתני התם ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה אפשר לומר כן ועמדו לפני משה ולא אמר להן ועמדו לפני הנשיאים אלא סרס המקרא דברי ר' יאשיה אבא חנן אומר בבית המדרש היו יושבין ועמדו לפני כולן ולא פליגי הכי בפרשת פסח שני שנאמרה תחילה דכתיב בה נמי ויקרבו לפני משה ולפני אהרן וגומר אלא צ"ל דהתם אפי' רבי יאשיה מודה דשניהם היו יושבים בבית המדרש דלא יתכן שיורה אהרן דבר שהוא איסור והיתר לפני משה רבו אבל דין נחלות דדיני ממונות הוא שפיר איכא

למימר סרסו ודרשהו ולכך בפרשת בהעלותך גבי פסח שני לא מייתי רש"י ז"ל אלא מילתא דאבא חנן לחודא: ואמר רב דימי כגון דקבליה בחד איצטריך לאתויי הא דרב דימי דלא תימא דהתם איירי דקביל עליה בתרי דהוי תרתי לריעותא וכו' כמ"ש התוס' וא"ת ודלמא רב דימי ממתניתין דהכא שמעי ליה דר"מ אפי' בחדא לריעותא נמי קאמר וא"כ השתא נמי מאי פריך תנינא הא איצטריך למיתני הך דהכא דאי מהתם הוה אמינא דוקא היכא דאיכא תרתי לריעותא וליכא למימר דלא פריך אלא הך דהתם למה לי חדא דלישנא דמאי קמ"ל תנינא לא משמע הכי ועוד דא"כ אמאי קעביד תרתי צריכותא כיון דלא פריך אלא אההיא דהתם למה לי וי"ל כמ"ש התו' לקמן דמדנקט רב דימי כגון דקבליה עליה בחד ולא קאמר אע"ג דקבליה עליה בחד משמע דאדרבנן קאי דאשמעי' דדוקא בחדא לריעותא אית להו דלא מצי הדר ביה אבל בתרתי לריעותא לא וא"כ ע"כ רב דימי מסברא דנפשיה קאמר הכי דלא מסתבר ליה למימר דבתרתי לריעותא קאמרי רבנן דלא מצי הדר ביה דמתני' דהכא אין ראייה דאיכא למימר דה"ה בתרתי לריעותא נמי אית להו דלא מצי הדר ביה והא דנקט מילתא בחדא לריעותא להודיעך כחו דרבי מאיר לאשמעינן דאפילו בחדא לריעותא אמר דמצי הדר ביה: אמר רבי אלעזר בבא הוא ואחר לפוסלן פירש"י ז"ל דרבי אלעזר אעדים דסיפא קאי והטור בסימן י"ג כתב ואם אחד בא לפסול דיין שבירר חבירו אין שומעין לו אפילו יש לו אחד שמעיד כדבריו ואפי' אם פוסלו בכלל המשפחה ולפי זה נראה דדיינים דרישא נמי בהכי מיתוקמא ותרוייהו צריכי דאי אשמעינן דיינים ה"א בהא קאמר רבי מאיר משום דאיכא בי דינא אחרינא אבל בעדים דליכא אחרינא אימא לא ואי אשמעינן בעדים הוה אמינא בהא קאמרי רבנן אבל בדיינים אימא לא צריכא: דף כד הא ליכא כת אחרת מאי ה"נ דלא מצי פסיל היינו דרב דימי דמשמע דרב דימי לפלוגי אדרבי אלעזר קאתי דרבי אלעזר דמוקי לה פלוגתייהו אפי' בכת אחת וקאמר איהו דלא מיתוקמא אלא בשתי כתי עדים אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן וכיון דלרבין נמי לא מיתוקמא פלוגתייהו אלא בשתי כתות א"כ היינו דרב דימי ומאי קמ"ל ומשני דאשמעינן דאמרינן מגו כהאי גוונא אע"ג דעדים ודיינים לא שייכי להדדי ומהימן בעל דין לחודיה אע"ג דליכא אחר עמו משום מגו והאמר מר סימן לגסות הרוח עניות ועניות לבבל נחית כדאיתא בפ"ב דקידושין עשרה קבין עניות ירדו לעולם תשעה נטלה בבל וכו' וליכא למימר דעניות נמי אשתרכובי הוא דאשתרבב לעולם דהא עניות אכתי בבבל הוא דאיכא ובפ"ב דקידושין איתא נמי להך סוגיא וגרסינן התם בהדיא והאמר מר סי' לגסות עניות ועניות בבבל הוא דאיכא ועוד דלא אמרינן הך סברא דאשתרבב אלא גבי גסות הרוח דדייקינן לה מדכתיב א] לה בית.

מה שפירש"י ז"ל דדייק לה מדלא כתיב לבנות להם בפ"ב דקידושין הקשו התוס' על זה דהא בכל הפרשה קורא איפה לשון יחיד ושם פירש"י ז"ל עוד דדייק מלשון דלבנות לה דמשמע ולא בנו ועוד כתבו התוס' שם דדייק מדכתב לה בלא מפיק ה"א משמע דלא נתקיים כדפירש"י ז"ל גבי ויקרא לה נובח בשמו שהוא רפה לפי שלא נתקיים לה שם זה: והא תנא ליה רישא משמע דלרבא דוקא פריך כיוון דמוקי פלוגתייהו באתן לך וחימה תיקשי נמי לדרב יהודה אמר שמואל דאמר מחלוקת במחול לך אבל באתן לך

דברי הכל יכול לחזור בו, א"כ ע"כ סיפא נמי במחול לך פליגי ואם כן תרתי למה לי לא ליתני אלא חדא.

וי"ל דהא דפריך מאי לאו באותן הנשבעין ולא משלמין היינו משום דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין כדתנן ריש פרק כל הנשבעין והנך דנשבעין ונוטלין כגון שכיר ונגזל וחנוני כו' תקנתא דרבנן בעלמא הוא כדאיתא התם ולכך קאמר מאי לאו באותן הנשבעין ולא משלמין דמסתמא איירי מתני' בסתם שבועות הכתובים בתורה שהן נשבעין ולא משלמין ומשני דבאותן הנשבעין ונוטלין איירי ולה"פ עליה והא תני ליה רישא אי אמרת בשלמא רישא במחול לך אתי שפיר דתנא סיפא לגלויי רישא דלא תימא רישא באתן לך ולכך תני סיפא היה חייב לחבירו שבועה וכו' דמסתמא בשבועות הכתובות בתורה איירי שנשבעין ולא משלמין דהוה ליה כמחול לך וכיון דסיפא במחול לך רישא נמי במחול לך דומיא דסיפא אלא לדידך דמוקמית להו לתרוייהו באתן לך אם כן תרתי למה לי: ואלו הן הפסולין אמתני' דלעיל קאי דקתני אימתי בזמן שמביא עליהן ראייה שהן קרובים או פסולין קתני הכא דאלו הן הפסולין ובתר הך מתניתין קתני נמי ואלו הן הקרובים: דף כה ויחזרו בהן חזרה גמורה לישנא דברייתא הוא בתוס' דמכילתין וסתמא דש"ס מפרש לן בכולהו איזהו חזרה גמורה והא דמפרש ש"ס במפריחי יונים דאפילו במדבר לא עבדי והיינו דוקא למאן דאמר ארא ולא מפרש נמי למ"ד אי תקדמי יונך ליוני דאפי' בחנם עבדי יש לומר כיון דכבר נקט לה ברישא גבי משחק בקוביא לא איצטריך לפרושי הכא דמרישא שמעינן לה אי נמי לכך מפרש לה אליבא דמאן דאמר ארא משום דמתני' הכי משמע טפי דלמ"ד אי תקדמיה יונך ליוני כיון דהיינו משחק בקוביא הוה ליה למיתני משחק בקוביא ומפריחי יונים גבי הדדי ואמאי הפסיק ביניהן במלוה ברבית ועוד כיון דקיימא לן כר' יהודה דאם יש להן אומנות אחרת כשרין כדאמר לקמן הלכה כרבי יהודה אם כן צריך לומר דמשחק בקוביא לאו אסמכתא הוא וטעמא דפסולין כשאין להן אומנות אחרת כרב ששת דאמר לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם וכיון דאנן קיימא לן דמשחק בקוביא לאו אסמכתא היא צריך לומר דמפריחי יונים היינו ארא דליכא למימר אי תקדמיה יונך ליוני דאם כן היינו משחק בקוביא דהשתא ליכא לשנויי דתרוייהו צריכי דאי תנא תולה בדעת עצמו התם הוא דהוי אסמכתא דאמר קים לי בנפשאי דידענא טפי וכו' כיון דקי"ל דכל כי האי גונא לאו אסמכתא הוא ולכך מפרש לה ש"ס למ"ד ארא מיהו אף על גב דמפריחי יונים היינו ארא מ"מ המשחקים ביונים ואומרים אי תקדמיה יונך ליוני נמי פסולין כשאין להן אומנות א זרת כמו משחק בקוביא כיון שאינן עסוקין ביישובו של עולם וכ"כ הרמב"ם ז"ל ובש"ע: גזלנין דאורייתא נינהו מדלא פריך אחמסנין משמע דחמסנין דרבנן אף ע"ג דחמסן בהדיא כתיב אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס חמסן דקרא היינו גזלן דבלישנא דקרא אין חילוק ביניהן והא דקאמר בפרק הכונס מה בין גזלן לחמסן היינו מה בין גזלן דרבנן לבין חמסן דרבנן כמ"ש התוס' שם ובסוף מסכת ב"ק דמייתי ראייה מחמסן בני יהודה דאפי' היכא דיהיב דמי הוי כאלו נוטל נשמתו כבר כתבו התוס' שם דלאו דרשה גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא דחמסן דקרא היינו גזלן דלא יהיב דמי: דף כו רבי חייא בר זרנוקי ור' שמעון בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה וכו' נראה דמייתי ראייה מהך עובדא דמותר לחרוש ולזרוע בשביעית משום ארנונא כדמכריז ר' ינאי מדא"ל דיכול למימר אגיסטון אני

בתוכו דהיינו ארנונא בלשון אחר שפירש"י ז"ל ולכך מייתי ש"ס הך עובדא הכא: מלמרד שפרחה בו צרעת לפי שכתב לשון הרע על אדוניו ועונש ל"ה הוא צרעת כדאיתא בערכין: מפני שהיא מתשת כחו של אדם לכאורה משמע שע"י טורח עמלה של תורה קאמר שמתשת כחו של אדם ואין נראה דחוטבי עצים וחוצבי אבנים ושאר בעלי מלאכות טורח מלאכתן מרובה מעמלה של תורה ואדרבה דרכיה דרכי נעם וכל העוסק בה יש לו קורת רוח ודעתו נחה לכך נראה דמה שהיא מתשת כחו של אדם לאו מפני טורח עמלה הוא אלא שכן היא דרכה של תורה שכל העוסק בה נעשה כח חומרו תש כדי שיתגבר עליו כח נשמתו ודעתו וחכמתו שכל זמן שחומרו של אדם מתגבר אין דעתו נכונה וצלולה.

ומהאי טעמא אמרו חז"ל תלמידי חכמי כל זמן שמזקינין מוסיפין חכמה לפי שלעת זקנתן תש כח חומר שלהן לכך דעתו נוספת וכן משמע מעובדא דריש לקיש בפרק השוכר את הפועלים דהוי קא חזי ליה לרבי יוחנן דקא סח בירדנא ושוור לירד נא אבתריה א"ל חילך לאורייתא א"ל שופרך לנשי א"ל אי הדרת בך יהיבנא לך אחותי קביל עליה בעי למיהדר לאתויי מאני ולא מצי הדר ופירש"י ז"ל שם דמשקבל עליו עול תורה תשש כחו אלמא אע"ג דאכתי לא הוה סרח ולא עמל בה נעשה תש כחו רק בקבלה בעלמ' וצ"ל דכך היא דרכה של תורה כדפי': תושיה שניתנה בחשאי מפני השטן פירש"י ז"ל שהיה מקטרג ואמר תסתפק בעליונים וכו' וכי האי גוונא איתא במדרש רבה בשעה שנהנו ישראל מסעודת אחשורש עמד שטן ואמר רבש"ע עד מתי תדבק באומה זו אם רצונך אבד אותן מן העולם וכו'.

א"ל הקב"ה תורה מה תהא עליה אמר לפניו רבש"ע תסתפק בעליונים וכו' לכאורה תימה דעליונים תורה למה להם כיון דאין בידם לקיימה דאין ביניהם לא זבין ולא מצורעים ולא נדה ולא יולדת לא אב ואם כדאיתא במדרש ויש לפרש לפי שאין לך אות או קוץ בתורה שלא יהא תלוי בו סוד קדושתו של הקב"ה ועצמותו ית' נמצא שהתורה נחלקה לשנים עיון ומעשה חלק המעשה הוא שע"י התורה אדם מקיים את המצות וחלק העיון הוא שכלהמעיון בתורה ומדקדק ברמיזותיה הולך ומתגבר ומשיג על ידיה סוד קדושתו וגבורתו ית' ונהי דבעליונים לא שייך חלק המעשה מ"מ חלק העיון שייך בהו שפיר ואדרבא כיון שהן רוחניים יכולין להשיג על ידי התורה סוד עצמותו יתברך יותר ממנו אלא כיון דלא שייך בהו חלק המעשה לא רצה הקב"ה ליתן התורה לעליונים כי לא היה מסתפק בחלק העיון בלבד לכך נתנה לנו לקיים שניהם עיון ומעשה והיינו דבשעה שאמר הקב"ה לשטן תורה מה תהא עליה השיב בעליונים כלומר דמעיקרא נמי ראויים היו העליונים שתתן להם התורה אלא שלא היית מסתפק בחלק העיון בלבד עתה שאין ישראל מקיימין התורה תסתפק בעליונים ובפרק רבי עקיבא קאמר נמי שאמרו המלאכים תנה הודך על השמים וכו' צ"ל נמי כדפי' אוכלי דבר אחר פסולין לעדות פירש"י ז"ל דהוי חילול השם מחמת ממון וכו' ולא משמע כן דא"כ הוה ליה למימר לא אמרן אלא דאפשר ליה לאיתזוני בצנעא וקא שקיל בפרהסיא מדנקט וקא מבזי נפשיה בפרהסיא משמע דטעמא משום בזיון הוא לכך נראה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות עדות דטעמא דפסול לפי שהוא מבזה עצמו והבזויין פסולין לעדות מדרבנן כדתניא בספ"ק דקידושין האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב ויש אומרים פסול לעדות ואמר רב

אידי בר אבין הלכה כי"א וטעמא דמילתא דכיון שהוא מבזה עצמו בפרהסיא ואינו מקפיד על הבושת חשוב הוא ככלב ואינו מקפיד להעיד שקר ובדבר שנגמרה מלאכתו כך היא גירסת רש"י והרא"ש וסמ"ג אבל רב אלפס ז"ל גריס בדבר שלא נגמרה מלאכתו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות עדות דטעמא דמלתא כתב בב"י דכל שלא נגמרה מלאכתו הוא מורה כיון שאני עוסק במלאכה מותר אני ליקח דבר מועט אבל כל שנגמרה מלאכתו אינו מורה אלא דרך גניבה הוא נופל וקשה דקאמר בסמוך איכריה דרב זביד חד גנב קבא דשערי ופסליה וכו' משמע דמייתי ראיה דדוקא אריסא כיון שיש לו חלק בפירות כשר אבל איכר כיון שאינו חולק בפירות פסול כמ"ש הרא"ש ז"ל לגירסת הרי"ף והרמב"ם ז"ל מאי ראיה מייתי והא קבא דשערי דבר שנגמרה מלאכתו הוא ואפי' באריס נמי פסול וי"ל דאינהו הוי גרסי חד גנב כיפה דשעריה ופסליה וכן גריס הערוך ופירש בערך כף דהיינו אלומה קטנה שהוא דבר שלא נגמרה מלאכתו אבל קשה דהרא"ש ז"ל גרס נמי כיפה דשערי וכיון דאיהו גריס בדבר שנגמרה מלאכתו א"כ מאי ראיה מייתי דמי שאינו חולק בפירות דפסול מהא דפסלי' רב זביד דלמא שאני התם דכיפה דשערי עדיין לא נגמרה מלאכתו ואפי' באריס נמי פסול: דף כו דאסהידדו ביה תרי בחד ותרי בחד מה שהקשו התוס' דמדקאמר והא תרי כמאה נינהו ואכתי חידוש הוא כבר תירצו התו' בפרק מרובה דאיירי שאין הני זוממין מסייע אחד לחבירו שאין האחד יודע כלום בעדותו של חבירו שראה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה או בהודאה אחר הודאה ומה שהקשו נמי דאמאי נקט לעיל עד זומם עדים זוממין מיבעי ליה למימר כבר כתבתי שם דנקט לשון יחיד משום דאקרא קאי דכתיב נמי לשון יחיד והנה עד שקר ענה באחיו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות דכל עד שכתורה בשנים הכתוב מדבר אלא א"כ פרט לך בו אחד כמו לא יקום עד אחד באיש לכל עון וגו' ומה שכתבו נמי דהא דאיכא בינייהו לא הוי מעין פלוגתייהו נראה דלאו קושיא היא דכיון דאיכא מיהא נפקותא בין תרי לישני דרבא אע"ג דמילתא אחריתי היא אתי שפיר ורבא דאמר כר' יוסי דאמר מחומרא לקולא אמרי' וכו' לכאורה קשה והא לא מיתוקמא הא דרבא כר' יוסי דהא באוכל נבלות לתיאבון מודה רבא דפסול להעיד אע"ג דמקולא לחומרא הוא ועוד דטעמא דרבא קאמר לעיל בהדיא משום דס"ל דרשע דחמס בעינן ולא משום דמקולא לחומרא לא אמרי' ועוד דהוזם בדיני נפשות מודה ר"י דפסול לד"מ ולרבא הא רשע דחמס בעינן וצ"ל דמחומרא לקולא ואפי' מחומרא לחומרא א"נ מקולא לקולא ליכא מאן דפליג דאמרי' ואפי' רבא מודה בכה"ג דלא בעינן רשע דחמס ולא פליגי אלא באוכל נבלות אי כשר לעדות אי לאו דהוי מקולא לחומרא דאוכל נבלות לא הוי אלא רע לשמים ועדות שקר הוי רע לשמים ולבריות וקאמר ש"ס דבאוכל נבלות לתיאבון דברי הכל פסול אע"ג דהוי מקולא לחומרא דכיון דעביד איסורא משום ממונא חשוד הוא למשקל שוחדא ואסהודי שקרא אע"ג דאסהודי שקרא חמיר טפי מאכילות נבלות דלהכי רבי קרא וכתב לן עד חמס להכעיס אביי אמר פסול דרחמנא אמר אל תשת רשע עד כל שהוא רשע ואפי' מקולא לחומרא אמרי' ורבא אמר כשר דכי אמר רחמנא אל תשת רשע עד ואפי' מקולא לחומרא הני מילי ברשע דחמס אבל ברשע דלאו חמס מקולא לחומרא לא אמרי' והשתא פריך שפיר נימא אביי כרבי מאיר ורבא כר' יוסי:.

מאי דעתיך כר' מאיר ר"מ ור' יוסי הלכה כרבי יוסי ותימא מאי קאמר והא א"נ כר' יוסי ס"ל אתי שפיר דפסול דכי קאמר ר' יוסי דחשוד אעדות ממון לא חשיד אעדות נפשות בעד זומם דאע"ג דהוזם בדיני ממונות והוי רע לשמים ולבריות מ"מ לא היישי' שיעיד עדות שקר בנפשות דכיון דחמיר ספי ממון מקולא לחומרא לא אמרי' אבל בהך עובדא כיון דאסהידו עליה דגנב הוא הוה ליה רשע דחמס וברשע דחמס כ"ע ס"ל דאמרי' מקולא לחומרא שהרי אוכל נבלות לתיאבון כיון דהוה ליה כרשע דחמס פסול להעיד לדברי הכל אע"ג דעדות שקר חמירא טפי מאיסור נבלה דאוכל נבלות אינו אלא רע לשמים אפ"ה אמרי' מקולא לחומרא כ"ש גנב דרע לשמים ורע לבריות דפסול לעדות נפשות אע"ג דנפשות חמירא ממון דכיון דעד חמס הוא אמרי' ביה מקולא לחומרא שהרי מסיק לעיל דאיסור נפשות לא חמיר להדי איסור ממון כמו איסור שהוא רע לשמים ולבריות להדי איסור שאינו רע אלא לשמים בלבד: ואלו הן הקרובים אחיו ואחי אביו ואחי אמו בש"ס יליף לכולהו מקראי ובעל אחותו משום דכאחיו הוא דבש"ס יליף נמי מקרא דבעל כאשתו ואידי דקתני אחיו ואחי אביו ואחי אמו קתני נמי בעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו לאשמעי' בכולהו דבעל כאשתו והוי להו כאחיו ואחי אביו ואחי אמו והא דלא קתני נמי אביו ובנו משום דאינהו בהדיא כתיבי לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות דלענין עדות איירי קרא ולא איצטריך להו למיתני אבל כל הנך כיון דמדרשא אסיא לכך קתני להו ובעל אמו משום דידיה לא איצטריך דכבר אשמעי' דבעל כאשתו ולא קתני ליה אלא משום בניהן וחתניהן וכדמפרש בגמרא דקתני אחיו מן האב וקתני אחיו מן האם וחמיו איצטריך למיתני משום דידיה גופא דאכתי לא קתני ליה ואע"ג דכבר קתני דבעל כאשתו היינו בעל המעידי אבל בעל שמעידין עליו אכתי לא קתני ליה דליהוי כאשתו ולכך לא קתני וחתנו וגיסו איצטריך למיתני משום בניהן וחתניהן דאשמעי' דאפי' בראשון בשני אמרי' הרי בעל כאשתו וחרגו איצטריך למיתניה לאשמעי' דהוא לבדו פסול ולא בנו וחתנו אע"ג דבניהן וחתניהן לא קאי אהנך דנפקי מכללא מ"מ סד"א כי היכי דבנו וחתנו של גיסו דהיינו בנה וחתנה של אחות אשתו פסולין לו ה"נ בנו וחתנו של חורגו פסולין לו דחד קורבה נינהו דכשם דאחות אשתו כיון דהוה ראשון בראשון בנה וחתנה פסולין לו ה"נ חורגו ואשתו דראשון בראשון נינהו ה"א דבנו וחתנו פסולין לו קמ"ל דחורגו לבדו וטעמא דמלתא משום דבן חורגו וחתנו איתפליג דרא והיינו דפריך בש"ס ובעל אמו הוא ובנו וחתנו בנו היינו אחיו פי' כיון דבעל אמו משום דידיה לא איצטריך למיתני אלא משום בניהן וחתניהן וכיון דבנו היינו אחיו א"כ לא ה"ל למיתני בעל אמו כלל ולכך לא פריך נמי חמיו הוא ובנו וחתנו חתנו היינו גיסו ובנו היינו בעל אחותו משום דחמיו איצטריך למיתני משום דידיה גופיה כדפירשתי: אף בעונות אבותם אתם ימקו כשאוחזין וכו' נראה דלכך כתיב אתם דמשמע בשביל שיש אתם עונות אבותם שאוחזין בהן ימקו: דף כח אשכחן לחובה לזכות מנלן וא"ת ולא ק"ו הוא דכיון דקרוב פסול להעיד חובתו של קרובו כ"ש זכותו דאיכא למיחש דמשקר משום אהבת קרובו וי"ל דמה שפסלה תורה עדות קרובים לא מפני שהן בחזקת אוהבים שהרי לחובתו נמי פסול אלא גזירת הכתוב הוא כמ"ש הרמב"ם ז"ל ואיכא למימר דדוקא לחובתו פסול דגלי קרא לזכותו לא: אמר רב נחמן אחי חמותו לא יעיד לי וכו' לכאורה קשה מאי קמ"ל מתניתין היא בעל אחותו

כו' וחתניהן וי"ל דאשמעינן דלא תימא דמתניתא דוקא קתני דחתן אחותו לא יעיד לו לפי שבת אחותו ראויה ליורשו ובעל כאשתו דמי אבל הוא יכול להעיד לחתן אחותו לפי שאינו ראוי לירש את בת אחותו קמ"ל דאחי חמותו לא יעיד לי והשתא ניחא הא דאמר רב נחמן מילתיה אסיפא ולא ארישא דהוה ליה למימר אחי חמי לא יעיד לי בן אחי חמי וכו' דרבנותא אשמעינן דאע"ג דאי אפשר שיירש את בת אחותו כ"ש אחי חמיו דאפשר לו שיירש את בת אחיו דהיינו כשאין בעלה קיים ורב אשי דבעי אחי חמיו מהו וכו' משום דהשתא מיהא דבעלה קיים אינו ראוי ליורשה דבעל יורש אשתו לכך קמיבעיא אם יכול להעיד לחתן אחיו אע"ג דחתן אחיו אינו מעיד לו: מהו שיעיד אדם באשת חורגו פירש"י ז"ל ובנשי שאר קרובים לא איבעי להו דכיון דבניהן פסולין לו והוא להם פסול אף לנשיהן לפי שהבנים ראויין לירש את אמן כו' ודבריו תמוהים דנשי שאר קרובים בהדיא שמעי' להו מדקתני מתני' הן ובניהן וחתניהן דכיון דבעל בת אחי פסול לי ואני לו ממילא שמעינן דהוא הדין דאני פסול לאשתו בן אחי דחד קורבה נינהו ואין הפרש בין חתן אחי לכלת אחי ומתני' לא מצי למיתני כלותיהן כיון דאשה פסולה לעדות ומ"מ שמעינן דאני פסול לאשת בן אחי כי היכי דאני פסול לבעל בת אחי וכיון דאני פסול אפי' לאשת בן אחי כ"ש דאני פסול לאשת אחי וכן כיון דאני פסול אפילו לאשת בן אחי אבי כ"ש דאני פסול לאשת אחי אבי.

וע"ק לפירש"י ז"ל דא"כ אמאי קמיבעיא להו באשת חורגו ולא קמיבעיא נמי בנשי בניהן דנשי בניהן נמי בניהן כשרים לו כמו בן חורגו אלא ודאי צריך לומר דנשי בניהן מחתניהן שמעינן להו דשוין הן וחד קורבה הוא כדפי' מהו שיעיד אדם באשת חורגו תימה מאי קמיבעיא להו והא מתני' בהדיא קתני בעל אחותו ובעל אחות אביו וכו' הן ובניהן וחתניהן אלמא דבעל כאשתו וכיון דבעל כאשתו אשה נמי כבעלה דמאי שנא ותדע דלהא דבעל כאשתו לית לן קרא וע"כ צריך לומר דכיון דגלי קרא דאשה כבעלה מדכתיב דודתך היא ממילא שמעינן נמי דבעל כאשתו דמה לי בעל כאשתו מה לי אשה כבעלה ועוד דבירושלמי גרסי' אשת חורגו מהו בעל חורגתו מהו וקשה דמאי קמיבעיא ליה בעל חורגתו מהו כיון דמתני' בהדיא קתני דבעל כאשתו ועוד כיון דמתני' שמעי' בהדיא דבעל כאשתו א"כ מאי איצטרך לאתויי הא דבסור' אמרי בעל אשתו וי"ל דספוקי הוה מספקא להו מתני' דקתני בעל אחותו ובעל אחות אביו כו' וחתניהן טעמא מאי אי טעמא משום קורבה הוא כמו בן אחי שהוא פסול לי לא משום דבן אחי כאחי ממש הוא וכחד גופא דמי אלא משום קורבה הוא דפסול הכי נמי בעל אחותי דקתני מתני' דפסול לאו משום דבעל אחותי כאחותי הוא וכחד גופא דמי אלא משום קורבה הוא דפסול דכיון שנתחתן בי ולקח אחותי לאשה כי קרוב דמי וא"כ חורגו כיון דמתני' חורגו לבדו קתני דהוא לבדו קרוב הוא לו ותו לא אשתו כשרה לו וכשר להעיד לה או דלמא טעמא דמתני' דבעל אחותי ובעל אחות אביו וכו' דפסול לאו משום קורבה הוא אלא משום דבעל כאשתו הוא ובעל אחותי אחי הוא דכחד גופא דמי וא"כ אשת חורגי נמי חורגי היא דכחד גופא דמי ואני פסול להעיד לה ואע"ג דמתני' חורגו לבדו קתני אשת חורגו בכלל חורגו היא כיון דאשה כבעלה היא ולא אתי למעוטי אלא בנו וחתנו אבל אשתו לא דאשתו חורגו ממש היא והשתא פשיט שפיר דבסוריא אמרי דבעל כאשתו ממש וכחד גופא דמי ובפומבדיתא אמרי דאשה כבעלה ממש וכחד גופא דמי

וא"כ אשת חורגו נמי בכלל חורגו הוא וחורגו בלבד דקתני לא אתי למעוטי אלא בנו וחתנו: ולא דמי להדדי אלא כי אכלא לדנא פירש"י ז"ל ולא דמי ראובן ושמעון להדדי אלא כי אכלא לדנא כמגופה שאינו דומה לחבית וקשה לפירושו דא"כ הוה ליה למימר ולא דמי להדדי כי אכלא לדנא דהוה משמע דלא דמו להדדי כי היכי דאכלא לא דמי לדנא אבל השתא דקאמר אלא כי אכלא לדנא משמע דלא דמי לגמרי קאמר כי אם כמו אכלא דדמי לדנא קצת ולא לגמרי לכך נראה לפי שהמגופה כשהיא מונחת על החבית איננה דבוקה בחבית כי אם דיבוק מעט לכך קאמר דאבי חתן ואבי כלה אינם דבוקים יחד ולא דמי להדדיאלא כי אכלא לדנא שאינה דבוקה כי אם מעט וכי האי גונא קאמר בסמוך אטו בקיר' דקבא אידבקנא בכו אח"כ מצאתי שכן פי' בערוך ערך אבלא בבי"ת: ואתי רבי יוסי למימר גיסו לבדו וכ"ש חורגו דבן גיסו ובן חורגו דמיין להדדי כדפירשתי לעיל וכיון דגיסו לבדו כ"ש חורגו דאיתפלג דרא: דף כט ולא מבקש רעתו ידינו דסמיך ליה ושפטו העדה ולהכי לא דריש איפכא והוא לא אויב לו ידינו ולא מבקש רעתו יעידנו דהא מסתבר טפי לאוקמי קרא בדיין דבדיין אפילו רבנן מודו דשונא לא ידון והא דדריש קרא לעד אע"ג דעדים לא כתיבי התם בהדיא מ"מ כולה הרשה מיירי שהעדים העידו שהרגו בשוגג או במזיד: ואומר הולך רכיל מגלה סוד מייתי ראייה דמגלה סוד כי הכא מיקרי הולך וא"כ הוי בכלל דלא תלך רכיל בעמך דפשטא דקרא דלא תלך רכיל במוציא ומוליך ל' הרע מאדם לחבירו איירי: אמרינן להו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי לכאורה תימה דמה איכפת לו שיהא בזוי בעיני השוכרו ואין זה איום.

וי"ל דה"ק סהדי שקרי אפילו אאוגרייהו זילי שאפי' השוכרים שנהנין מהן מבזין אותן כ"ש שאר כל אדם נמצא שיגיע להן בושת גדול מכל העולם כולו. ונראה דהיינו דקתני מתני' ומאיימין עליהן והדר קתני ומוציאין את כל האדם לחוץ לפי שצריך לאיים עליהן בפני הכל כדי שיתבייש הרבה אם יעיד שקר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהלכות עדות מאיימין עליהן בפני הכל ומודיעין אותן כח עדות שקר ובושת המעיד בה בעה"ז ובעה"ב אח"כ מצאתי שכ"כ בסמ"ג לאוין סי' רי"ו וז"ל ובגמרא אומר שאומר להם סהדי שקרי אפי' אאוגרייהו זילי: מסייע ליה לר"י וכו' מפורש לקמן בסמוך ומפני מה לא טען לו הקב"ה לפי שלא טען הוא במדרש רבה פ' בראשית לא משמע הכי אלא משמע שלא רצה קב"ה להניח את הנחש שיטעון כן דאיתא התם ויאמר ה' אלהים אל הנחש עם אדם נשא ונתן עם חוה נשא ונתן ועם נחש לא נשא ונתן אלא אמר הקב"ה נחש זה רשע בעל תשובות ואם אומר אני לו עכשיו הוא אומר לי אתה צוית אותם ואני צויתי אותם מפני מה הניחו צוויך והלכו להם אחר צוויי אלא קפץ עליו ופסק את דינו: שואמר אמר אלהים לא האכלו ממנו ולא תגעו בו ומתוך התוספת גירעו שדחף הנחש את חוה על האילן עד שנגעה בו אמר לה כשם שאין מיתה על הנגיעה וכו' וא"ת כיון דידעה חוה שלא נצטוו על הנגיעה אמאי השגיחה עצמה בדברי הנחש במה שאמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה וכו' וי"ל דבטעה שצוה הקב"ה לאדם שלא לאכול מן העץ לא היתה חוה שמה ולא שמעה הצווי דהכי משמע מדכתיב ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל הן הגן וגו' אלא שאח"כ אמר לה אדם לחוה את מצות השם שלא לאכול מן העץ ולפי שהנשים דעתן קלות לכך עשה לה סייג וגדר והוסיף לה על צווי של מקום ואמר לה שהקב"ה אסר גם הנגיעה כדי שתרחק ממנו לגמרי וכיון שחוה היתה סבורה

שהקב"ה אסר גם הנגיעה לכך כשדחפה הנחש עד שנגעה באילן ולא מתה האמינה לו שכשם שאין מיתה בנגיעה ק אין מיתה באכילה וחזקיה דיליף מהכא שכל המוסיף גורע ממה שהוסיף אדם לחוה קא יליף שע"י כן אכלה חוה וגרמה שגם הוא אכל ממנו דכיון שאכלה היא ולא מתה אכל הוא ע"כ.

והשתא ניחא מה שאמרה חוה הנחש השיאני ואוכל דלכאורה אין זה תשובה כלל למה שאמר לה הקב"ה מה זאת עשית. ונראה לפי שהנחש הטעה את חוה במה שאמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה וכו' כיון שלא נצטוו על הנגיעה לכך אמרה הנחש השיאני ואיתא במדרש רבה וכן פי' רש"י ז"ל השיאני הטעני פי' שע"י כן שהטעה אותי ואמר כשם שאין מיתה בנגיעה כו' אכלתי דלא הוא מזידה גמורה כל כך: מהכא אמתים וחצי ארכו פירש"י ז"ל דל אל"ף מהכא קרי ביה מתים שתי מאות אמה ומסיפא דקרא דכתיב ואמה וחצי רחבו הוי שמעינן דרישא נמי מאתים אמה קא' ולא טפחים.

ועוד יש לפרש דמוי"ו דוחצי יליף דאי כתיב אמתים חצי ארכו הוה משמע דחצי ארכו של ארון היה אמתים נמצא דכל ארכו היה ארבע אמות השתא דכתיב וחצי הרי שכל ארכו אינו אלא אמתים וחצי: אמר ליה ניזיל וניהדר פירש"י ז"ל נשלם החצי שקבלנו משמע דפלניא ופלניא אמרו כן דרך שאלה אם מוטל עליהם לשלם החצי שקבלו כבר ועוד יש לפ' שהיורשים אמרו כן כיון שאדם עשוי שלא להשביע את בנו א"כ ניזיל וניהדר עובדא שיחזירו לנו אידך פלגא שפרענו להם וכן משמע קצת לשון הטור בס"י כ"ה דמייתי הך עובדא וזה לשונו שם א"ל ניזיל וניהדר בו מאידך פלגא דפרעינן וכן משמע בהדיא מדברי הרי"ף ז"ל בפרק זה בורר: ד"ל ת"ר אמר להן אתם אני ראיתי אביכן וכו' לכאור' תימ' דמה ענין הך בריית' בהך שמעתא.

ועוד דלעיל קאמר ש"ס דמתני' דקתני עד שיאמר בפנינו הודה לו וכו' מסייע ליה לרב יהוד' דאמר צריך שיאמר אתם עידי וקש' היאך משמע ליה ממתני' דצריך שיאמר אתם עידי ורש"י ז"ל פי' דבפנינו משמע שעשאונו עדים מדלא קתני שמענו שהודה לו וזה דוחק ומדברי הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' טוען משמע דהכי פי' דמתניתין אם אמר הוא אמר לי שאני חייב לו כו' לא"כ דכיון דלא הוי אלא אמירה בעלמא מ"למ שלא להשביע אמרתי או משטה הייתי בו עד שיאמר בפנינו הודה לו שלא אמר לו בדרך שיחה בעלמא אלא בלשון הודאה שאמר הריני מודה בפניכם שאני חייב לו מנה דכיון דמוסר דבריו לא שייך למימר משטה הייתי בו וקאמר ש"ס דמתניתין מסייע ליה לרב יהוד' דאמר צריך שיאמר אתם עידי אבל באמירה בעלמא מצי למימר משטה הייתי בו ומתני' נמי הכי סבירא לה דאמירה בעלמא לא מהני ורב יהוד' דאמר צריך שיאמר אתם עידי היינו כשלא הזכיר ל' הודאה אבל אמר ל' הודאה ודאי מהניא כדקתני מתני'.

והשתא ניחא מה שסידר ש"ס הך ברייתא בהך שמעתא דברייתא נמי קתני שאם לא אמר דבריו בדרך שיחה והערמה אלא כמוסר דבריו קיימין. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות זכייה שכתב שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי אם אמר זה דרך הודאה ולא היה שם חשש הערמה נותנין אע"פ שלא אמר תנו כיוצא בו ראו את אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן אם כמוסר דבריו קיימין אם כמערים לא אמר כלום וכן בא אחד ואמר להם אני ראיתי את אביכן

שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם אם היו טמונין בבית לא אמר כלום בשדה וכו' הרי שמדמה להדדי דין מי שאמר דבריו כמוסר למי שאחר דרך הודאה דחד מילתא נינהו ולהכי היפך הרמב"ם ז"ל מציעתא לרישא דברייתא משום דמציעתא כמוסר דברים איירי דהוי דומיא כמי דאמר דבריו דרך הודאה: דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין אע"ג שכיון בעל החלום מנין המעות והמקום מ"מ כיון דאין חלום בלא דברים בטלים שמא מה שאמר לו של פלוני הן של מעשר הן דברים בטלים הן וטעמא דאין חלום בלא דברים בטלים נראה לפי שכח הדמיון פועל באדם וכשרואה בחלומו דבר אמת הדמיון פועל ומוסיף דברים שקרים: ודכולי עלמא כרבן דפליגי עליה דר' יהושע אע"ג דר' יהושע בן קרחה אית ליה דר' נתן כדאמר בסמוך לא מצי למימר דטעמא דר' נתן משום דס"ל כר' יהושע בן קרחה דלא בעי שיראו שניהן כאחד דע"כ ר' נתן לית ליה דר' יהושע בן קרחה דאי אית ליה א"כ מאי קמ"ל דשומעין דבריו של זה היום כו' השתא ומה עיקר ראייה בהדי הדדי לא בעינן הגדה מיבעיא והשתא ניחא דנקט בסמוך שמעתי שמודה ר' יהושע בן קרחה לר' נתן אע"ג דלא אשכחן דפליגי עליה אלא משום דע"כ צ"ל דרבי נתן פליגי אדר' יהושע בן קרחה כדפי': לאו היינו הודאה אחר הודאה אמימרא גופה לא קשיא ליה דלא זו אף זו קאמר לא זו הודאה אחר הודאה דמצטרפי דמסתמא אההיא מנה דקא מתכוין לאודווי עליה מעיקרא קא מודי לה נמי בתר הכי אלא דמעיקרא לא איתרמי ליה תרי סהדי אלא אפי' הודאה אחר הלואה דמעיקרא לא הוה קא מקבל ליה לאסהודי אנפשיה אלא דההוא סהדא קא חזי ליה ההלואה ממילא כמ"ש הטור בסי' פ"א ואיכא למימר דבתר הכי אמנה אחרינא קא מודי אפי"ה מצטרפי אבל השתא כיון דע"כ איירי דא"ל לבתרא מנה דמודינא קמך יזפי קמי פלניא וכו' א"כ כיון דפשיטא דתרוייהו אחד מנא קא מסהדי תרתי למה לי: דף לא ת"ר מניין לכשיצא לא יאמר הריני מזכה וכו' תימה מאי קמ"ל ברייתא כיון דלא אתי לאסופי מידי אמתני' ונראה דלא גרסי' במתני' ואומר הולך רכיל מגלה סוד ובברייתא גרסי' ליה ורב אלפס ז"ל לא גריס במתני' שנאמר לא תלך רכיל בעמך: דגלי מילתא איתמר ביה מדרשא אע"ג דמלתא דאיתמר ביה מדרשא מפורסם קצת ולאן סוד גמור הוא אפילו הכי הוי בכלל מגלה סוד כי היכי דהיה בכלל מגלה סוד מי שאמר הריני מזכה וחברי מחייבין וכו' אע"ג דמילתא דאיתמר בבי דינא נמי מפורסם קצת ולאן סוד ממש הוא ולהכי מייתי ש"ס הך עובדא הכא: בל זמן שמביא ראייה וכו' אנתבע קאי שאם נתחייב בדין לשלם כל זמן שמביא ראייה סותר את הדין וכן משמע מעובדא דההוא ינוקא דתבעיה לדינא דמייתי עלה בגמרא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות סנהדרין שכתב מי שנתחייב בב"ד והביא עדים או ראייה לזכותו וכו' וכתב בד"א בגדול שנתחייב והביא ראיות וכו' אבל יורש שהוא קטן ובאו עליו טענות וכו' משמע דכולה מילתא בנתבע איירי והיינו דמשני ש"ס מהו דתימא ה"מ לכתחילה פי' שעדיין לא פרע דלא מפקינן מיניה ממונא אבל דיעבד שכבר פרע אימא לא מהדרין עובדא קמ"ל והשתא ניחא דלא משני נמי בסיפא הכי דלא מצי למימר מהו דתימא הני מילי לכתחילה אבל דיעבד שפיר דמי דכיון דאפי' לכתחילה שעדיין לא פרע הלכה כדברי חכמים ומפקינן מיניה ממונא כ"ש דיעבד שכבר פרע ואיפכא לא מצי לשנויי מהו דתימא ה"מ דיעבד אבל לכתחילה לא קמ"ל דכיון דמתניתין סתמא קתני פשיטא דלכתחילה איירי דמהיכא תיתי לאוקמי

מתניתין בדיעבד דוקא: כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה ולכך נאמנת לומר שהוא פרוע במגו דאי בעיא אמרה לקוח הוא בידי כיון דבמסירה סגי לה ולא בעי כתיבה משמע מדברי רב אלפס ז"ל ורש"י ז"ל כתב וה"נ קנאתו והוי בדידה וכו' ועיין בנמוקי יוסף: כיון דאתחזק בבי דינא איבעי קלתיה לא אמרי' פי' כיון שהוציאה את השטר לפני הב"ד ואז אמרה שהוא פרוע לא אמרינן מגו דאיבעיא קלתה כיון דבאותה שעה אין בידה לשורפה דסבירא ליה לרב נחמן דלא אמרי' מגו אלא א"כ לא הביאה השטר לפני הב"ד ואמרה השטר בידי ופרוע הוא דאז מהימנא במגו דאי בעי' שתקה ולא העידה אזלה וקלתיה וקא מותיב ליה מברייתא דקתני סמפון שיש עליו עדים פי' שטר חוב ושוברו מונח אצלו אותו שובר סמפון קרי ליה בין אם שניהם ביד המלוה בין שניהן יוצאין מתחת יד שלישי או אם שניהם נמצאין על השוק ביחד כדמשמע בספ"ק דב"מ וקתני סמפון שיש עליו עדים והוא ביד מלוה יתקיים בחותמיו אבל אין עליו עדים איכא למימר דכתב ונמלך אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שלישי פי' הסמפון וגם השטר חוב דסמפון לא קרי ליה אלא בשטר ושוברו עמו כדפי' ועוד דאם אין השטר בידו מאי מהני שלישותו כיון שאין עדים על הסמפון או שיוצא אחר חיתום שטרות דאי לא דפרעיה לא הוה שביק מלוה למיכתב תברא בגוויה לכך הסמפון כשר אלמא דשלישי מהימן מגו דאי בעי קלייה לשטרא אע"ג דאיתחזיק שטרא בבי דינא שהוציא השטר והשובר בבת אחת לפני הב"ד: ואחד אומר נלך למקום הוועד לפי שהוא חושש שמא יסעו אלו הדיינים ויוציאו ממון שלא כדין לכך הוא רוצה לילך למקום קיבוץ תלמידי חכמים הרבה לדון לפניהם וכד מרינן בר"פ אחד דיני ממונות צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה והיינו דקאמר בסמוך ואם הוצרך דבר לשלול שאין הדין ברור לאלו הדיינים וצריכין לשאול הדין לת"ח שבמקום הוועד כותבין ושולחין ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני פי' שמא טעיתם ואלך למקום הוועד למיהדר דינא כותבין ונותנין לו והיבמה הולכת אחר היבם להתירה אע"ג דחליצה נמי דין הוא צריכה היא ללכת אחריו למקומו ואפי' מב"ד יפה לב"ד שאינו יפה כל כך דהיינו מטבריא לציפורי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ומסנהדרין ורש"י ז"ל כתב למקום הוועד תלמידי חכמים הרבה שיהא זה בוש מהם ולא משמע כן כדפירשתי: אחד דיני ממונות פרק רביעי דף לב ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה מאוחרים אמאי כשרים פירש רש"י ז"ל אלמא לא בעינן דרישה וחקירה דא"כ היכי מתרצינן למילתא דשטרא נימא זיפא הוא ולא ראו עדים החתומים בו את המלוה הזאת וקצת קשה דלמא איירי שבאו עדים ואמרו ידענו שהעדים החתומים בו ראו את המלוה הזאת אלא שקדמה לזמן הכתוב כאן שאחרוהו מלכותו עד אחר זמן אי נמי כתבוהו בו ביום ואיחרו הזמן בכוונה וכן שטרי חוב המוקדמין איירי נמי שהקדימו הזמן בכוונה.

ונראה דהכי פריך אי ס"ד בעינן דרישה וחקירה מאוחרין אמאי כשרין והא עדות שאי אתה יכול להזימה הוא ולא עדות הוא דמידי הוא טעמא דבעינן דרישה וחקירה כדי שיבאו עדים לידי הזמה כדפירש"י ז"ל בריש פרק היו בודקין וכיון דמאוחרין כשרים לא יבאו לידי הזמה שאם יבאו עדים ויאמרו להם והלא עמנו הייתם באותו חדש או באותו יום וכו' מצי למימר שטר זה אחרנוהו וכתבנוהו ומעיקרא נמי פריך הכי היכי חיישי שמא אחרוהו וכתבוהו דכיון דבעינן דרישה וחקירה ע"כ לא חיישינן להכי דא"כ

עדות שאי אתה יכול להזימה הוא אח"כ מצאתי בדברי הראב"ן ז"ל שכתב נמי כדפרישית כתיב בצדק תשפוט עמיתך וכתוב צדק צדק תרדוף מרישא דקרא גופה דכתיב ושפטו את העם משפט צדק לא מצי פריך דצדק דרישא אמשפט קאי ואיכא למימר דאתו למעוטי דין מרומה כלומר משפט צדק ולא משפט מרומה כדאמרינן בפ"ק דשבת כל דיין שדן דין אמת לאמתו וכו' וכתבו התוס' דין אמת לאפוקי דין מרומה ולכך לא כתיב משפט צדק אבל בצדק תשפוט וכן צדק צדק תרדוף דקאי אדיינין לכך רמי להו שפיר אהדדי: אחד לדין ואחד לפשרה כיצד וכו' תימה מאי קשיא ליה דקאמר כיצד וכי עד השתא לא ידעינן איזהו דין ואיזהו פשרה וי"ל משום דתרדוף אדיין קאי משמע דאזהר רחמנא לדיין שירדוף ויעשה פשרה אפי' בע"כ של בעל הדין כי היכי דאזהר רחמנא לעשות דין בע"כ של נתבע וקשיא ליה הא תינח דין אלא פשרה מאי איכא למימר והא לאו בדיין תליא מילתא שאין כח ביד הדיין לעשות פשרה אלא א"כ נתרצו שניהם לכ"ק כיצד שתי ספינות וכו' פ"י דקרא איירי היכא דאי אפשר לעשות דין אלא פשרה כגון שהיו שתיהן קרובות או רחוקות או טעונות זכיון דשתיהן שוות לענין הדין ע"כ צריך לעשות פשרה ביניהן ובכה"ג הזהיר הכתוב את הדיין שירדוף לעשות פשרה שמוטל על הדיין לשער כמה שכר העלה אחת לחברתה כדי שתדחה ואם תתרצה אחת מהן ליטול השכר הרי טוב ואם לאו יטיל גורל ביניהם איזהו תטול השכר ותדחה.

והיינו דנקט הטל פשרה ביניהן ולא קאמר עשה פשרה ביניהן לפי שאין כח ביד הדיין לכופף לשום אחת מהן שתטול השכר ומדחה אלא שהדיין צריך לשער לפי אומד דעת כמה היא שכר הדחייה ויניח פשרה זו לפנייהם והן יתרצו עצמן או יטילו גורל איזהו תטול השכר: והא חסמינן להו ואע"ג דפתיחת זכות לא הוי אלא לאחר שדרשום וחקרום היטב ובאין לישא וליתן כדמשמע בפרק היו בודקין מכל מקום בשעת משא ומתן כשמהפכין בזכותו ואומרים שמא כך וכך כדי לזכותו דאפילו הוא עצמו יכול לטעון זכותו אפי' אחר שמוציאין אותו לסקלו כדאיתא ריש פרק נגמר הדין אז צריכין לחזור ולישאל את העדים שיעידו על אותו טענה של זכות אם היה כך וכך אם לאו וכיון דאמרינן להו הכי חסמינן להו ולא יעידו שוב חובתו: דף לג אמר רב נחמן כאן שיש גדול הימנו וכו' מדלא קאמר אלא אמר רב נחמן משמע דרב נחמן קא מיהדר לאוקמי שינויי דרב יוסף וקשה דהא השתא לא איצטריך לשנויא דרב יוסף דאי נמי איירי מתני' דהכא בשאינו מומחה כההיא דבכורות מיתוקמא שפיר דהכא איירי שיש שם גדול הימנו לבטל דבריו ולכך הגדול מחזירו והתם איירי שאין שם גדול הימנו ולהכי מה שעשה עשוי וישלם מביתו ואם הוא מומחה פטור מלשלם דמזליה דההוא גברא גרים ליה דטעה ורב אלפס ז"ל כתב דהא דמשני רב יוסף כאן במומחה כאן בשאינו מומחה היינו מתני' דהכא בשאינו מומחה וההיא דבכורות במומחה וגרסי' ומומחה משלם והא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן כאן שיש גדול ממנו וכו' ולפי זה אתי שפיר דרב נחמן לאוקמי שינויא דרב יוסף קאתי וא"ת והיאך מצינו למימר דההיא דבכורות במומחה איירי והא מדקתני סיפא דהתם ואם היה מומחה וכו' מכלל דרישא לאו במומחה איירי וי"ל דלכך דקדק התנא ונקט בסיפא ואם היה מומחה לרבים ובספרים שלנו גרסי' ואם היה מומחה לב"ד משום דרישא נמי במומחה איירי אלא שיש שם מומחים גדולים ממנו בחכמה ובמנין וסיפא איירי שהוא מומחה לרבים או לב"ד

שאינן שם גדול הימנו שהוא הגדול שבכולן ומופלא שבב"ד ולכך אינו משלם: טעה בנואף ונואפת מה שפירש"י ז"ל דבנואף ונואפת ליכא טעותא לזכותא וקשה כיון דליכא טעותא אלא בדבר שהצדוקין מודין בו מאי קמיבעיא ליה.

ונראה לפי שנאמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לכך קמיבעיא ליה שאם טעה ואמר לנואף דוקא אזהר רחמנא ולא לנואפת ופטרה ולא אסיק אדעתיה קרא אחרינא דכתיב מות יומת הנואף והנואפת מי הוה טעות בכה"ג או לא א"ל אדמוקדך יקיד וכו' דמ"מ דבר שהצדוקין טועין בו הוא ועיין בערוך: דף לד אלא דברי המזכין מאי טעמא פירש"י ז"ל אם איתא דיכול לחזור בו למה לי למיכתבינהו משום שעת משא ומתן דלמחר הא מלתא בעלמא היא כדי שיחזור אחר הזכות לכתוב פלוני זיכה למה לי למיכתב טעמא וזה נראה דוחק קצת לפרש דפריך לא לכתוב אלא פלוני זיכה דמשמע דפריך דלא ליכתב מידי מן המזכין ונראה דשפיר פריך אלא דברי המזכין מ"ט לא לכתוב לא הן ולא טעמיהן דכיון דכותבין שם המחייבין וטעמיהן ממילא ידעינן שכל אותן שלא נזכרו בין המחייבין היו מזכין אתמול וא"כ מה נפשך אי קא מזכה נמי למחר הרי טוב ואי קא מיחייב בעי למיעבד הלנת דין כיון דאתמול הוה מזכה שהרי לא נזכר בין המחייבין וא"כ למה לן להזכירן כלל אלא ודאי משום דאי הדר ביה לא צייתינן ליה הלכך בעי למיכתב דלא לימא שמא בדבר שהצדוקין מודים בו הייתי טועה: רבי יהושע אומר וכו' פירש"י ז"ל קס"ד דר' יהושע לאו לאיפלוגי אתי ותימה היאך קא ס"ד למימר הכי והא סיפא דמתני' בהדיא קתני דפליגי דקתני אין בין דברי ר"ג לדברי ר' יהושע וכו' לכך נראה דרב זביד סבר דבכי האי גונא טעם אחד משני מקראות הוא דכיון דבין למר ובין למר עיקר הכתוב אתי לאשמעי' דמזבח מקדש את הראוי לו שאם עלו פסולין לא ירדו אע"ג דאיכא נפקותא פורתא בין האי להאי מ"מ כיון דגוף הכתוב אתי לאשמעי' חד טעמא טעם אחד משני מקראות קרי ליה: רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח וכו' פירש"י ז"ל דלילה וסומא כי חדא נינהו ואע"ג דמתני' לא מכשר לדון בלילה אלא גמר דין.

פירש רב אלפס ז"ל דשפיר מייתי ראייה דהא כולי אינשי לא מצו למיחזי בליליא כדחזי סומא באחד מעיניו ביום וכיון דקתני דגומרין בלילה דין הוא לסומא באחד מעיניו שידין ביום לכתחילה וקשה לפי' דאם כן וביום הראות בו דדרשינן מיניה דאין רואין נגעים בלילה ל"ל תיפוק ליה מדכתיב לכל מראה עיני הכהן דדרשי' מיניה פרט לסומא ואפי' בסומא בא' מעיניו קאמר ולכך יליף לה מדכתיב לכל מראה עיני הכהן לשון רבים ולא יליף לה מדכתיב וראה הכהן את הנגע וכיון דאפי' סומא בא' מעיניו אינו רואה את הנגעים כל שכן דאין רואין נגעים בלילה כיון דכולהו אינשי לא חזו בליליא כדחזי סומא באחד מעיניו ביום וא"כ וביום הראות בו למה לי לכך נראה דלילה מלתא אחריתי וסומת מלתא אחריתי והא דקאמר רבי יוחנן סתמא אחריתי אשכח אע"ג דמתני' לאו בסומא איירי מ"מ מייתי ראייה שפיר דכיון דסבירא ליה דגומרין בלילה אלמא אית ליה דלא מקשינן ריבים לנגעים לומר מה נגעים ביום כו' א"כ על כרחך לא מקיש נמי ריבים לנגעים לענין סומין דאי מקיש לענין סומין אמאי גומרין בלילה והא אין היקש למצה וכ"כ הרמב"ן והרז"ה ז"ל וכן פירש"י ז"ל בפרק בא סימן מיהו קשה לפי זה דלמא טעמא דמתניתין דהכא משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים כמ"ש התוספות אבל לפירוש רב אלפס דלילה וסומא כי הדדי נינהו ניחא

דאי מקשינן ריבים לנגעים לענין סומא באחד בעיניו דפסול א"כ אמאי גומרין בלילה והא סומא באחד מעיניו ביום חזי טפי משאר אינשי בליליא ויש לומר דשפיר דייק דכיון דקיימא לן אין היקש למחצה וכל כמה דאפשר להקיש מקשינן א"כ אי אית ליה לתנא דמתני' דמקשינן ריבים לנגעים לענין סומין אמאי קתני דגומרין בלילה ולא יליף לה נמי מהיקשא וקרא דושפטו את העם בכל עת לימא דאתי לאתויי יום המעונן כדמוקי לה רבי מאיר אלא ודאי ס"ל למתני' דלא מקשינן ריבים לנגעים כלל.

אלא מעתה מאן דשכיב ביממא כו' משום דמפיל נחלות משמע צוואת שכיב מרע שמצוה ומחלק ומפיל נחלתו לבניו וכיון דדריש ואי אתה מפיל נחלות בלילה משמע דאין בצוואת שכיב מרע כלום כשמצוה בלילה א"כ ה"נ נימא דמאן דשכיב בליליא לא ירתי ליה בניה דמאי שנא האי מהאי דלמא דין נחלות קאמרת פי' ואשומעי צוואה קאי דצוואת שכיב מרע שמחלק נחלתו לבניו דין נחלות קרי ליה לפי שדבריו קיימין כמו דין ואין הדבר צריך דיינין אלא כל אחד מיורשיו יחזיקוהו שומעי הצוואה בשלו כדפירש"י ז"ל וקאמרת ביום אתה מפיל דין נחלות ואי אתה מפיל דין נחלות בלילה שאין שומעי הצוואה או הדיינין רשאיין להפיל ולהזיק את היורשין בדין נחלות ושצוה אביהן אלא ביום ולא בלילה ומשום דמה שמחזיקין אותן בנחלתן לאו דין הוא וכיון דלאו דין הוא אין סברא לומר דאתי קרא למעוטי שלא יעשו כן בלילה לכך מייתי הא דתניא לחזקת משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין פי' כל מידי דנחלות אע"ג דלית ביה דין כגון להחזיק את היורשין בנחלתן וכיוצא בו כיון דמשפט קרייה רחמנא נסתיים להיות כמו דין לענין שצריך להיות ביום ובשלשה כמו דין גמור וכדבר יהודה דאמר שלשה שנכנסו וכו' רצו כותבין רצו עושין דין פי' מדלא קאמר רצו דנין משמע דה"ק רצו מחזיקין היורשין בנחלתן ועושין את הדין ששמעו מפי אביהן דהיינו משפט הצוואה שצוה לפניהם ועוד דאי בדין גמור איירי אמאי פסיקא ליה דעושין דין אטו כולהו יורשין צריכין שיקוב הדין ביניהם ולא סגי להו בלאו הכי אלא ודאי עושין דין דקאמר היינו שמקיימין צוואת שכיב מרע ומחזיקין לכל אחד בחלקו כפי הצוואה ואפ"ה קאמר עלה רב חסדא לא שנו אלא ביום אבל בלילה אין עושין דין אע"ג דלאו דין הוא אלא שמחזיקין אותן בנחלתן אלמא דכל מידי דנחלות כמו דין דמי וצריך ג' וביום והיינו מדכתיב לחזקת משפט משמע דכל הפרשה כולה אפילו מידי דלית ביה דין כיון דשייך לנחלות כמו דין דמי כך נראה פי' הסוגיא וא"כ כשמחזיקין את היורשין בנחלתן צריכין להיות שלשה דיינין וביום דוקא כשאר כל הדינין אע"ג דאין בין היורשים שום דין רק דלוקח בעלמא דכל מידי דנחלה כדין דמי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' סנהדרין שכתב אין מתחילין את הדינין בלילה וכו' ואח"כ כתב הנחלת כדינין שנאמר בהן לחזקת משפט לפיכך אין מפילין נחלות בלילה מדכתב הנחלות כדינין משמע דבנחלות שאין בהן דין איירי וקאמר שהן כמו דינין מדכתיב לחזקת משפט ולכך אין הדיינין מפילין נחלות בלילה פירוש שאין חול קין ומחזיקין את היורשין בלילה אע"ג דלאו דין הוא: אי מה ריבים בשלשה וכו' קצת תימא לרב אחא בריה דרב איקא דאמר בריש מכילתין דמדאורייתא חד נמי כשר מדכתיב בצדק תשפוט עמיתך א"כ מאי קאמר אי מה ריבים בשלשה כיון דמדאורייתא בחדא סגי ואע"ג דרש"י ז"ל פי' דדוקא בהודאות והלואות קאמר משמע דבגזלות וחבלות בעינן שלשה מ"מ מנא לן לאקשוויי נגעים לגזילות וחבלות טפי

מהודאות והלוואות וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי לא מקשינן כלל להך מילתא ואמר רב חסדא לא שנו אלא ביום נראה דהיינו הא דנקט רב יהודה שנכנסו לבקר את החולה ולא נקט סתמא שנכנסו אל החולה לאשמעינן דדוקא ביום קאמר לפי שאין מבקרין את החולה בלילה שלא ימנע עצמו מן הרחמים מפני שאז מכביד עליו חליו ויתייאש ממנו כמ"ש בטור י"ד סי' של"ה א אורחאדמלתא נקט שאין דרך ליכנס אל החולה אלא לבקרו: אמר קרא והוקע אותן לה' נגד השמש רישא דקרא קח את כל ראשי העם פירוש לשפוט כדאמר בסמוך ונגד השמש ארישא נמי קאי דמשפט ומיתה תרוייהו נגד השמש בעינן ואתי שפיר הא דלה קתני מתני' דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה בין לזכות בין לחובה דיני נפשות דנין ביום וגומרין בלילה לזכות אבל לא לחובה כדקתני בכולהו בבי משמע דס"ל למתני' דבדיני נפשות אם לא גמרו ביום אין גומרין בלילה אפילו לזכות משום דהא דמשפט נפשות נגד השמש בעינן בין לחובה בין לזכות במשמע: דף לה ליבא דאינשי אינשי לכאורה משמע דאינשי לשון שכחה הוא ואין נראה דבריש פרק אלו מציאות קאמר ש"ס נמי דוכתא דאינשי אינשי פירוש מקום האדם כאדם הוא דכיון דשייך לו הכל יודעין ומכירין את מקומו וקאמר נמי התם ריפתא דאינשי אינשי והיינו נמי כדפרישית ומדנקט הכא לישנא דהתם משמע דה"נ הכי קאמר לב האדם אדם הוא ולא בפומא לחודא תליא מלתא דלב האדם נמי אדם הוא וכיון שאין הסופרים יכולין לכתוב מה שבלבו חיישינן שמא אין יכול ליישבו ככראשונה וכ"כ מהרש"ל ז"ל דלאו לשון שכחה הוא: ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו מת מצוה היינו שמצא מת בדרך ואין לו קוברין עפה אע"ג דבתר הכי יהיה לו קוברין מותר לכהן לטמא לו שלא יהיה המת מוטל בבזיון עד שיבאו קוברים אחרים כדאייתא בפרק האשה רבה איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה ולכאורה משמע דהא דקאמר ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת דדוקא במת שאין לו קוברין קאמר אבל שאר כל המתים לא ואין נראה דנהי דמת מצוה שאין לו קוברין מותר לו לכהן לטמא לו כדי שלא יהיה מוטל בלא קבורה עד שיבואו קוברין מ"מ אין סברא כלל לומר שיהא עדיף משאר כל המתים לענין חילול שבת ואי שאר כל המתים אסורין לקוברן בשבת מת מצוה נמי לא עדיף מנייהו דאטו משום דאין לו קוברין עתה מותר לחלל עליו את השבת טפי משאר מתים אמאי לא ימתין נמי עד לאחר השבת לכ"נ דהא דקאמר ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת אכולהו מתים קאמר שיהא מותר לקבור בשבת כל המתים אפי' יש להן קוברין דכולהו מת מצוה נינהו ואידי דנקט ברייתא מת מצוה נקט איהו נמי מת מצוה וכה"ג כתבו התוס' בריש מסכת מגילה גבי הא דקאמר ש"ס ח"ת ומת מצוה מת מצוה עדיף מדתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת וכתבו התו' דמת מצוה לאו דוקא נקט דה"ה לכל המתים שבעולם מבטלין ת"ת להוציאם אלא אידי דנקט בסמוך גבי ולאחותו מת מצוה נקט נמי ת"ת ומת מצוה ועוד דכל מת כשאין קוברין אותו אע"ג דאית ליה קוברין מת מצוה הוא וה"ק ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו דכיון דמשום שלא יהא המת מוטל קצת בלא קבורה דוחין את העבודה כ"ש דמהאי טעמא יש לדחות שבת ולקבור כל המתים בשבת דהא שבת קילא מעבודה כיון שנדחית מפניה א"נ נקט מת מצוה משום ק"ו וכיון דילפינן מת מצוה בק"ו ילפינן מיניה שאר מתים במה מצינו דמאי שנא מת מצוה משאר מתים לענין שבת: דף לו מימות משה ועד

רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד לפי שהתורה יש בה ג' חלקי' מקרא משנה ש"ס ולכך כשם שהמקרא נכתב ע"י משה שלא היה כמותו בכל ישראל בתורה וגדולה כך המשנה נכתבה ע"י רבי שלא היה ג"כ כמותו בתורה וגדולה בכל ישראל שעל ידי שהיה הגדול בתורה וגם בגדולה לכך היה כח בידו לאסוף את כל החכמים וקיבץ כל הדינים ופירושים שנתחדשו מימות משה עד זמנו וכתבם על המשנה וכן רב אשי לפי שהיה הגדול בתורה וגם בגדולה לכך היה כח בידו לאסוף את כל חכמי דורו וקיבץ כל הדינים ומימרות שנתחדשו מימות רבי ואילך וכתבו על הש"ס: ולא והא הוה הונא בר נתן תורה וגדולה היתה לו כדאמרין במועד קטן דקא דחקי ריגליה דהונא בר נתן ואמר בפרק שני דזבחים דאקיים ביה והיו מלכים אומניך כן כתבו התוס' בפרק הנזקין משמע דפריך ולא וכי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד מימות רבי ועד רב אשי והא הוה הונא בר נתן ותימא דאמאי קא ס"ד דהונא בר נתן קדים ליה לרב אשי כיון שאין האמת כן כדאיתא בפ"ג דמועד קטן רב אשי איתחזי ליה בשוקא א"ל אירתח לי תלתין יומין כו' ביום תלתין אתא אמר מאי כולי האי א"ל דקא דחקת רגליה דבר נתן ואין מלכות נוגעת בחברתה אלמא דבזמן רב אשי הוה ולא הוה קדים ליה וכן משמע ממאי דמשני הונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי משמע דלמאי דסלקא דעתך הוה סבר דלא הוה כייף ליה מיהו בזמנו הוה ולא הוה קדים ליה ואי לא גרסינן ולא אלא גרסי' והא הוה הונא בר נתן הוה אתי שפיר דפריך והא הוה הונא בר נתן דאיהו נמי גדול בתורה וגדולה הוה כמו רב אשי ולא הוה תורה וגדולה במקום אחד באדם אחד מיהו בכל הספרים גרסינן ולא הכא ובהנזקין: דיני נפשות מתחילין מן הצד כתבו התוספות משום לא תענה על רב אבל בדיני ממונות לא חיישינן כו' וצ"ל דמה שעומדין על המנין והולכין אחר הרוב עושין בדרך שאלה וזה דוחק דלישנא דמתחילין מן הגדול משמע דהגדול אינו אלא מתחיל ושאר דיינין עונים ואומרים דעתן אחריו כמוהו ועוד דומיא דמתחילין מן הצד שאינו אלא מתחיל ואחריו כל אחד אומר דעתו ועוד דא"כ בדיני נפשות נמי אמאי אין עושין כן בדרך שאלה לכך נראה כלשון שני שכתבו התוספות דלא תענה על רב בדיני נפשות כתיב ולא בדיני ממונות וא"ת אמאי קפיד רחמנא על כבוד הגדול שלא לענות אחריו בדיני נפשות טפי ממאי דקפיד בדיני ממונות.

וי"ל דלא קפיד רחמנא על כבוד הגדול כלל בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות כי המשפט להים הוא ואין חולקין כבוד בכי האי גוונא אלא משום דדיני נפשות חמירי חשש הכתוב זימנין יתבייש הקטן לחלוק על הגדול ויהרג שלא כדין לכך צוה הכתוב בדיני נפשות לא תענה על רב כי היכי שלא יתחילו מן הגדול אלא מן הצד דכיון דאסור לענות על רב ע"כ צריך להתחיל מן הצד אבל בדיני ממונות דלא חמירי לא חשש הכתוב דאי נמי יתבייש הקטן לחלוק על הגדול לפעמים לית לן בה וכ"כ בנ"י: אין מונין להן אלא אחד אב ובנו לא איצטריך למיתני בסיפא דפשיטא דאין קרובים כשרים אלא אידי דתני להו ברישא גבי טהרות וטמאות דמונין להן שנים תני להו נמי בסיפא דאין מונין להן אלא אחד אע"ג דלא איצטריך.

אמר רבי אבהו עשרה דברים וכו' לכך סידר ש"ס מלתא דרבי אבהו הכא ולא סידר לה בסיפא דמתניתין אפיסקא דאין הכל כשרין לדון דיני נפשות משום דאין הכל כשרין לדון דיני נפשות לאו בכלל עשרה דברים הוא כדאמר בסמוך דאין הכל כשרין ועשרים

ושלשה חדא היא: תנינא חדא זימנא אמילתא דרב יהודה קשיא ליה כמ"ש התוספות והשתא אתי שפיר דאיצטריך ש"ס למיעבד תרתי צריכות דקאמר אי אשמעינן גר משום דראוי לבא בקהל וכו' ואי אשמעינן ממזר דבא מטיפה כשרה וכו' אי הוה פריך אמתני' לא הוה צריך למיעבד אלא חדא צריכותא או מגר לחודא או מממזר לחודא דהוה מצי למימר אי קין מתני' דהכא הוה אמינא דאתי לאתויי גר משום דראוי לבא בקהל אבל ממזר לא ואתני מתניתין דהתם ה"א דמתני' דהתם אתי לאתויי גר משום דראוי לבא בקהל אבל ממזר לא וכן מממזר לחודא כדפי' בגר: דף לו שהיא יושבת בטיבורו של עולם פירש"י ז"ל שבית המקדש באמצע של עולם ועוד נראה דלכך בית המקדש דומה לטיבור דכשם שתחילת יצירתו של אדם מן הטיבור הוא כדאיתא בפרק עגלה ערופה מהיכן הולד נוצר אבא שאול אומר מטיבורו ומשלח שרשו אילך ואילך כך תחילת יצירתו של עולם מבית המקדש הוה כדאיתא בפרק זה בורר כי השתות יהרסון דאיכא למאן דאמר אלו בית המקדש יהרס כדתנן אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתייה היתה נקראת ופירש"י ז"ל שממנה נשתת העולם שנא' אלהים דבר ויקרא ארץ ואמר מציון מכלל יופי במסכת יומא אומר עולם מציון נברא: אמר תיקרי בגדיו אלא בוגדיו דאל"כ הלא אין לך ריח רע יותר משטף של עזים כדפירש"י בפ' תולדות ונראה לפ' כדאיתא במדרש מור ואהלות קציעות כל בגדותיך אל תיקרי בגדותיך אלא בגידותיך שאפי' הבגידות נעשו זכיות ע"י תשובה ומעלות ריח טוב כמור ואהלות וקציעות ולהכי מייתי עלה עובדא דהנהו בריוני דהוה מקרב להו רבי זירא כי היכי דליהדרו בתשובה וכל אחד בא להוסיף דאי מסוגה בשושנים אימא דוקא צדיקים דסוגה בשושנים בסנהדרין כתיב ומכפלה הרימון רקתך לא שמעינן רשעים דריקה היינו שהוא ריק מתורה ומצות ומ"מ אינו פושע לעבור כ עבירה לכך מייתי לה מריח בוגדים דהיינו רשעים: שלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות לפי שהאדם הוא תכלית כל הנבראים ובעבורו נבראו כולם ואלו נבראו מתחילה יותר מאחד היה מקום למינים לומר הרבה רשויות יש וכל אחד ברא אדם לעצמו להיות תכלית כל הנבראים: שאין דמך משור בידי כתבו התוס' מדמייתי הך עובדא אמתני' דכיצד מאומד משמע דדריש מהאי קרא דמאומד לא מיקטיל דמשמע ע"פ שנים עדים שראו את המעשה דמשמעות לשון עד לא הוי אלא בראה וידע מדכתיב בשבועת העדות והוא עד או ראה או ידע משמע דה"ק והוא עד גמור דראה וידע או ראה ולא ידע דהיינו מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני או ידע ולא ראה דהיינו מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני כדאיתא בפרק שבועות העדות ואין להקשות כיון דלשון עדים לא שייך אלא בראה וידע א"כ בדיני ממונות דכתיב בהו נמי על פי שנים יקום דבר אמאי העדות מתקיים בידיעה בלא ראייה שאני התם דגלי קרא והוא עד או ראה או ידע דלא משכחת לה אלא בדיני ממונות כדאיתא בפרק שבועת העדות: כמאן כרבי אחא כו' אין להקשות דלמא ע"כ לא פליגי רבנן אדרבי אחא אלא התם דלא הוה אלא אומדנא בעלמא אבל הכא דאיירי שמצא סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר איכא למימר דבכי האי גוונא בדיני ממונות אפילו רבנן מודו דאמר' דהוה ליה כידיעה בלא ראייה דאע"ג דסייף בידו והרוג מפרפר ודמו מטפטף אכתי לא הוי ידיעה בלא ראייה אלא אומדנא הוא כדמשמע בהדיא בפרק שבועת העדות ואע"ג דאומדנא דמוכח הוא מ"מ מלתא דרבי אחא נמי אומדנא דמוכח הוא כיון דגמל האוחר

הוא ואותו גמל הנהרג נמצא בצידו ולא נמצא במקום אחר מוכח מלתא דזה הרגו ולהכי נקט ונמצא גמל הרוג צידו ולא קתני ונמצא גמל הרוג ביניהם: מכנף הארץ זמירות שמענו כתבו התוספות כתוב בתשובת הגאונים שאין בני ארץ ישראל אומרים קדושה אלא בשבת דכתיב גבי חיות שש כנפים לאחד וכל כנף הוא אומר שירה אחת ביום בששת ימי החול וכו' כפ' אין דורשין לא משמע כן דמשמע התם דאין החיות אומרות שירה אלא בשתי כנפים בלבד דאיתא התם כתוב אחד אומר שש כנפים לאחד וכתוב אחד אומר וארבע כנפים לאחת כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין ב"ה קיים כביכול שנתמעטו כנפי החיות הי מנייהו אימעוט אמר רב אותן שאומרות שירה בהן כתיב הכא ובשתי יעופף וקרא זה אל זה ואמר וכתיב התם התעיף עיניך בו ואיננו אלמא שאין אומרות שירה אלא בשתי כנפים ומה שכתבו התוספות דהקב"ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה וכו' נראה דהיינו הא דאיתא במדרש בראשית רבה תני רבי שמעון בן יוחאי אמרה שבת לפני הקב"ה רבש"ע לכולם יש ק זוג ולי אין בן זוג אמר לה הקב"ה כנסת ישראל הוא בן זוגך וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל הוא בן זוגך הדא הוא דכתיב זכור את יום השבת לקדשו לפי שכל יום מימי החול יש לו כנף אחד מן החיות שאומרים בו קדושה והוא זוג שלו מלשון ופרשת כנפיך על אמתך שהוא ענין זיווג כך החיות פורשים כנפיהן ומקשקשין בקול כנפיהן כדפי' רש"י ז"ל בפרק אין דורשין וזהו זיווגו ושבחיו של יום מלבד השבת שאין לה כנף לכך אמרה ולי אין בן זוג והשיב לה הקב"ה כנסת ישראל הוא בן זוגך כלומר יש לי עוד כנף אחד בארץ שאומר לפני קדושה בשבת שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו.

והשתא ניחא הא דקאמר במדרש שאמר להן הקב"ה לישראל זכרו הדבר שאמרתי לשבת וכו' שנאמר זכור את יום השבת לקדשו לפי שאין ליום השבת שום כנף מכנפי החיות לומר בו קדושה לכך הזהיר את ישראל לומר בוקדושה וזהו שאמר להם זכור את יום השבת לקדשו שיזכרהו לומר בו קדושה: דף לח שלתיאל שנשאל על אלתו משמע דהקב"ה שואל על שבועתו לפני פמליא של מעלה ותימה דבפרק המוכר את הספינה איתא דאמר רבה בר בר חנה שמעתי בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתני ועכשיו שנשבעתני מי מיסר לי ואמאי אינו שואל על שבועתו לפני פמליא של מעלה: כדי שיכנס למצוה מיד לפי שהאדם היה תכלית בריאת העולם לכך רצה הקב"ה לחנכו במצוה תחילה: ושיכלל פי' ייפה אותן בקישוטיין כלילת יופי תרגומו משוכלל בשופרא כך הקב"ה ברא שמים וארץ ואח"כ ייפה וקישט אותן במאורות וככבים ימים ונהרות וכל צרכי עולם: אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו במדרש מפרש טעמא שבכל מקום שימות שם תהא הארץ קולטתו ענין הקליטה נראה כדי שיתחבר עפר גופו של אדם לגוף הארץ להיות גולם אחד ולא יהיה שום הפרש ביניהם בדבר השב אל מקורו ואלו לא הוצבר עפרו מכל העולם אכתי הוה רושם הגוף ניכר וטעם הענין לפי שהנשמה משתוקקת אל הגוף וכל זמן שרושם הגוף ניכר הנשמה מצטערת עליו ואיננה מתיישבת למעלה תחת הכסא כדתניא בפרק שואל כל שנים עשר חדש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת לאחר שנים עשר חדש הגוף בטל ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת ונראה דהיינו הא דכתיב וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח חשוב אל האלהים אשר נתנה לכך נקט

כשהיה דמשמע דוקא כמות שהיה מעיקרא גולם אחד בלי שום פירוד ואז הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה וכל זמן שרישומו של גולם ניכר היא עולה ויורדת וזה טעם מה שצוה רבינו הקדוש שיהא ארונו נקופה לארץ ופירשו בו שיטלו כל הדף התחתון כדי שיתחבר גופו של העפר להיות גולם אחד ולא יהיה הפסק ביניהן ומכאן תשובה לאותן שעושים לכהנים ולבכורים ארונות שלמות אין חיה רעה שולטת באדם אא"כ נדמה לו כבהמה לפי שהאדם נברא בצלם דיוקן יוצרו כמ"ש כי בצלם אלהים עשה את האדם וכל זמן שעליו דמות תבניתו יתברך אימתו מוטלת על החיה ובהמה וזהו שנא' נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה ובכל הארץ פי' שע"י שיהיה עשוי בצלמנו כדמותנו יהיה היכולת בידו לרדות ולמשול בבהמה וחיה וכל הארץ וכ"כ הזוהר בפרשת משפטים דניאל כד רמו יתיה לגובא דאריותא אשתלים בצולמא דמריה ולא אישתני צולמיה לצולמא אחרא ועל דא דחלו אריותא מיניה ולא חבלוהו.

ונראה דהיינו נמי הא דאיתא במדרש וירדו בדגת הים אם זכו ירדו ואם לאו ירדו את שהוא בצלמנו כדמותנו וירדו ואת שאינו בצלמנו כדמותנו וירדו משמע דהא בהא תליא ולכך כתיב וירדו ולא כתיב וימשלו משום דוירדו יש לו שני פנים ל' ירידה ולשון ממשלה שכל זמן שהאדם עושה רצונו של מקום צלם אלהים עליו ומושל בחיה ואם אינו עושה רצונו של מקום הצלם ההוא נסתלק מעליו והחיה מושלת בו.

והיינו דקאמר הכח ש חיה רעה שולטת באדם אא"כ נדמה לו כבהמה שכל מי שאינו עושה רצונו של מקום הצלם ההוא נסתלק ממנו ואין לו דמות אדם אלא דמות בהמה ולכך החיה שולטת עליו ונראה דלכך כתיב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו לשון רבים ולא כתיב וירד דהא אדם לשון יחיד הוא משום דאדם אינו שולט על החיה אא"כ כשהן שנים כדמשמע בפרק שואל דקאמר התם נקטינן אריה אבי תרי לא נפיל ופירש"י ז"ל מדכתיב ומוראכם וחתכם לשון רבים והא חזינן דנפיל ההוא כדרמי בר אבא דאמר אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה.

ולפי זה אתי שפיר מה שאמר הכתוב כבהמות נדמו לשון רבים אע"ג דנמשל לשון יחיד דנמשל לשון ממשלה הוא ה"ק נמשל מה שהאדם נשלט מן החיה משום דבהמות נדמו כלומר אפ"י הן שנים ונקטינן דאריה אבי תרי לא נפיל אפילו הכי החיה שולטת בהן לפי שנדמו שניהן כדמות בהמות: הושיט אצבעו קטנה ביניהם ושרפן וא"ת אמאי שרפן והלא יפה אמרו כמו שאמרו כת שלישית לא יפה אמרו ראשונים לפניך ואמרו נמי ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו משמע דהסכימו לדבריהם וי"ל לפי שעיקר שאלתו יתברך ממלאכי השרת על בריאת האדם לא היתה מצידו כי הוא יתברך יודע יצרנו כי עפר אנחנו אלא עיקר שאלתו היתה מצד המלאכים לפי שהאדם עשוי בדמותן לא רצה לבראו בלי דעתן כמו שפירש"י ז"ל בפרשת בראשית שלא יתקנאו בו והיינו דקאמר אמר להן רצונכם נעשה אדם בצלמינו פי' וכי רצונכם הוא ולא תתקנאו בו והמה השיבו לו מה אנוש כי תזכרנו וגומר כלומר כיון דאנוש אנוש הוא ובן אדם מאדמה הוא ואי אפשר שלא יחטא אין ראוי לך לזוכרו ולפוקדו מצידך ועל עיקר שאלתו יתברך אם מצידם לא יבצר לא השיבו כלום משמע דלא הוה ניחא להו אלא שתלאו הדבר בו יתברך

ולכך שרפם וכן כת שנייה אבל כת ג' השיבו כהוגן ואמרו רבוננו של עולם ראוי היה לנו להשיב כמו שאמרו ראשונים כי מצידם אין ראוי לזוכרו אלא לפי שהראשונים לא הועילו בתשובתן נפסוק מזה ומה שאתה שואל מצידנו אם רצוננו הוא אין זה שאלה כלל וכי עולם שלנו הוא הלא כל העולם כולו שלך הוא כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה וכיון שהגיע לאנשי דור המבול וכו' אמרו לפניו רבוננו של עולם לא יפה אמרו ראשונים שמצדך ראוי היה שלא לזוכרו והיינו מה שהשיב ועד זקנה אני ועד שיבה אני אסבול סיפא דקרא אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול הזכיר הכתוב אני זה אחר זה הרבה פעמים כלומר מצדי אין לחוש כי אני אסבול חטאו וכמו שיסדו בתפלה הסובל ומעלים עין מסוררים: אידי ואידי חדא מדה היא תימה והא אי אפשר לומר כן דהא גלגל הרקיע מקיף את הארץ והארץ עומדת באמצע הגלגל נמצא כי מקצה השמים עד קצה השמים הוא כפלים כמות שהוא מן הארץ עד לרקיע וי"ל דמן הארץ עד הרקיע למעלה רחוק יותר הרבה ממה שיש מתחת לארץ עד הרקיע למטה ונהי דמן הצדדין שווה הוא שכמו שיעור שיש מן הארץ עד הרקיע לצד מזרח כך ממנה עד הרקיע לצד מערב וכן לצפון וכן לדרום מ"מ ממנה ולמעלה רחוק הרבה יותר ממה שיש ממנה ולמטה ולמקצה השמים ועד קצה השמים דקרא לאו מאמצע הגלגל מקנה אל קצה קאמר אלא מקצה אל קנה בשווה לארץ קאמר דהכי משמע קרא אסר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים וגו' משמע דמקנה השמים בשווה לשטח הארץ קאמר וכיון דאין הארץ עומדת באמצע הגלגל ממש אלא למטה מאמצעו הרבה נמצא כי מקצה אל קצה בשווה לארץ אינו רחוק כל כך כי למטה מאמצעו הגלגל מתקצר ושפיר יכול להיות דחדא מדה היא שכמו שיש מן הארץ עד הרקיע כך יש מקצה אל קצה בשווה לשטח הארץ וכן משמע במסכת תמיד דאין הארץ עומדת באמצע הגלגל ממש דקאמר התם שאל אלכסנדרוס מוקדון את מן זקני הנגב השמים לארץ רחוק או ממזרח למערב אמרו לו ממזרח למערב תדע שהרי חמה במזרח הכל מסתכלין בה חמה במערב הכל מסתכלין בה חמה באמצע רקיע אין הכל מסתכלין בה וחכמים אומרים זה וזה כאחד שוים אלמא אית ליה לתנא קמא דמן הארץ למזרח רחוק יותר ממה שיש מן הארץ עד הרקיע למעלה וכן מן הארץ למערב רחוק יותר ממה שיש מן הארץ עד הרקיע למעלה כדפירש רש"י ז"ל שם דלכך הכל מסתכלין בה ואי אמרי' דהארץ עומדת באמצע הגלגל ממש נמצא דאין מן הארץ ולמזרח וכן ממנה ולמערב טפי ממה שיש ממנה עד לרקיע למעלה וא"כ אמאי מסתכלין בה כשהיא במזרח ומערב וכשהיא למעלה אין מסתכלין בה אלא ודאי צריך לומר דבהכי פליגי ת"ק שבר דהארץ עומדת למעלה באמצע הגלגל הרבה ומתחת הארץ עד הרקיע למטה רחוק יותר הרבה ממה שיש מן הארץ עד הרקיע למעלה וכיון שהיא עומדת למעלה באמצע הגלגל הרבה הדבר נראה לעינים שיש ממנה עד למזרח יותר ממה שיש ממנה עד הרקיע וכן ממנה למערב יש יותר ממה שיש ממנה עד הרקיע וחכמים סברי דאדרבא הארץ עומדת למטה באמצע הגלגל הרבה ומן הארץ עד הרקיע למעלה רחוק הרפה יותר ממה שיש מפחת לארץ עד הרקיע למטה ולכך ס"ל דזה וזה שוין דמקצה אל קצה בשווה לארץ יש כמו שיש מן הארץ עד לרקיע: אדם הראשון מין היה וכו' הא פשיטא דאדם כראשון חסיד גדול היה כדאית' בפרק עושין פסין ר' מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה

ושלשים שנה כו' ולא פליגי הכא אלא בשעה שאכל מן העץ מה היתה כוונתו וס"ל לרב דבאותה שעה נזרקה בו מינות מדכתיב איכה אן נטה לבך והיינו מינות כמו שאמרו ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות שנוטה לבו לצד אחר ור' יצחק סבר דאותה שעה משך בערלתו ורב נחמן סבר דבאותה שעה כפר בעיקר אבל אחר שראה שנקנסה מיתה על ידו חזר בתשובה והיה חסיד גדול.

ונראה דפליגי עד היכן הגיע החטא דמאן דאמר איכה אן נטה לבך ס"ל כמ"ד עץ שאכל אדם הראשון אתרוג היה ולדידיה נראה דאיסור עץ הדעת הוא רמז שיהא לבו של אדם דבוק בו בהקב"ה תמיד לא יפרד עולמית כמ"ש ובו תדבק לפי שהיא יתברך נמשל לאילן כביכול כידוע והיינו מה שאמרו ארבעה נכנסו לפרדס ואמרו אחר קיצץ בנטיעות ולבו של אדם אשר שם משכן הנשמה הנאצלת ממנו ית' כנר מנר נמשל ודומה לאתרוג כדאי' במדרש רבה פ' אמור לכך גזר הקב"ה שלא יאכל מן העץ כדי שלא יפריש לבו ונשמתו ממנו יתברך נמצא כי במה שעבר על הציווי קיצץ בנטיעות והיה דומה לאחר שהיה מין והיינו דדריש איכה אן נטה לבך לפי שעל ידי שקיצץ האתרוג הדומה ללב מן האילן נטה לבו ממנו יתברך ולא האמין בו.

ואולי מהאי טעמא כשמנענעין האתרוג ולולב מוליכין ומביאין אותן לכל הקצוות רמז שאנחנו חוזרין להטות לבבינו ושאר כל ראשי האברים אל הקב"ה המולך בכל הקצוות כדי לתקן בזה חטאו של אדם הראשון. ורבי יצחק אמר משך בערלתו היה כשאכל מן העץ וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' בראשית שקודם שחטא לא היה בין אדם ואשתו התשמיש לתאוה אבל בעת ההולדה יתחברו ויולידו ולכן היו האברים כולם בעיניהם כפנים והידים ולא יתבוששו בהם ואחר שאכלו נכנס בהם יצר ותאוה ונראה דלכך משך אז בערלתו כדי להרבות תאות התשמיש וכמו שאמרו שהמילה מתיש כח התאוה ההיא שלא יתאוה לעריות וריבוי תשמיש כל כך והוא כשהרגיש התאוה ההיא משך בערלה להרבות התאוה.

ורב נחמן אמר כופר בעיקר היה באכילת העץ שהאמין בקדמות העולם חליל' וזהו כופר בעיקר שאינו מאמין שהוא ית' עיקר ויסוד הכל וכדאיתא במדרש כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו כל אומן שונא בני אומנתו מן העץ אכל וברא את העולם והייתם כאלהים יוצרי עולמות וכיון שהאמין לדברי' בטלים הללו נמצא שהיה סבור שהעולם קדמון ח"ו שהרי סבור היה שהעץ קדמון הוא א"כ באכילת העץ היה כופר בעיקר שלא האמין שהוא ית' עיקר ויסוד הכל.

נעשה אדם בצלמנו ויברא אלהים את האדם וכן ישמח ישראל בעושו לשון רבים בני ציון יגילו במלכם לשון יחיד ומשום דכתיב נעשה אדם בצלמנו לשון רבים לפי שהוא ית' נמלך בפמליא של מעלה כשבראו לכך כתיב נמי ישמח ישראל בעושו לשון רבים שלעתיד ישמח ישראל בו יתברך גם עם המלאכים שהסכימו עליו והאי קרא לעתיד קאי דרישא דקרא שירו לה' שיר חדש לשון זכר והיינו לעתיד כדאיתא במדרש: כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראינו אליו נראה לפרש דה"ק כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כדמיון קרובים רבים לפי שיש כמה מיני קורבה יש מצד התולדה כאב ואם יש מצד החתנות ויש מצד החיוב כמלך על עבדיו

וכרועה על הצאן והוא יתברך קרוב לנו בכל מיני קורבה הכל לפי התפלה והצעקה אשר אנחנו קוראים אליו הוא עונה אותנו והיינו דקאמר סיפא דקאמר בכל קראנו אליו וכן משמע בירושלמי דברכות פרק הרואה דקאמר שאלו המינים לרבי שמלאי מהו דכתיב אשר לו אלהים קרובים אליו א"ל מי כתיב בכל קראנו אליהם אליו כתיב א"ל תלמידיו לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב א"ל קרוב הוא בכל מיני קורבות: דף לט אמר ליה השר לרבן גמליאל וכו' כל המעשים הללו לא נכתבו אלא מפני תשובת המינין ואידי דאיירי לעיל מתשובת המינין נקט להו הכא: מפלגך לעילא דהורמיז פי' הקב"ה מפלגך לתתאי דהורמין פי' שד וכמ"ש התוס' כלומר הפה שמכניס טעמים יפים ומשקין נקיים וכן שאר נקבים ראויים לייחס להקב"ה שהוא בראן אבל נקבי הרעי והשתן שלמטה אינן ראויין לייחס להקב"ה אלא לשד שהוא בראן ומפלגך דנקט לאו דוקא אלא דכולי עלמא נמי ונראה דהוא אמגושא היה מפ' נעשה אדם שהקב"ה אמר כן לשד ורש"י ז"ל כתב דא"ל יודע אני ע"י כישוף כו' וקצת קשה דא"כ מאי קמ"ל ש"ס בהך עובדא אבל למאי שפירשתי נפקא מינה לתשובת המינין: אם אכזרי הוא הורג את כולן וכו' פי' אם אכזרי הוא שרוצה לעשות כולו דין הורג את כולם ואם רחמן הוא שהוא רוצה לשתף רחמים לדין הורג חציין לדין ומניח חציים לרחמן ואם רחמן מלא רחמים הוא שגם בפלגא דדינא רוצה לעשות רחמים והיינו מלא רחמים מייסר הגדולים שבהן בלבד שבכל מקום אשכחן כי גדול הדור הוא שקול כנגד כל הדור כדאמר' שקול משה כנגד כל ישראל וכיון דשניהן שקולין נמצא דגדול הדור פלגא דדור הוא ושאר כל הדור כולו נמי כפלגא דדור דמי וכשהקב"ה מייסר את הגדול בלבד ומני' כולן הרי הוא דן אותן פלגא דדינא ופלגא רחמים ואפי' פלגא דדינא נמי יש בו רחמים דאף ע"ג דגדול הדור שקול הוא ככל הדור ופלגא ופלגא ניהו מ"מ אידך פלגא דדרא כולה עדיפא שע"י כן כל הדור מתקיים וזה טעם מה שהצדיק נתפס בעון הדור ובש' כיסוי הדם מפורש ענין זה באריכות: מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב וכו' נראה דהיינו נמי הא דאיתא בפרק מקום שנהגו מפני מה לא נאמרה כי טוב בשני בשבת מפני שנברא בו אור של גיהנם לפי שהגיהנם רשעים נופלין בו ואין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים לכך לא נאמרה בו כי טוב כדאמרין הכא: מעשה ידי טובעים בים לפי שהכל נברא במאמר והאדם נברא בידיו יתברך כמ"ש ותשת עלי כפכה כדפירש"י ז"ל בפר' בראשית כביכול כאלו היתה טרחא לפניו בבריאת האדם יותר משאר כל הבריות לכך נקט מעשה ידי טובעין כאלו אמר כחי ועוצם ידי עשתה זאת ואתם אומרים שירה: והנערה יפה עד מאד וכו' פירש"י ז"ל דהאי קרא דאבישג נקט למדרש הכא משום דרשא דלעיל דדרש מאוד דכתיב בעובדיהו וא"ת ודרשא קמייתא דויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו וכו' אמאי נקט לה הכא דהא לא איירי ביה מעיקרא מידי וי"ל דאידי דנקט הכא קרא דאבישג דאיירי בה רבי חנינא בר פפא נקט נמי הכא דרשא דקרא דויקח את בנו הבכור וכו' דאיירי ביה נמי רבי חנינא בר פפא דאמר באותה שעה ירדו וכו' והוה ליה למינקט מעיקרא קרא דאבישג ובתר הכי קרא דויקח את בנו הבכור וכו' אלא משום דלא רצה לסיים הפרק במלתא דרבי חנינא בר פפא דאמר באותה שעה ירדו שונאיהן של ישראל למדריגה התחתונה שאין מסיימין לא מסכת ולא פרק אלא בדבר טוב: היו בודקין פרק חמישי דף מ' שכן בסייף כתבו התוס' פ"ה דעיר הנדחת בסייף ועדים זוממין דפרשת'

משמע שמעידין על רוצח מדכתיב נפש בנפש ותימה דעל כל חייבי מיתות שיעידו שייך לומר נפש בנפש כשהוזמו נראה להכי מייתי רש"י ז"ל סיפא דקרא שכ' מדכתיב נפש בנפש עין בעין וגו' משום דמשמע דנפש בנפש הוי דומיא דעין בעין ועין בעין לא משכחת לה אא"כ מעידין באחד שהכה את עין חברו כדי לענשו עין וצוה הכתוב לעשות לעדים כאשר זממו לעשות לענשם עין בעין ובכה"ג איירי נפש בנפש שהעדים מעידין בא' שהרג את חברו כדי לענשו נפש ואמר רחמנא לעשות לעדים כאשר זממו לעשות לענשם נפש בנפש.

אמש הרגו שכיח נראה דרבי יוסי נמי אית ליה דשבע חקירות בעינן דהא מקראי דרשינן להו מיהו דוקא היכא דצריך לבודקן בכולהו כגון דמספקינן בהו בכולהו ולא פליגי אלא בדלא צריך כגון שאמר עכשיו הרגו או אמש הרגו תנא קמא סבר אף ע"ג דלא צריך רמינן עליה כדרבי שמעון בן אליעזר ורבי יוסי סבר דהיכא דלא צריך לא רמינן עליה מידי והא דנקט רבי יוסף באיזה יוסי באיזה שעה באיזה מקום טפי משאר חקירות משום דהנך שכיחי ברוב עדיות: דף מא שהתרו בו ועדיין היה מקושש פירש"י ז"ל שקישש לא נאמר אלא מקושש וכו' ועוד נראה דמייתורא יליף דהוה מצי למיכתב ויקריבו אותו המוצאים אותו אל משה למה חזר וכתב מקושש עצים אלא לאשמעי' שהתרו בו ועדיין היה מקושש אמר קרא יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה קצת קשה דא"כ למה לי קרא להתראה מן התורה תיפוק ליה מדכתיב יומת המת דבעינן שיתיר עצמו למיתה ולא שייך למימר שיתיר עצמות למיתה בלא התראה ולמאי שכתבו התוס' לעיל דקא מיבעיא ליה מנא לן דבעינן ה ית תוך כדי דיבור אתי שפיר: אי נמי שזינתה מקרובים כחבו התוס' וא"ת אכתי מצי אמרי לפוסלן בעדות באנו וכו' וא"ת א"כ לר' יוסי בר יהודה דאמר חבר אין צריך התראה חבר דמיקטיל היכי משכחת לה הא מצי אומרים לפוסלו לעדות באנו וכיון דאינהו לא מיקטלי איתו נמי לא מיקטיל וי"ל כמ"ש התוספות בפרק קמא דכל היכא דאי אפשר להיות זה בלא זה לא מצי אמרי בשביל זה באנו ובשביל זה לא באנו כיון דלא סגי בלאו הכי ומלתא דרב תנן דאמר שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו איירי כגון דלא ידעי שהיתה חבירה א"נ לא ידעי דחבר א"צ התראה אבל היכא דידעי שהוא חבר וידעי דחבר אין צריך התראה לא מ"ל בשביל זה באנו ובשביל זה לא באנו כיון דא"א לזה בלא זה וכה"ג משכחת להן לר' יוסי בר יהודה דחבר מיקטיל והא דפריך אלא אשה חבירה דקי"ל דמיקטלא אליבא דר' יוסי בר יהודה היכי משכחת לה ה"מ לשנויי כגון דידעי שהיא חבירה וידעו דחבר א"צ התראה וכ"כ התוספות לעיל: אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון ומתני' דקתני אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטלה מוקי לה רב חסדא דוקא באחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר בארירן הרגו דהוי בגופא של עדיות: מאי אפי' שנים אומרים פשיטא כיון דכי אמר אחד איני יודע עדותן קיימת אע"ג דאז אין העדים יכולין להכחישן זה את זה ואפ"ה מהניא א"כ פשיטא דכי אמרי תרוייהו עדותן קיימת לאו רבותא היא כלל דהאי דא' יודע אני לא מעלה ולא מוריד כיון דחבירו אמר איני יודע ולא מצי אתי לידי הכחשה: בחקירות אפי' שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן בטלה אע"ג דמתני' איפכא קתני ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת ההוא אבדיקות קאי דפשטא דמתני' כדקאי קאי ולא אתי לפרושי אלא לישנא דאפילו

וקאמר דאפי' דנקט ארישא קאי ורמז לן דבחקירות דרישא אפי' שנים אומרים ידענו כו' עדותן בטלה ולרבא לא ניחא ליה למימר הכי דכיון דסיים עדותן קיימת לא שייך למימר דלישנא דאפי' אתי לאשמעי' דעד תן בטלה דאם כן הכל חסר מן הספר לכך משני דה"ק אפי' בחקירות דעיקר מלתא נינהו אם שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת ופשטא דמתני' דקתני ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין ודאי אבדיקות קאי כדפירש מיהו בלישנא דאפילו רמז לן דאפי' בחקירות אם שנים אומרים ידענו כו' עדותן קיימת דהשתא קאי שפיר עדותן קיימת אלישנא דאפילו דנקט ברישא: דף מב ה"ג מרימר ומר זוטרא מכתפי אהדדי ומברכי ונראה שהיו זקנים ולא יכלו לעמוד בלא סמיכה לכך היה כל אחד מניח את ידו על כתף חברו וסמך עצמו בכתפו של חברו ומברך ואשמעינן דאע"ג דקי"ל דסמיכה כשיביה דמי מ"מ כה"ג שרי ולפי זה היה נראה דלכתחילה יש ליזהר שלא יהא אדם נשען על מקלו ויברך דעמידה מעליא בלא סמיכה בעינן מיהו בני"י גרים מרימר ומר זוטרא מכתפי להו ומברכי וכן גריס הטור וכה"ג איתא בפ' אין צדין אמימר ומר זוטרא מכתפי להו בשבתא דרגלא וא"כ אין מכאן ראייה: א"ל האי נשי דידן נמי מברכי לפי שלא הזכיר רב אחא בברכה דבני מערבא שום שבח והודאה לו ית' אלא ברכה בעלמא מה שמחדש חדשים לכך השיב לו בבדיחותא ולמר לו האי נשי דידן נמי רברכי משום דאיתא ביר ושלמי הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחי מנהגא ואיתא נמי בפרקי דר' אליעזר לפי שלא רצו הנשים ליתן חמיהן לבעליהן במעשה העגל לכך נתן להן הקב"ה שכרן שיהו משמרות ראש חדש יותר מהאנשים ונראה שנתן להם חג מיוחד תחת חג דעגל שלא רצו לחוג בו שנ' חג לה' מחר והי' נו דקאמר מר האי נשי דידן נמי מברכי פי' ברכה זו שאין בה שום שבח אלא שמברכין להקב"ה שנתן לנו ראשי חדשים ברכת נשים היא זו ששמחות כשחל ר"ח כדי שיהו בטלות ממלאכה ומה שקבע להן יום חג בר"ח ולא יום אחר נראה לפי שהנשים דומות ללבנה שמתחדשת בכל חדש כך הנשים מתחדשות כל שלשים יום בוסת שלהן דרוב נשים יש להן ווסת משלשים יום לשלשים יום וכשם שהשמש והירח שוין נבראו אלא שהלבנה קטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים וכו' ונתמעטה וקבע לה הקב"ה יום ר"ח שביאו ישראל כפרה לפניו כדי לפייסה כך איש ואשה שדומין לחמה ולבנה מתחילה שוין נבראו שלא תהיה ראשה משועבדת לבעלה כלל במלאכתו כי הכל היה מוכן ומזומן קודם החטא בלי טורח וזהו שאמר אדם האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ עמדי פי' יון ששנינו שוין לא יכולתי להשיב פניה שלא לאכול וכיון שחטאה נתמעטה שלכך נתקללה אח"כ והוא ימשול בך וכיון שלא חטאו הנשים בעגל גזר הקב"ה לפייסן וקבע יום פיוסן בראש חדש דוגמת הלבנה: אומרים בדיני ממונות נזדקן הדין לכאורה תימה דלא ידעינן מתי אומר כך ולמה אומר כן ועוד אמאי סידר ש"ס הך ברייתא הכא ונראה דאמתני' קאי דקתני דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד חן המחייבין דברי המזכין וקיי"ל דאם לא ראו פוטרין א תו כדאמר לעיל וכיון שאין פוטרין אותו מצד הדין שהרי אין דינו נגרר לא לזכות ולא לחובה וממילא הוא דמיפטר לא שייך למימר איש פלוני אתה זכאי או איש פלוני אתה חייב אשמעינן דבדיני ממונות כשרוצין לפוטרו אומרים נזדקן הדין ופוטרין אותו וקבעי מאי נזדקן הדין אילימא לגנאי דהיינו קש דינא שכל כך דקדקנו בו עד שנתיישן ואי אפשר לעמוד עליו כמ"ש התוספות איפכא מיבעי

ליה דדיני נפשות חמירי טפי וכ' הוא שצריך להודיע ולומר שאין הדין ברור לו וקאמר רב אשי חכם דינא שכל כך דקדקו בו עד שהדין ברור לכל כת וכת כפי סברתו עד שאי אפשר לסתור זה טעמו של זה וזה טעמו של זה: נגמר הדין פרק ששי כי היכי דלא נתחזו ב"ד רוצחים אמאי דמרחיקין בית הסקילה רחוק מב"ד יהיב טעמא כמ"ש התוספית ועוד דהנך תרי טעמי לא שייכי אלא כשמרחיקין דאם אין מוציאין אותו אלא חוץ לב"ד כל דהו אכתי מתחזי ב"ד רוצחין ולא שי"ך נמי הצלה.

אבל קשה דמרחיקין מאן דכר שמיה. ועוד דשפיר מצי לשנויי בלא מרחיקין דנפקא מינה אפי' נפיק ב"ד כו' עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד ולא לפני ב"ד מיהו בכל דהו סני וי"ל דכך פ' הסוגיא ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה ותו לא דלא ילפינן מקרא דהוצא את המקלל וגו' אלא חוץ לנ"ד והא תניא כו' אלמא דילפינן מהאי קרא שלש מחנות ומשני אין כדאמרת דשלש מחנות שמעינן מיניה ומתני' נמי חוץ לב"ד ג' מחנות קאמר והא דלא קתני חוץ לשלש מחנות הא קמ"ל דאפי' נפיק בי דינא דליכא שלש מחנות אפ"ה בעינן חוץ לב"ד כי ההיא דמקלל והיינו שמרחיקין בית הסקילה חוץ לב"ד כש עיר שלש מחנות.

ולכך קאמר כי היכי דלא מתחזי וכו' דכיון דליכא שלש מחנות ולית בה משום והיה מחנך קדוש לכך יהיב טעמא אמאי מרחיקין חוץ לב"ד כשיעור שלש מחנות ולא סגי בחוץ לב"ד כל דהו. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ' י"ב מהלכות סנהדרין מקורשהורגין בו היה חוץ לב"ד ורחוק מב"ד שנא' הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה ויראה לי שיהיה רחוק כמו ששה מילין כמו שהיה בין ב"ד של משה רבינו שהיה לפני פתח אהל מועד ובין מחנה ישראל ע"כ: משה היכא הוה יתיב כתבו התוס' וא"ת כל הני דפרים למה לי וכתב מהרש"ל ז"ל יש מקשים הלא במסקנא אמרי' אלו לא נאמר קאמר השתא דאיכא קרא גזירה שוה לא צריך ואם נאמר סוף סוף וכו' ונראה דלא קשה מידי כי מה דקאמר ג"ש לא צריך וכו' וכ' עוד אבל אי נחית לעומקה של דבר נראה דלא קשיא מידי דש"ס ה"ק אי לא נאמר קרא הייתי מוכרח לומר דילפי חכמים מג"ש דהכי קים להו מרבייהו אבל השתא כו' ודבריו דחוקים ותמוהים שכ' שם דהא דקאמר ג"ש לא צריך היינו דניחא ליה למיכתב הני מחנות במקומו ולא לאתויי מג"ש וכו' וכי שייך למימר דכתב רחמנא מילתא דלח איצטריך גם מה שכ' דה"ק אלו לא נאמר קרא הייתי מוכרח לומר דילפי מג"ש דהכי קים להו מרבייהו לא יתכן דמה נפשך אי הוה ליה לתנא קבלה מרבו למידן הך ג"ש א"כ למה לי קרא במקלל לאתויי שלש מחנות ליתי בג"ש ואי לא הוה ליה קבלה מרבו א"כ היאך קאמר אנו נאמר קרא הייתי אומר ג"ש והלא אין אדם דן ג"ש מעצמו.

ונראה דהך ג"ש דאל מחוץ למחנה לאו מופנה היא דלגופיה איצטריך ולא ילפינן אלא גילוי מילתא בעלמא דכיון דגלי קרא בחז דוכתא דאל מחוץ למחנה היינו חוץ לשלש מחנות ילפינן מיניה דכל היכא דכתיב אל מחוץ למתנה היינו נמי חוץ לשלש מחנות ותדע דפריך ולילף משחוטי חוץ ואי הני דפרים מופנה ומשום הכי יליף מיניה מאי פריך לימא ההיא דשחוטי חוץ לאו מופנה וליכא למימר דמופנה מצד אחד הוא דהיינו ההוא דמקלל ומשום הכי יליף ג"ש דא"כ אמאי כתבו התו' וי"ל דלא תימא נילף הני דפרים

משחוטי חוץ והא לא מופנה נינהו אלא ודאי גילוי מילתא בעלמא ילפינן ורב פפא דמשני משה היכא הוה יתיב וכו' משום דהך שינויא דמשני ש"ם מכשיר ממכשיר עדיף לא מסתבר ליה וא"כ הדרא ליה קושיא לדוכתא דכיון דמקלל דמיא לשחוטי חוץ נמי בארבעה דברים והני דפרים לאו נפישין מאי חזית דילפי מפריס נילף משחוטי חוץ ולכך משני דגבי מקלל גופיה גלי רחמנא דשלש מתנות בעינן דמשה דהיכא הוה יתיב וכו' ותנא אלו לא נאמר אמר אלו לא נאמר קרא הוה ילפינן גילוי מילתא בג"ש ועל כרחין הוצרכנו לדחוק ולשונויי דמכשיר ממכשיר עדיף אבל השתא ג"ש לא צריך והשתא ניחא מ"ש מתוס' וא"ת כל הני דפרים למה לי דשאני מקלל דאיצטריך למיכתב קרא לאתויי שלש מחגות כי היכי דלא תימא נילף משחוטי חוץ כיון דהני דפרים לא נפשינן מהני דשחוטי חוץ כדפי' אלא כל הני דפרים למה לי נילף להו ממקלל דאל מחוץ למחנה היינו שלש מחנות הכי נמי גבי פרים דהא הכא ליכא למימר דאיצטריך קרא נמי כי היכי דלא תימא נילף משחוטי חוץ דודאי מסתבר טפי למילף ממקלל שכן הוציא אל מחוץ למחנה מכשיר ומכפר מה שאין כן משחוטי חוץ דלא דמיא להדדי כלל ותירצו דלא תימא נילף משחוטי חוץ דאע"ג דדמיא למקלל בארבעה דברים מ"מ הוה ניחא פפי למילף חוץ דהוי קדשים מקדשים וקדשים מקדשים עדיף מכולהו: דף מג וצריך למימר ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום פלוני נראה דנקט הנך משום דשכיחי ברוב עדיות כדאיתא בפרק היו בודקין אמש הרגו שכיח ברוב עדיות מיהו אם העידו עליו שהיה לפני כמה ימים או חדשים או שנים צריך לומר בשנה פלונית ובחדש פלוני ובכך לחדש דלמא איכא דידיעי ואתי ומזים להו דכרבנן קימא לן דאמרי היו בודקין אותו בשבע חקירות כדאיתא בר"פ היו בודקין ואפילו לר' יוסי דאמר באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום היינו דוקא כשאומר אמש הרגו אבל היכא דמספקינן בכולהו צריך לבודקן בכולהו כמ"ש בפרק היו בודקין: היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומר לו התודה והא דאמר לעיל הוצא ליהרג משקין אותו קורט של חלתית בכוס של יין כדי שתטרף דעתו צ"ל דהיינו אחר שהתודה דאחר שנטרף דעתו לא שייך להתודות וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות סנהדרין: לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן דאז נעשו כל ישראל ערבים זה בזה כדאמרי' במסכת סוטה.

ונראה דהיינו הא דכתיב חטא ישראל וגם עברו את בריתי וגם לקחו מן החרם וגו' פתח בלשון יחיד חטא ישראל וסיים בל' רבים וגם עברו את בריתי אלא רמז הכתוב דאע"ג דישראל אחד הוא החוטא דהיינו עכן לבדו מעלה אני עליהם כאלו עברו כולן את בריתי כיון שנעשו ערבים זה בזה אי נמי כיון דהוי ידעי ביה אשתו ובניו לכך נקט קרא וגם עברו את בריתי לשון רבים דגם אינהו עברו מה שהעלימו ולא פרסמו הדבר: דף מר מלמד שעשה פלילות עם קונו נראה דהיינו הא דכתיב גביה תחת אשר קנא לאלהיו רש"י ז"ל פי' שם לאלהיו בשביל אלהיו ונראה שהכתוב החזיקה לו טובה על שקנא ועשה פלילות לאלהיו וחבטן לפניו: מלמד שלן בעומקה של הלכה נראה דבמלחמת יריחו נמי היה יהושע עוסק בתורה בלילה דהא אסור לו לתלמיד חכם לילך אפי' ארבע אמות בלא תורה אלא לפי שלן במצור לא הוה אפשר ליה ללמוד בעומקה של הלכה אלא בהעברה בעלמא מפני טרדת המלחמה דשמעתא בעיא צילותא ועל זה קפיד המלאך שלא למד כדבעי למיעבד ולכך כתיב במלחמת העי שהלך ולן בעומקה של הלכה ולא

כמו שעשה ביריחו: שאלמלא הקדים אברהם תפלה לצרה וכו' דבפרשת לך לך כתיב ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה' ואיתא במדרש וכן פי' רש"י ז"ל שם שנתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון עכן והתפלל עליהם וקאמר שאם לא הקדים אברהם תפלה לצרה לא נשתייר כו' בשביל עון עכן: דף מה למימרא דרבנן חיישי להרהורא ורבי יהודה לא חייש ליה אברייתא דוקא פריך ולא אמתני'.

וכן משמע בהדיא בש"ק דסוטה דפריך התם למימרא דרבי יהודה חייש להרהורא ורבנן לא חיישי והא איפכא שמעינן להו דתניא האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו והאשה שני פרקים וכו' מדלא מייתי מתני' דהכא ומייתי ברייתא משמע דמתני' לא מצי פריך ונראה משום דמתניתין איכא למימר דהא דקתני האיש מכסין אותו מלפניו היינו מלמעלה עד למטה וכן האשה מכסין אותה מלפניה ומלאחריה כולה קאמר מלמעלה עד למטה דכה"ג לא שייך הרהורא אבל ברייתא קתני בהדיא דאין מכסין ממנה אלא שני פרקים ושאר כל גופא מגולה ואיכא הרהורא: למימרא דרבנן חיישי להרהורא וכו' פירש"י ז"ל דאי לאו האי טעמא נהי דרבנן לא אצרכה קרא להפשיטה נעביד לה אנן כדי שתמות מהר ודבריו תמוהים דא"כ מאי איצטריך לשנויי אמר קרא ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה וכו' ולא משני דטעמא דרבנן דסבירא להו דבזיוני דאיניש עדיפא ליה טפי מניחא דגופא ולכך עדיף לה שלא להפשיטה כדמסיק ועוד תימא דמשני אמר קרא ונוסרו כל הנשים אמאי לא משני אמר קרא ופרע את ראש האשה דהא מהאי קרא ילפינן לה הא דמגלין לבה וסותרין שיערה כדאיתא בפ"ק דסוטה וע"ק כיון דטעמא דמקשה הוה דקא בעי להפשיטה כדי שתמות מהר א"כ מאי איצטריך למימר הכא אין ייסור גדול מזה כיון דהמקשה לא הוה חייש לטעמא דנוסרו כל הנשים אלא כדי שתמות מהר לכך נראה דהכי פריך למימרא דרבנן חיישי להרהורא דאל"כ נהי דרבנן לא אצרכה קרא להפשיטה נעביד לה אנן כדי לבזותה כדאשכחן גבי סוטה דאפר ר מנא ופרע את ראש האשה וילפינן מיניה דסותר את שיערה ואוחז בבגדיה וכו' ועל כרחך טעמא כדי לבזות עוברי עבירה הוא הכי נמי אמאי אין סוקלין האשה ערומה כדרך שסוקלין את האיש אף ע"ג דלא אצרכה קרא נעביד לה אנן כדי לביישה כמו בסוטה אלא ודאי טעמא דרבנן דאין מפשיטין אותה משום דחיישי להרהורא כשרואין אשה ערומה משא"כ בסוטה דלא שייך הרהורא כיון שאין מגלין אלא לכה ושערה ולכך פריך והא איפכא שמעינן דתנן הכהן אוחז וכו' אלמא דאם היה לבה נאה ושערה נאה דשייך בה נמי הרהורים אפ"ה סבירא להו לרבנן דמגלה את לבה וסותר את שיערה אלמא דלא חיישי להרהורא ולר"י קשיא איפכא דכיון דאית ליה גבי סוטה דאם היה לבה נאה ושערה נאה אין מגלין אותן אלמא חייש להרהורא א"כ גבי סקילה כיון דלא אצרכה קרא להפשיטה כדאצטריך גבי איש סברא הוא שלא להפשיטה משום הרהורא.

ומשני רבה התם היינו טעמא כו' דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא דלעולם לא חיישי להרהורא והא דאין מפשיטין אותה בסקילה כדי לבזותה כדאשכחן בסוטה אמר קרא ונוסרו כל הנשים כו' פי' דמידי הוא טעמא דקרא דאמר ופרע את ראש האשה לביישה משום ונוסרו כל הנשים הוא הכא אע"ג שאין מפשיטין אותה מתקיים קרא דנוסרו בלאו הכי דכיון שהיא נסקלת אין ייסור גדול מזה וכי תימא ליעבד בה תרתי כדאשכחן

בסוטה דמגלין לבה וגם סותרין את שערה משום ונוסרו הא כתיב ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה והא דלא משני מעיקרא דשאני הכא דכתיב ואהבת לרעך כמוך משום דקרא דואהבת לרעך איכא לאוקמי להא דאמר בסמוך דילפינן מיניה דבית הסקילה היה גבוה שתי קומות וא"כ אכתי תיקשי אמאי לא מפשיטין אותה לביישה כדאשכחן גבי סוטה לכך איצטריך לשנויי מעיקרא דמידי הוא טעמא דמביישין הסוטה כדי לקיומא קרא דונוסרו הכא לא איצטריך דמתקיים בלאו הכי וכי תימא לביישה נמי משום קרא דונוסרו לכך קאמר הא כתיב ואהבת לרעך כמוך פ"י וכיון דמתקיים קרא דונוסרו בלאו הכי סברא היא לקיומי בה נמי קרא דואהבת לרעך ולאוקמי ליה נמי להכי למילף מיניה שלא לביישה: וכי תימא ליעביד בה תרתי וכו' אבל לא מצי לשנויי דרבנן אית להו דחיישי' להרהורא ולהכי אין מפשיטין אותה בסקילה ואי משום קרא דונוסרו הא כיון דמקטלה אין לך ייסור גדול מזה ושאני גבי סוטה דאע"ג דחיישי' להרהורא מגלין לבה ושערה דבעינן לקיומי קרא דונוסרה דבכולי שמעתא מוכח דמאן דחייש להרהורא לא קפיד לקיומי קרא דופרע את ראש האשה וקרא דונוסרו דאי לאו הכי תיקשי לר"י דאמר אם היה לבה נאה ושערה נאה לא היה מגלה א"כ היכי מיקיים קרא דופרע אלא צ"ל דכיון דאיכא למיחש להרהורא לא קפדינן אקרא אע"ג דלא מתקיים וטעמא דמלתא כתבו התו' בפ"ק דסוטה דאע"ג דגזירת הכתוב הוא לאו מעיקר הוא כדאיתא בפרק האשה רבה ולהכי לא משני נמי דר"י אדר"י ל"ק דס"ל חיישינן להרהורא ולהכי גבי סוטה אם היה לבה נאה לא היה מגליהו ושאני הכא דאמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה וס"ל ניחא דגופא עדיף לה אלא צ"ל דכיון דחיישינן להרהורא לית לן להפשיטה ואי משום ואהבת לרעך כמוך הא בשב ואל תעשה לא מיעקרא לכן צ"ל דהכא ליכא הרהורא כיון דמקטלה: ברור לו מיתה יפה כתבו התוספות יש מפרשים וכו' ועוד נראה דאי מחיים הא מילתא דלא אפשר הוא שיאהב אדם את חברו כמו שאוהב את גופו דגופו של אדם חביב לו מכל העולם כולו ואמאי צוה הכתוב מלתא דלא אפשר להתקיים: מה בור שהוא כדי להמית עשרה טפחים לפירש"י ז"ל דסתם בור עשרה א"כ אינו פחות מעשרה א"כ הוה ליה למימר מה בור עשרה טפחים אף כל שהוא עשרה טפחים אבל לפי ר"ת ז"ל ניחא דאיצטריך למימר תרווייהו דלא מצי למימר מה בור שהוא עשרה טפחים דהא סתם בור הוא ספי מעשרה לכך קאמר מה בור שהוא כדי להמית ואי הוה אמר מה בור שהוא כדי להמית ותו לא ה"א בעומק כל כך דאי אפשר שלא ימות בו א"נ לא הוה ידעינן כמה הוא שיעורא דכדי להמית לכך קאמר עשרה טפחים והיינו מדכתיב והמת יהיה לו בראוי למות בו דהיינו עשרה טפחים דהכי קים להו לרבנן כמ"ש התוספות: ומנין שבסקילה ובדחייה כגון שדחפוהו ולא מת שסוקלין אותו ולא אמרינן דקרא חזא מנייהו דוקא קאמר שסוקלין וחוזרין וסוקלין אותו עד שימות או דוחין וחוזרין ודוחין אותו עד שימות ת"ל כי סקל יסקל וגו' וליכא למימר דקרא אשמעינן שאם סקלוהו ולא מת דחוזרין וסוקלין אותו עד שימות דהא מסיפא דקרא נפקא דכתיב אם בהמה אם איש לא יחיה אלא ודאי אשמעינן קרא מייטורא דסקילה בתר דחייה בעינן: וליטעמיך תיקשי לך היא גופא והמקשה הוה סבר דברייתא יש לדחוק ולפרש דנוטלה ונותנה על כל אחד מהעדים קאי אבל מתני' קתני בהדיא עד השני נוטל את האבן ואי לא בעינן קרא דכתיב והתנן כו' מתני' דמייתי לעיל כ"מ

שיעידוהו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני וכו' פריך דמשמע דס"ל דלא בעינן קרא כדכתיב ואע"ג דשמואל תרגמה בהן הן עדיו שמואל דחיק נפשיה ומוקי לה בשינויא דחיקא כדי לאוקמא מילתיה מיהו פשטא דמתניתין לא משמע הכי מדנקט ופלוני ופלוני עדיו משמע דאחריני נינהו ולמסקנא דקאמר תנאי היא ניחא דהך מתני' אתיא כמ"ד לא בעינן קרא כדכתיב וצריך לומר לדידיה דלא דריש אלא חדא מהנך ייתורא או דרוצח או דגואל הדם או חדא מהנך שכתבו התוספות ושאר כולהו לשום דרשה אתו: שאני התם דכוליה קרא יתירה הוא דאי לאו דאתי קרא לעיכובא למה לי למיכתביה דליכא למימר למצוה דומיא דקרא דיד העדים דהכא לא שייך למימר הכי דמה נפשך אם יש להן יד ורגל יש להן ואם אין להן הרי אין להן: דף מו קלני מראשי קלני מזרועי נראה דלכך נקט ראש וזרוע לפי שהן מקום הנחת תפילין דגם הוא ית' מניח תפילין כדאי' במסכת ברכות מניין שהקב"ה מניח תפילין שנא' נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו והענין כשם שאנחנו מניחין תפילין נגד הלב ומוח כדי שנזכור תמיד באהבתו וייחודו שנא' ולזכרון בין עיניך כך גם הוא ית' כביכול מניח תפילין באלו מקומות שיזכור תמיד באהבתינו ושנחנו עמו עם אחד והיינו דקאמר התם תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי גוי גדול אשריך ישראל ולתתך עליון ולכך קאמר הכא בזמן שאדם מצטער שכונה מה לשון אומרת קלני וכו' שבזמן שאין ישראל או אדם יחידי עושין רצונו של מקום כביכול מכבידין ומתישין כח של מעלה כאלו אינו יכול להטיב עמהן כמ"ש צור ילדך תשי כשבא להטיב עמכם אתם מכעיסין לפניו וכו' לכך השכינה קובלת ואומרת קלני מראשי קלני מזרועי כלומר מקום הנחת תפילין אשר בהן מזכירין לטובה כשעושין רצונו כי אז מוסיפין למעלה כמ"ש ועתה יגדל נא כח עתה שאין עושין רצונו כביכול כאלו ראשו וזרועו כבדין עליו מלהטיב עמהן ונראה כי זה סוד יו"ד גדולה דועתה יגדל נא כח ויו"ד קטנה דצור ילדך תשי רמז שבזמן ישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין צין כח גדול בעשר ספירות אשר האציל הקב"ה ממנו יתברך להנהיג בהן עולמו וכשאין עושין רצונו של מקום מתישין כח עשר ספירות ועוד נראה דיו"ד קטנה דתשי רמז לעשר מסעות שנסעה שכינה מכרוב למפתן ממפתן וכו' ותשי מלשון טלטול דויתשם ה' תרגומו וטלטלינון הא כיצד משהין אותו כו' לישנא דהא כיצד לא אתי שפיר ויש ליישב דאי הוה אמרינן דתולין כדרך שהעובדי כוכבים ומזלות עושה הוה ניחא אפילו אם תולין אותו שחרית דליכא למיחש שמא יבא לידי שכחה ויעבור בלא תלין דכיון דאין מצוה אלא להמיתו בתלייה אבל לא להשהותו על העץ מסתמא יקברוהו מיד כשימותו כמו שקוברין שאר מתים מיד אבל השתא דממיתין אותו ואח"כ תולין אותו דתלייה מצוה אחריתי היא נמצא דכל כמה דמשהין אותו על העץ מצוה מן המובחר הוא לכך קאמר הא כיצד עושין תקנה שלא יבא לידי שכחה ויעבור בלא תלין דהא איכא למיחש שמא יעכבוהו על העץ לעשות מצוה מן המובחר ועל ידי כן יבאו לידי שכחה וקאמר משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וכו' שכל כך מצמצמין בתלייתו עד שלא יהא זמן להניחו על העץ רק שעה כל דהו בכדי שיהא אחד קושר ואחד מתיר נמצא שעל כרחק יקברוהו מיד: ת"ל כי קבר תקברנו מייתורא דתקברנו דריש כל המתים כדפירש"י ז"ל ולאידך לישנא נמי מייתורא דתקברנו דריש קבורת הארץ אבל מכי קבר לא שמעינן אלא קבורת ארון כדאמר בסמוך וכן כתב הראב"ן ז"ל רמז לקבורה

בארץ מכי קבור תקברנו שתי קבורות אחד קבורת ארון ואחד קבורת ארון בארץ וא"ת לאידך לישנא קבורה בשאר כל המתים מנא לן ויש לומר דכיון דטעמא דקרא דבעי קבורה משום בזיונא או משום כפרה הוא כדאמר בסמוך א"כ אין לחלק בין מת למת ואדרבא כיון דקפיד קרא אפילו אבזיונא או אכפרה דנסקל ונתלה כ"ש דקפיד אבזיונא ואכפרה דשאר כל המתים אבל ללישנא קמא אי לאו יתורא דתקברנו איכא למימר דלא קפיד רחמנא באיסורא דבל תלין אלא בנתלה משום דקללת אלהים תלוי אבל בשאר מתים לא כתב לן רחמנא תקברנו אשאר מתים לאשמעינן דלא תלין אשאר מתים נמי קאי:.

ואי אמרת משום יקרא דחיי מאי נפקא ליה מינה שיעשו לו כבוד ככבוד שעשו לאבותיו מלכים הראשונים כיון דלאו יקרא דידיה הוא ומשני הכי קאמר ליה לייקרו בין ישראל וכו' וא"כ נפקא ליה מיניה דניחא להו לצדיקיא דמייקרו בהו אינשי כדאמר לעיל והא דלא נקט הכא נמי כדנקט לעיל ניחא להו לצדיקיא כו' משום דאיצטריך לפרש נמי רישא דקרא דבמשרפות אבותיך מלכים הראשונים וכו' דהיינו נמי כי היכי דמתייקרי באהבתך ולא יקרא דידיהו הוה והוה מצי לשנויא דאפי' הוה יקרא דחייא נפקא ליה מינה משום דמלך שאני דאיכא בזיון טפי לגביה כשלא נספד כהלכה כמ"ש התוס' ולהכי הבטיחו שיספדו לו כהלכה כהספד מלכים הראשונים אלא דבלא"ה משני שפיר ועוד דניחא ליה טפי לשנויי כדמשני מעיקרא: דף מז כי היכי דתיהוי ליה כפרה לאבוה וא"ת והא במסקנא פשיט דיקרא דשכבי הוא מדאמר ר' נתן סי' יפה למת כשלא נספד דיש לו כפרה ואי לאו יקרא דשכבי הוי אמאי מיכפר בבזיוני וא"כ מאי משני הכא כי היכי דתיהוי כפרה לאבוה אכתי איפשיט דיקרא דשכבי הוי דאי לאו הכי אמאי מיכפר בבזיוני וי"ל דמלך שאני דאיכא בזיון טפי לגביה כשלא נספד ונקבר כהלכה אע"ג דהספדא יקרא דחיי הוא כמ"ש התו'.

ועוד נראה דהא דבעי הספידא אי הוי יקרא דחיי כו' בחלילין ומקוננות וכיוצא בהן קמיבעי ליה אבל כשגוררין מת על המטה של חבלים אפי' אי הוה בזיונא דחיי פשיטא דבכה"ג בזיונא דשכבי נמי הוה וקא בעי למיפשט מחזקיה דכיון דאפי' גרירת המת על חבלים לאו בזיונא דחיי הוא כ"ש כשאין מביאין חלילים ומקוננות ודחי לעולם הספידא יקרא דחיי הוא ומשום כפרה דאבוה הוא דעביד הכי דישאל מחלי יקריהו לגביה ומיהו כפרה אית ליה בבזיונו דאע"ג דהספדא יקרא דחיי הוא גרירה במטה של חבלים פשיטא דבזיונא דשכיבי נמי הוא: ואמאי כיון דמיקטיל הוה להו כפרה כתבו התו' והא דתנן בחלק אנשי עיר הנידחת אין להן חלק לעוה"ב הני מילי דלא איקטיל אבל אם דנו אותן והרגום יש להם חלק וא"ת לסברת אביי דקא מדמה נהרג מתוך רשעו למת מחוך רשעו אמאי אקשי ליה לרב יוסף מברייטא דתני רב שמעיה טפי הוה ליה לאקשווי ממתני' דחלק דקתני אנשי פיר הנידחת אין להן חלק לעוה"ב אלמא דלית להו כפרה והתם נמי מקרא יליף לה דכתיב יצאו אנשים בני בליעל וגו' וי"ל דאביי נמי ידע דיש לחלק בין נהרג מתוך רשעו לבין מת מתוך רשעו הלכך אי לאו ברייתא איכא למימר דכל מי שנתחייב מיתת ב"ד כיון דאיקטיל הויה ליה כפרה דכל מי שמת במיתה שנתחייב בה מיתתו מכפרת אבל לא איקטיל אע"ג דמת מיתת עצמו ואין מיתה בלא חטא אין מיתתו מכפרת כיון דלא נהרג ומת במיתה שנתחייב בה ולכך אנשי עיר הנידחת היכא דלא

איקטול אין להם חלק לעוה"ב אבל מברייטא דרב שמעיה פריך שפיר דפורשי מדרכי ציבור הם הם אנשים שפרקו עול המצות שאין נכללין בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ק מהלכות אבלות דלא מיחייבי מיתת ב"ד ואפ"ה אין בנו מטמא לו כשמת אע"ג דלא נתחייב במיתה אחריתי אלא בזו אפ"ה אין מיתתו מכפרת עליו א"כ מי שנתחייב מיתת ב"ד נמי אע"ג דאיקטיל ומת במיתה שנתחייב בה אין מיתתו מכפרת עליו והשיב רבא מי קא מדמי נהרג מתוך רשעו למת מתוך רשעו דנהי דתרוייהו מתים במיתה שנתחייבו בה מ"מ כיון דהאי מת כי אורחיה לית ליה כפרה והאי כיון דלאו כי אורחיה מת אית ליה כפרה תדע דכתיב מזמור לאסף כו' אע"ג דהנך נמי הוו קא מיחייבי דינא דקטלא מעיקרא אפ"ה כיון דאיקטיל קרי להו עבדיך וקצת קשה למאי דמסיק מיתה וקבורה בעינן תו לא איצטריך לחלק בין מת לנהרג ושאיני ההיא דרב שמעיה משום דעדיין לא נקבר וליכא אלא מיתה לחודא וא"כ הוה ליה למימר אלא מיפה וקבורה בעינן: כפרה מאימתי קא הויא מכי חזו צערא דקברא פורתא מכאן משמע דכל קבורת מיתה כפרה הוי כמ"ש התוס' לעיל אבל מהא דקאמר לעיל מיתה וקבורה בעינן אין ראיא דאיכא למימר דוקא קבורת בית דין מיכפרא משום בזיונא דאית ליה מה שאינו נקבר בקברות אבותיו: מאי טעמא דאביי משום דמעגלה ערופה איכא למילף דהזמנה מלתא היא ומעובדי כוכבים ומזלות איכא למילף דהזמנה לאו מלתא היא לכך בעי' ש"ס מ"ס דאביי כיון דאיכא למימר הכי והכי וקאמר משום דגמר שם שם מעגלה ערופה וכדמסיק דמסתבר ליה ספי למילף מעגלה ערופה משום דמידי דאורחא הוא וכיון דגלי קרא בג"ש למילף מעגלה ערופה דהזמנה מילתא היא ילפינן מיניה בכ"מ דהזמנה מלתא היא אבל אי לאו ג"ש לא הוה ידעינן אי נילף מעגלה ערופה דהזמנה מלתא היא אי נילף מעובדי כוכבים ומזלות דהזמנה לאו מילתא היא וכן צריך לומר אליבא דרבא דלהכי איצטריך למילף מג"ש לגלויי מלתא דכל מקום ילפינן מעובדי כוכבים ומזלות דהזמנה לאו מילתא היא ואי לאו ג"ש לא הוה ידעינן אי נילף מעובדי כוכבים ומזלות דהזמנה לאו מילתא היא אי נילף מעגלה ערופה דהזמנה מלתא היא והתוספות כתבו דאביי ורבא תרוייהו מצי למילף טעמייהו בין מעגלה ערופה בין מעובדי כוכבים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וקשה דא"כ למה להו למילף מת מג"ש נילף ליה נמי במה מצינו מעגלה ערופה ומעובדי כוכבים ומזלות למר כדאית ה ולמר כדאית ליה כי היכי דילפי להו בכל מקום דעל כרחך הא דלאביי הזמנה מלתא היא בכל מקום משום דמעגלה ערופה ומעובדי כוכבים ומזלות יליף במה מצינו וכן לרבא ילפינן מינייהו בכל מקום דלאו מילתא היא ונראה דלכך נקט ש"ס ורבא מ"ט לא אמר מעגלה ערופה כלומר כיון דמעגלה ערופה איכא למילף איפכא דהזמנה מילתא היא מנא ליה למילף מעובדי כוכבים ומזלות ולהכי לא קאמר ורבא מאי טעמא לא קאמר כאביי: דף מח הכא במאי עסקינן דרמי' ביה מת ופנייה פי' כולה ברייתא בהכי איירי וה"ק נפש שבנאו לשם חי ורמא ביה מת ופנייה מותר בהנאה דהוה ליה כצר ביה ולא אזמניה הוסיף בו דימוס אחד לשם מת אע"ג דפניה אסור בהנאה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות אבל: כיצד גבו למתים סתם וכו' כגון שיש שם שנים שלשה מתים שכבר מתו וגבו לצורכן סתם שלא הזכירו שגובין לשם מת פלוני ופלוני ופלוני נמצא דהנותן אדעתא דסתם מתים קיהי' לכך אם יש מותר נותנין אותו

לשאר מתים אבל אי גבו למת זה שהזכירו שגובין לשם מת פלוני נמצא דאדעתא דידיה קיהיב לכך.

המותר ליורשיו: אי הכי היינו דקתני עלה אמר רבן שמעון בן גמליאל וכו' אי אמרת בשלמא דהזמנה מעלייתא היא שפיר דבשלא נגעו במטה מותר דהזמנה לאו מלתא היא אבל נגעו במטה מעשה והוא וכאלו כרכוהו בהן דמי לכך אסור אלא השתא דמשום מררייהו עבדי הכי אמאי נאסרין בנגיעה הא לא קעבדי מידי בשלמא למ"ד נכסים למלך כתבו התוספות דבירושלמי איכא מאן דאמר מאן דכתיב ביה תחכמוני ראש השלישי היה טועה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב יהרג בב"ד וירשו בניו את נכסיו משמע אלו הרגו המלך לא היה צריך לדונו בב"ד וקשה דבפרק במה בהמה איתא גבי אוריה שהיה לו לדוד לדונו בסנהדרין ולא דייניה אע"ג שהיה מורד במלכות וכן איתא בפרק אחד דיני ממונות דיליף התם הא דבדיני ממונות מתחילין מן הצד מדכתיב גבי נבל ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש חרבו וגו' משמע דמורד במלכות בעי למידייניה ושמא יש לומר דבדין בית דין קאמר פי' מוטב שיהרג בלא מלך בדין בב"ד לענין הא דתנן התם דיני ממונות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה וכו' וירשו בניו את נכסיו ואל יהרגו המלך עם סנהדרין בדינו וירשהו המלך.

וע"ש בתוספות דף מט ויכהו שם אל החומש אמר רבי יוחנן בדופן חמישית מקום שמרה וכבד תלויין בו נראה דהיינו הא דכתיב ויקרא אבנר אל יואב ויאמר הלנצח תאכל חרב הלא ידעתה כי מרה תהיה באחרונה לכך נקטכי מרה תהיה באחרונה לפי שנצנצה בו רוח הקדש ונתנבא שלבסוף ינקום בו נקמת אחיו עשאל ויכהו גם הוא במקום שהמרה תלויה בו לכך אמר כי מרה תהיה באחרונה ולהכי כתיב הלא ידעתה מלא בה"א רמז לדופן חמישית ארבע מיתות פרק שביעי אף סדר תמיד כתבו התוספות תימא דלא קאמר אף סדר ברכות דתנן בפ"ב דר"ה סדר ברכות וכו' עוד תנן התם סדר תקיעות שלש יש לומר דרב הונא בריה דרב יהושע לא מסדר לחודא דייק אלא מזהו סדר דייק דזהו משמע דוקא כדאמרינן בכמה דוכתי זהו למעוטי מאי אבל סדר ברכות וסדר תקיעות מצוה בעלמא נינהו ואי אפיך לית לן בה ורב פפא סבר דאפילו זהו סדר למצוה בעלמא קאמר.

מיהו קשה תינח הא דלא קאמר ש"ס נמי ולאפוקי מסדר תמיד דכיון דאית ליה לרב הונא דזהו סדר דוקא הוא איכא למימר דרב סתורא נמי ס"ל דדוקא הוא והא דלא קאמר וחזן מסדר תמיד משום דלא חשיב אלא מידי דחשיבותיה גרם ליה ומילי דסדר תמיד לא חשיבי זה מזה אלא סדר ברכות וסדר תקיעות מאי איכא למימר אמאי לא קאמר ש"ס נמי ולאפוקי מסדר ברכות וסדר תקיעות דלא הוה אלא מצוה דכיון דרב פפא ורב הונא תרוייהו ס"ל דמצוה בעלמא נינהו וליכא מאן דפליג בהכי מסתמא רב סחורא נמי לא פליג עלייהו דאי לא תימא הכי מאי ראייה מייתי מדרב יהודה דסדר חליצה לא הוי אלא מצוה דלמא רב סחורא פליג וס"ל דסדר חליצה דוקא קתני ומשום דלא חשיבי כך לא קאמר וחזן מסדר חליצה אלא ודאי צריך לומר דכיון דליכא מאן דפליג בהכי מסתמא רב סחורא נמי לא פליג.

ועוד יש לומר דרב סחורא לא קאמר אלא כל מקום ששנו חכמים דרך מנין פ"י שלא דקדקו בדבר ולא נתכוונו אלא למנותן זה אחר זה אבל ההיא דסדר ברכות וסדר תקיעו' ל"ש חכמי' דרך מנין שהרי דקדק התנא וקתני ברישא סדר ברכות כך וכך הוא סדר תקיעו' כך הוא משמע דנתכוונו לשנותן על הסדר דוקא דף נ קסברי רבנן נשואה יוצאה לשריפה ולא ארוסה כו' פירש"י ז"ל ומיהו כי דייקת בה שפיר לא אשכחן קרא לרבנן מנא להו דנשואה יוצאת ולא ארוסה אלא משום דאית להו סקילה חמורה היא וכו' ויש להקשות היכי ילפינן מהתם וכו' וכתב דעיקר טעמייהו מדניתנה למגדף ולעובדי כוכבים ומזלות הוא דפושט יד בעיקר עדיף כדאמר לקמן וכ"כ הפוס' ומייתי ראייה מפרק הנשרפין ודבריו דחוקים חדא שכתב דהאי מדאפקיה רחמנא אורך דברים הוא ונראה דלא גרסינן לה ודוחק למחוק הספרים.

ועוד דמדאמר לקמן אפי' הכי פושט ידו בעיקר עדיף לאו ראייה היא דשאני התם דאיכא נמי חומרא אחריתי גביה שכן ממונם אבד אבל הכא איכא למימר דעדיפא מפושט יד בעיקר דכיון דמחללת את אביה הויא רעה לשמים ולבריות ולכך קאמר אדרבא שריפה חמורה וכו' ועוד דא"כ נימא סייף יוכיח שניתן לאנשי עיר הנידחת וכו' כמ"ש התו' ומה שתירצו נראה דוחק דא"כ תיקשי מנא להו למימר דסייף חמיר מחנק כיון דניתן לפושט יד בעיקר דעדיף כדמסיק דלמא להכי ניתן לפושט יד בעיקר משום דאיכא נמי חומרא בהדיא דממונם אבד ולעולם סייף לחודא קל מחנק ועוד דקאמר בסמוך נאמר אביה בסקילה וכו' א"כ אמאי לא אתי ג"ש ומפקא מסברא ונימא אחת ארוסה ואחת נשואה יצתה לשריפה כמ"ש התוספות.

ועוד דמשמע דס"ל דהא דאמר בסמוך וטעמא מאי וכו' אדרבנן ורבי שמעון א מהדר דטעמא דרבנן דנשואה יצתה לשריפה ולא ארוסה משום דאית להו דסקילה חמורה וטעמא דר' שמעון דחת ארוסה ואחת נשואה יצתה לשריפה משום דאית ליה שריפה חמורה ותימה דהא לא ידעינן לר"ש דשריפה חמורה מסקילה אלא מדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה כדאמר בסמוך.

על כן נראה דעיקר טעמייהו דרבנן דאמרי סקילה חמורה משום דקסברי נשואה יוצאת לשריפה ולא ארוסה ומדאפקיה רחמנא לארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה כדאמר הכא וטעמייהו דרבנן דאמרי נשואה יוצאה לשריפה ולא ארוסה היינו משום דאינהו נמי דרשי שני כללות נאמרו בתורה כר"ש אלא דרבי שמעון סבר דקרא דמות יומת הנואף והנואפת כללא הוא וקרא דנערה המאורסה אידך כללא הוא ואתי קרא דבת כהן והוציא בת כהן מתרתי כללי לומר דבין ארוסה בין נשואה בשריפה ורבנן דרשי להו כסדר שהן כתובין בתורה וסביר' להו דקרא דמות יומת הנואף והנואפת כללא הוא דמשמע בין ארוסה בין נשואה בחנק וקרא דבת כהן אידך כללא הוא דמשמע נמי דבת כהן בין ארוסה בין נשואה בשריפה ואתי קרא דנערה המאורסה והוציא נערה מאורסה מתרתי כללא לומר דבין נערה מאורסה דבת כהן בין דבת ישראל בסקילה דנערה מאורסה סתמא כתיב וכיון דאפקיה רחמנא לנערה מ מאורסה משריפה לסקילה אלמא דסקילה חמורה שהרי ארוסה חמורה מנשואה כדפירש"י ז"ל.

וכן משמע קצת בירושלמי דאיתא התם ר"ש דריש כל שם בת כהן בשריפה ורבנן דרשי כל שם ארוסה בסקילה והשתא ניחא דכולהו תנאי דרשי כללי דרבי ישמעאל דלקמן דאית ליה ארוסה יוצאה לשריפה ולא נשואה נמי כללא דריש אלא דס"ל דמות יומת הנואף והנואפת לחודא הוי כללא ואפקא רחמנא בת כהן וארוסה כדאמרינן לקמן.

והא דקאמר תלמודא וטעמא מאי לאו אדרבנן ורבי שמעון קאי דטעמייהו ודאי משום דדרשי שני כללות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כדפי' אלא אדרבי יוחנן קא מהדר דטעמא דר' יוחנן דהוה מרגלא בפומיה דנערה המאורסה שזינתה הוי לרבנן בסקילה ולרבי שמעון בשריפה משום דידע מתני' דלרבנן סקילה חמורה ולרבי שמעון שריפה חמורה מיהו טעמייהו דרבנן דסקילה חמורה הוי מדאפקא רחמנ' לארוסה בת כהן מנשואה דס"ל דמות יומת הנואף ובת כהן תרי כללי נינהו כדפי' וטעמא דרבי שמעון דשריפה חמורה הוי מדאפקא רחמנא לארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל דס"ל דמות יומת הנואף ונערה המאורסה תרי כללי נינהו וכ"כ הרמב"ן ז"ל דטעמא מאי דק מר אדר' יוחנן קאי.

ומ"ש התוס' דטעמייהו דרבנן משום דפושט ידו בעיקר עדיף ומייתי ראייה מפרק הנשרפין דתנן א"ל אלו לא היפה סקילה חמורה לא ניתנה למגדף כו' נראה דלאו ראייה היא דהא ר"ש על כרחך עיקר טעמיה דשריפה חמורה מדאפקא רחמנא לארוסה בת כהן מכלל ארוסה דבת ישראל מסקילה לשריפה הוא כדאמרינן בשמעתין ואפ"ה התם בפרק הנשרפין לא נקט האי טעמא דתנן התם אמר להן רבי שמעון אלו לא היתה שריפ' חמורה לא נתנה לבת כהן שזינתה משמע דה"ק לא נתנה לבת כהן שזינתה דחמיר' שכן מחללת את אביה כדאמר הכא דומיא דלא נתנה למגדף ולעובדי כוכבי' ומזלות דא"ל רבנן לר"ש אע"ג דעיקר טעמיה דר' שמעון הוה מדאפקא רחמנא ארוסה בת כהן מסקילה לשריפה: מה כשהוציא נשואה מכלל נשואה להחמיר לאו משום דבנשואה פשיטא ליה טפי דיצאה להחמיר אלא משום דבנשואה ליכא מאן דפליג דיצתה להחמיר דאפי' רבנן מודו דשריפה חמורה מחנן לכך נקט הכי וכן משמע מפירש"י ז"ל שכתב דמה כשהוציא נשואה מכלל להחמיר דהא שריפה הכל מודים דחמירה מחנן כו' והתוס' כתבו דהא דפשיטא ליה דנשואה יצתה להחמיר היינו בג"ש דלעיל דמה אבי' וכו' מיהו לעיל לא משמע כן מדקאמר ומדאפקא רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנן לשריפה שמע מינה דשריפה חמורה משמע דמדאפקא רחמנא יליף ולא מגזרה שוה.

אי מה להלן נערה והיא ארוסה משום דארוסה חמורה מנשואה כדפירש"י ז"ל וכן נערה כיון דברשות אביה היא כמ"ש בנעוריה ביה אביה פוגמת כבודו ספי מבוגרת שכבר יצאה מרשות אביה לענין נדרים ולא חמירה כולי האי וכן בכל זקנה שכבר יצאה מרשותו לגמרי ועוד דזקנה לאו בכלל בת היא כמו שאפ' בסמוך: ת"ל ובת כהן מכל מקום מריבויא דוי"ו קדריש ופירש"י ז"ל דליכא למימר דמדכתיב קרא סתמא יליף טעמא דהא אתא ג"ש ומפקא ליה מסתמא ועוד נראה מדיליף מיניה דאפי' הזקנה בשריפה וסתם בת אין זקנה בכלל כדאיתא בפרק יש נוחלין וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי אפשר מאה ול' שנה היתה וקרי לה בת ופירש"י ז"ל אשה הוה ליה למיכתב אמר רב יהודה מלמד שנולדו בה סימני נערות לכן צ"ל דמייתורא דוי"ו יליף ואע"ג

דרבי שמעון לא דריש וי"ו דושופטיך בפ"ק שאני התם דאורחא דקרא הוא דברי שא
כתיב ויצאו זקניך לכך כתיב בתר הכי ושופטיך וי"ו מוסיף על זקניך אבל ובת כהן
תחילת ענינא הוא והוה ליה למיכתב בת כהן או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל
האדם וא"ת אם כן בת ובת למה לי דהא לא איצטריך ריבויא דוי"ו אלא לאפוקי מג"ש.

וי"ל דלא תימא דוקא ארוסה מדינא דר' ישמעאל דמה כשהוציא בת ישראל לסקילה
ארוסה ולא נשואה כמ"ש התוס' לקמן ולפי מה שפיר' הוה אמינא איצטריך למיכתב
ריבויא דובת לזקנה דלאו בכלל בת סתמא היא: דף נא סר"א הואיל ואחמר בהו רחמנא
בכהני דרבי בהו מצות יתירות תידון בשריפה חימה דמאי איצטריך למימר משום דרבי
בהו מצות יתירות תיפוק ליה דבת כהן חמירה משום דמחללת את אביה שאומרים שזו
ילד וכו' כמ"ש בהדיא את אביה היא מחללת וליכא למימר דדוקא בזנות היא מחללת
את אביה אבל בשאר עבירות לא מדקאמר לקמן כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא אפי'
לרשיעא בר צדיקא כמאן כי האי תנא ואי האי תנא לא קאמר אלא בזנות אבל בשאר
עבירות לא אנן אמאי קרינן רשיעא אפי' בשאר עבירות אלא ודאי בשאר עבירות נמי
מחללת את אביה ועוד תימה דמאי קאמר לעיל אדרב' שרפ' חמור' שכן ניתן לבת כהן
שזינתה ומאי חומר' שכן מחלל' את אביה מאי רבות' דבת כהן הא בת ישראל נמי מחללת
את אביה ואומרים עליו ארור שזו ילד וכו' מדקאמר כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא כו'
כי האי תנא אלמא דבישראל נמי דינא הכי ועוד מדקאמר כמאי כי האי תנא משמע דר"ע
ור"ש דפליגי עליה דרבי ישמעאל לי' להו הך סברא ותימה דאם כן אמאי קאמר לעיל
אליבא דרבי שמעון מאי חומריה שכן מחללת את אביה והתוס' כתבו דכולי עלמא אית
להו הך דרשה דאין מקרא יוצא מידי פשוטו והא דקאמר כי האי תנא לפי שהוא הזכירה
ודבריהם דחוקים דכמאן כי האי תנא לא משמע הכי.

על כן נראה דפשטא דקרא דאת אביה היא מחללת לאו שאומרים עליו ארור שזו ילד
ארור שזו גדל קאמר אלא לפי שבת כהן יש לה מקדושת אביה שאוכלת בתרומה
וקדשים ונותנין לה הזרוע והלחיים וכיוצא בהן ועל ידי הזנות היא מחללת עצמה
מקדושת אביה לכר קאמר הכתוב את אביה היא מחללת פי' היא מחללת את עצמה
מקדוש' אביה וכן תרגם אנקלוס בהדיא ובת גבר כהן ארי תתחל למטעי מקדושת אביהא
היא מתחלא בנורא תתוקד וכי קאמר לעיל ומאי חומר' שכן מחללת את אביה היינו
שמחללת עצמה מקדושת אביה קאמר כפשטא דקרא אבל הך דרשה דאומרים עליו
ארור שזו ילד וכו' דוקא רבי ישמעאל הוא דדריש הכי כיון דלדידיה גזירה שוה דאביה
לא איצטריך והשתא ניחא הא דאיצטריך למימר סלקא דעתך אמינא הואיל ואתמר בהו
רחמנא בכהני דרבי בהו מצות יתרות דלא מצי למימר משום דמחללת את עלמה
מקדושת אביה מתרומה וכו' דדוקא בזנות היא מחללת את עצמה מקדושת אביה כדאמר
בסמוך דכיון שנבעלה לה לפסול לה פסלה אבל בשאר עבירות לא ולפ"מ שפי' דאת
אביה היא מחללת היינו שמחללת א"ע מקדושת כהונתה קאמר ניחא טפי הא דקאמר
בסמו' סד"א כי תחל לזנות אמר רחמנא הני מילי היכא דקא מיתחלא השת' הא כיון דקא
מיתחלא וקיימא מעיקרא וכו' ובש"ע סי' ת"ך פסק שהקורא לרשע בן צדיק רשע בן
רשע פטור והיינו מה דהכא ולא ראינה גמורה היא כיון דלאו כ"ע דרשי לקרא הכי:
סד"א קרא לאפוקי מדרב וכו' וא"ת א"כ אמאי כתיב באש תשרף דמשמע היא ולא אביה

תיקשי מאי שנ' מיניה דידיה כדפריך לעיל וי"ל דשאני הכא משום דבעי למימר דלזנות את אביה היינו מאביה ולא כתב לן קרא שום טעמא לכך איכא למימר דגזירת הכתוב הוא דהיא באש תשרף ולא אביה אבל לעיל דאת אביה היא מחללת טעמא הוא לכך פריך שפיר דהאיך סלקא דעתך דאיירי נמי בחילול שבת דא"כ מאי שנא מיניה דידיה דכיון דבזנות איכא טעמא דאת אביה היא מחללת ובשבת ליכא טעמא אין סברא לאוקמי קרא נמי אמילתא דלית ביה טעמא ולומר דגזירת הכתוב הוא: מכלל דכי איתה גביה לא אכלה לאו דוקא דאיתה גביה אלא כיון שנתארסה לישראל נמי אינה אוכלת בתרומה כדתנן בפ' אלמנה לכ"ג העובר והיבם והארוסין פוסלין להכי לא פריך ש"ס לרבי ישמעאל דמוקי קרא דובת כהן בארוסה א"כ איש ל"ל: ורבי ישמעאל סבר מדקאמר ליה בת ובת וכו' וא"ת היכי ס"ד דהדר ביה דא"כ בת ובת למה לי דהא לא אתי בת ובת אלא לאפוקי מג"ש והתוס' כתבו דלא תימא דוקא ארוסה מדינא דלעיל וקשה דא"כ מאי קבעי ור' ישמעאל האי את אביה מאי דריש ביה דלמא איצטריך ליה גזרה שוה דלא תימא דארוסה ונשואה תרוייהו בשריפה מדינא דרבי שמעון ורבי עקיבא דאמרי שני כללות נאמרו וכו' אלא ודאי צריך לומר דמאן דדריש חד כללא הכי גמירי ליה דלא שייך למידרש שני כללות ומאן דדריש שני כללות סבירא ליה איפכא.

לכך נראה דאפי' ליתא לג"ש איצטריך בת ובת לאשמעינן דאפילו הזקינה בשריפה זקנה לאו בכלל בת היא כמ"ש לעיל: דף גב ונילף מפרים הנשרפין וא"ת אמאי לא משני אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה כדמשני בסמוך דהא סתמא דש"ס הוא דשקיל וטרי ומייתי להא דרב נחמן להכא ואי הוה מייתי לה מעיקרא תו לא הוה צריך לפרושי למאן דיליף מעדת קרח מ"ט לא יליף מבני אהרן.

ועוד אמאי פריך מעיקרא ונילף מפרים הנשרפין לשריפה ממש דלא איירי בהו טפי הוה למיפרך מעיקרא ונילף מבני אהרן דאיירי בהו ועוד אמאי פריך מפרי' הנשרפין ולא משאר כל השריפות הכתובים בתורה דכולהו שריפה ממש נינהו וע"ק דקאמר בסמוך אי לאו גזרה שוה ה"א שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא כלל היאך ס"ד למימר הכי והא שריפת עדת קרח שריפת נשמה וגוף קיים הוה וקרי לה שריפה ועוד דמאי פריך ונילף מפרים לשריפה ממש דלשריפה ממש לא איצטריך קרא דכיון דסתמא כתיב ודאי שריפה ממש קאמר ויש לומר דהא דקאמר לעיל אתיא שריפה שריפה מעדת קרח וכן מבני אהרן אע"ג דלאו ג"ש מופנית היא יליף לה משום דדמיין להדדי כדמסיק שכן אדם חוטא נשמה כו' דכיון דדמיין להדדי בהנך מילי מסתבר למימר דשריפתן שוה.

וכיון דהך שריפה דהכא דמיא נמי לפרים הנשרפים שכן מכשיר ולדורות לכך פריך ונילף מפרים הנשרפים ואקושיא דבתר הכי סמיך שכן מכשיר ולדורות דקס"ד דמכשיר עדיף כדאמר בפרק נגמר הדין והשתא אתי שפיר דלא משני ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה דכיון דהשתא בעי למימר דמסתבר טפי למילף מפרים הנשרפים ממאי דנילף מעדת קרח ומבני אהרן שכן מכשיר ולדורות לכך לא מצוי לשנויי הכי משום דא"כ לפיש ליה חבילי זמורות דאע"ג דשריפת נשמה וגוף קיים יפה טפי מכל מקום כיון דמסתבר טפי למילף מפרים הנשרפים סגי לן לאוקמי קרא דואהבת לרעך כמוך דלפיש ליה חבילי זמורות אבל בסמוך דפריך למאן דיליף מעדת קרח מ"ט לא יליף מבני

אהרן וכו' משני שפיר אמר קרא ואהבת לרעך כמוך כו' זכיון דעדת קרח ובני אהרן שקולין הן ואין סברא למילף מהאי טפי מהאי לכך מסתבר לאוקמי קרא דואהבת לרעך כמוך לשריפת נשמה וגוף קיים דבכי האי גוונא מתקיים שפיר טפי ברור לו מיתה יפה ממאי דלפיש ליה חבילי זמורות.

והשתא ניחא דקאמר אי לאו ג"ש ה"א שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא דאי לאו דדמיין להדדי בהנך מילי שכן אדם חוטא בנשמה לא הוה אסיק אדעתין כלל לאוקמי קרא בשריפת נשמה וגוף קיים דהוה אמינא דלאו שריפה היא זכיון דשריפ' סתמא כתיב וכולהו שריפה דאורייתא שריפה ממש נינהו הא נמי שריפה ממש היא דמהיכא תיתי למילף מעדת קרח ולאפוקי קרא מסתמיה כיון דליכא ג"ש דלא דמיין להדדי.

ונראה זכיון דצ"ל דשריפת עדת קרח ודבני אהרן שקולין הן כדפי' דתרווייהו אדם חוטא בנשמה נינהו לכך מייתי ש"ס להכא הא דכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך וכו' משום דנהי דעדת קרח ובני אהרן תרווייהו חטאו לשמים בהקרבת אש זרה מ"מ לא דמיין להדדי דבני קרח חטאו נמי במה שנתקנאו בגדולתן של משה ואהרן וחלקו עליהן דהוי נמי רע לבריות ובני אהרן לא חטאו אלא לשמים דומיא דחטאן של הנשרפין שלא חטאו אלא לשמים וא"כ מסתבר טפי למילף דין הנשרפין מבני אהרן דדמיין טפי להדדי לכך מייתי דנדב ואביהוא חטאו כמותן שנתקנאו נמי בגדולתן של משה ואהרן כעדת קרח דלכך נשרפו: וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך וכו' במדרש רבה פרשת אחרי מות יליף לה מדכתיב ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים איש מזקני ישראל: רבי יהודה אומר ניוול הוא לו לא קרי ליה ניוול אלא משום דכתיב ובחקותיהם לא תלכו כמ"ש התוספות והא דנקט לישנא דניוול הוא לו ולא קאמר אסור לעשות כן דכתיב ובחקותיהם וגומר כי היכי דלא תיקשי לדידיה דמניחין ראשו על הסדן וכו' והא ברור לו מיתה יפה בעינן לכך קאמר כיון דבכה"ג ניוול הוא משום ובחקותיהם וגו' נמצא כשמניחין ראשו על הסדן יפה לו וכן משמע בתוספת' פ' תשיעי דקתני התם ר' יהודה אומר הרי הוא אומר ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה שבמיתות כיצד עושין לו מניחין ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו אמר להן ודאי אין מיתה מנוולת מזו אלא משום שנאמר ובחקותיהם לא תלכו.

וא"ת לרבי יהודה תינח רוצח דיליף ליה מעגלה ערופה דקוצץ בקופיץ אלא עיר הנדחת דכתיב בהו בהדיא לפי חרב והיינו כדרך שהעובדי כוכבים ומזלות עושין מאי איכא למימר והא כתיב ובחקותיהם לא תלכו וי"ל דדוקא רוצח הוא דרך העובדי כוכבים ומזלות להתיז את ראשו בסייף אבל עיר הנדחת כיון דלא שייך גבי עובדי כוכבים ומזלות לכך כשמתיזין את ראשן בסייף לית בהו משום ובחקותיהם לא תלכו: דף נג בשלמא לר' יונתן כו' פי' רש"י ז"ל ה"ג בשלמא לדר' יונתן כדמפ' ר' טעמא משום דבספרים ישנים הוה גרסינן בשלמא לר' יונתן ורבי כדקא מפרש טעמא ושלש מחלוקות הוי בדבר רבי יאשיה יליף לה משום דס"ל דחנק קיל ואי אתה רשאי למושכה להחמיר ור' יונתן אומר לא מפני שהיא קלה אלא דהכי גמירי להו מסיני דכל מיתה האמורה בתורה סתם אינו אלא חנק ורבי יליף מג"ש ולגירסא זו אתי שפיר הא דפריך ואימא שריפה דלמאי דמוקי בסוף פרקין רבי כרבי מאיר פריך דמסתמא אית ליה דסקיל'

חמורה משריפה כרבנן אבל לגרסת רש"י תימה דמאי פריך ואימא שריפה הא אין סברא להחמיר בנשואה בת ישראל טפי מבארוסה והתוספות כתבו דבלאו הכי שפיר משני ונראה דוחק לכך נראה דהך פלוגתא דפליגי רבנן ורבי שמעון בסקילה ושריפה איזה מהן חמורה לא תליא מידי באידך פלוגתא דפליגי בהרג וחנק איזה מנייהו חמורה דאין ענין זה לזה דגבי סקילה ושריפה סתמייהו דרבנן משום דסבירא ליה נשואה יוצאה לשריפה ולא ארוסה וטעמא דרבי שמעון דסבר אחת ארוסה ואחת נשואה יונאה לשריפה וגבי הרג וחנק איכא טעמא אחרינא דלרבנן משום דס"ל מדיחי עיר הנדחת בסקילה ולרבי שמעון משום דסבר מדיחי עיר הנדחת בחנק כדאמרין לעיל וא"כ הא דאמר בסמוך מאי לא מפני שהיא קלה קמפלגי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן היינו בהרג וחנק אבל מסקילה ושריפה לא איירי הני תנאי מידי ומסתמא ס"ל לרבי יונתן ורבי כרבנן דסקילה חמורה משריפ' דהלכתא כוותייהו ולכך פריך שפיר ואימא שריפה ולמאי דמוקי רבי כר"מ פריך: במאי גמרי איזו תיבה מופנית לג"ש דמיהם במ דלא איצטריך למיכתב דמיהם במ כלל או מות יומתו דה"מ למיכתב יומתו מות יומתו למה לי: כי אתא ר' יצחק תני כדתנן וכו' וטעמא מאי משמע דאמתניתא דר' יצחק קא בעי והא דלא בעי הכי אמתני' משום דאיכא למימר דמתני' כשלא היתה אמו ראויה לאביו איירי וברייתא דמייתי ש"ס לעיל פירושא קמפרש לה למתני' אבל מדאיצטריך ליה לרבי יצחק לאתויי מתניתא בידיה דתני בה כדתנן אלמא דמתני' אפי' בראויה לאביו קאמר דחייב ופליגא אברייתא דלעיל לכך קבעי וטעמא מאי אלא מעתה ערות כלתך לא תגלה ורב אחא בריה דרב איקא נראה דס"ל דלא תגלה ערותה דכלתך ניחא משום דקאי אאשת בנך דאיירי לאחר מיתה כדפירש רש"י זכרונו לברכה בסוף שמעתין וליכא אלא ערוה אחת אבל ערותה דאמך היא אם איתא דחייב נמי משום אשת אב אמאי כתיב ערותה דמשמע ערוה אחת: דף גר אפילו תימא רבי יהודה ומייתי לה בקל וחומר לפי זה לא איצטריך למילף בג"ש דערות אביך באישות הכתוב מדבר דעל כרחך בהכי איירי דלערות אביך ממש לא איצטריך קרא דמואת זכר נפקא ואי משום דליתייב שתיים הא בקל וחומר מאחי אביו שמעינן לה אלא משום דבלאו הכי איצטריך ליה ג"ש כדקתני סיפא דברייתא לכך דריש לה נמי להך מלתא ועוד דאיכא למימר מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: אמר רבי ישמעאל הרי זה בא ללמד ונמצא למד תימה מאי קמ"ל רבי ישמעאל דהרי זה בא ללמד כו' והא תנא דברייתא נמי קאמר הכי דבא הכתוב להגיד לך ששני משכבות באשה.

ועוד דנמצא למד משמע דלמדין משכבי אשה ממשכב זכר וזה אינו דהא לא יליף משכב אשה ממשכב זכר מידי אלא מייתורא דיו"ד דמשכבי אשה שמעינן לה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייבין בעריות לכך נראה דהא דקתני מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה אתי לאשמעינן שהבעל מותר לבא על אשתו בין כדרכה בין שלא כדרכה כדאיתא בפרק שני דנדרים ההיא דאתאי לקמיה דרבי אמרה ליה שלחן ערכת לך והפכו פי' שבא עליה שלא כדרכה אמר לה בתי התורה התירתך לו וכן משמע בפרק חלק גבי הא דקאמר רב יוסף בספר בן סירא נמי אסור ל יקרי דקא"ל אביי מ"ט אילימא עשום דכתיב ביה לא תנשוש גילדנא מאודניה אי מדרשא אורח ארעא קמ"ל דלא לבעול שלא כדרכה משמע דאיסורא ליכא למיבעל שלא כדרכה אלא דלאו אורח ארעא הוא וקאמר רבי

ישמעאל הרי זה בא ללמד ונמצא לחד פי' דלהכי כתב לן רחמנא דגבי משכב זכר ששני משכבות יש באשה לאשמעינן דלמדין משכבי אשה ממשכב זכר מה משכב זכר חייבין אפי' שלא כדרכה דכל משכב זכר שלא כדרכה הוא אף באשה חייבין שכל העריות אפי' שלא כדרכה ופשטא דקרא דואת זכר לא תשכב משכבי אשה משמע דמשכבי אשה ילפינן משכב זכר ואדרבא הוא נמצא למד ואע"ג דבסוף פרק ארבעה אחין קאמר דמעשה ער א הוה שבאו עליה שלא כדרכה כבר תירץ ר"י ז"ל שם דלא שרי שלא כדרכה אלא בלא הוצאה זרע ועוד תירץ דאינו אסור אלא כשמתכוין להשחית זרע ורגיל לעשות כן אבל באקראי בעלמא שרי.

מיהו באבן העזר כתב הב"י דדבר קשה הוא להתיר הוצאת זרע אפי' באקראי: כתועבות העובדי כוכבים ומזלות כתבו התוספות גבי זכר ניחא דכתיב תועבה בגופיה אבל בבהמה לא כתיב תועבה בגופיה ואי כפ"ה א"כ כל עריות ליחייב שתים ויש לפרש מדכתיב וכל בהמה וכו' וקשה כיון דלאו דלא יהיה קדש ואיסור זנות שיש בו תועבה קאי פה לי אם כתיב תועבה בגופיהו מה לי אם כתיב תועבה בתר הכי סוף סוף כיון דכל העריות תועבה קרי להו רחמנא מדכתיב כי את כל התועבות וגו' קאי עלייהו לאו דלא יהיה קדש וליחייב שתים בכולהו גם מ"ש דוי"ו דוכל בהמה מוסיף על ענין ראשון מנא להו הך דרשה.

לכך נראה דאע"ג דלאו דלא יהיה קדש אכל העריות קאי אפי"ה לא מחייב בב' דאין חילוק חטאת אלא בשני לאוין ושני גופין כדמשמע בריש כריתות דקאמ' אלא כרת דאחותו למאי אתי מיבעי ליה לחלק על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו ופריך ל"ל לחלק הרי שמות מוחלקין והרי גופין מוחלקין אלמא דשמות וגופן מוחלקין בעי' אבל בזכר ובהמה יליף שפיר מלא יהיה קדש דמחייב מיהא חדא: הבא על הזכר והביא זכור עליו כתבו התוס' אי נמי סוגיא דהכא כר"א דאמר התם כל מקום שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחת חלק חטאת בינייהו וקשה דא"כ אמאי קאמר דאיכא בינייהו הבא על הזכר והביא עליו זכר דלדברי רבי ישמעאל חייב שתים ולדברי ר"ע אינו חייב אלא אחת והא בבא על הזכר גרידא נמי משכחת לה דאיכא בינייהו דלרבי ישמעאל חייב שתים כיון דלאוין מחלקין ולרבי עקיבא אינו חייב אלא אחת דליכא אלא חד לאו ויש לומר דלרבנותא דרבי עקיבא נקט הכי דאע"ג דשני ביאות הן אפי"ה לא מיחייב לדידיה אלא חדא כיון דליכא אלא חד לאו ורבנותא דר"ע עדיפא דהלכתא כוותיה דהלכה כר' עקיבא לחברו תדע דבסמוך קאמר אבל הבא על הזכר והביא זכר עליו הבא על הבהמה והביא בהמה עליו בין לר' אבהו בין לאביי לרבי ישמעאל לי שלש ולר' עקיבא חייב שתים דלא הוה צריך למימר דהביא נמי בהמה עליו דהא הבא על הזכר והביא זכר עליו ובא על הבהמה נמי בין לר' אבהו בין לאביי לרבי ישמעאל חייב שלש ולרבי עקיבא חייב שתים אלא צריך לומר דרבנותא אשמעינן דאע"ג דארבע ביאות הן אפילו הכי לא מיחייב לרבי עקיבא אלא שתים ולרבי ישמעאל שלש: רא תתן שכבתך לא תתן סביבתך דוקא באזהרה דריש הכי דכיון דאשכחן דענש רחמנא עליה איכא למימר דאזהרתיה מהכא אבל איש אשר יתן שכבתו בבהמה דגבי עונש לא מצי דריש איש אשר שכיבתו דכל כמה דלא אשכחן דענש הכתוב אהכי אין סברא להוציא קרא מידי פשוטו: דף נה דרש רב נחמן בר רב חסדא באשה שני משכבות פירש"י ז"ל דלענין רביעה קאמר דאלו

בבעילת אדם לא איצטריך לרב נחמן למימר דקראי טובא ומתניתין איכא ורב פפא נמי לא מצי למימר איפכא ותימה דא"כ מאי קאמר אדרבה אשה דאורחא אמשכב מחייב בהמה דלאו אורחא וכו' והא אידי ואידי לאו אורחא הוא ולכאורה נראה דהא דקאמר באשה שני משכבות בבעילת אדם איירי וקמ"ל דלא תימא כי היכי דאיכא שני משכבות באשה ה"נ איכא שני משכבות בבהמה לכך קאמר באשה דוקא הוא דאיכא שני משכבות דגלי לן קרא מדכתיב משכבי אבל בבהמה דלא כתיב הכי לא והיינו דפריך רב פפא אדרבא אשה דאורחא היא בבעילת אדם סברא הוא דלא מיחייב אלא אמדי דאורחא דהיינו כדרכה אבל בהמה כיון דלאו אורחא בבעילת אדם ואפילו בא עליה כדרכה לאו אורחא היא סברא הוא דמחייב אכל נקב ונקב דמה לי נקב זה מה לי נקב זה כיון דכולן לאו אורחא נינהו וכן משמע ממה שכתבו התוס' הא פשיטא בכולה ש"ס דבאשה מתחייב אשני משכבות אלא רב פפא ה"ק וכו' ואי כפירש"י ז"ל מאי הוצרכו לדחוק מלתא דרב פפא דלמא ס"ל דרביעה שאני דלא דרשינן משכבי אשה אלא באדם כדמשמע מפירש"י ז"ל שכתב ורב פפא נמי לא מצי למימר איפכא משמע דכיון דקאי ארביעה ניחא הא דקאמר איפכא מיהו מדגרסי' בסמוך בכל הספרים תניא דלא כתרוייהו משמע כדפירש"י ז"ל דלענין רביעה איירי ועוד דמ"ש התוספות דרב פפא לדבריו קאמר ליה דאם יש לחלק כו' דוחק הוא: ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה וא"ת בלאו מילתא דרב ששת תוקשי ליה נעבד דישראל אמאי שריא ליתסר מידי דהוה ארביעה ולפי מ"ש התוספות דפשיט כי היכי דגבי אילנות השוה הכתוב של עובדי כוכבים ומזלות לשל ישראל אע"ג דבישראל איכא תקלה וקלון וכו' אתי שפיר דאי לאו הא דרב ששת איכא למימר דטעמא דקלון לא שייך אלא ברביעה לפי שמבזה עצמו בדבר מגונה אבל בנעבד תקלה איכא קלון ליכא שהרי למסקנא נמי אית ליה לאביי דקלון דרביעה מרובה משל נעבד לכך איכא למימר דקא ס"ד דבנעבד ליכא קלון כלל ולהכי נעבד שרי אע"ג דנרבע אסורה אבל השתא דפשיט רב ששת דכי היכי דגבי אילנות השוה הכתוב של עובדי כוכבים ומזלות לשל ישראל אף על גב דבישראל איכא תקלה וקלון ובשל עבודת כוכבים ומזלות ליכא אלא תקלה לחוד ה"נ גבי בהמה כו' אלמא דבנעבד נמי איכא קלון כמו בנרבע לכך פריך ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה.

מיהו קשה לפירושם לאביי דמחלק בין נרבע דישראל לנעבד משום דזה קלוננו מרובה וזה קלוננו מועט א"כ מאי ראיא מייתי רב ששת מאילנות לבהמה דכי היכי דגבי אילנות השוה הכתוב של עובדי כוכבים ומזלות לשל ישראל כו' הכי נמי גבי בהמה דלמא אילנות שאני דישראל ליכא אלא קלון מועט לכך איכא למימר דהשוה הכתוב תקלה דעובדי כוכבים ומזלות לתקלה וקלון מועט דישראל אבל גבי בהמה דבעלי חיים היא דרחמנא חס עלה ולא קטלינן לה כישראל אלא היכא דאיכא תקלה וקלון מרובה מנא ליה להשוות תקלה לחוד דעובדי כוכבים ומזלות לתקלה וקלון מרובה דישראל: דף גו בכל יום דנין את העדים בכינוי כו' נגמר הדין לא הורגו בכינוי כו' עשום דמקבלין עדותן של עדים פעמים בתחילת הדין זה שלא בפני זה ובשעת גמר א זה בפני זה כדאיתא בתוספתא פרק ששי אם יש עדים מכניסין אותן ומאיימין עליהן ומוציאין אותן ומשיירין את הגדול שבהן ושומעין את דבריו ומוציאין אותו לחוץ ומכניסין את השני ושומעין את

דבריו ומוציאין אותו לחוץ ואח"כ מכניסין את שניהן ואומרים דבריהן זה בפני זה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות.

והשתא ניחא הא דקתני והשני אומר אף אני כמוהו וכו' אף ע"ג דמקבלין עדותו זה שלא בפני זה כדתנן בפרק זה בורר משום דהתם בתחילת הדין איירי: המגדף אינו חייב עד שיפרש השם נראה דיליף לה מדאפקיה רחמנ' לקללה בל' נוקב דכתיב ונוקב שם ה' למימר דבעינן שיפרש השם ויברך: וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה כרכנן קיימא לן דלא מיחייב מיתה אלא על השם המיוחד מיהו לא בעינן שיברך את שם המיוחד בשם המיוחד דאפי' מברכו באחד משאר השמות שאינן נמחקין כגון יה אלהים שדי חייב מיתה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות עובדי כוכבים ומזלות אין המגדף חייב עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות כו' ויברך אותו בשם מן השמות שאינן נמחקין.

וטעמו נראה מדכתיב ברישא דקרא ונוקב שם ה' מות יומת וכי אהדריה קרא לא כתיב שם ה' אלא בנקבו שם יומת משמע דלא אהדריה קרא אלא לומר דבעינן שיקוב את השם המיוחד בשם דהיינו באחד מן השמות שאינן נמחקין לאפוקי בכינוי דלא היינו רחום וחנון קנא וכיוצ' בהן כמ"ש הרמב"ם בפכ"ו מהלכות סנהדרין גבי מקלל חבירו דלא מחייב עד שיקלל בשם מן השמות כגון יה ואלהים ושדי וכיוצא בהן או בכינוי מן הכינויים כגון חנון וקנא וכיוצא בהן.

ולפי זה הא דקתני ברייתא מניין לרבות כל הכינויין לא אתי לאתויי שמות שאינן נמחקין לחוד אלא אפי' כינויין הנמחקין נמי אתי לאתויי ולכך נקט כל הכינויין וקאמר נמי ת"ל איש כי יקלל אלהיו מ"מ משמע דמ"מ חייב אפי' מכינוי כל דהו. ובכסף משנה בס"ב מהלכות עובדי כוכבים ומזלות כתב על הרמב"ם דצ"ע מנא ליה שאם בירך שם האחד המיוחד מן הכינויים שחייב דלמא בעינן שיברך שם המיוחד בשם המיוחד וכתב עוד שם בשם הרמ"ה דמה שאמר הרמב"ם ויברך אותו בשם מן השמות שאינן נמחקין אינו כן דכי היכי דבעינן שם המתברך שם המיוחד ה"נ בעינן שם שמברך בו שם המיוחד ולפי מה שפי' דברי הרמב"ם ז"ל נכונים הם: שבע מצות נצטוו עובדי כוכבים דינין פי' שמחוייבין להושיב דיינין ושופטים לדון את מי שעובר על שבע מצות עובדי כוכבים והיינו דיליף בסמוך דינין מדכתיב אלהים אע"ג דאלהים היינו דיינין ובתר הכי נמי קאמר לא נצרכה אלא להושיב ב"ד בכל פלך ופלך אע"ג דהוסיפו עליהן דינין קתני: דף נז עובדי כוכבים ומזלות נמי איתרבי מאיש איש ורב יוסף נראה דס"ל כמ"ד לקמן בפירקין דמולך לאו עובדי כוכבים ומזלות היא אלא חוק הוא להם ואם וקטר לפניו פטור זבח וא"כ לא כתיב בעובדי כוכבי' ומזלו' איש חיש ולכן אין עובד כוכבים נהרג עליה: אזהרה שלהן זו היא מיתתן ולפי זה ברייתא דלעיל דקתני איש איש לרבות את עובדי כוכבים ומזלות שמוזהרין וכו' איכא למימר שנהרגין קאמר ובספרי גרס בהדיא איש איש לרבות את העובדי כוכבים ומזנות שנהרגין על ברכת השם כישראל וקשה דא"כ אמאי מוקי לה כרבי מאיר לוקמא אפי' ל ואשמעינן קרא דעובד כוכבים ומזלות שברך שם המיוחד חייב מיתה כיש דלא שמעינן לה מקרא דויצו ושמא י"ל משום דאיש איש גבי כינויין הוא דכתיב.

מיהו קשה דלקמן קתני איש איש לרבות את העובדי כוכבים ומזלות שמוזהרין על העריות כישראל ופריך והא מהכא נפקא מהתם נפקא לאמר זה גילוי עריות ומוקי לה לנערה המאורסה דלית להו אמאי לא משני דאיצטריך קרא לאשמועינן עובדי כוכבים נהרג על עריות כישראל דלא שמעינן לה מלאמר וצריך לומר דל ולקמן שקיל וטרי ש"ס לפי מה דקיימא לן דעל שבע מצות עובדי כוכבים נהרגין דגלי רחמנא בחדא והוא הדין בכולהו כרב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב דכוותיהו קי"ל כמ"ש הרמב"ם ז"ל: אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא ורב אחא בר יעקב ס"ל דאע"ג דשלא בשעת גמר מלאכה גזל גמור הוא מכל מקום כיון דבשעת גמר מלאכה שרי שייך שפיר למיתני כיוצא בו בגזל וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ט מהל' מלכי' עובד כוכבים חייב על הגזל וכו' אפי' פועל שאכל שלא בשעת מלאכה משמע דשלא בשעת מלאכה רבותא הוא וצ"ל כדפי' וכן בסמוך דפריך כיון דלאו בני מחילה נינהו גזל מעלי' הוא צ"ל דרב פפא ס"ל דאע"ג דלגבי עובדי כוכבים גזל מעליא הוא כיון דלגבי ישראל לאו גזל הוא שייך שפיר למיתני כיוצא בו בגזל והא דלא מוקי לה בפועל בכרם משו' דלא בשעת מלאכה לא אשכחן כלל דשרי: וכן יפת תוא' נרא' דאתי לאשמעי' דמחיי' בין בגזל ממון בין נפשו' משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות מלכים שכתב עובדי כוכבי' חייב הגזל בין שגזל ע' בדי כוכבים ומזלות בין שגזל ישראל ואחד הגזל או הגונב ממון או גונב נפש ולא מייתי הא דיפת תואר כלל וצ"ל דאיירי בגזל יפת תואר פנויה אי נמי באשת איש ונכנסה לחופה ולא נבעלה דלדידכו לית להו כדאמרינן לקמן דאי באשת איש גמור אם כן מאי איריא דחייב משום גזל תיפוק ליה משום עריות ובסמוך נמי דמפרש ש"ס כיוצא ביפת תואר לכדאמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא עובדי כוכבים שייחד שפחה לעבדו ובא עליה כו' צ"ל שייחדה ולא נבעלה עדיין לעבד דאי בנבעלה מאי איריא משום גזל תיפוק ליה משום עריות.

מיהו מימרא גופא דא"ר אלעזר אמר רבי חנינא עובד כוכבים שייחד שפחה לעבדו כו' בייחדה ונבעלה איירי ונהרג עליה משום עריות קאמר דלקמן מייתי לה ומייתי גביה נמי אידך מימרא דא"ר אלעזר א"ר חנינא עובד כוכבים שבא על אשתו שלא כדרכה כו' ולעיל מיניה מייתי נמי הא דאמר רב הונא עובד כוכבים ומזלות מותר בבתו והא דאמר רב חסדא עבד מותר באמו כו' דכולהו מילי דהתם לאו בגזל איירי אלא לענין עריות משמע דהא נמי לענין עריות קאמר אלא דסתמא דש"ס מייתי ליה הכא לפרושי כיוצא בו ביפת תואר דקתני ברייתא דהיינו לענין עובד כוכבים שייחד שפחה לעבדו כו' מיהא ברייתא לא מיתוקמא אלא בייחדה ולא נבעלה כדפירש וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהלכות מלכים דהא עובד כוכבים שייחד שפחה לעבדו כו' לענין עריות קאמר שכ' עובד כוכבים שייחד שפחה לעבדו ובא עליה ה"נ נהרג עליה משום אשת חברו: לא נצרכה אלא לנערה המאורסה דלדידהו לית להו דדיינין כדינא דידן פירש"י ז"ל דלענין סקילה קאמר אבל אין צריך עדה ועדים והתראה דלא גרע מעריות דידהו ואין סברא לומר כן מדקתני סתמא נידון בדיני ישראל משמע דלכל מילי קאמר בין לענין קטלא בין לענין עדה ועדים והתראה והא דנקט לא נצרכ' אלא לעדה ועדים והתראה ה"ה נמי דנידון בחנק והא דלא נקט נמי חנק משום דבעי לאוקמי אפי' לתנא דבי מנשה ולדידיה לענין חנק לא איצטריך דאידי ואידי חנק הוא וע"ק דא"כ מאי פריך אבל אשת

איש בדינא דידהו דיינינן להו והתניא כו' לוקמא הא דקתני נידון בדיני ישראל בנערה המאורסה ובאשת איש שאם בא על נערה המאורסה נידון בסקילה ואם בא על אשת איש נידון בחנק ובתרוייהו לא בעינן עדה ועדים והתראה דלא גרע מעריות דידהו ונהי דלתנא דבי מנשה לא איצטריך לאשמעינן באשת איש דנידון בדיני ישראל כיון דאידי ואידי חנק הוא מ"מ לנערה המאורסה איצטריך ליה דנידון בסקילה ומנא ליה למידק דבאשת איש בדינא דידהו דיינינן ליה וליכא למימר משום דאי בבא על אשת איש נידון בחנק אכתי מיגרע גרע לרבנן דס"ל דסייף חמירא מחנק דא"כ תיקשי לדידיה נמי אברייתא דמייתי דקתני על א"א נידון בחנק ואמאי הא מגרע גרע, לכך נראה דהא בהא תליא דאי דיינינן ליה בדינא דידן כולי מילי בעינן עדה ועדים והתראה ומיתה דישאל וכן אי דיינינן בדינא דידהו בכולהו מילי דיינינן ליה הכי והשת' רבי יוחנן דאמר לא נצרכה אלא לנער' המאורסה דדיינינן ליה כדינא דידן היינו בסקילה ועדה ועדים והתרא' כיון דלדידהו לית לה כלל ופטור לגמרי לא שייך למיפרך מגרע גרע.

והא דקאמר אלא א"ר יוחנן משום דחזר בו ממאי דבעי למימר דנצרכה לא"א ולהכי דייק שפיר אבל א"א בדינא דידהו דיינינן ליה דאי בדינא דידן בחנק א"כ כפי נמי עדה ועדים והתראה וא"כ מגרע גרע. ובסמוך דקאמרו אנן אין לנו אלא נערה המאורסה אע"ג דבנכנסה לחופה ולא נבעלה נמי יש לחלק בין בא על ישראלית לבין בא על כותית לענין עדה ועדים והתראה מ"מ לא חשיב אלא נערה המאורסה משום דנידון בדיני ישראל לגמרי משמע בין עדה ועדים והתראה כין לענין וזה לא שייך אלא בנערה המאורסה אבל נכנסה לחופה ולא נבעלה כיון דלענין קטלא לא שייך למימר דנידון בדיני ישראל לתנא דכי מנשה לכך לא חשיב ליה.

ועוד בדיני ישראל דקתני ברייתא דבסמוך משמע דלענין קטלא איירי דומיא דרישא דקתני כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה עובד כוכבים מוזהר עליה כו' וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מלכים שכתב אבל כותי הבא על ישראלית חייב ואם היתה נערה המאורסה נסקל עליה בדיני ישראל בא עליה אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה הרי זה בחנק בדיני ישראל מדכתב בדיני ישראל משמע דעדה ועדים והתראה נמי בעינן: ואי בדינא ד דהו סייף הוא כתב התוס' דהוה מצי למימר תנא דבי מנשה הוא נראה דלא מצי לשנויי הכי דא"כ מאי קמ"ל דבא על אשת איש נידון בחנק פשיטא כיון דלתנא דבי מנשה אידי ואידי חנק הוא ועוד דמסתמא קתני סיפא דומיא דרישא וכי היכי דרישא דקתני בא על נערה המאורסה נידון בסקילה אתי לאשמעי' דאינו נידון במיתה דידהו סיפא נמי אתי לאשמעי' דאינו נידון במיתה דידהו ולתנא דבי מנשה הא א די ואידי חנק הוא: נשא אשה ובתה כונס אחת אשאר גרים עובדי כוכבים ומזלות קאי כדפירש רש"י ז"ל שנשאן בהיותן עובד כוכבים ומזלות ולהכי נקט כונס אחת ולא קאמר יקיים אשת כדקתני רישא מן האב יקיים: דף נח ודבק ולא בזכור מדלא כתיב ושכב ושינה וכתב ודבק דריש הכי וא"ת למה לי קרא תיפוק ליה מדכתיב היו לבשר אחד יצא משכב זכור שאין נעשין בשר אחד וליכא למימר דבלאו הכי איצטריך ליה לכדאמ' לקמן ודבק ולא שלא כדרכה דשלא כדרכה נמי מוהיו לבשר אחד נפקא יצא שלא כדרכה שאין נעשה בשר אחד כדאיתא בב"ר ולמאי דמסיק רבא באשתו ולא באשת חבירו ודבק ולא שלא כדרכה אתי שפיר.

והרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות מלכים כ' ו' עריות אסורות על עובדי כוכבים וכו' שנא' ודבק באשתו ולא באשת חבירו באשתו ולא בזכר ולא בכתב שם בכסף משנה דס"ל דני אמרינן ודבק ולא בזכר לאו מודבק לחוד מפיק לה אלא מודבק באשתו כלומר מדמדכ' אשה משמע דוקא אשה ונא בזכר ומדלא כתיב ודבק באשה אלא באשתו מפקינן אשתו ולא אשת חבירו ולפי זה ניחא דודבק ולא בזכר לאו מיתורא ולא משינוי לשון יליף ואין להקשות לפירושו והיו לבשר אחד למה לי תיפוק ליה נמי מדמדכר אשה משמע דוקא אשה ולא בהמה וחיה דבהמה נמי אשה קרי לה בפרשת נח דכתיב ככל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו וחיה בכלל בהמה הוא מיהו קצת קשה כיון דאיצטריך קרא להזכיר אשה ולמיכתב באשתו למילף מיניה ולא ברשת חבירו א"כ מנא ליה למידרש נמי מיניה באשתו ולא בזכור: נשא אחותו מן האם יוציא כתבו התוס' דעכו"ם לא אסור באחותו אפי' מן האם לכאורה תימה השתא אחות אביו ואחות אמו אסירן ליה לר' אליעזר אתותו דקרובה טפי לא כל שכן ולא קושיא היא שהרי לקמן קאמר דעובדי כוכבים ומזלות מותר בבתו אפילו לרבי אליעזר דאוסר באחות אביו ובאחות אמו אע"ג דבתו קר בה טפי וצ"ל דאחות אביו ואחות אמו לאו משום קרובה אסר להו רחמנא אלא לפי שהאיש מושל באשתו כמו שנאמר והוא ימשול בך ואינו מן הראוי שימשול אדם באחות אביו ואחות אמו משום כבוד אביו ואמו לכך אסר להו תדע שהרי עכו"ם מותר בבתו כדלקמן והבן אסור באמו אע"ג דחד קרובה נינהו וצריך לומר כדפירש' דא ט מן הראוי שימשול הבן באמו וכ"כ המפרשים דמהאי טעמא בישראל נמי האשה מותרת לאחי אביה ואחי אמה והאיש אסור באחות אביו ובאחות אמו: מפני מה לא נשא אדם את בתו כתבו התוס' דקשי' ליה משו' דכשאכלה חוה מן העץ היתה ראויה למות מיד ואי משום אדם כו' ותימה דא כ מנא ליה למידק הא לאו הכי אסירא דלמא בלאו הכי נמי היתה מותרת והא דנקט טעמא דגמילות חסד היינו משום דאי לאו טעמא דגמילות חסד אע"ג דמותרת לו היה אדם נושא את בתו כדי שתמות חוה מיד ולעולם עכו"ם מותר באחותו וע"ק דאם כן אכתי תיקשי אמאי לא מתה חוה מיד ואי משום אדם היה לו לישא את בתו אותה תאומה יתירה שנולדה עם הבל כדאיתא בב"ר ויליף לה מדכתיב את אחיו את הבל.

ועד כיון דאדם הראשון היה פרוש מאשתו מאה ושלישים שנה וא"כ אכתי אמאי לא מתה חוה מיד ואי משום אדם היה לו להמתין ולישא בתושל קין. ועוד דמ"ש התוספות שכשאכלה חוה מעץ הדעת היתה ראויה למות מיד לאו סברא מעליא היא דאם כן אדם נמי היה ראוי למות מיד דמ"ש אדם מחוה והלא שניהם חטאו וכשם שאדם חשיב האשה אשר נתת עמדי וגו' חוה נמי אמרה הנחש השיאני וגו' עוד אמאי נקט כדי שישא קין את אחותו הוה ליה למימר כדי שישא אותה קי כיון איירי בה.

ועוד דלישנא דמפני מה לא נשא אדם את בתו משמע דמן הראוי אוי מן הדין היה שישא את בתו ולפי מ"ש התוספות דהא קשיא ליה אמאי לא מתה חוה מיד לא הוה ליה למימר מפני מה לא נשא אדם את בתו כיון רלא רמיא עליו לישא את בתו לכך נראה דהאי תנא אית ליה שום סברא או רמז דע בד כוכבים אסור באחותו לכך קאמר מפני מה לא נשא אדם את בתו משום דקא קשיא לי' אמאי בנה הקב"ה עלמו באיסור והרשה לקין לישא את אחותו הוה ליה לצות לאדם שישא נמי אחת מבנותיו והוליד ממנה וישא קין את בת

אחותו שמותרת לוו אמר שרצה הקב"ה לעשות חסד לקין שא"כ היה צריך להמתין עד שיוליד אדם בת מבתו ולא היה מוליד עד ש גדל הבת ותיהיה בת שלש עשרה שנה ולכך לא צוה לאדם ישא אח בתו כדי שישא קין את אחותו מיד שנא' כי אתרתי עולם חסד יבנה אלמא דאי לאו הכי אסירא ומשני דאע"ג דאית לה שם סברא מ"מ כיון דאשתרי אשתרי והיא סברא ליתא: שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אתלמוד תורה קאי דברישא דקרא כתיב ושררתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה את.

האדם ושמרתם היינו משנה כדפי' רש"י ז"ל בפ' ואתחנן גבי ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים: הא למדת שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול משום דאורחא דקרא הוא בעלמא היכא דבני לרבוויי עכו"ם למיכתב ליה ריבוי באפי נפשיה כי ההיא דקתני לעיל איש איש לרבות את העכו"ם ולא אורחא דקרא למיכלל עובדי כוכבים ומזלות בהדי ישראל בחד סיבה והכא דכלל הכתוב כהנים ליום וישראלים ועיבד כוכבים ומזנות ואפי' כהן גדול בהדי הדדי בחד תיבה דכולהו בכלל האדם נינהו לומר לך דכולן שקולין ושוין הן בעסק התורה שאפי' העובדי כוכבים ומזלות שהוא שפל ופסול שקול הוא בזה ככהן גדול שהוא חשוב ומיוחס שבישראל ועוסק בתורה וכי האי גוונא דרשינן בעלמא יקרה היא מפנינים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים דממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ כלומר התלמיד חכם אכ"ג דממזר ופסול הוא עדיף מעם הארץ אפילו כשהוא כ"ג המיוחס שבישראל: דרבא מדנשנית בסיני לישראל נאמרה לישנא דאדרבא בכל מקום משמע דאיפכא מסתברא קאמר והכא אי אפשר לפרש כן דליכא למימר דס"ל דאי לאו דנשנית בסיני מסתבר למימר דלזה ולזה נאמרה אכל השתא דנשנית בסיני ש"מ דלישראל נאמרה דהא בתר הכי קאמ' אדרב' מדלא נשנית בסיני לעובדי כוכבים ומזלות נאמרה ולא לישראל וליכא למימר דמעיקרא הוה סבר דכל שנאמר לעובדי כוכבים ומזלות לחוד לזה ולזה נאמרה אבל השתא דמשני ליה מד שנית עובדי כוכבים ומזלות כו' אלמא אי לאו דנשנית לא אמרינן לזה ולזה נאמרה לכך פריך לעובדי כוכבים ומזלות ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה כו' אדרבא הא איפכא מסתברא כו' דא"כ כי משני ליכא מידעם דלישראל שרי כו' אכתי תיקשי לפה לי למיהדר ולמתני עובדי כוכבים בסיני תיפוק ליה דליכא מידעם דלישראל שרי כו' אלא על כרחך צריך לומר דלא נישנית עובדי כוכבים ומזלות אלא משום מילה ופריה ורביה דנא תימא אינהו נמי לזה ולזה נאמרו לכך נראה דלישנא דאדרבא לאו דנקט והוי כאלו אמר ואימא מדנישנית לישראל נאמרה וכו': אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה והא דיליף לעיל מאכל תאכל דנאסר לו אבר מן החי כתכו התוספות ורש"י ז"ל לעיל דנפקא מנה דאפילו אבר שנפל מאליו אסור ועוד נראה דרב פליג וס"ל דאדם הראשון לא נצטוה על אבר מן החי כי אם על שש מצית והכי איתא בב"ר פי"ו ויצו ה' אלהים על האדם לאמר וגומר ר' לי אמר ציוהו על שש מצית ויצו על עובדי כוכבים ומזלות וכו' וכן אתא במדרש רבה פר' ואתחנן הלכה על כמה דברים נצטוה אדם הראשון כך שנו חכמים על ששה דברים נצטוה אדה"ר על עובדי כוכבים ומזלות וכו' אמר רבי וכולן בפסוק א ד ויצו ה' אלהים וגומר וכן כתב הרמב"ם ז"נ בפרק ט' מהלכות מלכים על ששה דברים נצטוה אדם הראשון על עובדי כוכבים ומזלות ועל ברכת השם וכו' הוסיף לנח אבר מן החי שנא' אך בשר בנפשו וגו': מלאכי השרת היו צולין ט בשר

ומסננין ט יין אבל לחם היה מוכן לפניו ולא היה צריך שום תיקון כי אז היתה הארץ מוציא גלוסקאות כמו שתוציא לעתיד כדאמרין ב"ב דשבת אלא אחר שחטא נתקלל בזעת אפיך תאכל לחם משמע דקודם לכן לא היה צריך להטריח עצמו בתיקון הלחם וכן איתא בב"ר מה היה אותו האילן שאכל ממנו אדם וחיה ר' מאיר אומר חטים היו ר' שמואל בר יצחק בעי קמי ר' זעירא א"נ אפשר חטים היו א"ל אין והכתיב עץ א"ל מתמרות היו כארז הלבנון א"ר יעקב איתפלגין ר' נחמיה ורבנן ר"נ אומר המוציא לחם מן הארץ שכבר הוציא לחם גן הארץ ורבנן אמרי מוציא נחם מן הארץ שהוא עתיד להוציא לחם מן הארץ שנא' יהי פסת בר בארץ: דף ס' אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות היינו של יו"ד ה"א וא"ו ה"א וזהו שם המפורש הנזכר בכל מקום כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות תפנה גבי נשיאות כפים דבמקדש אומר את השם ככתבו יו"ד ה"א וזהו שם המפורש הנזכר בכל מקום ובמדינה אומרים אותו בכנויו באל"ף דל"ת וכו' לאפוקי שם בן שתי אותיות דלא אע"ג דאיהו נמי חציו של השם המפורש הוא.

והרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות עובדי כוכבים כתב דע"ש של אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד נמי חייב סקילה וקשה דא"כ אמאי קאמר בסמוך ישראל ושם המפוי על אחת כמה וכמה אמאי נקט גם המפורש כיון דעל שם אל"ף דל"ת נמי חייב וצ"ל דס"ל להרמב"ם דשם של אל"ף דל"ת אע"ג דלאו שם המפורש הוא מ"מ כיון דכינוי של שם המפורש הוא שלא לקרות שם המפורש ככתבו אלא בשם אל"ף דל"ת וכך הוא מנוקד וכמו שדרשו חכמים זה שמי לעלם לא כשאני נכתב אני נקרא וכו' לכך שם אל"ף דל"ת כשם המפורש רש דמי וגם רש"י ז"ל כתב דשם המפורש דנקט בסמוך לאו דוקא נקט אלא כלומר שם המיוחד משום דס"ל דשם המפורש היינו שם של מ"ב: ואי שם המיוחד מי גמירי תימה והא אין סברא לחלק בין שם המיוחד לכנויים דמה נפשך אי גמיר עובדי כוכבים ומזנות הכינויים הכתובים בתורה שם המיוחד שכתב שם נמי גמיר ואי לא גמיר שם המיוחד א"כ כינויים מנא ידע.

ונראה לפרש דסתם עובד כוכבים ומזלות אינו יודע מה שכתוב בתורה ולא גמיר לא שם המיוחד ולא כינויים ים וא"כ הא דקאמר ואי שם המיוחד מי גמירי הוא הבין דכינויים נמי לא גמירי ונקט שם המי חד לאפוקי מדשמואל דאמר אין קורעין א א על שם המי חד והא דקאמר אלא לאו בכינויו.

אפילו כינויים שהעובדי כוכבים ומזלות קורין להקב"ה בלשונם דאינהו נמי בכלל כינויים הן והמברכו חייב כמ"ש הרמב"ם בפרק כ"ו מסנהדרין גבי מקלל חברו או דיין דא נו לוקה כד שיקלל בשם וכתב שם דאם קלל בכל לשון חייב שהשמות שקוראין בהן עובדי כוכבים ומזלות להקב"ה הרי הן ככל הכנויים והשתא אתי שפיר נמי הא דקאמר לעיל מהעגלון מלך מוצב שהוא עובדי כוכבים ומזלות ולא ידע אלא בכינויו עמד דמנא לה למימר דלא ידע אלא בכינוי וליכא למימר משום דאהוד לא הזכיר לו אלא כינוי דקאמר ליה דבר אלהים לי אליך דא"כ הל"ל ולא שמע אלא כינוי מדנקט ולא ידע אלא כינוי צ"ל כדפי' דסתם עכו"מ אינו יודע לא שם המיוחד ולא כינויים הכתובים בתורה והא דקאמר דלא ידע אלא בכינוי היינו בכינוי שהיה הוא קורא להקב"ה בלשוננו: וליחשוב

נמי זורק פירש"י ז"ל דבשלמא מקבל ומולק לא קשיא לן וכו' כן צריך להיות ובכסף משנה פ' ג' מהלכות עובדי כוכבים וא"ת אמאי לא מני נמי מקבל ומולק נ"ל דמולק היינו זובח ומקבל לאו עבודה היא חלא אם זרק דכי מקבל הדם לא מוכח מלתא דפלח לה ע"כ ולא ידענא זובח אמאי הוי עבודה ספי ממקבל דהא שחיטה לחודא נמי לא מהניא אלא א"כ זרק והקריב והקטיר ואמאי מוכחא מילתא בשחיטה דפלח לה טפי מבקבלה: יצתה הסתחואה לידון בעצמה וכו' וא"ת ודלמא תרוייהו יצאו לידון על הכלל כולו זביחה יצתה לשלא כדרכה דמה זביחה שהיא עבודת פנים כו' והשתחואה יצתה לכדרכה דמה השתחואה שהיא דרך כבוד וחייבין עליה כדרכה אף כל שהוא דרך כבוד אבל דרך בזיון אע"ג דהוי כדרכה כפוער לפעור לא מחייב וי"ל דא"כ איכה יעבדו למה לי דאי משום אזהרה לכדרכה לא לכתוב אלא רישא דקרא פן תדרוש לאלהיהם ותו לא וממילא הוה אתי לאזהרה דכדרכה דשלא כדרכה לא איצטריך דמלא יזבחו נפקא כמ"ש התוס' בסמוך אלא ודאי איכה יעבדו אתי לאשמעינן דאפילו דרך בזיון אם הוא כדרכה חייב: ריקן העבודות כולן לשם המיוחד נראה דלכך נקט שם המיוחד לפי שכל המקריב קרבן צריך שלא יעלה במחשבתו רק לשם המיוחד כדאיתא בסוף מסכת מנחות אר"ש בן עזאי בא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות שלא נאמר בהן לא אל ולא אלהים אלא ה' שלא ליתן פתחון פה וכו': דף סא איכה יעבדו למעוטי מאי אבל השתא דזביחה יצתה ללמד אתי שפיר דמי לאו איכה יעבדו הוה אמינא דהשתחואה יצתה ללמד דמה השתחואה מיוחד שהיא דרך כבוד וכו' וזובח דכתב רחמנא אם אינו ענין לזביחה דמהשתחואה נפקא תנהו ענין למבוזים כגון פוער למרקוליס דמחייב ולכך איצטריך חיכה יעבדו לאשמעי' דלא מחייב בעבודת בזיון אלא בכדרכה אלא למאי דקאמר דיצתה השתחואה ללמד וזובח איצטריך להא דמחשבין מעבודה לעבודה א"כ איכה יעבדו למעוטי מאי דפוער למרקוליס לא איצטריך למעוטי דמהשתחואה ממעטינן ליה דמה השתחואה מיוחד שהיא דרך כבוד כו' אבל דרך בזיון לא ומשמע דשפיר איצטריך למעוטי פוער למרקוליס דפ"ד אמינא דבכי האי גונא לאו שלא כדרכה הוא אלא כדרכה הוי דכיון דעבודתו דרך בזיון אף כל בזיון כדרכו הוא והשתחואה יצתה לאשמעי' דהשתחואה לפעור ומרקוליס אע"ג דזה דרך כבוד וזה עבודתו דרך בזיון אפ"ה חייב קמ"ל איכה יעבדו דכדרכה ממש בעינן.

והתוס' כתבו דהשתא דיצתה זביחה ללמד אתי איכה יעבדו לרבוויי ולא משמע כן מדלא קאמר איכה יעבדו לרבוויי מאי גם מה שכתבו התוס' דבסמוך בעי למימר דאפילו פוער למרקוליס נפקא ליה מהשתחואה דחייב דוחקא דשאני השתחואה דדרך כבוד הוא: והא אנן תנן האומר אעבוד וכו' משמע דהיינו מתני' דסוף פרקין דקתני הכי ותימא דהא ההיא מתני' לאו בניסת איירי אלא במסית שאם הסית באחת מלשונות הללו הוי מסית וחייב דרישא דמתני' במסית איירי דקתני המסית זה הדיוט וכו' וכן פירש"י ז"ל שם האומר אעבוד וכו' באחת מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל דאמסית קאי שכתב בפ"ה מהל' עובדי כוכבים המסית שהסית בין בלשון רבים בין בלשון יחיד הרי זה נסקל כיצד האומר לחבירו אעבוד עובדי כוכבים אלך ואעבוד נלך ונעבוד אזבח אלך ואזבח וכו' וכיון דאמסית קאי מאי פריך דלמא דוקא מסית דרחמנא חייביה באמירה אבל ניסת אימא דלא מיחייביה באמירה אא"כ עובד וא"ת כיון דאמסית קאי מאי אעבוד דקאמר תעבוד או נעבוד הל"ל כבר תירץ בכסף משנה שם שאומר לו

אעבוד אני בתחילה ואתה אחרי: רבי מאיר מחייב ור"י פוטר בניסת פליגי כמ"ש התו' והא דקאמר היכא דפלחו כ"ע לא פליגי איצטריך למימר הכי דלא תימא דדוקא בפלחו הוא דפליגי ר' מאיר מחייב ור"י פוטר דס"ל דלא מחייב רחמנא עובד עובדי כוכבים אלא בעובד מעצמו אבל אם חבירו הסיתו והטעהו בדבריו פטור הניסת לכ"ק דלא שייך למימר הכי דהיכא דפלחו ודאי כ"ע לא פליגי דכתיב לא תעשה לך פסל סתמא מאי לאו אחד העובד מאהבה ומיראה פי' ומתניתין תרתי אשמעינן וה"ק אחד העובד דהיינו כדרכה וקמ"ל דאע"ג דעובד מאהבה ומיראה חייב ואחד המזבח ומקטר ומנסך כו' ואפילו שלא כדרכה חייב ומשני לא כדמתרין ר' ירמיה דמתניתין חדא קתני ולא זו אף זו קתני לא זו העובד כדרכה אלא אפילו מזבח כו' שלא כדרכה חייב ורש"י ז"ל פירש אחד העובד והלא המזבח והמקטר עובדין הן אלא ה"ק אחד העובד ואפי' מאהבה ומיראה ואחד המזבח לשם עובדי כוכבים דתנא סיפא לגלויי עליה דרישא דמאהבה ויראה הוא מדכתב דתנא סיפא לגלויי רישא אלמא סבירא ליה דסיפא נמי כדרכה איירי ודבריו תמוהים מדקתני סיפא דמתני' אבל המגפף והמנשק והמכבד כו' עובר בלא תעשה ואי בכדרכה אמאי אינו עובר אלא לח תעשה והא חייב מיתה הוא דאפילו פוער לפעור חייב מיתה כיון דזו היא עבודתו כדקתני מתניתין.

ועוד מדנקט מתני' מזבח ומקטר ומנסך ומשתחוה צריך לומר דשלא כדרכה איירי ולהכי נקט הנך ארבע עבודות דיליף להו מקראי בברייתא דלעיל וליכא למימר דלאביי דוקא כדרכה חייב דהא בהדיא קאמר לקמן שלש השתחוואות למה אחת לשלא כדרכה: דף סב מאחת שם משמעון וכן דן מדניאל אע"ג דמם משמעון פתוחה ודשם סתומה ונון דדניאל כפופה ודדן פשוטה בפרק הבונה פריך לה ומשני דסבירא ליה סתום ועשאו פתוח כשר: הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא וכו' ליש מפרשים שכתבו התוס' לעיל דפלוגתייהו דאביי ורבא בעבודת כוכבים ומזלות שהכל עובדים אותה מאהבה ומיראה דומיא דהמן אבל בסתם עובדי כוכבים ומזלות מודי רבא דחייב ד' דהיינו סך ע"ד שעות רמז לדבר שובה ישו קשה דא"כ משכחת לה שפיר שוגג בלא מתכוין מאהבה ומיראה אפי' לרבא ובסתם עובדי כוכבים פיהו לעיל גבי שגגת עובדי כוכבים דפריך ש"ס נמי הניחא לאביי דאמר חייב כו' ניחא דאע"ג דמיתוקמא אפי' לרבא ובסתם עובדי כוכבים מ"מ כיון דלא קאי הכי לא חש לדקדק וכמ"ש התו' דלהכי לא מוקי לה במגפף לעובדי כוכבים שדרכה בגיפוף והוא סבור שאין דרכה בכך: נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר נקט הכי משם דבעי לאוקמי אפי' לאביי דפוטר בפ' כלל גדול נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דלדידיה לא משכחת לה שגג בלא נתכוון אלא בכה"ג אבל לרבא משכחת לה בשגג בלא מתכוון אפילו נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דהיינו ונמצא שהוא מחובר לפירוש ר"ת ז"ל כדאיתא התם וא"ת מאי שנא שוגג זה משוגג דכל התורה כולה דלא מכוין נמי לאיסור ותירצו התו' בפרק ספק אכל דבכל התורה כולה אומר מותר הוא בשוגג בדבר שהוא ידוע לנו אבל הכא לדבר שהוא היתר לכ"ע אם היה כפי מה שהוא סבור: מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא כלומר אודה לו שהוא גדול ממני בתורה ושאני ראוי לשמש לו כתלמיד המשמש לרבו וכה"ג איתא בפ' כיצד הרגל גבי הא דאמר ליה רב חסדא לרמי בר חמא לא הוית גבן באורתא בתחומא דאמר ליה לכי תשמש לי כלומר לכשתודה לי שאני גדול ממך בתורה ושאתה ראוי לשמש לי

כתלמיד המשמש לרבו ונקט הכא מובילנו' מאניה בתריה לבי מסותא משום דקיימא לן תלמיד אל יכנס עם רבו למרחץ אא"כ רבו צריך לו שישמשנו: אלמלא ו"ו שבהעלוך נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה דהשתא שתפוהו להקב"ה עמו ולהכי כתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ולא כתיב נמי ויאמרו לו לפי ששתפוהו ית' עמו ואמרו להם אלה אלהיך ישראל אשר העלוך וגו' ועוד נראה שהכתוב מתרעם על ישראל על שלא שתפוהו אלא באחרונה ולכ"ק וישתחוו לו פירוש מתחילה לא השתחוו אלא לו לבדו וכן ויזבחו לו לבדו ובאחרונה שתפוהו ואמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך וכה"ג איתא בפתיחתא דאיכה רבה ר' יצחק פתח ולא אותי קראת יעקב וגו' שס"ה בתי עובדי כוכבים ומזלות היו בדמשק וכולן עשו ישראל הגמוניא ועבדו אותן דכתיב ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות ואת אלהי ארם ואת אלהי צידון וגו' ויעזבו את ה' ולא עבדוהו אפי' בשותפות אמר ר' יוסי בר רבי חנינא הלואי עשו אותי בני כגריזמי הזו שהיא באה באחרונה ונראה דר' יצחק דריש מיתורא דקרא דויעזבו את ה' ולא עבדוהו לאשמעי' שלא עבדוהו אפי' בשותפות כמו שעשו במעשה העגל ור' יוסי בר חנינא סבר דא"כ לכתוב ויעזבו את ה' ותו לא מדכתיב נמי ולא עבדוהו משמע ליה דלא זו אף זו קאמר לא זו שלא שתפוהו יחד ולא השווהו לעבכ"ו אלא אפי' באחרונה לא עבדוהו: הכי גרסי' במתני' דפ"ק דזבין ראה אחת מרובה כשלוש שהיא כמן גדיון לשילוח ופירש"י ז"ל שהוא מקום שהעמידו שם מלכי עכו"מ צורות עכו"מ כדאמרי' במסכת עכו"מ פרק ר"י מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששיקצו אנשי עכו"מ צורות לעובדי כוכבים ומזנות ואותו מקום קרוב לשילוח היה וכ"כ בערוך: דף סד יתבו תלתא יומא בתעניתא פי' עם הלילות וה"ג בהדיא בפ' בא לו יתבו בתעניתא תלתא יומי ותלתא ליליא וטעם תלתא יומי משום דלעולם אין ישראל נתונין בצרה יותר משלשה ימים כדאיתא במדרש מגילת אסתר רבה באברהם כתיב ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וגו' השבטים ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים יונה שנא' ויהי יונה במעי הדגה ג' ימים וגם הנס דאסתר נעשה בסוף ג' ימים לתעניתם וכו' וראיתי נוהגין או שמתענין ג' ימים וג' לילות בי' ימי תשובה להוסיף להתענות עד שתי שעות בליל ע"ד ה' אלהיך ונראה דמנהג ותיקין הוא וכן ראוי לנהוג ויש להביא ראיה למנהגם ממדרש רבה ממגילת אסתר דאיתא התם בשעה שהתענו מרדכי ותלמידיו אותם שלשה ימים ולילות דאסתר באו אמותיהן של התלמידים להאכילן בסוף יום שלישי והיו נשבעים בחיי מרדכי רבינו שלא נאכל ולא נשתה אלא מתוך תעניתנו נמות געו כולם בבכיה עד שעלתה שועתם למרום ושמע הקב"ה קול בכיתם כבשתי שעות בלילה באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה וישב על כסא רחמים וכו' מדלא עלתה שועתם לפניו ית' עד שתי שעות בלילה משמע דגמר תענית דתלתא יומי ותלתא ליליא לא הוה אלא עד שתי שעות בליל רביעי ונראה קצת רמז לזה לפי שההחטא פוגם בשמו הגדול ית' ושמו הגדול במלואו בגימטרי' ע"ד יו"ד הי"א וי"ו הי"א וזהו שנאמר שובה ישראל ע"ד ה' אלקיך שצריך אתה לשוב בתשובה ע"ד שעות כמנין ה' שהוא ג"כ ע"ד כדפי' והטעם כי כשלת בעוניך ופגמת בשם הגדול לכך צריך אתה לתקן אותו: נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים וא"ת יצה"ר בבית קדש הקדשי מאי עבידת' וי"ל לפי שבריאית העולם ובריאית האדם דמיין להדדי דלהכי נקרא

האדם עולם הקטן וכשם שהיצה"ר יושב בתוך האדם על לבו שהוא עיקרו ושרשו כדאיתא בפרק הרוואה אמר רב יצה"ר דומה לזבוב ויושב על שני מפתחי הלב וכו' ומשם הוא מתפשט לכל האיברים כך היצה"ר יושב בתוך העולם על עיקרו ושרשו מקום א שתייה אשר משם הושתת העולם שהוא בתוך קדש הקדשים ומשם הוא מתפשט לכל העולם וכיון דיצה"ר דעכ"ומ יצא ממקומו ונתפס נתבטל אע"ג דקמכוין לבזויי כתבו התו' ולעובדו בבזויי ודבריהם תמוהים חזא דאין הלשון משמע כן אלא משמע דלא קמכוין אלא לבזויי קאמר ועוד דמייתי עליה עובדא דרב מנשה ורב מנשה לא הוה קמיכוין אלא לבזויי משמע דמתניתין נמי בהכי איירי ועוד מדקאמרי ליה הזורק אבן במרקוליס תנן אע"ג דמיכוין למירגמיה משמע בהדיא דמתני' נמי איירי דלא קמיכוין אלא לבזויי דומיא דרב מנשה דאי לאו הכי מאי ראייה מייתי ממתני' ועוד תימה דאי אפשר לומר כן דקמיכוין לבזוייה ולעובדה בבזויי דמה נפשך אי כוונתו לבזות אותה הרי אין כוונתו לעובדה אלא לבזותה ואי כוונתו לעובדה הרי אין כוונתו לבזותה אלא לעובדה אבל שיתכוין לעובדה ולבזותה במעשה אחד מלתא דלא אפשר הוא ע"כנראה דהכי הפוער עצמו לפעור הרי זה עבודתו אע"ג דמכוין לבזויי פי' דאע"ג דלא קא מכוין לעובדו אלא לבזותו הרי זה עבודתו ואם התרו בו חייב מיתה וחייב קרבן על שגגתו שכך היה דרך עבודת בעל פעור אדם פוער עצמו נגדו ומתכוין לבזותו ונחשב לו לעבודה גמורה דבכוונה זו הוא מקבלו עליו כדאשכחן בעובדא דסבטא מן אלס שהיו משרתי עובדי כוכבים ומזלות מקלסין לו ואומרים מעולם לא היה אדם שעבדו לזה בכך אע"ג דידועים היו שהוא יהודי ולא נתכוון אלא לבזותו אלמא שאפי' נתכוון לבזותו עבודה היא ולכך אם התרו בו שלא יעשה והוא אינו משגיח ועושה חייב מיתה וחייב קרבן על שגגתו ובברייתא דספרי פרשת בלק קתני והיו כל העוכ"ומ משחקין לו ואומרים מעולם לא היה אדם וכו' משמע שהיו יודעים בו שהוא יהודי ולכן היו משחקין עליו ורב מנשה טעי בהכי סבר הזורק אבן למרקוליס תנן פירוש לכבדו ופשוטו ליה הזורק אבן למרקוליס תנן דאע"ג דקא מכוין למירגמיה ולבזויי הרי זה עבודתו וחייב מיתה בהתראה וקרבן על שגגתו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות עכו"מ שכתב שם העובד עכ"ומ כדרכה ואפי' עשה דרך בזיון חייב כיצד הפוער עצמו לפעור כדי לבזותה או זרק אבן למרקוליס כדי לבזותה הואיל ועבודתו בכך חייב ומביא קרבן על שגגתו ופשוט הוא דלאו חז מלתא הוא אלא תרתי מילי קאמר דהואיל ועבודתו בכך חייב מיתה כשהתרו בו ומביא קרבן על שגגתו ואע"ג דכתב חייב סתמא רצה לומר חייב מיתה דומיא דשאר כל החייבין שהזכיר באותו פרק שכתב שם ספת לה צואה או שניסך להעביט כו' חייב וכתב עוד ואם היתה דרך עבודתו באחת מכל הדברים וכו' חייב דהיינו חייב מיתה אע"ג דכתב חייב סתמא כתבתי זאת אע"ג דפשוט הוא לפי שכתב שם בכסף משנה וז"ל ומפרש רבינו למתני' בשוגג ולענין חיוב חטאת דאלו במזיד ולענין סקילה אי אפשר דהא מוטעה הוא ודבריו תמוהים דודאי מעולם לא עלה על דעת הרמב"ם ז"ל כן לאוקמי מתני' בשוגג דוקא מכמה טעמים חזא דהפוער עצמו לפעור דקתני לפרושי מתני' דלעיל קאי דקתני אלו הן הנסקלין והעובד עכ"ומ אלמא דבמזיד איירי מיהו י"ל דמתני' גופיה דקתני הפוער עצמו לפעור כו' במזיד איירי ומה שכתב דרבינו מפרש למתני' בשוגג לאו למתני' גופיה קאמר אלא להא דקאמר ש"ס עליה דמתני' דאע"ג

דבמכוון לבזויי קאמר ועוד דאין סברא כלל לחלק בין שוגג למזיד דמה נפשך אי קסבר דהפוער עצמו לפעור וקא מכווין לבזויי עבודה היא דבזה הוא מקבלו עליו כדפרי' ולכך הטועה עצמו וסבר דלאו עבודה היא חייב חטאת א"כ אם התרו בו שלא יעשה והוא לא השגיח ועשה מיתה נמי ליחייב ואי קסבר דהפוער עצמו לפעור וקמכוין לבזויי לאו עבודה היא ולכך לא מחייב מיתה אם התרו בו א"כ אם שגג אמאי חייב חטאת והא לא עשה כלום כיון דנתכוון לבזויי ואע"ג דנעבד בכך מ"מ איהו לאו לעבודה קמיכוין אלא אדרבא לבזיון ואין מביאין חטאת אלא על העלם דבר והאי לא נעלם מיניה מידי ועוד דאי ס"ל להרמב"ם דמתני' דוקא לענין קרבן איירי א"כ הוה ליה למיכתב הואיל ועבודתו בכך חייב להביא קרבן על שגגתו אבל השתא דכתב חייב ומביא קרבן כו' משמע דתרי מילי נינהו חייב מיתה במזיד ומביא קרבן על שגגתו ומה שהוצרך להזכיר דמביא קרבן על שגגתו אע"ג דפשוט הוא היינו משום דמייתי עלה דמתני' עובדא דרב מנשה דאיירי בשוגג ולענין חיוב חטאת וכ"כ בכסף משנה שם.

ולפי מה שפי' נחא דלא תיקשי הא אפי' עובד מאהבה ומיראה פטור לרבא כמ"ש התוס' דשאני התם שאינו מקבלו עליו בעבודתו כיון שאינו עושה כן אלא לאהבת אדם או מיראתו אבל הכא כיון דכל עבודתו דרך בזיון הוא במאי דקא מיכוין לבזויי מקבלו עליו כדמשמע מעובדא דסבטא כדפי' אינו חייב עד שימסרנו למשרתי עכ"ל ומ פירש"י ז"ל וסתמא דמילתא שמשין שלה קא מעבירין ליה ותימא דא"כ מתני' דקתני מסר למולך ולא העביר באש קאי אשמש שהשמש לא העבירו באש והא דקתני העביר באש ולא מסר למולך קאי אאב שהאב העבירו באש דאי לאו הכי מאי קמ"ל פשיטא דאין האב חייב כיון דלא קעביד מידי ואין זה נכון דמשמע דהעביר באש ולא מסר למולך הוי דומיא דמסר למולך ולא העביר באש וכן צ"ל בברייתא דהא דקתני יכול העביר ולא מסר קאי אאב והא דקתני מסר ולא העביר קאי אשמש וזה דוחק ועוד כיון דבמסירה לחודא לא מחייב אלא א"כ יעבירונו השמש אח"כ נמצא שמתחייב האב על ידי מעשה השמש ואין סברא לומר כן שיתחייב אדם מיתה במעשיו של חבירו לכך נראה שהאב עצמו היה מעבירו וכן משמע לישנא דקרא דלא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש אלא שקודם שמעבירו מוסרו תחילה למשמשי העובדי כוכבים ומזלות ועושה בו השמש תנופה וכיוצא בו לשם העובדי כוכבים ומזלות ואח"כ חוזר האב ונוטלו מיד השמש ומעבירו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות עכ"ל ומ כיצד היו עושין מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו למוסרו לכהניהם עובדי האש ואותן הכהנים נותנין הבן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשותו ואבי הבן הוא שמעביר את בנו על האש וכו' אינו חייב עד שימסרנו למשרתי עכ"ל ומ משום דמתני' עד שימסור למולך קתני וקרא נמי אשר יתן מזרעו למולך כתיב דמשמע שהאב היה מוסרו תחילה ליד העכ"ל ומ עצמה וחוזר ונוטלו הימנה ומעבירו באש לכ"ק ר' ינאי דאינו חייב אא"כ ימסרנו למשרתי העכ"ל ומ תחילה ולא לעכ"ל ומ עצמה מדכתיב ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולא כתיב לא תתן למולך אלמא שהיה נותנו תחילה לאחרים להניפו לשם עכ"ל ומ כדי להעבירו אחרי כן ע"י עצמו כדפי' וסתמא דמילתא שמשין שלה מניפין אותו והא דקאמר תניא נמי הכי אע"ג דברייתא נמי מסר למולך קתני דומיא דמתני' ואיכא למימר שהיה מוסרו למולך עצמו ולא למשרתיו י"ל דשפיר מייתי ראייה דמסרו למולך קתני היינו משרתי מולך

מדליף לה מסירה מקרא דלא תתן להעביר והך קרא ע"כ במשרתי מולך איירי מדלא כתיב לא תתן למולך כדפי' והא דאיצטריך לאתויי ראייה מברייתא ולא מייתי ראייה מהך קרא גופיה דהא פשטיה דקרא ע"כ במשרתי מולך איירי כדפי' י"ל דאי לאו ברייתא איכא למימר דלאו למשרתים היה מוכרו אלא למולך עצמו כמשמעות הכתוב וב דאשר יתן מזרעו למולך והא דכתיב ומזרעך לא חתן להעביר למולך ה"א דהך קרא לא איירי במסירה כלל אלא אתי לאשמעי' דהאב אסור להעבירו אפי' ע"י אחרים והיינו לא תתן להעביר אבל השתא דיליף לה ברייתא מסירה מלא תתן אלמא דלאו למולך היה מוסרו אלא למשרתי המולך הא כיצד בנו ובתו וכו' לישנא דהא כיצד יש ליישב דקשיא ליה דהוה ליה למיתני וחייב על כל יוצאי ירכו לאשמעי' דבנו ובתו לאו דוקא הוא אבל הא דאינו חייב אלא על יוצאי ירכו ולא אשאר כל אדם מילתא דפשיטא הוא כיון דבנו ובתו וזרעו כתיב לכ"ק הא כיצד דאיצטריך לאשמעי' דלא מיחייב אשאר וקאמר בנו ובתו חייב אביו ואמו אחיו ואחותו פטור דלא תימא אהעברת קרובים קפיד רחמנא וכיון דשש קרובים מנה הכתוב גבי טומאת מת שהכהן צריך לטמא להן לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו הוה אמינא דבנו ובתו דכתב רחמנא גבי העברה לאו דוקא הוא אלא תרי מנייהו נקט והוא הדין לאביו ואמו אחיו ואחותו קמ"ל: דף סה והנשאל בהם שבא ושאל בהם ולשון נשאל כמו נשאל דוד מעמדי עד בית לחם:.

אי הכי יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה המקשה ידע שפיר דבעל אוב דהתם במקטר לחבר איירי כדמסיק ולהכי לא פריך בכריתות לריש לקיש דהקשת זרועותיו דבעל אוב לא הוי מעשה א"כ יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה דלא פריך אלא אסוגיא דהכא דמפרש ש"ס דמעשה דבעל אוב הוה הקשת זרועותיו לכך פריך לריש לקיש דכפיפת קומתו לא הוי מעשה הקשת זרועותיו נמי לא הוי מעשה א"כ יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה: ורבי יוחנן מ"ש דכפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה ועקימת שפתיו לא הוי מעשה קצת תימא בלא סוגיא דהכא תיקשי ליה התם בכריתות לרבי יוחנן דאמר כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה מאי שנא מעקימת שפתיו דלא הוי מעשה וי"ל דאי לאו סוגיא דהכא איכא למימר דכפיפת קומתו אע"ג דמעשה זוטא היא מ"מ עדיפא ממעשה זוטא דעקימת שפתיו וסבירא ליה לר' יוחנן דדוקא בעקימת שפתיו פליגי דרבי עקיבא סבר עקימת שפתיו הוי מעשה ורבנן סברי עקימת שפתיו לאו מעשה הוא אבל בכפיפת קומתו דעדיפא אפי' רבנן מ' דו דהוי מעשה אע"ג דמעשה זוטא הוא אבל מהך סוגיא דהכא משמע דר"י אית ליה דמעשה זוטא לא הוי מעשה כלל וכמאן דלא עביד מידי דמי דאי לאו הכי תיקשי ליה נר' יוחנן מ"ט לא אמר כריש לקיש דנהי דמתני' דכריתות ר"ע היא מ"מ כיון דעקימת שפתיו מעשה זוטא מיהא הוי שפיר איכא למימר דר"ע מעשה זוטא מיהא בעי כדאמר לעיל אליבא דריש לקיש ומנא ליה לר' יוחנן למימר דר"ע לא בעי מעשה כלל אלא ודאי צ"ל דר' יוחנן אית ליה דמעשה זוטא כמאן דלא עביד מידי דמי לכך פריך מאי שנא דכפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה טפי מעקימת שפתיו ומשני דלעולם ס"ל לר' יוחנן דמעשה זוטא הוי מעשה ושאני מגדף דאפי' מעשה זוטא לא הוי הואיל וישנו בלב: הואיל וישנן בקול תימה כי הדר ביה משינויא דקול ומסיק דשאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה מאי משני מכל הנני דתני בתורת כהנים בהדי עדים זוממין דהיינו מקלל אביו ואמו מסית ומדיח ונביא השקר והתוספות כתבו דלגירסת ספרים ישנים ניחא דכי

פריך וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא אעדים זוממין לחוד פריך ולא משמע כן מדנקט סתמא וקול לר' יוחנן לאו מעשה הוא משמע דאכולהו פריך גם מה שכתבו התו' דמודה ר' יוחנן בכולהו חול לאו מעשה הוא אלא דוקא גבי חסמה משום דבדיבורו קעביד מעשה כשהבהמה שוחה לאכול וכו' לא משמע כן דהא בהדיא קאמר ש"ס ר' יוחנן אמר חייב עקימת פיו הוי מעשה ד משמע דעקימת פיו חשיב ליה מעשה ולא מפני שזוקפת ראשה בגערותו.

ועוד דבברייתא דתורת כהנים קתני ברישא מקלל אביו ואמו ומסית ומדיח ומכשף ונביא שקר ובתר הכי קתני עדים זוממין ובסיפא דברייתא קתני ת"ל ועשה יצאו אלו שאין בהן מעשה והכי מיייתי לה רש"י ז"ל בכריתות אלא דרבי זירא נקט לישנא דיצאו עדים זוממין משום דיצאו אלו אעדים זוממין נמי קאי משמע דלא מצי פריך אלא מעדים זוממין וקשה אמאי לא מצי פריך ממקלל אביו ואמו ומשאר כולהו דמיתני התם ברישא ועוד כיון דבכריתות ליתא שינויא דקול א"כ תיקשי ליה מכל הנהו דת"כ כמ"ש התוס' לכך נראה דבפרק בן סורר ומורה קאמר על כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ולא תהרג יעבור ואל יהרוג חוץ מעובדי כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ואיתא נמי התם שאם אמר עכ"ל לישראל זיל קטליה לפלניא ואי לא קטילנא לך ליקטול ולא ליקטליה לפלניא דמאן יימר דדמא דידיה סומק טפי וכו' והשתא ניחא דבהך שינויא דמשני רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב אתי שפיר כולהו הנהו דתני להו בת"כ וה"ק שאני מגדף הואיל וישנו בלב דוקא המשתחוה לעכ"ל ומ"ש הוי מעשה דאין תלוי בלב דאפילו המשתחוה מאהבה ומיראה חייב בסתם עב"ל ומ"ש התו' אע"ג דאין לבו לעכ"ל ומ"ש משום דעכ"ל ומ"ש חמירא ואמר' בה דיהרג ואל יעבור אבל המגדף אם אין לבו כלפי מעלה אלא שהעלה את השם לדבר אחר כדפירש"י ז"ל אי נמי מגדף מיראה אינו חייב וכן מקלל אביו ואמו ומסית ומדיח ונביא שקר אם עושה כן מיראה ואין לבו לכך אינו חייב דבשאר כל העבירות שבתורה אמר' בהו דיעבור ואל יהרוג וכיון דבלב תליא מילתא לא חשיב מעשה אבל מעדים זוממין פריך שפיר והא ליתנהו בלב דלפי' מיראה אסור להעיד שקר על חבירו ולחייבו מיתה חנם דמאן יימר דדמ' דידיה סומק כפי וכו' ומה לנו בכך שאין בלבו להמית את חבירו כיון דמ"מ הוא נהרג ע"י עדותו וקיימא לן דבעובדי כוכבים וג"ע וש"ד יהרוג ואל יעבור ואם לא עשה כן חייב ע"ג דאין בלבו להרגו: זה המדבר מבין הפרקים ומבין אצילי ידיו פירוש ואין הקול יוצא כי אורח' אלא מבין אצילי ידיו משחיו כמ"ש הרמב"ם ז"ל והראב"ד כתב שמדבר משחיו של מת והיינו דפריך מאי לו דמשתעי כי אורכיה ולא משחיו: מיתבי והיה כאוב מארץ קולך אין לפרש כאוב מארץ היינו כאוב העולה מן הרץ ופריך כיון דמפרש קרא מעשה אוב וקאמר שמעלין את המת מן הארץ משמע דתו ליכא מעשה אחריתי ללא משתעי כי אורחיה דא"כ הוה ליה למימר לא דיתבי בין הפרקים כדאמר בתר הכי מדנקט מעיקרא דסליק ויתבימשמע דבעי למימר מעיקרא דלא סליק כלל אלא משתעי כי אורחיה מתוך קברו כדפירש"י ז"ל ועוד דפשטא דקרא משמע שהקול יוצא מתחת לארץ דומיא דרישא וסיפא דקרא דכתיב ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמרת והיה כאוב מארץ קולך ומעפר אמרתך תצפצף והוי מצי למירמי קראי אהדדי דאיך קרא דאלהים ראיתי עולים מן הארץ משמע דסליק ומשתעי ולא משתעי מתוך קברו ומשני לא דסליק ויתבי בין

הפרקים ומשתעי וכאוב מארץ קולך דקאמר היינו כאוב העולה מן הארץ ופריך ת"ש ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ מדקמפרש קרא מעשה אוב שמעלין אותו מן הארץ משמע דתו ליכא מעשה אחריתי אלא משתעי כי אורחיה ומשני לא דיתיב כו' ואתי שפיר דלא פריך מעיקרא מקרא דשמואל דכתיב ברישא משום דאלימא ליה טפי לאקשוויי מקרא דוהיה כאוב מארץ קולך דפשטא דקרא הכי משמע שהקול יוצא מן הארץ דומיא דרישא דקרא כדפי' ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה משמע דלאו אורחא דרוח הטומאה שתשרה על האדם ביום אלא בלילה נראה דלכך אמר בלעם לשלוחיו לינו פה הלילה והשבותי אתכם דבר לפי שלא נגלה עליו שכינה אלא בלילה כביכול כדרך רוח טומאה שאין שורה על האדם אלא בלילה דומיא הא דאיתא במדרש ויקר אלהים אל בלעם לשון טומאת קרי דבקושי ובזיון היה נגלה עליו ביום אלא להראות חבתן של ישראל: דף סו מה ת"ל שם לימד על מקלל אביו ואמו כו' פירש"י דרבי מנחם לא ס"ל הא דדרשינן לעיל מהאי קרא עד שיברך שם בשם דאפי' לא ברך שם בשם וכו' ודוחק הוא דמשמע דליכא מאן דפליג אברייתא דלעיל דקתני עד שיברך שם בשם כיון דסתמא אתנייא ובפרק שבועת העדות מייתי ש"ס להא דרבי מנחם וכתבו התוס' שם תימה הא איצטריך ליה לכדדרשינן בפרק וד' מיתות עד שיברך שם בשם ולא כתבו דרבי מנחם פליג אברייתא.

ועוד דהרמב"ם ז"ל פסק דמקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדין וכתב נמי דמברך השם אינו חייב עד שיברך בשם מן השמות שאינן נמחקין משמע דס"ל דלא פליגי ונראה דתרווייהו נפקי מהאי קרא דאי למברך השם לחודא אתיא אמאי לא כתבינהו רחמנא גבי הדדי דברישא דקרא הוה ליה למיכתב ונוקב שם ה' בשם מות יומת מדכתביה באפי נפשיה בסיפא דקרא משמע דאתי' למילתא אחריתי דהיינו למקלל אביו ואמו דאשכחן דענש בהו קרא מיתה.

ואי למקלל אביו ואמו לחודא אתיא א"כ לכתביה התם דה"ל למיכתב איש איש כי יקלל אביו ואמו בשם וגו' מדכתביה גבי מברך השם משמע דאיתא נמי למברך השם מאי לא תקלל ש"מ תרתי אע"ג דאורחא דקרא הוא בכ"מ למיכתב קללה בשני למדי"ן שאני הכא דאכשר למדרשינהו משום דאלהים נמי שתי לשונות יש בו לכך דרשינן להו לשתי קללות כ משמע מפירוש רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות מחרים כתב דאזהרה של מחלל אביו ואמו בכלל לא תקלל חרש הוא וכתב בכסף משנה שם דס"ל דכי משני ש"ס א"כ לכתוב קרא לא תקל חוזר ממ"ש למעלה ומייתי ליה מלא תקלל חרש וכ"ת מה לחרש שכן חרשותו גרמה לו א"כ לכתוב קרא לא תקל חרש כו' ואין נראה דדוקא גבי אלהים לא תקלל דרשינן להו כדפי' אבל בעלמא אורחא דקרא הוא: רבי כרבי ישמעאל ס"ל אין לפרש דכר' ישמעאל ס"ל ולא מטעמיה דטעמא דר' ישמעאל משום דהכל היו בכלל הנואף והנואפת והוציא הכתוב כו' וטעמא דרבי מדכתיב כי תחל דמשמע תחילת ביאה והיינו ארוסה דמכי תחל לא משתמע ארוסה דאפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה דנשואה היא תיהוי נמי בשריפה כיון דתחילת ביאה הוי אלא צ"ל דר' לגמרי כר' ישמעאל ס"ל וטעמא דארוסה יצאה לשריפה משום דהכל היו בכלל הנואף והנואפת כו' ואיצטריך למיכתב נמי כי תחל לאשמעי' דתחילת ביאה נמי בעינן דמדרשה דרבי ישמעאל לא שמעי' לה אלא דבעינן שתהא נערה בתולה והיא ארוסה דומיא דבת ישראל

דיצתה לסקילה אבל תחילת ביאה לא שמעי' מיניה ואם באו עליה שלא כדרכה קודם שנתארסה דאכתי בתולה היא ונתארסה וזינתה ה"א דיצתה לשריפה לכך איצטריך כי תחל לאשמעי' דתחילת ביאה נמי בעינן והוי בחנק וקאמר וכן הוא אומר ואת האיש אשר שכב עמה לבדו דאתי קרא לאשמעי' דלא הוי בסקילה אלא א וכולן בחנק וא"כ ע"כ בבאו עליה כולן שלא כדרכה איירי דאי בכדרכה מאי קמ"ל דכולן בחנק פשיטא כיון דלאו בתולה היא מרישא דקרא שמעינן לה דכתיב נערה בתולה אלמא דאע"ג דהיא נערה בתולה וארוסה לא כוי בסקילה משום דתחילת ביאה נמי בעינן וא"ת ולמה לי תרי קראי לתחילת ביאה לא לכתוב אלא חדא וליילף אידך מיניה וי"ל דמכי תחל ילפינן באשה שזינתה דלא הויא בתורת עונש בתולה כל שבאו עליה שלא כדרכה תחילה ומלבדו ילפינן באיש שזינה דלא הוי בתורת עונש בא על בתולה כל שבאו עליה שלא כדרכה תחילה: דף סו אמר יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כו' לכך נקט במקום פלוני ולא נקט סתמא יש יראה כך אוכלת משום דקרא הכי משמע דבפ' מסית כתיב מאלהי העמים אשר סביבותיהם הקרובים אליך או הרחוקים ממך ואמרי' לעיל מטיבותן של קרובים אתה למד טיבותן של רחוקים לפי שדרכו של מסית לדבר על עובדי כוכבים רחוקה שאינו מכיר בה ומוציא השקר מפיו ואומר כך אוכלת וכו' לכך נקט מתני' יש יראה במקום פלוני כלומר במקום רחוק אמר יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה וכו' משום דשליש פרשיות כתובות גבי הדדי בפ' ראה פרשה ראשונה איירי בנביא שהדיח פרשה שנייה איירי במסית דהיינו בהדיוט שהסית את ההדיוט ופרשה שלישית איירי בעור הנידחת ובכולן נאמר לשון הדחה חוץ מלגבי מסית דכתיב נמי לשון הסתה ואין הסתה אלא גירוי שמשיאו לעשות כן ע"י שמקלס את העובדי כוכבים לפניו ולכך קתני מתני' דהמסית זה הדיוט המסית את ההדיוט ואמר לו יש יראה במקום פלוני שמקלם לו העובדי כוכבים ומסיתו לעבדה לאפוקי פרשת נביא ועיר הנידחת דאיירי שהדיחו בלא הסתה: כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן חוץ מזו נראה דנפקא לן הכמנה מדכתיב כי יסיתך אחיך בן אמך או בנך וגו' בסתר ובמסית את היחיד נמי איירי וכיון דמסיתו בסתר אין עד בדבר היאך אמר הכתוב ידך תהיה בו בראשונה להמיתו והא כתיב על פי שנים עדים יקום דבר אלא צ"ל דמכמינין עליו עדים כשבא להסיתו בסתר: האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד וכו' פי' בין שאומר בלשון רבים בין בלשון יחיד הוי מסית ונסקל לאפוקי בעיר הנידחת קיימא לן דאין עושין עיר הנידחת אא"כ הדיחוה מדיחיה בל' רבים שאמרו להן נלך ונעבוד עכו"ם והיינו דקתני סיפא המדיח זה האומר נלך ונעבוד עכו"ם פי' דוקא בלשון רבים בעינן לאפוקי ממאי דקתני רישא גבי מסית דבלשון יחיד נמי הוי מסית וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' עכו"ם דהמסית בין בלשון רבים בין בלשון יחיד הרי זה נסקל ובפ"ד גבי עיר הנידחת כתב דאין עושין עיר הנידחת עד שדיחוה מדיחיה בלשון רבים ויאמרו להן נלך ונעבוד או נלך ונזבח וכו' ומתני' חדא מנייהו נקט וקאמר רב יהודה אמר רב מדיחי עיר הנידחת שנו כאן נראה דאתי לאפוקי נביא שהדיח דנביא שהדיח בין בלשון רבים בין בלשון יחיד יש לו דין נביא שהדיח כדמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל שם: ואמר רב יהודה אמר רב מדיחי עיר הנידחת שנו כאן נראה דאיצטריך לאתויי הא דרב יהודה דלא תימא הא דקתני המדיח זה האומר נלך ונעבוד עכו"ם ביחיד שהדיח את רוב העיר איירי דאין

נעשית עיר הנידחת אלא הרי הן כיחידים דאין העיר נעשית עיר הנידחת עד שיהיו מדיחיה שנים או יותר כדאיתא בסוף פרק הנחנקין וא"כ איכא למימר דמדיחי עיר הנידחת דהיינו שנים שהדיחיה לא הוו בסקילה אלא בחנק לכך מייתי הא דרב יהודה דמפרש לה למתניתין במדיחי עיר הנידחת: אמר רבינא כולה רבנן היא ולא זו אף זו קתני פירש"י ז"ל דאיהו ורב פפא לא פליגי ואין זו שיטת הש"ס כמ"ש התוספות ודוחק נמי להגיה הספרים ועוד כיון דרב פפא משני רישא ורבינא סיפא הוה ליה לסדר שינויא דרב פפא תחילה ומה שפי' רבינו תם דרבינא משני כולה מתני' כו' דוחק הוא דאין במשמעות והמסית את ההדיוט דאיירי אפי' בנביא המסית וכ"ש לספרים דגרסי במתני' המסית זה הדיוט המסי' את ההדיוט בלא וי"ו כמ"ש בפ"ה המשנה להרמב"ם ז"ל משמע דחד מילתא הוא וא"כ לא שייך למימר דתני להו בלא זו אף זו ונראה דאתרוייהו משני לא זו אף זו קתני והכי קאמר המסית דקתני לעיל דהוי בסקילה לא זו הדיוט המסית את ההדיוט דבהדיא כתיב ביה סקילה אלא אפי' מדיח דהיינו נביא שהדיח ומדיחי עיר הנידחת נמי הוו בסקילה ואע"ג דמדיחי דסיפא מוקי לה רב יהודה במדיחי עיר הנידחת דוקא היינו לענין דבעינן שיאמרו לשון רבים מיהו כיון דקתני דמדיחי עיר הנידחת הוי בסקילה ושמעין מינה דנביא שהדיח נמי בסקילה דהא בהא תליא דחד טעמא אית להו דטעמא דתרוייהו משום דילפינן להו הדחה הדחה ממסית כדאיתא בס"פ הנחנקין וכן משמע מדלא קתני מתני' בנסקלין נביא שהדיח וע"כ צריך לומר דבין נביא שהדיח ובין מדיחי עיר הנידחת בכלל מדיח נינהו: בי קתני מסית זה הדיוט להכמנה פי' רש"י ז"ל כל המסיתים קרי הדיוטות משום הכמנה כלומר מסית הדיוט ושוטה הוא ומנהג הקלים נוהגין בו שמקילין בחייו וכו' ופירושו דחוק דמשמעות הדיוט לאו הכי הוא ועוד דא"כ לא הוי דומיא דסיפא דהמסית את ההדיוט וכ"ש לספרים דגרסי המסית זה הדיוט המסית את ההדיוט דלא שייך לפרש כן לכ"נ דה"ק כי קתני המסית זה הדיוט וכו' לאו למידק מיניה חנק אתי לאשמעין אלא למידק מיניה הכמנה קמ"ל דדוקא הדיוט המסית מכמינין הא נביא לא ושעמא דיחיד הא רבים אין מכמינין: מדליקין לו את הנר בבית הפנימי נראה דלכך נקט מדליקין לו את הנר משום דמבסתר דכתיב גבי הדיוט המסית את ההדיוט יליף לה וסתם סתר בלילה הוא ובבית הפנימי וכן פירש"י ז"ל בפ' ראה בסתר שאין דברי מסית אלא בסתר וכן שלמה הוא אומר בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה: אין עוד מלבדו א"ר חנינא אפי' לדבר כשפים נראה משום דקאי איציאת מצרים דרישא דקרא דכתיב או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו' ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך סיפא דקרא אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו משמע דאין עוד מלבדו אפי' כשפים קאמר לפי שמצרים היתה מלאה כשפים כדאמרי' גבי יוסף תבן אתה מכניס לעפריים וכו' ואין עבד היה יכול לצאת ממצרים מפני כשפים ועתה יצאו ששים רבוא שלא הועילו הכשפים לכך אמר אין עוד מלבדו אפי' כשפים: כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומיברי להו כו' משום כבוד שבת עשו כן אבל בלאו הכי לאו שפיר למיעבד הכי כדאשכחן בפ"ג דתענית גבי בריה דר' יוסי דאמר ליה אבוה אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמן וכו' ואמרו דאשתמש בתגא חלף: מטא לאשקויי מיא פשר שכל מיני מכשפות נימוחין על ידי מים חיים לפי שמעשה כשפים ומעשה שדים מיסוד הטומאה המה נמשכין ויוצאין

אין השד יכול לבראת בריה פחותה מכשעורה שהוא פחות מכשיעור טומאת עצם המת ולהכי המה נימוחין על ידי מים חיים לפי שהטומאה בורחת ממים חיים שמקור יסודה הוא סטרא דקדושה כמ"ש אותי עזבו מקור מים חיים כדאשכחן בטמא מת שטהרתו במי חטאת שהן מים חיים דוקא: דף סח והא ר"ע מר' יהושע גמר לה והתניא וכו' אע"ג דמרבי אליעזר מעשה דלקיטת קשואין הוה גמיר ומשמיה דר' יהושע דינא קאמר שהעושה בהן מעשה חייב ובאוחז בהן את העינים פטור מ"מ פריך שפיר דר"ע ודאי לאו דינא אשמעי' דכבר תנא לה רישא דמתני' המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את העינים אלא משום דאותו כישוף דנטיעת קשואין דבר גדול הוא ואין רוב המכשפים בקיאיין בו ואין אדם יכול לעמוד עליו להכיר בו איזהו מעשה גמור וחייב ואיזהו אחיזת עינים ופטור לכ"ק ר"ע משמיה דר' יהושע דאפילו בלקיטת קשואין הוא יודע להבחין ולהכיר אם עשה מעשה גמור ולחייבו ואם אחז את העינים ולפוטרו אלמא דמעשה דלקיטת קשואין מרבי יהושע גמיר: נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם כו' לפי שכל המלמד תורה לתלמידיו הוא נושא ונותן עמהם בידיו וזרועותיו כדאיתא בפרק קמא דסוטה גבי יהודה לא הוה קא ידע למשקל ולמיטר' בשמעתיא ידיו רב לו ופירש"י ז"ל שם למשקל ולמטרח לישא וליתן עם שאר החכמים ידיו רב לו יהא לו נצחון לריב ריבו ולפי שלא באו חכמים ללמוד ממנו לכך אמר אוי לכם שתי זרועותי שהן כשני ספרי תורה שנגללין כיון שלא נשא ונתן בהן כראוי ולכך הניחן על לבו כי משם תצא תורה כמוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא אבל בשעה שיצתה נשמתו לא היה שם שכבר יצא משם קודם שנטל שתי זרועותיו והניחן על לבו הכי איתא בהדיא בספר הזוהר פרשת וירא דמייתי התם הך עוברא א וקאמר לבתר נפק ר"ע כו' דחיק ליה שעתא לר"ע אפיק תרין דרועוי ושוינין על לביה כו' וכן משמע מדקאמר חוץ מעקיבא בן יוסף משמע שלא היה שם באותה שעה: בן סורר ומורה פרק שמיני שנאמר כי יהיה לאיש בן וכו' יהיב טעמא אתרוייהו למאי דקאמר עד שיקיף מייתי ראייה מדכתיב כי יהיה לאיש בן וכו' ולמאי דקאמר משיביא שתי שערות אבל קטן לא מפרש טעמא דהקטן פטור לפי שלא בז לכלל מצות ולכך נקט הקטן בה"א דקאי אקטן דרישא: דף סט איש אתה צריך לחזור עליו וכו' נראה דהא דצריך לחזור עליו יליף לה מדכתיב ואם אין לאיש גואל עיין עליו כדדריש בפרק כיצד ובן אין לו עיין עליו ובקידושין זרע אין לה עיין עליה ה"נ ואם אין לאיש גואל עיין עליו יחזור אחריו אם יש לו גואלים: קטן אי אתה צריך לחזור עליו.

הקשו התוספות אמאי אין צריך לחזור עליו והא אמרינן לקמן דבדורות הראשונים היו מולדין בשמנה שנים וכו' נראה דבדורות הראשונים נמי רוב העולם לא היו מולדין עד י"ג שנים וכיון דאשכחן מיהו דקצתן היו מולדין בח' שנים יליף מנייהו כ"ש דביאת בן שמנה ביאה היא וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ח מהלכות גזלה ולמה נאמר בגזל הגר איש שהאיש אתה צריך לחזור עליו וכו' אבל אם היה הגר קטן אי אתה צריך לחזור עליו אלא חזקתו שאין לו יורשים מדלא כתב אי אתה צריך לחזור עליו שאין לו יורשים משמע דלאו ודאי הוא שאין לו יורשים כיון דאשכחן קצתן שהיו מולדין בני שמנה שנים אלא כיון דרוב העולם אין מולדין עד י"ג שנים חזקה הוא שאין לו יורשים דאזלינן בתר רובא וכן משמע מדברי ה"ה שם שכתב וז"ל והכי איתא

בברייתא שם קטן אין אתה צריך לחזור עליו פי' דכמאן אינו מוליד משוינן ליה משמע דפעמים שהוא מוליד אלא דמשוינן ליה כאינו מוליד דמשום דאזלינן בתר רובא כדפי' והשתא ניחא דלא תיקשי אהא דאיתא במדרש הביאו רש"י ז"ל בפרשת תולדות ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם עשר שנים משנשאה עד שנעשית בת י"ג שנה וראויה להריון ועשר שנים הללו צפה וכו' והא דורות הראשונים היו מולידין בח' שנים ואמאי המתין לה עד שנעשית בת י"ג שנים וראויה להריון אלא צ"ל דנהי דאשכחן קצתן מולידין בח' שנים רובן לא היו מולידין עד י"ג שנים אפי' בדורות הראשונים: בן תשע שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין ת"ל ואיש ברייתא היא בת"כ וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות איסורי ביאה וז"ל בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה היא לוקה והוא מביא קרבן והראב"ד ז"ל השיג עליו שם וכתב זה שיבוש שלא מצינו קטן בר עונשין וקרבתן זה מן העונשין הוא והיא כמו כן פטורה דהא מקשו אהדדי והכי איתא בכריתות ודבריו תמוהים דהא בהדיא יליף לה מקרא דואיש דקטן חייב בקרבן ומה שכתב דהא מקשו אהדדי בכריתות לאו ראייה דהתם איירי באשה דבעינן שתהיה בת עונשין שאם אינה בת עונשין האיש נמי פטור מקרבן אבל הוא אינו צריך להיות בר עונשין ובפ"ט מהלכות שגגות כתב ויראה לי שאינו מביא קרבן עד שיגדיל ויהיה בן דעת: ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא ואע"ג דבהדיא כתיב אחרי רבים להטות ותנן בריש פרק קמא דמכילתין הטייתך לרעה על פי שנים רובא דאיתא קמן שאני דודאי אזלינן בתריה כדאיתא בפ"ק דחולין גבי הא דבעי מנא לן הא דאמר' זיל בתר רובא ופריך מנ"ל אחרי רבים להטות כתיב ומשני ברובא דאיתא קמן לא קמיבעיא לן וכו' אבל כל הנך רובי דמייתי בשמעתיך רובא דליתיה קמן נינהו: דל תרתי שני לתלתא עיבורי פירש"י ז"ל דפחות מתשעה חדשים אין שהות לעובר שבעה להריון וחדש לימי נידות וטהרה וכתבו התוספות ותימה דאותו חדש של ימי נידותה וטהרה וכי לא היו הבנים גדילים כו' לכך נראה דלא דק בשביל חדש מיהו תימא לבית שמאי דגמרי מדורות הראשונים דביאת ק שמנה הוי ביאה משמע אפילו לא הוי אלא בן שמונה ויום אחד ואמאי הא ליכא למיגמר מדורות הראשונים אלא בן שמונה וחד' וע"ק דכי היכי דאמרין לעיל זיל בתר רובא ורוב נשים יולדות לתשעה הכא נמי נימא דכל חדא ילדה לתשעה וא"כ כי מדלית תרתי שני ותלת ירחי לתלת עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמניא בציר ירחא אוליד ונגמר לבית שמאי מדורות הראשונים דביאת בן שמנה פחות חדש הוי ביאה לכך נראה דהא דקאמר הכל מודים בפחות מבן שמנה שאין ביאתו ביאה הכי הוה קים להו ואפי' את"ל דדורות הראשונים הולידו בפחות משמנה לא גמרינן מינייהו אפילו לבית שמאי דכל שהוא פחות מבן שמנה פסיקא להו בדורות אחרונים שאין בביאתו כלום דומיא דבן תשע שנים ויום אחד דהוה קים להו דביאתו ביאה והשתא ודאי אזלינן בתר רובא ואמרין דכל חדא לתשעה חדשים ילדה והא דלא קאמר דל תרתי שני ותלתא ירחא לתלתא עבורי היינו משום דש"ס לא אתי למידק דכל חד אוליד בבציר מתמניא כיון דלא גמרינן מיניה מידי ולא דייק אלא דבתמניא מיהא אוליד לכך נקט דל תרתי שני וכו' דלא חש למינקט החדשים.

מיהו קשה אטו אחיתופל בן שלשים ושלוש מצומצם הוה וכלב נמי אטו בן ארבעים מצומצם הוה דלמא בן ארבעים ותשעה או עשרה חדשים הוה וכי מדלית נמי תרתי שני

ותלתא ירחא דעבורא אכתי פש להו טפי מעשרין וארבעה שנין ששה חדשים או יותר ואשתכח דלא אוליד כל חד אלא בתמניא ושני חדשים ואכתי מנא להו לב"ש דביאת בן שמנה ויום אחד הוי ביאה ושמא בשנים תליא מילתא דעד שמינית הוה קים להו דלא הוי ביאה ומתשיעית ומעלה קים להו דהוי ביאה ובשמינית מספקא להו וכיון דאשכחן בדורות ראשונים שהולידו בתוך שמינית גמרינן מנייהו דבשמינית הוי ביאה ואין חילוק בין תחילת השנה לסוף השנה: בדין הוא שתהא בת ראויה כו' אתי לשנויי דלא תיקשי כיון דבן סורר ומורה נידון על שם סופו סוף שהוא יוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות כדאיתא לקמן והאי טעמא לא שייך בבת א"כ למה לי קרא למעוטי בת לכך קאמר דאדרבא הבת ראויה להיות נידון בדין סורר ומורה כיון שהכל מצויין אצלה בעבירה וכו' והכי איתא בהדיא בתוספתא א"ר שמעון בדין הבת ולא הבן אלא גזירת המלך הוא: דף ע ערב תשעה באב לא יאכל אדם בשר ולא ישתה יין משמע בהדיא דליכא איסורא למיכל בישרא ולמשתה חמרא אלא בערב תשעה באב בלבד ואפי' בערב תשעה באב מפרש בגמרא בפרק שלשה פרקים שאינו אסור אלא בסעודה שמפסיק בה והוא שתהיה אחר חצות ובירושלמי איתא הני נשי דנהיגי דלא למשתה עמרא מגו דעייל אב מנהגא פי' מנהג יפה הוא וכתב הטור ויש נוסחאות דגרסי נשי דנהיגי דלא למיכל בישרא ולמשתה חמרא מנהגא ומזה נהגו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מראש חדש וכו' ותימה כיון דמנהג יפה הוא אמאי לא תקנוהו האנשים מעיקרא וכי הנשים יותר חכמות היו מן האנשים ועוד דלא אשכחן בשום מקום שתיקנו הנשים איזה מנהג או דין ואמאי נהגו הך מילתא טפי משאר דברים לכך נראה דהך גירסא דלא למיכל בישרא ולמישתה חמרא לזו עיקר היא אלא הגירסא האמתית דלא למשתה עמרא הוא והשתא ניחא לפי שתיקון השתי ומלאכת הצמר מלאכת הנשים הוא דאין חכמת אשה אלא בפלך ותנן נמי בפרק אע"פ דאשה עושה בצמר ואפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר ומפני צער החורבן נהגו הנשים לבטל מלאכתן דלא למשתה עמרא מגו דעייל אב וקאמר בירושלמי דיפה הן עושות וכי האי גונא איתא בירושלמי פ"ק דתענית הביאו הטור בסי' תי"ז נשי דנהיגו דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא והיינו נמי לפי שראש חדש מועד שלהן הוא על שלא נתנו נזמיהן לעגל לכך נהגו שלא לעשות בו מלאכה וכ"כ בהדיא הטור שם מפרקי דרבי אליעזר לפי שלא רצו נשים ליתן נזמין לבעליהן במעשה העגל לכך נתן להם הקב"ה שכרן שיהו משמרות ראש חדש יותר מהאנשים ודוקא הנך תרתי מיילי דבדידהו תליא מילתא וכיון דנהגו בעצמן למנוע מלאכתן בימים ההם קאמר בירושלמי דיפה נוהגות וכן ראוי לנשים לקיים המנהג אבל שינהגו הנשים מנהג דלאו בדידהו תליא ויסכימו על זה חכמי הש"ס ויאמרו דמנהגא הוא ונכון לעשות גם האנשים כן אין סברא לומר כן דכיון דמנהג יפה הוא אמאי לא נהגו כן מעצמן ולכך נראה מה שנשתרבב המנהג שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מגו דעייל אב אין למנהג ההוא שורש לא בש"ס בבלי ולא בירושלמי דמדינא דגמרא ליכא איסורא אלא בערב תשעה באב אחר חצות בסעודה שמפסיק בה וזה כתבתי לפי שורת הדין אבל מ"מ כיון שהוכפלו הצרות בימים הללו אסור לפרוץ גדר לאכול בשר ולשתות יין לא מדין הש"ס אלא מפני צער החורבן כי גם השכינה עמנו בצרה ובכל יום היא קובלת אוי לי שהחרבתי את ביתי וכל המיקל בזה אינו חס על כבוד קונו ולכך יש

מחמירין ונוהגין בו איסור משבעה עשר בתמוז כמ"ש הטור והמחמיר תבא עליו ברכה והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תענית כתב ומימינו לא אכלנו ערב תשעה באב תבשיל אפילו של עדשים אא"כ היה בשבת: לא נברא יין בעולם פ"א בעה"ז אלא לנחם אבלים וכו' קצת קשה אמאי לא קאמר סתמא לא נברא יין אלא לנחם אבלים ונראה לפי ששכרן של צדיקים לעה"ב נמשל ליין כדאמרינן בפרק אין עומדין עין לא ראתה אלהים זולתך זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית וכיון דשכר רוחני של מצות נמשל ליין רוחני גם את זה לעמת זה עשה אלהים לשלם לרשעים בעה"ז שכר מעט מצות שעושיין ביין גשמי כדי להאבידן מן העה"ב והיינו דנקט לא נברא יין בעה"ז לאפוקי יין של עה"ב המשומר לצדיקים ונראה דהה"ד בס"פ ואתחנן וידעת כי ה' אלהיך האל הנאמן שומר הברית והחסד לאהביו ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו רמו שהוא ית' משלם לצדיקים את שכרן לעה"ב ביין המשומר וזהו שאמר שומר הברית והחסד לאוהביו אבל לרשעים משלם שכרן בעה"ז ביין גשמי שמאדים בו פניהם כדאמר בסמוך וזהו ש מר ומשלם לשונאיו אל פניו רמז ליין שמאדים פניהן כדי להאבידן מן העה"ב וכיון דשכר מצות יין הוא או רוחני או גשמי נראה דהיינו מה שנאמרו מספר שלש עשרה ווין גבי יין כדאמר בסמוך לפי ששכר של עה"ב נכלל במספר שלשה עשר כדאשכחן גבי רבי אליעזר בן פדת תליסר נהרי דמשכי אפרסמונא דכיא וגבי רבי שמעון בן יוחאי דהוי יתיב אתלת עשר תכתכא פיזא ורבי אבהו דאחווי ליה תלת עשר נהרי אפרסמונא כדאיתא בב"ר סוף פ' חיי שרה והיינו כמנין אה"בה ומספר שלש עשרה מדות של רחמים והרשעים שמחליפין עולם העומד בעולם העובר בתענוג יין גשמי ומהפכין שלש עשרה מדות שו רחמים לרוגז לכך נהפך להן טובתן לרעה לעה"ב בגיהנם שמקבלין בו עונש במספר שלשה עשר שהצדיקים מקבלין שכר במספר י"ג וזהו טעם שלש עשרה פעמים ווי רמז לדבר תנו שכר לאובד אוב"ד בגימטריא שלשה עשר שע"י השכר מקבל עונש ואבדן במספר י"ג: שנאמר תנו שכר לאובד לפי שה שעתה הרבה יותר מדאי עד שמשתכר לכך נקט קרא גביה לשון שכר אבל אבלים אין שותין אלא מעט לפכוחי צעריהו נקט גביהו לשון יין וי"ן בגי' שבעים רמז לימי שנותינו שבעים שנה ורמז נמי לעץ הדעת שאכל ממנו אדם וכמ"ד גפן היה לומר שהמיתה גזרה היא על האדם מששת ימי בראשית ומה"ט מברין נמי בעדשים לומר שגלגל החוזר בעולם היא: הכי גרסי' י"ג ווין נאמרו ביין בפתח תחת הוי"ו ומלשון וי וכתבו הפו' לא קחשיב ויפת לפי שהוא שם והיו"ד מיסוד התיבה היא ולא הוי לשון ויועוד נראה דלא חשיב אלא הנך לפי שכולן מנוקדין בפתח תחת הוי"ו דהוי לשון וי אבל ויפת הוי"ו מנוקד בק"מץ ואינו לשון וי לכך לא חשיב ליה: רבי יהודה אומר חטה היה ואע"ג דעץ הדעת כתיב בב"ר פריך לה ומשני מתמרות היו כארזי הלבנון וצריך לומר דלאו חטה ממש היה דא"כ מאי כי טוב העץ למאכל דקאמר והלא חטה ממש אינה ראויה לאכילה אלא פת חטין היה שהיתה הארץ מוציאה אז גלוסקאות כמו שיהיה לעתיד.

וכן איתא בב"ר אתפלגין רבי נחמיה ורבנן רבי נחמיה אומר מוציא יא לחם מן הארץ שכבר הוציא לחם מן הארץ ורבנן אסרי המוציא לחם מן הארץ שהוא עתיד להוציא חם מן הארץ שנאמר יהי פיסת בר בארץ. פ"א לפי שיסדו לומר בנוסח ברכת המוציא לחם מן הארץ ולא תיקנו לומר המוציא תבואה או דגן מן הארץ דלחם לא מיקרי עד אחר

האפייה ואין הארץ מוציאה לחם אלא תבואה אלא לפי שקודם שחטא אדם היתה מוציאה גלוסקאות וכן לעתיד תוציא גלוסקאות לכך כשאדם רואה בעה"ז דוגמא ליצירה ראשונה או אחרונה חייב להזכירה כדאשכחן בברכת נשואין שיסדו לומר אשר יצר את האדם בצלמו והתקין לו ממנו בנין עדי עד אע"ג דהשתא אין האשה נבראת מן האיש מזכירין על הדוגמא שבח יצירה ראשונה שהיתה יותר גדולה.

וס"ל לר' נחמיה דיש לומר מוציא לחם להזכיר שבח יצירה ראשונה דמוציא לשעבר משמע ורבנן סברי דיש לומר המוציא לחם להזכיר שבח יצירה אחרונה דהמוציא לחם לעתיד משמע. ובהא קמיפלגי דמר סבר לשעבר היתה מוציאה גלוסקאות ולא לעתיד ומ"ס איפכא ונראה דהיינו הא דתנן בפ' כיצד מברכין על הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ וקאמר בגמרא ת"ר מהו אומר המוציא לחם מן הארץ רבי נחמיה אומר מוציא לחם מן הארץ אמר רבא במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע דכתיב אל מוציאם ממצרים כי פליגי בהמוציא רבנן סברי המוציא דאפיק משמע דכתיב המוציא לך מים מגור החלמיש ורבי נחמיה סבר המוציא המפיק משמע דכתיב המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים.

רש"י ז"ל פי' שם דאפיק משמע שהוציא כבר ואנן לשעבר בעינן שהרי כבר הוציא לחם זה מן הארץ שהוא בא ליהנות ממנו וקצת קשה דאם כן אמאי תיקנו לומר בורא פרי הגפן בורא פרי העץ הוה להו לתקן ברא כיון שכבר ברא גפן זה שהוא בא ליהנות ממנו. ועוד דמסיק התם ש"ס והלכתא המוציא לחם מן הארץ וקצת תימה כיון דמוציא ליכא מאן דפליג אמאי פסיק לברך המוציא והלא עדיף לצאת ידי שניהם והתוס' כתבו דירושלמי מפרש טעמא שלא לערב האותיות עול' מוציא ולפי מה שפירש' נראה דרבא סבר דליכא מאן דפליג דדוקא לשעבר היתה הארץ מוציאה גלוסקאות ולא לעתיד והכי פי' דבריייתא ת"ר מהו אומר דכיון שתיקנו לומר המוציא לחם ולא תבואה כדי להזכיר שבח יצירה ראשונה שהיתה מוציאה גלוסקאות כדפירש' אם כן לשון עבר בעינן לכך בעי מהו אומר וקאמר תנא קמא המוציא ורבי נחמיה אמר מוציא אמר רבא במוציא כ"פ ל"פ וכו'.

והשתא ניחא דמסיק והלכתא המוציא וכו' דאפשר דסבירא ליה לסתמא דש"ס דהא והא איתא שכבר הוציאה הארץ גלוסקאות וגם לעתיד תוציא גלוסקאות ולהכי עדיף טפי לברך המוציא דהמוציא עבר ועתיד משמע עבר מדכתיב המוציא לך מים עתיד מדכתיב המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים נמצא דכשאומר המוציא הוא כולל העבר והעתיד בחד זימנא דהוי שבח טפי.

מיהו ודאי עיקר טעמא דמלתא משום דקיימא לן כרבנן דאמרי דאסיק משמע כדאמר התם בהדיא אלא דלא תיקשי והלא מוציא עדיף כיון דליכא מאן דפליג בהכי לכך יש לומר דטעמא דמילתא כדפירש' וכן צריך לומר למ"ש התוספ' דטעמא משום עירוב אותיות הוא מכל מקום עיקר טעמא הוי משום דקיימא לן כרבנן כדאמר התם בהדיא: בדבר שקלקלו בו נתקנו לפי פשוטו משמע דלאו בו נתקנו מחטאם קא ר אלא בו נתקנו שלא הלכו ערומים, ועוד נראה לפרש דבו נתקנו מחטאם קאמר כדאיתא בפרק עושין פסין היה רבי מאיר אומר אדם הראשון חשיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על

ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה ופירש מן ה' שה' מאה ושלשים שנה והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה ופ' רש"י ז"ל זרזי תאנים ויעשו להם חגורות מתרגמינן ועבדו להו זרזין משמע דהעלאת זרזי תאנה על הבשר צער ועינוי הגוף הוא ולכך חשיב ליה בכלל התשובה בהדין שאר עינויים.

והשתא איכא למימר דהא דכתיב ויעשו להם חגורות לא נתכוונו לכסות בשר ערותם בלבד אלא לעשות תשובה נמי נתכונו ולכך העלו זרזי תאנים על בשרם לסבול צער ועינוי על חטאם והיינו דקאמר הכא בדבר שקלקלו בו נתקנו כי בו בדבר עשו תשובה ותקנה על חטאם. ולפי זה ניחא הא דכתיב וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלה תאנה ודרשו חכמים שהיו ערומים מן המצות שבידם וקשה דא"כ מאי קאמר ויתפרו עלה תאנה מה ענין זה לזה והשתא י"ל דה"ק וידעו כי ערומים הם מן המצוה ולכך ויתפרו עלה.

תאנה ויעשו להם חגורות שהעלו זרזי תאנים על בשרם ק"ל שנה לענות נפשם ולתקן חטאם כדפ"ל: שכפאתו אמו על העמוד להלקותו כדאית' בפרק אלו הן הלוקין כיצד מלקין אותו כופ' שתי ידיו על העמוד: דף עא א"ל לא היתה אמו שוה לאביו בקול במראה ובקומה כו' צריך לומר דגזירת הכתוב הוא מיהו תימה דקאמר מדקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין מנא ליה למימר הכי דלא קול דוקא בעי קרא דליהוי שוין.

ובזוהר פרשת כי תצא איתא ותפשו בו אביו ואמו תנינן דבההיא שפתא דאמר קב"ה למשה אמר משה מרי דעלמא אית אבא דעביד כדין לבריה וכו' בהה"א שעתא רמז ליה ליופי א"ל רבנא דאורייתא אמר משה אנא דרישנא להאי פרשתא כי יהיה לאיש דא קב"ה דכתיב ה' איש מלחמה בן דא ישראל סורר ומורה דכתיב כי כפרה סוררה סרר ישראל איננו שומע בקול אביו ובקול אמו דא קב"ה וכנסת ישראל וכתב בספר המערכה שהתפאר"ת או היסו"ד צורת זכר והעטר"ת צורת נקבה והיינו כנסת ישראל ויסרו אותו דכתיב וישלח ה' ביד כל נביא ולא שמע אליהם דכתיב ולא ישמעו אל ה' ותפשו בו אביו ואמו ברעותא חזא בהסכמה חזא וכו' עד סוף הפרשה.

וכיון דלא נכתבה פרשה זו אלא להך דרשה ואביו ואמו היינו הוא יתברך שמו עטרת תפארת ניחא דקול שוין בעינן כי הוא יתברך אחד ומיוחד מכל צד וקולו קול אחד הוא. וכיון דקול שוין בעינן מראה וקומה נמי בעינן שוין כי הוא ית' הכל אחד בלי שום פירוד בעולם אלא הכל אחדות גמור ואין להאריך: ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר לכאורה תימה כיון דתכלית הש"ס מה שמביא לידי מעשה א"כ מה תועלת יש ללמוד דבר דלא שייך ביה מעשה ולא קושיא היא לפי שאין לך קוון בתורה ואין לך מצוה שאין לה סוד בעצמותו יתברך שנאמר אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה מקומה היינו יסודה ומקורה בעצמותו יתברך וכל העוסק בתורה אע"ג שאינו עושה הרי הוא עוסק בכבוד קדושתו ומדבק שכלו בו ית'.

והיינו הא דאיתא בפרק ר"ע בשעה שעלת משה למרום אמרו מלאכי השרת רבש"ע חמדה גנוזה מששת ימי בראשי' אתה מבקש ליתנה לב"ו פנה הודך על השמים והשיב להן משה מה כתיב בה זכור את יום השבת כלום אתם עושין מלאכה לא תשא כלום יש משא ומתן ביניכם וכו' ובמדרש שוחר טוב הזכיר נמי זבין ומצורעין נידה ויולדת ואיתא

התם כי בשעה שעשו ישראל את העגל שמחו מלאכי השרת אמרו עתה תחזור התורה אלינו ולכאורה תימה מאי סלקא דעתיהו דמלאכי השרת וכי לא הוי ידעי דאינהו לא שייכי בעשיית המצות ונ"ל כדפי' דתרת' גווני איתא בתורה עשייה ושמיעה דהיינו שמשגיגין על ידו כבודו וקדושתו ית' ועלה על דעת המלאכים דבשמיעה לחודא סגי ועדיף ליה ית' שיפנה להן כיון שהן רוחני ויש להן כח להשיג על ידה כבודו ית' טפי מישראל שהן ב"ו.

והשיב להן וכי יש ביניכם זבין ומצורעין כו' דתרת' ודאי עדיף. וכן משמע במדרש רבה במגילת אסתר בשעה שנהנו ישראל מסעודת אחשורוש עמד שטן והלשין אמר לפניו ית' עד מתי תדבק באומה זו אבד אותן מן העולם א"ל ותורה מה תהא עליה אמר לפניו רבש"ע תסתפק בעליונים וגם השוה דעתו של הקב"ה למחות את ישראל וכו' מדלא קאמר תנה אותה לעליונים ונקט תסתפק בעליונים משמע דה"ק ליה דמעיקרא לא נתת התורה לעליונים משום דלא היית מסתפק בהן כיון דלא שייך בהו עשייה אלא שמיעה לחודא עתה שאין ישראל מקיימין אותה תסתפק בעליונים בשמיעה לחודא: וכיון דאיכא מזוזה לא אפשר צריך עיון אמאי לא אתי עשה דהכה תכה את יושבי העיר ואת כל שללה תקבוץ ושרפת באש ודחי לא תעשה דלא תעשו כן לה' אלהיכם: מאי בנינו זה שמע מינה תרת' וא"ת ודלמא לא אתי זה אלא למעוטי סומין וי"ל דנהי דאיצטריך קרא למיכתב שום ייתורא למעוטי סומין מ"מ אמאי הזקיק הכתוב לאביו ואמו שיאמרו בנינו זה לימרו בנינו סורר ומורה כיון דשם הוא עומד פשיטא כי זה הוא ולכתוב שום ייתורא אחריני למעוטי סומין דלמה להו למימר מילתא דלא איצטריך להו אלא ודאי הכתוב הזקיקה להודיעם כי הוא זה שלקה בפניהם כבר ועתה עבר הפעם השנית וחייב מיתה שלא יאמרו פעם ראשונ' הוא וחייב מלקות ומדלא כתיב בנינו הוא ש"מ תרת' דומיא דותפשו והוציאו ואמרו דפשיטא דקרא למילתיה איכתיב דבעינן שיתפשוהו ויוציאוהו ויאמרו אלא כיון דכולה קרא יתירא הוא דהוי מצוי למיכתב והוציאוהו אל שער העיר ההוא וסקלוהו וממילא הוה שמעינן שיתפשוהו וכו' דרשינן דלעיכובא קאתי למעומי גידמין חגרינן ואלמין הכי נמי פשטא דזה ע"כ להודיעם כי הוא זה שלקה קאתי ומדלא כתיב הוא דרשינן למעוטי סומין: בן סורר ומורה נידון על שם סופו וכו' ולפי זה ניחא דכל חייבי מיתות שבתורה קטלינן להו אפי' לא עברו אלא חד זימנא אחר שהתרו בהן ובן סורר ומורה לא קטלינן ליה בפעם ראשונה אלא בשנייה אלא לפי שלא חטא כלום דוכי מפני שאכל תרטימר בשר וכו' קטלינן ליה בשנייה אלא על שם סופו סוף מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו וכו' דכיון שחטא ושנה הותרה לו כדאמרינן בעלמא ולא ישוב עוד ומעיקרא נמי לא נתחייב מלקות מן הדין אלא כדי שיתן אל לבו להחזיר מדרכו וכיון דחטא ושנה נעשה מלומד בכך וסופו יגזול וישפוך דמים: דף עב וכי השמש עליו בלבד זרחה פשטא דקרא אתי לאשמעינן דאין רשות בהרוג גנב הנמצא במחותרת אלא אם כן נמצא שם בלילה מפני שהגנב יודע שהבעל הבית בבית ולא בא אלא להרוג או ליהרג אבל ביום אסור להרגו שאין בעל הבית מצוי שם ואין גנב בא ביום אלא אם כן יכול להשמיט ולברוח מיד ולכך כתיב אם זרחה השמש דמים לו אלא דעליו קרא יתירא הוא לכך דריש מיניה אם ברור לך הדבר כשמש וכו': דמים לו בין בחול בין בשבת אין לו דמים וכו' קצת תימא אמאי דריש סיפא דקרא תחילה דהא אין לו דמים כתיב ברישא

והדר כתיב דמים לו ושמה י"ל דעיקר מלתא לא כתב לן דמים לשון רבים אלא בסיפא לאשמעינן דמפקחין עליו את הגל בשבת אע"ג דרשע הוא אבל הא דקטלינן ליה בשבת מלתא דפשיטא הוא דפיקוח נפש דוחה שבת ולא כתוב דמים בלשון רבים ברישא אלא איידי סיפא: קמ"ל דרודף הוא ואפילו אחר אין לפרש דאתי קרא לאשמעינן דהוי רודף בהכי ולא אמרי' דרודף אחר חברו להרגו ממש בעינן דכיון דנתנה תורה רשות לבעל הבית להרגו כדי להציל עצמו על כרחך האי נמי רודף הוא לכך נראה דדין רודף אשמעינן קרא דכיון דרודף הוא מותר לכל אדם להרגו וכן הגיה מהרש"ל ז"ל קמ"ל כיון דרודף הוא ואפי' אחר נמי אבל קשה דל"ל קרא דרודף מותר להרגו הא בהדיא יליף לה לקמן מקרא אחרינא מדכתיב בנערה המאורסה ואין מושיע לה הא יש לה וכו' וע"ל בתוספות: קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו דכיון דאמר רחמנא להציל את הנרדף מיד רודפו ואפילו בנפשו של רודף מה לי רודף גדול מה לי רודף קטן הרי אנחנו מצווין להצילו ואי משום דקטן לאו בר התראה הוא קסבר רודף אין צריך התראה: דקאי בתרי עיברי דנהרא קצת קשה לפי זה דלא מצי לאצוליה אמאי נקטוהתורה אמרה שופך דם האדם וגו' דכתיב בעובד כוכבים ולא קאמר והתורה אמרה מכה איש ומת יומת ועוד מדנקט לישנא דרודף שהיה רודף אחר חבירו וכו' משמע דדין רודף אשמעי' ונראה דלכך קאמר איבעית אימא א"ל רב הונא אנא דאמרי כתנא דמחותרת אע"ג דדוחק קצת לאוקמי מילתיה כתנאי מ"מ שינויא קמא דוחק טפי: דף עג אין הכי נמי ואלא ניתן להצילו בנפשו מנא לן אתיא בק"ו כו' אע"ג דבריייתא בהדיא קתני ת"ל לא תעמוד על דם רעך אורחא דש"ס הוא לאתויי קרא דפשיט טפי כמ"ש התוס' בפ' אחד דיני ממונות דיליף ראיית נגעים ביום מביום הראו' בו ובפ"ק דמועד קטן יליף לה רבא מכנגע נראה לי לי ולא לאורו וקרא דביום הראות בו מוקי למילתא אחריתי.

ונראה דאע"ג דאיצטרי' קרא דלא תעמוד על דם רעך לטובע בנהר וכו' מ"מ הא דניתן להצילו בנפשו נמי ילפינן מיניה ומעיקרא לא פריך אלא משום דמשמע ליה דלא אתי קרא אלא לטובע בנהר וכו' דמסתבר אבל כולי האי להרוג חבירו כדי להצילו אימא לא אבל כיון דילפינן מנערה המאורסה דניתן להצילו בנפשו מוקמינן קרא דלא תעמוד על דם רעך להך מלתא נמי ונפקא מינה דאי מנערה המאורסה ה"א עשה קמ"ל דעובר בלאו דלא תעמוד: נעבדה בה עבירה הוא מצילין אותו בנפשו אע"ג דמלתא דפשיטא הוא דכיון דכבר נעשית העבירה הרי הוא כשאר כל חייבי מיתות שאין ממייתין אותן בבית דין י"ל דאתי לאשמעינן אף על גב דלא גמר ביאתו אלא הערה בה מ"מ כיון דנעבד בה עבירה אין מצילין אותו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ק מהלכות רוצח: דאמר רבא רודף שהיה רודף כו' בין של נרדף בין של אדם פטור תימא דרבא אית ליה הכא דממון לזה ונפשות לזה ונפשות לזה פטור ובפרק קמא איתא אמר רבא פלוני בא על נערה המאורסה בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה והראב"ן בסימן נ"א כתב דהכא שאני דמתחייב בנפשו קודם שמתחייב בתשלומין אבל בפ"ק חיוב מיתה וממון בהדדי קאתי וזה דוחק דכיון דפטריה רחמנא משום דקים ליה בדרכה מינה כי מתחייב בנפשו קודם שמתחייב בתשלומי מאי הוי אכתי קים ליה בדרכה מינה ועוד דבפרק הגוזל בתרא פירש"י ז"ל בהדיא דהכא ברודף ששיבר כלים נמי תשלומין וחייב מיתה באין כאחד לכך נראה דשאני רודף דכיון דניתן להצילו בנפשו הוה ליה מחוייב

מיתה לכל אדם וה"ל מיתה ותשלומין לאחד א"נ דוקא גבי עדים זוממין ממון לזה ונפשות לזה חייב משום דבעינן שתתקיים הזמה כלפי כל אחד ומיהו ממון ונפשות בחד גברא פטור כיון דמתקיים בו קצת הזמה אבל בעלמא מודה רבא דממון לזה ונפשות לזה פטור כן כתבו התוספות בפרק אלו נערות: דף עד אם נאמר בכל נפשך פירש"י ז"ל ואהבת את ה' אלהיך משמע שלא תמירנו בעובד כוכבים.

נראה דקאי ארישא דקרא דכתי' בריש' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד דאיירי בייחוד השם ועליה קאי ואהבת שלא חמיד ייחודו באחר וכן משמע בפרק הרואה גבי ר' עקיבא דקאמר שהיו סורקין את בשרו והיה מתכוין וקורא את שמע א"ל תלמידיו עד כאן פירוש עדיין אי אתה מניח כוונתך א"ל כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה ובכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נפשך וכו' יצתה נשמתו באחד משמע דבכל נפשך ארישא דקרא קאי שחייב אדם לכיון בייחוד שמו ית אפי' הוא נוטל את נפשך: אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו יש מקשים כיון דלאו שפיר למיעבד הכי שהרי בני גד ובני ראובן שחבבו ממון יותר מנפשות נאמר עליהם לב כסיל לשמאלו כדאיתא במדרש רבה א"כ וכי איצטריך קרא למיכתב מילתא דליתא אלא בשוטים וכסילים ויש לומר דגם בצדיקים גמורים אשכחן כי האי גוונא כדאי' בפרק גיד הנשה ויותר יעקב לבדו שנשתייר על פכים קטנים מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממון יותר מגופם לפי שאין פושטין ידיהן בגזל וצריך לומר דכל היכא דאיכא למיחש שיבא ממנו לאיבוד והוא שם נפשו בכפו להציל ממנו לאו כסיל הוא ושאני בני גד ובני ראובן שאמרו גדרות צאן נבנה למקנינו וערים לטפנו אע"ג דלא הוה להו למיחש לאיבוד ממון אם יבנו ערים לטפם תחילה כיון שעדיין לא עברו את הירדן: אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא וכו' פירש רב אלפס ז"ל שהעובד כוכבים ומזלות נהגו לעשות שרוך מנעליהן אדומות וישראל שחורות כדי שלא ילבשו מלבושי עובד כוכבים ומזלות וכו' והיינו מצוה קלה דמצוה היא שנאמר ולא תלכו בחקות העובד כוכבים ומזלות.

והא דנקט ערקתא דמסאנא ולא א' משאר מלבושים שאין ישראל לובשין כעובד כוכבים ומזלות נראה לפי שהעובד כוכבים ומזלות משתדלין בשעת הגזירה לבטל מישראל מצות תפילין כדאשכחן בעובדא דאלישע בעל כנפים וגבי המן כמו שכתוב ויקר אלו תפילין דכשישראל מקיימין מצות תפילין כראוי נופל אימתה ופחד על העובד כוכבים ומזלות כמ"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך אלו תפילין שבראש וטעמא דמלתא פי' בפרק הכונס.

וכיון דרצועות המנעלים וקשירתן שוים הן לרצועות התפילין וקשירתן כדאיתא בפרק במה אשה אמר ר' יוחנן כתפילין כך מנעלים דהא בהא תליא דלכך זכו ישראל לרצועה של תפילין בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל והיינו דקאמר דבשעת הגזירה שרגילין העובד כוכבים ומזלות לבטל מישראל מצות תפילין לא מיבעיא אם רוצים לבטל מהן מצות תפילין ממש ח"ו שיהרגו ואל יעברו אלא אפי' אינם רוצים רק שישנה ערקתא דמסאנא שדרכו של ישראל להיות לו רצועות שחורות והעובד כוכבים ומזלות רוצה להכריחו שיעשה אדומות יהרג ואל יעבור כיון דרוצה לבטל ממנו מילתא דדמיא לתפילין ורמז אליהן דרצועות שחורות בתפילין הלל"מ הוא וכתפילין כך

מנעלין: דהא אסתר בפרהסיא הואי אמר אביי אסתר קרקע עולם היא הסמ"ק והר"ן והטור כתבו דאפי' באותן שאמרו יעבור ואל יהרוג אם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג רשאי וכ"כ הרא"ש ומייתי ראיה מהירו' וקצת תימה דא"כ אסתר דצנועה גדולה היתה דלא חזיא אפי' דגבר בע"ה שנה כדאיתא בתרגום מגילת אסתר ונביאה היתה אמאי לא החמירה על עצמה שלא תבעל לעובד כוכבים והיה לה למסור נפשה אף על גב דקרקע עולם היתה.

ולפי מדרש רבה פ"י דחיי שרה ומגילת אסתר נראה דהא דפריך ש"ס והא אסתר קרקע עולם היתה לאו קושיא היא ואתי נמי שפיר הא דלא החמירה אסתר. דאיתא התם ר"ע היה יושב ודורש אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על מאה ועשרים ושבע מדינה אלא אמרה תבא.

אסתר שהיא בת בתה של שרה שחיתה מאה ועשרים ושבע שנים ותמלוך על מאה ועשרים וז' מדינות לכאורה תימה דמה ענין קכ"ז מדינו' לקכ"ז שנים שחיתה שרה. ועוד אמאי זכתה למלכות בזכותה של שרה דוקא ולא בזכות שאר אמהות.

ועוד דקאמר מה ראתה אסתר שתמלוך וכו' אטו בדידה הוה תליא מילתא והלא באונס לקחזוה כמ"ש ותלקח אכתר. לכך נראה דה"ק מה ראתה אסתר שתמלוך דכיון דצנועה גדולה ונביאה היתה אמאי לא מסרה נפש' שלא תבעל לעובד כוכבים משום חומר' א"נ כדפריך הכא דכיון דפרהסיא הואי היה לה למסור נפשה וכי רוצה היתה שתמלך וכו' ולית לה שינויא דאביי ורבא.

ומשני אלא תבא אסתר שהיא בת בתה של שרה ש יתה קכ"ז שנים וכו'. משום דהא דכתב לן רחמנא מספר שנותיה של שרה מופנה היא לגמרי דאע"ג דאשכחן דכתב לן מספר חיי אנשים חשובים כגון שנות האבות ומשה ואהרן לוי עמרם וקהת מ"מ לא אשכחן בשום מקום דכתב לן רחמנא מספר שנותיה של שום אשה דאפי' ברחל ומרים שנכתב מיתתן לא נכתב מספר שנותן ולא בשום אשה וא"כ למה זה נמנו שנותיה של שרה ונראה דהך קושיא הוה קא קשיא לה לאסתר כי נביאה היתה וגדולה בחכמה וכיון שבא מעשה זה לידה שרצו להמליכה על קכ"ז מדינות אמרה ודאי מאת ה' היא זאת דלא נכתב ייתור זה בתורה מספר שנותיה של שרה אלא כדי ללמוד הימנו בדרך גזירה שוה קכ"ז מקכ"ז לומר לך שתעמוד אחת מבנותיה ותמלוך על קכ"ז מדינות בזכות שרה שחיתה קכ"ז שנים.

והשתא ודאי לאו בחיי שנותיה תליא מילתא דאין ענין זה לזה אלא הכתוב בא לומר דמלכותה של אסתר בזכותה של שרה הוה וזה ילפינן מייתורא דקכ"ז כמו ג"ש כלומר הרי כאן קכ"ז מדינות ונאמר להלן קכ"ז שנים מה להלן שרה אף כאן שרה והשתא ניחא הא דכתיב שנה שנה בכל כלל וכלל משום דהתם נמי כל חדא באפיה נפשיה נדרש דאמרי' במסכת מגילה שבע ועשרים ומאה מדינה בתחילה לא מלך אלא על שבע ואח"כ נוסף עליהם עשרים ואח"כ נוסף עליהן מאה והוי דומיא דשנותיה של שרה שכל אחד נדרש לעצמו כדפי' רש"י נמצא דהוי כמו גזרה שוה ואכתי קשה למה זה זכתה למלכות בזכות שרה דוקא כמ"ש לעיל.

ועוד דלישנא דאלא תבא אסתר ותמלוך משמע קצת דנפשה חשקה בכך וזה תימה דנהי דמן השמים הוה כדילפא מקרא מ"מ צנועה כמותה ונביאה היאך חשקה. וי"ל דאסתר היתה יודעת דאין זה אלא כדי לעשות נס גדול על ידה שתציל את ישראל שלא היתה צנועה ונביאה בישראל שתהא ראויה לעשות נס זה על ידה כמותה כדאיתא במדרש דאמר מרדכי לא לחנם נעשה זאת לצנועה זו אלא כדי לעשות נס על ידה ושמה היינו הא דאמר לה ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות פי' בשביל עת צרה כזו המליכך הקב"ה ולכך קאמר אלא תבא אסתר שהיא בת בתה של שרה וכו' דשרה נמי צנועה גדולה היתה דאפי' אברהם לא הכיר בה מרוב צניעות וכשבא לידה אותו מעשה שנלקחה לפרעה ואבימלך בלי ספק כי יותר היתה משלמת נפשה לכפה מיתית ממה שתבעל לעובד כוכבים ומזלות ח"ו ואפ"ה כדי שתציל את אברהם מהריגה לא רצתה לגלות שאברהם בעלה הוא ומסרה נפשה שתבעל לעובד כוכבים ומזלות חלילה באשר אשה קרקע עולם היא לכך גרמה זכותה שתעמוד אחת מבנותיה צנועה גדולה ותבא מעשה כזה לידה ותמסור נפשה להבעל לעובד כוכבים ומזלות כמותה כדי שתמלוך על קכ"ז מדינות ותציל את ישראל.

והיינו דנקט תבא אסתר בת בתה של שרה דברת' כרעא דאמא היא. ואולי אסתר בת גילה דשרה היתה שכל מעשיה דמין להדדי זאת נלקחה באונס אל המלך וזאת נמי נלקחה באונס אל המלך שרה מסרה עצמה לכך כדי שתציל את אברהם וכן אסתר שתציל את ישראל.

וכשם ששרה היתה מולכת בכל העולם שהושוו כל העובד כוכבים ומזלות והמליכו את אברהם עליהם כדאיתא במדרש וכן אסתר היתה מולכת מהודו ועד כוש דהיינו מסוף העולם עד סופו כדאיתא במגילה. וכשם ששרה היתה נקראת יסכה על שם שהכל היו סוכין ביפיה ושהיתה סוכה ברוח הקדש כך אסתר היו הכל סוכין ביפיה שנאמר ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואיה שהיו הכל רואין וסוכין בה כדאיתא במדרש והיתה סוכה ברוח הקדש כדאיתא במגילה ותלבש אסתר מלכות שלבשה רוח הקדש כמו ורוח לבשה את עמשא.

מה שרה לא רצתה לגלות על אברהם מה הוא לה עד לאחר שנעשה לה הנס כך אסתר לא הגידה על מרדכי מה הוא לה עד לאחר הנס. וכשם שנתוספה ה"א לשרה ככה לאסתר שהיו הכל קוראין אותה אסתהר על שם סהרא כדאיתא במגילה שהיתה דומה ללבנה ביפיה ועוד דהלבנה מקבלת אורה מן החמה ואסתר נמי קבלה שפע יופיה משרה בת גילה שהיתה דומה לחמה ולכך הבהיקה כל ארץ מצרים ביפיה כשפתחו התיבה כדאיתא במדרש רבה.

ושמה היו"ד משרה נחלקת לשני ההי"ן אחת לשרה ואחת לאסתר והיינו דאיכא למאן דאמר במגילה אסתר ירקרקת היתה אלא חוט של חסד היה משוך עליה רמז לשפע חוט של שרה כי אברהם הוא חסד שנאמר חסד לאברהם וכן שרה דאברהם ושרה כי הדדי נינהו דכר ונוקבא וכחד גופא דמיא ולכך אמר לה אברהם זה חסדך אשר תעשי עמדי כי חסד שלה ממנו הוא וזהו עמדי ולא אמר אשר תעשה לי וכיון דאסתר היתה נשפעת משרה ומזכותה ואולי ניצוצות שלה היתה לכך גזרה לצום שלשה ימים כדי שיגיע יום

שלישי של תענית ביום ראשון של פסח לדעת התרגום של מגילת אסתר לפי שהצדיקים נענין ביום השלישי כדאשכחן ביונה ובשבתים ובשאר צדיקים כדאיתא במדרש אמרה אסתר בלבה אולי תהא גם היא נענית בליל ראשון של פסח ויפתחו לה שערי רחמים כדרך שנפתחו באותרלילה לשרה כשנלקחה לאבימלך מאחר שהיא בת גילה ונשפעת ממנה.

ונראה דהיינו הא דכתיב בלילה ההוא נדדה שנת המלך ואיתא בתרגום של מגילת אסתר ביה בליליא אידברית שרה לביתה דאבימלך וכתב עוד נדדה שנת המלך היינו מלכו של עולם רמז שהוא יתברך עלתה לפניו זכותה של אסתר על ידי זכותה וצדקתה של שרה דכיון שנפתחו שערי רחמים לשרה בעת ההיא ונעשה לה נס נתעוררו אז אותן שערי רחמים לאסתר שהיתה נשפעת משרה: עובד כוכבים ומזלות מצווה על קדושת השם כתבו התוספות דלמא לא איצטריך וחי בהם אלא כי היכי דלא נילף שאר מצות מרוצח תימה למה לי דכתב רחמנא וחי בהם לאשמעינן דבצינעה יעבור ולא יהרג תיפוק ליה מונקדשתי בתוך בני ישראל דכתב לן רחמנא לאשמעינן דבפרהסיא דהיינו תוך עדה מישראל יהרג ולא יעבור אלמא דבצינעה יעבור ולא יהרג דאי בצינעה נמי יהרג אם כן לא לכתוב ונקדשתי ולא לכתוב וחי בהם ונילף לכולהו מרוצח ונערה המאורסה וי"ל דונקדשתי איצטריך למיכתב לאשמעינן דבפרהסיא יהרג ולא יעבור ואי לאו וחי בהם ה"א דבצינעה נמי נהי דאינו מצווה ליהרג ולא לעבור מ"מ אם רוצה להחמיר על עצמו וליהרג שפיר דמי קמ"ל וחי בהם ולא שימות בהן דבצינעה צריך ליזהר שלא ימות בהם ואם נהרג מתחייב בנפשו.

וכן משמע קצת לישנא דברייתא דלעיל דקתני מניין שיעבור ואל יהרג ולא קתני מניין שיכול לעבור ולא יהרג משמע דצריך לעבור כדי שלא יהרג וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות יסודי התורה כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו אבל הרא"ש ז"ל והטור סי' קנ"ז כתבו שאם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג רשאי וכן כתב בש"ע שם: דף עה וניתנה לעוברי עבירה פירוש עריות דסתם עבירה עריות הוא כדאיתא בפ"ק דר"ה פושעי עובד כוכבים ומזלות בגופן אמר בעבירה ופירש"י ז"ל שם בעריות.

וכן סימן לעבירה הדרוקן דמייתי לה ש"ס בפרק הבא על יבמתו אהא דקתני התם וכל אשה יודעת איש בראויה ליבעל הכתוב מדבר וכו' דאיירי במילי דעריות: הנשרפין פרק תשיעי מניין לעשות שאר הבא ממנו וכו' רישא דקרא איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו וקחשיב התם שאר הבא ממנו ושאר הבא ממנה וקאמר מניין לעשות כו' כלומר מניין ליתן את האמור של זה בזה ולכך לא שייך לאקשוויי מידי כמ"ש התוספות.

אבל בסמוך דבעי למילף מ לתא אחריתי דאם אמה דאסורה לאו בההוא קרא כתיב לכך פריך מה להיא וכו' ולהכי נקט תנא לישנא דמניין לעשות וכו' ולא קאמר בתו ובת בתו ובת בנו מניין כדנקט ברייתא בת אשה ובת בתה מניין: דף עו אמר קרא אשת בנך היא כתבו התוספות וא"ת אי מה הוא דודתה אסורה וכו' ויש לומר דלא שייך לאקשוויי אלא מחייבי מיתות ב"ד מיהו אכתי קשה אי מה הוא אשת אביו אסורה כדתנן בפרק ארבע מיתות ואלו הן הנסקלין הבא על אשת אב אף היא אשת אביו אסורה ואנן קיימא לן

דמותרת וי"ל דאיכא לשנויי נמי כדמשני גבי כלתה לאביי א ר קרא ערות אביך היא משום אשת אביך אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביה ולרבא נמי למ"ד דון מינה ומינה לא אתיא דמה הוא אשת אביו אסורה אף היא אשת אביה אסורה ומינה מה הוא בסקילה אף היא נמי בסקילה למאן דאמר סקילה חמורה איכא למיפרך מה להווא שכן אמו ובסקילה תאמר בהיא שאמה בשריפה ועוד אמה בשרפה ואשת אביה בסקילה ועוד מה הוא לא חלקת בו בין אמו לאשת אביו אף היא לא תחלוק בה בין אמה לאשת אביה ולמ"ד שריפה חמירה מהאי קושיא לא נידונה.

ולמ"ד דין מינה ואוקי באתרה מה הוא אשת אביו אסורה אף היא אשת אביה אסורה ואוקי באתרה התם הוא דבסקילה אבל הכא בשריפה דאשכחן באמה למ"ד סקילה חמורה איכא למיפרך מה להווא שכן אמו בסקילה תאמר בהיא שאמה בשריפה ועוד מה הוא חלקת בו בין בתו לאשת אביו אף היא תחלוק בה בין בתה לאשת אביה ולמ"ד שריפה חמורה מהאי קושיא לא נידונה.

ולהכי מעיקרא כי פריך אי מה הוא כלתו אסורה וכו' לא מצי למימר מה להווא שכן אשת אביו אסירה תאמר בהיא וכו' משום דקשיא ליה היא גופה נילף אבל לבתר דמשני דלא מצי למילף כלתה אתי שפיר נמי דלא מצי למילף אשת אביה כדפירשתי: יכול בכהן המשיא את בתו ללוי ולישראל הכתוב מדבר והא דכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר איכא למימר דהיינו כשהיא נישאת בעצמה או מרצונה דדוקא לאביה אזהר רחמנא שלא נתן רשות לצער את בתו להשיאה למי שפוסלה מתרומה אבל היא עצמה ודאי שרי: הכי קאמר איזהו עני רשע ערום זה המשהה בתו בוגרת פירש"י ז"ל והכי איתמר אין לך עני רשע ערום בישראל אלא המשהה בתו בוגרת ותימה דאם כן מאי איצטריך ליה למימר דה"ק איזהו עני רשע ערום וכו' הוה ליה למימר ה"ק אין לך עני רשע ערום אלא המשהה וכו' ועוד דמידי אין לך עני רשע ערום קתני אין לך עני לחוד קתני לכך נראה דאביי מפרש דוהמשהה בתו בוגרת דסיפא לאו מילתא אחריתי היא אלא סיפא לפרושי רישא קאתי דקתני רישא אין לך עני בישראל אלא מי שבשביל עניותו הוא רשע ערום ומפרש סיפא ואיזהו עני רשע ערום פירוש מי הוא זה שבשביל שהיא עני נעשה רשע ערום זה המשהה בתו בוגרת: והנושא את בת אחותו כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות איסורי ביאה והוא הדין לבת אחיו שנאמר ומבשרך אל תתעלם וכ"כ התוספות בפרק הבא על יבמתו בשם רשב"ם ז"ל דה"ה בת אחיו אבל אחותו נקט לפי שמשדלתו בדברים ושכיח שנושא בתה וכתבו עוד ור"ת אומר דדוקא נקט בת אחותו לפי שהיא בת מזלו כדאמרינן רוב בנים דומין לאחי אם ורש"י ז"ל כתב שם דגעגועי אדם רבים על אחותו יותר מן אחיו ומתוך כך נמצא מחבב את אשתו ועוד נראה לפי שאחותו יש לה בלבה עליו על שהוא יורש נכסי אביה והיא אין לה חלק בהן וכשהוא נושא את בתה ונהנית מן הנכסים נח דעתה דבת כרעא דאמה היא לכך נקט בת אחותו ולא בת אחיו.

ועוד יש לומר דלאו לרשיפי עסקינן אלא בצדיקים וכל צדיק רוצה שיהו בניו דומין לו וילכו בדרכיו לכך ראוי לו שישא את בת אחותו שעל ידי כן יהיו בניו דומין לו דכיון דרוב בנים דומין לאחי אם נמצא דבני אחותו הזכרים דומין לו וכשהוא נושא את בת אחותו נמצא שבניו דומין לבני אחותו הזכרים שהן דומין לו: דף עז שהברזל ממית בכל

שהוא כתבו התוספית פירוש בקונטרס שתיחב לו מחט בוושט וקשה דאם כן אפילו קוץ נמי אלא נראה משום דאמר וכו' ודבריהם תמוהים דבירושלמי דפירקין איתא בהדיא כדפירש"י ז"ל דקאמר התם אם באבן יד אשר ימות בה הכהו או בכלי עץ יד אשר ימות בה הכהו וכשהוא בא אצל הברזל אינו אומר לא שימות בו כו' אלא אפילו צינורא קטנה דהיא יבלה מקום עובד כוכבים ומזלות וושטא ומיקטלוניה ומה שהקשו התוספות מקוץ י"ל דקרא לא איירי בקוץ דכלי עץ כתיב וקוץ לאו כלי הוא אבל צינורא וכן מחט כל דהו כלי הוי אי נמי קוץ לאו בכלל עץ הוא: בנזקין לא חייב לן מצמצם לדידן דקיימא לן כר' מאיר דדאין דיני דגרמי מצמצם חייב בנזקין וכל לן דפטרין ברוצח כגון כפתו לפני ארי ולפני יתושין וכפה עליו גיגית ופרע עליו מעזיבה בבהמה חייב דכולן דיני דגרמי נינהו והפורץ גדר בפני בהמת חברו דריש הכונס נמי דיני דגרמי הוי כיון דמצי ורגיל הוא שהבהמה בורחת כשנפרץ הכותל דכל היזק מצוי ורגיל דיני דגרמי הוא כמ"ש התוספות בפרק לא יחפור והשתא כי פריך התם אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב אבהמה קאי והתו' כתבו דקאי אכותל ודוחק הוא כדמשמע התם ומדברי הרמ"ה שכתב הטור משמע נמי דקאי אבהמה: סתם משחקין בכדור כמה דאזיל טפי מינח ניחא ליה.

פ"י ודאי היכא דגלי דעתיה דניחא ליה שתחזור למקום שחזרה אפי' פורתא נמי וכן היכא דגלי דעתיה דלא ניחא ליה שתחזור למקום שחזרה אפי' טובא נמי לא אבל ברייתא דרב תחליפא בסתמא איירי דלא גלי דעתיה וסתמא דמלתא כל כמה דאזיל טפי מינח ניחא ליה ובבבציר מארבע אמות לא ניחא ליה: מחם שהיא נתונה על החרס והזה עליה מתני' היא בפ"ב דפרה ר שא דמתני' הזה על שני כלים ספק על שניהם הזה ספק מחבירו ומיצה עליו הזיתו פסולה מחט שהיא נתונה על החרם וכו' ואם תאמר אמאי לא פריך מרישא דמתני' וי"ל דטעמא דרישא דפסולה איכא למימר לאו משום דכחו בעינן אלא משום דמי חטאת שעשו מצותן אין להן תורת מי חטאת כדתנן התם מי חטאת שעשו מצותן אינן מטמאין וכיון דטהרו את הכלי שהזה עליו שוב אין יכולין לטהר את חבירו שכבר עשו מצותן אבל מסיפא פריך שפיר דהמחט טמא והחרס טהור: דף עח כל נפש כל דהו נפש דבכמה דוכתי אשכחן כל לשון כל דהו כמו ולא יעיר כל חמתו דלא שייך לפרש כל ממש כל חמתו לא יעיר אבל מקצתו יעיר אלא כל דהו מחמתו קאמר וכן לא יבא בכל עת אל הקדש לא שייך למימר בכל עת לא יבא אבל לפעמים יבא דהא אסור לו לבא אלא אחת בשנה אלא כל שהוא עת קאמר שלא יבא כי אם בזאת וגו' דהיינו ביום הכיפורים ובל' הגמ' נמי אשכחן כה"ג בפ' האיש מקדש דקאמר ע"מ שאני תלמיד אין אומרים כשמעון בן עזאי אלא כל ששואלין אותו בכ"מ דבר אחד בש"ס ואפי' במסכת כלה והיינו נמי בכל דהו מקום אפי' במסכת כלה: אמר רב אחא בר יעקב כשתימצי לומר כשתדקדק בדבריהם ונראה דאיכא למידק הכי מדקתני סיפא השיך בו את הנחש ולא קתני נמי השיך בו את הכלב כדקתני רישא שיסה בו את הכלב אלא ודאי טעמא דרבנן דמכיש פטור משום דסבירא להו דארס נחש מעצמו הוא מקיא אכל כלב כיון דלית ליה ארס אלא נושך בשיניו מודים לר' יהודה דחייב וממילא שמעינן דטעמא דר' יהודה דקסבר ארס נחש בין שיניו הוא עומד ולפיכך מכיש חייב ונחש פטור: רבי נחמיה אמר פטור שרגלים לדבר פשוט הוא כדפירש"י ז"ל שרגלים לדבר שלא מת

מחמת מכה זו קאמר והרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות רוצח כתב אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר מכן הכביד ומת הרי זה נהרג ואין אומדין אותו אומד שני כשהוקם שרגלים לדבר פסק כרבנן ונקט שרגלים לדבר ע"פ ברייתא דמייתי בירושלמי דפירקין וז"ל המכה את חברו כו' כיני מתני' רבי נחמיה פוטר וחכמים מחייבין שרגלים לדבר רבנן אמרין שני אומדין רבים על אומד אחד פ"י כיון דמעיקרא אמדוהו למיתה ולבסוף מת הוה להו כשני אומדים ואזלינן בתרייהו שרגלים לדבר ר' נחמיה אומר אומד האמצעי רבה על שניהן ובכסף משנה שם כתב דמה שסיים הרמב"ם וכתב שרגלים לדבר קשה לי דבמתני' משמע שהן סיוס דברי רבי נחמיה וכן פ"י רש"י וצריך לומר דרבינו מפרש שסיוס דברי ת"ק הם וה"ק שרגלים לדבר שמת מחמת מכה זו שהרי מתחילה אמדוהו למיתה ובחנם דחק לפרש כן: אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים פירש"י ז"ל אם ראינו שהקל וכו' לא משמע כן מדקתני סיפא אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה משמע דרישא איירי באמדוהו למיתה ולא הקל ממה שהיה ועוד דא"כ מאי קמ"ל אי אשמעינן דלא אמרינן הואיל ויצא מב"ד חייב הרי זה יהרג כדפירש"י הא מילתא דפשיטא היא וכי ס"ד שזה מהלך וזה נהרג ואי אשמעינן דמשלם ריפוי ושבת כמ"ש התוספות לעיל א"כ הוה ליה למיתני סיפא אמדוהו למיתה דהקל ממה שהיה ואמדוהו לממון ולאחר כן הכביד וכו' דהשתא משמע דאומדנא דרישא לאו לענין ממון איירי לכך נראה דלאו בהקל איירי אלא כדקאי קאי וה"ק אמדוהו למיתה וחזרו באותה שעה ב"ד אחר לקברו ואמדוהו לחיים אומדין אותו לחיים פ"י אזלינן בתר הך אומדנא וכיון שיצא מב"ד זכאי אפי' מת אחר כך פטור אמדוהו לחיים וחזרו באותו שעה אחרים ואמדוהו למיתה אין אומדין אותו למיתה דלא אזלינן בתרייהו.

וטעמא כדתניא בפרק אחד דיני ממונות מנין ליוצא מב"ד חייב ואמר אחד יש לי ללמד זכות מנין שמחזירין אותו ת"ל נקי אל תהרג ומנין ליוצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש ללמד עליו חובה מניין שאין מחזירין אותו ת"ל צדיק אל תהרג: ט אילימא אסיפא ר' שמעון פוטר מיבעי ליה ואע"ג דלא ניחא דף עט אילימא למיתני ר"ש פוטר כי היכי דלא תימא אכולהו קאי כדפי' רש"י ז"ל בסמוך מ"מ הך לישנא דאפי' נתכוין להרוג את זה והרג את זה לא שייך למיתני כלל דמאי אפי' ומאי נתכוון להרוג את זה והרג את זה דקאמר כיון דבהכי איירי וא"כ הוה ליה למיתני רבי שמעון פוטר אי אסיפא קאי: אלא ארישא פירש"י ז"ל והא דשביק רבי שמעון לסיפא בהדיא והדר אדוקי' דרישא דלא תימא כו' וקצת קשה דא"כ הוה ליה לפרש ולמיתני ר' שמעון אומר נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור לכך נראה דניחא ליה ספי למיפלג ארישא אע"ג דלא שמעינן לה אלא מדוקיא דכי האי גונא אשכחן בכמה דוכתי דדייקי ש"ס מילתא מרישא דמתני' או ברייתא ופריך מינה ולא פריך מסיפא דקתני לה בהדיא: רוצח שנתערב באחרים וכו' וא"ת אמאי נקט רוצח הוה ליה למיתני סתמא כל חייבי מיתות שנתערבו באחרים כולן פטורין כדקתני סיפא כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה וכו' וי"ל דמשום דר' יהודה דאמר כונסין אותן לכיפה נקט רוצח דעונש כיפה ליתא אלא ברוצח כדתנן לקמן ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות רוצח ואין עושין דבר זה לשאר חייבי מיתות ב"ד אלא אם נתחייב במיתה ממיתין אותו ואם אינו חייב מיתה פוטרין אותו שאע"פ שיש עוונות חמורין משפיכות דמים אין בהן השחתת

יישובו של עולם כשפיקות דמים אפ' עכו"ם וכו': בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים קמיפלגי כך גריס ריב"ם ז"ל ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות נזקי ממון משמע נמי דגרים הכי.

ומה שהשיב ר"ת ז"ל מדקתני כולן פטורין משמע שהאחרים בני חיובא נינהו נראה דלאו תשובה היא דלא שייך למיתני פטור כיון דאין מכירין אותו אלא כולן פטורין אע"ג דבכל חד איכא לספיקי שמא זה הוא שהרג ועוד דא"כ תיקשי לאוקימתא דרבא מאי כ לן פטורין ונקט מתניתין כיון דאחר לאו בר חי בא הוא דף פ' ואמר ר' יוסי ואפ' אב' ה פתא ביניהן דאי לאו הכי מאי קמ"ל דכולן פטורין פשיטא כדפריך לעיל אילימא אחר ם כשרים פשיטא: עובר ירך אמו הוא כתבו התוספ' בשם ר"ת ז"ל דבכל דוכתא קיימא לן דלאו ירך אמו הוא והא דאמר רבא הכא ובתמורה ולד הנוגחת והנרבעת אסור לא פליגא וכו' וכ"כ התו' בפ' הפרה דמדאמר רבא בתמורה ובסנהדרין ולד הנוגחת והנרבעת אסור היא וולדה נגחו היא וולדה נרבעו אין להוכיח דעובר ירך אמו הוא דהתם היינו טעמא שהולד עצמו נהנה מן הרביעה והיא וולדה נגחו ונרבעו ומשמע דס"ל דאפ' למ"ד עובר לאו ירך אמו הוא אמרי' דהיא וולדה נגחו וכן משמע ממה שכתבו התוס' כאן אמאי כי ליתא לפרה משתלם רביע נזק מן הולד כיון דלאו ירך אמו אף על גב דהוא נמי הזיק למה ישלם חלקו וחלק הפרה וזהו תימה דאין סברא כלל לומר שהולד המונח מקופל במעי אמו יש לו חלק בנגיחה זו דהא פשיטא שאין הולד יודע כלום מהאי נגיחה דדוקא למאן דאמר עובר ירך אמו שייך שפיר למימר דהיא וולדה נגחו או נרבעו דכיון דירך אמו הוי הולד כאחד משאר אבר ה דחד גופא הוא ואין הפרש בין הולד לבן שאר אברים ולכך כי ליתא לפרה משתלם מן הולד אבל למאן דאמר עובר לאו ירך אמו הוא פשיטא דלא משתלם מן הולד כיון שאין הולד עושה כלום וכן רביעה לא שייך למימר דהיא וולדה נרבעו אלא למאן דאמר עובר ירך אמו הוא ונחשב כאחד משאר אבריה אבל למ"ד לאו ירך אמו לא שייך למימר דהיא וולדה נרבעו דאין זה סברא כלל לומר שהולד נהנה מן הרביעה והא דאמר בפרק כל האוסרין אמר רבא ולד הנרבעת אסור היא ולדה נרבעו וכו' ולד מוקצה ונעבד מותר מאי טעמא לאמיה אקצייה לאמיה פלחי לה היינו משום דאף על גב דס"ל עובר ירך אמו הוא והרי הוא כשאר אברים מ"מ מאן דפלחי לה או מקצה אותה דעתו לאמו דוקא ולא לולד אע"ג דהוא כאחד מאבריה מה שאין כן בנגיחה ורביעה.

וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות אסורי מזבח שכתב כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין חץ מולד נרבעת ונעבדת ומוקצה ושהמית את האדם בד"א כשנעבדה בה עבירה כשהיתה מעוברת שהרי ה לז מצוי עמה בעת שנפסלה והיה כאבר מאבריה וכו' מדכתב והיה כאבר מאבריה משמע כדפ' דטעמא משום דעובר ירך אמו הוא וכ"כ בפ"ה מהמ"א שאם שחט בהמה טריפה ומצא בה ולד שלא גמרו חדשיו אע"פ שהוא חי במעי הטריפה הרי זה אסור מפני שהוא כאבר מאמו ומ"ש דולד נעבדת ומוקצת אסור היינו כלישנא בתרא דרבא דפרק כל האסורין.

ובפרק הפרה מפורש באריכות וכתבתי דודאי יש להוכיח במילתא דרבא דהכא ותמורה דעובר ירך אמו הוא: מאי איריא דשריפה חמורה הא אפ' אי סקילה ושר פה כי הדדי

נינהו אכתי ידונו בסקילה כיון דרובא נסקלין נינהו אבל אין לפרש מאי אריא דשריפה חמורה הא אפי' אי סקילה חמורה תיפוק ליה וכו' דאי סקילה חמורה לא אזלינן בתר רובא דאי אתה רשאי למושכו למיתה חמורה אע"ג דרובא נינהו כדמשמע בסמוך דאמר אלא היכי אתנייה הנסקלין בנשרפין וכו': דף פא אלא באחת מכל אלה.

וא"ת מי כתיב באחת בכל אלה כתיב וי"ל דהכא נמי דריש כל לשון כל דהו אל תטמאו בכל דהו מאלה כדדריש לעיל ואיש כי יכה כל נפש כל דהו נפש וכן ולא יעיר כל חמתו וכן לא יבא בכל עת אל הקדש כדפ' לעיל והא דקאמר הכא נמי באחת מכל אלה אע"ג דהכא לא כתיב כל אלה י"ל דרבנן גמליאל כי בכ' אם פא דקרא סמיך סיפא דקרא והוליד בן פרץ שופך דם והוא את כל אלה לא עשה כי גם אל ההרים אכל ואת אשת רעהו טמא וגוי וחי לא חיה משמע אפילו עשה קצתן כיון דלא עשה את כל אלה וחי לא יחיה א"כ על כרחך רישא דקרא צדיק הוא חיה יחיה בעשה כולן קאמר והשיב לו ר"ע דהכא נמי ואחת מכל אלה קאמר: והא דתניא התרו בו ושתק וכו' משמע דלרבינא קמותיב ויש לפרש דאי לאו הא דרבינא איכא למימר דבפלוגתא דר' ור' שמעון בן גמליאל קמיפלגי ודכולי עלמא כיפה צריכה התראה ת"ק סבר כרבי דאמר בתרי זימני הוי חזקה ולכך פעם ראשונה ושנייה מתרין בו למלקות וכיון שעבר עליהן הרי הוחזק רשע בשני עבירות של התראת מלקות ולהכי בשלישית מתרין אותו לכיפה וכיון שעבר כונסין אותו לכיפה ואבא שאול כבר כרשב"ג דאמר בתלת זימני הוי חזקה ולכך אף בשלישית מתרין בו למלקות וכיון שעבר עליהן הרי זה הוחזק רשע בשלש עבירות של התראת מלקות ולהכי בשביעית מתרין בו לכיפה וכו' אבל לרבינא דמוקי לה מתני' כרשב"ג א"כ צ"ל דאפילו לרשב"ג מכניסין אותה לכיפה בשלישית לכך פריך כיון דת"ק דאבא שאול כרשב"ג אתיא א"כ במאי קמיפלגי וכן משמע דלרבינא פריך כיון דרבינא משני בכיפה צריכה התראה קמיפלגי: אמר ריש לקיש תמותת רשע רעה מי שהוחזק רשע תמיתתו רעה ממיתן אותו על ידי יסורין דרעה היינו יסורין כמו חטאים תרדף רעה ביום רעה ימלטהו ה' ולכך מכניסין אותו בכיפה ומאכילין וכו' עד שמת ביסורין דלא כשאר חייבי מיתות שממיתין אותן בידים ומת מיד: אמר ריש לקיש חכה שהדג נצוד בו פתאום ואינו יודע שרודפין אותו ולא דמי לנצוד ברשת שהדג יודע המילה שיפול בו וכן האדם אינו יודע עת מיתתו ונלכד פתאום בשעה שהוא בריא אולם ואינו מעלה על דעתו שימות עדיין בעדות מיוחדת לשון יחידית שכל אחד רואה יחידי אחד מחלון זה ואחד מחלון זה: דף פב הבא לימלך אין מורין לו ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פינחס נהרג עליו.

נראה דהיינו הא דכתיב פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם רש"י ז"ל פי' בקנאו את קנאתי בנקמו את נקמתי בקצפו את הקצף שהיה לי לקצוף וקשה כיון דלא השיב חמתו ית' בקצפו אשר קצף כי אם בנקמתו אשר נקם הוה ליה למיכתב בנקמו את נקמתי דבקנאו את קנאתי משמע שהשיב חמתו יתברך בקצפו דקנאה לשון קצף הוא.

ונראה דודאי ע"י קצפו ורגזנותו של פנחס שהיה מתחרה כשראה המעשה הרע ההוא ועבר עליו רוח קנאה השיב את חמתו ית' שעל ידי כן הרגם מיד בשעת רוגזו כשראה

את חילול השם קודם שפירש שאלו פירש לא היה בידו להרגו נמצא שע"י קצפו השיב את חמתו לפי שאין טבעו של אדם לעשות רציחה בשעה שדעתו שפוי בלא רוגז וכ"ש להרוג נשיא ובת מלך א"כ אלמנא קצפו של פנחס שהרגו מיד בשעת רוגזו קודם שפירש לא השיב חמתו דאחר שפירש היה אסיר להרגו.

ונראה דלכך כתיב וירא פינחס שעל ידי שראה המעשה הרע עבר עליו רוח קנאה וקצף. ושמה לכך נקט כבועל עובדת כוכבי' ומזלות קנאין פוגעין כו קנאין לשון רגזנין כלומר איתן שטבען לקנא קנאת ה' צבאות ולקצוף את קצפו בשעה שהן רואין מעשה רע פוגעין בו לשון פגיעה שייך מי שהורג מיד כמו פגע בכהנים אכל מי שאין טבעו וכך לא דאם פירש פטור ואי הוה נקט הבועל עובדת כוכבים ומזלות פוגעין בו הוה משמע אפילו אחר שפירש לכך קאמר קנאין פוגעין בו דדוקא בעת רוגזתן וקנאתן של מקום בשעה שרואין המעשה פוגעין בו.

ונראה דהיינו דאיתא במדרש רבה פרשת בלק הביאו רש"י ז"ל שם והמה בוכים בעגל הוא עומד כנגד ששים רבוא ויקח את העגל אשר עשו ורפו ידיו כ אלא בשביל פנחס שיבא ויטול את הראוי לו ותימה אמאי היה פנחס ראוי לאותו מעשה יותר מאחר ויש לפירש לפי שאמר דפינחס הוא אליהו הנביא ואשכחן באליהו שדרכו היה לכעוס ולקנא קנאת השם כשראה איזה מעשה רע שנא' קנא קנאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריתך והיינו דאיתא בסוף פרק חלק דרש ר' יוסי בצפורי אבא אליהו קפדן היה הוה רגיל למיתי גביה איכסי מיניה תלתא יומי ולא אתא כי אתא א"ל אמאי לא אתא מר א"ל קפדנא קרית לי א"ל הא דקמן דקא קפיד מר לכאורה תימה אמאי השיב לו הא דקמן דקפיד מר ולא השיב לו אמת הוא דקא קפיד מר על אחאב כדדריש ועוד מאי תימה דקאמר ליה קפדנא קרית לי והא אמת הוא דהוה קפיד על אחאב.

ונראה לפי שאמרו בפ"ק דתענית האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דמרתחא ליה שנא' הלא כה דברי כאש כלומר האי צורבא מרבנן דרתח לאו מדה רעה הוא לגביה דודאי אלו הוה קפיד בשבילו הוה מדה רעה אבל אורחא דצורבא מרבנן להקפיד על הרשעים כשרואין אותן עוברים על התורה דאז מקנאין קנאת ה' צבאות ולכך קאמר אורייתא הוא דמרתחא ליה כשרואין אותן עוברים על התורה לובשן כעס לקנא קנאת ה' וזהו מדה טובה וזכות הוא לו והיינו דא"ל אליהו לרבי יוסי קפדנא קרית לי תמה עליו וכי בכי האי גונא שהקפדתי על שעבדו עובד כוכבים בימי אחאב ראוי לקרות אותי קפדנא והלא יפה עשיתי דאורייתא הוא דמרתחא לי ולהכי איצטריך ליה לרבי יוסי למימר הא דקמן דקא קפיד מר פי' תינח מה שהקפדת בימי אחאב לקנאת ה' צבאות אבל הא דקמן דקפיד מר משום כבוד עצמך לא לקנאת ה' א"כ יש בכך מדת קפדנות וכיון דדרכו של אליהו הוה לקנא קנאת השם ולעשות מעשה בקנאתו לה' ובכעסו כמו שאמר חי ה' אם יהיה טל ומטר וגו' לכך קאמר במדרש בעגל עמד משה וכו' אלא בשביל פנחס שיבא ויטול הראוי לו כי לו היה ראוי לעשות המעשה הזה ולא לאחר דלאו כל אדם יש לו טבע זו ללבוש כעס לנקום נקמת ה' אבל פנחס היה מסוגל לזה כיון דהוא אליהו וטבעו של אליהו לקנא קנאת ה' תמיד כדפי' ונראה דהה"ד השיב את חמתו בקנאו את קנאתי כלומר השיב את רוגזי ברוגזו שאם יש דין למטה אין דין למעלה: ואם תאמר

אסורה בת יתרו מי התירה לך נראה דנפקא ליה מדכתיב ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה מדקרי לה מדינית משמע דה"ק ליה אם תאמר זו אסורה הוא ל ומדינית היא א"כ בת יתרו כהן מדין מי התירה לך כיון דמדינית היא: בל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב חילול השם היינו כשעושה כן בפרהסיא לפני עשרה מישראל כי היכי דקידוש השם לא הוי בפחות מעשרה מישראל כדאמר' בס"פ בן סורר ומורה ה"נ חילול השם והבא על כותית אין הורגין אותו אא"כ יודעין בו י' מישראל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות אסורי ביאה: לא כך למדתני וכו' אמר ליה קריינא דאיגרתא כו' נראה דמהאי טעמא זכה פנחס לתרין נשמתין דנדב ואביהוא כדאיתא בזוהר כד על פנחס בין כמה אוכלוסין פרוחה נשמתיה מיניה ותרין נשמתין דהוו ערטילאן בלא דוכתא אתכלילו בה ואתקריבו בחדא ואתהדרא נשמתיה כו' לפי שהוא תיקן חטאן של נדב ואביהוא למ"ד שמתו על שהורו הלכה בפני משה רבן ופנחס לא עשה כן אע"ג דהלכה זו דהבו על כותית נתעלמה אפי' ממשה אפ"ה לא רצה לעשות מעשה מעצמו בלא רשותו של משה וא"ל למדתני ברדתך מהר סיני וכו' עד שנתן לו רשות וא"ל קריינא דאיגרתא כו' ופשטא דקרא משמע שחטאו באש מה שהקריבו אש זרה אשר לא צוה אותם ובזה פגמו האש אשר ירד מן השמים שנא' ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח וגו' וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם לכך אתא פנחס ותיקן החטא ההוא דפנחס היינו אליהו וגבי אליהו כתיב והיה האלהים אשר יענה באש וגו' וכתיב ותפול אש ה' ותאכל את העולה וגו' וירא כל העם ויפלו על פניהם וידוע כי טעם סוד הגלגול הוא כדי שיתקן האדם מה שחטא כבר בקשו מלאכי השרת לדחפו וכו' לכאורה קשה למה זה בקשו לדחפו וכי לא יפה עשה ועוד דמה ענין התשובה שהשיב להן קנאי בן קנאי הוא וכו' כדי שלא ידחפוהו.

ועוד דקאמר התחילו שבטים לבזותו ראיתם בן פוטי זה וכו' בא הכתוב ויחסו וכי בייחוס תליא מילתא הלא קנאת ה' צבאות היא ומה לנו אם המקנא מיוחס הוא אם לאו. ונראה שבכל מקום שיש חילול השם ורוצה אחד להתנדב עצמו לקנא קנאת ה' צריך שיהא בו אחד משני פנים או שיהיה הוא עצמו אדם גדול בישראל שלא יאמרו לו טול קורה מבין עיניך ולשם יוהרא ולהתפאר עשה כן ולא לקנאת השם או אפי' מי שאינו גדול כל כך אם אבותיו היו גדולי ישראל הכל מחזיקין לו טובה ואומרים עליו ברא כרעא דאבוה הוא ויש לו טבע אבותיו ולפי שהיו שם גדולי ישראל יותר מפינחס משה ואלעזר ונשיאי העדה ועליהם היה מוטל לקנא קנאה זו ולכך עלה על דעתן של המלאכים כי לשם יוהרא רוצה לעשות כן ולהכי בקשו לדוחפו ולעכב עליו את הנסים שלא יהיה המעשה נגמר על ידו לכך אמר להן הקב"ה הניחו לו כי ראוי הוא לכך הן מצדו הן מצד אבותיו כי קנאי הוא בטבעו כדפי' לעיל דפינחס זה אליהו שזרכו לקנא ולעשות מעשה בקצפו והוא בן קנאי דלוי אביו נמי לקנאת ה' הרג בקצפו שכם וחמור כמ"ש כי באפם הרגו איש ועוד נראה דכי היכי דגבי פינחס כתיב וירא פינחס ראה מעשה ועבר עליו רוח קנאה כך גבי אהרן במעשה העגל אחר שאמרו אלה אלהיך ישראל כתיב וירא אהרן וגו' שראה מעשה ועבר עליו רוח קנאה אלא שהבין ממה שזכו' לפניו ראה חור שהרגוהו כדאיתא במדרש לכך אמר קנאי בן קנאי הוא פי' בן אהרן הכהן שעבר עליו רוח קנאה כדפי' ולשמואל דאמר לעיל וירא פינחס ראה שאין חכמה ואין עצה וכו' ולא המתין ליטול רשות ממשה איכא למיטר דלהכי בקשו לדוחפו על שרצה לעשות כן בלי נטילת רשות

ולכך אמר להן קנאי הוא פי' שכל כך עברה עליו רוח ה' צבאות ונתמלא חמה עד שאינו יכול להתאפק בכדי שישאל תחילה בן קנאי הוא בן לוי שנתמלא נמי חמה לקנאת ה' צבאות והרג לשכם וחמור בלי שאלת יעקב אביהם משיב חמה בן משיב חמה הוא לפי שאינו מן הראוי להשיב חמתו ית' אא"כ הוא ראוי לכך או מצדו או מצד אבותיו כדפירש לכך ואמר להן דהא והא איתנהו ביה התחילו שבטים לבזותו נמי מהאי טעמא כי לא נאה לקנא קנאת השם אלא שמוחזק לכך מצדו או מצד אבותיו ולכך אמרו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעכו"ם וא"כ היאך נתמלא לבו לקנא קנאת ה' בשביל עכו"ם דעיקר חטאן עכו"ם הוה שעבדו תחילה לפעור כדאיתא במדרש וכיון דאבותיו עבדו עכו"ם הוּו אינו ראוי לקנא על כך לכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן דראוי הוא לכך מצד אבותיו כי הוא בן בנו של אהרן הכהן קדוש ה' ונראה דלכך ייחסו הכתוב פעמים אחר אהרן דמעיקרא כתיב וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן והדר נמי כתיב פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי היחס הראשון היה למלאכי השרת שרצו לדוחפו בשעה שרצה לעשות המעשה והשיב להן הקב"ה שהוא בן אהרן הכהן בן קנאי ומשיב חמה והיחס השני היה לשבטים כדפי' א"ר הקב"ה למשה הקדם לו שלום נראה דלכך נקט לישנא דהקדם לפי שרצו חכמים לנדותו כדאיתא בירושלמי וירא פנחס ראה מעשה ונזכר הלכה הבועל כותית כו' תני שלא ברצון חכמים ופנחס שלא ברצון חכמים אמר רבי יהודה בן פזי בקשו לנדותו אילולי שקפצה עליו רוח הקדש ואמרה והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם אי נמי כשהתחילו שבטים לבזותו צוה הכתוב להקדים לו שלום מיד כדי שלא יבזוהו עוד: כהן ששמש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד שאלו הביאוהו לב"ד אין ב"ד רשאין להמיתו דלא מחייב מיתה אלא מלקין אותו דעבר אלאו דולא יחללו את שם קדשי אבל פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציעין כו' ואין מוחין בידן כמו בגונב את הקסוה וכו' דלא מחייב מיתה ב"ד ואפ"ה קנאים פוגעין בו וממיתין אותו: היוצק והבולל כתבו התוספות דהולכה לא חשיב משום דאפשר לבטלה הכי איתא בסוף פ"ק דזבחים דהולכה אפשר לבטלה מיהו אכתי קשה מחטאת הפנימית דאי אפשר לבטלה כדאמר התם ריש לקיש לכך נראה דלא חשיב הולכה משום דבכלל קבלת דמים היא כדאמר התם דאפקה לקבלה בלשון הולכה ועוד נראה דתני ושייר נמי נותן שמן ופתילה במנורה ומ"ש התוספות דלא דק תנא למיתני העבודות כסדרן הכי משמע נמי מדלא קתני הקומץ קודם המסדר את השלחן בהדי שאר עבודות מנחה: דף פג ולא משום טומאה כגון שנטמא בפנים ולא שהה וכן טמא ששמש דקתני בסמוך מוקי לה בפ"ב דשבועות כגון שנטמא מבפנים ולא שהה והיפוך בצינורא כמ"ש התוספות מיהו קשה בטבול יום מאי איכא למימר דט"י שנכנס למקדש חייב כרת כמ"ש הרמב"ם ז"ל וא"כ היכי משכחת לה דט"י ששמש הוי במיתה ולא בכרת וי"ל כגון ששכח שהוא ט"י ונכנס למקדש בשוגג ונודע בפנים שהוא ט"י ולא שהה והיפך בצינורא וכה"ג כתבו התוספות בפ"ב דשבועות גבי הא דפריך אי דשהה בר כרת הוא הקשה ר"ת דהא נפקא מינה דמיתה כגון שהזיד בשמוש טומא' ושגג בטומאת מקדש שוב מצאתי בהשגת הראב"ד ז"ל שכתב דאי אתה מוצא אלא בבמה א"נ שעשה בית יד ארוכה לצינורא והיפך באיברים מבחוץ: ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה דבחילול דתרומה כתיב מיתה גביה ומתו בו כי יחללוהו אף כאן במיתה ופריך ונילף

חילול חילול מנותר מה להלן בכרת דבחילול דנותר כתיב כרת גביה כי את קדש ה' חלל ונכרתה אף כאן בכרת ומסיק חילול דרבים מחילול דרבים עדיף והשתא ניהא דאע"ג דגבי נותר נמי כתיב חילול דרבים דולא יחללו דכתיב גבי טבל בנותר נמי איירי כמ"ש התוספות מ"מ לא ילפינן מיניה כיון דגבי ולא יחללו דטבל לא כתיב ביה כרת ולא שום עונש בהדיא: לימא מר במיתה דכתיב וכל זר וגו' לכאורה עיקר חסר דהוה להו לאתויי נמי רישא דקרא דכתיב ומתו בו כי יחללוהו וכל זר וגו' דהא רב נמי ידע קרא דוכל זר לא יאכל קדש דמיניה נפקא ליה דלוקה וצ"ל דקס"ד דרב נפקא ליה דלוקה מאידך קרא דבסוף הפרשה בהדיא כתיב וכל זר לא יאכל בו ואתרומה קאי ולהכי מקשי ליה דילמא במיתה מקרא דוכל זר לא יאכל קדש דקאי אמיתה מדכתיב ברישא ומתו בו כי יחללוהו: דף פד לעמידה בחרתיו ולא לישיבה פירש"י ז"ל ובפ"ב דזבחים רמינן מכדי יושב כזר דמי וכו' והתם מפרק לה משום דהוי זר ושלא רחץ ידים ושתויי יין שלשה כתובים וכו' והא דקאמר ש"ס לעיל אין בגדיהן עליהן אין כהונתן עליהן והווי להו זרים כו' ולא אמרינן נמי דהוה להו שלשה כתובין ע"ש בפ"ב דזבחים בפ"י רש"י ותוספות: אדרבא מנותר הוה ליה למילף שכן קדש פנים פיגול ונותר קצת תימא אמאי לא חשיב נמי יחיד דחילול דנותר ודבעל מום נאמרו בל' יחיד וחילול דטמא ששימש נאמר בלשון רבים: הנחנקין פרק עשירי ואיצטריך למיכתב מכה איש כתבו התו' דגרסי' ואיצטריך למיכתב מכה איש ומת ואיצטריך למיכתב ואיש כי יכה כל נפש אדם וכתב מהר"ש לורי"א ז"ל ותימה הא דרשינן לעיל בפ' הנשרפין גבי הכהו בעשר מקלות כו' אליבא דרבנן ואיש כי יכה כל נפש דבעינן נפש כולו ורבי יהודה דריש נפש כל דהו והלכה כרבנן ועוד לרבי יהודה דדריש נפש כל דהו מנלן הא דאפילו אקטן בן יומו חייב כו' והאריך שם לתרץ קושיות הללו ודבריו תמוהים דלא קשה מידי דהא דיליף קטן מקרא דואיש כי יכה כל נפש לאו מייתורא דכל יליף לה אלא מדכתיב נפש ולא כתיב איש דריש לה דנפש משמע כל דהו נפש הן איש הן קטן וה"ק אי כתיב מכה איש ומת ה"א דוקא איש מדלא כתיב סתמא מכה נפש הן קטן לא כתב רחמנא ואיש כי יכה כל נפש דאפילו קטן במשמע אבל ייתורא דכל ודאי איצטריך לההיא דהכהו בעשר מקלות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וע"כ צריך לומר כן לגירסת הספרים דגרסי' ואיצטריך למיכתב כל מכה נפש ויליף מיניה קטן אע"ג דלא כתיב מכה כל נפש אלמא דלאו מייתורא דכל יליף קטן אלא מדכתיב נפש ולא כתיב איש והכי איתא בהדיא לקמן גבי הגונב נפש מישראל דיליף מדכתיב נפש ולא כתיב איש דאחד הגונב את האיש וא' אשה ואחד גר כותי ועבד משוחרר וקטן חייב ומ"ש התוספות ומפיק ליה מדכתיב ואיש כי יכה כל נפש נפש כל דהו לאו משום דלשון כל משמע כל דהו אלא משום דנפש משמע כל דהו נפש: ואיצטריך למיכתב מכה איש ואיצטריך למיכתב וכו' משמע דאמאי דמשני קאי ותימה בלא הך שינויא נמי תיקשי למה ליה למיכתב תרתי מכה איש ומת ואיש כי יכה כל נפש אדם וי"ל דאי לאו הך שינויא איכא למימר דלהכי כתב לן רחמנא גבי רוצח תרתי הכאה מפורשת בה מיתה דהיינו מכה איש ומת והכאה סתם בלא מיתה דהיינו ואיש כי יכה כל נפש אדם לגלויי מילתא בעלמא דכל היכא דכתיב הכאה סתם היינו מיתה דומיא דרוצח דכתיב ואיש כי יכה סתם והיינו מיתה מדכתיב מכה איש ומת ומעיקרא נמי לא פריך ואימא עד דקטיל לה אלא משו' דאשכחן הכא' סתם דהוי מית' דהיינו ואיש כי יכ' כל

נפש אדם: דף פה ורבי שמעון האמר מלאכה שאינה צריכה וכו' כתבו התוספות והא דשרינן לבעול בתולה לכתחילה בשבת אם להנאת עצמו הוא צריך אפילו דם חבורי מיחבר כו' משמע דסבירא להו דאפילו האידינא דאין בקיאיין בהטייה ואיכא פסיק רישי' דודאי מוציא דם אפ"ה שרי וכן משמע בפ"ק דכתובות דפסיק ש"ס סתמא והלכתא מותר לבעול בתחילה בשבת ולא מחלק בין בני בבל לבין בני ארץ ישראל משמע דאפילו לבני בבל דלא בקיאי בהטייה כדאמר התם אפ"ה שרי ועוד דקאמר התם רב זביד שרא למיבעל בתחילה בשבת רב יהודה שרא למיבעל לכתחילה ביום טוב ורב פפי התיר אפי' בשבת אע"ג דכל הנך אמוראי בבבל הוו משמע דבלאו טעמא דהטייה שרי וכן פסק הרמב"ם ז"ל ובש"ע סימן ר"פ סתמא דאין בו משום חובל ומותר לבעול בתחילה בשבת וכ"כ הרא"ש ז"ל סתמא משמע דהאידינא נמי שרי אע"ג דליכא מאן דבקי בהטייה וכ"כ הראב"ן ז"ל וכן נוהגין האידינא לעשות נישואין בשבת ולא חיישינן שמא יבעול בשבת ואע"ג דתניא התם הכונס את הבתולה לא יבעול בתחילה בשבת וחכמים מתירין וקאמר רבה מאן חכמים ר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר ולא הוי פסיק רישיה משום דרוב בקיאיין בהטייה נינהו צ"ל דסתמא דש"ס וכל הנך אמוראי לית להו הא דרבה ושמא אית להו טעמא דחכמים דמתירין כר"י דפוטרי מקלקל בחבורה והכא דאיכא מצוה ואין מתכוין אפי' לכתחילה מותר כמ"ש התו' שם גבי הא דקאמר את"ל הלכה כר"י מקלקל הוא וכו' וכן משמע דהא ר"י ס"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר כדאיתא בס"פ המוציא יין גבי נזיר חופף ומפספס ואפ"ה קאמר בפ"ק דכתובות דאסור לבעול בתחילה בשבת משמע דלית ליה הא דרבה דאמר מאן חכמים ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר וכו' ובהגהתאשיר"י שם כתב ולבי מהסס דלעיל מסיק טעמא משום רוב בקיאיין בהטייה א"כ השתא דאין בקיאיין אסור ומדברי כל הפוסקים משמע דמותר אפינו האידינא וכן מיקר: הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה פירש רש"י בפ"ב דמכות יש בה תשלומי פרוטה משלם ואינו לוקה דילפינן בפרק אלו נערוש בפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין וכי אין בה שוה פרוטה לוקה ובפרק אלו נערוש פירש"י ז"ל דבעינן שאין בה שוה פרוטה בכל חמשה דברים שבה כגון שלא פחתו מכספו וממלאכתו וריפוי לא הוצרך ולא צער היה בה ובשוטה שאין לו בושת וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות חובל המכה את חברו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה ניתן לתשלומין משמע דביש בה שוה פרוטה כיון דניתן לתשלומין אינו לוקה וכ"כ בש"ע סי' ת"כ הכהו מכה שאין בה שוה פרוטה לוקה כיון שאין בה חיוב ממון משמע דביש בה חיוב ממון אפילו פרוטה אינו לוקה ואע"ג דפשוט הוא כתבתי זאת לפי שראיתי עתה המכה או החובל את חבירו נוהגים הדיינים לפסוק עליו שיפדה מלקות במספר ארבעה זהובים או חצאי זהובים וכיוצא בזה ולא דינא הכי דכיון דבר תשלומין אחד מחמשה דברים הוא לאו בר מלקות הוא אם לא שרוצין לפסוק עליו כן דרך קנס לביישו: מאי פטור דקאמר פטור מממון לפי זה מצי למימר שיש בה שוה פרוטה ומאי פטור דקאמר פטור מלקות כיון דבר תשלומין הוא מיהו לא מיתוקמא בהכי דא"כ לא הוי נמי דומיא דחייב דבנו דהוי בדינו דהיינו מיתה הכא נמי פטור מדינו קאמר דהיינו ממון דבר תשלומין הוא ולא בר מלקות והוה מצי לאקשוויי תינח הכהו אלא קללו מאי איכא למימר מ"ש בנו מאחר וש"ס לא חש להאריך מקשינן הכאה לקללה

מדכתיב מכה אביו ומקלל אביו גבי הדדי ומה שהפסי' ביניה' בדין גונב נפט מפרש במדרש במדבר רבה פ' ט' ללמדך שעל זה נתחייב גונב נפש מישראל לאחר שהוא מכה אביו ואמו ומקללם לפי שאינו גדל עמהם ואינו מכירם בעמך במקויים שבעמך לא מצי פריך הכא והאמר רב ששת ביישו ישן ומת חייב' כדפריך לעיל וכ"ש לגירסת ר"ת דגריס ביישו חייב דשאני לעיל דכיון דבעי למימר דטעמא דפטור משום דגברא קטילא הוא לכך פריך שפיר דמה לי הכהו וקללו מה לי ביישו דכיון דגברא קטילא הוא ביישו נמי פטור אבל הכא קאמר דטעמא דמקלל דפטור משום דגזירת הכתוב הוא דבעינן הראוי להתקיים ומכה נמי פטור משום דמקשינן הכאה לקללה כיון דגבי הדדי כתיבי אבל ביישו דליכא קרא לפטורו לכך חייב ולפי זה צ"ל דהא דקאמר מקשינן הכאה לקללה לאו במה מצינו קאמר כך פירש"י ז"ל בלשון ראשון דא"כ ביישו נמי נילף במה מצינו ממקלל דבעינן הראוי להתקיים אלא כיון דגבי הדדי כתיבן גמרינן להו מהדדי ונראה מדלא קאמר אלא אמר רב מרי דאוקימתא קמייתי קאי דכשעשה תשובה איירי ואפ"ה אחר פטור כיון דיוצא ליהרג אבל לא עשה תשובה בנו נמי פטור וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות ממרים: ממסית שהרי אמרה תורה לא תחמול וכו' נראה דיליף לה משום דרישא דקרא באב המסית את הבן נמי איירי דכתיב או רעך אשר כנפשך ודרשו חכמים זה אביך וא"כ לא תחמול ולא תכסה עליו אאב שמסית את הבן גמי קאי: זה חומר במקלל ארישא קאי דקתני דאינו חייב עד שיעשה בהן חבורה וקאמר דבשביל זה יש חומר במקלל וכו' ולהכי נקט זה חומר ולא קתני חומר גנבו ומכרו ישן מהו יש דרך עימור בכך וכו' תימה כיון דלא קמיבעי ליה אלא אי הוי דרך עימור בכך אי לא א"כ אמאי נקט גנבו ומכרו ישן הוה ליה למיבעי עימר בו ישן מהו אפי' גנבו ומכרו כשהוא ניעור ואי לא הוי גרסי' יש דרך עימור בכך וכו' אתי שפיר והרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות גניבה כתב ואפי' לא נשתמש בו אלא בפחות משהו פרוטה כגון שנשען או נסמך עליו אע"פ שהגנב ישן חייב וכתב עוד אם גנבו והוא ישן ונשתמש בו כשהוא ישן ומכרו ועדיין הוא ישן הרי זה פטור וכתב עליו שם הרב המגיד בעיא דלא איפשיטי וספק נפשות להקל משמע מדבריו דכשגנבו ומכרו כשהוא ניעור אע"ג דנשתמש בו ישן לא קמיבעיא ליה לרבי ירמיה דודאי הוי דרך עימור בכך דזימנין אדם נסמך על עבדו בשעה שהוא ישן ולא קמיבעיא ליה אלא בגנבו ונשתמש בו ומכרו הכל כשהוא ישן ולא ניעור בנתיים וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל דכשלא ניעור בינתיים איירי מדכתיב ומכרו ועדיין הוא ישן ובכה"ג דוקא מספקא ליה אי הוי דרך עימור בכך כיון דמשעה שגנבו עד שמכרו לא ניער כלל אשה שגנבה אשה מניין וגבי רוצח דאיצטריך למיכתב מכה איש ואיצטריך למיכתב נמי ואיש כי יכה כדאמר לעיל אין להקשות השתא נמי דכתיבי תרוייהו אכתי אשה שהרגה אשה מניין י"ל מדכתיב כל מכה נפש ילפינן אשה שהרגה אשה ואי לא כתיב אלא מכה איש וכל מכה נפש ה"א דאפי' קטן שהכה יהא חייב לכן איצטריך למיכתב נמי ואיש כי יכה להוציא את הקטן שהכה כדפירש"י ז"ל בפ' משפטים: דף פו אנא מונמצא בידו קאמינא דקאי אנגנב ומשמע שפיר ונמצא פרט למצוי כבר אבל מכי ימצא ליכא למילף מידי דע"כ אגופא דעובדא קאי כאלו כתיב כי יהיה איש גונב נפש וכן כי יהיה איש שוכב עם אשה כיון דלא קאי אנגנב והשתא ניחא דבסוטה דרשינן כי ימצא חלל פרט למצוי משום דהתם נמי כי ימצא אחלל קאי ושייך

שפיר למדרש כי ימצא פרט למצוי וכן ומוצא כדי גאולתו אתי נמי שפיר דדרשינן פרט למצוי מהאי טעמא: לא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר לא תגנובו בגונב ממון הכתוב מדבר וכתב לן לא תגנוב בלשון יחיד דומיא דלא תרצח ולא תנאף ושאר דברות דכולן בלשון יחיד נאמרו ולא תגנובו לשון רבים דומיא דלא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו דכולהו גבי הדדי כתיבי ובריש פרק איזהו נשך מוקי ש"ס ייתורא דלא תגנובו על מנת למקט ועל מנת לשלם תשלומי כפל ופירש שם דלהכי כתיב לשון רבים שכל הרוצה לגנוב על מנת למקט או לשלם כפל דרכו לגלות הדבר תחילה לחבירו שיהא עד בדבר ולא יהיה נתפס עליו כגנב גמור ואזהר רחמנא כן לתרוייהו לגנב עצמו וגם לחבירו היודע בדבר ואינו מגלה לבעל החפץ: דף פז דאי להאי גיסא קאי שרי חמץ בפסח כתבו התוספ ות תימא הא מאן דאמר עד הפורים מודה דאם עברוה אחר הפורים מעובר' כו' כיון דמדרבנן בעלמא הוא דלא ליתו לזלזולי בחמץ נראה דמאן דאסר לעבר אחר הפורים דלא ליתו לזלזולי בחמץ ס"ל דמהאי טעמא אפי' אם עברוה אינה מעוברת וכן משמע בהדיא לעיל בפ"ק גבי הא דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן דקבעי ש"ס עיברוה מאי אמר עולא אין מקדשין את החדש קידשו מאי אמר רבא בטל העיבור רב נחמן אמר מעובר ומקודש וקאמר ליה רבא לרב נחמן מכדי מפוריא לפיסחא תלתין יומין הוו ומפוריא דרשינן בהלכות פסח דתניא שואלין בהלכות פסח קודם פסח שלשים יום וכי מטי ריש ירחא מרחקין ליה אתי לזלזולי בחמץ אלמא דמאן דחייש להאי טעמא דאתי לזלזולי בחמץ אית ליה דאפי' עברוה כבר אינה מעוברת דהא רב נחמן דאמר מעובר ומקודש בדיעבד איירי שכבר עברוה ואפ"ה אקשי ליה רבא ובעי למימר דבטל העיבור כי היכי דלא ליתו לזלזולי בחמץ וא"ת אכתי מאי קאמר אי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח ואי להאי גיסא וכו' דהא אי אמרי אינהו דאין מעברין אחר פורים זקן ממרא היכי מצי למעבר וכי בדידיה תליא מילתא והא סנהדרין ונשיא הוא דמעברין את השנה כדאיתא בפ"ק וי"ל דמשכחת לה כגון שנתנו לו סנהדרין ונשיא הרשות לעבר כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מהלכות קידוש החודש ריש לקיש אומר עשירי באחד עשר כתבו התוס' וא"ת ולר"ש בן לקיש אי אמר זקן ממרא כר' יוחנן אמאי מיחייב הרי מחמיר הוא ואין כאן דבר שזדונו כרת וי"ל דמשכחת לה וכו' וכ"כ בסמוך עקביא בן מהללאל מטמא ואע"ג דעקביא מחמיר זימנין דהויא קולא וכו' וכן פירש"י ז"ל בהך שמעתא בכמה דוכתי ולא הוצרכו לפרש כן דהא דקתני אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת לאו דבעינן שיורה זקן ממרא לקולא להתיר דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אלא בעינן שנחלקו זקן ממרא וסנהדרין בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת בין שהיו סנהדרין אוסרין והוא מתיר בין שהיו סנהדרין מתירין והוא אוסר כיון דדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת הוא חייב דהכי ילפינן לה מג"ש מונעלם דבר מעיני הקהל מה להלן בדבר שחייב על זדונו כרת ושגגתו חטאת איירי אף כאן בעינן שיחלקו בדבר שחייבין על זדונו כרת וכו' וכ"כ בהדיא הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות ממרים דיני ממונות בפלוגתא דשמואל ורבי אבהו תימה אמאי נקט פלוגתייהו דשמואל ורבי אבהו והלא אשכחן כמה פלוגתות דתנאי ואמוראי בדיני ממונות דמר מחייב ומר פוטר ואי פליגי זקן ממרא ורבנן בפלוגתייהו דתנאי ואמוראי והוציאו ממון בדין וקידש בו את האשה אתי לידי כרת בין אי סבירא להו לרבנן כמאן

דמחייב וזקן ממרא כמאן דפוטר בין אי סבירא להו לרבנן כמאן דפוטר וזקן ממרא כמאן דמחייב כמו שפירש"י ז"ל וכן קשה בסמוך אמאי קאמר דיני מכות בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן והלא כמה פלוגתות אשכחן בדיני מלקות אי חייב מלקות אי לאו ואי פליגי זקן ממרא ורבנן בהכי אתיא לידי כרת ע"י קידושי אשה כדפירש"י ז"ל וי"ל דרבנן נקט דלא מיבעיא אם נחלקו בדיני ממונות או בדין דיני מלקות דאתיא שפיר אלא אפי' אם נחלקו במנין הדיינין שדנין דיני ממונות או במנין הדיינין שדנין דיני מלקות אתיא נמי שפיר וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות ממרים שכתב וכן אם נחלקו בדין דיני ממונות או במנין הדיינין שדנין דיני ממונות הרי זה חייב וכו' וכן אם נחלקו בדיני מכות או במנין הדיינין וכו': דף פח מאי לאו דהוא אמר מפי השמועה וכו' נראה דדייק הכי מדנקט כך דרשתי וכך דרשו חבריי וכו' ולא קתני סתמא דבאין ושואלין את הדין מאי לאו דאתי לאשמעי' דאפי' אומר כך דרשתי מפי השמועה וכך דרשו חבריי לפי ראות עיניהם אפי' חייב ודחי דלאו דיוקא הוא: בעל שמחל על קינויו מחיל כתבו התו' היינו דוקא קודם שנמחקה המגילה אבל לאחר שנמחקה המגילה אין יכול למחול נראה דהיינו דוקא למאן דאמר בפרק ארוסה דלאחר סתירה נמי מחול אבל למאן דאמר קודם סתירה מחול לאחר סתירה אינו מחול והכי קיימא לן כדדייק ש"ס התם וכ"כ הרמב"ם ז"ל א"כ אפי' קודם שנמחקה המגילה כיון שנסתרה אין יכול למחול וקצת קשה אמאי לא נקט נמי בעל שרוצה למחול על קינויו מוחל כדנקט בבן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו ובזקן ממרא שרצו בית דינו למחול לו כו': כל מי שהוא חכם ושפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות סנהדרין הרי הוא אומר אנשים חכמים ונכונים הרי בעל חכמה אמור וידועים לשבטיכם אלו שרוח הבריות נוחה מהם ובמה יהיו אהובים לבריות בזמן שיהיו בעלי עין טובה ונפש שפלה וכו' ומה משה רבינו עניו אף כל דיין צריך להיות עניו וכו': שלחו מתם איזהו בן העולם הבא אע"ג דכל ישראל יש להן חלק לעוה"ב היינו לאחר שמת ונידון בחיבוט הקבר ובעונשו של גיהנם שהמית.

ה והעונשין מכפרין עליו ונעשה בן עוה"ב והכי קאמר איזהו בן העוה"ב כמות שהוא חי וכן צ"ל במסכת תענית גבי רבי ברוקא חוואה דהוה קאי בשוקא דבי' לפט אשכחי' לאליהו א"ל איכא הכא בהאי שוק בר עלמא דאתי א"ל לא אדהכי חזי לההוא גברא וכו': אין לנו אלא תפילין ואליבא דרבי יהודה כתבו התוספות כל הנך דרשות דדרשינן לעיל מקרא דכי יפלא לא חייש ודבריהם תמוהים דנהי דלא ס"ל כברייטא דלעיל מ"מ הא קרא בהדיא כתיב כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין בין נגע לנגע וכו' וקמת ועלית אל המקום אלמא דלאו בתפילין לחוד נעשה זקן ממרא אלא בנגעים ובדמים ובשאר דינים נמי לכך נראה דר' יהודה דאמר לעיל על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים לאו לאפלוגי אדר' מאיר קאי אלא לאוסופי על דבריו בא דר' מאיר לא מיחייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ור' יהודה סבר דכל שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים נמי חייב מדכתיב ע"פ התורה אשר יורוך מיהו ג"ש דר' מאיר דדבר דבר נמי אית ליה והשתא ניחא דכל חד לטפויי קאתי דר"ש נמי לטפויי על דברי ר' יהודה קאתי דסבירא ליה דאפילו על דקדוק אחד מדברי סופרים חייב והא דקאמר לעיל ורבי יהודה על פי התורה אשר יורוך עד דאיכא תורה ויורוך

לאו למעוטי דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת קאמר אלא לאפוקי מדרבי שמעון דאמר אפילו על דקדוק אחד ור' אושעיה אתי לפרושי דברי ר' יהודה וקאמר דלא מחייב ר' יהודה בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים אלא א"כ יש בו כדי להוסיף ואם הוסיף גורע והיינו תפילין נמצא דלא מחייב ר"י אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ובתפילין ולעולם כל הני דרשות דדרשינן לעיל מכי יפלא ר"י נמי חייש להו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות ממרים: דף פט בעדים זוממין כתיב והנשוארים דלא כולי עלמא חזו לסהדותא תימא בבן סורר ומורה נמי אמאי כתיב וכל ישראל ישמעו ויראו הא לאו כ"ע חזו להיות בן סורר ומורה דמשהקיף זקן התחתון איש הוא ואינו נעשה בן סורר ומורה כדאמרי' בר"פ בן סורר ומורה ויש לדחוק דנהי דלאו כ"ע חזו להיות נידון בבן סורר ומורה מ"מ חזו לעשות כמוהו לאכול אכילת בן סורר ומורה אבל להעיד שקר לא שייך במי שהוא פסול: אפילו כיון את ההלכה לטמא את הטמא ולהכי בריש פירקין קתני להו מתנית' בתרתי נביא השקר והמתנבא בשם עכו"ם לאשמעי' דאפילו מתנבא באמת כיון דבשם עכו"ם מתנבא חייב: מיד והאלהים נסה את אברהם משמע דמעשה העקדה מיד אחר דבריו של שטן הוה וכן משמע ממה שנאמר ויהי אחר הדברים האלה דכ"מ שנאמר אחר סמוך ותימה דמדקאמר שטן מכל סעודה שעשה לא היה לו להקריב תור חד משמע דמיד אחר הסעודה הוה אמר הכי וסעודה ביום הגמל את יצחק הוה ובשעת העקדה כבר היה בן שלשים ושבע שנים: אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו לפי שקטרג עליו על שלא הקריב שום קרבן מסעודת בנו לכך השיב לו שאפי' אם יאמר לו זבח את בנך עצמו לשם קרבן מיד זובחו ובסמוך נמי דאמר ליה יצחק לישמעאל ובאבר אחד אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך וכו' לפי שהמילה כקרבן יחשב כדמשמע במדרש רבה ריש פ' וירא ר' לוי פתח ושור ואיל לשלמים לזבוח לפני ה' אמר מה אם זה שהקריב שור ואיל לשמי הריני גגלה עליו ומברכו אברהם שמל עצמו לשמי על אחת כמה וכמה ולכך בשעה שמל אברהם לידי ביתו והעמיד גבעת ערלות והתליעו עלה ריחן לפני הקב"ה כעולה שהוא כליל לאישים כדאיתא במדרש רבה סוף פרשת לך לך ומהאי טעמא נראה מה שמלין בב"ה בצפון לפי שהעולה שחיתתה בצפון והיינו דאמר ליה באבר אחד שנעשה בך קרבן אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לשם קרבן אני זובח.

וכיון שהילד הנימול נחשב כקרבן כך רגלי הסנדק שמלין עליהן חשוב כמזבח כמ"ש בהדיא מהרי"ל ז"ל בהלכות מילה ונראה דלכך נוהגין ליתן כוס יין של ברכה לשתות לסנדק ואין נותנין אותו לתינוק כדרך שנוהגין בכוס יין של קדוש לפי שהעולה טעונה נסכים שהיו מנסכין יין על גבי המזבח בשעת ההקרבה וכיון שהילד דומה לקרבן עולה והסנדק דומה למזבח לכך נותנין כוס יין של ברכה בגרונו של סנדק דהוה ליה כמנסך יין על גבי המזבח וכי האי גונא איתא בפרק בא לו אמר ר' ברכיה הרוצה שינסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין שנאמר אליכם אישים אקרא נראה דלכך נקט לישנא דימלא גרונו יין ולא קאמר ישקה ת"ח יין לפי שהיין שהיו מנסכין על גבי המזבח היו נותנין בתוך הסכל שהיה על גבי המזבח והיה בו נקב כמין חוטמין כדאיתא סוף פרק לולב וערבה ואותו נקב עשוי כגרון של אדם ומשם יורד לשתין וקאמר ריש לקיש התם בזמן שמנסכין פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר שכר לה' ופירש"י ז"ל

שפוקקין את הנקב שהנסכים יורדין בו לשיתין שיראה היין עליו כגרון מלא ושבע ואיתא נמי התם שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוני' שבע לכך נקט ימלא גרונו של ת"ח יין פי' תחת גרונו של מזבח וה"ל כמנסך יין על גבי המזבח וה"נ כשנותנין כוס של ברכת היין בגרונו של סנדק הוה ליה כמנסך יין על גבי המזבח מאחר שהסנדק חשוב כמזבח ומהאי נראה דדוקא הסנדק המחזיק את הולד בשעת המילה על ברכיו הוא יחזיקנו ג"כ בשעת ברכה וישתה מן הכוס של יין ודלא כאותן שנוטלין את הילד מן הסנדק לאחר שנימול ונותנין אותו לאדם אחר להחזיקו בשעת ברכה והוא שותה כוס של ברכה דאיהו לאו מזבח יחשב ומה לו לשתות כוס של ברכה זו והיינו דכתיב ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין ואיתא במדרש שרמז לו על המנחות והנסכים לפי שאברהם נביא וחכם הוה והוציא לו לחם לאכול ויין לשתות והוה ליה כאלו הביא מנחות ונסכים שנאמר אליכם אישים אקרא.

עוד נראה כיון דילד הנימול כקרבן הוא לכך האב והמוהל כשמברכין צריכין לעמוד כמו שכתב בש"ע טור י"ד סימן רס"ה דהמוהל ככהן המקריב הוא וכהן העובד מיושב באזהרה מדכתיב לעמוד ולשרת כדאמר' בסוף פרק הנשרפין והאב נמי כיון שמביא קרבן צריך לעמוד שם כדאיתא בספרי תשמרו שיהו כהנים לויים וישראלים עומדין על גביו מכאן למדו ותקנו מעמדות: כל ישראל פרק אחד עשר פרק זה כולו דבר אגדה הוא ע"כ ראיתי להקרים לו פי' אגדה אחת ממסכת שבת פרק הבונה לפי שעניני אגדה היא שייכים לפרק זה: אמרו ליה רבנן לרבי יהושע בן לוי אתו דרדקי האידינא לבי מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותיהו.

אלף בית אלף בינה. גימל דלת גמול דלים.

מ"ט פשוטה כרעיה דגימל לגבי דלת שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים. ומ"ט פשוטה כרעיה דדלת לגבי גימל דלימצי ליה נפשיה ומ"ט מהדר אפיה דדלת מגימל דליתן ליה בצניעה כי היכי דלא ליכסיף מיניה.

ה"ו זה שמו של הקב"ה. ז"ח ט"י כ"ל ואם אתה עושה כן הקב"ה זן אותך וזן אותך ומטיב לך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לעה"ב.

מ"ם פתוחה מ"ם סתומה מאמר פתוח מאמר סתום. נון כפופה נון פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט.

ס"ע סמוך עניים ל' אחר סימני' עשה בתורה וקנה אותה. פא כפופה פא פשוטה פי פתוח פי סתום.

צדי כפופה וצדי פשוטה צדיק כפוף וצדיק פשוט. היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה התורה במנוח ראש.

קוף קדוש.

ריש רשע.

מ"ט מהדר אפיה דקוף מריש אמר הקב"ה איני יכול להסתכל ברשע ומ"ט מהדר' תגיה דקוף לגבי ריש אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי. ומ"ט כרעיה דקוף

תלויה דאי הדר ביה לעייל וליעול בהך מסייע ליה לריש לקיש דאמר ר"ל מ"ד אם
ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא לטמא פותחין לו בא לטהר מסייפין אותו שין שקר
תיו אמת.

מ"ט שקר מקרבה מיליה אמת מרחקא מיליה שיקרא שכיח קושטא לא שכיח. ומ"ט
שיקרא אחדא כרעא קאי ואמת מלבן לבוני' קושטא קאי שיקרא לא קאי.
את בש אותי תיעב אתאוה לו, ב"ש בי לא חשק שמי יחול עליו. ג"ר גופו טימא ארחם
עליו.

דק דלתותי נעל קרניו לא אגדע. עד כאן מדת רשעים אבל מדת צדיקים את בש אם אתה
בוש גר דק אם אתה עושה כן יגור בדוק.

ה"ץ ו"פ אם אתה עושה כן חציצה הוי בינך לאף. ז"ע ח"ס ט"ן ואין אתה מזדעזע מן
השטן.

י"ם כ"ל אמר שר של גיהנם לפני הקב"ה רבש"ע לים כל. אמר הקב"ה אח"ס בט"ע
גי"ף אני חס עליהם מפני שבעטו בגוף.

דכ"ץ דכים הם כנים הם צדיקים הם. הל"ק אין לך חלק בהן.

ומרזן שת אמר שר של גיהנם לפניו רבש"ע זניני מזרעו של שת. א"ל אל בם גן דם
להיכן אולייכן לגן הדם.

האלוף אמר שר של גיהנם לפני הקב"ה עיף אנכי. ז"ץ ח"ק א"ל הללו זרעו של יצחק.

ויש לדקדק באגדה זו כמה דקדוקים ואין להאריך אך קשה אמאי לא דרשו נמי כף
פשוטה כמו שדרשו שאר אותיות מנצפ"ך. עוד קשה מאי כוונתו דשר של גיהנם אחר
שהשיב לו ית' שלא יתן לו ישראל חזר והפציר בו פעמים וגבי בלעם חשיב ליה ש"ס
כה"ג לחוצפא כדאמרי' בפרקין חוצפא אפי' כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב לא תלך
עמהם וכו'.

ועוד קשה דקאמר ומרזן שת זניני מזרעו של שת אמאי נקט הכתוב שת ולא נקט אדם
הראשון שכל העולם יצאו ממנו. וכן יש להקשות אקרא דוקרקר כל בני שת שפירשו
כל בני העולם שיצאו משת בנו של אדם הראשון אמאי נקט קרא שת ולא נקט אדם
דהל"ל וקרקר כל בני אדם ושמא משום דהך קרא אמישיח קאי כדמשמע ברישא דקרא
דכתיב אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך ככב מייעקב וגו' ואמרו חז"ל כי משיח
הוה דוד בעצמו הוא אדם הראשון והסי' אד"ם ולכך נא יתכן לכתוב וקרקר כל בני אדם
כיון דאיהו גופיה היינו אדם ולא שייך נמי למיכתב וקרקר כל בניו דאין מקרא נכתב
ויוצא מידי פשוטו ונראה לפרש לפי שהוא ית' שמו לא ברא את העולם אלא לכבודו
בשביל ישראל עמו ונחלתו שידעו ויכירו גדולתו ואלהותו וישמרו מצותיו ותורתו למען
ייטב להם בעה"ז שהוא עולם גופני ובעה"ב שהוא עולם הנשמות ולכך בא הוא ית'
להזהיר אותנו באותיות התורה על שני דברים שהעולם עומד עליהם דהיינו על התורה
ועל גמילות חסדים להשלים אותנו בגוף ונשמה תורה נגד הנשמה וג"ח נגד הגוף דהא
בהא תליא.

ואע"ג דאיכא נמי עבודה שהעולם עומד עליה עבודה שאני דאינה אלא בזמן שב"ה קיים ולא שייכא אלא בכהנים. ועוד דהנך תרתי עדיפי מעבודה דמכפרי ספי מינה כדאייתא בפ"ק דר"ה לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה אמר אביי בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה וג"ח ואיחא נמי בפירקין הרוצה להנצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה וג"ח וכו' וא"ל אביי לרבא מר הא תורה והא ג"ח.

ובפ"ק דעובדי כוכבים איתא דא"ל ר' חנינא בר תרדיון לר' אליעזר בן פרטא אשריך שנתפסת על ה' דברים ואתה ניצול שעסקת בתורה ובג"ח ואני לא עסקתי אלא בתורה וכו' לכן בא הוא ית' להזהיר אותו על שני דברים להנחיל אותנו העה"ז והבא וקאמר א"ב אלף בינה התורה שנקראת בינה צריך האדם ללמדה וקרי לה בינה רמז שלא ילמוד אותה דרך שיטה בהעברה בעלמא דעיקר מצוה היא שיהא עמל בתורה ולהעמיק בה להבין בה דבר מתוך דבר ושמא להכי נקראת בית לשון מבית לפרוכת פ"י שילמוד פנימיות התורה והיינו בינה שיבין דבר מתוך דבר זהו נגד הנשמה ונגד הגוף אמר ג"ד גמול דלים והיינו בגוף וממון.

מ"ט פשוטה כרעיה דגימל לגבי דלת שכן דרכן של ג"ח וכו' אמרו חז"ל בפ"ק דעובדי כוכבים ועליהו לא יבול שאפי' שיחת חולין של ת"ח צריך תלמוד לכך נראה דהיינו מה שהמלמדים כשלומדים עם הקטנים אותיות אלף בית אומרים להן שצורת הגימל שיש לה כמין כיס תלוי לה בצידה ובאמת דמות צורתה כך הוא ולא שיחת חולין הוא אולי רמז הוא לדרשה זו דגומל חסדים צריך להיות לו כיס מלא מעות תלוי בצידו ולרוץ אחר דלים שיהא מעותיו מזומנים בידו ולא יאמר לו לך ושוב ומחר אתן כדרכנו ואת הדלת מכנין ברגל קצר רמז דלימציה ליה נפשיה וילך לאט ולא ירחיב פסיעותיו לברוח ממנו ואת האלף ממשילין אותם המלמדים לאדם שיש לו כד אחד בידו ושואב מים וכד אחד על גבו שמא רמז הוא נמי לדרשא זו דאלף בינה לומר שצריך האדם להתמיד בתורה להעמיק בה וחוזר ומעמי' בה ולא יאמר כבר עמדתי על בוריה של הלכה זו או מקרא זה אלא יהיה דומה לאדם שכבר שאב כד מים מן הנהר והעמידו על גב שכמו ושוחה לשאוב כד שני הכי נמי אע"ג שכבר עמוס הוא בתורה ונטה שכמו לסבול חוזר ושואב ומעמיק במקום ההוא כמ"ש דדיה ירווך בכל עת ונמשלה התורה לתאנה שכל זמן שהאדם ממשמש בו וכו' וצורת הבית אומרים שפיה פתוחים ורחבה רמז נמי שצריך האדם להרחיב פיו בבינה וכמ"ש חז"ל פתח פיך וקרי פתח פיך ותני.

ואין להקשות דמאי איצטריך להזהיר שירוץ הגומל אחר דלים והדל ימציא ליה נפשיה והלא אנחנו רואים בעינינו שהעני פושט יד וכמעט אין משגיח בו י"ל דאיירי בדורות הראשונים שהיו אז עניים גדולים וחשובים היו דוחקין עצמן מלקבל וסבלו דוחק גדול. אי נמי אפי' בדור הזה ולא בעניים מקבלי צדקה איירי אלא באנשים חשובים ויקרים שירדו מנכסיהם ויש להם בית וכרם נחלת אבות ואין בידם אפי' פרוטה מזומן להחיות נפשותיהם ונפשות ביתיהן ועל אנשים כאלה אמר הכתוב וכי ימוך אחיך והחזקת בו שהעשיר מחוייב להלותו סך מה לצורך מחייתו או להשתתף עמו ולהטיל מלאי לכיסו וזהו המעולה שבצדקות כמ"ש הרמב"ם ז"ל ובכי האי גוונא צריך הגמלן לרדוף ולבקש אחריו למצוא איש הגון כזה להחזיקו ולהכי נקט גמול דלים דלשון גמול לא שייך אלא

בגמילות חסד ולא בצדקה ממש והיינו כדפי' וכאשר רואה האיש ההוא כוונת הגמלן טוב לבבוימציא ליה נפשיה ולא יטריח עליו הרבה.

מ"ט מהדר אפיה דדלת מגימל דליתן ליה בצנעה פי' שלא יראה המקבל ולא ירגיש מי הוא הנותן כההיא דעבד מר עוקבא בפ' מציאת האשה דרמי ליה לצדקה בצינורא דדשא דעני גופיה לא הוה ידע מאן קא יהיב ליה ולא הוה מתבייש והיינו דמהדר אפיה שאינו רואה את הנותן ובזוהר פרשת בראשית יש רמז לזה דקאמר עאלת אות ד' ואות ג' אמרי אוף הכי אמר לון דילכון למהוי דא עם דא דהא מסכינן לא יתבטלון מן עלמא וצריכין לגמול עמהון טובא דלת איהו מסכנא גימל גומל לה טיבו לא תתפרשון דא מן דא ודי לכון למיזן דא לדין ע"כ.

ה"ו זה שמו של הקב"ה וכו' בא לפרש שהוא ית' ישלם שכרו נגד שניהם. זי"ן חי"ת טי"ת בעה"ז נגד ג"ח שעשה בגופו יו"ד כ"ף למ"ד בעה"ב נגד התורה שעסק בה בנשמתו ונקט ה"ו ולא שם אחר משום דשם זה שייך לשכר שני הדברים שהזכיר ברישא הלמוד נכלל בשני דברים תורה שבכתב ותורה שבעל פה שבכתב חומשי תורה ושבעל פה ש"ס והיינו ה"ו.

נגד הצדקה נמי שם זה מסוגל לכך כדאיתא בפ"ק דבתרא הנותן צדקה לעני מחברך בשש ברכות והנותן צדקה ומפייסו מתברך בי"א ברכות כך גירסת מקצת ספרים נמצא ה' נגד הפיוס ו' נגד הצדקה הרי ה' ו' לפי שהם נמשכות משם זה ולגירסת הספרים דגרסי הנותן צדקה כו' והמפייסו מתברך בי"א אתי נמי שפיר דיש להקשות לפירש"י ז"ל שפי' ה"ו זה שמו של הקב"ה כמו אני והוא נמצא חסר ו' אחת.

ונראה משום דאות ה' במבטא נמי לית בה אלא ה' אבל אות ו' במבטא אית בה שני ווי"ן והיינו והו והשתא ניחא טפי דנגד הלימוד מסוגל שם זה לפי שכלל הלימוד היינו מקרא משנה ש"ס מקרא ה' חומשי תורה משנה ו' סדרים וכן תלמוד ו' סדרים הרי וה"ו נגד הצדקה נמי לפי שהנותן מתברך בו' ברכות והמפייסו מתברך בי"א ברכות כמנין ה"ו והיינו וה"ו.

זן איתך וזן אותך ומטיב לך אלו השלשה הן נגד גמול דלים שהזכיר ברישא מדה במדה נגד דברים גופניים שגמל ועשה לעניים יזכה בעה"ז לדברים גופניים ונקט. זן וזן ומטיב רמז הוא למה שיסדו בברכת המזון הזן את העולם כולו בטובו.

בחן פי' לפי שבשר ודם המתחייב לזון את חבריו הוא זן אותו שלא בטובתו במאכלים קלים וגרועים וכל מזונות נותן לו ברע עין שאין מראה לו פנים יפות פנים של חן אבל הקב"ה זן את עולמו בטובו ובחן מן הטוב ובעין יפה והיינו דקאמר ה"ו דהיינו הוא ית' זן אותך וזן אותך ומטיב לך שיתן לך מזון בעין יפה ומן הטוב.

ועוד נראה לפי שכל טובות זה העולם נכללים בשלשה דברים בני חיי ומזוני כמו שכתבו חז"ל בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא נגד מזוני אמר זן אותך נגד בנים אמר וזן אותך כדאיתא במדרש רבה פ' נשא ויחונך יחון אותך בבנים כמ"ש הילדים אשר חנן אלהים אותי ואיתא נמי במדרש רבה סוף פ' בראשית ונח מצא חן בעיני ה' אלה תולדות נח באיזה זכות מצא בזכות תולדותיו והיינו דקאמר וזן אותך שיתן לך בנים

מהוגנים ובזה תמצא חן בעיניו ית' וכיון דהחיי"ת דהיינו חן רמז לבנים נראה דלהכי הסופרים כותבין על החיי"ת למעלה כדמות מקל כדאיתא במנחות חזינא לספרא דווקנא דחטרא לגנא דחיי"ת ופירש"י ל' חוטרא רמזו הו לבנים כדאיתא בכתובות דאמרה ההיא איתתא בעינא חוטרא לידא וכו' ולהכי חטרינן לה לגנא רמז שיזכה לבנים מהוגנים יעלו למעלה למעלה לרומו של עולם.

נגד חיי אמר ומטיב לן כדאיתא בפ"ק דעובדי כוכבים דמפרש ר' יוסי קרא דלמען ייטב להם ולבניהם עד עולם היינו שיחיו ולא ימותו לעולם דקאמר ור' יוסי אמר לך כיון דליכא מיתה אין לך טובה גדולה מזו. ובספר שערי צדק כתב כי עצם הטוב הוא מקור החיים ומייתי ראייה מדכתיב ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע וכן פירש"י ז"ל דהא בהא תליא.

ונראה דהיינו הא דכתיב גבי שלוח הקן למען ייטב לך והארכת ימים ולא כתיב ולמען יאריכון ימיך משמע דהא בהא תליא שע"י שייטב לך תאריך ימים ולהכי בדברות ראשונות גבי כבוד כתיב למען יאריכון ימיך ולא כתיב נמי למען ייטב לך כמו באחרונות משום דלא איצטריך ליה דממילא הוא כיון דהא בהא תליא ושמא להכי נקט ה"ו זן אותך ולא שם אחר רמז הוא שיהיה כן לעתיד כשיתמלא שמו ית' בה"ו משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא ולפעמים אדם עושה צדקה וג"ח ואין לו בני חיי ומזוני בהאי עלמא וזה יהיה לו לימות הבן דוד בנים כדאמרי' עתידה אשה שתלד בכל יום.

חיי דכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות ומוקי לה לקמן בפירקין לימות הבן דוד. מזונות כדאיתא בשבת עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מלת כלומר שהמזונות ומלבושים יהיו בריוח כמ"ש הרמב"ם ז"ל שע"י מילוי השם יהיה הכל במלואו וטובו.

ועוד נראה לפי שגמילות חסדים לעני יש בו שלשה חלקים לזונו ולהלבישו ליתן לו דירה דשלש אלה הן כל צרכי אדם ושלשתן כתובים בחד קרא הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו נגד המזון אמר זן אותך נגד המלבושים שמקשטין ונותנין חן לאדם וכמ"ש לא כחל ולא שרק ויעלת חן פי' אע"ג שאינו מקושר לכ"ק וחן אותן ונגד מה שמכניסו בדירה טובה ורחבה אמר ומטיב לך כמ"ש הכתוב ובתים טובים תבנה במיטב הארץ מה טובו אהליך ולהכי דקדוק דגבי זן וחן נקט אותך לפי שהן בגופו ועצמותו של אדם וגבי מטיב נקט לך לפי שאין הדירה דבוקה בו ובברכת המזון יסדו נמי כי הוא זן היינו אכילה ומפרנס היינו לבישה שנקרא פרנסה ומטיב לכל נגד הדירה כדפירש' נגד עסק הלימוד שהוא ע"י הנשמה אמר ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לעה"ב רמז הוא למה שאמרו בפרקין עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אהבי יש להנחיל ל' ירושה הוא ונקט ל' ירושה פי' שהעה"ב ירושה הוא לנו מאבותינו דומיא דא"י דכתיב גביה ונתתי אותה לכם מורשה ואחז"ל בבבא בתרא ירושה היא לנו מאבותינו דא"י דעה"ב דמיון הוא לא"י דהאי עלמא זה לעומת זה נינהו ולפי שגם התורה ירושה היא לנו כמ"ש מורשה קהלת יעקב לכך זוכה על ידיה לירושת עה"ב ירושה תחת ירושה.

ומה שלא דרשו נמי כף פשוטה נראה לפרש בהקדמה זו ידוע כי שני הכפי"ן רומזין לשני ידיו ב' כפיו של הקב"ה והה"ד נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים רמז הוא לפני

ידיו ית'. ורבינו בנימן ז"ל ביוצר שלפני שבועות מפרש האותיות דאלף בית וקאמר כף כפיו אל יספוק בשעת אום מאמות שנוחלה ג' מאות וי' עולמות ותענוג זיו שדי ולויתן ובהמות ולהכי א' כפופה וא' פשוטה כף ימין רחמים פשוטה היא לקבל שבים כף שמאל דין כפופה היא שאינה רוצה לקבל הרשעים לולי יד ימינו יתברך ומה שהכפופה עומדת בא"ב לצד ימין והפשוטה לצד שמאל לפי שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד משל לאדם העומד כנגד חבירו אז ימינו מול שמאל חבירו כך הוא ית'.

ונראה דלהכי כף כפופה בראש התיבה פשוטה בסיף דלעולם מדת הדין היא תחילה וקודמת למדת רחמים כדאיתא בפ"ק דעובדי כוכבים שבכל יום יושב הקב"ה על כסא דין תחילה וכשרואה שהעולם מתחייב בדין עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים וכן הוא עושה בר"ה ובי"כ כמו שיסד הפייט ואמרו חז"ל בראשית ברא אלהים שבתחילה עלה במחשבה לברא את העולם בדין ראה שאין העולם מתקיים בדין ושיתף מדת הרחמים לדין והקדימו שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים ונראה דהה"ד אחר וקדם צרתי ותשת עלי כפיך מדת הדין נקרא קדם לפי שהוא ית' מקדימו בכל יום למדת הרחמים וכן עשה בשעת בריאת העולם כדפי' אחר היינו מדת הרחמים שהוא מאוחר למדת הדין ככל יום וקאמר אדם הראשון שהוא ית' יצרו בשתי המדות באחר ובקדם ברחמים ובדין ולא דיו ששתפן ובראו בשתיהן אלא אפי' הקדים רחמים לדין ולהכי כתיב אחר ברישא דהיינו רחמים והדר קדם דהיינו דין ומפרש הכתוב טעמא דמלתא דאחר וקדם ואמר ותשת עלי כפכה דאיתא במדרש שהכל נברא במאמר זולת האדם שנעשה בידים כמטבע שנעשה ע"י חותם שנאמר תתהפך כחומר חותם שידיו ית' נעשו לו כמין דפוס וחותם וזהו שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו ופירשו בדפוס העשוי לו והיינו בידיו ית' שהיו כמו חותם ודפוס וכיון דשני ידיו הן דין ורחמים והיו כמין חותם לכך נתהפך הדבר להיות אחר תחילה ובתר הכי קדם כדרך כל חותם כשחותמין בו אז האותיות הנחקקין עליו מתהפכין כך נתהפכו המדות להיות רחמים תחילה ואח"כ דין.

ושמא מהאי טעמא כף כפופה דהיינו שמא לקודמת בא"ב לכף פשוטה דהיינו ימין אע"ג דימין של רמז הוא שהוא ית' סדרן כך כשברא את האדם כדי שיתהפכו כדמות חותם להיות אחר וקדם דהיינו רחמים תחילה והדר דין כדפי' וכיון שהכ"ף רמז לכף ידו ית' היינו מה שפירשו הכ"ף דאלף בית לכתרי הצדיקים דקאמר וקושר לך כתר לעה"ב לפי שהכתר שאין לצדיק קרן הוד הוא ואור בהיר שעל ידו משיג ידיעתו ית' כמ"ש הרמב"ם ז"ל על מה שאמרו צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן וקרני ההוד נעשו ע"י כפיו ית' שמו דלהכי אדם הראשון אשון שהיה יציר כפיו ית' שנאמר ותשת עלי כפכה היה מאיר מסוף העולם ועד סופו דאפי' תפוח עקביו היו דומין לגלגל חמה ומשה רבינו נמי נטל קרני הוד מכפו ית' כדאיתא במדרש רבה פרשת תשא מהיכן נטל משה קרני הוד רבנן אמרי מן המערה שנאמר והיה בעבור כבודי וגו' ושכותי כפי עליך שע"י שהוא ית' שם כפו עליו נכתר בקרני הוד וכתוב נמי וקרנים מידו לו.

ונראה דהיינו דאיתא במדרש רבה שם הראני נא את כבודך נתאוה לעמוד על מתן שכרן של צדיקים והשיב לו הקב"ה הנה מקום וגו' ושכותי כפי עליך וראית את אחורי א"ל

אני מראה לך מתן שכרן של צדיקים מה שאני עתיד ליתן להם באחרית הימים כלומר אמר והראה לו כאשר עשיתי לך עתה בכפי שזכית לקרני הוד על ידו ככה אעשה להם לצדיקים לעוה"ב אקשר להם כתר קרן הוד בכפי.

ואיפא תו התם וחנותי אשר אחין באותה שעה הראה לו כל האוצרות של מתן שכר א"ל זה של מצוה זו וזה של מצוה זו ואח"כ ראה אוצר גדול א"ל האוצר הזה של מי הוא א"ל מי שיש לו אני נותן לו משכרו ומי שאין לו אני עושה לו חנם ונותן לי מזה שנאמר וחנותי את אשר אחון למי שאני מבקש לחון וכו' ונראה דחנם לאו דוקא נקט דלאו בחנם גמור קאמר דמי שלא טרח בערב שבת היאך יאכל בשבת כדאמר' בפ"ק דעובדי כוכבים אלא לפי ששכר העה"ב גדול הוא מאוד אין לו ערך וכמ"ש מה רב טובך אשר צפנת ליראך וגו' וכתוב עין לא ראתה אלהים זולתך וגו' וצדיקים גמורים בני עלייה שראויין לקבל הטובה הגדולה ההיא לפי מעשיהן אשר עשו מועטין הן כרבי עקיבא וחבריו וכיוצא בהן אבל שאר כל צדיקי עולם שהן רוב ישראל לפי מעשיהן אינו ראויין לגמול הטוב הגדול ההוא אלא שהוא יתברך ברחמיו נותן להם מאוצר הגדול אף על גב שאינן ראויין לכך וכיון שאינן ראויין לכך לפי מעשיהן הוה ליה מתן שכרו לגבייהו כמתנת חנם ומהאי טעמא נראה הא דלא אשכח אליהו בשוקא דבי לפט מי שהוא בן עולם הבא כי אם חדא או תרתי מנייהו ולכאורה הדבר תמוה אלא שלפי מעשיהן לא מצא מי שראוי לגמול הטוב ההוא ומ"מ הוא יתברך ברחמיו נותן להם מתנת חנם מאוצר הגדול מי שראוי לכך ולכך יסדו בתפלות לומר חנם חננו מאוצר המנוצר שאין לך אדם שיכול לתלות בקשתו ושכרו במעשיו וכ"ש שכר העה"ב שאין לו ערך וכיון דרובא דעלמא אינן ראויים לשכר העולם הבא לפי מעשיהן נמצא דנפיש טפי נינהו אותן שמקבלין שכרן במתנת חנם לכך האוצר ההוא גדול הרבה לפי ערך רוב ישראל שנוטלין משם.

ונראה כי זה סוד כף כפופה וכף פשוטה כף כפופה דהיינו יד שמאל שהוא דין רמז לאותן כתרי הוד שזוכין לה בני עלייה צדיקים גמורים לפי מעשיהן ולפי שהן מועטין לכך ביד שמאל שהיא קטנה מן הימין סגי להו ועוד כיון דצדיקים גמורים נידונין ע"פ שורת הדין לחוד דלהכי הוא יתברך יושב תחילה בכל יום על כסא דין ומדקדק עמהם כחוט השערה כדפי' בפ"ק דעובדי כוכבים לכך מקבלין נמי כתרי הוד מצד הדין דהיינו מכף כפופה מדה במדה ולכך כתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראך נקט לשון צפנת רמז לכף שמאל שהיא בצד צפון וכף פשוטה דהיינו יד ימין שהיא רחמים רמז לאותן כתרי הוד שהוא ית' נותן מתנת חנם מאוצר המנוצר וכיון דמרובין הן אותן שצריכין לקבל מתנת חנם כדפי' לכך הוא נותן להן ביד ימינו שהיא גדולה כמ"ש וירא ישראל את היד הגדולה.

והיינו מה שהזכיר משה רבינו בתפלתו ואמר אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה ואיתא במדרש וכן פירש"י ואת ידך זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם לפי שגם הוא בקש מתנת חנם כמו שהזכיר ברישא דקרא ואתחנן ואין חנן אלא מתנת חנם כדפירש"י שם ולכך הוצרך להזכיר את ימינו יתברך שהיא פשוטה לכל באי עולם כלומר אפילו לאותן שאינן ראויין מצד מעשיהן אתה חונן אותם מתנת חנם בימינך לכך ביקש שיתן לו גם כן מתנת חנם ונקט אתה החלות להראות וגו' רמז הוא להא דאיתא במדרש שהראה לו הקב"ה מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא כשאמר לו הראני

נא את כבודך ואז הראה לו האוצר הגדול שהוא יתברך נותן ממנו מתנת חנם בימינו ואין להקשות אם כן מאי רבותייהו דצדיקים גמורים כיון דצדיקים שאינם גמורים נמי זוכים לכתרי הוד במתנת חנם הא ודאי לאו קושיא היא שאין ענין שכר זה לזה משל למלך ב"ו ששלח עבדיו למלחמה וקמו קצתם ומסרו נפשם וכבשו את המדינה כשחוזרין לקבל פרס מאת המלך בלי ספק המלך מככד ונותן פרס לאותן שכבשו במדינה על חד אלף פעמים ואינו דומה מי שנהנה ואוכל מיגיע כפו למי שנהנה ואוכל במתנת חנם וזהו שנאמר אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך כפיך דייקא רמז לכף שלו שנותנין לו לפי מעשיו וכיון דשני כפיין דא"ב תרוייהו חד ענינא נינהו רומזים לאותן כתרי הוד שמקבלים צדיקים גמורים ושאין גמורים לכך נקט סתמא וקושר לך כתר לעה"ב פי' כל חד לפי מעשיו צדיקים גמורים בכף כפופה ושאין גמורים בכף פשוטה ולהכי לא איצטריכו להזכיר כף פשוטה באפה נפשי ששניהם בכלל כתר נינהו ואמר לעה"ב לכאורה נראה דדרשא דחוקה היא כיון דהלמ"ד אינה אלא שמוש לתיבה לכך נראה דהלמ"ד גופא צורתה רמז לעה"ב כי הלמ"ד כותבין כו' כמ"ש בקונטרס שהביאן בב"י בהלכות תפילין והסופרים טועין כי צריך דלמשוך רגל הלמ"ד כזה ב והוא רמז לשמו הגדול ית' שם בן ארבע שעולה בגימטריא כ"ו ובפירקין איתא כי הלמ"ד היינו מגדל הפורח באויר דהוה קמיבעיא להו לדואג ואחיתופל פ' בעיי במגדל הפורח באויר ונראה דהיינו הא דכתיב מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב רמז כי הלמ"ד שהוא מגדל עוז שם ה' הוא כדפיר' כי ממנו נעשה מגדל זה בו ירוץ צדיק ונשגב פירוש ונתגדל ולפי שצורת הלמ"ד למטה כדמות כף רמז הוא לכתרו של צדיק והוי"ו שלמעלה יש בראשה צורת יו"ד רמז לשמו ית' עשר ספירות או לי' שבשם הגדול ולהכי נקרא מגדל הפורח באויר כמ"ש ורוח אלהים מרחפת וגו' ופירש"י ז"ל כסא הכבוד עומד באויר השמים ורגל הוי"ו בדמות חוט הוא עולה מן הכף ליו"ד והוא רמז שעל ידי הכתר שמכתירין לצדיק בעה"ב שהוא אור בהיר זוכה לידיעה יתירה להתבונן מה כביכול במהותו ית' היושב ברומו של עולם.

והיינו חוט של חסד שאמרו חז"ל בפ"ק דעובדי כוכבים שכל העוסק בתורה בלילה בעה"ז הדומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום לעה"ב שנא' יומם יצוה ה' חסדו וגו' וה"נ קאמר שבשביל שעסק בתורה זוכה לכך דארישא קאי דקאמר א"ב אלף בינה. ושמ' להכי קרינן ליה למ"ד דזהו דוקא ללומדי תורה.

והיינו דאמר קרא בו ירוץ צדיק ונשגב שע"י מגדל זה זוכה לגדולה ומעלה יתירה. והיינו מה שאמרו ראיתי בני עלייה והנה המה מועטין בני עלייה היינו אותן שעולין במגדל זה כדפ' ועו"נ לפ' דונתן לך ירושה דקאמר היינו שירש גם חלק חבירו בג"ע וכמו שאמרו חז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע ושמא להכי כתיב להנחיל אהבי יש פירוש ש"י עלמות יטלו בירושה מחבריהן וגם אוצרותיהן דהיינו ש"י עולמות שלהן אמלא נמצא שיהיה לו לצדיק תר"ך עולמות וזה רמז כמ"ש וקושר לך כת"ר לעה"ב.

מס עם מאמר פתוח ומאמר סתום לפי שאמר ברישא אלף בינה בא לפרש עתה כיצד יהיה סדר הלמוד ואמר כי יש מאמר פתוח בתורה יכול האדם בו דהיינו להתבונן ולדקדק בו ויש מאמר סתום שאין לו רשות להתבונן במעשה מרכבה שאין הרשות נתנוה לכל

אדם להתבונן במעשה מרכבה וללמוד קבלה אע"ג שמכין מדעתו אא"כ הוא חסיד גדול וזקן כר"ע שנכנס בשלום ויצא בשלום כדאיתא בפרק אין דורשין מעשה בתינוק אחד שהיה מבין בחשמל ויצתה אש מחשמל ושרפתו ואפי' בן זומא הציץ ונפגע וכן עזאי מת כדאיתא התם ולא כמו שעושיין בדור הזה שאפילו תלמידים קטנים שעדיין לא מלאו כריסם לא בש"ם ולא בפוסקים קופצים ללמוד מעשה מרכבה ודברי קבלה כדי להתגאות לפני ההמון.

ויש דברים סתומים לגמרי ואסור לשום אדם בעולם להתבונן בהם כגון מה למעלה מה למטה מה לפניו מה לאחור כדאי' בפ' אין דורשין. וסמך ליה נו"ן נו"ן נאמן כפוף נאמן פשוט לומר שכל הרוצ' ללמוד וכ"ש סתרי תורה בדבר שיש לו רשות להתבונן צריך להיות בו שתי מדות הללו שיהא נאמן רוח מכסה דבר ויהיה כפוף ועניו גדול שאין התורה מתקיימת אלא במי שמשפיל עצמו עליה לכך נמשלה למים שמניחין מקום גבוה וכו' ולא נתנה תורה ע"י משה רבינו אלא מפני שהיו בו שתי מדות יותר מכל אדם נאמן כמי שנאמר לא כן עבדי מ:ה בכל ביתי נאמן הוא שאפי' לאהרן ומרים לא גילה גודל השגת נבואתו שהיתה באספקלריא המאירה מדקאמרה לו הלא גם בנו דבר ה' שכל כך היה נאמן רוח מכסה דבר וחס על כבודו ית' עניו מכל כמ"ש והאיש משה עניו מאוד מכל האדם.

ולכ"ק נון נו"ן נאמן כפוף שכל העוסק בתורה ובנסתרות צריך להיות בו שתי מדות הללו ואז יזכה לעה"ב להיות נאמן פשוט בקומה זקופה כי בעה"ב מגלין להן לצדיקים רזי התורה וסתרי המרכבה. ס"ע סמוך עניים ארישא קאי דקאמר ג' ד' גמול דלים בא לפרש השתא דהיינו שצריך לסומכם טרם יתמוטטו כמו שנאמר ומטה ידו והחזקת בו כדי שלא יפול שאחר שכבר נפל קשה להקימו ואין צדקה מועטת מהניא ליה אז לעני כלום ומשום דעד השתא נחית לפרושי אלף בית שהזכיר ברישא דהיינו סדר הלימוד לכ"ק ד"א סימנין עשה לתורה וקנה אותה שלא ישכח דבר ממשנתו שכל השוכח דבר ממשנתו מתחייב בנפשו ואין תועלת בלמודו וסימנין דנקט היינו כגון ט"ו נשים פוטרות ד' אבות נזיקין ל"ט אבות מלאכות י"ח טרפות וכיוצא בהן שע"י כן יזכור ולא ישכח.

מיהו סמוך עניים טפי במשמע דסמך עין הן אותיות סמוך עני לכך דריש ליה מעיקרא לפרושי ג"ד שהזכיר ברישא. פ' פ' פה פתוח פה סתום פירש"י ז"ל בשעה דמכנסין פזר בשעה דמפזרין כנס אם יש גדול ממך.

וקצת קשה דאמאי נקט פה סתום והאי לאו סתימה היא ונהי שאינה פתוחה הרבה מ"מ שתומה לא הוי לכ"נ שהוא נמי רמז למעשה מרכבה ולמעשה בראשית דאיירי ביה לעיל אלא דמעיקרא קאמר שיש מאמר פתוח ומאמר סתום דהיינו מעשה מרכבה שהמאמר עצמו סתום הוא ואין רשות לכל אדם להתבונן בו אפי' אם הוא מבין מדעתו אא"כ הוא חסיד גדול ולבו דואג בקרבו וזקן והשתא קאמר שאפי' יש בו כל המדות הללו ומותר לו להתבונן בו מלבו צריך להיות לו פה סתום שלא ידרוש בו ולא יגלה בפיו סתרי תורה ומעשה מרכבה לאחרים דאפי' ליחיד אסור לגלות כדאיתא בפ' אין דורשין ולא במרכבה ביחיד ומפ' גמ' דליחיד קאמר ואפי' שמותיו של הקב"ה וצירופיהן אסור לדרוש ברבי' דהיינו מעשה בראשי' דקתני בר"פ אין דורשין כמ"ש התוס' שם.

לא כמו שעושים בדור הזה דורשין ברבים שמות וקבלה אע"ג דלא ידעי מאי קאמרי ואין חסין על כבודו ית'. ומשום דקאמר התם תני ר' חייא אבל מוסרין לו ראשי פרקים ואח"כ יבין מדעתו לכך פה סתומה לאו סתומה היא לגמרי אלא פתוחה קצת רמז שהרשות נתונה ליפתח פיו קצת דהיינו לגלות לו רק ראשי פרקים א"נ לכך היא פתוחה קצת רמז הוא שבזמן שאדם שואל דבר במרכבה לא יפתח פיו הרבה אלא ישיב לו בלחישא ולא ירחיב פיו משום כבודו ית' כדאית' התם מהיכן נברא האור אמר לו מאור לבושו של הקב"ה א"ל בלחישא א"ל קרא כתיב וכו'.

והיינו דתנן בספר יצירה עשר ספירות בלי מה בלום לבך מלהרהר בלום פיך מלדבר נגד מאמר סתום דהיינו מעשה מרכבה למי שאינו ראוי ומה למעלה ומה למטה וכו' אמר בלום לבך מלהרהר שאסור להרהר ולהתבונן בהן ונגד פה סתום שלא יגלה סתרי תורה ודברי קבלה לאחרים אפילו במקום שרשאי להתבונן אמר בלום פיך מלדבר שאסור להוציאן מפיו לדבר במ' לאחרים ומהאי טעמא נענש רבי חנניא בן תרדיון על שגילה ודרש שמותיו יח' ברבים כדאיתא בפ"ק דעובד כוכבים.

והיינו דסמיך ליה נמי צ' ין' צדיק כפוף צדיק פשוט לומר לד שכל הרוצה ללמוד תורה וכ"ש מעשה מרכבה צריך להיות בו שתי מדות הללו צדיק וכפוף דהיינו עניו שלא נתנה תורה על ידי משה אלא מפני שהיה בו מדות הללו יותר מכל ישראל צדיק שנאמר ויתא ראשי עם צדקות ה' עשה וקאי על משה וכן איתא במדרש רבה פ' בראשית שהיה ראש לצדיקי עמו ולהכי היה נקרא שת' ל' יסוד כמו השתות יהרסון לפי שהיה צדיק יסוד עולם.

כפוף דכתיב ואיש משה עניו מאוד מכל האדם כדפי' לעיל גבי נאמן כפוף ואז יהיה צדיק פשוט לעה"ב ישב שם בקומה זקופה ויתגלו לו שם רזי המרכבה ולהכי פריך היינו נאמן כפוף נאמן פשוט דצדיק ונאמן כי חזא נינהו והא בהא תליא שנאמר וצדיק באמונתו יחיה וכתיב והאמין בה' ויחשביה לו צדקה פירוש לאברהם אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא הוסיף לך כפופה מלמד שהתורה נתנה במנוח ראש לכאורה קשה מאי ענין נתנת התורה להכי כיון דלא איירי בה ולפי דרכי ניחא דאתי לאשמעינן הכתוב דלהכי נתנה התורה ע"י משה לפי שהיה כפוף ועניו מאוד מאוד וזה שאמר הוסיף לך כפופה על כפופה וכו' נרא' דלהכי אות הצדיק כדמות נו"ן היא כמ"ש בקונטרס שהביא ב"י אלא שהנו"ן דצדיק כפופה טפי מנו"ן כפופה קמייתא וגם יש עליה יו"ד מאחוריה רמז הוא שהבא ללמוד צריך להיות כפוף מאוד כפופה יתירה שלא נתנה תורה ע"י משה אלא לפי שהיה מנוח ראש פירוש כפוף הרבה מכל אדם ולכך כפלו חכמים דבריהם ואמרו מאוד מאוד הוי שפל רוח וכו' ואז יזכה שתשרה עליו שכינה וזה רמז היו"ד שמאחוריה כי היו"ד רמז לי' ספירות וליו"ד שבשם בן ד' ולכך כתיב אשכון ואת דכא ושפל רוח נקם תרתי לשפלות דכא ושפל רוח שאין השכינה שורה אא"כ הוא שפל רוח וכפוף מאוד מאוד כדמות הנו"ן דצדיק אבל אות נו"ן כפופה קמייתא כיון שאינה כפופה כ"כ לכך ליכא יו"ד מאחוריה על גבה דלא שריא אכתי עליה שכינתא ונראה דהיינו מה שאמרו חז"ל שההולך בקומה זקופה כאלו דוחק רגלי השכינה משום דלא שריא אלא את דכא ושפל רוח היינו על אדם כפוף הרבה כדמות נו"ן דצדיק וזה רמז אות יו"ד

המחוברת על גבה כדפירש' וכיון דרגל היו"ד מחוברת על גבה נמצא כשזוקף עצמו ללכת בקומה זקופה כביכול הוי כאלו דוחק רגלי השכינה השרויה על גבו.

זכר לדבר שלכך נתנוהו תורה ע"י משה לפי שהיה נאמן כפוף וצדיק כפוף שהרי נאמן צדיק בגימטריא מש"ה ולכך נקט שלא נתנה תורה כו' רמז למשה שקבל את התורה וכתוב והאיש משה ענו מאוד מכל האדם מכל בגימטריא צ' האדם בגימטריא נ' דהיינו צדיק נאמן רמז שהיה משה ענו וכפוף מכל צדיק ונאמן אשר על פני האדמה וא"ת כיון דמ"ם מ"ם נון"ן נון"ן ופ"ף צ"ץ שייכים להדדי כדפירש' א"כ אמאי הפסיק ביניהן בסמך עין י"ל דכמה סודות ורמזים יש בסדרן של אותיות דמסכת נדרים פריך ש"ס שמואל נ' ס' ע' נונא סמא דעינא הרי שרמז לן בזה הסדר רפואות הגוף.

ובפרק אלו מציאות אמרו איזהו תלמיד חכם דמהדרין ליה אבידה בטביעת עין כל שאינו משנה בדבורו וכתבתי שם כי יש ראייה לדין זה מסדרן של אותיות סמך עין פה צדיק זה אחר זה לומר שיש לסמוך על טביעת עין במי שיש לו פה צדיק שאינו משנה בדבורו. נון"ן צדי"ק במלואן בגימטריא ש"י רמז כי צדיק באמונתו זוכה לש"י עולמות כמ"ש עתיד להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות והיינו ע"י הענו' כמ"ש וענוים ירשו ארץ ארץ העליונה.

קוף קדוש ריש רשע. שין שקר תי"ו אמת לכאורה תימה דמה ענין זה אל זה גם אין להן ענין לדרשא קמייתא.

ונרא' לפ' לפי שהוא ית' קודם שברא העולם ברא תחילה אותיות התורה דהיינו האלף בית כידוע ובהן ובשבילן ברא את העולם וכיון דמריש הא"ב עד כאן ורין האותיות על שהוא ית' חפץ לזכות את בריותיו שיעסקו בתורה ובג"ח ויתן להם שכר טוב בעה"ז ובעה"ב משמע לכאורה שעל דרך זה היתה הבריאה בהכרח ואנחנו רואים בעינינו שאין הדבר כן שהרי רוב העולם הולכין בשרירות לבם אחרי ההבל והתוהו לכ"ק קוף קדוש ריש רשע פירוש אל יעלה על דעתך שברא העולם באותיות הללו להיות כן דוקא בהכרח שלא הכריח הוא ית' את ברואיו כלל והרשות נתונה לכל אדם לעשות טוב או רע כדאי' בפ"ק דבתרא שהוא ית' ברא צדיקים וברא רשעים ברא העה"ז וברא העה"ב אלא קוף קדוש פ' אתי לאשמעי' שכל המקיים פ' האותיות דא"ב ג"ד וכו' כמות שהן סדורין עד כאן דהיינו שכל עסקיו בתורה ובגמילות חסדים ופורש עצמו משיבושי העה"ז קדוש יאמרו לו לשון קדושה בכ"מ היינו פרישה כמו קדושים תהיו הוו פרושין מן העריות הרי את מקודשת לי פ' מופרשת מכל אדם ומיוחדת לי וזה טעם ק' ק' ק'ה' צבאות כי הוא ית' מופרש ונעלם מכל ג' עולמות עליון ותחתון ותיכון.

ולפי שהוא ית' נמי ברא עולמו כדי ליתן תורה לישראל ולעשות עמהם חסד בעה"ז ובעה"ב כמ"ש עולם חסד יבנה לכך ההולך בדרכיו ומקיים כוונת האותיות דא"ב ג"ד שעוסק בתורה וג"ח הרי הוא קדוש כמוהו יתברך כביכול ונעשה לו מרכבה וכמ"ש והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' מה הוא קדוש אף אתה וכו' ולכך מתדבק בו לבסוף שנאמר חמים תהיה עם ה' אלהיך.

ריש רשע פ'י וכל הרוצה ללכת בשרירות לבו אחר תאות העה"ז ואינו מקיים כוונת האותיות דא"ב ג"ד וכו' הרשות בידו ואין מוחה בו והרי הוא רשע ומתדבק בסטרא דסמאל הרשע שהוא השטן הוא היצה"ר שנקרא רשע כמ"ש צופה רשע לצדיק ודרשו חז"ל על היצה"ר. מ"ט מהדר אפיה דקוף מריש אמר הקדוש ב"ה אין אני יכול להסתכל בפני רשע לפי שכשהוא יתברך מסתכל בפניו מתמלא חמה וכעס כמ"ש וירא ד' וינאץ וגו' ופירש"י ז"ל לישנא מעליא נקט שאחוריו של ריש לגבי קוף שאין הקדוש ברוך הוא רוצה להסתכל בפני רשע משמע דאחוריו מסתכל וטעמא נראה משום דדוקא על פניו שריא רוח מסאבא ע"י שרטוטי העונות הנרשמין על פניו על כן אינו רוצה להסתכל בפניו דוקא וזה טעם מה שאמרו אסור להסתכל בפני רשע כי גורם לעצמו מדת השכחה ע"י רוח הטומאה שהוא מושך ממנו אבל המסתכל בת"ח וצדיק כיון שמעשיו הטובים חקוקין על פניו כמ"ש הזוהר בפרשת ואתה תחזה לכך המסתכל בו זוכר נשכחות טוב לו כי מושך ממנו עליו רוח קדושה וכמ"ש גבי דוד המלך שכל המסתכל בו היה זוכר נשכחות מדכתיב וטוב ראי.

ועוד דרשעים אפילו בחייהן קרוין מתים והמסתכל בפני מת קשה לשכחה משום רוח מסאבא שעליו אבל דוד המלך חי הוא וכמ"ש דוד מלך ישראל חי וקים לכך ראיית פניו טוב היה לזכרון וכדי שלא יאמר הרשע בלבו אבדה תקותו ואין לו תקנה עוד לכך קאמר ומאי טעמא מהדרא תגיה דקוף לגבי ריש אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי לישנא דכמותי קשה ולא שייך למימר הכי אולי רמז הוא שלא יחשוב הרשע שגם אם יעשה תשובה לית ליה תקנה גמורה ויהיה כפוף ושפול בעה"ב מפני עונותיו הראשונים ויתבייש שם לפני הצדיקים לכך קאמר כמותי רמז לכתר עליון למעט מכל וכמ"ש במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד.

וטפי נראה לפי שאמר קוף קדוש ריש רשע. וכיון שהוא יתברך קדוש בכל מיני קדושות ונעלם ומופרש מכל שלשה העולמות לכך מלאכי השרת מכתירין אותו בשלש קדושות כתר בכל יום ואומרים קדוש קדוש ק' דענין קדושה היינו פרישה והוא ית' נותן מהן שתיים בראש בניו כדאית' ריש קדושי' רבה והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' משל לבני מדינה שעשו שלשה כתרים למלך וכו' כך בכל יום העליונים מכתירין אותו ג' עטרות וכו' וטעם שני כתרים שהוא ית' נותן להם לישראל נראה לפי שישראל מצווין להיות מופרשין ומובדלין בעה"ז שתי פרישות כחו שנאמר קדושים תהיו ופירש"י ז"ל מן העריות ומן העבירות והרמב"ן ז"ל פ' מן המותרות ימעט במשגל ויקדש עצמו מן היין וכיוצא בהן ונראה שהתורה בא להזהיר בקדושים תהיו על שניהן דתרוייהו בכלל קדשה נינהו שהפורש עצמו מדברים האסורים ומיותרות ההיתר קדוש יאמר לו שהמלאכים מכתירין אותו יתברך בג' כתרים נגד ג' פרישות נראה דהנזיר כיון שמפריש עצמו מן היין המותר לו לכך כתיב לגביה לאביו ולאמו לא יטמא כי נזר אלהיו על ראשו כל ימי נזרו קדוש הוא לה' לכאורה קשה היאך יתכן לומר שיש לו על ראשו נזרו ית' אלא לפי שהמלאכים מחמת קדושתו ופרישתו יתברך מכתירין איתו בג' כתרים כדפ'י' לכך גם הנזיר כיון שמפריש עצמו מדבר המותר לו הוא יתברך חוזר ומכתירו מאותן הכתרים שהמלאכים מכתירין אותו מחמת פרישתו נמצא כי נזר אלהיו על ראשו הוא והיינו דמסיים הכתוב כל ימי נזרו קדוש הוא לה' פירוש כיון דגם הנזיר קדוש הוא

ופרוש לכן ראוי להשתמש בכותרו ית' ושמה היינו דנקט קרא נזר אלהיו ולא נזר אלהים לפי שהוא ית' מיחד שמו עליו והיינו דקאמר מ"ט מהדרא תגיה דקוף לגבי ריש אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי דכיון שהקוף רמז לקדושתו ית' וע"י קדושתו נותנין לו המלאכים כתר בראשו לכך יש תג על הקוף לצד הריש לומר לו שאם יחזור בו ויהיה פרוש מן העבירות ויעשה תשובה ותענית ויפרוש עצמו אפ"ל מן המותר לו אז יקשור לו כתר כמותו כי מאותן הכתרים שמכתירין אותו המלאכים מחמת פרישתו יכתירנו שכן דרכו ית' ליתי שתיים מהן בראש בניו כשמפרישין עצמן ולכך נקט כמותו כמו שהוא מוכתר מחמת פרישתו ומכתירו יכתירנו ומ"ש כרעיה דקוף תלויה דאי הדר ביה ליעול וליזול בהך מסייע ליה לר"ל וכו' דאמר הבא לטהר מסייעין אותו כו' וכה"ג איתא במנחות דלהכי נברא העה"ז בה"א וכו' וענין הסיוע דהנך פיתחי נראה לפי שאמרו חז"ל במס' יומא היכי דמי בעל תשוב' כגון שבא דבר עבירה לידו פעם ראשונה ושניה ופירש הימנה מ וי ר' יהודה ובאותו מקום ובאותה אשה ובאותו פרק משמע דבכה"ג הוי חשובה גמורה לפי שחוזר ונכנס באותו פתח שינא ממנו דהיינו באותו מקום ובאותה אשה שנכשל בה כבר דאז יצרו מתגבר עליו והוא חוזר וכובש יצרו ואשמעי' הכא שהוא ית' מסייע ליה לבעל תשובה ופתח לו פיתחא אחריתי ליכנס בה אפילו שלא במקום שיצא ממנו לאשמעי' שכל החוזר בו ועושה תשובה אע"ג דלא הוי באותו מקום ובאותה אשה מקבלין אותו.

שין שקר תי"ו אמת פי' ע"י אות השין נגמר תיבת שקר דלא משכחת לה מריש הא"ב עד השין אותיות שקר נמצא דהשין גומר מלת שקר וכן תיו אמת דלא משכחת לה אותיות אמת עד שבא אות תיו וגומר והיינו דאיתא בב"ר ויסגור בשר תחתנה מתחילת הספר עד כאן לא כתיב סמ"ך דכיון שנבראת חוה נברא שטן עמה דאות סמ"ך לחוד רמז לשטן דלא משכחת לה אותיות שטן בא"ב עד שבא אות סמך וגומר והענין קאי לעיל דקאמר קוף קדוש ריש רשע דהיינו שהרשות נתונה לכל להיות קדוש או רשע א"כ שמה יעלה על לב אדם לקנא בעושי עולה שהולכין ומצליחין בהאי עלמא וכמו שכתוב מדוע דרך רשעים צלחה ויאמר בלבו מה לי לצרה זאת להמית עצמי על דברי תורה כך נותן להן לישראל שתי כתרים נגד שני פרישות שהן מפרישין עצמן כשם, ומע"ט מוטב ללכת בדרך רשעים ומצליח גם אני לכ"ק שין שקר תיו אמת פירוש הקב"ה ברא שתי עולמות העה"ז והעה"ב העה"ז נקרא עולם שקר והעה"ב עולם של אמת כדאי' בויקרא רבה פכ"ו כשהעלה שאול את שמואל וא"ל ויתנה לרעך לדוד א"ל ולית הלין מלייה קדמייתא דהוית אמרת לי כד הוית גבי ונתנה לרעך הטוב ממך א"ל כד הויןא גבך הויןא בעולם דשקר והוית שמיע מיני מילין שקרין דהויןא דחיל מינך וכדון אנא בעולם דקושטא ולית את שמיע מיני אלא קושטא וכו'.

ונראה דהה"ד על מה שוא בראת בני אדם דכל טובות שיש לו לאדם בעה"ז שוא ושקט נינהו דהיום בכאן ומחר בקבר אבל טובות העולם הבא אמת הן שאין להן קץ ותכלית וקאמר הקב"ה לצדיק אל תקנא ברשע כי טוב לו בעה"ז כי כחציר מהרה יבלה דעה"ז עולם שקר הוא דלא קאי אבל העה"ב עולם של אמת הוא קאי לעולמי עד ואין לו הפסק והיינו דקאמר ומ"ט שקרא אחדא כרעא קרי ואמת מלבן לבוני שקרא לא קאי קושטא קאי.

ונראה דלהכי נקט לישנא דמלבן לבוני כמ"ש בפרק המוציא יין לבנים לבני בנים כך האמת דהיינו שכר רוחני קאי לבני בנים עד סוף כל הדורות כמ"ש נוצר חסד לאלפים וזכות אבות עדיין קיימה וזהו שנאמר ורב חסד ואמת וסמיך ליה נוצר חסד לאלפי'. וכיון דאותיות שקר רמז לעה"ז ואמת לעה"ב לכך אותיות שקר קודמין לאותיות אמת בא"ב כמו שעה"ז קודם לעה"ב.

ונראה דלהכי אותיות שקר אין עומדין כסדרן בא"ב שין באחרונה כי בזה העולם אין סדר דעליונים למטה ותחתונים למעלה כהיא דבריה דריב"ל שראה עולם הפוך אבל אותיות אמה עומדין על הסדר כי בעה"ב הכל יושבין על הסדר קטן וגדול שם הוא קושטא קאי שיקרא לא קאי נראה דהיינו הא דאיתא בפירקין א"ר טבות זימנא חדא איקלע לאתרא דשמה קושטא ולא הוי משני בדבוריהו ולא הוה מיית אינש מהת' בלא זימני' כו' טעם הענין נראה לפי שהאמת יש לו קיום ולכך הוא מקור חיים כמ"ש ירמיה וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ובברכת התורה יסדו אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע וכו' חזקיה בחליו כשהתפלל על חיי התחיל ואמר זכור אשר התהלכתי לפניך באמת כי ממנו תוצאות חיים ולכך דבר שאינו מתקיים קרוי שוא ושקר כמ"ש על מה שוא בראת בני אדם סיפא דקרא מי גבר יחיה ולא יראה מות.

וזהו שנאמר וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו הוא מעין המתקיים ומוציא מים בלי הפסק אבל מעין הפוסק מיקרי מים כזבים כיון שאין לו קיום ומהאי טעמא נמי מיקרי האי עלמא עלמא דשקרא לפי שלעתיד יתבטל. ומ"ט שקר מרחקא מיליה אמת מקרבא מיליה שקרא שכיח קושטא לא שכיח לפי דרכינו נראה לפי ששכיח הוא ללכת אחר תאות העה"ז דהיינו שקרא כי זה כמעט רוב כל האדם אבל ההולכין לקנות האמת דהיינו העה"ב לא שכיח כי אם יחידי הסגולה כידוע ועוד נראה שקרא שכיח שבקל יכול אדם לקנו' תאות העה"ז כשרוצ' לרדוף אחר הממון והולך ונושא ונותן תמיד כמו שכתוב ויד חרוצים תעשיר אבל העה"ב קשה לקנותו שאין אדם קונה העה"ב אלא בטורח גדול שאין פעולת האדם ומעשיו חשובין למתן שכר גדולה כזה אלא אם כן ממיט עצמו על דברי תורה ומדקדק הרבה במעשיו ועוד שהטרדות שבעולם הזה מונעות את האדם מלקיים המצות וכמ"ש הרמב"ם ז"ל.

ולפי שאמרו חז"ל דברי תורה כפטיש יפוצץ ס"ע הן לכ"נ לפרש טעם אחר דלהכי שיקרא מקרבין מיליה לפי שכל תאות זה העולם קרובים הם וסמוכין זו לזו בבת אחת דהיינו בני חיי ומזוני עושר וכבוד וכל שאר קנינים המדומים כולם בחד זימנא נינהו אבל שכר העה"ב מרחקין מיליה לפי ששכר העה"ב יש בו ג' חלקים רחוקים זו מזו ואינם בזמן אחד כמ"ש בתפלה אין כערכך ה' אלהינו בעה"ז ואין זולתך מלכנו לחיי העה"ב אפס בלתך לימות המשיח ואין דומה לך לתחיית המתים הרי שאין לטובת העולם הזה אלא זמן אחד ולשכר העה"ב שלשה זימניה ימות בן דוד תחיית המתים ועולם הבא וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות תשובה דעה"ב לאו שאינו מצוי עתה וכו' אלא מצוי הוא שנאמר אשר צפנת ליראיך ולא קראו עה"ב אלא לפי שאותן החיים באין לאדם אחר המיתה וכו' נמצא דרחוקין הן זו מזו אחר מיתה ובן דוד ותחיית המתים לכך אמת

שהוא רמז לעה"ב אותיותיו רחוקין זו מזו רמז לדבר זה אמת נוטריקון אחר מיתת משיח תחיית המתים.

את בש אותי תיעב וכו' עד קרנוהי לא אגדע עתה בא הוא ית' להוכיח את הרשע הנזכר ההולך בשרירות לבו ואינו עושה לא תורה ולא ג"ח הכתובים ברישא ואדרבא מונע מלעשות לכך קאמר אותי תיעב אתאווה לו על דרך דאיתא במדרש וכן פירש"י ז"ל בפרשת בחקותי ואם לא תשמעו לי ולא תעשו ואם בחקותי תמאסו לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי קא חשיב קרא שבעה עבירות שעושין אחת גוררת חברתה עד כולן ואלו הן לא למד ולא עשה מואס באחרים העושין שונא את החכמים מונע את אחרים כופר במצות כופר בעיקר והכא לא קחשיב אלא ארבע מנייהו דהיינו ד' אחרונות אבל שלש ראשונות דהיינו לא למד לא עשה מואס באחרים העושין לא קחשיב משום דבכלל ארבע אחרונות נינהו ועוד דשלש ראשונות אינן חמורים כ"כ אבל ד' אחרונות ראשי העבירו נינהו דאין לך רשע גדול ככופר בעיקר ושונא את החכמים דהוה ליה אפיקורס כדאמרי' בפירקין איזהו אפיקורס וכו' וכופר במצות דהוה ליה כופר לכל התורה ומונע את האחרים כאחז שאחז דלתות בית המדרש ולא קחשיב להו הכא על הסדר דהתם אלא כסדר חומרתן דחמירה טפי חשיב ברישא ולכ"ק א"ת אותי תיעב כו' נגד כופר בעיקר אמר אותי תיעב שכל כך הרבה לפשוע עד שתיעב אותי וכפר בי אתאווה לו בתמיה לפי שנ' את ה' האמרת וה' האמירך ותרגומו חטבת לכו אהבה ותאווה וכמ"ש כמים הפנים לפנים כן לב האדם וכו' דהא בהא תליא וכיון דרשע זה מרוב שנאתו הוא כופר בי א"כ היאך אתאווה לו.

ועוד נראה לפי שהוא יתברך מתאווה תמיד להצדיק את הרשע כל שלא הרשיע כל כך מבקש לו זכות ומסייע לשוב וכמ"ש הצופה לרשע וחפץ להצדיקו שנאמר ה' חפץ למען צדקו אבל רשע זה שתיעב אותי עד שכפר בי היאך אתאווה לו להצדיקו והיינו הא דכתיב לא יאבה ה' סלוח לו אבה הוא לשון תאווה אביון שתאב לכל ואמר שהוא יתברך לא יתאווה לסלוח לרשע זה נגד מה שהו) שונא חכמים דהיינו אפיקורס אמר בי לאחשק שמי יחול עליו ידוע כי יש הפרש בין מלת אותי לבין מלת בי כי אותי היינו ית' עצמו אבל בי היינו במי שהוא דבוק בו ית' וכמו שנאמר ולדבקה בו ואמרו חז"ל דהיינו תלמידים חכמים הדבוקים בו ית' וקאמר בי לא חשק שאין לו חשק בתלמידי חכמי' המדובקי' בי שהוא שונא את החכמים וא"כ הילך יחול שמי עליו לצאת ממנו זרע כבר ת"ח על דרך שאמר יעקב והיה ה' לי לאלהים ופירש"י ז"ל שיחול שמו עלי שלא ימצא פסול בזרעי שנא' להיות לך לאלהי' ולזרעך ורשע זה כיון שהוא שונא חכמים לא יתכן שיחול שמי עליו לצאת ממנו בנין רבנן וזרע כשר וכמו שאמרו חז"ל דמאן דנחיים רבנן הוה ליה בנין רבנן וכו' ומשום דברישא גבי צדק נקט והן אותך דהיינו בבנים יקרים כדפי' לכך נקט גבי רשע איפכא ועוד נראה שבכל מקום שחל עליו שמו ית' יש ברכה כמ"ש ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ואמרו חז"ל תיכף לתלמידי חכמים ברכה שנ' ויברך ה' אותך לרגלי וכיון דרשע זה אינו חושק בי דהיינו בתלמידי חכמים היאך יחול שמי עליו להיות בכלל ברכה ומשום דגבי צדיק נקט וזן אותך דהיינו ברכת ה' נקט גבי רשע איפכא.

ג"ר גופו טמא ארחם עליו לפי פשוטו נראה דקאי אפושעי ישראל בגופן דהיינו בעריות כדאיתא במסכת ר"ה פ"ק פושעי עובד כוכבים ומזל ת בגופן אמר רב בעבירה וכתבו התוס' שם דהיינו בעריות ואיסור עריות בכלל טומאה ה א דבסוף פרשת עריות כתיב אל תטמאו בכל אלה והן נדונין בלא רחמים כדאיתא התם שיורדין לגיהנם ונדונין שם שנים עשר חודש ואח"כ גופן כלה ונשמתן נשרפת וכו' לאפוקי שאר פושעי ישראל שיש להם תקנה כדאי' בריש עושין פסין דנחית אברהם ומסיק להו לכולהו חוץ מאותן שבאו על העריות דלא מבשק' להו לפי שנמשך ערלתן והיינו דקא' גופו טימא ארחם עליו דכיון שטימא גופו בעריות אינו ראוי לרחם עליו ולהוציאו מו הגיהנם דלא מבשק' ליה אברהם כיון דנמשך ערלתו.

ומשום דבשעה שנימול אברהם ניתוסף לו ה"א על שמו ונעשה בגימטריא רחם חכה אז להיות יושב על פתחו של גיהנם לרחם על בניו להוציא משם כל מי שנימול שנאמר והוא יושב פתח האוהל כחום היום ודרשו חז"ל על פתחה של גיהנם לכך נקט הכא לישנא דארחם עליו. ולפי דרכי נראה שה א נגד מה שכופר בכל המצות שלא נצטוו לפי שהמצות בכלל הן נגד הגוף רמ"ח אברים נגד רמ"ח עשין שס"ה גידין נגד שס"ה לאוין וזהו שאמר הכתוב גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו שכל האברים נכתבין בספרו ית' דהיינו בספר התורה שכל המצות שבי הן נגד אבריו וגידיו של אדם וכו' שס"ה ימות השנ' הם נגד שס"ה גידין וזהו שאמר ימים יוצרו וגו' ולכך כל העוסק בתורה ובמצות מטהר ומזכך את גופו על ידיהן והכופר בהן ואינו מקיימן מטמא את גופו והיינו מה שאמרו חז"ל הבא לטה' מסייעין אותו והבא לטמ' פותחין לו ולכך קא' גופו סימ' ארחם עליו דכיון דרשע זה כופר ועובר על כל המצות ואומר שלא צויתים ובזה הוא מטמא כל גופו רמ"ח אבריו שס"ה גידיו וא"כ היאך ארחם עליו ונקט לישנא דארחם עליו על דרך שיסדו לומר בסליחות הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלך לפי שדרך האומן לרחם ולחוס על כלי שעמל בו שלא לשברו כך האדם נעשה בעמלו ית' כביכול בידיים ולא במאמר לכך אנו מבקשין שהוא ית' ירחם על גופינו ולזה קאמר גופו טימא ארחם עליו שאין הא מן מרחם על כלי כשהוא מקולקל כבר ולא יצלח לכל דבר דדוקא כל עוד שיש לו תרופה מתקנו אבל כשהוא מקולקל לגמרי אינו חס ומשברו כך רשע זה שטימא בל גופו ע"י כפירת המצות ואני ארחם עליו.

וגם רמ"ח אותיות רחם לומר לך שכל המקיים רמ"ח מצות עשה הוא ית' מרחם על רמ"ח אבריו ורשע זה שטימא גופו דהיינו רמ"ח אבריו ואומר שלא צויתי רמ"ח מצות ואני ארחם עליו. ונגד מה שמונע גם אחרים מעשות כאחזו שאחזו דלתות בית המדרש קאמר דלתותי נעל קרנוהי לא אגדע דלא דיו שאינו עושה בעצמו אלא שנועל דלתות בת כנסיות ובתי מדרשות לעכב גם על אחרים שלא יכנסו וא"כ קרנויו לא אגדע פי' היכולת ושררה שיש לו על אותן האחרים.

ויותר נראה לומר דקאי אדלעיל דקאמר מ"ט כרעיה דקוף תלויה דאי הדר ביה לעייל בהך ולעיל בהך וכו' וקאמר נמי מ"ט מהדר תגא דקוף לגבי ריש אמר ה' דאי הדר ביה באותן דלתות אני קושר לו כתר וכו' לזה קאמר דלתותי נעל דלא הדר בתשובה ולא

עייל באותן דלתת שבקוף אלא נעל אותן ואם כן האיך אקשור לו כתר כמותי אדרבא קרניו אגדע.

ד"א לפי שנאמר פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד פ' כיון שעסק בתורה וגמילות חסדים דפזרנת. לאביונים היינו ג"ח וצדקתו עומדת לעד שגורם לעסוק בתורה ומשאיל ספרים לאחרים כמו שדרשו חכמינו ז"ל הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד זה המשאיל ספרים וכו' לכך קרנו תרום בכבוד כדאמר' לעיל וקושר לו כתר וכו' וקאי ארישא דמלתא דאיירי במי שעוסק בתורה וג"ח וקאמר השתא דרשע זה שנועל דלתותיו לפני העניים ולפני הלומדים וא"כ אין ראוי להרים קרנו אלא קרנותיו אנדע והיינו דכתיב בסיפא דקרא רשע יראה וכעס שיניו יחרוק וגו' על גדיעת קרניו והרמת קרן צדק ע"כ מדת הרשע ם אבל מדת צדיקים וכו' לפי שהזכיר לעיל לצדיקים ורשעים דקאמר קוף קדוש ריש רבע לכך דריש לה אתרוייהו.

את בש את ביש מלעשות עבירה לכך תזכה לגור בדוק פי' בשמים דהיינו בגן עדן שלמעלה כמו שאמרו חז"ל ובושת פנים לג"ע. ונראה דלהכי נקט גבי רשע לשון נסתר אותי תיעב ולא נקט תיעבת וכן בי לא חשק ולא קאמר לא חשק ז לפי שהוא יתברך ך אינו יכול להסתכל בפני רשע ולדבר עמו פה אל פה לכך נקט ל' נסתר כאלו מדבר שלא בפניו אבל גבי צדיק נקט ל' נכח את בוש לפי שהוא ית' רואה ומסתכל בו כאלו מדבר עמו פה א.

פה.

ה"ץ ו"ף אם אתה עושה כן חציצה. הוי בינך לאף משום דקודם לכן דריש ד"ק על הרש נים קרניו אגדע והיינו ע"י האף שנאמר גדע בחרי אף כל קרן ישראל לכ"ק על הצדיק שיהיה חציצה בינו לבין האף.

ענין חציצה נראה ע"ד שפירש"י ז"ל בפרשת בשלח ובר ח אפך נערמו מים כביכול כמו אדם שיוצא וצא רוח מנחיריו בעת אפו וזהו ותהלתי אחטם לך כמו אנקה בחטם אשים חטם באפי שלא תצא הרוח וזהו ענין החציצה שאינו מניח את הא לצאת והיינו הא דכתיב ועתה הניחה לי ויחר אפי לפי שתפלתו של משה גרמה שלא יצא האף מן החוטם ובש"א כתב דלהכי אתרו על רבן גמליאל בעל החטם אני מבקש לפי שגרם להיות חטם וחציצה לפני האף שלא יצא.

מיהו תימה מידי אף כמ"ש ו"ף כתיב בוי"ו ונר' לפי שהפ"א פשוטה לחודא רמז לאף כמ"ש מפרשי התפילות ריש תפילת י"ח דלהכי לא אמר' שום ו"ף בתפילת י"ח שכל המתפלל איתה ניצל מן זעף קצף שצף רשף נגף אף משמע שכף' לחודא רפז לאף ולהכי כל המחבלין משיימין בף' וכולן בכלל אף נינהו לפי שיוצאין מן החוטם שהיא האף כמ"ש בשערי אורה ולכך בכל מקום כתיב וחרה אף ה' ויחר אף ה' לפי שכל מיני משחיתין כלולין בו כיון שיוצאין מן האף והיינו הא דכתיב ארך אפים ואמרו חז"ל משל למלך שיש לו שני לגונות קשות וכו' כך אף וחמה וכו' הרי בהדיא דחמה בכלל אף הוא וטעמא כדפירשתי והיינו דנקט ו"ף כי ששה מיני אף נינהו הנה דקא חשיב להו התם זעף ק"ף שצף רשף נגף אף.

ועוד דביחזקאל גבי חורבן כתיב והנה ששה אנשים יוצאים ואיתא בפרק במה בהמה מאן נינהו ששה אנשים אמר רב חסדא קצף אף וחמה משחית משבר מכלה לכך נקט ו"ף ו' מיני אף נינהו וכיון דהף לחודא היינו אף ושש פעמים אף עולה למספר שק"ף נר' דלכך ל' השקפה בכ"מ לרעה רמז הוא לאלו ו' מירי אף שהוא ית' מכה בהן ולשון השקפה כמו משקוף שהדל' מכה בו.

ולהכי גבי מתנו' עניי' כתיב השקיפ' ממעון קדשך משו' דגדול מת ות עניי' שכל ו' המשחיתין נהפכין לטובה בה כמו שנ' מתן בסתר יכפה אף דהיינו ו' אפין. ולכך גגי סדום כתיב וישקיפו על פני סדום רמז הוא לאלו ו' מיני אף במספר שקף כי סדום נהפך באף שנא' כמהפכת סדום ועמרה אשר הפך ה' באפו ולהכי אמר אברהם האף תספה צדיק ופירש"י האף ישיאך וכו' והי נו לפי שלא החזיקה יד עני ואביון לכך גברה עליהן האף.

ועוד נראה דהה"ד ה' משמים השקיף לראות היש משכיל רמז למה שנאמר אשרי משכיל אל דל ולהכי נקט לשון השקפה שאם אין משכיל אל דל שש אפין באין דמתן בסתר יכפה אף ונראה דלהכי כתיב השקיפה ממעון קדשך מן השמים דגדול כח מתנת עניי' שכל שש המבחייתים נהפכין לטובה וכמ"ש בסתר יכפה אף.

זע חס טן ואי אתה מזדעזע מן השטן לכאור' יש לדקדק דהחית היא מיותרת לפי פשוטו נר' דה"א וחי"ת מתחלפין בלשון כמו הץ חץ והוי כאלו כתיב זע השטן ועוד נראה שהוא רמז להא דאיתא בפ"ק דעובד כוכבים ומזלות דמ"ה שהוא השטן כולו מלא עינים וחרבו שלופה בידו וכיון שהאדם רואה אותו מזדעזע כדאשכחן גבי דוד כי נבעת מפני חרב מלאך ה'.

ואיתא תו התם דמלאך המות בשעת מיתה שוחט את האדם בשחיטה ממש דקאמר התם דההיא טיפה מרה מחתכת את הסימנים וא"ת רמז לשחיטה ושבירה כדאיתא ר"פ השוחט דיליף שחיטה מן הצואר מדכתיב וזבחת ממקום שזב חטהו ופירש"י שברהו והיינו דאמר זע חש טן שאינך צריך להזדעזע מהי"ת דהיינו משחיטתו ושבירתו של שטן כי מיתתך תהיה בנשיקה על פי ה'.

ונראה דה"ץ מושך עצמו ואח עמו כאלו כתיב הץ אף זע חש טן פ"א תהיה לך חציצה מזעזעו של שחיטת השטן. ים כל אמר שר של גיהנם לפני הקב"ה לים כל כיון שרואה שר של גיהנם שהוא ית' מאשים ומוכיח את הרשעים כדאמר לעיל אותי תיעב וכו' התחיל לבקש ממנו יתברך את שלו.

ולפי שיש שלשה ראשי עבירות החמורו' מכילן והן עובדי כוכבים ומזלות גילוי עריות ושפיכות דמים כידוע והן הן יורדי גיהנם בלי ספק כדאיתא במדרש רות רבה שרי עובדי כוכבים ומזלות עתידין לקטרג ולומר רבון העולמים אלו עבדין כוכבים ומזלות ואלו עובדין כוכבים ומזלות אלו מגלין עריות ואלו מגלין עריות אלו שפכו דמים ואלו שפכו דמים אלו יורדים לג"ע ואלו יורדין לגיהנם אותה שעה סניגרון של ישראל משתתק וכו' התחיל לקטרג על העריות תחילה לפי שנפשו של אדם חומדן יותר מכל העבירות כמ"ש לא עבדו ישראל כוכבים ומזלות אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסיא.

אע"ג דעובד כוכבים ומזלות חמירא טפי וזהו שפתח ואמר לים כל נראה דלהכי כינה עתה את הגיהנם בכם ים רמז הוא לבור של גיהנם דהיינו חללה של גיהנם דשם ים נאמר על הבור לא על המים שבתוכו שנאמר כמים לים מכסים משמע דה ים מכסים את הבור דהיינו חילו שנקרא ים וכתיב נמי מי הים.

ולמקוה המים קרא ימים תרגם אנקלוס ולבית כנישת מיא קרא כו' ולהכי גם חללה של גיהנם נקרא ים ונקט הכי לפי שנקרא י שוחה עמוקה זונה פירוש מי שהולך אחר הזנות נופל לשוחה עמוקה דהיינו בגיהנם שהיא שאול תחתית ודהיינו דאמר לים כל קטרג על הזנות ובקש שירדו שם כל העולם אפילו ישראל כי גם המה נכשלים בעריות.

השיב הקב"ה אח"כ אחוס על ישראל בניאוף לפי שהם בועטים בניאוף נואף תרגומו גייפא. ולפי שהניאוף נחלק לג' חלקים אחר מיתת ב"ד כגון אשת איש זכור ובהמה וכיוצא בהן ב' כריתות כגון אחותי דודתו וכיוצא בהן ג' חייבי לא ין כגון פנויה ושפחה כותית וכיוצא בהן דלית בהו אלא לאו דלא יהיה קדש וישראל נקיים הם מכל ג' חלקים הנזכרים לכך נקט ג"פ דכים במ כנים הם צדיקים הם ונקט צדיקים ע"ד שכתב הזוהר דמאן דנטר האי ברית צדיק מיקרי וזהו יוסף הצדיק על דנטר בר ת דיליה וכמו שכתב צדיק יסוד עולם וכן דכים וכנים ודהיינו דאמר ליה הל"ק אין לך חלק בהן פירוש אפי' חלק אחד מג' חלקים הללו אין לך בהן כי נקיים הן משלשתן.

אחר כך קטרג על עובדי כוכבים ומזלות וזהו שאמר ומ"ר זשנ"ת רבש"ע זנני מזרעו של שת כי בשעה שברא הקב"ה את עולמו לא היתה שום עבודת כוכבים ומזלות בעולם כי כולם עובדי השם היו עד שבא אנוש בן שת תפח רוחו הוא אשר התחיל בעבודת כוכבים ומזלות ופיתה כל בני דורו שנאמר אז הוחל לקרא בשם ה' דהיינו שמות העצבים בשמו של ה' לעבוד כוכבים ומזלות כדפירש"י ז"ל שם וממנו נתפשט לכל העובדי כוכבים ומזלות וכמו שהאריך בזה הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות עובדי כוכבים ומזלות ודהיינו מה שאמרו מלאכי השרת לפניו יתברך מה אנוש כי תזכרנו פירוש מאחר שכוונת בריאת עולמך לכבודך היה שיכירו וידעו הבריות גדולתך זכור באנוש שהתחיל לכפור בך וממנו נתפשט לכל העולם דמשום איהו לחוד לא היו מקטרג מ.

ולהכי נקט זנני מזרעו של שת דהיינו אנוש אשר החל לעבוד כוכבים ומזלות ונתפשטה הימנו לכל העולם ונמצא גם ישראל בכלל חס ושלוה ולכך כתיב נמי וקרקר כל בני שת דהיינו ע"י אנוש שהתחיל בה והטעה את הכל השיב הקב"ה להיכן אוליכם לגן הדס לפי שישראל כיון שאינם עובדים כוכבים ומזלות משולים בין העובדי כוכבים ומזלות כמין הדס שבזמן שיש עובדי כוכבים ומזלות בעולם אז מי שאינו עובדה נמשל להדם כדאיתא בפירקין בשעה שהשתחוו ישראל לעבודת כוכבים שהקים נבכדנצר כתיב והנה איש רוכב על סוס אדום בקש הקב"ה להפוך את העולם לדם ולחשך כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה נתקרה דעתו שנאמר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה והטעם נר' לפי שאין ההדס כשר אא"כ קיימי תלתא תלתא טרפא בחד קינא כדאיתא בסוכה והוא רמז לאצהותו ויחודו ית' ע"ד היה הוה ויהיה ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים וזהו בחד קינא כי ג' הויות יסוד אחד להן ולכך אמר אוליכם לגן הדס כיון שישראל מקבלים עליהם עולו ית' ויחזרו שההדס נמשל בו ובמדרש רבה

פ' אמר ענף עץ עבות זה הקב"ה והיינו ע"ד רמז כדפיר' מיהו על דרך הפשט נראה דלהכי נקט והוא עומד בין ההדסים לפי שתלת צדיקים היו שלא עבדו עבודת כוכבים ומזלות באותה שעה דהיינו חנניה מישאל ועזריה דומיא דתלת טרפי דהדס בחד קינא, אח"כ קטרג על שפיכות דמים והיינו דאמר העיוף רבש"ע עיף אנכי עיף לשון חולשות ועייפות פ' עיפה ותאבה נפשי להורגים וכמ"ש כי עיפה נפשי להורגים כדפירש"י ז"ל גבי עשו שאמר כי עיף אנכי מרציחות כמ"ש עיפה נפשי להורגים ורוצה שגם ישראל ירדו לגיהנם בשביל כך.

מיהו קשה עף מבעי ליה ה"ו היתרים למה לי ונראה לפי שאין לך בכל העבירות מה שמקלקל את הבריאה ויישובה של ארץ כו רציחה קו הוא פוגם בה"ו של שם בן ארבע אותיות ע"ד שנאמר ישמחו השמים ותגל הארץ ר"ת שם בן ד' ופ' כי ב"ה מנהיג הוא יתברך צבא השמים וכו"ה מנהיג צבא הארץ לכך הרוצה שמקלקל יישובה של ארץ פוגם ומפריד בו"ה.

ולהכי אשכחן גבי אחאב שהיה שקול מחצה עונות ומחצה זכיות כדאמרין בפירקין לא היה בכל עונותיו שום עון להכריע כף מאזנים זולת הרציחה שעשה בנבות שנאמר ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' ויאמר אני אפתנו פירוש העון שעשה בי יכריע ויגרום לו שאפתנו ויפול ברמת גלעד כדפי' לקמן לפי שהרציחה מקלקל יישובי של עולם ופוגם באותיות ו"ה של שם והיינו דנקט העיוף פירוש עיף אנכי לרוצחים שמפרידין ופוגמין בו"ה של שם.

השיב לו הוא יתברך וצוחק הללו זרעו של יצחק לכך נקט יצחק ולא אברהם דלא מבעיא קאמר לא מבעיא שלא נחשדו על שפיכות דמים אלא אפילו מוסרין נפשיהן להריגה ולשפוך דמיהן על קדושתו כיצחק אביהן שמסר נפשו להריגה ולשפוך דמו על קדושתו דברא כרעא דאבוה הוא והיינו מה שאמרו חכמים ז"ל אם להריגה זכור ביצחק שמסר נפשו להריגה מיהו קשה מדקאמר שאני נותן לך משמע מיד מדלא נקט שאני אתן לך ואם כן אמאי קאמר טר למה ימתין ויש לומר דאותן מקצת רשעים שבישראל העוברים על ג' עבירות החמורות ודאי בני גיהנם נינהו וסופן לירד לגיהנם אלא שהוא ית' מלא רחמים ואינו חפץ באבודן של רשעים לכך רוצה שימתין שר של גיהנם עדיין אולי ישובו תשובה שלימה ויפטרו מעונשן של גיהנם וכי היא דאיתא בפ"ה דמנחות שאמר לו אברהם להקב"ה שמא אם המחנת להם היו חוזרין בתשובה וכו' כי הוא יתברך חפץ להצדיק את בריותיו ולא נבראו אלא א שיכירו את גדולתו ויעבדוהו למען יקבלו שכר טוב בעה"ז ויתן להם חלק לעולם הבא כדתנן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

ומעתה נבוא לפרש פירקין: דף צ כל ישראל כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא והא דקאמר בפרק הנושא נפק בת קול ואמרה כל דהוה באשכבתי דרבי מזומן לחיי העולם הבא אע"ג דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא כתבו התוספות שם דכל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא היינו בלא דין ובלא יסורין.

ובפרק סדר תעניות אלו דקאמר רב ברוקא הוה קאי בשוקא דבי לפט אתי אליהו איתחזי ליה א"ל מי איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי אמר ליה ליכא אע"ג דכל ישראל יש להם חלה"ב יש לפרש נמי ששאלו מי איכא בהאי שוקא. בר עלמא דאתי כמות שהוא

חי עתה בלא דין ובלא יסורין אבל לאחר מיתה המיתה וחיבוט הקבר ועונשו של גיהנם מכפרין ויש לו חלה"ב: ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה בגמרא מפרש טעמא לפי שהוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים מכאן משמע בהדיא דחלק לעולם הבא דנקט ש"ס בכולה דוכתא היינו תחיית המתים ולא היינו עולם הנשמות הבא לאדם אחר מיתתו וכן משמע בפרק שני דייני גזירות דקאמר ודם ענב תשתה חמר אמרו לא כעולם הזה העולם הבא העה"ז יש בו צער לבצור ולדרוך העולם הבא מביא ענבה אחת בקרון או בספינה ומניחה בזויות ביתו וספק הימנו בפטם גדול ועציה מסיקים תחת התבשיל משמע דעולם הבא היינו תחיית המתים דבעולם הנשמות לא שייך למימר ענבה אחת בקרון וכו' וכן משמע ממ"ש התוספות בפ"ק דר"ה גבי הא דקאמר שעשה כיתות ליום הדין דהיינו כשיחיו המתים שכתבו ואף ע"פ שכבר נידונו לאחר מיתתם לגן עדן או לגיהנם מפני הנשמה עדיין יהיה דין אחר אם יזכהו לחיי עולם הבא שהוא קיים לעולם והיינו דבפ"ק דעובד כוכבים גבי קטיעא בר שלום וגבי ר' חנניא בן תרדיון וקלסטנירו וגבי רבי אלעזר בן דורדיא נקט ש"ס יצתה בת קול ואמרה פלוני מזומן לחיי עולם הבא מדנקט לשון מזומן משמע דעדיין אין להן חלק לעולם הבא עד לאחר שיהיו בתחיית המתים.

מיהו קשה ממה שיסדו ביוצר תפילת שבת אין כערכך ה' אלהינו בעולם הזה ואין זולתך מלכנו לחיי העה"ג אפס בלתך גואלנו לימות המשיח ואין דומה לך מושיענו לתח"ה משמע דעה"ב לאו היינו תחיית המתים: וכי אהרן לעולם קיים פירש"י ז"ל כלומר וכי אהרן חיה כל כך שתנתן לו תרומה והלא לא נכנס לארץ ישראל וכו' ופירושו תמוה דאם כן מה הוצרך למימר וכי אהרן לעולם קיים הוה ליה למימר והלא לא נכנס אהרן לארץ ישראל שנותנין לו תרומה ותו לא לכך נראה דכיון דקרא סתמא כתיב ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן משמע דלעולמי עד יתנו לו תרומה כשאר מצות שנוהגים לעולם לכך קא מתמה וכי אפשר לומר כן שיתנו לו תרומה לעולמי עד וכי אהרן קיים לעולם והלא לא נכנס לארץ ישראל שיתנו לו תרומ' כלל כל שכן דלא שייך למימר שיתנו לו תרומה לעולם אלא ודאי לתחיית המתים קאמר קרא דאז יהיה אהרן קיים לעולם ויתנו לו אז תרומה לעולם דבי רבי ישמעאל תנא הא דכתיב לאהרן הכהן סתמא דמשמע דנותנין תרומה לאהרן הכהן לעולם אתי לאשמעי' דלעולם אין נותנין תרומה אלא לכהן חבר דומיא דאהרן הכהן שהיה חבר: דכתיב ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם ואם תאמר והא פשטא דקרא משמע דוקם אלקמיה קאי ומנא ליה למילף מיניה תחיית המתים וי"ל דודאי אלקמיה קאי אלא דקרא יתירא הוא דהוה מצי למיכתב הנך שוכב עם אבותיך וזנה העם הזה לכך דרשי' ליה נמי אדלעיל והוי כאלו כתיב הנך שוכב עם אבותיך וקם וקם העם הזה וזנה.

ולפי זה דוקם קאי אדלעיל ואדלקמיה נרא' דקרא רמז נמי להא דאיתא באיכה רבה שאמר הקב"ה לירמיה בשעת החורבן שילך ויעמוד על שפת הירדן ויקרא בן עמרם עמוד הגיע השעה שאתה מבוקש לפני הקב"ה וכן עשה העמידו למשה והיה צועק ובוכה וכו' לכך קאמר הנך שוכב עם אבותיך וקם וקם העם הזה וזנה בישרו הכתוב שיעמוד ויקום מקברו בשעת החורבן וזה שאמר וקם העם הזה וזנה וגומר ועזבתים והסתרת פני והיה לאכול הודיעו שיקום מקברו בשעה שיהיה העם לאכול דהיינו שעת החורבן

דכולי קרא בחורבן אייר: שפתותיו דובבות בקבר לפי ששכר תורה ומצות בהאי עלמא ליכא אלא בעולם הנשמות מקבלת הנשמה שכרן אבל הגוף שהוא קבור בעולם הזה אינו מקבל שכר עד זמן תחיית המתים כשאומרים הלכה בשמו בעולם הזה אז אפילו הגוף הנקבר בעולם הזה מקבל שכר ששפתותיו דובבות ויש לו הנאה בזה שדומה כאלו הוא חי והיינו דאמר דוד המלך אגורה באהלך עולמים ואמרו חז"ל שבקש שיאמרו הלכה בשמו בעולם הזה דכשנשמתו בישיבה של מעלה ושפתותיו דובבות בקבר כאלו הוא חי נמצא שבשעה אחת דר בשני עולמות ולכך כתיב אגורה באהלך דהיינו בישיבה של מעלה ובישיבה של משה שאין לג להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה עד שאמר להם מקרא זה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם קצת תימה דמייתי האי קרא דפרשת עקב ולא מייתי קרא דלעיל וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען דפרשת וארא: וכי שלשה עולמים יש וא"ת פשיטא דשלש עולמות נינהו העולם הזה ועולם הנשמות ותחיית המתים וי"ל דעולם הנשמות ועולם התחייה תלוין זה בזה שכל הזוכה לעולם הנשמות יזכה לתחיית המתים וכל הנכרת מעולם נשמות נכרת מעולם התחייה ואם כן בשתי כריתות סגי מיהו קשה מהא דתניא בפ"ק דר"ה שלש כתות ליום הדין פירוש כשיחיו המתים משמע דאע"ג שכבר נידונו אחר מיתתם לגן עדן או לגיהנם עדיין יהיה דין אחר אם יזכה לתחיית המתים כמ"ש התוספות שם: לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה שכל אדם שלא עשה תשובה עונותיו קשורין בנשמתו לכך כתיב עונה בה: הא הו עפרא ועפרא מי קא חיי וא"ת מה עלה על דעתו והרי כל העולם כולו ברא כ"ש שבידו להחיות מתים ועוד דהל"ל אמריתו דשכבי חיי וכי אפשר הוא ותו לא ומה הוצרך למימר הא הו עפרא וכו' וי"ל שהשואל לא היה מאמין בחדוש העול' היה סבר שהעול' קדמון חלילה כדעת הכופרי' האומרי' שאין כח בידו לבראת יש מאין אלא יש מיש לכך אמר כיון דהו עפרא כאין דמי ומי קא חיי והשיבה לו בתו דלאו יש מאין הוא אלא יש מיש ק"ו מן המים או ק"ו מכלי זכוכית ולפי זה בעובדא דבסמוך דקאמר עכשיו שיש מים ועפר עאכ"ו צ"ל כלשון ראשון שפירש"י ז"ל דאי כל' שני שכל העולם כולו ברא בתוהו הא ההוא שואל לא היה מאמין בחדוש העולם: דף צא ארץ כנען שלנו היא דכתיב ארץ כנען לגבולותיה וא"ת והא יהושע כבש את הארץ במלחמה וכן קשה בסמוך גבי עובדא דבני ישמעאל ובני קטורה וי"ל דמ"מ כיון דבכמה מקומות בתורה קרי לה ירושה ונתתי אותה לכם מורשה והתנחלתם את הארץ לכך היה להם פתחון פה לומר דשלא כדין ירשתם אותה: מלמד שמסר להם שם טומאה מסיפא דקרא נפקא ליה דכתיב וישלחם מעל יצחק בנו קדמה אל ארץ קדם לפי שמקור הכישופים ומעשה שדים בארץ קדם הוא גבי עז"א ועזא"ל דיתבי התם דמנייהו אתיין כל חרשין בעלמא כמ"ש הזוהר פ' בראשית ופ' בלק דכיון דעזא ועזאל א לידו בנין נטיל לון הקב"ה אעיל לון בטורי דחשוכא דאקרון הררי קדם וקטיר לון בשלשלאות דפרזלא ותמן אולפין חרשין לבני נשא בלעם מתמן נטיל חרשוי ואוליף מנייהו דאינון טורין הה"ד מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם: והושיב בו שני שומרים אחד חגר ואחד סומא המשיל את הנשמה לחיגר ואת הגוף לסומא ונראה דהיינו הא דכתיב כי חלצת נפשי ממות את עיני מן דמעה את רגלי מדחי נתן הודאה לשם על שהציל נשמתו וגופו מעונשן של גיהנם וזהו שאמר את עני מן דמעה רמז לנשמה שיש לה עינים ואין לה רגלים את רגלי מדחי

רמז לגוף שיש לו רגלים ואין לו עינים: מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותן כאחד נראה דהיינו הא דכתיב משפטי ה' אמת צדקו יחדיו אמשפט גוף ונשמה קאי שאלו היה א כל אחד לבדו יכול כל אחד לפטור עצמו מן הדין אבל כיון שדן אותן יחדיו לכך הוי משפט אמת וצדק וניחא לפי זה הא דנקט קרא לשון רבים משפטי ה' משעת פקידה או משעת יצירה יצירת הולד אינו נגמר עד סוף ארבעים יום כדאיתא בכמה דוכתי והיינו מה שאמרו חז"ל ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני ובתוך ארבעים יום אינו אלא כחתיכת בשר בלא איברים וגידין ועצמות והיינו דאמר ליה אפשר לחתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח: יצר הרע מאימתי שולט באדם ולא קאמר יצר הרע מאימתי ניתן באדם כדאמר נשמה מאימתי ניתנה באדם משום דדוקא נשמה הטהורה שפעולתה יצר הטוב הקב"ה נותנה באדם שמסייעו לטהרו אבל היצר הרע שורש הטומאה אינו ניתן באדם אלא שברו ו וכל הרוצה ללכת אחריו הרשות בידו כדאמר בפ' הבונה מ"ד אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא לטהר מסייעין אותו ולכך קאמר התם בא ליטמא פותחין לו נקט לישנא דקרא דכתיב לפתח חטאת רובץ כדיליף מיניה הכא: וכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות וכו' הטעם שלעתיד לא ימותו עכו"ם בפחות ממאה שנה לפי שקודם מתן תורה לא היו ראויין לעונש מן השמים בפחות ממאה שנה וכן לע"ל כדאיתא במדרש הביאו רש"י ז"ל סוף פ' בראשית דלכך לא הוליד נח עד שהיה בן חמש מאות שנה שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונש וכל אותן שמתו לפני מתן תורה בפחות ממאה שנה לא מתו מיתת עונש בידי שמים אלא מיתה טבעית שנגזרה על אדם הראשון עד סוף כל הדורות אבל לעתיד לזמן תחיית המתים תחבטל גזירת מיתה שנגזרה על אדם כדאמר לקמן צדיקים שעתידי להחיותן שוב אין חוזרין לעפרן לכך אפי' עכו"ם שיחזרו לעפרן גם לעתיד כיון שלא ימותו אז מיתה טבעית אלא מיתת עונש לא ימות שום אחד מהן בפחות ממאה שנה דאז הוא ראוי לעונש לעתיד ונראה דדוקא ישראל שקבלו את התורה נתחדש להם אז עונש בידי שמים מבן עשרים שנה ומעלה: ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים היינו שלש מ מאות וארבעים ושלשה פעמים כמות שהיא מאירה עכשיו וכן תרגם יונתן גבי ואהביו כצאת השמש בגבורתו ורחמוהי יהון עתידין לאזהרא כזיהור יקריה על חז תלת מאה וארבעין ותלתא וכו' ופי' בערוך ערך אהב משום דשבעתים היינו ז' פעמים שבעה הרי מ"ט ומדכתיב כאור שבעת ימים ז' פעמים שבעה מ"ט הרי שמ"ג משמע דס"ל דכאור שבעת ימים מספר שבעת ימים קאמר ועוד נראה לפי שאור חמה של עכשיו אינו אלא חלק שביעי מאותו אור ששימש בשבעת ימי בראשית כדאיתא בספר הבהיר הובא בזוהר פרשת בראשית וז"ל ונברא אור גדול שאין כל בריה יכולה לשלוט בו צפה הקב"ה שאינן יכולין לסובלו לקח שביעי ושם להם במקומו והשאר גנזו וכו' דאור חמה לעתיד יהיה שבעתים דהיינו מ"ט פעמים כאותו אור ששימש בימי בראשית נמצא שיהיה שמ"ג פעמים כמות שהוא עתה ולפי מ"ש בספר הבהיר נראה דלכך כתיב בפרשת בראשית והיו מארת ברקיע חסר וי"ו רמז דמארת שלנו חסרין וי"ז חלקים שאינן אלא חלק שביעי מאור שנברא בתחילה ולפי שהלבנה מקבלת אורה מן החמה לכך נקט מארת לשון רבים.

וניחא נמי הא דכתיב מארת במ"ם לפי שאור חמה שלנו הוא חלק מן האור הגדול הנברא בתחילה ומאורות הוא כמו מן אורות: אפילו עוברין שבמעיי אמן מקללין אותו לפי פשוטו ה"ק אפי' עוברין שלא יצאו עדיין לאויר העולם מקללין אותו ועוד נראה דה"פ אפי' עוברין שאין צריכין לתלמודו שיש להן מי שמלמד עמהן כל התורה כדאיתא במסכת נדה שהעובר כשהוא במעיי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה אפ"ה מקללין אותו: דף צב מנקבין אותו ככברה וא"ת מפני מה נענש בהכי דוקא ועוד אמאי נקט ככברה וי"ל דכברה לאו היינו נפה אלא הוא כלי שכוברין בו בר הבר יוצא ממנו והמוץ נשאר בו וכן משמע בערוך והשתא נענש מדה במדה לפי שמנע את הבר שלא יצא ממנו ולא עשה עצמו ככברה זו שמנוקב ומוציא את הבר לכך מנקבין אותו ככברה וניחא הא דקאמר שאם מלמדו זוכה לברכות כיוסף לפי שגם יוסף היה משביר בר לכל עם הארץ ואתיא שפיר נמי מה שכינה את התורה בהאי קרא בשם בר לאשמעינן דלכך מנקבין אותו לפי שלא עשה עצמו ככברה שמוציאה את הבר: גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות וכן מקדש וכו' דשם בתחילה ושם בסוף רמז ששמו יחול עליהן מתחילה ועד סוף ואין השכינה מסתלקת מהן לעולם וכי האי גוונא אשכחן גבי יעקב שאמר והיה ה' לי לאלהים ופי' שם רש"י ז"ל שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף נראה דנפקא ליה נמי מדכתיב והיה ה' לי לאלהים אמאי הפסיק בין השמות דהוה ליה למיכתב והיה לי ה' לאלהים דהכי אורחיה דקרא כמ"ש כי היה לי הלוי לכהן ולא כתיב כי היה הלוי לי לכהן אלא לכך נתן את עצמו בין שתי אותיות שם בתחילה ושם בסוף לומר שיחול שמו עליו בתחילה ועד סוף.

ועוד נראה דלכך העמיד יעקב את עצמו באמצע שתי אותיות לפי שהאבות הן שלשה רגלי המרכבה אברהם חסד מימין יצחק פחד משמאל ויעקב תפארת קו האמצעי והיינו דאמר והיה ה' לי לאלהים שאם יזכה לקו האמצעי להיות רגל שלישי במרכבה ולכך נקט והיה ה' לי לאלהים ה' הוא רחמים רמז לחסד אברהם יעמוד לימינו אלהים הוא דין רמז לפחד יצחק יעמוד לשמאלו והוא יהיה קו האמצעי תפארת ויעמוד ביניהם ולכך אמר מלת לי באמצע והאבן אשר שמתו וגו' ואפשר דהיינו דאיתא במדרש רבה פרשת ויצא רבי נחמיה אומר נפל שלש אבנים אמר אברהם יחד הקב"ה שמו עליו יצחק יחד הקב"ה שמו עליו ואני אם מתאחות הן שלשה אבנים זו לזו יודע אני שהקב"ה מייחד שמו עלי רמז למה שכתבתי שלא ידע אם יהיה כדי להיות רגל למרכבה כמו אברהם ויצחק עד שנתאחו האבנים ולפי שקו האמצעי תפארת עומד למטה מחסד ופחד שסדר עמידתו הוא כמו סג"ול נראה דהה"ד כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו ל' סגול שכיין שבא יעקב נשלם רגל השלישי ונעשה כסגול ולכך בחר בו הקב"ה לפי שאין דבר עומד בפחות משלשה רגלים דהיינו כמו סגול: כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה ב"ה בימיו שכל מי שהוא מלא חכמה ודעה את ה' השכינה שורה עליו והרי הוא שקול כב"ה ששרתה בו שכינה ולכך אמרו חכמים שקולה מיתת צדיקים כחורבן ב"ה ובריש בתרא נמי אשכחן שאמרו לו להורדוס הוא סימא עינו של עולם דכתיב והיה אם מעיני העדה ילך ויתעסק בעינו של עולם דכתיב הנני מחלל וגו' ובמדרש רבה פרשת תרומה נמי דריש ועשית את הקרשים למשכן משכן מיבעי ליה מהו למשכן א"ר הושעיא על שם שהוא עומד למשכן שאם נתחייבו שונאי ישראל כלייה יהא מתמשכן עליהם אמר משה

לפני הקב"ה והלא עתיד שלא יהיה להם לא משכן ולא מקדש ומה תהא עליהם אמר הקב"ה אני נוטל מהם צדיק אחד וממשכנו בעדם וכן הוא אומר ויהרג כל מחמדי עין ע"כ הרי בהדיא דצדיק ומקדש שוין הן והא דקאמר במדרש וכן הוא אומר ויהרג כל מחמדי עין לכאורה קשה להבין ונראה דמסיפא דקרא דייק דכתיב ויהרג כל מחמדי עין באהל בת ציון פי' ע"י שהחריב אהל בת ציון דהיינו המקדש הרג כל מחמדי עין דהיינו הצדיקים ות"ח שהן עינו של עולם דכיון דאין לנו לא מקדש ולא משכן להתמשכן צריך הקב"ה ליטול הצדיקים והחכמים למשכן כמו שהשיב למשה וניחא לפי זה הא דכתיב נורא אלהים ממקדשיך ודרשו חכמים אל תיקרי ממקדשיך אלא ממקודשיך שכשהקב"ה עושה דין במקודשיו מתיירא וכו' לכך לא כתיב בהדיא ממקודשיך לפי שהוא רמז שהדין שעושה בצדיקים מטעם מקדש הוא דכיון דאין לנו מקדש להתמשכן נוטל צדיק גמור ששקול כמקדש ורבינו בחיי כתב דצורת המשכן וכליו שבתוכו היו עשוין כדמות הגוף אדם צדיק ואיברים הפנימים שבתוכו ולפ"ז ניחא טפי ולכ"ק הכא כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה המקדש בימיו דזה לעומת זה הוא: כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה ב"ה בימיו משמע דהא בהא תליא ונראה דלהכי צוה הכתוב ועשו לי מקדש לדור המדבר משום ד דור המדבר דור דעה איקרי כמו שדרשו ויחכם מכל האדם מהימן וכלכל ודרדע וכן לא חרב ב"ה וגלו מן הארץ אלא על שלא היה בהן דעה שנאמר לכן גלה עמי מבלי דעת ולעתיד יחזור הקב"ה לבנותו כשתמלא הארץ דעה שנאמר ומלאה הארץ דעה את ה' וגו כל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו נקט לילה דוקא דבלילה אש של גיהנם שולטת בעולם לפי שחשיכת לילה מיסוד האש הוא בה דיסוד האש חשך הוא וכ"כ הרמב"ן ז"ל ריש פרשת בראשית האש נקרא חשך מפני שהאש היסודי חשכה ואלו היתה אדומה היה מאדימה לנו הלילה וכו' ויסוד האש היא הגיהנם כמ"ש הראב"ד ז"ל בהקדמתו לספר יצירה שנשמותיהן של רשעים לאחר מיתתן נדבקות באש היסודי דלהכי כתיב ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע לפי שהאש היסודי הולך וסובב תמיד עם הגלגל כדמות כף הקלע ע"כ ונראה לכך נקרא אש לא נופח דכיון שהולך וסובב תמיד מתלהט האש מעצמו ואין צריך ניפוח וכיון דבלילה חשכת אשו של גיהנם גוברת על העולם צריך אדם לעסוק בתורה בלילה דאור התורה מבטל חשכת אש של גיהנם כדאמרינן ת"ח אין אש של גיהנם שולטת בהן ואם אינו עוסק הרי אשו של גיהנם אוכלתו ונראה דלהכי נקט הכתוב כל חשך סמון ולא קאמר כל לילה טמון אלא רמז לחשכת לילה הבא מיסוד האש כדפי': כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם לפי שהמהנה ת"ח ומקרבו אליו ומארחו בביתו ברכה בביתו כדאיתא בפ' כיצד מברכין גבי הא דאמר רב שלש תכיפות הן קאמר אביי אף אנו נאמר תכף לת"ח ברכה שנא' ויברכני ה' בגלגלך איבעית אימא מהכא ויברך ה' את בית המצרי בגלגל יוסף לכך כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם: כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שכל דבר שהוא מצומצם ואין בו מותר אינו בכלל ברכה כדאשכחן גבי אלישע שאמר כה אמר ה' אכול והותר ולא אמר אכול ושבע אלא לפי שברכת ה' היה באותו הלחם לכך היה בהן מותר וגבי רות נמי כתיב ותאכל ותשבע ותותר ואיתא במדרש רבה ברכה שרתה במעיה של אותה צדקת דרישא דקרא ויצבט לה קלי משמע קליל זעיר וגבי שנת השמיטה כתיב וצויתני את ברכתני בשנה

הששית ועשת את התבואה לשלש שנים וגבי שבת נמי כתיב ויברך אלהים את יום השביעי ואמרו חז"ל ברכו במן שביום הששי ירד לחם משנה הרי שכל מקום ברכה יש בו מותר: הקב"ה עושה להן כנפים כנשרים שנאמר יעלו אבר כנשרים וא"ת מאי איצטריך קרא למימר כנשרים יעלו אבר מיבעי ליה ותו לא.

ועוד כנשרים כיונים מיבעי ליה דניחא טפי דכנסת ישראל נמשלה ליונה ועוד ושטין על פני המים מה ענין מים הללו כיון שיחזור העולם לתוהו ובמקצת ספרים גרסינן ושטין על פני המים כיונים וקשה דפתח בנשרים ומסיים ביונים. ונראה דנשר דהך קרא עוף הוא ששמו חול שלא אכל מן העץ והוא חי לעולם שמתחדש עצמו וחוזר ומגדל אבר כל אלף שנה והוא נקרא נשר שנאמר תתחדש כנשר נעורייכי כדאיתא והכי איתא בב"ר רבי יודן בר' שמעון אומר אלף שנים חי לסוף אלף שנים גופו כלה וכנפיו מתמרטין ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים והכי פל' וא"ת אותן אלף שנים וכו' צדיקים מה הן עושין דצדיקים שעתיד להחיותן בעלי גופות הן ולכאורה נראה דאי אפשר להן להתקיים מפני שני דברים חזא דבעל גוף אינו יכול לעמוד באויר ועוד דכל דבר נברא צריך מזון דאפילו הנשמות ומלאכי השרת נהנין וניזונין מזיו השכינה כשמתדבקין בה וצדיקים העתידין כיון שיש להן גופות הרי אין גשם מתדבק ברוחני ובמה ניזונין וקאמר הקב"ה עושה להם כנפים לשוט בהן באויר ומשום דכנפים אינן אלא לפי שעה או פחות ואח"כ תש כחן מחמת עייפות וצריכין לנוח לכך קאמר כנשרים פל' ככנפי נשר ששמו חול שאחר שתש כחן חוזרין ומתחדשין כל אלף שנה כך כנפי הצדיקים יחליפו ויתחדשו כח בכל עת תמיד ולא יגעו ולא ייעפו ולא יצטרכו לנוח ועל המזון אמר ושטין על פני המים בסוד חכמי האמת הספירות נקראות מים וימים כמ"ש אותי עזבו מקור מים חיים ולזה קאמר ושטין על פני המים כלומר נהי שאין יכולין להתדבק בשכינה ולהתיישב בה כמו בעולם הנשמות שהצדיקים יושבין ונהנין מזיו השכינה כיון שהן רוחני אפ"ה יהיו נהנין מזיו השכינה ע"י ששטין ומתדבקין בה קצת וחוזרין לאחוריהן וחוזרין ושטין ומתדבקין קצת חוזרין והולכין לאחוריהן כך יעשו כל אותן אלף שנים והיינו דקאמר ושטין על פני המים כיונים דיונה המרחפת דרכה לעשות כן נוגעת ואינה נוגעת כדאיתא בפרק אין דורשין דאמר בן זומא צופה הייתי בין מים העליונים וכו' שנאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים כיונה זו שמרחפת נוגעת ואינה נוגעת.

וכי האי גוונא אשכחן בחיות הקדש דכתיב בהו והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק ופי' שמרוב חשקם להתדבק בשכינה רצים ומתדבקים מעט ומיד שבין לאחוריהם מיראת השכינה וכך עושין תמיד והשתא ניחא הא דקאמר ושמא תאמר יש להן צער ת"ל וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא יגעו ילכו ולא ייעפו דיש לדקדק שינוי הלשון דמעיקרא אמר ירוצו והדר אמר ילכו לכך נראה שיעשו הצדיקים לעתיד כדמיון החיות שמרוב חשקן להתדבק בשכינה ירוצו ויתדבקו בה מעט ומיד ישובו וילכו לאחוריהם וככה יעשו תמיד לכך כתיב ירוצו ולא יגעו ילכו ולא ייעפו: וקווי ה' יחליפו כח לפי שהכופרים בתחיית המתים אומרים שאין להן תקוה כדאמר שמואל בסמוך אלו בני אדם שכפרו בתחיית המתים שנא' העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אומרים יבשו עצמותינו אבדה תקותינו לכך צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותן קווי ה' קרי להו שבשביל שהיו מקוים לתחיית המתים זכו לחיות שכל הכופר בתחיית המתים איננו חי לעתיד רבי

יהודה אומר באמת משל היה הא דלא קאמר בקצרה משל היה לאשמעינן דהלכה היא דכל באמת הלכה היא כדאיתא בסוף פרק הזהב: שנאמר ובני אפרים שותלח תימא דמאי ראיא מייתי אכתי מניין דמתים שהחיה יחזקאל הן אותן שנהרגו בגת וי"ל דיליף לה מדכתיב במתים שהחיה יחזקאל ופחי בהרוגים האלה ויחיו אלמא דהרוגים היו ובבני אפרים נמי כתיב והרגום אנשי גת משמע דהן הן מתים שהחיה יחזקאל ולכך נראה הא דגרסי' בסמוך וכתיב ויתאבל אפרים אביהם וגו' יש למוחקו ולהגיה במקומו וכתיב הכא ופחי בהרוגים האלה ויחיו דקרא ויתאבל אפרים אביהם לא איצטריך לאתויי דמרישא דקרא ילפינן לה דבני אפרים הן שנהרגו דכתיב ובני אפרים שותלח וברד וגו' והרגום אנשי גת: אלו מתים שבבקעת דורא וא"ת לרבי יוחנן דלא מייתי ראיא מנא ליה למימר הכי וי"ל דלא איצטריך לאתויי ראיא דיליף לה מדכתיב בהו ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות אלמא דמתים שבבקעה החיה לכ"ק דאלו מתים שבבקעת דורא ואפשר לומר דיליף נמי מדכתיב ופחי בהרוגים האלה דמתים שבבקעת דורא נמי צוה המלך והרגום: שהיו מגנין את החמה ביופיין אין זה גוזמא דהכי נמי אשכחן בריש ברכות רבי אלעזר חלש עול לגביה רבי יוחנן חזי דהוי קא גני בבית אפל גלייה לדרעיה ונפל נהורא ובפרק הפועלים לייטי כסא דכספא וכו' ונותביה בין שמשא לטולא ההוא זהרורי מעין שופריה דרבי יוחנן ובפרק קמא דמגילה נמי גבי אביגיל קאמר שגילתה את שוקה והלך דוד לאורה ג' פרסאות אבל התוספות כתבו שם שהלך לאור חמימות שלה קאמר: ששה נסים נעשו באותו היום במדרש חזית בפסוק אמרתי אעלה בתמר מייתי נמי לכולהו אלא שבמקום הומק סודו דהכא קאמר התם ונעשה נבוכדנצר אימוק סירוס משמע דחד מילתא נינהו דקרובים הם בלשון ואנבוכדנצר קאי ולא כלשון אחרון שפירש"י ז"ל דאסיד הכבשן קאי שנימק מרוב חמימות והכא קאמר דכולהו גמרא והתם יליף לכולהו מקראי: דף צג גדורים צדיקים יותר ממלאכי השרת הכי איתא נמי במדבר רבה הביאו רש"י ז"ל שם כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל עתיד להיות מחיצתן של ישראל לפני ממצית מלאכי השרת והן רואין אותן ושואלין מה הורה לכם הקב"ה לפי שאינן יכולין ליכנס במחיצתן וטעם הענין נראה לפי שהקב"ה אין סוף לאחדותו האציל ממנו עשר ספירות בלימה וסדרן הראשונה כתר השנייה חכמה השלישית בינה ונראה כי תמימי דרך שורש יסודם היא ספירה שנייה הנקראת חכמה ומלאכי השרת שורש יסודם היא ספירה שלישית הנקראת בינה כמ"ש ה' בחכמה יסד ארץ דהיינו תמימי דרך הנקראים ארץ חפץ כונן שמים בתבונה היינו מלאכי שמים כונן בבינה ונראה דלהכי יסדו לומר אשר יצר את האדם בחכמה וכן משמע בזוהר חדש פ' בראשית ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה למה ברא הקב"ה הארץ שהוא עולם השפל בסוד החכמה והשמים שהוא עולם גדול ממנו בתבונה שהוא דבר קטן מן החכמה וכו' עד והקב"ה ית' שמו ברא השמים בסוד התבונה שהוא ענין הבינה וכו' ולפיכך כאשר נשמותיהן של ישראל חוזרות להתדבק אל יסוד מחצבן דהיינו החכמה נמצא שהם לפני מלאכי השרת שיסוד מחצבן הבינה שהוא יותר חיצונה מחכמה ונראה דהיינו הא דאיתא בבראשית רבה אמר ר' אחא בשעה שבא הקב"ה לבראת את האדם נמלך במלאכי השרת אמר להם נעשה אדם א"ל אדם זה מה טיבו אמר להם חכמתו מרובה משלכם הביא לפניכם את הבהמה חיה ועוף וכו' רמז להם לפי שהאדם שורש יסודו היא החכמה שהיא

לפנים מן הבינה לכך אמר להם חכמתו מרובה משלכם ועוד נראה כי זה סוד הא דאיתא בפ' גיד הנשה חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת שישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות שנאמר שמע ישראל ה' וגו' ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר שלש תיבות כדכתיב קדוש קדוש קדוש ה' צבאות כוונת הענין לפי שמלאכי השרת שורש יסודם ספירה שלישית נמצא שהם רחוקים ג' מעלות מה' דהיינו עילת העילות לכך אין מזכירין השם אלא לאחר שלש תיבות קדוש בינה קדוש חכמה קדוש כתר ה' צבאות עילת העילות אבל תמימי דרך שיסודם ספירה שנייה ואינם רחוקים מעילת העילות אלא שתי מעלות לכך מזכירין את השם לאחר שתי תיבות שמע חכמה ישראל כתר ה' אלהינו עילת העילות ואתי נמי שפיר לפי זה הא דקאמר התם ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה שנאמר ברוך יחד כוכבי בקר וגו' טעמא דמילתא נמי משום דכל הקרוב קרוב קודם לומר שירה והשתא כי פריך התם והאיכא ברוך ומשני ברוך אופנים הוא דאמרי ליה ופירש רש"י ז"ל שהם מכסא הכבוד עצמו לפי מה שפירשתי ניחא טפי דאופנים נמי שורש יסודם היא ספירה שנייה דהיינו חכמה כמו כתמימי דרך דגבייהו נמי כתיב וארא והנה אופן אחד בארץ וא"כ אינהו נמי בכלל ה' בחכמה יסוד ארץ נינהו כתמימי דרך: ועכשיו לא עלתה בידי אלא סנסן אחת של חנניה מישאל ועזריה נראה דלהכי כתיב אחזה בסנסניו רמז לשלשתן סן חדא משמע סניו תרתי משמע הרי תלתא ובמדרש חזית קאמר אחזה בסנסניו הדא תמרתא בדלא עבדא כלום לא פחיתא דהיא עבדה מן תלת אילנין רמז נמי לחנניה מישאל ועזריה: כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה נתקררה דעתו שנאמר והוא עומד בין ההדסים הטעם שהמשיל אותם להדסים משום שכל מי שאינו עובד כו"ם משל להדס והטעם נראה לפי שאין ההדס כשר אא"כ קיימי תלתא טרפי בחד קינא כדאיתא במסכת סוכה והוא רמז לאלוהותו ויחודו ית' ע"ד היה הוה יהיה ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים וזהו ב"ד קינא כי ג' הויות יסוד אחד להן והיינו הא דאיתא במדרש רבה פ' אמור ענן עבות זה הקב"ה היינו נמי כדפרישית ולכך המשילם להדס כיון שהם קבלו עליהם עולו ית' ויחודו שהדס נמשל בו ועוד נראה משום דדרך גידולו של הדס שמוציא שלשה עלין מתוך עוקץ א זד כדאמרינן בפרק לולב הגזול היכי דמי עבות אמר רב יהודה והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בחד קינא לכך מדמה שלשה צדיקים הללו להדס דקיימי ביה תלתא טרפי בקינא: מלמד שעשאן כקליות נראה דהיינו שנחרך גופן ומתו אבל לא נשרף גופן לעפר דאהניא להו מאי דהוה יהושע בהדייהו דלא אתיהיב רשותא לנורא כולי האי: יהושע איחרך איחרוכי מאניה הטעם שנחרכו בגדיו דוקא לפי שהיה לבוש בגדים צואים כדאמר בסמוך: הכא הוו רשעים בהדיה ואתייהיב רשותא לנורא ומה שלא השיב לו מעיקרא הך מילתא משום דגבי חנניה מישאל ועזריה נמי אתיהיב רשותא לנורא שהרי נשרפו בו האנשים שהשליכו אותן לכבשן האש דכתיב גבריא אלך די הסיקו לשדרך מיישך ועבד נגו קטיל המון שביבא דנורא לכך הוצרך למימר נמי אינהו תלתא הוו דזכותא דתלתא מהניא אפי' היכא דאיתיהיב רשותא לנורא והיכא דלא איתיהיב רשותא מהניא אפילו זכותא דחדא אבל גבי יהושע דהוה תרתי לריעותא דאיתיהיב רשותא וליכא אלא זכותא דחדא לכך איחרוכי מאניה: אלא רמז לה שעתידין ששה בנים לצאת ממנה וכו' פירש"י ז"ל דשש גרעינין נתן לה לסימן תימא

והא רישא דקרא כתיב וימד שש שעורים וישת עליה וכי שייך מדידה בשש גרעינין ועוד תימא אמאי דריש לה אסיפא דקרא דכתיב שש השעורים האלה נתן לי ולא דריש הכי ארישא דקרא וימד שש שעורים וישת עליה ועוד מנא ליה למימר שרמז לה תרתי שעתידין ששה בנים לצאת ממנה ושמתברכין בשש ברכות דלמא לא רמז לה אלא חדא שעתידין ששה בנים לצאת ממנה שמתברכין בלבד או שעתידין בנים לצאת ממנה שמתברכין בשש ברכות לכך נראה דודאי שש סאין מדד לה אלא שנתן לה עוד שש גרעינין לרמז ואותן שש סאין לא נתכווין שתטול הכל בבת אחת אלא בפעמים ושש ולהכי לא דריש מידי מרישא דקרא דכתיב וימד שש שעורים וישת עליה דאיכא למימר שלא שת עליה אלא מקצתן ואתי לאשמעינן שסייעה להרים המשאוי על שכמה אבל מסיפא דקרא שאמרה לחמותה שש השעורים האלה נתן לי משמע שכבר היו בידה דייק שפיר וכי דרכה של אשה וכו' ומשני אלא רמז לה שעתידין וכו' דשש גרעינין נמי נתן לה לרמז ועל אותן שש גרעינין אמרה שש השעורים האלה נתן לי והשתא ניחא מה שאמרה שש השעורים האלה שש שעורים האלה מיבעי לה למימר אלא נראה שהגידה לה מאותן שש סאין ומאלו שש גרעינין לכך אמרה שש השעורים בה"א רמז לאותן שש סאין שמדד האלה היינו אותן שש גרעינין שכבר היו בידה וכיון דמספר שש גרעינין לרמז מספר שש סאין נמי לרמז לכך דריש מיניה תרתי: רבא אמר דמורה ודאין לפי שכל מצוה יש לה ריח טוב וכל העושה מצוה אחת נשמתו קולטת הריח הטוב ההוא כדאיתא בפרק אחד דיני ממונות רבי זירא אמר מהכא וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו פי' שאפי' הבוגדים מלאים מצות ויש להן ריח טוב ובפרק שני דעירובין הדוד אחד תאנים טובות אלו צדיקים גמורים והדוד אחד תאנים רעות אלו רשעים גמורים ושמא תאמר אבד סברן ת"ל הדודאים נתנו ריח אלו ואלו עתידי' שיתנו ריח וכתוב נמי וריח שלמותיך כריח לבנון והוא רמז לשמלות רוחניות שעושין לאדם במעשיו הטובים בההוא עלמא כדאיתא בחפר הזוהר וכשם שהמצות יש להן ריח טוב כך העבירות יש להן ריח רע ומסריחין כדאיתא בפרק ר"ע אמר רב ועדיין היא חביבותא גבן דכתיב נרדי נתן ריחו ולא כתיב הסריח ולפי שאותו הריח הוא דק ורוחני מאוד ובא מדבר רוחני לכך אינו נרגש לחוש הריח בההוא עלמא כי אם בעולם הרוחני בגן עדן אז הנשמה טהורה ונהנית מאותו הריח ומתלבשת בו.

והיינו דקאמר רבא דבן דוד מורה ודאין לפי שמקום מנוחתו בגן עדן הוא כדאמר בפירקין היכא יתיב אפיתחא דרומי ושמה הוא נהנה מן ריח זכיותיהן של ישראל וסובל ייסורין על פשעיהן כדיליף לקמן מדכתיב והוא מחולל מפשעינו וכתוב אכן חליינו הוא נושא וכיון שנשמתו זכה וטהורה כל כך עד שמקבל בההוא עלמא שכר ועונש רוחני הבא מן המצות לכך גם אחר שיבא בהאי עלמא וישפוט בין איש לרעהו יבחין בין צדיק לרשע על ידי הריח שיריח בהן שהזכאי יריח והחייב יסריח ומהאי טעמא ניחא מה שדרשו וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו שהיה מריח ריח מצותיהן של ישראל לפי שגם יצחק אבינו אחר שנעקד על גבי המזבח היה יושב בגן עדן שלש שנים כדאיתא בפירקי דרבי אליעזר ונזדכך נשמתו ונהנה שם משכר רוחני ריח המצות ולכך היה בקי ומכיר להריח באותו ריח רוחני כשבא יעקב לפניו ואתי שפיר הא דאמר ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה' ואמרו חכמים כריח השדה שדה של תפוחים דהיינו

ריח גן עדן ומנא ידע יצחק דריח זה דומה לריח גן עדן אלא לפי שכבר היה בגן עדן והיה נהנה ומריח שמה אותו הריח לכך היה בקי ומכיר בו ואפי' ריח הבא מדבר גשמי אשכחן במסכתסוטה דבטהרה תליא מילתא דאיתא התם רב הונא אשכח תמרתא דהנוניתא אתא רבה בריה אמר ליה קא מורחנא מינך ריחא דהנוניתא אמר ליה בני טהרה יש לך וכו' כל שכן ריח מצוה הוא דבר רוחני שאין שום אדם מכיר בו בהאי עלמא אלא מי שנשמתו זכה וטהורה כנשמת יצחק אבינו וכן דוד מהרה יגלה ונרא' דהא דגבי קרבנות כתיב אשה ריח ניחח לה' רמז נמי לאותו ריח הבא ממצות הקרבנות שהוא נחת רוח לפניו יתברך: היינו דכתיב בביתו ובחומותי יד ובם טוב מבנים ומבנות לפי שמן הבנים נמשך למבות שני תועליות יד ושם יד בחייו להשען עליו כדאיתא בסוף פרק הבא על יבמתו לא בעיא הך איתתא חוטרא לידה ושם לאחר מיתה שלא ימחה שמו מישראל שנאמר והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו ולא ימחה שמו מישראל לכך הבטיח הכתוב לסריסי' שיתן להם יד ושם טוב מבנים מבנות: דף צד לינשוף מדוכתיה ארבעה גרמידי נראה דמהאי טעמא ברחו חגי זכריה ומלאכי כשנפלה עליהם חרדה דאי לאו הכי בריחה מאי הוה מהניא להו: אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה תימה וכי יכול אדם לומר לחבירו אל תקרא את שמע ואל תתפלל אני אקרא ואתפלל תחתך אם כן ה"נ כיון שעל חזקיה היה מוטל לומר שירה כי פתחה הארץ ואמרה שירה תחתיו מאי מהניא ליה ועוד קשה בסמוך דקאמר גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה' האי ברוך מאי עבידתיה ואמאי לא הוי סגי להו בשירת אז ישיר.

ועוד דהל"ל גנאי הוא למשה וס' ריבוא שלא אמרו ברוך ובא יתרו ואמר ברוך מאי עד שבא יתרו דמשמע עד שבא יתרו לא אמרו וכשבא יתרו אמרו וכן קשה לעיל דקאמר נמי שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ. ונראה לפי שכל מי שנעשה לו נס צריך להודות ולומר ברוך כדאיתא בפרק הרואה ארבעה צריכין להודות וכו' מאי מברך אמר רב יהודה ברוך הגומל חסדים טובים ואם הוא נס של רבים צריכין נמי לומר שירה כדאיתא בערבי פסחים תנו רבנן הלל זה מי אמרו חכמים אומרים נביאים שביניהם תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל צרה שלא תבא עליהן ולכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן והיינו מה שנאמר בשירת דבורה וברק בהתנדב עם ברכו ה' וכתוב נמי המתנדבים בעם ברכו ה' הוצרכו להזכיר בשירתן לשון ברוך ה' דשירה לחודא לא סגי בלא הודאה דהיינו ברוך ולהכי משה וישראל לא יצאו ידי חובתן בשירתן כל כמה דלא אמרו ברוך ובפרק הרואה משמע דאם בירך אחר ואמר ברוך ה' אשר גמלך טוב וכו' וענה אמן יצא ואפילו לכתחילה משמע דשפיר למיעבד הכי דקאמר התם רב יהודה חלש ואיתפח על לגביה רב חנן בגדתאה ורבנן אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא אמר להו פטרתן תו מלאודויי ואם כן בשעה שאמר יתרו לפני משה וכל ישראל ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' מסתמא כולם ענו ואמרו אמן על ברכתו דקיי"ל השומע איזה שבח או ברכה מפי מברך חייב לענות אחריו אמן וילפינן לה מדכתיב כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו דאפי' כשמזכירין צדיק ב"ו צריך לברכו שנאמר זכר צדיק לברכה כמ"ש בטור א"ח סי' קכ"ד נמצא שע"י ברכתו של יתרו יצא משה ובני ישראל ידי חובת הודאתן לכ"ק גנאי הוא למשה וס' ריבוא שלא אמרו ברוך עד שאמר יתרו וכן

בשעה ששמעו חזקיה וסיעתו שפתחה הארץ ואמרה שירה כמו שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו מסתמא ענו כולם ואמרו אמן כדפירשתי ובזה יצאו ידי חובת הודאתן לכך קאמר נמי שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ ואתי נמי שפיר מה שפתחה הארץ ואמרה אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה דברכת הודאה ושירה אם בירך אתר וזה עונה אמן נמי שפיר דמי.

ומהאי טעמא נמי נראה מה שנוהגין מי שילדה לו אשתו כשעומדת אחר לידתה והולכת לבית הכנסת אז בעלה קורא בתורה וביש מקומות מחוייב הסגן לקרותו לפי שהאשה צריכה להודות על נסה מה שילדה בשלום והמנהג להודות בשעה שקורא בתורה לפרסומי מלתא וגם כשאומר ברכו את ה' המבורך וכו' ה"ל נמי כהודאה דברכה והודאה כי חדא נינהו ויש לזה המנהג סמך במזמור לתודה דכתיב הודו לו ברכו שמו ולפי שאין אשה קוראה בתורה לכך בעלה מודה תחתיה ולפי זה צריך הבעל להתכוין לכך כשאומר ברכו את ה' המבורך שנותן ברכה והודאה לה' בשביל אשתו דברכת הודאה אם בירך אחר בשביל חברו יצא וכ"ש בבעל ואשה דכחז גופא דמו וכ"ש כשהאשה אומרת אמן על ברכתו דפטורה האשה מלאודויי עד דאתי בזווי ובזווי דבזווי שוללים אחר שוללים כך פירש"י ז"ל בסוף מסכת כתובות: שומר מה מלילה שומר מה מליל הלשון כפול ועוד דמעיקרא נקט לילה והדר נקט ליל ונראה דשאלה ראשונה היתה מה אמר מן הגלות שהוא בלילה כדפירש רש"י ז"ל ושאלה שנייה היא למה נמשך גלות חורבן בית שני יותר מגלות חורבן בית ראשון שלא היה רק שבעים שנה כמנין לי"ל והשיב אמר שומר אתא בקר וגם לילה פי' דלא דמי גאולה ראשונה לאחרונה דגאולה ראשונה לאו גאולה גמורה היתה דנהי דחזרו ישראל על אדמתן: דכתיב וינער ה' את מצרים בתוך הים הך קרא בעיקר הפרעון כתיב שטבעו כולם בתוך הים ולא נשאר עד אחד לכך מייתי ליה ולא מייתי קרא דכחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים דכתיב לעיל מיניה משום דאז לא מתו רק הבכורים בלבד ועי"ל דמכת בכורות טעמא אחריתי אית בה לפי שהיתה דבר והיפוכו שהכה בכורי מצרים והציל ביניהם בכורי ישראל ואין מלאך אחד עושה שתי שליחות ועוד שהוצרך להבחין בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור כדאמר בפרק איזהו נשך לכך נעשה על ידי הקב"ה בעצמו אבל גבי סנחריב כתיב והנה כולם פגרים מתים: חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו לפי שהיו עוסקין בתורה תמיד הוצרכו לשמן הרבה כדאיתא בפ"ק דשבת ברם זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיהו שמו שאלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרים ד"ת מה עשו העלו לו ג' מאות גרבי שמן וישב בעלייה ודרשן: בת גלים בתו של אברהם יצחק ויעקב וכו' בפ"ק דבתרא גבי בנין הורדוס קאמר סבר למשעייה בדהבא אמרו לו רבנן הכי שפיר טפי דמיחזי כי אדוותא דימא ונראה דלהכי ניחא טפי דגבי ב"ה כתיב והיו עיני ולבי שם כל הימים וכיון דמיחזי כי גלא דימא כשהקב"ה מסתכל בו הוא זוכר תמיד בזכותן של אבות שנמשלו לגלים שבים.

ועוד דהוא המקום שהתפללו בו הרבות כדאמר לקמן ושם הקריבו קרבנותיהם לכך שפיר ספי כי מתחזי כגלי הים שנמשלו בהן האבות: דף צה מוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדש' דבציון ועל עזרתה דבירושלים מסיפא דקרא דעוד היום בנוב לעמוד נפקא ליה דכתיב ינופף ידו הר בת ציון גבעת ירושלים: ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה'

במדרש קאמר דליל פסח הוה וכן יסד הפייט ונראה דנפקא להו מדכתיב בלילה ההוא ולא כתיב בלילה סתם או בלילה הזה כמו ואכלו את הבשר בלילה הזה ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מדכתיב ההוא רמז לאותו לילה שכבר נעשו בו נסים וכן גבי מרגלים כתיב ויבכו העם בלילה ההוא דרשו חכמים אמר הקב"ה הם בכו בכייה של חנם ואני אקבע להם בכייה לדורות נפקא להו נמי מדכתיב בלילה ההוא רמז לאותו לילה המיוחד לבלילה והוא ליל תשעה באב ולהכי במגילת אסתר גבי בלילה ההוא נדדה שנת המלך תרגם יונתן ביה בליליא נפק פורקנא ליהודאי ביה בליליא אידברת שרה לאבימלך ביה בליליא איתקטלו בוכרי דמצראי וכו' מדכתיב בלילה ההוא נדדה תרגם כן: א אמר אבישי שם ואוקמיה לדוד וכו' נראה דהיינו דכתיב משה רגלי כאילות ועל במתי יעמידני משה רגלו כתיב בספר שמואל רמז לרגליו של אבישי שנעשו כרגלי אילה שלוחה שמהר לבא אצלו וקפצה לו הארץ ועל מה שהעמיד באוירו בשעה שזרקו ישבי כלפי מעלה קאמר ועל במותי יעמידני: אין פגיעה אלא תפלה אמרו רבותינו שתיקן תפילת ערבית וצריך ליתן טעם למה תיקן תפילת ערבית בפעם ההוא ואפשר לומר כי אז נאנס יעקב ולא התפלל מנחה כי עוד היום גדול להתפלל והחמה שקעה עליו פתאום שלא בעונתה כדאמר בסמוך ועבר זמן תפילת מנחה וקיימא לן טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים הראשונה ערבית והשנייה לתשלומין כדאיתא בריש פרק תפלת השחר ולכך תיקן אז תפילת ערבית והתפלל אותה שתים אחת לשם ערבית ואחת לתשלומי תפלת מנחה: וכן עתידין לבא עם גוג ומגוג נראה דהיינו הא דקאמר לעיל שבקש הקב"ה לעשות חזקיה בן דוד וסנחריב גוג ומגוג לפי שחזקיהו הוה דמיא לבן דוד כדאמר לקמן הין להם בן דוד לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו וסנחריב הוה דומה לגוג ומגוג כדאמר שמספר מחנהו כמחנה גוג ומגוג: הללו ראשי גייסות הן מקראי דייק לה כדאמר בסמוך וגבי עשו כשהלך לקראת יעקב דכתיב וארבע מאות איש עמו וקאמר נמי במדרש רבה דכולן ראשי גייסות הוו י"ל דדייק לה מדכתיב וד' מאות איש ולא כתיב וד' מאות אנשים איש משמע שכל אחד מיוחד וחשוב בפני עצמו הוה והיינו ראשי גייסות וכן במגילת אסתר גבי ובשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש תרגם יונתן חמש מאות גוברין כולהון רופלין נראה דדייק לה נמי מדלא כתיב ואבד חמש מאות אנשים איש משמע דכולן רופלין הוו שכל אחד חשוב בפני עצמו: מפני חרבות נדדו סיפא דקרא מפני חרב נטושה פירוש שחווה ושנונה קסבר בחרב הרגן והא דקאמר רבש"ע נטושה ועומדת מששת ימי בראשית נראה שהוא רמז ללהט החרב המתהפכת דפ' בראשית דלהט החרב תרגם אנקלום שגן חרבא שהיא שנונה ושחווה ונראה שהיא מסורה ביד גבריאל שהוא שר של אש כדאיתא בפרק ערבי פסחים וזהו שאמר במדרש רבה ואת להט החרב על שם משרתיו אש לוהט והריגתן של אלו באש היתה כדיליף לעיל מקרא דותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש כשריפת בני אהרן ולכך קאמר שהיא נטושה מששת ימי בראשית ועוד להט החרב היינו חרב שלופה וזהו גבריאל דגבי יהושע כתיב והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו ואמרו חכמים ז"ל גבריאל היה ולכך אמר לו כי אני שר צבא ה' וגבריאל נקרא שר צבא כמ"ש בספר הרקנט"י פרשת בראשית וניחא השתא מה שנענשו בחרב משום דבמדרש רבה פרשת בחקותי קאמר תני בשם רבי אליעזר הסייף והספר ניתנו מכורכין מן השמים דכתיב ואת להט החרב

המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים זו תורה אמר הקב"ה אם שמרתם מה שכתוב בספר זה הרי אתם ניצולין מן הסייף ואם לאו הוא הורג אתכם ולהכי במגילת אסתר גבי ותאמר לו זרש אשתו תרגם יונתן אין בחרבא נקט וליתיה כבר תהפוך חרבא ותתרמי עלנא פירוש דכתיב ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב נקט כבר תהפוך חרבא רמז לחרב המתהפכת כדפרישית וכיון שדורו של חזקיהו עסקו בתורה הרבה כדאמר לעיל בדקו מדן ועד באר שבע וכו' לכך נהפך החרב כלפי מחנה סנחריב ונהרגו בו ומהאי טעמא נראה מה שנעץ חזקיהו חרב על תח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה וכו' רמז להם על חרב המתהפכת אשר על פתח הגן לשמור את דרך עץ החיים שאם אין עוסקין בתורה החרב הורג אותן: ויש אומרים בחושמן נשף בהן נראה דסבירא להו כר' אלעזר דאמר לעיל כשריפת בני אהרן שריפת נשמה וגוף קיים ולכך אמרו בחוטמן נשף דבפרק ארבע מיתות גבי מיתת בני אהרן קאמר נמי שני חופין של אש יצאו מבית קדשי קדשים ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה ושרפום: כשאתה יוצא לבשל פירות הזקק להם נראה דלכך כתיב ויהי בלילה ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור ולא כתיב ויך מלאך ה' במחנה אשור ויצא למה לי אלא מלמד שיצא לבשל פירות ואגב אורחו הכה בהם: אתא קודשא בריך הוא ואדמי ליה כגברא סבא וכו' לפי שעלה על דעת המקום לעשות מסנחריב גוג ומגוג כדאמר לעיל גבי סך מחנהו כמחנה גוג ומגוג גם הוא חירף וגידף כלפי מעלה שנאמר ביד מלאכיך חרפת ה' כמו שעתיד לעשות גוג שנאמר ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו לכך נענש גם הוא באחוכא וטלולא ושי ק עליו הקב"ה ועשה בו דרך לעג וקלס כדרך שעושין עם השוטים כמו שעתיד לעשות עם גוג ילעג וישחק עליו שנאמר יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו ואמרו בפ' קמא דעכו"ם אין שחוק לפני הקב"ה על בריותיו אלא אותו היום בלבד משל למלך ב"ו שסרח עליו אחד מן הפחותים ואמר שרוצה לעשות עמו מלחמה המלך משחק לו ומלעיג בו תחילה ואח"כ הוא דן אותו כך עשה הקב"ה עם סנחריב וכך עתידלעשות עם גוג שנאמר אז ידבר אלימו באפו: היינו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרך אלהיו וגו' סיפא דקרא והמה נמלטו ארץ אררט נראה כי תיבת נח נשארה שמה שנאמר ותנח התיבה בחדש השביעי על הרי אררט והודיענו הכתוב כי הבנים נמלטו אל מקום התיבה לעשות שמה עכו"ם כמו שעשה אביהם: טעין תלת מאה כודנייתא נרגא דפרזלא דשליט בפרזלא וכו' פי' נבוכדנצר רצה לכבוש את ירושלים דרך טבע בחרב וחנית ובכלי זיין רב ולכך שדר ליה לנבוזראדן תלת מאה כלומר מספר גדול של פרדות טעונין כלי זיין חשוב ברזל חדוד דשליט בפרזלא והראה לו הקב"ה כי הוא נלחם בהם בישראל ולולי כן לא יכול להם שכל כלי זיין שלו אינן חשובין לכלום ולכך כולהו בלעתינהו חד דשא דירושלים ובעי למיהדר ולא אשתייר אלא חדא מנייהו וכבשה בו לבד ולא זו בלבד אלא דמחייה בקופא ואיפתח שלא הוצרך לחתך ולשבר הפתח בחודו של אותו גרון אלא הכה בו בקופא בלבד ונפתח ויליף לה מדכתיב בסבך עץ קרדומות דמשמע שלא הכה אלא בקופא מקום שהעץ מסתבך בקרדום רמז כי לא בכחו גבר כי אם ברצונו יתברך ולפי זה יתורץ הפסוק ועתה פתוחיה יחד בכשילין או בכשילות כמו שאמר וכלפות וכן קרדומות ועוד דקאמר בכשיל וכלפות וקשה ממ"נ או הל"ל כשיל וכלפות או בכשיל ובכלפות כה"ג

אשכחן בכמה מקראות כמו לעשות בזהב ובכסף ובנחושת לכ"נ דקושיא חזא מתרצת השניה דאלו נאמר כשיל וכלפות יהלומון הוה משמע שהפתחים שברו את תרווייהו הכשילין והכלפות וכן אלו נאמר בכשיל ובכלפות יהלומון הוה משמע שאלו הב' מינים שברו את הפתחים ובאמת שכל הפטישים נשתברו בפתחים אלא פטיש אחד נשתייר ושבר הפתח לכך אמר בכשיל וכלפות יהלומון ומלת יהלומון משתמע לתרי אפי וה"ק ועתה פיתוחיה יחד בכשיל וכלפות יהלומון דיהלומון קאי אכשיל ר"ל כי בכשיל נשתברו הפתחים וקאי נמי אוכלפות ר"ל שהכלפות נשתברו ע"י הפתחים וה"ק וכלפות יהלומון ר"ל הפתחים אותן והיינו ממש כמ"ש כאן שכל הפטישים נשתברו זולת א' שבר את הפתח ועוד נראה שהיה רמז להא דאיתא בבראשית רבה כיון שנברא הברזל התחילו האילנות מרתתים אמר להן מה לכם מרתתים עץ מכם אל יכנס בי ואין אחד מכם נזוק כך ישראל שהיו באותו הדור הן עצמן החריבו את ירושלים וכמ"ש ורדו בכם שונאיכם מכם ובכם שהרגו זה את זה ושפכו בקרבה דם צדיקים וכמו שהיה בחורבן בית שני שנחרב ג"כ ע"י הנהו בריוני דהוה התם כדאיתא בהנזקין ולכך נפתח בסבך עץ קרדומות רמז שהן עצמן גרמו להן דומיא דעץ שנכנס בקרדום וכמו שאמרו מיניה וביה אבא אזל נרגא וכו'.

ונראה דלכך כתיב לא האמינו מלכי ארץ כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים בשערי דייקא שכל כך חזקים היו שהרי כולן תברינהו חז דשא ומה שאמר שוור בר שוור פי' שיחרב המקדש בדילוג ומהירות בו ביום ולא יעכב שאלו שהיה עד למחר היה בטל חרון אפו יתברך ולא היה יכול להחריב דחרון אפו לא היה אלא אותו יום בלבד כדאיתא באיכה רבה אשר הוגה ה' ביום חרון אפו א"ר אחא יום אחד היה חרון אפו של הקב"ה וזה שנאמר ולא זכר הדום רגליו ביום חרון אפו ולכך קאמר שוור בר שוור דגם כשבא בראשונה עם סנחריב רצה להחריב מיד ולא רצה לעכב עד למחר כדאמר לעיל דאמרי ליה נשדי ביה ידא האידנא וטעם דחרון אפו יתברך לא היה אלא באותו יום לפי שביום ההוא חזרו המרגלים ובכו ישראל בלילה ההוא בכייה של חנם ונגזר עליהם בכייה לדורות כי פקד ה' עון אבות על בנים באותו יום לכך אלו שהיה עד למחר נתבטלה הגזרה ומה שאמר דמטא זימנא דמקדשא חרוב והיכלא מיקלי לכאורה הוא כפל ונראה דמקדשא חרוב רמז לסילוק קדושת שכינתו יתברך משם והיכלא מיקלי כפשוטו שכ"ז שלא נסתלקה השכינה לא הוה אפשר לשלוט בו כדאיתא בפתיחתא דאיכה רבה אמר הקב"ה כ"ז שאני בתוכו אין העכו"ם נוגעין בו א"נ דמקדשא חרב רמז למקדש שלמעלה והיכלא מיקלי הוא מקדש שלמטה דמקדש שלמעלה נעשה חרב ע"י שנשרף מקדש שלמטה ואין הקב"ה בא במקדש שלמעלה עד שיבנה מקדש שלמטה ואפשר דהיינו הא דכתיב יודע כמביא למעלה וגו' כלומר כאלו הביאו הקרדום למעלה לשבר פתח ירושלים שלמעלה דהא בהא תליא דמקדש שלמעלה מכוון נגד מקדש שלמטה וירושלים שלמעלה נגד ירושלים שלמטה והיינו דאמר בסמוך גבה היכלא שבקש לעלות לרקיע אל מכוון שבתו שלמעלה ומה שאמר דרכו ביה מן שמיא נקט לשון דריכה שהוא ברגלים כי המקדש שהוא הדום רגליו של הקב"ה שנאמר ולא זכר הדום רגליו ובעת החורבן בעט בו כביכול ברגליו.

ועוד נראה דלהכי כתיב בסיפא דהנך קראי שלחו באש מקדשיך לא כתיב שלחו אש במקדשיך רמז שהמקדש ברח לו מן האש וגבה לעלות למעלה ומן השמים דרכוהו שירד למטה וזהו לארץ חללו משכן שמך והא דקאמר הוה קא זיחא דעחיה יליף לה משום דבתר הכי כתיב אמרו בלבם נינם יחד שרפו כל מועדי אל בארץ.

אלו נהרות בבל ותרגמא צינייתא דבבלאי דקלים רעים של נהרות בבל שאין נושאים פירות. ונראה דלהכי כתיב בסיפא דקרא דעל נהרות בבל ע ערבים בתוכה תלינו כינורותינו פי' בוכים היו כשראו דקלי נהרות בבל שאין נושאים פירות והרי הן כערבי נחל שאין נושאים פירות לעולם: שלה להו בקריבא הוא פי' כשישראל חוטאין ומרחיקין עצמן ממנו יתברך גם הוא מתרחק עצמו מהן כמ"ש אם תעזבני יום יומים אעזבך וכשהן חוזרין אליו בתשובה גם הוא חוזר אליהן שנאמר שובו אלי ואשובה אליכם לכך שלח להו בקריבא הוא סבור היה שעדיין לא חטאו הרבה ולא נתרחק מהן שכל זמן שלא נתרחק מהן שומע תפילתן בעת דוחקן אע"ג שאינו עמהן שנא' קראוהו בהיותו קרוב כלומר כ"ז שלא נתרחק ועדיין קרוב הוא שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שכבר חטאו הרבה ונתרחק מהן שלח להו אית להו צדיקים דבעי רחמי דאע"ג שנתרחק הוא שומע תפילתן של צדיקים שנאמר רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע נקט לשון שועה דרך משל אע"פ שנתרחק דלשון שועה לא שייך אלא במי שקורא מרחוק כמו ותעל שועת העיר השמים וכמו ותעל שועתם אל האלהים הדר שלח להו הדרי רשעים בתשובה ובעו רחמי וכו' דכשחוזרין בתשובה גם הוא ית' אע"ג שנתרחק חוזר אליהן כדפירשתי ושומע תפילתן דף צו ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת פשטא דקרא בבית המקדש איירי.

ונראה דלכך כתיב הנופלת לשון הוה כי עוד היום היא נופלת דהיינו אותן צדיקים ות"ח שמתים קודם זמנם דשקולה מיתתן כשריפת בית אלהינו והכי איתא במדרש רבה פרשת תרומה ועשית את הקרשים למשכן למשכון שנתמשכן על חטאן של ישראל אמר משה לפני הקב"ה והלא עתיד שלא יהיה להם לא משכן ולא מקדש מה תהא עליהם א"ל אני נוטל מהן צדיק ומתמשכן בעדם ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה וכו' לפי שהשקר אין לו קיום והאמת יש לו קיום כמו שאמרו קושטא קאי שיקרא לא קאי לכך האמת הוא מקור החיים וז"ש ירמיה וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ובברכת התורה יסדו אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו משום דהא בהא תליא וגם חזקיה בחליו כשהתפלל על החיים התחיל ואמר אשר התהלכתי לפניך באמת כי ממנו תוצאות חיים וכל המחזיק בו מתקיים ולכך לא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה.

ונראה דלהכי כל דבר שאינו מתקיים נקרא שוא ושקר כמ"ש על מה שוא בראת כל בני אדם סיפא דקרא מי גבר יחיה ולא יראה מות לפי שאינו מתקיים וסופו למות קרוי בריאת שוא דכל שוא ושקר אינו מתקיים וזה שנאמר וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו והוא מעין המתקיים ומוציא מים בלי הפסק אבל מעין הפוסק מימיו כזבים כיון שאין לו קיום ומהאי טעמא נראה הא דקרי ליה במדרש רבה פ' אמור להאי עלמא עלמא דשיקרא ולהווא עלמא עלמא דקושטא גבי הא דקאמר ליה שמואל לשאול ויקרע ה' את הממלכה מידך ויתנה לרעך לדוד ולכך קאמר לעיל כשהאמת נעדרת בן דוד בא כי שוב אין העולם ראוי להתקיים: שני אלפים תוהו שני אלפים תורה וכו' במ"ר פ' בראשית אמרה שבת

רבש"ע לכל יש בן זוג ולי אין בן זוג וכו' קאמר התם ר' דוסתאי אומר חד בשבתא תרי תלתא בשבתא ארבעתא חמשה בשבתא ערובתא שבת לית לה בן זוג לכאורה קשה מה ענין זיווג זה ומה שייכות יש להן לאחד ושני בשבת להדדי וכן שלישי לרביעי וחמישי לששי.

ונראה משום דששת ימי בראשית הן נגד שיתא אלפי שנין הוה עלמא ויום השבת נגד אלף השביעי שכולו שבת כידוע ולפי ששני אלפים ראשונים ואחרונים ואמצעיים ענין אחד הן דשני אלפים תוהו וכו' ששת ימי בראשית שכנגדן נמי מזווגים הן כסדר זה אחד לשני ושלישי לרביעי וכו': שני אלפים ימות המשיח נראה דהיינו הא דכתיב כי אני ה' בעתה אחישנה הבטיחנו כשנזכה אז כשיבא זמן הגאולה דהיינו שני אלפים האחרונים יחישנה יגאלנו בתחילתן לא בסופן ולקמן דריש לא זכו בעתה זכו אחישנה: לאחר חמשת אלפים שנה איתמר לעיל קאי דלאחר חמשת אלפי ומאתי' ותשעי' ואחת שנה העולם יתום: מדת הדין מעכבת כי מיום שחרב ב"ה השיב אהור ימינו והשמאל שולטת וידוע כי שמאל הוא מדת הדין והיא מעכבת הגאולה עד שיחזרו ישראל בתשובה אז יחזיר הקב"ה וירים את ימינו וז"ש ואתה לך ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין: תמני סרי אלפי פרסה הואי נראה דהיינו הא דאיתא בפ"ק דעכו"ם כי בלילה הקב"ה רוכב על כרוב קל שלו ושט בשמנה עשר אלף עולמות שנאמר רכב אלהים רבותי' אלפי שנאן דפרסאות שלמעלה הן עולמות דכל פרסה שמנת מיל וכל מיל ארבעת אלפי' אמה וכל אמה ד' זרת וכל זרת כמסוף העולם ועד סופו שנאמר ושמים בזרת תכן ובכל לילה הקב"ה רוכב ומטייל עם הצדיקים היושבים לפניו בתמני סרי אלפי עולמות: אם שנים הם אני ובני הם הא דלא קאמר ואם אחד הוא משום דבבציר מתרתי לא סגי בעלמא שאין העולם מתקיים בפחות משני צדיקי יסודי עמודי עולם כי אז הקב"ה צדיקו של עולם מצטרף עמהם והוי שלשה עמודים וכן כל דבר שבעולם אומן העושה מטה וכסא שלהן ומנורה בבציר משלשה רגלים לא סגי להו ולכך אמרו על שלשה דברים העולם עומד והעולם קיים דלא סגי בפחות.

ובזה ניחא דאיתא במדרש איכה רבה בשעה שקם ר' יוחנן בן זכאי לפני ר' צדוק א"ל שר קדם הדין סבא ציתרא את קאים א"ל בחייך שר אלו הוה עוד חדא דכוותיה והוי לך משריין תרתי זימני כדהשתא לא יכולין להון טעמא נמי כדפי' דאלו הוו בירושלים שני יסודי עמודי עולם כר' צדוק היה הקב"ה מצטרף עמהן והוו להו תלתא ואז היתה מתקיימת וכן בפרק במה מדליקין כשראה רבי אליעזר בר' שמעון שמניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה א"ל ר' שמעון אביו דיו לו לעולם אני ואתה טעמא נמי כדפי' דבשני צדיקים סגי ע"י צירוף צדיקו של עולם דהוו להו תלתא והשתא אתי שפיר גבי אברהם כשבקש רחמים על סדום לא בקש על פחות מעשרה משום דפשטא דקרא משמע שבכל פעם היה מבקש על כל חמשה מקומות כדפי' הרמב"ן ז"ל נמצא דבעשרה יגיעו לכל עיר שנים והקב"ה צדיקו של עולם יצטרף לכל אחת והוו להו תלתא בכל עיר ואז היה אפשר להן להתקיים אבל בבציר מתלתא אי אפשר דאין לך דבר עומד בפחות משלשה רגלים.

ובזה אפשר לפרש הא דכתיב כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו דהאבות הן הן המרכבה ועמודי ויסודי עולם וקודם שבא יעקב היה העולם מתקיים על אברהם ויצחק בלבד והקב"ה נצטרף עמהן להיות כמו רגל שלישי וכשבא יעקב לא איצטרף עלמא לצירופו יתברך כי יעקב היה רגל השלישי וזהו שאמר כי יעקב בחר לו יה לו דייקא בשבילו בחר ביעקב שיבא הוא וישלים רגל השלישי במקומו כביכול והיינו דקאמר ישראל לסגולתו לשון סגול שהן שלשה נקודות כמין רגלי החצובה כלומר דלכך בחר ביעקב כדי שיהיה הוא הסג"ל ולהשלים שלשה רגלים דבבציר משלשה רגלים העשויין כמין סגול לא סגי להתקיים וכי האי גונא דרשו חכמים הא דכתיב יעקב חבל נחלתו שהוא שלישי שבאבות כחבל העשוי בשלשה גדילים: הא דעיילי בלא בר משל למלך ב"ו עבדיו ובני ביתו הרגילים אצלו תמיד יוצאים ונכנסים לפניו בלא רשות כך החסידים הגדולים יחידי הסגולה כיון שנפשותיהן דבוקות בה' בכל עת תמיד נכנסין לפניו יתברך בהוא עלמאבלא רשות ולכך היה רשב"י בטוח שיהיה הוא ובנו מהם כיון שהיו במערה כמה שנים ולא שתו לבם לשום עסק כי אם לעבודת האלהים: מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן כו' נראה דהיינו מה שאמרו חז"ל שכל המועדות עתידות בטלות מלבד ימי הפורים וכן יסד הפייט ביוצר פ' זכור ויליף לה מדכתיב וזכרם לא יסוף מזרעם לפי שגאולה האחרונה תהיה דוגמת גאולת פורים מה התם ע"י גזרותיו של המן חזרו ישראל בתשובה ונגאלו כמו שאמרו חכמים גדולה היתה הסרת טבעת ממ"ח נביאים וכו' כך גאולה העתידה יעמוד שלטן שגזרותיו קשות כהמן כו' וכיון שגאולות הללו דומות זו לזו יזכרו הכל לעתיד את ימי הפורים ויאמרו כי הגדיל ה' לעשות עמנו כאשר עשה עם אבותינו וזהו שאמר הכתוב וזכרם לא יסוף מזרעם.

דף צח אף ת"ח שכתוב בהן שלום לאוהבי תורתך אין שלום מפני צר פירש"י ז"ל מן היצה"ר טעמא דמלתא נראה משום דשני הפכים כשפוגעין זה בזה והאחד צריך להסתלק עצמו מפני חברו אז בשעת סילוקו מתגבר עצמו דלהכי קודם שיאיר היום חשכת לילה מתגברת וכן קודם יציאת הנשמה יום או פחות נראה החולה כבריא משום דאז הבריאות מתגברת לכך גם לעתיד כיון שיתבטל היצה"ר ויסתלק מן העולם מפני יצה"ט יתגבר עצמו קודם סילוקו וילחם אף בת"ח שכתוב בהם שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול שאין היצה"ר הנקרא מכשול שולט בהן לפי שהתורה תבלין ליצה"ר ודרכו להסתלק בשעוסקין בתורה כמ"ש אי אזיל מוטב ואי לא יעסוק בתורה אפ"ה קודם סילוקו מן העולם יתגבר עצמו ולא ישגיח בהן ומהאי טעמא נראה מה שאמרו בעקבות בן דוד חוצפה ישגא ונערים ילבינו פני זקנים בת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפני כלב וכו' כדאמר לעיל משום דאז יתגבר היצה"ר וישלוט הרבה: או בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב דאיתא במסכת חגיגה אשר קומטו בלא עת אלו תתקע"ד דורות שהעבירן הקב"ה וכו' מה עשה עמד ושתלן בכל דור ודור והן הן עזי פנים שבדור וכי האי גונא אמרו חז"ל גבי צדיקים דכתיב כי לה' מצוקי הארץ וישת עליהם תבל ראה הקב"ה שהצדיקים עתידין להיות מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור הרי שבכל דור ודור עד ימות בן דוד שיתחדש העולם שתל הקב"ה חלק אחד מן הרשעים וחלק אחד מן הצדיקים לפיכך כאשר נר' דור שכולו זכאי או כולו חייב ודאי כבר נגמר חשבון הדורות הראויין להיות עד ימות בן דוד כיון שאין בו חלק מן הרשעים או מן הצדיקים

כלל ואם כן בן דוד בא: זכו עם ענני שמיא פירש"י ז"ל במהירות לא זכו עני ורוכב על החמור בעצלות נראה דבהכי ניהא קרא דבעתה אחישנה והכי קאמר בעתה דהיינו בזמן הגאולה אחישנה להביאו עם ענני שמיא ולא בעצלות על החמור ופשטא דקרא כשזכו איירי דרישא דקרא ועמך כלם צדיקים: איהו שרי חד ואסר חד אמר דלמא מיבעינא דלא מיעכב תימה כי נמי מיעכב פורתא כדי קשירה נגע א' שהוא כהרף עין מאי הוי וי"ל דאיתא במדרש הביאו רש"י ז"ל בפ' בא ויהי בעצם היום הזה מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עיכבן המקום כהרף עין והטעם לפי שישראל לא היו ראויין להגאל מצד מעשיהן ולא נגאלו אלא מפני שהזמן גרמה שנאמר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים שהגיע השעה שקבע לגאלם ואלו עבר הזמן אפילו כהרף עין מיד היה מקום למקטריגים שלמעלה לקטרג עליה' אלו עבדו כוכבים ומזלות ואלו עבדו כוכבים ומזלות והיינו דאיתא במדרש ואכלתם אותו בחפזון זה חפזון שכונה פל' השכינה היתה ממהרת מפני המקטריגים להוציא באותו הרף עין שקבע להן והיינו נמי טעמו של בן דוד שהוא חושש לעכב אפ' כדי קשירת נגע א' כשיגיע הזמן כדי שלא יעבור זמן הקץ מפני המקטריגים שלמעלה משום דאמרינן לעיל שאין בן דוד בא אלא או בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב לפיכך אף על גב שעדיין מנוגע הוא ומחולל מפשעינו אפילו הכי חושש שמא דור שכולו חייב הוא ויהיו נגאלין מצד הזמן לא בשביל מעשיהן לכך הוא ממהר שלא יעבור הזמן רגע אחד שלא יקטרג על מעשיהן כשיעבור הזמן ונר' דהיינו הא דאמ' לעיל תכח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא שוב אינו בא משום דאינהו סברי דכיון דעבר הזמן שקבע שוב אין א"ר תקנה מפני המקטריגים: א"ר יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה פירש"י ז"ל מלאכים וישראל וא"ת מלאכים מה עבידתייהו שיתהפכו פניהם וי"ל דאיתא במדרש רבה ולא קרב זה אל זה כל הלילה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר להן הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה וגם לעתיד לא יניחן הקב"ה לומר שירה לפניו כיון שנצטער על אבדן מעשי ידיו כדאמר הללו מעשי ידי והללו מעשי ידי כו' ונראה דהיינו הא דאיתא בפ"ק דברכות שלשה משמרות הוי הלילה ועל כל משמר יושב הקב"ה ושואג כארי אוי שהחרבתי את ביתי וכו' טעם מה שצועק על כל משמר לפי שהמשמרות הן עבודת שיר המלאכים נחלקין לג' כיתות כת אחר כת ומיום שחרב המקדש יש עצבות לפניו ית' לכך כל כת וכת כשרוצין לשורר לפניו ית' הוא שואג על חורבן ביתו כאלו אין קול ערב לפניו: משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאורה וא"ת מאי קשיא ליה דאיצטריך לאתויי משל זה וי"ל דקשיא ליה אמאי קאמר קרא למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור הא פשיטא דכולי אור הוא כדמייתי בסמוך מדכתיב ועליך יזרח ה' וגו' לכך מייתי משל לתרנגול ועטלף דודאי יום ה' כולו אור הוא אלא לפי שיתבטלו אז חמה ולבנה כמ"ש וחרפה הלבנה וגומר והיה ה' לאור עולם ואין העובד כוכבים ומזלות יכולין להסתכל באור כבודו ית' מחולשת ראות עיני שכלם שלא קיימו התורה והמצוות דומיא דעטלף והוא עוף הפורח בנשף מפני שאינו יכול להסתכל באור השמש ובחשכת הלילה הוא מצפה לאור כי גם החשכה קשה לו ואמר לו התרנגול אתה למה לך אורה כיון שאין אתה יכול להסתכל בו והיינו דמייתי ראייה מקרא דכתיב כי הנה החושך יכסה ארץ

וערפל לאמים ועליך יזרח ה' דכיון שיתבטלו חמה ולבנה לעתיד והעכו"ם אין יכולין להסתכל באורו יתברך על כרחיהם החשך וערפל יכסה אותם.

דף צט שכבר אכלוהו בימי חזקיה לפי שנעשו בימיו נסים גדולים כמו שעתידי להיות בעת הגאולה ולהכי אמרינן לעיל בקש הקב"ה לעשות מחזקיה בן דוד ומסנחריב גוג ומגוג: מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד מרוב קדושתן של בעלי התשובה וכדאמרי' בפ' הספינה שכל צדיק נכוח מחופתו של חברו שגדול ממנו והטעם לפי שבעלי תשובה כיון שטערו טעם איסור קשה עליהן לפרוש ולקיים המצות וטורחן מרובה לכך שכרן יותר מרובה ועוד נר' ידוע דגדולה מצות עשה ממצות לא תעשה דלכך היא דוחה אותה והטעם לפי שאינו דומה המקיים את המצוה דשב ואל תעשה שאינו טורח עצמו למקיים את המצוה בקום ועשה כיון שהוא טורח עצמו לעשות אותה לכך צדיק גמור כיון שאינו מקיים מצות לא תעשה שבתורה אלא בשב ואל תעשה אין שכרו מרובה כמי שעבר עליהן ועשה תשובה ומעשה סיגופים עד שנחשב לו כאלו קיים אותן דנמצא כאלו קיים אותן בקום ועשה: זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית לפי שהתורה נדרשת בשבעים פנים והן יינה של תורה דהיינו תמצית סודותיה לכך גם השכר הבא ממנה הוא יין שניתן בשבעים אותיות בין לרשעים בעה"ז על מצות מועטות שעושין כדאיתא בפ' בן סורר ומורה לא נברא יין בעה"ז אלא לנחם את האבלים ולשלם שכר לרשעים בעה"ז שנא' תנו שכר לאובד בין לצדיקים בעה"ב כדאמר הכא ששכרן הוא היין המשומר בענביו כי זה לעומת זה הוא יין גופני לגופות הרשעים בעה"ז ויין רוחני לנשמותיהן של צדיקים בעה"ב ולפי שייך גופני דהיינו שכרן של רשעים הוא כדי להאבידן כמ"ש ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו לכן אמרו בפרק בן סורר שלש עשרה ווין נאמרו ביין ההיפוך של יין רוחני דהיינו שכרן של צדיקים בעה"ב שהוא ג"כ במספר י"ג כדאיתא במ"ר דלר' אבהו אחוו ליה בשעת פטירתו תלת עשרה נהרא אפרסמונא ורשב"י הוה יתיב אתלת עשרה תכתכי דפיזא והוא כמנין אהב"ה רמז לצדיקים העובדין מאהבה.

ונראה דהיינו הא דאיתא בפרק הרואה ומייתי לה בספר הזוהר סוף פ' וישב תנינן האי מאן דחמי ענבין חוורין בחלמא סי' יפה לו אוכמין סימן רע לו משום דענבים לבנים רמז לשכר העה"ב שכולו לבן כידוע והראו צו שהוא בן עוה"ב אבל ענבים שחורות רמז לשכר העוה"ז שכולו שחור וחושך.

והיינו נמי דאיתא בפ' הרואה כל מיני משקין יפין לחלום חוץ מן היין יש שותיהו וטוב לו שנ' ויין ישמח לבב אנוש ויש שותיהו ו ע לו שנאמר תנו שכר לאובד וגו' רמז שאם צדיק הוא מובטח לו שהוא בן עה"ב ואם לאו הרי הוא בן עה"ז. ונראה דהיינו מ"ש בש"ס שעל כל כוס היו אומרים חמרא וחיא לפום רבנן רמז להם שלא יקבלו שכרם בשתיית היין בעה"ז אלא יזכו לב' שלחנות לשתות נמי מן היין השמור בענביו שהוא סוד עה"ב חיי' נצחיי' וזהו חמרא וחיא והשת' ניחא הא דקאמר לפום רבנן דמה ענין החיים אל הפה אלא הוא רמז לשתייית יין חיים המשומר בענביו.

והיינו דתניא ושמתם נמשלה ד"ת לסם וכו' וקאמר עלה רבא למיימינים בה סמא דחייא למשמאילים בה סמא דמותא לפי שהיין כמו סם הוא כדאמרינן בפרק חזקת הבתים

באתר דלית חמרא תמן מתבעו סמנין לכך קאמר למיימינים בה סמא דחייא רמז ליין המשומר שהוא סוד החיים למשמאילים בה סמא דמותא רמז ליין גשמי שהוא סוד המיתה לפי שהביא מיתה לעולם כמ"ד גפן היה זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית בפ' ערבי פסחים תניא זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו על היין אין לי אלא בלילה ביום מניין וכו' וכתבו שם התוספות דזכירה כתיב על היין נזכירה דודיך מיין והאי זכירה היינו קידוש ולמאי דקאמר דשכר העה"ב הוא יין המשומר נראה לפרש לפי ששבת בראשית הוא רמז לעה"ב יום שכולו שבת והוא אחד מששים בעה"ב כדאיתא במסכת ברכות וכל אדם חי יב ביום השבת לזכור את יום שכולו שבת ולהתפלל עליו כמו שאומרים הוא ינחילנו ליום שכולו שבת וזהו סוד רחיצת חמין בע"ש ומלבושי כבוד דשבת כדפירשתי בארוכה בפרק עושין פסין.

וזהו סוד זכור ושמור שמור רמז לשבת בראשית שמחויבין לשומרו שלא יחלוהו במלאכה זכור רמז ליום שכולו שבת דלא שייך ביה שמירה אלא זכירה שמחוייבים לזכרו כדפירש' והיינו דקאמר זכור את יום השבת וזכרהו על היין שע"י יין שלפניו בשעת קידוש הוא זוכר בשכר יום שכולו שבת שהוא יין המשומר רמז לזה זכור ושמור בדבור אחד נאמרו שצריך לזכור ביין המשומר ונראה דלהכי קיי"ל דאין מקדשין על יין מגולה אפי' האידנא דלא קפדינן אגילוי כמ"ש בטור סי' רע"ב משום דיין קידוש רכז ליין המשומר אשר אין בו גילוי כי עליו נאמר עין לא ראתה אלהים זולתך ולכך אין מקדשין נמי על יין שריחו רע אף ע"ג דטעמיה וריחו חמרא כדאיתא התם משום דיין המשומר שהוא סוד העה"ב כולו ריח טוב הוא שאין הנשמה נהנית אלא מן הריח הטוב וכיון דשבת ועה"ב זה לעומת זה הן נראה כי זהו סוד נשמה יתירה דשבת שבכל ע"ש בשעת קידוש היום מקבלת הנשמה יתרון מאור העליון שהוא סוד עה"ב ע"י השפעת היורד מעולם העליון לתחתון בשעת קידוש היום כידוע וזה טעם קבלת שבת מלכתא ובזמן חכמי הש"ס היו יוצאים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת כלה מלכתא נראה שהיו יוצאים לקראת שפע שבת העליון לקבלו והוא הוא נשמה יתירה ועליו אמרו שבת אחד מששים בעולם הבא כי השפע היורד מעולם העליון דבר מועט הוא ובטיל לגביה כדבר הבטל בששים וכיון דבמוצאי שבת חוזר יתרון הנשמה למקומו כמו שאמר וינפש וי אבדה נפש וע"י כן הנשמה חלושה לכך מברכין אז על הבשמים להשיב נפש שאין הנשמה נהנית אלא מן הריח: נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו פירש"י ז"ל מפני שהוא משים דברים בפיי תמיד כאוכף שעל החמור ועוד נראה לפי שאמר נפש עמל ולכאורה דברי תורה אין בהן עמל שאין עושה מעשה רק דברים בעלמא נינהו לכך קאמר כי אכף עליו פיהו דעקימת שפתיו הוי מעשה וכדאמרינן חסמה בקול והנהיגה בקול לוקה למ"ד עקימת שפתיו הוי מעשה.

ועוד נראה לפי שאמרו אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים למאה ואחד והטעם משום דשמשר הממונה על השכחה בגימטריא מאה ושם שר הממונה על הזכרון הוא מיכאל עולה מאה ואחד לזה קאמר נפש עמל שחוזר על תורתו תמיד עמלה לו היא מחזרת עליו שאינו משכחה כי אכף עליו פיהו כשחזר עליה הרבה במספר פיה"ו שעולה מאה ואחד וכן אכף בגימטריא ק"א.

וכן במדרש חזית בפסוק ישקני בשעה ששמעו ישראל אנכי מפי הגבורה נתקע תלמוד תורה בלבם ולא היו משכחין אח"כ שמעו מפי משה חזרו להיות למדין ומשכחין אמרו משה רבינו לואי גלה לנו פעם שנייה לואי ישקני מנשיקות פיהו פיה"ו עולה מאה ואחד רמזו שעל ידי ששמעו התורה מפיו יתברך לא היו משכחין כמי ששונה פירקו מאה ואחד: זה הלומד תורה לפרקים ואינו לומד תדיר כמו שנואף אשה שאין בועל אותה אלא לפרקים כיון שאינה מצויה לו: משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה פמליא של מעלה הן צבא השמים ומלאכי מרום יש מהן שלג וברד ויש מהן אש ולהבה ואין מזיקין זה את זה מרוב שלום שביניהם שנאמר המשל ופחד עמו עושה שלום במרומו כי חוק וזמן וגבול נתן להם שלא ישנו את תפקידם ואין אחד נכנס בתחומו של חברו ופמליא של מטה צבא הארץ ארבע היסודות אש וברד שלג וקיטור רוח סערה גם המה אע"פ שמתנגדים זה לזה אין מזיקין זה את זה מרוב שלום כי חוק נתן להם ולא יעבור כמ"ש האותי לא תיראו אשר שמתתי חול גבול לים וגו' וידוע כי חוקים הללו לא מתקיימין אלא ע"י עסק התורה כמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שאתי חוקות דייקא והטעם משום דתחילת בריאתן לא היתה אלא ע"י התורה כדאיתא בריש מדרש רבה ואהיה אצלו אמן אומן התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה מה אומן אינו בונה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופנקסאות יש לו כו' כך הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם לכך חוקותיהן לא מתקיימין אלא ע"י התורה שאלמלא תורה היו החוקות בטלות והיה זה נכנס בגבולו של זה ומזיקין זה את זה והיתה ריב וקטטה ביניהם לכך קאמר שהעוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה: כאלו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה נראה דלהכי תלמידי חכמים קרויין בנאים דכתיב ארץ אשר אבניה ברזל ודרשו חכמינו זכרונם לברכה אל תיקרי אבניה אלא בונים: כל המלמד את בן חברו תורה כאלו עשאו לפי שהאדם נברא גוף ונשמה גוף מאב ואם ונשמה מהקב"ה ישניהם צריכין גידול ותיקון ותיקונן היא עשייתן וכשם שהמגדל את הגוף ומתקנו מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו כדאמר בפ' כ"ג מירב ילדה ומיכל גידלה לפיכך נקראו על שמה שכל המגדל יתום וכו' כך המגדל את הנשמה ומתקנה בתלמוד חורה ומצות הוה כאלו עשאה דתיקונה היא עשייתה כדפירש"י ז"ל גבי ויעש אלהים את הרקיע וזהו טעם ויגדל הילד ויגדל משה תרי זימני אחד לגידול גופו ואחד לגידול נשמתו.

וזהו אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים ואמרו חז"ל למדך שעיקר תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים לפי שהאדם גוף ונשמה צריך להוליד תולדות בשניהם תולדות הגוף הם הבנים תולדות הנשמה הם התלמידים ומצות ומעשים ולמדך שמעשים טובים עיקר התולדות מדחשיב להו ברישא: דף ק' לא יכול עליהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר וכו' לפי שכל מה שהארץ מוציאה בהאי עלמא יש בו חלק לסטרא אחרא קליפות הטומאה כדאיתא בספר הזוהר פ' דבר' אתון חבריא דלא שמשתינן לר' שמעיה חסיד' אמרין דבשבעה זינין דגן לא אית חולקא לסטרא אחרא ולא הכי דהא כל מה דאתבלי בארעא לס"א אית ביה חולקא ומאן חולקא דאית ליה בהו מוץ ותבן דכתיב כמוץ אשר תדפנו רוח וכו' ועל דא פטור ממעשר דלית להו חולקא בקודשא ע"כ ונראה דבאילנות נמי העלין דאית בהו הן חלק סטרא אחרא דכתיב בהו א עלה נדף והיינו ע"י הרוח

כדפירש"י ז"ל דומיא דמוץ אשר תדפנו רוח ולכך אין העלין ראויין לאכילה ולא יצלוהו לכל דבר.

וטעם הענין שכל מה שהארץ מוציאה יש בו חלק בסטרא אחרא לפי שאין הארץ מוציאה צמחים אלא ע"י הגשמים הבאים מים אוקינוס כמו שאמרו העננים מים האוקינוס הם שותים ים אוקינוס סטר אחרא שלטא ביה מששת ימי בראשית ע"י חטאו כדאיתא בשמות רבה פט"ו בשעה שאמר הקב"ה ותראה היבשה אמרו המים הרי העולם אנו מלאים ועד עכשיו צר לנו להיכן אנו הולכין בעט הקב"ה באוקינוס והרגן שנא' בכחו רגע הים וגו' ולמה הרגן שהבית שמחזיק מאה חיים מחזיק אלף מתים לכך נקרא אוקינוס ים המות.

וכיון שעתיד הקב"ה להוציא נחל מבית קדשי הקדשים לא יהיה באותן המים שום תערובת מסטרא אחרא קליפות הטומאה לכך האילנות הגדילות על אותן המים לא יהיה בהן חלק כלל לסטרא אחרא לכך אפי' העלין שבהן יהיו ראויין לאכילה והיינו דאמר הכתוב והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה שאפי' העלין יהיו לתרופה שהאלמים יהיו מדבריי' והעקרות נפקדו' באכילתן כדאמר בסמוך וכיון דים אוקינוס מת הוא לכך אין כח עתה בגשמים להוציא פירות כי אם פעם אחת בשנה אבל אותו הנחל מים חיים הן כמ"ש ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים ולכך יוסיפו כח באילנות להוציא פירות בכל חודש וזהו שאמר לחדשיו יבכר.

ונראה דלהכי כתיב כל עץ מאכל ולא כתיב כל עץ עושה מאכל לומר דלעתיד יהיה טעם העץ כטעם הפרי. וכיון שנתבאר שהעלין הן חלק סטרא אחרא נראה דהה"ד והבאתי מורך בלבבם בארצות אויביהם ורדף אותם קול עלה נדף לפי שסמאל דהיינו סטרא אחרא אינו שולט אלא בח"ל בארץ האויבים ולכך קאמר ורדף אותם קול עלה נדף דהיינו חלקו של סטרא אחרא כלומר תפול עליהם אימת סמאל ואין רודף אותם.

וטעם מה שהעקרות נפקדות ע"י מים קדושים הללו נראה לפי שחולי העקרות בסבת מים הרעיל' וארורי' הוא בא שנא וברך את לחמך ואת מימך סיפא דקרא לא תהיה משכלה ועקרה בארצך משמע דהא תליא וכ"כ הרמב"ן ז"ל שם לכך הצמחי' שיגדלו ע"י מים קדושי' וברוכי' שיצאו מקדש קדשי' העקרות נפקדות.

וזהו טעם סוטה שאם לא נטמאה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה עקרה נפקדת לפי ששתתה מים הקדושים שנתקדשו בכיור. ועל דרך דרש נראה דהכי קאמר עתיד הקב"ה להוציא נחל מבית קדש הקדשים רמז לשפע רוח הקדש שעתיד להשפיע על כל בשר שנ' ביום ההוא אשפוך רוחי על כל בשר ונקט מבית קדש הקדשים כי משם שפע רוח הקדש וקול דיבורו יתברך יוצא כדאית' במדרש ודברתי אתך מעל הכפורת כיון שבא משה לפתח המשכן קול יורד מן השמים לבין הכרובים ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד ועליו כל מיני מגדים רמז לסודות העליונות סתרי נתיבות פליאות החכמה ששיגו ע"י אור שפע ההוא שנא' ועל הנחל יעלה על שפתו כל עץ מאכל הן הן סודות החכמה כדאיתא במדרש קהלת רבה נטעתי בהן עץ כל פרי זה הש"ס וכו' לא יבול עלהו רמז ששיגו ג"כ ע"י שפע ההוא חכמת תצוניות כמו חכמת הרפואה וחכמת

הטבע וכו' וחכמות הללו כיון שאין בהן קדושה נקראין עלין כמו שאחכז"ל ועליהו לא יבול שאפ"י שיחת חולין של ת"ח צריכין תלמוד.

לחדשיו יבכר רמז שבכל חדש וחדש ישיגו ע"י אור שפע שהוא סתרי נפלאות חדשות חכמות מחכמות שונות שנאמר והיה מידי חדש בחדשו וגומר גם הוא רמז שבכל חדש חוזרין ושונים מה שהשיגו כמו שעשו בזמן חכמי התלמוד שהיו חוזרין על ש"ס כל ל' יום ואומרים עליהם אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

ועליהו לתרופה מפרש בסמוך להתיר פה אלמין ולהתיר פה עקרות רמז שעל ידי חכמות החיצוניות ששיגו יכולין לעשות תרופה אפילו לאותן דברים שאינן ביד האדם בלתי לה' לבדו כגון להתיר פה אלמין שהדיבור ביד הקב"ה הוא כמו שיסד הפייט הדעה והדבור לחיי עולמים וכן להתיר פה עקרות שאין מפתח זה נמסר בד שליח כי אם בידו ית' אפ"י הכי ע"י שפע רוח הקדש וחכמות ששיגו לעתיד יעשו תרופה גם לדברים הללו: מאתים אמה כשתי קומות של אדה"ר בב"ר פי"ב אלה תולדות כל תולדות שבתורה חסרין בר מן תרין הדין ואלה תולדות פרץ כנגד ו' דברים שנטלו מן אדה"ר זיוו חייו וקומתו כו' שנגדעה קומתו ונעשית של מאה אמה כו' ואינן חוזרין לתיקונו עד שיבא בן פרץ קומתו מניין שנאמר ואולך אתכם קוממיות רש"א מאתים אמה כו' טעם מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון נראה משום דמדתו של הקדוש ב"ה לנחם בכפלים שנאמר נחמו נחמו עמי ודרשו חז"ל שמתנחמין בכפלים וגבי איוב נמי כתיב ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה: עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק ש"י עולמות טעם מספר ש"י עולמות נראה לפי שעשרת הדברות יש בהן תר"ך אותיות נגד תרי"ג מצות ושבע מצות בני נח במספר כת"ר עליון ונראה שכנגדן יש לו לאדם תר"ך עולמות אלא לפי שהאדם נברא דו פרצופין זכר ונקבה ויקרא את שמם אדם וכן כל הנשמות זכר ונקבה נבראו ובין שניהם נשלם ונעשה האדם במלואו וטובו לשמור ולעשות את כל מצות ה' לכך גם אותן תר"ך עולמות יחדיו יחלוקו מחציתן לזכר ומחציתן לנקבה והיינו ש"י עולמות לכל צדיק וצדיק.

ולהכי בשעה שרצה הקב"ה ליתן עשרת הדברות ובא והודיע להן מתן שכרן תחילה צוה להגיד לנשים בפני עצמן ולאנשים בפני עצמן שנאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל אתם ראיתם וגו' והייתם לי סגולה מכל העמים וגומר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגומר לומר דנשים ואנשים שניהן שווין בקבלת שכר הנמשך מתר"ך אותיות של עשרת הדברות שהן נגד מספר כל מצות ה' דאיש ואשה כחד גופא נינהו ושניהן שקולין וזה טעם אחשוורוש שאמר לאסתר המלכה מה שאלתך וגו' עד חצי המלכות ותעש כלומר שהיא חשובה בעיניו כמוהו ויחדיו יחלוקו בכתר מלכות וישלטו שניהן בשוה: אדם נותן מלא עומסו לעני בעה"ז הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעה"ב לפי שהנותן צדקה לעני כביכול כאלו נותנה לו ית' כי הוא יעמוד לימין אביון וכתוב מלוה ה' חונן דל ואמרו חכמים ויקחו לי תרומה לי אתם נותנים כו' וכיון שהוא יתברך המקבל כביכול גם הוא המחזיר לכך הוא מחזירה בעומס שלו ועוד נראה משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא אנא בעולם העליון לכך מודדין נו במדה העליונה ולא במדה התחתונה ועוד נראה לפי שהזכיות והחובות עושין רושם למעלה בו ית' כביכול שנאמר ועתה יגדל נא כח ה'

וההפך צור ילדך תשי לכך הוא פורע אותן לפי מדתו בערך הרושם אשר נעשה ע"י: ודלתי שמים פתח הוא יתברך בעצמו אבל במדת פורענות כתיב וארובות השמים נפתחו נפתחו מאליהן במשמע לפי שאין הקב"ה מיחד שמו על הרעה כי אל רחום הוא והרעות כאלו באות מאליהן דמי וכה"ג אחז"ל גבי גדעון דמעיקרא כשאמר ועל כל הארץ חורב כתיב ויהי כן ולבסוף כשאמרו על כל הארץ יהיה טל כתיב ויעש אלהים כן: אורח ארעא קמ"ל דלא ליבעול שלא כדרכה משמע דאיסורא ליכא למיבעל שלא כדרכה אלא דלאו אורח ארעא הוא וכן משמע בסוף פ"ב דנדרים ההיא דאתאי לקמיה דרבי א"ל ערכתי לו שלחן והפכו פי' שבא עליה שלא כדרכה אמר לה בתי התורה התירתך לו אע"ג דבסוף פרק ד' אחין קאמר דמעשה ער ואונן הוו שבאו עליה שלא כדרכה כבר תירצו התוספות שם דלא שרי שלא כדרכה אלא בלא הוצאת זרע.

ועוד תירצו דאינו אסור אלא כשמתכוין להשחית זרע ורגיל לעשות כן אבל באקראי בעלמא שרי מיהו ב"י כתב בטור א"ה דבר קשה הוא להתיר הוצאת זרע אפילו באקראי ושומר נפשו ירחק מזה: אשה טובה מתנה טובה בחיק ירא אלהים דכיון דירא שמים הוא מזווגין לו אשה טובה יראת שמים דאין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו כדאיתא בסוטה: מאי דכתיב כל ימי עני רעים כו' משום דקשיא להו והאיכא שבתות וימים טובים כדאמר בסמוך ותו וטוב לב משתה תמיד וכי תמיד יש לו משתה טוב לב וקאמר רב דאלו בעלי תלמוד ובעלי משנה ורבי חנינא קאמר דזה מי שיש לו אשה רעה או טובה וכו' דכל הנך איתנהו תמיד בכל יום: דף קא וכי מאחר שלא שם רפואה למה וכו' דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע הונראה לפי שמחלת מצרים לא הוה אפשר להרפא שנאמר יככה ה' בשחין מצרים ובגרם ובחרס ובעפולים אשר לא תוכל להרפא לכך הבטיח הכתוב שלא ישים עלינו מחלת מצרים אשר אין לה רפואה כי אני ה' רופאך שאם יזדמן איזה מחלה כי אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא אז ארפאך: שטיפה של גשמים בעה"ז אבל לעתיד כתיב וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה' וצמחי ג"ע לא היו צריכין לא גשמים ולא עבודה כמ"ש הרמב"ן ז"ל גבי ויטע ה' אלהים גן בעדן שגזר בהן השם לעשות ענף ולשאת פרי לעד לעולם לא יזקין בארץ שרשם וכו' ולעיל נמי קאמר עתיד להוציא נחל מבית קדשי הקדשים לא יבול עליהו ולא יתום פריו וגו': כלום גדול עוני מס' רבוא שעתידים לחטוא לפניך וכו' לא ידענא מי גילה לו לאותו רשע נבואה זו.

ושמא י"ל בשעה שאמר לו הקב"ה קול דמי אחיך צועקים אלי דמו ודם זרעיותיו שעתידין לצאת ממנו גילה לו גודל חטאו שהיה הבל ראוי לצאת ממנו יותר מס' רבוא שהרי לבסוף יצאו ממנו בגילגול ע"י משה שנאמר ובני רחביה רבו למעלה למעלה מס' רבוא דמשה היינו מש"ה ש"ת הב"ל כמ"ש הזוהר וגילה לו הטעם שהיה ראוי לכך והוא בשביל ס' ריבוא שעתידין לחטוא וע"י כן יבטיחנו נעשותו לגוי גדול ועצום ממנו ולהכי א"ל כלום גדול עוני מס' ריבוא וכו' א"נ ספרו של אדה"ר חזיא ליה שהיה כחוב בו דור דור ודורשיו וכו': טעו וראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה וכו' שכל האצטגנינים טועים רואים ואין יודעים לפרש הדבר על בוריו ונראה דלהכי אמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ואחז"ל אף על המצרים גזר יום שנולד משה אמרו לו אצטגניניו היום נולד ואין אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל וכו'.

ולכאורה קשה מהיכא תיתי שמושיען של ישראל יולד ממצרים אלא לפי שבתיה בת פרעה גידלו והמגדל את בן חבירו כאלו ילדו כמ"ש חז"ל לכך טעו האצטגנינים שלא הבינו הדבר על בוריו סבורים היו שיולד ממש ממצרים: כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי כו' מדכתיב תרתי זימני ושב לב העם וגו' ושבו אל רחבעם ותו דמעיקרא כתיב ושב לב והדר קאמר ושבו והפסיק הענין דקאמר והרגוני לכך דריש הכי דמעיקרא לא ישובו ממש אלא בלבם דכיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי בלבם איהו מלכא ואנא עבדא ואי יתיבנא יאמרו מורד במלכות אנא וקטלין לי ואזלו בתריה ממש במעשה וזהו שאמר והרגוני ושבו אל רחבעם והיינו גסות הרוח דאי נמי הוו סברי בלבם הא מלכא והא עבדא מאי הוי כיון דלא עבדי עובדא אלא גסות הרוח היתה בו דלא הוי מצי למיסבל שיאמרו בלבם דאיהו עדיף מיניה דף קב רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה נר' דיש רמז להך מילתא בהאי קרא מדכתיב לא סר מעל חטאת ירבעם אשר החטיא חטא"ת ירבע"ם אש"ר החטי"א ראשי תיבות אחיה אבל בכל שאר מלכי ישראל אשר הלכו בחטאת ירבעם שינה הכתוב ולא נמצא רמז זה: לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה לפי שנאמר פוקד עון אבות על בני בני בני בני בני וגו' ואמרו חז"ל כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן וכן ת"א על בנין מרדין והטעם נראה משום דזימנין האב חוטא ואין הקב"ה פורע ממנו את הכל אלא הוא ית' ברחמיו מסלק החטא ההוא לצד אחר כאלו נשכח ממנו כביכול וכשרואה אחד מבני בני בניו או חזו מעשה האב בידו חוזר וניעור החטא הקדום ונזכר לפניו ית' וכיון דברא כרעא דאבוה הוא פורע לו ית' גם את חטא האב וזה טעם שבעתים יקם קין לפי שצפה יתברך שיעמוד ממנו בדור שביעי תובל קין שאחז מעשה קין בידו דלכך קל תובל קין שתובל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים כדפירש"י ז"ל ולהכי חזר וניעור אז ונזכר לפניו ית' חטאו של קין שהרג את הבל ונעשה בו נקמה.

וכן כשעשו ישראל את העגל נשמר העון לדורות ונעשה כשכחה לפניו שנ' גם אלה תשכחנה ואמרו חז"ל שהוא רמז לאלה אלהיך ישראל וקודם החורבן אחזו ישראל מעשה אבותיהן בידיהן דעיקר החורבן בשביל שעבדו עבודת כוכבים ומזלות היו כדמוכח קראי ואמרו במדרש שלא הניחו תלם שלא העמידו בו צורת כוכבי' לכך חזר וניעור ונזכר לפניו אז מעשה אבותיהן דהיינו חטא העגל שעשו ונפרעו גם מעשה העגל ולהכי כתיב בכולן לשון פקידה פוקד עון אבות וביום פקדי ופקדתי קרבו פקודת העיר דהיינו לשון זכירה דקודם שחוזר וניעור ע"י הבנים נעשה לפניו ית' כשכחה כביכול ועוד נראה לפי שחורבן הבית נעשה על שהרגו את זכריה בן יהוידע בבית המקדש שהיה כהן ונביא וכאשר ראה הקב"ה את המעשה הרע ההוא נזכר כביכול מה שרצו ישראל לעשות מעשה כזה באהרן הכהן עד שהוצרך לעשות את העגל כדאיתא בפ"ק וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ראה חזר שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא השתא עבדו לי כדעבדו בחזר ומקיים בי אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא מוטב דליעבדו לעגל וכו' וכיון שע"י הריגת זכריה נזכר לפניו ית' מעשה העגל לכך נענשו אז על מעשה העגל: אמר לו מי בראש בן ישי בראש והקב"ה באחרונה דמלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא שהמלך עובר באחרונה שנא' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש ואחר האש קול דממה דקה וכדאשכחן בעובדא דרב ששת בפ' הרוואה.

ונראה דהיינו הא דכתיב אתהלך לפני ה' בארצות החיים ארצות החיים היינו ג"ע התפאר דוד עצמו שיטייל ויתהלך בג"ע לפני ה' לפניו ית' וקודם לו כדאמר הכא בן ישי בראש: אמר ליה מהיכא דקדים בישולא תימא דלא ידע רב אשי הך מילתא ועוד דאמר ליה מאחר דחכימת כולי האי משמע שהיא חכמה גדולה ולכאורה דבר קל ופשוט הוא.

ונראה דאע"ג דצריך לברך על הפת ברכת המוציא משום דאסור ליהנות בלא ברכה מ"מ יש רמז גדול בפרוסת המוציא שצריך האדם להפריש ראשית ולפרוס מן הככר השלם פרוסה אחת לשם ה' ולברך עליו כשם שמפרישין ראשית לה' בשאר כל מלאכותיו ביכורים מן הקמה ותרומה מן הדגן וחלה מן העיסה ככה מפריש ממנו ראשית לשמו יתברך אחר האפייה ולהכי הבוצע חותך מעט תחילה ומברך ופורס ואוכל מן הפרוסה ונותן ממנה אל המסובים אבל לא יברך על כל הפת בכלל ויאכל ויתן ממנו להמסובים דראשית בעינן ששירים ניכרין דומיא דביכורים ותרומה וחלה דקרוין ראשית ביכורים ראשית ביכורי אדמתך תרומה ראשית דגנך חלה ראשית עריסותיכם ותנן בפ"ק דחלה האומר כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישיר מקצת דראשית כתיב בהו ששיריה ניכרין כדאיתא בפרק ראשית הגז ה"נ אחר האפייה כשרוצה לאכול מפריש בראשית הפת לשם ה' ומברך עליו ובזה פוטר כל שאר הפת דומיא דתרומה וחלה.

ולהכי נראה דאפילו בשבת וי"ט דאינו חותך בככר עד אחר הברכה כדי שיהיו הככרות שלמות מ"מ צריך לעשות תחילה רושם בככר עם הסכין כפי שיעור הפרוסה שיפרוס ויברך כי היכי דליקום הברכה על אותו מקצת שנרשם דראשית בעינן ששירים ניכרים וכן העולם נוהגין בשבת וי"ט עושין כמין רושם בככר תחילה והטעם כדפי' ואע"ג דבכל הברכות מברכין עובר לעשייתן הכא שאני דכיון דבעינן ראשית ששיריה ניכרים בעינן שיהיו ניכרין בשעת הברכה כי היכי דלא תיקום הברכה על כל הלחם ולא יהי' שיריה ובהכי ניחא פסקי הטור דגבי בדיקת חמץ כתב וקודם שיתחיל לבדוק יברך וכן גבי תקיעת שופר כתב וקודם שיתחיל לתקוע יברך וגבי הפרשת חלה כתב ובשעה שמפריש יברך אלא משום דבעינן ראשית ששירים והיו נכרין בשעת ברכה לכך אין לברך אלא בשעה שקוצץ החלה מן העיסה ולפי מה שפירשתי ניחא הא דאע"ג דאין לפרוס יותר מכביצה כמ"ש הטור אפ"ה כשאוכל עם הרבה בני אדם מותר כדי שיתן מן הפרוסה לכל אחד ולא אמרינן שיפרוס כביצה ויתן להם משאר הפת אלא לפי שצריך ליתן להם מאותה פרוסה שהפרישה לשם ראשית לה' כיון דפריסת המוציא ראשית הוא שצריך להפריש ראשית הפת לשמו ית' ולברך עליו כביכורים ותרומה וחלה לכך צריך לחתוך הפרוסה מהיכא שמקדים לאפות דאז הוי ראשית גמור דומיא דביכורים שאחז"ל אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאינה שבכרה כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זו ביכורים דמצוה מן המובחר להביא ממה שמתבכר ומתבשל תחילה ולהכי א"ל מהיכא דקדים בישוליה ואפי' אי גרסינן מהיכא דקרים בישולא מ"מ היינו הך דמקום שנקרמים פני הפת יפה יפה הוא המתבשל ונאפה בתנור תחילה והוי ראשית גמור ונראה דהיינו טעמא דאיתא בפרק כיצד מברכין דמצוה מן המובחר לבצוע על פת שלמה משום דאז מפריש שפיר ראשית הפת אבל כשנחתך ממנה ככר שיריים הוא.

ונראה דהיינו הא דאיתא התם אמר רבי ירמיה בר אבא כתנאי תורמין בצל קטן שלם אבל לא חצי בצל וכו' מייתי ש"ס ראייה מתרומה אפרוסת המוציא משום דחד טעמא אית להו דתרוייהו משום דראשית לה' בעינן כדפירשתי ולהכי קיימא לן דאפילו פרוסה של חטין ושלמה של שעורין מניח פרוסה בתוך השלמה ובוצע כדי לקיים מצות ראשית מן המובחר בשלמה.

וטעם הפרשת ראשית לה' ידוע כי בזה נותן שבח והודאה לה' רמז שהוא ראשון ואין ראשית לראשיתו לכן כל ראשית לה' וזה טעם בכור אדם ובכור בהמה וראשית הנז ולפי שהוא ית' ראשון ואחרון לכך מפרישין מן הקמה ג"כ אחרי הקמה לה' דהיינו פאת השדה ומן הדגן תרוש ויצהר מדה האחרונה דהיינו המעשרות דהי' הוא אחרון במספר דמשם ואילך המספר חוזר לתחילתו ולהכי אסור להפריש מעשר קודם לתרומה כיון שהן רמז לו ית' שמו שהוא ראשון והוא אחרון ואפשר היינו נמי טעמא שצריך לשייר פת על שלחנו לברך עליו ברכת המזון ברכה אחרונה כשם שמברכין עליו בראשונה שכל זה הוא רמז לו ית' שהוא ראשון ואחרון דהיינו דא"ל רב אשי מאחר דחכימיתו כולי האי וידעיתו טעם גדול זה דבעינן למשרי המוציא מהיכא דקדים בישראל דוקא רמז לו יתברך שהוא ראשון ומבלעדיו אין אלהים א"כ מאי טעמא פלחיתו לעבודת כוכבים ומזלות וכיון דפרוסת המוציא היא חלקו ית' לכך כתב הב"י ס"ס קס"ז בשם הכלבו דנהגו כל ישראל שלא להאכיל בהמה חיה ועוף ולא עובד כוכבים ומזלות מחתיכה שנוגעת בה חתיכת המוציא וב"י כתב דאין לדבר סמך כלל ולפי מה שפירשתי ראוי ונכון הוא.

ומהאי טעמא נראה מה שצריך ליתן עשר אצבעות על הפת בשעת ברכת המוציא הוא נגד עשר הפרשות שמפרישין ממנו לשם ה' ביכורים לקט שכחה ופאה תרומה מעשר ראשון מעשר עני חלת האור חלת הכהן ופרוסת המוציא כדפירשתי. וטעם עשר הפרשות נגד עשר ספירות.

וגם עשר אצבעות הן נגד עשר ספירות כמו שכתב בספר יצירה. ועוד טעם אחר נראה מה שצריך האדם לבצוע על ככר שלם דוקא לפי ששלחנו של אדם דומה למזבח כמ"ש חז"ל שמכפר עליו כאלו הקריב קרבן על המזבח וידוע שכל מעשה המזבח הוצרך להיות שלם בתכלית השלמות המזבח שנאמר אבנים שלמות הקרבן שמקריבין עליו מום פוסל בו ואפי' כהן המקריב הוצרך להיות תמים בלא מום לכך גם הלחם שאדם בוצע עליו כיון דלחם עיקר סעודה היא ודמיא לקרבן הנקרב על גבי המזבח צריך להיות שלם ולא פגום וחסר ונראה דלכך הקפידו חכמים ואמרו שגם הכוס שמברכין בו על המזון צריך להיות שלם וכך היין שבתוכו צריך שלא יהיה פגום וצ"ל מלא על כל גדותיו דכיון דדמיא למזבח צ"ל הכל בשלמות דומיא דמעשה המזבח: מפני מה זכה אחאב למלכות עשרים ושתים שנה מפני שכיבד את התורה שניתנה בעשרים ושתים אותיות רמז לדבר בי מלכים ימלוכו ב"י בגימטריא אחאב: שנאמר ויאמר ה' מי יפתה את אחאב וגו' לפי שעונותיו וזכויותיו שקולין היו לכך כתיב ברישא דקרא וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו ואמרו חכמים אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה דהוה ליה פנים לכאן ולכאן כיון דשקול היה ואמר הקדוש ברוך הוא מי יפתה את אחאב כלומר

מי יוכל למצוא בתוך עונותיו עון חמור שיכריע את הכף לחובה ועל ידי כן תהיה היכולת בידו לכתותו שיעלה ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה בעבירה פלונית וזה אומר בכה בעבירה פלונית ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' ויאמר.

אני אפתנו פי' בעבירה שעשה בי שהרג אותי אפתנו ויאמר תפתה וגם תוכלדשפיכות דמים חמורה מאוד לכך היא מכרעת והיכולת בידך לפתותו על ידי עבירה זו והיינו דאמר ליה תפתה וגם תוכל ועיין מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות רוצח ולפי שנהרג נבות על ידי עדות שקר נהרג גם הוא ע"י נביאות שקר: דף קג שעשה לו הקב"ה כמין מהתרת ברקיע מפני מדת הדין אע"ג דבלאו הכי איכא מקום סתר לבעלי תשובה לקבלם מפני מדת הדין כדאיתא בפ' ערבי פסחים וידי אדם מתחת כנפיהם ידו כתיב וזה ידו של הקב"ה שהיא פרוסה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה מפני מדת הדין שאני מנשה שהרבה לפשוע כל כך הרבה בגלוי עד דלא מסתייע ליה מילתא לקבלו משם והוצרך עוד סיוע אחריתי כדי לקבלו כדאמרנו בפרק הקומץ העולם הזה נברא בה"א שדומה לאכסדרה מ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילינא ליה ולעייליה בהך לא מסתייע מילתא כדאמר ריש לקיש הבא לטהר מסייעין אותו: כת מספרי לשון הרע דכתיב לא יגורך רע סיפא דקרא תאבד דוברי כזב.

ועוד נראה דכל המוציא שכבת זרע לבטלה נקרא רע שנאמר ויהי ער בכור יהודה רע כמ"ש הזוהר והחוטא בלשונו ומספר לשון הרע כמוציא זרע לבטלה דמי דברית הלשון וברית המעור זה לעומת זה הן כמ"ש בס"י וזהו שנא' אל תתן את פיך לחטא את בשרך ולהכי איהו נמי אקרי רע: כלום אנו צריכין אלא לאורו דברי המרגיז הלז תמוהים וכי לאורו בלבד היה צריך ושמא לפי שהקב"ה ברא עולם התחתון בשלמות ואין צריך לעולם העליון כלל זולת מה שהאור זורח משם לעולם התחתון לכך אמר הכי: מקום שמחתכין בו הלכות לשון חותכין את הדין דהיינו גמר דין כך כל דין והלכה המסופקת בישראל היו גומרין וחותרין שם בלשכת הגזית על פי נהדרין שהיו יושבין שם שנאמר וקמת ועלית אל המקום וגו': מי שכתוב בו כנס כנד מי הים תעשו לו מסכה צרה נראה דלהכי נקט הכתוב תואר זה לפי שבשעה שעברו ישראל את הים עבר עמהם פסלו של מיכה שנאמר ועבר בים צרה כדאמר בסמוך ובאותה שעה כנס הקב"ה מי הים כנד שנאמר נצבו כמו נד לכך אמר הכתוב והמשכה צרה כהתכנס מי שכתוב בו כונס כנד מי הים שכנס וצבר מי הים כמו נד תעשו לו מסכה צרה באותה שעה ולפי שהעגל נעשה ע"י פסלו של מיכה כדפירש"י ז"ל בסמוך לכך נקט והמסכה צרה ל' עגל מסכת: דף קד ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל תימה דמאי הצלה קא בעי והא בסוף פ"ק דבתרא קאמר דישמעאל עשה תשובה דאיתא התם כל מי שיש בו גויעה ואסיפה זו היא מיתתן של צדיקים ופריך והא ישמעאל דכתיב ביה גויעה ואסיפה ומשני הכי אמר רבי יוחנן ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו שנ' ויקברו אותו וכיון דעשה תשובה לא בעי הצלה דבמקום שבעלי תשובה עומד מ' אפי' צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד ודוחק חק לומר דהך דהכא פליגא אדרבי יוחנן דהתם ועוד כיון דאשכחן תנא דשמייה רבי ישמעאל צ"ל דישמעאל בן אברהם עבד תשובה דאי לאו הכי לא הוי מסקינן בשמייה כדאמר' בתענית ושם רשעים ירקב דלא מסקינן בשמייהו: בשביל הטוב בעיניך עשיתי מה אות וכו' וא"ת מנא ליה דעבירה שניים בשביל הראשונה היתה ושלישית בשביל השנייה

דלמא כי היכי שחטא בראשונה בלי סבה כך חסא נמי בשנייה ובשלישית בלי סיבה וי"ל דה"ק בשביל הטבוב בעיניך עשיתי מה אות דהא אפשר הוה לרפא תי בלא בשורה כי היכי דלא לית לידי שאלת אות אלא לפי שחטא בהטיב בעיניך לכך בשרו הקב"ה ע"י ישעיה וא"ל שמעתי את תפילתך הנני רופא לך ביום השלישי וגו' כדי לנסותו אם ישאל אות על הבשורה ששכר עבירה עבירה.

וכן בשביל מה אות אכלו עובדי כוכבים ומזלות על שלחנו דהא אפשר הוה באות אחר דלא לותי לידי חטא זה אלא לפי שחטא בשאלת אות לכך נתן לו זה האות ששב השמש עשר מעלות אחורנית ועל ידי כן שלח לו ברודך בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה לדרוש את המופת כדאמרינן לעיל דאמר איכא גברא כי האי ולא בעינ' לשדורי ליה שלמא וכל זה כדי לנסותו אם יזמין השלוחים לאכול על שולחנו דשכר עבירה עבירה וכיון שעשה כן גרם גלות לבניו: אתם בכיתם בכייה של חנם ואני אקבע לכם בכייה לדורות הרמב"ן ז"ל בפ' שלח על זה ולא ידעתי מאיזה רמז שבפרשה הוציאו זה ע"כ.

ונראה דהוציאו זה מדכתיב ויבכו העם בלילה ההוא ולא כתיב בלילה הזה דומיא דאכלו את הבשר בלילה הזה ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה אלא ודאי רמז הכת ב שבכו בלילה ההיא המיוחדת לבכייה דהיינו בליל תשעה באב ואף על גב דבשעה שבנו עדיין לא נקבע בכייה לדורות מכל מקום קרא דויבכו העם בלילה ההוא לא נכתב עד סוף ארבעים שנה שכתב משה את התורה ואז כבר קבע בכייה לדורות בט' באב על שבכו אז בכייה של חנם וכן צריך לפרש הא דכתיב בלילה ההוא נדדה שנת המלך ותרגם יונתן.

ביה בליליא ההוא נפק פורקנא ליהודאי ביה בליליא אידברית שרה לביתיה דאבימלך ביה בליליא אתקטלו כל בוכרא דמצראי וכו' משום דקשיא ליה נמי בלילה ההוא נדדה שנת המלך בלילה הזה מיבעי ליה אלא וראי רמז הכתוב ללילה ההוא שכבר נעשה בו כמה נסים נעשה בו ג"כ הנס הזה: אתם בכיתם בכייה של חנם ואני אקבע וכו' ואם תאמר מה ענין זה אצל זה ויש לומר לפי שחורבן הבית בעון העגל הוה כדאמר לעיל וביום פקדי ופקדתי וגו' לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה וסאת חטא העגל לא נתמלאה עד חטא המרגלים כדפירש"י ז"ל בפרשת שלח לך דשנה ראשונה היתה בכלל ארבעים שנה אע"פ שקדמה לשילוח המרגלים שמשעשו את העגל עלתה גזרה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתמלא סאתם וז"ש וביום פקדי וגו' ולהכי כתיב תשאו עונותיכם שתי עינותיכם של עגל ושל תלונה נמצא כי בו ביום שחטאו במרגלים נזכר לפניו יתברך חטא העגל כי אז נתמלאה הסאה ונגמר חטא העגל ועל ידי זכרון חטא העגל נזכר אז לפניו יתברך להחריב את הבית כ שאחזו אז מעשה אבותיהן בידיהן כדפירשתי לעיל ולכך קבע להם בכייה לדורות באותו לילה שחטאו במרגלים וכיון שבכו בלילה ההוא בחנם על ביאת ארץ ישראל קבע עליהם בכייה לדורות בלילה ההוא על יציאת ארץ ישראל מדה במדה: כל המיצר לישראל נעשה ראש כדי שיתנו לב להציקן שעל ידי כן יהיה לראש וכן כל המציק לישראל אינו עיף כדי שלא יחדלו מלהציקן וכן בסמוך כל האוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם וכו' כדי שיתנו לב לגוזלן תמיד וכה"ג איתא במדרש א כה רבה והרקח המרקחת לפי שהיו ישראל אומרים

נבוכד נצר כנס כל ממונו של עולם ולממון שלנו הוא צריך אמר הקב"ה ח יכם אני עושה ממונכם חביב עליו כמו בשמים הללו שהן עולין בסעודה: דורשי רשומות פי' מקראות סתומות כדאיתא בפ' אלו מציאות מתני' ברשום פי' שהחבית סתומה וחתומה ומהודקת יפה: דף קה אם יבא דוד שהרג את הפלשתי ואם תאמר מאי ענין הריגת פלשתי להך מלתא ויש לומר דמאותה שעה נתקנא בו דואג ונעשה שונאו כדאיתא בפרק הערל מה טעמא אמר ליה שאול משום מאניה אמר מכדי משכמו ומעלה גבוה מכל העם מאי האי דאתרמו ליה מאנאי ש"מ מלכא הוה א"ל דואג האדומי עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו משום דקאתי מרות המואביה: לך אמור להן איזה ספר כריתות אמכם וכו' ולפי שישראל אמרו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה וכו' כאלו הוא ית' מוכרן וגרשן לכך אמר להן כלום יש לכם ספר כריתות אם אני שלחתי כלום יש לי נושים אם אני מכרתי אתכם וכיון שאין כאן ספר כריתות ואין לי נושים על כרחכם בעונותיכם נמכרתם על ידי אחרים ובפשעכם שולחה אמכם על ידי אחרים דע"י עונותיכם ופשעיכם הסתרתי פני מכם וכמ"ש והסתרתי פני מהם והיה לאכול פי' מעצמן ולכך לא כתיב הן בעונותיכם מכרתי אתכם ובפשעכם שלחתי אמכם דומיא דרישא דקרא: אביו בנו הוא לו בנביאות נראה דלהכי לא כתיב בנו בעור אלא בשעה שנתנבא דכתיב וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בעור וגומר תרתי זימני דבשעה שנתנבא נעשה אביו כבנו אבל קודם שנתנבא כתיב וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור דאז אביו לא בנו הוה וכן במיכה כתיב ומה פנה אותו בלעם בן בעור דכל היכא שמזכירו בלא נבואה כתיב בן בעור: חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני פירש"י ז"ל דאהני ליה מה שהחציף פניו לומר לשלוחים לינו פה וקשה דמעיקרא כי אמר לינו פה אכתי לא הוה חוצפא דהא בתר הכי כתיב לא תלך עמהם לכך נראה דאהני ליה מה שהחציף פניו לומר לשלוחים שניים ועתם שבו נא בזה גם אתם הלילה ואדעה מה יוסף ה' דבר אלי אע"ג דכבר אמר לו לא תלך עמהם וכמה זעמו רגע.

פי' הרף עין נראה דלהכי בפ' כי תשא גבי מעשה העגל כתיב ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא ועתם הניחה לי ויחר אפי בהם וגו' ואעשה אותך וגו' ובמשנה תורה כשחזר הכתוב והזכיר מעשה העגל כתיב ויאמר ה' אלי ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא הרף ממני וגומר ואעשה אותך וגומר שינה הכתוב את לשונו וכתב לך הרף ממני במקום הניחה לי לאשמעינן דאפו ית' אינו אלא הרף עין וה"ק הניחה לי הרף עין ויחר אפי בהם: וכמה זעמו רגע בפ"ק דברכות קאמר וכמה רגע א"ר אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה וכתבו התוספות שם וא"ת מה היה יכול בלעם לומר בשעת רגע וי"ל כלם ונראה דהיינו הא דכתיב בפרשת כי תשא רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך וכן עתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם נקט ל' כליון וכן בקרח ואכלה אותם כרגע נקט ג"כ לשון כליון משום דשעתו לא הוה אלא רגע ובאותו רגע לא יוכל למימר אלא כלם כמו שכתב התוספות ולהכי קאמר רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך דגם הקדוש ברוך הוא בשעת רוגזו אומר להשטן או למלאכי חבלה באותו ל' כלם לכן נקט לשון וכליתך וכן בכולם.

ולפ"ז ניחא הא דא"ל בלק לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו תשם אפס קצוהו תראה וכלו לא תראה לכך הוה קפיד שיראה אותך דכיון דלא הוה מצי לקלל אלא כלם סתמא

הוצרך לראות, כדי שתחול הקללה על אותן שהוא רואה בעיניו שאם לא היה רואה אותן כלל איכא למימר דכלם לאו עלייהו קאי אלא על איזה עובדי כוכבים אחרת מיהו תימה דבסמוך משמע דרצה לקלל אותם קללות מרובות דקאמר מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו בקש לומר שלא יהיו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות מה טובו אוהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם משכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת כנחלים נטיו וכו' משמע בהדיא שרצה להאריך בקללותיו לכך נראה כתירוץ שני שכתבו התו' שם דמאחר שהיה מתחיל לקללתו באותו שעה היה מזיק אפי' לאחר כן: בשעה שהחמה זורחת והעכו"ם מניחין כתריהן על ראשיהן ומשתחווים לחמה מיד כועס שאין לך עבירה בתורה דכתיב גביה לשון חרון אף או כעס או קנאה כי אם בעכו"ם דכתיב וחרה אף ה' כי ה' אלהיך אל קנא.

ונראה דהיינו הא דכתיב גבי בלעם וישת אל המדבר פניו ותרגם אנקלוס ושוי לקבל עגלא דעבדו ישראל במדברא אפוהי דכיון שראה שלא כעס הקב"ה כל אותן הימים עלה בלבו לעורר כעסו ית' בזוכרו מעשה העגל לפניו כיון שע"י חטא עכו"ם חרון אפו ית' גוברת. והיינו דכתיב בתר הכי וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים דכיון שראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה כדי שלא יהיה ביניהם לא קנאה ולא שנאה לכך עלה בלבו שלא יקללם דבמקום שלום אין מדת הדין שולטת אפי' אם ח"ו עובדים עכו"ם כמ"ש חבור עצבים אפרים הנח לו: בקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו' נראה דלכך רצה להתחיל בקללה זו לפי שכבר נתברכו ישראל בבתי כנסיות ובתי מדרשות מפי יצחק אבינו כדאיתא במדרש רבה פרשת תולדות א"ר אבא בר כהנא לא עמדו פילוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי נתכנסו כל עכו"ם אצלו א"ל תאמר שאנו יכולין להזדווג לאומה זו אמרו לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהן ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולם אין אתם יכולין להן שכך הבטיחם אביהם הקול קול יעקב וכו' ובפרשת חקת כששלחו ישראל לאדום כתיב וישמע קולינו ואיתא במדרש בברכה שברכנו אבינו הקול קול יעקב וכיון דרבותא דבלעם הוה מה שהיה יודע לכיון אותו רגע שקב"ה כועס בה לכך רצה להתחיל בזו כדי לבטל ברכת יצחק בטול גמור בשעת כעסו יתברך דנהי דאחר שהתחיל לקלל באותו רגע היה מזיק גם לאחר כן מ"מ בעת רוגזו ית' הקללה חלה טפי.

ואע"ג דלא יהו להם בתי כנסיות שיעורו טפי מרגע מ"מ חד מילתא הוא וכיון דהתחיל באותו רגע הקללה חלה שפיר. ואפשר דהיינו טעמא הא דאיתא בסמוך וכולן חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות לפי שבלעם לא ברכן בכל לכך פסקו אבל בבתי כנסיות ובתי מדרשות כבר נתברכו מפי יצחק לכך לא יפסקו לעולם ונראה דלכך כתיב מה טובו אהליך יעקב ולא אמר ישראל כמ"ש ומשכנותיך ישראל לפי שהוא רמז למה שנאמר הקול קול יעקב כדפירשתי אבל בהשראת שכינה כתיב לשון ישראל שנאמר ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל: דף קו אבל בלעם הרשע ברכן כארז מה ארז זה אינו עומד במים וכו' נראה דלכך כתיב ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך עמם לא תאר את העם כי ברוך הוא ואיתא במדרש שרצה לברכם ואמר לו אינם צריכין לברכתך משל אומרים לצרעה לא מדובשך ולא מעוקצך משום דברכתו של

בלעם קללה תחשב שרצה לומר כארזים סתם בלא מים וכן כולם כדפירש"י ז"ל והוי דומיא דמשל דצרעה שעוקצת עם הדבש והיינו נמי מה שאמרו חז"ל טובתן של רשעים רעה היא לגבי הצדיקים: אלהיהן של אלו שונא זימה הוא יודע היה בלעם כי הוא ית' הוא האלהים אין עוד מלבדו שהרי נביא היה והא דאמר אלהיהן של אלו לפי שהוא ית' מייחד שמו על ישראל ונקרא אלהי ישראל לכך נקט אלהיהן של אלו ועוד לפי שכבר נבאש בהקב"ה ונטרד כדפירש"י ז"ל בפרשת בלק דלכך הוה אמר לבסוף לא אוכל לעבור את פי ה' ולא אמר ה' אלהי כדאמר מעיקרא וכיון שכבר היה נבאש ונטרד ממנו יתברך לך אמר אלהיהן של אלו ולא אמר אלהים שונא זימה הוא: אלהיהן של אלו שונא זימה הוא בא ואשיאך עצה משמע דעצת בלעם לא היתה להכשיל את ישראל אלא בזנות לחוד אבל מה שעבדו לפעור ואכלו זבחי מתים לא בעצת בלעם נעשה אלא הנשים מעצמן עשו כן שלא רצו להתפתות לזנות עד שעבדו לפעור ואכלו מזבחי אלהיהן כדאשכחן בכזבי שנקראת כן לפי שאמרה לאביה כוס בי עם זה כדאיתא בגמרא וכן משמע בספרי פרשת מטות דעצת בלעם לא היתה אלא על הזנות בלבד.

ולפי זה ניחא כשקפץ משה על פקודי החיל אמר להם החייתם כל נקבה הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור כלומר הן הנה הלא הנשים היו לבני ישראל למכשול בעצת בלעם כשנתן עצה על הזנות אז הוסיפו הנשים למסור נמי מעל בה' על דבר פעור שלא עבדו לפעור אלא ע"י תחבולתן של הנשים ותהי המגפה בעדת ה' דעיקר המגפה בשביל שעבדו לפעור היתה נמצא שראוי לתת נקמת ה' בנשים טפי.

כל מקום שנא' וישב אינו אלא לשון צער דוישב הוא לשון נוטריקון וי שב ומהאי טעמא נמי איתא במדרש פ' שמיני כ"מ שנא' ויהי אינו אלא ל' צער והיה לשון שמחה משום דויהי נוטריקון וי יהי אבל והיה נוטריקון והיה דהיינו שמחה דוה הוא לשון שמחה כדאיתא באיכה רבה בין וי לוה נמלט רבי יוחנן בן זכאי.

וטעמא דמילתא דבכ"מ דכתיב וישב אתה מוצא שם צער משום דצריך האדם לעשות דירתו בעה"ז עראי כאלו אין לו יישוב קבוע למען יזכור תמיד מיתתו וישב אל ה' ולכך כ"מ שרצו ישראל לעשות לעצמן יישוב קבוע קפץ עליהם איזה רוגז ואע"ג דאשכחן כמה צדיקים שזכו לשתי שלחנות ואיתא נמי בגמרא אטו צדיקי אי אכלי בתרי עלמא מי סנו להו היינו כשבא להן העושר והתענוג מאליו אז הן מותרין ליהנות ממנו דרך עראי כאורח נטה ללון אבל לעשות לעצמו סדר ויישוב קבוע לבקש תענוגי העה"ז ועשירות פשיטא דאסור להן לצדיקים לעשות כן והיינו דאיתא במדרש צדיקים מבקשים לישוב בשלוה בעה"ז אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להן לעה"ב וכו' כלומר כשצדיקים מבקשין לעשות סדר לעצמן ליהנות משלות העה"ז דרך ישיבה ולא דרך עראי אז אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן וכו' ונראה דהיינו הא דאיתא במדרש רבה הלל הזקן כשהיה יוצא מבית המדרש אמרו לו תלמידיו רבי לאן אתה הולך אמר להו לגמול חסד עם הדא אכסניא דאית לי בגו ביתאי א"ל וכי בכל יום אית לך אכסניא אמר להו הדא נפשתא עלובתא לאו אכסניא היא היום בכאן וכו' הה"ד גומל נפשו נראה דלכך לא השיב להן בפ"י שהוא הולך לאכול כי היה בא להודיע וללמד את תלמידיו כוונת אכילתו של אדם ותענוגיו בעה"ז שלא יהיה רק כדרך אורח המתאכסן

והסוסים קשורים בעגלה ללכת אותו האורח מקצר בתענוג חוטף ואוכל ושותה וממהר כך לא יעשה אדם סדר וישיבה בזה העולם אלא הכל יהיה לו דרך עראי ומהירות כאורח נטה ללון: או בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע נראה דהכי פ' או בר תלתין ותלת ונכנס ברביעי הוה או בר תלתין וארבע ונכנס בחמישי דמספקא ליה אם נחשב לו לבלעם במנין חייו מקצת שנה ככולה כדאשכחן בדור המדבר או לאו דאם נחשב לו מקצת שנה ככולה א"כ צריך לומר דטפי מבר תלתין ותלת ונכנס ברביעי לא הוה דאי הוה בר תלתין וארבע ונכנס בחמישי נמצא מחצה ימיו כיון דמקצת שנה ככולה ואם אין נחשב לו מקצת שנה ככולה איכא למימר דטפי מבר תלתין וארבע לא הוה ארא הקב"ה ליבא בעי שהכל תלוי בלב כי בו משכן הנשמה וכל האיברים גרירי בתריה וכל העוסק בתורה ומצות ואין לבו לשמים הרי הוא כגוף בלא נשמה ונמשל כבהמות נדמו והיינו דאמר בפ"ב דפרקי אבות רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך שאמר לב טוב מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם: רב אשי אמר נצטרע לפי שסיפר לשון הרע כדאמר לעיל ועונש מספרי לשון הרע צרעת כדאמר בערכין על שבעה דברים נגעים באים וחד מנייהו על לשון הרע ולהכי נקט מצורע לשון מוציא רע אחד ששיכח תלמודו ואחד ששרף נשמתו דאי לאו דשכח תלמודו תחילה לא היתה האש שולטת בנשמתו כדאמרין בפ"ג דחגיגה תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא שהיא תולדת האש הסך מדמה אין אור שולטת בו ת"ח שגופן אש דכתיב הלא כה דברי כאש נאם ה' עאכ"ו.

ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות להיות מדרס לכף רגלי הצדיקים וכדאמרין בפ"ק דר"ה פושעי ישראל בגופן לאחר שנים עשר חדש נשמתן נשרפת ורוח מפזרתן ונעשין אפר תחת כפות רגלי הצדיקים שנא' ועסותם רשעים וגו': דף קו מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד לפי שכשם שהאבות הן הן המרכבה והן שלשה רגלי הכסא כך דוד גם הוא נעשה רגל רביעי לכסא כמ"ש בשערי אורה וזהו מה שאומרים בא"י מגן דוד וכיון דהאבות הן הן רגלי הכסא לכך אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב כביכול כאלו כסא כבודו יתברך מתקיים על ידיהם ועל דרך שכתב בזוהר פרשת תרומה זה לשונו רזא דא אוליפנא דכורסייא קדישא לא מיתתקן לעילא אלא מגו תיקונא דבני עלמא כד אינון זכאין וחסידין וקרא נמי כתיב רוכב שמים בעזרך וההפך צור ילדך תשי ולכך דוד נמי כיון שנעשה גם הוא רגל רביעית לכסא אמר מפני מה אין אומרים אלהי דוד דומיא דאבות ולפי זה ניחא מה שנאמר בפרשת העגל ויחל משה את פני ה' אלהיו ולא נאמר את פני ה' אלהים ונראה משום דבשעה שחטאו ישראל בעגל התישו כח של מעלה כביכול שע"י החטא מתישין כחו ית' כמו שהארכתי בזה בפ"ק דבבא בתרא ולולי תפילתו וזכותו הגדול של משה כביכול היו רגלי הכסא מתמוטטין נמצא כי בשעה ההיא נעשה משה רגל למרכבה העליונה ולכך נקט הכתוב ויחל משה את פני ה' אלהיו שייחד הקב"ה את שמו עליו באותה שעה כמו על האבות כיון שכסא כבודו ית' היה מתקיים על ידו בעת ההיא וכן משמע קצת מלשון מדרש רבה פ' תשא דאיתא התם וידבר ה' אל משה לך רד באותה שעה בקש משה לירד ומצא מלאכי חבלה ונתיירא מהן ולא ירד שנא' כי יגורתי מפני האף והחמה מה עשה משה הלך ואחז את הכסא שנאמר מאחז פני כסא וגו' מדקאמר הלך ואחז את הכסא ולא קאמר הלך ואחז בכסא כדנקט בפרק ר"ע

אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה משמע כדפירשתי דהתם אחז את עצמו בכסא מיראת המלאכים אבל הכא אדרבא ראה שהכסא מתמוטט כביכול בעון העגל הלך ואחז את הכסא שלא יתמוטט שע"י תפלתו וזכותו הגדול העמיד את המרכבה ונעשה רגל לכסאו יתברך ולפ"ז יש לפרש הא דאיתא בפ' אין עומדין ואעשה אותך לגוי גדול וגו' זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך א"ר אליעזר אמר משה לפני הקב"ה ומה כסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד בפני כעסך כסא של רגל אחד היאך יכול לעמוד לפני כעסך נראה דלכך המשיל הענין לכסא ולא לשלחן וכיוצא בו רמז דה"ק משה לפני הקב"ה מה אתה אומר ואעשה אותך לגוי גדול ומה כשיש למרכבת כסא כבודך שלש רגלים אינו יכול לעמוד כביכול בעת כעסך כשלא יהיה למרכבת כסא כבודך רק רגל אחד לא כ"ש ומהאי טעמא א"ש נמי הא דכתיב גבי פנחס תחת אשר קנא לאלהיו ולא כתיב לאלהים לפי שהקב"ה ייחד אז שמו עליו ונקרא אלהיו דומיא דמשה דכתיב גביה את פני ה' אלהיו לפי שנתחייבו ישראל כלייה באותו שעה ולולי זכותו של פנחס שמסר נפשו על ישראל ואמר אין כאן אדם שיהרוג ויהרג כדאיתא בספרי היו מתו כולן כמו שנאמר ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי ונעשה הוא רגל לכסאו ית' באותו שעה שהעמיד את הכסא בזכותו ותפלתו לכך כתיב גביה תחת אשר קנא לאלהיו שייחד הקב"ה את שמו עליו דומיא דאלהי אברהם וכו' ונראה דהיינו הא דכתיב גבי אלישע כשחצה את הירדן ויאמר איה ה' אלהי אליהו אף הוא לכך ייחד את שמו ית' על אליהו וקראו אלהי אליהו לפי שפנחס הוא אליהו וכבר ייחד הקב"ה שמו על פנחס מדכתיב תחת אשר קנא לאלהיו כדפרישית ועוד נראה לפרש דלכך אמר הכתוב ויחל משה את פני ה' אלהיו ולא כתיב ה' אלהים דאיתא במדרש ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק וכו' וכיון שאמר לו הקב"ה למשה ועתה הניחה לי ואכלם וא"ת מה אעשה לשבועת אבות ואעשה אותך לגוי גדול שאתה מזרעם נתקיים בו ג"כ ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם בשעה שאמר לו ואעשך לגוי גדול דהיינו שיאמרו אלהי אברהם ולכך כתיב ויחל משה את פני ה' אלהיו שייחד הקב"ה שמו עליו כמו שייחד שמו על האבות שהבטחת הקב"ה אפילו על תנאי מתקיים כדאיתא בש"ס דלכך יצאו ממשה ששים ריבוא לקיים בו מה שהבטיחו הקב"ה ואעשה אותך לגוי גדול: ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית וא"ת אמאי נקט שהיתה ראויה לו מששת ימי בראשית והלא אין הגזרה יוצא מאתו ית' אלא ארבעים יום קודם היצירה כדאיתא בפ"ק דסוטה ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני ועוד דקאמר כי אני לצלע נכון אמאי קראה בלשון צלע והלא אין שום אשה נבראת מן הצלע כי אם חוה אשתו של אדם הראשון.

ועוד דאמר בסמוך ראויה היתה בת שבע לדוד אלא שאכלה פגה אמאי נקט לשון פגה הל"ל אלא שנשאה קודם זמנה ויש לפרש לפי שכתב בספר הזוהר כי נשמתו של אדם הראשון נתגלגלה בדוד ונתן סימן אד"ם נוטריקון אד"ם דו"ד משי"ח. ונראה לומר דכשם שנשמתו של אדם היתה מגולגלת בדוד כך נשמתו של חוה היתה מגולגלת בבת שבע אשתו ויש כדמות ראייה לזה דלכך נזדמן לקרות שמה בת שבע רמז לאותו מעשה שעשתה שהאכילה לאדם מפרי העץ שנקראין בת שבע והביאה שבעה ימי אבלות לעולם כדאיתא במדרש בראשית רבה מה היתה אותה תאנה ר' אבין אומר ברת שבע

דאמטיית שבעה יומיאבלא לעלמא ובכל מקום דרשו חכמים את השמות ולכך אמר דוד כי אני לצלע נכון קרא לבת שבע צלע לפי שהיא חוה שנבראת מן הצלע.

ואפשר דהיינו הא דאמר אדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי רמז כי דוקא באותו הפעם היתה עצם מעצמיו ובשר מבשרו לאפוקי בפעם שנייה דהיינו כשנשא דוד את בת שבע לא היתה מעצמו ובשרו. והשתא ניחא הא דקאמר מ"ד כי אני לצלע נכון ראוייה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית לכך נקט ששת ימי בראשית כי מאז נזדמנה לו חוה לאדם הראשון והיינו דנקט אלא שאכלה פגה דכיון דהיתה נקראת בת שבע על שם אותה התאנה שהאכילה שנקראת בת שבע לכך אמר שאכלה פגה דתאנה שאינה מבושלת קרויה פגה כמו שנאמר התאנה חנטה פגיה ובל" משנה שלשה סימנים באשה בחלה פגה וצמלה.

ונראה דהיינו הא דכתיב וידרוש לאשה ויאמר הלא זאת בת שבע לכך אמר הלא זאת ל' תימה שנזרקה כדמות נבואה בפיו ואמר לו וכי אין אתה מכירה והלא זאת היא בת שבע אשתך משנים קדמוניות המוכנת לך מששת ימי בראשית דהיינו חוה. ועוד נראה דכיון דבת שבע היתה נקראת על שם אותן התאנים הנקראי' בנות שבע לכך אמר דוד נהפך לשדי בחרבוני קיץ סלה כי אותן התאני' נקראין קיץ כדאיתא בפ"ק דשבועות מה היו מביאין מן המותרות קיץ המזבח כבנות שבע לאדם וקאמר דוד נהפך לשדי דהיינו הלחלוחית שלי בשביל חרבוני קיץ דהיינו בת שבע: ולא עוד אלא בשעה שהן עוסקין בארבע מיתות ב"ד פוסקין משנתן וכו' בפ' הזהב איתא נמי הך מילתא וגרסי' התם ולא עוד אלא אפי' בשעה שעוסקין בנגעים ואהליות אומרים לי וכו' פי' לא מיבעיא בשפה שהן בטלי' אלא אפי' עסוקי' בהל' חמורות וגם אין עניינ' לאשת איש ולגירסא דהתם ניחא הא דקאמר פוסקין משנתן אבל לגירסא דהכא נראה דלא גרסינן ליה דכיון דעוסקין בארבע מיתות מאי פוסקין משנתן דקאמר: רמה דוד דומה לסוחר עכו"ם וכו' ובמדרש תהלי' קאמר אהך מלתא אמר רב אחא העכו"ם הללו יודעים לסבב על הפתחים בתחילה הוא אומר תנו לי מעט מים ונותנין לו ואומר תנו לי בצל אחד ונותנין לו ואומר להם בצל בלא פות' נסיב לבא וכן הצדיקי' יודעין לרצות את בוראן כו' ולכאורה יש לדקדק במדרש זה דמאי יודעי' לסבב על הפתחי' דקאמר בשלמא בקשה ראשונה היא כהוגן דמים מידי דהפקר נינהו ובקשה שלישית נמי ניחא כדאמר בצל בלא פיתא נסיב ליבא אבל שאלת בצל לאו כהוגן היא.

וי"ל לפי ששתיית מים רעים וכן מים רבים מזיקין לגוף ותקנתן השום והבצלי' כשאדם אוכל שום ובצלי' ושותה מים אין המים מזיקין אותו ונראה דהיינו הא דאיתא במדרש איכה רבה גבי ר' יהושע שהלך לעיר ומצא תינוק אחד אמר לו מימיה של עיר מה הן אמר לו מה איכפת לך השום והבצלי' מרובין כלומר מה איכפת לך אם המים מתוקין הן או לאו דכיון שהבצלי' מרובין והן בזול אדם אוכל מהן ואין המים מזיקין אותו וכן נהגו הולכי מדברות ודרך רחוקה מוליכין עמהן השום והבצלי' לצורך תקנת שתיית מים אשר הם שותים תמיד.

והשתא ניחא בתחילה שאלו המים שהן הפקר ואח"כ שואלין הבצל לתקן המים ואח"כ הלחם משום דבצל בלא פיתא נסיב ליבא: דבקו שער'י זה בזה במדרש רבה פרשת וארא

קאמר דארוֹן שעשה שלמה של עשר אמות היה כיון שהגיע לפתח בית המקדש היה הפתח של עשר אמות והארוֹן של עשר אמות ואין עשר אמות יכולים להכנס בתוך עשר אמות התחיל להתפלל וכו' כיון שאמר זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה טעמא דמילתא מה שנודע מחילת חטאו של דוד ע"י כניסת הארוֹן לב"ה נראה לפי שתכלית בנין ב"ה היה לצורך הארוֹן להעמידו שם שהרי בשעה שרצה דוד לבנות את ב"ה אמר אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארוֹן האלהים יושב בתוך היריעה וגו' כי ע"י הארוֹן שרתה שם השכינה ולהכי בבית שני שלא היה שם ארוֹן לא שרתה שם השכינה כמו שאמרו חכמים חמשה דברים חסרו בבית שני וכיון שדוד נתן נפשו לבנות את ב"ה לפיכך נקרא על שמו כדפירש"י בפ' תשא אלא לפי שעשה מלחמות גדולות ושפך דם לרוב לא רצה הקב"ה שיבנה הוא הבית כי אם שלמה בנו כמו שמפורש בד"ה אבל שונאי דוד היו סבורים שלא היה כדאי לבנות המקדש מצד חטא אוריה וכת שבע כי ע"י עריות וש"ד השכינה מסתלקת מישראל ואיך תשרה השכינה על ידו ולכך רצה הקב"ה להודיע לשונאיו שאין הדבר כן ולפיכך כשרצו לחנך את המקדש להשתמש בו בדבר אשר נעשה בעבורו דהיינו להעמיד שם הארוֹן לא היו יכולין להכניסו שם כי אם ע"י זכותו להודיע כי הוא היה ראוי לבנות את בית המקדש אלא שעשה מלחמות גדולות וכיון שנכנס הארוֹן בזכותו ולולי זכותו לא היה תכלית בבנין נמצא דהוה ליה כאלו הוא בנאו עתה.

ונראה דהיינו הא דכתיב מזמור שיר חנכת הבית לדוד ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי לכך נקט חנכת הבית לדוד לפי שהוא חנכו דתחילת תשמישו של כל דבר נקרא חנוך וכיון דהתחלת תשמישו של מקדש דהיינו עמידת הארוֹן שם היה ע"י זכותו של דוד הוה ליה כאלו הוא חנכו והיינו נמי דקאמר ארוממך ה' כי דליתני ולא אמר כי העליתני רמז לשערי ודלתות של ב"ה שנפתחו על ידו ולכך קאמר ולא שמחת אויבי לי כי אז ראו שונאיו שנמחל עונו וכמו שהתפלל עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו וכיון שהיה מתפלל עשה עמי אות לטובה לכך כתיב וילכו לאהליהם שמחי וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ואיתא בפרק במה מדליקין לדוד עבדו שמחל לו החטא של בת שבע: א"ל זיל טבול בירדן נראה דלכך אמר לו שיטבול עצמו שבע פעמים כפו שנא' הלוך ורחצת שבע פעמים בירדן לפי שהנגעים באים על שבעה דברים כדאי בערכין אי נמי נעמן רשע היה ועבר על שבע מצות בני נח לכך צוהו לטבול שבע פעמים שיחזור וישוב מחטאיו לה' כאשר יראה את הנס וכן הוה דקיימא לן נעמן גר תושב הוה וגר תושב היינו גר שאינו מקיים אלא שבע מצות בני נח דף קח על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול בב"ר פ' כ"ו מפרש רישא דקרא בנח ודורותיו דאיתא התם אשרי האיש זה נח ונראה דלכך כתיב האיש זה"א רמז לנח איש צדיק אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים וגו' רבי נחמיה אומר בדור המבול ובדור הפלגה כי אם בתורת ה' חפצו וכו' ולכך מפרש ר' נחמיה סיפא דקרא נמי בדור המבול מיהו קשה דקאמר וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום מה ענין אנשי סדום לאנשי דור המבול דאסמכינהו קרא להדדי.

ונראה משום דתרוייהו דמיין להדדי בכמה מילי דכשם שדור המבול לא נתגאו אלא בשביל רוב טובה שהשפיע להן הקב"ה כדאמר בש"ס בסמוך כן אנשי סדום לא נתגאו

אלא בשביל רוב טובה שהשפיע להן הקב"ה כדתני לקמן וכשם שדור המבול קלקלו ברבה שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם כדאמר בש"ס כך אנשי סדום קלקלו ברבה שנאמר ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וכי היכי דדור המבול היו גוזלין זה את זה פחות פחות משהו פרוטה בכדי שלא יכול להוציאו ממנו בדין כדאיתא בב"ר א"ר חנינא כך היו אנשי דור המבול עושין היה אחד מהן מוציא קופתו מלאה תורמוסי היה זה בא ונוטל פחות משהו פרוטה וזה בא ונוטל פחות משהו פרוטה עד מקום שאינו יכול להוציאו ממנו בדין א"ל הקב"ה כו' כך עשו נמי אנשי סדום כדאיתא לקמן דהוה שדי תומי או שמכי אתי כל חד וחד שקול חדא א"ל אנא חדא שקלי ולפי שעובד כוכבים נהרג אפי' על פחות משהו פרוטה כדאיתא בפרק ארבע מיתות והמוכר לא הוה אפשר ליה לתבוע את כל החוטפי' וגם הדיינין לא היו נזקקין לדון על כך נמצא שהיה חסר מכאן ומכאן לכך נענשו וכשם שדור המבול חטאו בעריות וגזל כך אנשי סדום כדאמר לקמן אנשי סדום רעים וחטאים רעים בגופם דהיינו עריות וחטאים בממונם דהיינו גזל ועונשם נמי שוה היה כדאיתא במדרש רבה פ' וירא שמענו בדור המבול שנידונו במים והסדומים שנידונו באש מנין ליתן האמור של זה בזה ת"ל רבה רבה לג"ש ובסדום כתיב גפרית ואש וכך בדור המבול דכתיב עצי גופר על שם גפרית שנמחו בו ובשניהם נענשו כולן אפי' יונקי שדים ולכך פירש"י ז"ל בפ' וירא גבי סדום דלא בקש אברהם על פחות מעשרה אמר דור המבול שמנה היו נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם וכך איתא במדרש רבה משום דמיינן להדדי כדפי' ולהכי אסמכינהו קרא: מלמד שזקף עצמו כמקל ועמד לפני הקב"ה ואמר לפניו וכו' לפי שכל חטא ועון שהאדם עושה נברא מן החטא מלאך מחבל עומד ומקטרג לפניו ית' ונוטל רשות ורודף אחריו להמיתו והכי איתא בספר הזוהר פרשת קדושים אל תפן אל קשי העם הזה אל רשעו ואל חטאתו מהו אל תפן והכתיב כי עיניו על דרכי איש וכו' אלא הכי תנינן בר נש דעביד מצוה ההיא מצוה סלקא לעילא וקיימא קמיה הקב"ה וכו' עבר על פתגמא אורייתא ההיא עבירה סלקא קמיה ואמרה אנא מפלניא דעביד לי וקב"ה מני לה וקיימא תמן לאשגחא ביה לשצאה ליה הה"ד וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו מהו וירא ההוא דקיימא קמיה תב בתשובה מה כתיב גם ה' העביר חטאתך דעביר ההוא חובה מקמיה בגין דלא יסתכל ביה ועל דא אל תפן אל קשי העם וגו' והיינו דקאמר הכא שזקף עצמו כמקל כלומר בקומה זקופה וגבוה הרבה לאשגחא ביה הקב"ה טובא ולשצאה להו ולכך כתיב וירא ה' כי רבה רעת האדם כלומר גדלה ועמדה בזקיפה.

ונראה דנקט מקל כדי ללקות אותן בו כדאיתא בפרשת רבה פרשת בחקותי הככר והמקל ניתנו מכורכין ק השמים א"ל אם שמרתם את התורה הרי ככר לאכול ואם לאו הרי מקל ללקות בו כי העבירה עצמה נפרעת מן האדם וכן המצוה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה: יש לנו דבר ועקב שמו כו' מין ספוג הוא ושואב את המים ואנו מניחין אותה על ראשינו לבלוע המים ערוך: אלו שבעת ימי אבלות של מתושלח וכו' קצת תימה אמאי דריש ש"ס הך קרא דויהי לשבעת הימים ולא מייתי קרא דכי לימים עוד שבעה דכתיב ברישא ועוד דהך דרשא דקבע להן הקב"ה זמן גדול ואח"כ זמן קטן מרישא דקרא יליף כדפי' רש"י ז"ל בפ' נח כי לימים עוד מהו עוד זמן אחר זמן זה נוסף על ק"ך שנה וי"ל דהא דקאמר ששינה עליהם סדרי בראשית כו' וכן הא דקאמר

שהטעימן מעין העה"ב וכו' לא מצי דריש אלא מהך קרא דלשבעת הימים דשבעת ימי בראשית שבעת הימים קרי להו כדכתיב כאור שבעת הימים ולכך דריש כולהו אהך קרא מיהו בב"ר איתא נמי ויהי לשבעת הימים מלמד שתלה להם ימי אבלו של מתושלח וכו' ד"א שבעת ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם שיבא המבול ולא דריש האי וקשה אמאי לא דריש להו ארישא דקרא דכי לימים עוד שבעה: לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אישתא לפי זה אתי שפיר הא דאיתא במדרש אגדה הביאו רש"י ז"ל בפ' נח גבי וישאר אך נח שהיה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם לכאורה קשה מנא ליה דארי הוה ולא דוב או זאב ועוד מנא ליה דאיחר דלמא לא הוה יהיב ליה כלל ועוד אמאי איחר לו והא אסור לו לאדם לאכול עד שיאכיל לבהמתו תחילה.

ונראה דכיון דאריה אישתא זנתיה ולא ידעינן שיעורא דהזנה כמה הוי ונהי דלא הוה בציר משיתא וטפי מתריסר מ"מ משיתא ועד תריסר לא ידעינן אם כן איכא למימר דנח נמי ספוקי הוה א ליה שיעורא דהזנה כמה הוא וכאשר בא אליו בשביעי להאכילו לא רצה לאכול דעדיין הוה אישתא זנתיה ולא חזר אליו נח להאכילו עד חשיעי או עשירי כי הוה סבר שיזון אותו כל כך ולא הוה הכי דלא זנתיה אישתא כי אם עד שמיני לכך כשחזר אליו בתשיעי להאכילו הכישו על שאיחר מזונו ולא יהיב ליה בשמיני ולפי זה הא דקאמר לא פחות משיתא וכו' אארי קאי: א"ר יהא רעוא דלא תמות אע"ג דבלאו הכי אינו מת לעולם כיון שלא רצה לאכול מעץ הדעת כשאר עופות כדאיתא בב"ר מ"מ לסוף אלף שנה אש יצאה ממנו וש רפתו ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים וחי כדאיהא התם ובירך את זה שיחיה ולא ימות כלל אי נמי אלו לא ברכו נח לא היה מה כשאר כל בעלי חיים שכבר גזר הקב"ה למחות את דור המבול מאדם עד בהמה ועד עוף השמים כיון שהכל נברא בשביל האדם ואפ"ל על נח נחתם גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה' כדאמר לעיל וכל בעלי חיים אשר באו אל אק בזכותונשארן לחיות זרע על פני הארץ ומהאי טעמא הותר לו לשחוט ולאכול מהן כיון שנתקיימו בעבורו כמ"ש הרמב"ן ז"ל פ' בראשית ולכך הוצרך לברכו שלא ימות: בל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה משום דכל מה דעביד רחמנא לטב הוא דעביד כמו שאמר הכתוב וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד ואיתא במדרש רבה דאפילו מדת הפורעניות טובה היא: דף קט אמרו דבי ר' שילא נבנה מגדל ונעלה לרקיע כו' מיהו פשטא דקרא דנבנה לנו פיר ומגדל וראשו בשמים כלומר גבוה הרבה כמו ערים גדולות ובצורות בשמים דדברו הכתובים בלשון הבאי כדאיתא בפ' גיד הנשה דלית ליה וידעי תרי יומא כו' נראה כיון דכל מעשיהם היו מהופכים כדאמר נמי בסמוך דפרע ליה לחבריה אמרי ליה הב ליה אגרא דעבר במברא יהיב ארבעה זוזי דעבר במיא יהיב תמניא וכו' לכך נענשו מדה במדה שנהפכו דריש להו שנאמר ויהפוך את הערים וגו': בן יצהר בן שהרתיח כו' בן קהת בן שהקהה כו' נראה דלכך לשמותיהן משום דכל מקום שהכתוב מייחס את הצדיק הרי כל הנזכרים עמו צדיקי' כמו בנות צלפחד בן הפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה כדפירש"י ז"ל שם וכ"מ שהכתוב מייחס את הרשע הרי כל הנזכרי' עמו רשעי' כגון בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע וא"כ קרח דרשע הוה אמאי בא הכתוב לייחסו אחר אבותיו והא אבותיו כולם צדיקים גמורים הוה לכך דריש ש"ס את השמות לומר דלא נכתב ייחוסו

אלא לגנאי לו שהרתיח עליו וכו' ואידי דדריש לשמות אבותיו דריש נמי לכולהו: דף קי א"ר יונתן שחשדוהו מאשת איש בלי ספק כי מעשה קרח הוא זה אשר הקהיל את העדה על משה ופיתה אותם לחשדו על כך ויש לתמוה קרח שפקח היה מה ראה לשטות זה לחשוד את משה איש האלהים אשר לא קם כמהו בדבר מכווער כזה.

ועוד קשה דבסמוך קאמר דעלו שמש וירח לזבול אמר לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא וכו' שמש וירח מאי עבידתייהו להכניס ראשן במחלוקתו של קרח ומה ענין הזריחה למחלוקת זה. ועוד דבסמוך קאמר אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גיהנם מוטב ואיתא במדרש וכן פירש"י ז"ל בפרשת קרח אם בריאה פה לארץ מששת ימי בראשית מוטב למה ליה להזכיר ששת ימי בראשית ולא אמר סתמא אם בריאה מוטב וגו'.

ובספר הזוהר כתוב דנשמתו של משה מגולגלת היתה מנשמתו של הבל והסי' מש"ה מש"ה ש"ת ה"בל ובספר הציוני פ' קרח משמע דנשמתו של קרח מגולגלת היתה מנשמתו של קין וזה לשונו שם אבאר ברמיזה כאשר קבלתי דע איש המעיין שהוא סוד שופך דם האדם באדם באותו אדם עצמו וההרוג הורג את הורגו ע"ד דאטפת אטפוך וכו' וכן הבל הרג קין בימי משה ומיתת קרח נמי בבליעה מדה כנגד מדה ידוע ובקרח חקר ודרש בשתי שים ערב ותמצא סוד מופלא עכ"ל.

ולפי זה י"ל דלכך חשד קרח למשה באשת איש משום דבמדרש רבה פ' בראשית איתא על מה היו מדיינין קין והבל אמר רב הונא תאומה יתירה נולדה עם הבל זה אומר אני נוטלה שאני בכור וזה אומר אני נוטלה שנולדה עמי מתוך כך ויקם קין נמצא שכבר חשדו באשת איש מששה ימי בראשית כלומר שרוצה ליטול ממנו אשתו המיוחדת לו בטענה שהיא שלו כיון שהוא בכור לכך גם עתה בגלגולו לא שב מטבעו ומזגו הרע וחשד למשה באשת איש וקנא את אשתו ממשה כמו שעשה לשעבר.

ובזוהר פ' בראשית כתב הלא אם תטיב שאת מאי שאת אש"ת הכא רמיז דעבר על ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך דאתא על תאומתו של הבל ודא איהו ויקם קין על הבל קם על תאומתו ולבתר קטיל לבעלה ולפי זה נראה דלהכי חשדו באשת איש שאמרו חז"ל כל הפסול פוסל ובמומו פוסל הוא בא על תיומתו שהיתה אשת איש על כן רצה לפוסלו במומו וקנא את אשתו ממשה ונראה דלכך אשתו האיולת הכניסה ראשה במחלוקתיהן כבורה היתה שאין ממש בנבואת משה ח"ו כיון שקינא לה ממנו ונחשד על זה והיינו דאמר משה ואם בריאה פה לארץ מששת ימי בראשית מוטב לכך הזכיר ששת ימי בראשית לפי שאז נולדה תיומתו עמו כמו שאמרו עלו למטה שנים וירדו שבעה ומאז התחיל להתקוטט עמו במחלוקת חשד זה לכך אמר אם בריאה פה לארץ מאותה שעה מוטב כו'.

ולמאי דמסיק שתפילתו של משה לא היתה אלא לקרובי פיתחא שאין כל חדש תחת השמש אתי שפיר מה שאמר לו הקב"ה לקין הלא אם תטיב שאת ואיתא בזוהר פ' בראשית אם תטיב בגלגולך שאת ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ ואמרו חז"ל לפיתחה של גיהנם חטאך שמור נראה דלכך הזכיר לו פיתחא של גיהנם רמז לקרובי פיתחא דהכא שאם לא תשיב בגלגולך תענש בגיהנם בקרובי פיתחא ותפול בה.

ונראה דלהכי לא רצה השמש לצאת ולזרוח באותה שעה עד שיעשה דין לבן עמרם משום דבמדרש רבה פ' בראשית איתא וישם ה' לקין אות ר' יהודה אומר גלגל חמה הזריח לו והענין נראה שהזריח עליו ניצוץ מן החמה לומר שאינו חייב מיתה וע"ד מה שנאמר אם זרחה השמש עליו דמים לו דאיירי נמי בשפיכת דמים כדאמרי' בפ' בן סורר ומורה דטעמא דגנב משום דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואמרה תורה הבא להרגך השכם להרגו וכל הרואה אות זה על קין פירש הימנו ולא היה יכול להזיקו ולכך בשעה שעשה קרח המעשה הרע הזה לא רצה השמש לצאת ולזרוח כדי שלא יצא הניצוץ ממנו עליו שכ"ז שעמד עליו אות הניצוץ אין שום בריה יכולה להזיקו וזה נמי טעם הירח כי היא טפלה לשמש ומקבלת אורה ממנו וכי חדא נינהו ועוד נראה לפרש לפי זה דהיינו הא דכאיב גבי קין שבעתים יקם ופירש"י ז"ל לסוף שבעה דורות וקשה אמאי נקט קרא שבעתים לשון רבים דמשמע שני פעמים שבעה כמו מאה מאתים ונראה דאין ה"נ נקמת הבל מקין נעשה שני פעמים ובכל פעם נעשה לסוף שבעה דורות מזמן הבריאה הפעם הראשון היה ע"י למך שעשה דור שביעי והרג את קין כדאיתא במדרש כי מאדם הראשון עד למך שבעה דורות.

הפעם השנית נעשה ע"י משה שנהרג על ידו קרח שהוא קין בבליעת הארץ וזה נמי היה לסוף שבעה דורות מזמן הבריאה כי עיקר זמן בריאת העולם מתחיל מאברהם כמו שאמר הכתוב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמרו חז"ל באברהם. והזהר פ' בראשית כתב דאדם הראשון אתי בגלגול באברהם וז"ל שם עמוד קנ"ח ובגין דא כד אתיא אדם בגלגול באברהם אתנסי ביה בעשרה נסיונין וכו' וכתב עוד שם באברהם אתלבן אדם וביצחק אצטרף וכו' ונראה דלהכי נקרא אברהם האדם הגדול בענקים על שם אדם הראשון ומן אברהם ועד משה שבעה דורות אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה וכן מן אברהם עד קרח אברהם יצחק יעקב לוי קהת יצחק קרח נמצא שנהרג גם בפעם השנית לסוף שבעה דורות מזמן הבריאה וזהו שבעתים יוקם שני פעמים שבפה דמיעוט רבים שנים וכמו מאה מאתים.

עוד יש לפרש כיון שטעם הגלגול הוא כדי שיתקן אדם חטאו הקדום וקרח לא די שלא תיקן אלא אפי' הוסיף על חטאו פשע לכך לא היה כדאי שיבא עוד בגלגול כיון דחטא ושנה הותרה לו ולא יתקן עוד והיינו מה שאמר משה אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם פי' שאם ימותו כדרך כל הארץ ויבואו בגלגול כשאר כל אדם לא ה' שלחני דלשון פקידה שייך בגלגול דלכך כתיב פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים רמז לארבע גלגולין כמ"ש הזוהר פרשת בראשית עמוד קע"ג ואם בריאה יברא ה' וגו' וירדו חיים שאולה ולא יזכו לגלגול דלא שייך גלגול במי שעדיין חי וידעתם כי נאצו וגו' דבמ"ר איתא שהם חיים וקיימים עד עכשיו ונראה דלכך כתיב גבי עדת קרח ואת כל היקום אשר ברגליהם רמז לקין שנאמר ומחיתי את כל היקום ואיתא במדרש רבה פרשת נח ר' לוי בשם ריש לקיש אמר זה קין שהיה תלוי ברפיון וכו' ונקרא יקום לפי שקם על הבל אחיו: שלש מאות פרדות לבנות נראה דלהכי נקט לבנות לגנאי לאשמעינן שהיו מצויין בביתו בעלי חיים הממיתים את האדם כדאיתא בפ"ק דחולין א"ר חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחייה וקיימא לן דאסור לו לאדם לגדל בביתו אפילו כלב רע שנאמר ולא תשים דמים בביתך ומהאי

טעמא לא רצה רבי פנחס בן יאיר לסעוד אצל ר' כשראה בביתו כודנייתא חיוורתא כדאי' התם: תנא קרח מן השרופין ומן הבלועין וא"ת ולמה נעשו בו שני דינים וי"ל שאלו נשרף ולא נבלע היו הבלועין מתרעמין שלא הביא עלינו את הפורעניות אלא קרח והוא ניצול ואלו נבלע ולא נשרף היו השרופים מתרעמין וכו' הכי איתא במדרש רבה פרשת קרח: באפי נשבעתי וחוזרני בי אין לפרש כיון דבאפי נשבעתי לאו שבועה היא וחוזרני בי בלא התרה קאמר דבפ"ק דחגיגה אהא דתנן התם היתר נדרים פורחין באויר ואין להן על מה שיסמכו קתני עלה ר' יהושע אומר יש להן על מה שיסמכו שנא' אשר נשבעתי באפי באפי נשבעתי וחוזרני בי משמע בהדיא דבעי התרה וכן פי' רש"י שם נשבעתי באפי מדקאמר באפי משמע יכול אני לשאול עליו לפי שמחמת אפי ולא בדעת מיושבת נשבעתי ויש ללמוד מכאן שהמוצא פתח לנדרו כו' מתירין לו וכן משמע בהגהת ש"ע סי' רל"ד שכתב שם האשה שבקשה מבעלה שלא לשמש עמה ובעלה כעס ונשבע שלא לשמש עמה כו' חל הנדר משמע דנשבע או נודר בכעס צריך התרה וצ"ל דב"ד של מעלה התירו לו להקב"ה את שבועתו אבל קשה דא"כ בפרק המוכר את הספינה דקאמר רבה בר בר חנה ושמעתי בת קול שאמר אוי לי שנשבעתי עכשיו שנשבעתי מי מפר לי אמאי אין מתירין לו ב"ד שלמעלה.

וי"ל דשאני הכא דמצאו לו פתח וחרטה להתיר שבועתו כיון דנשבע באפו וכדפירש"י ז"ל אבל התם דנשבע על הגלות ליכא פתח וע"י חרטה נמי אין להתירו דבעינן שיעקור הנדר מעיקרו ורוצה שלא נדר מעולם וזה לא שייך גבי גלות דודאי ניחא לו ית' שהגלה אותנו בין העכו"ם כדי לכפר עונותינו ואינו מתחרט אלא על אריכות זמן הגלות אבל רבה בר בר חנה שפיר הוה מצי להפר לו ית' אע"ג דליכא לא פתח ולא חרטה דבעל מפר נדרי אשתו בלא חרטה ופתח והוא יתברך שמו לגבי צדיק וחכם כביכול כאשה לגבי בעלה דמיא דלהכי נקרא משה רבינו וכמה נביאים איש האלהים לפי שהוא ית' גוזר גזרה והצדיק מבטלה בזכותו ותפלתו כמו אשה שהבעל מפר נדריה ודבריה והשתא ניחא דקאמר התם עכשיו שנשבעתי מי מפר לי נקט לשון הפרה ולא נקט לשון הפרה אע"ג דקי"ל דבעל בלשון הפרה וחכם בלשון התרה אלא צ"ל כדפי' ולכ"ק נמי התם דהוה ליה למימר מופר לך וכן משמע בפ' גט פשוט דמה שאדם עושה בכעסו מהניא אע"ג דאין דעתו שוה עליו דקאמר התם אתרא דכהני הוה והווי קפדי טובא ומגרשי נשייהו וכו' ובמשרים נכ"ט כתב אם אמר לפועל או לשכיר בפני עדים לך פטור בלא מחילה אחרת וי"א כי אם אמר לו בכעס שאינו פטור וכ"כ בהגהת ש"ע סימן רל"ג וצ"ע דהא משמע דכל מה שאדם עושה בכעסו מהניא: משה ותורתו אמת והן בדאין דרך וידוי אומרים כן וכי האי גונא איתא בפ' עושין פסין עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה עוברי אלו בני אדם שעוברין על רצונו של מקום עמק שמעמיקין להן גיהנם הבכא שבוכין ומורידין דמעו כמעין של שיתין גם ברכות יעטה מורה שמצדיקין עליהן את הדין ואומרים לפניו רבש"ע יפה דנת יפה זכית יפה חייבת וכו' משמע בהדיא דרשעים מתודין ומצדיקין עליהן את הדין בתוך הגיהנם בשעה שמעמיקין להן גיהנם שסובלין אז צער גדול יותר מדאי והכא נמי כיון דכל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בקלחת וסובלין צער גדול מאוד הן מתודין ומצדיקין.

ובפרק עושין פסין פירשתי דהוידוי מועיל להן לרשעים אפי' בתוך הגיהנם. ונראה דלכך הן אומרים משה אמת ותורתו אמת משום דאיתא במדרש ששאלוהו טלית שכולה תכלת חייבת בציצית וכן בית מלא ספרים כו' וכוונתם היה שכשם שטלית שכולה תכלת פטורה כך ישראל וְ דכל העדה כולם קדושים אינם צריכין למלך ונשיא וא"כ מדוע תתנשא על קהל ה' וכשאמר להן משה שהיא חייבת והמה התחילו לשחק עליו ואמרו אם חוט אחד פוטר כו' אז כפרו בנשיאתו של משה גם בתורתו מה שאמר להן שהיא חייבת לכך הן חוזרין ומתודין דנשיאתו של משה אמת גם תורתו אמת והן בדאין: דף קיא למי שמשׂיר אפי' חוק אחד וכו' טעמא נראה לפי שיש באדם רמ"ח אברים נגד רמ"ח מצות עשה ושס"ה גידין נגד שס"ה מצות האדם להשלים ולטהר אבריו וגידיו בקיום המצות וסבירא ליה לא תעשה וצריך לרׂיש לקיש דמי שמשׂיר אפי' חוק אחד כיון שלא טיהר אותו אבר או גיד השייך לאותה מצוה וצריך לטהרו בגיהנם כל האיברים וגידין כולן בתריה גרירן לגיהנם ורבי יוחנן ס"ל איפכא דאפי' לא למד אלא חוק אחד כיון שהשלים וטיהר אותו אבר או גיד השייך לאותו חוק ואינו צריך לטהרו בגיהנם כל האיברים וגידין כולן בתריה גרירין ומהאי טעמא קאמר נמי בסמוך דאחד מן העיר מזכה את כל העיר דכולן בתריה גרירן שאם יענשו יושבי העיר יגיע העונש גם לצדיק ולכך כולן פטורין בזכותו והא דנקט אפי' לא למד משום דהרבה מצות אי אפשר לקיימן וכשאדם לומד ועוסק בתורתן מעלין עליו כאלו חי"מ כדאמר במנחות זאת העולה כל העוסק בתורת עולה כו': אף יציאתן ממצרים שנים מששים ריבוא וכו' טעם מספר שנים מס' ריבוא משום דכל ששים ריבוא דור הוא כדאי' בקהלת רבה גבי דור הולך ודור בא ולא סגי ליה דלא ליהוי בכל דור ודור שני צדיקים גמורים שהדור עומד עליהן בצירופו של הקב"ה צדיקו של עולם דהוו להו תלתא דאין לך דבר המתקיים בבציר מתלתא כרעי כמ"ש בפ' הזהב דמהאי טעמא קאמר ליה ר' יוחנן לשר חייך אלו הוה עוד חזא דכוותיה דרבי צדוק לא יכלת להון ומהאי טעמא קאמר ליה ר' שמעון לר' אלעזר דיו לעולם אני ואתה ואיתא נמי דאמר ר' שמעון ראיתי בני עלייה והן מועטין אם אלף הן אני ובני מהן כו' ואם שנים הן אני ובני מהן ולא קאמר ואם אחד הוא אני הוא משום דבבציר משני צדיקים גמורים לא סגי בעלמ': חבל על דאבדין כו' מדסמיך ליה וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי דריש הכי כדפירש"י ז"ל בפ' וארא: אמר לו רשעים יאבדו לכאורה תימה והלא דרכן של כל הנביאים היתה ללמד זכות על ישראל ומשה גופיה כמה פעמים כשחטאו ישראל דלא עליהם רחמים וא"כ השתא אמאי קיטרג עליהן ואמר רשעים יאבדו וי"ל דלא עלה על דעתו של משה שיחטאו כל ישראל ולכ"ק רשעים יאבדו דניחא להו לישראל באבוד מקצת רשעים שביניהן כדאיתא בסוף פירקין רשע אבד מן העולם טובה בא לעולם שנא' באבוד רשעים רינה ולהכי כשחטאו כל ישראל בשלוח מרגלים והזכיר משה לפניו ית' ה' ארך אפים ורב חסד וגו' אמר לו לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים אמר לפניו וכו'.

ונראה דהיינו דאמר משה לפניו ית' והמתה את העם הזה כאיש אחד כלומר נהי דאיש א' שחטא אינו כדאי למדת ארך אפים מ"מ אם תמית כל העם הזה כאיש אחד יאמרו העכו"ם מבלתי יכולת וגו' ולכך ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר ה' ארך אפים וגו': היתה רחבה חוצה לה כונסין אותה לתוכה שעושין חומה או כותל אצל הרחבה

מבחוץ ומכניסין ומצרפין את הרחבה אל העיר: דף קיב אמר רב חסדא ובנקבצים לתוכה מדברי הרמב"ם ז"ל משמע דה"ק דנכסי רשעים שבחוצה לה אין נאסרים אלא א"כ נתקבצו כבר לרחבה של עיר עם שלל העיר אבל אם כבר נשרף שלל העיר לבד ואלו לא נתקבצו שמה מותרין: מחו דתימא כיון דקביל עליה אחריות כדידיה דמי קמ"ל אע"ג דאיתא בפ"ק דפסחים דא"ל רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא מביתייכו כיון דאלו איתבד או מיגנוב ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי כדידכו דמי ואסור שאני התם דאע"ג דלאו ממש שלו הוא מ"מ כיון דקבל אחריות כשלו דמי וקרין ביה שפיר לא יראה לך אבל הכא דשללה אסור היינו משום דקניס להו רחמנא שיהא ממונם אבד כיון דעבדו עכו"ם הלכך כי קביל עליה אחריות הפקדון מאי הוי כיון דלאו ממש שלו הוא מאי איכפת ליה ולא שייך למיקנס בעל הפקדון כיון דלא עבד מידי: בהמה כמאן דלא פליגא דמיא אבל אי הויא כמאן דפליגא היתה מותרת אע"ג דבהמה לא מתכשרא אלא בשחיטת שני סימנים וה מנייהו דעיר הנידחת הוא הא מספקא ליה לרב חסדא בסמוך בבהמת עיר הנידחת מהניא לה שחיטה ואיכא למימר דמהניא אע"ג דלא מספקא ליה אלא אי דטהר' מידי נבלה היינו כבהמה של עיר הנידחת דאפי' אי הוה מהניא לה שחיטה אסורה ב כילה כיון דשללה אסורה אבל חציה דעיר אחרת אי הוה מהניא לה שחיטה היה מותר אפילו באכילה: מהו דתיהני בה שחיטה לטהרה מידי נבלה והא דטרפה שחיטתה מטהרתה כדאיתא בפ' בהמה המקשה אע"ג דאסורה באכילה שאני התם דלא צוה רחמנא לקטלה אבל הכא צוה רחמנא לקטלה איכא למימר דשחיטתה היינו קטילתה וכמאן דלא שחיט דמי וכן פירש"י ז"ל וטעמא דמלתא דשחיטה מטהרת מידי נבילה נראה משום דלא אסורה ר מנא נבלה באכילה וטומאה אלא משום דשלטה בה סטרא אחרא רוח הטומאה שכל מיתה נעשה ע"י מלאך המות אפי' מיתת בהמה כדאי' בפ' המפקיד מלאך המות מה לי הכא מה ני התם ואפילו מי שאינו מת מיתת עצמו אלא נהרג ע"י אחרים הן אדם הן בהמה יש לו למלאך המות חלק באותה מיתה דגמר יציאת הנשמה נעשה על ידו ולכך צוה הכתוב לשחוט בהמה חיה ועוף כדי שתצא נשמתן במצות שחיטה ולא ע"י מלאך המות שע"י ששוחטין כהוגן במצות השם אין למלאך המות חלק ביציאת נשמתה כי מצות ה' טהורות וקדושות ולעולם הטומאה בורחת מן הקדושה וכ"כ הרב ר' מנחם רקאנט"י בפ' ראה וז"ל ולפי הפשט הטעם שנבחר המקום ההוא לשחיטה כדי שיצא הדם דרך שם כמו שאחז"ל ממקום שזב חטאו וכשנשחטנו אנחנו לא תחול עליה רוח הטומאה כמו בנבילה שמיתתה היתה ברוח הטומאה עכ"ל וזה טעם טומאת המת דמלאך המות מטיל בו זוהמא ולכך אמרו כשמת רבי בטלה כהונה הדרן עלך פרק כל ישראל לפי שמיתת צדיקים גדולים היא בנשיקה ולא ע"י מלאך המות ולכך אין מטמאין במותן והיינו מה שאמרו בר"פ השוחט ושחט במקום ששחט חטאו פירש"י ז"ל טהרהו נקט לישנא דטהרה משום דעיקר שחיטה הוא כדי שתצא נשמתה בטהרה שלא יטמאנה מלאך המות והיינו טעמא דרב הונא דאמר בפ"ק דחולין הגרים שלישי ושחט שלישי והגרים שלישי כשרה דכי נפקא חיותא בשחיטה קא נפקא אע"ג דלא הוי רובא בשחיטה מ"מ יציאת נשמתה בטהרה ולא שלטה בה סטרא אחרא ומהאי טעמא נמי אית ליה דבשחט שלישי והגרים שלישי ושחט שלישי דטרפה כיון דיצתה נשמתה בטומאה ולכך שחיטת טרפה מטהרתה מידי נבלה כיון דיציאת נשמתה הוי בטהרה והא דאסור

באכילה לאו משום דחשובה כמתה כיון דסופה למות דהא איכא מ"ד טרפה חיה אלא גזירת הכתוב והלכה למשה מסיני הוא דכל בהמה חיה ועוף שנלקו באותן אברים הראשיים שמנו חכמים ז"ל דטרפה ואסורין באכילה ולהכי מסוכנת שריא בשחיטה אע"ג דברי לן שתמות מיד מ"מ כיון דנשמטה יוצאה בטהרה מצות שחיטה שריא והשתא ניחא הא דאי' במ"ר פ' שמיני זאת הבהמה אשר תאכלו בהמות ולויתן הן קניגין של צדיקים לע"ל כיצד הן נשחטין בהמות נותן ללויתן בקרניו וקורעו ולויתן נותן לבהמות בסנפיריו ונוחרו וכי זו שחיטה כשרה ולא כך תנינן חוץ ממגל קציר וכו' א"ר אבין אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא חדוש תורה מאתי תצא א"ר ברכיה ארסטון עתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לע"ל וכל מי שלא אכל נבלות בעה"ז זוכה לראותו לעה"ב הה"ד וחלב נבלה וגו' ואכול לא תאכלהו בשביל שתאכלו ממנו לע"ל הענין תמוה למה זה תהא נבלה מותרת לע"ל חלילה לומר שיבטל או יעקור הקב"ה אפי' אות אחת מתורתו והוא אחד מי"ג עקרים שלא תהא תורה אחרת מאתו ית' ולפי מה שפי' ניחא דכיון דטעמא דנבלה אסורה ומטמאה משום דשלטא בה סיטרא אחרא ולכך לעתיד שיבער הקב"ה את הטומאה כמו שנאמר ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ כיון דלא שייך האי טעמא בהמות מותרות בלא שחיטה דלא איצטריך ליה שחיטה כלל כיון דבטלה טומאה וסיטרא אחרא ליתא והיינו דקאמר במדרש חדוש תורה מאתי תצא כלומר לא שתצא תורה חדשה מאתו חלילה אלא חדוש תורה פי' חידושי דאורייתא שיפרש לנו טעמי תורה למה נבלה אסורה וזו מותרת: יצא זה שמחוסר תלישה וקביה ושריפה והא דאית להו לרבנן בפרק נגמר הדין גבי ותלית אותו על עץ שאם העץ נעוץ בארץ שפיר דמי אע"ג דמחוסר תלישה משום דתלישה לאו כלום הוא לא דמי דשאר חשיבי טפי מחובר מעץ הנעוץ בארץ וכה"ג תירצו התוספות שם אהא דאמר בפרק כיסוי הדם דעפר עיר הנידחת שרי.

דף קיג רא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו נפקא ליה מדכתב ארור האיש אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו דה"מ למיכתב את העיר הזאת ותו לא משמע דה"ק ארור האיש אשר יקום ובנה את העיר הזאת דהיינו גוף העיר אע"ג דישנה את שמה וארור האיש אשר יקום ובנה את שם העיר הזאת ששמה יריחו אע"ג דיבנה עיר אחרת אסור לקראתה יריחו.

והשתא הא דכתיב בנה חיאל בית האלי את יריחו היינו עיר אחרת על שם יריחו שקרא שמה יריחו ולא יריחו עצמה מדלא כתיב בנה חיאל בית האלי את העיר יריחו דהוה משמע שבנה את העיר עצמה אבל את יריחו משמע דשם העיר בנה שקרא עיר אחרת על שם יריחו דגבי יהושע נמי את העיר דקאמר היינו העיר עצמה ואת יריחו היינו שמה: א"ל הא דקמן דקא קפיד מר וא"ת מאי איצטריך למימר ליה הא דקמן דקפיד מר ולא השיב לו אמת הוא דקא קפיד מר על אחאב ואליהו נמי אמאי הוה קא מתמה וא"ל קפדנא קרית לי כיון דאמר הוא דהוה קפיד על אחאב וי"ל דצורבא מרבנן דרתח לאו ריעותא הוא דאורייתא הוא דמרתחא ליה דכתיב הלא כה דברי כאש כדאיתא בפ"ק דתענית דכיון דרואה את הרשע עובר על מצות התורה מקנא קנאת ה' צבאות וקפיד עליו והיא מדה טובה וזכות הוא לו והיינו דא"ל קפדנא קרית לי דבכה"ג שהקפדתי על שעבדו עכו"ם אינו מן הראוי לקרות אותי קפדנא ולכך איצטריך להשיב לו הא דקמן דקפיד

מר דקפידא זאת בשביל כבוד עצמך עשית כן לא לקנאת השם: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם סיפא דקרא למען ישוב ה' מחרון אפו לכך דריש שכ"ז שהרשעים בעולם חרון אף בעולם והנך רשעים לאו באנשי עיר הנידחת איירי שהרי כבר נעשה בהן דין דכתיב ברישא דקרא הכה תכה את יושבי העיר אבל בגנבי איירי אותן הרשעים שגונבין משלל עיר הנידחת וקאי אולא ידבק בידך מאומה מן החרם דסמיך ליה והיינו דאמר רב יוסף מאן רשעים גנבי: רשע אבד מן העולם וכו' לפי שהעה"ז עולם של צער הוא כידוע אלא שהרשעים מתענגין בו ולכך נקט רשע אבד מן העולם דכשמת נאבד ממנו כמו שנאמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו אבל הצדיקים חיים בעה"ז חיי צער וכשהן מתים פטורין מן הצער לכך נקט לשון פטור צדיק נפטר מן העולם.

והא דנקט קרא לישנא דאבדה לגבי צדיק דכתיב הצדיק אבד משום דקרא באנשי דורו הרשעים איירי שאין משימין על הלב מיתתו דלגבי דידהו כנאבד מהן דמי אבל צדיק עצמו חי הוא בעולם שכולו חיים כמו שכתב והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים המקום יזכנו להיות מנוחלי העולם הבא כמו שכתוב ועמך כולם צדיקים וגו' אמן: וסליקא מסכת סנהדרין דף ב' שבועות שתיים כתבו התוספות הא דלא פתח הך מס' כל כינויי שביפות כדפתח נדרים ונזיר וכו' בריש נדרים כתבו התו' משום דבשבועות ליכא ידות שבועות לכך לא חש להזכירם דהתם בנדרים ונזיר קחשיב כינויים וידות: מראות נגעים שנים הא דלא קתני מראות הנגעים בה"א כדקתני ידיעות הטומאה יציאות השבת משום דטומאה לאו בידיעות תליא וכן שבת לאו ביציאות תליא אבל נגעים במראה תליא מילתא דשאת וספחת ובהרת מיני מראות נינהו כדלקמן וכל שאין לו מראות הללו לאו נגע הוא אלא שחין בעלמא לכך לא שייך למיתני מראות הנגעים כיון דנגעים גופייהו הן הן המראות את שיש בהן ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים וא"ת אמאי מפרש מילי דידיעות ברישא והדר מפרש שתיים שהן ארבע בפרק ב' ובשבועות מפרש שתיים שהן ארבע ברישא בפ' שלישי והדר מפרש מילי דשבועות כמו שכתבו התו' לקמן וי"ל דכיון דאיצטריך לפרוטי ידיעות תחילה כדאמר לקמן איידי דזוטרין מילייהו פסיק שרי להו והדר תני שבועות דנפישין מילייהו לכך מפרש מילי דידיעות ברישא דאי הוה מפרש שתיים שהן ארבע דידיעות ברישא היה צריך לפרש נמי שתיים שהן ארבע דשבועות בתר הכי מיד דכיון דקאי לפרושי שתיים שהן ארבע דקתני רישא לא שייך להפסיק ולמיתני בינייהו מילי דידיעות ברישא ובתר הכי מפרש שתיים שהן ארבע דידיעות ודשבועות בלי הפסק והדר קתני מילי דשבועות: פתח בשבועות ומפרש ידיעות הטומאה מעיקרא הוה ליה לסדר הא דקאמר בתר הכי שבועות שתיים שהן ארבע שתיים שאוכל ולא אוכל וכו' והך פירכא הוה ליה לסדר לקמן בפסקא דאת שיש בהן ידיעה בתחילה וכו' כסדר המשנה וי"ל דאהא דמשני שבועות ידיעות דגבי הדדי כתיבין וכו' פריך דאי לאו הך שינויא איכא למימר דידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע נמי תני הכא איידי דתני שבועות כמו שבת ונגעים ואיידי דתני הכא ידיעות שתיים שהן ארבע תני נמי הכא מילי דידיעות איידי דאיידי וכיון דידיעות ומילי דידיעות לאו עיקר נינהו בהאי מסכתא אלא איידי בעלמא לכך מפרש להו ברישא דפסיק שרי להו בדבר שהוא טפל ומתיר התנא עצמו מהן ונפטר מהן תחילה ובתר דשרי להו חוזר לעיקר המסכתא ומילי דשבת ונגעים דנפישין ואית בהו כדי מסכתא לכך קתני להו לכל אחד במסכתא באפי

נפשיה אבל ידיעות דזוטרן מילייהו ולית בהו כדי מסכתא לכך תני להו הכא אידי דקתני ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע אבל השתא דקאמר דשבועות וידיעות תני להו גבי הדדי כיון דגבי הדדי כתיבן ודמיין להדדי א"כ ידיעות עיקר נינהו הכא כמו שבועות לכך פריך פתח בשבועות ומפרש ידיעות ומשני דאע"ג דידיעות נמי עיקר נינהו אפ"ה כיון דזוטרין מלייהו פסיק שרי להו: דף ג' פתח בשבועות ומפרש ידיעות כתבו התוספות וליכא למימר דמינה דסליק מפרש ברישא דהא ממראות נגעים סליק.

ועוד נראה דלא שייך למימר במאי דסליק פתח אלא כי ההיא דבמה מדליקין ובמה אין מדליקין אין מדליקין וכו' במה טומנין ובמה אין טומנין וכו' במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה לא תצא וכו' כדאיתא בריש נדרים דהנך כולהו פירושא קמפרש לה למאי דתני מעיקרא לכך זימנין דמפרש ההוא דסליק מיניה ברישא אבל הכא מילי דידיעות מילתא אחריתא הוא ולא לפרושי למאי דתני מעיקרא לכך פריך ליתני דיני דשבועות מעיקרא כיון דפתח בשבועות: קסבר רבי ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו כתבו התוספות פירוש ולית ליה דרבא אלא דריש לשוא לשוא שני פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר וכו' ולא משמע כן מדנקט סתמא קסבר רבי ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו משמע דבכל התורה כולה ס"ל הכי כדפי' רש"י ז"ל ועוד דא"כ מאי קאמר בסמוך אילימא הא סתמא דתנן אבל המותר בטהור וכו' והא איכא למימר דהנך סתמי לא פליגי אהדדי דשבועות סתם לן דלוקין אלאו שאין בי מעשה משום דדריש לשוא לשוא אבל אם בעלמא ס"ל דאין לוקין ולכך נראה דהא דמשני קסבר רבי ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו בכל התורה כולה קאמר כדפירש רש"י ומה שהקשו התוספות דאמאי מייתי מילתא דרבא אדרבא הוה ליה לאתויי מלתא דרבי יוחנן דאמר לשוא לשוא ב"פ וכו' ודריש מיניה ר' ישמעאל בין אוכל ולא אוכל בין אכלתי ולא אכלתי ולית ליה דרבא נראה דלאו קושיא היא דודאי למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ולא דריש לשוא לשוא שתי פעמים אם אינו ענין וכו' אלא לשום דרשה אתיא לדידיה ודאי לית ליה דרבא אבל למאן דדריש לשוא לשוא שתי פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר על כרחו אית ליה נמי הא דרבא דאי לית ליה א"כ תקשי ליה אמאי אפקיה רחמנא לשבועת שקר בלשון שוא לפירש"י ז"ל וכן לפירוש ר"ח ז"ל דכיון דדריש לשוא לשוא וגלי רחמנא גבי עדות דשוא ושקר אחד הן ע"כ לא מרבינן אלא אכלתי ולא אכלתי וכדמפורש בהדיא בקרא דמי ולהכי נקט רבא בפירוש רבתה תורה וכו' ולא שייך למימר דרבי ישמעאל לית ליה הא דרבא דכיון דדריש לשוא לשוא שתי פעמים הוה ליה מלתא דרבא כדמפורש בהדיא: התראת ספק היא כתבו התוספות אבל משום דהוי לאו שאין בו מעשה לא מיפטר דקסבר דלוקין עליו ותימא דבסוף פ"ד מיתות פטר ר"ל חסמה וכו' קושיית התוספות היינו לפי המסקנא דהדר ביה ש"ס מהא דמשני לעיל קסבר רבי ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו להכי ליכא למימר דדוקא גבי שבועה אית ליה לר"ל דלוקין עליו דדריש לשוא לשוא ב"פ כדר' ישמעאל לפי' התוס' דהא לא קיימא הכי וכיוו דלא אשכחן שום תנא דמחלק בהכי ואדרבא אשכחן תנא דמתניתין דמייתי בסמוך דאית ליה דאפי' בשבועה אין לוקין דקתני שבועה שלא אוכל ככר זו שביעה שלא אוכלנה וכו' לכך צריך לומר דר"ל נמי לא מחלק בהכי דאל"ה תיקשי ליה מתני' דמייתי בסמוך קסבר ר'

ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו הא דלא קאמר אלא אע"ג דהדר ביה משום דלא נזכר אמורא קודם לכן כמו שכתבו התוספות בכמה דוכתי: דף ד' אבל אוכל ולא אוכל לא לקי כתבו התוספות וכן מיייתי לעיל שפיר ממתני' דמותיר בטהור אע"ג דאיכא למימר דפטר משום דיש בהן התראת ספק דמ"מ דמיייתי ראיה דפליג תנא אמתני' וא"ת ומנלן דפליג דלמא מתניתין דהכא איירי בזורק ככר לים דהוי התראת ודאי כמ"ש התיספו' דלעיל לא שייך לשנויי דמתני' משמע ליה דאיירי כמתניתין דלקמן דהא לעיל אכתי לא הוי אסיק אדעתיה מתני' דלקמן וי"ל דכיון דהא נמי חשיב התראת ספק למ"ד ביטלו ולא בסלו לכך לא ניחא ליה לדחויי הכי כיון דלא הוי אליבא דכ"ע ולהכי קאמר ודלמא רבי יהודה היא דניחא טפי: מראות נגעים מאי מלקות איכא יציאות שבת מאי מלקות איכא וא"ת אמאי לא מפרש ש"ס יציאות השבת ברישא כסדר דנקט ליה במתני' וי"ל דאורחא דש"ס הוא בכולהו דוכתא היכא דבעי לדחויי מלתא דאמורא בתויבתא קא מותיב מעיקרא תויבתא דלאו אלימתא ולבסוף קא מותיב תויבתא אלימתא דסליק מינה בתויבתא וכן בכ"מ פריך ש"ס פירכא כל דהו ברישא והדר פריך פירכא אלימתא והכא נמי מידיעות אלים ליה לאקשוויי כיון דבהדיא קתני הרי זה בעילה ויורד העלמה בינתים אלמא דלקרבן איירי לכך פריך ממראות נגעים ברישא ומפרש להו ממטה למעלה והשתא ניחא הא דקאמר בסמוך הא ל"ק אם אין לך קושיא אחרת דמנא הוה ידע דאית ליה תו קושיא אחריתי דלמא לא הוה קשיא ליה אלא הך קושיא לחודא אלא משום דהך קושיא לאו אלימתא היא וכיון דאקשי ליה מעיקרא ממראות נגעים ובתר הכי מיציאות השבת שלא כסדר המשנ' הוה ידע דמידיעות קא בעי לאקשוויי ליה קושיא אלימתא באחרונה דאורחא דש"ס לכך קאמר ליה אי משום הא לא קשיא דלאו אלימתא היא פשיטא דאית לך קושיא אחריתי ולפי מה שכתבו התוספות דהא דקשיא ליה ידיעות היינו כי מוקמינא מתניתין כר"ע אבל כרבי ישמעאל ולמלקות ניחא וכו' ולכך קאמר א"ה ידיעות כו' א"כ בתר הכי דקאמר נמי א"ה שתים שהן ארבע תרתי הוא דהויין וכו' איכא למימר נמי דדוקא אמאי דמוקי לה כר"ע ולמלקות פריך אבל כר' ישמעאל ולמלקות ניחא כיון דלדידיה מתני' בין לקרבן בין למלקות איירי איכא למימר דה"ק שבועות שתים בין לקרבן בין למלקות שהן ארבע למלקות ידיעות הטומאה שתים בין לקרבן בין למלקות שהן ארבע לקרבן וכן הא דקתני והעלם בינתיים וכו' לר' ישמעאל ניחא כיון דבקרבת נמי איירי וא"כ אתי שפיר הא דמפרש ש"ס מראות נגעים ברישא דכיון דבתר הכי הא בהא תליא אי לאו דמפרש מראות נגעים ברישא הוצרך לפרשו בתר איקימתא דרב יוסף דמוקי לה כרבי ולא אורחא דש"ס לפרש אוקימתא קמייתא בתר דהדר מינה: הא לאו הכי מיתוקמא כר"ע קשיא ידיעות תימא דהא ודאי אי הוה סבר ר"ע לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו הוה אתי מתניתין שפיר כר"מ ולא הוה ק"ל ידיעות וכו' כמ"ש התוספות ומה שכתבו דקשיא ליה ידיעות כי מוקמינא מתניתין כר"ע דוקא כדמסיק בתר הכי אי הכי ידיעות התראות מיבעי ליה וכו' דבריהם נראים תמוהים חדא מדנקט סתמא קשיא ידיעות משמע דקושיא דלעיל קא קשיא ליה ועוד דר"ע מאי משני לאו אמרת ר' ישמעאל היא ולמלקות וכו' דלא משני מאי דאקשי ליה וליכא למימר דהתוצן הוה סבר דאקשי ליה ידיעות בפשטא דשמעתא דא"כ הדרא קושיית התוספות לדוכתא.

ועוד דלפירושה בטר הכי דקאמר נמי אי הכי שתים שהן ארבע תרתי הוא דהויין איכא למימר נמי דדוקא אמאי דמוקי לה כר"ע ולמלקות פריך אבל כרבי ישמעאל ולמלקות ניחא כדפירשתי לעיל וא"כ אמאי קאמר אלא א"ר יוסף רבי היא אמאי הדר ביה מאוקימתא קמייתא והא אליבא דרבי ישמעאל מתוקמא שפיר ולא דחי אלא אוקימתא דר"ע על כרחך נראה דקס"ד דמקשה דכי משני לעיל מתניתין רבי ישמעאל היא ולמלקות היינו דוקא בבא דשבועות וכן יציאות השבת ומראות נגעים אפשר נמי לאוקמי לענין מלקות אבל ידיעות א"א כלל לפרש לענין מלקות כיון דבהדיא קתני הרי זה בעולה ויורד והעלם בינתים ושתים שהן ארבע אלמא דלענין קרבן איירי כדמסיק ואי משום דומיא י"ל דהוה סבר שיתרץ לו איזה תירוץ דאף ע"ג דמראות הנגעים לא הוי דומיא דאינך אפ"ה ניחא אבל לאוקמי ידיעות לענין מלקות מלתא דלא אפשר הוא ולכך הוה סבר דכי קאמר מש"ה קא מוקמינא כרבי ישמעאל דאמר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו ה"ק דמש"ה קא מוקמינא מתניתין כרבי ישמעאל ולמלקות פ"י תלת מילי דידיעות ודאי לא מיתוקמא למלקות כדפירשתי ולא מוקמינא לה למתני' כר"ע ולמלקות בתלת מילי דהא ניחא טפי לאוקמי מתני' כרבי עקיבא כדפירש"י ז"ל אלא משום דאית ליה דאין לוקין אלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולכך פריך הא לאו הכי קיימא כר"ע קשיא ידיעות דידיעות שתים שהן ארבע לא מיתוקמא כר"ע דאמר על העלם טומאה הוא חייב וכו' כדפריך לעיל וה"מ למיפרך ליה והא אינך תלת מילי מיתוקמי שפיר אליבא דר' עקיבא אפילו לענין קרבן אלא דעדיפא פריך ליה דמשום ידיעות א"א לאוקמי מתני' כר"ע כלל.

ומשני לאו אמרת רבי ישמעאל היא ולמלקות ר"ע נמי ולמלקות פ"י דבין לרבי ישמעאל בין לר"ע כולה מתניתין למלקות איירי אפ"י ידיעות נמי והוה אתי מתניתין שפיר כר"ע אי לאו דאית ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו והיינו דקאמר א"ה דידיעות נמי למלקות איירי ידיעות התראות מיבעי ליה וכו' א"ה דידיעות נמי למלקות איירי שתים שהן ארבע תרתי הוא דהויין וכו' אבל מעיקרא כי מוקי לה כרבי ישמעאל הוה סבר דידיעות ודאי לענין קרבן איירי כדפירשתי: ת"ל ונעלם ונעלם שני פעמים כמ"ש ר"ת ז"ל דמונעלם יתירא דריש מכלל דידע ורבי מונעל' דאתי לגופי' דריש מכלל דידע דידיעות בית רבו דמדכתי' או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו צ"ל שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה טמא דאי לאו הכי מאי ונעלם ממנו דמשמע שנעלם ממנו מה שנגע בטומאה תיפוק ליה שאינו יודע כלל שהנוגע בטומאה טמא.

מיהו קשה לפירוש זה דאמאי נקט ר' ידיעה שנייה טפי מר"ע דקאמר והוא ידע הרי כאן שתי ידיעות דהא ר' עקיבא נמי סבירא ליה הכי ולא פליגא אלא בידיעה קמייתא דמר יליף לה מונעלם יתירא ומר יליף מונעלם דאתי לגופיה ולפירוש שני שכתבו התוספות ניחא ואתי שפיר נמי לישנא דמניין שאינו חייב אלא על שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף וכו' משמע דידיעה דבסוף נמי יליף לה מונעלם ונעלם שתי פעמים: לישנא אחרינא אשכחן בידיעות דס"ל כר' ישמעאל קצת תימה דמאי נפקותא איבא בין הלשונות והלא אין הפרש ביניהן ולמאי שכתבו התוס' לעיל דאיתא בירושלמי דרבי ישמעאל כרבי ס"ל דבעי ידיעות בית רבו וש"ס דידן פליגא אירושלמי וסבר דלר' ישמעאל לא בעינן ידיעה בתחילה כלל אפ"י ידיעות בית רבו איכא למימר דלישנא אחרינא סבירא ליה דלר'

ישמעאל ידיעת בית רבו מיהא בעינן כרבי והיינו דנקט אשכחן בידיעות דסבר לה כר' ישמעאל ולישנא קמא ס"ל דלר' ישמעאל לא בעינן בתחילה ידיעה כלל ולכך קאמר אשכחן בידיעות דאית ליה טעמיה דנפשיה דכרבי ישמעאל נמי לא ס"ל כיון דאיהו סבר ידיעת בית רבו מיהא בעינן ודוחק הוא ומהרש"ל מחקו: ריבה הכל ומאי רבי רבי כל מילי הכי איתא בכמה דוכתי נראה דלכך האריך וכפל ושינה לשונו דקאמר ריבה הכל ומאי רבי רבי כל מילי דה"ק ריבה ומיעוט וריבה ריבה הכל פי' כך היא המדה והדר מפרש ש"ס כיצד דנין וקאמר מאי רבי פי' מאי מרבינן כל מילי ומאי ממעטינן שטרות והשתא הוי דומיא דהא דקאמר בתר הכי כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט דהיינו נמי כך היא המדה והדר מפרש ש"ס כיצד דנין כעין הפרט וקאמר מה הפרט מפורש דבר המטלטל וכו': דף ה' דתנא דבי רבי ישמעאל במים במים וכו' כתבו התוס' תימא דר' ישמעאל תני בשלש עשרה מדות התורה נדרשת והאיכא טפי וכו' י"ל דר' ישמעאל כרבנן ס"ל דאמרי שתי כללות הסמוכות הטל פרט ביניהן ודונן בכלל ופרט ותנא דבי רבי ישמעאל לאו היינו רבי ישמעאל גופיה דהא בס"פ כיצד הרגל קאמר ש"ס מנה"מ אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא וכו' משמע דתנא דבי חזקיה לאו היינו חזקיה: אמר ליה רב פפא לרבא וכו' קצת תימה דמאי קושיא והלא כמה עמי הארץ איכא בעלמא דלא קראו ולא שנו מימיהם ולא ידעו שהנוגע בטומאה טמא וי"ל דעם הארץ שלא קרא ולא שנה מימיו רשע הוא ומזיד הוא ואין סברא לומר שצוה הכתוב לייחד להם שעיר הנעשה בחוץ לכפר עליהם דזבח רשעים תועבה היא לכך מוקי לה בתינוק שנשבה בין העכו"ם דאונס הוא והשתא ניחא דלא פריך אהא דדריש מקרא דונעלם לידיעת בית רבו ומי איכא דלית ליה וכו' כמ"ש התוספות משום דהוה ידע דאיכא לאוקמי בעם ה' רץ דלא קרא ולא שנה מימיו ואשמעינן הכתוב דלא הוי בר קרבן אא"כ יש לו ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתים לאפוקי עם הארץ דלא ה"ל ידיעה בתחילה אבל אמתניתין פריך שפיר דקתני בהדיא אין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה לבסוף שעיר הנעשה בחוץ מכפר: חיובי מאי נינהו יציאות תרתי הויין תימה בלא ההיא דשבת תקשי אמתניתין דהכא דקתני יציאות השבת שתיים שהן ארבע מה נפשך אי לא תני אלא חיובי מאי נינהו יציאות יציאות תרתי הוא דהויין ואי תני חיובי ופטורי והא דומיא דמראות נגעים קתני מה החם כולהו לחיובא וכו' וי"ל דאי לא מתניתין דשבת דשמעינן מינה דהכא לאו עיקר שבת הוא איכא למימר דתני הכא חיובי ופטורי ואי משום דלא הוי דומיא לאו קושיא היא דמשום דומיא אין לו להניח מלפרש דיני שבת כדפי' הר"ר משה ז"ל וקצת קשה דא"כ לעיל דפריך ש"ס הא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כולהו לחיובא כו' אמאי לא משני דמשום דומיא אין לו להניח מלפרש דיני שבועות וידיעות כיון דשבועות וידיעות עיקר נינהו הכא.

לכך נראה דהאי דפריך בסמוך והא יציאות קתני על כרחך לאו היינו האי דפריך לעיל ואבות מאי נינהו יציאות וכו' דהא קושיא דלעיל רב פפא משני לה והאי דבסמוך רב אשי משני לה ורב פפא ורב אשי לאו בחד זימנא הוו ומסתמא הא דפריך נמי חיובי מאי נינהו יציאות וכו' בתר רב פפא אקשוה בימי רב אשי וא"כ איכא למימר דהאי דפריך לעיל ואבות מאי נינהו יציאות כו' הוה ידע שפיר דאיכא לשנויי דשתיים דהוצאה ושתיים דהכנסה חשיב והכנסה נמי הוצאה קרי לה ולכך לא מצי פריך אמתני' דהכא מידי אי

לאו מתני' דשבת ומקשה דרב אשי לא הוה ידע הך מילתא ולהכי פריך והא יציאות קתני: וקא מפרש הכנסות לאלתר כתבו התו' דריב"א לא גריס לאלתר דלאלתר משמע בתר הכי בסיפא ותיפוק ליה מרישא גופא דלא מצינו לאשכוחי שנים שהן ארבע וכו' אבל אי לא גרסי' לאלתר ניחא דאיכא למימר דהא דנקט וקמפרש הכנסה הוי כאלו אמר וקא קתני הכנסה דהיינו רישא גופא מיהו קשה דבכל הספרים גרסי' לאלתר הכא ובריש שבת ודוחק נמי לומר דקמפרש הוי כמו וקא קתני ועוד תימא דלעיל פריך והא יציאות קתני משמע דלא פריך אלא אהך דהכא משום דלא תני פטורי אבל אההיא דשבת דתני חיובי ופטורי ניחא ליה ואמאי והא לא משכחת לה בהוצאות גרידא שנים שהן ארבע וכו' כמ"ש התוספות ומה שתרצו נראה דוחק.

לכך נראה דאההיא דשבת לא מצי פריך דאיכא למימר סיפא דקתני שנים שהן ארבע בחוץ לאו איציאות דרישא קאי אלא אשתים שהן ארבע דרישא קאי כאלו אמר ועוד שתים שהן ארבע אשכחן בחוץ ושתים שהן ארבע דרישא כולהו ביציאות מיירי וה"ק יציאות השבת שתים לחייב שהן ארבע לפטור בפנים פי' למטלטלין שהן מבפנים והוא מוציאן לחוץ ועוד אשכחן שתים לחיוב שהן ארבע לפטור בחוץ דהיינו למטלטלין שהן מבחוץ והוא מכניסן לפנים אבל אמתני' דהכא דלא תני פטורי פריך שפיר דלא אשכחן ארבע חיובי בלא הכנסה והשתא ניחא דדייק רבינא ממתני' דהתם דהכנסה נמי הוצאה קרי לה מדקא מפרש הכנסה לאלתר פי' ברישא דקתני כיצד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים פשט העני את ידו בפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית וכו' והיינו הכנסה ומדקא מפרש הכי לאלתר משמע דקאי לפרושי רישא דמתני' דקתני יציאות שבת שתים שהן ארבע ואפ"ה מפרש הכנסה אלמא דהכנסה נמי הוצאה קרי ליה וכן משמע מפירוש רש"י ז"ל בריש מסכת שבת: א"כ טהרת סיד מלצרף כתבו התוספות תימא תיקשי ליה נמי טהרת בהרת מלצרף וכו' יש לומר כדפירש"י ז"ל דבהרת ושאת שמצטרפין ילפי' מוהיה וכן צריך לומר בסמוך דקאמר ש"מ דשמיע ליה לר' עקיבא דאמר כולהו לבהדי שאת מצטרפין מדנקט כולהו ולא נקט תרוייהו משמע דבהרת נמי מצטר' בהדי שאת וע"כ מוהיה דריש לה ומה שהקשו מהא דירושלמי דריש מכילתין כבר כתב רבינו שמשון ז"ל דלא גרסינן מלמד שאין מצטרפין אלא מלמד שהן מצטרפין דוהיה ל' יחיד וכן לנגע לשון יחיד משמע דתרוייהו שאת ובהרת כי חדא נינהו ומצטרפין ומה שהקשו דא"כ תולדות נמי יצטרפו י"ל דוהיה דוקא אשאת ובהרת דכתיב בהדיא קאי אבל תולדות לא כתיבי בהדיא: דף ו' ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה כתבו התו' ויפרשו דמצטרפין זה לזה הסמוכים במעלה אחת וכו' וזה דוחק דמשמע דיאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה ותו לא ועוד דא"כ מאי דייק בסמוך ואלו מסיד ולמעלה לא קאמר ש"מ דשמיע ליה דכולהו בהדי שאת מצטרפין דלמא ר"ע נמי כרבנן ס"ל וכ"ע ידעי דתולדה דבהרת סיד ותולדה דשאת קרום ומלתא דפשיטא הוא וה"ק יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה ויפרשו דמצטרפין אבית לתולדות.

לכ"נ דמתני' לא אתי לאשמעי' דנגעים מצטרפין דקרא בהדיא כתיב דמצטרפין מדקרי לה ספחת לשון טפילה כדאמרי' לקמן. וכיון דליכא אלא ארבע מראות נגעים מקרום ומעלה זה למעלה מזה לכך שאל יאמרו מקרום ביצה ולמעלה ט א וממילא שמעינן

דלמטה מקרום הכל טהור ולמעלה הימנו הכל טמא ולמה הזכירו שמותיהן והשיב לו לומר שמצטרפין זה עם זה נראה מדלא השיב לומר שמצטרפין ותו לא ונקט זה עם זה משמע דה"ק ליה שאם יחמרו מקרום ביצה ולמעל' טמא כיון דקרא כתי' דמצטרפין ה"א דכולהו מצטרפי בהדי הדדי לכך הזכירו שמותיהן כסדרן זה אחר זה לומר שמצטרפין זה אחר זה דוקא כסדר שמותיהן אמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה דכיון דיאמרו דמקרום ומעלה מצטרפין המראות זה עם זה הוי נמי משמע דווקא זה עם זה כסדר המעלות זה אחר זה הן מצטרפין ואע"ג שלא הייתי יודע כל דין צירופן מה בכך דהשתא נמי כו' כמ"ש התוס' ומשיב דבעינן דוקא שיהא בקי בהן בשדותיהן והשתא דייק שפיר ואלו מסיד ולמעלה לא קאמר ש"מ דשמיע ליה לכולהו בהדי שאת מצטרפין אפי' סיד דאי לאו הכי לא הוו מצי למימר מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה דזה עם זה הוה משמע דכולן כסדר מעלותיהן זה אחר זה מצטרפין נמצא דסיד הוה מצטרף ב די שאת שהוא למעלה ממנו ואם כן הכי איבעי ליה למימר יאמרו מקרום ביצה ולמעלה ומסיד היכל ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה דאז היינו מפרשים זה עם זה וזה עם זה כל תולדה בהדי אב שלו שהוא למעלה ממנו מדלא אמר הכי ש"מ דשמיע ליה לר"ע דאמר כולהו וכו': כל כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן כו' כתבו התוספות דאם ישראל בקי עמו אפי' כהן שוטה אומר לו ישראל כו' והכי איתא בהדיא בתורת כהנים חכם שבישראל רואה את הנגעים ואומר לכהן אע"פ שהוא שוטה כו' והא דקאמר בפ"ק דערכין הכל כשרים לראות את הנגעים לאתויי מאי לאחויי שאינו בקי בהן ובשמותיהן והאמר מר שאינו בקי בהן ובשמותיהן אינו רואה את הנגעים אמר רבינא ל"ק הא דמסברי ליה וסבר הא דמסברי ליה ולא סבר משמע דבעינן שיהא הכהן פקח קצת דמסברי ליה וסבר אבל שוטה לא יש לומר דהתם לאו אכהן המטמא קאי אלא אישראל הרואה את הנגע קאי דהא דתנן הכל כשרים לראות את הנגעים לאו בכהנים דוקא איירו דהכי איתא ברפ"ג דנגעים הכל כשרים לראות את הנגעים אלא שהטומאה והטהרה ביד כהן משמע דהכל כשרים בישראל איירי וקאמר התם דהכל אתי לאתויי אפילו ישראל שאינו בקי בהן ובשמותיהן ומפרש לה רבינא והוא דמסברי ליה לישראל וסבר אבל כהן אפילו שוטה נמי והיינו מ"ש התוספות וא"ת ומה לנו לזה הישראל הואיל ויש שם ישראל אחר וכ"כ הרמב"ם ו"ל בפרק ט' מהלכות טומאת צרעת דאפילו היה הכהן קטן או שוטה החכם אומר לו והוא מחליט וכו' ובכסף משנה כתב שם אבל איכא למידק על מה שאמרו דמסברי ליה וסבר במאי עסקינן אי בשאינו סומך על עצמו מאי איריא דמסברי ליה וסבר אפילו כהן שוטה נמי כמ"ש רבינו בסמוך משמע דס"ל דהא דמשני התם הא דמסברי ליה וסבר אכהן קאי ולכך דחק שם וכתב דהאי שוטה לאו דוקא הוא דצריך שיהא פקח קצת דמסברי ליה וסבר אלא דלגבי חכם ישראל קרי ליה שוטה וכו' ואין נראה דכיון דמשברי ליה וסבר לאו שוטה הוא כדאיתא בפרק מי שמת גבי ההוא פחות מכן עשרים דזבין נכסים דקאמר רבא דמסברי ליה וסבר מידע ידע וכו' וכל שכן במראות נגעים דחמירי דלאו שוטה הוא היכא דמסברי ליה וסבר לכך נראה כדפיר' דבשוטה ממש איירי והא דקאמר התם הא דמסברי ליה וסבר אישראל הרואה קאימשל דרבנן למה הדבר דומה תימה דמאי קשיא ליה ומאי נפקא ליה מינה במשל זה ועוד דבמאי קמיפלגי הני אמוראי דכל חד מייתי מילתא אחריתי ועוד קשה במשל דר' חנינא

דאמר מעיקרא מלכו של זה למעלה ממלכו של זה הילך בעי למימר הכי וכי לא ידע דהיינו זה למעלה מזה.

וכן קשה במלתא דרב אדא בר אבא. ונראה דקשיא להו במלתא דרבנן דאמרי סיד מצטרף בהדי בהרת וקרום בהדי שאת והלא אין סברא לומר כן דכיון דסדר לבנוניתן שלג וצמר וסיד וקרום מסתבר למימר דבסדר הזה הן מצטרפין מעלה אחר מעלה לאפוקי בהרת שהוא למעלה מן הסיד שתי מעלות וכן שאת למעלה מן הקרום שתי מעלות לא לכך קאמר ר' חנינא שהוא משל לתרי מלכי ותרי אפרכי ומלך אחד חשוב מחבירו.

וממילא האיפרכין נמי אחד חשוב מחבירו דאז כשמהלכין בדרך אורח ארעא הוא שילך מלכו של זה למעלה ממלכו של זה ואיפרכו של זה למעלה מאיפרכו של זה וה"נ ד' מראות נגעים מצטרפין על זה הסדר ופריך האי זה למעל' מזה וזה למעלה מזה הוא דקס"ד דהמלכ' והאיפרכין בשביל אחד המה מהלכין זא"ז ממש לכך פריך והא זה למעלה מזה הוא.

ומשני אלא מלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה כו' דבשני שבילין הן מהלכין דלאו אורח ארעא שילך מלך אחר מלך דאע"ג שהוא קטן ממנו מ"מ מלכות באפיה נפשיה הוא וגנאי הוא לו שילך אחר המלך כעבד אע"פ שהוא גדול ממנו אלא מלכו של זה הולך למעלה מאיפרכי' דנפשיה בשביל אחד זא"ז וכן מלכו של זה הולך למעלה מאיפרכיה דנפשיה בשביל אחר זה אחר זה והא דקאמר מעיקרא מלכו של זה למעלה ממלכו של זה היינו משום דאע"ג דאין מלך הולך אחר מלך זה אחר זה ממש בשביל א' מ"מ כשהן הולכין בשני שבילין אינם הולכין זה אצל זה בשוה דגנאי הוא למלך גדול שילך עמו מלך קטן שוה בשוה אלא כסדר הזה הן מהלכין מלך גדול הולך תחילה בשביל אחד ומלך קטן הולך בשביל אחר למטה ממנו ואיפרכיה דמלך גדול הולך אחריו בשביל שלו למטה ממלך ואיפרכיה דמלך קטן הולך ג"כ אחריו בשביל שלו למטה מאיפרכיה דמלך גדול נמצא דתרווייהו איתנהו מלכו של זה למעל' ממלכו של זה ומלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה כזהו ולפי משל זה ניחא הא דסבירא להו לרבנן דסיד מצטרף בהדי בהרת אף על גב שהוא למעלה ממנו שתי מעלות ואינו מצטרף בהדי שאת אף על גב דליכא אלא מעלה אחד דכי היכי דכל איפרכוס הולך אחר מלכו בשביל אחד אף על גב דמלכו למעלה ממנו שתי מעלות אפילו הכי כיון דתרי גווני נינהו דכל חד מלכא באפיה נפשיה הוא לאו אורח ארעא שילך מלך אחר מלך ואיפרכוס אחר איפרכוס אלא כל איפרכוס הולך אחר מלכו ואין הולכין כסדר חשיבותן זה אחר זה ה"נ גבי ארבע מראות נגעים אע"ג דסדר לבנוניתן שלג צמר סיד קרום אפילו הכי כיון דתרי גווני לבנונית נינהו אין מצטרפין כסדר לבנוניתן אלא כל גוון מצטרף לגוון דשלג וסיד גוון אחד הוא וצמר וקרום נמי גוון אחד הוא דאע"ג דכולן מין לובן הן מ"מ מחולקין הן לתרץ גוונין כמו בצבע אדום דאיכא תרי גוונין אדום בהיר ואדום כהה וכל גוון יש לו כמה מעלות הכי נמי במין לובן איכא פרי גווני לובן וכל גוון יש לו מעלות ולכך אית להו לרבנן דסיד מצטרף עם השלג אע"ג דגבוה ממנו שפי מעלות משום דגוון הסיד דומה לשלג וכן קרום מצטרף עם הצמר משום דדמיין להדדי וחד גוונא נינהו.

רב אדא בר אבא אמר וכו' משום דבמשל דרבי חנינא צריך להוסיף ולומר דאיירי כשמלך אחד חשוב מחבירו ולא כ"ע ידעי הך מילתא דמימר אמרי מה לי מלך זה מה לי מלך זה כולהו כי הדדי נינהו לכך נשא משלו במלכא ואלקפתא רופילא וריש גלותא דבימיו דרב אדא היו הכל יודעין דמלכא חשוב מאלקפתא ורופילא מריש גלותא.

ופריך האי זה למעלה מזה הוא אלא כגון מלכא ורופילא כו' כדפירשתי במשל דרבי חנינא. רבא אמר כגון שבור מלכא ושר דבימי רבא לא היו בקיאי באותן שררות דנקט רב אדא ולכך נשא משלו בשבו' מלכא וקיסר דמקרא מלא הוא דקיסר עדיף ורב פפא לא אסיק אדעתיה ההוא קרא ועוד דרבא אקדים שבור מלכא לקיסר לכך קאמר ליה לרבא הי מנייהו עדיף פי' וא"כ אין תועלה במשל שלך רבינא אמר כגון גלימא דעמרא וכו' דמשלו דרבא נמי לאו מילתא דפשיטא הוא שהרי רב פפא שאל הי מנייהו עדיף ולכך נשא משלו בגלימא דעמרא ושחיקה כו' דמלתא דפשיטא הוא וכ"ע ידעי דגלימא דעמרא חשיב טפי מסדינא דכיתנא וממילא שחיקי דגלימא דעמרא חשיבי שחיקי דסדינא דכיתנא וכפי סדר חשיבות של הבגדים כן סדר צירופן של הנגעים דעמרא וכיתנא נמי תרי גווני נינהו וכדפי' במשל דרבי חנינא ומשל דר' עקיבא נמי יש לפרש דקשיא ליה איפכא דנהי דסדר לבנוניתן שלג וצמר סיד קרום אפ"ה כיון דתרי גווני נינהו משתבר פפי למימר דכל גוון מצטרף לגונו סיד בהדי שלג וקרום בהדי צמר כדאמרי רבנן לכך קאמר דמשל דר' עקיבא דומה לד' כוסות של חלב אחד נפלו לתוכו שתי טיפין של דם ואחד נפלו לתוכו ארבע טיפין וכו' פי' דאע"ג דשלג וסיד חד גוונא הוא מ"מ רחוקין הן בלבנוניתן זה מזה הרבה כרחוק לבנוניתו של כוס חלב שנפלו לתוכו שמנה טיפין דם מלבנוניתו של כוס חלב שלא נפלו לתוכו אלא שתי טיפין דם דכיון דנפל לאחד שלשה חלקים דם יותר ממה שנפלו לחבירו הרי הן רחוקין זה מזה בלבנונית הרבה דודאי אלו היו ארבע מראות נגעים הללו דומין לארבע כוסות של חלב אחד נפלו לתוכו שתי טיפין ואחד נפלו לתוכו שלשה טיפין ואחד נפלו לתוכו ארבע טיפין ואחד נפלו לתוכו חמשה טיפין אז היה מסתבר למימר שיצטרף סיד בהדי שלג כיון דחד גוונא נינהו ואין רחוקין זה מזה הרבה דלא הוה סיד רחוק מן השלג כי אם חלק אחד אבל השתא דשלג דומה לכוס שנפלו לתוכו שתי טיפין וסיד דומה לכוס שנפלו לתוכו שמנה טיפין הרי הסיד רחוק מן השלג ג' חלקים לכך ש"ל לר"ע דמסתבר טפי למימר שיצטרף הסיד עם הצמר אף על גב דתרי גווני מלכא מלכא איפרכא איפרכא לובן נינהו כיון דאין רחוקין זה מזה אלא חלק אחד ממה שיצטרף הסיד עם השלב אף על גב דחד גוונא הוא כיון שהן רחוקין זה מזה שלשה חלקים והשתא ניחא הא דבכוס רביעי נקט שנפלו לתוכו שנים עשר טיפין ולא כפל הטיפות כי היכי דלא תיקשי קרום נמי אמאי מצטרף בהדי צמר והלא רחוקין הן זה מזה שלשה חלקים א קאמר שנפלו לתוכו שנים עשר טיפין דהשתא אין הקרום רחוק מן הצמר אלא שני חלקים ומ"ד שש עשרה טיפין נראה דסבר דזה למעלה מזה דר' עקיבא בכל ארבעה מראות קאמר דקרום נמי לא מצטרף אלא מעלה אחת בהדי סיד לפי שאין רחוק ממנו אלא חלק אחד אבל בהדי צמר מצטרף כיון דרחוק ממנו ג' מעלות: דף ז' אי הכי תרומה נמי לכאורה תימה דמאי פריך והא אי אפשר לומר כן דא"כ גזירה שוה דרבי למה לי נילף כולהו מבנין אב דלעיל.

ולכא למימר דאי הוה ילפינן מבנין אב ה"א אפי' טמא ששימש דא"כ השתא נמי דילפינן להו מהיקישא איכא למימר הכי דכי היכי א טמא ששימש דבמזיד חייב מיתה מג"ש דחילול חילול מתרומה הכי נמי איכא למילף מיניה דבשוגג הוי בקרבן עולה ויורד דאין ג"ש למחצה. וכן קשה במ"ש התוספות לקמן דאי לאו ג"ש דרבי לא הוה מרבינן נבלה עוף וה"א דבה אתי למעוטי תרומה דא"כ לא לכתוב ג"ש ולא בה ונילף כולהו מבנין אב.

ולאו קושיא היא דהכי פריך אי הכי תרומה נמי נילף מהיקש וכיון דתרומה נמי איכא למילף מהיקשא כמו מקדש א"כ הדרא קושיא לדוכתא אכתי מנא לך שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו אימא בטומאת קודש ותרומה הכתיב מדבר ולא בטומאת מקדש דכיון דמקדש ותרומה תרוייהו מצינו למילף מהיקשא אם כן מנא לך לרבות מקדש ולהוציא תרומה אימא איפכא או נימא דבטומאת קודש לחודא הכתוב מדבר והשתא ניחא מ"ש התוספות לקמן דאי לאו ג"ש דר' ה"א דבה אתי למעוטי תרומה דלא תימא אתיא בהיקשא ולא מקדש.

ולפי זה אתי שפיר דלא תיקשי לר' יוחנן דמוקי לה קרא דבכל קודש לתרומה גרידא כדאיתא במכות ולדידיה לא איצטריך גזירה שוה דרבי כיון דלא אתקש קודש ומקדש להדדי ואם כן לרבות נבלות עוף טהור מנא ליה דהא איצטריך ייתורא דבה למעט תרומה דלא תיתי מהיקשא דלרבי יוחנן נמי בה מיותר הוא לרבות נבלת עוף דלמעט תרומה לא איצטריך דמהיקשא לא אתיא דאם כן לא לכתוב שום גזירה שוה ולא כה ונילף כולה מבנין אב דלעיל: אי בשוגג בר קרבן הוא כתבו התו' וא"כ ונוקי כגון דאתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה וי"ל דהאי נמי נפקא לן מסיפא כו' ועוד נראה דדוחק הוא למימר דאתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה דוקא ולקמן דמוקי לה בהכי היינו משום דהתם איירי כשיש בה ידיעה בסוף לכך איצטריך לדחוק בעל כרחו ולמימר דההיא ידיעה דבסוף סמוך לשקיעת החמה הוה אבל הכא דבשוגג איירי ניחא יה טפי למימר דלא איתיידע ליה לגמרי: דף ח' אימא עובדי כוכבים ומזלות דחלק וכו' ובשוגג ולא איתיידע ליה דלאו בר קרבן הוא ונראה דבתר הכי כי פריך מיולדת נמי בלא איתיידע לה איירי כגון שאיננה יודעת שהיולדת מביאה קרבן אי נמי יודעת ושכחה להביא קרבן וקא פריך דיתלה לה השעיר עד שיודע לה וכן ממצות ומנזיר נמי פריך כי האי גוונא והתוספות כתבו דהכא מספק יולדת פריך ולא משמע כן מדלא נקט בהדיא ספק יולדת כדנקט לה בפ' ששי דכריתות: על שבעה דברים נגעים באים נראה דלהכי צוה אלישע הנביא לנעמן שיטביל עצמו בירדן שבעה פעמים לכפר על שבעה עונות שהנגעים באים עליהם: התם נגעיה הוא דאיככר ליה הא מילתא ד שיטא דייסורין מכפרין וקרא נמי כתיב ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם אבל ביולדת ונזיר לא פסיקא ליה דמכפרי אע"ג דבפ"ו דכריתות פירש"י ז"ל דהלידה וגידול שער דנזיר מיכפרי מ"מ כיון דלאו מלתא דפשיטא הוא ניחא ליה טפי לשנויי דר"ש לטעמיה:.

מניין מאי קא קשיא ליה וא"ת ודלמא לא קשיא ליה מידי וה"ק עניין ליש בה ואין בה ששעיר זה תולה דלמא לאין בה ויש בה הוא דאתי וכי תימא הא שעיר הנעשה בחוץ וי"ה מכפרין אימא נפיק מפיק וי"ל דע"כ קשיא ליה מידי דאי לאו הכי תיקשי דידיה

אדידיה דמעיקרא קאמר יכול על כל טומאה שבקדש וכו' משמע דכל כמה דלית לן מיעוטא מסתבר לאוקי קרא בכולהו וא"כ מאי קאמר מניין ליש בה ואין בה ששעיר זה תולה הא פשיטא דקאי אהך מלתא כיון דליכא מיעוטא וליכא למימר דה"ק מניין ששעיר זה תולה ליש בה ואין בה דוקא דלמא באין בה ויש בה נמי תליא דאם כן איפכא מיבעי ליה למימר מניין ששעיר זה אינו תולה באין בה ויש בה מדקאמר מניין ליש בה ואין בה ששעיר זה תולה משמע דאית ליה שום סברא שלא יהא תולה ליש בה ואין בה לכך קבעי מאי קשיא ליה: וכי מאחר שאינו מכפר למה תולה לאו אהך שקלא וטריא דסמיך ליה פריך דהא מתני בהדיא תולה קתני אלא מילתא אחריתי היא ואמתני' קאי דקתני שעיר הנעשה בפנים וי"ה תולה וקאמר מאחר שאינו מכפר למה תולה וכה"ג איתא בפרק כיצד הרגל דפריך התם וכי מאחר דאורחיה מאי קא מיבעיא ליה וע"כ לא קאי אמאי דסמיך ליה כדמוכח התם: ונפקא מינה היכא דלא עביד חיצון כתבו התוספ' וא"ת א"כ חיצון למה בא כלל וי"ל משום טומאה שאירעה בין זה לזה לאו שאין מכפר אלא על טומאה שאירעה בין זה לזה בלבד דאין סברא לומר כן כמ"ש התו' בסמוך דלהכי לא מצי למימר דנפקא מינה לטומאה דאירעה בין זה לזה דאי עביד תרווייהו אין הפנימי מכפר כלל אדחיצון אלא כלומר דלכך צוה הכתוב להביא החיצון שיכפר נמי אטומאה שאירעה בין זה לזה דאז אין הפנימי מכפר על החיצון כלל: כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות אף על גב דמכפר נמי על זדון טומאת המקדש וקדשיו כדקתני מתני' בהדיא י"ל דלא חשיב ב' כפרו' אלא כשמכפר מה שקרבן אחר מכפר כמ"ש התוס' לעיל דלהכי מכפר על הקדש ועל המקדש ולא חשיב שתי כפרות והראב"ן כתב דהא דקאמר וניכפר פנימי אדידיה היינו זדון טומאת המקדש וקדשיו ומה שהוא תולה נמי איש בה ואין בהלאו בכלל כפרה הא ולא משמע כן: מה פנימי אין מכפר כ' הקשו התוס' לר' יהודה אמאי לא צריך הקישא הא ע"כ חיצון מכפר מאין בה ויש בה כו' ולא ידענא מאי קושיא דהא ר' יהודה נמי אית ליה היקישא דר' יונה דלקמן דאמר אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו כל המועדות כולן זה לזה כמ"ש התוס' לקמן וא"כ אי לאו הקישת דחיצון לפנימי ה"א דחיצון מכפר נמי אדרגלים דהיינו אין בה ואין בה דמהחי טעמא אית ליה לר' שמעון ב' יהודה דחיצון מכפר נמי אדרגלים ודרגלים מכפר נמי אדראש חדש כיון דהוקשו כל המועדות זו לזו כדמשמע לקמן ולישנא דמתני' נמי אתי שפיר דקאמר מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה יד עה אף החיצון אין מכפר אנא על דבר שיש בה ידיעה דהיינו אין בה ויש בה לאפוקי אין בה ואין בה דלא: דף ט' אי מה להלן וכו' ונפקא מינה היכא דנשאר הציץ וציץ נפקא מינה לסומאה שאירעה בין זה לזה כמ"ש התוספות צות וא"ת אם כן אמאי לא מפרש להו ש"ס בהדיא דנפקא מינה להנך מילי כדמפרש לה בסמוך וי"ל דהא דקאמר אי מה להן עולין וכו' לאו סתמא דש"ס פריך לה אלא מדבריו דרבי אליעזר אמר רבי אושעיה היא ולדידיה מפשט הוה פשיט ליה דנפקא מינה להנך פילי ולא חש להזכירם וסתמא דש"ס הוא דפריך ואזיל מכדי מיגמר גמרי אהדדי וניכפר דר"ח וכו' כדפריך לעילום מא דש"ס מפרש לן דנ"מ להנך מילי וכן משמע קצת דלאו חד מקשה הוא מדלא קאמר מעיקרא מכדי מגמר גמרי מהדדי אי מה להלן פולין וכו' אבל אין לפרש דפריך אי מה להלן עולין כו' שיבואו שניהם על דבר אחד ולא יועיל זה בלא זה דאין זה סברא כלל דמשמעות הכתוב דשעיר

לחודיה מכפר וציץ לחודיה מרצה ולהכי לא פריך נמי לעיל גבי שעירי יום הכיפורים דליכפרו תרוייהו אפנימי ולא יועיל זה בלא זה דלאו סברא הוא כמ"ש התוספות לעיל.

ואין סברא לחלק בן שתי קרבנות לבין קרבן וציץ דמאי שנא ולעיל דבעי לאוקמי קרא דוכפר על הקדש בעובד כוכבים וג"ע וש"ד ובמיד ולא אתרו ביה אע"ג דבגדי כהונה מכפרין עניהם לאו משום דבעי למימר ששעיר הפנימי יכפר עמהם וזה בלא זה לא יועיל כמ"ש התוספות לעיל דאין זה סברא א א מש ם דלא אשכחן קרא בהדיא דבגדי כהונה מכפרין עליהם אלא דרב ענני בר ששון דריש להו בסוף פרק המזבח מקדש מדנסמכה פרשת קרבנות לפרשת כהונה לומר מה קרבנות מכפרין כו' אפי' על עובדי כוכבים שנאמר אין אפוד ותרפים כתונת על שפיכות דמים שנא' וישחטו שעיר עז ם ויטבלו את הכתנת בדם וכו' וקראי אסמכתא בעלמא נינהו הלכך אי לאו מטומאות ולא כל טומאות ה"א דשעיר פנימי מכפר עלי הו דטומאות סתמא כל טומאות במשמע ובגדי כהונה מכפרי אשאר מילי אי נמי הוה אמינא דהא דנסמכה פרשת בגדי כהונה לקרבנות אתיא לש ם דרשא אחריתי לכך איצטריך מטומאות ולא כל טומאות: אמר קרא עון עון א' הוא נושא לאו ממשמעותא קדריש דומיא דאחת בשנה דלעיל ודומיא דאותה דבסמוך דדריש להו מייטורא וקשה דהא עון לאו מיותר הוא דאיצטריך ליה לגופיה ואצטריך ליה נמי לג"ש דלעיל דנאמר כאן עון ונאמר להלן עון וכו' וי"ל דדריש הכי משום דהוה ליה למיכתב עונות העדה דומיא דסיפא דקרא דכתיב לכפר עליהם לשון רבים ולהלן נמי ה"ל למיכתב עונות הקדשים לשון רכים והוה ילפינן להו בג"ש דעונות עונות אלא ודאי אתי לאשמעי' נמי דדוקא עון אחד הוא נושא וכו' והשתא אתי שפיר כי פריך בסמוך וניכפר ציץ אדידיה ואדר"ח דלא משני נמי אמר קרא עין עון תחד הוא נושא ולא שתי עונות דלא מצי לשנויי הכי דכיון דאיצטריך למיכתב גבי ר"ח עון העדה ל' יחיד לאשמעינן דעון אחד הוא נושא ולא שתי עונות ע"כ איצטריך למיכתב נמי גבי ציץ עון הקדשים לשון יחוד משום ג"ש דנאמר כאן עון ונאמר להלן עון דעון מעונות לא ילפינן דלאו ג"ש הוא.

ואין להקשות נימא איפכא עון דציץ אתי לאשמעי' דדוקא עון אחד נושא ולא שתי עונות ועון דראש חדש אתיא לג"ש דלא מאותה שמעינן לה דאין הציץ מכפר דידיה ואדר"ח וא"כ ע"כ עון דציץ לגזרה שוה אתיא: דף י' קס"ד דכל רד וחד מחבריה גמר וכו' כתבו ה התוספות דהשתא לא קשיא עצרת וי"ה מאי איכא למימר וכו' ונראה דהיינו דנקט בסמוך לישנא דהא לא קשיא כו' כלומר אי לאו דאיכא לאקשוויי נמי עצרת וי"ה דלא כתב בהו ושעיר מנלן משום הא דרבי יוחנן לחודא ליכא לאקשוויי מידי דודאי איכא למימר דכולהו מקמא גמרי: אמאי דכי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים כתיב מפירוש רש"י ז"ל משמע דלא גרסינן אמאי ומדברי המתרגם הוא אף ע"ג דלעיל משני אותה לא משמע ליה ולא יהיב טעמא שאני הכא דאחת ע"כ משמע ליה דהא ליכא מאן דפליג בשעיר הנעשה בפנים שהוא אינו מכפר כפרת אחרים ואחרים אינן מכפרין כפרתו והיינו מדכתיב אחת לכך קאמר דכי כתיב אחת כו' דאחת לא משמע ליה אדחיצון אלא אדפנימי לחוד: קרנותיו דמזבח הפנימי הוא כו' ולפיר"י שכתבו התוס' לעיל דאיך דרשה נמי ילפינן מקרא קמא מדלא כתיב אחת בעשור צריך לומר דלא ממעטינן מקרנו יו אלא הך דרשה דילפינן מאחת דסמוך ליה אבל איך דרשה דילפינן מבשנה כיון דלא סמיך ליה

לא ממעטינן מיניה: תמידין שלא הוצרכו לציבור נפדין תמימים פירש"י ז"ל מחללין אותן על מעות חולין וכו' וכיון שיצאו לחולין חוזרין ולוקחין אותן מעות תרומה חדשה וקשה דא"כ אמאי לא מפרש לה בהדיא דנפדין תמימים וחוזרין ולוקחין אותן מתרומה חדשה כדקתני לה בסמוך גבי קטורת ונראה דאע"ג דשפיר למיעבד הכי דזילא מילתא שישארו חולין ביד הדיוט מ"מ מן הדין חולין גמורין הן ואפ' להדיוט נמי שרי ושאני קטורת שהחמיר בה הכתוב שאסור לעשותה מן החולין בנאמר איש אשר יעשה כמותה וגו' לכך חוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה שאלו נשארה חולין ביד הדיוט משום לב ב"ד מתנה הוה לים כאלו עשה המותר מעיקרא לשם הדיוט וחייב כרת ומדברי הרמב"ם ז"ל כסוף הלכות שקלים משמע נמי דנפדין תמימים והן תולין גמורין שכתב סתמא לפיכך אם הגיע ר"ח ניסן ויש להן בהמות מן התמידין מתרומה ישנה פודין א תן ויוצאין לח לין אע"פ שהן תמימים שתנאי ב"ד הוא על כל הבהמות בלוקחין לתמידין שאם לא יהיו צריכין להן יצאו לחולין ולא כתב שחוזרין ולוקחין אותן מתרומה חדשה כמ"ש בתר הכי גבי קטורת ודוחק לומר דנקט לישנא דש"ס: דף יא אלא מעתה תיפסל בלינה פירש רש"י ז"ל דדייק מדקתני לעיל גבי מכתשת טבול יום ולא קתני לינה והכא תנא לינה וכתבו התוס' דמברייתא גופא לא מצי ל למיפרך דאיכא למימר תני טבול יום וה"ה לינה וקשה דהא מחוסר כיפורים כטבול יום דמי ולא קתני ליה ברייתא אע"ג דמתני' קתני ליה גם מ"ש התוס' דלא מייתי מתני' לא דשייך פס ל לינה בקטורת נראה דוחק חדא דלישנא דאלמה תנן לא משמע הכי ועד דא"כ משי איצטרך למידק ממתני' קדשו בכלי אין לא קדשו בכי לא כיון דלא מייתי לה אלא לאשמעינן דשייך פסול לינה בקטורת וכן קשה לפירש"י ז"ל.

לכך נראה דמכתשת ודאי לאו כלי שרת היתה כיש מפרשי' שכתבו התוס' בסמוך שאינה עשויה אלא להדק בה הבשמים ולא לקדשן בתוכה כשאר כלי שרת שהיו מקדשין בהן המנחות בשעת הקרבנות. וטעמא דקטורת קדושה קדושת הגוף משום דחשיבה וחביבה מכל הקרבנות כדאיתא במדרש רבה פרשת קרח לייך כשהיה מקדשה ואמר יהא זה קטורת היה חל עליה קדושת הגוף אחר כתישה במכתשת שהיתה ראויה להקטיר כמו שהיה חל קדושת הגוף על הבהמה כשאמר יהא זה לעולה אבל מנחה דלא חשיבה כולי האי לכך לא הוכשרה ליפסל בטבול יום אלא אם כן קדשו בכלי ודייק לה רבה דקדשה קדושת הגוף מדנפסלת בטבול יום והיינו דאותיב ליה רב חסדא אלא מעתה דקדושת הגוף היא בדבור בעלמא תיפסל בלינה אלמה תנן הקומץ וכו' קדשו בכלי דהיינו בכלי שרת שמקדשין בו בשעת הקטרה הוכשרו ליפסל בלינה קדשו בכלי אין לא קדשו בכלי לא: מכל מקום קשיא סתמא דש"ס הוא דנקט לה מדקאמר בסמוך אמר רבה ולא קאמר א"ל רבה וא"ת ורב חסדא גופיה אמאי לא אקשי ליה לרבה דמ"מ קשיא וי"ל דרב חסדא נמי הוה ידע דאמרינן לב בית דין מתנה כדמשמע בפרק בתרא דכתובות דקאמר דדייני גזרות היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה וכו' כמ"ש התוס' א א דהוה סבר דלא מהניא לב בית דין מתנה אלא בקדושת דמים ולא בקדושת הגוף וכיון דדייקא ליה רבה דקטורת קדושת הגוף היא ואפ"ה נפדית ידע שפיר דאמרי' לב ב"ד מתנה אפ' בקדושת הגוף ולכך לא אקשי ליה תו מידי: וקיימי ב"ד ומתני אדעתא דעורה אע"ג דמתה ונשחטה חוץ למקומה אין לך מום גדול מזה מ"מ כיון דבעינן העמדה והערכה ע"כ צ"ל דהא דנפדית

משום דלב ב"ד מזנה הוא כמ"ש התוספות ומה שפירש"י ז"ל אלא לא תוקמה כרבי שמעון והאי דקתני מצא נאה הימנה תפדה משום דלב בית דין וכו' היינו משום דלא מצי פריך אלא ממצא נאה הימנה דכיון דפרה אד מה לא שכיחא ולא שכיח שיוצא צא נאה הימנה.

אלמא דבמלתא דלא שכח נמי אמרינן לב ב"ד מתנה אבל ממתה ונשחטה לא קשיא מידי דאף על גב דטעמא נמי משום דלב ב"ד מתנה הוא ופרה אדומה לא שכיחא מ"מ הך פרה כבר היא לפניו ולא שייך למימר בה דלא אסקי ב"ד אדעתיהו וכ"כ התוספות והי פרה דלא שכיח פירוש שימצאו נאה ממנה.

ולעיל דפריך אי הכי מתה או נשחטה תפדה הא בעינן העמדה והערכה לא מצי לש לשנויי דנעילם טעמא דמצא נאה הימנה משום דקדשי בדק הבית היא ואינה צריכה לב בית דין מתנה וטעמא דמתה או נשחטה דהיא לפנינו משום לב בית דין מתנה הוא דמשמע דחד טעמא אית להו לכולהו: דף יב שאני קטורת דלאו בת רעיה היא כתבו התוספות תימה דהוה ליה למנקט תקנות דתמידין וכו' נראה דמשום חטאת נקט הך תקנתא דעיקר מילתא דר' יוחנן דדייק לה ממתני' וכו' כמ"ש התוספות בסמוך דלהכי נקט נמי בפרק התורם שאני התם דאית להו תקנתא ברעיה וכן משמע קצת מדנקט ר' יוחנן אין נפדין תמימים ולא נקט אין נפדין סתמא משמע דאתי לא שמעינן דאסורין לפדותן כמות שהן תמימים אלא צריך לרעותן עד שיסתאבו ויהיו בעלי מומין והיינו תקנתא דחטאת ולהכי קאמר שאני קטורת דלאו בת רעיה היא כמו חטאת: אלא רבנן דפרה דאית להו דפרה נפדית כשהיא תמימה א"כ ה"ה נמי דאית להו דתמידין שלא הוצרכו לציבור דנפדין תמימים אף על גב דרבי שמעון נמי אית ליה דפרה נפדית כשהיא תמימה היינו משום דקדושת בדק הבית היא ואינה צריכה לב ב"ד אבל לרבנן ע"כ משום לב ב"ד הוא דאל"ה א"כ מתה או נשחטה תפדה הא בעינן העמדה והערכה כדאמר לעיל מיהו קשה אמאי לא דחי דלמא שאני פרה דלאו קדושת הגוף היא אלא קדשי בדק הבית לכך אמרי.

ן בה לב ב"ד מתנה אבל בתמידין דקדושת הגוף נינהו לא אחרי' בהו לב ב"ד מתנה דהכי נמי ה"ה ס"ל לאביי כמ"ש התוס' לעיל: כבנות שוח לאדם דהמזבח ושלחנו של אדם דמיין להדדי כדאיתא בחגיגה כתיב המזבח עץ שלש אמות גבוה וט' וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' פתח במזבח וסיים בשלחן רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו כזמן שב"ה קיים מזבח מכפר על אדם עכשיו שאין המזבח קיים שלחנו של אדם מכפר עליו.

ונראה דבשלחנו של צדיק איירי שאינו אוכל אלא לשובע נפשו לקיום נשמחו שנהנית מריח המאכל והוי דומיא דקרבת העולה לריח נחת ואע"ג דלא שייך זה כלפי מעלה דברה הורה כלשון בני אדם דרך משל: דף יג זה המיפר ברית בשר נראה משום דגבי מילה כתיב בלשון הפרה וערל זכר אשר לא ימול את בריתי הפר: תלמוד לומר יום כיפורים הוא מ"מ כתבו התו' תימה דלמא בעשה תשובה איירי ולעולם סבר תנא דאינו מכפר אלא על השבין נראה דלאו קושיא היא דהא דקתני יכול יהא יום הכיפורים מכפר על שבים ועל שאינן שבים לאו כתשובה שעשה בשאר ימות השנה איירי ואע"ג דתשובה ודאי מהניא כלהשנה מ"מ במצות לא תעשה אינה אלא תולה כדאיתא בפ' יום הכיפורים אלא בתשובת י"ה גופיה איירי דאע"ג די"ה עצמו מכפר ס"ל לרבנן דאינו

מכפר אא"כ עושה תשובה בו ביום שמתודה ומתחרט ונוהג בו קדושת היום ואינו בועט בו וכן משמע מדקא בעי למילף י"ה מחטאת ואשם ובחטאת ואשם בעי שיתודה בשעת הבאת הקרבן דכן הוא משמעו הכתוב וכ"כ הרמב"ם ז"ל בריש הלכות תשובה וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן אין מתכפר להן עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים וכו' ורבי סבר דאפי' עומד במרדו בי"ה שאינו לא מתודה ולא מתחרט בו ביום אפ"ה היום עצמו מכפר ולהכי נקט ר' זירא בעומד במרדו ורבי היא פי' דאע"ג דעדיין עומד במרדו בי"ה עצמו שאינו מתחרט ומתודה בו אפ"ה מתכפר בו דר' היא וכן משמע בהדיא בפ"ק דכריתות דפליגי התם ר' יוחנן ור"ל ואביי ורבא במבעט בי"ה אי מכפר אי לא וקאמר והדר ביה רבא כדתניא יכול יהא י"ה מכפר על שבין ועל שאינן שבין ודין הוא הואיל וחטאת ואשם מכפרין וי"ה מכפר מה חטאת ואשם כו' מאי שבין ושאינן שבין אילימא שבין שגג וכו' ומסיק אלא שבין דאמר יכפר עלי חטאתי פי' שמתודה ומאמין בו ואינו מבעט שאין שבין דאמר לא תכפר עלי חטאתי אלמא דשבים ושאינן שבים די"ה בכה"ג איירי וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג משגגות אין י"ה ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אין מכפרין כיצד היה מבעט וכו' והשתא רמי שפיר מסתם סיפרא אסתם סיפרא דמדקתני לא התענה בו ולא קראו מקרא קדש ועשה בו מלאכה אפ"ה מכפר אע"ג דמבעט הוא דכיון דאוכל ושותה ועושה בו מלאכה הרי אינו חושש ואינו מ מין בו ופשיטא דאינו מתודה ומתחרט בו כיון דמוסיף חטא על פשע הוא ואפ"ה קתני דמכפר וברייתא קמייתא קתני דאינו מכפר אלא על השבין בו ואין מבעטין בו וכי היכי די"ה אינו מכפר אלא בתשובת וידוי וחרטה שעושה בו ביום וכן חטאת ואשם אין מכפרין אלא בוידוי שמתודה בשעת הבאת קרבן הכי נמי מיתה לרבנן דמכפרת בתשובה וידוי על עבירות החמורות איירי נמי בכה"ג דוקא שמתודה ומתחרט בשעת מיתה ומאמין בה שהיא מכפרת עליו ולכך יסדו בנוסח וידוי שכיב מרע שיאמר ואם מות תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים וכו' ותנן נמי בפ' נגמר הדין שאומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי והכי איתא בהדיא בפ' ב' דשבת ת"ר מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה שכן כל המומתין מתודין וכו' משמע דצריך להתודות בשעה שנוטה למות דוקא וטעמא דמלתא נמי כדי שלא יבעט במיתתו ויאמין שהמיתה מכפרת על חטאיו ופשעיו דומיא די"ה וחטאת ותנן נמי בפרק נגמר הדין היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המחודה יש לו חלק לעה"ב וכו' משמע נמי דצריך להתודות כשעה שנידון וטעמא כדפי' והא דקאמר שכל המתודה יש לו חלק לעה"ב משמע דאם אינו מתודה אין לו חלק לעה"ב משום הנך שלש עבירות חמורות דה"ק הכי דאין הלכה כרבי מחבריו אלא כרבנן דס"ל דבהנך שלש עבירות אין מיתה ממרקת אלא א"כ בתשובת וידוי שעם המיתה ועוד דשאר עבירות נמי אין מיתה לחודא ממרקת לרבנן אלא עם היסורין והדינין שדנין אותו לאחר מיתה אבל עם תשובת וידוי ממרקת לגמרי ויש לו חלק לעה"ב מיד כמ"ש התוס' ע"כ יזהר כל אדם להתודות בשעת מיתתו ויקבל עליו המיתה לכפרת פשעיו ועי"ז יזכה לעה"ב כדפי' ולפי שפעמים אדם מת מיתה חטופה ואינו יכול להתודות לכך נכון לכל אדם הבא בימים שיתודה בכל יום תמיד בבקר וזה נוסחו מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שמיתתי בידך יהי רצון

מלפניך שתמלא מספר ימי לטובה ותצילני ממיתה חטופה ומכל מיתה משונה ותאריך ימי חיי ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי וכו' כמ"ש בטור י"ד סי' של"ח.

ונראה דהיינו הא דתנן ר' אלעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתתך וכי אדם יודע כו' כ"ש ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה: דתניא חומר בשפיר וכו' הך ברייתא מייתי לה בירושלמי דפירקין: מאי טעמא דר"ש אבל לר' יהודה נימא דכיון דהושוו ס"ל דאין היקש למחצה אלא ר"ש מ"ט הא קי"ל דאין היקש למחצה ומשני דכתיב ולקח את שני השעירים איתקש שעיר המשתלח וכו' ואע"ג דאיצטריך ליה היקשא לומר שיהו שוין במראה ובקומה ובדמים כדאמר בסמוך מ"מ אית ליה דלהא נמי איתא דאין היקש למחצה וס"ל דהך היקשא עדיפא מהיקשא דיכפר ור' יהודה ס"ל איפכא דהיקשא דיכפר עדיפא מהיקשא דשני השעירים לכך יליף מיכפר דהושוו לכל מילי והיקשא דשני השעירים מוקי לה למראה וקומה ודמים לחודא השתא ניחא מ"ש התוספות ואיתקש שעיר המשתלח תימה דבפרק בתרא דכריתות גבי חטאים דומיא דפשעים פריך וכו' והשתא ליגמר מיניה כו' דכיון דלר"ש הך היקשא לכל מילי אתיא א"כ ליגמר מיניה נמי שעיר המשתלח: דף יד כולן קרויין ביתו כתבו התו' תימה ולוים במה יתכפרו אי משל ציבור וכו' במנחות פרק עשירי כחבו התו' דלוים מתכפרין כשל ציבור כיון דכתיב יכפר אלו הלוים.

ונראה דמתני' הכי משמע דקתני אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משוח מה בין ישראלים לכהנים כו' ולא קתני נמי ואחד לויים משמע דבכלל ישראלים ניהו דלא אשכחן לויים דלהוי בכלל כהנים דכהנים לויים איקרי אבל איפכא לא: ידיעות הטומאה פרק שני או דלמא כיון דמקומו לא ידע העלמה היא פירש"י ז"ל ולא דמי לידיעת בית רבו דטומאה דאלו התם למד שהשרץ מטמא וכשנגע בו ידע שנגע בו בשרץ וקש הדא"כ מאי פריך רב פפא בפ"ק מי איכא דלית ביה ידיעת בית רבו והא משכחת לה שפי' כגון שלא ידע בשעת נגיפה שנגע בשרץ והתוספות כתבו דה"מ לשנויי הכי מ"מ מאי סלקיה דעתיה דרב פפא דאקשי ליה.

ועוד תימה אמאי לא חשיב בכך ונעלם מכלל דידע כמו ונעלמה מעיני כל חי דגבי תירה כמ"ש ה' וס' ועוד דבפ"ק קבעי ונעלם מכלל דידע מאי משמע ומסיק רבא דקסבר רבי ידיעת בית רבו שמה ידיעה ולפרש"י ז"ל אכתי תיבעי פני משמע מונעלם דידע בשעת נגיעה שנגע בשרץ. לכך נראה דידיעת בית רבו אינה אלא שלמד בבית רבו שהשרץ מטמא והך מלתא שמעינן לה שפיר מונעלם דאתי לגופא כדפרישית לעיל דמדכתיב או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו צריך לומר שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה טמא דאי לאו הכי מאי ונעלם ממנו דמשמע שנעלם ממנו מה שנגע בטומאה תיפוק ליה שאינו יודע כלל שהנוגע בטומאה טמא.

והא דקאמר או דלמא כיון דמקומו לא ידע העלמה היא היינו משום דלא דמיא לידיעת בית רבו דטומאה דהתם ידיעה שלמה היא כיון דמעיקרא ידע כל מה דאפשר ליה למידע דקודם מעשה לא שייך למידע טפי אלא מה שהשרץ מטמא והרי ידע ליה ואין שום דבר נעלם ממנו אבל הכא נהי דיודע קודם מעשה דאיכא מקדש בעולם מ"מ כיון דהוה פשר

ליה למידע נמי קודם מעשה מקום המקדש לא הוי אלא פלגא ידיעה ולא מהניא או דלמא לא נשא.

והשתא ניחא גבי תורה דחשיב בכך ונעלם מכלל דידע דכיון דידוע שהיא בעולם הרי הוא יודע כל מה דאפשר ליה למידע דמקומה וערכה אפשר למידע מדכתיב אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקימה ואתא שפיר דהוי הך בעיא דומיא דבעיא קמייתא דמעיקרא נמי הכי קמיבעיא ליה מי אמרינן כיון דידע קודם מעשה דמטמא שרץ בעולם ידיעה היא או דלמא כיון דנגע בכעדשה וקודם מעשה הוה אפשר ליה למידע נמי דבכעדשה מטמא והוא לא ידע ליה הוה ליה פלגא ידיעה ולא מהניא דשאני ידיעת בית רבו דקודם מעשה הוה ידע כל מה דאפשר ליה למידע: דף טו וכן תעשה לדורות כתבו התו' פי' בקונטרס ובימי משה הוא מלך ונביא וכו' ותימה א"כ בפ"ק דסנהדרין בהעמדת סנהדרין כו' ליבעי נמי מלך ונביא וליכא למימר דאין הכי נמי ולא חשיב התם אלא מילי דסנהדרין דהא כל ימי בית שני היו נוהגין סנהדרין אע"ג דכבר פסק הנבואה בתחילת הבית כשמתו חגי זכריה ומלאכי ומלך נמי לא הוה בתחילת בית שני אע"ג דהווי סנהדרין: מתיב רבא כל הכלים שפשה משה כו' כתבו תימה ממשכן גופיה הוה ליה למיפרך שיהא צריך משיחה לדורות כו' י"ל דממשכן גופיה לא מצי פריך דאיכא למימר הוראת שעה היתה שלא למשחו על פי נביאים שהיו ביניהם אבו תנא דברייתא דינא קתני משמע דמן הדין אין משיחתן מקדשתן מכאן ואילך לכך פריך אמאי נהי דאית ליה שים סברא הא כתיב וכן תעשו לדורות: ושיר של פגעים פירש"י ז"ל יושב בסתר עליון ולפי שאמרו משה בהקמת המשכן דכתיב ויברך אותם משה וכו' לכאורה תימה דא"כ לא הוה ליה למימר יושב בסתר עליון אלא ויהי נועם וכו' דיושב בסתר עליון מזמור אחר הוא וכן הקשה מהרש"ל ז"ל ולא קושיא היא דודאי ויהי נועם משום ברכה אמרו אבל יושב בסתר עליון להבריה המזיקין אמרו כדמשמע בהדיא בירושלמי דפרק במה אשה דאיתא התם אין קורין פסוק על המכה כו' הדין דקורא את הפסוק על בנו שהוא מתבעית תן עליו ספר תורה כו' אסור והא תני היו אומרים שיר של פגעים בירושלים כאן משנפגע כאן עד שלא נפגע משמע דמשום מזיקין אמרוהו ורש"י ז"ל מייתי ראייה דמשה רבינו אמר יושב בסתר עליון להבריה את המזיקין בהקמת המשכן מדכתיב לעיל מיניה ויהי נועם וגו' דההיא ודאי בהקמת המשכן אמרו משום ברכה כדאיתא בת"כ א"כ יושב בסתר עליון דסמך ליה נמי בהקמת המשכן אמרו שהרי תחילת המזמור בהקמת המשכן איירי כדאי' במדרש רבה פ' נשא יושב בסתר עליון וגו' אמר משה הקב"ה שהוא יושב בסתרו של עולם נתאוה ללון בצלנו א"ר יהודה בר' סימן בצל שדי יתלונן בצל שעשה לך בצלאל זה המשכן יתלונן משמע דויהי נועם ויושב בסתר עליון שייכין להדדי וכבת אחת אמרן מיהו להברחת המזיקין אמרו דבהכי איירי כל המזמור לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם מדבר באפל יהלך מקטב וגו'.

והטעם נראה לפי שע"י בנין המשכן ברחו המזיקין כדאיתא במדרש רבה שם פ' י"ב ונגע לא יקרב באהלך אמר רבי יוחנן עד שלא הוקם המשכן היו המזיקין מתגרין בעולם לבריות ומשהוקם המשכן ששרתה השכינה למטה כלו המזיקין מן העולם הה"ד ונגע לא יקרב באהלך ואיתא תו התם ויהי ביום כלות משה מהו ביום כלות שכלו המזיקין מן העולם אן היו מתפללין על הברחת המזיקין בשעה שגמרו מלאכת המשכן והמקדש:

ריב"ל אמר להו להני קראי וגני פי' רש"י ז"ל כשהוא הולך לישן בלילה משמע קצת דדוקא בלילה היה אומרו ולא ביום משום דלילה רשות למחבלים הוא שנאמר בו תרמוש כל חיתו יער כדפירש"י ז"ל בפרשת בא מיהו הכל בו כתב דגם ביום הרוצה לישן שינת צהרים יאמר תחילה שיר של פגעים וכ"כ בהגהת ש"ע סור א"ח סי' רל"א וטעמא דמילתא דאמר להו בלילה כשהיה הולך לישן נראה לפי שהמזיקין מתקנאין ומתגרין בו באדם וכ"ז שהוא פר אין יכולין לגשת אליו לפי שנשמתו של אדם טהורה היא ובאה מסטרא דקדושה לכך המזיקין הבאים מספרא דמסאב' בורחין ממנו אבל בשעה שהוא ישן ונשמתו יוצאת יש לחוש שלא יתדבקו בו המזיקין ויזיקוהו וזהו טעם סומאת מת לפי שאז מתדבקין בו ומטמאים אותו לכך הוא אומר שיר של פגעים להבריחן ממנו.

ונראה דהיינו דאיתא בפסחים אוכלין תחת המטה רוח רעה שריא עליהן לפי שהשינה אחד מששים במיתה היא כיון דנשמתו יוצאת ולהכי רוח מסאב' שריא עליה דאיניש בשעת שינה וזה טעם נטילת ידים שחרית וכשהוא מאהיל בשעת שינה על האוכלין הרי הן כאלו היו באהל המת ושריא עליהן ההוא רוח מסאבא: דכתיב יפול מצדך אלף ורבבה מימינך נראה דהיינו הא דאיתא בפרק קמא דברכות כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיפיות בידו שנא' ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם לפי שהאוהז בידו חרב של שתי פיות יכול להכות בה משני צדדין לימינו ולשמאלו וכיון שמזיקין עומדין מימינו ומשמאלו של אדם כמ"ש יפול מצדך אלף וגו' וע"יק"ש הם בורחין ממנו לכ"ק שהקורא ק"ש על מטתו הוה ליה כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו שמבריחן משני צדדיו: אסור להתרפאות בדברי תורה ואע"ג דריב"ל גופיה קאמר בפ' כיצד מעברין חש בראשו יעסוק בתורה שנא' כי לוית הן הם לראשך חש בגרונך יעסוק בתורה וכו' שאני הכא שאומר פסוקים דרך לחש וזה ודאי אסור שעושה דברי תורה רפואת הגוף ואינן אלא רפואת הנפש אבל התם איירי שעוסק בתלמוד תורה לשם שמים לקיים מצות השם שצוה ללמוד ומתכוין שיועיל לו זכות תלמוד תורה שיתרפא מחליו לכך שפיר דמי שזכות תלמוד תורה הוא אחד מן הזכיות שהאדם אוכל מפירותיהן בעה"ז והקרן קימת לו לעה"ב.

ועוד נראה דהתם נמי להגן איירי וחש בראשו דקאמר היינו שהוא חושש שמא יבא לידי כאב ראשו לכך יעסוק בתורה ותגין עליו שלא יבא לידי כאב ראש וכן כולן ולפי זה ניחא הא דקאמר נמי חש בכל גופו יעסוק בתורה דמי שהוא חש כבר לכל גופו כמעט דלא אפשר ליה לעסוק בתורה אע"ג דמייתי ראייה מדכתיב ולכל בשרו מרפא ומדכתיב רפאות תהי לשרך דבר המגין נמי רפואה קרי לה דכתיב כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך ופשטא דקרא משמע שישמרהו ממחלת מצרים ויגין עליו וקרי ליה רפואה.

וכן משמע בסמוך דפריך אי דאיכא מכה אסור ותו לא משמע דקא ס"ד דבדליכא מכה איירי אלא להגן וקרי ליה רפואה דקאמר אסור להתרפאות: א"ר יוחנן ברוקק שנו נראה דמתניתין הכי משמע ליה מדלא קתני האומר על המכה כל המחלה אשר שמתי במצרים וקתני הלוחש על המכה ואומר כל המחלה וכו' משמע דברוקק איירי שכן דרך המלחשים שרוקקין תחילה דף יו רב נחמן אמר באחד מכל אלו תנן וא"ת אמאי סגי ליה בחד

מנייהו הא כתיב וכן תעשו ובימי משה כולהו הוו כדאמר לעיל ועוד אמאי פליגי אסיפא דמתניתין ולא פליגי הכי ארישא דקתני שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וכו' אי כולה בעינן ואי בחד מנייהו סגי ואו או קתני וי"ל דרב נחמן מוקי לה קרא דוכן תעשו בדאפשר למיעבד בכולהו כגון בימי שלמה אבל היכא דלא אפשר אפי' בחדא סגי כדמשמע לעיל מיהו חדא ודאי בעינן דאי לאו הכי במאי מתקדשת ולדידיה מתני' ה"ק שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות במלך ונביא כו' פי' לכתחילה דאפשר בכולהו ואשמעינן סיפא דאפילו בדלא אפשר חדא מיהא בעינן וכל שלא נעשה אפילו באחד מכל אלו אין חייבין עליה ורב הונא מוקי לה קרא דוכן תעשו אפילו בדלא אפשר ולדידיה מתניתין ה"ק שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות ונביא כו' היכא דאפשר ואשמעינן סיפא דלא תימא דוקא בדאפשר אלא אפילו בדלא אפשר כל שלא נעשית בכל אלו אין חייבין עליה ולהכי לא פליגי הכי ארישא דהיכא דאפשר ליכא מאן דפליג דכולהו בעינן מדכתיב וכן תעשו: קלעים להיכל קס"ד במקום חומות היכל שיהא מזבח הבנוי בעזרה קרוי אשר פתח אהל מועד וחזרו וקדשי הקלעים בתודות ובשיר שאלמלא כן לא היו מקריבין עד שיגמר הבנין והם התחילו להקריב קרבנות משבאו שם בימי כורש איכא דמתני לה אסיפא תימה והא ליכא נפקותא בין הך לישנא ללישנא קמא ולא אורחא דש"ס למימר איכא ד מרי ולא ישאל אחריו מאי בינייהו כדפי' רש"י ז"ל לעיל: דף יז באונס גמירי שהייה במזיד לא גמירי שהייה תימה אמאי נקט באונס הוה ל"ל בשוגג גמירי שהייה חדא דהיפוך מזיד שוגג הוא והיפוך אונס רצון הוא ועוד דמסתמא בנטמא בשוגג איירי ולא באונס דמי אנסו שם שיטמא את עצמו לכך נראה דודאי בנטמא בשוגג איירי אלא שהוא אונס על טומאת המקדש דכיון שנטמא בשוגג בפנים אינו מטמא את המקדש במזיד אלא באונס לכך קמיבעיא ליה מי אמרינן דלא גמירי שהייה אלא כשמטמא את המקדש באונס אבל האי שטימא עצמו במזיד נמצא שמיטמא את המקדש במזיד לא גמיר שהייה או דלמא בפנים וכו' ולפי זה מ"ש התוס' דצריך לומר דבשעה שטימא עצמו לא ידע שהיה במקדש אי אפשר לומר כן דא"כ נהי שטימא עצמו במזיד מ"מ אינו מכמא את המקדש אלא בשוגג כיון דלא ידע באותה שעה שהיה במקדש ונהי דהוה ליה כמו רצון מזיד מיהא לא הוי אלא צ"ל דידע שהיה במקדש קשה דא"כ אפי' שכח אח"כ במאי מחייב קרבן הא לא שב מידיעתו הוא כמ"ש התו' ואם נפרש דלמלקות בעי הוי אתי שפיר מיהו מדלא מפרש בהדיא למלקות משמע דלענין קרבן בעי דומיא דמתני' דעלה קאי וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שגגות דלענין קרבן בעי דאע"ג דאין דאין שוגג מביא קרבן אלא א"כ הוא שב מידיעתו בטומאת מקדש וקדשיו שאני דלאו בשגגה לחודא תליא מלתא דהא לא מיחייב קרבן אלא א"כ יש לו ידיעה בתחילה מה שאין כן בשאר שגגות וכיון דגזירת הכתוב הוא דבעי ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלמה בינתים אע"ג דלא הוה שב מידיעתו לית לן בה דלא ילפינן לה משאר שגגות: טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה הוה מצי לשנויי דמשכחת לה ששימש בבמה בשעת היתר במות דליכא ביאת מקדש: קמ"ל דכל קרבי עבודה עבודה היא אע"ג דבפרק אין מעמידין קאמר שמואל הניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עכו"ם והיפך בו מותר ומוקי לה נמי דאי לא הפוך הוה בשיל בתרתי שעני והשתא קא בשיל בהדא שעה מהו דתימא קריבת בישול מלתא היא קמ"ל בישולי

עכו"ם שאני דאינו אסור אלא מדרבנן: אבל חייבין על עשה ועל לא תפשה שבנדה סיפא דמתני' דהתם מפרש להו דקתני סיפא איזהו מצות עשה שבנידה פרוש מן הנידה ומצות לא תעשה אל תבא על הנדה ונראה דמצות עשה קרי ליה להיה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי שכבר הוא בא על הנידה דמ"ע היא שיפרוש ממנה בלי הנאה וילפינן לה לקמן מדכתיב ותהי נדתה עליו ואפי' בשעת נדתה תהא עליו והיינו דקתני איזהו מ"ע שבנדה פרוש מן הנדה לישנא דפרוש משמע שכבר בא עליה וצריך ליהוה שיפרוש ממנה בדרך היתר אע"ג דגבי נדה לאו נמי איכא לא תקרב כדאמר לקמן מ"מ קרי ליה עשה משום דהוה ליה דומיא דעשה שבמקדש דאירי נמי בכי האי גונא שנכנס בהיתר ונטמא בפנים ואידי דקרי ליה עשה שבמקדש משום דבמקדש ליכא אלא עשה דוישלוהו לחודא קרי ליה נמי עשה שבנדה ומצות לא תעשה קרי ליה למי שעדיין לא בא על הנדה דמוזהר בלא תעשה שלא יבא עליה דכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ובכלל לאו זה שלא יבא על האשה סמוך לוסתה שמא תראה בשעת תשמיש והיינו דקתני ואיזהו מצות לא תפשה אל תבא על הנדה: דף יח כניסח תנינא פרישה תנינא איצטריך לאתויי ראייה דלא תימה אפרישת אונס הוא כיון שנכנס בהיתר וכי אמרה לו נטמאתי מאי אית ליה למיעבד ובסמוך לוסתה ונמצא דם בחר הכי נמי אונס הוא אכניסה ואפרישה כיון דסבר יכולני לבעול ולפרוש קודם שתראה ומתני' דהוריות דקתני מצות לא תעשה אל תבא על נידה איכא למימר דבנידה גמורה איירי וכן קרא דלא תקרב איירי בנידה גמורה וקרא דוהזרתם אסמכתא בעלמא הוא כמ"ש רבינו זרחיה ז"ל לכך מיייתי ראייה אתרוייהו וקאמר ליה רב אדא לעולם אימא לך דסמוך לוסתה אונס הוי אכניסה ואפרישה כדפירש ומתני' דהתם בפרישה איירי וכגון שאמרה לו נטמאתי דלאו אונס הוא דהוה ליה להמתין עד שימות וקאמר ליה רבינא לרב אדא והא נמצא קתני אלמא דמעיקרא לא הוה ליה ידיעה א"כ פ"כ צריך לאוקמי כסמוך לוסתה ולא אונס הוא אלא שוגג בין אכניסה בין אפרישה ולהכי מיחייב קרבן והא דלא מיחייב שתים משום דשני זיתים חלב בהעלם אחד הוא וקאמר רב אדא היכי אצית דקתני עלה זו היא מצות עשה שבנדה ואם איתא מצות לא תעשה היא דמ"ע לא הוי אלא באמרה לו נטמאתי דמוזהר לפרוש מו הנדה ולהמתין עד שימות מדכתיב ותהי נדתה עליו אבל נדה וכן כמוך לוסתה מוזהר בלא תעשה שלא יבא עליה מדכתיב לא תקרב כדפירש לעיל מתני' דהוריות ורבינו זרחיה גריס ואם איתא לא תעשה ועשה היא ובספרים שלנו ליתא וכן נראה דבסמוך לוסתה כיון שנכנס לה באיסור מעיקרא כי בעי למיפרש בתר הכי לא שייך מצות עשה דלית קרא לשעבר וכתב עוד וא"ת לדידיה נמי דמוקי לה אפרישה תקשי ליה והא אפי' בפרישה לחודא איכא עשה ולא תפשה פשה ותהי נדתה עליו לא תעשה לא תקרב דהוה לא תפרוש ולא קושיא היא דאע"ג דלא תעשה נמי איכא נקט ליה מצות עשה שבנדה אידי דנקט הכי במקדש דהתם ליכא אלא עשה כשנטמא בפנים כדפי' לעיל: והא נמצא קתני כתבו התו' תימה דעדיפא הוה מני למיפרך מהא דקתני סיפא כו' נראה ליישב דרב אדא הוה סבר דאע"ג דאמרה לו נטמאתי אכתי איכא לספוקי דלמא לא יצא עדיין הדם לבית החיצון אלא שהיא מרגשת שנעקר הדם ממקומו וקיימא לן שאין האשה טמאה א"כ יצא הדם לבית החיצון כדאי' ר"פ יוצא דופן ולהכי קתני נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן דאז ודאי יצא הדם לבית החיצון בשעת תשמיש וכן

אם נמצא על שלה וקינחה מיד לאחר תשמיש ודאי כבר יצא הדם לבית החיצון בשעת תשמיש אבל קנחה לאחר שעה איכא למימר דבשעת תשמיש לא יצא עדיין הדם לבית החיצון ולא הרגישה אלא מה שנעקר הדם ממקומו לכך טמאין מספק ופטורין מן הקרבן ולהכי פריך ליה רבינא מדקתני נמצא דלישנא דנמצא משמע דמעיקרא לא הוה שום ידיעה כלל והיינו דאיצטריך ליה לרבא למימר ציית מאי דקאמר רבך משום דרב אדא לא הוה חייש להך קושיא: וטוביה פירש"י ז"ל ואשריו ולפירושו פד שימות דנקט עיקר חסר דהוה ליה למימר עד שימות האבר או הגיד והערוך בערך וטוב פירש בו פירוש אחר וע"ש: או בנבלת שרץ למה לי ש"מ וכו' והא דיליף מיניה במתני' דעל העלם שרץ חייב ואינו חייב על העלם מקדש לאו מייתורא יליף לה אלא משמעותא דקרא קאמר כיון דגבי הדדי כהיכי דלא איצטריך קרא להכי דמהיכא תיתי דאיצטריך קרא למיפטריה תדע דלרבי ישמעאל איצטריך ונעלם להחייבו על העלם מקדש וכ"כ התו' בפ"ק ור"ע נמי משמעותא דקרא קאמר ולהכי לא בעי ש"ס לר"א ונעלם ממנו והוא טמא למה לי: דף יט העלם זה וזה בידו מהו וא"ת כיון דנעלם ממנו טומאה כי נעלם ממנו נמי מקדש מי גרע הא מ"מ איכא העלמת טומאה וי"ל דכיון דנעלם ממנו נמי מקדש איכא למימר דהעלמת טומאה לאו העלם הוא דלאו העלם טומאה גרם לו שנכנס דאפילו הוה ידע שנטמא היה נכנס כיון דלא ידע דמקדש הוא: והלך בראשון ולא נכנס ה"ה אם נכנס נמי דינא הכי והוה מצי למיתני והלך בראשון וחזר והלך בשני ונכנס אלא איידי דבעי למיתני סיפא בראשון ונכנס תני רישא הלך בראשון ולא נכנס וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שגגות: עשו ספק ידיעה כידיעה כתבו התו' לא דמי לנגע בשרץ דריש פירקא דהתם הוא מסופק אי שייכא כלל טומאה במה שנגע ולהכי קמיבעיא לן אי הוה ידיעה בכה"ג אי לא מיהו לאו מ לתא דפשיטא הוא דלא הוי ידיעה בכה"ב ולהכי בסמוך כי רמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא מצי לשנויי דגבי ספק חלב שאני כיון דמסופק הוא אי הוה חלב כלל והוה ליה כי ההיא דנגע בכעדשה דא"כ מאי קמיבעיא ליה בנגע בכעדשה וכו' אי הוי ידיעה בהכי תפשוט מההיא דספק חלב דלא הוי ידיעה בהכי לכך (צריך לשנויי דס"ל לרבי יוחנן דבכל התורה ידיעה מעלייתא בעינן וגבי טומאה שאני דלא כתיב בה ידיעה בהדיא: פשיטא דלא בעי מדלא מייתרי ליה קראי אע"ג דלרבי נמי לא מייתרי ליה קראי דדריש נמי ונעלם ונעלם להחייב על העלם סומאה ועל העלם מקדש ואפ"ה מונעלם דאתי לגופיה יליף דבעינן ידיעת בית רבו כדאיתא בפרק קמא מ"מ כיון דלא אשכחן בשום דוכתא דאית ליה לר' ישמעאל דידיעת בית רבו שמה ידיעה מהיכא תיחי למימר דבעי ידיעת בית רבו: שבועות שתיים פרק שלישי דף כ' וקאמר לא אכילנא ולא אכילנא דוקא בכי האי גונא דכיון דקאמר מעיקרא לא אכילנא כי משתבע בתר הכי ואחר שבועה שאוכל לך מסתמא אלא אכילנא דאמר מעיקרא קא משתבע אבל מסרבין בו לאכול והוא משתבע מיד ואחר שבועה שאוכל לך נשבע שיאכל עמו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה"ש או שהיה מסרב בו לאכול אצלו והוא נמנע ונשבע ואמר שבועה שאוכל לך ואע"ג דפשוט הוא כתבתי זאת משום דבשלחן ערוך בהלכות שבועות ס"ט רל"ז כתב ויש מי שאומר שאם הפציר בו תחילה שיאכל עמו ואמר שבועה שאוכל לך אסור לאכול עמו והיינו דעת הרמב"ם ז"ל וצריך לומר דאיירי שהיה נמנע מעיקרא ואמר לא אכילנא דאי לאו הכי אדרבא צריך שיאכל עמו ושמא טעות סופר הוא וצריך להגיה

והוא נמנע ואמר שבועה וכו' א"נ אלישנא דהפציר בו סמיך דאין לשון הפצרה בפחות משנים ושלושה פעמים וכיון דהפציר בו כ"כ מסתמא מעיקרא לא אכילנא לא אכילנא קאמר ליה: מהו דתימא לישנא הוא דאתקיל ליה כתבו התוס' וא"ת נשייליה מה היה בדעתו וי"ל כגון שאמר שבועתו וכו' משמע בהדיא דסבירא להו דאע"ג דאמר שאי אוכל לך אי שיילינן ליה ואמר טעיתי כי לא נתכוונתי לומר אלא שאוכל לך מהימנינן ליה וגדולה מזאת כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שבועות שאם נשבע אחד בפנינו שלא יאכל היום ואכל והתרו בו ואמר אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום וטעה לשוני והוציא אכילה שלא היתה בלבי הרי זה אינו לוקה וכתב עליו שם בכסף משנה דתוספתא היא בפ' שביעי דטהרות נאמן ע"י עצמו כיצד א"ל נדרת ואומר תנאי היה בלבי שומעין לו ואיתא בת"כ כיוצא בו א"ר מאיר אמרו לו נזיר אתה ואמר תנאי היה בלבי שומעין לו.

והרא"ש ז"ל בפ"ב דנדרים כתב דה"ק מהו דתימא לישנא הוא דאיתקיל ליה שהיה לו לומר שאוכל והיה מגמגם בלשונו ואמר שאי אוכל ואי אמר הכי מהימנינן ליה קמ"ל כיון שהוציא בשפתיו שאי אוכל לא מהימנינן ליה במאי דקאמר בתר הכי משמע דס"ל שאין האדם נאמן לומר כך וכך היה בלבי ולא לכך נתכוונתי וכן משמע ממ"ש הרא"ש בפ"ג דנדרים גבי הא דתנן הנודר מרואי החמה אסור אף מסומין שלא נתכוון זה אלא למי שהחמה רואה אותו וכתב שם בש"ס מפרש מדלא קאמר מן הרואין נתכוונתי לא צייתינן ליה דלא נדר איניש אדעתיה דנפשי' היכא דאיכא שינויא כדאמר לעיל גבי איסקונדרי משמע נמי דס"ל שאין האדם נאמן לומר כך וכך נתכוונתי וקשה לפירושו דבתוספתא דלעיל משמע בהדיא שהאדם נאמן ע"י עצמו לומר כך וכך היה.

לכך נראה כדברי התוס' והרמב"ם ז"ל ובש"ע סי' רי"ז כתב נדר מרואי החמה אסור אף בסומין שלא נתכוין אלא למי שהרמה רואה אותו וכתב שם בהג"ה ואפילו אמר לא נתכוונתי לכך לא מהני הואיל והלשון ודאי כך הוא והיינו דעת הרא"ש ז"ל אבל דעת הרמב"ם והתוס' עיקר ואין ראיה מאסקונדרי דאין ענין אסקונדרי לזו כלל אבל בין שאוכל לך לבין שאי אוכל לך וכן בין רואי החמה לבין רואין ואפי' בין שלא אצא לבין שלא אוכל עביד איניש דטעי לכך נאמן: איסור איסור אם אתה אומר מתפיס בשבועה כו' כתבו התו' דר"ת מפרש ואם לאו שלא התפיסו באחר אלא אמר איסור ככר זה עלי ועוד נראה דהכא קאמר ואיסור של איסור זה היינו דוקא אם אתה אומר מתפיס בשבועה כלומר שהתפיסו בככר שנשבע עליו כבר דאז הוה ליה כמוציא עתה שבועה מפיו על ככר זה דשבועה קמייתא הדרא נמי על זה הככר וחייב ואם לאו שלא התפיסו בככר שנשבע עליו אלא התפיסו בדבר שאסור מן התורה כגון שאומר ככר זה יהא כחזיר או כככר של עכו"ם פטור כדתנן ברפ"ב דנדרים ואלו מותרין כבשר חזיר כעכו"ם וכו' וכדאמר שמואל בסמוך והוא שנדור ובא מאותו היום: ביום שמת בו אביו מכאן נראה קצת סמך למנהגנו מה שנוהגין להתענות יום שמת בו אב או אם כמ"ש בהגהת ש"ע סי' ת"ב בי"ד: ומה שאין האוון יכולה לשמוע נראה דלכך נקט לה משום דכתיב אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי ודרשינן לה להא דזכור ושמור שנאמרו בדבור אחד ונשמע לשתי דברות: כשם שלוקה על שוא כו' פירש"י ז"ל ה"ג אלא כשם שלוקה על שוא וכו' ולפי גירסא זו נראה דלא גרסינן בסמוך פשיטא האי לאו והאי לאו אלא גרסי' פשיטא

מהו דתימא וכו' וכן משמע מפירש"י ז"ל ולא גרסי' נמי למאי הלכתא מיבעי ליה אלא למאי הלכתא ותו לא: דף כא אוכל ולא אוכל עובר בבל יחל דברו הרמב"ם ז"ל בפ"א מה"ש כתב דבין אכלתי ולא אכלתי ובין אוכל ולא אוכל עובר בלאו דלא תשבעו בשמי לשקר והיינו דלא כרב דימי ולא כרבין וכתב הריב"ש בתשובה דס"ל להרמב"ם דהא דקאמר אוכל ולא אוכל עובר בבל יחל אף בבל יחל קאמר וכן משמע דהא דלא תשבעו בשמי לשקר אשבעת ביטוי קאי ועיקר שבעת ביטוי באוכל ולא אוכל איירי דכתיב להרע או להטיב: ה' הוא דאינו מנקה אבל ב"ד שלמטה מלקין אותו ומנקין אותו לכאורה תימה דא"כ אין חילוק בין חייבי שבעות לשאר חייבי לאוין דשאר חייבי לאוין נמי כשמלקין אותן מנקין אותן וכשאין מלקין אותן כגון דליכא עדים או בזמן הזה ב"ד שלמעלה אין מנקין אותן ומקבלין עונש מן השמים וכיון דאין הפרש ביניהם אמאי כתב רחמנא כי לא ינקה ה' גבי שבעה טפי מבשאר חייבי לאוין וי"ל דשאר חייבי לאוין אין נענשין אלא עונש אחד דהיינו בב"ד שלמטה ע"י מלקות או בב"ד שלמעלה בשאין מלקין אותן אבל חייבי שבעות כיון דחמירי נענשין בב"ד שלמטה ובב"ד שלמעלה בב"ד שלמטה במלקות ובב"ד שלמעלה בייסורין ושאר עונשין וכשאין מלקין אותן נענשין בב"ד שלמעלה כפלים ולהכי כתיב גבי שבעה כי לא ינקה ה' דאע"ג שכבר לקה אינו נקי מב"ד שלמעלה והא דקאמר אבל ב"ד שלמטה מלקין אותו ומנקין אותו לאו דמנקין אותו מדין ב"ד שלמעלה קאמר אלא מדין ב"ד שלמטה קאמר דמנקין אותו מעונש המוטל עליו כשאין מלקין אותו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מה"ש שכתב אע"פ שלוקה הנשבע לשוא או לשקר וכו' אין מתכפר להן עון השבעה כלו שנאמר כי לא ינקה ה' אין לזה נקיון מדין שמים עד שיתפרע ממנו על השם הגדול שחילל.

והראב"ד ז"ל השיג שם עליו מהא דאמרי' בשמעתין דב"ד של מטה מנקין אותי וצ"ל כדפי' וכי האי גונא כתב בכסף משנה שם דלאו נקיון גמור קאמר ובספר הבתים כחב דמלקין אותו להיות כשר לעדות אבל מעון חילול השם אינו מנקה ע"כ: דף כב והרי הקדש כתבו התוספות תימה דמאי פריך נימא דמתניתין ה"ק היכן מציינו מדבר מביא קרבן על דבור בלא שום מעשה שזה מדבר ומביא קרבן בלא שום מעשה כגון שבעה שאוכל ולא אכל אבל הקדש וכו' נראה דלאו קושיא היא דש"ס דייק דלאו אשבעה שאוכל ולא אכל קאמר ליה מדנקט שזה מדבר ומביא קרבן משמע דקאי אשבעה בלא אוכל ואכל דאיירי ביה דומיא דרישא דקאמר היכן מציינו באוכל כל שהו שהוא חייב שזה חייב והתם ע"כ שזה חייב אשבעה שלא אוכל ואכל דאיירי ביה קאי א"כ הכא נמי שזה מדבר ומביא קרבן אשבעה שלא אוכל ואכל קאי ואע"ג דקעביד רעשה כיון שאוכל מ"מ מביא קרבן על דיבורו הוא שאלמלא נשבע אין במעשה כלום ולכך פריך שפיר והרי הקדש נמי מביא קרבן על דיבורו הוא שאלמלא הקדש אין במעשיו כלום: אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא כתבו התוספות תימה דחמיר קונם מהקדש ואיהו גופיה לא אסור אלא משום דהוה כהקדש וכו' י"ל דדוקא היכא דלא קא מתכוין לאוסרו אלא מקדישו ממש למזבח או לבדק הבית ונאסר ממילא משום מעילה הוא דבעינן שיעורא דגזירת הכתוב הוא דלא הוי מעילה בפחות משהו פרוטה אבל כשאומר קונם ככר זה עלי או ככר זה בהקדש אע"ג דאיהו גופיה לא אסור אלא משום דהוי כהקדש מ"מ כיון

דקא מכוון לא סרו הוה ליה כמפרש שיהא אסור עליו כהקדש בכל שהוא כיון שלא הזכיר לשון אכילה ובכל שהוא עובר בלא יחל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק קמא מהלכות נדרים שכל הנודר מדבר הרי זה כמפרש כל שהוא ובכל שהוא לוקה שנאמר לא יחל דברו: הא לא פריש דעתיה אכזית ש"מ משמע דפשיט ליה דנזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן דלא מיחייב אלא בכזית אע"ג דאיכא למימר דכיון דלאו בעיני' אכלי ליה אינשי דעתיה אמשהו ותימא דא"כ לעיל דבעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בכמה אמאי סליק בתיקו תפשוט דדעתיה אכזית כיון דהך סברא דלאו בעיניה אכלי אינשי לאו סברא היא ורש"י ז"ל פירש דבעיא דרב אשי לא הוי אלא באם תימצי לומר בשאר כל אדם בכזית והסוגיא לא משמע כן דכל היכא דבעי באת"ל כי פשיט ש"ס בעיא בתרייתא איפשיטה לה נמי קמייתא לכך נראה דאע"ג דבשאר כל אדם מספקא לן אי דעתיה אמשהו כיון דלאו מידי דאכילה הוא דלא בעיניה אכלי ליה אינשי בנזיר פשיטא לן דלא שייך הך סברא דלגביה דידיה ודאי מידי דאכילה הוא מדכתיב גביה מחרצנים ועד זג לא יאכל דכיון דנזיר הוא ואסיר ליה רחמנא הרצן בכזית חשיבא ליה מידי דאכילה וכן נבלות וטרפות בשאר כל אדם כדמסיק ולא קמיבעי ליה בנזיר אלא מי אמרינן כיון דכזית איסורא דאורייתא היא כי קא משתבע אהיתרא קא משתבע וכו' וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ה מה"ש שבועה שלא אוכל עפר אם אכל כזית חייב אבל פחות מכזית הרי זה ספק שמא יתחייב בכל שהוא מבני שאין זה דרכו לאכילה כדי להצריכו שיעור וכן הנשבע שלא לאכול חרצן ואכל ממנו פחות מכזית הרי זה ספק היה הנשבע נזיר שהוא אסור בחרצן בכזית ואכל ממנו פחות מכזית אינו חייב בשבועת ביטוי שהרי אין דעתו בשבועתו אלא על כזית שהוא מושבע עליו ואין שבועה חלה עליו משמע דס"ל דאע"ג דבשאר כל אדם מספקא לן אי דעתיה אמשהו כיון דלא אכלי ליה בעיניה בנזיר פשיטא לן דלא אמרינן הכי: אלא תפשוט דבעיא רבא וכו' אהא דמייתי מלתא דריש לקיש הכא פריך ועוד נראה דה"ק השתא דפשיט ליה בעיא דרב אשי תפשוט נמי בעיא דרבא דאי לאו דפשיט מיניה בעיא דרב אשי איכא למימר דשאני התם שלא אמר שבועה שלא אוכל נבלות וטרפות אלא שבועה שלא אוכל סתם דמשמע דברים המותרין וכיון דאדברים המותרין בכזית קאמר לא פלגינא דיבוריה ואמרינן דבדברים האסורין נמי בכזית קאמר אבל כשאמר בפירוש שבועה שלא אוכל עפר איכא למימר כיון דלאו בר אכילה הוא דעתיה אכל שהוא אלא השתא דפשיט מיניה בעיא דרב אשי דאיירי נמי דאמר בפירוש שלא אוכל חרצן אלמא ס"ל דלא שנא לכך פריך תפשוט מיניה ומי בעיא דרבא: ואי בעית אימא קרא שתייה בכלל אכילה הרא"ש לא גריס שתייה בכלל אכילה וכן נראה דהא טעמא דסברא נמי משום דשתייה בכלל אכילה הוא וא"כ מעיקרא נמי הוה ליה למימר א"א סברא שתייה בכלל אכילה דמר ליה איניש לחבריה וכו' ולספרים דגרסינן ליה יש לדחוק ולפרש דהא דקאמר א"א סברא דאמר ליה איניש לחבריה וכו' לאו משום דשתייה אכילה קרי ליה אלא משום דשתייה שייכא לאכילה והא בהא תליא דאורחא דמילתא לשתות כשאוכלין לכך כי א"ל נטעום דעתו נמי לשתות הוה וחדא מנייהו נקט דאכילה עיקר מילתא היא ושתייה לצורך אכילה היא באה ולכך כשאמר שבועה שלא אוכל דעתו נמי שלא לשתות דשלא אוכל ומה דשייך ליה קאמר ועיקר מילתא נקט ואע"ג דאמר' לקמן גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שאני הכא כיון דהא

בהא תליא כאלו הוציא בשפתיו דמי והדר קאמר וא"א קרא וטעמא משום דשתיה בכלל אכילה היא דאמר ר"ל וכו' ולספרים דלא גרסינן אלא אזלי ושתי נמי אתי שפיר דהא דקאמר ואזלי ושתי לאו למימרא דלא אכלי דהא לאו אורחא הוא שיאמר אדם לחבירו בא ואכול עמי ואח"כ אין נותן לו לאכול אלא לשתות אלא אזלי ושתי דנקט היינו דשתי נמי ולא נחית ש"ס לפרש הא דאכלי כיון דלא דייק מיניה מידי דמדשתי דייק דכיון דשתי צריך לומר דאכילה דנקט משום דעיקר מלתא היא ולפי סברא זו תרוייהו צריכי: דף כג כנון דאמר שלא אשתה ושלא אוכל וה"ה דאפילו שתה תרי זימני נמי דמגו דחיילא שבועה בתרייתא אאכילה וכו' כמו שכתבו התוס' אלא איידי דקתני רישא ואכל ושתה דלא מחייב אלא אחת קתני נמי סיפא דבאכל ושתה חייב שתיים: ודלמא פת חטין לאכול שעורין וכוסמין לכוס ובסמוך נמי פריך ודלמא על ידי תערובת ובתר הכי נמי פריך דלמא כגון אלו דלא שתינא בציר מהכי וטפי מהכי שתינא ודלמא מין אלו הוא דלא שתינא וכו' נראה דכולהו הנך פירכי לאו דינא נינהו דהאומר פת חטין ושעורין וכוסמין פת דנקט מעיקרא ודאי אכולהו קאי וכן האומר פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין לאו דעתיה אתערובת וכן האומר כגון אלו לאו דעתיה אשיעורא דהנך דוקא ומי שאמר מין אלו הן עצמן נמי בכלל אלא הכי פריך דלמא איהו הוה מעי בהכי ולכך נקט הך לישנא ולא נתכוין לחלק וכ"כ בהדיא רבינו נסים ז"ל.

ולפי זה מ"ש התוספות גבי הא דפריך ודלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קא מיכווין וא"ת והא לא בעי למיפטר נפשיה מאחרנייתא דאפילו המר שבועה שלא אוכל סתם כיון שאין בלבו לאסור עצמו אלא באלו המינים לא מיתסר באחרניי כו' לאו קושיא הוא דאע"ג דאי הוה אמר שבועה שלא אוכל סתם נמי הוה פטר נפשיה מאחרנייתא מ"מ פריך שפיר דלמא איהו הוה טעי בהכי דהוה סבר שאם יאמר שבועה שלא אוכל סתם מיתסר נמי באחרניי לכך הוה קא פריש להו כדפריך בכולהו: הכא מאי וא"ת מאי קמיבעיא ליה פשיטא דלא פליגי הכא דאי פליגי נמי הכא א"כ אמאי פליגי לקמן אמתניתין דשבועת הפקדון טפי הוה להו לפלוגי אמתניתין דהכא דמיתני ברישא וי"ל דהא דפליגי רב אחא ורבינא גבי שבועת הפקדון ואית ליה לחד מנייהו דאכללי נמי מיחייב היינו משום דמעיקרא קודם שבועה הוה אמר ליה מפקיד לנפקד תן לי חטין שעורין וכוסמין שיש לי בידך ובתר הכי קמישטבע ואמר ליה שבועה שאין לך בידי חטין שעורין וכוסמין כדקתני בהדיא בפרק שבועות הפקדון ולכך איכא למימר דשבועה שאין לך בידי נמי חדא שבועה היא דקא וישתבע ליה על תביעתו שאמר ליה מעיקרא תן לי חטין שעורין וכוסמין כו' וכי הדר פירש חטין שעורין וכוסמין לחלק בא הרי ארבעה אבל היכא דקאמר נפקד שבועה שאין לך בידי חטין שעורין וכוסמין בלא שום תביעה ליכא כללי ופרטי דלא הוה מצי למימר שבועה שאין לך בידי סתמא דלא הוה ידעינן אמאי קאי ועל כרחו צריך לפרש ולומר דאין לך בידי חטין שעורין וכוסמין וא"כ כי קמיבעיא ליה הכא מאי צריך לומר דאדרב אחא בריה דרב איקא קמיבעיא ליה דלדידיה נמי כיון דמוקי לה במסרהב בו חבירו מעיקרא וא"ל בא ושתה עמי יין ושמן ודבש כי קא"ל שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש איכא כללא ופרטי דהוה מצי למימר שבועה שלא אשתה עמך ותו לא אבל לרב פפא דלא איירי במסרהב אלא דמנפשיה קאמר שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ליכא כללא ופרטא כדפי' וכיון

דדוקא לדרב אחא קבעי ניחא דקמיבעיא ליה הכא מאי דשפיר איכא למימר דהכא נמי פליגי כי התם והא דפליגי התם ולא הכא דקתני ברישא היינו משום דמתני' דהתם קתני בהדיא דא"ל מפקיד קודם שבועה תן לי חטין שעורין וכוסמין כו' אבל הכא לא קתני מתניתין בהדיא דחבירו מסרהב בו ואיכא למימר דלאו במסרהב איירי וכדרב פפא.

ומ"ש התוספות הכא מאי מי איכא למימר הכא דנוקי שבועה אכללא דפת חטין ושעורין וכוסמין וי"ל דס"ל דרב אלא בריה דרב איקא מוקי לה רישא נמי במסרהב בו חבירו: מאי שנא רישא פטור ומאי שנא סיפא דחייב פירש"י ז"ל דקס"ד דנבלה וטרפה נמי אוכלין שאינן ראויין הן וכ"כ התוס' ודבריהן תמוהים חדא דנבילות וטרפות ראויין לאכילה נינהו אלא שהן אסורין וא"כ הוה ליה למימר ואכל אוכלין האסורים ועוד דא"כ מ"ש דברישא נקט אוכלין שאינן ראויין ובסיפא נקט נבלה ושרפה כמ"ש התוס' ועוד דא"כ כי משני בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין לוקה כולה במפרש ורישא בשאינו כולל דברים האסורין עם דברים המותרין והתוס' כתבו דלא מצי למימר הכי משום דמשמע דוקא אבל אוכלין שאינן ראויין פטור אבל ראויין חייב ולא דוקא מעליא הוא דאיכא למימר איידי דתני סיפא דאכל אוכלין שאינן ראויין דהיינו נבלות וטרפות דחייב תני נמי רישא דאכל אוכלין שאינן ראויין דפטור.

ועוד דלא מצי למיתני סתמא שבועה שלא אוכל ואכל פטור דא"כ לא הוי ידעינן אמאי פטור ולהכי קתני בהדיא ואכל אוכלין שאינן ראויין דפטור לאשמעינן דבהכי איירי ואי משום דלא קתני ברישא בהדיא שבועה שלא אוכל אוכלין שאינן ראויין ואכלן פטור לאו קושיא היא דא"כ סיפא נמי תיקשי אמאי לא קתני שבועה שלא אוכל נבלות וטרפות ואכלן כו'.

על כן נראה דהמקשה נמי ידע דאוכלין שאינן ראויין לאו היינו נבלות וטרפות אלא דוקא עפר וכיוצא בו כגון אוכלין ומשקין הסרוחין שאין ראויין לאכילה ושתייה והכי פריך הא גופא קשיא אמרת שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה פטור אלמא ס"ל דכל מי שנשבע שבועה שלא אוכל סתמא אין דעתו אלא על דברים הנאכלין ולא על דברים שאינן נאכלין והדר תני שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות חייב אלמא אית ליה דמי שנשבע שבועה שלא אוכל סתמא דעתו אפי' על דברים שאינן נאכלין דנבלות וטרפות נמי דברים שאין נאכלין לישראל נינהו ומסתמא לא הוה דעתיה עלייהו כי היכי דלא הוי דעתיה אעפר דמאי שנא עפר ומ"ש נבלות וטרפות דלגבי דידיה כולהו דברים שאינן נאכלין נינהו ולהכי חזר ונקט ש"ס מ"ש רישא מ"ש סיפא כלומר דאע"ג דרישא איירי באוכלין שאינן ראויין וסיפא בנבלות וטרפות מ"מ קשיא דמ"ש הני מהני ולקמן דקאמר כדרבא דאמר רבא שבועה וכו' לאו כדפירש"י ז"ל דגרס אלא כדרבא אלא כגירסת ספרים הישנים דגרסי משכחת לה כדרבא וגרסי' דאמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור ומייתי ראייה מדרבא דאע"ג דקיימא לן שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור כדתנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין פטור אלמא דעפר לאו בכלל אכילה הוא אפ"ה אית ליה לרבא דהאומר שבועה שאוכל ואכל עפר פטור משום דלא דמי מי שנשבע שיאכל למי שנשבע שלא יאכל דמי שנשבע שיאכל מסיק אדעתיה לכל מה שיאכל א"כ בנבלות וטרפות נמי איכא למימר הכי דאע"ג דהנשבע שלא יאכל

סתמא ואכל נבלית וטרפות פטיר כדמשמע מתני' אפ"ה מי שנשבע שיאכל ואכל נבלות וטרפות פטור דלא דמי נשבע שיאכל לנשבע של יאכל וכיון דמי שנשבע שיאכל סתמא מיפטר כשאכל נבלות וטרפות א"כ ע"כ צריך לומר דמעיקרא חלה השבועה אנבלות וטרפות נמי דאי לאו הכי לא הוה מיפטר בהכי וכיון דחלה השבועה נמי אנבלות וטרפות א"כ שפיר משכחת לה בהן וכ"כ הר"ן ז"ל ורבינו זרחיה ז"ל ולפי' זה ניחא דמייתי הא דרבא הא דלפירש"י מאי איצטריך לאתויי הא דרבא הוה ליה למימר אלא מאי אוכלין שאינן ראויין עפר דכ"ע ידעי דעפר אינו ראוי לאכילה הוא ועוד דא"כ אמאי לא מפרש נמי משקין שאינן ראויין דנקט מתני' מאי נינהו: ארא ר"ל מ"ט לא אמר כרבי יוחנן נראה דמדקאמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש משמע דאית ליה שום פירכא אאוקימתא דר' יוחנן דלהכי נקט אי אתה מוצא לאוקמי באוקימתא אחריתי אלא אי במפרש וכו' ולכך קבעי מ"פ לא אמר כרבי יוחנן וכיון דמלתא דרבי יוחנן אית ליה פירכא איצטריך ש"ס לפרש דהא דר"ל נמי אית ליה פירכא דאי לאו הכי רבי יוחנן מ"ט לא אמר כר"ל: דף כד הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה כתבו התו' הוה מצי למימר הא אוקימנא בבכור כדמשני לעיל וזה תימה דמה לי בכור מה לי שאר מוקדשין הא פשיטא דאין מועלין בבכור בפחות משוה פרוטה ונראה דיש למחוק הא בעינן שוה פרוטה וצריך להיות הרי הקדש הוה מצי למימר הא אוקימנא כו' וקאי אהא דפריך בתר הכי והרי הקדש דחייל נמי אעצים ואבנים וכן משמע דאי לאו הכי יהיו דברי התוספות מהופכים דמעיקרא כתבו והרי שאם דזדונו לאו ובתר הכי כתבו הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה שלא כסדר הגמרא: איבעית אימא כי קתני מידי דלית ליה שאלה וכו' לכאורה תימה כל הנך שינויי למה לי ומאי כולי האי כיון דלית בהו נפקותא לענין דינא ועוד דמשמע דכל חד מוסיף אחבריה ואדרבא רב אשי מאוירא דאמר בחטאת קאמרינן נר' דוחק טפי משינויא קמייטא דכיון דאיירי תנא במידי דזדונו לאו מה לי חטאת מה לי אשם דלהכי בכולהו דפריך והרי הקדש לא משני בחטאת קאמרינן ושינויא דרבינא נראה דוחק טפי מכולהו דמה לי אי חיילא אמיתי דבר אכילה דוקא ומה לי אי חיילי נמי אמיתי דלאו בר אכילה ונראה לפרש דשינויא קמא לאו מעליא הוא דמה לי איסור הבא מאליו לאיסור הבא מעצמו סוף סוף משכחת לה דמחייב עליה חמש חטאת לכ"ק איבעית אימא כי קתני מידי דלית ליה שאלה וכו' דשבועה כיון דאית לה שאלה אפי' אם כבר עבר עליה כגון שנשבע שלא יאכל פת זו ואכלה ואחר שאכלה בשוגג או במזיד נשאל עליה לחכם והתירה לו הרי זה פטור מן הקרבן או מן המלקות כדאמרינן לקמן בפירקין וכמ"ש הרמב"ם ז"ל לכך לא שייך למיתני דחייב עליה חמש חטאות דהחטאת הבא על השבועה לאו חיוב גמור הוא כיון דאפשר בשאלה ומשום דהך שינויא נמי דחיקא הוא דצריך לאוקמי בבכור דוקא ולא משמע כיון דמן המוקדשין סתמא קתני לכך קאמר איבעית אימא כי קתני קרבן קבוע כו' דכיון דעל שבועה מייתי קרבן עולה ויורד ולא חטאת קבוע לא שייך למיתני דחייב עליה חמש חטאת דהוה משמע דכולהו שוין הן והך שינויא נמי דוחק הוא דצריך לאוקמי בנשיא דוקא וכיחידאי לכך משני רב אשי כי קתני מידי דחיילא כשיעור כו' ולרב אשי מאוירא נראה דוחק לאוקמי בהכי כיון דשיעורא דהקדש דהוי בפרוטה נמי לא דמיא לשאר שיעורי דהוו בכזית לכך משני כי קתני זדונו כרת וכו' ואע"ג דצריך לדחוק ולמימר דדוקא בחטאת קאמרי' מ"מ ס"ל דאין זה דוחק גדול כהנך

דוחקי דשינויא קמייתא ואינהו ס"ל דאדרבא הא דחיק טפי וכיון דכולהו אית להו פירכא לכך קאמר רבינא כי קתני מידי דחייל אמידי דאית ביה מששא וכו' ואע"ג דליכא נפקותא בין מידי דאית ביה מששא למידי דלית ביה מששא מ"מ ס"ל דכיון דלא דמיין להדדי לא קחשיב ליה ולא דוחק הוא לחלק בהכי אבל שאר כולהו דוחקי נינהו תרתי קמייתא משום דצריך לאוקמי בבכור דוקא וכן אידך תלתא שינויי לכל חד אית ליה דוחקא כדפי'.

והשתא מ"ש התוס' דהוה מצי למימר הא אוקימנא בבכור לא הוה להו למיכתב כן דלא ניחא ליה לרבינא לאוקמי בבכור דוקא דלהכי מוקי לה בגונא אחריתי וכן משמע בפרק ג' דכריתות דלא ניחא לאוקמי בבכור דגבי הא דתנן התם יש אוכל אכילה אחת וחייבין עליה ארבע חטאות כתבו התוספות וא"ת ואמאי לא חשיב חמשה כגון נשבע שלא יאכלנה ואכלה וי"ל מידי דאיתא בשאלה לא קתני ומוקדשין דתני אע"ג דהוה בשאלה מ"מ השתא שנשחטו ונזרק דמן ליתא בשאלה אבל ליכא למימר דאיירי בבכור מדקאמר בגמרא אקדשים מגו דאיתוסף בה איסור ואי בבכור לא היה אומר אקדשים שהרי קדש בפטר רחם משמע דסוגיא דהתם לא מוקי לה בבכור משום דדוחק הוא לאוקמי בהכי ועוד דאי הוה מצי ליה לרבינא לאוקמי בבכור אמאי חזר בו מדבריו דקאמר אלא כי קתני אמידי דאית ביה מששא הוה ליה לאוקמי בבכור כדי לקיים דבריו הראשונים: דף כה איני והאמר ר' יוחנן כתבו התו' למאי דס"ד השתא דלעולם קאמר תימה דתיקשי ליה בריש פירקין וכו' וי"ל דגבי אכילה ליכא למיטעי דלעולם קאמר וזה דוחק דבשינה נמי ליכא למיטעי כיון דאי אפשר בלאו הכי וכתבו עוד אי נמי התם נמי שייך שפי' לעולם כגון שנשבע על ככר שלפניו משמע דאמר שבועה שלא אוכל ככר זה או שלא אוכל סתם ומראה עליו באצבע ולפי זה הא דתנן לעיל שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין וכו' צריך נמי לאוקמי שהן לפניו ואמר שבועה שלא אוכל אלו וא"כ סיפא דקתני שבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין מסתמא איירי נמי בכי האי גונא דומיא דרישא וקשה דא"כ מאי איריא דקאמר פת פת ופת אפי' לא אמר אלא שבועה שלא אוכל פת חטין ושעורין וכוסמין אלו נמי ליחייב על כל אחת ואחת מדהזכיר בשבועתו חטין ושעורין וכוסמין ולא אמר שבועה שלא אוכל אלו ותו לא לכך נראה דאע"ג דלמאי דס"ד שבועה שלא אוכל נמי לעולם קאמר אפ"ה איכא למידחי ולמימר דלא נתכוון בשבועתו אלא לאכילה ולא לשתייה ואפשר לו לאדם להתקיים בלא אכילה כששותה יין חלב ודבש ואע"ג דמסיק לעיל דשתייה בכלל אכילה היא מ"מ כיון דאיכא למידחי ולמימר דלא הוי בכלל כדקאס"ד דאביי ניחא ליה טפי למיפרך אשבועה שלא אישן דליכא למידחי ועוד דפריך שינה גופיה אהדדי: ואמר עולא והוא שניכר וכו' תימא תיקשי ליה מגופא דמתני' דקתני איזהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע הא אינו משנה את הידוע חייב משום שבועת ביטוי אע"ג דליתיה בלהבא כמו שכתבו התוספות וי"ל דאי לאו הא דעולא ה"א דכל שבועה שאינה אמת קרויה שבועת שוא דלשון שוא ולא כלום הוא כמו בחבלי השוא והנשבע על עמוד האבן מוזהב שהוא של זהב נמי שבועת שוא היא כיון דיצתה שבועה מפיו לבטלה אע"ג דלא ידעו ביה אינשי וסבורין שהוא של זהב והא דקתני נשבע לשנות את הידוע לאדם היינו שהוציא שבועה מפיו לבטלה ומלתא דפסיקא טפי נקט דכיון דידוע שהוא אבן והוא נשבע עליו שהוא של זהב

מלתא דפשיטא ומפורסם הוא דנשבע לבטלה ושוא הוא מיהו היכא דלא ידעי ביה אינשי נמי שוא הוא כיון דבשעה שיצתה שבועה מפיו היתה לבטלה ולא אתי למעוטי אלא מילי דבדידיה תליא כגון אוכל ולא אוכל אבל מדעולא פריך שפיר דקאמר והוא שניכר לשלשה הא לא ניכר אלא לשנים שבועת ביטוי הוא אף על גב דאינו ביהא של זהב.

ואם תאמר כיון דמדעולא פריך אדשמואל אמאי לא משני גברא אגברא קא רמית ויש לומר דפשטא דמתני' הכי משמע כדעולא דאינו נשבע לשנות את הידוע לכל העולם קאמר דאי לאו הכי למה ליה למיתני אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש ליתני איזהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם ותו לא.

ועוד אמאי נקט אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ולא קתני אמר על אבן שהוא זהב ואמאי נקט נמי על האיש שהוא אשה וכו' ולא נקט שאר מילי אלא צריך לומר דבעמוד של אבן מוזהב ומצוייר איירי ולהכי יש ספרים דגרסי על עמוד של אבן שהוא במקום פלוני כלומר דלאו בסתם עמוד איירי אלא בעמוד שבמקום פלוני שהוא מוזהב וטעי ביה אינשי סבורין שהוא של זהב וכן בין איש לאשה דזימנין דפני איש דומין לאשה וכן איפכא ועבידי דטעו בהו אינשי וליכא למימר דאיירי דטעו בהו כולי עלמא דהא נשבע לשנות את הידוע לאדם קתני אלמא דאיכא נמי דלא טעו בהו ואשמעי' דאע"ג דלאו כ"ע ידעו דלאו זהב הוא הוי שבועת שוא ועולא אשמעי' דתלתא מיהא בעינן וא"כ ממתני' גופא נמי איכא למידק הכי דטעמא דאיכא נמי דידעי ליה הא ליכא מאן דידע ליה שבועות ביטוי הוא ואמאי הא ליכא כו' אלא כיון דהך מילתא לא מיפרשא במתני' בהדיא ואיכא למידחק כדפרישי' לכך דייק לה מדעולא דמפרש לה למתני' והרמב"ם ז"ל בפרק אחד מהלכות שבועות כתב ועל האשה שהוא איש ועל עמוד של שיש שהוא של זהב נקט של שיש משום דלאו בסתם עמוד איירי אלא בשל מין שיש שמצוייר ויש לו דמיון לשל זהב כדפירשתי: דף כו ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל ומאי רבי רבי כל מילי מה שכפל ושינה את הלשון מפורש בפרק קמא: העלם זה וזה בידו מהו פירשתיו בסוף פרק שני ומה שפירש"י ז"ל אלא לא שנא ופטור כתב בכסף משנה בפרק שלישי מהל' שבת משום דמדינא איכא למיפטר בין בהעלם שבועה בין בהעלם חפץ דשניהן אנוסין הן ואנוס פטור מדכתיב האדם בשבועה אלא דאתי קרא וחייב בהעלם שבועה מדכתיב בשבועה ונעלם ובהעלם חפץ כיון דליכא קרא לחייבו פטור מהאדם בשבועה ולכך פירש"י ז"ל לא שנא ופטור אע"ג דספקא דאורייתא הוא ולחומרא דכיון דליכא קרא לחייבו ממילא מיפטר מהאדם בשבועה.

מיהו לעיל בפרק שני ובפרק כלל גדול דאיתא נמי כי הך סוגיא ובכולהו פירש רש"י זכרונו לברכה אלא לח שנא פטור והתם לא שייך האי טעמא. והרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שגגות כתב יראה לי שאלו החייבים קרבן מספק אין מביאין קרבן שמא יכניסו חולין לעזרה: מצטער ואכלה פירש רש"י ז"ל מצטער ברעב ואי נמי אי לא נעלמה ממנו היה אוכלה וקשה דמנא ידעינן לה דלמא אי לא נעלמה ממנו שבועה לא היה אוכל אע"ג דמצטער ומה שפירשו התוספות נראה דוחק ומדברי הרמב"ם ז"ל משמע דלא נעלם ממנו שבועה אלא שהוא סבור דמותר לעבור על השבועה כיון שהוא רעב ומצטער

והשיב כיון דידוע שהיא אסורה לו אלא שאוכלה בטעות לא הוה שב מידיעתו: אלא לשמואל קשיא כתבו התוספות וא"ת ודשמואל נמי יפרש הכי וכו' ויש לומר דאמורא צריך לפרש דבריו יותר.

ועוד נראה דהא פשיטא דאי לאו דכתיב נמי לכל אשר יבטא האדם בשבועה הוה ילפינן מדכתיב לבטא בשפתי' סתמא דלעולם אינו חייב אלא א"כ הוציא בשפתיו ואפי' גמר בלבו סתם אינו חייב ולה"ק גמר בלבו סתם מניין ובתר הכי נמי קאמר גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מניין משום דאי לאו דכתיב לכל אשר יבטא האדם מסתבר למימר דצריך שיוציא בשפתיו בפירוש מדכתיב לבטא בשפתים וא"כ שמואל דלא מייתי אלא האי קרא דלבטא בשפתים לחודא ע"כ אפי' גמר בלבו סתם נמי קא' צריך שיוציא בשפתיו דהכי משמע הך קרא דלבטא בשפתים לחודא ולפי זה תנא דברייתא מפרש דבריו קצת ושמואל לא פירש דבריו כלל: דף כו מצוה שמושב עליה מהר סיני כתבו התוספות בשם ריב"א ז"ל דדוקא בלקיים המצות כגון לישב בסוכה או לאכול מצה מחייב רבי יהודה וטעמא כדאמר בנדרים מניין שנשבעין לקיים המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה והכי נמי מחייב עליה קרבן ולפי זה מה שהקשו התו' היכי עביד קל וחומר נמי איסור שאינו חל על איסור יוכיח לאו קושיא היא דדוקא איסור הוא דאינו חל על איסור מדכתיב ומתו בו כי יחללוהו אבל שבועה ודאי חיילה על שבועה היכא דנשבע לאכול מצה ולישב בסוכ' וכיון דאשכחן קרא דנשבעין לקיי' את המצוה ומצוה קעביד לזרוזי נפשיה וכיון דחיילא יליף רבי יהודה שפיר דמחייב עליה נמי קרבן מק"ו דכיון דמחייב קרבן אפילו על דבר שאינו מושבע עליו כו' מיהו קשה כיון דטעמא דנשבעין לקיים את המצוה כדי לזרוזי נפשיה הוא כדאיתא בפ"ק דנדרים א"כ אין לחלק בין מצות עשה לבין מצות לא תעשה דכי נשבע שלא יאכל נבלות לזרוזי נפשיה שיהא נזהר בה נמי מצוה קעביד וכ"כ בהדיא הרא"פ ז"ל בפ"ק דנדרים וז"ל וכ"ש היכא דרגיל למישתלי ועבר על אחת ממצות לא תעשה או מתרשל בקיום מצות עשה דשרי ליה למינדר ולאישתבועי להחמיר עליו וכ"כ הטור וש"ע סי' ר"ג וא"כ ר' יהודה בן בתירא מאי שנא נשבע שלא לאכול נבלה דפוטר ומ"ש בנשבע לישב בסוכה ולאכול מצה דמחייב מה נפשך אי נשבע לזרוזי נפשיה שלא לאכול נבלה נמי ליחייב ואי נשבע סתם ואין כוונתו לזרוזי כי נשבע לישב בסוכה נמי ליפטר דאין שבועה חלה על שבועה ושמא י"ל אורחא דמלתא נקט מצות עשה דקלה ורגילות הוא להתרשל בה עביד איניש דנשבע עליה לזרוזי נפשיה מצות לא תעשה דחמירא ואין אדם מתרשל בה לא עביד איניש להשתבע עליה לזרוזי נפשיה מיהו היכא דקא משתבע שלא לאכול נבלות לזרוזי כגון שקפץ עליו יצרו ועבר עליה וקמשתבע לזרוזי מחייב רבי יהודה וכי קא משתבע לישב בסוכה סתם ולא נתכוין לזרוזי נפשיה פוטר רבי יהודה: מה הטבה אינה בביטול מציה פירש"י ז"ל אלא בקיום מצוה כגון אוכל מצה בלילי פסח אף הרעה דלא אוכל שאינה בביטול מצוה אלא בקיום מצוה ותימה דא"כ אמאי נקט ביטול מצוה הוה ליה לפרש בהדיא ולמימר מה הטבה ישנה בקיום מצוה אף הרעה ישנה בקיום מצוה כדנקט בתר הכי מה הריגה אינה בקיום מצוה.

ועוד דלפירושו צריך לומר דהא דקאמר דבעינן הטבה דומיא דהרעה והרעה דומיא דהטבה אמאי קאמר דתרווייהו היקשא אי אפשר כיון דסתרי אהדדי וזה נראה דוחק דאין

הלשון משמע כן. ועוד דמשמע דש"ס קיימא לפרושי ברייתא וברייתא בהדיא קתני דתרוייהו מקשינן להו להדדי הרעה דומיא דהטבה והטבה דומיא דהרעה.

ועוד דקאמר הרעה גופה הטבה היא ופירש"י ז"ל ולמה ליה למיכתביה הא כתבה וקשה דהא איצטריך למיכתב תרוייהו משום מילי דרשות לאשמעי' דאיתנהו להרע ולהטיב. לכך נראה דפשטא דקרא דלהרע או להטיב ודאי במילי דגוף איירי כגון אוכל ולא אוכל ויליף תנא דבריית' מהיקשא דקרא דוקא במילי דרשות איירי כגון אוכל ככר זה או לא אוכל ככר זה ומפרש ש"ס לברייתא וקאמר וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה נמי איירי להרע דהיינו לא אוכל לאו בלא אוכל ככר זה דוקא איירי אלא ה"ה נמי בדבר מצוה הן בביטול מצוה כגון לא אוכל מצה בפסח הן בקיום מצוה כגון לא אוכל חמץ בפסח ולהטיב דהיינו אוכל לאו דוקא באוכל ככר זה אלא ה"ה נמי בדבר מצוה הן בביטול מצוה כגון אוכל חמץ בפסח הן בקיום מצוה כגון אוכל מצה בפסח ומשני לא ס"ד כו' דאקיש הרעה להטבה מה הטבה אינה בביטול מצוה דנהי דשייך הטבה בקיום מצוה מ"מ בביטול מצוה ליתא דאין זו הטבה כיון דגורם רעה לנפשו אף הרעה אינה בביטול מצוה וכיון דהרעה לאו בביטול מצוה איירי אי אמרינן דרעה בדבר מצוה נמי איירי לא מיתוקמא אלא בקיום מצוה וזה אי אפשר דא"כ הרעה גופא הטבה היא כיון דגורם טובה לנפשו ולא שייך לקרות' הרעה אלא ודאי בדבר הרשות דוקא איירי כגון לא אוכל ככר זה ואקיש נמי הטבה להרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה דכיון דגורם טובה לנפשו לא שייך לקרותה הרעה אף הטבה אינה בקיום מצוה וכיון דהטבה לאו בקיום מצוה איירי אי אמרת דבדבר מצוה נמי איירי לא מיתוקמא אלא בביטול מצוה וזה אי אפשר דאם כן הטבה גופא הרעה היא כיון דגורם רעה לנפשו ולא שייך לקרותה הטבה אלא ודאי בדבר הרשות דוקא איירי כגון אוכל ככר זה.

וברייתא נמי ה"ק יכול נשבע להרע לבטל את המצוה כגון לא אוכל חמץ ולא ביטל יהא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות שאינה בביטול מצוה אף הרעה כו' יכול נשבע להטיב לקיים את המצוה כגון אוכל מצה ולא קיים יהא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הרעה רשות שאינה בקיום מצוה אף הטבה רשות ופריך אי הכי דלא מיקרי הרעה כי אית ביה צד הטבה ולא מיקרי הטבה כי אית ביה צד הרעה אם כן בדבר הרשות נמי לא משכחת לה דכי אקיש הרעה להטבה מה הטבה דאוכל בדבר שאינו רע לגופו דדבר הקשה לגוף לאו הטבה היא כיון דאית ביה נמי צד הרעה ונימא אף הרעה דלא אוכל בדבר הקשה לגוף קאמר כדפירש"י ז"ל א"כ הרעה זו הטבה היא ולא היה ליה לקרותה הרעה כיון דאית ביה צד הטבה: אלא מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים וכו' תימה דהא ברייתא בהדיא קתני דיליף לה מהיקשא דמקשינן הרעה להטבה מה הטבה רשות כו' והטבה להרעה מה הרעה רשות כו': אפילו תימה רבי יאשיה דסבר לה כר"ע תימה אכתי תיקשי לרבי יאשיה דאיצטריך ליה או לחלק הטבת אחרים דמחייב מנא ליה: חיובא הוא דליכא הא שבועה איכא כתבו התוספות דדייק מדקתני אינו חייב אלא אחת כדדייק בנדרים אף על גב דלעיל בפירקין נקט נמי כי האי לישנא דתנן שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת והתם לא שייך למידק כה"ג מ"מ דייק הכא שפיר דכיון דאיכא למיטעי הכא לא הוה ליה למיתני הך ליש"א: דף כז ואי לא חשיב לאיתשולי עליה כתבו התוספות דנראה אם לא שייר אלא פחות מכזית חייב עליה אע"ג

דאמר שלא אוכלנה דאין דעתו שלא ישייר פחות מכזית ומייתי ראייה דאי מיפטר עד שיאכל גם אותו פחות מכזית א"כ אמאי לא חשיב לאיתשולי עליה מ"ש משבועה שלא אוכל כל שהו וכו' וקשה דא"כ מאי איצטריך לאיתשולי עליה הא מעיקרא לא היה נשבע מפחות מכזית וכיון דלא קא משתבע עליה אין צריך שאלה וליכא למימר כיון דכבר עבר על שבועתו אי הוה חשיב לאיתשולי עליה היה נשאל עליה ולא עבר למפרע כדאמר באוקימתא קמייתא מגו דמהניא שאלה כו' דהא משמע דהשתא הדר ביה מסברא קמייתא ולא אמרינן מגו דמהניא שאלה וכו'.

ועוד תימה לאוקימתא דמוקי לה דאמר שלא אוכל ומגו דמהניא ליה כו' תיקשי נמי מאי איריא כזית אפי' כל שהוא נמי ואי משום דכזית חשיב לאיתשולי עליה כדאמר הכא א"כ אמאי לא מפרש לה ש"ס הכי מעיקרא אלא ודאי צ"ל דלאוקימת' קמייתא ניחא דכיון דאמר לא אוכל חלה השבועה על כל כזית וכ"ת שבה שבה דאיןאכילה בפחות מכזית הלכך אם שייר כזית כיון דחלה עליו שבועה שייר ביה נמי שאלה ואמרי' שפי' מגו דמהניא שאלה וכו' אבל שייר פחות מכזית כיון דלא חלה שבועה עליו לא שייר ביה שאלה וליכא למימר מגו וא"כ לאוקימתא בתרייתא דאמר שלא אוכלנה נמי אמאי לא קאמר הכי דכי שייר כזית כיון דחלה עליו שבועה שלא אוכלנה שייר ביה שאלה וכי לא שייר כזית כיון דלא חלה עליו שבועה מעיקרא דאין דעתו שלא ישייר פחות מכזית כמ"ש התוס' ועוד דאין אכילה בבציר מכזית לכך לא שייר ביה שאלה.

לכך נראה דכל האומר שבועה שלא אוכלנה דעתו שלא ישייר כלום אפילו פחות מכזית והתוס' דמייתי ראייה מן הפירורים הנושרים לאו ראייה היא דמידי דאורחא שאני דדרך להיות פירורים נושרים בשעת אכילה שלא מדעת ואדעתא דפירורים ודאי לא קא משתבע אבל חתיכה בציר מכזית דלאו אורחיה ליפול דעתיה עלויה להכי כי משייר פחות מכזית מדעתו הוי שיור ופטור.

ומ"ש התוס' דאם כן אמאי קאמר דלא חשיב לאיתשולי עליה מ"ש משבועה שלא אוכל כל שהוא דהתם פשיטא שיכול לישאל נמי לאו ראייה היא דשאני התם דחשובי אחשביה לההוא כל שהוא לחודיה כמות שהוא כיון דנשבע עליו לחוד ולהכי מצי נמי למישאל עליו אבל הכא לא אחשביה לההוא פחות מכזית לחודיה דלא נשבע עליו אלא בכלל כל הככר כולו דשלא אוכלנה אכל הככר כולו דוקא קאי ואם לא אכל אלא ההוא פורתא לחודא לא קא מחייב אא"כ אכל נמי שאר כל הככר לכך לא חשיב בציר מכזית לאיתשולי עליה כיון דלאו עליה לחוד הוה קא משתבע דכי היכי דלא הוה משתבע אשאר כל הככר הכי נמי לא הוה קא משתבע אההוא פורתא לחודא.

ולכך קאמר אי שייר כזית חשיב לאיתשולי כו'. ובש"ע טור י"ד סימן רל"ח כתב שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה ומ"מ אם שייר ממנו פחות מכזית חייב כאלו אכלו כולו והיינו כמ"ש התוס' ומה שכתבתי נראה לי: דף כט אמר על העמוד של אבן שהוא של זה נראה דכולהו הנך דמתני' איצטריך למיתני אמר על העמוד של אבן כו' אשמעינן דאף ע"ג דהעמוד מצוייר והרי הוא כעין של זהב אפ"ה כיון שניכר לשלשה בני אדם ליכא למימר דטעה והוי שבועת שוא ולכך נקט עלה ע' וד של אבן ולא קתני אמר על אבן שהוא זהב משום דאורחא הוא לצייר את העמוד כדפי' לעיל.

וכן על האיש שהוא אשה וכו' איירי נמי בכי האי גונא שפניו דומין לפני אשה וכן איפכא אפ"ה כיון דניכרין לשלשה בני אדם הוי שבועת שוא. ובנשבע על דבר שאי אפשר נמי אשמעינן דאף על גב דחזא ציפורא רבא ואיכא למימר דאסיק שמיה גמלא כדאמר בש"ס.

וכן בנחש אע"ג דראה נחש משונה משאר נחשים שהיה טרוף מאוד קרוב לגבו כמ"ש התוספות א"ה כיון דאי אפשר להיות גבו טרוף הוי שבועת שוא. וכן בשבועה שלא נעידך אשמעינן דאף על גב דאין כוונתן לבטל את המצוה אלא שאין רוצין להעיד לו מחמת שנאה וכיוצא בו אפ"ה כיון דלא אפשר שלא תתבטל המצוה בכך הוי שבועת שוא.

והשתא ניחא הא דקתני מתניתין הך מילתא דשבועה שלא נעידך גבי דבר שאי אפשר ולא קתני לה בתר הכי גבי נשבע לבטל את המצוה אלא משום דנשבע לבטל את המצוה איירי שנתכוין לבטל את המצוה והיינו דקתני נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה ושלא לטול לולב וכו' אתי לאשמעינן דלא הוי שבועת שוא אלא בכי האי גונא שנשבע לבטל המצוה לאפוקי נשבע שלא לישב בצל דכיון דאין כוונתו לבטל המצוה חיילה השבועה איידי דחיילה אשאר ימים ואסור לישב בסוכה וכן נשבע שלא לאכול מצה סתם אסור לאכול מצה בליל פסח דלא הוי נשבע לבטל את המצוה אא"כ אמר שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח: תני שבועה שראיתי בפרק ארבע נדרים דקתני נדרי הבאי מותרין שבועות הבאי אסורין ומוקי לה אביי נמי באומר שבועה שראיתי פריך א"ה מאי למימרא משום דהתם דינא אשמעינן דשבועת הבאי אסורין לכך פריך שפיר דכיון דלא אפשר הוא פשיטא אבל מתני' דהכא לאו דינא אתי לאשמעינן אלא פירושא קמפרש איזהו שבועת שוא האמור בתורה לכך לא מצי פריך הכי וא"ת לרבא דמוקי מתני' באומר יאסרו כל פירות עלי אם לא ראיתי כו' אמאי נקט לה בכה"ג ולא קתני שנשבע בהדיא שבועה שראיתי גמל פורח וכו' וי"ל איידי דנקט במתני' דפרק ארבע נדרים קונם אם לא ראיתי דלא מצי למנקט התם בענין אחר תני נמי הכא אם לא ראיתי.

ונראה דלהכי בסמוך כי משני ש"ס לכשגבו טריף לא פריך וליתני טרוף כדפריך התם ולישני נמי דנפקא מינה למקח וממכר ועוד דלכאורה נראה דהכא לא מצי לשנויי הכי דא"כ מאי קמ"ל תנינא חדא זימנא אלא ל דאידי דנקט בנדרים כקורת בית הבד תני נמי הכא כקורת בית הבד: באומר יאסרו עלי כל פירות שבעולם כתבו התוספות דטעמא דנדרי הבאי מותרין לפי שאין דעתו לומר ממש כקורת בית הבד אלא להחזיק ולאמת דבריו וגבי שבועה החמירו ותימה דרישא דמתניתין דקתני איזהו שבועת שוא וסיפא דמתני' נמי קתני זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות וכו' משמע דאשבועת שוא הכתוב בתורה קאי וקתני אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד משמע דשבועת הבאי אסור מדאורייתא: בשהשביע משה את ישראל כתבו התוס' ק"ק מה היתה מועלת השבועה כמו שהיה ירא שיעבדו עובדי כוכבים כמו כן י"ל דאף ע"ג דקבלו ישראל את התורה ואמרו נעשה ונשמע כיון דלא הוה אלא דיבור בעלמא הווי מצו למיהדר בהו ואם לא היו מקיימין את המצות לא היו ראויין לעונש לכך השביען ע"כ דאז אין יכולין לחזור

בהן ואם לא יקיימו המצות יענשו: מצות ציצית כתבו התוספות הא דשבק עובדי כוכבים ומזלות וכו' משום דבלשון בני אדם וכו'.

ועוד נראה דאתי לשנויי נמי דלא תיקשי ולימא להו קיימו כל התורה וכל המצוק אבל השתא ניחא דה"א עכו"ם ומצות ציצית וכה"ג אית' בנדרים דפריך ש"ס ולשבע יתהון דמקיימתון תורה ומצות ומשני תורה משמע תורת המנחה ומצות משמע מצות המלך: דוקיא דמתניתין המ"ל דלא תימא מתני' לא זו אף זו קתני לא זו מאי עצמו אלא אפי' מפי אחרים דומיא דבאנשים ונשים בקרובים וברחוקים וכו' ואמר אמן דקתני אורחא דמלתא נקט וה"ה אם לא אמר אמן נמי חייב קמ"ל מדלא קתני להו מפי עצמו ומפי אחרים גבי הדדי כדקתני באנשים ובנשים וכו' ש"מ דדוקא קתני למידק מיניה מפי עצמו חייב אבל מפי אחרים פטור והא דאמר אמן וכו': שבועת העדות פרק רביעי דף ל' מצוה לבעלי דינין שיעמדו ואם רצו להושיב שניהן אין מושיבין דועמדו דקרא דוקא הוא דקפיד רחמנא אעמידה וגזירת הכתוב היא ורבי יהודה סבר דועמדו לאו דוקא דלא אתי אלא לאפוקי שלא יהא אחד כו' דבעינן להשוות שני בעלי דינין שלא יסתתמו טענותיו ולכך בעינן נמי שלא יהא א' מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך והיינו דסיים רבי יהודה בדבריו אחד מדבר כל צרכו וכו': דכתיב ועמדו שני האנשים מדסמך ועמדו לשני אנשים ולא כתב ושני אנשים אשר להם הריב יעמדו כמו שכת' התוספות אף על גב דועמדו ע"כ אאשר להם הריב נמי קאי מ"מ מדלא סמכו לאשר להם הריב מסתבר למימר דלא קפיד רחמנא בבעלי דינין שיעמדו דוקא דה"ה נמי אם שניהן יושבין אלא שלא יהא אחד יושב וכו' אבל בעדים דסמך להו עמידה ודאי בעינן בהו קרא כדכתיב שיעמדו דוקא.

והשתא ניחא דיליף לה מדסמך ועמדו לשני אנשים ולא קאמר דעדים דברי הכל בעמידה משום דלא שייך בהו טעם דשמא יסתתמו טענותיו דרבי יהודה לא קאמר הך סברא אלא משום דסמך קרא עמידה לשני אנשים ולא סמכיה לבעלי דינין: בא ואפרח עלי בר אוזא ושדי עלוואי ומיקום פ' והיתה עומדת עד שגמרה כל טענותיה שהעומד מפני ת"ח צריך לעמוד עד שיעבור מכנגד פניו והיינו דפריך והאמר מר מחלוקת בשעת משא ומתן כו' וכיון דבשעת גמר דין ע"כ הוצרך לישב א"כ ההיא שעתא לא חלק לה כבודה כיון דבעלי דינין בעמידה ומשני דיתיב כמאן דשרי מסאני כו': האי צורבא מרבנן דידע בסהדותא כו' לא ליזיל לכאורה משמע דאסור לו למיזל אפילו רוצה למחול על כבודו ולעשות לפנים משורת הדין וכן משמע קצת מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק קמא מהלכות עדות הואיל ואין כבודו שילך לפניהם עשה של כבוד תורה עדיף ויש לו להמנע.

אבל אין נראה לפרש כן דודאי אם רוצה למחול על כבודו שפיר דמי ולא ליזיל דנקט ש"ם היינו דלא בעי למיזל ולהכי כתב הרמב"ם ויש לו להמנע ולא כתב וצריך להמנע וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהדיא גבי אבידה בפ' י"א מהלכות גזילה וז"ל ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין מחזיר האבדה בכל מקום ואף על פי שאינה לפי כבודו ופשיטא שאין לחלק בין אבידה לעדות דמאי שנא ואפילו לדעת הרא"ש ז"ל דפליג על דברי הרמב"ם שכתב בפרק אלו מציאות דכיון שפטרה תורה את הזקן שאין לו לזלזל בכבודו איסור הוא לגביה דידיה שמזלזל בכבוד התורה במקום שאינו חייב י"ל דהשתבע

אבדה שאני דאם רוצה לעשות לפני משורת הדין אפשר לו לוותר ממונו כמו שעשה רבי ישמעאל בר יוסי וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בעצמו שם אבל גבי עדות לא שייך למימר הכי שיוותר ממון רב לכך אם הוא רוצה לעשות לפני משורת הדין למחול על כבודו שפיר דמי: דף לא ורואה זכות לפני וחוב לעשיר ה"ה איפכא ואורחא דמלתא נקט שכל אדם נושא פנים לעשיר ואינו רוצה לגלות חובתו שמא ירדפהו: אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה כו' נראה דדוקא בכי האי גונא שזה לבוש סמרטוטין וזה לבוש בגד חשוב כל כך עד שהוא שוה מאה מנה דכיון דשל זה פחותין מאוד ושל זה יקרין מאוד יש לחוש שמא ישא לו פנים בשביל בגדיו היקרין כל כך אבל אם של זה חשובין ושל זה אינן חשובין לית לן בה דבשביל דבגדיו של זה חשובין יותר משל חבריו לא ישא לו פנים.

ולכך אין נוהגין האידנא לומר לבעל דין לבוש כמותו או הלבישו כמותך לפי שאין אנחנו רגילין לילך באיצטלית בת מאה מנה. ובש"ע סי' י"ז כתב ואם היה אחד מהן מלובש בבגדים יקרים והשני מלובש בבגדים בזויים אומרים למכובד וכו' וצריך לומר דבגדים יקרים היינו דוקא בגדים יקרים הרבה כאיצטלית בת מאה מנה: שלא אתחייב לו שבועה ממקום אחר ולא יגלגל כו' כתבו התוס' כגון שאין לו כדי לפרוע כו' ולדעת הרמ"ה שכתב הטור סי' ע"ה דמי שנתחייב שבועה מן התורה וזה גילגל עליו שבועה ממקום אחר והשיב על הגלגול איני יודע דה"ל מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם איכא למימר דלהכי ירא מן הגלגול טפי משבועה זאת דאיירי שאינו יודע על הגלגול ואם יתחייב לו שבועה יהיה מוכרח לשלם: שילח ביד עבדו וכו' הרי אלו פטורין אע"ג דבכל התורה כולה קיימא לן שלוחו של אדם כמותו שאני הכא דגלי קרא מדכתיב אם לוא יגיד בוי"ו כדאמר לקמן וא"ת מתני' בהדיא קתני דלא אמרינן בשבועת העדות שלוחו של אדם כמותו וא"כ אמאי כתב הרמב"ם ז"ל בפט"ו מה"ש אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו וישבעו אחר תביעת בעל דין עצמו או שלוחו וי' דהרמב"ם ז"ל איירי בבא בהרשאה דעדיף משלוחו כדאמר לקמן בהדיא אמר שמואל בבא בהרשאה ואף על גב דסתם דבריו י"ל שסמך עצמו על מ"ש בפ"ד מה"ש גבי שבועת הפקדון וז"ל אחד הנשבע לבעל הממון עצמו או לשלוחו הבא בהרשאתו ששלוחו של אדם כמותו.

ובכסף משנה כתב עליו שם בפרק ז' מה"ש וז"ל נראה דיליף לה מדגרסינן בפ"ש העדות ת"ר שילח ביד עבדו או שא"ל הנתבע משביע אני כו' יכול יהו חייבין ת"ל אם יגיד מנלן אמר רבי אלעזר א לוא יגידאם לו לא יגיד ונשא עונו הא לאחר לא יגיד פטור משמע דשבועת הפקדון דלא כתיב אם לא יגיד חייב כדקיימא לן בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו עכ"ל ודבריו תמוהים מאוד חדא דהא בפ"ו בבא בהרשאה איירי כמו שכתב שם הרמב"ם ז"ל בהדיא ובבא בהרשאה ש"ס ערוך הוא דבשבועת העדות נמי אמרינן שלוחו של אדם כמותו כדאמר שמואל לקמן בבא בהרשאה ועוד היאך לא ראה לפניו דהא בפרק תשיעי מה"ש כתב הרמב"ם ז"ל בהדיא דבשבועות העדות נמי אמרינן דשלוחו של אדם הוי כמותו: דף לב אמר אין לא אמר לא מדלא קתני שבועת העדות כיצד היה רץ אחר שנים וא"ל שבועה כו' דהוה רבותא טפי ולעיל דמשני דס"ד אמינא כיון דרץ אחריהן כמאן דא"ל דמי אין להקשות אמאי קתני עד שישמעו מפי התובע ולא קתני רץ אחריהן משום דאיצטרך למיתני הכי דומיא דרישא דקתני או שאמר להן

הנתבע כו' דאתי לאשמעינן דפטורין אע"ג ששמעו מפיו לכך קתני נמי עד שישמעו מפי התובע: האי מאי אי אמרת בשלמא כו' נראה דס"ד דהא דמשני אמר לאו דוקא וכו' הכי פי' אי לאו דשמואל ה"א דאמר לאו דוקא אלא ה"ה רץ אחריהן והא דלא קתני רץ אחריהן דהוה רבותא ספי ה"א דלאו קושיא היא לא תימא הכי דלאו קושיא היא גבי פקדון דקתני שבועת הפקדון וכו' והתם פ"כ צ"ל דלאו דוקא קתני ולא קושיא היא הכי נמי וכו' ולכך פריך האי מאי כו' פי' דלמא לעולם אימא לך דקושיא מעלייתא היא והיא הנותנת דאמר דהכא דוקא דאל"ה אמר אחר ל"ל ומשני דלמא אורחא דמילתא דאי לאו הא דשמואל ה"א דאמר לאו דוקא והא דלא קתני רץ אחריהן משום דאורחא דמלתא קתני קמ"ל שמואל דאמר דוקא: תניא כוותיה דשמואל וא"ת מאי איצטריך ש"ס לאתויי ראייה למילחיה דשמואל כיון דליכא מאן דפליג עליה ואדרבא מתניתין דהכא ודלקמן משמע נמי כוותיה כדפריך מנייהו תנינא.

וי"ל דהשתא דמייתי ש"ס מתניתין דשבועת הפקדון דקתני אמר לו תן לי פקדון כו' ואמר דהתם ע"כ לאו דוקא הוא מדכתיב וכחש בעמיתו א"כ מסתמא אמר דשבועת העדות נמי לאו דוקא הוא דומיא דאמר דשבועת הפקדון דדוחק לחלק ביניהו וא"כ קשיא עליה דשמואל דאית ליה דאמר דהכא דוקא הוא לכך מייתי לה ברייתא דמחלק בהדיא בין אמר דשבועת העדות לבין אמר דשבועת הפקדון דשבועת העדות קתני בא אחריהן פטורין ובשבועת הפקדון קתני חייבים: ואי ס"ד בב"ד מי מחייב כתבו התוספות תימא דלמא קרא כי אתי לשבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין כו' י"ל דאחת נמשמעה קול אלה דכתיב ברישא דקרא קאי דאתי לאשמעינן שאם שמעה קול אלה חמשה פעמים חייב אכל אחת ואחת אבל חטין ושעורין וכוסמין לא כתיבי ברישא דקרא ולא איירי מנייהו מידי הלכך סיפ' דקרא דלאחת לא קאי עלייהו וטעמא דשבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין דחייבין על כל אחת ואחת אע"ג דלא הזכיר לשון שבועה אלא חד זימנא משום דסברא היא כיון דלא אמרו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות סתמא והזכירו חטין ושעורין וכוסמין דעתייהו למיחל שבועה אכל חד וחד באפיה נפשיה ו כיון דכל חד מין אחד הוא הוה להו כאלו נשבעין שלשה שבועות על שלשה דברים ולא איצטריך קרא להכי אבל כשהשביעו עליהן חמשה פעמים על דבר אחד אי ל ו קרא דלאחת ה"א דאין חייבין אלא אחת דאין שבועה חלה על שבועה.

והשתא ניחא דבריש פרק שבועת הפקדון קתני ר' אליעזר אומר עד שיאמר שבועה באחרונה ר"ש אומר עד. שיאמר שבועה לכל א' וא' ופליגי את"ק אע"ג דאינהו נמי דרשי קרא דלאחת מדלא פליגי אהא דקתני התם בריש' השביע עליו חמשה פעמים כו' חייב על כל אחת ואח אלא צ"ל דלא שייך למידר' קרא דלאחת אלא אשבועה דכתיב ברישא דקרא ואשמעי' שאם השביע עליו חמשה פעמים וכו' ואע"ג דלאחת גבי שבועת העדות כתיב שבועת הפקדון ילפי' לה משבועת העדות כדאמר לקמן: הכל מודים בעד טומאה כתבו התוספות ואין העד יכול לומר בלא עדותי וכו' דהרבה פעמים זכות תולה.

ועוד נראה דזימנין אין הבעל רוצה להשקותה כדי שלא תמו' דניח' ליה שתחיה ולא בא אלא לגרש' ולהפסיד כתובת': כגון שכפרו שניהן וחזר אחד מהן והודה כו' ואתי

לאשמעי' שהשני פטור והא דלא משני כגון שהודו שניהן וחזר אחד מהן וכפר תוך כדי דיבור דהוה ניחא טפי דהוה אתי לאשמעינן חיובא דכופר משום דהודו שניהן לא נזכר במתני' אבל השתא ניחא דכפר אחד והודה אחד אכפרו שניהן דרישא קאי וה"ק כפרו שניהן אם כפרו כאחד שניהן חייבין ואם בזא"ז הראשון חייב והשני פטור ואם חזר אחד מהן והודה והשני עומד בכפירתו הכופר חייב: אבל כפירה והודאה אימא לא כתבו התוספות קצת תימה דכפירה והודאה נמי מרישא שמעינן לה דטעמא כשכפר תוך כדי דיבור אף שני חייב משום דראשון נמי יכול לחזור עדיין ולהודות וכו' י"ל דאי לאו סיפא ה"א דטעמא דרישא כשכפר תוך כדי דיבור אף שני חייב לאו משום דראשון יכול לחזור עדיין אלא משום דכיון שכפר שני תוך כדי דיבורו של ראשון ה"ל כאלו כפרו שניהן בבת אחת בצמצום וכי הדדי נינהו ולכך שניהן חייבין וכמ"ש התו' לעיל: דף לג כגון שהיתה שנייה בשעת כפירה ראשונה קרובין בנשותיהן פירש"י ז"ל שנשא שתי אחיות ואינן כשרין לעדות אחד וכו' ודבריו תמוהים דכיון דחד מנייהו כשר להעיד בעדות זו א"כ תיקשי ליה לרבי יוחנן דמפרש לה מתני' דקתני כפרו שניהן כאחד שניהם חייבין בכפרו זה אחר זה תוך כדי דיבור ראשון אמאי חייב לימא אנא לא קעבידנא מידי בכפירתי כיון דאכתי הוה פש ליה שני עדים כשרים להעיד דהיינו עד שני מכת ראשונה כי הייתי סבור שלא יכפור עדותו וחד מעידי כת שניה.

ועוד תימה לפירושו דא"כ אמאי נקט ש"ס ונשותיהן גוססות משמע דתרווייהו גוססות והא בחדא נמי סגי ליה דכשמתה חדא מנייהו שניהן כשרין בעדות אחד מהו דתימא רוב גוססין למיתה וכו'. לכך נראה לפרש דהא דקאמר כגון שהיתה שנייה בשעת כפירת ראשונה קרובין בנשותיהן לאו שהן קרובין זה לזה בנשותיהן קאמר אלא שהן קרובין זה לזה בנשותיהן לתובע או לנתבע קאמר שניהן של שנייה קרובות הן לתובע או לנתבע ולכך בעליהן פסולין להעיד לו ואפילו כי מתה חדא מנייהו אכתי איך פסול להעיד לו ולהכי איצטריך למימר דתרווייהו גוססות וכיון דהשתא מיהא לא שכיב אתי שפיר דכת ראשונה שניהן חייבין דכי כפר ראשון לא פש ליה אלא חד סהדא דכת שניה פסולין להעיד לו נמצא שהפסיד בכפירתו לכך ראשון נמי חייב וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י מה"ש וז"ל היתה הכת הב' קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן והרי הן גוססות אף הראשונה חייבת: בחצי נזק צרורות ותשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה משום קרנא כו' תימה והא פשטא דמתני' לא משמע הכי וא"כ אמאי דחיק נפשיה לאוקמי מתני' בדוחקא וקמיבעיא ליה משביע עדי קנס מהו לוקמא כפשוטה ולא תיבעי מידי וי"ל מדנקט מתני' חצי נזק תשלומי כפל תשלומי ד' וה' ואונס מפתה דכולהו איכא לאוקמי במידי דלית ביה קנס ולא קתני מוציא שם רע ול' של עבד דליכא לאוקמי אלא משום קנס לכך מספקא ליה משביע עדי קנס מהו א"נ כיון דר"ע ור' יוסי הגלילי אית להו משביע עדי קנס פטור כדאמרי לקמן וקיימא לן הלכה כר"ע מחבירו ניחא ליה לאוקמי סתם מתני' דהכא כוותיה אפי' בדוחקא ולהכי קמיבעיא ליה: מאי קמ"ל כולהו ממונא נינהו פי' אא"ב משביע עדי קנס חייב ומשום קנסא נקט להו שפיר דרישא אשמעינן אע"ג דכולהו קנסי נינהו ואית בהו צד כל דהו דלאו ממון דאלו הוה מודה הוה מיפטר אפ"ה חייב וסיפא נמי אשמעינן הכי דאע"ג דאית בהו צד כל דהו דלאו ממון דהכני בני וחבל בי חברי כו' בי"ה קרובין הן לצד מיתה אפ"ה חייב אא"א דכולהו ממונא נינהו

מאי קמ"ל וליכא למימר דסיפא מיהא אשמעינן דאע"ג דאית בהו צד כל דהו דלאו ממון חייב דכיון דבין רישא בין סיפא בחד בבא קתני להו משמע דתרוייהו חד גוונא אתי לאשמעי' ומשני דודאי רישא וסיפא חד גוונא אשמעינן ורישא חדא קמ"ל וסיפא חדא קמ"ל רישא אשמעינן דחצי נזק צרורות ממונא הוא לאפוקי חצי נזק דעלמא וסיפא נמי אשמעינן דשהדליק את גדישו בי"ה ממונא הוא לאפוקי מדרבי נחוניא בן הקנה: שאנס איש פלוני את בתו כו' פירש"י ז"ל בלשון ראשון דאת בתו של פלוני קאמר וטעמא דפטורין דבעינן שישמעו מפי התובע ולא משמע כן אלא משמע דטעמא דפטורין משום דכפירת ממון בעינן דומיא דשאר כולהו מילי דנקט להו מתני' דטעמא דכולהו משום דלאו כפירת ממון הוא.

ודוחק נמי לפ' דאת בתו דקתני איש פלוני דלעיל קאי. לכך נראה כלשון שני וכמ"ש התוס' דאיירי שנתארסה ונתגרשה וכ"כ הרמב"ם ז"ל.

וא"ת א"כ אמאי איצטריך למיתני שאנס איש פלוני את בתו דפטור משום דלא הוי כפירת ממון תיפוק ליה דבעי' שישמעו מפי התובע ואפי' הוי כפירת ממון נמי פטור וליכא לאוקמי נמי בבא בהרשאה דכיון דלא מטא לידה לא מני למיכתב הרשאה עלויה. ועוד אי בבא בהרשאה איירי אם כן ייתורא דרישא דקתני שאיש פלוני כהן שאיש פלוני לוי למה לי לאשמעי' דבבא בהרשא חייבין הא מסיפא שמעינן לה ונראה דאע"ג דהא דקתני שאנס איש פלוני את בתו כו' דפטור משום דלאו כפירת ממון הוא משנה דלא צריכא היא כיון דבלאו ה"נ פטור משום דבעינן שישמעו מפי התובע אפ"ה איידי דתני לעיל שאנס איש פלוני את בתו וכו' הרי אלו פטורין דאורחא דתנא היא למיתני דבר והיפוכו אע"ג דלא איצטריך.

והשתא ניחא הא דנקט מתני' כל הנך מילי דמעיקרא קתני שאני כהן לאשמעי' דכל דליה ביה כפירת ממון דפטורין והדר תני שאיש פלוני כהן כו' לאשמעינן דיוקא הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבין בבא בהרשאה דלגופיה לא איצטריך דכיון דקתני שאני כהן פטור כ"ש שאיש פלוני כהן דפטור דאיכא תרתי לריעותא והדר תני שאנס איש פלוני כו' ושחבל בי בני ושחבל בי חברי כו' לאשמעינן דאע"ג דאית בהו צד ממון הרי אלו פטורין ונקט לכולהו איידי דנקט להו לעיל: דף לד אדרבא מביטוי הוה ליה למילף שכן חטאת מחטאת אברייתא גופא אדר' שמעון דיליף נמי תחטא מתחטא לא מצי פריך הכי דר' שמעון ס"ל דג"ש ממש היא דהכי גמיר ליה מרביה וכן משמע מדנקט ר' שמעון בהדיא תחטא תחטא לג"ש ואגזירה שוה לא פרכינן מידי אבל הא דקאמר הכא מסתברא מפקדון הוה ליה למילף שכן תחטא מתחטא לאו מג"ש קאמר דא"כ מאי איצטריך ליה לר' אליעזר למימר נאמר כאן או אין וכו' אלא ודאי ר"א לא גמר ליה הך ג"ש ולא יליף אלא במה מצינו משום דדמיין להדדי במילי טובא ולהכי נקט לישנא דמסתברא מפקדון הוה ליה למילף דלא הוי אלא סברא בעלמא: תבעיה וכפריה ועבריה כתבו התוס' אית דלא גרסי ועבריה משום דשבועת ביטוי איתא לשעבר כו' י"ל דשפיר גרסי ליה וה"ק ועבריה שבועת העדות ופקדון תרוייהו ליתנהו אלא לשעבר אבל ביטוי איתא נמי להבא: לימא רבי יוסי הגלילי לית ליה דר' אחא אע"ג דבידיעה גמורה בלא ראייה עדותן מתקיימת אפילו לרבנן בדיני ממונות וכיון דאית להו בדיני ממונות אית להו נמי בדיני

נפשות אפילו הכי כרבנן אתי שפיר דבדיני נפשות לא משכחת לה ידיעה גמורה בלא ראייה דאם הודה מעצמו לפני עדים ואמר הרגתי את פלוני לא מהימן דאין אדם משימ עצמו רשע אלא אית ליה הא דרבי אחא דדאין מחייב בדיני ממונות בדדמי אע"ג דליכא ידיעה גמורה א"כ בדיני נפשות נמי משכחת לה ידיעה בדדמי בלא ראייה כההיא דשמעון בן שטח וא"כ מנא ליה לרבי יוסי הגלילי דבתביעת ממון דוקא איירי: ונמצא גמל הרוג בצדו מדלא נקט ונמצא גמל הרוג ביניהם משמע דדוקא בעינן שימצא גמל הרוג בצד גמל האוחר דהוה ליה אומדנא דמוכח חדא דחזקתו לבעוט ולהרוג ועוד דכיון דנמצא בצידו מסתמא איהו הרגו אבל נמצא ביניהם לא אמרינן בידוע שזה הרגו והשת' הוי אך אומדנ' דומיא דהא דשמעון בן שטח דהוי נמי אומדנא דמוכח: אמר ליה המנונא את עול תא וא"ת אמאי א"ל המנונא את ולא אמר ליה רב המנונא את ושמא משם דרב יהודה רביה הוה ותו מאי איצטריך למימר ליה הכי וכי עד השתא לא הוה ידע דרב המנונא הוא וי"ל דה"ק ליה חם נונא את פי' דג חם לכך עול תא כדאיתא בפ"ק דקידושין דבעו מיניה מדר' המנונא עבד שסרסו רבו בבצים מהו לא הוה בידיה אמרו לו מה שמך אמר המנונא אמרו לו לאו המנונא אלא קרנונא וכתבו התוס' שם בשם ר"ח פי' אתה אומר המנונא היינו חם נונא דג חם ואינו כן אלא קרנונא דג שהוא קר והכא כיון דהשיב לו שפר לכך קא"ל חמנונא את פי' דג חם ולכך עולמתא: מאן תנא שביעת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה ר' שמעון היא כתבו התוס' תימה כיון דר' שמעון גמר ג"ש מנא ליה לרבא הא דקאמר מאן תנא כו' הא אין ג"ש למחצה ואפי' היתה קבלה כו' ושמא קסבר דמעילה מעילה ג"ש היא ודבריהם תמוהים מדקאמר בסמוך דלמא מזיד כשווג פריך דגמר לה מעילה ג"ש ואי מעילה ממעילה ג"ש היא אפי' בלא נפישן נמי הוה ליה למימר דגמר לה ממעילה משום דג"ש היא ולא איצטריך לה למילתא אחריתי אלא להך מילתא אלמא דאפי' בתר דקמה ליה ג"ש דתחטא תחטא ס"ל לרבא דאי לאו דהנך נפישין לא הוה גמרינן לה ממעילה דמעילה מעילה לאו ג"ש היא ועוד דלעיל קאמר אדרבא מעדות הוה ליה למילף שכן תחטא מתחטא וע"כ לאו מג"ש דתחטא קאמר דהא אכתי לא קמה ליה ג"ש אלא במה מצינו קאמר כיון דדמיין להדדי ואי אמרת דמעילה מעילה ג"ש היא מאי קאמר הא לא שייך למילף במה מצינו ממקום אחר כיון דאיכא ג"ש.

ואפ' אם נפרש דמג"ש דתחטא תחטא קאמר מ"מ קשה מאי פריך דלמא ס"ל לר' שמעון דמעילה מעילה ג"ש היא וליכא לאוקמא אלא להך מילתא לאפוקי ג"ש דתחטא איכא לאוקמי למילתא אחריתי דמה פקדון ממון וכו'. לכ"נ דמעילה מעילה פשיטא דלאו ג"ש היא ומה שהקשו התו' מאי טעמיה דר' שמעון הא אין ג"ש למחצה י"ל דלא אמרי' אין ג"ש למחצה אלא היכא דליכא סברא כנגדה אבל היכא דמסתבר טפי למימר ממקום אחר כי הכא דמסתבר טפי למילף ממעילה כיון דהנך נפישן לא ילפינן מג"ש אלא חד מלתא דמה להלן ממון וכו' והדר ילפינן ממעילה כיון דמסתבר חבר טפי.

וכה"ג צ"ל למ"ד דון מינה ואוקי באתרא ולא אמרינן דון מינה ומינה דהא אין ג"ש למחצה אלא כיון דמסתבר טפי למילף מאתריה לא חיישינן להא דאין ג"ש למחצה. וכ"כ רבינו שמשון בספר כריתות דהיכא דאיכא רבא אמרי' יש ג"ש למחצה ומייתי ראייה מפ"ק דקדושין דקאר"נ בר יצחק לעולם יליף שכיר ואיצטריך ס"ד אמרנא מוכר עצמו דלא עבד איסורא כו' אלמא דאיצטריך קרא במכרוהו בית דין שהיובל

מוציאו אע"ג דמג"ש דשכיר שכיר מצי למילף דאין ג"ש למחצה אי לאו משים סברא דעבד איסורא דמסברא לקנסוה וליעבד ג"ש למחצה עכ"ל: יכול אפי' אמר כל העומדין כאן ת"ל וכו' פירש"י ז"ל הרי ייחד עדיו דכיון דאמר עומדין כאן אותן העומדין אצלו ייחד וקשה דא"כ למה לי קרא פשיטא כיון דייחד בפירושו לאותן העומדין אצלו ואי משום דאיכא למימר דכל העומדין כאן כולן במשמע א"כ קרא נמי לא מהניא מידי דלא משתמע מיניה דכל העומדין כאן היינו דוקא לאותן העומדין אצלו וגם לישנא דכאן לא משמע כפירושו דהא לא קא מראה עלייהו באצבע ואיכא למימר דכל הסיעה קא וא"כ ה"ל למימר לכל העומדין אצלו לכך נראה דמייתי ראיה לדשמואל מדקתני ברייתא ועדיו ביניהן ולא איצטריך למיתני הכי דפשיטא דבהכי איירי וע"כ צריך לאוקמי כדשמואל דאשמעי' דאע"ג דקאי עלייהו פטורין והכי פי' דברייתא ראה סיעה של בני אדם וכו' ואמר להו משביע אני עליכם כו' לא ייחד עדיו דמשביע אני עליכם איכא למימר שאינו משביע כל הסיעה כולה שיבאו ויעידו לו אם יודעין לו עדות אלא לקצתן קאמר דהיינו שהוא משביע את כל מי שיודע עדות ביניהן שיבא ויעיד לו וכיון שלא ייחדן דלא ידעין מי ומי הם פטורין והא דקאמר יכול אפי' אמר כל העומדין כאן שהוא משביע את כל הסיעה כולה שאם כולן יודעים לו עדות שיבאו כולם ויעידו ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו דאע"ג דלא ייחדן בפני עצמן הרי ייחדן בכלל אחרים וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה"ש ובערכין פרק השיג יד מייתי הך ברייתא וגרסינן התם ראה סיעה של בני אדם מומדין ועדיו ביניהן ואמר משביעני עליכם אם יודעים אתם לי עדות שתבאו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עדיו יכול אפי' אמר כל מי ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו ופירש"י ז"ל שם והרי לא ייחד עדיו שהרי השביע את כולן.

יכול אפי' אמר כל מי שיודע עדות אני משביע לא יהו חייבין. ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו שהרי לא השביע אלא עדיו ע"כ ולפי גירסא זו נמי צ"ל דמייתי ראיה לדשמואל מדקתני ברייתא ועדיו ביניהן דלא איצטריך למיתני אלא לאשמעי' דאע"ג דקאי עלייהו פטורין: אלף דלת מאדני כו' כתבו התוס' דבפ"י ר"ח גרסי' דאינו נמחק ואע"ג דאינו שם בפני עצמו שמא משום דשם המיוחד הוא יש להחמיר בו יותר.

וקשה כיון דטעמא משום דשם המיוחד הוא אע"ג דאינו שם בפני עצמו א"כ מאי איריא יו"ד ה"א משם הוי"ה ואל"ף דל"ת משם אדנות אפי' אות אחת מהן נמי דמה לי אות אחת מה לי ב' אותיות וליכא למימר דנקט שתי אותיות משום סיפ' לאשמעי' דמצבאות אפי' שתי אותיות נמחקות דא"כ ליתני יה"ו משם הויה ואדנות משם אדנות דאינו נמחק לאשמעי' דאפי' צבא מצבאות הרי זה נמחק דהא פשיטא דצבא מצבאות כמי נמחק דמה לי שתי אותיות מה לי שלש אותיות כיון דלאו שם המיוחד הוא ולא שם בפני עצמו הוא.

ועוד דמשמע דטעמא די"ה משם הויה וטעמא דא"ד משם אדנות הוי דומיא דאל מאלהים דהתם ע"כ טעמא משום דשם בפני עצמו הוא. ונראה דאם כתב א"ד משם אדנות הוה ליה כאלו כתב י"ה משם הוי"ה והוה ליה כאלו כתב שם בפני עצמו דהנך שני שמות כי חדא נינהו והא בהא תליא ולכך שם הויה קורין אותו בשם אדנות וכך הוא מנוקד וזה לשון ספר דרך אמונה הנה גלה לנו ששני שמות אלו שם הויה ושם אדנות נכללי' באחד

להורות על ייחודם והוא יאדונהי וכ"כ בספר הזוהר בכמה מקומות וזה ל' שערי דף לה אורה נמצא למד כי כל הממשלה והשלטנות היא ביד אדנ"י ולפיכך הוא מורה ל' אדנות שזה השם הוא אדון כל הארץ בכח ידו"ד השוכן בו.

ולפ"ז נראה דדוקא כתב א"ד משם אדנות אינו נמחק אבל כתב א"ה משם אהיה כיון דאינו שם בפני עצמו נמחק ודלא כמ"ש בהגהת ש"ע טור י"ד סי' רמ"ז דיש מחמירין בא"ה מאהיה כמו בא"ד מאדני: שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל דלא אשכחן במקרא צבאות לחודא דליהוי שם אלא ה' צבאות כתיב או אלהים צבאות משמע דה"ק ה' אלהים של ישראל שנקראין צבאות.

מה כאן שבועה אף להלן שבועה כתבו התוס' תימה ותיפוק ליה משבועת הפקדון מג"ש דתחטא תחטא וכו'. נראה דלאו קושיא היא דהא דבשבועת העדות חייב אפי' במושבע מפי אחרים ילפינן לה מדכתיב ושמעה קול אלה דמשמע מפי האחרים ולהכי איצטריך למילף מסוטה דאלה אינה אלא בשבועה למימר דמושבע מפי אחרים נמי חייב כמו במקולל מפי אחרים דהוי כאלו כתיב ושמעה קול שטעה אבל מג"ש דתחטא לא מצינו למילף אלא דבעדות חייב בשבועה כמו הפקדון וה"א מה התם מפי עצמו הכא נמי מפי עצמו מפי אחרים לא דפשטא דקרא דושמעה קול אלה בקללה איירי כדמשמע ממתני' לכך יליף לה מסוטה דאלה אינה אלא בשבועה והוי כאלו כתיב ושמעה קול שבועה דף לו יכך אלהים וכן יככה זו היא אלה הכתובה בתורה תימה דלא גמרינן לעיל אלא שבועה שאון עמה אלה שהיא כשבועה שיש עמה אלה אבל אלה שאין עמה שבועה כיש עמה שבועה מנא לן כמ"ש התו' ונראה כגירסת הספרים דגרסינן ומניין לעשות אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה ושמעה קול אלה כשבועה שיש עמה אלה והכי פי' דבריית' מעיקרא יליף דאלה אע"ג דמשמעותה ל' קללה מ"מ אינה אלא בשבועה מדכתיב בסוטה בשבועת האלה ובתר דמייתי לה דאלה תרתי משמע שבועה שהיא בקללה יליף מייתורא דקול ולא כתיב ושמעה אלה לומר לך דבשמעה אחד משתי הקולות חייב בין קול שבועה בלא קול קללה בין קיל קללה בלא קול שבועה דהי מנייהו מפקת דהא קול סתמא כתיב וליכא למימר דדוקא קול שבועה קאמר דא"כ לכתוב בהדיא ושמעה שבועה ותו לא ואי לאו דילפינן מעיקרא דאין אלה אלא בשבועה איכא למימר דקרא לא איירי בשבועה כלל דסתם אלה קללה לחודא במשמע.

והכי אית' בירושלמי מי דפרקין אין לי אלא אלה שיש עמה שבועה מניין שאין עמה שביעה כיש עמה שבועה ת"ל ושמעה אלה ושמעה קיל לעשות שאין עמה אלה כיש עמה אלה. הא אלה בלא שבועה לא ר' יוסי בשם ר' יוחנן לא שנויא היא אלה בלא שבועה היא כשבועה בלא אלה.

והוא דאמר לאו לאו כתבו התו' ולא דשבועה ממש היא וכו' אבל הראב"ד כתב וכן לאו לאו והן הן אם נתכוין ללאו והן שאמר סבירא שבועה היא וכן ימין ושמאל אם נתכוין לימין ושמאל הבור' שבועה היא וכ"כ הטור סי' רל"ו ובש"ע שם משמע דאזלינן בתר כוונתו וקשה קצת דא"כ אמאי כתב שם מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש אף על פי שאין כוונתו אלא למי שבראן אינה שבועה משמע דלא אזלינן בתר כוונה ויש לחנק בין שמים וארץ לבין ימין ושמאל והן ולא: הכי גרסי' בספרים ישנים אלא לעולם לא תיפוך

וכי לית ליה בממונא וכן אלא דרש"י ז"ל ור"ח הגיהו לעולם תיפוך משום קושיא דשתוי יין לרבנן ודוחק להגיה הספרים.

ועוד תימה כיון דמעיקרא בעי למימר דשבועה דמתני' איסורא היא ולא ממונא והשתא צריך ל'מר דשבועה דמתניתין נמי על ידי ממון היא באה א"כ חסר דהוה ליה לפרש ולמימר נמי דאיסורא דמתני' אית ביה ממונא כי היכי דמפרש לה הא דסוטה. וע"ק דאמאי קאמר רבינא אלא מעתה ושתויי יין כו' בלאו הכי נמי תקשי אמתניתין דקתני וחכמים פוטרין ולא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן א"כ שתויי יין ופרועי ראש דבמיתה הכי נמי דלית להו.

ע"ק מעיקרא כי פריך והא לית ליה לר' מאיר מכלל לאו וכו' אמאי לא פריך נמי שחכמים דפוטרין והא אית להו בעלמא מכלל לאו אתה שומע הן. לכ"כ כמ"ש הרמב"ן ז"ל דאף על גב דשמעינן להו לרבנן בעלמא דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן הכא משום הכי פטרינן דבעינן קרא כדכתיב ושמעה קול אלה אבל לא שמעה ברכה ונשמעת מתוכה קללה.

והשתא ניחא דשבועה דמתני' איסורא גרידא הוא דהא עדים הוא דקא עבדי איסורא ובדידהו ליכא ממונא. ושפיר גרסינן אלא לעולם לא תיפוך וכי לית ליה בממונא כו' וטעמיהו דרבנן דפטרי משום דבעינן קרא כדכתיב אבל בעלמא אית להו מכלל לאו כו' אפילו בממונא.

ומה שהקשה ר"ת ז"ל מהא דבספ"ק דנדרים דלית ליה לר' מאיר גבי נדר מכלל לאו כו' אע"ג דליכא אלא איסורא תירץ רבינו נסים ז"ל בפ' שני דנדרים דנדר איסורא דאית ביה ממונא הוא משום דלא משכחת בהו בלא חפצא דהא אינם חלים על דבר שאין בו ממש אבל שבועות אינן אלא איסור גרידא שהוא חל בגופו כיון דאיסור גרידא נינהו אפילו לרבי מאיר מודה דאמרינן בהו מכלל לאו אתה שומע הן: שבועות הפקדון פרק חמישי דף לו גנבת את שורי כו' חייב איידי דבעי למיתני גנבתי אבל לא טבחתי כו' דפטור תני נמי גנבת פת שורי דחייב וכן המית שורך אח שורי כו' תני דחייב איידי דבעי למיתני המית שורך את עבדי כו' דפטור וכן אמר לו חבלת בי כו' קתני דחייב איידי דבעי למיתני סני אמר לו עבדו הפלת את שיני כו' דפטור דהיינו נמי ענין חבלה וחבורה מאן תנא זדון שביעת הפקדון לא ניתן לכפרה רבי שמשן תימא דלא קאמר הא מני רבי שמעון היא דאמר זדון שבועת הפקדון לא ניתן לכפרה דכי האי לישנא נקט ש"ס בכולי דוכתי וי"ל דרב כהנא דקמיבעיא ליה הזיד בשבועת הפקדון והתרה בו מהו מכלל דכי לא אתרו ביה פשיטא ליה דמחייב אלמא אית ליה דזדון שבועת הפקדון ניתן לכפרה כסתם מתניתין דהכא והך ברייתא דמיייתאית לה דזדון שבועת הפקדון לא ניתן לכפרה כלל אפילו היכא דליכא מלקות כגון מזיד ולא התרו ביה לכר נקט מאן תנא זדון שבועת הפקדון לא ניתן לכפרה ר"ש כלומר מהא ליכא למיפשט דהא אית ליה דזדון שבועת הפקדון לא ניתן לכפרה כלל כו' שמעון ואנן ע"כ אליבא דרבנן קמיבעיא לן דאית להו זדון שבועת הפקדון ניתן לכפרה ואיכא למימר לדידהו דהיכא דאתרו ביה הא והא עבדינן וא"ת מנא ליה דס"ל לתנא דברייתא דזדון שבועת הפקדון לא ני לכפרה כלל וי"ל דדייק הכי מדקתני חמורה מינה שבועת הפקדון שחייבין ע' זדונה מכות וכו' ואי

אמרת דבלא אתרו ביה חייב קרבן ליתני נמי הא דחמירא שבועת הפקדון דעל זדונה ולא אתרו ביה חייב אשם בכסף שקלים והכי איבעי ליה למיתני חמור' הימנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ובלא התראה ועל שגגתה אשם בכסף שקלים משמע דס"ל דעל זדון שבועת הפקדון אין מביאין קרבן כלל אפי' לא אתרו ביה ובסמוך דמשני דלמא דלא אתרו ביה אבל באתרו ביה איכא למימר דהא והא עבדינן אין להקשות והא ליכא למימר הכי דאם כן ליתני נמי הך חומרא יש לומר דמשום הכי לא תני לה משום דלא איירי אלא בדלא אתרו ביה אבל הכא איירי בין באתרו ביה בין בלא אתרו דקתני על זדונה ועל שגגתה: ואין מביאין קרבן על כפירת שיעבוד קרקעות כחבו התוס' תימה והא רבי יוחנן גופיה אית ליה בסוף בבבא בתרא דשיעבוד דאורייתא כו' וצ"ל דכולהו משכחת כשמחל השיעבוד לכאורה תימה כיון דהכופר בממון שיש עליו עדים דנקט רבי יוחנן כשמחל השיעבוד איירי א"כ דכוותיה בשטר כשמחל השיעבוד אמאי פטור הא ליכא כפירת שיעבוד קרקעות וליכא למימר דכיון דשטר בידו לא מהניא מחילה דהא קיימא לן דמחול לך ותפיש שטרא מהניא וכמ"ש בש"ע סי' רמ"א ובפ"ק דבבא מציעא כתבו התוס' דלרבי יוחנן כיון שהפקיעו חכמים השעבוד במלוה על פה משום פסידא דלקוחות חשיב כאלו מחל לו השיעבוד ומיירי דאית ליה משועבדים ולית ליה בני חרי דאי אית ליה בני חרי אפי' יש עליו עדים פטור ולית ליה אפי' משועבדים אפי' יש עליו שטר חייב: מתניתין נמי דיקא כתבו התו' קצת תימה דמייתי ממתני' דדחי לה לייתי ממתניתין דשבועות הדיינין דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות א"כ אין כאן קרבן ודבריהם תמוהים דאפי' קצת תימה ליכא דרב פפא מייתי ראייה להא דאית ליה לר' יוחנן דכיון דאין נשבעין על הקרקעות הלכך כי אשתבע נמי לא מיחייב קרבן שבועה דאיכא למימר דלאו הא בהא תליא דאע"ג דלא מחייב שבועה על הקרקעות מ"מ אם נשבע מעצמו ושיקר בשבועתו חייב להביא קרבן כדאי' בירושלמי פרק שבועת הדיינין ולהכי איצטריך לאתויי ממתני' דהכא דלא קתני גנבת את עבדי משום דאיתקש לקרקעות דאין נשבעין עליהן וכיון דאין נשבעין עליהן כי אשתבע נמי לא מייתי קרבן אלמא דהא בהא תליא אבל מתני' דשבועות הדיינין לא קתני אלא דאין נשבעין עליהן ואיכא למימר דאם עבר ונשבע מעצמו מייתי קרבן ותדע דהא רב פפי בעי למימר דזה הכלל דקתני סיפא אחי לאתויי גנבת את עבדי דמייתי עליה קרבן שבועה אע"ג דשבועת הדיינין תנן בהדיא דאין נשבעין על העבדים א"כ ע"כ צ"ל דאתי למידחי ולמימר דלאו הא בהא תליא ועוד דאי פשוט הוא דהא בהא תליא א"כ לעיל דקאמר תסתיים דר' יוחנן דאמר פטור כו' וכדרב הונא בריה דרב יהושע בלא דרב הונא נמי הא ע"כ רבי יוחנן הוא דאמר פטור דאמר ר"י הלכה כסתם משנה כדאיתא בפ"ק וסתם מתני' דשבועת הדיינין קתני דאין נשבעין על הקרקעות וכיון דאין נשבעין עליהן אין מביאין עליהן קרבן אלא ודאי צ"ל דלאו מילתא דפשיטא הוא לומר דהא בהא תליא.

ולסברת התוספות דודאי הא בהא תליא קשה דא"כ אמאי כתבו לעיל גבי מיעט שטרות אפילו מאן דלא דאין דיני דגרמי כו' מ"מ כיון דכי איתנהו בעיניהו מחייב ליה לאהדרינהו ה"א דכי כפר חייב קרבו והא אי אפשר לומר כן דהא בפרק שבועת הדיינין ובפרק הזהב ילפינן מקרא דכי יתן איש אל רעהו בכלל ופרט בכלל דאין נשבעין אקרקעות ועבדים ושטרות וכיון דאין נשבעין אשטרות אין כאן קרבן והיאך תיסק אדעתין למימר דה"א

דכי כפר חייב קרבן ואע"ג דרבי אליעזר לא דריש כללי ופרטי ס"ל דנשבעין על הקרקעית מ"מ מודה דאין נשבעין על השטרות דלדידיה דרשינן קרא דוכי יתן איש אל רעהו בריבוי ומיעוטי ומאן דדריש ריבוי ומיעוט ממעט מיהא שטרות כמ"ש התוס' בפרק קמא דברא מציעא: דף לח הכי גרסינן בכל הספרים תנן לאן ולא לך ולא לך והתוספות כתבו דלא גרסינן וי"ו בכולהו אלא בבתרא וכן בכל הני דמייתי דאי גרסינן וי"ו בכולהו א"כ במסקנא דמוקי לה כרבי לימא רבי יהודה היא דאמר ולא לך פרטא ודוחק להגיה הספרים ועוד דאי נמי גרסינן לא לך לא לך ולא לך אכתי לא מישתמע פרטא בלא וי"ו דהכי אורחא דלישנא למיכתב וי"ו בשלישי כמו אודם פטדה וברקת נופך ספיר ויהלום.

ונראה דשפיר גרסי' וי"ו בכולהו והא דלא מוקי לה במסקנא כרבי יהודה משום דמתניתין מיתוקמא שפיר טפי אליבא דרבי דלדידיה ניהא הא דקתני מתניתין דשבועה שאין לכם בידי כללא הוי דמשמע דלא לך בין בוי"ו בין בלא וי"ו תרוייהו פרסי נינהו אבל אי הוה מוקי לה כרבי יהודה אכתי הוה צריך לשנויי דכל האומר לא לך כאומר שבועה שאין לכם בידי דמי כדמשני מעיקרא אליבא דרבי מאיר וזהו שינויא דחיקא ולא דחיק הכי מעיקרא אלא משום דניהא ליה לאוקמי מתניתין כרבי מאיר משום דסתם מתני' רבי מאיר היא אבל במסקנא דלא מצי לאוקמי כרבי מאיר ניהא ליה טפי לאוקמי כר' כדפי'.

ונראה לומר דכי פריך ש"ס והאי תנא כל הכי שביש תני ואזיל אהא דמשני דכל האומר ולא לך כאומר שבועה שאין לכם בידי דמי נמי פריך דכיון דדוחק למימר הכי הוה ליה לשון משובש דטפי הוה ליה למיתני שבועה לא לך ולא לך ממאי דקתני שבועה שאין לכם בידי ולהכי איצטריך לשנויי הא מני רבי היא: פליגי בה רב אחא ורבינא כו' קצת תימה אמאי סידר ש"ס פלוגתייהו וכן מילתא דרבי יוחנן אמתני' דשבועת הפקדון ולא סידר להו אמתני' דשבועת העדות [ואמתני' גופא נמי קשה אמאי קתני היו חמשה תובעין אותו וכו' בפרק שבועת הפקדון ולא קתני לה בפרק שבועת העדות דמתני מעיקרא האי תנא דפרטי קא חשיב דכללא לא קחשיב וא"ת מאי שנא דלא קא חשיב דכללי כי היכי דקחשיב דפרטי וי"ל דהא דקתני רבי חייא הרי כאן חמש עשרה חטאות פשיטא דלאו מניינא אתי לאשמעינן כדאמר בסמוך אלא אתי לאשמעי' דכולהו פרטי נינהו ולכך הוה לה חמש עשרה חטאות ולא אמרינן דכולהו הנך בתראי לאו פרטי הוו אלא כללא ולא הוו להו אלא שבעה חטאות ולכך לא בעי למיחשב דכללי דפשיטא דמחייב אכללא דכולהו אבל דפרטי חידוש הוא דלא תימא דלאו פרטי נינהו אלא כללי: אי דפריש רבי חייא מניינא אתי לאשמעינן וא"ת ודלמא בדפריש ואתי לאשמעי' דאכללי לא מיחייב וליכא אלא עשרים חטאות ולא עשרים וחמשה וליכא למימר דליכא למישמע מיניה הך מילתא כיון דאיכא למימר דאדרבא אכללי נמי מחייב ואחטין שעורין וכוסמין קאי דכיון דקתני נמי הרי כאן חמש עשרה חטאות ע"כ צ"ל דאית ליה דאכללא לא מיחייב וי"ל דלא שייך למימר כלל דרבי חייא אתי לאשמעינן דאכללי לא מיחייב דא"כ אמאי קאמר לה אחמשה תובעין אותו וכו' ואמר לאחד מהן שבועה שאין לך בידי פקדון תשומת יד גזל ואבדה ולא לך ולא לך ולא לך דלא איירי בה מתניתין טפי הוה ליה למיתני מילתיה אמתניתין דקתני שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה חייב על כל אחת

ואחת והוה ליה למימר הרי כאן ארבע חטאות לאשמעינו דאכללא לא מיחייב מדקתני לה אחמשה תובעין אותו וכו' צ"ל דאשמעינן דכולהו פרטי הוו.

משל דר' שמעון למה הדבר דומה משום דקא קשיא ליה אדרבי חייא בר אבא דמפרש טעמא הואיל ועיקר קנס היא תובע דנהי דעיקר התביעה קנס היא מ"מ כיון דבושת ופגם דממונא נמי קא תבע ליה נמצא דכי כפר ונשבע מבושת ופגם נמי קא נשבע ליה ואמאי פוטר ר"ש וקאמר שהוא משל לאדם שאמר לחבירו תן לי חפין ושעורין וכוסמין והוא אומר לו שבועה שאין לך בידי חטין כו' דפטור אע"ג דקא תבע ליה לכולהו כיון דלא נשבע ליה אלא אחיטין לחודא הכא נמי כיון דעיקר תביעתו אקנס הוא מסתמא כי כפר ליה ונשבע אעיקר תביעתו הוא דקא כפר ליה ונשבע והוה ליה כאלו פירש בהדיא ואמר שבועה שאין לך בידי קנס וקא א"ל אביי מי דמי התם בחטין כפר ליה בהדיא הכא בכולה מלתא קא כפר ליה הא לא דמי אלא לאומר לחבירו כו' אלא כי אתא רבין אמר דלדברי ר"ש קנס לחוד הוא תובע ולא בשת ופגם כלל נמצא דכי כפר ליה ונשבע מסתמא אמאי דקא תבע ליה הוא דקא כפר ונשבע דהיינו קנס לחודא לכך פוטר ריש: שבועת הדיינין פרק ששי צריך לאתפושי חפצא בידיה כתבו התוספות תימה דבשבועת העדות וביטוי ופקדון כשהוא מושבע מפי אחרים דהוי דומיא דשבועת הדיינין ליבעי בהו אנקוטי חפצא וי"ל דשבועת הדיינין שאני דמצוה היא דרמיא רחמנא עליה דנתבע שישבע דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהן וילפינן משבועה האמורה בתורה באברהם דבעי לאנקוטי חפצא בידיה כי היכי דליהוי אימת שבועה עליו טפי ויודה על האמת ולהכי אם השביעוהו בלא נטילת חפץ חוזר ומשביעו דשמא בלא חפץ היתה שבועה קלה בעיניו ועל ידי נקיטת חפץ יודה על האמת אבל שבועת העדות וביטוי ופקדון לאו מצוה נינהו אלא שאם נשבע עליה מעצמו או השביעו עליו אחרים מעצמן ושיקר בשבועתו צוה הכתוב שיביא חטאת או אשם על מה שחילל את השם ונשבע על שקר הלכך אפילו השביעו עליו בלא נקיטת חפץ מתחייב בחטאת ואשם כיון דמ"מ חילל את השם ונשבע על שקר וכי לא נטל חפץ בידו מאי הוי האי דיינא דאשבע בה' אלהי השמים נעשה כמו שטעה וכו' מדלא נקט בהדיא האי דיינא דאשבע בלא נקיטת חפץ נעשה כו' ועוד אמאי נקט בה' אלהי השמים משמע דקאי אמילתא דרב דאמר משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה דכתיב ואשביעך בה' אלהי השמים וקאמר רבא האי דיינא דטעה במלתא דרב ומפרש לה לענין דבעינן שם המיוחד ה' אלהי השמים כדבעי למימר רבינא נעשה כמי שטועה בדבר משנה וחוזר ורב פפא נמי אמלתא דרב קאי דכיון דיליף רב הא דבעינן נקיטת חפץ משבועתו דאברהם ע"כ ספר תורה בעינן שהוא דבר המעולה מכל החפצים כי היכי דאברהם השביע את אליעזר במילה ולא השביעו בשאר חפצים דודאי כמה ספרים וכתבי הקדש היו לו לאברהם אלא לפי שמצות מילה היתה חביבה ומעולה בעיניו יותר מכל החפצים לפי שנצטער עליה כדפירש"י ז"ל ועוד דאע"ג דקיים אברהם אפילו עירוב תבשילין מ"מ לא נצטוה אלא על המילה וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה לכך היתה מצוה זו חביבה ומעולה בעיניו יותר מכל המצוות הלכך אנן נמי חפץ המעולה מכל החפצים בעינן וקאמר רב פפא האי דיינא דטועה במלתיה וס"ל דבתפילין נמי סגי דמ"ש מצות מילה מ"ש מצות תפילין טועה הוא וחוזר דדוקא ס"ת ילפינן מאברהם כדפי': דף לט כל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא

מפרש לה בסמוך משום דנאמר בה לא ינקה ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה טעמים ונראה משום דאיתא בזוהר פרשת יתרו לא תשא רזא דא אוקמוה הברייא בגין הקב"ה כד שתיל עלמא אטבע גו תהומא צרורא חדא חקוקא בשמא דא ואטבע לגו תהומא.

וכד מיין בעאן לסלקא חמאן רזא דשמא קדישא חקוקא עלה ההוא צרורא ותייבין ומשתקעין ומתהדרין לאחורא ובשעתה דאומין בני נשא אומאה דשקרא ההוא צרורא סלקא לקבלא לה לאיהי שקרא כדין ההוא צרורא דהוה סליק תב לאחורא ומיין אזלין ושטין ואתוון דההוא צרורא פרחן גו תהומא ואיתבדרן ובעאן מייא לסלקא לחפייא עלמא ולאהדרא ליה כמלקדמין עד א קב"ה חד ממנא יעזרי"אל די ממנא על שבעין מפתחין ברזא דשמא קדישא ועאל לגביה דההוא צרורא וחקק ביה אתוון א וכדיןאתקיים עלמא ואהדרו מיין לדוכתייהו ועל דא כתיב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ע"כ וכיון דע"י שבעת שוא אתוון דהוא צרורא פרחין ואתבדרן ובעאן מיא לסלקא לחפייא עלמא אי לאו דזמין קב"ה לההוא ממנא לחקוק אתוון דשמא קדישא כמלקדמין לכך נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא מפני היראה פן יחזור העולם לתהו ובוהו על ידי כן: אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני בסוף פרק שלישי פירש' דכוונת השבועה היתה לחזק מעמד הר סיני משום דאע"ג דישראל קבלו התורה מסיני ואמרי נעשה ונשמע כיון דלא הוה אלא דבור בעלמא אכתי הוה מצו ליהדר בהו ולא היו ראויין לעונש ולכך השביעין כי היכי דלא מצוי תו למיהדר בהו ואם לא יקיימו התורה יענשו ולפי זה ניחא הא דנקט אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני ולא קאמר אין לי אלא אותן העומדין שם שהרי לאו בהר סיני היו עומדין באותה שעה אלא בערבות מואב אלא לפי שהשבועה היתה לחזק דבור נעשה ונשמע שאמרו בסיני שלא יחזרו בהן לכך נקט אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני: ת"ל קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר נראה דדרשו הכי משום דקשיא להו קיימו וקבלו קבלו וקיימו מיבעי ליה שהרי הוצרכו לקבל תחילה קודם שהיו מקיימין לכך דרשו קיימו מה שקבלו כבר ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע הן ונראה לומר דלהכי כתיב קיימו וקבלו משום דתרגומו של שמיעה קבלה כמו וישמעו אחיו וקבילו אחוהי וקיימא הוא ל' עשייה כדפירש"י ז"ל בפ' אם בחקתי תלכו יכול זה קיום המצות כשהוא אומר ועשיתם הרי קיום מצות אמור נמצא דקיימו וקבלו הוה ליה כמו עשו ושמעו רמז הוא לקדימת נעשה לנשמע שאמרו ישראל בסיני ואתי לאשמעי' דאע"ג שחזרו ישראל באותה שעה ממה שהקדימו נעשה לנשמע כשראו האש הגדולה ואיכא מודעה רבה לאורייתא אפ"ה בימי אחשורוש מאהבת הנס חזרו וקבלו עליהן דבור נעשה ונשמע שאמרו בסיני ולכך כתיב קיימו ברישא והדר וקבלו דהוה ליה כמו נעשה ונשמע כדפי' כדאיתא בפ' רבי עקיבא ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית וא"ל אם אתם מקבלים כו' אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא אמר רבא אע"פ כן הדר קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקבלו היהודים קיימו מה שקבלו כבר וכתבו התוספות שם כפה עליהם ההר כגיגית אע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמא היו חוזרים כשראו האש הגדולה שיצתה בשמתם וכתבו עוד וא"ת מה הוצרכו לקבל בימי אחשורוש והלא כבר השבעינן משה על כך כדאמר הכא וי"ל דעל פי הדיבור היה והוי כבעל כרחם אבל בימי אחשורוש קבלו מדעתם מאהבת הנס: ותניא

אמר ר"ש נראה דאיצטריך לאתויי הא דר' שמעון דלא תימא מולך שאני דעובדי כוכבים היא וחמירא טפי משבועה אבל בשאר עבירות לא ולהכי מייתי הא דר' שמעון דאמר אין לך משפחה שיש בה לסטים וכו' משמע דבשאר עבירות נמי נענשין וכי משני התם כדינא אחרנא וכו' צ"ל דגזירת הכתוב הוא דלענין זה שבועה חמירא טפי כי היכי דחמירא ספי לענין הא דנאמר בה לא ינקה: מה איכא בין רשעים דמשפחתו לרשעים דעלמא בין צדיקים דמשפחתו וכו' צדיקים ורשעים דהכא לאו בעוברי עבירה ועושה מצוה איירי אלא אותן שמחפין עליו במשפחתו קרי להו רשעים שבמשפחתו דלאו בקורבה תליא מילתא כדאמר רבי שמעון אם הוא חטא משפחתו מה חטאת אלא לפני שבני משפחתו יש להן חלק בעבירה זו שמחפין עליו ולכך תרגם אונקלוס ובסעודהי ולא תרגם ובזרעותיה כמ"ש בעלמא ואותן שאין מחפין עליו במשפחתו קרי להו צדיקים שבמשפחתו ואע"ג דאמר רבי שמעון אין לך משפחה שיש בה לסטים שאין כולה לסטים כולה לאו דוקא נקט אלא רובה קאמר דרובה ככולה דמי ורשעים דעלמא היינו נמי אותן שהו בידן למחות ולא מיחו וצדיקים דעלמא היינו אותן שלא היו בידן למחות בו וכי משני התם שיש בידו למחות ולא מיחו ה"ק התם ברשעים דעלמא איירי שיש בידן למחות אבל צדיקים דעלמא לא מיענשי בשאר עבירות לאפוקי גבי שבועה אפי' צדיקים דעלמא נמי מיענשי מדכתיב ע"כ תאבל הארץ ולהכי לא מצי לשנויי התם בדין הקל כדמסיק בסמוך כמ"ש התוס' משום דהוה משמע דהתם בין רשעים בין צדיקים בדין הקל והכא תרווייהו בדין חמור והא ליתא דהתם דוקא ברשעים שלא מיחו איירי והכא רשעים בדין חמור וצד קים בדין הקל והיינו דפריך מאי איכא בין רשעים דמשפחתו לרשעים דעלמא דע"כ צריך לחלק ביניהן דאי שוין הן א"כ קרא דושמתי אני את פני באי' ההוא ובמשפחתו למה לי השתא רשעים דעלמא דאית להו בההוא עבירה אלא כל דהוא מה שלא מיחו מיענשי רשעים דמשפחתו שמסעדין אותו ומחפין עליו לא כל שכן דמיענשי ומשני הוא בשאר עבירות בדיניה ורשעים דמשפחה לאו בדיניה דמעטינהו קרא מדכתיב והכרתי אותו מיהו בדין חמור נינהו כיון דמסעדין אותו ומחפין עליו ורשעים דעלמא כיון דלית להו אלא חלק כל דהו מה שלא מיחו לכך סגי להו בדין הקל וצדיקים דהכא והכא פטירי וגבי שבועה הוא ורשעים דמשפחה בדיניה כיון דליכא מיעוטא ורשעים דעלמא בדין חמור דעדיפי מרשעים דמשפחתו וצדיקים דהכא ודהכא כיון דלית להו חלק כלל בההוא עבירה סגי להו בעונש הקל מיהו בעונש הקל מיענשי מדכתיב גבי שבועה על כן תאבל הארץ וגו' והשתא מ"ש התוס' לעיל גבי ואין בשרך אלא קרובים ואע"ג דבפרק במה מדליקין נפקא לן מהאי קרא דבעון נדרים בנים מתים כשהן קטנים אבל גדולים לא וכ"ש ממשפחתו לא היינו בנדרים אבל שבועה אפי' כל משפחתו נענשים וכו' נהי דקושטא הוא דנדרים קילי משבועות מ"מ בלאו הכי אתי שפיר דהא בעון נדרים בניו של אדם מתים כשהן קטנים היינו משום דבנים קטנים ברשות האב נינהו וכגופו דמו ולכך הם נענשים בחטאו אע"ג דאין מחפין עליו ולית להו חלק בעביר' אבל גדולי' דלאו ברשו' אביהן נינהו וכן כל משפחתו כיון דלאו ברשותו נינהו כל היכ' דלי' להו חלק בעביר' שאין מחפין לא מיענשי והכא דקאמר שנפרעין ממשפחתו במחפין עליו איירי כדפי' תנן שתי כסף כו' לאו משום דחסרה לה טענה דקס"ד דשוה כסף טעין ליה וקא"ל אין לך בידי אלא שוה פרוטה דהוי ליה הודאה ממין

הטענה ולפ"ז כי קתני מתני' כיצד שתי כסף לי בידך וכו' לאו אמאי דסמיך ליה קאי אלא ארישא דמתני' קאי דקתני הטענה ב' כסף וקאמר כיצד ב' כסף כו' לאשמעי' דהיינו כפירת טענה וכי משני מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו כו' צ"ל דכיצד דקתני מתני' אמאי דסמיך ליה קאי דקתני ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור וקאמר כיצד כו' וכ"כ רבינו נסים ז"ל והשתא ניחא טפי הא דפריך בסמוך אלא מדסיפא דוקא רישא נמי דוקא לימא תיהוי תיובתא דרב כיון דרישא דוקא צריך לומר דכיצד דמתניתין אאם אין הודאה ממין הטענה קאי כדפי' וע"כ הא דקתני ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור כדאית בה שיעור טענה איירי דהכי משמע לישנא דמתני' דקתני שבועת הדיינין הטענה שתי כסף כו' וקתני אם אין ההודאה ממין הטענה אע"ג דאיכא טענה שתי כסף פטור ועלה קתני כיצד פטרינן ליה אם אין ההודאה ממין הטענה אע"ג דאיכא שיעור טענה שתי כסף לי בידך כו' אלמא לא בעינן כפירת טענה שתי כסף ולפי זה מ"ש רבינו נסים בשם הרשב"א דלרב דבעי כפירת טענה שתי כסף אפשר נמי לפרושי כולה מתני' דדוקא קתני ופטור דרישא משום דמה שטענו לא הודה לו והא דקתני שתי כסף לי בידך דחסרא ליה טענה ולא קתני דינר יש לי בידך משום דבעי למיתני סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב לאשמעי' דטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב כשמואל נקט נמי ברישא שתי כסף והודה בפרוטה דברים תמוהים הם דאי מתניתין דוקא קתני וכיצד דקתני אמאי דסמיך ליה קאי ע"כ צ"ל דלא בעינן כפירת טענה שתי כסף כדפי': דף מ שהכל דין מטבע אחת כתבו התוספות תימה הא שמעינן מרישא דקתני ההודאה שוה פרוטה ודוחק לומר דס"ד וכו' י"ל דהא דקאמר ש"ס ורב שהכל דין מטבע אחת לאו לפי המסקנא קאמר הכי אלא למאי דבעי למימר שוה קתני אבל למסקנא רב נמי כרבי אלעזר ס"ל דמפרש לה בשמענו בדינר מטבעות וכן משמע מפירש"י ז"ל שכתב ורב דבעי למימר שוה קתני ולא כתב ורב דאמר שוה קתני משמע דדוקא למאי דס"ד מוקי לה הכי והשתא ניחא דה"ק אא"ב שוה משום הכי חייב ואע"ג דמתוקמא בדוחקא דהשתא צריך לומר שהכל דין מטבע אחת ואשמעינן דלא תימה דגבי תביעת דינר זהב לא חשיבא הודאת פרוטה מ"מ אפשר מיהא לאוקמי מתני' בכי האי גונא אלא אי אמרת דוקא לא מיתוקמא מתניתין כלל דאמאי חייב: מ"ט דכתיב לא יקום עד אחד באיש וכו' תימה והא לא יליף שום טעמא מהך דרש דלא יקום ולא מייתי ראייה אלא מברייתא דקתני כל מקום ששנים מחייבין אותו וכו' א"כ מאי איצטריך לאתויי הך דרשא הוה ליה למימר אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד כו' חייב דתניא כל מקום וכו' וי"ל דהא דקתני ברייתא כ"מ ששנים מחייבין כו' מדרשה דלא יקום יליף לה משום דקשיא ליה כיון דקרא לגופיה לא איצטריך דע"פ שנים עדים יקום דבר כתיב ולא איצטריך אלא למידק מיניה דקם הוא לשבועה א"כ ליכתוב רחמנא לדיוקא בהדיא כי יקום עד אחד באיש ונשבע אלא ודאי היקשא אתי לאשמעינן דמקשינן דיוקא דקם הוא לשבועה לגופיה דקרא דלא יקום עד אחד באיש דכל היכא דלא יקום עד אחד באיש אלא שנים דהיינו לחטאת ועון וממון וקם הוא לשבועה הא חטין ושעורין והודה לו באחת מהן חייב וליכא למימר דנקט טענו בחטין והודה לו בשעורין לאשמעי' דפטור אף מדמי שעורין דעיקר מתני' דהכא רבותא דשבועות אתי לאשמעי' דומיא דשאר כוליהו מילי דקתני להו מתני' וא"כ הוה ליה למיתני טענו חטין ושעורין כו' דהוה

רבותא טפי דפטור: הודה במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב שהנכסים שאין להן אחריות וכו' רישא וסיפא איצטריך סיפא אשמעינן זוקקין כדמסיק הכא עיקר והתם אגב גררא נסבה ואידי דאיצטריך למיתני הודה במקצת כלים חייב תני נמי הודה במקצת קרקעות דפטור דהכי אורחא למיתני דבר והיפוכו ורישא נמי איצטריך אע"ג דבהדיא תנן לקמן בפירקין אלו דברים שאין נשבעין עליהן הקרקעות מ"מ איצטריך למיתני שאם הודה בכלים וכפר בקרקעות או איפכא דפטור דלא תימא דוקא על כפירת קרקעות הוא דאין נשבעין בל הודה בקרקעות וכפר בכלים חייב לישבע על הכלים קמ"ל דאפי' הודאתן אינה מביאה לידי שבועה והתוס' כתבו הודה במקצת קרקע פטור איצטריך דלא תימא טעמא דפטור ברישא משום דהוי כטענו חטים והודה לו בשעורים ודבריהם תמוהים דהא סיפא איצטריך לאשמעינן זוקקין כדמסיק דהכא עיקר וליכא למימר דכתבו כן למאי דס"ד דהתם עיקר חזא דמשמעות הלשון שכתבו כן לפי האמת ועוד דלמאי דס"ד ליכא למימר דאיצטריך דלא תימא טעמא דפטור ברישא משום דהוי כטענו בחטים ושעורים והודה לו בשעורים דל"כ תיקשי ליה רישא דמתניתין דקתני טענו חטים והודה לו בשעורים וכו' דבעי למידק מיניה הא טענו חטיין ושעורים והודה לו באחת מהן חייב ואי קשיא להו ליתני הודה במקצת כלים חייב וכו' ולא ליתני הודה במקצת קרקעות דפטור הא ודאי איכא למימר דתני ליה אידי דקתני הודה במקצת כלים דחייב כדפי' ועוד דא"כ אמאי כתבו דאיצטריך דלא תימא טעמא דרישא דפטור משום דהוי כטענו חטים כו' והא מסיפא שמעינן לה דטעמא משום דאין נשבעין קרקעות הוא מדקתני הודה במקצת כלים חייב מפני שהנכסים שאין להם אחריות זוקקין כו' אלמא טעמא דקרקעות משום דיש להן אחריות הוא ועוד היאך תיסק אדעתין דטעמא משום דהוי כטענו חטים וכו' והא מתניתין דלקמן קתני בהדיא דאין נשבעין על הקרקעות א"כ הכא נמי ודאי טעמא משום דאין נשבעין אקרקעות הוא: דף מא מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן אע"ג דאיכא בינייהו טובא דמדאורייתא אין נשבעין על הקרקעות ועבדים ושטרות ומדרבנן נשבעין עליהן ומדאורייתא אין נשבעין אלא במודה מקצת ומדרבנן נשבעין אפי' בכופר הכל אפי' קמיבעי ליה מאי איכא בין מי שנתחייב לישבע שבועה דאורייתא לבין מי שנתחייב לישבע שבועה דרבנן.

ובטור ח"מ סי' פ"ח כתב בשם הרב ישעיה דבשבועת היסת נמי בעינן כפירת שתי כסף וכתב הב"י שם בשם המפרשים דהכי מסתברא מדלא הזכירו חילוק זה כשהזכירו החילוקים שבין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן ונראה דלאו ראייה היא דכל מילי דלא חיילא עלייהו שבוע' דאורייתא לא שייך להזכיר: מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן אע"ג דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ואיכא למימר דליכא בינייהו מ"מ קמיבעיא ליה כיון דנקט רב נחמן דמשביעין אותו שבועת היסת ולא קאמר אעפ"כ משביעין אותו מ"ט חזקה כו' משמע דה"ק נהי דפטור הוא משבועת התורה אפי' ה שבועת היסת דרבנן משביעין אותו לכך קבעי כיון דמ"מ קמישתבע מה לי שבועה דאורייתא מה לי שבועת היסת דרבנן: ולרבנן דפליגי עליה דר' יוסי ואמרי בדרבנן לא נחתינן לנכסיה תימה דרבנן נמי לא איירי אלא בההיא דלא הוי גזלה אלא מפני דרכי שלום אבל היכא דהוי גזל גמור מודו דנחתינן לנכסים כמ"ש התוס' וי"ל דהא דקאמר מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום לאו למימרא דלית ביה גזל מעליא

אלא מפני דרכי שלום דמה לי טעמא דדרכי שלום מה לי טעמא אחרינא דכיון דתיקנו רבנן למיהוי גזל גזל מעליא הוא אלא ה"ק מציאת חש"ו יש בהן גזל וטעמא דמלתא משום דאע"ג דלית להו זכייה אפ"ה תיקנו רבנן למיהוי גזל מפני דרכי שלום.

ור' יוסי אומר יש בהן משום גזל גמור פ"י מהך טעמא דדרכי שלום גזל גמור הוא והיינו דמפרש רב חסדא דלאו גזל גמור דאו' קאמר אלא גזל גמור מדבריהם כלו' מפני דרכי שלום וקאמר למאי נפקא מינה כיון דבין למר ובין למר גזל הוא מדבריהם דהיינו מפני דרכי שלום א"כ מאי נפקא מינה בין גזל גמור מפני דרכי שלום לבין גזל סתמא מפני דרכי שלום וקאמר להוציאו בדיינין דר' יוסי סבר דכל דתיקון רבנן מוציאין בדיינין לכך אית ליה דגזל גמור הוא ורבנן סבירא להו דכל דתיקון רבנן אין מוציאין בדיינין ולכך אית להו דלא הוי גזל גמור אלא גזל סתמא מיהו טעמא דדרכי שלום בין למר בין למר טעמא מעליא הוא: איכא בינייהו מיפך שבועה וכו' כתבו התוכפות בשם סדר תנאים ואמוראים דמיפך שבועה כגון שהיה המחויב שבועה חשוד וקאמר מר בר רב אסי דמפכינן אכנגדו ותימה דאם כן מאי קאמר בדאורייתא לא מפכינן שבועה והא בהדיא תנן לקמן בריש פרק כל הנשבעין דאם הנשבע חשוד נשבע התובע ונוטל אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ומר בר רב אשי נמי מאי קמ"ל מתני' היא: תיובתא דשמואל כתבו התוספות דשמואל ה"ק מתוך שיכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו כו' כי אמר נמי פרעתיך ביני לבין עצמי נאמן במגו וכן משמע מדקאמר כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי יכו לומר פרעתיך כו' ואי לאו דאית ליה לשמואל דכי אמר נמי פרעתיך ביני לבין עצמי נאמן במגו אם כן מנא ליה לאפלוגי עליה דרב אסי דלמא רב אסי נמי ס"ל הכי דיכול לומר פרעתיך בפני פלוני וכו' דהא לא איירי מהך מילתא מידי אלא צ"ל דכיון דיכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו לה' כי אמר נמי פרעתיך ביני לבין עצמי נאמו במגו והיינו דפליג עליה.

ומ"ש התו' דלפ"ז צריך לדחוק דפליגי רב פפא ושמואל בדברי ר' יהודה בן בתירא ועוד יש לתמוה מנ"ל לש"ס לפרש דברי שמואל כך מאחר דרב פפא לית ליה האי סברא לגירסת רב אלפס דגריס במילתא דרב פפא ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אינו נאמן לא קשה מידי דלרב פפא דלא מהימן ודאי ליכא מגו ואיהו כת"ק דרבי יהודה בן בתירא ס"ל אבל לשמואל ורבי יהודה בן בתירא דאמרי יכול לומר פרעתיך בפני פלוני וכו' כי אמר נמי פרעתיך ביני לבין עצמי פשיטא דנאמן במגו והיינו דקאמר תיובתא דשמואל מיהו לישנא דנקט רבא בסמוך דלהכי קאמר ליה באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא נדחייה לא אתי שפיר לגי' רב אלפס ז"ל דמשמע דס"ל לרבא דכי א"ל סתמא כי פרעתיך פרע לי בעדים מצי למידחייה ולמימר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם ואם כן אמאי קא' רב פפא משמיה דרבא דאינו נאמן ועיין בדברי רב אלפס ז"ל.

ועוד יש לדקדק דהוה ליה לשמואל למימר דיכול לומר פרעתיך בפני עדים והלכו להן למדינת הים מדקאמר יכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן כו' משמע קצת דדוק' בכה"ג דמייחד להו לעדים בשמותן שהן עתידין נחזור ולכך נאמן משום דמירתת ולא משקר אבל כשאינו מייחד עדים או מייחד להן ומתו אינו נאמן כיון דלא מירתת וכן

דעת הרשב"א ז"ל ולפי זה אין כאן מגו דניחא ליה טפי למימר פרעתין ביני לבין עצמי דאז לא מירתת ממה שיאמר פרעתין בפני פלוני ופלוני והלכו להן שמא יחזרו ויכחישוהו: דף כב א"ל לאו אתורי יהבת לי פירש"י ז"ל לקנות מהן שוורים לשחיטה למחצית שכר ותימה דהא קיימא לן הנותן לחבירו למחצית שכר אינו רשאי להוציאן לצרכו כדאיתא בהמקבל רבא אמר להכי קרו ליה עיסקא וכו' דלא למישתי ביה שיכרא וכ"כ הטור י"ד סי' קע"ז וא"כ היאך הוה מצי למימר ליה סטראי נינהו שעל חוב אחר נתנן לו כיון דאינו רשאי למיעבד הכי דלאו של המקבל נינהו אלא של הנותן.

והרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות מלוה כתב אמר לו הלוא והלא שטר חוב זה דמי שור שלקחתי ממנו הוא ואתא גבית דמי בשרו וכו' ולפי זה אתי שפיר ונראה דלא הוה גריס לאו אתורי יהבית לי אלא אלו תורא יהבת לי ולספרים שלנו צ"ל שנתן לו דמים לקנות שוורים להרויח לעצמו ולא למחצית שכר וכן משמע מדברי הר"ן ז"ל: בבא בטענת אביו ורבי אליעזר בן יעקב היא פירש"י ז"ל וקטן הבא בטענת אביו לא גרע מטענת עצמו דהכא ולא הוצרך לפרש כן דהך אוקימתא דר' אליעזר בן יעקב היא אכתי לא אסיק לה עד לבסוף דמסיק דפליגי נמי בקטן הבא בטענת אביו לפירש"י ז"ל ובדרבה פליגי וה"ק מתני' בבא בטענת אביו דהוי נתינה בגדול ואי משום דהוי משיב אבדה ר' אליעזר בן יעקב היא דסבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז ולא הוי משיב אבל כרבנן לא אתיא דנהי דהוה נתינה בגדול מ"מ לדידהו פטור משום דהוה כמשיב אבידה דאי בעי כפר הכל כיון דבנו מעיז ולפ"ז הא דקאמר ור"א בן יעקב לית ליה כו' הוא כמו והוינא בה דש"ס מסיים לה ואזיל ומפרש לאוקימתא דר"ח בן יעקב היא אח"כ מצאתי שכך פירש"י ז"ל בפ' הניזקין אמילתא אחריתי: קמן והאמרת אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן פירוש וכיון דאין נשבעין על טענתו כשבא בטענת עצמו כשבא נמי בטענת אביו מאי הוי לה דהוי נתינה בגדול אכתי ליפטור משום דהוי כמשיב אבידה דטענתו כמאן דליתא וכהודה מעצמו בלא תביעה דמי וכ"כ מהרש"ל ותימה כיון דטענת קטן לאו כלום הוא כי מסיק בסמוך בדרבה קמיפליגי ופירש"י ז"ל ולעולם בטוענו קטן אכתי תקשי אמאי מיחייב רבי אליעזר בן יעקב והא קטן כמאן דליתא דמי וליכא טענה ולא שייך נמי למימר דאינו מעיז בפניו.

ועוד דלפירושו עיקר חסר ועוד קשה דמאי סלקא אדעתיה דמשני מעיקרא טענת עצמו והודאת אחרים וכי לא ידע דאיכא למיפרץ כולהו נמי טענת אחרים והודאת עצמו נינהו. ונראה כמ"ש התו' בפ"ב דכתובות ובהניזקין דהא דמסיק אלא בדרבה קמיפליגי ה"ק לעולם בגדול איירי והא דקרי ליה טענת עצמו משום דפליגי בדרבה דלרבנן סברי דבכנו מעיז טענת עצמו היא והכא קאמר רבי אליעזר פעמים שאדם נשבע על מה שאתם מחשיבים טענת עצמו אבל לדידי דאינו מעיז טענת אחרים היא.

ולעיל נמי דמוקי רב הא דתנן אבל נשבעין לקטן בבא בטענת אביו לאו בקטן ממש איירי אלא בגדול וקריה ליה קטן משום דלגבי מילי דאבוה קטן הוא. והשתא ניחא דמעיקרא נמי כי משני טענת אחרים והודאת עצמו אהא דרבה סמיך דסבירא ליה דטעמא דמודה מקצת ישבע ולא הוי כמשיב אבידה משום דהודאתו דלאו כמודה מעצמו דמי אלא כמודה ע"י אחרים כיון דלא מצי להעזי פניו בפני בעל חובו והיינו דמשני טענת אחרים והודאת

עצמו דדוקא בפניו אמרינן דאינו מעיז אבל בבנו מעיז לרבנן ולכך הודאה דהכא חשובה כהודה מעצמו והמקשה לא אסיק אדעתיה הא דרבא ולכך פריך כולהו נמי כו' ומשני אלא בדרבה בה קמיפלגי ובלאו ה"נ צ"ל דמעיקרא אהא דרבה סמיך מדקאמר לעולם גדול ואמאי קרי ליה קטן כו' ואי לאו דסמיך אהא דרבה תיקשי ליה אתאי נקט רב בשטענו קטן כיון דבגדול איירי ה"ל למימר בהדיא בשטענו גדול או בשטענו בנו סתמא דמאי קמ"ל רב ומאי נ"מ בהא דגדול לגבי מילי דאבוה קטן הוא אלא צ"ל דמעיקרא נמי כי קאמר לעולם בגדול אהא דרבה סמיך דפליגי אם אדם מעיז בבנו אם לאו כדמסיק והשתא ניחא דנקט רב בשטענו קטן דאתי לשנויי הא דקרי ליה טענת עצמו כיון דבגדול תובעו איירי לכך קאמר כשטענו קטן כלומר נהי דגדול תובעו כיון דמילי דאבוה נינהו כקטן דמי ומעיז פניו והוי כמו טענת עצמו אלא דהמקשה לא אסיק אדעתיה הא דרבה ולכך פריך אי הכי טענת אחרים היא ומשני טענת אחרים והודאת עצמו כדפירשתי דהודאה דהכא חשובה כפודה מעצמו כיון דבבנו מעיז ואכתי לא הוה אסיק לדעתיה ופריך ליה כולהו נמי טענת אחרים וכו' עד דמפרש ליה בהדיא דבדרבה פליגי וה"ק אלא כל הנך שינויא לאו כדקא ס"ד אלא בדרבה קמיפלגי: ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים לגבוה אף ע"ג דידע הא דרב הונא דאמר בסמוך חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש יש לומר דקא סלקא דעתיה דהא דקאמר להקדש ליפרע מנכסי הקדש כשמת המקדיש איירי או שאינו לפנינו דלא שייך קנוניא ולכך פריך תנינא מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשבועה ומה לי וכו' דכי היכי דאין נפרעין ממשועבדים להדיוט כשאין הלוה לפנינו אלא בשבועה דחיישינן שמא שטר פרוע הוא הכי נמי אין נפרעין ממשופכדים לגבוה כשאין המקדיש לפנינו אלא בשבועה שמא פרוע הוא ומשני ס"ד אמינא הדיוט הוא כו' מתני' אתי לאשמעינן דאע"ג דהמקדיש לפנינו ואמר שאינו פרוע הוא אפ"ה צריך לישבע דחיישינן לקנוניא דאי מהתם סד"א הדיוט הוא דאין גובין ממשעבדי אלא בשבועה אע"ג דמודה ליה שאינו פרוע משום דאדם עושה קנוניא על הדיוט אבל הקדש לא קמ"ל ולכך פריך והא"ר הונא כו': דף כג אבל א"ל בית זה מלא ידיעה טענתיה וס"ל מתניתין דקתני דאין נשבעין אלא על דבר שבמדה כו' טעמא משום דכי היכי דליהוי ידיעה טענתיה הלכך כי א"ל בית זה מלא כיון דידיעה טענתיה אע"ג דליכא דבר שבמדה נשבעין ורבא ס"ל דאע"ג דידיעה טענתיה אין נשבעין אלא על דבר שבמדה כו' וטעמא מא משום דדבר המסויים בעינן כמ"ש התוס' א"נ אית לה שום טעמא אחרנא: מאי לאו לאתויי בית זה מלא וא"ת ודלמא לאתויי בית סתם דאכתי לא תני ליה כמ"ש התוס' וע"ק אמאי תני זה הכלל הא לא שייך לרישא דהוי מה שטענו לא הודה לו אע"ג דלמאי דמוקי לה במנורה של חוליות ניחא כמ"ש התוספות מ"מ למסקנא דאמר שאני מנורה הואיל ויכול לגוררה כו' לא אתי שפיר והרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא מייתי אלא מסקנא דהואיל ויכול לגוררה.

ונראה לפרש מדקתני ברייתא מנורה בת עשרה ליטרין יש לי בידך אין לך בידי אלא בת חמשה ליטרין חייב ולא קתני מנורה עבה יש לי בידך אין לך בידי אלא דקה חייב דהוה רבותא טפי ע"כ צריך לומר דלא מחייב אלא דוקא בכי האי גונא דידיעה טענתיה אבל מנורה עבה ודקה אף על גב דהודה לו מה שטענו הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על מנורה דקה אפ"ה פטור כיון דלא ידיעה טענתיה לכך קאמר מאי לאו לאתויי בית זה

מלא ואתי לאשמעינן דאע"ג דבבית זה ידיעה טענתיה והודה לו מה שטענו אפ"ה פטור כיון דליכא דבר שבמדה אבל בית סתם לא מצי לאתויי דכיון דבבית סתם לא ידיעה טענתיה לא איצטריך לאתויי ליה בזה הכלל דמדקתני מנורה בת עשרה ליטרין וכו' ולא קתני מגירה עבה ודקה שמעינן לה דכל היכא דלא ידיעה טענתיה דפטור אע"ג דהודה מה שטענו והשתא י"ל דכליו של דבר אסיפא קאי דלא קתני מנורה עבה ודקה וקתני בת עשרה ליטרין וכו' לאשמעינן דבעינן הודה לו מה שטענו ובעינן נמי דליהוי ידיעה טענתיה וע"ז קאמר כללו של דבר לעולם אינו חייב עד שיטענונו בדבר שבמדה כו' כלומר דלא סגי לן בהנך תרתי דתלת מילי בעינן דאע"ג דהוה לו מה שטענו וטענתו ידיעה אפ"ה לא מחייב אלא על דבר שבמדה וכו' ומנורה בת י' ליטרין אית בה תלת מילי לכך מחייב ואי לאו דקתני כללו של דבר ה"א דבתרתי מילי סגי כדפירשת: אמר שמואל ארישא נראה דבסיפא נמי איכא נפקותא היכא שהמלוה רוצה להפך השבועה על הלוה והלוה רוצה בכך דאע"ג דשבועה דאורייתא לא מהפכינן היכא שניהם רוצים מהפכינן כמ"ש הטור בסי' פ"ז בשם רב אלפס ז"ל ובכה"ג אפי' שניהם רוצים לא מהפכינן שמא יוציא הלה את הפקדון והוי שבועה לבטלה וחילול השם לפי פיר"ח ז"ל ושמא משום הכי לא קתני מי נשבע וכו' ברישא לאשמעינן דבסיפא נמי איכא נפקותא וכן לרב אשי דמפרש מי נשבע תחילה איכא נפקותא בסיפא שאם הפך מלוה את השבועה על הלוה מרצונו מלוה נשבע תחילה שאינה ברשותו: דף מד ה"ב בפרק האומנין מכאן לב"ח שקונה משכון ותסברא כו' ולא גרסי' לימא דר' יצחק תנאי היא וכן משמע קצת דאי גרסי' ליה צריך לומר דהאי דקאמר ותסברא לאו היינו האי דקאמר מעיקרא דבדברי יצחק קמיפלגי וזה דוחק.

וכן משמע עפה שכתבו התוס' ועוד דמסיק בסוף ותסברא אימור דאמר רבי יצחק כו' ומעיקרא פשיטא ליה דבשווי יודה ר"א משום דר' יצחק ואי גרסי' ליה לא שייך לאקשווי מסברת המקשה על סברת המתרץ מיהו מדברי הראב"ן ז"ל משמע בהדיא דגרסינן ליה: במלוה צריך למשכון קמיפלגי פירש"י ז"ל להשתמש בו ומנכה מן החוב דמי שכירו' המשכון וקשה דאם כן בסיפא כשהלותו אלף זוז בשטר והניח משכון בידו אמאי מודה רבי אליעזר הא אכתי לאו מצוה קא עביד כיון דצריך למשכון ומשתמש בו ונהי דמעיקרא עשה מצוה שהלוהו בלא משכון מ"מ השתא מיהא לאו מצוה קעביד ומצוה ראשונה אזלא לה.

ועוד דמשמע מפירש"י ז"ל דהלכה כרב יוסף כמ"ש התוספות ואם כן בפרק האומנין אמאי מסיק ש"ס אלא מחוורתא מתני' דלא כרבי אליעזר לוקמא ככולי עלמא וכשאינן המלוה צריך למשכון דמודי בה רבי אליעזר. ועוד דאי במשתמש במשכון ומנכה לו מן החוב איירי הרי לא גרע משוכ' כלי מחבירו ואמאי קאמר רבי אליעזר דישבע ויטול מעותיו ורבי עקיבא נמי אמאי קאמר יכול הוא שיאמר לו כלום הלויטני אלא על המשכון וכו' תיפוק ליה דשוכר הוי וקיימא לן דשוכר חייב בגניבה ואבידה ואין סברא לומר דר' אליעזר ור' עקיבא תרוייהו ס"ל דשוכר כשומר חנם דמי ועוד דמלוה צריך למשכון לא משמע כפירש"י ז"ל דלפירושו הוה ליה למימר במלוה משתמש במשכון קמיפלגי לכך נראה כפיר"ח ז"ל שכתבו התוספות שכל המלוה לחבירו על המשכון צריך למשכון קרי ליה כיון שלא רצה להלות לו בלא משכון ומה שהקשו התו' דאטו משום הכי לאו מצוה

קעביד לאו קושיא היא דאע"ג דגוף ההלואה מצוה היא מיהו לקיחת המשכון לאו מצוה היא דפשטא דקרא דאם כסף תלוה בלא משכון איירי מדכתיב בחר הכי אם חבל תחבול שלמת רעך וכתוב נמי כי תשה ברעך משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך העבט משמע דמצות הכתוב היא שילוה מתחילה בלא משכון אלא כשהגיע זמן הפרעון ואינו פורע לו אז צוה הכתוב שלא יהיה לו כנושה ולא יגוש אותו אלא יטול משכון מידו, והיינו דקאמר מר סבר לאו מצוה קעביד דלא דמי לשומר אבדה דהתם לקיחת האבדה מצוה היא לכך כשמתעסק בה לשוטחה ולנערה פטור מליתן לעני אבל לקיחת המשכון כיון דלאו מצוה הוא לפיכך כשמתעסק בו לשוטחו לא הוי עוסק במצוה.

והשתא ניחא הא דקתני סיפא דברייתא אבל המלוה לחבירו אלף זוז בשטר והניח משכון בידו דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו משום דאורחא דמלחא כשהלוהו בשטר שאין נותן לו משכון באותה שעה כמ"ש התו' אלא שלא בשעת הלואה איירי כשהגיע זמן הפרעון ולא פרע לו הניח משכון בידו ע"י ב"ד ולהכי אפי' ר"א מודה שאם אבד המשכון אבדו מעותיו דלקיחת המשכון באותה שעה מצוה הוי דכיון שכבר הגיע זמן הפרעון ולא פרע לו ראוי היה לנוגשו שיפרענו אלא דמצות הכתוב הוא שלא יגוש אותו ויטול משכון מידו כדי שימהר לבקש מעות לפרוע חובו כי מתבייש מה שבכל יום ויום מחזירין לו משכונו כמ"ש התוס' בפרק המקבל וכיון דאז לקיחת המשכון מצוה היא מה שאינו דוחקו לפרוע לכך כשמתעסק בו לנערו ולשוטחו עוסק במצוה הוא ואי אתי עניא לא בעי למיתב ליה: כל הנשבעין פרק שביעי דף מה הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ועד אחד מעידה וכו' נראה דלכך לא חשיב להו ברישא דמתניתין בהדי הנר דנשבעין ונוטלין משום דהנך כולוהו שטר כתובה ושטר חוב בידן ובדין הוא דאפי' שבועה לא בעי אלא דהחמירו חכמים עליהן ואמרו שלא יטלו אלא בשבועה וא"כ לאו חידוש הוא מה שנוטלין בשבועה אבל כל הנך דחשיב ברישא חידוש נינהו דמן הדין אין להן ליטול כיון דלית להו לא שטר ולא ראיא אלא דחכמים תיקנו שיטלו בשבועה: בעל הבית טרוד בפועליו כתבו התוספות ולא פלוג בין פועל אחד ליש לו פועלים הרבה ולפי זה ניחא הא דפריך וליתב ליה בלא שבועה אף ע"ג דזימנין ברי שלו טוב הוא דפעמים יהיה כדבריו כמ"ש התוס' בסמוך מ"מ כיון דרובן טרודים ושוכחים לא פלוג רבנן והתו' כתבו דרבנן חשיב ליה כודאי שכח מיהו מדקאמר בסמוך קציצה ודאי מיזכר דכיר ליה משמע קצת דמעיקרא בספק שכח מחזקינן ליה: אלא בעל הבית טרוד בפועליו השתא נמי איצטריך טעמא דמשום כדי חייו דשכיר כדאמר מעיקרא וכ"כ רב אלפס ז"ל בהדיא וז"ל עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום דב"ה טרוד בפועליו ושדיוהו אשכיר משום כדי חייו דשכיר וכתב הר"ן דר"ל משום כדי חייו דשכיר תיקנו שבועה על ב"ה וכיון דראו שעסקיו מרובין ואינו יכול לישבע תיקנו שישבע השכיר וכ"כ הרמב"ם והרא"ש ז"ל וכן משמע דאי לאו הכי מאי איריא שכיר דבעל הבית אפי' שכיר דעלמא נמי אם יתבע שום תביעה מבעל הבית ויאמר לו פרעתוך ישבע שכיר ויטול כיון דב"ה טרוד הוא והוא אינו טרוד.

והשתא שמואל דמפרש טעמ' דשכיר משום כדי חייו אשינוייה דבעל הבית טרוד בפועליו כדמסיק ולכך כתבו התוס' לעיל דלא חשיב אלא הנהו שאין כנגדו ראויין

לישבע אע"ג דלשמואל טעמא דשכיר משום כדי חייו הוא ולדידיה כנגדו ראוי לישבע הוא אלא צ"ל כדפרישית שמואל אית ליה נמי טעמא דב"ה טרוד בפועליו.

אבל קשה דפריך בסמוך אי הכי אפ"ל קצין נמי משמע דהכי פ"ל אי אמרת בשלמא משום כדי חייו ניחא דגבי קציצה כיון דלית בינייהו אלא פורתא דשכרן של פועלים ידוע הוא לכל ובהיא פורתא דכפר ליה ב"ה ליכא למיחש משום כדי חייו כיון דאכתי פש ליה גביה שיעור שכרו הידוע אלא אי אמרת משום טרדת פועלים הוא אפ"ל קצין נמי וכן הא דפריך בתר הכי אי הכי אפ"ל עבר זמנו נמי משמע דהכי פ"ל אא"ב משום כדי חייו ניחא דליכא משום כדי חייו אלא שכיר יום ביומו אלא אי אמרת משום טרדה אפ"ל עבר זמנו נמי וכ"כ רבינו ניסים ז"ל ולמאי שפירש"י דהשתא נמי איצטריך טעמא דמשום כדי חייו לא פריך מידי כיון דבקציצה ולאחר זמנו לית בהו משום כדי חייו וצ"ל דבקציצה ובלאחר זמנו אית בהו שפיר משום כדי חייו והא דנקט א"ה אע"ג דאין שיי' כאן אא"ב אין לחוש כמו שכתבו התוס' כיון דעדיין לא פריש שום טעם: רא שנו אלא ששכרו בעדים דכיון שיש עדים שעשה עמו מלאכה לכך ראו חכמי' להפיל שבועה על בעל הבית משום כדי חייו דשכיר שלא ילך בפחי נפש וכיון דב"ה טרוד בפועליו ואינו יכול לישבע תיקנו לישבע שכיר ויטול אבל שכרו שלא בעדים לא ראו חכמים להטיל שבועה על בעל הבית כלל ולא חשו לכדי חייו דשכיר מתוך דהוה מצי למימר לא שכרתיך מעולם והיה פטור מן השבועה השתא נמי פטור הוא מן השבועה וכן פירש"י ז"ל יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך ונאמן בלא שבועה והשתא מ"ש התוספות תימה מאי מועיל כאן מגו כו' לאו קושיא היא דודאי לא מהימן טפי משום מגו אלא אמרינן מגו לפוטרו מן השבועה והיינו דפריך רבא אמילתא דשמואל א"כ שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה פ"ל כיון דאחרת מגו ליפטר מן השבועה א"כ כשבועת שומרין נמי נימא מגו לפוטרו משבועה ולכך לא פריך הכי אמאי דאמרינן מגו בכל התורה: מתיך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו וכו' תימה דבשלמא כשבועל הבית כופר הכל ניחא אבל כשמודה מקצת מאי איכא למימר דהא מתניתין במודה במקצת נמי איירי ובמודה מקצת לא שייך מגו דלא היו דברים מעולם דאין אדם מעיז לכפור הכל דאם לא כן בכל מודה מקצת אמאי לא מהימן בלא שבועה במגו דאי בעי כפר הכל אלא ודאי לא שייך מגו כי האי גונא דהוה ליה מנו דהעזה כמ"ש הת"ל.

ובשור ח"מ סי' פ"ט כתב בשם ר"י דאפ"ל שכרו שלא בעדים אינו נאמן אא"כ טוען פרעתיך כל שכרך דאז הוא נאמן במגו דלא שכרתיך אבל במודה מקצת ליכא מגו דהוה ליה העזה אבל הרמב"ם ז"ל כתב שאין לחלק שכתב שכרו שלא בעדים נאמן לומר נתתי לך שכרך וישבע ב"ה היסת או שבועת התורה כשמודה מקצת והכי מסתבר עכ"ל: דף מו אומן אומר קצצת לי שתים והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחז הך ברייתא ודאי איירי כגון שאמר שעדיין לא פרע אותה א' כיון דמוקי לה בסמוך כר' יהודה דבעי הודאה במקצת כמ"ש התוס' ושפיר קתני בזמנו נשבע ונוטל דלא עבוד רבנן תקנתא לשכיר אלא בזמנו עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה דאם אמר שכבר פרע אותה אחת פשיטא דליכא תקנתא לר' יהודה כיון דבעי הודאה במקצת אלא אפ"ל אמר שעדיין לא פרע כיון דעבר זמנו ליכא תקנתא והמע"ה ולא איצטריך למיתני דאז נשבע ב"ה שבועה דאורייתא דמלתא דפשיטא היא דמודה מקצת חייב שבועה דאורייתא והא דפריך לעיל

ואי לא מייתי ראייה פקע ואמאי ישבע ב"ה ויפסיד אומן לא מצי לשנויי דהתם נמי איירי כגון דאמר שעדיין לא פרע אותה אחת ולא איצטריך למיתני דאז נשבע ב"ה שבועה דאורייתא דברייתא דלעיל כיון דרבנן היא דלא בעי הודאה במקצת מדקתני רישא כיצד בזמן שא"ל שכרתני כו' דליכא הודאה במקצת לכך דייק שפיר אמאי קתני המע"ה דמשמע דליכא תקנתא בקציצה אלא בפריעה והא בקציצה נמי משכחת לה תקנתא לשמואל כגון דאמר שכבר פרע אותה אחת דתיקנו רבנן שישבע ב"ה ויפסיד אומן אע"ג דבעלמא כופר הכל פטור בלא שבועה.

וא"ת מאי פריך דלמא שמואל דאמר בזו ישבע ב"ה ויפסיד אומן במודה מקצת דוקא איירי כגון דאמר שכבר פרע אותה אחת וי"ל כיון דקיימא לן כרבנן דלא בעו הודאה במקצת ובי רב ספוקי הוה מספקא להו אי אמרינן קציצה מידכר דכירי אינשי אי לאו א"כ אמאי שלחו ליה לשמואל במודה מקצת דוקא ולא שלחו ליה הכי בכופר הכל מי תיקנו רבנן שישבע שכיר ונוטל א"ד קציצה מידכר דכירי אינשי וישבע ב"ה אלא ודאי אין ה"נ אינהו בכופר הכל נמי שלחו ליה נמצא כי אמר להן שמואל בזו ישבע ב"ה ויפסיד אומן בכופר הכל נמי קאמר הכי אע"ג דבעלמא כופר הכל פטור בלא שבועה הכא חייב לישבע מתקנת' דרבנן ולכך פריך שפיר אמאי פקע ישבע ב"ה ויפסיד אומן וכן משמע קצת מדלא השיב שמואל בקצרה קציצה מידכר דכירי אינשי משמע דה"ק בזו תקנו רבנן שישבע ב"ה ויפסיד אומן משום דקציצי מידכר דכירי: עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה הקשו התו' כיון דאיירי שעדיין לא פרע אותה אחת אמאי אמרי' המע"ה והא מפרש לעיל טעמא כו' והכא השהה והרי עבר י"ל דנאמן במגו דאי בעי אמר שכבר פרע אותה אחת ולא הוי מגו דהעזה כיון דעבר זמנו ומסייע ליה הך חזקה דאין שכיר משהה שכרו וכו' ג משמע קצת בריש ב"מ גבי סלעין דינרין מלוה אמר ה' ולוה אמר ג' ר"ע אומר איני אלא כמשיב אבדה ופטור ופירש"י ז"ל מדהל"ל ב' והשטר מסייעו וכו': דשלח רב הונא בר אבין כו' כי הא דרבא כו' לגירסת התו' ניחא דמייתי להודאיצטריך לאתויי ראייה דמה"ט דדברים העשויין להשאיל ולהשכיר לחוד אינו נאמן אע"ג דשאר כולהו איתנהו לטיבותא אבל לגי' רש"י ז"ל קשה דמאי איצטריך לאתויי ראייה להך מלתא והא סברא הוא דכיון דעשויין להשאיל ולהשכיר דאינו נאמן: וספרא דאגדתא כתבו התו' נראה דכ"ש שאר ספרים שדרך להשאילן וכו' ותימה כיון דספרים עשויין להשאיל ולהשכיר הא דתנן בהגוזל בתרא וכו' אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' טוען כתב דדברים העשויין להשאיל ולהשכיר הן הכלים שבני אותה המדינה עושין אותן מתחילת עשייתן כדי להשאילן ולהשכירן וליטול שכרן כגון היורות גדולות של נחשת שמבשלין בהן בבית המשתאות וכו' וכן אם היה לאדם משאר הכלים ויש לו עדים שהוא משאילו ומשכירו תמיד כו' הרי הוא ככלים העשויין להשאיל איל ולהשכיר ורבא דאפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר היינו שנתברר לו בעדים שהן מדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ובפרק המקבל כתבתי דדברי רבינו תם עיקר וכ"כ רב אלפס ז"ל: דף מז היכי תנן ר' יוסי אומר יחלוקו או ר' מאיר אומר יחלוקו ונפקא ליה מינה כי היכי דלידע הלכתא מאי דקיימא לן ר' יוסי ור' מאיר הלכה כר' יוסי ולהכי כי אמר ליה לא ידענא סא בעי מיניה הלכתא מאי: רבותינו שבבבל רב ושמואל נראה דכי היכי דסבירא להו דאם מת לוה בחיי מלוה יתמי מלוה

מפסידין אע"ג דלא הוה רמיא על אביהן אלא שבועה דרבנן אפ"ה סבירא להו דאלימא תקנתא דרבנן הכי נמי גבי שניהן חשודין מסתמא סבירא להו דחזרה שבועה למקומה דאמר ר' מאיר היינו לסיני ומפסיד התובע כשהוא חשוד ואין יכול לישבע אע"ג דלא רמיא נמי על התובע אלא שבועה דרבנן דחכמים תיקנו בחשוד שישבע התובע ויטול אפ"ה אלימא תקנתא דרבנן שאם אינו יכול לקיים אותה מפסיד ורש"י ז"ל פי' דהא דרב ושמאל הוי דומיא דשניהן חשודין משום דגם יתמי לוח אין יכולין לישבע וקצת קשה דהא יתמי לוח לאו בני שבועה נינהו דשבועה לאו עלייהו רמיא: אמר ר' טורח שבועה זו למה פירש"י ז"ל ששניהן באין לב"ד שתצא שבועת שוא מביניהם ולא משמע כן מדנקט למה משמע דקשיא ליה למה לי שבועה והלא בלא שבועה סגי.

ועוד דקא"ל ר' חייא תנינא שניהן נשבעין ונוטלין מב"ה ופירש"י ז"ל תנינא כבר שנית לנו וסתמת במשנה שניהן נשבעין ונוטלין ופירושו תמוה חדא דבמתני' לא קתני שניהן נשבעים ונוטלין מב"ה אלא הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין קתני וא"כ אמאי לא נקט לישנא דמתני' ועוד דבפ"ק דב"מ פריך ש"ס ותו הא דתני ר' חייא שניהן נשבעין ונוטלין מב"ה נימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא אמאי מייתי לה מברייתא א ולא מייתי לה ממתני' דהכא וכן הקשה שם רש"י ז"ל.

ועוד מדנקט התם ותו הא דתני ר' חייא כו' משמע דברייתא היא וא"כ לן פירש"י ז"ל הכא דא"ל כבר סתמת לנו במשנה שניהן נשבעין ונוטלין ובא לאו מתני' מייתי ליה אלא ברייתא. ועוד דא"כ לא חידש ליה ר' חייא כלום דרבי נמי הוה ידע מתני'.

ועוד דקאמר קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה מאי קבלה שייך בכה"ג ונראה לפרש דר' הוה סבר דהא דתנן הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין לאו דשניהן נשבעין ונוטלין מב"ה קאמר אלא הוא נשבע ונוטל מב"ה והן נשבעין ונוטלין מן החנוני ונמצא דחנוני מפסיד והיינו דקא מתמה רבי טורח שבועה זו דחנוני למה לי כיון דפועלים חוזרין ונשבעין ונוטלין מחנוני הוה להו לתקן שישבעו פועלין ויטלו מב"ה ויפסיד חנוני ולמה הטריחו את החנוני לישבע חנם והשיב לו ר' חייא דברייתא תנינא דשניהן נשבעין ונוטלין מב"ה דב"ה מפסיד ולא חנוני ולכך חנוני נמי נשבע.

והשתא ניחא דבפ"ק דמציעא דפריך מדר' חייא ולא ממתניתין משום דמדרכי חייא אלימא ליה לאקשוויי דע"כ חד מנייהו חשיד אממונא דשקיל ממונא שלא כדין אבל מתני' איכא לפרושי כדר' דהוא נשבע ונוטל מב"ה והן נשבעין ונוטלין מחנוני קאמר ואתי נמי שפיר הא דבעי אי קיבלה מיניה או לאו: דף מח אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כו' נשבע בעל הבית פירש"י ז"ל נשבע בעל הבית שבועת היסת ותימה דשבועת היסת לא ניתקנה אלא בימי רב נחמן כדמוכח לעיל ק פירש"י ז"ל לקמן בסוף פירקין בהדיא וז"ל וכשנישנית זו בימי התנאים עדיין לא תיקנו שבועת היסת כי בימי רב נחמן תיקנוה.

ונראה לפרש דשבועת היסת בימי התנאים ניתקנה אלא דלא תיקנוה רק היכא דמסתבר טעמא כההיא דחנוני ושולחני שלא יהא כל אחד הולך וגוזל את חברו בכל עת שירצה לפי שכל אדם קונה ומוכר פירות פורט ומחליף מעות בכל יום נמצא שכל אחד הולך וקונה או מוכר לחבירו ויאמר נתתיו לך את הדינר או את הפירות דלא שייך להעיד עדים בכל עת שיקנה וימכור פירות או יחליף מעות ולכך הטילו חכמים שבועה על

הכופר מפני תיקון העולם כי ההיא דריש פ"ק דמציעא דאמר רבי יוחנן שבועה זו דשנים אוחזין בטלית תקנת חכמים היא שלא יהא כל אחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא מיהו התם נשבע בנקיטת חפץ דנשבע ונוטל הוא אבל הכא אינו נשבע אלא שבועת היסט בעלמא דלאו נשבע ונוטל הוא שכבר הוציאן מרשותו אבל האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום דלא שייך האי טעמא דהלואה לא שכיחא כל כך ועוד דיכול להלוותו בעדים ובשטר וכן כשא"ל הן ולמחר אומר לו תנהו לי נתתיו לך דלא שייך האי טעמא לכך פטור בלא שבועה ואתא רב נחמן והוסיף ותיקן שבועת היסט בכל תביעות שבעולם משום דחזקה אין אדם תובע את חבירו אלא א"כ יש לו עליו וכן משמע קצת שכבר ניתקנה שבועת היסט בימי התנאים מדנקט רב נחמן בפרק שבועת הדיינין ומשביעין אותו שבועת היסט משמע דה"ק אותה שבועה ששמו חכמים כבר משביעין נמי למי שאומר מנה לי בידך כו' ובש"ע סי' צ"א כתב אמר לחנוני תן לי בדינר פירות כו' הלוקח נשבע כתקנת חכמים בנקיטת חפץ כו' לפירש"י ז"ל דאינו נשבע אלא היסט נשבע בלא נקיטת חפץ: משום דמורי בה התירא כתבו התוספות פסק ר"ת דבמלוה למחצית שכר אין יכול להשביעו דכיון דלוקח שכר עמלו לא מורי היתירא משמע בהדיא דס"ל דלא חשדינן ליה לשותף שיגנוב יותר משכר עמלו וטרחו ולפי זה כל שותף מצי למיפטר נפשיה משבועת השותפין כשאומר שומו לי שכר טרחי כמה הווי ואתן לו דתו לא רמיא עליה שבועה דבטפי מהכי לא חשדינן ליה אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שותפין כתב המשלח ביד חבירו חפץ למוכרו או ששלח מעות בידו לקנות לו סחורה אע"פ שלא נתן לו שכר על זה ואין לו הנאה בשליחות זו הרי זה כבן בית ויש לו להשביעו מספק שלא גזל לו כלום משמע מדבריו דכ"ש הוא כשנותן לו שכר על זה דמצי להשביעו וטעמו נראה משום דאכתי מורי התירא שלא נתן שכרו כראוי לו וחושב בדעתו שמגיע לו בשכרו כפלי כפלים ולפי זה לא מצי למיפטר נפשיה כשאומר שומו לי שכר טרחי ואתן לו.

ובש"ע סי' צ"ב כתב דעת שניהם וכיון דהוי ספיקא דדינא נראה דמצי למיפטר נפשיה כשאומר שומו לי כו' דיכול לומר קים לי כרבינו תם: דף מט איכא בינייהו לפתוח לו פירש"י ז"ל אם לא טען התובע שיגלגלו עליו יפתחו לו ב"ד גלגול למ"ד מגלגלין וקשה דהא בר"פ שבועת הדיינין קתני שהב"ד חייבין לחזור על כל הצדדין ולאיים על הנתבע שלא ישבע ואומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע וכו' וא"כ היאך תיסק אדעתין למימר שהב"ד יפתחו לו לתובע שיגלגל על הנתבע עוד שבועות אחרות ונהי דיאימו עליו ויאמרו לו שישלם ולא ישבע עליהן מ"מ איכא למיחש שלא ירצה לשלם וישבע ועוד דא"כ אמאי לא קאמר דאיכא בינייהו בשכיר גופיה דלמאן דאמר לכל מגלגלין שהב"ד פותחין לו גלגול אם כן חוץ משכיר שמגלגלין דקאמר היינו נמי שאין פותחין לו אבל אם טען גלגול מגלגלין עליו ולמ"ד לכל אין מקילין שאם טען גלגול מגלגלין עליו צריך לומר דחוץ משכיר שמקילין היינו שאין מגלגלין עליו כלל אפי' אם טען גלגול לכך נראה דהא דקאמר לפתוח לו היינו שאומרים לו לשכיר אל תצטער עצמך השבע ועול ופותחין לו תחילה שישבע לאפוקי בשאר כל הנשבעין שחייבין ב"ד לאיים עליהן ולמונען אבל בשכיר כיון דאליו הוא נושא את נפשו פותחין לו לישבע והשתא איכא בינייהו דשכיר גופיה דלמ"ד חוץ משכיר שאין מגלגלין נהי דאין מגלגלין מ"מ

לפתוח מיהא אין פותחין לו ולמ"ד חוץ משכיר דמקילין לא מיבעיא דאין מגלגלין עליו שאר שבועות אלא אפי' בשבוע' זו מקילין עליו ופותחין לו וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שכירות ארבעה שומרין פרק שמיני שומר חנם נשבע על הכל לפי שאינו נהנה כלום והשואל משלם את הכל לפי שכל הנאה שלו נושא שכר והשוכר נשבעין וכו' לפי שנהנה מקצת ומהנה מקצת לכך נשבעין על מקצת ומשלמין מקצת: ה"ג אמר לאחד בשוק כו' משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו וכך היא גירסת הירושלמי וכ"כ התוס' ונקט משביעך משום סיפא ולפירש"י ז"ל דלא גריס ליה קשה דא"כ למה ליה למיתני הך מלתא בהאי פירקא כיון דלאו בקרבן שבועה איירי דכולהו מילי דהך מתני' לענין קיק שבועה קתני להו זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה וכו' במשנה דירושלמי לא גרסינן זה הכלל קמייתא אלא בתרייתא לחודא זה הכלל כל הנשבע להקל וכו' דלכאורה משמע דתרוייהו חד מלתא נינהו ושמא י"ל דהא דקאמר זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב משום דקיימא לן מתנה עליו שומר שכר להיות פטור מגנבה ואבדה כגון שאר כל השומרין יכולין להתנות עליהם כפי רצונם והיינו דקאמר זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב שאם התנה עליו שומר שכר להיות פטור מגנבה ואבדה ולהפחייב באונסין ונאנסה נסה והוא טוען שנגנבה ונשבע על כך אע"ג דמשנה מפטור לחובה אפ"ה חייב כיון דנשבע להקל על עצמו ואם נגנבה וטעין שנאנסה ונשבע על כך אע"ג דמשנה מחובה לפטור כיון דנשבע להחמיר על עצמו פטור וכן כל כיוצא בזה: הכי גרסינן בפרק הפועלים אי הכי ארבעה שלשה הוי ורש"י ז"ל מחקו וכתב דבין לר"מ בין לר"י פרכינן לה ויש ליישב דווקא לר"מ פריך דלר"י פשיטא ליה דארבעה שומרין ודיניהן שלשה דשוכר ושומר חנם אע"ג דדיניהן שוה מ"מ תרי גווני נינהו דשוכר נהנה ומהנה ושומר חנם אינו נהנה כלל והוי שפיר ארבעה שומרין אלא לר"מ מאי ארבעה שומרין כיון דדיניהן שוה ותרוייהו חד גונא נינהו דתרוייהו נהנה מקצת ומהנה מקצת ומשני דלר"מ נמי ארבעה שומרין ודיניהן שלשה דמ"מ נושא שכר ושוכר תרי מילי נינהו הדרן עלך פרק ארבעה שומרין בעזרת מצמיח ישועו"ת סיימתי מסכת שבועותאור לארבעה עשר וכדרב יהודה אמר רב תימה דמה ענין הא דרב יהודה אמר רב בהך שינויא והתוספות כתבו דלא קאי אמאי דמשני כדאמר צפרא נהר אלא מילתא באפיה נפשיה הוא ודוחק לומר כן.

ועוד קשה בסמוך דפריך אקרא דכאור בקר יזרח שמש מאי הוצרך לשנויי דה"ק וכאור בוקר בעולם הזה וכו' כיון דלא פריך אלא משום דס"ד דאור שם דבר הוא לישני דלאו שם דבר הוא אלא ה"ק כמאיר של בקר כן יזרח שמש לצדיקים שיצאו מאפילתן כדקס"ד מעיקרא וע"ק דקאמר בסמוך ה"ק למאיר ובא קראו יום וכו' אמאי לא משני בקצרה דה"ק למאיר קראו יום דהשתא לאו שם דבר הוא ועוד תימה בסמוך דמסיק דלעולם ככבים המאירים קאמר ולא למעוטי ככבים שאינן מאירים דכל ככבים יש להן אור מה הוצרך למימר דקרא אתי לאשמעין דאור ככבים נמי אור הוא דלמא קרא לא אתי לאשמעין ולא מידי דהא לפי מה דסלקא דעתיה דאור אורתא הוא נמי על כרחך צריך לומר דלא אתי לאשמעי' מידי ועוד לקמן דפריך מקרא דלאו' יקום רוצח אמאי לא משני נמי דלמאיר יקום רוצח קאמר ולא שם דבר הוא.

ונראה לפרש דבשום דוכתא לא מצי למימר דאור היינו מאיר ולא שם דבר אלא א"כ איכא נפקותא מנא ליה להוציא קרא מידי פשוטו והכי פי' דסוגיא מיתביי הבוקר אור והאנשים שולחו קס"ד דהנך תרי מלות חד שמא נינהו ושם דבר הוא דשם היום אור בקר הוא לפי שהאור בזמן הבוקר דהיינו ביום לכך שם היום אור בקר הוא אלמא אור יממא הוא ולקמן נמי גבי ככבי אור דבעי למימר אור אורתא קס"ד נמי דחד שמא נינהו ושם דבר הוא דשם הככבים כוכבי אור הוא לפי שזמן עמידתן בלילה הוא לכך קרינן להו כוכבי דהיינו אורתא ומשני מי כתיב האור בוקר דהוי משמע מד שמא הוא דשם היום אור בקר הוא הבוקר אור כתיב וא"כ ע"כ שם היום בקר לחוד קרי ליה ואור דקאמר לאו שם דבר הוא אלא הבוקר האיר קאמר כפ"ד צפרא נהר והשתא ניחא דאיצטריך למימר וכדרב יהודה אמר רב וכו' דלא תיקשי למאי דמשני דהבוקר האיר קאמר מאי קמ"ל ליכתוב סתמא הבוקר והאנשים שולחו דבשלמא למאי דס"ד דתרוייהו חד שמא נינהו ושם דבר הוא ניחא אבל השתא כיון דבוקר לחודא שם דבר הוא א"כ מאי קמ"ל דהבוקר האיר והאנשים שולחו ליכתוב סתמא לכ"ק וכדרב יהודה אמר רב וכו' דהבוקר האיר משמע שהקדימו עצמן לצאת מיד בעלות השחר כשהתחיל הבוקר להאיר ומדלא הלכו קודם לכן שמעינן מיניה דלעולם יצא אדם בכי טוב ואי לא הוה כתיב אלא הבוקר לחוד לא הוה שמעינן מיניה מידי דכיון דעד ו' שעות נקרא ביקר איכא למימר דיצאו בחמישית או בששית ולא רצו להקדים עצמן אבל השתא דכתיב הבוקר האיר אלמא שנתכוונו להקדים עצמן ולכך יצאו מיד כשהאיר הבוקר ומדלא הקדימו עצמן לצאת קודם לכן ש"מ דלעולם יצא אדם בכי טוב מיתבי וכאור בוקר יזרח שמש קס"ד דשם דבר הוא דשם היום אור בוקר קרי ליה כדפי' אלמא אור יממא הוא דליכא למימר כמאיר בוקר קאמר דכיון דליכא נפקותא אין סברא להוציא קרא מידי פשוטו ומשני דודאי כמאיר בוקר קאמר מדלא כתיב אור בוקר ונפקא מינה דאתי קרא לאשמעינן דלעתיד לבא כשמתחיל הבוקר להאיר יהיה אור גדול כהנף החמה של עכשיו והשתא ניחא כי פריך מקרא דויקרא אלהים לאור יום דמשני למאיר ובא קרא יום פי' משעה שמתחיל להאיר דאתי לאשמעינן דמעלות השחר יום הוא ולא מצי לשנויי למאיר קרא יום דא"כ מאי קמ"ל ואין סברא להוציא קרא מפשוטו כיון דליכא נפקותא ופריך מיתבי הללוהו כל ככבי אור דקס"ד דכוכבי אור שם דבר' הוא דשם של ככבים ככבי אור הוא לפי שזמן עמידתן לאורתא אלמא אור אורתא הוא ומשני דככבים לחוד שם דבר הוא ואור לאו שם דבר הוא אלא ככבים המאירים קאמר ופריך אלא מעתה ככבים המאירים הוא דבעי שבוחי וכו' פי' אי אמרת בשלמא שם דבר הוא וחד שמא נינהו ניחא אלא אי אמרת דככבים, קאמר א"כ מאי קמ"ל וע"כ צ"ל דקרא דיוקא אתי לאשמעי' דדוקא מאירי' בעי שבוחי שאינן מאירין לא לכך פריך והכתיב הללוהו כל צבאיו ומשני לעולם ככבים המאירים קאמר ולא דיוקא אתי לאשמעי' דכל ככבים מאירין הן וקאמר קמ"ל דאור דככבים נמי אור הוא וכי פריך מקרא דלאור יקום רוצח נמי לא מצי לשנויי דלמאיר קאמר דאם כן מאי קמ"ל: אלא ה"ק קרייה רחמנא לנהורא וכו' דיחויא במלתא הוא דלפי המסקנא דכ"ע אור אורתא הוא ולא פליגי הוי כפשוטו שקרא את שם האור יום ולא קשה מידי דאיכא למימר דאור יממא ולילא הוא והכל לפי ענין דגבי ויקרא אלהים לאור יום גלי לו קרא דאור יממא הוא וגבי הללוהו כל ככבי אור גלי קרא דהתם

אור אורתא הוא וכן בכל הנך משניות וברייתות דאקשי מנייהו בסמוך הכל לפי הענין דאירי ביה ולא פריך אלא משום דקס"ד דרב הונא ורב יהודה פליגי בפירושה דאור מאי ניהו וכיון דפליגי צ"ל דלמ"ד אור יממא דוקא הוא ולמ"ד אור אורתא אורתא דוקא הוא דאי לאו הכי במאי קמיפליגי הא מתני' סתמא קתני ומצינו לפרושי הכי והכי לכך פריך למאן דמפרש אור יממא דוקא הוא הא אשכחן נמי דאור פירושו לילא הוא ולמאן דמפרש אור ליליא דוקא הא אשכחן נמי דיממא הוא והשתא ניחא דלא רמי המקשה קראי אהדדי בלא פלוגתייהו דרב הונא ורב יהודה: דכי קאמר דוד אני אמרתי אך חושך ישופני לעולם הבא.

נראה דהכי פי' דקס"ד מדכתיב ולילה אור בעדני משמע שהלילה נהפך לאור וכיון דגבי לילה שייך למימר יום אלמא אור יממא הוא ומשני דלילה ואור דסיפא דקרא איום וחושך דרישא דקרא קאי ולילה היפוכו דיום הוא ואור היפוכו דחושך הוא וה"ק אני אמרתי אך חושך ישופני לפה"ב הדומה ליום עכשיו אפי' העה"ז הדומה ללילה היפוכו של עה"ב הדומה ליום נהפך החושך שאמרת לאור: כדקאמר ר' יהודה משעת הנץ החמה אלמא אור דראב"י אורתא הוא פי' ולא עמוד השחר דאין סברא לומר שיחלוקו בהך פורתא שמעלות השחר עד הנץ החמה ומשני דפליגי בהכי אבל אין לפרש מדקאמר ר"י עד הנץ הרמה אלמא אור אורתא הוא ולא הנץ החמה דמילתא דפשיטא הוא ולא איצטריך למידק הך מילתא והוה ליה למימר בקצרה אלמא אור אורתא הוא כדאמר לעיל בסמוך ולקמן ועוד דא"כ מאי פריך דכי היכי דחשש המקשה שלא יפרש דאור היינו הנץ החמה הכי נמי הוה ליה למיחש שלא יפרש דהיינו עמוד השחר וליכא למימר דלא מסתבר ליה כלל למימר דאור הוא עמוד השחר דהא בסמוך פריך מדקתני לאור טעון קדוש ידים ורגלים והתם על כרחך לאורה דקאמר היינו עמוד השחר דבהדיא קאמר התם בזבחים דלילה פוסלת בעמוד השחר: הכי קאמר ליה ר' אליעזר אמינא לך אנא וכו' וא"ת מאי ה"ק ליה ר' אליעזר דקאמר והלא בברייתא לא נזכר הך תשובה כלל והכי הוה ליה למימר ור"א שאני חמץ דאורייתא וי' ל דמדבריו דר"א למדנו דק"ל הכי והיינו מדקאמר ליה וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור בעשיית מלאכה וכו' ולא אמר ליה סתמא וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר דהא לדידיה נמי אע"ג דאשכחן דמפליגי רבנן בין יממא ללילא לענין תענית לענין עשיית מלאכה מיהו לא אשכחן אלא ודאי לכך נקט בדבריו עשיית מלאכה למימר דאע"ג דאיהו גופיה מקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור מ"מ חמץ שאני דהוי דאורייתא אבל לענין עשיית מלאכה דרבנן לא אשכחן: דף ג באתרא דרב הונא קרו נגהי דנגהי הוא כינוי ללילי כמו שקורין לסומא סגי נהור: לישנא מפליא הוא דנקט דלא רצה להתחיל מסכתא אלא בלישנא מעליא ותנא דבי שמואל אפשר דלאו התחלת מסכתא הוא: רב פפא אמר תשע אבל וי"ו דטהור לא קחשיב אע"ג דנכתב אלא כיון דמשום עיקו' הוי מצי למיכתב טהר חכר וי"ו ע"כ וי"ו לשום דרשה אתיא: רכבת כתיב וא"ת ליכתוב נמי ישבת וי"ל כדפירש"י ז"ל דלמדך בחסרון זה שתתפוש לשון קצרה ואפי' הוא מגונה פי' שיקצר את לשונו אפי' אם אי אפשר לו אלא שידבר בל' מגונה ואין להקשות הלא כבר שמענין הך מילתא מטמא דכתיב באורייתא דדוקא ר' יהושע בן לוי ורב אחא דלעיל ילפי הך מילתא מטמא דכתיב באורייתא כיון דאינהו ילפי הא דכל היכא דכי הדדי נינהו יספר בל' נקייה

ממה שעיקם הכתוב כמה אותיות ממילא ילפינן מטמא דכתיב בשאר דוכתי דכל היכא דנפישין מילי יספר בל' קצרה אבל תנא דבי ר' ישמעאל דיליף הא דיספר אדם בל' נקייה ממרכב ומושב ע"כ ס"ל דהא דעיקם הכתוב כמה אותיות בהנך קראי דלעיל לשום דרשה אתיא ולא מצינו למילף מנייהו מידי א"כ מטמא דכתיב באורייתא נמי לא מצינו למילף מידי ולכך איצטריך לדידיה רכבת ללמד שתתפוש ל' קצרה ואפי' הוא מגונה ובלאו הכי נמי צ"ל דלר' יהושע בן לוי קראי דרב פפא ורב אחא לשום דרשה אתיא וכן איפכא.

ומהרש"ל ז"ל דחק עצמו לפרש דברי רש"י ז"ל בדרך רחוקה ולא דק כלל ועוד יש לפרש דתנא דבי ר' ישמעאל לא פליג אהנך אמוראי ומילתא אחריתי קאמר דאינהו קאמרי אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו דטמא ל' מגונה הוא ואיהו קאמר לעולם יספר אדם בל' נקייה משום דפיסוק רגלים באשה לאו מגונה הוא אלא שאינו דרך כבוד ולא הוי לשון נקייה ולכך יליף לה ממרכב ומושב ומדכתיב רכבת.

והתוספות כתבו דלא מני למיכתב ישבת דכל היכא דכתיב ישב בלא וי"ו אתי לדרשה וכו' וקשה לפי' דהא גבי אברהם ולוט דרשינן להו שלא ישבו ממש לכך כתיב חסר א"כ הכא נמי אי הוה כתיב ישבת הוה דרשינן שלא היתה יושבת ממש שהרי באמת רוכבת היתה ולא יושבת: וחד אמר שויתנין הך שמעתא כגדי מסנקן הוצרך ש"ס להאריך ולא תוויי נמי מה שאמר הך ש"ס דלא תימא הא דלא אשתעי רב בהדי דאיךך לאו משום שהוציא מפיו דבר מגונה ואמר כדבר אחר אלא בשביל שאמר שנעשה עיף מהך שמעתא דנראה כאלו אין התורה חביבה עליו ובסמוך נמי הוצרך לאתויי הך דאמר מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה דלא תימא הא דאמר מובטחני בזה שמורה הוראה בישראל לאו משום שלא הוציא לשון מגונה מפיו אלא בשביל ששאלו שאלה הגונה וגבי לחם הפנים נמי הוצרך לאתויי מה שאמרו חבריו דלא תימא מה שבדקו אחריו לאו בשביל שהוציא דבר מגונה ואמר כזנב הלטאה אלא בשביל שהיה נראה כמבזה את הקדשים ומתלוצץ על שלא הגיע לו חלק יפה: אלא אימא שחץ פסול אינו מגיה אלא מפרש דשמץ דקאמר היינו שחץ אע"ג דשמץ פסול ערוה הוא ושחץ דבר גאוה הוא יש לומר דחד מילתא נינהו כמו שאמרו חכמים כל המתגאה כאלו בא על כל העריות לכך קרי ליה שמץ פסול ואפשר לומר דשמץ פסול לשון שמץ מנהו דאיוב שהוא דבר מועט כלומר כעין פסול נמצא בו כיון שהמתגאה כאלו בא על הערוה: דף ד אבא קיים א"ל אימא קיימת מה שפירש"י ז"ל נראה דוחק והתוס' פירשו דרבי חייא שאל על אביו ורב השיב אימא קיימת פירוש אמו של רב ולא רצה להשיב אבא קיים שלא יטעה רבי חייא ויסבור שמשיבו על מה ששאלו דקרי אינשי לאבי אבא אבא וקשה דהא ליכא למיטעי מידי דאם היה משיבו אבא קיים ע"כ אבא של רב קאמר דאי של רבי חייא לא הוה ליה למימר אבא קיים אלא קיים לחוד דכיון דרבי חייא שאלו ואמר ליה אבא קיים אי איתא דקיים הוה לא הוצרך רב להשיב אלא קיים או אינו קיים ומדהשיב אבא קיים על אביו של רב קאמר לכך נראה כגירסת רבינו חננאל שכתבו התוספות וא"כ מאי הוצרך ש"ס לפרש דרב בר אחתיה דרבי חייא ובר אחוה הוה וי"ל כי היכי דלא תיקשי על רב והלא השיב שלא כהוגן דרבי חייא שאלו על אב ואם שלו ורב השיבו על אח ואם שלו וזהו לכאורה תשובה שאינה הוגנת דמאי איכפת ליה לרבי חייא באביו ואמו של רב והוי

דומיא דעובדא דיוחנן חקוקה ששאלוהו חסין נעשו יפות והוא השיב שעורין נעשו יפות דהשיבו ליה תשובה שאינה הגונה שהרי אמרו לו צא ובשר לסוסים ולחמורים לכך מפרש ש"ס דרב אחוה ובר אחתיה דרבי חייא הוה וא"כ יפה השיבו דודאי הוה ניחא ליה לרבי חייא מה ששמע דאחיו ואחותו קיימין והוי דומיא דעדשים נעשו יפות: ותניא כל היום כולו כשר למילה וא"ת בלא ברייתא תיקשי מגופא דקרא דכתיב וישכם אברהם בבקר ואי אמרת דזריזין מקדימין מחורתא וכי אברהם לח זריז במצות הוה וי"ל דאי לאו ברייתא איכא למימר דאברהם לא הוי בעי לזרוזי נפשיה בפקידה כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרף דעתו כדפירש רש"י ז"ל בפרשת וירא גבי ביום השלישי ומה שהשכים בבקר לאו משום זירוז עביד הכי אלא טעמא אחרינא ה"ל שהיה צריך לצאת בבקר דוקא אבל השתא דיליף ברייתא ההיא דזריזין מקדימין למצות מוישכם אברהם בבקר ואי אמרת ק מקדימין מאורתא אברהם נמי מאורתא ה"ל לאקדומי נפשיה וליכא למימר דלעולם זריזין מקדימין מאורתא ואברהם לא בעי לאקדומי טפי מצפרא כדי שלא יאמרו הממו וכו' דא"כ אכתי אמאי לא הקדים עצמו שעה או שתים קודם הבוקר דהאי טעמא דכדי שלא יאמרו ודאי לא מצומצם עד הבוקר דוקא הוא וכיון דיצא בהשכמת הבוקר דוקא ש"מ דזריזין לא בעו לאקדומי כפי מצפרא על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא וא"ת כי חמירא דידיה הוא מאי הוי והתוספות כתבו דחמירא דידיה הוא וחל עליו חיוב בדיקה שעה אחת קודם שהשכירו ואין הל' משמע כן מדלא קאמר על המשכיר לבדוק דבתר מעיקרא אזלינן או דילמא על השוכר לבדוק דבתר השתא אזלינן.

ועוד קשה דלכאורה משמע דהא דקמיבעיא ליה המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר היינו שמשכירו בע"פ וא"כ מאי פשיט ליה מהא דקתני המשכיר בית לחבירו אם עד שלא מסר מפתחות חל י"ד וכו' דלמא שאני התם לפי שהשכירו בי"ג קודם שחל עליו חובת הבדיקה לכך אם משמסר לו מפתחות חל י"ד על השוכר לבדוק אבל הכא שמשכירו בי"ד שכבר חל חובת הבדיקה על המשכיר אפי' אם המפתחו' ביד השוכר איכא למימר שעל המשכיר מוטל לבדוק ונראה דהא דקבעי' ליה המשכיר בית לחבירו בי"ד לצורך י"ד קאמר שמשכירו בי"ג שית יל לדור בו בי"ד וכ"כ רבינו נסים ז"ל וכן משמע דאטו ברשיעי עסקינן דאמאי לא בדק המשכיר אור לארבעה עשר כתקנת חכמים ועוד מדקאמר רב נחמן בר יצחק תנינא ולא קאמר ת"ש משמע דהך בעיא הוי דומיא דברייתא דמייתי דאיירי שמשכירו קודם ארבעה עשר והכי פירושו על מי לבדוק על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא וכו' לפי שהבדיקה מוטלת על בעל החמץ אע"פ שאין הבית שלו ומוטלת נמי על ב"ה אף ע"פ שאין החמץ שלו דקיימא לן מי שיש לו חמץ בביתו אע"פ שאין החמץ שלו כיון שהבית שלו עובר עליו מדכתיב בכל גבולך וכן אם החמץ שלו אע"פ שאין הבית שלו עובר עליו כדאמרינן לקמן לכך קמיבעיא ליה בכה"ג שהשכיר לצורך ארבעה עשר שלא השתמש בו עדיין השוכר שום חמץ וכל החמץ של משכיר אלא שהבית הוא של שוכר וקמיבעיא ליה על מי לבדוק אור לארבעה עשר בתר מי אזלינן אי אזלינן בתר בעל החמץ או בתר ב"ה כיון דעל שניהם חל חובת הבדיקה כדפי' ודוקא כשמשכירו לצורך ארבעה עשר קמיבעיא ליה אבל אם משכירו לצורך י"ג לא קמיבעיא ליה דודאי על השוכר מוטל לבדוק דכיון שכבר השתמש בו

השוכר בחמץ אפ"י חד יומא נמצא שחל חובת הבדיקה על השוכר משני צדדין הן מצד חמצו הן מצד ביתו ופשיטא דבתר דידיה אזלינן ומייתי ראייה ממזוזה דרשותיה דביתא דשוכר הוא וגוף הבית ושתי המזוזות של משכיר הוא וקס"ד דכי היכי דמזוזה חובת הדר היא שהשוכר בית מעובדי כוכבים חייב לקבוע בה מזוזה הכי נמי חובת ב"ה היא שאפילו אין בו דיורין ב"ה חייב לקבוע בו מזוזה אלמא כל היכא דהחויב מוטל על המשכיר והשוכר בתר שוכר אזלינן ודאי דמזוזה חובת הדר היא ולא חובת המשכיר שאם אין בו דיורין בעל הבית פטור אבל גבי חמץ בעל החמץ חייב לבדוק אע"פ שאין הבית שלו: ראו משום דחזקתו בדוק דקסבר הכל חברים הם וכו' לעיל קמיבעיא ליה סתמא המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר חזקתו בדוק ולא קאמר דהכל חברים הן וכו' משום דאפ"י אין הכל חברים לא שייך למימר דלמא עבר זמן הבדיקה ודעתו היה לבדוק עוד שהרי השכירו לחבירו ולא יכנס שמה לבדוק אבל הכא איכא למימר דלמא עבר זמן הבדיקה ודעתו היה לבדוקו עדיין לכך איצטריך למימר דקסבר הכל חברים הן וכו' ומחזקינן ליה שלא עבר הזמן דף ה ההוא לא איצטריכא ליה דהא איתקש השבתת שאור וכו' תימה דהשתא למאי צריך לקרא דמייתי אביי שבעת ימים שאור לא ומצא דמדאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ יכול לדרוש הכל כדדריש ר' יוסי לקמן וכ"כ התו' ונראה לפרש דהא דקאמר אביי לעיל תרי קראי כתיבי וכו' הכי פי' כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם אלמא דעובר בבל ימצא כל שבעת ימים וכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם משמע דאינו עובר בבל ימצא רק ביום ראשון בלבד ואחר כך אינו עובר הא כיצד לכבות ארבעה עשר לביעור ואך חלק כדמסיק והשתא ניחא דאי לא הוי מייתי קרא דשבעת ימים שאור לא ימצא הוה אמינא דאך ביום ראשון של פסח קאמר ולא הוה דרשינן אך חלק אלא אך מיעוטא הוא ואתי למעוטי כל ששה ימים שאחר יום ראשון שאינו עובר בבל ימצא דאי לא כתיב אך הוה אמינא דביום הראשון תשביתו שאור ויהיה מושבת כל שבעה ימים קאמר לכך כתיב אך ביום הראשון להוציא שאר הימים ולכך מייתי קרא דשבעת ימים שאור לא ימצא דהשתא ע"כ ראשון לכל שבעה קאמר ואך חלק ור"י דלקמן דדריש אך חלק נמי אהך קרא דשבעת הימים שאור לא ימצא קא סמיך ולא הוצרך לאתויי הך קרא משום דזיל קרי בי רב הוא ואביי דאמורא הוא פירש דבריו יותר: ה"ג ותו התם דכתיב ביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם ובפרשת אמיר כתיב והכי פירושו ותו דאפ"י את"ל דוי"ו דוביום הא' לשום דרשה אתיא ולכך איצטריך נמי למיכתב ה"א דהראשון התם דכתיב ביום הא' מקרא קודש מאי איכא למימר דבסיפא דההיא קרא כתיב ביום השביעי מקרא קודש בלא וי"ו א"כ ה"א דהראשון למה לי דליכא לשנויי דאתי למעוטי חולו של מועד דמראשון ושביעי נפקא כיון דליכא התם וי"ו מוסיף על ענין ראשון אבל מקרא דוביום הראשון מקרא קודש דכתיב בפרשת בא מני פריך דהתם נמי כתיב בסיפא דקרא וביום השביעי מקרא קודש בוי"ו: משום דכתיב לך תרי זימני פירש רש"י ז"ל כיון דמייתר לך שדייה אלא ימצא וכתבו התו' וקשה דמייתורא דלך גופיה אפילו בלא לא ימצא מצינו למעוטי עכו"ם שכיבשתו ואומר ר"י דאי לאו דשדינן ליה אלא ימצא ה"א דלך אתי לדרשא אחריתי משום דעכו"ם שכיבשתו נמי לך חשיבה ואין להקשות דא"כ מנ"ל לתנא למישדינהו אלא ימצא דלמא אין ה"ג לדרשה אחריתי הוא דאתיא דלא ניחא לאוקמי לדרשא אחרנא

כל כמה דמצינו למימר לאשמעי' שלך אי אתה וכו' מיהו קשה כיון דשדינן אלא ימצא מאי איצטריך ליה למידרש מה שאור האמור בגבולין וכו' ומה שתירץ ר"י כבר כתבו התוס' שהוא דוחק ועוד דפשטא דשמעתא משמע לכאורה דלא שדינן ליה הלא ימצא מדלא מפרש לן ש"ס בהדיא דשדינן ליה.

ונראה דמיתורא דלך ממעט עכו"ם שכיבשתו ולא שדינן ליה אלא ימצא והא דקאמר ת"ל לא ימצא רבא נמי כאביי דריש ליה מדכתיב לא ימצא ולא כתיב לא תמצא דאי ל הך דרשה מלך לא הוה ממעטינן עכו"ם שכיבשתו דה"א ההוא נמי לך חשיב והוה מוקמינן ליה לדרשא אחרינא אבל השתא כיון דכתב לן רחמנא גבי קבלת אחריות לישנא דלא ימצא דמשמע לגמרי בין עכו"ם שכיבשתו בין עכו"ם שלא כיבשתו אלמא דכיבשתו לאו לך חשיבא דאי לך חשיבא א"כ לא איצטריך קרא להכי ואפי' בדלא קביל עליה אחריות עובר עליו כיון דדידיה הוא וא"כ לא יתכן למיכתב לישנא דלא ימצא דמשמע דאתי לישמע' דלא ימצא לגמרי בין עכו"ם שכיבשתו בין עכו"ם שלא כיבשתו כיון דעכו"ם שכיבשתו לך חשיבא וה"ל למיכתב לא תמצא וממילא הוה מוקמינן ליה בעכו"ם שלא כיבשתו וקבל עליו אחריות דעובר כיון דלא כתיב התם לך וכיון דשמעי' מלא ימצא דעכו"ם שכיבשתו ל"ו לך חשיבא מסתבר ספי למימר דלך אתי למעוטי עכו"ם שכיבשתו ולא קבל עליו אחריות דשרי ממאי דנימא דרתי לשום דרשה: דף זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה פי' כיון דאשכחן הכא דלא הקפידה תורה למיכתב הפרשיות כסדרן א"כ בעלמא נמי לא ילפינן מסדרן של פרשיות כלום לומר דפרשה הכתובה ראשונה נאמרה תחילה למילף מיניה מידי דאע"ג דליכא שום הוכחה איכא למימר שמא לא הקפידה תורה למיכתב על הסדר ופרשה שנייה נאמרה תחילה כד שכתב הכא וקאמר רב פפא דדוקא בתרי ענייני איכא למימר שמא לא הקפידה תורה אבל בחז ענינא לא חיישינן להכי וילפינן מיניה שפיר דאי לא תימא הכי כלל ופרט וכו' ומהרש"ל ז"ל דחק לפרש בענין אחר וא"נ: בור בר"ה הפותחו חייב בנזיקין אע"ג דשל הפקר הוא עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו שנא' בעל הבור ישלם קראו הכתוב בעל הבור אע"ג דלאו דיליה הוא וכ חמץ משש שעות ולמעלה דשל הפקר הוא והכתוב עשאו כאלו הוא ברשותו שנא' לא יראה לך חמץ ודרשינן לעיל שלך אי אתה רואה: דף ז והלכתא על ביעור חמץ דוקא על ביעור חמץ ולא לבער דלבער משמע דאיהו גופיה יבער חמץ ושמא יבדוק ולא ישכח מידי נמצא שבירך לבטלה אבל על ביעור חמץ משמע שמברך על שצונו מצות ביעור חמץ אם ימצא חמץ בביתו: דף ח ואבוקה לא והאמר רבא וכו' איצטריך לאתויי הא דרבא אע"ג דנראה לעינים הוא דלא תימה איר הנר מבהיק טפי לפי שעושיין שעוה הרבה סביב הפתילה מה שאין כן אבוקה דאע"ג דכמה נרות דבוקות זו בזו אין בכל אחד כי אם מעט שעוה ואיכא למימר דאין אורן מבהיק כאור הנר: קשיא מטה אמטה הא דלא משני שאני הכא שיש עצים ואבנים משום דלא משמע ליה שבשביל כך א"צ בדיקה דס"ל דסתם מטה נמוכה הרבה ואפי' חין עצים ואבנים סדורים אין דרך לעבור תחת' כלל והא דקתני צריכא בדיקה משום דחיישינן שמא עבר דרך עליה לכך פריך מטה אמטה ומשני דברייתא בתרייתא לא איירי בסתם מטה אלא במטה גבוה דלהכי נקט דעצים ואבנים סדורים תחתיה דכיון שהיא גביה נהי דליכא למיחש שמא עבר דרך עליה מ"מ איכא למיחש שמא עבר תחתיה הואיל והיא גבוה וברייתא קמייתא

בסתם מטה איירי שהיא נמוכה לכך צריך בדיקה שמא עבר דרך עליה: כמאן כי האי תנא קצת תימה דאמאי קאמר כמאן כי האי תנא והא ליכא מאן דפליג אדרבי אלעזר והכי הל"ל תניא כוותיה דרבי אלעזר איסי בן יהודה אומר וכו' וע"ק כי מוקי לעיל טעמא דברייתא דלמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה אמאי לא פריך מדרבי אלעזר דאמר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן וכיון דבחזירתן נמי הוו שלוחי מצוה אע"ג דכבר גמר המצוה הואיל דעסק זה על ידי מצוה קאתי א"כ כי אתי נמי לעיוני בתרה בתר דבדק לא אתי לידי סכנה כיון דע"י מצוה קאתי וי"ל דהך מימרא דרבי אלעזר דאמר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן פליגי אמירא ותא דרבי אלעזר דאמר שלוחי מצוה אינן ניזוקין סתמא דמשמע דוקא בהליכתך ולא בחזירתך ותרי אמוראי נינהו אליבא דר"א וכן משמע קצת בסוף מסכת חולין ובפרק קמא דקידושין דפריך התם והאמר רבי שלוחי מצוה אינן ניזוקין ומשני בחזירתן שאני ופריך והאמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין ל בהליכתן ולא בחזירתן משמע קצת דתרי מילי נינהו מדלא מייתי מעיקרא סיומא דמימרא הא דאמר ע בהליכתן ולא בחזירתן כאורחא דש"ס בשאר דוכתי ולא הוצרך למיעבד מחד פירכא תרתי והשתא ניחא דמימרא קמייתא דרבי אלעזר סבירא ליה כברייתא דלעיל דקתני אין מחייבין אותו וכו' מפני הסכנה דמוקמינן לה משום דלמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה אלמא ס"ל דבתר דגמר המצוה לא הוי שלוחי מצוה ולכך קאמר אמירא בתרייתא דר"א כמאן כי האי תנא כיון דברייתא דלעיל פליגא עליה ובחולין ובקידושין דפריך מדרבי אלעזר דאמר לא בהליכתן ולא בחזירתן לא מצי לשנויי תנאי היא משום דאמר התם דר' יעקב עובדא חזא לא שייך למיפלג אעובדא וכי מאחר דאפילו בחזירה בהליכה למה לי פי' כולה קרא דלא יחמוד איש את ארצך למה לי דפשטיה דקרא משמע דאתי לאשמעינן דשלוחי מצוה אינן ניזוקין בהליכתן וכיון דאפילו בחזירה בהליכה למה לי ומשני דודאי קרא לגופיה לא איצטריך ולא נכתב אלא משום דבר שנתחדש בה משום הא דרבי אמי וכו': למעוטי תתאי דתתיית' פירש"י ז"ל כגון שלישיית ושתחתייה ופירושו תמוה דמה נפשך אי רצה לומר דצתא לאשמעי' שלא יבדוק נמי שלישיית וכל השורות שתחתייה הא מילתא דפשיטא היא והא שתי שורות קתני ואי רצה לומר דאתי לאשמעינן דלא תימה דשתי שורות דקתני היינו שלישיית ורביעית הא נמי ליתא דאם כן אמאי קמר למעוטי שלישיית ורביעית ולא קאמר למעוטי רביעית וחמישיית או חמישיית וששית לכך נראה דהא דקמר למעוטי תתייתא דתתייתא היינו שורה שלישיית שהיא תחת התחתונה של אלו שתי שורות שבדוק והכי פירושו למעוטי תתייתא דתתייתא דאי לא תני עליונות הוה אמינא דאותה שורה הרואה את הפתח ואת הקורה לאו בכלל חיצונות היא דכיון דרואה נמי את הקורה בכלל עליונות היא וא"כ ע"כ שתי שורות החיצונות דקתני היינו שורה שנייה ושלישיית לכך קתני שהן העליונות למעוטי ג' דעליונות ממש קאמר ולשמואל נמי לכך תני החיצונות למעוטי שורה ג' שהוא לפנים משורה הפנימית של אלו שתי שורות שבדוק דהא אותה שורה הרואה את הפתח ותחת הקורה לאו בכלל עליונות היא אלא בכלל החיצונות כיון דרואה את הפתח ואם כן דהא דשתי שורות העליונות דקתני היינו שורות שנייה ושלישיית לכך קתני נמי החיצונות לומר דהחיצונות ממש קאמר: ה"ג אין חוששין שמא גיררה חולדה ממקום למקום ומבית לבית וכן גרים רב אלפס ז"ל ומתוך

פירש"י ז"ל משמע קצת דלא גרסי' מבית לבית כלל מערים אדם על תבואתו וכו' נראה דלהאכיל בהמתו אפילו טבל גמור שראה פני הבית שרי דמ"ש משאר הנראה דשרי דלא מצינו טבל שהיא אסור בהנאה כמ"ש התוספות והא דקאמר מערים אדם על תבואתו כשהוא עצמו רוצה לאכול ממנו אכילת קבע איירי ואם מכניסה במוץ שלה ודאי מותר לאכול אדם ממנה אפילו קבע כיון שלא ראו פני הבית אלא דלכתחילה לאו שפיר הוא להפקיע חיוב מעשר מן התבואה לכך קאמר מערים אדם על תבואתו וכו' שמכניסה במוץ שלה ואומר שעושה כן כדי שתהא בהמתו אוכלת ממנה דאורחא דמילתא הוא להאכיל תבואה לבהמה כמות שהיא עם המוץ שלה ואחר שהכניסה בהיתר פטורה היא מן המעשר כיון שלא ראה פני הבית ויכול הוא עצמו לאכול ממנה אפילו קבע לישנא אחרינא נהי דודאי אכלום לא אמרינן תימה דמאי לישנא אחרינא דקאמר והלא הך לישנא היינו לישנא קמייתא.

וע"ק מ"ש דבלישנא קמא דקאמר ודאי גררוהו בההיא שעתא ובלישנא בתרא קאמר נמי ודאי גררוהו בההיא שעתא ולעיל נמי אמאי דקדק ש"ס וקאמר והא הכא דודאי הטילה וספק לא גררוהו בההיא שעתא ובמסכת עכו"ם ובנדה איתא נמי להך סוגיא וקאמר סתמא ספק לא גררוהו ולא הזכיר ההוא שעתא כלל ולא מייתי התם אלא חד לישנא ומהרש"ל ז"ל מחק הכא לשון ראשון והגיה כמו התם ודוחק למחוק הספרים.

ועוד קשה דמאי פריך ואין ספק מוציא מידי ודאי הא אפילו ספק איסור אינו מוציא מידי ודאי היתר כדמוכח בפרק קמא דחולין גבי עור ספק פוגם וכו'. ע"כ נראה דכולה הך סוגיא אית בה תרי לישנא והכי פ' ללישנא קמא אמר רבי זירא לא קשיא בבשר לא משיירא כשגוררת בשר אוכלת מיד ולא מצנעא לאוכלו לאחר זמן אבל בלחם זימנין משיירא ומצניע' לאוכלו לאחר זמן וקאמר רבא האי מאי דאי נמי משיירא בבישרא אכתי ליכא למיחש מידי דהתם אימור הוה אימור לא הוה ואת"ל הוה אימור אכלתיה מיד ולא שיירא אבל הכא דודאי וכו' מי יימר דאכלתיה מיד ולא שיירא ופריך ואין ספק מוציא מידי ודאי פירוש כי האי גונא דסוף סוף תאכלנו החולדה ולא מספקא לן אי אכלתיה כבר אי לא מי לא אמרי' דספק מוציא מידי ודאי והתניא חבר שמת וכו' והא התם דודאי טבילי וכיון דפירות בני יומן נינהו דרוב חברים מעשרין כתי אמאי הן בחזקת מתוקננין דלמא דעתו היה לעשרן לאחר זמן ועדיין לא עשרוהו אלא ודאי כיון דסוף סוף היה מעשרן ולא מספקא לן אי עשרינהו כבר אי לא אתי ספק ומוציא מידי ודאי ואמרי' מסתמא עשרינהו מיד הכא נמי כיון דסוף סוף תאכלנו החולדה מספקא לן אי אכלתיה כבר אי לא נימא דמסתמא אכלתיה מיד ומשני התם ודאי וודאי הוא דודאי כבר עישרן דאע"ג דבני יומן הן חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן וכיון דהנך פירי יצאו מתחת ידו ודאי עישרן ופריך מעובדא דרימון דטיהרוהו מפני שחולדה וברדלס מצויין שם והא הכא דודאי הטילה וספק גררוהו ספק לא גררוהו ההוא שעתא פירוש נהי דסוף סוף יגררוהו כיון דחולדה וברדלס מצויין שם אכתי מיהא מספקא לן דלמא בההיא שעתא שעמד הכהן שם עדיין לא גררוהו ואמאי טיהרוהו לא ודאי בכי האי גוונא אמרינן דספק מוציא מידי ודאי אם כן הכא נמי נימא הכי ומסיק התם ודאי וודאי הוא דכיון דחולדה וברדלס מצויין שם ודאי גררוהו בההיא שעתא וכו' פירוש דיש לחלק בין גרירה לאכילה דבעובדא דרימון בגרירה לחוד סגי דשוב לא האהיל ולענין

גרירה לא מספקא לן כלל דכיון דחולדה וברדלס מצויין שם פשיטא דגררוהו מיד בההוא שעתא דאורחיהו דחולדה וברדלס למיגרר מיד ולהצניע אע"ג דלא איצטריכא להו השתא אבל גבי חמץ דמספקא לן אי אכלתיה אי לאו אין ספק מוציא מידי ודאי דנהי סוף סוף תאכלנו השתא מיהא מספקא לן דלמא שיורא משיירא ולכן צריך בדיקה לישנא אחרינא נהי דודאי אכלום וכו' להך לישנא לא גרסי' לעיל וספק לא גררוהו ההיא שעתא אלא סתמא גרסי' וספק לא גררוהו כדגרסי בעכו"ם ונדה ולהך לישנא אי ודאי לן דסוף סוף תאכלנו לא מספקא לן בההיא שעתא כלל ואמרינן דודאי כבר אכלתיה מיד ולא מספקא לן בכולה שמעתא אלא אי אכלתיה או שמא לא תאכלנו עולמות דאורחיהו דשרצים למיגרר כל מה שמוצאין אפילו כמה מאות כורין אף ע"ג דלא צריכא להו כדאיתא במדרש רבה פרשת שופטים אמר רבי שמעון בן יוחאי מעשה היה ומצאו בבור של נמלה שלש מאות כור מה שהכניסה מן הקיץ לחורף מיהו הך ספיקא לאו ספק גמור הוא דספק הרגיל הוא דקרוב לודאי שגוררת כדי שתאכלנו וכ"כ התוספות דעדיף משאר ספיקות והכי פירוש הסוגיא אמר רבי זירא לא קשיא הא בבשר הא בלחם בבשר לא מספקא לן אי תאכלנו אי לאו דודאי תאכלנו וכיון דודאי תאכלנו ליכא ספיקא כלל ואמרינן דכבר אכלתיה מיד כדפירש אבל בלחם מספקא לן דלמא גררתו להצניע ולא תאכלנו עולמית אמר רבא האי מאי דאי נמי מספקא לן בבישרא אי לא תאכלנו עולמית אכתי ליכא למיחש מידי דהתם אימור הוה וכו' ופריך ואין ספק מוציא מידי ודאי פירוש ספק הרגיל כי האי וכי אינו מוציא מידי ודאי והתניא חבר שמת וכו' וכן משמע בתוספות הכא ובעבודת כוכבים כתבו התוס' בהדיא דמכח ספק הרגיל פריך דגבי חבר נמי ספק הרגיל הוא ונראה דבחבר נמי לא מספקינן בההיא שעתא אלא דמספקא לן שמא לא יעשרנהו עולמית דאע"ג דאין חבר נחשד לאכול טבל או למוכרו אפילו הכי יש לחוש לפעמים עושה תבואתו אוצר ומניחו כך לבניו בלי מעושר וזה ספק הרגיל דקרוב לודאי שאינו עושה כן אלמא דספק הרגיל מוציא מידי ודאי ומשני התם ודאי וודאי הוא דכיון דחזקת חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ליכא ספיקא כלל ופריך מעובדא דרימון דטיהרוהו דהתם נמי נהי דלא מספקינן בההיא שעתא מ"מ איכא לספוקי דלמא יניחו הנפל שמה ולא יגררוהו עולמית ואפ"ה טיהרוהו משום דהוי ספק הרגיל דקרוב לודאי שייגררוהו א"כ ה"נ נימא הכי ומסיק בלישנא אחרינא דלעולם אפי' ספק הרגיל אינו מוציא מידי ודאי ושאני לן בין גרירה לאכילה דנהי דודאי אכלום לא אמרינן דאורחיהו דשרצים למיגרר אע"ג דלא איצטריך להו ולא יאכלום עולמית ודאי גררוהו לחורייהו אמרינן ולא שייך למימר שמא יניחוהו ולא יגררוהו עולמית דמלתא דפשיטא היא דגררוהו: ולא חיישינן לחולדה כתבו התוספות הא דלא פריך דניחוש לחולדה אפי' מבית לבית דאם כן אין לדבר סוף דאי אפשר שלא יבדוק אחד קודם לחבירו קצת תימה דהא מדקתני מתני' דא"כ מחצר לחצר מעיר לעיר אין לדבר סוף משמע דמבית לבית יש לדבר סוף דומיא דממקום למקום דאל"כ הוה ליה למיתני אין חוששין שמא גיררה חולדה ממקום למקום דא"כ מבית לבית מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף: ותא קתני סיפא מה שמשייר יניחנו בצניעה וכו' פי' וכיון דחיישינן לחולדה וע"כ צריך לחלק בין לדבר סוף לבין אין לדבר סוף: אלמא במכאן ואילך הוא דפליגי ולא במידי אחרינא וליכא למימר דפליגי בתרתי דפשטא דמתניתין משמע דלא פליגי אלא בחדא ועוד אי

בתרתי פליגי אם כן רב חסדא ורבה בר רב הונא דמפרשי טעמא דרבי יהודה דבעי שלשה בדיקות הוה להו לפרושי נמי טעמא דרבי יהודה ורבנן באידך פלוגתא אלא ודאי לא מסתבר להו כלל למימר דפליגי בתרתי לכך קאמר אלמא במכאן ואילך הוא דפליגי וכיון דפליגי במכאן ואילך פ"כ לא פליגי במידי אחרינא דלא שייך דפליגי בתרתי: ארא אמר אביי חדש בדיל מיניה מדקאמר אלא משמע דהדר ביה משינוייה קמא דהשתא מיתוקמא שפיר אפי' בטחינה והרקדה גמורה דדוחק הוא וקמי ברחיא דיד והרקדה על גבי נפה דוקא וכיון דלפי המסקנא לא שריא משום שינוי לכך כתבו התוס' דהא דשרי רבי יהודה קמח וקלי לעיל י"ל דמשום עולי רגלים התירו ומהרש"ל ז"ל כתב ואין להקשות מנא לן דשרי רבי יהודה קמח וקלי משום עולי רגלים דלמא משום שינוי זה אינו דסוף סוף למה לנו לסמוך על זה בחנם וכו' ולא הוצרך לכתוב כן: דרבנן אדרבנן לא קשיא כתב מהרש"ל ז"ל לפי מ"ש התוספות דמצות ביעור הוה כמו פסידא א"כ מהי פריך רבנן אדרבנן דלמא שאני חמץ דמנות ביעור הוה כמו פסידא וכו' י"ל דמצות ביעור לא הוה אלא בתוך המועד דעוברין בבל יראה וכיון דרבי יהודה אומר למיבדק בתוך המועד אע"ג דמצות ביעור הוה כמו פסידא לכך כריך שפיר דרבי יהודה אדרבי יהודה אבל אליבא דרבנן לא מצי לשנויי דטעמייהו גבי חמץ משום מצות ביעור דהא לאחר המועד ליכא מצות ביעור כיון דאינו עובר אז בבל יראה ואפ"ה סבירא להו דצריך לבדוק לאחר המועד: ח"ב רב אשי אמר דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא קמח קלי תנן ולא גרסינן קמח וקלי בוי"ו משום דהא דפריך דרבי יהודה אדרבי יהודה לאו מקמח פריך דקמח ודאי אינו ראוי לאכילה וליכא למיחש מידי אלא מקלי פריך דקליות ראויין לאכילה הן וקאמר רב אשי דקמח קלי תנן ולא תרי מילי נינהו אלא קמח של קלי קאמר ונהי דקליות ראויין לאכילה קמח של קלי אינו ראוי לאכילה ולכך שרי ובמסכת מנחות גרסינן בכל הספרים במתניתין קמח קלי בלא וי"ו ורש"י ז"ל כתב קמח וקלי תנן ואין אלו ראויין לאכילה ודבריו תמוהים דבפרק ערבי פסחים קאמר מ מחלקין לתינוקות קליות ואגוזים בע"פ כדי שלא ישנו וישאלו משמע דקליות ראויין לאכילה וכן פי' רשב"ם ז"ל שם דהיו אוכלין אותם עם אגוזים בקינוח סעודה ומייתי ראייה ממסכת בכורות דתנן סאה תרומה טהורה שנפלה וכו' ר"א אומר תעלה ותאכל ניקודים או קליות.

ועוד דלפי' רש"י ז"ל מאי קמח וקלי תנן דקאמר הוה ליה למימר קמח וקלי שאני דף יב ולהך לישנא דאדם טועה שעה ומחצה ניכול עד סוף חמש כתבו התו' אפי' טעה בשתי טעות היה יכול להקשות ניכול עד סוף חמש שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב ודבריהם תמוהים דאע"ג דר' יהודה אית ליה בהדיא הך סברא לעיל גבי עדות נפשות ע"כ צ"ל דהמקשה סבר דיש לחלק בין עדות לבין חמץ מדפריך בסמוך א"כ בחמש נמי ניכול מדקאמר א"ה משמע דאמאי דמשני ליה חמישי חמה במזרח ושביעי חמה במערב וכו' פריך ואמאי לא פריך בלאו הכי דהא רבי יהודה קאמר הכי בהדיא שבחמש חמה במזרח וכו' אלא ודאי ס"ל למקשה דיש לחלק בין עדות נפשות לחמץ דאיכא למימר דמשום נפשות הקילו או איזה חילוק אחר מכאן ואילך כזורק אבן לחמת יש מפרשים שהוא דומה לחמת מלא יין אלא שחסר ממנה מעט ואם יניחנה כך יחמיץ ואם יתן בו אבן אחד יעלה היין ולא יפסיד כל כך אבל לא יהיה כל כך טוב כאלו מלאו ביין כך

האוכל לאחר שש שעות אף על גב דתועיל לו אינו מועיל לו כל כך כאלו אוכל קודם לכן: דף יג דאמר זו תודה וזו לחמה וכו' ואע"ג דלא אמר עלי לחמה אפילו הכי אם אבד הלחם חייב באחריותו דכיון דלחם גלל תודה כשאמר זו תודה נתחייב בלחמה לכך כל זמן שהתודה קיימת חייב בלחמה אבל אבדה תודה אינו מביא אחרת דכיון דאמר זו תודה אינו חייב באחריותה ואין פודה גלל לחם אבל אם אמר עלי תודה ועלי לחמה אם אבדה תודה צריך נמי להביא אחרת דכיון דאמר עלי תודה חייב באחריותה ולכך מוקי לה דאמר זו תודה וזו לחמה: מאי קמשמע לן דשלישי מותר לעשותו שני היינו הך במקצת ספרים ישנים גרסינן בתוספות למאן דאמר אין אוכל מטמא אוכל דאורייתא לא פריך דלדידיה הוסיף דמותר לעשופו אף שני דאורייתא וכן הגיה מהרש"ל ז"ל ונראה דלכך מחקו דיבור זה בספרים חדשים משום דפשטא דשמעתא משמע דמאי קמ"ל לא מקשן הוא אלא מדבריו דרב יהודה הוא דאתי לפרושי מתניתין דבנר של מתכות איירי ורב יהודה לאו אהך קושיא לחודא קא סמיך דהוה מצי לשנויי דהוסיף דאלו התם טמא וסמא ואלו הכא פסול וטמא אלא מתניתין קשיתיה כדאמר בסמוך וכיון דעל כרחך צריך לומר דמתני' בנר של מהכות איירי לא בעי לאוקמי בשינויא דחיקא ולכך לא קאמר הניחא למאן דאמר אין אוכל מטמא דאורייתא: הדרן עלך פרק אור לארבעה עשר דף ב' לפני אידיהן מאן קא גרים להו תברא עדות שהעידו בעצמן לכאורה תימה אמאי נקט ש"ס עדות שהעידו בעצמן דהא קרא דיתנו עידיהן ויצדקו לאו בעדות עצמן איירי אלא בעדותן של עובדי כוכבים ומזלות כדפירש רש"י ז"ל יבאו עובדי כוכבים ומזלות שעבדום ויעידו עליהן.

וי"ל דהשתא דסלקא דעתך דעובדי כוכבים ומזלות כתיב ואתמוה מתמה יתנו עובדי כוכבים ומזלות עידיהם יבאו עובדי כוכבים ומזלות שעבדום ויעידו עליהם ויצדיקום צריך לומר דסיפא דקרא דישמעו ויאמרו אמת הכי קאמר ישמעו עובדי כוכבים ומזלות דברי תוכחתו ית' מ"ש יתנו עידיהן ויצדקו ויודו על דבריו ויעידו בעצמן ויאמרו אמת הדבר כי חטאנו ואין מי שיצדיקנו לכך נקט עדות שהעידו בעצמן דעובדי כוכבים ומזלות לא תעיד כיון דקרא אינו אלא קא מתמה: שווקים להושיב בהן זונות תימא אמאי לא קאמר לעשות בהן סחורה וכל דבר.

והתוספות כתבו דמגנה אותם בדבר גנאי כל מה שיכול וכו' ודוחק הוא דלמה יגנה אותם בשביל מה שמבקשין שכר לא יתן שכר ולא יגנה ועוד דבסמוך גבי גשרים וכרכים נקט ש"ס נמי מילתא אחריתי מכס ואנגריא אע"ג דליכא בהו גנאי. ועוד דגבי כסף וזהב מאי איצטריך למימר שלי הוא ולא קאמר בשביל עצמיכם הרביתם ואינהו גופייהו היאך מצו למימר הרבה כסף וזהב הרבינו בשביל ישראל והלא שקר מוחלט הוא.

וכן קשה גבי מלחמות דבסמוך אמאי לא קאמר בשביל עצמיכם עשיתם. ועוד דבסמוך קאמר אינהו סתרי בית המקדש ואנן בנינן משמע דמימר אמרי דמהאי טעמא יועיל להן טענה דגשרים וכרכים ומלחמות וקשה כיון דהוא יתברך משיב להן תשובה ניצחת על כל טענה וטענה מהיכי תיתי דיועילו.

לכך נראה דשווקים ומרחצאות וכל הנך דבסמוך תיקוני מדינה נינהו ותחילת עשייתן לצורך כל אדם הוא בין עובדי כוכבים ומזלות בין ישראל אלא דאינהו שקורי קא משקרי

ואומרים שלא עשו אותן אלא בשביל ישראל לחוד שיתעסקו בתורה ולכך רוצים ליטול שכר גדול כישראל שכל המסייע את חברו ללמוד תורה חולק עמו בשכרו כדאשכחן ביששכר וזבולן להכי לא מצי למימר תיקנתם שווקים לעשות בהן סחורה וכו' שאלו עשאוים לעשות בהן סחורה לא שייך למימר שעשו כן בשביל עצמן דסתם צרכי מדינה לצורך כל אדם הוא נעשה כדפירשתי ולכך איצטריך למימר תיקנתם שווקים להושיב בהן זונות פ' דתחילת עשייתן לא הוה לצורך תיקון המדינה אלא כדי להושיב בהן זונות דאורחא דמלתא להיות זונות ורווקים מצויין בשווקים ונתכוונתם לעשות שוק של זונות.

מרחצאות לעדן בהן עצמיכם לפי שבשעה שנכנסין לפנינו ית' אין נכנסין אלא עיקרי האומה אשר עליהן מוטל תיקון צרכי המדינה ושריה וחכמיה כדאמר לעיל כל אומה וסופריה ולהכי נקט מרחצאות לעדן בהם ולא קאמר לרחוץ בהם שאלו עשאוים לרחוץ לא הוה שייך למימר שעשו כן בשביל עצמן דסתם צרכי מדינה לצורך כל אדם נעשה כדפי' ולכך קאמר מרחצאות לעדן בהם דתחילת עשייתן לא הוה לצורך תיקון המדינה אלא בשביל עצמיכם לעדן בהן.

כסף וזהב שלי הוא דמה שאמרו הרבה כסף וזהב הרבינו וכו' היינו אותו כסף וזהב שדרך המלכים ושרים להרבות בבית גנזיהם ואוצרותיהם לשכור מהן חיילות לצורך שמירת המדינה כידוע ולהכי לא שייך למימר שלא הרבו אותן אלא לצורך עצמן דכל צרכי מדינה עושין בשביל כל אדם ולכך איצטריך למימר כסף וזהב שלי הוא וכן יש לפרש גבי גשרים שאלו עשאוים לעבור עליהן הוי צורך תיקון מדינה שעושין בשביל כל אדם ולכך איצטריך למימר ליטול מכס מהן ולא לצורך תיקון מדינה וכן כרכים שכבשו ולא לצורך תיקון המדינה שתהא ארץ רחב ידיים לדור בה יושביה בריוח אלא לצורך אנגריא.

ולפי שאותן המלחמות המלכיות על פני השדה ודאי צרכי תיקון המדינה נינהו שלא יבא האויב לכבוש את המדינה וצורך כל אדם הוא לכך איצטריך למיטר מלחמות אני עשיתי וכו' והשתא אתי שפיר הא דקאמר אינהו סתרו ב"ה ואנן בנינן דמימר אמרי דמהאי טעמא יקבל מהן הוא יתברך טענת גשרים וכרכים ומרחצאות שיהפך בזכותן בשביל כך לומר שלצורך תיקון המדינה עשאוים בין לצורכם בין לצורך ישראל ונהי שלא יקבלו שכר כל כך כישראל מכל מקום יקבלו שכר קצת כיון דבשביל ישראל נמי נפשו ונראה דהיינו דנקט ש"ס וכי מאחר דחזיא וכו' דלא מיהניא ולא מידי פירוש כיון שאינו מהפך בזכותן כלל ולא יקבלו שכר מידי אפילו מקצת שכר מ"ט עיילי כלום יש בכם מגיד זאת נראה דבכם לאו דוקא נקט שלא ידבר הוא יתברך עם עובדי כוכבים ומזלות עצמן שאין ראויין לכך אלא עם שריהן שלמעלה ידבר וכן משמע דבקרא לא כתיב בכם אלא מי בהם יגיד זאת: ותני רב יוסף אלו עובדי כוכבים שאוכלין ושותין כדוב וכו' מייתי ראייה דכיון דדמייין לדוב חשיבא היא דמלכותא תקיפא היא כדוב זה שהוא תקיף ועז ואוכל ושותה הרבה ומסורבל ומגדל שער הרבה דומיא דמלכות ארם דחשיבא כיון דתקיפא מדכתיב גביה ותיכול כל ארעא ותדושינה.

ונראה כיון דעובדי כוכבים קרויין דוב לכך גם שריהן של מעלה נקרא דוב כדאיתא במסכת יומא בההיא שעתא עייל לדוביאל שרא דעובדי כוכבים ומזלות ואל הוא כללי כמו גבריאל רפאל אוריאל שכל שר של מעלה נקרא על שם אומתו או איפכא האומה נקראת על שם הפר שלה כדאיתא במדרש רבה פרשת בשלח והנה מצרים נוסע אחריהם שרן של מצרים היה שמו מצרים ובפרק שור שנגח ד' וה' מפו' באריכו': ואנן בנינן כתבו התוס' הא דלא קאמרו שבנו בית המקדש כששאל מהן במה עסקתם דלפי זה לא עשו אלא אותו הדור וכו' ודבריהם דחוקים חדא דבסמוך משמע שכל הדורות הולכין אחר דור הראשון מדפריך בסמוך ומי מצי למימר הכי והכתיב ויאמר ה' מסיני בא וכו' מלמד שהחזירה על כל אומה ול' ומאי קושיא תינח אותו הדור שהיה בזמן מתן תורה שאר הדורות מאי איכא למימר לימרו כלום נתת לנו כו' משמע דהכל הולד אחר הדור הראשון ועוד דא"כ אמאי יצאו כולם בפחי נפש דורו דכורש מיהו ליזכו כיון דבנו בית המקדש ועוד דכיון דלא מהניא להו לאחרונים בנין בית המקדש שבנו הראשונים לענין קיבול שכר אם כן לענין קבלת טענת גשרים וכרכים ומלחמות נמי לא מהניא להו דמאי שנא.

לכך נראה דמעיקרא כששאל מהן במה עסקתם מלתא דפשיטא הוא דלא בעו למימר שבנו ב"ה דא"כ לא יקבלו אלא שכר מצוה אחת ואינהו בעי לקבילי שכר כל תרי"ג מצות מישאל כיון שהיו מסייעין אותן לקיימן כדפירשתי ובתר הכי נמי לא הומ"ל תנה לנו מיהא שכר בנין ב"ה דכיון דליכא אלא חדא מצוה פשוט הוא שכבר אכלוה משנים קדמוניות כמו שאמר הכתוב ומשל' לשונאיו אל פניו להאבידו והא דקאמר ואנן בנינן אין כוונתן לקבל שכר בשביל כן דודאי כבר אכלוהו אלא דמימר אמרי דשאני ארם דכיון דסתרי ב"ה וחטאו לכך אין ראוי להפך בזכותן אבל אנו דלא סתרינן ליה יהפוך בזכותן והא דנקט ואנן בנינן קושטא דמלתא נקט ולא לקבל שכר עליה דומיא דבתר הכי דקאמר סברי הנך אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שעבדנו בישראל וע"כ צ"ל דה"ק הנך כיון דחטאו דאישתעבדו בהו בישראל לכך אין ראוי להפך בזכותן אנן דלא חטאינן יהפוך בזכותן: מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוהו אע"ג דקרא לא נקט אלא עשו וישמעאל כמו שכתוב וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן והתם נמי כתיב אלוה מתימן יבא וקדוש מהר פארן יש לומר דשאר כל העובדי כוכבים ומזלות נפקא ליה מסיפא דקרא דכתיב ואתא מרבבות קדש כמו שכתב בספר הזוהר והא דנקט קרא הנך תרתי בהדיא טפי משאר כל העובדי כוכבים ומזלות יש לומר משום דהנך תרתי חשיבי מכל העובדי כוכבים ומזלות אי נמי משום דמהנך תרתי קבלו ישראל נהורין מדכתיב וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן אבל משאר עובדי כוכבים ומזלות לא קבלו נהורין אלא מתנן כדמשמע בזוהר פרשת בלק דאיתא התם וזרח משעיר אזל וזמן להו לבני עשו ולא קבלוהו אזל לבני ישמעאל ולא קבלוהו אהדר להון לישראל השתא אית לשאל הקב"ה כד אתא לשעיר למאן נביאה דלהון אתגלי וכו' כד אתא רבי שמעון פתח ואמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו ממאי דאמרו בני שעיר דלא בעו לקבלא מהאי אנהר להון לישראל אוף הכי הופיע מהר פארן אנהר להון לישראל ממאי דאמרו בני ישמעאל כו'.

ומה דשאלת ע"י מאן איתגלי להו ת"ח רזא עלאה איהו אורייתא נפקא מרזא עלאה קדישא דמלכא כד מטי לגבי דרועא שמאלא חמי הקדוש ב"ה בההוא דרועא דמא בישא דהוה מתרבי תמן אמר איצטריך לי לברר' וללבנ' דרועא דא ואם לא ימאיך ההוא דמא בישא יענים לכלא. מה עביד קרא לסמאל א"ל תיבעי אורייתא דילי אמר מה כתיב בה דליג ליה א"ל לא תרצח אמר ח"ו לא בעינא אורייתא דא אתיב ומתחנן קמיה אמר מריה דעלמא אי את יהבת לי כל שולטנא דילי איתעברי דהא שולטני דילי על קטולא וכו' אבל אי ניחא קמך הא עמא בנוי דיעקב לון איתחזי ואיהו חשיב דהא דלטורא אמר עלייהו אמר סמאל ודאי אי יקבלון בנוי דיעקב דא יתעברון מעלמא כו'.

אתיב ליה הקב"ה ואמר לא יכילנא דאנת בוכרא וכו' א"ל הואיל וכך הב לי עיטא איך איעבד דיקבלון לה בנוי דיעקב דאת אמר אמר ליה מריה דעלמא איצטריך לשחדא לון טול נהורא מנהירו דחילא שמיא והב עלייהו ובדא יקבלון והא דילי והא בקדמיתא אפשר מנייה נהירו דחפיא עליה ויהב ליה למיהב להון לישראל ודא הוא זרח משעיר למו.

כיון דביער דא ואעבר דמא בישא מדרוע שמאלא אהדר לדרוע' ימינא חטא ביה אוף הכי אמר ה"נ איצטריך לנקיא מדמא בישא דרועא דא קרא לרהב א"ל תיבעי את אורייתא דילי א"ל מה כתב בה דליג ליה ואמר לא תנאף אמר אי ירותא דא יחסין לי הקב"ה ירותא בישא דאתעבר כל שולטנא דלי וכו' שארי לאתהנא אמר מרי דעלמא תרין בנין נפקין מאברהם הא בנוי דיצחק הב לון ולון איתחזו א"ל לא יכילנא דאנת בוכרא שארי לאתחנא ואמר מרי דעלמא בוכרא דילי יהא דיליה והאי נהורא דאנא יריתנא על דא טול והב להון וכך עבד דכתיב הופיע מהר פארן וכו' כיון דנטל מתנן אלין לישראל מאינון רברבין שלטנין אתא וקרא להו רבבות קדש דממנן על שאר עמין ואתיב ליה אוף הכי ומכולהו קביל ונטיל מתנן למיהב לון לישראל.

ע"כ.

משמע דהנך תרתי סמאל ורהב הן הן רברבין ושלטנין טפי מכולהו דא משמאלא ודא מימינא ואינהו הוא דאפשיטו נהורא דלהון למיהב לון לישראל טפי מכולהו ואע"ג דקאמר ומכולה קביל ונטיל מתנן מ"מ מדלא נקט קרא קבלת אור אלא משעיר ופארן צ"ל דמתנן דשאר ממנן לא הפשטות אור הוה אלא כי הנך מתנות דפרק ר"ע דאיתא התם מיד כל או"א ממלאכי השרת נעשה לו אוהב למשה ומסר לו דבר שנאמר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם ופירש"י ז"ל מסר לו דבר למדו דבר ואף מלאך המות מסר לו שנאמר ויתן את הקטרת וכו' אבל סמאל ורהב פשטו אורן למיהב לון לישראל לכך נקט להו בהדיא.

ומשום הכי לא נקט קרא דחבקוק נמי אלא הנך תרתי לחודייהו. ונראה דלהכי אתא הקב"ה לשעיר ברישא ובתר הכי לישמעאל אע"ג דישמעאל בן אברהם הוא גדול מעשו בן יצחק לפי שלא היתה כוונתו ית' אלא להשקיט מישראל את המקטריגים והמערטרים וידוע כי מצד שמאל הוא עיקר הקטרוג כמ"ש מצפון תפתח הרעה וסמאל הוא עיקר המקטרוג הוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המות אבל מצד ימין אין הקטרוג גדול כל כך ורצה הקב"ה ללבן שורש המקטרוג תחילה וממילא יתבטל קטרוג הימיני ונראה

דישראל דעו ההוא רזא דפתח הקב"ה לבני עשו ולבני ישמעאל תחילה שיקבלו התורה ולא רצו ולכך כשבא ופתח להם הקדימו לפניו נעשה לנשמע רמזו בזה רמז אמרו לו הרי אנחנו עומדין תחת עשו וישמעאל לקבל על תורה שהטלת עליה' וזהו נעשה ונשמע נעשה רמז לעשו שנקרא כן על שם שנעשה ונגמר כבן שנים הרבה וישמעע רמז לישמעאל שנקרא כן על כי נשמע קולה של הגר שנאמר כי שמע ה' אל עניך ולכך הקדימו נעשה לנשמע כשם שהוא ית' הקדים עשו לישמעאל בפתחתו.

ונראה דהא דאיתא בפרק רבי עקיבא בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ירדו מאה ועשרים רבוא מלאכי חבלה וכתבו התוספות דאותן בני ישראל את עדים מהר חורב א"ר יוחנן וכולן זכה משה ונטלן וכתבו התוספות דאותן שני כתרים של הוד היו ולהכי קרן אור פניו.

לכאורה קשה למה זה כשטענו הכתרים באו ששים רבוא וכשפרקו באו כפלים והתוס' כתבו משום דמידה טובה מרובה וכ'. ולפי מדרש הזוהר נראה דאותן שני כתרי' הוד ואור שזכו בהן ישראל מתחילה הן הן אותן שני מאורות שקבל הקב"ה משמאל ורהב שכתב שם ת"ח עדים דבני ישראל אילין נבזבזין הוו שנטלו ובגין כ לא הוי שליט עלייהו מותא ולא סטרא אחרא כיון דחטאו מאי כתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר תורב אינן מתנות באדם וכו' ע"כ ובפרק ר"ע נפקא ליה מהאי קרא דויתנצלו שנתפרקו מאותן ב' כתרים משמע דחד מלתא נינהו והשתא ניחא דבשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע חילק הוא יתברך אורו של סמאל לס' רבוא חלקי' וכן אורו של רהב ושלח ס' רבוא מלאכי השרת ומסר ביד כל אחד שני חלקם אחד משל סמאל ואחד משל רהב לקשר אותן לכל אחד מישראל שני כתרים אבל בשעה שחטאו לא עשה הקב"ה כלום אלא סמאל ורהב גופייהו כל אחד בא לפרק מהן את שלו לכך נשתלחו מהן מאה ועשרים רבוא מלאכי חבלה ששים רבוא מסמאל וס' רבוא מרהב לכל אחד מישראל שני מחבלים לפי שכל אחד פירק את שלו.

ואיתא בכמה דוכתיה דסמא ורהב שרי מלאכי חבלה נינהו. ונר' דהיינו הא דכתיב אני אמרתי אלהי' אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון כי בשעה שהקדימו נעשה לנשמע ונקשר עליהן אורן של מלאכי מעלה היו ישראל כדמות המלאכים הנקראים אלהים ובני עליון ולא הוה שליט עלייהו מותא וסטרא אחרא כמו שכתב הזוהר ואחר שחטאו ונתפרקו מהן חזרו להיות כשאר כל אדם ושליט עלייהו מותא כמ"ש אכן כאדם תמותון.

ועוד נראה לפי שאדם הראשון נמי קודם שחטא היה גפו מאיר ולא הוה שליט עלייהו מותא וכיון שחטא ניטל ממנו אורו ונקנסה עליו מיתה לכך נקט קרא אכן כאדם תמותון רמז לאדם הראשון: הא למדת שאפילו עובד כוכבים ומזלות ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול משם דאורחא דקרא הוא בעלמא היכא דבעי לרבווי עובדי כוכבים ומזלות למיכתב ליה רבוי באפיה נפשיה כי ההיא דקתני בפ' ד' מיתות איש איש לרבות את העובדי כוכבים ומזלות ולא אורחיה דקרא למיכלל עובדי כוכבים ומזלות בהדיה ישראל בחד תיבה והכא דכלל הכתוב כהנים לויים וישראלים ועובדי כוכבים ומזלות ואפי' כהן גדול שאין מיוחד כמותו בחד תיבה דכולהו בכלל האדם נינהו לומר לך דכולן שקולין

ושוין הן בעסק התורה שאפי' העובדי כוכבים ומזלות שהוא שפל ופסול שקול הוא בזה ככהן גדול שהוא חשוב ומיוחס שבישראל ועוסק בתורה וכי האי גונא דרשינן יקרה ה א מפנינים מכרן גדול הנכנס לפני ולפנים דממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ כלומר דתלמיד חכם אף על גב דממזר ופסול הוא עדיף מעם הארץ אפינו כשהוא כהן גדול המיוחס שבישראל: מצוה קלה יש ני וסוכה שמה אף על גב דכמה מצות קלות איכא י"ל שה א יתברך רוצה ליתן להן מצוה חת ששקולה ככל המצות לפי שהן רוצים לקבל שכר על כל המצות כישראל שהרי אמרו תנה לנו מראש ונעשנה משמע כל התורה כולה ומצות סיכה שקולה ככל המצות כמו שיסד הפייס ביוצר דסוכות וה"ק מצוה קלה יש לי ששקולה ככל המצות וסוכה שמה כלומר אע"ג דכמה מצות יש לי ששקולות ככל המצות כגון שבת ומילה וציצית א א שהן חפור ת דשבת יש בה חסרין כיס כיון דיושב בטל ממלאכתו וכן ציצית לפי שתכלת דמים יקרים ויש בה טורח גדול לחזור אחריה ומילה יש בה צער גדול אבל סוכה שקולה וקלה לכו ועשו אותה: כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים וא"ת ח"כ למה הוא חוזר ויושב על כסא דין תחילה בכל יום הוה ליה לישיב מיד על כסא רחמים וי"ל דמי שיכול להתקיים בדין כגן צדיקים וחסידים גמורים המה נידונים במדת הדין והיינו מה שאמרו הקב"ה מדקדק כם הצדיקים כחוט השערה לפי שהן נידונים על פי שורת הדין ושורת הדין אינו מיותר אפי' כחוט השערה.

והיינו נמי הא דאיתא במדרש בראשית ברא אלהים ולא נאמר ברא ה' שבתחילה עלה במחשבה לבראיתו במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים דלכאורה קשה מאי קמ"ל הכתוב דמחי דהוה הוה וצריך לומר כדפי' דמחשבתו ית' קיימת וכשהוא דן את הצדיקים במדת הדין לחוד הוא דן אותן אלא שבתחילה עלה במחשבתו לידון את עולם כולו במדת הדין כיון שראה שאינו מתקיים שתף מדת הרחמים למדת הדין: עם בריותיו משחק ועל בריותיו אינו משחק וכ' הטעם פשוט דעם בריותיו משחק לפי שהוא שמחה לפניו ית' על שברא בריות טובות בעולמו כמ"ש ישמח ה' במעשיו ועל בריותיו דהיינו על עבירה שעושים בריותיו אינו משחק לפי שהוא צער לפניו יתברך שעל ידי כן חייב כלייה והוא יתברך כביכול מצטער במפלתן של רשעים וכמו שאמרו חז"ל מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים לפני שירה ויאמרו נמי ה דו לה' כי לעולם חסדו מפני מה נא נאמר כי טוב בהודאה זו וכו': איבעית אימא מעין ימא אף על גב דבליליא בשלישיות כולם ישנים ולא זמן סעודה היא ולא שייך למימר דיושב וזן באותה שעה יש לומר דיושב וזן דקאמר היינו שהוא מכין מזון לכל בריותיו ואם כן בליליא הוא מכין מזון לסעודת שחרית ובימא הוא מכין מזון לסעודת ערבית וכן משמע דהא בימא בשלישיות נמי לאו זמן סודה היא שכבר סעדו כל העולם כדאיתא בפרק קמא דשבת שעה ראשונה מאכל לודים וכו' עד שעה ששית מאכל ח"ח ול כא מאן דסעיד בתר הכי וצ"ל שאז הוא מכין לסעודת ערבית ונראה דלכך יסדו בברכ' המון לכל בריותיו וכו': הקב"ה מושך עליו ח ט של חסד בעה"ב מפר' בהקדמת פרק חלק: כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים כיון שזרחה עליהם חמה לא קאמר אלא כיון שקדרה דהיינו בשעה שהיא זורחת בכח שנוקבת ומקדרת אז אפי' בשעה שהדגים במום אם אין

המים עמוקים הרבה מיד מתים לכך בנ"א כיון שקדרה עליהן חמה שנוקבת וזורחת בכח מיד עתים: כדרכי חנינא דצמר ר' חנינא וכו'.

הא דמייתי מ מלתיה דרבי חנינא ולא מילתי קרא לחודא דכתיב צנים פחים בדרך עקש וגו' י"ל דפשטא דקרא לא בחמה וצנה איירי כדפירש רש"י ז"ל בספר משלי צנים פחים ופחים כמו לצנינים בצדיכם ובאו עליך חוצץ לשון גדודים ולסטים צנים פחים הם טמונים בדרכי המעקש דרכיו כלומר יסורים מוכנים לו שומר נפשו ירחק מהם שתיישר מעשיו נצל מהם ע"כ לכך מיירי הא דאמר הכל בידי שמים כו' דמשמע דבמאורעו ותחלואים הבאים על האדם איירי: שומר נפשו ירחק מהם כתבו התוס' והא דאמרין בפרק המקבל והסיר ה' ממך כל ח לי זו צנה אלמא בידי שמים הוא י"ל דה"ק שיתן לך מלבושי וכו' וזה נראה קצת דוחק ועוד דוהסיר ה' ממך משמע שיסיר ממך הצנה לאחר שתבא עליך.

לכ"נ דודאי ביאת ח לי הצנה לאו בידי שמים הוא דאפשר לו לאדם להזהר ממנה שלא תבא עליו כגון שילביש עצמו כראוי וישב תמיד בבית כל החורף אלא לפי שאין רוב העולם ורובא דרובא יכולין להזהר בזה לכך הבטיח הכתוב להסירה ממנו דהסרת הצנה שלא תזיקנו ודאי בידי שמים הוא: רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין ומתעדנין בה לפי שלעתיד לבא יודיע הקדוש ברוך הוא לכל בריותיו שהוא אלהינו אין עוד כמו שכתוב ביום ההוא יהיה ה' אחד לכך באיזמל שהוא מוחץ בו לרשעים הוא רופא לצדיקים ששניהן יקבלו תשלומי מעשיהן על ידי החמה בחד זימנא לפי שבעולם הזה בזמן שהטובות והרעות באות מן השמים יש מקום לרשעים לתלות ולומר אולי מקרה היא או לפי טבע מנהג העולם הוא או מצד מערכת השמים הוא וכדומה לזה לכך לעתיד לבא כשיקבלו שניהם בבת אחת זה מכה וזה רפואה ועידון מדבר אחד יכירו ידעו הכל שהוא יתברך שמו אחד ואין הדבר תלוי אלא מצד המקבלי ומעשיהם ונראה דלהכי כתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד רמז לאותו היום שכתוב במקרא זה ולהט אותם היום הבא דכיון שזה נלקה בו וזה נרפא בו יכירו וידעו הכל כי אחד הוא ית' כדפי' ונראה דגם במעשה בראשית יש קצת רמז לזה כמה שנאמר ולמשול ביום ובל לה להבדיל בין האור ובין החשך דקרא יתירא הוא דכבר כתיב ברישא וגו' להאיר על הארץ ויהי כן ועוד דברישא כתיב להבדיל בין היום ובין הלילה דקרא להבדיל בין היום ובין הלילה ובסיפא כתיב ולהבדיל בין האור ובין החשך לכך נראה דרמז הוא שימשיל לעולם הבא שהוא דומה ליום ובעה"ז שדומה ללילה ולהבדיל בין הצדיק שנמשל לאור ובין הרשע שנמשל לחשך שיהא זה נידון בו וזה יתעדן בו: דף ד' והיינו דתנן רבי חנינא סגן הכהנים אומר וכו' פי' נראה דלכך נקט רבי חנינא בדבריו לישנא דאיש את רעהו חיים בלעו ולא קאמר איש את רעהו הרגו או לשון אחר אלא לפי שהכתוב המשיל את בני האדם לדגי הים והדגים בולעין זה את זה חיים לכך נקט הכי ונראה דלהכי נקט ש"ס לישנא דוהיינו דתנן ולא קאמר כדתנן משמע כדפירשתי.

ומה שהדגים בולעין זה את זה חיים הוא לפי שאין בהן קצין שוטר ומושל כדנקט סיפא דקרא כרמש לא מושל בו לכך נקט ש"ס נמי אלמלא מוראה של מלכות וכו': עוד אשימנה כדפירש רש"י ז"ל לעי אשימנה לשון חורבה כמו שמו את ירושלים לעיים ולכך כתיב בהו בישראל אך לא בעי שלא ישימם חורבה שאין נפרע מהן אלא אחת אחת

כפיד וכו': אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט וכו' לכאורה משמע דה"ק דאע"ג דאין ישראל עושין מצות הרבה בבת אחת אלא מעט מעט הקב"ה מצרפן לחשבון גדול ותימה דא"כ צירוף חשבון גדול למה לי דאין הפרש בין העושה מצות הרבה בבת אחת לבין העושה מצות הרבה אחת אחת ועוד דא"כ אמאי נקט מצוה לשון יחיד הוה ליה למימר מצות.

לכ"נ דמצוה דנקט הכא היינו צדקה דסתם מצוה היינו צדקה כדאיתא במ"ר פרשת בהר דביומי דר' תנחומא היו צריכין ישראל למטרא גזר תעניתא קם ודריש אמר לון כל עמא יפלגון מצוה והיינו צדקה כדאיתא התם בהדיא ובפרק השותפין קרי ליה מצוה רבה לצדקה שנותנין לפדיון שבויים ואשמעינן דכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול כדאמר בפרק השותפין מאי דכתיב וילבש צדקה כשריון לומר לך מה שריון זה כל קליפה מצטרפת לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול לפי שקשה הוא על האדם להוציא מכיס סך גדול לצדקה בבת אחת אבל כשמוציא הסך פרוטה ופרוטה אינו חושש וקמ"ל שהקב"ה מצטרף כל פרוטה לחשבון גדול כאלו נתן כל הפרוטות בבת אחת, ועוד נראה לפי שהוא יתברך זורע צדקות שהנותן מנה לצדקה מעלה עליו כאלו הוא עושה פירות בכל שנה ושנה ומשלם לאדם שכרו בעה"ב קרן ופירות ופירות פירותיהן לפי רוב השנים וטעמא דמלתא משום דהנותן מנה לצדקה אלו לא נתנה היה יכול להרויח ולהשתכר בה בפרקמטיא או בריבית ועשתה פירות בכל שנה ושנה לכך שורת הדין הוא שהוא ית' זורע ומשלם קרן ופירות.

והך טעמא לא שייך אלא בנותן מנה או חצי מנה בבת אחת כדפירשתי דיכול אדם לעשות סחורה או הלואה במנה וכן בחצי מנה אבל בנותן פרוטה לא שייך האי טעמא דאין אדם משתכר בסחורה ובהלואה בפרוטה אחת והוה אמינא דאין הקדוש ברוך הוא זורעה ולא יקבל הנותן אלא שכר הקרן שנתן בלבד אשמעינן הכתוב שהוא יתברך מצרף הפרוטות להדדי וכשהן עולין לחשבון גדול זורען נמי מהאי טעמא דאלו בעי היה קובץ הפרוטות על יד והיה מרויח בהן: אוהבו נפרע ממנו מעט מעט והיינו ע"כ אפקוד עליכם דלשון פקידה מעט מעט משמע כמו פוקד עון אבות על בני בני ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים וכמ"ש ברמב"ן ז"ל בפ' שלח לך וכתוב נמי וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם ואיתא בפרק חלק שאין לך פורעניות שאין בו א' מכ"ד בהכרע ליטרא של עגל: ולא והא כתיב והכרתי ממך אגופיה דקרא לא קשיא ליה דאיכא למימר דדוקא על סדום הוה קא מתפלל אברהם הכי שלא ימות צדיק עם רשע אבל השתא דדריש חולין הוא ל משמע דאפי' בעלמא נמי לכך פריך ולא והא כתיב וכו': אלו בני אדם שקיימו את התורה מאלף ועד תיו מדכתיב בההוא קרא והתוית תיו על מצחת האנשים דריש הכי וא"ת היאך שייך למימר שקיימו את התורה מאלף ועד תיו וי"ל לפי שכל מצוה יש לה שורש באותיות של אלף בית דמצות אמונת השם שורש שלה היא האלף שנאמר אנכי ה' אלהיך הרי שהמצוה מתחלת באלף ומצות ציצית שורש שלה הגימל שנאמר גדילים תעשה לך ומצות כיבוד אב ואם שורש שלה הכף שנאמר כבוד את אביך וכן כולן כדאיתא במדרש.

איכה רבה שבאו האותיות להעיד על ישראל כיון שבאה האלף א"ל אברהם זכרי יום שנגלה הקב"ה על הר סיני ופתח בך אנכי ה' אלהיך ולא קבלוך אלא בני וכו' משמע

דאות הראשון של המצוה הוא שורש המצוה: בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחווים לחמה מיד כועס כי לה' המלוכה והממשלה ולו יתברך הכתר והכבוד כמ"ש הכתר והכבוד לחי עולמים והוא חולק מכבודו לב"ו וממליך מלכים עובדי כוכבים ומזלות לכך כשהן משתחווין בכתריהן לחמה וכיוצא בה כיון שמחזיקים טובותיהן לאלהים אחרים הוא יתברך כועס כי אל קנא הוא.

ונראה דהיינו כשראה בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל ורצה לכעוס הזכיר לפניו ית' מעשה העגל כמ"ש וישת אל המדבר פניו ומתרגמין ושוי לקבל לעגלא דעבדו ישראל במדברא אפוהי כי אמר בלבו שע"י הזכרת מעשה העגל יעיר רוגזו ויחר אפו ית' כי גם ישראל עשו במעשה העגל כאשר עושין המלכים עכו"ם שמניחין כתריהן בראשיהן ומשתחווין לחמה ומעוררין בזה כעסו ית' לפי שישראל כשהיו בחורב והקדימו נעשה לנשמע זכו לשני כתרים כדאיתא במסכת שבת ובשעה שעשו את העגל שמו כתריהן בראשיהן והשתחוו לו ולהכי קפיד רחמנא בשעה שאמר לו למשה לך רד הזכיר לו ההשתחואה בראש דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל ובשעת ספור המעשה לא הזכיר הכתוב ההשתחואה כלל כי אם האמירה והזביח' משום דעיקר קפידא היה לפניו יתברך בהשתחוא' כיון דכתרי כבודם היו בראשיהן המירו כבוד כתריהן באלהים תחרים ותדע שכן הוא דלהכי מיד אחר מעשה העגל גזר עליהם הוא ית' פורעניות זו שיורידו כתריהן מעליהם כמו שנא' ועתה הורד עדיך מעליך וכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב כי במה שחטאו לקו ומהאי טעמא אינהו גופייהו לא שתו איש עדיו עליו כי היו מתאבלי' במה שחטאו אלא שעלה על דעתן להחזירן עליהן כאשר יתמו ימי אבלותן והוא ית' גזר עליהן להורידן לגמרי עולמית.

ונראה דהיינו הא דכתיב בספר תילים ק"ו יעשו עגל בחורב וישתחוו למסכה וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב לא הזכיר הכתוב אלא ההשתחואה לחודא לפי שהיא היתה עיקר קפידא כדפי' ולהכי הזכיר ברישא דקרא יעשו עגל בחורב ולא נקט יעשו עגל סתמא בחורב דייקא כי בחורב זכו ישראל לאותן שני כתרים כמ"ש את עדים מהר חורב ואמרו חז"ל בחורב טענו ובחורב פרקו ולכך קאמר יעשו עגל בחורב וישתחוו למסכה לומר לך שעיקר התרעומת היתה מה שהיו משתחווים למסכה וכתריהן שזכו להן בחורב היה אז בראשיהן והיו מזיקין טובתן לאלהים אחרים והיינו דכת"ב בסיפ' דקרא וימירו את כבודם בתבנית שור כבודם היינו כתרם כי הכתר הוא הכבוד כמ"ש הכתר והכבוד לחי עולמים ולהכי כתיב כבוד חכמים ינחלו רמז למה שאמרו צדיקים יושבים בעה"ב ועטרותיהן בראשיהן והיא כבודם וכיון שהיו משתחווים לעגל בכתריהן המירו את כבוד כתריהן בתבנית שור אכל עשב לכך חשב בלעם שע"י זכרון מעשה העגל יעורר אפו ית' כשם שהוא ית' מעורר אפו בשעה שרואה המלכים עכו"ם משתחווים לחמה בכתריהן.

ושמא לכך יהיב סימנא לכעסו יתברך כי חיורא כרבלתא דתרנגולא משום דכרבלתיה היינו כתריה ותפארתו ולהכי קאמר לישתמיטתיה לכרבלתיה אי אית ליה וכו' כדאיתא בפרק בתרא דעירובין כלומר לישתמיטתיה לכתריה אי אית ליה והוא רמז על כעסו ית' שהוא בשביל הכתרים שמניחין המלכים בראשיהן ומשתחווין לחמה.

ולכך נראה כמין לקוי בכתרא דתרנגולא: לא עשו ישראל את העגל וכו' פירש"י ז"ל שלא היה ראוי להתגבר יצרם עליהן אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם כדי ליתן פתרון פה וכו' תימא והא כתיב מפי עליון לא תצא הרעות והטוב שהבחירה נתונה ביד האדם להיות צדיק או רשע ולא שייך למימר שיגזור הוא ית' שישלוט יצרו באדם והא דכתיב ואני אקשה את לב פרעה וגבי סיחון כי הקשה ה' אלהיך את רוחו כבר פירשו בזה חז"ל כמה פירושים ונראה לפי שאמרו חז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו וכיון דכתיב צופה רשע לצדיק משמע קצת דלאו כל אדם זוכה שיהיה הוא יתברך בעזרו להצילו מיצרו אלא אם כן הוא צדיק ובא לטהר אז מסייעין אותו ולכך קאמר שלא היו ישראל ראויין לאותו מעשה כיון דכתיב בהו מי יתן והיה לבבם זה וגו' אלמא דצדיקים היה אם כן היו מן הראוי שיהיה הוא יתברך בעזרם להצילם מאותו מעתה וכן בדוד אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה הני חם הקב"ה על דרך מנהג העולם ולא היה בעזרתם ונראה היינו הא דקתני לקמן שאמר להן משה לישראל כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה היה להם לומר תן אתה והלא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אלא כלומר שהיה להן לומר היה עוזר לנו להתגבר על יצרנו אלא לפי שהיו כפויי טובה שלא היה נחשב בעיניהם עזרתו יתברך לכלום וא"ת כיון דישראל לא היו ראויין לאותו מעשה א"כ אמאי חזרו וחטאו במרגלים וי"ל דאחר שנתגבר עליהם יצרם במעשה העגל שוב לא היה היכולת בידם להתגבר נגדו כל כך שכך הוא דרכו של היצה"ר שכל השומע לו הוא הולך ומתגבר עליו: אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שלא יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני קצת תימא והלא כל הנביאים כולן הזהירו על התשובה וכבר הבטיח' התורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגו' א"כ אין לך פתחון פה גדול מזה והיאך מצי למימר שמא לא יקבלני: שהקים עולה של תשובה נראה מדלא כתיב הקים על אלא הוקם על משמע על ידי אחר רמז הוא להא דקאמר שלא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא דגזרת מלך היתה שישלוט בו יצרו כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה לכך נקט קרא הוקם על כלומר נאם הגבר שעל ידו הוקם עולה של תשובה: כל העושה מצוה אחת בעה"ז וכו' נראה דבצדקה איירי דסתם מצוה היינו צדקה כדאיתא במדרש רבה כל עמא יפלגון מצוה כמו שפירשתי לעיל ואיתא נמי בב"ר דאמר לה ההיא גברא לאתתיה למה את לא מובלית לי לשכנתיה דרבי יוסי הגלילי דאנא שמע דהוא עביד מצוה והיינו צדקה כדמשמע ההם בהדיא ונקט מצוה אחת כלו' אפ"ל לא עשה צדקה אלא פעם אחת וכן משמע דקרא דוהלך לפניך צדקך בצדקה איירי דרישא דההוא קרא הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית וגו' ומדכתיב והלך לפניך לשון יחיד משמע אפ"ל מצוה אחת וכל העובר עבירה אחת היינו עריות דסתם עבירה דנקט ש"ס עריות היא כדאיתא בפ"ק דראש השנה פושעי עכו"ם בגופן אמר רב בעבירה וכתבו התוס' שם בעבירה בעריות שכן עובדי כוכבים מוזהר עליו וכן משמע דקרא דילפתו ארחות דרכם בדור המבול איירי שנענשו בשביל עריות ברישא דקרא כתיב בעת: להיות עמה לעוה"ב עוד נראה שלא רצה אפילו ליחד להיות עמה בחדר אחד וכוונתה היתה

לחבקו ולנשקו: והא כתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות ואע"ג דבתר דחטאו אמרו מכל מקום התורה היתה קדומה אלפים שנים קודם שנברא העולם ומסיק דכל התורה כולה נמי על תנאי כתובה שהרי אם לא היו ישראל מקבלין את התורה היה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו נמצא שלא היה מקום לתורה ומצות וא"כ ע"כ על תנאי היתה כתובה: מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי וכו' ה"א דהששי קא דריש ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע הן ונראה לפי שאמרו חז"ל דששת ימי בראשית הן נגד שית אלפי שנים הוה עלמא ויום שביעי הוא נגד עה"ב שכולו שבת ולכך הוסיף ה"א למלאות את השם הגדול דיום הששי ויכולו השמים ר"ת ידו"ד חצי השם דהיינו י"ה נרמז בגמר מעשה ששת ימי בראשית שהן נגד העה"ז שהוא שית אלפי שנים רמז הוא שבעה"ז לא יהיה שמו ית' שלם שנאמר כי יד על כס י"ה ולכך אסור להגות שם ידו"ד באותיותיו כי אם חצי השם דהיינו י"ה עד יום השביעי שהוא נגד עילם הבא אז יתמלא שמו ית' מיד בתחילת אלף השביעי ולכך נרמז ו"ה בויכולו השמים להשלים אותיות י"ה של יום הששי להודיע כי אז יהיה שמו ית' שלם במלואו.

ונראה דמהאי טעמא נוהגין להתחיל יום הששי ויכולו השמים בשעת קדוש בשבת ואין מתחילין ויכולו השמים לפי שחייב אדם לזכור בשעת קדוש היום ביום שכולו שבת דהיינו בעוה"ב ולהכי מקדשין על היין רמז לשכר העוה"ב שהוא יין רוחני יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית ולהכי אסור לקדש על היין מגולה אפי' בזמן הזה דליכא סכנתא לפי שיין המשומר טמיר וגניז הוא כמו שנאמר עין לא ראתה ואחז"ל זה יין המשומר ולכך מתחילין יום הששי ויכולו השמים שצריך האדם להעלות אז במחשבתו שבעוה"ב ביום שכולו שבת יהיה שמו הגדול שלם במלואו: שרשה ימים אסור לשאת ולתת עמהן בריש פירקין כתבו התוספות בשם רבינו תם ז"ל דדוקא במידי דתקרובת עכו"ם איירי ולא איירי כלל בלקנות אלא בלמכור ולשאת ולתת הכי פירושו לשאת מהן המעות ולתת להן מידי דתקרובת וכו' וזה דוחק דסתם משא ומתן בין במקח בין בממכר איירי גם מה שפירש דמשום הרווחה דנקט ש"ס לקמן היינו שיהיה לו בהמות רבות בריות לא משמע כן מדנקט ש"ס בתר הכי לישנא דהא קא מרווח ליה דומיא דלקמן גבי להשאילין ולהלוותן דנקט נמי האי לישנא משמע דחד מלתא נינהו ולקמן נמי גבי הא דקתני אבל לא לוקחין מהן כתבו התו' דלפי' ר"ת לוקחין היינו קבלת דורון דוחק גדול הוא ולא הוי דומיא דרישא דקתני מוכרין להם מיהו הרא"ש ז"ל כתב דאפשר דר"ת מודה בדבר שאין מתקיים דאין לוקחין מהן לכך נראה דלשאת ולתת בין במקח בין בממכר איירי ומה שהקשה דא"כ אמאי קאמר נפקא מינה דאית ליה בהמה לדידיה ולא קאמר נפקא מינה למידי דלאו תקרובת ועוד דאי במקח נמי איירי היאך בעי למימר דטעמא משום ולפני עור דבמקח מאי לפני פור איכא י"ל דתקרובת עכו"ם שייך בכל דבר שבעולם אפי' במעות וכסות וכלים שמניחין אותן לפני העכו"ם והוי תקרובת כדמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עכו"ם שכתב המוצא כסות וכלים ומעות בראש עובדי כוכבים וכו' בד"א בזמן שמצאן חוץ למקום עבודתו אבל אם מצאן בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור וכתב שם בכ"מ ובב"י דס"ל דכל הנמצא לפנים מן הקלקין שהוא מקום עבודתה ודאי שלא הכניסוהו שם אלא לתקרובת או לתשמיש משמע דכל מידי חזיא

לתקרובת ואפ"י מעות וכן פירש"י ז"ל לקמן בפירקין דבמעות שייך תקרובת גבי הא דקאמר אביי ה"ג לא חשו להן חכמים משום דמי עכו"ם ולהכי מקח נמי אסור אפ"י לטעמ' דלפני עור דחיישינן שמא דעתו לעשות תקרובת במעות עצמן והכי קמיבעיא להו משום הרווחה אסרו מקח וממכר בכל דבר שבעולם או דלמא משום רווחה ליתא במשא ומתן אלא משום לפני עור אסרו מקח וממכר בכל דבר שייך תקרובת ואית ביה משום לפני עור ונ"מ דאית ליה בהמה לדידיה אי מצי למכור לו בהמה אחריתי דמשום רווחה איתא ומשום לפני עור ליתא ונקט בהמה משום דעיקר תקרובת עכו"ם בהמה היא: ערב יו"ט האחרון של חג פירש"י ז"ל מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג דמה"ט יום שמחה הוא ומרבין בו בשחיטת חולין וכן י"ד ניסן יום שמחה הוא משום פסחים ומרבין בו בשחיטת חולין: ושואלין בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום משמע דוקא לפני הפסח ומשום קרבן אי נמי משום דבפסח נפיש דיני טובא אבל לפני שבועות וסוכות לא ובפר"ק דמגילה קאמר רבי יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום ופריך מאי איריא פורים אפילו יום טוב נמי דתניא משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג ומשני פורים איצטריכא ליה מהו דתימא נגזר משום דרבה קמ"ל וכתבו החוספות נראה דהכי פריך מאי איריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שלשים יום דמש"ה צריך לדרוש בו ביום אפ"י ב"י"ט דדרשין שלשים יום לפניו אפילו הכי דורשין בו ביום דתניא וכו' ודבריהם תמוהים דהא לאו מפסח לחודא פריך אלא מכולהו ימים טובי' אע"ג דבעצר' ובחג נמי אין דרשין בהן מקודם לכן שלשים יום לכך נראה דהכי פריך מאי איריא פורים שחל להיות בשבת דכיון דאסור לקרות את המגילה שכתוב בה ענינו של יום מדרבה פשוט הוא דצריך מיהא לדרוש בענינו של יום כדי לזכור את הנס מדכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים אפילו יום טוב שקורין בתורה ענינו של יום נמי דורשין בענינו של יום דתניא משה תיקן להם לישראל וכו' ותו מאי איריא פורים דכתיב ביה זכירה בהדיא והימים האלה נזכרים ונעשים דבשבת כיון שאין קורין בו המגילה צריכין מיהא לדרוש בענינו של יום אפילו יום טוב דלא כתיב ביה נמי דתניא וכו': האי מיבעי ליה למעוטי טריפה בסמוך כתבו התוס' דפריך הכי משום דמכל החי משמע טפי למעוטי טריפה דמשמע בריא ולא טרפה אבל מחוסר אבר בריא גמור הוא וקשה דאם כן למסקנא אמאי יליף מחוסר אבר מקרא דמכל החי וטרפה מאתך ולא יליף להו איפכא כיון דמסתבר טפי לכך נראה דהא דממעטינן טרפה מכל החי מריבויא בעלמא ממעטינן לה וכן פירש רש"י י"ל בפרק רבי ישמעאל והא דפריך האי מיבעי ליה למעוטי טרפה היינו משום דטרפה מסתבר טפי למעוטי להקרבה ממחוסר אבר כיון דאשכחן גבי ישראל דטרפה אסורה להו אפילו להדיוט ומחוסר אבר שרי ליה להדיוט.

ולפי זה צריך לומר דלהכי איצטריך למיכתב מכל החי למחוסר אבר ולא יליף ליה נתי מאתך משום דמסתבר טפי למעוטי טרפה מאתך כיון דאסירא אפ"י להדיוט כדפירשתי: דף ו' ודלמא נח גופיה טרפה הוה כתבו התוספית דעל כרחך לא הזהירו אלא מטרפות הגלוי וניכר דבטרפות שבסתר לא היה יכול להבחין ודבריהם תמוהים דא"כ למאן דאמר טרפה אינה יולדת ונפקא ליה טריפה מלהחיות זרע היאך אזהר רחמנא לנח שלא יטול

מאותן שיוולדות כדי לחי ת זרע על הארץ ולא טרפות הא אכתי איכא למיחש שמא יטול מן הטרפות שבסתר כיון שלא היה יכול להבחין ולא תקיים זרע על הארץ.

לכך נראה דבדורות הראשונים ודאי היו יכולים להבחין בבהמה בחייה אם טרפה היא אם לאו דאפילו בדורות האחרונים יכולים היו להבחין כמ"ש בספר חסידים ובתשב"ץ שיש כמה סימנים ונסיונות שיכולין לידע בבהמה בחייה אם טרפה היא אם לאו וכ"ש נח שהיה נביא וחכם גדול ובקי בכל הנבראים אשר תחת השמים והא דאיצטריך למיכתב מן הבקר להוציא את הטרפה אע"ג דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור יש לומר כמ"ש התוספות לעילי דהוה אמינא דבני נח משתרו והכתוב בא לאסור לישראל וכו': אי מאת' הוה אמינא לצוותא בעלמא וכו' תימה דמאי איצטריך למימר הכי הוה ליה לשנויי בקצרה דאיצטריך ליה להחיות זרע לאפוקי זקן וסריס דלא וי"ל דהשתא דנפקא ליה טרפה מאתך בדומין לך זקן וסריס שאין מולידין נמי איכא למישמע מיניה דנח ראוי להוליד הוה והיינו דפריך השתא דנפקא ליה מאתך להחיות זרע למה לי לזקן וסריס דהא זקן וסריס נמי שמעינן מיניה דהי מנייהו מפקת ומשני דאי לאו להחיות זרע לא הוה דרשינן אתך בדומין לך אלא הוה דרשינן ליה להיות אתך לצוותא בעלמא ואפי' זקן וסריס ומיהו טריפה הוה ממעטינן מיניה שלא תמות ובטל הצוותא דאפי' למ"ד דאית ליה טריפה חיה מ"מ איכא למיחש בה דאינה מתקיים כל כך כדמשמע בפרק אלו טרפות דקאמר והלא הרבה מתקיימות שתים שלש שנים קמ"ל להחיות זרע מיהו מפירש"י ז"ל בפ' ר' ישמעאל לא משמע כן שכתב שם להחיות זרע למה לי הא אימעוט טריפה וכאשר פירשתי כן נראה עיקר: ודלמא נח גופיה טרפה הוה אין לפרש דהכי פריך ודלמא נח גופיה טרפה הוה ואזהר ליה רחמנא דליעייל טרפה ומנא לן למעוטי טריפה דא"כ מאי פריך דלמא אין הכי נמי טריפה שריא אלא צ"ל דפריך ודלמא נח גופיה טרפה הוה הלכך לא נפקא ק מאתך למעוטי טריפה ואתי מכל החי למעוטי וכן פירש"י ז"ל בפרק ר' ישמעאל ותימא דא"כ צ"ל דבעי למימר דאתך אתיא לשום דרשה וא"כ מאי משני ליה אי ס"ד דנח טרפה הוה אמר ליה רחמנא כוותך עייל שלמין לא תעייל הא בעי למימר דאתך אתיא לדרשא אחריתא ולא ילפינן מיניה כוותך עייל: איבעיא להו שלשה ימים הן ואידיהן תימא דמאי קמיבעיא להו אי ס"ד הן ואידיהן ליתני לפני אידיהן שני ימים וכי תימא דאכתי הוה מיבעיא לה אי הוה איירי בכלל פשיטא דלא כו' כמ"ש התוס' בסמוך.

ועוד דבסמוך קאמר אליבא דר' ישמעאל לא קמיבעיא להו וכו' וקשה כיון דר' ישמעאל ורבנן פליגי בהדדי מסתמא הוה שלשה ימים דרבנן דומיא דשלשה ימים דר' ישמעאל הן בלא אידיהן דמהיכא תיתי לחלק בין הלשונות ונראה לפרש דאע"ג דפשטא דמתני' הן בלא אידיהן משמע אפ"ה קמיבעיא להו או הן ואידיהן קאמר משום דאי הן בלא אידיהן א"כ עיקר חסר מן הספר דהא דאסור לשאת ולתת ביום איד של עכו"ם גופיה לא כתיבא באורייתא אלא דרבנן הוא דאסרי ליה וא"כ אמאי לא קתני עיקר מלתא דהוה ליה למיתני דיום אידיהן ושלשה ימים לפנייהן אסור לשאת וכו' לכך מספקא להו אי מתני' עיקר מילתא נמי קתני דהן ואידיהן קאמר אי לא והשתא אתי שפיר דלא בעי למיתני לפני אידיהן שני ימים משום דעיקר מילתא נמי קתני.

ואתי נמי שפיר הא דקאמר אליבא דר' ישמעאל לא קמיבעיא להו משום דלר' ישמעאל לא קשיא כלל אמאי לא קתני עיקר מילתא דאיהו לא אתי אלא לאפלוגי את"ק דאמר לפני אידיהן אסור וקאמר איהו דשלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור אבל ת"ק דאתי לאשמעינן דינא דאידיהן דוחק הוא למימר דלא קתני עיקרא דדינא לכך מספקא להו אי הן ואידיהן קאמר.

ולפי מה שפירשתי רב אשי דייק בסמוך מדלא קתני אידיהן של עכו"ם ג' ימים לפניהם י"ל דהכי דייק אם איתא דעיקר מילתא נמי קתני אמאי פתח בלפני אידיהן ולא פתח בעיקרא דמלתא דהכי אורחא דש"ס אלא ודאי תנא אכל שכן סמוך: ואפילו הדבר המתקיים נשא ונתן מותר כתבו התוס' דלפי' הקונטרס קשה וי"ל דמתני' לשאת ולתת סתמא קתני לכך בין מקח בין ממכר במשמע מיהו היכא דמוכח דאיירי בממכר לחודא שייך נמי שפיר למיתני נשא ונתן דאטו המוכר דבר לחבירו לא שייך למימר דנשא ונתן עמו: אבל לשאול מהן דמעוטי קממעט להו לעכו"ם וכו' ואידי דקתני לשאול מהן קתני נמי להשאילן וכן צ"ל בכולהו.

ועוד נראה דאי קתני לשאת ולתת משום דקא חשיבא בין לטעמא דלפני עור בין לטעמא דרווחא דזימנין קא מרווח ממש במשא ומתן אבל להשאילן אימא לא ואי תני להשאילן משום דקא חשיבא דזימנין דקא מתקלקל קצת מחמת מלאכתו ולא קא מהדר ליה במה דאשאליה אבל להלוותן אימא לא ואי תני להלוותן משום דחשיבא דלית ליה גבי ישראל מידי וקא מלוה ליה משלו חנם אבל לפורען מימר אמר מאי קעביד לי שלי קא מהדר אימא לא קמ"ל: דף ז' הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר טעמא נראה משום דספיקא דדינא הוא דמאי חזית דאזלת בתר הך זיל בתר אידך ואשמעינן דאע"ג דאותו חכם שטיהר גדול מאידך בחכמה ובמנין אפ"ה הוי ספקא דדינא דלא אמר רחמנא אחרי רבים להטות אלא היכא דשקלי וטרי בהדי הדדי אבל היכא דלא שקלי וטרי בהדדי לא דקיימא לן שלשה דיינים שאמרו שנים מהן זכאי או חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו דיינין דכיון דלא אמר דעתיה כמאן דליתא דמי דאיכא למימר אלו הוה ידע דלמא היה מחזירן והכא נמי כיון דלא שקלי וטרי בהדדי לא אזלינן בתר רובא דאיכא למימר אלו הוה שקיל וטרי בהדיה דלמא הוה מודי ליה דטמא הוא.

והרא"ש ז"ל כחב בשמ"י דטעמא משום דכיון דכבר אסרו הראשון ושויה חתיכה דאיסורא אין לו לסמוך על אחר שיתירנו לו: לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור כתבו התוס' כיון דהן בלא אידיהן קתני הא דשמואל אתי לאשמעי' דיום אליל חשיב יום איד לאסור כשאר יום אידם והא דאשמעי' הכי אליבא דר' ישמעאל דוקא ולא קאמר סתמא דיום אליל אסור כשאר יום אידם אליבא דכ"ע משום דלרבנן יום אליל לא הוי כשאר יום אידם דלקמן תנן בהדיא ואלו אידיהן של עכו"ם קלנדא וסטרניא וכו' ולא קחשיב יום אליל משמע דדוקא הנך דחשיבי להו ומקריבין בהו זבחים לכך ג' ימים לפניהם אסורים אבל יום אליל דלא מקריבין ביה לא אבל לדברי ר' ישמעאל דייק שפיר דכיון דאוסר גם לאחריהן ע"כ ס"ל דטעמא לאו משום הקרבה הוא דלא היו מקריבים אלא ביום אידם ונהי דשלשה ימים לפניהם העכו"ם מחזיר אחריה מ"מ לאחריהם לא שייך טעמא דהקרבה כלל וצ"ל דאית ליה לר' ישמעאל דבכל יום איד אורחיה דעכו"ם הוא

להיות שגור בפיו שם עכו"ם שלשה ימים לפני האיד ושלשה ימים לאחר האיד ולא משום הקרבה הוא א"כ יום אליל נמי לדידיה אסור כשאר יום אידם אע"ג דאין מקריבין בו כיון דאורחיה כך הוא לזכור בעכו"ם ג' ימים לפני האיד וג' ימים לאחריו ועוד נראה דהיינו דנקט ר' ישמעאל סתמא שלשה לפנייהם ושלשה לאחריהם אסור ולא קאמר שלשה לפני אידיהן ושלשה לאחר אידיהן אסור כדנקטי רבנן קמאי ורבנן בתראי אלא ודאי ר' ישמעאל לאו באידיהן דרבנן דוקא קאמר דאידיהן דרבנן היינו קלנדא וסטרניא וכו' ואיהו ביום אליל נמי איירי: דכתיב ה' אלהים אתה החלות וגו' נראה דלכך יסדו לומר בתחילת סדר שבחו של מקום האל הגדול הגבור והנורא דומיא דמשה דאמר נמי הכי דאת גדלך היינו גדולה ואת ידך החזקה היינו גבורה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך היינו נורא כמ"ש מי כמוך נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא שלפי שאיך כמוהו באלים שיעשה נפלאות כמוהו לכך הוא נורא תהלות ושמא לכך השיב לו הקב"ה רב לך אל תוסף וגו' שלא יוסיף לספר בשבחו עוד דלא לימרו סיימתניהו לכולהי שבחא דמרך כהיא תלמידא דהוה אמר האל הגדול הגבור והנורא החזק והאמיץ והעיזוז וכו' אתר ליה סיימתניהו וכו' דאפי' הגדול הגבור והנורא אי לאו דמשה אמרן וכו': דף ח שאני משה דרב גובריה נראה דה"ק מידי הוא טעמא דמספרין שבחו של מקום תחילה לפי שהוא משל להדיוט שרוצה לבקש דבר ממלך ב"ו שמסדר שבחו תחילה כדי שיעשה בקשתו וזה לא שייך לפני מלך מלכי המלכים שיאמר אדם בדעתו שהוא ית' ימלא בקשתו לפי שסיפר בשבחו מחילה דומיא דהא דאמרי' המעיין בתפילתו בא לידי כאב לב דהיינו שחושב בלבו שהוא ית' יעשה בקשתו לפי שדקדק בתפילתו ומשה שאני דרב גובריה שפיר הוה מצי לתלות שאלתו במה שסידר שבחו ית' תחילה: וכל העיירות הסמוכות לה משתעבדות לה וכו' פירש"י ז"ל משתעבדות לה ליתן המס ולהביא להן כל צרכיהן ודבריו תמוהים חזא דא"כ למאי דדייק רב אשי בסמוך דהא דקתני מתני' ואותו האיש בלבד אתי לאפוקי משעבדיו אמאי אשמעי' תנא דינא דמשועבדין בסיפא גבי הנך דיום תגלחת זקנו ויום שעלה בו מן הים וכו' והא בהנך דקתני רישא קלנדא וסטרניא כו' נמי דינא הכי וא"כ הכי איבעי ליה למיתני בסיפא בד"א הן עצמן אבל משעבדיהן מותרין דהוה קאי אכולה מתני' וגם לישנא דאבל לא אתי שפיר כיון דבהנך דרישא נמי משעבדיהן מותרין מיהו יש ספרים דלא גרסי אבל.

ועוד דא"כ מה ענין ברייתא דר' ישמעאל דאמר ישראל שבח"ל עכו"ם בטהרה הן וכו' בהך שמעתא ודוחק לומר משום דקתני הכא עכו"ם שעשה משתה לבנו לחוד כיון דבעיקרא דמלתא אין ענין זה לזה. ועוד דאי משתעבדות לה היינו מה שמביאין להן כל צרכיהן א"כ מאי הוה מספקא ליה הא מילתא דפשיטא הוא דכל מה דזבני ממטו להו דכל כרכים ועיירות גדולות אין מסתפקות אלא מן הכפרים ועיירות קטנות הסמוכות להן.

ועוד חימה דא"כ אמאי נקט רב מתנא ארם שעשתה קלנדא דוקא ולא נקט נמי שאר אידיהן ואי משום דקלנדא מיתני ברישא מ"מ אמאי לא בעי סתמא ארם שעשתה איד וכל העיירות הסמוכות כו' ורבי יהושע בן לוי נמי אמאי נקט קלנדא אסורה כו' ולא קאמר סתמא אסורה לכל היא כיון דעלה אי ואת"ל דריב"ל מלתא באפיה נפשיה אמר ולא דאדרב מתנא קאי מ"מ הוה יה למימר סתמא אידיהן אסורין לכל.

וע"ק דרב חנן בר רבא קאמר לעיל קלנדא שמונה ימים אחר תקופה וכו' מאי קמ"ל בהכי וליכא למימר דאתי לאשמעי' זמן אידיהן של עכו"ם אימת כדי שיזהר אדם שלא ישא ויתן עמהן באותן הימים דא"כ סימנים למה לי דקאמר וסימניך אחור וקדם דאף אם יטעה אדם ויאמר דקלנדא לפני תקופה וסטרניא אחריה מה בכך דבין כך ובין כך לא ישא ויתן עמהן.

ועוד דא"כ אמאי לא מפרש נמי זמן שאר אידיהן דנקט מתניתין. וע"ק כיון דסטרניא לפני התקופה וקלנדא אחריה אמאי נקט מתני' קלנדא ברישא שלא כסדרן.

ופ"ק בברייתא דמייתי בסמוך דקתני אע"פ שאמרו ארם עשתה קלנדא וכו' מאי אע"פ דקאמר ודוחק לומר דאע"פ אסיפא קאי דקתני וכל עיירות הסמוכות לה וכו' דא"כ הוה ליה למיתני ארם שעשתה קלנדא אף ע"פ שכל עיירות הסמוכות לה וכו'. ע"כ נראה דהכי קמיבעיא ליה ארם שעשתה קלנדא וכל העיירות הסמוכות לה משעבדות לה שגם הן שמחים בו ואוכלין ושותין עמהן ועושין ומשמרין אותו מפני כבוד השלטון אבל הן אין מודין בו אסורות או מותרות מי אמרינן כיון דשמחין עמהן אסורות או דלמא כיון דאין מודין בו מותרות ולהכי נקט ארם שעשתה קלנדא דוקא לפי שהיתה חשובה בעיניהן יותר משאר כל אידיהן ולכך עיירות המשועבדות לה הוצרכו לשמוח בו ולעשות עמהן מיראת השלטון וגדולי העיר אבל בשאר כל אידיהן שאינן חשובות לא היו עושין עמהן שלא היו מקפידין עליהן ולהכי נקט מתני' קלנדא ברישא אע"ג שהיא לאחר התקופה לפי שהיא חשובה בעיניהן טפי מסטרניא וטעמייהו לפי שעיקר קביעת ימים טובים שקבע אדם הראשון היו אותן שמונה ימים של אחר התקופה מרוב שמחה כשראה שלא ימות אבל אותן שמונה ימים שלפני התקופה לא היו אלא זכר לתעניותיו בעלמא ולכך אינהו נמי שקבעום לשם עכו"ם הוי חשיבא להו אותן שמנה ימים שלאחר התקופה טפי ולהכי יהיב בהו רב חנן בר רבא סימנא דלריב"ל נפקא מינה טובא דקלנדא אסורה לכל היא וסטרניא אינה אסורה אלא היא עצמה אבל משעבדיה מותרות.

ואפי' לר' יוחנן איכא למימר דנפקא מינה דקלנדא כיון דחשובה היא בעיניהן יש ליהזר ולהחמיר בה טפי מבסטרניא. והשתא אתי שפיר דאשמעי' מתני' דין משועבדים בסיפא ולא ברישא משום דרישא לאו ביום אידיהן איירי בהדיא אלא בשלשה ימים שלפני אידיהן דקאי אמתני' דלעיל ובשלשה ימים שלפני אידיהן פשיטא דמשועבדין מותרין שאין שמחים עמהן אלא ביום אידם דלפני אידיהן ליכא שמחה אלא שמחזירין אחר בהמה ואינהו אין מחזירין אלא שמחין עמהן אבל סיפא דאיירי ביום איד עצמו יום תגלחת זקנו ויום שעלה בו וכו' לכו אשמעי' דהמשועבדין לאותו איש מותרין אע"ג דשמחין עמו בו ביום ואתי נמי שפיר הא דמייתי הכא ברייתא דר' ישמעאל לאשמעי' דישראל שבחוצה לארץ עושין נמי כמו אותן העיירות המשועבדות לארם דאע"ג דאין העיירות מודין באותו האיד כיון שאוכלין ושותין עמהן קרוב הדבר לומר דהוה להו כאלו פלחו ליה כך ישראל כשאוכלין ושותין עם העכו"ם בהלוליה ושמחין עמו הוה להו כאלו פלחו לעכו"ם ומקריבין עמו אע"ג שאוכלין משלהן וכו' ואין מטמאין עצמן במאכלם.

ונראה דהיינו דנקט עובדי עבודת כוכבים בטהרה כיון שאוכלין משלהן. והשתא ניחא הא דקתני אף ע"פ שאמרו ארם עשתה קלנדא לכל עיירות וכו' דבכל הספרים גרסי'

לכל וה"ק אע"פ שאמרו דארם עושה קלנדא לכל העיירות הסמוכות ומשעבדות לה שכך היה מנהג ארם לגזור על כל העיירות המשועבדות לה סביבותיה שיעשו קלנדא וישמחו עמה אפ"ה אין אסורה אלא לעובדיה בלבד ולכך לא קתני ארם שעשתה קלנדא אלא עשתה משמע כדפירשתי ונראה דגם בבעיא דרב מתנא גרסי' לכל העיירות בלמ"ד.

וכאשר פי' הסוגיא כן משמע בהדיא בתוספתא דעכו"ם דקתני התם עיר אחת עושה ועיר אחת אינה עושה עכו"ם אחת עושה ועכו"ם אחת אינה עושה משפחה אחת עושה ומשפחה אחת אינה עושה העושים אסורין שאין עושין מותרין קלנדס אע"פ שהכל עושין אין אסור אלא לפולחין בלבד משמע דדוק' קלנדא לחודא דחשיבא לגבייהו לכך הכל עושין ושמחין בה אע"ג שאין עובדין אותה מדקתני דאין אסור אלא לפולחין.

וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מעכו"ם אין יום החג אסור אלא לעובדין בו בלבד אבל אותן ששמחים בו ואוכלין ושותין ומשמרין אותו מפני כבוד השלטון ואין מודין בו הרי אלו מותרין: אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם יש לו חולה וכו' עיין בב"י טור א"ח סי' קי"ט שם האריך לפרש מאי איכא בין הא דרב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת לבין הא דרבי חייא בר אשי: עמד וישב שמונה ימים בתענית נראה שהיה מתענה בהן גם בלילות דאי לאו הכי תיקשי מהא דקתני בפרק עושין פסין אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלישים שנה ופירש מן האשה מאה ושלישים שנה משמע שהיה מתענה מיום שנברא עד שנעשה בן מאה ושלישים שנה: עומד והקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו ובסמוך נמי קאמר שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו משמע שהיה מתכוין להקריב דוקא שור שהיתה לו קרן אחת במצחו ושהיתה קודמת לפרסותיו ותימה למה זה ומה היתה כוונתו בזה ונראה לפי שאדם הראשון בשעה שחטא כפר ביחודו של עולם דאיתא בב"ר והמה כאדם עברו ברית המה כאדם הראשון מה אדם הראשון הכנסתיו לגן עדן וכו' וקוננתי עליו איכה שנאמר ויאמר לו איכה איכה כתיב אף בניו כו' שנאמר איכה ישבה בדד ואיתא באיכה רבה לא גלו ישראל עד שכפרו ביחודו של עולם ובמילה שניתנה לעשרים דורות ובעשרת הדברות ובחמשת ספרי תורה כמנין איכה ונראה דהא דקאמר וקיננתי עליו איכה רמז לו נמי שכפר ביחודו של עולם ובמילה כו' דאי לאו הכי מאי קינה איכא במלת איכה בלבד ובפרק אחד דיני ממונות איתא אמר רב אדם הראשון מין היה רבי יצחק אמר מושך בערלתו היה רב נחמן אמר כפר בעיקר היה לומר העלה במחשבתו שהוא ית' איננו עיקר היסוד חלילה אלא העולם קדמון ומן העץ אכל וברא את העולם כמ"ש הנחש וידוע כי קרבנו של אדם תמורת נפשו הוא בא נפש תחת נפש לפיכך אדם הראשון כשחזר בו והודה כל כפירתו ומחשבתו הרעה ובא להקריב קרבן הודאה בחר לו שור שהיתה לו קרן אחת במצחו ושהיתה קודמת לפרסותיו כי בזה תיקן את אשר חטא דנגד מה שכפר ביחודו של עולם הקריב שור שהיה לו קרן אחת במצחו עומד זקוף למעלה רמז לו ית' שהוא יחיד ויושב למעלה ברומו של עולם וכדאיתא בפרק הקומץ אמר רב אשי חזינא לספרי דווקני דבי רב דחטרי ליה לגגא דחי"ת כלומר חי ברומו של עולם ופירש"י ז"ל חטריה לגגא עושין למעלה כעין חוטר פי' מקל כלומר הקב"ה חי שוכן ברומו של עולם ולפי שכפירתו של אדם היתה במחשבתו הבאה מן

המוח לכך קאמר שבחר לו בשור שיצא לו קרן אחת באמצע הראש ממצחו מקום משכן המוח אשר המחשבה באה משם לתקן בזה מחשבתו הרעה.

והסופרים נהגו לעשות חטריה דחית נמי באמצע כמ"ש בב"י בטור א"ח סי' ל"ו. ונגד מה שחטא והאמין בקדמות יסוד העולם חלילה לכך הקריב שור שהקרן היתה קודמת לפרסותיו כי הפרסות הן הן יסוד השור שעליהן השור עומד רומזות ליסוד עולם וקרן אחת שבמצחו רמז לו ית' שהוא יחיד ויושב ברומו של עולם כדפי' והודה בזה כי יחודו ית' קודם ליסוד עולם כי הוא ראשון וברא את העולם ויסדו וזה רמז מה שהקרן היתה קודמת לפרסותיו: מאי לאו לאפוקי משעבדיו ש"מ וריב"ל נראה דס"ל דאתי לאפוקי בני משפחתו שאוכלין ושותין עמו מיהו אין משעבדין לו אבל משעבדיו לא דכיון דהן משעבדין לו כאיהו גופיה דמיין: ושמעיה דאודי אלמא בתר תריסר ירחי שתא נמי עביד עכו"ם דאודי וא"כ בתר י"ב חדש אמאי שרי ניהוש דלמא אודי ומשני שאני רב יצחק דאדם חשוב הוה ושמח ממ מאוד סו' עכ והלכך אודי אבל באיניש דעלמא לאחיישינן דאודי בתר תריסר ירחי שתא: אי מינן מלכי מנייכו אפרכו וכו' משום דאי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אתנו הכי אי נמי משום דאי אפשר ליעקב ועשו שיהיו שוין בגדולה דכתיב ולאום מלאום יאמץ כשזה קם זה נופל לכך אתנו הכי דה"ל נמי כשזה קם להיות מלך זה נופל שלא יהיה רק איפרכו' דלא חשיב כמלך כדאיתא בריש מסכת שבועות וכשזה קם להיות מלך אידך נופל להיות אפרכוס: שלחו להו מרגלית ואבן טובה איזהו מהן יעשו בסיס לחבריה וכו' לכאורה קשה מאי שלחו להו ואזלי כולי האי לא הוה להו לשלוח אלא מילתא בתרייתא לחודא אינך וס"ת איזהו מהן יעשה בסיס וכו' ונראה דהכי שלחו להו נהי דאתון מלכותא תקיפא וחשיבא כמרגליות מ"מ אנן חשיבי טפי מדידכו דהא פשיטא דלית מידי בעלמא דחשיבא כס"ת ובתר ספר תורה ישראל שקבלוה והרי הן כאינך לגבי ס"ת ובתר ישראל ליכא דחשיבא כעמלק הוא ארם דיעקב ועשו אחים הוו ולהכי שתפינהו בהדיהו והא בהא תליא כמ"ש שני גוים בבטנך וגו' והרי אנחנו לגבי ישראל כאבן טוב לגבי אינך נמצא דאתון יוונאי לגבי דידן כמרגלית לגבי אבן טבא: בטלו דיני קנסות דכתיב בתשלומי כפל שהוא קנס אשר ירשיעון אלהים דהיינו סמוכים כדפי' רש"י ז"ל וטעם הענין דדיינים הסמוכים נקראים אלהים לפי שנמשך עליהן השפע ממנו ית' איש מפי איש עד משה רבינו מפי הקב"ה לפי שהוא ית' סמך את ידיו על משה שנא' ושכותי כפי עליך שע"י כן נאצל עליו קרני ההוד ומשה סמך ליהושע על כן היו פני יהושע כפני לבנה ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים דור אחר דור נמשך השפע ההוא זה אחר זה ע"י הסמיכה ולכך דיינים הסמוכים זה אחר זה מפיו ית' אלהים קרינן להו: דכתיב ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא מלמד שהמקום גורם אע"ג דבפ' הנחנקין יליף לה מרישא דקרא דאיתא התם וקמת בב"ד ועלית מלמד שב"ה גבוה וכו' אל המקום מלמד שהמקום גורם תרויהו צריכי רישא דקרא איצטריך להמראה לאפוקי מצאן בבית פאגי כדקתני בפ"ק דסנהדרין מצאן בבית פאגי והמרה עליהן יכול שתהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וסיפא דקרא איצטריך למימר דאין ממיתין אותו אא"כ ב"ד יושבין בלשכת הגזית: ששת אלפים שנה הוי עלמא וכו' פירש"י ז"ל כמנין ימי השבוע וביום השביעי שבת נראה דהיינו הא דאיתא במדרש ב"ר פי"א למה ברכו ר' דוסתאי אומר

שאינן לו ק זוג חד בשבא תרי תלתא בשבא ארבעתא חמשתא בשבא ערובתא שבתא לית לה בן זוג תני רשב"י אמרה שבת רבש"ע לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג א"ל כנסת ישראל וכו' לכאורה קשה דמה ענין אחד בשבת לשני בשבת וכן שלישי לרביעי אלא לפי דהנך ששת אלפים כנגד ימי השבוע הן א"כ שני אלפים תהו הן נגד אחד בשבת ושני בשבת ושני אלפים תורה נגד שלישי ורביעי נמצא שע"י האלפים הימים מזווגים: שני אלפים ימות הבן דוד נראה דהה"ד כי אני ה' בעתה אחישנה הבטיחנו שאם נזכה אז כשיגיע זמנו של בן דוד דהיינו בשני אלפים אחרונים ימהר לשלחו בתחילתן ולא בסופן: דף ט שני אלפים ימות הבן דוד והא דאיתא באגדת חלק דא"ל אליהו לרב יהודה דאין העולם פחות משמנים וחמשה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא דהיינו לאחר ארבעת אלפים ומאתים י"ל דאליהו לאו היינו תנא דבי אליהו וכן משמע בסוף פרק כיצד הרגל דאיתא התם מנה"מ אמר חזקיה שו תנא דבי חזקיה אמר קרא וכו' ובפ"ק דשבועות נמי איתא תנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב"פ אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט וכתבו התו' שם תימה דר' ישמעאל תני בי"ג מדות התורה נדרשת והא איכא טפי הך דשני כללות הסמוכות כו' וצ"ל נמי דתנא דבי ר' ישמעאל לאו היינו ר' ישמעאל וקצת קשה אהא דאיתא בפ"ק דשבת תנא דבי אליהו מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וכו' ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפיליו וכו' פעם אחת נתארחתי אצלה אמרתי לה בתי בימי נדותיך וכו' מדנקט פ"א נתארחתי וכו' משמע קצת דתנא דבי אליהו היינו אליהו: שבי אלפים ימות הבן דוד וא"ת א"כ מאי קאמר באגדת חלק מפני מה מים דלמרבה המשרה סתומה בקש הקב"ה לעשות חזקיה בן דוד וסנחריב גוג ומגוג והלא חזקיה בזמן בית ראשון הוה וזמן ביאת הבן דוד לא הוה עד קע"ב שנים לאחר חורבן בית שני דהיינו ד' אלפים מבריאת העולם וי"ל דזכות חזקיה וזכות דורו היה כל כך גדול עד שרצה הקב"ה לעשותו בן דוד לפני זמנו כדאיתא התם שנועץ חזקיה חרב בבית המדרש וכו' בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ וכו' דלא נקבע זמן אלפים שנה אלא לדור בינוני: אי נימא ממתן תורה עד השתא כו' והא דלא פריך הכי מרישא דקתני שני אלפים תוהו והא תרי אלפי ופרטא דהאי אלפא היא משום דאיכא למימר דלא חשיב אלא כללי דהיינו האלפים ולא חש למיתני פרטי דהיינו ארבע מאות ומ"ח: ואי טעי ספרא נשייליה לתנא כמה קתני ולעיל נקט נשייליה לתנא כמה חשיב משום דתנא דלעיל חשבון שני שטר חוב וחשבון סדר חכמים וחייהם כולן מזמן החורבן קא חשיב להו אבל האי תנא לא חשיב מידי אלא בשעה ששונה הך ברייתא ונקט בעונותינו שרבו יצאו מהן כך וכך כל אחד נקט ליה לפי זמנו שהוא עומד בו ולהכי נקט תנא בברייתא סתמא יצאו מהן מה שיצאו מהן ולא נקט בהדיא כמה שנים הוו שיצאו מהן בזמנו משמע דכל חד לפי זמנו נקיט ליה וסימנך כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ לפי רש"י ז"ל קשה אמאי נקט האי קרא' ולא מייתי קרא דויהי מקץ שנתים ימים דכתיב ברישא אי נמי קרא דשנתים ימים אחר המבול לכן צ"ל כגירסת רבינו חננאל ז"ל שכתבו התו' וא"ת דלעיל יהיב סימנא ספרא בצירא תנא תוספת שלא יטעה התנא ויפחות מהן ולא יטעה הסופר ויוסיף עליהן והכא דליכא סימנא איכא למיטעי שמא ישכח ויפחות ממנינא חמש שנים ויוסיף עליהן שתי שנים וי"ל דהך קרא ויופיה סימנא הוא דכי זה שנתים הרעב פי' עברו משני הרעב משמע שיעבור מהן שנתים ועוד חמש שנים משמע שיוסיף עליהן עוד חמש שנים: דף

י ספרא דוקנא כתביה כתבו התוס' מכאן יש להכשיר שטר שדלג בו הסופר לבריא' עולם וכו' שהרי בימיה' היו כותבין לשלטון יונים והסופר דלגו וכו' אין דבריהם מובנים דמנא להו שהיו כותבין בימיהם בפירוש לשלטון יונים והא אדרבא מדפריך ממאי דלשלטון יונים מנינן דלמא ליציאת מצרים מנינן משמע שלא היו כותבין בשטרות לשלטון יונים דאי הוו כתבי ליה מאי פריך ולבדוק בשטרות וליחזי אי כתיב בהו לשלטון יונים או ליציאת מצרים משמע שהיו כותבין בשטרות סתמא למנין כך וכך ועיין בפסקי הרא"ש ז"ל: ממאי דלשלטון יונים מנינן דלמא ליציאת מצרים לא מצי פריך מנא לך למיתלי בספרא דוקנא ולאפוקי ממונא מספקא דלמא ספרא דלאו דוקנא כתביה משום דלאו סברא היא למימר מאוחר הוא לפי שאין דרך שימחול שעבודו כדפירש"י ז"ל לכך פריך ממאי דלשלטון יונים מנינן כו' דלמא ליכא מאן דמני לשלטון יונים דלאו סברא היא כלל לומר דישראל מונין למלכי עכו"ם וניחא טפי למימר דמאוחר הוא אע"ג דלאו סברא הוא ממאי דנימא ולשלטון יונים מנינן דמה להם לישראל למלכי העכו"ם והוא הדין דהוה מצי למיפריך ממאי דלשלטון יונים מנינן דלמא לשום איזה מלך ממלכי ישראל שמלך קודם החורבן ש"פ שנה מנינן כיון דלאו סברא היא כלל למימר דישראל מונין למלכי העכו"ם דאע"ג דישראל משועבדים לשלטון יון הוו באותה שעה מ"מ כ"ז הבית לא בטלה מלכות מישראל אלא דעדיפא פריך דכיון דמיציאת מצרים ועד החורבן אלף וש"פ שנים הוה איכא למימר דשבקיה לאלפא קמא וכו' ועוד דבכמה מקומות אשכחן שמנה הכתוב ליציאת מצרים לכך מסתבר למימר דמיציאת מצרים מנינן.

והשתא אתי שפיר הא דקאמר רבינא בסמוך מתני' נמי דיקא וכו' דלכאורה קשה מאי איצטריך לאתויי מתני' ואוקימתא דרב חסדא ולא דייק בפשיטות כדמסיק דכיון דאנן מתשרי מנינן ש"ט דשלטון יונים מנינן דאין לך מלכות מתחלת ש"פ שנים קודם החורבן אלא שלטון יון ואי ס"ד מיציאת מצרים מנינן מניסן בעינן למימני אלא משום דאכתי הוה קשיא דלמא לשום איזה מלך ממלכי ישראל שמלך קודם החורבן ש"פ שנה מנינן כיון דלאו סברא הוא שימנו ישראל למלכי עכו"ם לכך מיייתי מתני' ואוקימתא דרב חסדא דלמלכי ישראל מניסן מנינן וכיון דאנן השתא מתשרי מנינן ש"מ דלאו למלכי ישראל מנינן ומ"מ אכתי איכא למימר דליציאת מצרים מנינן דאע"ג דאשכחן מתני' דזימנין ישראל מונין למלכי העכו"ם מ"מ היכא דמספקא לן מסתבר טפי למיתלי המנין בישראל דהיינו ליציאת.

מצרים ממאי דנתלה בעכו"ם ועוד כיון דאשכחן בכמה דוכתי שמנה הכתוב ליציאת מצרים לכך איצטריך נמי למימר ואי ס"ד ליציאת מצרים מנינן מניסן בעינן לסימני וכו': והתניא יום גינוסיא ויום הלידה והא דלא פריך לה ממתני' כבר תירצו התוספות והרמב"ם ז"ל בפ"ק מהלכות עובדי כוכבים כתב יום שמתכנסין בו עובדי כוכבים להעמיד להן מלך ומקריבין ומקלסין לעובדי כוכבים קרי הוא כשאר חגיהם אבל עובדי כוכבים שעושה חג לעצמו ומודה לכוכב שלו ומקלסו ביום שנולד בו ויום תגלחת זקנו או בלוריתו ויום שעלה בו מן הים ושיצא מבית האסורין וכו' אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד וכן יום שימות להן בו מת ויעשוהו חג אותן העושים אסורין בו ביום משמע מדבריו שהוא מפרש מתני' דה"ק ואלו אידיהן של עובדי כוכבים שאסורין לפנייהם ג' ימים קלנדא וסטרניא ויום גנוסיא של שלטון והדר קתני אותן אידיהן ש ין

אסורין אלא אותו היום בלבד וקחשיב יום הלידה ויום המיתה פ"ל של כל אדם ויום תגלחת זקנו וכו' ולא גרסי' אבל יום תגלחת וגם הרי"ף והרא"ש ז"ל לא גרסי אבל.

ולפי זה אתי שפיר דלא מצי פריך ממתני' דיום גנוסיא אלידת שלטון קאי דאסור שלשה ימים לפניהם ויום הלידה אכל אדם קאי ואינו אסור אלא אותו היום אבל קשה לפירושו דא"כ אמאי לא קא חשיב מתני' נמי יום לידת השלטון ויום לידת בנו דאסורין שלשה ימים לפניהן כי היכי דחשיב להו ברייתא דע"כ הא דקתני ברייתא יום הלידה שלו ויום הלידה של בנו היינו דאסורין שלשה ימים לפניהם קאמר מדקתני להו גבי יום גנוסיא שלו ויום גנוסיא של בנו שהרי לקמן פריך ש"ס ותנא דידן מ"ט לא קחשיב לה להאי כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל הכנפים יגיד דבר מדברי הזוהר משמע דעוף השמים ובעל כנפים הן הן שדים ומלאכי חבלה שומעין את הדבור אפילו בלחש ומוליכין ומגלין אותו לאחרים וכן משמע קצת מדברי הרמב"ן ז"ל בפ' אחרי מות כל יומא הוה מייתי תרי עבדי וא"ת תרתי למה ליה בחזא הוה סגי וליכא למימר דשני נעריו אתו בעינן דומיא דאברהם דהא בחזירתו לביתו הוה סגי ליה בחזא ועוד אמאי הוה קטיל חזא אבבא דבי רבי ולא קטיל תרוייהו אבבא דביתיה ואי חושש היה שמא יעמדו כנגדו א"כ אבבא דבי רבי נמי אמאי לא הוה חייש להכי ונראה דבכל זימנא הוה שלח ליה אנטונינוס לרבי חד מנייהו תחילה דרך המערה להודיעו שהוא בא אליו כדי שיוציא כל איש מעליו וישב לבדו והשליח ישב שם לפני רבי עד שחזר והלך עם אנטונינוס לביתו ואידך הלך עם אנטונינוס לבדו וכי מטא אבבא דבי רבי קטליה ונראה דהשליח לא הוה ידע מאומה דקטליה וכשחזר שמא לא ראה אותו מת ואפי' ראהו הוה סבר דמזיקין קטלוהו.

ואי קשיא אכתי בחזא הוה סגי ליה שישלחנו לפני רבי להודיעו וימתין ין עליו אנטונינוס בביתו עד שילך ויחזור אליו ויוליכנו עמו יש לומר דלאו אורח ארעא שישב השלטון לבדו בלא שום אדם זמן ארוך כל כך עד שילך ויחזור השליח אליו דשלטון צריך שימור ולפני בני ביתו לא הוה מצי למימר ליה שלא ירגישו בו: מאכיל ליה ומשקי ליה נראה דהיינו הא דכתיב ורב יעבוד צעיר פשטא דקרא משמע דבמלך איירי מדכתיב ברישא ולאום מלאום יאמץ ועליה קאי ורב יעבוד צעיר ולא שכחן בשום מקום שנתקיימה נבואה זו שהיה מלך עשו עבד ליעקב אם לא בהך עובדא וכן משמע דהא רישא דקרא דשני גוים בבטנך נמי נדרש על רבי ואנטונינוס כדאמר בסמוך.

ונראה דמהאי טעמא קבל מיניה רב שישמשנו ולא חש לזלזולא דשלטון: מאכיל ליה ומשקי ליה עשה כן כדי שיזכה ע"י זה לעלמא דאתי לישב נמי במחיצתו של רבי ולשמש לפניו כדאיתא בפרק הנושא דקאמר רב יוסף חפני ושמעון אפרתי המה שמשוני בחיי והפה ישמשוני במותי. והיינו דכי א"ל ר' שלא יזלזל עצמו כולי האי השיב לו מי ישימני מצע תחתך לעוה"ב דכל עצמו נתכווין שיזכה ע"י תשמיש זה לשמשנו ג"כ לעלמא דאתי ולהיות במחיצתו אפי' אם לא יהיה שמה רק מצע תחתיו ולכך לא היה חושש בזלזולו.

ועוד נראה דהוה ידע אנטונינוס דסעודת לויתן לא יזכו בה אלא ת"ח כדאיתא בפ' הספינה וכן יין המשומר לא יהנו ממנו אלא ת"ח כדאיתא בפ' חלק והסוחרים המסייעין בעה"ז לת"ח לא יאכלו אלא משירי לויתן מה שישתיירו ת"ח כדפי' שם והיינו דא"ל אנטונינוס

לרבי את מאכילני מן לויתן מדנקט את משמע כדפי' שאמר ליה מי תאכילני את מן המותר שלך בשכר מה שאני מסייעך ולהכי זלזל בעצמו שהיה מאכיל ליה ומשקי ליה כדי שיזכה בזה לשמש לפניו בסעודת לויתן ויאכילנו וישקנו מן המותר שלו: כל נשיאיה ולא כל שריה קצת תימה מנא ליה למידק הכי והא איצטריך קרא לגופיה לאשמעינן דכל נשיאיה שמה וי"ל דלגופא לא איצטריך דהוה מצי למיכתב שמה ארם ותו לא דומיא דשם אשור וכל קהלה שם עילם וכל המונה שם משך תובל וכל המונה דכתיבי התם ולא נקט בהו קרא מלכיהם ונשיאיהם מדנקט להו הכא ש"מ לדרשא אתיא מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה מיהו קשה לכתוב קרא שמה ארם מלכיה ושריה ולא לכתוב כל נשיאיה ושמה משום דנשיאים חשיבי טפי ודומיא דמלכים ניהו נקט להו בהדי מלכים וי ליה לאילפא דאזל' בלא מכסא דכי היכי דאילפא דאזלא בלא מכסא כל הסחורה שבה נתפסת בשביל העברת המכס כך הוא בדינה של גיהנם כל גופו של אדם נתפס בה בשביל ערלתו שבו דכל מי שהוא נימול אברהם מצילו מן הגיהנם וגם בג"ע אין מניחין מי שלא נימול לכך המשילו דבר זה להעברת המכס: דף יא אל תיקרי גוים אלא גיים קצת קשה דהא קרי וכתוב הוא גיים כתיב וגוים קרינן ליה: עיקור שיש בה טריפה אסור פירש"י אסור לעשותן וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל סוף הלכות אבל שכתב מלך שמת עוקרין סוס שהיה רוכב עליו ועגלה שהיתה מושכת בקרון שהיה יושב בו מנשר פרסותי' מן הארכובה ולמטה מקום שאין עושה אותה טרפה ואע"ג דבתוספתא קתני אסור באכילה ברייתא דהכא אחריתי היא וטעמא דאסור משום בל תשחית הוא וכ"כ בכסף משנה שם ומה שהקשו התוספות דא"כ היכי מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה אפילו בבהמה טמאה נמי שייך איסור בל תשחית לאו קושיא היא דע"כ בטהורה איירי דאי בטמאה כיון דלא חזיא לאכילה אלא למלאכה לא שייך לחלק בה בין עיקור שיש בה טריפה לעיקור שאין בה טריפה דכי מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה נמי לא חזיא תו למלאכה אלא ודאי בכשרה איירי דכי מנשר פרסותיה למטה מן הארכובה אכתי חזיא לאכילה.

ולהכי מחלק הרמב"ם ז"ל דבסוס שרוכב עליו כתב סתמא דעוקרין משמע אפי' למעלה מן הארכובה ובעגלה המושכת בקרון כתב דמנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה דוקא וצ"ל כדפי' דבהמה טמאה לא שייך לחלק בהכי דבין כך ובין כך לא חזיא למלאכה והא דאיתא בפ"ק דחולין גבי כודנייתא דבי רבי דא"ל עקרנא להו איכא צער בעלי חיים קטילנא להו איכא בל תשחית ומדלא קאמר ליה מעיקרא איכא בל תשחית משמע דכי מיעקר להו ליכא בל תשחית דאכתי חזיא למלאכה וכן פירש"י ז"ל שם בהדיא עקרנא להו שלא יוכלו לבעט ובל תשחית ליכא שיהא ראויות לדישה י"ל דלא כפירש"י ז"ל דמעיקרא נמי הוה מצי למימר ליה דאיכא בל תשחית אלא דעדיפא קא"ל דאפי' צער בעלי חיים איכא דאסור מדאורייתא כדאיתא בפ' אלו מציאות אבל בבל תשחית אינו עובר מדאורייתא אלא באילנות בלבד ושאר כל דבר ליכא אלא איסורא דרבנן כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות מלכים ופירש"י ז"ל נראה דוחק דאין סברא שיהיו ראויות לדישה אחר שנשרו פרסותיהן ועוד דא"כ אכתי איכא מיהא בל תשחית כיון שאין ראויין למלאכה כמות שהיו מעיקרא אבל קשה למאי דמסיק דאיירי בעגלה המושכת בקרון אמאי אסור למיעבד בה עיקור שיש בה טריפה משום בל תשחית מאי שנא מכלי

תשמישו שמותר לשורפן אפי' בשבעים מנה צורי אע"ג דקעביד השחתה טובא דהא בכלי תשמישו נמי מצי למיעבד השחתה זוטי לקלקלן ולשברן עד שלא יהיו ראויין למלאכתן הראשונה ואפ"ה שרינן לשורפן ולקלקלן לגמרי וי"ל דעגלה המושכת שאני דבתר דשחיט לה כיון דיצתה נשמתו פנים חדשות בא לכאן ושם בעליה אזלה לה אבל כלי תשמיש אע"ג דמשבר להו לחתיכות אכתי שם בעליהן עליהן אבל חתיכה כיון דלא נשתנה מכמות שהיה לכך צריך לשורפן: אחת לשבעים שנה מביאין וכו' לפי שבגלות בבל נגאלו ישראל לסוף שבעים שנה לכך בגלות ארם כל שבעים שנה הראשונים חששו בני ארם שמא יחזור הקב"ה ויגאלנו לסוף שבעים וכיון שהגיע סוף שבעים ולא גאל אותנו שמחו ועשו האיד ההוא ועושין כן בכל שבעים שנה לזכר האיד הראשון: דף יב דרמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה ושדי עכו"ם נבלה בקדירה לישנא דדלמא דנקט אשדי עכו"ם נבלה קאי כאלו אמר דלמא כי מהדר אפיה ישראל לאחוריה שדי עכו"ם נבלה בקדירה ובהגהת אשירי כתב דמשמע מהאי לישנא דהיכא דמהדר ישראל אפיה חיישינן וכתב דמכאן פסק רבינו פטר בשם ר"ת שאם היו קדרות על גבי כירה אחת של ישראל ואחת של עכו"ם ואהדר ישראל אפיה חיישינן דלמא שדי עכו"ם נבילה בקדירת ישראל ואסורה ולפי מה שפ"א אין מכאן ראייה.

וכ"כ בטור י"ד סי' קי"ח ובש"ע שם: אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת פירש"י ז"ל משום חשד דאמרי איהו נמי למפלח וכ"כ בפ"א המשנה וכתב עוד בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום שאין דרך יציאה מאותה העיר לילך לעיר אחרת וכו' ותימה כיון דטעמא דשרי בזמן שאין הדרך מיוחדת משום דהרואה אומר למקום אחר הולך א"כ בזמן שהדרך מיוחדת נמי יהא מותר מהאי טעמא שהרואה אומר לספר עם אחד מבני העיר הלך שם או לצורך אחר דלא עדיף האי מהאי דכל היכא דמצינו למיתלי במלתא אחריתי ולמימר דלא אזיל למיפלח תלינן.

ועוד תימה דהא דקתני ברייתא אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת לא אתי שפיר דכיון דקתני דאסור ליכנס לתוכה מפני החשד אע"ג שאין הדרך מיוחדת מאי איצטריך תו למיתני ולא מתוכה לעיר אחרת פשיטא שהרי אין הרואים יודעים שהוא הולך משם לעיר אחרת ואכתי איכא חשד וליכא למימר נמי דלא זו אף זו קתני לא זו כשהדרך מיוחדת דאסור ליכנס לתוכה אלא אפי' כשאין הדרך מיוחדת אסור לילך מתוכה לעיר אחרת דאכתי קשה למה ליה למימר ולא מתוכה לעיר אחרת הוה ליה למימר אסור ליכנס לתוכה אפי' כשאין הדרך מיוחדת ע"כ נראה דטעמא דמתני' לאו משום חשד הוא אלא טעמא הוי משום דאסור ליהנות שום צד הנאה בעולם מן העיר שיש בה עכו"ם כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א המשנה עיר שיש בה עכו"ם אסור ליכנס לה כ"ש לדור בה וכ"ש לסחור בה ואפי' לעבור דרך עליה למקום אחר אסור כדי להרחיק מן העכו"ם שלא ליהנות ממנה שום צד הנאה והכי פי' דמתני' מהו לילך שם פי' אם רוצה לילך ממקום למקום מהו לילך לשם כדי שילך משם לאותו מקום וכן פי' הרמב"ם ז"ל בהדיא בפ"א המשנה וקאמר דבזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום דרך העיר ההוא ואין שם דרך אחרת אסור שהרי הוא נראה כנהנה מאותה העיר שיש בה עכו"ם שאלמלא היא לא היה יכול לילך למחוז חפצו אבל כשיש דרך אחרת לא מיחזי כנהנה מאותה העיר שהרי יש דרך אחרת.

והשת' ניחא ברייתא דה"ק עיר שיש בה עכו"ם לא זו דאסור ליכנס לתוכה לצורך שום עסק שיש לו שם דהוה ליה נהנה מן העיר שיש בה עכו"ם אלא אפי' רק לעבור דרך עליה למקום אחר נמי אסור דנראה כנהנה מאותה העיר והיינו דקאמר ולא מתוכה לעיר אחרת וחכ"א כ"ז שהדרך מיוחדת אמתוכה לעיר.

אחרת פליגי דכל שיש דרך אחרת לעבור משם לאותו מקום לא מיחזי כנהנה כדפי' במתניתין וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"פ מהל' עכו"ם עיר שיש בה עכו"ם מותר להלך חוצה לה ואסור להכנס בתוכה היה חוצה לה עכו"ם מותר להלך בתוכה ההולך ממקום למקום אסור לו לעבור בעיר שיש בה עכו"ם בד"א בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אבל אם יש שם דרך אחרת ונקרה והלך בזו מותר משמע כדפי' וכן פי' שם בכסף משנה את דבריו ובש"ע סור י"ד סימן קמ"ט כתב בדברי הרמב"ם ז"ל וז"ל עיר שעושין בה יריד ביום אידם כו' והולכין שם לכבד עכו"ם מותר לילך חוצה לה ואסור ליכנס בתוכה היתה חוצה לה מותר ליכנס בתוכה ההולך ממקום למקום אסור לעבור בהאם הדרך מיוחדת לה ופשוט הוא דמה שכתב ההולך ממקום למקום לאו למקום שיש שם עכו"ם קאמר אלא ממקום המותר למקום המותר קאמר ואשמעי' דאסור לעבור ממקום למקום דרך העיר שיש שם עכו"ם אם הדרך מיוחדת לה שאין שם דרך אחרת כדפי' ולהכי נקט אסור לעבור בה ולא נקט אסור ליכנס בה או לילך בה כדנקט ברישא ואע"ג דפשוט הוא כתבתי לפי שכתב שם בהג"ה אם היריד מיוחד לה דהיינו שאין עוברין מאותה עיר לעיר אחרת ולא דק כלל כי לא זו הדרך ולא זו העיר דאדרבא איירי שעוברין מאותה עיר לעיר אחרת שהרי הוא הולך ממקום למקום דרך עליה כדפי' והוא הרכיב פירש"י ז"ל לפי הרמב"ם ז"ל ואין ענין זה לזה מיהו הטור כתב דבירושלמי משמע וטעמא דאסור משום חשדא מדלא אסר אלא באכסנאי אבל בן עיר וכן שיירא מותר שכן דרך שיירא לילך בכל מקום ולא ראייה היא דיש לדחוק ולפרש הירושלמי כדעת הרמב"ם ז"ל ואין להאריך: ה"ב פרצופות המקלחות מים בפני עכו"ם לא יניח פיו וכו' וכן גריס הרי"ף והרמב"ם ז"ל והשתא ניחא הא דפריך בסמוך פרצופות למה לי דאע"ג דפרצופים גופייהו לאו עכו"ם נינהו מ"מ כיון דמקלחות מים בפני עכו"ם נראה כמנשק לעכו"ם לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות וכו' הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות רוצח כתב ולא ישתה בלילה מן הנהרות ומן האגמים שמא יבלע עלוקה והוא אינו רואה משמע דגרסינן לא ישתה אדם מים בלילה מן הנהרות וכו' וכ"כ בש"ע סי' קי"ו והא דקתני ולא בידו אחת משמע דבשתי ידיו שרי אע"ג דלילה הוא אפ"ה אפשר לו לעיין כשמסתכל בהן יפה: דף יג ישראל שנמצאו שם וכו' לכך נקט שנמצא שם דלכתחילה ודאי אסור לו לישראל ללכת שם לישא וליתן כיון דמה נפשך קעביד איסורא אלא שאם כבר נמצא שם קאמר מה יעשה כלומר מה היה יכול לעשות שלא יהיה לא נהנה ולא מהנה וכיון דלא סגי בלאו הכי לכך אמרו הנושא ונותן בשוק של עכו"ם כו': ללמוד תורה ולישא אשה כתבו התוס' דבשאלתות דרב אחאי מפרש הנך דקולי וכ"ש וכו' והא דאיתא בפ' בתרא ד מגילה אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה משמע דהנך חמירי ספי י"ל דלדוגמא בעלמא נקט להו וה"ק אין מוכרין ס"ת אלא לדבר מצוה כגון ללמוד תורה ולישא אשה וכ"ש לשאר מצות מיהו קשה מהא דתניא אלו דברים שהאדם אוכל מפירותיהן בעה"ז וכו' כיבוד אב ואם וגמילות חסדים וכו' ותלמוד תורה כנגד כלם

משמע דתלמוד תורה חשיב טפי משאר כל המצות וליכא למימר דהא דקתני ותלמוד תורה כנגד כלם לאגמורי לאחרני איירי דבשאלתות דרב אחאי שהביאו התוס' סוף פ"ק דב"ק משמע דלמיגמר נפשיה עדיף ומ"ש התו' דדוקא בהנך מצות שהן חשובות כתלמוד תורה שגדול ת"ת שמביא לידי מעשה וכו' קשה דהא אפי' לדבר הרשות כדי לדון ולערער עמהן כהן מטמא בח"ל מפני שהוא כמציל מידם כ"ש לדבר מצוה דיכול לטמא עצמו בח"ל ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות אבל משמע דלתלמוד תורה ולישא אשה לאו דוקא נקט שכתב מותר לכהן להטמא בבית הפרס וכו' לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא כגון שהלך לישא אשה או לתלמוד תורה וכו' משמע דלכל דבר מצוה שרי מדכתב כגון לישא אשה ולא כתב ודוקא לישא אשה אע"ג דס"ל נמי דהנך חשיבי משאר מצות שהרי כתב בפ"י מהלכות ס"ת דלעולם אין מוכרין ס"ת אלא לשני דברים שילמוד תורה בדמיו או שישא אשה בדמיו.

וכן משמע מדברי הטור סימן שע"ב דלכל דבר מצוה שרי אבל בש"ע שם לא משמע כן: בהמה תיעקר פירות כסות וכלים כו' פי' בהמה סגי לה בעיקור דכיון דמיעקר לה מינכרא מילתא ותו לא אתיא בה לידי תקלה וכ"ש דאיבעי למישחטיה או לשוויה גיסטרא דשפיר טפי פירות כסות וכלים ירקבו וסגי להו בהכי ולא חיישינן דלמא אתי בהו לידי תקלה וליבעו שריפה וכיוצא בזה דכיון דמניחן במקום שאין אדם יכול לבא שם אלא בדוחק ליכא למיחש כמ"ש התו' מיהו בירושלמי קתני כסות תשרף וטעמא נראה משום דלא דמיא לפירות לפי שהן מרקיבין בזמן קצר ולכך ליכא למיחש בהו שיבא לידי תקלה מעות וכלי מתכות כיון דלא שייך בהו רקבון לכך צריך שיוליכם לים המלח וקתני סיפא ואיזהו עיקור כו' מן הארכובה ולמטה פי' דאפי' בהכי סגי ולא חיישינן דלמא אתי לידי תקלה דמינכרא והשתא פריך שפיר ורמינהו אין מקדישין וכיון דבמנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה סגי לה דלא חיישינן תו לתקלה אמאי קתני ואיזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה משמע דלא סגי לה במנשר פרסותיה אלא במיתה ומשני דודאי סגי לה בהכי ושאיני קדשים משום בזיון דכי מנשר לה פרסותיה אינה מתה מהרה אלא כשיגיע זמנה ונראה בזיונה זמן מרובה וצ"ל כדפי' רש"י ז"ל דכי מנשר לה אכתי היא אסורה בהנאה והתוס' כתבו דיכול להיות שמותרת בהנאה ותימה דא"כ מאי פריך דלמא שאני הכא דמותרת בהנאה וליכא למיחש לתקלה ולא מעקרין לה אלא משום קנסא ולכך סגי ליה בהכי אבל גבי הקדש.

דאסורה בהנאה לכך לא סגי ליה בעקירת פרסותיה מארכובה ולמטה דלא ליתי לידי תקלה אלא במיתה וליכא למימר דפריך למה לי מיתה ליעקר פרסותיה מן הארכובה ולמטה דכי נמי מיעקר לה מן הארכובה ולמעלה אכתי איכא למיחש לתקלה דגיזה ועבודה כדאי' בפ"ו דיומא וכמ"ש הרא"ש ז"ל דלהכי לא פריך בלא ברייתא דהכא אגופה דברייתא דהתם דלמה לי מיתה ולא סגי ליה בעקירת פרסותיה מן הארכובה ולמעלה אלא משום דאיכא למימר דאכתי איכא למיחש לתקלה ולפי מה שפי' ניחא כי פריך בסמוך ונשחטיה ולישויה גיסטרא דלא פריך הכי אהך ברייתא דקתני בהמה תיעקר דסגי לה בעיקור קאמר וכ"ש כי הרבה לגמרי דשפיר טפי: ונישחטיה מישחט וכו' ולישויה גיסטרא משמע דאהא דמשני משום בזיון קדשים פריך וא"ת אמאי פריך הכי אגופא דברייתא וי"ל דאי לאו הך שינויא איכא למימר דהא דקתני איזהו עיקור נועל

דלת בפניה לא אתי אלא לאפוקי מינשר פרסותיה דדוקא מיתה בעינן דלא ליתי לידי תקלה וה"ה לשאר מיתות אבל השתא דמשני דכי מינשר פרסותיה הוי סגי לה ולא בעינן נעילת דלת אלא משום בזיון קדשים לכך פריך ונשחטיה ולישויה גיסטרא כי היכי שתמות מיד השתא דמתה בערב אינה מתה אלא אחר כמה ימים ואיכא בזיון קדשים אי נמי אגופא דברייתא לא פריך דאיכא למימר דאסור להרוג בהמה בידיים ואפי' לעשות בה מום בידיים אסור אבל השתא דקתני איזהו עיקור מנשר פרסותיה בידיים לכך פריך גבי הקדש נמי ליעקר פרסותיה וכי משני משום בזיון קדשים פריך דאכתי לישחטיה או ליעבד גיסטרא דליכא בזיון כיון דבידיים נמי שרי וא"ת ואמאי לא קאמר ש"ס אלא אמר אביי אמר קרא ונתצתם את מזבחותרם וגו' דהא השתא תו לא איצטריך לשינויא קמא דבזיון קדשים וי"ל דאכתי איצטריך לשינויא דבזיון קדשים דלא שייך למימר לא תעשון כן לה' אלהיכם אלא היכא דהורגה לגמרי דשחטה מישחט או שויה גיסטרא אבל כי מינשר פרסותיה לית ביה משום לא תעשון כן לה' אלהיכם אע"ג דהנותן אפילו אבן אחת מן המזבח דרך השחטה לוקה כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ק מהל' בית הבחירה הכא במקדיש בזמן הזה לא מחמרינן כולי האי וכן משמע מדברי רבינו נסים ז"ל שכתב נועל דלת ואע"ג דלעיל אמרי' דעיקור היינו מנשר פרסותיה הכא משום בזיון קדשים לא שרי למיעבד הכי וכן אינו רשאי לשוחטה כדי שלא יבא לידי תקלה וכן אינו רשאי להורגה בידיים דכתיב ונתצתם את מזבחותרם וגו' משמע דאשינויא קמא קאי: ארא משום מיעוטייהו הכא נמי דממעטי שרי משמע דאי לאו משום מיעוטייהו לא שרי ליה אע"ג דלריש לקיש מהנה שרי וכ"ש לר' יוחנן דמוקי לה בבעל בית דלא שקלי מיניה מיכס' וכן משמע מדקתני לוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות בתים ושדות וכרמים ולא קתני סתמא דלוקחין מהן כל דבר משמע דדוקא הנך משום דבהנך מילי ממעטינן להו וכן כל כיוצא בהן אבל שאר מילי לא: דף יד עכו"ם שעשה משתה לבנו או שהיה לו חולה בתוך ביתו מותר פירש"י ז"ל מותר דלסעודתו קבעי ליה משום נוי ולחולה נמי קבעי ליה משום רפואה ופירושו תמוה דתרנגול לבן לצורך סעודה למה ליה והלא לאו בנוצתו מעלין אותו על השלחן וכיון שכבר נמרטו הנוצות אין הפרש בין אם היה לבן או שחור וחולה נמי מה לו לתרנגול לבן ודוחק לומר דדוקא תרנגול לבן בעינן לרפואות החולי ההיא דמלתא דלא שכיחא הוא וברייתא סתמא קתני או שהיה לו חולה בתו ביתו משמע דבכל חולה איירי ועוד דהא דמשני רב נחמן כגון דאמר זה וזה על כרחין צ"ל דמיירי כגון שיש ביד הישראל הרבה תרנגולים לבנים ושחורים וקאמר זה וזה מדקאמר אימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן משמע דקמי' קאי כמ"ש התוס' וא"כ תימה ל"ל ל וקמי בכה"ג דוקא דקמיה קאי ואמר זה וזה לוקמא דאמר בהדיא לבן ושחור ואדום אע"ג דלאו קמיה קאי וכדפירש"י ז"ל ע"כ נראה לפרש דהיכא דאדכר לבן בהדי' אע"ג דאמר לבן ושחור ואדום ושקיל להו לכולה אסור אפי' לר' יהודה דכיון דהזכיר לבן בהדיא ודאי לעכו"ם קבעי והאי דאדכר נמי שחור ואדום איערומי קא מערים וכן אפי' לא הזכיר לבן ושחור כגון דקאי קמיה שיש ביד הישראל הרבה תרנגולים לבנים ושחורים ואמר תרנגול זה ומראה ב צבע אלבן נמי ליכא מאן דפליג דאסור אע"ג דאיכא למימר דלא קאמר זה לפי שהוא לבן אלא לפי שהוא טוב ושמן וכיוצא בו אפ"ה אסור דכיון דאיכא למימר הכי והכי מספיקא אסור אבל אם אמר זה וזה מתיר ר' יהודה דאתי ודאי ומוציא

מידי ספק דכיון דזה דשחור ע"כ לפי שהו שמן קאמר מסתמא זה דלבן נמי לפי שהוא שמן קאמר ות"ק אוסר אפי' בכה"ג והא דנקט ר' יהודה אימתי בזמן שאמר תרנגול זה ל נראה דעכו"ם לא קאמר אלא תרנגול זה לחוד והתנא מפרש לן דלבן הוא וכן משמע קצת מדקתני סיפא ואפילו אמר תרנגול זה ולא נקט תרנגול זה לבן.

והשתא ניחא הא דקתני ואפילו אמר תרנגול זה עכו"ם שעשה משתה וכו' דכיון דאורחא דמלתא הוא לקנות תרנגולים לצורך המשתה מסתמא לאו לעכו"ם קא בעי ליה וזה דקאמר לפי שהוא טוב ושמן וכן כשיש לו חולה בביתו כיון דדרך החולים לאכול תרנגולים מסתמא לאו לעכו"ם זבין ליה וזה דקאמר לפי שהוא טוב ושמן ועוד י"ל דאפילו כשאמר תרנגול זה לבן איכא לספוקי אי זה דוקא נקט ומשום דשמן שפיר ולבן דנקט קושטא דמלתא קאמר ולא משום דלעכו"ם קבעי ליה דאי הוה שחור נמי הוה שקל ליה אי לבן דוקא נקט דלעכו"ם קבעי ליה וזה דנקט משום דקמיה קאי וקאמר ר"י אימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן דכיון דאיכא לספוקי אי זה דוקא נקט אי לבן דוקא נקט מספיקא אסור למכור לו אבל אם אמר זה וזה פירוש תרנגול זה לבן ותרנגול זה שחור מותר דאתי ודאי ומוציא מידי ספק דכיון דתרנגול זה שחור ע"כ זה דוקא נקט ומשום דשמן הוא ושחור דנקט קושטא דמלתא קאמר תרנגול זה לבן נמי זה דוקא נקט ולבן קושטא דמלתא קאמר וקתני ואפילו אמר תרנגול זה לבן עכו"ם שעשה משתה לבנו וכו' דכיון דאורחא דמילתא לקנות תרנגולים לצורך סעודה או לצורך חולה לאכול אמרי' מסתמא דזה דוקא נקט ומשום דשמן הוא ולבן דנקט קושטא דמלתא הוא.

והא דבעי רב אשי בסמוך תרנגול לבן למי תרנגול לבן למי ויהבו ליה שחור ושקל ליה כו' אע"ג דהיכא דאדכר לבן בהדיא אפילו אדכר נמי אדום ושחור בהדיא אסור דמיערומי קא מערים כדפי' יש לומר דע"כ לא אמרינן אלא היכא דבעי לבן ושחור ואדום ולא יהיב דמי עד דשקיל לכולהו דאז יש לחוש דדעתיה אלבן וקונה שחור מפני הלבן שעמו אבל היכא דיהיב ליה שחור ופרע ליה ושקיל ליה ואזיל איכא למימר דלא מערים כיון דיהיב דמי ושכתי לא הוה ידע שיתנו לו לבן כמו שכתב התוס' ולעיל דנקט רבי זירא תרנגול לבן למי אסור דה"נ אי אמר תרנגול לבן ושחור ואדום למי נמי אסור כדפי' ואידי דנקט ברישא תרנגול למי נקט נמי בסיפא תרנגול לבן למי ובלאו הכי נמי צריך לומר דסיפא אידי רישא נקט דסיפא מילתא דלא צריכא היא דמתניתין קתני לה: מאי דקל טב פירות דקל טב כלו' אע"ג דתלושין הן אסור למוכרן לעכו"ם משום דהך מינא מסתמא לעכו"ם קא בעי להו דהא דתנן אין מוכרין להן במחובר לקרקע בפירות נמי איירי שכ"ז שהן מחוברין באילן אסור למוכרן לעכו"ם כדקתני לקמן קמה על מנת לקצור וקוצר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות עכו"ם ואין מוכרין להן פירות ותבואה וכיוצא בהן במחובר לקרקע וא"כ צ"ל דפירות דקל טב בתלושין קאמר חצב קשבא פירש"י ז"ל מין תמרים וכן נראה דהשתא הוי דומיא דדקל טב דאיירי נמי בפירות ודומיא דנקלס דהיינו קורייטי שהוא מין פירות כדפי' רש"י ז"ל ומה שהקשו התוס' דא"כ אמאי נקט דקל טב כיון דדקלי כולהי אסירי לאו קושיא היא דהא רש"י ז"ל כתב בהדיא קשבא מין תמרים ולא כתב קשבא תמרים משמע דס"ל דסתם תמרים מותרין למכור לעכו"ם ולא אסריה אלא ההוא מינא דקשבא ומינא דדקל טב לפי שה מיוחדין לעכו"ם והשתא ניחא דמוקי לה בפירות דקל טב ולא מוקי לה בדקל גופא ובתלוש אלא

משום דניחא ליה לאוקמי בפירות דומיא דחצב ונקלס דהוו מיני פירות דף טז גזרה משום נסיוני בירושלמי מפרש זימנין שמוסרה לו לנסיון והוא מחזירה אחר ג' ימים ונמצא עובד עבודתו בבהמתו של ישראל: ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה מי לא קתני ברישא אף ע"פ שמזונותיה עליו כדקתני סיפא משמע דדוקא באין מזונותיה עליו איירי אבל במזונותיה עליו לא וקשה דלמאי דמסיק דשכירות לא קניא כי מזונותיה עליו אמאי לא יאכילנה הא קנין כספו דכהן היא וליכא למימר משום גזלה דמשמע דבאסור תרומה לזרים איירי דומיא דסיפא.

ועוד דזימנין לאו גזלן הוי כגון שנפלו לו מבית אבי אמו כהן ואמאי לא יאכילנה כיון דשכירות לא קניא לכך נראה דברישא נמי אפ"ל במזונותיה עליו שרי והא דלא קתני נמי אע"פ שמזונותיה עליו י"ל דאי מזונותיה על ישראל לא שייך שפיר למיתני שיאכילנה כרשיני תרומה דמנא ליה כרשיני תרועה לישראל אטו ברשיעי עסקי' שלא יתן תרומתו לכהן ומלתא דלא שכיחא הוא שיפלו לו מבית אבי אמו כהן לכך לא קתני לה בהדיא דאורחא דמלתא נקט וכיון דבסיפא קתני לה בהדיא לכך ניחא טפי למידק מסיפא הא דשכירות לא קניא.

וכ"כ התו' בהדיא ביבמות בפרק אלמנה לכ"ג דרישא נמי איירי במזונותיה עליו וז"ל שם ישראל ששכר פרה מכהן מאכילה כרשיני תרומה אע"פ שמזונותיה עליו אומר ר"י היינו משום דבהמה האוכלת קנין כספו של כהן וישראל אין נהנה אלא הדמים והרי הוא כמוכר תרומה לכהן והדמים שלו אבל כהן ששכר פרה מישראל וכו' לכאורה משמע שם דגרסי בהדיא ברישא נמי אע"פ שמזונותיה עליו: אילימא משום דחשידי ארביעה וכדאמר רב לעיל קודם חזרה דבהמה דקה לעכו"ם תליא במנהגא היכא דחשידי עכו"ם ארביעה וכו' ובהמה גסה אסורה לעולם משום איסור שבת ומי חשידי והתניא וכו' פירש"י ז"ל אלמא לא חשידי כותים ארביעה ואפ"ה קתני בברייתא קמייטא דבהמה דקה תליא במנהגא הא בהמה גסה אסור לזבוני להו אלמא משום דהדר ומזבין ליה לעכו"ם חיישינן פירוש וקעבר ישראל אלפני עור דכותים גרים ק ומחזיקין במצות אסור להכשילן דגרי אריות נינהו וכישראל חשוד דמו ואיכא למיחש שמא הדר ומזבין ליה לעכו"ם וקעבר כותי אנסיוני שאלה ושכירות וישראל דזבין ליה קעבר אלפני עור וא"ת כיון דמדיוקא דבהמה גסה פריך א"כ מאי פריך נהי דכותי לא חשיד ארביעה דלמא חשוד הוא על איסור שבת ולהכי אסור למכור לו גסה שמא יעשה בה כותי גופיה מלאכה בשבת וקעביד ישראל אלפני עור וטעמא לאו משום דחיישי' דאתי לזבוני לעכו"ם וי"ל דס"ל דכיון דלא חשד כותי ארביעה וש"ד לא חשיד נמי אשבת דשבת נמי איסור חמור הוא אי נמי כיון דבהמה דקה במקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין להן טעמא משום דחיישינן שמא ימכרנה לעכו"ם ממילא כי דייקנין הא גסה אסורה בכל מקום מסתמא טעמא נמי משום דאתי לזבוני לעכו"ם מיהו לעיל כתבו התו' דהא דקתני ברייתא במקום שנהגו שלא למכור בהמה דקה לכותים טעמא לאו משום רביעה הוא דף טו אמרו לו והלא מרביעין עליה ויולדת הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה כתב דטעמא דרבנן בשבורה משום דגם היא משמש לטחון ברחים ובפרק מקום שנהגו איתא נמי להך מתני' וכתב שם נמי בפ"ה המשנה וז"ל והתיר ר' יהודה למכור שבורת יד או רגל לפי שאינה ראויה למשא וזה אינו אפת כי אפשר לקשרה ולמשוך ברחים והקרנות להניעם ע"כ ואין

להקשות לדבריו מהא דאמרו לו והלא מרביעין עליה ויולדת כו' משמע דטעמא לאו משום דחזיא למלאכה הוא דאיכא למימר דרבנן לדבריו דר' יהודה קאמרי ליה הכי כדמשמע בריש פרק קמא דבכורות מיהו קשה דהתם משמע בהדיא דטעמייהו דרבנן משום דאתי לאיחלופי הוא דאיתא התם איבעיא להו מכר בהמה לעובריה מהו תיבעי לרבנן תיבעי לר' יהודה וכו' ופריך וטעמא דרבנן משום איחלופי הוא והתניא אמרו לו לר' יהודה והלא מרביעין עליה ויולדת אלמא משום עובריה הוא ומשני ה"ק ליה טעמא דידן משום דאתי לאיחלופי אלא את מ"ט שרית משום דאין יכולה להפרפאות כמאן דזבנה לשחיטה דמי והלא מרביעין עליה ויולדת וכיון דמרביעין עליה ויולדת משהא ליה ואמר להו לכשתלד דלא מקבלת זכר אלמא טעמייהו משום אחלופי הוא.

וצריך לומר דהא דקאמר הכא וכיון דמרביעין עליה ויולדת אתי לשהויה לאו מלישנא דברייתא הוא אלא סתמא דש"ס מפרש לן דטעמא הוי משום דאתי לשהווי כמסקנא דהתם לאפוקי ממאי דס"ד דטעמא משום עובריה הוא דאי לישנא דבריית' היא א"כ מאי פריך התם וכי לא ראה סיפא דבריית' ונר' דלהכי איצטריך ש"ס לפרושי הכא והתם בבכורות דהא דאמר להו ר"י לכשתלד דהיינו דלא מקבלת זכר דלכאורה לא תליא הך מילתא בסוגיא דהתם כלל אלא משום דלמאי דס"ד התם דטעמא משום עוברין איכא למימר דהא דאמר להן לכשתלד היינו דלא חייש ר"י שתלד משום דאית ליה דטרפה אינה יולדת אבל השתא דטעמא משום דאתי לשהויה א"כ כי אית ליה דאינה יולדת מאי הוי הא אכתי איכא למיחש שמא יסבור העכו"ם דטרפה יולדת ואתי לשהווי וירביענה לכך קאמר דלא מקבלת זכר: אבל האי דסתמיה לשחיטה קאי כתבו התוס' לאו דוקא נקט האי דהא בסת' שוורים גופייהו וכו' וזה דוחק ועוד מדנקט עד כאן לא קאסרי אלא התם דסתמיה לאו לשחיטה קאי משמע דאיירי במידי דשייך ביה שחיטה אלא דסתמיה לאו לשחיטה קאי ולא כבהמה טמאה.

גם מ"ש התוס' לעיל בשם ר"ת ז"ל דשור של פטם לאו מפותם עדיין הוא לא משמע כן דבפ' גיד הנשה איתא ההוא טבחא דא"ל לחבריה אי הוות פייסת מנאי מי לא ספיי לך משור של פטם דעבדי אתמול והתם כבר מפותם הוה. לכך נראה דשור של פטם כיון דשמן הוא סתמא לשחיטה קאי וסתם שוורים לאו לשחיטה קאי אלא לדידיה כדאיתא בכמה דוכתי וכ"כ התוס' אבל פרה כיון דאין כחה גדול ככח השור זימנין דזבני לה לרדיא וזימנין דזבני לה לשחיטה והיינו טעמא דרב הונא דאמר אימר לשחיטה זבנה וכ"כ התוס' לעיל וטפי נראה לפרש דאין לחלק כלל בין פרה לשור דאדרבא פרה עדיפא לחרישה כמ"ש ר"ת ז"ל ורב הונא דזבן ההיא פרה לעכו"ם ס"ל דבית הלל דמתירין למכור פרה החורשת בשביעית מפני שיכול לשוחטה פליגי אמתני' דהכא דקתני אין מוכרין להם בהמה גסה ואיהו כבית הלל ס"ל והך בעיא דשור של פטם אליבא דמתני' קאי דלא אמרינן שמא לסחיטה זבנה והשתא אתי שפיר לקמן דפליגי רבי יהודה ורבי מאיר במוכר בהמת עכו"ם ע"מ לשחוט ואי אפ"י בסתם בהמה אמרינן שמא לשחיטה זבנה על מנת למה לי ורבי מאיר אמאי פליג ואושר אלא צ"ל דבית הלל פליגי אמתני' ורב הונא כב"ה ס"ל ור' יהודה ור"מ אמתניתין קאי: דף יו וכמה אמר רב חסדא ד"א דמייתורא דקרא נפקא ליה דהוה מצוי למיכתב ואל תקרב אל ביתה מדנקט פתח ביתה משמע ד"א דכל פתח צריך שיהיה לפניו ד"א פנוי לצורך הבית לפרק משאו מעל חמורו

וכיוצא בו כדאיתא סוף פ"ק דבבא בתרא דאין חולקין את החצר אלא א"כ יהא ד"א לכל א' חוץ מאותן ד"א שנותנין לכל פתח ופתח משמע דאותן ארבע אמות שייכים לפתח ובכלל פתח נינהו: אבי ידייהו ואמרי לה אבי חדייהו מדלא נקט ש"פ אידייהו ואחדייהו משמע דלא הוה מנשק להו על היד ועל החזה גופייהו אלא על בית היד ובתי החזה דהיינו על המלבוש שמכניסין בו היד והחזה והיינו דנקט ע לא קריבה בעלמא אסור דאפי' בכה"ג דעביד הרחקה קצת אסור והא דמייתי ראייה מהא דאמרי אינשי אמרי' לך לך לנזיר' סחור סחור לכרמ' לא תקרב לאו דאמרי ליה שלא יקרב אל תוך הכרם וילך סחור סחור סב בו מבחוץ דא"כ לכרמא לא תקרב לא א"ש דהל"ל לתוך כרמא לא תלך א"נ בכרמא לא תלך ועוד דא"כ לך לך סחור סחור תרתי למה לי אלא משום דכל היכא דכתיב סביב מתרגמינן סחור סחור לפי שהוא מן התיבות הכפולות כמו ירקרק אדמדם ואמרינן ליה לנזיר שילך לו מן הכרם וירחיק עצמו ממנו בתכלית הריחוק דאפי' סחור סחור לכרמא דהיינו סביב הכרם לא יקרב דאפי' קריבה בעלמא אסור.

ונראה דאסור ללכת במחול עם הכלה בשבעת ימי המשתה אפי' אינו אוחז בידה ממש אלא בהפסק מטפחת כדרך שנוהגין מקצת ת"ח שבדור הזה אפ"ה לאו שפיר עבדי כדמשמע הכא דשום קריבה בעלמא אסור ואין לחלק בין כלה לאחרת דליכא האידינא מאן דמצי למימר דדמיא עליה ככשורא ולא אמרו חכמים אלא כיצד מרקדין לפני הכלה ולא עם הכלה וכה"ג פסק ש"ס ברפ"ב דכתובות דאסור להסתכל בפני כלה כל שבעה כמו שאסור להסתכל באשה אחרת ואותן בני בליעל ההולכין במחול עם נשים דעלמא עליהן אומר הכתוב יד ליד לא ינקה רע מעונשה של גיהנם וראוי לגעור בהן וכל מי שיש בידו למחות וכו': וכי מאחר שלא שבו היכן ישיגו דקס"ד דלא ישיגו אורחות חיים בעה"ב קאמר לכך פריך פשיטא מאחר שלא שבו היכן ישיגו וכיון דמשני דאם ישובו לא ישיגו קאמר לכך פריך למימרא דכל הפורש ממינות מיית דהשתא ליכא למימר דלא ישיגו לעוה"ב קאמר דאין להדבר עומד בפני התשובה ויש לו עה"ב: רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העה"ב וכה"ג נקט בכפה דוכתי ומדלה קאמר יש נו חלק לעולם הבא משמע דעולם הנשמות לאו היינו עה"ב דעה"ב היינו תחיית המתים כמו שפירשתי בריש אגדת חלק: כדבעי ליה לא עבד והא דא"נ רבי יוסי אהך עובדא אם כן מחלקך יהי חלקי וכו' עה"ב שאני כי שם מקבל אדם שכר מצותיו אבל בעולם הזה כיון דשכר מציה בהאי עלמא ליכא אינה מגנה על האדם אא"כ מדקדק בה הרבה לעשות כתקנה דאז אוכל מפירותיה בעה"ז אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא אף ע"ג דקיימא לן דאסור לו לאדם לכפור ולומר שהוא עובדי כוכבים ומזלות כדי שלא יהרגוהו כמ"ש הפור סי' קנ"ז שאני התם דהוה ליה ככופר בעיקר דכיון דרוצים להרגו אם לא יהפוך לדתם ויהיה עובדי כוכבים ומזלות כמותם נמצא כשאומר עובדי כוכבים ומזלות הוא הודה לדתם וקבל עליו עובדי כוכבים ומזלות שלהן אבל הכא במאי דכפר ר' אלעזר בן פרטא ואמר שלא שנה ושלא נסמך אין זה כופר בעיקר דהרבה יהודים יש שלא למדו ושלא נסמכו כ"כ הרא"ש ז"ל בר"פ אין מעמידין מיהו קשה אמאי נקט לישנא דאי סייפא לא ספרא וכו' הוה ליה להשיב בלשון ששאלוהו אי תנא לא גנב ואי תנא ע"כ נראה לפרש דכי היכי דר' אליעזר דלעיל השיב לאותו שלטון נאמן עלי הדיין כסבורים היו שעליו

הוא אומר והוא לא נתכוין אלא לאביו שבשמים הכי נמי ר' אלעזר בן פרטא למילתא אחריתי נתכוין אלא שהם טעו בדבריו דאיתא במדרש רבה פ' בחקותי תני בשם ר"א הסי' והספ' נתנו מכורכין מן השמים אמר להן הקב"ה אם שמרתם מה שכתוב בספר זה הרי אתם ניצולין מן הסייף ואם לאו סוף שהוא הורג אתכם וכו' והיינו דאמר להן אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא כלומר איני חושש ואיני מתיירא מכם דכיון דהסייף והספר נתנו מכורכין והא בהא תליא דכל מי שאינו מקיים מה שכתוב בספר נהרג בסייף וכו' ומדהא ליתא כי יודע אני בעצמי שקיימתי את התורה הא נמי ליתא ואיני חושש נסייף שלכם ואינהו הוא דטעו כסבורים היו שכופר ואומר שלא עסק בתורה וכה"ג ודאי שרי וכמ"ש בש"ע סי' קנ"ז דאע"ג דאסור לומר שהוא עובד כוכבים ומזלות מ"מ יוכל לומר להן לשון דמשתמע לתרי אפי וכבר שמעתי על גדול אחד מן הקדמונים ששאלוהו בשעת הגזרה אם יהודי הוא והשיב להן כן יו"ד כסבורים דיו שמשיב להן בל"א שאינו יהודי וניצול ומ"ט קרו לך ר' לפי שגזרו שכל הנסמך יהרג כדאמר' לעיל וענין הסמיכה היינו בשמ' דקרו ליה ר' כדאיתא בפ"ק דסנהדרין לכך א"ל מ"ט קרו לך ר' והשיב רבן של תרסיים אני כוונתו היה שהוא רבן של ת"ח שנקראין בעלי תריסין כדאמר' המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לב"ה ואינהו טעו כסבורים היו שאומר שהוא רבן של גרדיים.

אחר שכתבתי זאת מצאתי לי קצת ראייה בס' הערוך בערך סייף. ומדרש זה הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא דאיתא תו התם תני בשם רשב"י הככ' והמקל נתנו מכורכין מן השמים אמר להם אם שמרתם את התורה הרי ככר לאכול ואם לאו הרי מקל ללקות וכו' ונראה דפליגי ר"א סבר דשכר מצות ליכא בהאי עלמא כלל כדאיתא בסוף פ' שלוח הקן ולכ"ק דהספר והסייף נתנו מכורכין מן השמים על הארץ דעונשן של עונות לחוד איתנהו בהאי עלמא שכל העובר על הספר נהרג בסייף וכל שאינו ע בר עליו ניצול ממנו מיהו אינו מקבל שום שכר בהאי עלמא ורשב"י סבר דאע"ג דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא מ"מ אדם אוכל מפירותיהן בעה"ז ולכ"ק דככר ומקל נתנו מכורכין מן השמים על הארץ: ומ"ט קא שבקת עבדך לחירות נראה שגזרו על כך לפי שרצו למעט ולבטל את המצוה מישראל ועבד היוצא לחירות מתחייב בכל המצות: דף יח מאי בינייהו א"ר חנינא וכו' כתבו התוספות דהכי פריך במקום שמזבלין מאי בינייהו דהא ודאי א במקום שמזבלין פליגי מדהזכירו חכמים בדבריהם במקום שמזבלין דאי לא פליגי וכו' ולפי זה כי משני נשא ונתן איכא בינייהו צ"נ דלרבנן כיון דליכא אלא משום חשד עובדי כוכבים ומזלות נשא ונתן מותר אבל לר' מאיר אסור ודבריהם תמוהים דכיון דמזבלין שם ואיכא למיחש לדמי עבודת כוכבים ומזלות בידו מה לי טעמא דחשד ומה לי טעמ' אחרנא כי הלך שם ונשא ונתן אמאי אוסר ר' מ מאיר וחכמים מתירין במאי קמיפלגי.

ועוד אי אית ליה לר' מאיר טעמא דחשד א"כ אמאי אית ליה דאין הולכין שם ואי משום דאסור ללכת במקום שעובדין עובדי כוכבים ומזלות א"כ רבנן נמי אמאי לית להו האי טעמא ע"כ נראה דטעמא דר' מאיר נמי הא דאין הולכין שם מפני חשד עובדי כוכבים ומזלות הוא אלא דאיהו מפני שמזבלין סתמא קאמר דסבר דודאי מזבלין שם לעובדי כוכבים ומזלות ואיכא חשד בכל מקום וחכמים סבירא להו דדוקא במקום שאוכלין שם בודאי אסור מפני חשד עובדי כוכבים ומזלות אבל במקום שאין מזבלין שם אינו אסור

אלא מפני מושב לצים ולכך בעי מאי בינייהו כיון דבין ר"מ בין לרבנן אסור בכל מקום מה לי מפני חשד עובד כוכבים ומזלות מה לי מפני מושב לצים וקאמר נשא ונתן איכא בינייהו דלר' מאיר דאית ליה דמסתמא בכל מקום מזבלין נשא ונתן אסור דאיכא למיחש לדמי עובדי כוכבים ומזלות בידו ולרבנן במקום שאין מזבלין נשא ונתן מותר דליכא למיחש שם לדמי עובדי כוכבים בידו וכן פירש"י ז"ל.

וכן משמע בתוס' דמכילתין פ"ב דבמקום שמזבלין ר' מאיר וחכמים חד טעמא אית להו דקתני התם העולה לטרטיאות של עובדי כוכבים ומזלות אסור משום עבודת כוכבי' ומזלות דברי ר"ט וחכמי' אומרים בזמן שמזבלין אסור משום עבודת כוכבי' ומזלות ואם אינו מזבלו אסור משום מושב לצים מדנקט ר"מ משום עבודת כוכבי' ומזלות ורבנן נמי משום עבודת כוכבים ומזלות משמע דחד טעמא אית להו במקום שמזבלין ולא פליגי אלא במקום דאין מזבלין והא דלא קתני וחכמים אומר'י אף במקום שאין מזבלין אסור לאו קושיא היא כלל דהכי אורחא דש"ס בכמה דוכתי היכי דפליגי תנאי או אמוראי כי ההיא דר"פ כל עובדי כוכבים ומזלות דקתני רשב"ג אומר שעל המכובדין אסורין שעל המבוזין מותרין אע"ג דת"ק נמי אית ליה דעל המכובדין אסורין וא"כ לא ה"ל לר"ש בן גמליאל למימראלא שעל המבוזין מותרין ותו לא: בל המתיהר נופל בגיהנם מדה במדה לפי שמגיס דעתו ומגביה עצמו למעלה לכך ענשו לירד למטה בבאר שפת בגיהנם כמו שאמרו בעירובין גי שעמוקה כגיהנם וכו'.

והיינו הא דכתיב בישעיה גבי נבוכדנצר שאמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון השיבו בת קול ואמרה אך אל שאול תורד אל ירכתי בור דף יט שלא הלך בעצת דור הפלגה שנטלו עצה זה מזה שנאמר ויאמרו איש אל רעהו הבה וגו' לכך נקט קרא אשר לא הלך בעצת רשעים. שלא עמד במדת סדום שכילו את הדרך מארצם כדאיתא באגדת חלק אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באין אלא לחסרונו באו ונשכח תורת רגל מארצנו לכך נקט קרא לשון דרך ובדרך חטאים.

שלא ישב במושב אנשי פלשתים שכן דרך הלצים מתאספים ויושבים אוכלים ושותים ובטוב לבם מתלוצצים שנאמר ויהי בטוב לבם וגומר ולכך גרס קרא ובמושב לצים: כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה וכו' נראה דהיינו הא דאיתא בפ"ק דבתרא והם תכו לרגליך תני רב יוסף אלו ת"ח שמכתתין רגליהן מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה ישא מדברותיך לישא וליתן בדברותיו של מקום פ"י דבשביל משא ומתן של תורה דהיינו פלפול חריפות וחידות הלב צריכין לכת' רגליהן מעיר לעיר מרב לרב דסברא לא סגי ללמוד מרב אחד אם פריו יתן בעתו עלהו לא יבול תלמיד חכם המורה הוראה או מלמד תורה לאחרים זהו פריו וקאמר שאם נותן פריו בזמנו עלהו לא יבול ואם לאו יבול.

ונראה דהיינו הא דאיתא בפ' בן זומא הלומד מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קהות דהיינו קודם זמן בישולן והלומד מן הזקנים למה הוא ד מה לאוכל ענבים בשולות. והדר קאמר על הלומד ועל המלמד עליהם הכתוב אומר לא כן הרשעים וגו' לפי שאותן תלמידים קטנים הקופצים להורות ולישב בראש להתגדל בפני עמי הארץ דרכם לשכור

להן תלמידים מפני הכבוד ומפזרי להן ממון לכך הרי הן בכלל הרשעים שאין כוונתן לש"ש אלא בשביל עושר וכבוד אחד גר כותי ואחד עכו"ם בין בנתינה בין במכירה כתבו התוס' דקרא איירי שאינו מחיהו באותו מתנה שאם לא יתן לו לא ימות וצ"ל דגר כותי נמי בכה"ג מי רי שיש לו מעט ולא ימות אם לא יתן לו מיהו לאו בגר עשיר מיירי דלא עדיף גר עשיר מישראל עשיר שאין מצווין ליתן לו ונראה דלהכי כתיב גביה ואכלה לאשמעינן דלאו עשיר ה"א אלא הוא צריך לה לאוכלה ומדנקט קרא לגר אשר בשעריך תתננה דמשמע דוקא בא"י שאין עכו"ם מצויין שם ואינה שוה אלא דבר מועט כמ"ש התוס' אבל היכא דעכו"ם מצויין לא משמע דלאו בגר שאין לו כלום לגמרי איירי דאי אין לו כלום והוא מחייהו בכך א"כ מאי איריא בא"י אפי' בחוצה לארץ שהעכו"ם מצויין שם נמי כיון דאתה מצווה להחיותו אלא ודאי בגר עני שיש לו מעט משלו איירי: מיתבי מעשה ברשב"ג וכו' מדרשב"ג לחודא פריך אבל מדר"ע לא קשיא מידי דלא הוה מספר בשבחה ולהכי לא משני מיניה מידי וכן משמע בירושלמי דלא פריך אלא מדרשב"ג דלא מייתי התם מלתא דר"ע כלל.

והא דקאמר ואף ר"ע ראה וכו' סיומא דברייתא הוא דמייתי לה ש"ס דהכי אורחא דש"ס דכולהו דוכתי דמייתי ברייתא כולה אע"ג דלא איצטריך ליה לאתויי אלא רישא לח דא: ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל וכו' מדסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה דריש הכי א"נ משום דהמוציא שכבת זרע לבטלה איקרי רע שנאמר ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' כמ"ש הזוהר: רק שהיתה באה מטיפה סרוחה פי' והרוק דומה לאותה טיפה סרוחה כמ"ש בהגה' מיימוני טעם החליצה וז"ל אמר הקב"ה למשה אמור אל היבם שאינו רוצה ליבם רשע בגופך היית יכול לקיים מצות יבום ומאנת לפיכך תחליץ מנעליך כאבל ומנודה שזרכן להיות יחפים וגם מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים לאחיד זרע לכך ירקה בפניך טיפה סרוחה וכו' וכתב בשבילי אמונה נתיב רביעי כי הזרע הוא דמיון הקצף שנעשה בפיות הסוסים הרצים: וטיפה של מרה פי' טיפה של ארס כדתנן במסכת תרומות פ"ח שיעור מים המגולים כדי שתאבד בהן המרה ופירושו שם דהיינו ארס של נחש ושמא הוא רמז לארס נחש הקדמוני אשר גרם המיתה לעולם כי מלאך המות הוא סמאל אשר רכב על הנחש: איבעיא להו בהמה על מנת לשחוט תהו כתב הרא"ש ז"ל דנראה מדבעי סתמא דש"ס בבהמה אליבא דר' יהודה אלמא הלכתא כוותיה והא דקתני מתני' מלתא דר"מ בלשון סתמא דקתני אבל מוכר הוא משיקוץ לאו סתמא הוא כר"מ אלא ר' יהודה ור"מ פליגי בדברי ת"ק דר' יהודה מפרש דבריו אבל מותר הוא משיתמה עמו לקוץ דנא משמע ליה כו' ר"ח פי' בברייתא משיקוץ ממש ע"כ ולפירושו ניחא מה שהקשה הר"ר אלחנן לישמעלין שחת זידע שבחא וקמה דפסדא וכ"ש אילן דאילן איצטריך למיתני דעיקרא דמלתא הוא כיון דאינהו פירושא קא מפרשי ליה למלתא דת"ק דמתני' ות"ק באילן איירי מדקתני משיקצץ ולא שייך לישנא דקציצה אלא באילן והדר פליגי נמי בשחת לרבנותא דר' יהודה ובקמה לרבנותא דר"מ.

מיהו פשטא דמתני' לא משמע כן ועוד מדקתני אין מוכרין להן במחובר לקרקע בבית ולא קתני מחובר לקרקע משמע דאשמעי' דאפי' התנה עמו ע"מ לקיץ אפ"ה בזמן שהוא מחובר לקרקע אין מוכרין להם דהכי משמע לישנא דמחובר והיינו כר"פ: אבל שדהו

לעובדי כוכבים ומזלות מאי שרי תימה אדדייק הך מילתא מדרבי שב"ג תיקשי ליה מתני' דקתני בהדיא שמשכירין שדות מאי שנא שדות ממרחץ דקתני ובכל מקום לא ישכר לו את המרחץ וליכא למימר דה"א דטעמא דמתני' גבי מרחץ דאסור משום עובדי כוכבים ומזלות הוא שמעחידין על הכיפה כדתנן לעיל דמדקתני טעמא מפני שהוא נקרא על שמו ע"כ טעמא משום איסור שבת הוא.

וי"ל דמלתא דרשב"ג ומלתא דרשב"א דבסמוך גבי הדדי מיתנו בתוספתא פרק שני וחד ברייתא הוא אלא דש"ס פסקינהו לתרתי לפרושי מעיקרא מלהא דרשב"ג דקתני ברישא והדר מפרש סיפא דברייתא דהיינו מלתא דר"ש ב"א והשתא אתי שפיר דמתני' לא קשיא ליה דאיכא למימר דדוקא מרחץ נקרא על שמו ולכך אסור אבל שדה אין נקרא על שמו ולהכי שרי אבל מדרשב"ג פריך שפיר דאסיפא דברייתא סמיך דקתני בהדיא לא ישכור אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שפו ופשיטא דרשב"ג ורשב"א לא פליגי בהכי אם נקראת על שמו אם לאו והשתא א ניחא הא דדייק לעיל אבל לכותי מאי שרי כותי נמי עביד מלאכה כו' דמנא ליה למידק הכי דלמא לכותי נמי אית ליה דאסור ונקט עובדי כוכבים ומזלות דומיא דמתניתין כמו שכתבו התוס' ומתניתין דאיירי בעובדי כוכבים ומזלות משום דכולהו פירקא בהכי איירי אלא צ"ל דאסיפא סמיך דכיון דהא דרשב"ג והא דרשב"א גבי הדדי מיתנו וחד ברייתא היא הוה ליה לרשב"ג נמי למינקט כותי כי היכי דנקט ליה רשב"א.

ומ"ש התוס' בשם הר"ר אלחנן ז"ל דהא דדייק אבל שדהו לעובדי כוכבים שרי לאו אמילת ה דייק דאיכא למימר דדוקא נקט מרחץ אבל שדהו אפי' לכותי אסור לאו קושיא היא דא"כ ליהני סתמא לא ישכור אדם לעכו"ם דבר שנקרא על שמו דהשתא ליכא למידק אבל לכותי שרי אפי' שדהו דאיכא למימר דנקט עכו"ם לאשמעינן דאפילו מרחץ אסור להשכיר לעבודת כוכבים ומזלות: תא שמע אם התנו מתחילה מותר הא סתמא אסור כתבו התו' וא"ת ולדוק מרישא אלא משום דבעי למיתני סיפא וכו' ועוד נראה דמרישא לא מצי דייק דאיכא למימר דרב תא נקט דלא מיבעיא אם קבלו ועשאו וחלקו הכל בסתם דאסור דנמצא דישאל נהנה ממלאכת שבת ועובדי כוכבים ומזלות שלוחו הוה אלא אפילו אם קבלו סתם וברר הכי רוצה ישראל לעשות חלוקה עם העכו"ם שיעשה עובדי כוכבים ומזלות בשבת וכנגדו יעשה ישראל יום אחר בחול נמצא שאין ישראל נהנה ממלאכת עכו"ם דשבת אפ"ה אסור כיון דמעיקרא קבל ישראל עליו עבודה דשבת: אין מעמידין פרק שני אם איתא דאקצייה ואם איתא דפלחיה לא הוה מזבין ליה אע"ג דתנן בפרק רבי ישמעאל מכרה העובד כוכבים ומזלות או משכנה ר' אומר ביטל משמע דעובדי כוכבים ומזלות מזבין לעבודת כוכבים ומזלות שלו אע"ג דפלחיה יש לומר דנהי שאם מכרה עובדי כוכבים ומזלות אים ליה לרבי דבטלה מ"מ מילתא דלא שכיחא הוא שימכור עובדי כוכבים ומזלות עבודת כוכבים ומזלות בתר דפלחיה וה"ק בשלמא מוקצה ונעבד מסתמא לא חיישינן להו כל כמה דלא חזינן לה בהדיא דאם איתא דפלחיה מסתמא לא הוה מזבין ליה והראב"ן ז"ל תירץ דבהמה שאני משום דאיתנהו בהמות טובא ומסתמא כי מזבין לא מזבין בהמה דפלח לה אלא איתא דלא פלח: אי הכי זכרים מנקבות לא ניזבון לישנא דאי הכי לכאורה לא אתי שפיר דהל"ל ואכתי זכרים מנקבות לא ניזבון כיון דלאו אמאי דמשני ליה פריך ונראה דהך שקלא וטריא וכן הא

דפריך לעיל אלא הא דתניא וכו' סתמא דש"ס הוא דפריך הכי אשינויא דרב ורב כהנא ולכך נקט לישנא דאי הכי כלומר לאפוקי אליבא דרבינא דבסמוך ניהא דבדיעבד שרי וכן אליבא דר' פדת אתי שפיר דברייתא כרבנן ואתי נמי שפיר דלא רמי ליה ברייתא דקתני לוקחין בהמה מרועה שלהן אברייתא דקתני אין מוסרין בהמה לרועה שלהן משום דאיכא לשנויי הא לכתחילה הא דיעבד אי נמי הא רבי אליעזר הא רבנן: תדע דקתני כיפא ע"י נפשות אסורה לבעלה.

כתבו התוספות תימא מה קאמר תדע דלמא שאני ע"י נפשות דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו ותבעתו כו' לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות אסורי ביאה לאו קושיא היא שכתב שם האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים ומזלות ע"י ממון מותרת ע"י נפשות אסורה לכהונה משמע דס"ל דאפ"ל נחבשה ע"י נפשות לא חיישינן שמא נתרצית.

וכתב הר"ן שכך פירשו ר"ח והגאון וגם המג"ד כתב פירשוה כל הגאונים דוקא אם היה הבעל כהן אבל לישראל ודאי לא חיישינן שמא נתרצית וכן הכריחו כל האחרונים וטעמא דנחבשה ע"י נפשות דאסורה משום דכיון דליכא הפסד מתון חיישינן שמא נאנסה לכך אסורה לכהן דדוקא הפסד ממון בעינן והא דנקט ע"י נפשות אסורה ולא קתני שלא פ"י ממון אסורה י"ל דאורחא דמלתא נקט סתם חבישה ע"י ממון או ע"י נפשות הוא כמ"ש הרא"ש ז"ל והכא היינו טעמא דר' אליעזר כדרב יהודה אמר רב כו' הא דלא קאמר דטעמא משום דחייש שמא העלה עליה עול גמור דלהכי ודאי ליכא למיחש דמירתת עובדי כוכבים שמא יראה ישראל ויפסיד אבל עודה של שקין דלעיל עראי הוא קסבר עכו"ם שלא יראה ישראל: ואי ס"ד כדקתני שילא וכו' תימא א"כ מאי קס"ד דשילא דתני הכי כיון דסיפא דמתני' לא משמע הכי וי"ל כדמסיק לקמן דר' אליעזר אית ליה תרתי אית ליה טעמא דקייחא וחייש נמי לרביעה ודייק שילא דע"כ אית ליה נמי טעמ' דקייח' דאי לית ליה אלא דטעמא דרביעה לחודא ליערבינהו וליתנינהו פרת חטאת וכן כל הקרבנות כולן רבי אליעזר אומר אין ניקחין מן העובדי כוכבים ומזלות מדקא פסקינהו לתרתי משמע ליה דפרה אית ליה טעמא אחריתי ונפקא מינה היכא דליכא למיחש לרביעה כדאמר' לקמן.

וה"ק לא ס"ד דקתני סיפא וכן היה רבי אליעזר פוסל וכו' ואי ס"ד כדקתני שילא פי' דליכא אלא טעמא דקתני שילא לחודא בשלמא פרה וכו': דף כד וניחוש דלמא רבעי לאימא כתבו התוספות הא דלא פריך דלמא עלה עול על אמה והיא ואמה נשאו עול לא ידענא מאי קושי' דלמאי דמשני אתי שפיר דאיכא למימר נמי שהיו משמרין אותה לאימא שלא תעל' עליה עול וניחא ליה טפי לאקשוויי מרביעה חזא דרבא בהדיא נקט דהיא וולדה נרבעו ור"א נמי מרביעה איירי: ותני עלה ור"א אוסר לאו בכל הפסולים קאי שהרי בעלת מום פסולה למזבחולדותיה מותרין וכ"כ התוספות אמר רב כהנא במוחזקת קצת תימה דא"כ מאי איצטריך ליה לרב כהנא למימר שהיו מעבירין לפניה כוס אדום הל"ל דמין פרות היו לו לדמא בן נתינא שהיו מוחזקות לילד וולדות אדומין בלא כוס ומה שדמיה יקרין לפי ששתי שערות פוסלות בה דהא השתא נמי צ"ל דפרותיו של דמא היו משונות משאר פרות דעלמא דשאר פרות לא היו מולידין ולדות אדומין בהעברת כוס אדום ושליו היו מולידין: שנאמר ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו לעולה פירש"י

ז"ל טלה חלב רחל מניקה את בנה משמע מפי' דס"ל דשמואל לקח את הרחל והעלה אותה לעולה ומהכא יליף דעולת נקבה כשרה בבמת יחיד ופירושו תמוה חדא דא"כ טלה חלב אחד אחת מיבעי ליה למימר ועוד דלשון טלה לא שייך למימר ברחל שכבר ילדה ומניקה את בנה ועוד דפריך ויעלהו זכר משמע דאמלתא דרב אדא בר אהבה פריך ואמאי לא פריך הכי אגופא דקרא ועוד כיון דכתיב ויעלה אמאי קרינן ליה ויעלהו.

על כן נראה דטלה רך כ"ז שהוא יונק סלה חלב קרינן ליה ולקח שמואל טלה יונק והעלהו לעולה ורב אדא בר אהבה דאמר נקבה כשרה לעולה בבמת יחיד מדלא כתיב ויעלהו או ויעל וכתיב ויעלה יליף דויעלה משמע דא תו טלה נקבה הוה והא דכתיב אחד אע"ג דנקבה הוה משום דטלה לשון זכר הוא כדאיתא בפ"ק דבכורות דקתני נותן טלה א' לכהן מפריש טלה א' ד לעצמו וטובא אשכחן התם כה"ג ולהכי אע"ג דכתיב ויעלה קרינן ליה ויעלהו כיון דאטלה קאי שהוא לשון זכר כי היכי דכתב לן אחד לשון זכר.

ולהכי פריך ויעלהו זכר משמע וא"כ מנ"ל לרב אדא דנקבה כשרה ומשני ויעלה כתיב והשתא הוי דומיא להא דפריך בפ"ק מקרינן תרתי משמע ומשני מקרן כתיב. ורש"י ז"ל בפירושו לספר שמואל כתב נמי ויעלהו כתיב נקבה היתה מכאן למדו רבותינו עולה נקבה כשרה בבמת יחיד משמע בהדיא כדפירשתי: אלא מחזורתא כדשנין מעיקרא וקרא דכל צאן קדר יקבצו לך דאותיבו ליה מיניה חברוהי לר' אליעזר צ"ל דרבנן מוקי ליה בפחותים משלש שנים וכל לאו דוקא נקט קרא: אז ישיר משה ובני ישראל כי גאה גאה לשלוח יד בפלשתים ועוד דכתיב ביה חיל אחז יושבי פלשת: דף כה אתיא תת תת משום דהאי גזרה שוה עדיפא דביום תת ה' את אמורי בגופיה דקרא דשמש בגבעון דום הוא דכתיב: רב אידי אמר אשה כלי זיינה עליה כתב הרא"ש דהלכתא כרב אידי דתניא כוותיה וכתב בב"י סי' קנ"ג דהרי"ף השמיט כל זה ונראה שהוא מפרש כפירש"י ז"ל דלרב אידי כל אשה אסורה להתייחד עם אנשים משום ערוה ולפיכך כתב המשנה כצורתה דמשמע דכל נשים שבעולם אסורות להתייחד עם העובדי כוכבים ומזלות וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שגם הוא סתם לאסור ע"כ.

ונראה דמ"מ איכא נפקותא דלכל הפירושים בין לרבי ירמיה בין לרב אידי יש ללמוד מכאן דאיש מותר להתייחד עם העובדי כוכבים ומזלות אם הוא חשוב וקרוב לשלטון דאז ליכא למיחש למידי ופשוט הוא: הכי גרסינן בתוספתא וכי היכן מצינו וכו' אלא ימול לשם הר גריזים עד שתצא נפשו ר' יוסי מקללו על שהוא מל לשם הר גריזים ומכל מקום ס"ל דמותר למול את ישראל: דף כז ורבי יוחנן אמר המול ימול משמע דס"ל לר' יוחנן דמילה בעובדי כוכבים ומזלות פסולה ותימא דקאמר לעיל דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן אם היה מומחה לרבים מותר ודוחק לומר דאמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן מדלא מפרש לה ש"ס הכי ושמא י"ל דרב ור' יוחנן תרווייהו מצי סברי דמילה בעובדי כוכבים ומזלות כשרה ובטעמא דר' יהודה הנשיא פליגי דקתני ברייתא שהיא פסולה מדכתיב ואתה את בריתי תשמור רב סבר דמהך קרא גופא יליף לה ור' יוחנן סבר דרישא דקרא נקט ואסיפא סמיך דבסיפא כתיב המול ימול אחר כך מצאתי שכ"כ בכ"מ הלכות מילה ועוד נראה דהא דאמר ר' יוחנן אם היה מומחה לרבים מותר לאו אהך מילתא דמילה בעובדי כוכבים ומזלות קא אמר לה אלא אהא דקתני לקמן שאין מתרפאין מהן משום

דחשידי אשפיכות דמים קאמר שאם הוא מומחה לרבים מותר להתרפאות מהן דלא מרעי נפשיה כדאמר לקמן דר' יוחנן רופא מומחה הוה וש"ס מייתי לה אהך מלתא דמילה דחד טעמא הוא כמאן דס"ל מילה בעובדי כוכבים ומזלות כשרה: אפלו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מנייהו נראה דהיינו הא דאיתא בפרק חלק מאי אשר אין בהם כל מום א"ר רמא בר חנינא אפילו כריבדא דכוסילתא לא הוה בהו שכל כך היו נקיים מכל מום שלא היה נמצא בגופן אפי' מכה קטנה כריבדא דכוסילתא ורש"י ז"ל פי' שם שלא היו צריכין להקזה ולא משמע כן מדנקט כריבדא דכוסילתא ולא קאמר ריבדא דכוסילתא: ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר וא"ת למאי דס"ד דטעמא שלא הניחו ר' ישמעאל משום דעובדי כוכבים ומזלות חשידי על שפיכות דמים מאי הל"ל לכן דמא מנ"ל דמותר מן התורה וי"ל דבעי לאתויי ליה ראייה מקרא דלעיל דכתיב אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ורבי ישמעאל שלא רצה להניחו סבר דשאני התם דהוה ספיקא כמו שאמרו אם יחינו נחיה ואם ימיתנו ומתנו לכך לא הוה חיישי לחיי שעה אבל להתרפאות מהן קרוב לודאי הוא שימיתנו כדפי' רש"י לכך איכא למיחש אפי' לחיי שעה: איהו נמי חיויא טרקיה וכו' נראה דהכי פי' איהו נמי חיויא טרקיה וא"כ מאי רבותיה דקאמר עליה רבי ישמעאל אשריך בן דמא שלא עברת על דברי חביריך ולא נענשת בנשיכת נחש כיון דסוף סוף נענש בנשיכת נחש מאי אולמיה דהאי נחש מהאי נחש ומשני דה"ק אשריך שלא נענשת בחיויא דרבנן דלית ליה אסותא לפי שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה דנשיכת נחש זו כיון דהיתה לה רפואה לית בה צד חיוב מיתה ומוטב שמת זכאי בלא חיוב מיתה ממה שימות על ידי יום מיתה: דף כה חושש הוא דלא כאיב טובא שפיר דמי משמע דלישנא דחשש לא כאב גמור הוא והשתא אתי שפיר הא דאיתא בפ' כיצד מעברין חש בראשו יעסוק בתורה וכו' חש בכל גופו יעסוק בתורה דלכאורה קשה כיון דחש בראשו ובמעיו וכ"ש בכל גופו היאך מצי לעסוק בתורה וצ"ל דאכתי לא מרגיש כאב גמור אלא חששא בעלמא ולהכי נקט לישנא דחש משמע מיחוש בעלמא: ה"ג בפ"ב דיומא משחא דגדפא דאוואזא ופי' רש"י ז"ל שומן מוח עצם קטן שבראש כנף העוף שקורין בניי"ל סכה על צדעיו: מאי דציית ליהוד' מחיל שבי משום דהוה סבר דליכא אלא סכנת אבר דהיינו עוורון לחודא ולכך שלח ליה רב יהודה וכי מדידי וכו' דשורייני דעינא בלבא תליא וא"כ הוה ליה סכנת נפשות: דף כט שני לדג דם שני לדם דג פי' יכול לאכול דג ואינו סכנה מיהו רפוא' נמי לא הוי לאפוקי ביום ראשון סכנתא וכן כתבו בפסקי תוס' רמז לדבר שמעתי מדכתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך האדם באדם נוטריקון וה"ק שופך דם היום אכילת דג מחר ביום אכילת דג מחר דמו ישפך: ה"ג בפ' הרואה האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי והשתא ניחא דהוה להו י': אבל לא בינו לבינו כתבו התוספות כי ההיא דרב חנא בשבילי דנהרדעא דביחוד ממש לא איצטריך דבלא מסתפר נמי תיפוק ליה משום שפיכת דמים ורב חנא נראה דס"ל דשבילי נהרדעא כיון דשכיחי בהו רבים טובא כרשות הרבים דמייא ומתניתין לא אתי למעוטי אלא שבילי עיירות דלא שכיחי בהו רבים כולי האי.

ועוד נראה לפרש דאיצטריך למיתני אבל בינו לבינו לאשמעינן דאע"ג דגבור ובריא הוא דליכא למיחש להפיכת דמים אפ"ה מסתפר אסו' דיכול לחתוך צוארו בתער ולהמיתו אע"ג דגבור הוא וכן יש לפרש לעיל גבי מניקה דאתי לאשמעינן אע"ג דבריאה

היא דליכא למיחש לשפיכות דמים דידה כמ"ש התוס' לעיל גבי הא דמשני ש"ס באשה חשובה: איבא בינייהו שפחות בפרק אין צדין ובכתובות כתבו התו' דה"פ שפחות ושכנגדה פירוש האמצעית דהיינו אפר מקלה א"נ הכי פ' מתני' ומתני' דוקא רב מלכי' אבל שמעתתא יש מהן רב מלכיו ולעולם רב מלכי' אמרה שמעתתא דאפר מקלה ולכך אינו נותן סי' אלא למתני' ע"כ.

ועוד נראה דדוקא שפוד וגומות שמעתתא נינהו דלא איירי בה מידי במתני' דהתם אבל אפר מקלה דמכות אמתני' דהתם קאי דקתני מתני' דאינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם וקאמר עלה דאפר מקלה על מכתו נמי אסור משהו דנראה ככתיבת קעקע ואע"ג דלא כתב מידי אסור משום מראית העין והא דלא קאמר לה אגופא דקרא משום דקרא איכא למימר דלא איירי ברושם בצבע כלל אלא כותב על בשרו בדבר המשרט לחודא חייב ולפי זה ליכא בינייהו אלא שפרות לחודא וכ"כ בהדיא בערוך ערך שפוד וז"ל וסימנך מחניתא מלכתא שפחות בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלפי' שאלו ד' מתניתא הן ושפוד וגומות שמועות של רב מלכיו עכ"ל: דף ל' הרי אמרו אימת ישן עליהן והא דאמר לעיל דמסר נפשיה היינו דוקא איין דמעלי אבל משום מיא לא מסר נפשיה כך כתב רש"י ז"ל וכ"כ הרי"ף והרא"ש ז"ל שיש לחלק בין מים ליין.

מיהו הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות רוצח והטור בסימן קי"ו כתבו כל המשקין האסורין משום גילוי שנתגלו בין ביום בין בלילה אסורין ואפי' היה בצידן אדם ישן אימת ישן על הזוחלין משמע דס"ל דאם יש בצידן אדם שהוא ער מותרין דאימת פר עליהן ובכל משקין האסורין משום גילוי איירי אפי' ביין מדכתב ברישא כל המשקין האסורין וכו' וקשה מהא דאמרי' לעיל דמסר נפשיה וכו'.

ועוד דמדברי הר"ן משמע קצת דגרסי' ההוא קסתא דחמרא וכן משמע קצת דהא שיעור קסתא היינו לוג כדאי' בפ' ערבי פסחים ואין סברא דאתי למישאל ולהכניס עצמו בספק סכנתא משום לוגא דמיא וא"כ משמע דס"ל דביין נמי לא מסר נפשיה. לכך נראה דאין נחש מסר נפשיה אלא מספק כגון שהרואים עומדין קצת רחוק מן היין ואין עומדין בצידו ממש דסבר שיכול לברוח ולא יהרגוהו ובהכי איירי עובדא דרבה בר רב הונא ודר' ינאי דלעיל אבל בעובדא דהכא דהוה ניים גבה דהיינו בצד היין ממש הלכך אי לא דישן הוא הוה אשרי' אימת ער עליהן דכולי האי לא מסר נפשיה דלאו שטיא הוא שימסור עצמו בשביל כך להריגה ודאי כדמשמע בסמוך דקאמר מי טיף טיף אין בו משום גילוי וביין איירי כדפירש"י ז"ל אלמא מתיירא הנחש ולא מסר נפשיה כולי האי.

ושמא משום הכי דקדק הרמב"ם ז"ל וכתב ואפי' היה בצידו אדם ישן ולא כתב ואפי' היה שם אדם ישן: פי תאינה אין בו משום גילוי טעמא כדמסיק משום שנא' שומר פתאים ה' וא"ת מאי שנא תאנים וענבים שהקב"ה שומר את האדם שלא יאכל ממנו נחש משאר כל הדברים האסורין משום גילוי דלא אמרינן הכי וי"ל דכי היכי שהוא ית' שומר פתאים דוקא ולא החכמים לפי שהחכמים יכולין לשמור את עצמן שלא יבאו לידי מכשול מה שאין כן שוטים דלא אפשר להו לשמור עצמן הכי נמי משקין דשייך בהו גילו כגון יין ומים וחלב שמשמין אותן בכלים תמיד ואפשר לו לאדם לשומר ולכסותן יפה מפני הנחשים לכך אין שמירתו ית' עליהם אבל תאנים וענבי' מלתא דלא אפשר הוא שצריך

לייבשן בחמה לעשות מהן גרוגרות וצימוקין ואין דרכן להיות בכלים תמיד לכך שמירתו ית' עליהן מפני תיקון עולפו ואבטיח דבסמוך כיון דנתגלתה היה לו לש מרה ולכסותה וכה"ג איתא בס"פ מפנין גבי הקזה דפריך ש"ס מעלי שבתא נמי קיימא מאדים בזווי ומשני כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' פי' כיון דרבים הורגלו בו מפני דוחקן שיהו קרובין סעודת שבת כמילתא דלא אפשר דמי ולכך שמירתו יתברך עליהן מפני תיקון העולם כדפי' ושמא מהאי טעמא איתא בפ' ערבי פסחים גבי זוגות דמאן דקפיד קפדינן בהדיה ומאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה דדבר קשה הוא על האדם לשמור עצמו תמיד שלא יאכל תרי ולא ישתה תרי וכמעט מלתא דלא אפשר הוא לכך שמירתו ית' עליו ולכך מאן דקפיד ושומר א"ע אין שמירתו עליו: רא ישפכם בר"ה וכו' לא זו אף זו קתני לא זו לר"ה דאסור שלא יזיק בהן את הרבים אלא אפילו להרביץ בהן ביתו אסור שלא יזיק לבני ביתו ואפילו לגבל בהן את הטיט אסור אע"ג דלא יזיק אלא לעצמו ואפי' להשקותו לבהמתו ובהמת חברו אסור אע"ג דליכא סכנת נפשות אלא ממון והא דקתני ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו אחי לאשמעי' דאפי' גב היד וגב הרגל ורומני דאפי' אסור כדמסיק אבל קשה כיון דקתני שלא ישקה מהן את בהמתו כל שכן בהמת חברו וא"כ ה"ל למיתני איפכא ולא ישקה מהן לא בהמת חברו ולא בהמתו כמ"ש התו' וי"ל דאיצטריך למיתני ולא בהמת חברו לאשמעינן דאפי' שונרא של חברו אסור להשקות מהן אע"ג דשונרא דידיה מותר להשקות מהן של חברו שאני דזימנין דבעי לזבוני ומפסיד ליה מניה כדמסיק.

והוה מצי למיפרך השתא בהמתו אסור בהמת חברו לא כ"ש אלא דעדיפא פריך אחרים היינו ת"ת ורבינו נסים ז"ל פי' ולא ישקה מהן בהמתו בראויה לאכילה לפי שהאוכל ממנה ניזוק ולא בהמת חברו אפי' כשאינה ראויה לאכילה משום דמכחש לה וקשה דא"כ אמאי מוקי לברייתא דבסמוך דקתני אבל משקהו לבהמת עצמו בשונרא לוקמה בבהמה שאינה ראויה לאכילה דהשתא דמוקי לה בשונרא דחיק נפשיה דהא בהמה קתני ושונרא חיה היא כדאיתא בבכורות: דף לא אמר רב הלכה כר' אליעזר כתבו התו' ויש להקשות דרב אדרב דהא אמר רב לקמן חבי"ת אסור בחותם אחד ותירצו דיש לחלק בין שולח לחברו ואינו חוזר ורואה חותמו לבין היכא שמניחו ביד עובדי כוכבים ומזלות ועתיד לראות חותמו.

ועוד נראה דשאני הכא דאיירי שהישראל לקח או שכר בית בחצרו של עובדי כוכבים ומזלות לצורך יינו כדקתני בהדיא אחד הלוקח או השוכר וכו' דבכה"ג העובדי כוכבים ומזלות מירתת דכיון שהחזר שהיין בתוכי הוא של ישראל נתפס העובד כוכבים ומזלות עליו כגנב אם יכנס לתוכו לכך אית ליה לרבי אליעזר דבמפתח או בחותם אחד סגי ובכה"ג איירי נמי ברייתא דר' תנחום דקתני המפקיד יינו אצל עובדי כוכבים ומזלות מותר בשתיה וכן מלתא דרבי יהודה בן בתירא דאמר המפקיד יינו אצל עובדי כוכבים ומזלות אסור בשתיה ומותר בהנאה איירי נמי הכי דהא מוקי להו כגון שייחד לו קרן זווית דכל שייחד לו העובדי כוכבים ומזלות לכנס שם ולכך במפתח או חותם אחד שרי לר"א אפילו בשתיה ולרבנן בהנאה והוה מצי לאוקמי תרוייהו אליבא דר"א והא דייחד לו קרן זווית והא דלא ייחד לו אלא כיון דתרוייהו חד לישנא נקטי המפקיד יינו אצל עכו"ם משמע דבחד גוונא איירי אבל הא דא"ר חבית אסור בחותם אחד איירי שהפקידו

יינו ברשות העכו"ם דכיון דלא נתפס עליו כגנב בכניסתו לכך צריך שני חותמות: דף לב וליטעמיך קנקנים של עובדי כוכבים ומזלות ליתסרו למיזבן ובסמוך נמי פריך ולמ"ד רוצה בקיומי פ"י ד"א אסור מ"ש הנקנים דשרי וא"ת מנא ליה דקנקנים שרי וליכא למימר דממילתא דרבנן דמתני' פריך דקתני וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה חדא דפלוגתייהו דרבי מאיר ורבנן דמתני' לא קאי אקנקנים אלא איין הכנוס בהן כמ"ש התוס' מעיקרא.

ועוד דא"כ נודות נמי אית להו לרבנן דשרי ואמאי פריך מאי שנא קנקנים ולא פריך מנודות דמתני' ברישא. ועוד מדפריך סתמא משמע דאפי' לר"מ פריך.

ונראה דמהך ברייתא גופא דקתני נודות של עכו"ם אסור לעשות מהן שטיחין ולא קתני נמי דינא דקנקנים דאסורין למיזבן דבתוספתא קתני בסיפא דהך ברייתא דינא דנודות וקנקנים דקתני התם נודות העכו"ם גרודין מותרין חדשים זפותין אסורין כו' קנקנים של עכו"ם חדשים וכו' כדמייתי להו ש"ס לקמן ואם כן ברישא נמי אמאי לא קתני דקנקנים אסורין מדלא קתני הכי משמע דקנקנים שרי: וד לבוב לבוב הוא לשון לב לפי שקורעין אותו כנגד הלב ולהכי קרי לה עור לבוב: הלכה מקלל דפליגי נראה דבתמיה קאמר ליה דע"ב לא פליגי מדקתני ברייתא וקדו' כמין ארובה וברייתא לפרושי מלתא דת"ק קאי אלמא דנת"ק נמי עגול בעינן: דף לג ולהכי בעידנא דקא שדי ליה נעשה כזורק מים לטיט לכאורה משמע דביין של איסור דהיינו ביינו של עובדי כוכבים ומזלות איירי ואפ"ה שרי כיון דהולך לאיבוד ולהכי התיר ר"ת ז"ל המלח שמשמין עליו דם בשעת רתיחה כמ"ש התוס' ותימא דא"כ מאי איצטריך למימר והכא בעידנא דקאי שרי ליה הוה ליה למימר והכא נעשה כזורק מים לטיט ותו לא למה ליה להזכיר שעת זריקת היין ועוד דא"כ ישראל עומד על גביו למה לי ודוחק לומר דבעינן ישראל עומד על גביו שיראה שלא ישתמש בו עובדי כוכבים ומזלות ביין אחר הזפיתה דמשמעות הלשון דבעינן ישראל עומד על גביו כשעוסק במלאכתו בשעת זפיתה.

לכ"נ דביין היתר של ישראל איירי אלא דקיימא לן כחו של עובדי כוכבים ומזלות כגון שמערה מכלי אל כלי יין היוצא אסור כדאמרינן בפ' השוכר את הפועל המערה מחבית לבור קלוח היורד אסור ומוקי לה רב ששת בעובדי כוכבים ומזלות המערה דאתי מכחו ואשמעי' רב זביד דלא אסרינן כחו של עובדי כוכבים ומזלות אלא כשמערה אותו למקום שאינו הולך לאיבוד אבל כשמערה אותו למקום שהולך לאיבוד אין דרך ניסוך בכך ושרי והיינו דנקט דהכא בעידנ' דקא שדי ליה ויוצא מכחו נעשה כזורק מים לטיט והשתא ניחא דבעינן ישראל עומד על גביו בשעת מלאכה כדי שלא יגע עובדי כוכבים ומזלות את היין בידו לנסך, וכן הא דאמר רב פפי האי עובדי כוכבים ומזלות דשדא חמרא לבי מילחי דישאל שרי ביין היתר של ישראל איירי ולהכי נקט לבי מילחי דישאל דכיון דהמנח של ישראל הוא מסתמא גם היין דידיה הוא אלא שהעכו"ם עוסק במלאכתו של ישראל הוא וצ"ל שהיו רגילין לזרוק מעט יין במלח בשעת עשייתו ללבנו וכמ"ש בש"ע בטור י"ד ס"ס קל"ד בהג"ה ולעיל נמי כי קתני עכו"ם ריבבן ועיבדן כו' בנודות דישאל איירי אלא שהעובד כוכבים ומזלות אומן הוא ועוסק במלאכתו דישאל ולפ"ז אין מכאן ראייה להתיר את המלח שמשמין עליו דם בשעת רתיחה דשאני הכי דאין דרך ניסוך

בכך ולהכי שרי כיון דיינ דישראל ה א ולא נאסר זוויות כמאן דלקח או שכר ממנו אותו המקו' דמי דמירתת מעולם ומ"מ יש להתירו מטעם אחר לפי שהדם נותן טעם לפגם הוא במלח וכמ"ש בש"ע שם וגם הראב"ד ז"ל פירש מייתא א זביד כי האי גונא כמ"ש רבינו נסים ז"ל: הני מאני דקוניא מהו לאשתמושי בהו בפיסחא אין לפרש דקמיבעיא להו מי אמרינן דבלעי ואסירי אפי' בהגעלה כדאמר בסמוך התורה העידה על כלי חרש וכו' או דלמא לא בלעי כלל ושרי לאשתמושי בהו אפי' בלא הגעל' דומיא דכלי זכוכית שאין צריכין שום הכשר כמו שפסק בב"י סי' תנ"א.

דא"כ כי משני זה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן צריך לומר דכל שתשמישו בצונן אפי' הגעלה לא בעי בין ביין בין נסך בחמץ בפסח ואמאי כתב הטור בסי' תנ"א בשכר של שעורים שנותנין בחביות של חרס דהתיר רבינו יואל ליתן בהן יין בפסח ע"י הגעלה דהא דאמרי' כלי חרס א נו יוצא מידי דופיו לעולם היינו דוקה כשבלע ע"י האור אבל בצונן סגי להו בהגעלה משמע דהגעלה מיהא בעי לכך נראה דקמיבעיא להו מי אמרינן דבלעי טובא ואסירי בהגעלה א"ד לא בלעי טובא אלא קצת ושרי לאשתמושי בהו ע"י הגעלה דלא העידה התורה על כלי חרס אלא היכא דבלע טובא כדכתיב וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר דע"י בישול בלע טובא וכן משמע מפ' רש"י ז"ל שכתב זה תשמישו בחמין לענין חמץ נשתמשו בו כל ימות השנה חמין ובלעי טובא משמע דס"ל דע"י צונן נמי בלעי אלא דלא בלעי טובא והשתא אתי שפיר דלא תיקשי כי תשמישו בצונן מאי הוי אכתי אסור כיון דאיסור לח הוא והוה ליה ככבוש וכל כבוש כמבושל דמי וכמ"ש בב"י בי"ד ריש סי' ק"ה דאיסור לח ששה' בכלי של היתר ג' ימים אסרו וצ"ל דודאי הכלי נאסר כשנתנו בו איסור לח צונן יום שלם מיהו בהגעלה שריא אפי' בכלי חרס דלא מהניא ליה הגעלה הני מילי כשנשתמש בו חמין דבלע טובא אבל כשנשתמש בו צונן לא בלע אלא פורתא אע"ג דכבוש הוא ומהניא ליה הגעלה וכ"כ בש"ע דחביות של חרס שנתנו בהן שכר שעורים דמותרים בהגעלה.

ונראה דאף על גב דמדינא שרי מ"פ יש להחמיר שאותן חביות שנותנין בהן שכר שעורין כל השנה שאין להגעילן לצורך פסח אפילו בחביות של עץ דעינינו רואות דאע"ג דרוחצין ומדיחין אותן היטב בחמין ומגעילין אותן יפה עדיין ריח השכר נרגש בו ויוצא מפי המגופה וחמץ בפסח במשהו וגריעי טפי מבית שאור ובית חרוסת והמחמיר תע"ב: דף לד ה"ב שאינו יוצא מידי דופיו לעולם והוא מלשון שמץ ודופי כלומר הזוהמא שבו אינו יוצא ממנו לעולם: הלכתא מתענין לשעות ואם השלים מתפלל תפלת תענית כר היא גירסת הספרים ולפי גירסא זו יש לפרש דתרת קאמר הלכתא מתענין לשעות שאם קבל עליו תענית עד חצי היום ודעתו לאכול אח"כ או שאכל עד חצי היום ומקבל עליו תענית משם ואילך הוה תענית לענין שצריך להשלים נדרו מיהו אינו מתפלל תפלת תענית כיון דבכי האי גונא לאו מעונה הוא והדר קאמר ואם השלים שהתענה לשעות והשלים כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי יום וכשהגיע לחצי יום נמלך וגמרו או איפכא מתפלל תפלת תענית כיון דמעונה הוא אבל בפ"ק דתענית גרסי' הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפלת ענינו משמע דחד מלתא הוא וכ"כ התוס' בשמעתין: האי דורדריא דחמרא דארמאי וכו' כתבו התוספות שהעיסה שנתחמצה בהם קודם תמודם או תוך י"ב חדש אסורה ואפי' באלף לא בטיל כיון דלטעמא עביד וכ"כ בטור

וש"ע סי' קכ"ג ונראה דדוקא בכה"ג שהשמרים שנותנין בעיסה לטעמא עבידי שהן מחמיצין את העיסה ולהכי לא בטלי אפי' באלף אבל שמרים שנותנין בשכר ומי דבש כדי שיהיו תופסין מהם אותן השמרים אם הן של יין של עובדי כוכבים ומזלות בטלו במשקה בששים דלאו לטעמא עבידי אלא יהא תוסס מהר.

מיהו אם נתנו בהן אותן שמרים כדי שיתנו טעם במשקה ודאי לא בטלו באלף. וכ"כ בש"ע סי' קי"ד וז"ל צריך ליזהר ולבדוק ולחקור בשכר ומשקה של דבש שעושין העובדי כוכבים ומזלות אם נותנין בהן שמרים של יין ואם דרכן ליתן בו שמרים אסור לקנות מהן אם אין במשקה ששים מן השמרים והוא דלא עבידי לטעמא דלטעמא אפי' באלף לא בטיל ולפי זה היה נראה לומר דמי דבש שנתנו בו שמרים של שכר שעורים כדי שיהא תוסס מהר אין צריך לבערו ומותר לקיימו בפסח כיון דלאו לטעמא עבידי ויש במי דבש כנגדן ששים כמה פעמים בטלי וכ"כ הראב"ן מעשה היה בוורמ"ש"א ביהודי אחד שבשל דבש והחמיצו בשמרי דבש שבשל כל השנה ודבש הראשון היה מחומץ בשמרים של שכר וזה שבישל עתה היה רביעי לו או חמישי לו והתיר לו רבינו יעקב בן רבינו יצחק להניחו עד לאחר פסח ולמכרו ונחלקו עליו חכמי דורו וטעמא הוה משום דלא קניס רבי שמעון היכא דליתא בעיניה והוא ז"ל כתב עליו דתמוה בעיניו דהא דבר המעמיד כמאן דאיתיה בעיניה דמי כדאמרינן לקמן גבי קיבה דכיון דקא מוקים כמאן דאיתיה בעיניה דמי וא"כ שמרים נמי כיון שהחמיץ בהן כמאן דאיתנהו בעין דמי ע"כ ולפי מה שפירשתי אין לתמוה כלל דאותן שמרים של שכר שנותנין במי דבש לאו לטעמיה עבידי ואין נותנין אותן לתוכו אלא כדי שיהיה תוסס ויעמוד מהר כמ"ש התו' לעיל גבי הא דקאמר האי חלא דשיכרא דארמאי אסור וכו' לכך לא חשיבי כמאן דהווי בעין ובטלי בששים מיהו מי דבש שנתנו בו שמרים של שכר עצמן נראה דצריך לבערו ולא מטעמיה אלא משום דשמרים יורדים למטה בשולי החבית ואין מתערבין בתוך מי הדבש ולכך חשיבי שמרים כמאן דאיתנהו בעין ולא בטלי ואע"ג דמתערבי למטה בתוך השמרים דהך ע"י דבש גופיה ומ"מ אין בהך שמרים ששים לבטלן ומ"מ מי דבש שנתנו בו שמרי מי דבש אחר ומי דבש הראשון נתנו בו שמרים של שכר כעובדא דלעיל נראה דלאו אסור הוא לקיימו ולמכרו אחר פסח משום דאף על גב דשמרים יורדין למטה ועומדין בפני עצמו מכל מקום כיון דלית בהו אלא מעט משמרי שכר שנתנו במי דבש הראשון אותו מיעוט כפי בששים בין שאר השמרים שבחביות דמסתמא אית בהו ששים כנגד אותן פעם שמרי שכר שבהן: הני פור ני דארמאי בתר תריסר ירחי שתא שרי אין לפרש דלא אתי אלא לפרושי מתניתין לומר דיבשין היינו בתר תריסר ירחא שתא דא"כ הוה ליהלש"ס לסדר דבריו לעיל בתר מילתא דרב יהודה אמר שמואל ולמימר וכן אמר רב אחא בריה דרב איקא לכך צ"ל דאשמעינן נמי דהלכה כחכמים דמדשמואל לא שמעינן אלא פירושא דיבשים ואע"ג דפשוט הוא דיחיד ורבים הלכה כרבים שוא טעמיה דרבי מאיר מסתבר הוא אי נמי דלמא ידע דמאן חכמים יחידא ולהכי איצטריך למיפסק הלכתא וכ"כ הרשב"א בתשובה וכתבו התו' דפורצני נמי דשרי לאחר י"ב חדש היינו דוקא לאחר שנתמדו.

וא"ת בפרק כל הבשר גבי רמי בר תמרי דהוה אכל כחלי חוץ לתחום דסורא דא"ל רב חסדא במאי טויתנהו א"ל בפורצני ודלמא מיין נסך הויה א"ל לאחר שנים עשר חדש

הוא אכתי תיקשי ליה דלמא לא ניתמדו וי"ל כיון שהיו מונחין על פני השדה דרך הפקר ודאי ניתמדו תחילה שאין אדם מפקירן קודם שמתמדן.

ועוד כיון שירדו עליהן גשמים הוי להו כאילו ניתמדו. וכתב הראב"ן דכיון דחרצנים של עכו"ם לאחר י"ב חדש מותרין אפי' באכילה לכך מי שהוא משולשל מותר לו ליקח מהן לאחר י"ב חדש ולדוקם לאפר ולאכול באפר ויעצר המוריים וגבינות בית אונייקי נראה דלכך קתני להו גבי הדדי בחד בבא משום דתרוייהו אין איסורן מחמת עצמן אלא מחמת תערובת איסור דף לה ומי אמר שמואל הכי והתנן וכו' ואמר שמואל וכו' תימה מאי קמ"ל מתניתין דקבת שחיטת עכו"ם נבלה הוה והא בהדיא תנן בפ"ק דחולין שחיטת עכו"ם נבלה ולא הוה ליה למיתני אלא קבת עכו"ם אסורה וכן הקשו הת' בפרק כל הבשר ועוד אמאי פריך מדאמר שמואל חדא קתני תקשי בפשיטות בלא מילתא דשמואל ממתני' דחולין אמילתא דשמואל דהכא כמ"ש התו' ועוד תימה אמאי לא פריך ממתני' דלעיל דמסיק דקבת נבלה מדאורייתא שריא דפירשא בעלמא היא אמתניתין דחולין דקתני קבת נבלה אסורה ונראה לפירש דלא אסרו חכמים גבינות של עכו"ם מספק אלא היכא דאיכא למיחש לספק איסור דאורייתא אבל לספק איסור דרבנן לא חששו ולהכי נקט שמואל מפני שמעמידן אותה פעור קבת נבלה ולא נקט שחיטה ומשום איסור בשר בחלב דלא הוי מדרבנן כמ"ש התו' הכא ובפרק כל הבשר לפי זה צ"ל דמעיקרא הוה סבר ר' יהושע דמתניתין דהכא דקבת נבלה אסורה מדאורייתא כנבלה גופא דכגופא דמי ובתור הכי חזר בו וס"ל דמדאורייתא שריא ורבנן הוא דגזרו בה משום מראית עין וכיוצא בו וכן משמע בהדיא מפ' רש"י ז"ל במתני' דהכא.

והשתא ניהא דלא מצי פריך ממתני' דהתם אמסקנא דמתני' דהכא ואדשמואל דהכא דאיכא למימר מתני' דהתם דקתני קבת נבלה אסורה מדרבנן קאמר ומתני' דהכא לפי המסקנא וכן שמואל דהכא מודו דמדרבנן מיהא אסורה אלא דלא גזרו רבנן מספיקא כל היכא דליכא ספקא דאיסורא דאורייתא ולהכי פריך מדשמואל דמפרש מתניתין דחדא קתני קבת שחיטת עכו"ם נבלה הוי ואסורה משמע לדידיה דמתני' אתי לאשמעי' דחלב הקבה נבלה הוי ואסורה דאורייתא בבשרה דכגופה הוי וכמ"ש רש"י ז"ל בפרק על הבשר דאי לאו הכי מאי קמ"ל דשחיטת עכו"ם נבלה הוי הא בהדיא קתני לה בפרק קמא דחולין וכיון דחלב הקבה אסור מדאורייתא א"כ אמאי נקט שמואל עור הוא קבת נבלה הא קבה גופא נמי אסירא מדאורייתא בעין וא"ת כיון דלא גזרו אגבינות אלא היכא דאיכא ספיקא דאורייתא אמאי קאמר רב חסדא מפני שמעמידן אותה בחומץ והא סתם יינם מדאורייתא שרייא ורבנן הוא דגזרו עליו וי"ל כמ"ש התוספות לעיל דהחמירו רבנן בסתם יינם ועבדוהו כיון נסך גמור שנתנסך לפני עכו"ם שאסור מן התורה קשיא מיהא תיובתא לא הוי דאיכא למימר דכיון דליתא לאיסורא בעיני' לא החמירו לאוסרה בהנאה ואע"ג דלעיל קאמר דכיון דאוקמיה קא מוקים חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה פרש של עכו"ם שאני דאסור מדאורייתא וגוף האיסור הוא אבל חומץ של סתם יינם מדרבנן הוא דאסור ושרף פגין לאו גוף פרי נינהו לכך לא החמירו בה רבנן כולי האי לאוסרה בהנאה: ולא עוד אלא שדברים המכוסין ממנו מתגלין לו פירש"י ז"ל מעצמן בלי טורח דכיון שמלמד מתורתו לאחרים ותלמידיו מחסרין אותו לכך חכמתו ותורתו נובעת בקרבו והולך ומתגבר תמיד לידע תעלומות חכמה יותר מתלמידיו כבאר

מים חיים שכל זמן שדולין ממנו תמיד הולך ומתגבר ומתמלא מעצמו מנביעתו: דף לו קסבר נותן טעם לפגם מותר כתבו התו' דשמואל סבר דב"ש וב"ה כי גזרו על השמן משום תרי טעמי גזרו משום חתנות ומשום זליפתן של כלים וה"ק בשלמא לדידי ניהא מה שהתיר ר' יהודה הנשיא משום דלא פשט איסורו והטעמים לא נראו לו כי אין טעם חתנות טוב כל כך וכו' ולדבריהם עיקר חסר דאמאי לא נקט ש"ס נמי דלית ליה טעמא דחתנות כי היכי דנקט דלית ליה טעמא דזליפתן משום דקסבר נותן טעם לפגם מותר.

לכ"נ לפרש דתנא דמתני' שפיר אית ליה דנטל"פ אסור ומה שהקשו התוס' מהא דאמר לקמן גבי דבש למאי נחוש אי משום גיעולי עכו"ם נטל"פ היא לאו קושיא היא דדבש שאני דפוגם אפילו בעין אבל שמן כשהוא בעין הוה ליה שבת וכ"כ התוס' בהדיא לקמן והא דאמרינן שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אלא א"כ כו' איירי דוקא בגזרתן ותקנתן שכל גזרה ותקנה שגזרו ותקנו הראשונים אין ביד האחרונים לבטלה אלא א"כ הם גדולים מן הראשונים אבל לחלוק בדין איסור והיתר סומאה וטהרה וכיוצא בהן ודאי הרשות נתונה לאחרים לחלוק על הראשונים אע"ג דלא עדיפי מנייהו מר דריש הכי ומר דריש הכי כפי מה שנראה להן דקרא בהדיא כתיב אל השופט אשר יהיה בימים ההם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות ממרים והשתא ניהא דקאמר רב דניאל גזר עליו פ"א דאיסור שמן דנקט מתני' גזירת דניאל הוה משום חתנות אבל מדינא הוה שריא ושמואל סבר דדניאל לא גזר מידי ותלמידי הלל ושמאי אע"ג דגזרו על השמן כדאמר בסמוך פיתן ושמן כולן משמנה עשר דבר הן וכולהו מילי די"ח דבר גזירות ותקנות נינהו מ"מ גזירות שמן לא נתפשטה ברוב ישראל ומתני' דהכא דאסרה שמן לאו גזרת דניאל היא דהא לא גזר מידי ולא משום גזרת ב"ש וב"ה הוא דהא לא פשטה אלא תנא דמתני' מדינא קאמר שהשמן אסור דזליפתן איסור של כלי עכו"ם אוסרתו מן הדין דס"ל נטל"פ אסור ולכ"ק בשלמא לדידי היינו דהתיר ר' יהודה ובית דינו דפליג אמתני' דאיהו סבר נטל"פ מותר דבפ' בתרא פליגי תנאי בהכי אלא לדידך דאמרת דניאל גזר וכו'.

והיינו דנקט ש"ס בסמוך ור' יהודה הנשיא היכי מצוי למישרי תקנתא דתלמידי שמאי והילל ולא ק' זמר הכי למישרי איסורי תלמידי שמאי והלל אלא משום דמילי די"ח דבר גזירות ותקנות הוו ולא דיני וטעמא דשמן משום גזרה דחתנות הוה: ושמן דניאל גזר עליו הכי נמי הוה מצוי למיפרך איין אלא משום דאשמן קאי כמ"ש התו' ועוד י"ל דאיין לא מצוי למימר מאי אסדהותא דרב וא"כ איכא למימר דאתא דניאל גזר ולא קבלו וכו' מיהו קשה דגזירת דניאל כיון דכתובה בתורה פשיטא דקבלי' ישראל כמ"ש התו' לעיל דלהכי פשיטא ליה דפשטה כו': וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג וכו' איצטריך למימר הכי דלא תקשי דאדרבא הוי ליה למנו' ולאסו' דבכמה דוכתי אשכחן דר שונים גזרו ולא קבלו מנייהו ובתראי גזרו וקבלו מנייהו לכ"ק דלא רצה להמנות ולאסור משום דחזא דאין רוב צבור יכולין לעמוד בו וכ"כ התוס' בפרק השולח: חייב משום נשנ"א פירש רש"י ז"ל דישאל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדוהא אתי למיבעל וכו' משמע דלא גזרו משום נשג"א אלא בישראל הרגיל בכך אבל באקראי לא ובספרים אחרים גרסי' בהדיא בסמוך דמשני התם דמייחד לה אבל הכא אקראי בעלמא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' אסורי ביאה והטור בסימן י"ו שאם ייחזה לו לזנות חייב משום נשג"א ואם לא ייחזה לו אינו חייב אלא משום אשת עכו"ם ורש"י ז"ל כתב בסמוך דאורייתא

דמייחד בהדיה כו' לא גרסינן ולפי מה שפירשתי אתי שפיר ולגירסת ס"א צ"ל דגרסינן וא"א כי גזרו ב"ד של חשמונאי ביאה וכו' והיה ליה כמהיום אם מתי כמעכשיו אם מתי מתניתין היא בפרק מי שאחזו מהיום אם מתי מעכשיו אם מתי הרי זה גט ולכאורה משמע דתרי גווני נינהו שאם אמר מעכשיו אם מתי הוי גט לאלתר ואם אמר מהיום לא הוי גט לאלתר דשמא אין דעתו שיהיה גט אלא מסוף היום ואילך וכ"כ התוס' בפ' מי שאחזו דר"ת ז"ל כתב שאם אמר מהיום אם מתי אם מת בו ביום לא ידענא מה אדון בה וכתבו שם שיש להחמיר וקשה דא"כ כשאמר לה בלילה אם תצא אמאי הוי גט לר' יהודה הנשיא נהי דסבר לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו מ"מ הא לא כתבינן שעות בגיטין אלא ימים וכי הוה ליה כמהיום אם מתי מאי הוה הא אכתי איכא למימר דמסוף היום ואילך קבעי דליהוי גט וכבר הוא מת ואין גט לאחר מיתה לכ"נ דמהיום הוי כמו מעכשיו דדעתו נמי שיהא גט לאלתר וכיון דכותבין זמן בגיטין דעתו שאם תצא חמה יהיה גט בו ביום מיד כשהגיע הגט לידה וכ"כ התוספות שם בשם הר"ר אלחנן וכן משמע לישנא דכמהיום אם מתי כמעכשיו אם מתי דתרווייהו כי הדדי נינהו: לא תתלו ביה בוקי סריקי וא"ת אמאי קרי לה בוקי סריקי נהי דרב נחמן לא אמרה מ"מ מתוקמא שפיר בהכי וליכא למימר משום דרבא אית ליה דטומאה בחבורין מדאורייתא אינו טמא אלא טומאת ערב כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' טומאות מת וקרא דוכל אשר יגע בו הטמא יטמא טומאת ערב קאמר וכמ"ש הר"י קורקוס דהא מ"מ מתוקמא שפיר דאיכא למימר דאורייתא דיקרב טמא שבעה דיקרב בדיקרב טומאת ערב ואתו אינהו וגזור אפילו דיקרב בדיקרב טומאת שבעה ואתא איהו ואוקמא אדאורייתא דדוקא על דיקרב למיתה מסאב טומאת שבעה ונראה דלהכי קרי ליה בוקי סריקי משום דלהך אוקימתא עיקר חסר דה"ל ליוסי בן יועזר למימר ועל דיקרב למיתה מסאב שבעה אבל אליבא דרב נחמן ניחא דועל דיקרב ודאי נגע משמע לאפוקי ספק נגע ספק לא נגע דלא: מבא ה"מ א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לא בעי למימר דאסור מדאורייתא מהאי קרא אלא אסמכתא א בעלמא יליף כדמסיק וסתמא דש"ס מפרש לן מילתא דר' יוחנן דלא תימא דס"ל דאסור מדאורייתא ולהכי קאמר אלא מעתה חטין וכו' אלא מדרבנן וכו' והוה מצי למיפרך אלא מעתה פת נמי ליתסר מדאורייתא דלא גרע ולא נפיק פת מכלל שלקות אלא דניחא ליה למימר משלקות גופייהו ולפ"ז נראה דשלקות לאו גזרת קדמונים הוה כדמשמע מתני' דנקט להו בתר פח אלא מעיקרא גזרו על הפת דשייך ביה חתנות טפי משאר כל מאכלים דעל הלחם יחיה האדם ואין סעודה בל א לחה ולהכי נקראת על שם הלחם כחו עבד לחם רב ובתר הכי גזרו נמי על השלקות משום חתנות אע"ג דלא שייך בהו חתנות כולי האי.

ונראה דיש סמך מהאי קרא לאסור פת של עכו"ם מדנקט קרא אוכל בכסף תשבירני ומתרגמינן עיבור' ולא כתיב לחם בכסף תשבירני ואכלתי ומים וגו' דבכל מקום מזכיר הכתוב לחם בהדי מים כמו וברך את לחמך ואת מימך משמע דלחם של עכו"ם אסור: אמר קרא אוכל בכסף תשבירני קצת קשה אמאי לא מייתי קרא דאכל תשברו מאתם בכסף ואכלת וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם דכתיב קודם להך קרא ובירושלמי מייתי קרא דאכל תשברו מאתם וגו': דף לח כל שאינו נאכל על שלחן מלכים ללפת את הפת דוקא נקט ללפת את הפת דכיון דמלכים מלפתין בו את הפת חשיב הוא ושייך ביה

חתנות אבל דבר שע לה על שלחן מלכים ואין מלפתין בו את הפת אע"ג דאינו נאכל כמות שהוא חי אכילת עראי הוא ולא שייך ביה חתנות.

ונראה דמהאי טעמא נוהגין לאכול מרקחת של עכו"ם מעשה רקח אע"ג דעולה על שלחן מלכים ואין נאכלין כמות שהן חיינ כגון מיני עיקרין וקליפי פירות מרוקחין לפי שאין מלפתין בהן את הפת ואין אוכלין מהן קבע אלא אכילת עראי והטור כתב ללפת בו את הפת או לפרפרת וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל וצ"ל נמי דדבר העולה לפרפרת חשוב הוא: דנים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עכו"ם כתבו התו' דמדקאמר מלוחים צ"ל דמיירי בגדולים קצת שעולין לפעמים על שלחן מלכים וקשה דא"כ מאי קמ"ל רב יוסף דישאל סומך עליהן משום עירובי תבשילין כיון דעול על שלחן מלכים וי"ל דאין סומכין משום עירובי תבשילין אלא בדבר המבושלאבל בדבר המלוח אע"ג שנאכל מחמת מלחו לא ואשמעי' רב יוסף דדגים קטנים המלוחים ונאכלין מחמת מלחן אע"ג שאין בהן משום בישולי עכו"ם שאם בשלן עכו"ם אחר מליחתן מותרין דלאו בישול הוא כיון דנאכלין מחמת מליחתן אפ"ה לענין עירובי תבשילין הוי בישול וסומנין עליהן ובישולי עכו"ם שאני דהתם משום אקרובי דעתא הוא וכל שנאכל [כמות שהוא חי אין קירוב הדעת בבישולו.

וכן משמע בהדיא מדברי טור ה"ח סי' תקכ"ז מיהו בב"י ובש"ע שם משמע בהדיא דסומכין על דבר מלוח אע"ג שאינו מבישל דאפי' אכבוש ומעושן סומכין וא"כ צ"ל דרב יוסף אשמעי' דסומכין עליהן אע"ג שהן קטנים וכיון דעולין על שלחן מלכים פשיטא דחשיבי ועוד כיון דדגים קטנים סתמא נקט משמע שהן קטנים מאוד דומיא דדגים קטנים דנקט לעיל מיניה דאיירי שאין עולין על שלחן מלכים לכ"נ דהא דרב אסי אמר רב כלישנא קמא דרב שמואל בר רב יצחק אמר רב ס"ל דכל שאינו נאכל כמות שהוא חי יש בו משום בישולי עכו"ם אע"ג דאינו עולה על שלחן מלכים ולהכי נקט דגים קטנים מלוחים: הניח ישראל בשר על גבי גחלים וכו' נראה דלאו דוקא נקם הניח ל' דיעבד דאפי' לכתחילה נמי מותר דהא בברייתא דמייתי בסמוך קתני מניח ישראל בשר על גבי גחלים וכו' ואינו חושש שופת' אשה קדירה ע"ג כירה וכו' ואינה חוששת משמע דאפי' לכתחילה נמי שפיר דמי והא דנקט ברייתא תרתי מילי אתי לאשמעי' דבין דרך צלי בין דרך בישול מותר בכי האי גונא: דג מליח פירש"י ז"ל שמלחו עכו"ם ובמליחתו הוא נאכל חזקיה שרי דלאו בישול הוא ור' יוחנן אסר דזהו בישולו כן נראה עיקר ויש מפרשים דהכא בדג גדול מליח שצלאו עכו"ם פליגי דחזקיה שרי כיון דנאכל ע"י הדחק כמות שהוא מלוח ורבי יוחנן אסר דקסבר אכילה ע"י הדחק בכי האי לא שמה אכילה כמ"ש הר"ן והראב"ן ז"ל ולא משמע כן מדלא נקט דג מלוח מבושל כדנקט ביצה צלויה ולא נקט ביצה סתמא משמע דטעמא דדג משום דמלחו עכו"ם הוא ולא משום דצלאו אח"כ ובסמוך נמי נקט האי משחא שליקא הני אהיני שליקי ועוד דא"כ צ"ל דהא דחזקיה דשרי פליג אדרב דאמר לעיל דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עכו"ם דמשמע הא דגים גדולים מלוחים יש בהן משום בישולי עכו"ם ופליג נמי אהא דלוי דאסר בסמוך אהיני שליקי מציעאי אע"ג דנאכלין חיינ ע"י הדחק וזה דוחק.

וקצת קשה לפירש"י ז"ל אמאי נקט דג מליח וביצה צלויה גבי הדדי מה ענין זה לזה אבל לפירוש הר"ן והראב"ן ז"ל ניחא דתרווייהו נאכלין חיינ ע"י הדחק כמ"ש הראב"ן בהדיא דיש בני אדם אוכלין דג חי מליח וגומעין ביצה חיה ושמא דיש לומר דטעמא דביצה צלויה לאו כדפירש"י ז"ל אלא משום דבישול קל הוא שאין צריכין לבשלה אלא כל דהו ומתני' שלקות קתני משמע בישול יפה וכן דג מליח לאו בכלל שלקות הוא אע"ג דנאכל על ידו להכי נקט להו גבי הדדי: ורבי יוחנן אמר אפילו בידוע נמי מותר והא דנקט מתניתין שדרכן לתת בתוכן יין ולא קתני שנתנו בתוכן יין לאשמעינן דאף ע"ג דלאו ידוע אפ"ה אסורין באכילה דף רט יש לו עכשיו ועתיד להשיר בשעה שעולה מן הים ילפינן לה מדכתיב כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים מה ת"ל במים שיכול אין לי אלא המעלה סימני טהרה שלו ליבשה השירו במים מנין ת"ל במים כדאי' בספרי: וסימניך טמא טהור טמא אע"ג דבפרק הספינה גבי אימיה דאברהם ואימיה דהמן הוי סימנא טמא טהור טהור משום דהתם בדבר היוצא מדבר איירי וקיימא לן היוצא מטמא טמא מטהור אבל הכא ים ויבשה שני הפכים הן לכך הוי סימנא טמא טהור טהור טמא וכתבו התו' דלא יהיב סימנין אשאר מינין מדרבא מלח שיבוטא והוא עז של ים כדאמר בפ' הפרה הנהיג בעיזא ושיבוטא מאי לא ידענא מנא להו דשיבוטא היינו עז של ים דאדרבא התם משמע דשיבוטא לאו היינו עיזא אלא מין אחר וקמיבעי ליה מי הוי כלאים בכה"ג מי אמרינן כיון דעיזא לא נחית בים ושיבוטא לא סליק ליבשה לאו כלום עביד או לא כדאיתא התם וכ"כ הרמב"ם בפ"ט מה' כלאים דשיבוטא לאו מין בהמה הוא אלא מין חיה שבים היא: הפיא בדיקולא פ"י רש"י ז"ל כסהו בסל ופרכס בתוכו וטפי נראה לפרש שהיה משפשף ומתכ' את הדג בסל וחזא ביה קלפי כדאמרי' מי שאחזו כי נקט ליה ואתו מטו דיקלא חף ביה שדייה וכמו אשה חופפת וטובלת נזיר חופף ומפספס וכן י"ל בסמוך גבי חפיי' במשיכלי חיורי: ה"נ כולן צריכין לקבל דברי חברות בתחילה ומפרש בתוספתא דדמאי שלא יתן תרומה ומעשר לעם הארץ ושלא יעשה טהרות אצל ע"ה ושיאכל חולין בטהרה ושיעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר ואת שהוא לוקח וזה צריך לקבל בפני שלשה חברים: חבית אסור ברותם אחד כתבו התו' בשם הר"ר אפרים דטעמא משום דהנך איתיה לאיסורא בעיניה אבל חמפ"ג אינו אלא תערובות וכן משמע בירושלמי דפירקין דקאמר רבי יודן טעמא דרב כל שאיסור מגופו אסור בחותם אחד ע"י תערובת מותר בחותם אחר ולפי טעם זה יש ליישב גירסת הספרים דגרסי בסמוך פת למאי ניחוש לה וכו' אמילתא דרב דדוקא אפת קשיא ליה משום דפת נמי איסורה מגופיה הוא ולא ע"י תערובת אבל אחילתית ואמוריסי וגבינה לא קשיא ליה מידי דכיון דאיסורייהו ע"י תערובת הקילו בהו רבנן והר"ן ז"ל כתב על הירושלמי וא"ת א"כ פת ליבעי שתי חותמות וי"ל דכל שאיסורו מדבריהם אע"פ שאיסורו מגופו הוא מותר בחותם אחד ע"כ ועוד נראה דאיסור של פת נמי לאו מגופיה הוא דמחרת גופו אין בו איסור אלא דחיישינן דלא ליתי לידי חתנות על ידו והוה ליה כדבר הנאסר ע"י תערובת דלית ביה איסור מחמת עצמו אלא מחמת ד"א: איו לוקחין ימ"ח שח"ג בסוריא סוריא היא ארם צובה שכבשה דוד ולאן ארץ ישראל ממש היא ולכך אין לוקחין שם אלא מן המומחה דהיינו מישראל שהחזק בכשרות דדוקא בא"י בזמן שהיתה כולה או רובה ישראל היה מותר ליקח שם מכל אדם אפילו לא היה מוחזק

בכשרות דליכא למיחש שמא לקחו מן העכו"ם ולא חייש בלפני עור דאזלינן בתר רובא ומסתמא מישראל לקחן אבל בסוריא דרוב עכו"ם נינהו וכ"ש בח"ל דאיכא רוב עכו"ם אין לוקחין אלא מישראל שהוחזק בכשרות וכן בא"י בזמן הזה דאיכא רוב עכו"ם וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג ובפי"א מה"מ אסורות וכ"כ בהגהת ש"ע סי' קי"ט וכן נוהגין שלא לקנות לא יין ולא גבינות ודגים יבשים אלא מישראל שהוחזק בהכשרות וממנין אנשים כשרי' לעסוק במלאכת היין וגבינות וכיוצא בהן: תנינא להא דת"ר מדלא רמי ש"ס מבריייתא דקתני יושב ישראל בצד עדרו אפ"ל אין רואהו אמתני' דקתני וישראל רואהו ומשני דרואהו דמתני' היינו יכול לראותו משמע דפשיטא ליה דמתני' בהכי איירי ולהכי נקט תנינא להא דת"ר וא"ת מנא ליה דמתני' בהכי איירי ואי משום דאי בריאתו ממש פשיטא דשרי הא איכא למימר דאידי קתני רישא חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו דאסור תני נמי סיפא איפכא ונראה דמתניתין ע"כ בהכי איירי מדקתני רישא חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו ולא קתני סתמא אלו דברים של עכו"ם אסורין ואין איסורן איסור הנאה החלב והפת והשמן כו' משמע דאשמעי' דאע"ג דישראל יושב בצד עדרן כשחולב אלא שאין יכול לראותו אפ"ה אסורה באכילה א"כ סיפא נמי דקתני וישראל רואהו ביכול לראותו איירי דומיא דרישא ולכך קאמר תנינא להא דתנו רבנן: והדבדניות פירש"י ז"ל אשכולות של ענבים משמע דאתי לאשמעי' דאע"ג דמנטפות ביד עכו"ם הואיל ומנטפות מעצמן לאו יין הוא ושרי וקשה דא"כ מאי קמ"ל הא קיימא לן דאפ"ה ענבים שדרכן עכו"ם בגת מותרין כ"ז שלא נמשך מהן יין כדתנן בפרק ר' ישמעאל לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם וכו' לכך נראה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה המשנה דדבדניות היינו.

חלות דבש שרודין מן הכוורת ואשמעי' דאע"ג שהן נוטפות לחות לא אמרינן שמא הטיף עליהן יין אשמעינן נמי שהדבר הזב ממנו אינו מכשיר אע"ג דדבש הוא בכלל שבע משקין שמכשירין הני מילי בדבר שמתיכין מן החלה אבל כל זמן שהוא בתוך החלה ואפילו נוטף ממנו מעצמו לאו משקה הוא אלא מאכל ולפי זה נראה דהיינו דפריך בסמוך מהבוצר לגת דקס"ד דדבדניות נמי למשקה קא בעי להו סתם חלות דבש לאו לאכילה עומדות אלא מתיכין אותן ומפרידין מן השעוה: איזו היא טרית שאינה טרופה טרית היינו דגים כתושים כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה לכך בעי איזהו טרית שאינה טרופה וקאמר כל שראש ושדרה ניכר עדיין שאינה כתושה בתכלית ואיזו ציר שיש בה דגה מדנקט דגה ולא נקט ציר שיש בה דג משמע דדג קטן כל דהוא סגי וקאמר כ"ש שכלבית אחת וכו' דכלבית היינו דג קטן מאד כדאמרינן בפ' המוציא יין אימת כלבית על לויתן: כל שראש ושדרה ניכרין פירש"י ז"ל שהטמאים ראשיהם חדים ואין להן חוט השדרה ותימה דלא אשכחן בשום מקו' דליהוי ראש ושדרה סי' להכשיר את הדג וש"ס נמי לא מיייתי לה אמתני' דפ' אלו טרפות דקתני התו' ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת משמע דלא סמכינן עלייהו ועוד אי סמכינן עלייהו וא"כ בהנך עובדי דאמוראי דלעיל דמיייתו לקמייהו ההוא נונא דהוה דמיא לחיפושא ולצלועת ולשפרנות אמאי לא הוה בדקי להו בראש ושדרה לכך נראה כמ"ש הראב"ד ז"ל דהא דקתני כל שראש ושדרה ניכר לאו בראש חד ואינו חד קאמר אלא שהוא מכירו בטביעת עין בראש ושדרה שהוא ממין דג פלוני שהוא טהור וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה המשנה והר"ן

ז"ל דחה פי' זה דא"כ מאי מותיב בסמוך מדתנן והדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת וכתב הב"י סי' פ"ג די"ל דהכי מותיב דמשמע דלא משכחת שיהא דג נאכל אלא כשימצא בו סימנים אלו דוקא והא לדידך משכחת לה שאע"פ שאין בו סימנים אלו נאכל אם הוא מכירו בטביעת עין וכו' וקשה דמהיכא משמע ליה הכי דהא מתני' איצטריך למיתני סימני דגים מאי נינהו ואיכא למימר דכי אית ליה טביעת עין שהוא דג פלוני שהוא טהור שפיר דמי אע"ג דלית ליה קשקשים דתלינן שהשירו או נשרו בשעה שעלה מן הים ומתני' לא איירי בהכי.

ונראה דדייק הכי מדקתני מתני' ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת דלא ה"ל למיתני הכי דכיון דהנך סימנים כתיבי בהדיא בקרא מיבעי ליה למיתני סתמא סימני דגים נאמרו מן התורה כדקתני רישא דמתני' סימני בהמה חיה ועוף נאמרו מן התורה ולא פירש אותן משמע דמתני' אתי לאשמעינן דאפי' אית ליה בגויה טביעת עין שהוא מין דג פלוני שהוא טהור כל שאין לו קשקשים לא מהניא דדוקא קשקשים בעינן ולא תלינן לומר קשקשים היו לו ונשרו וא"כ אמאי קתני כל שראש ושדרה ניכר דטביעת עין מהניא אע"ג דליכא קשקשים ולהכי קא מותיב להו ממתני' ולא קא מותיב להו מקרא גופיה דכתיב כל אשר לו סנפיר וקשקשת ומשני דלעולם טביעת עין מהניא אע"ג דלית ליה קשקשים דתלינן לומר שנשרו או השירן ומתני' בראה ופלמודא אשמעינן שאם בא לפנינו דג שאין בו קשקשים ויש בו טביעת עין שהוא דומה בראשו לראה ופלמודא לא סמכינן ביה אטביעת עינא לומר שנשרו קשקשי משום דראה ופלמידא ראשיהו דמיא לטמאים ואיכא למימר דדג טמא הוא כל שאין בו קשקשים ולרב נחמן נמי י"ל דאיכא דג טהור דדמי בטביעת עין לטמאים בשדרה ואשמעינן מתניתין דלא סמכינן באותו דג על טביעת עין אלא דש"ס קיצר דלא מייטי אלא ראה ופלמודא הידועים להם כמ"ש הרא"ש ז"ל א"נ משום דקיימא לן כרב הונא נקט שינויא אליביה: דף מ מתיב רב עוקבא בר חמא וכו' דגים כו' כתבו התו' דמשדרה לא פריך מידי דסימני גואי לא קחשיב ולפ"ז אתי שפיר דלא קא מותיב אגופא דברייתא דקתני סל שראש ושדרה ניכר דמשמע דדוקא אמירא קא פריך משום דברייתא איכא למימר דשדרה נמי בעינן ולהכי לא קחשיב להו דסימני גואי לא חשיב: נמצאת כלבית באחת מהן כתבו התוס' פי' הכשר כלבית וקצת נראה דחוק דנמצאת כלבית חד כלבית משמע ולעיל נמי גבי הא דמשני כאן בפתוחות כאן בסתומות פירש"י ז"ל דחביות פתוחה לא סגי בחדא ורבינו אפריםפי' איפכא וקשה לפירושם אמאי נקט ש"ס פתוחות וסתומות לשון רבים הל"ל כאן בסתומה.

ועוד לרבינו אפרים בסתומות אמאי לא סגי בחד כלבית וכן לרש"י בפתוחות דדוחק לומר דחיישינן בחדא שמא מעלמא נפל דא"כ בשתים נמי ניחוש כמ"ש התוספות. ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' מ"א משמע דלעולם בחד כלבית סגי והכי פי' כאן בפתוחות דכיון שהן פתוחות כולן כחד חבית דמו לפי שנוטלין מזו ונותנין לזו לכך אם נמצאת כלבית באחת מהן כולן מותרות כאן שסתומות דכיון שהן סתומות כל חבית באפיה נפשיה קאי הלכך נמצאת כלבית באחת מהן היא לבדה מותרת נמצא כלבית גם בשנייה כולן מותרות דאז מוכחא מילתא דכולהו כי הדדי נינהו ורב חיננא דאמר סתומות היא מותרות כו' כשלא נמצאת כלבית אלא בחד חבית איירי וסתמא דש"ס דמשני כאן בפתוחות כאן בסתומות לבתר דשמע מלתא דרב חיננא מוקי לה הכי: כל האלילים פרק

שלישי מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה מפורש בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה המשנה:
ור"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום לכאורה משמע דבשאר
מקומות ודאי הוא שאין נעבדין כלל ואפ"ה אסורין אטו אותו מקום וכ"כ התוספת
בהדיא ותימה דא"כ הא דחייש ר"מ הכא למיעוטא לא הוי כמו בעלמא דבעלמא כל היכא
דאיכא רובא להיתרא ומיעוטא לאיסורה חייש ר"מ בכל אחד שמא הוא מן המיעוט והכא
לא שייך למימר הכי דכיון דודאי הוא שאין נעבדין בשאר מקומות ועוד דמדפירש"י
ז"ל לא משמע כן שכתוב אנדרטי כשהשלטן מת עושין צורתו בפתח השער לזכרון והתם
קאמר ר"מ דאגב חביבות' העכו"ם פלחי ליה בעומדין על פתח המדינה שנינו בהנהו
קאמר ר"מ דחשיבי להו מדנקט קאסר ר"מ אלמא דבשאר מקומות איירי ואפ"ה כתב
דחשיבי להו ואגב חביבותא פלחי ליה משמע דבשאר מקומות נמי איכא למימר דפלחי
ליה ודוחק לחלק דבריו ולפרש דמה שכתב והתם ק סר ר"מ קאי אשאר מקומות ומה
שכתב דחשיבי להו ואגב חביבותא פלחי ליה קאי אמקומו של ר"מ דלא משמע הכי.

ועוד דלקמן קאמר ש"ס הכי השתא התם אימור לא עבדום ואם תימצי לומר עבדום
אימור בטלום משמע בהדיא דבשאר מקומות ספוקי מספקא לן אי עובדם אי לא ואיכא
למימר דלא עבדום. לכך נראה דהוה קים להו דלא פלחי לאיללים אלא בקצת מקומות
אבל רובא דעלמא לא פלחי להו ולא ידעינן הי ניהו דפלחי להו הי ניהו דלא פלחי להו
הלכך ר"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום דבכל מקום ומקום איכא
לספוקי דלמא אמיעוטא דהיינו מאותו מקום דפלחי ליה הוא ולרבנן לא חיישי למיעוטא
והאי דאיצטריך למימר דבמקומו של ר"מ היו ודאי עובדין אותה משום דלישנא דמפני
שהן נעבדין דנקט מתניתין משמע שהן נעבדין בודאי לכך קאמר דבמקומו של ר"מ היו
עובדין אותה בודאי וכיון דר ה עובדין אותה ואיכא נמי קצת מקומות בעולם שעובדין
אותה חשש בכל מקום שמא ממיעוט שע בדין אותה הו'א וכן משמע מדברי הרמב"ם
ז"ל בפירוש המשנה שכתב שם וחכמים לא חיישי למיעוט ואומרין שעושין אותה לנוי
משמע דלר"מ דחייש למיעוט חיישי שמא לא עשו אותו לנוי אלא לעבדו וקרוב לזה
כתב הרמב"ן ז"ל הביאו רבינו נסים ז"ל: באנדרטי של שלטונים שנינו פי' ר"ת ז"ל
דקאי אהתירא דרבנן דלא שרו רבנן אלא באנדרטי של שלטון ובעומדין על פתח מדינה
דודאי לנוי עביד להו ופירושו תמוה דא"כ אמאי קתני מתני' וחכ"א אינו אסור אלא כל
שיש בידו מקל וכו' כיון דבשאר צורות וכן באנדרטי של שלטון ואין עומדין על פתח
מדינה נמי אית להו דאסור אע"ג דלית להו בידיהו מידי וליכא למימר דאתו לאשמעי'
דאפי' באנדרטי של שלטון ובעומדין על פתח מדינה נמי זימנין דאסור כל שיש בידו
מקל וכו' דא"כ לא א"ש הא דקתני ברייתא הוסיפו עליהן סייף ועטרה וטבעת ומפרש
ש"ם בסמוך סייף מעיקרא סבור לסטים בעלמא וכו' דהא א"א לומר כן דכיון דאנדרטי
של שלטון דהיינו צורת השלטון עושין כן לכבודו היאך בעו למימר מעיקרא דלסטים
בעלמא הוא וכי שלטון גזלנא הוא או גדיל כלילי הוא או איש תיימא הוא.

ועוד דא"כ ה"ל למיתני וחכ"א אינו אסור אלא א"כ יש בידו מקל וכו' דאז הוה קאי
שפיר באנדרטי של שלטון דאיירי ביה ר"מ מדנקט אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל
וכו' משמע דס"ל דלא משכחת לה דאסור אלא דוקא כל שיש בידו מקל וכו' ומ"ש התו'
דרבינו אלהנן מיישב פי' הקונטרס צריך לומר דפירושו הוא דמיישב מיהו רש"י ז"ל

בעצמו לא הוה מפרש כן דבפרק כלל גדול גבי הא דקאמר אי דחזי אנדרטי כתב צורת השלטון שעושין לכבוד השלטון וכן כתב בסנהדרין: דף מא מקל שרודה את עצמו וכו' לא רצה למימר שרודה את כל העולם כולו במקל לכך הוסיף ש"ס עצמו תחת לבזיון ולא רצה נמי למימר שתופש את כל העולם כולו כציפור כלומר שתופש את כל העולם כולו בידך כדרך הציידין שתופשין ציפור בידן לכך הוסיף עצמו תחת לבזיון וכן כולן ומה שמדמין את העולם לציפור שמא לפי שתולה ארץ על בלימה באויר כציפור הפורח באויר אבל במד' במדבר רבה פ"ג מפר' צפור ותמצא כקן ידי לחיל העמי': דף מב לידע אם זכר צם נקבה בפ"ק דפסחים כתבו התו' דאין להוכיח מכאן דשפחה מטמא בלידה דשמא של גבירתה היה וכתבו התו' רישא דברייתא בור שמטילין בו נפלים טהור והא דלא פריך הכא מרישא דברייתא משום דטהור דקתני לאו בהיא שעתא שמטילין בו קאמר אלא טהור הוא לאחר זמן דכיון דחולדה וברדלס מצויין שם ודאי כבר אכלוהו אבל האי כהן שבא והציץ לידע אם זכר אם נקבה הוא ע"כ באותה שעה מיד כשהטילוהו שם היה בא תוך כדי שיעור אכילה ואפ"ה טהרוהו מספק שמא גרוהו מיד באותה שעה לחורן אע"ג דודאי הטילה נפל אלמא ספק מוציא מידי ודאי וכן משמע בפ"ק דפסחים דנקט ש"ס בהדיא וספק גרוהו וספק לא גרוהו בהיא שעתא ובתר הכי נמי נקט ואיבעית אימא כיון דחולדה וברדלס מצויין שם ודאי גרוהו בהיא שעתא ולפ"ז מ"ש התו' בסמוך שהטילה כמין נפל וצ"ל שנבדק הבור קודם שהפילתו לבור כיון שרגילין להטיל בו נפלים לכאורה לא הוצרכו לכתוב כן דאיכא למימר שכבר היה זמן מרובה שלא הטילו בו שום נפל ושמת לזמן מרובה נבדק הבור קרי להו דאז הוה ליה כאלו הוא בדוק.

וכן משמע דודאי לא בדקוהו בכוונה דלמה להו למיבדקיה חנם וליכא למימר שנבדק הבור היינו ע"י אותה השפחה שהטילה שם את הנפל ואמרה שלא ראתה שם אז שום נפל אחר דמשמע שלא היו יכולין להסתכל יפה בקרקעית הבור אם יש שם נפל אם לאו דאי לאו הכי למה בא מעשה לפני חכמים ומה הוצרכו למימר טעמא דטהור מפני שחולדה וברדלס מצויין שם תיפוק ליה דכהן גופיה לא ראה שם את הנפל דאם ראהו לא טהרוהו אלא ודאי לא היו יכולין להסתכל יפה בקרקעיתו וכו': מאי יתיז יתיז באפרוחי פירש"י וריש' בעצים וקצת קשה דנהי דל' קן שייך בבית כמו גם צפור מצאה בית ודרור קן לה ושייך נמי בבנים כמו כנשר יעיר קנו מ"מ דוחק קצת לפרש רישא בבית וסיפא בבנים כיון דסיפא הרישא קאי לכ"נ דהשתא מוקי לה רישא וסיפא בבנים רישא איירי בבצים ולכך לא יתיז דחיישינן שמא יעלה על האילן דחייס עליהו פן יפלו כמ"ש התו' וסיפא איירי באפרוחין דלא חייס עלייהו והיינו דס"ל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא תסברא לך שינויא דר' יוחנן באפרוחין כאן וכא, מותרין ורבנותא נקט דאפילו באשרה מותרין בבצים כן וכאן אסורין ורבנותא נקט דאפי' בהקדש אסורין מדרבנן ולרב אשי נראה קצת דוחק לאוקמי רישא וסיפא בתרי מיני רישא בבצים וסיפא באפרוחין לכך קאמר ואפרוחין שצריכין לאמן כבצים דמו כלומר וא"כ איכא לאוקמי רישא נמי באפרוחין כשצריכין לקמן.

ולפי זה אתי שפיר הא דנקט ברישא דמתניתין קן שבראש האילן של הקדש ולא קתני סתמא קן שב שבאילן של הקדש משום דאי לאו דבראש האילן הוא הכא למטה ויכול

ליטלן בידו בבצים נמי שרי דאז ליכא למיחש שמ יעלה על האילן חבל למאי דמוקי לה בעצים ממנו ובגידולן אי נמי בעצים דאייתי מעלמא לא איצטריך למיתני ברישא שהקן הו.

בראש האילן וצ"ל דמשום סיפא נקט לה ואתי נמי שפיר רישא דקתני גבי הקדש דאין מועלין בהן מדאורייתא דהוא הדין נמי באשירה מדאורייתא אינן אסורין ובפ' שלישי דמעילה כתבו התוס' נמי דרישא דקרא גבי הקדש חבל לא נהנין קאי אקן ובצים: רשום מיכאל שר הגדול לשום שלשול קטן פי' שר של שלשול קטן כמ"ש הטור י"ד כלומר לשום גדול שבשרים או לשום קטן שבשרים.

לא תעשון אתי לא תעשון בדמות שמשי פירש"י ז"ל הכא לא גרסינן במרום טעמא משום דהא מוקי לה בסמוך בהיכל ואולם וכ"כ התו' בפ"ב דראש השנה דלא גרסינן אלא בדמות שמשי ותו לא מהאי טעמא ויש ליישב הגירסא דהא מעיקרא לאו מברייתא פריך מדלא קאמר והתניא לא תעשון אלא והכתיב משמע דמגופא דקרא פריך דהיינו מדכתיב אתי יתירה דמשמע ליה דאתי לאשמעינן לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום ודחי ליה אביי לסברתו וקאמר דלא אתי קרא לדמות שמשי המשמשין לפני במרום אלא לדמו' שמשיין שאפשר לעשותן כו': בית תבנית היכל פירש"י ז"ל בארכו ורחבו ורומו אבל אם נשתנה במקצת מותר ולכך מותר לצייר דמות מנורת המקדש בב"ה עם גביעיה וכפתוריה דדוקא לעשות מנורה כמותה ממש אסור דלא תעשון כתיב וכל שאפשר לעשות ממש אינו אסור אלא א"כ עושה כמותו אבל שמשיין דבמרום דאי אפשר לעשותן ואפ"ה בכלל אתי נינהו על כרחך כי אסרן הכתוב בציור בעלמא אסור להו: שפודין של ברזל היו וחופין בעץ וכו' הוה מצי להשיב בקצרה משם ראייה של מתכת היו ותו לא ונראה דהוה קים להו דבית חשמונאי עניינים היו לאחר שגברה עליהן יד יוניים ולא הוה אפשר להו לעשות מנורה של זהב וס"ל ר' יוסי בר יהודה דעשאום של עץ דדריש ליה בריבוי ומיעוט ולכך אמרו לו דשל בית חשמונאי י ע"כ לאו של עץ הוה דנהי דעניינים הוי מ"מ הוה אפשר להו לעשותה של ברזל שהוא בזול ועדיף מיהא משל עץ וכל ייפוי דהוה אפשר להו למיעבד היה להם לעשות משום זה אלי ואנוהו אלא ודאי אין הכי נמי דשל ברזל עשאו וכל ייפוי דהוה אפשר להו עשו ולכך היו חופין אותה בבדיל ליפותה ולכך מיד כשהעשירו קצת עשאום של כסף חזרו והעשירו כו' דכל מה דהוה אפשר להו עשו ומה שעשאום מתחילה בשפודין של ברזל דהיינו קנים חלקים בלא גביעים וכפתורים לפי שלא היו גביעים כפתורים ופרחי' אלז בשל זהב כדאיתא בהקומץ רבה וכמ"ש התוספות בר"ה: ארא מעתה פרצוף אדם לחודיה תשתרי אלמה הניא וכו' תימה מאי אלא מעתה דקאמר בלא שינוי דאביי נמי תיקשי מאי שנה פרצוף אדם דאסור טפי משאר כל הפרצופין דהא' אפי' פרצוף שור ואריה ונשר נמי מותרין אע"ג דאתי נינהו וא"כ פרצוף אדם נמי לישתרי וי"ל דאי לאו שינויא דאביי איכא למימר דעיקרון של חיות הקדש היינו פני אדם שבהן לחוד דחשיב ליה קרא ברישא כמו בהאי עלמא שהאדם חשיב טפי מכל הנבראים שבעולם ואיכא למימר דפני שור ואריה ונשר טפילין הן לגבי בני אדם והרי הן כאחד משאר אברים שבאדם ולא חשיבי פרצוף בפני עצמן ולכך מותר לעשותן אבל השתא דמשני דלא אסרה תורה אלא כדמות ארבעה פנים בהדי הדדי דהיינו שאם מצא פרצוף אדם והשלים ל רבע פנים דמחייב כמ"ש

התוס' אלמא ד ני שור ואריה ונשר נמי עיקר נינהו כמו פני אדם דאי לא חשיבי אלא כשאר אברים באדם וא"כ כשמצא פרצוף אדם והשנים לד' פנים אמאי חייב אטו המוצא פרצוף אדם חסר אוזן והשלים את האוזן חייב הא ודאי ליתא וכיון דאינהו נמי עיקר נינהו ואפ"ה לא אסרן תורה אלא בהדי הדדי דהא כל הפרצופות מותרין א"כ פרצוף אדם נמי לא ליתסר לא בהדי הדדי דמ"ש פרצוף אדם משאר כל הפרצופות וא"ת ולוקמא ברייתא בצורת אדם לחוד ולימא דלא אסרה תורה אלא צורת אדם לחוד דכתיב אתי והיינו פני אדם לחודא שהוא עיקרן של החיות כל פני שור אריה ונשר כיון דנופלין נינהו לא מחייב וי"ל דברייתא לא מיתוקמא בהכי מדקתני בדמות שמשי המשמשין לפני ל' רבים בבציר מתרתי לא מיתוקמא ד איצטריך למימר דדמות ד' פנים בהדדי נמי אסור לפני אדם לחודא דאסור נפקא לן מדכתיב אתי ממעל לרבות מלאכי השרת קצת קשה דלמאי דסלקיה דעת' דאיירי בעשייה א"כ לא תעשון אתי למה לי לדמות שמשי מלא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל נפקא וי"ל דקא ס"ד דאיצטריך לעבור עליהן בשני לאוין: דף מד והלא כבר נאמר ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרוף אותו באש וכו' מה שפי' רש"י ז"ל כבר דחו התוס' ומה שכתבו התו' דמה שאמרו לו הרי הוא אומר ויזר וישק כו' היינו דהשקה אותם הזהב ולא נשאר מן הזהב כלום אבל בשאר מימות אין שחיקה מועלת דבריהם תמוהים דא"כ מאי איצטרכו למימר ליה דלא נתכוין אלא לבודקן כסוטות לא הוה להו למימר אלא הרי הוא אומר ויזר וישק ותו לא דכיון דהשקה אותם הזהב ולא נשאר ממנו כלום ליכא למיחש לזבל ולא היו צריכין לפרש ליה השתא טעמא דקרא ועוד תימה ר' יוסי דמייתי ראייה מקרא דואת חטאתכם שנאמר במשנה תורה היאך לא ראה לפניו דקרא דויזר וישק דמשמע מיניה דליכא למיחש לזבל וגם דוחק הוא לומר דהשקה אותם כל הזהב כולו ולא נשאר ממנו כלום דאי אפשר שלא ירד ממנו במצולת הנהר ונעשה ממנו זבל על גדותיו וגם יש לדקדק קצת דהוה ליה למימר נתכוין לבודקן כסוטות מאי לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות על כן נראה לפרש דבהכי פליגי רבנן ור' יוסי ר' יוסי סבר דמשה רבינו כי הזיר אותו על פני המים לתרתי נתכוין נתכוין לבודקן כסוטות כמו שנאמר וישק את בני ישראל וגם נתכוין לבער את העכו"ם כדינא שלא יכשלו בה ישראל ליהנות ממנה ורבנן סברי דלא נתכוין משה אלא לבודקן כסוטות בלבד ולא נתכוין לבער את העגל דבכי ה"ג לאו ביעור הוא דאכתי הוה ליה למיחש שלא יעשה זבל דאי אפשר שלא ירד ממנו במצולת הנהר כדפי' ומה שלא ביער משה את העגל י"ל דע"פ הדיבור הוה שגזר לבודקן ממנו כסוטות והשתא ניחא ר' יוסי מייתי ראייה מקרא דמשנה תורה דמשה לתרתי נתכוין דמדכתב ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי וגו' ואשלך את אפרו אל הנחל היורד מן ההר ולא כתיב התם ואשק את בני ישראל אלמא דלבער עכו"ם נמי נתכוין דאי לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות א"כ קרא דמשנה תורה עיקר חסר מן הספר ומאי קמ"ל קרא דהתם שלקח את העגל ושרפו וטחנו היטב דק לעפר והשליך את עפרו אל הנחל דלא שמעינן מיניה למה זה עשה כן כיון דלא כתיב התם ואשק את בני ישראל נמצא דכולה קרא לית ביה נפקותא כלל אבל אי אמרי' דלבער עכו"ם נמי נתכוין אתי שפיר דאיכא למימר דקרא דמשנה תורה לא אתי לאשמעינן אלא דינא דביעור עכו"ם דבשוחק ומשליך לנהר סגי ולא נחית קרא דהתם לאשמעי' נמי כוונה אחריתי דהוה ליה

למשה דהיינו לבודקן כסוטות ועוד דאי נתכוין אלא לבודקן כסוטות הוה ליה למיכתב ואשליך את עפרו אל המים ותו לא דמאי איצטריך קרא להזכיר אל הנחל היורד מן ההר אי לאו משום דלביעור עכו"ם נתכוין דלביעור עכו"ם דוקא נחל שוטף בעינן לאפוקי מים עומדין דלא שלש ישאר הכל במקום אחד ויהנו ממנו ומהאי טעמא בעינן שיהא זורה לרוח ולהכי נקט קרא אל הנחל היורד מן ההר דכיון שיורד ממעלה למטה ודאי נחל שוטף זרם מים הוא וקאמרו לו רבנן משם ראייה הרי הוא אומר ויזר על פני המים וישק את בני ישראל אלמא דלא נתכוין אלא לבודקן כסוטות בלבד ולא לבער עכו"ם דאי לבער עכו"ם נמי נתכוין א"כ אמאי כתיב ויזר על פני המים דמשמע שלא נתכוין אלא שישאר הזהב שט למעלה על פני המים כדי שיטלנו משם עם המים לבודקן כסוטות הוה ליה למיכתב וישלך אל המים דהוה משמע שנתכוין לבער עכו"ם להשליכה אל תוך המים דהיינו אותו הזהב אשר ירד במצולת הנהר ומדכחיב וישק את בני ישראל שמעינן שנתכוין נמי לבודקן כסוטות וליכא למימר דלשון וישלך אל המים לא שייך בדבר הנזרה על פני המים דהא במשנה תורה כתיב ואשליך את עפרו אל הנחל אע"ג דנזרה על פני הנחל הוה מדלא כתיב הכי אלמא דלא נתכוין אלא שיהא הזהב שט למעלה כדי שיטלנו משם לבודקן כסוטות בלבד אבל במשנה תורה לא נחית קרא לפרושי בהדיא גופא דעובדא היכא הוה ולא הזכיר הדבר אלא ברמז משום כבודן של ישראל כמו שפירש"י ז"ל ריש פרשת אלה הדברים.

ועוד דאי לבער עכו"ם נמי הוה מתכוין א"כ הוה ליה למיכתב ויזר על פני הנחל כמ"ש במשנה תורה דלרבי יוסי נחל מיהא בעינן מדכתיב לן ויזר על פני המים משמע דבמים בעלמא סגי אפי' בעומדין אלא דנזדמן ליה נחל היורד מן ההר: לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות נראה דמהאי טעמא דקדק הכתוב במשנה תורה וכתב לן טחון היטב עד אשר דק לעפר וישלך את עפרו אל הנחל רמז הוא לעפר סוטה שנאמר ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים ובהכי ניחא לרבנן דאמרי שלא נתכוין אלא לבודקן כסוטות דלא הוי עיקר חסר דמדכתיב עפר רמז הכתוב שבא לבודקן כסוטות.

ועוד נראה דכך היכי דגבי סוטה היו מוחקין את השם אל תוך המים ומשקין אותה ממנו כל העגל השליכו בו שם וטס שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס כדאיתא במדרש ונטחון ונמחה והשקה אותם ממנו: נחל קדרון עמק הוא כמו נחל איתן ולא נהר וכן פירש"י ז"ל בפרק כל שעה אמר רב ראוייה לנוח על ראש דוד ונראה דלהכי כתיב ותהי על ראש דוד ולא כתיב ויתנה דוד על ראשו ועוד דקרא יתירא הוא ומאי קמ"ל אלא הא קמ"ל דאע"ג דעגולה ממש היתה נעשה לו נס שהיתה ראוייה ומכוונת לו כאלו היתה עשויה למדת ראשו והולמתו.

ונראה דהיינו הא דדריש בסמוך זאת היתה לי כי פיקודך נצרתני בשכר שפיקודך נצרתני זאת היתה לי לעדות דמנ"ל למדרש הכי אלא משום דהוה מצי למיכתב ז"ת לי כי פיקודיך נצרתני כמו וזה לך האות אלא ודאי ה"ק העטרה הזאת לך היתה לי פי' שמכוונת לראשי כמ"ש ותהי על ראש דוד בשכר שפיקודיך נצרתני וא"ת ולמה הניחה דוד וכן שאר המלכים במקום תפילין דוקא ששם אין הראש עגול הוה להו להניחה למעלה בגובה הראש ששם הראש עגול ולא היו צריכין לנס זה וי"ל דדוקא מלך עכו"ם

יכול להניח כתר למעלה בגובה הראש אבל מלך ישראל לא דכיון דחייב הוא להניח כתר תפילין בראשו צריך הוא להזהר שלא יניח כתר של חול למעלה מכתר תפילין שלא יבזה את התפילין וכיון דמקום יש בראש שראוי להניח בו שני תפילין לכך הניח כתר של קודש וכתר של חול גבי הדדי ולכך היה צריך להניח את העטרה במקום תפילין למטה סמוך למצחו ואת התפילין במקום שני למעלה מן העטרה וכה"ג אשכחן במרדכי כדאיתא בתרגום מגילת אסתר וז"ל ועביד לעילא מיניה כלילא רבה דדהבא מוקדונא ולעילא מן כלילא טומפן וכו' וכהן גדול נמי שהיה מניח את הציץ על מצחו כדמות כתר הנתן על ראש המלך שנינו שערנו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין.

ונראה דכתר מלכות בית דוד היתה צריכה להיות דוקא עגולה ממש רמז הוא למלכות דוד שאין לה קץ ותכלית עד עולם וכמ"ש חז"ל דוד מלך ישראל חי וקים כדבר העגול ממש שאין לו קץ ותכלית: כולם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים היו נראה דלכך כתיב ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו מדלא כתיב וחמשים איש היו רצים לפניו משמע דויעש לו אחמשים איש נמי קאי והיינו שצוה ליטול טחוליהן ולחקוק כפות רגליהן נמצא דעשאן לו עוד נראה דלכך כתיב וחמשים איש ולא כתיב וחמשים אנשים רמז הוא שכל איש ואיש לבדו רבותא הוה שהיה נטול טחול וכו' כמו וארבע מאות איש עמו דכתיב גבי עשו דרשו חז"ל שכולי ראשי גייסות הוו וכמו ואבד חמש מאות איש דמגילת אסתר מתרגמינן רופילין והיינו נמי מדלא כתיב אנשים שכל אחד בפני עצמו חשוב היה: והיכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה וכו' וא"ת תיקשי ליה מתניתין גופא דא"ל אין משיבין במרחץ אלמא דאסור וליכא למימר דאי מתני' איכא למימר דלאו משום איסורא קא"ל הכי אלא משום דרך ארץ דלאו אורח ארעא הוא להשיב במרחץ דכיון דעוסקין ברחיצה אין פנאי להשיב דא"כ השתא נמי לא פריך מידי דדלמא אין הכי נמי טעמא דר"ג דא"ל אין משיבין במרחץ לאו דינא קאמר ליה אלא משום דרך ארץ ובירושלמג מסיק הכי אמר רבי יודן מהלכות המרחץ שאלו פי' דשרי אלא שאין דרך לענות במרחץ א"ר שמואל בר אבדימי מהלכות המרחץ שאלו אלא שהבל המרחץ רע לשינים.

וי"ל דלשון אין משיבין במרחץ ודאי דינא משמע אלא דאי מתניתין הוה אמינא דליכא איסורא ורבן גמליאל הוה קא מדחי ליה לההוא מינא וא"ל דאסור לענות במרחץ כדי שישים על לבו מה ישיב לו כשיצא מבית המרחץ או מפני שהיה עוסק ברחיצה ולא היה לו פנאי להשיב אמר לו דאסור להשיב ומשום כבודו של אותו עכו"ם לא רצה להשיב לו דרך בזיון שאין לו פנאי להשיב מחמת רחיצה וכי נעשה מרחץ נוי לעכו"ם מאי הוי לכאורה תימה דהא לקמן אמרינן דנוי ותכשיטי עכו"ם אסורין.

ועוד כי משני נוי מיהא איכא ופירש"י ז"ל ואם היה רחיצה נוי לעכו"ם אע"ג דלא איתסר מיהא אסור לנו ליפותה כבר הקשו התוס' על דבריו ובלאו הכי נמי תימה דמי קתני מתניתין רחיצה מרחץ קתני וא"כ שפיר קאמר דתשובה גנובה היא דאי נמי הוה נעשה מרחץ גופיה נוי לאפרודיטי אכתי מאי הוי והתניא כו' וכיון דגוף המרחץ לא נאסר הוה שרי ליה לרבן גמליאל לרחוץ בו דרחיצה לא הוי נוי לעכו"ם.

ועוד יש לדקדק במתני' אמאי הוה כ"ל ר"ג שתי תשובות בחדא דקאמר אין אומרים נעשה מרחץ נוי וכו' ולא קאמר ועוד או ד"א כדאמר בתר הכי. ונראה דהכי פ"י דמתני' א"ל אני לא באתי בגבולה כו' שהמרחץ קודם לה נמצא דלאו מרחץ של אפרודיטי הוא וכיון דהמרחץ קודם לה הרי לך תשובה אחריתי דאין אומרים נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי כו' פ"י דע"כ צ"ל שנתכוונו לעשות אפרודיטי נוי למרחץ או איפכא דאי לאו הכי מה ענין זה לזה שהעמידו שניהן גבי הדדי בחצר אחד וזה ידוע שלא אמרו נעשה את המרחץ שכבר בנוי שיהיה נוי לאפרודיטי דהיינו שנעמיד את אפרודיטי א"ל המרחץ כדי שיהיה המרחץ נוי לאפרודיטי אלא אמרו נעשה אפרודיטי נוי למרחץ וכיון דלנוי בעלמא נעשה ולא למיפלחיה לאו עכו"ם הוא ושרי כדאמר' בריש פירקין דבשל כרכים מותרין משום דלנוי עבדי להו אבל אין לפרש דהך תשובה קאמר ליה באם תימצאי לומר דאפרודיטי קודם למרחץ דא"כ כי נמי אמרו נעשה שיהיה אפרודיטי נוי למרחץ דהיינו שנבנה מרחץ אצלו כדי שיהיה אפרודיטי נוי למרחץ מאי הוה אכתי עכו"ם היא ואסור כיון דמעיקרא קודם שבנו את המרחץ נעשה למפלחיה כי הדר ובנו מרחץ אצלו שיהיה נוי למרחץ לא פקע מיניה איסור עכו"ם דדוקא ביטול בעי כדאמר' לקמן וכיון דהשתא נמי צ"ל דהמרחץ היה קודם לה כדפי' לכך כ"ל ילינהו בחדא אבל תשובה שלישיית אפי' באת"ל דאפרודיטי קודם קאמר ליה לכך נקט דבר אחר.

והשתא ניחא דאמר רבה בר עולא דתשובה גנובה השיב לו דכיון דע"כ השתא נמי צ"ל דהמרחץ קודם לה הוה א"כ כי נמי אמרו נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי דהיינו שנעמיד את אפרודיטי אצלו כדי שיהיה המרחץ שכבר בנוי נוי לאפרודיטי מאי הוי דכיון שהמרחץ כבר היו בנוי ולא עשו בו שום מעשה אלא אמירה בעלמא מה שאמרו שיהיה נוי לאפרודיטי הא פשיטא דבאמירה בעלמא לא מיתסר דדוקא לגבוה הוי הקדש באמירה בעלמא אבל לעכו"ם לא דאין הקדש לעכו"ם ולכך האומר בית זה או כוס זה לעכו"ם לא אמר כלום ואפי' איסור דרבנן ליכא כיון דאין הקדש לעכו"ם והא דקיימא לן נוי עכו"ם אסורה היינו דוקא דקא עביד מעשה כגון שעשה נרות או שהדליק נרות לפניה או שטח לפניה בגדים נאים לנוי אבל באמירה בעלמא לא.

ומסיק דשאני התם גבי בית זה לעכו"ם דלאו בנוי איירי ולכך לא אמר כלום דאפי' מדרבנן שרי אבל הכא אלו העמידו אפרודיטי אצל המרחץ כדי שיהיה המרחץ נוי לאפרודיטי לא היה רבן גמליאל נהנה ממנו דאע"ג דאיתסורי לא מיתסר בהנאה באמירה בעלמא מ"מ כיון דנוי לעכו"ם מיהו הוי מדרבנן יש לאסור שלא יאמרו נוי עכו"ם מותר ושאני בית וכוס דלאו נוי נינהו ונראה דגם התוס' נתכוונו למה שפירשתי: אלא תחת כל עץ רענן למה לי דוקא אליבא דרבי יוסי בר יהודה פריך הכי אבל ר' יוסי הגלילי דמתני' דריש נמי תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא מן רענן אלהיהם כדאיתא בהדיא בספרי פרשת ראה דקתני התם ר' יוסי הגלילי אומר יכול אפי' עובדים ההרים והגבעות אתה מצוה לאבדם ת"ל אלהיהם על ההרים וכו' עד אלהיהם תחת כל עץ רענן ולא עץ רענן אלהיהם ושמא מיבעי ליה לאילן שנטעו גרעין ורבי יוסי בר יהודה ס"ל דלא איצטריך קרא להכי כמ"ש התוספות לכך מוקי ליה לכדרבי עקיבא: דף מה ומפני מה אשרה אסורה אע"ג דלדידיה תרי קראי כתיבי לאסור אילן אפילו נטעו ולבסוף עבדו כדאמר בש"ס מכל מקום קא בעי מאי טעמא דקרא למה אסרו הכתוב טפי מהרים וגבעות כיון דאילן

נמי מחובר הוא: אלו לא נאמר תשרפון באש הייתי אומר אשריהם תגדעון באילן שנטעו תחילה לכך והייתי אומר דלא בעי קרא שישרפנו אלא בגידוע סגי ליה דהיינו רק שיחתכו ויפסלנו וכי עביד הכי מותר בהנאה השתא דכתיב ואשריהם תשרפון באש דשריפה בעי ואסור בהנאה נייתר ליה אשריהם תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו וא"כ ע"כ צ"ל דלא אסר בו הכתוב אלא גידועו מה שהחליף אח"כ אבל עיקר האילן דהיינו גוף האילן שגדל קודם שהשתחוה לו שרי מדכתב לן לשון דתגדעון דהא ליכא למימר דבגידוע בעלמא סגי ליה כיון דקפיד רחמנא אשרפה ומה שעיקר האילן מותר ע"ג דלדידיה יש בו תפיסת ידי אדם דמהאי טעמא גידועו אסור צ"ל דגזרת הכתוב הוא.

ובהכי ניחא הא דאמר בסמוך הצד השוה שבהן שאין בהן חפיסת ידי אדם אע"ג דאילן שנטעו ולבסוף עבדו דחשיב ליה תפיסה לר' יוסי בר יהודה ואפ"ה עיקר האילן מותר אלא צ"ל דשאני התם דגזירת הכתוב הוא שהרי גידועו אסור: דומיא דהר מה הר שלא נטעו מתחילה לכך אבל השתא דמוקי לה באילן שנטעו ולבסוף עבדו הוי שפיר דומיא דהר דבכה"ג בהר מותר שאם נטלו עפר ועשו ממנו הר לצורך שום תשמיש ולבסוף עבדוהו מותר כיון דלא שייך ביה תוספת ולא החליף כלום אחר שעבדוהו ועיקרו מותר אפי' לר' יוסי מדכתיב תגדעון ובזרעים וירקות דקתני שהן אסורין צ"ל דהיינו דוקא התוספת מה שהחליפו אחר שנעבדו אבל עיקרן שרי וקא מיבעיא ליה הא זקיפתה אי הוי מעשה וכו' דביצה כיון דממילא היא נבראת לית בה תפיסת יד אדם כלל ולא מיתסרא אלא אם כן עושין בה מעשה דהוה ליה תפיסת יד ובתר הכי פלח לה וקא מיבעיא אי זקיפתה חשיב מעשה אי לאו.

וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות עבודת כוכבים ומזלות אבני הר שנתדלדלו ועבדו במקומן מותרות שהרי אין בהן תפיסת יד אדם וכתב עליו בכסף משנה שם דאע"ג דהלכתא כבני ר' חייא לגבי דר' יוחנן מכל מקום הא לא מסיימא והוי ליה ספיקא דאוריתא ולחומרא וכ"כ הר"ן בשם הרמ"ה ותימא על הרמב"ם ז"ל וכן השיג עליו הראב"ד שם.

ונראה דדברי הרמב"ם ז"ל נכונים הם דסמך עצמו אירושלמי דפרקין דאיתא התם בהדיא השתחוה לביצה חזקיה אמר לא אסרה רבי יוחנן אמר אסרה והלכתא כוותיה דחזקיה לגבי דרבי יוחנן דרביה הוה: קל וחומר ומה אתנן וכו' וא"ת למה לי דכתב רחמנא מן הבקר להוציא את הנעבד ונילף מקל וחומר ומה אתנן שמותר להדיוט אסור בעלי חיים לגבוה נעבד שאסור להדיוט אינו דין שאסור בעלי חיים לגבוה וי"ל דאין הכי נמי ולא איצטריך אלא לאשמעינן דנעבד דבעלי חיים מותרין להדיוט דמדאסר לגבוה ש"מ דלהדיוט שרי: דף מז הכי השתא התם מעיקרא בהמה והשתא בהמה פירש"י ז"ל התם לא אישתני דמעיקרא במעי אמו וכו' ותימה דהא טעמא דאתנן ומחיר וכלאים וטרפה ויוצא דופן ובעל מום דולדותיהן מותרות ע"כ משום שינוי הוא דמעיקרא עובר והשתא בהמה דליכא למימר משום דזה וזה גורם הוא דהא באתנן אפי' ר' אליעזר מודה דולדותיה מותרות למ"ש התוס' בריש פרק אין מעמידין אע"ג דאית ליה זה וזה גורם אסור ועוד דבהמה מעוברת שנעשה בה מום או נטרפה דליכא אלא חד גורם אטו ולדה אסור הא פשיטא דשרי דדוקא בנרבע ונעבד דנעשה בהן עבירה סבירא להו דעברו

ולבסוף נרבעו או נעבדו דאסורין משום דהי' וולדה נרבעו או נעבדו אבל היכ' דלא נעש' בהן עביר' פשיטא דולדה מותר וע"כ טעמא משום שינוי הוא דמעיקרא עובר וכו'.

ונראה לפרש דודאי כל הנך דלעיל דולדותיהן מותרות טעמא משום שינוי הוא והכי פי' הסוגיא ת"ש כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרות מדקתני כל האסורין משמע דקאי אכל הנך דחשיב להו התם בר"פ כל האסורין דהיינו הרובע והנרבע והנעבד ואתנן וכו' אלמא יש שינוי בנעבד דהלכתא כסתם מתני' אע"ג דרבי אליעזר פליג עליה ולא מייתי הא דרבי אליעזר הכא אלא משום הא דרב נחמן דאמר מחלוקת כשנרבעו וכו' ופריך ולא איתמר עלה מחלוקת כשנרבעו ולבסוף עברו וכו' וכיון דבעיברו ולבסוף נרבעו דברי הכל אסורין ע"כ משום דבנרבע ונעבד כיון דנעשה בהן עבירה לא מהניא בהו שינוי וא"כ הני נמי הא בעיברו ולבסוף נרבעו דמי ומשני הכי השתא התם מעיקרא בהמה והשתא בהמה פי' נהי דמעיקרא עובר והשתא בהמה שינוי הוא מכל מקום לאו שינוי מעליא הוה ולא מהני אלא בולד דבעלת מום וטרפה וכיוצא בהן שלא נעשה בהן עבירה אבל היכא דנעשה בהן עבירה שינוי מעליא בעינן ולכך בעיברו ולבסוף נרבעו דברי הכל אסורין כיון דליכא שינוי גמור דהא שתא נמי בהמה היא כמעיקרא אבל הכא דאיכא שינוי מעליא דמעיקרא חיטים והשתא קמחא ודאי מהניא דהא כל האסורין לגבי מזבח קתני משמע אפי' בנעבד היכא דאיכא שינוי גמור ושאני התם בעיברו ולבסוף נרבעו דליכא שינוי גמור וכן משמע מלשון התוספות דלפי המסקנא נמי מעיקרא עובר והשתא בהמה שינוי הוא שהרי כתבו תימא דהכא משמע דיותר יש להתיר חטין ועשאן סולת יותר מולד וכו' ולפי' זה בעיא דרמי בר חמא איפשיטא שפיר ממתניתין דכל האסורין דיש שינוי בנעבד ולהכי לא קאמר ש"ס תיקו.

וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות אסורי מזבח שכתב שם כל האסורין לגבי מזבח הרי הן י"ד בעל מום ומחוסר אבר וטרפה וכו' וכולן ולדותיהן מותרין למזבח חוץ מולד הנרבעת והנעבדת כו' בד"א כשנעבדה בעבירה כשהיתה מעוברת שהרי הולד מצוי עמה אבל אם נתעברה אחר שנעבדה בה עבירה הרי ולדה כשר וכו' המשתחוה לקמה חטיה מותרין למנחות שהרי נשתנו ונדמו לולדות של אסורי המזבח שהן מותרין עכ"ל משמע דטעמא דולד בעלת מום וטרפה וכיוצא בהן דמותרין כיון דנשתנו מעובר לולד ובדבר שנעבד בו עבירה לא מהניא הך שינויא אלא שינוי מעליא בעינן כגון חטין ונעשו קמח ויש שינוי לנעבד: אליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך וכו' תימא אמאי לא בעי נמי אליבא דרבי יוסי בר יהודה בגוף האילן אם נאסרו אלולבין שהיו עליו קודם שנעבד דבעיקר האילן מודה רבי יוסי דשרי כדאמרין לעיל איזהו עץ שגידועו אסור וכו' וי"ל דהא דקאמר באילן שנטעו מתחילה לכך לא תיבעי לך ואליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך לאו מדברי ריש לקיש הוא דאיהו סתמא הוה קא בעי וסתמא דש"ס הוה דמפרש לן דאליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך והשתא ניחא דסתמא דש"ס ידע מסקנא דלקמן דרב אשי מסיק לקמן דבתוס' לא פליגי דלדברי הכל אסור ובעיקרו פליגי דלרבנן עיקרו שרי ולר' יוסי בר יהודה עיקרו נמי אסור וכן הלכתא וכיון דלפי המסקנא עיקרו נמי אסור לרבי יוסי בר יהודה לכך קאמר ש"ס דאליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך ונראה דלעיל קאמר ש"ס הצד השוה שבהן שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר

אע"ג דר' יוסי בר יהודה חשיב ליה תפיסה ואפ"ה אית ליה דעיקרו מותר י"ל נמי דלפי המסקנא קאמר הכי דלמסקנא עיקרו נמי אסור.

וא"ת כיון דסתמא דש"ס קאמר דאליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך א"כ בבעי' דרמי בר חמא נמי אמאי לא קאמר ש"ס הכי ונראה דמכאן יש ראייה גמורה למה שפירשו התו' לעיל דכשנטעו גרעין לכולי עלמא שרי ולא פליגי אלא בנטעו אילן כיון דבנטעו גרעין לא פליגי דשרי לכך בבעיא דרמי בר חמא לא מצי ש"ס למימר דלרבי יוסי בר יהודה לא תיבעי לך דהא בקמת חיטין קמיבעיא ליה וחיטין זורעין אותן כשהן גרעינין אבל ריש לקיש דקא מיבעיא ליה בדקל וסתם דקל אין נוטעין אותו גרעין אלא אילן כמו שכתבו התוספות ש קאמר דלרבי יוסי בר יהודה לא.

תיבעי לך: אי תכלת דציצית היינו בעיא דריש לקיש וא"ת ודלמא בתכלת דציצית קמבעיא ליה משום דאית ביה תרתיה חזא דלמצוה ועוד דנשתנה בצביעה או טויה ואת"ל בבעיא דרמי בר חמא דאין שינוי היינו משום דלגבוה ואת"ל בבעיא דריש לקיש דמאיס היינו משום דלא נשתנה אבל הכא דלמצוה וגם נשתנה איכא למימר דלא מאיס ולפי מה שפירשתי לעיל דבעיא דרמי בר חמא איפשיטא אתי שפיר דכיון דאפ"ל לגבוה אמרי' דיש שינוי ושרי כל שכן הכא דליכא אלא מצוה דשרי בשינוי מיהו תימה כיון דבעיא דרמי בר חמא איפשיטא דיש שינוי אפ"ל לגבוה א"כ מאי קאמר בסמוך והא דקא בעי הא משום דאיכא מילי אחרנייתא כו' למה ליה למבעי מילתא דפשיטא ליה דשרי דצמרה לתכלת ודאי שרי כיון דנשתנה אבל אי הוה אמרי' דבעיא דרמי בר חמא לא איפשיטא הוה ניהא דאע"ג דלא איצטריך ליה למיבעי לה כיון דבכלל בעיא דרמי בר חמא איתא מ"מ איהו נמי קא מיבעיא לה אגב אחרנייתא.

ועוד תימה דמאי קאמר היינו בעיא דריש לקיש והלא בכלל בעיא דרמי בר חמא היא כיון דנשתנה כמ"ש התוספות ע"כ נראה לפרש דטויה וצביעה לאו שינוי הוא דמעיקרא צמר והשתא צמר הוא ועוד דשינוי דחוזר לברייתו הוא ולא הוי שינוי מעליא וכיון שנעבד בו עבירה שינוי מעליא בעינן דומיא דחיטין ונעשה קמח דשינוי גמור הוא כדפירשתי לעיל וכי קאמר אי תכלת לכהנים היינו בעיא דרמי בר חמא בעיא קמייתא דרמי בר חמא קאמר דמכשירי קרבן כקרבן דמי ולפי המסקנא בעיא דציצית קמיבעיא ליה ואע"ג דאיתא בכלל בעיא דריש לקיש מ"מ כיון דבעיא דריש לקיש לא איפשיטא קא מיבעיא לה יהו נמי אגב אחרנייתא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' אסורי המזבח שכתב שם המשתחזה לבהמה כשם שנפסלה למזבח כך צמר שלה פסול לבגדי כהונה אע"ג דס"ל דיש שינוי לנעב' דלהכי פסק שם בפ"ג דהמשתחזה לקמה חטיה מותרין וצ"ל דצביעה וטויה לאו שינו גמור הוא וכן כתב בכסף משנה שם: והא אנן בנאו תנן משום דקא ס"ד דאין עבודת כוכבים ומזלות נאסרה אלא בעבודה כשעובדין אותה אבל בעשייה לא ומתניתין דקתני בנאו משום דתלוש ולבסוף חברו כמחובר דמי ולכך בעינן שיהא בנוי מתחילה לעבודת כוכבים ומזלות דהוה ליה תפיסת יד אדם ומיהו אינו נאסר אלא בהשתחואה ולא איצטריך למיתני שבנוי מתחילה לעבודת כו בים והשתחזה דמלתא דפשיטא הוא דלעיל נמי קא ר זקף ביצה להשתחוות לה מהו וקס"ד דבהשתחזה לה קאמר לכך פריך לרב דאמר ובהשתחואה נאסר משום דכתלוש דמי א"כ

מתני' אמאי קתני בנאו ומשני בנאו אע"פ שלא השתחוה דבעשייה גרידא נאסר השתחוה אע"פ שלא בנאה משום דכתלוש דמי.

וכתבו התוספות דהוה מצי למימר וליטעמיך בימוס דתלוש הוא וקתני חצבה אלא חצבה וה"ה השתחוה וכו' וליכא למימר דקס"ד דאידי דתני גבי בית בנאו תני נמי גבי אבן חצבה דא"כ השתא נמי מאי פריך נימא אידי דבעי למיתני סיפא גבי אשרה נטעה תני נמי גבי בית בנאה וגבי אבן חצבה והא דלא תני ברישא שלש אשרות משום דנקט להו כסדר שכן כתובין במקרא דמעיקרא כתיב אבד תאבדון את כל המקומות דהיינו בית שבנאו לעכו"ם כדאי' בספרי שלש בתים הן בית שבנאו מתחילה לעכו"ם ה"ז אסור שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות ובתר הכי כתיב ושברתם את מצבותם דהיינו אבן שחצבה לבימוס כדאיתא בספרי וכן פירש"י ז"ל בפרשת ראה ובתר הכי כתיב ואשריהם תשרפון באש: דף מח אילן שנטעו מתחילה לשם עבודת כוכבים ומזלות כו' בסיפרי יליף להו מקרא אילן שנטעו מתחילה לעבודת כוכבים ומזלות הרי זה אסור שנאמר ואשריהם תשרפון באש גדעו ופסלו והחליף נוטל מה שהחליף אמר ופסילי אלהיהם תגדעון העמידו תחתיו עבודת כוכבים ומזלות וסילקוהרי זה מותר שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא.

והתו' שכתבו דכל זמן שלא בטלה דאסור אינו אלא מדרבנן צ"ל דס"ל דקרא אסמכתא בעלמא הוא מיהו תימא גבי גידעו ופסלו לעבודת כוכבים ומזלות קתני נוטל מה שהחליף משמע דישאל נוטל ושורף מה שהחליף ועיקרו מותר א"כ גבי העמיד תחת עבודת כוכבים ומזלות נמי אמאי לא קתני נוטלה והרי זו מתרת דהוי משמע נמי דישאל נוטל העבודת כוכבים ומזלות משם ושורפה והאשרה מותרת מדקתני ונוטלה משמע דבעינן דוקא שנטלה מי שהעמידה דהיינו העובדי כוכבים ומזלות אבל בישאל לא סגי וכן קשה לעיל גבי בית ואבן דמעיקרא תני נוטל דמשמע ישאל והדר קתני וסילקה דמשמע העובדי כוכבים ומזלות מדלא קתני מסלקה והרי זו מותרת.

לכ"נ דהא דקתני העמיד תחתיה עבודת כוכבים ומזנות כשנטעה תהילה להעמיד עבודת כוכבים ומזלות תחתיה איירי וכן משמע קצת מדלא קתני העמיד תחתיו דהוה קאי אסתם אילן וקתני העמיד תחתיה משמע דקאי אאשרה והיינו שנטעה מתחילה להיות אשרה דהיינו להעמיד עבודת כוכבים ומזלות תחתיה ולכך כל זמן שהי' שם אסורה דהוה לה משמשי עבודת כוכבים ומזלות דאסור מדאורייתא אבל אם העמיד תחתיה עבודת כוכבים ומזלות וחזר העובד כוכבים ומזלות ונטלה משם ואין דעתו להחזירה נמצא שנתבטלה העובדי כוכבים ומזלות וקיי"ל עבודת כוכבים ומזלות שנתבטלו נתבטלו משמשיה כדאיתא בפרק רבי ישמעאל לכך האשרה מותרת ולכך יש ספרים דגרסי ובטלה דבעינן שיבטל העובדי כוכבים ומזלות את העבודת כוכבים ומזלות כיון שנטעה מתחילה לכך ונעשה משמשי עבודת כוכבים ומזלות מיהו כי גרסי' נמי ונטלה אתי שפיר דאיירי שאין דעתו להחזירה עוד דהוה ליה ביטול כדפירשתי וכ"כ בהגהת ש"ע סי' קמ"ה.

וכן לעיל גבי בית ואבן איירי נמי בכה"ג שסילקה עובדי כוכבים ומזלות ואין דעתו להחזירה עוד דהוה ליה ביטול ולכך הרי זה מותר אפי' הקצהו לתשמיש עבודת כוכבים

ומזלות ולא הכניסה לפי שעה להכי דוקא עובדי כוכבים ומזלות בעינן דישראל לא מצי מבטל עבודת כוכבים ומזלות ובגידעו ופיסלו דסגי ליה כשניטל ישראל מה שהחליף ושורפו משום דלא נתכוין עובדי כוכבים ומזלות לעוקרו כלל לא לעשותו עבודת כוכבים ומזלות ולא תשמיש עבודת כוכבים ומזלות כמ"ש רש"י ז"ל והתוס'.

וכן משמע קצת מל' הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ח מהלכות עבודת כוכבים ומזלות אילן שמעמידין תחתיו עבודת כוכבים ומזלות כל זמן שהי' תחתיו אסור בהנאה נטלה מתחתיו וכו' מדנקט לישנא דמעמידין משמע שרגילות הוא להעמיד מתחילת ברייתו וכ"כ בכ"מ שם מיהו מה שכת עוד שם אי נמי אשמעי' דשרי אפי' מה שהוסיף בעוד העבודת כוכבים ומזלות תחתיו קשה דתינח לאוקימתא דרב אשי דבסמוך אבל לאוקימתא קמייתא דס"ל לרבנן דאילן שנטעו ולבסוף עבדו תוספות נמי שרי אי אפשר לפרוכי מתניתין הכי ובש"ע העתיק לשון הרמב"ם וצריך לומר דמ"ש ונחלה מתחתיו היינו על מנת שלא להחזירה דה"ל בטלה: מכלל דבצל קומתה אם ישא טמא פירש"י ז"ל בתמיה והלא אינו מן האילן וכו' וכן בסמוך דקאמר מכלל דבצל צלה אפי' לכתחילה ישב פירש"י ז"ל נמי בתמיה ותימה דא"כ מאי בין לישנא קמא ללישנא בתרא דלענין דינא ליכא בינייהו שום נפקותא דבין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא לא ישב בצלה אפי' בצל צלה ואם ישב טהור אפי' בבל קומתה.

ועוד תימה דהרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים ומזלות פסק דמותר לישב בצל צלה. ובסוגיא דשמעתין משמע דאסור בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא ואע"ג דבירושלמי מתיר לישב בצל צלה מ"מ ש"ס בבלי עיקר ואין לפס ק כירושלמי נגד ש"ס בבלי.

לכ"נ לפרש דהא דקא' מכלל דבצל קומתה וכו' וכן דקאמר מכלל דבצל צלה וכו' לאו בתמיה קאמר להו אלא בר' בעיא נינהו דהכי אשכחן בכמה דוכתי וקא מיבעיא ליה מי שמעינן מכללא דשינויא דר' יוחנן דבצל קומתו אם ישב טמא ודחי ש"ס וקאמר דליכ' למידק מניה הכי דאיכא למימר דאפי' בצל קומתו נמי וכו' וכן באידך לישנא דקאמר מכלל דבצל צלה וכו' בעיא היא כדפירשתי.

והשתא איכא נפקותא שפיר דללישנא קמא בצל צלה ודאי אסור לישב וללישנא בתרא ספיקא הוי וללישנא בתרא אם ישב בצל קומתה טהור ודאי אבל ללישנא קמא ספיקא הוא. וליכא למימר הכא כדאמרינן בעלמא דספיקא דאורי תא לחומרא לכך בצל צלה אסור וספיקא דרבנן לקולא לכך ישב בצל קומתה טהור דא"כ אכתי ליכא נפקותא בין לישנא קמא לליש' בתרא ולא הוה ליה לסתמא דש"ס לאתויי אלא חדא מהנך תרי לישנא וכיון דבכ"מ קי"ל דלישנא בתרא עיקר וללישנא בתרא צל צלה ספיקא הוי לכך ס"ל להרמב"ם ז"ל דמספיקא אזלינן לקולא ומותר לישב בצלה לכתחילה דמסתבר ליה טפי להקל בצל צלה כיון דלית בהו מששא כלל אע"ג דהוי ספקא דאורייתא ממאי דנחמיר בצל קומתה ונימא דאם ישב טמא אע"ג דליכא א"א ספקא דרבנן דאין זה סברא כלל כיון דאין יושב תחת נופו ואין האילן מאהיל עליו מהיכא תיתי למימר שהוא טמא וכ"ש דבירושלמי מתיר בהדיא לישב בצל צלה.

ובשלטי הגיבורים כתב צריך עיון למה השמיט הרמב"ם להזכיר איסור באשירה לישב בצל צלה דהא בש"ס מסיק א לאיסורא וגם מנ"ל שיהא מותר לישב בצל השריגים והעלין שלה וכו' ולא דק כלל דהרמב"ם ז"ל מפר' דצל צלה היינו ל השריגים והעלין שלה כמ"ש רבינו נסים ז"ל: ולא יעבור תחתיה לאו משים טומאה קאמר אלא משום איסור עבודת כוכבים ומזלות קאמר דאסור לעבור תחתיה כי היכי דאסור לישב בצלה ותרתי מילי קתני ולא יעבור תחתיה משום איסור עבודת כוכבים ומזלות ואם עבר תחתיה סמא דומיא דלא ישב בצלה ואם ישב טהור דתרי מילי נינהו ולהכי א"ל רב ששת לשמעיה ארהיטני משום איסור עבודת כוכבים ומזלות דלאו איסור הוא שיטמא האדם א"ע ופשוט הוא: עבר או עובר לכאורה משמע דכיון דהיא גוזלת את הרבים קמבעיא ליה אי שרי אפי' לכחילה ופשיט דהיכא דליכא דירכא אחרינא וגוזלת את הרבי' שרי ולפ"ז אם אין גוזלת את הרבים אפי' ליכא ד רכא אחרינא אסור לעבור תחתיה לכתחילה.

וכ"כ בהדיא בטור י"ד סי' קמ"ב וז"ל ואפי' לעבור תחתיה דרך העברה בעלמא אסור והני מילי שאינו נוטה על הדרך אבל אם נוטה על דרך פי' שגוזלת את הרבים אם יש דרך אחרת אסור לעבור תחתיה ואם אין דרך אחר מותר לעבור תחתיה ודבריו תמוהים חדא דאי באין גוזלת את הרבים אסור לעבור תחתיה אפי' היכא דליכא דירכא אחרינא א"כ למ"ד עובר הוה ליה למיתני תימה נוזלת את הרבים עובר תחתיה וטהור ואמאי קתני ועובר תחתיה דמשמע דפסיקא ליה לתנא דמצי לעבור תחתיה לכתחילה כיון דג ז"ת את הרבים ואמאי הא אכתי לא שמעינן לה אלא דהשתא אתי לאשמעינן דגוזלת את הרבים מהניא ומותר לו לעבור וטהור וא"כ הוה ליה למיתני עובר תחתיה וטהור.

ועוד כיון דלא שרי לכתחילה אלא א"כ גוזלת את הרבים וגם ליכא דירכא אחרינא א"כ בסמוך דבעי ש"ס היכי דמי אי דליכא דירכא אחרינא למה ליה ארהיטני משרא שרי וכו' אמאי לא בעי אי היתה גוזלת את הרבים אי לאו והכי א בעי ליה למימר היכי דמי אי דליכא דירכא אחרינא והיתה גוזלת את הרבים למה לי ארהיטני משרא שרי ואי דאיכא כו' דסתמא דש"ס לא הוה ידע גופא דעובדא היכי הוה וכי היכי דלא ידע אי איכא דירכא אחרינא אי לאו ה"נ לא הוה ידע אי היתה גוזלת את הרבים אי לאו ועוד דכיון דגוזלת את הרבים לחודא לא מהניא לענין איסור ואסור לו לעבור תחתיה היכא דאית ליה דירכא אחרינא אע"ג דגוזלת את הרבים א"כ לגבי טומאה אמאי מהניא בגוזלת את הרבים גרידא דנמ"ד עבר בדאית ליה דירכא אחרינא איירי מתניתין ואפ"ה קתני דטהור משום דגוזלת את הרבים לחודא.

ועוד מנא ליה לש"ש למימר דלא פליגי עכ"ל דוקא לענין טמאה מאה יש חילוק בין גוזלת את הרבים לבין אין גוזלת את הרבים אבל גבי איסור אין חילוק בן גוזלת את הרבים לאין גוזלת דדוקא בדאיכא דירכא אחרינא לחודא ובדליכא דירכא אחרינא לחודא תליא מילתא והשתא נירא למ"ד עובר דמעיקרא קתני מתניתין ולא יעבור תחתיה דאיירי דאית ליה דירכא אחרינ' ובתר הכי קא אמר שאם היתה גוזלת את הרבים ועובר תחתיה כלומר שהוא בענין שיכול לעבור תחתיה לכתחילה והיינו דלית ליה דירכא אחרינא טהור והיינו דקאמר ש"ס דלא פליגי כיון דלמ"ד עובר ע"כ צריך לחלק בהכי

דלא תקשי מתני' רישא אסיפא והא דקא מיבעיא לה עבר או ע בר י"ל דהך מילתא גופא הוה קא מיבעיא להו אי עובר קרינן ליה בחו"לם וסיפא בדלית ליה דירכא אחרינ' איירי אי עבר קרינן ליה בקמ"ץ וסיפא נמי בדאית ליה דירכא אחרינא אע"ג דליכ' נפקותא כי היכי דפליגי בריש מכילתין באידיהן ועידיהן ובהגוזל במציקין ומסיקין ובכיצד מעברין מעברין או מאברין והרבה כ וצא בהן.

א"נ קמיבעיא להו אין עובר ומשום דלית ליה דירכא אחרינא או עבר ואע"ג דלית ליה דירכ' אחרינ' לא מהניא מידי וכאשר כתבתי כן נראה בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים ומזלות שכתב שם האשרה בין שהיתה נאבדה וכו' אם יש לו דרך אחרת אסור לו לעבור תחתיה ואם אין שם דרך אחרת עיבר תחתיה ולא הזכיר כלל אם היא גוזלת את הרבים אם לאו משמע דס"ל דלענין איסור אין לחלק בין היתה גוזלת לאינה גוזלת ולהכי בעובדא דרב ששת לא בעי א היתה גוזלת אי לאו ובש"ע סי' קמ"ב העתיק לשון הרמב"ם ז"ל וכן עיקר והתימא על הטור וב"י שלא הזכירו דעת הרמב"ם ז"ל כלל ואין נוסעין אגוז של ערלה כתבו התוס' צ"ל דבאיסור נטיעות אגוז לכתחילה נמי לא פליגי רבנן וכו' אלא בדיעבד פליגי ולר' יוסי אפ"ל בדיעבד אסור דלאו זה וזה גורם הוא כיון דאגוז וקרקע שני ענינים הם והא דקתני ומודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב מותר היינו בלשון אחרון שפירש"י ז"ל ופירושו דחוק דכיון דהוי זה וזה גורם מה לי ענין אחד מה לי שני ענינים ועוד תימא דהא אפילו קרקע דהיתר וצ' אשרה דאסור הוה ליה זה וזה גורם ומותר לרבי יוסי אע"ג דאין ענין זה לזה דהקרקע עשויה לגדל והצל עשוי להגן מן החמה דהכי משמע לקמן דמסיק דרבי יוסי לדבריהם דרבנן קאמר ליה לדידי זה וזה גורם מותר וכו' וע"כ צ"ל דה"ק לדידי זה וזה גורם הוא צל דאסור וקרקע דהיתר לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור דלהכי קא אמריתו דאין זורעין תחתים בימות החמה אודו לו מיהת בימות הגשמים דאיכא נמי גורם דנבייה וכן פירש"י ז"ל דליכא למימר דהא דקאמר לד דכו דאמריתו זה וזה גורם אסור היינו מדקאמרי לעיל אף היא נעשה זבל ו' דפשט הסוגיא משמע לד דכו דאמריתו הכא הכי ולא משום דאית להו בעלמא הכי וכן הוא משמעות הסיגיא בכל מקום ועוד דא"כ כי אמר לכו לדידי זה וזה גורם מותר למאי נפקא מינה קאמר להו הכי אי לאו דמשום הכי אית ליה דזורעין תחתיה אפ"ל בימות החמה כדפירשתי דליכא למימר דהכי קאמר להו לדידי זה וזה גורם מותר ולכך ניחא דזורעין תחתיה בימות הגשמים לדידכו דאמריתו לעיל אף היא נעשה זבל דזה וזה גורם אסור וכו' דא"כ מאי אודו לי מיהת דקאמר כיון דלא אתו לפלוגי עליהם אלא בהך מלהא גופא אלמא דאפ"ל קרקע וצל אע"ג ששני ענינים הן הוה להו זה וזה גורם ומותר לר' יוסי וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים ומזלות שכתב דמותר ליטע תחת האשרה ירקות אפ"ל בימות החמה שהן צריכין לצל והיינו משום דהלכתא כר' סי דאית ליה זה וזה גורם מותר וקרקע וצל זה וזה גורם היא וכן פסק בש"ע ולעיל דקאמר למימרא דרבנן סברי דזה ו זה גורם מותר אין להקשות דא"כ אמאי קתני לא בימות החמה י"ל דודאי למאי דס"ד דרבנן אית להו זה וזה גורם מותר אז בעל כרחו הוה צריך לחלק ולמימר דגורם דצל מילתא אחריתי היא ולא שייך לגורם דקרקע כדפי' רבינו שמואל ז"ל אבל כי מסיק דרבנן אית להו זה וזה גורם אסור פשוט הוא דטעמיה דרבנן דאין זורעין בימות החמה

משום דזה וזה גורם אסור הוא דאין סברא לחלק בזה וזה גורם בין אם הן מענין אחד לבין שני ענין ם דמאי שנא וכ"כ רבינו נסים ז"ל וע"ק כיון דאגוז וקרקע לאו זה וזה גורם הוא מ"ט דרבנן דשרי בדיעבד ודוחק לומר דפליגי בהכי אי גידולי אגוז של ערלה כגידולי טבל דמאי לאו.

ולשון ראשון שפירש"י י"ל דהבריך והרכיב היינו ייחור של ערלה באילן וקן ואשמעינן דפינותיהן מותרין מיד קשה קצת דרישא לא איירי מידי בהכי ולשון מודה ר' יוסי משמע דאיירי ביה ועוד דרבנן דפליגי וס"ל דנוטעין אגוז של ערלה משמע דטעמייהו משום דאית להו זה וזה גורם מותר א"כ לדידהו נמי תיקשי וסברי רבנן דזה וזה גורם אסור והתניא וכו' על כן נראה דליכא מאן דפליג אדר' יוסי בהך מלתא וליכא שום רבנן דפליגי עליה אע"ג דנקט ר' יוסי אומר ולא אמר ר' יוסי אורחא דש"ס הוא דלא מדקדק בהכי אע"ג דליכא מאן דפליג ומתני' היא בסוף פ"ק דערלה ר' יוסי אומר נוטעין ייחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה שהוא פרי ואין מרכיבין כפניות של ערלה וליכא מאן דפליג עליה התם ופירש"י ז"ל שם ואין מרכיבין בכפניות של ערלה ייחור שיש בו כפניות של ערלה והן תמרים בעודן סמדר אין מרכיבין אותו ייחור בזקנה דלמא אתי למיכל כפניות שבו וכפניות פרי הוא והשת' הא דאמר רב רודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב מותר אם נטע ואין נוטעין אגוז של ערלה קאי ואם הבריך והרכיב אין מרכיבין בכפניות של ערלה קאי ואשמעינן דוקא לכתחילה אסורין לעשות כן אבל בדיעבד מותרין משום דזה וזה גורם נינהו אגוז דאיסור עם קרקע דהיתר וכפניות דאיסור באילן זקן וקרקע דהיתר וכפניות אע"ג דפירי נינהו לר' יוסי ואסורים לכתחילה מ מ לאו פירי גמור הן ולכי גדלי ומתבשלין באילן דהיתר זה וזה גורם הוא ומותרין וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מנטע רבעי שכתב שם נוטעין ייחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה כפני שהוא פרי ופירות ערלה אסורין בהנאה ואם עבר ונטע אגוז של ערלה הרי הצומח מותר בשאר האילנות וכן אין מרכיבין כפניות של ערלה בדקלים מפני שהן כפרי עבר והרכיב מותר שכל דבר שיש לו שני גורמין אחד אסור ואחד מותר הרי זה הנגרם משניהם מותר לפיכך הצומח מפירות ערלה מותר שהרי גרם לצומח הפרי האסור והארץ המותרת ע"כ משמע דס"ל דמודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב אאגוז ואכפניות קאי כדפי' וכן משמע בירושלמי דפ"ק דערלה.

ונראה דלהכי דקדק הרמב"ם ז"ל דגבי אגוז כתב מפני שהוא פרי וגבי כפניות כתב מפני שהן כפרי משום דכפניות לאו פרי גמור הן דאי הוו פרי גמור תו לא הוו מתכשרי לכי גדלי באילן דהיתר ועוד נר, דאפי' אי הוו כפניות פרי גמור אכתי משתרי לכי גדלו ומתבשלי באילן דהיתר דכיון דהתמרים נעשין גדולין ונגמרינן ע"י כפניות האיסור ואילן דהיתר זה וזה גורם הוא ושרי והא דנקט לישנא דמו:ה ר' יוסי אע"ג דליכא מאן דפליג עליה לאו קושיא היא דהכי אשכחן בכמה דוכתי דבסוף פ' אותו ואת בנו תנן ומודה ר' יהודה במוכר את האם לחתן ואת הבת לכלה שצריך להודיע אע"ג דליכא התם מאן דפליג עליה כמ"ש התוס' שם וא"ת דמשמע הכא דאין ר' יוסי מתיר בזה וזה גורם אלא בדיעבד אבל לכתחילה לא ולקמן משמע דמתיר אפי' לכתחילה מדקאמר לדידי זה וזה גורם מותר פי' הלכך זורעין תחתיה אפי' בימות החמה משמע דלכתחילה נמי שרי ועוד דאי לכתחילה אסור א"כ מאי פריך וסבר ר' יוסי זה וזה גורם אסור דלמא ר' יוסי דמתני'

דאמר אף לא ירקות כו' דוקא לכתחילה קאמר וי"ל דודאי לכתחילה נמי אית ליה דזה וזה גורם מותר וגבי אגוז של ערלה שאני דכיון דהאיסור בעין הוא לפנינו אי שרית ליה לנטוע לכתחילה גזרינן דלמא אתי נמי למיכל מיניה כמות שהיא ועוד דהוה ליה כמבטל איסור כתחילה: דף מט ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסליק את האיסור וכו' נראה דאביי דייק ליה הך מלתא ממתני' דעצים דמייתי בסמוך דשמעין מינה דאית ליה לר"א זה וזה גורם אסור וקתני עלה וכן היה ר' אליעזר אסור בכל אסורי' שבתורה כדאיתא בפ' כל שעה דמייתי ש"ס התם ראייה ממתני' דעצים דאית ליה לר' אליעזר זה וזה גורם אסור ופריך אימור דשמעת ליה לרבי אליעזר בעבודת כוכבים ומזלות דחמיר בשאר אסורים מי שמעת ליה ומשני הא הניא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אסור בכל איסורין שבתורה.

והא דפריך הכא וממאי דטעמא דר' אליעזר כדאביי וכו' כלומר דמהך מתני' דשאור ליכא למישמע מינה דזה וזה גורם אסור אי לאו מתני' דעצים ולא איצטריך ליה לש"ס לאתווי הכא ברייתא דוכן היה ר' אליעזר אסור בכל האיסורים שבתורה משום דלא קא מהדר ש"ס הכא אלא לאשכוחי רבי אליעזר דאית ליה מיהו בעבודת כוכבים ומזלות זה וזה גורם אסור.

וכתבו התוספות וא"ת היכי מייתי מדרבנן דזה וזה גורם מותר דלמא שני להו בין עבודת כוכבים ומזלות לשאר איסורין ולא ידענ' מאי קושיא דהא בסמוך פריך לה דקאמר אלא רבנן דשאור אימור דשמעת לה לרבנן וכו' ומעיקרא עדיפא פריך ממאי דטעמא דר' אליעזר כדאביי כו' דהך קושיא אלימתא הוא דאיכא למימר דרבי אית ליה זה וזה גורם מותר לגמרי אבל קושיא דבסמוך לא אלימא כולי האי כיון דאשכחן רבנן דאית להו מיהא דזה וזה גורם מותר: לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור הרמב"ן ז"ל כתב דהיינו מדקתני לעיל אמרו לו אף היא נעשה זבל וכו' וכבר כתבתי דלא שייך לפ' כן ועוד דא"כ לישני נמי איפכא הא דקתני שדה תבור ר' יוסי והא דקתני שדה הזרע רבנן ולעיל דקתני אמרו לו אף היא נעשה זבל רבנן לדבריו דר' יוסי קאמרו ליה לדידן זה וזה גורם מותר לדידך דאמרת גבי נבייה זה וזה גורם אסור אודי לן מיהת דאף היא נעשה זבל ושמא ניחא ליה ספי לשנויי דלא שני ליה לר' יוסי בין עכו"ם לשאר איסורין: רבי ישמעאל פרק רביעי מצא בראשו מעות וכו' פירש"י ז"ל בראשו של מרקוליס ובש"ס גבי הא דקאמר כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור כתב כיון דכעין פנים נינהו הוה תקרובת.

ותימא אי מתני' במרקוליס איירי אמאי נקט מצא בראשו וכי ראשו אית ליה והלא ג' אבנים הוא מיהו י"ל דבראשו היינו למעלה בגבהו כמו סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה אבל תימה דבסמוך מוקי לה בכיס קשור ותלוי לו בצוארו וכי צואר אית ליה למרקוליס. ועוד קשה דבש"ס מפרש טעמא דמותרין לפי שמצאן דרך בזיון ואי במרקוליס איירי כי מצאן דרך בזיון מאי הוה הא כל עבודתו דרך בזיון דמהאי טעמא אמרי' בסמוך דאפי' חוץ כפנים דמי.

וע"ק דקאמר בסמוך כל שהו לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור אי מים ומלח כעין פנים נינהו א"כ מאי קמ"ל דאסורין מתני' היא דקתני וכל דבר שכיוצא בו קרב על

גבי המזבח אסור וליכא למימר דאשמעינן דאינו אסור אא"כ הוא לפניו מן הקלקלין דאין הלשון משמע כן מדנקט אפי' מים ומלח אסור.

ועוד תימא דקאמר בסמוך אין קלקלין לא לפעור ולא למרקוליס ופריך למאי אילימא דאפי' פנים כחוץ דמי וכו' ואי מתני' במרקוליס איירי אם כן היאך ס"ד למימר דאפי' פנים כחוץ דמי ומותר והא מתני' בהדיא קתני דאסור מדקתני וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור ומים ומלח נמי בכלל דברי' הנקרבים על גבי המזבח נינהו לפירש"י ז"ל.

ע"כ נראה דמתני' לא אמרקוליס קאי אלא אשאר עכו"ם דעלמא וגרסי' מצא בראשו מעות ואי נמי גרסינן בראשו י"ל דקאי אאליל שעובדין אותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה וכיון דמצאן דרך בזיון לכך הרי אלו מותרין כדמפרש טעמא דלא אסרה תורה אלא דרך נוי אבל פרכילי ענבים ועטרות של שבליים שהיו מביאין מהן ביכורים לפני' כמ"ש רבינו נסים ז"ל ויינות ושמני' וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסורין אפי' מצאן בראשו דרך בזיון דכיון דכעין פנים נינהו בודאי לשם תקרובת העמידום שם וכבר הקריבו קצת מהן ואלו שיריים נינהו וכ"כ הרמב"ם והרא"ש ז"ל דסיפא דפרכילי ענבים וכו' אמצא בראשו דרישא קאי וכן איתא נמי בתוספת.

וקח' ר"א ב"ה כ"ש לפניו מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור פי' אפי' מים שהן פחות שבמשקין ומלח שהוא פחות שבמאכלים וגם אין מקריבין אותן לפניו שאין דרך להקריבן כמות שהן לבדן דמלח ודאי אין מקריבין אותו כמות שהוא ומים נמי אין מנסין אותו בלא יין כדאיתא בפרק החליל שני ספלים של כסף היו שם אחד של מים ואחד של יין אפי"ה אסורין דכל שנמצא לפניו מן הקלקלין דאי לא הכניסוהו שם אלא לשם תקרובת ואפי' נמצאים דרך בזיון ומתני' דקתני דברים הנקרבים לפניו דוקא כשנמצאים חוץ לקלקלין איירי דכל דברים שהן כעין פנים אפי' נמצאים חוץ לקלקלין ודרך בזיון ודאי תקרובת עכו"ם נינהו ואף על גב דסיפא איירי נמי כשמצאן בראשו דומיא דרישא כדפירשתי י"ל דקלקלין לאו היינו קלעים כדפי' רש"י ז"ל אלא מקום עבודה שמקריבין שם כמו שכתב הרמב"ם ז"ל אבל חוץ לקלקלין דבר של נוי אסור דנפקא לן מאשר עמהם שאינו של נוי סותר כל שאינו כעין פנים.

וקאמר ר' יוסי בר חנינא נקטינן אין קלקלין לפעור כו' ופריך למאי אילימא דאפי' פנים כחוץ דתי ושרי השתא פעורי מפערין וכו' אבל מתני' לא קשיא חדא דלאו כמרקוליס איירי ועוד דמתני' בדברים שהן כעין פנים איירי ומשני דלא דאפי' חוץ כפנים דמי ואם ר' דמידי הוא טעמא דחוץ לקלקלין שרי בדברים שאינן של פנים לפי שבזיון ה' א בעיניהם להעמיד מידי דתקרובת חוץ לקלקלין ואמרי' ודאי לאו תקרובת הוא ופעור ומרקוליס כיון דעבודתן דרך בזיון לא איכפת להו בהכי הלכך אפי' חוץ כפנים דמי ואסור.

וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים ומזלות שכתב שם המוצא כסות וכלים ומעות בראש עבודת כוכבים ומזלות אם מצאן דרך בזיון וכו' מצא בראשו דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח ה"ז אסור בד"א בזמן שמצאן חוץ למקום

עבודתו אבל אם מצאו בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור אפ"י מים ומלח.

ופעור ומרקוליס כל הנמצא עמהן בין בפנים כין בחוץ אסור בהנא' משמע כדפירשתי והא דקאמר לעיל מניין לשוחט בהמה למרקוליס שהוא חייב שנאמר ולא יזבחו כו' משמע דוקא שוחט בהמה שהיא עבודת פנים אבל מקריב מים ומלח למרקוליס לא יש לומר דודאי גברא לא מחייב מיתה בעובד שלא כדרכה אלא א"כ עובדה כעין פנים אבל לענין תקרובת לאוסרו בהנאה כל היכא דחזינן שהעמידוהו שם לשם תקרובת דהיינו לפנים מן הקלקלין בשאר עכו"ם ובפעור ומרקוליס דלא חיישי לבזיון אפ"י חוץ לקלקלין נמי אע"ג שחין דרכן בכך כיון שעומד שם נאסר דמסתמא נעשה תקרובת כדאמר השתא פעורי מפערין קמיה וכו' ומ"ש התו' דלפנים מן הקלקלין מקריבין כל דבר אפ"י אינו של נוי וחוץ קלקלין אין מקריבין אלא דבר של נוי לכאורה נראה דאדרבא איפכא מסתברא: מניין לעבודת כוכבים ומזלות של ישראל שטעונה גניזה כתבו התוס' פירוש ביעור כמו עגל ששחקהו וזרוהו ולא משמע כן מדנקט לישנא דגניזה ולא קאמר מניין שטעונה שריפה או מניין שצריכה לאבדה כדכתיב אבד תאבדון פסילי אלהיהם תשרפון ועוד דקרא דושם בסתר לא משמע שרפה ואבדה אלא גניזה ואידך נמי דיליף ממזבח משמע גניזה ככלי שרת שגגזום ולעיל נמי נקט ש"ס השתא גניזה בעי.

ובעגל נמי בגניזה בעלמא הוי סגי ליה אלא בשביל כבודן של ישראל שחקהו וזרוהו או כדי לבודקן כסוטות כמ"ש התו'. וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות עבודת כוכבים ומזלות שכתב שם כיצד מאבד עבודת כוכבים ומזלות כו' שוחק וזורה לרוח או שורף ומפיל לים המלח וגבי עבודת כוכבים ומזלות של ישראל כתב עבודת כוכבים ומזלות של ישראל אינה בטלה לעולם אלא אסורה בהנאה לעולם וטעונה גניזה משמע דלא בעי לשוחקה ולשורפה אלא בגניזה סגי לה.

אבל קשה קצת יעקב אבינו ששמר כל התורה כולה כמ"ש עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי א"כ כשנתנו לו בני ביתו את אלהי הנכר שהיה להם משלל שכם אמאי גנזם דכתיב ויטמן אותם תחת האלה אשר עם שכם הוה ליה לאבדם ולשורפם כיון דדינם בשרפה ולא בגניזה ונהי שכבר קנאום בני ביתו והוה להו כעבודת כוכבים ומזלות של ישראל מ"מ לא פקע מנייהו דין עכו"ם של עבודת כוכבים ומזלות דבשרפה והרמב"ם ז"ל בפרשת וישלח כתב דיעקב צוה לבטל תחילה עבודת כוכבים ומזלות דשכם דעכו"ם מבטל עבודת כוכבים ומזלות בעל כרחו ולא הטמין אותן מן הדין אלא משום חומרא בעלמא לטהר את ביתו טהרה יתירה.

והטור בסי' קמ"ו ובש"ע שם כתבו סתמא כיצד מבער עבודת כוכבי' ומזלות שוחק וזורה לרוח כו' משמע דס"ל דאין חל ק בין עבודת כוכבים ומזלות דעובדי כוכבים ומזלות לשל ישראל ולא משמע כן כדפירשתי: ובמקום ת"ח כאלו נטעו אצל המזבח משמע דת"ח דומין למזבח וכן איתא בפרק בא לו אמר ר' ברכיה הרוצה שינסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של ת"ח יין שנאמר אליכם אישים אקרא.

ונראה דלהכי נקט לישנא דימלא גרונו יין ולא קאמר ישקה ת"ח לפי שהיין שהיו מנסכין על גב המזבח היו נותנין בתוך הספל שהיה ע"ג המזבח והיה בו נקב כמין חוטמין

כדאיתא סוף פ' לולב וערבה ואותו הנקב עשוי כגרון של אדם ומשם יורד לשיתין וקאמר ריש לקיש התם בזמן שמנסכין פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר שחר לה' ופי' רש"י ז"ל שפוקקין את הנקב שהנסכים יורדין בו לשיתין שיראה היין עליו כגרון מלא ושבע ואיתא נמי התם ש"מ כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע לכך נקט ימלא גרונו של ת"ח יין פי' תחת גרונו של מזבח והוה ליה כמנסך יין ע"ג המזבח כיון דת"ח כדמזבח דמו: ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבדתי וא"ת מנא ליה לרבי דמשמעות הכתוב כך הוא דלמא הכנו דאטבלננהו וכו' כדקא ס"ד דר' יוסי בן שאול וי"ל דברי שא דקרא כתיב ויאמרו טהרנו את כל בית ה' ואת מזבח העולה ואת כל כליו ואת שלחן המערכה ואת כל כליו וא"כ ה"נ ה"ל למיכתב ואת כל הכלים אשר הזניח וגו' טהרנו או הקדשנו מדכתב הכנו והקדשנו משמע דה"ק הכנו שגנזנום והקדשנו אחרים תחתיהם: דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש מכדי ירושה היא להם וכו' וא"ת והא כתיב נמי פסילי אלהיהם תשרפון באש אע"ג דלאו מחוברין נינהו ועבודת כוכבים ומזלות של עובד כוכבים ומזלות יש לה ביטול ואפ"ה צוה הכתוב לשורפן וי"ל משום דהוה להו אלהי כסף וזהב והיו ישראל חוטפין אותן במלחמה וקנאן בהגבהה והוה להו עבודת כוכבים ומזלות של ישראל אבל באשירה לא שייך למימר הכי אי נמי שאני התם דבהדיא פירש הכתוב בסיפא דקרא שעל ידי ביטול הן מותרין דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ודרשינן לעיל פסלו לאלוה לא תחמוד פסלו מאלוה ולקחת לך אבל גבי אשורה כתיב סתמא ואשריהם תשרפון באש משמע דאין להן ביטול כלל.

וא"ת היאך קאמר ואי משום הנך דמעיקרא בביטול בעלמא סגי להו והא בתר הכי כי נתן הקב"ה את הארץ לאברהם ולזרעו קנאום והוה להו עבודת כוכבים ומזלות דישאל וי"ל דאע"ג דקי"ל חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו מ"מ איסור' לא ניח' ליה דליקני מדפלחי ישראל לע"ג גלו אדעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים ומזלות וכי אתו עובדי כוכבים ומזלות שליחותא דיזוהו עביד נראה דהיינו הא דאיתא באגדת חלק וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם א"ר חנינא לאחר עשרים וארבע דורות נגבה פסוק זה שנאמר ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבה דת העיר ואיש כלי משחיתו בידו לכאורה קשה למה זה גבה הקב"ה חובו של מעשה העגל בשעת חורבן ירושלי' וארץ ישראל ונרא' לפי שא"י קדושה היא וטהור' אשר ה' דורש אותה ולכך אינה סובלת עליה טומאה עבודת כוכבים ומזלות ועובדיה ומקיאיה אותן ובשעה שחטאו ישראל בעגל וגלי אדעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים ומזלות ואיוו לאלוהות הרבה אז הוסיפו ישראל טומאה בא"י שעל ידי כן נאסרו כל האשרות שבארץ ישראל ונעשו עבודת כוכבים ומזלות אבל קודם מעשה העגל אע"ג דנעבדו מ"מ כיון דלאו דיזוהו הוו ולא נאסרו לאו עובדי כוכבים ומזלות מיקרי כמ"ש התוספות בפרק כל האלילים גבי העובדי כוכבים ומזלות העובדים את ההרים.

וכיון דישאל סימא את א"י במעשה העגל לכך עלה על דעתו של הקדוש ברוך הוא שלא יביאם שם שהרי לבסוף לא גלו משם אלא בשביל שעבדו שם עבודת כוכבים ומזלות כל שכן שלא היו ראויים להביאן לשם לולי תפילתו של משה שאמר ואם אין מחני נא מספרך אז השיב לו יתברך ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך וביום

פקדי ופקדתי עליהם חטאתם פירוש ביום החורבן בשעה שאפקוד עליהם טומאת הארץ שטימאה שם בעבודת כוכבים ומזלות ופקדתי עליהם גם סומאה הראשונה שטימאה במעשה העגל ולכך לאחר עשרים וארבע דורות ממעשה העגל צירף הקב"ה ופקד פון אבות על בנים כיון שאחזו מעשיהן בידיהן וגזר על האר' להקיא אותן כדרכה שאינה סובלת טומא' עכו"ם ולהכי צוה הכתוב לאבד את כל המקומו' אשר עבדו עם העכו"ם.

ונראה דלהכי כתיב ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך ולא כתיב אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם וגו' כדאמר בתר הכי לפי שקודם שנגפם עדיין היה לו ית' לב עליהן לכך אמר סתמא אל אשר דברתי לך ולא רצה להזכיר את הארץ כלו' שאינם ראויים לכך וכ"ש שלא ר"ל אשר נשבעתי לאברהם כיון שע"י כן טמאה במעשה העגל דירושה היא להם מאבותיהם כדפי' נמצא דע"י השבועה אדרבא אינם ראויים לכך אבל אחר שנגפם כמ"ש ויגוף ה' את העם וגו' כתיב מיד אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם וגו' כי אז נסתלק חרון אפו ית' מהן: מפני שמעמידן אותן בשעה שהשלטונים עוברין לפי מה שפירש"י ז"ל קשה דמפרש בגמרא דשלטונים מניחין דרך זו והולכין בדרך אחרת למה זה הם מניחים דרך זו כיון שהוא מוכן ומזומן לצרכן ועוד דא"כ עיקר הטעם חסר ממתני' דקתני מפני שמעמידן אותה בשעה וכו' דאין בזה טעם כלל ועוד אמאי נקט בימוסיאות לשון רבים הוה ליה למיתני בימוס של שלטון הרי זה מותר וכו' כדקתני בכולה פירקא לשון יחיד והרמב"ם ז"ל מפרש שכל שלטון כשמעמידן אותו הוא מעמיד בימוס לעצמו להקריב עליו ומניח בימוסיאות של שלטונים הראשונים שעבדו וכיון שהוא מניח את הראשונים נתבטלו והיינו דקתני מפני שמעמידן אותן בשעה שהשלטונים עוברין פירוש בשעה שהשלטון מת או מעבירין אותו אז מעמידן בימוס חדש והרא"ש ז"ל גריס בשעה שהשלטונים עומדין ולפי זה ניהא ספי ומפרש בגמ' דה"ק מפני שמעמידן אותה בשעה שהשלטונים עוברין דכיון דמעמידן בימוס חדש לכל שלטון מסתמ' לכך מעמידן לו בימוס חדש לפי שמניח דרך בימוס זו והולך לו להקריב דרך בימוס אחרת שמתוקן לו נמצא שכל הראשונים בטלים: דף גר מתקיף לה רבי זירא אונס רחמנא פטריה תימה נהי דפטור ממיתה בדיעבד מ"מ לכתחילה הוא חייב למסור עצמו וא"כ למה לא יאסור מטעם נעבד דהא פרהסיא דבסמוך לרבא קרי ליה נעבד מהאי טעמא כמ"ש התוס'.

ומ"ש התוספות בשם ר"י ז"ל דר' זירא ורבא לא פליגי בהא דלכתחילה חייב למסור עצמו ורבי זירא מדיעבד פריך וכו' לכאורה נראה דוחק ועוד תימא לכאורה דלמה ליה לרבא לאתויי כל הנך קראי ולא קאמר דמ"מ כיון דחייב למסור עצמו עבודת כוכבים ומזלות קרינא ביה ונהי דבעי לאתויי קרא דוחי בהם וקרא דולא תחללו למידק מנייהו דיש לחלק בין צינעה לפרהסיא מ"מ קרא דלא תעבדם לא הוה לאתויי כלל.

ועוד אמאי נקט ש"ס אלא אמר רבא כיון דלא הדר ממלתא קמייתא וע"ק לכאורה דמשמע הכא דרבא אית ליה דבצינעה אין לו למסור עצמו באונס ולא שייך לומר כן כמ"ש התוספות. ונראה לפרש דהכי פריך מתקיף לה רבי זירא אונס רחמנא פטריה אע"ג דשוגג נמי רחמנא פטריה שאני התם דכיון דקבלה עליה האליל לאלוה נעבד הוא וכיון דאומר מותר הוא לכך הוא פטור אבל אונס דרחמנא פטריה ממיתה משום דלבו

לשמים הוא ולא קבלה עליה לאלוה א"כ לאו נעבד הוא ואע"ג דלכתחילה חייב למסור עצמו כדאיתא בפ' בן סורר ומורה נמנו וגמרו בעליית בית נתזא בלוד כל עבירות שבתורה וכו' חוץ מעבודת כוכבים ומזלות וג"פ וש"ד היינו דמצות עשה הוא כדיליף להו התם עבודת כוכבים ומזלות מדכתיב ובכל נפשך ורוצח סברא הוא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו' ונערה מאורסה ילפינן לה בהיקש כדאיתא התם אבל אזהרה ומיתה ליכא וכיון דליכא אזהרה ומיתה ע"כ כיון דלא קבלה לאלוה לאו נעבד הוא.

ומשני רבא דמשכחת לה אזהרה ומיתה אפ"י באונס היכא דאנסוהו בפרהסיא דהיינו לפני עשרה מישראל וילפינן לה משום דהכל היו בכלל לא תעבדם בין רצון בין אונס בין לאזהרה בין למיתה כשפרט לך הכתוב וחי בהם יצא אונס והדר כתב רחמנא ולא תחללו דאפ"י באונס והא כיצד הא בצנעה והא בפרהסיא וכיון דבפרהסיא חייב מיתה ע"כ כיון דחילל את השם בפרהסיא הוה ליה עובד עבודת כוכבים ומזלות והכא נמי בפרהסיא איירי וכיון דחייב מיתה הוה ליה נעבד ואע"ג דאין לבו לעבדה כיון דחילל את השם בכך וחייב מיתה ואונס דצינעה מאזהרה ומיתה יצא אבל עשה דבכל נפשך ודאי איכא וכמ"ש התו' בשם הר"מ מקוצי.

ושמא לכך נקט לישנא דאלא אמר רבא דהדר ביה ממאי דס"ד דרבי זירא דלא משכחת לה מיתה באונס וקצת היה נראה דגם התוספות בשם ר"י נתכוונו למה שפ"י מדכתבו ורבי זירא הכי פריך וכו' אע"ג שיש לו למסור עצמו וכו' ולא כתבו אע"ג שחייב למסור עצמו כמ"ש בתר הכי בשינויא דרבא דהואיל ובפרהסיא חייב למסור עצמו עכו"ם קרינא ביה משמע דר' זירא הוה סבר דחייב גמור ליכא אלא דיש לו למסור עצמו לקיים מצות עשה אבל רבא אית ליה דבפרהסיא חייב אסור עצמו חיוב גמור כיון דאיכא אזהרה ומיתה ובסוף הדיבור נמי כתבו התוס' דפס' השאלתות קיים שיש לאדם למסור עצמו למיתה וכו' ולא כתבו שחייב למסור עצמו משמע קצת כדפירשתי אבל בתוס' ריש פרק הבא על יבמתו לא משמע כן שכתבו שם דלרבא חשיב שפיר נעבד באונס אע"ג דפטור ממיתה כיון דחייב למסור עצמו.

מיהו נראה דוחק לומר דעכו"ם אפ"י באונס חייב מיתה כשהוא בפרהסיא וגם הרמב"ם ז"ל בפרק חמישי מהלכות יסודי התורה כ' דבכה"ג לאו בר מיתה הוא ומייתי ראייה מדכתיב במולך ונתתי אני את פני באיש ההוא מפי השמועה למדו ההוא לא אנוס ולא שוגג וכו' והרמ"ך הקשה עליו כמ"ש בכ"מ שם: אילימא מכהנים הוה מצי למימר דשאני התם דלא נאסר כהנים אלא לגבוה ואכתי מנא ליה לרב הונא דאפ"י להדיוט נאסרה מיהו תימא דמסיק דיליף לה מכלים דאחזו ופירש"י ז"ל מדקתני גנזום ולא אמרי' ליפרקו וליפקו לחולין ולישתרו אפילו להדיוט והא לא שייך למימר הכי דלעיל מסיק דכיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוטא וא"כ אכתי מנא ליה לרב הונא דאפ"י להדיוט אסורה ועוד דלכאורה נראה דכלים כיון דקדושת הגוף נינהו אין יוצאין לחולין פ"י פריקה ואי משום דכתיב ובאו בה פריצים וחללוהו ההוא בפריצי עובדי כוכבים ומזלות איירי ולא בפריצי ישראל.

והתוספות כתבו דאף על גב דרב הונא להדיוט איירי ונעבד שלו אסור מיירי לגבוה מכל מקום מייתי ראייה דכי היכי דמעשה בגופו כגון שחיטה מהני לאוסרה להדיוט הה"נ

דמעשיו ידידה מהני לאוסרה לגבוה ולפי זה נראה דשפיר יליף מכלים דאחוז שלא עשו מעשה בגופן אלא שהיה משתמש בהו לעבודת כוכבים ומזלות ונאסרו לגבוה כיון דגנוזום לכך ס"ל לרב הונא דכי עשה מעשה בגופו ממש כגון שחיטה נאסרה אפי' להדיוט: שאלו פילוסופים את הזקנים בארם וכו' לא שאלום על עצבי עובדי כוכבים ומזלות עץ ואבן כסף וזהב אשר פה להם ולא ידברו וגו' דלא שייך למימר שיבטלן וכי יעשה הקדוש ברוך הוא נסים ונפלאות בכל יום להרקיב ולהתיך את העבודת כוכבים ומזלות כדרך שעשה בהן שפטים כשהוציא את ישראל ממצרי' הא ודאי ליתא אלא על אותן עבודת כוכבים ומזלות אשר היו בימים קדמונים אשר נעשו על פי כשפים ומעוננים ומנחשים והשפעות והיו מדברים ושואלין בהן כתרפים דלבן ופסל למיכה וכיוצא בהן וידוע שכל עושה אלה מושכין כוחות הטומאות ממקום טומאה על פי טבע הבריאה אשר נתן ה' כח לכל הנבראים כפי עבודתם ולכך שאלום כיון שהוא יתברך אין רצונו בעבודת כוכבים ומזלות לפה אינו מבטל אותן הכוחות שלא יעשו פעולתן.

ואמרו להן הרי הן עובדין לחמה ולבנה כו' שגם מן החמה ולבנה כל צבא השמים הן מושכין כוחות על אותן עבודת כוכבים ומזלות ואי א אפשר לבטל אותן הכוחות כיון שהן צורך העולם והיינו מה שאמרו הרי שגזל סאה של חטים וזרעה דין הוא שלא תצמח פ' בדין היה שיבטל הקב"ה כח הצמיחה שנתן לארץ בשעת הבריאה אלא עולם כמנהגו היא נוהג.

וכן משמע בכולה סוגיא דהך שמעתא דאיירי בהנך עבידת כוכבים ומזלות שהיו פושין פעולית ע"י כשפים כההיא דאזלי כי מתברי וכו' כההיא דאייתי וכו' דף נה כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגבור בגבור וכו' במדרש רבה פר' כי תשא איתא נמי בכה"ג למה ה' יחרה אפך בעמך א"ל משה כלום גבור מתקנא אלא בגבור שכמותו ונראה דנפקא ליה דהוה א"ל הכי מדקאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה דלכאורה קשה אמאי קאמר אשר הוצאת בכח גדול וביד חזקה אדרבא כ"ש שיחרה אפו על כל הטובה אשר עשה להם שהוציאה בכח גדול והמה כפרו בו לכך מפרש דה"ק כיון שהוצאת אותם בכח גדול וביד חזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותך נמצא שאין לך מקום לקנאות בו דאין גבור מתקנא וכו' ועל יד פלוני ועל סם פלוני נראה דהיינו הא דאיתא בפ' במה אשה דאין יוצאין בקמיעה בשבת אלא א"כ אתמחי גברא או אתמחי קמיע דכיון דאתמחי גברא מסתמא האי גברא מוכן הוא להתרפאות על ידו כדאמר הכא ועל יד פלוני לכך הויה ליה כתכשיט ומותר לצאת בו וכן כי אתמחי קמיע מסתמא האי קמיע מוכן הוא להתרפאות על ידו כדאמר הכא ועל יד סם פלוני ולכך הויה ליה תכשיט ומותר לצאת בו: דורכין עם העכו"ם בגת פירש"י ז"ל ומשום גרס טומאה ליכא דמשעה שדרך בהן העכו"ם מעט נטמאו משמע דדורכין עמו דוקא בסוף דריכה קאמר וכ"כ התוס' מיהו מדקתני סתמא משמע דאפי' בתחילת דריכה נמי דורכין עמו לכך נראה דאפי' בתחילת דריכה קאמר דמותר מטעם שנטמא הכל בגת טמאה אי נמי משום שכבר נטמאו בשעת בצירה דקיימא לן הבוצר לגת הוכשר ועכו"ם טמא הוא וסימא אותן כשבצרון ומה שהקשו התו' דא"כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי לא דורכין עמו לאו קושיא היא דכל מלאכות שעושין בענבים עד שנגמר היין כחז מלאכה חשיבי נמצא דבצירה ודריכה חד מלאכה נינהו

דדריכה סוף בצירה היא הלכך אין דורכין עמו דהוה ליה מסייע לעוברי עבירה באותה מלאכה עצמה אבל הולכת חביות לגת מותר כיון שכבר נגמר היין הוה ליה מלאכה אחריתי וכ"כ התו' גבי נחתום דאין לשין ואין עורכין ואין אופין עמו משום דאפייה ולישה כחד מלאכה חשיבי כיון דאפייה סוף לישה היא ואין הפת נגמר אלא אחר האפייה ולכך הוה ליה מסייע ידי עוברי עבירה באותה מלאכה אבל לאחר שנגמר הפת מותר להוליך עמו את הפת לפלטר משום דזו מלאכה אחרת היא: אמר רב הונא יין כיון שהתחיל להימשך וכו' רוב הפוסקים הסכימו לפירש"י ז"ל שכיון שהתחיל להימשך בגת עצמה קאמר שהגת עשויה במדרון וכיון שנמשך מלמעלה למטה קרוי יין ולדבריהם כך פ' הסוגיא תנן לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם וכיון דבעוטה היא מסתמא נמשך היין בתוכה וקתני דלוקחין מן העכו"ם ומשני בגת פקוקה ומלאה ולא נמשך היין בתוכה ולא זו ממקומה כלל תא שמע ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור אא"ב ליתא לרב הונא ניחא דאתי לאשמעי' שאפי' נגע עכו"ם בקילוח המושך מן הגת אינו נאסר כמ"ש התוס' לעיל אא"א איתא לדרב הונא הא כבר נעשה יין בגת גופה משעה שהתחיל להימשך ומשני דה"נ בגת פקוקה ומלאה איירי דלא נמשך בה היין כלל ואשמעי' שאם נסלו הפקק והתחיל היין לקלח קצת מלמטה מיהו עדיין לא התחיל היין להמשך בגת ונגע העכו"ם בקלוח היוצא קודם שירד לבור אינו נאסר ורש"י ז"ל פ' דאשמעי' דבגת מלאה אין בה משיכה עד שיפול פקק שלפניה וכו' וקשה דהא מרישא שמעי' לה מדקתני לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם ולספרים דגרסי שאינו פושה יי"נ אתי שפיר ת"ש ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר וכיון דכבר ירד היין לבור אע"ג דהיתה הגת פקוקה ומלאה אי אפשר שלא נמשך עתה היין בגת גופא וקתני דהשאר מותר בנגיעת העכו"ם ומשני כאן במשנה ראשונה וכו' וי"מ דה"ק יין כיון שהתחיל להמשך פירוש לקלח קצת מחוץ לגת עושה יין נסך דאפי' מה שבתוך הגת הוה יין ואסור במגע עכו"ם ולדבריהם כך פ' הסוגיא תנן לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם וכיון דהנח פתוחה מלמטה שהיין יוצא משם ויורד לבור נמצא דבשפת בעיטה מסתמא כבר יצא ממנה יין וקתני דלוקחין מן העכו"ם ומשני בגת פקוקה שלא יצא ממנה יין כלל ולא גרסי' ומלאה כמ"ש התו' ח"ש ואינו עושה יין נסך עד שיורד לבור קס"ד בגת פתוחה איירי ומסתמא כבר ירד ממנה יין אל הבור ואשמעי' שאם נגע עכו"ם אח"כ בקלוח היוצא ממנה קודם שירד לבור אינו נאסר אע"ג שכבר ירד ממנה יין הבור אלמא ליתא לדרב הונא דאין היין שבגת קרוי יין בשביל היין שירד ממנה אל הבור ומשני ה"נ בגת פקוקה ומלאה איירי ולא ירד ממנה עדיין שום יין אל הבור ואשמעי' שאם נטלו הפקק והתחיל לירד ונגע עכו"ם בקלוח ועדיין אין שום יין בבור אינו נאסר ת"ש יורד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר אלמא ליתא לדרב הונא ומשני כאן במשנה אחרונה כו': דף נו לימא תלתא תנאי נינהו כתבו התוס' תימה אמאי לא קא משני מתני' עד שירד לבור ויקפה כדמתרץ מתני' קמייטא נראה דלאו קושיא היא דנהי דניחא ספי לאוקמי בתרי תנאי מ"מ כי אמרינן נמי דחלתא תנאי נינהו ליכא אלא דוחק קצת אבל להגיה את המשנה ולמימר דעד שירד ויקפה קאמר דוחק גדול הוא דהא עד שירד סתמא קתני וניחא ספי למימר דתלתא תנאי נינהו ממאי דנימא דעד שירד היינו עד שירד ויקפה וברייטא שאני דאי אפשר לפרושי בגוונא אחריתי וע"כ צריך להגיה כי היכי דלא תיקשי דר"ע אדר"ע ודרבנן אדרבנן: הכא נמי

שפחסתו בורו וא"ת א"כ מאי קמ"ל רב הונא שאם החזיר גרנותני לבור דאסור פשיטא דיין גמור הוא וכיון דספח בשולי הגרנותני והחזירה לגת ודאי אסור וי"ל דאחי לאשמעינן דנאסר במשהו משום דהוה ליה מין במינו כאביי אע"ג דמה שבגת לאו יין הוא שהרי אינו נאסר בנגיעת עכו"ם אפ"ה מין במינו מיהא הוי דאפילו חמרא חדתא בעינבי מין במינו הוא לאביי: דף נו דאי משכחנא חנא דאסר כרבי נתן כתבו התוס' תימה הא איכא תנא דמתניתין דקתני מדדו וכו' וי"ל דמתניתין הוא הדין וכו' ועוד יין נראה דמתניתין איכא למימר דהוא הדין דביד שרי בהנאה והא דקתני מדדו בקנה משום דמעשה כך היה דבהדיא קתני סיפא דמתני' בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכר: קתני מיהת גדולים אין קטנים לא אע"ג דמגדולים לא פריך מידי אלא מקטנים לחודא איצטריך למימר גדולים אין דלא תימא טעמא דקטנים לא משום דמלו שאני לכך קאמר דמילה לחודא ע"כ לא מהניא בלא סבילה דאי לא הכי גדולים אמאי עושין יין נסך כיון דמלו: תרגמא אבני השפחות כתבו התוס' וא"ת ואמאי לא נקיט תרגמא ארוקן ומדרסן ונקט מל ולא טבל דוקא אבל מל וטבל לא ולא קאי מידי איין נסך וי"ל דניחא ליה לשנוייא כשיטה ראשונה וכן כתבו בסמוך גבי הא דמשני הא קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות ודבריהם נראים דחוקים דהא בשיטה ראשונה רב הוא דשקיל וטרי הכי בהדי רב שימי בר חייא ובהך שיטה רב נחמן הוא דשקיל וטרי בהדי רבא ומה ענין זה לזה לכך נראה דהקושיא מעיקרא ליתא דלא מצי לשנויי תרגמא ארוקן ומדרסן ומל ולא סבל לא קאי איין נסך כלל דהא סיפא יינן קתני דהיינו יין שלהם א"כ ע"כ אעבדים ובני השפחות דאיירי בהורישא קאי ואי בדלא מלו ולא טבלו א"כ עכו"ם גמורים הן ואמאי נקט יינן הוה ליה למיתני יין שנגעו בו עכו"ם גדולים עושין וכו' אלא ודאי סיפא נמי בעבדים ובני השפחות שמלו ולא טבלו איירי ואשמעי' דאע"ג דמלו גדולים עושין יין נסך דמילה בלא טבילה לא מהני א"נ דיוקא אתי לאשמעי' דדוקא מלו ולא סבלו הוא דגדולים עושין יין נסך אבל מלו וטבלו לא וקשיא לדרב נחמן ומשני דיינן אבני שפחות לחודא קאי ולא אעבדים ומסיק דהא קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות וכו' ומ"ש התוס' דהוה מצי למימר כשאר וכן מה עבדים גדולים עושין יין נסך אף בני השפחות גדולים עושין יין נסך נראה דלא מצי לשנויי הכי דהא לאו דמיין להדדי ומאי וכן דלדידיה עבדים גדולים אפי' מלו וטבלו עושין יין נסך עד שנים עשר חדש ובני שפחות גדולים כשמלו וטבלו אין עושין יין נסך מיד דהא יינן דסיפא אבני שפחות קאי כדמשני ליה ומשמע דוקא מלו ולא טבלו הא טבלו אין עושין יין נסך מיד ולכך איצטריך למימר דדמיין להדדי לעניין קטנים אי נמי כמ"ש התוס' לעיל דמשום הכי לא איצטריך למיתני וכן: דף נח מאן דאסר שפיר אסר ומאן דשרי שפיר שרי ואע"ג דליכא נפקותא מדברי ריב"ל בסך עובדא כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי מ"מ איכא נפקותא בדוכתי אחריתי כגון היכא דברי לן דעכו"ם הוי סבר דחמרא הוא דאז היין אסור דכח עכו"ם בכוונה אסור וכן איפכא היכא דברי לן דעכו"ם הוה סבר דשיכרא הוא היין מותר דכחו שלא בכוונה מותר דאינהו לא פליגי בהכי אלא בהך עובדא פליגי בסברא אי הוה סבר עכו"ם דחמרא הוא או שיכרא הוא.

וכתבו התוס' דמה שהוצרך רש"י ז"ל לפרש דנגע היינו לאסור אף מה שבפנים שלא עירה עדיין כו' ומה שלא פי' כפשוטו דלא פליגי אלא ביין שכבר עירה אי הוי כמו

בכוונה וגזרו ביה רבנן אי לאו משום לישנא דונסכיה דנקט ש"ס משמע דעכו"ם עביד מילתא מדלא קאמר אלא ודאי חמרא הוא ואסור ותו לא מדנקט ונסכיה משמע דחיישי' דלמא נסכיה בנגיעה מיהו יותר נראה דסבירא ליה דבהרקה לחוד לא מיתסר בהנאה ועיין בדברי הרא"ש ז"ל: שמסכו עכו"ם מהו פי' והיין ביד ישראל ואין העכו"ם נוגע בו ואע"ג דקלוח המים יורדין מידו של עכו"ם לתוך היין לא הוי כמגע פ"י דבר אחר דדוקא בנוגע בו בקנה וכיוצא בו שמנדנד את היין בראש הקנה וראש השני בידו אבל בדבר לח לאו נגיפה הוא ואפי' למ"ד נצוק חבור הוא לאו משום נגיעה הוא דאסור אלא משום דהוה ליה כאלו יין של איסור מעורב ביין של היתר ע"י נצוק אבל הכא אין המים שביד עכו"ם נאסרין שיאסרו את היין בתערובתן משום לך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב מפורש בפ' קמא: דף נט כל שאינו עולה על שלחן של מלכים ללפת בו את הפת דוקא נקט ללפת בו את הפת אע"ג דעולה על שלחן של מלכים ואינו נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם דלא חשיב ולהכי אוכלין מיני מרקחת שמבשלין עכו"ם, אע"ג דעולה על שלחן מלכים ואינו נאכל כמות שהוא חי: האי עכו"ם דנסכיה לחמרא דישראל בכוונה לכאורה משמע דלכך נקט בכוונה משום דמגע עכו"ם שלא בכוונה מותר בהנאה מיהו ק"ק דא"כ הל"ל סתמא האי עכו"ם דנסכיה לחמרא דישראל אע"ג וכו' לכך נראה דלהכי נקט בכוונה לאשמעינן דלא שרי למשקל דמיה אפי' מההוא עכו"ם אלא א"כ נתכוין עכו"ם לנסכו כדי להזיקו דכיון שנתכוון להזיקו הרי זה כמי ששברו ושרפו וחייב לשלם ונמצא שנוטל ממנו דמי ההיזק ולא דמי המכירה אבל אם לא נתכוין להזיקו ולאסרו עליו לא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל מיהו רב אלפס לא גריס בכוונה אמר רב אשי מנא אמינא לה פי' מנא אמינא לה דאמרינן מיקלא קלייה ודמי הזיקו שקיל מיניה דכיון דהיזק שאינו ניכר הוא מסתבר למימר דלאו היזק הוא ופטור עכו"ם ונמצא דשקיל מיניה דמי מכירה דהא אפי' ישראל שהזיק את ישראל חבירו היזק שאינו ניכר פטור הוא מדאורייתא אלא דרבנן קנסוה שלא ילך כל אדם ויטמא טהרותיו של חבירו לכך מייתי ראייה מדקאמר דמצי למימר ליה לא כל הימנך כו' משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו דאין בידו להזיק את חבירו אלמא דמזיק הוא אע"ג דאינו ניכר ועד כאן לא פליגי רבנן אלא משום דס"ל אדם אוסר דבר שאינו שלו כדאמרי' בפ"ק דחולין מיהו כ"ע אית להו דמזיק הוא: דף ס אי איכא טופח להטפיה בעי הדחה ובעי ניגוב כתבו התו' בחנם הזכיר הדחה דכל ניגוב צריך שיתן מים תחילה אלא לפי שהיה ר"ל וכו' ודבריהם דחוקים לכ"נ דהא דקאמר אי איכא טופח להטפיה היינו בשולי הגת שכן דרך להיות שם טופח להטפיה אבל דופני הגת כבר נתייבשו דכל כלי שיש בו יין או מים כשמערין אותו הדפנות מתייבשין בשעה מועטת כי הטיפות יורדות למטה ונשאר פעמים בשוליה טופח להטפיה ולכ"ק דבעי הדחה ובעי ניגוב הדחה בעי בשביל דופני הכלי וניגוב בעי בשביל השולים שיש בהן טופח להטפיה דדפנות לא בעי ניגוב כיון דלית בהו טופח להטפיה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכ' בפ"ב מהמ"א עכו"ם הנמצא בבית הגת אם יש שם לחלוחית יין כדי לבלול הכף עד שתבלול הכף לכף שניה צריך להדיח כל בית הגת וינגב מדכתב צריך להדיח כל בית הגת ולא כתב צריך להדיח בית הגת משמע דאתי לפרש טעמא דהדחה דאע"ג דהדחה בכלל ניגוב הוא מ"מ איצטריך להזכיר הדחה בשביל שאר כל בית הגת דלא בעי ניגוב כגון בדפנות

כדפירשתי: טעמה דאין מניחו הא מניחו שרי מפורש לקמן בסמוך: כר שבזב טמא בעכו"ם עושה יין נסך לא אתי לאשמעינן אלא דזריקה בעכו"ם מותר כמו שכתבו רש"י ז"ל והתו' וכתבו התוס' דכן הלכה שאם זרק אבן או כל דבר ליין ואפי' בכוונה מותר בשתיה אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהמ"א כתב עכו"ם שנטל חבית וזרקה לבור הרי זה מותר בהנאה וצרך לומר דמפרש מתני' דזה היה מעשה והכשירו היינו שהתירו בהנאה דאי אפי' בשתייה הל"ל והתירו מיהו תימה מדנקט הרמב"ם ז"ל סתמה וזרקה לבור משמע דלאו בדאזיל מיניה איירי אלא שזרקה ממש וא"כ אמאי לא התיר אלא בזרקה בחמתו הא אפי' שלא מחמהו נמי מותר בזריקה ממש וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל מהאי טעמא וצ"ל דהרמב"ם ז"ל ס"ל דלית הלכתא כרב אשי וגם הרי"ף ז"ל השמיט מילתא דרב אשי משמע דס"ל דלית הלכתא כוותיה ובש"ע סימן קכ"ד פסק כהרמב"ם ז"ל שכתב או שנטל חבית וזרקה בחמתו לבור מותר בהנאה ואסור בשתיה ובס"ל קכ"ה העתיק לשון הטור שכתב זרק אבן או חפץ לתוך היין מותר אפי' בשתיה וכו' והיינו דעת ש"י ז"ל והתוס' וא"כ אין דבריו מכוונים דף סא והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה כו' כך היא הגירסא בכל הספרים ותימה דא"כ מאי איצטריך רב אשי למידק לעיל מלתא דשמואל מסיפא דמתני' דקאמר טעמא דדין מניחו הא מניחו שרי והא ברישא בהדיא קתני לה שאם כותב לו התקבלתי דמותר אלמא כל שאין לעכו"ם מלוה על אותו יין אע"ג שיש לו מלוה על בעליו מותר ועוד דלישנא דאבל אם ירצה לא אתי שפיר דהוה ליה למיתני ואם ירצה או בד"א כשמניחו להוציאו אבל אם ירצה כו' דהא סיפא נמי כשכתב לו התקבלתי איירי אלא שאינו מניחו להוציאו אע"ג שכתב לו כן מדלא קתני ואם לא כתב לו התקבלתי זה היה מעשה כו' לכ"נ דלא גרסי' פותר אלא הכי גרסי' והלא כותב לו התקבלתי ממך מעות אבל אם ירצה ישראל להוציאו אינו הניחו כלומר אע"ג שכתב לו התקבלתי מ"מ אינו מניחו להוציאו עד שיתן לו מעותיו זה היה מעשה וכו' וה"ג לה בהדיא בתוספתא דעכו"ם פרק שמיני דקתני התם ישראל שטיהר יינו של עכו"ם ונתנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות אבל אם ירצה ישראל אין מניחו עד שיתן את מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואמרו אין זו אלא ערמה וכן משמע מדברי הרמב"ן ז"ל בפ"ג מהמ"א שכתב עכו"ם ששכר ישראל לדרוך לו יינו בטהרה וכו' אם היה השומר דר בחצר אחרת היין אסור אע"פ שהמפתח והחותם ביד ישראל אפי' כתב העכו"ם לישראל שנתקבלו ממנו המעות למכור לו בהן יין הואיל ואין הישראל יכול להוציאו מרשות העכו"ם עד שיתן לו המעות הרי הוא של עכו"ם ואסור משמע דס"ל דלא גרסי' מותר מדפסיק וכתב הואיל ואין הישראל יכול להוציאו כו' ולפי גירסא זו לא נחית תנא דמתני' כלל לאשמעי' התירא אלא איסורא דמטהר יינו של עכו"ם ברשות עכו"ם דאפילו אם כתב לו התקבלתי נמי יינו של עכו"ם הוא כיון שבינו יכול להוציאו ואסור ולהכי איצטריך ליה לרב אשי למידק לעיל טעמא דאין מניחו הא מניחו שרי.

ולפ"ז רישא דמתני' שפיר איירי אפי' בדלא כתב ביה התקבלתי וגם אפי' אין בידו המפתח וחותרם דהכי משמע פשטא דמתני' מדקתני סתמא וטעמא דשרי משום דהבית פתוח לרה"ר לחודא הוא דמרתת עכו"ם ליגע וכי האי גונא דאמרי' בפרק אין מעמידין בין הגיתות שלו דכיון דכ"ע אפכי מירתת וכ"כ רבינו נסים בשם הראב"ד ז"ל וכן משמע

מדברי הרמב"ם בפ"ג מהמ"א שכתוב סתמא היה יין זה הטהור של עכו"ם מונח ברה"ר או בבית הפתוח לרה"ר מותר ולא כתב והוא כשהמפתח וחותם בידו כמ"ש שם לעיל מיניה וסיפא דקתני המטהר יינו של עכו"ם והלה כתב לו התקבלתי כו' נמי מסתמא איירי אפילו כשיש בידו מפתח וחותם.

מיהו כי דייקנין מינה הא מניחו שרי היינו דוקא כשיש בידו מפתח וחותם דהא אפילו בינו של ישראל מפתח וחותם בעינן כדקתני ברייתא ולא דוחק הוא דמתניתין לא איירי מידי מהיתרא אלא היא גופא אתי לאשמעינן דכל שאינו מניחו אסור בין שאין בידו מפתח בין שיש בידו מפתח אי נמי יש לחלק כמו שכתב הר"ן וע"ש ובש"ע לא הביא אלא דעת ר"ת ז"ל ונראה דהמיקל בהפסד מרובה לא הפסיד: השוכר את הפועל פרק חמישי דף דף סב מכרן וקידש בדמיהן מקודשת כתבו התו' משמע הא בגוף הערלה אסור לקדש רישא דהך מתני' קתני לה בהדיא המקדש בערלה בכלאי הכרם וכו' אינה מקודשת וכתבו התוס' שם אע"ג דשלא כדרך הנאתן שרי י"ל דאיירי דליכא שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו אי נמי כיון דהאשה סבורה שיש לה ליהנות דרך הנאתן ואינו כן לא סמכה דעתה והוי מקח טעות: קנס הוא שקנסו חכמים בחמרין וביין נס וח"ת תינח ביין נסך דעביד איסורא דרוצה בקיומו אלא בפירות שביעית מאי קעביד דקנסינהו רבנן וי"ל דאיירי דעבדי מלאכת שביעית האסורה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' שמיטה כגון שהביאו יותר מדאי וכ"כ רבינו נסים ז"ל וכתב דהכי איתא בירושלמי וא"ת א"ע אמאי קאמר לקמן פועל דלא נפיש אגריה לא קנסוה כי לא נפיש אגריה מאי הוי מ"מ קא עבד איסורא וי"ל כיון דפועל הוא ולא נפיש אגריה אקילו ביה רבנן משום כדי חייו כדאמרין בפרק כל הנשבעין דעקרוה רבנן לשבועה מב"ה ושדיוה אשכיר משום כדי חייו וכן משמע מדברי הרמב"ם שם ולפי זה מה שכתבו התוס' בסמוך חמרין דנפיש אגריהו קנסו רבנן משום דדמי טפי לסחורה לא הוצרכו לכתוב כן אלא כיון דעביד איסורא קנסו רבנן דלא שייך להקל בהו משום כדי חייו דכיון דנפיש אגריהו לית בהו משום כדי חייו: ונותנין זה לזה מתנה של חנם מלתא באפי נפשיה הוא ואשמעי' דנותן אדם לחבירו מעשר שני במתנה ולא אמרין מתנה כמכר דמי: דאגר לארביה לסתם יינן כתבו התוס' תימה מאי ראייה מייתי מארבא לפועל שאני התם דנפיש אגריה ודמי לחמרין לפי מה שכתבו התו' לעיל דטעמא דקנסו לחמרין משום דנפיש אגריהו ורוותי טפי ודמו טפי לסחורה נראה דלאו קושיא היא דלא דמיא לחמרין דשאני חמרין דכיון דנפיש אגריהו דמי לסחורה ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה אבל גבי סתם יינן לא שייך לחלק בין נפיש אגריהו לבין לא נפיש אגריהו דאי אמרין דלא קנסו רבנן היכא דלא נפיש אגריהו משום דאיסור קיל הוא כי נפיש אגריה מאי הוי אכתי הא איסור קיל הוא ובמאי דקא שקיל אגריה טפי לא קא מוסיף איסורא מיהו לפי מה שפירשתי לעיל דטעמא דחמרין משום דכיון דנפיש אגריהו לית בהו משום כדי חייו ודאי קושיא היא דמה ראייה מייתי מארבא דלמא שאני התם דנפיש אגריה ודמי לחמרין וצ"ל כמ"ש התו' שלא היה השכר כי אם מעט: דף סג כשקדמה והקריבתו ואידי שהיא חייבת להביא קרבן ואשמעינן דיצתה ידי חובתה בקרבן זה: כגון דקאי בחצרה כתבו התוס' דניחא ליה לאוקמי בטלה סתם אפי' קאי בחצרה עם טלאים אחרים שלו אע"פ שאינו יכול לדחותה לטלה מן השוק ולפי זה צ"ל שאמר לה השבע לי בטלה שבחצרך דאי לאו הכי אמאי

לא מצי לדחותה לטלה מן השוק ן הל' משמע כן מדקאמר הא דאמר לה השבע לי בטלה סתם משמע דלא קאמר לה אלא השבע לי בטלה ותו לא לכך נראה דניחא ליה לאוקמי בטלה סתם אפי' יש לו טלה אחד עומד בחצרה ואח"כ נתן לה אותו הטלה ואשמפי' דאפ"ה לא הוי אתנן ולא אמרי' דמסתמא להך טלה נתכוונו מעיקרא כיון שכבר הוא עומד בחצרה אלא אמרינן לטלה אחד מן השוק נתכוין כיון דאמר טלה סתם.

שכרו לשכור ביין נסך מהו לעיל מסיק טעמא דשכרו אסור משום קנסא וקמיבעיא ליה מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו שכרו נמי אסור משום קנסא או דלמא כל למעוטי תיפלה ש"ד וא"ת מאי קאמר לימא מסייע ליה אין עודרין עם עכו"ם בכלאים וכו' דלמא שאני התם דלא שייך קנסא בפועל אלא ביין נסך ומשום חומרא דיין נסך אבל בשאר איסורים לא כדאמרי' לעיל וי"ל דדי"ק שפיר מדקתני אבל פוקרין עמו דאפי' לכתחילה שרי אלמא דכל למעוטי תיפלה לא שייך קנסא דאי שייך קנסא בכי האי גונא אם ק בשאר איסורים נמי נהי דקילי ולא קנסינן ליה בדיעבד משום כדי חייו מ"מ לכתחילה אמאי שרי דלכתחילה ליכא משום כדי חייו ומצי למיגר נפשיה בדוכתא אחריתי בהיתר: דף סד כיון דדעתו לאיגיורי ודאי בטלה דכיון דדעתיה לאיגיורי שוב אינם חוששין בה וע"י כן הוא בטלה ומותרת בהנאה כדתנן בפרק ר' ישמעאל עכו"ם שהניחזה עובדיה בשעת שלום מותרת דכיון דיצאו לדעת ולא נטלוה עמהם ביטלוה וא"ת אמאי אמר להו זילו זבינו מעיקרא והדר תו איתגיירו והא יכולין היו למוכרן אחר שנתגיירו הכותית כיון שכבר ביטלוה וי"ל דמ"מ משום מראית עין אסור כיון שהיה שלימה וכה"ג איתא בירושלמי דפירקין ומה שכתבו התו' דאלו אמר להן לבטלה בשבירה יכולין היו למוכרה בגרות שבורה שאני דליכא מראית עין ורש"י ז"ל כתב בטלו להו מקודם ועכו"ם מבטל עכו"ם כו' משמע קצת דס"ל דודאי בטלה דקאמר היינו שבטלוה בידים שקטעו ראש אזנה או ראש אצבעה וצ"ל דס"ל דבכה"ג נמי איכא משום מראית עין דלאו כולי עלמא ידעי דקטע ראש אזנה: וכי רוצה בקיומו כה"ג מי אסור הא פשיטא רוצה בקיומו אסור כדאמרינן בכמה דוכתי מ"מ כה"ג הוה ליה כמציל מידם מי אסור והתנן גר כותי ועכו"ם שירשו וכו' אלמא דלא חיישינן לרוצה בקיומו אלא היכא דרוצה להרויח אבל להציל את שלו שרי דומיא דלפני אידיהן דנפרעין מהן מלוה על פה מפני שהוא כמציל מידם כדאיתא בריש פ"ק ומסיק רב פפא דלעולם רוצה בקיומו אסור אפי' במציל מידם וירושת הגר שאני דאקילו ביה רבנן והשתא איצטריך לאתויי ראייה לשינויי דרב פפא מברייתא דקתני בד"א שירשו כו' דאלו ממתניתין דגר כותי ועכו"ם שירשו דיכול לומר טול עכו"ם איכא למימר דטעמא משום דהוה ליה מציל מידם וא"כ ישראל שהיה נושה מנה בעכו"ם ואמר לו המתן לי עד שאמכור עכו"ם איכא למימר נמי דשרי דכיון דבא להציל מידו לכך מייתי ברייתא דקתני אבל נשתתפו אסור אע"ג דבא נמי להציל מידו אלמא דרוצה בקיומו אסור אפי' במציל מידם וירושת הגר שאני כדרב פפא והא דלא חששו נמי בשותפות שמא יחזור לקלקולו י"ל דשותפות שאני דמנפשיה קעביד דאי בעי מצי למימר לעכו"ם קודם שנתגייר תא ונחלוק או יזיהרנה שלא יקנה עכו"ם אבל ירושה לאו בידו הוא ומה שכתבו התוס' דאלו מרישא ליכא למשמע דהא דבדין הוא מטעם ברירה בפרק קמא דקידושין כתבו אדרבא דאין לומר טעמא משום ברירה דא"כ אפילו באו לרשותו נמי יהא מותר מהאי טעמא: בעבודת כוכבים המתחלקת לפי שבריה וצ"ל

דאינו נוטל כנגדה מעות לפי שוויה כמות שהיא שלמה דא"כ אכתי רוצה בקיומו הוא אלא נוטל כנגדה מעות לפי שוויה אלו היתה שבורה ושמה היינו הא דנקט ש"ס בעכו"ם המתחלקת לפי שבריה כלו' בעכו"ם של כסף איירי וחולקין כנגדה לפי שבריה: איזהו גר תושב וכו' בלהחיותו דוקא הוא דפליגי וסיפא דקתני מיחדין אצלו יין ואין מפקידין אצלו יין מלתא באפיה נפשיה אשמעי' דגר חושב רק שאינו עובד עכו"ם מיחדין אצלו יין כו' ואפי' לא קבל עליו בפני שלשה חברים דומיא דהא דרב יהודה דבסמוך דאגר ליה קורבנא לאבידרנא ביום אידו משום דלא הוה פלח לעכו"ם אע"ג דלא קבל עליו בפני שלשה חברים ובהא לא פליגי דליכא למימר דבהא נמי למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דא"כ תיקשי לאחרים דאיירי שקבל עליו כל המצות שבתורה חוץ מאיסור נבלות אמאי אין מפקידין אצלו יין ואמאי בעי למימר דמבטל עכו"ם בעכו"ם ולרב נחמן בר יצחק אמאי אינו מבטל רשות והא כישראל גמור הוא כיון שקבל עליו באר כל המצות: למאי הלכתא לאו דמבטל עכו"ם עכו"ם לא ליתן רשות וכו' לכאורה תימה דמאי קא מותיב ומאי קא משני והא איכא לאוקמי לשאר מילי טובא כגון לקידושין כאין קידושין כלום ולשחיטה דשחיטתו נבלה כשחיטת עכו"ם ולעדות שאין בעדותו כלום ועוד מילי טובא וי"ל דכל הנך מילי לא איצטריך תנא לאשמעי' דכיון דאיירי בגר תושב שאינו מקיים שום מצוה בעולם אלא שאינו עובד עכו"ם כדפי' פשיטא דבשחיטתו נבלה ואין בקידושיו ובעדותו כלום וכיון שלא קבל עליו שום מצוה ודאי הרי הוא כעכו"ם לכ"ק מאי לאו דמבטל עכו"ם כעכו"ם והך מלתא איצטריך לאשמעי' דלא תימא כיון דקיימא לן דלא מצי לבטל עכו"ם אלא עכו"ם כעובד כו"ם ולא ישראל החי גר ותושב נמי כיון דאינו עובד כו"ם לא מצי מבטל לה קמ"ל דהרי הוא כעכו"ם ומצי מבטל לה כיון דב' מיניה מבטל ומשני רב נחמן בר יצחק ליתן רשות ולבטל רשות וכדתניא כו' דהך מלתא נמי איצטריך לאשמעי' דלא תירא כיון דביטול סול רשות לאו בישראל גמור תליא מילתא שהרי אפי' ישראל עכו"ם מחלל שבתות בצניעה מבטל רשות כיון דאית ביה מיהא צד יהודית מה שאינו מחלל שבתות בפרהסיא ה"נ הכי גר תושב כיון דאית ביה צד יהודית שאינו עובד כו"ם ה"א דמצי לבטל רשות קמ"ל דהרי הוא כעכו"ם ולא מצי לבטל דדוקא מי שמחזיק בשבת מבטל רשות בשבת וישראל עכו"ם מחזיק מיהא שבת בפרהסיא אבל האי גר תושב דלא מחזיק שבת כלל לא.

וכן משמע בפ"ק דשחיטת חולין דאי' התם ר' אבהו שדר לאתויי חמרא מבי כותאי וכו' ומסיק לא זזו משם עד שעשאום עכו"ם גמורים לשחיטה וליין נסך וקא בעי מאי עכו"ם גמורים פי' גמורים למה לי היה ליה למימר עד שעשאום עכו"ם ותו לא וקאמר רב נחמן בר יצחק והתם נמי כדאמר הכא לבטל רשות וליתן רשות וכדתניא ישראל עכו"ם משאר שבתות בשוק וכו'.

וצ"ל נמי כדפי' דלהכי נקט עכו"ם גמורים דלא תימא כיון דביטול רשות לאו בישראל גמור חליא מילתא אלא בצד יהודית רק שמשמר שבתות בשוק כותי נמי כיון דאית ביה צד יהודית מצי לבטל רשות קמ"ל דעשאום עכו"ם גמורים דלא מצו לבטל רבות כאלו לית בהו שום צד יהודית: דף סה איבעי ליה למימר מהאי קרא דדידן עדיפא טפי מדידיה דאלו לדידיה הוו קיימי זונות שפלות לשרתו ולדידן יעמדו בנות שלטונים לשרתנו אי נמי דידיה יש לו ערך שהרי נראה לעינים ואלו דידן אין לו ענך והשגה דכתיב עין לא

ראתה: מאוונא לאוונא צ"ל דנקט הכי משום דאי הוה שכיח למיטרח ולמיזבין בכל שעה שוכר מצי לעכב על החמר שלא יניח עליו מזונות כלל.

וא"ת א"כ מעיקרא דקאמר היכי דמי אי דשכיח למיזבין חמר נמי ליעכב מדלא קאמר נמי אי דשכיח למיזבין מאוונא לאוונא משמע דשכיח למיזבין בכל שעה קאמר וא"כ תיקשי שוכר נמי ליעכב על החמר שלא יניח עליו מזונות כלל וי"ל דאלימא ספי לאקשוויי מאי שנא דהאי מעכב והאי לא מעכב ולכ"ק חמר נמי לעכב כי היכי דשוכר מעכב עליה אבל במזונות של אותו יום דתרווייהו שוין בו לא אלימא לאקשוויי ולא חש להאריך ולמימר ותו מזונות דהווא יומא נמי ליעכבי מיהו רב פפא דנקט מאוונא לאוונא קושטא דמלתא קאמר משום דאיהו אתי לפרושי ברייתא ולא משכח לה אלא בכי האי גוונא והרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות שכירות כתב סתמא וכן יש לבעל החמר להניח עליה שעורים ופת ומזונות של אותו היום יתר על זה השוכר מעכב מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון ולא כתב שאם אפשר לו לקנות בכל שעה שאין מניח עליה כלום ובש"ע העתיק לשונו כתם וצ"ל כדפירשתי: נפל על גבי תאנים או על גבי תמרים אם יש בהן בנותן טעם אסור ה"ג בספרים שלנו וקשה דא"כ איכא למידק מדקתני סיפא גבי תאנים ותמרים אם יש בה בנ"ט אסור וברישא גבי ענבים קתני כתמא היו מבוקעות אסורות ולא קתני נמי אם יש בנ"ט אסורות משמע דבענבים אפילו במשהו דליכא נותן טעם אסורות משום דהוה ליה מין במינו דבמשהו א"כ אמאי מוקי לה בגמרא דאסורות בנותן טעם קאמר ויש לדחוק ולפרש משום דבעי לחלק בין תאנים לגרוגרות ולמיתני אם נטל"פ הוא מותר ומעשה וכו' כדמפרש בש"ס לכך קתני אם יש בהן בנותן טעם אסור כלומר אם יש בהן טעם לשבח דהיינו שנפל על גבי תאנים לחים דאז היין נותן בהן טעם יפה לכך אסור אבל אם נטל"פ הוא דהיינו שנפל על גבי תאנים יבשים מותר ומעשה וכו' ועוד דלספרים דלא גרסי ליה ניחא הא דקאמר בש"ס והא מדקתני סיפא זה הכלל וכו' מכלל דבנותן טעם עסקינן משום דאז לא קתני מתניתין אלא דין ענבים ודין גרוגרות חד אסור משום דנטל"פ הוא וחד שרי משום דנטל"פ הוא ועלייהו קאי זה הכלל כל שהנאתו בנותן טעם כלומר לאו דוקא שנפל על ענבים אלא כל שנפל עליו ויש הנאה בטעמו כו' אלמא דבנותן טעם איירי אבל לספרים דגרסי ליה משמע דזה הכלל אתאנים וגרוגרות קאי ואיכא למימר דלעולם ענבים במשהו אסורות לכך נראה דלא גרסינן ליה גם בירושלמי לא גרסינן ליה וכן הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל כוליהו לא גרסי ליה ולא חילקו בין תאנים לגרוגרות: הדר שרא למיטחינהו ולמתינהו וכו' ובעובדא דפסחים גבי ההיא ארבא דטבעה בחישתא קאמר הדר אמר רבא לזבנהו קבא קבא לישראל פי' אפי' לישראל כי היכי דכליא קמיה פיסחא והא דלא אמר להו נמי התם למיטחינהו ולמפינהו כו' משום דלמזבין קבא קבא ניחא טפי דלא איצטריך למיטרח בטחינה ואפייה והכא לא בפי למימר דליזבנינהו קבא קבא דדוקא התם גבי חמץ שרי בכה"ג דאי נמי יחזור עכו"ם ומכרם לישראל אכתי אמרינן דאותו ישראל יאכלנו קודם פסח אבל הכא אפי' לא יקנה עכו"ם אלא דבר מועט מ"מ חיישינן שמא יחזור וימכור אותו לישראל אסור לאוכלו משמע מכאן דבדבר מועט נמי חיישינן שמא יחזור עכו"ם וימכרנו לישראל ובטור י"ד סי' קל"ד כתב הב"י בשם רבינו ירוחם על הא דמוכרו כולו לעכו"ם חוץ מדמי יין נסך שבו ולא חיישינן שמא יחזור וימכרנו לישראל כי ישראל לא יקנה יין

מעכו"ם וכן נראה מהירושלמי והתו' כתבו דמשום תומר עכו"ם חיישינן שמא יחזור וימכרם לישראל לצורך פועליו ולפיכך לא ימכרנו ביחד לעכו"ם ם עכ"ל וכן כתב בש"ע כם דיין שנפל למים ואין בהן כדי לבטל היין מוכר הכל לעכו"ם חוץ מדמי יין נסך שבו מיהו לא ימכור לעכו"ם הרבה ביחד שמא יחזור וימכור המים לישראל וקשה כיון דחיישינן שמא יחזור וימכור לישראל כי מוכר לו ישראל מעט מעט מאי הוי הא אכתי איכא למיחש להכי כדפי' ושמא יש לחלק בין חיטי' למי' ודוחק: דף כו תבלין של שנים ושלשה שמות והן מין אחד פירש"י ז"ל כגון פלפל לבן פלפל שחור פלפל ארוך כבר הקשו התוספות עליו ודחו דבריו.

ועוד קשה לפירש"י ז"ל דמ"ש פלפל לבן ופלפל שחור דקרי להו שני שמות ספי מחמירא דחיטי וחמירא דשערי דקרי להו שם א' דקאמר לעיל בסמוך ורבא אמר במשהו בתר שמא אזלינן והאי חמירא מיקרי והאי חמירי מיקרי וגם הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות מאכלות אסורות כתב ג' שמות ממין אחד כיצד כגון כרפס של נהרות וכרפס של אפר וכרפס של גינה וכבר השיג עליו הראב"ד שם כמ"ש וצריך לדחוק וומר דחמירא דחיטי וחמירא דשערי תרוייהו חמירא סתמא קרו להו אינשי אבל פלפל לבן ופלפל שחור לא קרי להו אינשי פלפל סתמא אלא בשם לוויי דידהו וכן כרפס של נהרות וכרפס של אפר לא קרו להו אינשי אלא בשם לוויי דידהו מיהו במסכת ערלה בפירוש המשנה כתב הרמב"ם ז"ל איפכא שכתב שם או שיהיו ג' מינים אלא שיש להם שם א' כמיני הכרפס שרן מינים הרבה משונים ולהם שם אחד ר"ל שכל מיני הכרפס נקראין כרפס עכ"ל: והן מין אחד או מין שלש פירש"י ז"ל הו מין שלשה ושלושה שמות י להן וקשה דא"כ השתא שלשה שמות והן שלשה מינין אוסרין ומצטרפין שלשה שמות והן מין אחד מיבעיא דבכה"ג לא שייך למימר דלא זו אף זו קתני כיון דכחד בבא קתני להו ולהכי בריש פרק מפנין דקתני מפנין אפי' ארבע וחמש קופית פריך ש"ס השתא חמש מפנין ד' מיבעיא.

ועוד קשה דמידי הוא טעמא ד דחזקיה דמוקי לה במיני מתיקה משום דקשיא ליה סיפא אמאי מצטרפין כיון דתלת מילי נינהו ובשמא נמי לא שוו א"כ מאי איצטריך אביי לפרש ולמימר אי אמר בשלמא בתר טעמא אזלינן כוליה חד טעמא הוא אלא אי אמרת וכו' כיון דחזקיה גופיה דייק אוקימתא דיליה מהאי טעמא לא הל"ל אלא אלמא בתר טעמא אזלינן ולא בתר שמא ע"כ נראה דה"ק תבלין שנים ושלושה שמות והן מין אחד או מין שלש פי' ושם אחד ובפרק ר"ע מיייתי לה ש"ס וגרסי' לה התם בהדיא הכי ובמס' ערלה דלא גרסינן לה הכי פי' שם הרמב"ן ז"ל באו מין שלש ויש להם שם אחד קאמר ובפ"ו מהלכות מאכלות אסורות משמע נמי דמפרש לה הכי והא דקתני סיפא ר"ש אומר בין שלשה שמות והן מין אחד בין שלשה מינין והן שם אחד אינן מצטרפין ולא קתנ' ר"ש אומר אינן מצטרפין ותו לא משום דה"א דר"ש לא פליג אלא אסיפא דשלשה מינין והן שם אחד משום דלא מסתבר למימר שהשם גורם שיצטרפו אבל ארישא לא פליג קמ"ל דפליג אתרוייהו וחזקיה דמוקי לה סיפא במיני מתיקה כרבא ס"ל דלא אזלינן בחר שמא דלא מסתבר ליה שהשם גורם שיצטרפו כמ"ש התו' בפרק ר"ע וכי דייק רבא וקאמר א"ב בתר טעמא כו' אלא אי אמרת כו' מרישא דייק דאא"ב בתר טעמא אזלינן ניהא דכולה חד טעמא נינהו דהא במין אחד ממש איירי אא"א בתר שמא אזלינן האי שמא

לחוד וכו' וכיון דמרישא דייק לכך איצטריך לפרש דיוקא אבל מסיפא גופא ליכא למידק אי לאו מדחזקיה וניחא ליה טפי למידק מגופא דברייתא דרבא מצי למימר מנא ליה דחזקיה וטעמא דסיפא דמצטרפין כין משום דאית להו חד שמא לכך דייק מרישא דליכא לאוקמא אלא משום דבתר טעמא אזלינן ולא מייתי אביי הא דחזקיה אלא כי היכי דלא תיקשי עליה מסיפא דמצטרפין אף על גב דתלת מיני נינהו: הואיל וראויין למתק בהן את הקדירה הא דלא קתני הואיל וממתקין את הקדירה דהא איירי שכבר נפלו לתוך הקדירה עיין בתוס' ס"פ כלל גדול: חמירא דחיטי וחמירא דשערי וכו' כתב רבינו נסים ז"ל הקשה הרמב"ן ז"ל מדתנן בפרק שני דערלה למה אמרו כל המחמע והמתבל והמדמע להחמיר מין במינו וכו' כיצד שאור של חטים שנפל לתוך עיסה של חטים ויש בו כדי לחמץ וכו' אלמא שאור ועיסה מין במינו הוא אע"ג דלא הוה ליה חד שמא ולא חד טעמא וקשיא בין לאביי בין לרבא ותירץ דשאני עיסה הואיל וראויה להמתין והוי חמץ מש"ה הוה ליה מין במינו מהשתא עכ"ל משמע בהדיא דשאור בעיסה מין במינו הוא ודלא כמו שכתב ב"י בטור י"ד סימן צ"ח וז"ל מצאתי כתוב דכבד ותרנגול שני מינים הם וכו' וקי"ל כרבא דבתר שמא אזלינן חמרא חדתא וענבי שני מיני הם ושאור ועיסה שני מינים הם וכו' דהא ממתני' דערלה משמע דשאור ועיסה מין במינו הוא: דף סז והא דידי נמי כפת חמה וכו' לישנא דדידי לא אתי שפיר וגם מיותר הוא לכך נראה כספרים דגרסי והא לדידי נמי כו' אבל לרבא לא הוי הכי אלא בפת חמה וחבית מגופה ובפת צוננת וחבית פתוחה ולהכי לדידיה ודאי תנאי היא מיהו בפת חמה וחבית פתוחה רבא נמי מודה דריחא מלתא היא דליכא מאן דפליג בהכי כמ"ש התוס' ובתשובת מהר"ם ז"ל סימן כ"ה כתב והיינו דקאמר אביי לדידי כפת חמה וחבית פתוחה דמי אבל לרבא לא הוי הכא אלא כפת צוננת וחבית פתוחה דמי אמאי קאמר לרבא ודאי תנאי היא דכיון דלדידיה הך דהכא כפת צוננת וחביות סתומה דמיא אתיא ככ"ע דהא ר"מ נמי מודה דבכה"ג שרי וגם אין סברא לומר דליהוי סברותיהו דאביי ורבא רחוקה כולי האי: לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות מאכלות אסורות כתב דנטל"פ לא שרי וא"כ יהיה האיסור פוגם להיתר מתחילה ועד סוף אבל אם פגם בתחילה וסופו להשביח או השביח בתחילה אע"פ שמותר לפגום הרי זה אסור וכ"כ הרשב"א ז"ל והטור וטעמם כתב בכ"מ משום דאתיבמכל שכן ומה פגם לבסוף אסור מפני שהשביח מתחילה אע"פ שאותו שבח על מנת לפגום הוא פגם תחילה כ"ש דאסור דהא פגם זה אינו פגם כיון שהוא על מנת להשביח וא"ת כשנפל לתוך גריסין רותחין אמאי שרי והא סופו להשביח כשיצטננו וי"ל דפגם מתחילה ועד סוף דנקט הרמב"ם ז"ל היינו משעת נפילה פד שעת אכי ה וה"ק ל"ש אלא שנפל לתוך גריסין רותחין פ"י ואכלו כשהן רותחין דה"ל פוגם מתחילה וע"ס אבל נפל לתוך גריסין צוננין אפי' הרתיחן ואכלן כשהן רותחין אסור כיון דהשביח מתחילה והא דנקט לישנא דנעשה אע"ג דודאי השביח מתחילה י"ל דכיון דהרתיחן ונעשו פגום ואכלן בפגימתן גילה דעתו דלא הוה ניחא ליה בנפילה דמעיקרא וכמאן דלא אשבח כלל דמו קמ"ל דנעשה כאיסור שהשביח ולבסוף פוגם ואסור והתו' כתבו לפי שעיקר השבח לא הוי עד לאחר שירתחו ויצטננו וקשה דאם כן תיפוק ליה דהוי איסור שפגם ובסוף השביח דכל שכן הוא דאסור: ואידך כדרב הונא כו' דאמר לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא

אע"ג דאפי' למ"ד נטל"פ מותר היינו דוקא בדיעבד אבל לכתחילה קדירה של איסור שאינה בת יומא אסור לבשל בה היתר כמ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה סי' תצ"ח וראיה מפנכא דר' אמי דאימלח בה בישראל ותברה ואמאי חברה לשהייה פד צפרא ולקמן נמי יש ספרים דגרסי בהדיא והלכתא נותן טעם לפגם מותר והני מילי בדיעבד אבל לכתחילה אסור מכל מקום ל מצי לשנויי הכא דטעמא דאזהר רחמנא למיגעלינהו משום דלכתחילה אסור להשתמש בהן דמדאורייתא נותן טעם לפגם ודאי שרי אפי' לכתחילה דלית קרא לשעבר אלא דרבנן גזרו שלא ישתמש בו לכתחילה משום קדירה דבת יומא וה"ה דבשהייה בעלמא הוה סגי להו לכלי מדין רק שלא יהיו בני יומן אלא שהכתוב אתי למישרינהו אפילו כמות שהן בני יומן ע"י הגעלה: דף סח איתיביה רב חגא לעולא יין שנפל לתוך עדשים וכו' משמע דהיינו סיפא דברייתא דמייתי רב עמרם בסמוך ותימה דלא ידע רישא דברייתא דקתני נפל של תרומה תחילה דברי הכל אסור אלמא בפגום מעיקרא פליגי כדדייק בסמוך: תא שמע סיפא יין שנפל וכו' כתבו התוס' מהך דנפל של תרומה תחילה היה יכול לפשוט כו' דמהך דנפל של תרומה תחילה משמע בדהשביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור א"כ ע"כ בפגם מעיקרא הוא דפליגי ונראה דלאו קושיא היא דא"כ בסמוך דמפרש ש"ס דבבא דסיפא איצטריך לאשמעי' דבפגם מעיקרא מחלוקת תיקשי נמי סיפא למה לי והא ממציעתא שמעי' לה דקתני נפל של תרומה תחילה דברי הכל אסור וכיון דבהשביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור א"כ ע"כ בפגם מעיקרא פליגי אלא ודאי האי תנא לא סמך עצמו אברייתא דלעיל דקתני דאחד נטל"פ ואחד נטל"ש אסור דברי ר"מ ר"ש אומר וכו' דלא ידע מינה מידי ולהכי איצטריך האי תנא למתני סיפא דיין שנפל לתוך עדשים כו' לאשמעי' דפגם מעיקרא מחלוקת דלא תימא ר' מאיר נמי אית ליה דנטל"פ מותר ולא פליגי בהכי כלל וטעמא דנפל של חולין תחילה דאסור משום דרבי זירא הוא וא"כ רב עמרם נמי איצטריך לאתויי סיפא דהכי קאמר כיון דאיתא להא דר' יוחנן דפליגי בפגם מעיקרא א"א דלא משכחת לה ברייתא דקתני לה בהדיא דפליגי בהכי ולהכי נפק דק ואשכח ברייתא דקתני לה בהדיא דפליגי בפגם מעיקרא והיינו בסיפא דיין שנפל לתוך עדשים וכו' ואי לאו דמייתי סיפא ממציעתא ליכא למישמע דאיכא למימר דלא פליגי בנטל"פ דאפי' לר"מ נמי שרי ונהי דאנן מצינו למידק שפיר מברייתא דהכא דהא דקתני בברייתא דלעיל אחד נטל"פ ואחד נותן טעם לשבח אסור וכו' בפגם מעיקרא איירי מ"מ לא אשכחן תנא דקתני לה בהדיא דפליגי בפגם מעיקרא אי לאו סיפא דהך ברייתא דקתני לה בהדיא: ולרבי שמעון ליצטרף היתר ואיסור בהדי הדדי וליתסר כתבו התוס' וא"ת אמאי לא תלי פלוגתייהו בזה וזה גורם וי"ל דכשיש בכל אחד כדי להחמיץ אין שייך זה וזה גורם כו' ולא ידענא דכי איתא נמי בכל אחד כדי להחמיץ מאי הוי אכתי לא הוה אפשר שתחמץ בשעה ראשונה אלא ע"י שניהם וא"כ מאי פריך דלצטרף וליתסר כיון דהשביח תחילה בשעה ראשונה הא שבח דמעיקרא זה וזה גורם הוא ונראה כיון דכולה הך ברייתא לא איירי מידי מזה וזה גורם אלא מנטל"פ כדקתני נפל של תרומה תחילה דברי הכל אסור כיון דהשביח תחילה ופגם לבסוף וכי נפל של חולין תחילה וכן ביין שנפל לעדשים פליגי דר"ש מתיר כיון דפגם מעיקרא א"כ רישא נמי דקתני ר"ש מתיר ע"כ טעמיה נמי משום דנטל"פ הוא ולכך פריך והא לא שייך להתירו מהאי טעמא דהא לאו נטל"פ הוא הלא

בסוף וכיון דהשביחו מעיקרא ליצטרף וליתסר דהא מודי ר"ש בהשביח מעיקרא דאסיר: דף סט דלמא כתבלין של תרומה בקדירה דמי דוקא נקט תבלין של תרומה דהאיסור מחמת עצמן וה"ה נמי תבלין של ערלה וכלאי הכרם אבל תבלין הנאסרין מחמת דם וחלב שנבלע בהן בטלי בששים דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסרו וכתבו התוס' דלא בטיל טעמייהו לא בששים ולא במאה כו' אבל אין לומר דלא בטיל כלל דהא בהדי נותן טעם חשבינן ליה.

וכן משמע מדנקט ש"ס דלא בטיל טעמייהו ולא נקט סתמא דלא בטיל משמע דודאי בסלי היכא דידעינן דלא יהבי טעמא כגון ביורה גד לה אלא דפעמייהו לא בסל אע"ג דאיכא ששים ואע"ג דבשאר איסורים נמי קיימא לן דכ"ז דיהבי טעמא בתבשיל לא בטילי אע"ג דאיכא בהיתר ששים נגד האיסור כמ"ש רש"י ז"ל בפרק גיד הנשה וכ כ הרשב"א והר"ן ז"ל ה"מ היכא דידוע לן ודאי דיהבא טעמא כגון שטעמו את התבשיל והרגישו טעם איסור אבל מסתמא לא חיישי' כי איכא ששים נגד האיסור דמסתמא לא יהבו טעמא בטפי מששים לאפוקי בתבלין וכן מלח של עכו"ם כיון דלטעמא עבידי לא מהניא בהו ששים דודאי יהבי טעמא בטפי מס' ולא בטלו אא"כ ידוע לן שנתבטל טעמן כגון ביורה גדולה או ע"י טעימת קפילא: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא כתבו התוס' דהך ברייתא נמי ב ביות מיירי מיהו בפתוחות שקל ליגע בהן ולכך לא מצי לשנויי בלא הודיעו שהפליג דמ"מ ליתסר וכו' ונ"ל דבבא להם דרך עקלתון לא מהניא אלא לגבי מגע חברו דכיון שאין הטהרות בידיהם לא מצי ליגע בהן בקלות כל כך ולהכי כיון דאפשר לבא להם דרך עקלתון מירתתי אבל לגבי פועליו שהטהרה בידיהם ומצו ליגע בהן בהרף עין לא מהניא לגבי דידהו דרך עקלתון ולכך איצטריך לאוקמי במטהר חמריו ופועליו דליכא למיחש אלא למגע חברו.

ונראה ליישב פירש"י ז"ל דהני טהרות לאו בחביות נינהו ומה שהקשו התו' דא"כ אמאי פריך מרישא לסיפא ולא פריך ארישא גופא מיניה וביה י"ל דהמקשה נמי ידע דאיכא לאוקמי במטהר חמריו ופועליו אלא דא"כ קשיא סיפא אמאי טהרותיו טמאות לכך קאמר מ"ש רישא מ"ש סיפא ונראה דמקשה דר' יצחק הוה ידע שפיר דברייתא בבא להם דרך עקלתון איירי ולכך כי משני ליה משום מגע חברו לא הוה פריך ליה אי הכי רישא נמי אלא דבתר הכי בימי רבא אקשו ליה אי הכי רישא נמי דאינהו לא הוו ידעי הא דדרך עקלתון ומשני להו רבא בבא להם דרך עקלתון: היכי דמי בחזקת המשתמר כדתניא הרי שהיו חמריו וסו'.

כתבו התוסבות ומיתוקמא בבא להם דרך עקלתון והכי נמי הכא כגון שיבא לו דרך עקלתון ומדברי רב אלפס ז"ל לא משמע כן שכתב היכי דמי בחזקת המשתמר כדתניא היו חמריו ופועליו כו'. הביא ברייתא כצורתה ולא מייתי אוקימתיה דרבא כלל וגם הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מאכלות אסורות כתב עובד כוכבים ומזלות שהיה מעביר עם ישראל כדי יין וכו' ולא כתב דבעינן שיוכל לבא שם בדרך עקלתון משמע מדבריהם דדוקא גבי טהרות בעינן דרך עקלתון דכיון דלאו סתומות נינהו בקל יכול ליגע בהן לכך בעי דרך עקלתון אבל הכא גבי יין שהחביות סתומות וליכא למיחש אלא שמא טרח

ופתח וסתם לכך אפי' ליכא דרך עקלתון מירתת למיעבד כולי האי ותימה דא"כ מאי בעי היכי דמי חזקת המשתמר הא מדקתני סיפא ואם הודיעו כו'.

מכלל דרישא בלא הודיעו איירי והיינו חזקת משתמר דהשתא ליכא למימר כמ"ש התוספות. ועוד דמאי ראייה מייתי מברייתא הא מתני' נמי קתני כה"ג.

ונראה לפרש משום דאם היה בחזקת המשומר דקתני מתני' יש לפרש דהיינו שלא הפליג ולא הלך משם כלל אבל הלך משם אסור אי' לא הודיעו שהוא מפליג וסיפא דקתני אם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום כו' אתי לאשמעי' דכשהודיעו שהוא מפליג לא בעינן שיעכב זמן ארוך אלא אפי' לא עיכב רק כדי שישתום ויסתום ויגוב אסור מיהו בלא הודיעו נמי אסור כל שהוא מעכב בשיעור מיל ויותר ולא שרי אא"כ לא הפליג או לא עיכב אלא פורתא לכך בעי היכי דמי חזקת המשתמר ופשיט מברייתא דלא בעינן שישב שם עמו אלא אפי' הפליג ממנו יותר ממיל כל שלא הודיעו שהוא מפליג מותר וכן משמע מפירש"י ז"ל במתני' שכתב אם היה בחזקת המשתמר מפרש בגמרא שאע"פ שהפליג ישראל מן העכו"ם מיל אם לא הודיעו שהוא מפליג מותר דמירתת עכו"ם כו' משמע כדפי' דמייתי ראייה מברייתא דחזקת המשתמר הוי אע"פ שהפליג ממנו כיון שלא הודיעו ובש"ע כתב בד"א שיש דרך עקלתון וכו' ולא הביא דעת הרי"ף והרמב"ם ורש"י ז"ל ונראה דבהפסד מרובה יש להקל כדבריהם וז"ל לדעת הרי"ף והרמב"ם דבלא הודיעו לחוד סגי אע"ג דליכא דרך עקלתון א"כ מתני' אמאי קתני אם היה בחזקת המשתמר הוה ליה למיתני אם לא הודיעו מותר וי"ל דטעמא דמלתא אשמעינן דטעמא דשרי לפי שהוא בחזקת המשתמר אפילו הפליג מהן יותר ממיל הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהמ"א כתב אפי' הפליגו ממנו כדי מיל הרי אלו מותרות וכתב בב"י ובכ"מ דנראה דהרמב"ם ז"ל היה גורס כדי מיל והיא הגירסא הנכונה ע"כ ולא משמע כן דבסוף הלכות מטמא משכב ומושב כתב הרמב"ם ז"ל היו חמריו ופועליו טעונין טהרות ועוברין לפניו אע"פ שהפליגו יותר ממיל הרי אלו טהורות משמע דהוה גריס בברייתא יותר ממיל כגירסת הספרים: רשב"ג הוא דלא ידע מאי קאמרי רבנן כתבו התוספות וא"ת ולימא ר' יוחנן דפליגי בשל סיד ובשל טיט ויהא רשב"ג כמשמעו דבריהם תמוהים דהא לא מצי למימר דפליגי בשל טיט דא"כ שפר קאמר להו רשב"ג לרבנן והלא סתומו ניכר בין למעלה בין למטה ומאי טעמא דרבנן דפליגי אי אמרת בשלמא דבשל סיד דוקא פליגי ניחא כדאמר בסמוך דכיון דלמעלה לא ידיע לא מסיק אדעתיה דאפיך וחזי ליה אי נמי זימנין דחלים אלא אי אמרת בשל טיט נמי פליגי אם כן מאי טעמייהו דרבנן נהי דלמשה לא ידיע למעלה מיהא ידיע כיון דשחור הוא בתחילתו: וכי מאחר דקיימא לן כוותיה דרשב"ג דלא חייש לשתומא והלכתא כוותיה דר"א וכו' פי' רש"י ז"ל ולזפת את חביות כולה דחייש לה רבן שמעון לא קיימא כוותיה דהאי זיו א דטירחא הוא ואנן קבעינן הלכה כר"א כו' ותימה דהא בהדיא קאמר רבא הלכה כרשב"ג הואיל ותנן סתמא כוותיה משמע דקיימא לן כוותיה דבעינן כדי שיפתח ויגוף ותיגוב וכי שהה כל כך היין אסור אלמא חיישינן לזיופא דחותם אחד ודוחק לפרש דהלכה כרשב"ג דקאמר היינו לאפוקי מדרבנן דחיישי לשתומא מיהו כרשב"ג נמי לא קיימא לן דאין הלשון משמע כן ועוד דא"כ הל"ל אין הלכה כרבנן.

ועוד דהריי"ף והרמב"ם והרא"ש וכל הפוסקים כולו פסקו כרשב"ג דאין היין נאסר עד כדי שיפתח כו' מיהו כי שהה כל כך היין נסר ונראה כגירסת הספרים דגרסי בפרק אין מעמידין אחד הלוקח ואחד השיכר בית בחצירו של עכו"ם ומצאוהו יין ומפתח וחותר ביד ישראל ר"א מתיר וחכמים אוסרין ולר"א אע"ג דסגי ליה בחותרם אחד מ"מ מפתח נמי בעינן ורבנן סברי דדוקא שתי חותמות בעינן והשתא אתי שפיר דרבנן ורשב"ג בחותרם אחד בלא מפתח פליגי דר"א נמי מודה דאסור וקיימא לן כרשב"ג דבכה"ג אין היין נאסר אלא א"כ שהה כדי שיפתח ויגוף ותיגוב ולא חיישינן לשיתומא והא דפריך ש"ס וכי מאחר דקיימא לן וכו' הכי פי' מאי טעמא לא מותבינן חמרא ביד עכו"ם בחותרם אחד ופ"י מפתח דהיינו שישכור לו חדר בבית עכו"ם וישים שם יינו בחותרם אחד ויסגרנו במפתח: דף ע' זונה ישראלית ועכו"ם מסובין חמרא אסור וכו'.

וא"ת נהי דבתרייהו גרירא מכל מקום אמאי אסור נימא נמי נהי דתקיף לה יצרא דעבירה יצרא דיין נסך לא תקיף לה וי"ל דכיון דזילא עלייהו ובתרייהו גרירא הן נוגעין בו שלא מדעתה אבל זונה עכו"ם וישראל מסובין היין מותר לפי שאימתן עליה ואינה נוגעת אפי' שלא מדעתה וכן כתב הרמב"ם זכרונו לברכה בפ"ב מהמ"א: אמר רבא אם נתפס עליו כגנב שרי ואם לאו אסור וא"ת מאי שנא בהאי עובד' דאמר אם נתפס עליו כגנב וכו' ובעובדא דבתר הכי קאמר אי אית ליה לאשממוטי וכו'.

ונראה דהאי עובדא באושפיזא הוה שיש רשות לכל אדם ליכנס שם נמצא דעכו"ם ברשות עייל וכל שכן לגירסת הרי"ף והרמב"ם זכרונו לברכה דגרסי בהך עובדא דהוה יתיב ביה. חמרא דישאל ודעכו"ם דעכו"ם נמי הוה ליה חמרא באושפיזא אם כן ברשות עייל לכך רק אם נתפס עליו כגנב פירוש על הנגיעה חמרא שרי דאז ודאי לא נגע דליכא למימר דאם כן למאי עייל אם לא לנסוכי דהא ברשות עייל משום יינו או אושפיזא כדפרשתי רשפי והוה ליה כי ההיא דמניח עכו"ם בחנותו דהתם נמי כיון דברשות עייל כל זמן שלא הודיעו שמפליג מותר דמירתת למינגע דלמא חזי ליה אבל בעובדא דההוא ביתא דבתר הכי דלא הוה רשות לעכו"ם ליכנס שם לכך קאמר אי אית ליה לאשתמוטי חמרא אסור דסמכה דעתיה ולא מירתת ואף על גב דנתפס כגנב על הנגיפה לא מהניא כדפירש רש"י זכרונו לברכה דאי לאו לנסוכי על למה ליה דעייל אבל לית ליה לאשתמוטי דהוה ליה נתפס כגנב על הכניסה לכך חמרא שרי דמירתת ולא נגע.

ופריך מנעל הפונדק דאסור מאי לאו אף על גב דלית ליה לאישתמוטי ולומר לכך נעלתי אפינו הכי אסור ולא אמרינן דמירתת ונראה דלהכי נעל הפונדק ולא קתני נכנס לפונדק משום דפונדק נמי כאושפיזא דמי ויש לו רשות ליכנס שם אבל אין לו רשות לנעלו: מ"ט רוב גנבי ישראל נינהו דוקא בפומבדיתא קאמר דהיו רוב גנבי ישראל דרשעים היו כדאמר בפרק חזקת הבתים תא אחוי לך רמאי דפומבדיתא ואמר' פומבדיתא לוויך אשני אושפיזך אבל בנהרדעא לא היו רוב גנבי ישראל וכי פריך ש"ס כמאן כר"א אעובדא דשמואל פריך אבל אדרבא לא מצי פריך דכיון דרוב גנבי ישראל הוו התם ל בנן נמי שרי כדאמר בסמוך אי משום דסבר רובא דאזלי בהדי פולמסא ישראל נינהו וכן כתבו התוספות בפרק חזקת הבתים: האי ספק ביאה ספק מגע הוא דעל כרחך ודאי עכו"ם נינהו דקאמר ולא ידענא אי משום דסבר לה כרבי אליעזר ואי ספק עכו"ם ספק

ישראל אם כן הוזה ליה ספק ספקא ספק עכו"ם ספק ישראל ואם תמצא לומר עכו"ם ספק נגע ספק לא נגע ובספק ספקא רבנן נמי מודו דשרי לשיטת רש"י זכרוננו לברכה אלא צריך לומר דודאי עכו"ם נינהו לכך פריך האי ספק ביאה וכו': הבי גרסי' בתוספתא דטהרות פרק שביעי גגו של עם הארץ חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות ובלבד שאין עם הארץ יכול לפשוט וליגע גגו של חבר למעלה מגגו של פ"ה אף על פי שעם הארץ יכול לפשוט ידו וליגע חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות רשב"ג אומר גגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות ובלבד שאין ע"ה יכול לפשוט את ידו וליגע ותימא דא"כ מאי פריך הכא לרב מהא דקתני גגו של חבר בצד גגו של ע"ה כו' אדרבא תיקשי מיניה לר' יוחנן ועוד דמעיקרא ה"ל לאקשוויי מהא דגגו של חבר בצד גגו כו' דמיתני התם ברישא ועוד קשה דמשמע דהא דקתני גגו של חבר בצד גגו של ע"ה רבי שמעון בן גמליאל היא וכן משמע מפירש"י ז"ל שכתב בצד גגו שאינו גבוה ממנו וליכא למימר מתמוגג אני כשמושיט ידו שם דלרבנן אפי' איכא למימר מתמוגג אני נמי שרי דהא בגגו של חבר למעלה מגגו של פ"ה נמי אית להו דשרי אע"ג דמ"ל מתמוגג אני וא"כ תימא מאי משני אמר לך רב אנא דאמרי כרשב"ג והא כרשב"ג נמי לא אתיא דהא טעמא דרשב"ג דאוסר משום דחצי לאשתמוטי הוא ורב אוסר אף על גב דלא מצי לאשתמוסי ולא שייך למימר דרב פליג אדרשב"ג וס"ל דאין לחלק בין שגג חבר למעלה בין שהוא שוה לו.

עכ"נ דברייטא דמייתי הכא גגו של חבר בצד גגו של ע"ה לאו היינו ההיא דתוספתא אלא ברייתא בעלמא היא ולא תיקשי להו אהדדי דהכא מיירי דאיכא מסיפס בין הגגות ולכך שרי לשטוח אע"ג דידו של ע"ה מגעת לשם דכיון דאיכא מסיפס ביניהן מירתת להושיט ידו לגגו של חבר וההיא דתוספתא בדליכא מסיפס ביניהן איירי ולהכי אם יכול ע"ה לפשוט ידו לשם אסור לשטוח שם דלא מירתת.

וכשגגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה ס"ל לת"ק דמותר לחבר לשטוח שם אע"ג דע"ה יכול לפשוט ידו לשם דכיון דלאו שוין הן אלא של חבר גבוה משל ע"ה ואין ע"ה יכול להושיט ידו שם להדיא כמסיפס דמי ושרי ורשב"ג פליג עליה דקסבר מסיפס בעלמא לא מהניא דלא מירתת בהכי. וקא בעי ש"ס לאוקמי הא דרשב"ג אפי' כר' יוחנן לכ"ק ת"ש רשב"ג אומר וכו' ומשני דשאני התם דאית ליה לאשתמוטי לכך אסור לשטוח אע"ג דה"ל כמסיפס ולר"י אידך ברייתא דמייתי הכא דהיינו גגו של חבר בצד גגו של ע"ה מצינו לאוקמי אפילו כרשב"ג ושאני התם דליכא לאשתמוטי אבל רב סבר דטעמא דרשב"ג דאוסר בגגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה לאו משום אישתמוטי הוא דהך סברא דאימצורי לאו סברא היא אלא טעמא משום דאע"ג דהוה ליה כמסיפס לא מהניא ולדידיה הך ברייתא דגגו של חבר בצד גגו של ע"ה דמייתי רבנן היא ולא רשב"ג דלרשב"ג לא מהניא מסיפס והשתא נחא הא דקאמר לך רב אנא דאמרי כרשב"ג דלדידיה נמי מסיפס לא מהניא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל דבפ' י"ב מהלכות משכב ומושב כתב חבר שהיה גגו למענה מגגו של עם הארץ הרי זה שוטח שם כלים ומניח טהרות למעלה והן בחזקתן אף על פי שעם הארץ יכול לפשוט ידו וליגע וכן בעכו"ם אינו חושש לא משום מומאה ולא משום יין נסך היו הגגות זה בצד זה ושטח החבר כלים או הניח טהרות בגגו הרי מקום שיכול עם הארץ לפשוט את ידו וליגע טומאה משמע

דפסיק הלכתא כרבנן דתוספתא ובפרק שלשה עשר מהלכות מאכלות אסורות כתב חצר החלוקה במסיפס עכו"ם בצד זה וישראל בצד אחר וכן שני גגין שהיה גג ישראל למעלה וגג העכו"ם למטה או שהיו זה בצד זה ויש ביניהן מסיפס אף על פי שיד עכו"ם מגעת לחלק ישראל אינו חושש משום יין נסך ולא משום טהרות אלא צריך לומר כדפירשתי דמה שכתב בפרק שלשה עשר מאכלות אסורות ביש ביניהן מסיפס איירי כמו שכתב בהדיא וס"ל דההיא דתוספתא בלא מסיפס איירי וההיא דהכא במסיפס איירי כי היכי דלא י ברייתות אהדדי כדפרישית: דף עא צא והפס עלי מנת השלטון פירש"י ז"ל שישראל שחייב לתת לשלטון יין מותר לומר לעכו"ם הפס עלי וכו' ולפירושו קשה אמאי סידר ש"ס מימרא דרב אהך מתנאי שאין ענין זה לזה לכך נראה כמו שכתב הרמב"ם זכרונו לברכה ומקצת גאונים שפירשו דמנת השלטון היינו כשיש לו יין הרבה ושאר תבואה הוא גוזר על אנשי המדינה שיקחו ממנו בעל כרחם ואשמעינן רב דישאל שכתבו עליו ליטול מנת השלטון יין נסך מותר לומר לעכו"ם צא והפס עלי שיטול הוא אותו היין ויפרע את דמיו לשלטון ולא אמרי' כיון דכתבו עליו ליטול היין קנאו ישראל והוה ליה כמוכרו לעכו"ם מכל מקום שיתן הדמים לשלטון בשבילו דכל כמה שלא בא לרשות ישראל לא קנאו דומיא דמתנאי דמותר לומר לו תן לנו את דמיה כל כמה דלא נכנס לרשותן אבל כשאמר לו פול תחתי לאוצר אסור דאז העכו"ם עומד במקומו וכשלוחו דמי והראב"ד ז"ל כתב דדברי הרמב"ם ז"ל סתומים וכאשר כתבתי נכונים הם.

והא דנקט הרמב"ם ז"ל אל יאמר אדם לעכו"ם הא לך מאתים זוז והכנס תחתי באוצר אותן מאתים זוז נותן לעכו"ם בשכרו כדי שיכנס תחתיו דודאי לאו בחנם קעביד כיון דהשלטון נותן להם בעל כרחם: סוף סוף כי מסי לאוירא דמנא קנייה פירש"י ז"ל קניית עכו"ם בהגבהה וקשה דמאי הגבהה איכא כל כמה שהיין הוא באויר הכלי ועוד דאי שייך הגבהה בכה"ג א"כ אפי' בכלי ישראל נמי שייכא וא"כ תיקשי לדידיה אמאי קאמר מדמשכ' עכו"ם קנייה אפי' לא משכה נמי תיפוק ליה דכי מטא לאוירא דמנא קנייה בהגבהה ומאי איריא דמשיכה בעכו"ם לא קניא אפי' הגבהה דעדיפא ממשיכה נמי לא קניא לפי זה.

ומפירש"י ז"ל משמע דלא פריך כי מטא לאוירא דמנא קנייה אלא למאי דמוקי לה דדמי לה נמצא דעכו"ם שהרי כתב מדמטי לאוירא דמנא דעכו"ם קנייה משמע דבמנא דישאל לא שייך למימר הכי ונ"ל משום דקיימא לן כליו של אדם קונות לו בכל מקום שיש לו רשות להניחו לאפוקי בר"ה וברשות מוכר כדאיתא בפ' הספינה והיינו מיד כשהגיע אותו דבר לאויר כליו ואם אין הכלי מונח על גבי הקרקע אלא הלוקח תופסו בידו אפי' בר"ה וברשות מוכר נמי קני לוקח מיד כשיגיע אותו דבר לאויר כליו דע"כ לא קמיבעיא ליה בהספינה כליו של לוקח ברשות מוכר אי קניא אי לא אלא כשמונח על גבי קרקע דמספקא לן אם הכלי בטל לגבי הרשות או הרשות בטיל לגבי הכלי כמ"ש רשב"ם ז"ל לכ"פ סוף סוף כי מטי לאוירא דמנא קנייה דכיון דכלי דידיה הוא וקיימא לן כליו של אדם קונה לו מיד כשהגיע דבר ומשני דמנח אארעא וכיון דרשות מוכר הוא בטל כלי לגבי רשות ולא קני.

והא דפריך ותיקני ליה כליו כלומר ואכתי תיקני ליה כליו אלא שמעת מיניה כליו של לוקח וכו' ומעיקר' דלא נקט בהדיא ותיקני ליה כליו משום דאיצטריך למימר דכי מטי לאוירא דמנא קניא קודם שנעשה יין נסך. וכן משמע בהדיא בתורת הבית הארוך שכתב ואפי' מדד ישראל וכו' עד מותרין והוא דקאי כלי בחצרו של עכו"ם דמכי מטי לאוירא דמנא קנייה דאויר כליו קונה לו וא"נ קאי בחצירו של ישראל אי קאי בידיים דעכו"ם נמי שרי ואפי' לכתחילה משום דמכי מטי נמי באויר כלי המונח בידו קנייה ויין נסך לא הוי עד דמטי לקרקעיתו עכ"ל משמע דקניא משום דאויר כליו של אדם קונה לו כשהוא בידו או בחצרו.

ויש לדחוק ולומר דבהגבהה שכתב רש"י ז"ל היינו נמי במה שמגביה הכלי ואוחזו בידו דבהכי קנייה ליה אוירא: דקמא קמא אינסוּך ליה לכאורה תימה דמאי קשיא ליה דקאמר הכי ונראה דאיצטריך למימר הכי כי היכי דלא תיקשי תינח מידה קמייטא דשפיך ליה דאינסוּך מאותן טיפין דאפומיה אלא שאר כל המידות דשפיך ליה בגו ההיא מנא מאי איכא למימר אמאי הוי דמי יין נסך והא עכבת יין דהוה אפומיה אזלה ליה דנפלה לגו מנא בהדי מידה ראשונה ושאר כל המידות דשפיך ליה בחר הכי קני ליה עכו"ם כי מטי לאוירא ולא נעשו יין נסך עד דמטו לתתא ונתערבו בהדי מדה קמייטא וממלתא דרב משמע דכולה חמרא דמי יין נסך הוי לכך קאמר דקמא קמא אינסוּך ליה דכי שפיך ליה מדה קמייט' ואינסוּך אשתיירו מיניה נמי כמה טיפות באפומיה נמצא דכי שפיך מדה שנייה אינסוּך ליה מאותן טיפות שנשתיירו ממדה קמייטא וכן כולן: וכמאן דלא כרשב"ג תימה מאי פריך דלמא רב לכתחילה קאמר למשקל דמי ברישא מקמי דנתסר בההוא עכבה וע"כ לא קאמר רשב"ג דמותר למוכרו חוץ לדמי יין נסך אלא כשנתערב לו יין ביין בדיעבד אבל לערב לכתחילה ליכא מא דשרי כמ"ש בהדיא הרשב"א ז"ל כתורת הבית וכ"כ הטור בסימן קל"ב ישראל שמוכר ייני לעכו"ם צריך ליהזר שלא יאסר בעודו ברשותו כיצד יעשה יקח ממנו המעות קודם שימסר לו היין וכו' ואם לא עשה כן ומודד לכליו של עכו"ם שיש בפיו עכבות יין אסור כו' ומיהו בדיעבד מותר דקיימא לן יין שנתערב בסתם יינם מוכרו לעכו"ם חוץ מדמי יין נסך שבו והיינו כרבי שמעון בן גמליאל אלמא דלערב לכתחילה אשור לכולי עלמא וכן קשה על מה שכתבו התוספות תימא ליבטל ההוא פרתא בששים והא קיימא לן דאן מבטלין איסור לכתחילה ויש לומר דמילתא דרב משמע דאי לא שקלי זוזי ברישא אפי' בדיעבד אסור מדלא קאמר כי כייליתו חמרא לעכו"ם שקלא זוזי מנייהו וכו' כי היכי דתיהוי הלואה לגבייהו וכי קא הוי יין נסך ברשותיהוקא הוי ותו לא מדקאמר דכי לא עבדיתו הכי כו' כי שקליתו דמי יין נסך קא שקליתו משמע דאפי' בדיעבד קאמר דהוה דמי יין נסך ואסיר ועוד מדקאמר להו כתמא הכי משמע דאפי' בדיעבד קאמר דהוה דמי יין נסך ואסיר ועוד מדקאמר להו כתמא הכי משמת דאפי' בדיעבד נמי קאמר: הכי גרסי' אמר אביי רישא משום דאיכא מקח טעות וכו' הוא בפ"ב דבכורות ומפרש התם טעמא דאביי דדוקא ברישא הוי מקח טעות כיון דלא ידע דהא לא יהיב ליה זוזי אבל סיפא לאו מקח טעות היא דנין דיהיב זוזי כי קז משך איבעי ליה לעיוני והדר מימשך ומדלא עיין אחולי אח ל והוה עשייתו משיכה גמורה: ת"ש דאמר רב חייא בר אבא אר"י עכו"ם וכו' ואם תאמר בלא מלתא דר"י תיקשי מהא דקיימא לן דעכו"ם נהרג על הגזל כדאיתא בסנהדרין שהוא אחד

משבע מצות עכו"ם ואי אמרת משיכה בעכו"ם אינו הונה אמאי נהרג ויש לומר כמו שכתבו התוספות דכשגזל שוה פרוטה כיון דממונא הוא איכא למימר דמה שנה ג עלו לאו משום דנתרבה ממילא הוא אלא משום דסובר מוא דיש אל הלכך אף על גב ד"א קנייה נהרג עליו אבל מפחות משוה פרוטה פריך שפיר דכיון דלא חיסר לישראל מידי ד א לאו ממונא הוא לא משיכה לאחרינא הרי מרונא דעכו"ם נמי לא נתרבה ואם כן אמאי נהרג ומשני משום דצעריה לישראל דטעמא דנהרג על הגזל משום דאמריה לחודיה הוא הלכך אפילו גזל פחות משום פרוטה מישראל דלאו ממונא הוא לגבוה ה ישראל מכל מקום צעריה איכא אית ליה לכך נהרג עליו ובריש פרק הדר כתבו התוספות דהא דמשני משום דצערים לישראל כלותו שהוט חשוב ביד עכו"ם וכו': הדרן עלך פרק השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עכו"ם דף ב הכל שוחטין וכל הכל לכתחילה הוא ואם תאמר אמאי נקט וכל הכל לכתחילה הוא ולא קאמר והכל לכתחילה הוא וליכא למימר דרב אחא הוה ידע דאיכא נמי הכל דלכתחילה הוא ולא פריך אלא כיון דלא' כולן לכתחילה נינהו א"כ ממאי דהכל דהכא לכתחילה הוא דתיקשי לך דלמא דיעבד הוא דא"כ מאי קא מהדר ליה רב אשי בסמוך וכל הכל לאו לכתחילה הוא וכו' הא רב אחא נמי הוה ידע דאיכא הכל לכתחילה הוא ולא הוה פריך אלא ממאי דהכל דהכא לכתחילה הוא ועוד דמאי קאמר רב אשי וכל הכל לאו לכתחילה וכי הוא לא ידע דאיכא לאקשווי דאע"ג דאיכא נמי הכל דלכתחילה לה הוא אכתי ממאי דהכל דהכא לכתחילה הוא דתיקשי לך.

לכך נראה דרב אחא מעיקרא הוה בעי לאקשווי לרב אשי קושיא אלימתא ולמימר דהכל שוחטין ע"כ לכתחילה הוא דהוה סבר דדוחק הוא לחלק בין הכל להכל דאי משכחת לה דהכל לכתחילה הוא אפי' חד זימנא צ"ל דכולהו לכתחילה נינהו וכן איפכא ולכך נקט וכל הכל לכתחילה הוא דכיון דאמרה הכל שוחטין לכתחילה צ"ל דאית לך דכולהו לכתחילה נינהו כיון דאין סברא לחלק ביניהו והא אדרבא כולהו דיעבד נינהו דכיון דאשכחן הכל מעריכין דיעבד הוא נמי כו' ע"כ דיעבד נינהו ולהכי קאמר וכל הכל ולא קאמר והכל לכתחילה הוא דאתי לאורויי ליה סברתו הא דנראה לו דוחק לחלק בין הכל להכל וא"כ הכל שוחטין על כרחך לאו לכחחילה הוא דהוי קושיא אלימתא ספי ממאי דמסיק ורב אשי לפי דבריו אהדרי ליה וקאמר וכל הכל לאו לכתחילה הוא כלומר כיון דאשכחן נמי הכל דלכתחילה הוא על כרחך צריך לחלק בין הכל להכל ואיכא למימר דהכל שוחטין נמי לכתחילה הוא ולהכי קא הדר ביה רב אחא וקאמר ליה אין איכא הכל דלכתחילה וכו' וליכא פירכא אלימתא דליכא הכרח לומר דהכל שוחטין דיעבד הוא אבל מ"מ אכתי איכא למיפרך ממאי דלכתחילה הוא דתיקשי לך.

והשתא ניחא מה שפירש"י ז"ל וכל הכל לאו לכתחילה וכי אין לך הכל שהוא לכתחילה לאפוקי רב אחא דאמר וכל הכל לכתחילה הוא דבעו למימר דכל הכל דיעבד נינהו: שמא יקלקלו את שחיטתן כתבו התו' ויש מפרשים דגרסי' לקמן רבה אבל רבא לא וכו' ולדידהו פירושו של רש"י ז"ל ניחא מיהו על רש"י ז"ל קשה שכתב לקמן באוקימתא שתא דאביי שמא ישהו לקמן מפרש אתאי נקט לשון עתיד והיינו לאשמעינן שאין מוסרין להן חולין לכתחילה ואפי' אחרים רואין אותן כמו שכתב בהדיא באוקימתא דרבה בר עולא א"כ ס"ל דאביי דייק בין יקלקלו לקלקלו ואביי לא חייש בהא דלא קתני

ואם שחטו ואית ליה דכולן ששחטו אחרש שוטה וקטן לחודא קאי וא"כ למה ליה למיתני יקלקלו הא מסיפא שמעינן לה מדקתני וכולן ששחטו ואחרים רואין כו' דמשמע דיעבד דוקא ויש לפרש דרש"י ז"ל אית ליה דאי לאו דיוקא דיקלקלו מסיפא לא שמעינן לה דאיכא למימר דהוא הדין לכתחילה נמי מוסרין להן באחרים רואין ואידי דתנא רישא דיעבד דחרש שוטה וקטן אפילו דיעבד נמי לא תני סיפא נמי דיעבד והתו' לא ניחא להו למימר הכי דא"כ ליתני ואם אחרים רואין אותן שחיטתן כשרה דמשמע דיעבד מדקתני נמי וכולן ששחטו משמע דיעבד דוקא: דאי דיעבד תרתי דיעבד למה לי פירש"י ז"ל דהוה ליה למיתני שחיטת הכל כשרה וטפי נראה דה"ל למיתני הכל שחיטתן כשרה או הכל ששחטו שחיטתן כשרה דשחיטה לאו מידי מעליותא היא ולא אורחא למיפתח מסכתא במידי דלאו מעליא דלהכי פתח מסכת פסחים אור לי"ד ולא פתח ותני בהדיא ליל י"ד עוד פירש"י ז"ל א"כ ליהני הכל שוחטין לחודיה כדתנן גבי מעריכין ונודרין ולא מפרש למה לי למיתני הכל שוחטין ואיצטריך לפרושי ושחיטתן כשרה למימר כו' וקשה דלמה גבי מעריכין ונודרין שאני דלא איצטריך לפרושי כיון דקרא כתיב וכי תחדל לנדור וגו' דמשמע הא אם תדיר יהיה בכך חטא אבל הכא איכא למימר דהכל שוחטין לכתחילה קאמר לכך איצטריך לפרושי ושחיטתו כשרה.

וכיון דאיכא למימר דושחיטתן כשרה פירושא קא מפרש לה להכל שוחטין דרישא א"כ איכא למימר דשחיטת הכל כשרה נמי לא ניחא ליה למיתני משום דניחא ליה למיתני לשון התנאים כמו הכל סומכין כדפירש"י ז"ל לעיל ולא קתני תרתי דיעבד אלא פירושי קא מפרש לה להכל שוחטין לכ"נ דלישנא דושחיטתן כשרה פשיטא דלאו פירושא הוא דוי"ו דושחיטתן משמע דמלתא באפי נפשיה הוא וכן משמע קצת מדפריך תרתי דיעבד למה לי משמע דפשיטא ליה דתרתי מילי נינהו מדלא קאמר דאי דיעבד פירושא למה לי מ"ש מהכל מעריכין דלא מפרש וכיון דושחיטתן כשרה על כרחך לאו פירושא הוא פריך שפיר דאי דיעבד תרתי דיעבד למה לי ניתני הכל שוחטין לחודיה דהא ליכא למימר דחייש התנא דלא תימא הכל שוחטין לכתחילה קאמר דא"כ השתא נמי דתני ושחיטתן כשרה אכתי איכא למימר דהכל שוחטין לכתחילה קאמר כיון דושחיטתן כשרה ע"כ לאו פירושא הוא אלא ודאי לא חייש התנא מידי וא"כ תרתי דיעבד למה לי אלא ע"כ הכל שוחטין לכתחילה קאמר: האי טמא ואמאי במאי קצת תימא דלא פריך הכי לפרק כל הפסולים דקתני בהדיא שהשחיטה כשרה בטמאים דהכא לאו בהדיא קתני לה אלא אוקימתא בעלמא היא ואיכא נמי לאוקמי מתניתין כשאר אמוראי וכל שכן דמסיק לקמן דודאי התם עיקר כיון דבקדשים קאי ויש לומר דהתם לא מצי פריך דאיכא למימר לעולם דאיטמי במת והא דשחיטתן כשרה בדיעבד משום דמפרכסת הרי היא כחיה מיהו לכתחילה לא דחיישינן שפא יגע אחר פירכוס אבל הכא פריך שפיר דכיון דמוקי לה בסכין ארוכה דוקא ולא מוקי לה אפי' בסכין קצרה ובחולין שנעשו על טהרת הקדש שוחט לכתחילה משום דמפרכסת הרי היא כחיה ובמוקדשין לכתחילה לא שמא יגע אחר פירכוס ובדיעבד כשרה כיון דמפרכסת הרי היא כחיה אלא ודאי צ"ל דמפרכסת מטמא טומאת אוכלין אי נמי צריך לומר דאף על גב דמפרכסת הרי היא כחיה מכל מקום היכא דנגע להדיא שחיטתו פסולה במוקדשין אפילו דיעבד לכך פריך דאיטמי במאי: דף ג המניח דיעבד קתני כתבו התוספות דהא דחותך כזית בשר משום דכל זמן שיכול לתקן

יש לו לתקן אבל אי ליתא לכותי קמן שרי וכן כתבו בסמוך באוקימתא דרבא ולא משמע כן מדקאמרי הכי קתני משמע דחותך כזית בשר נמי מתני' קתני לה ומתני' לא מיתוקמא אלא בחותך כזית בשר ועוד דכולהו אמוראי דמפרשי לה למתני' כולהו פרשי לה דושחיתתן כשרה דקתני היינו דוקא ע"י תיקון לרבה בר עולא צ"ל ברי לי שלא נגעתי לאביי ורבא צריך לחתוך כזית בשר לרב אשי צריך לבדוק סכינא אחריו לרבינא צריכין לבדוקו אם יודע הלכות שחיטה או צ"ל ברי לי כו' וקשה מנא להו למימר הכי דלמא מתני' ס"ל דבדיעבד שחיתתן כשרה בלי שום תיקון ונהי דלרבה בר עולא ולרבינא לא מיתוקמא וכולן ששחטו אא"כ צ"ל דאפילו בדיעבד אין שחיתתן כשרה אלא ע"י תיקון מ"מ לרב אשי מנא ליה למימר הכי דהא ודאי ס"ל דכי לא בדק סכינא אחריו פסול אפי' בדיעבד כדמשמע בסמיך וכ"כ הטור.

ועוד קשה לרבה בר עולא ולרבינא מנא להו דחוץ מחרש שוטה וקטן דקתני דאפי' דיעבד נמי לא קאמר דלמא לכתחילה קאמר וארישא קאי דקתני הכל שוחטין לכתחילה חוץ מחרש שוטה וקטן דלכתחילה לא ורש"י ז"ל כתב דהא אדיעבד קיימינן ולא דיוקא מעליא הוא דשפיר איכא למימר דלא קאי אמאי דסליק אלא אמאי דפתח והא דקתני וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן דמשמע דיעבד דוקא הא איכא למימר לדידהו דה"ה לכתחילה נמי שרי בחרש שוטה וקטן כשאחרים רואין אותו ודיעבד נקט משום שמא במוקדשין לרבה או משום אין מומחין ואין מוחזקין לרבינא.

ועוד קשה דקאמרי שמא ישהו שמא ידרסו ושמא יחלידו אמאי לא קאמרי נמי שמא יעקרו דהיינו עיקור דסכין פגומה דלא מינכר. ע"כ נראה דמתניתין הכי דייקא דושחיתתן כשרה דקתני היינו דוקא ע"י איזה תיקון מדקתני רישא הכל שוחטין סתמא ושחיתתן כשרה סתמא ולא מפרש מידי אע"ג דלכולהו אמוראי לאו מילתא דפשיטא הוא והדר קתני חוץ מחרש שוטה וקטן ומפרש טעמא בהדיא שמא יקלקלו את שחיתתן ולא קתני סתמא חוץ מחש"ו ואע"ג דלכאורה הטעם פשוט דהכל יודעין דחש"ו לאו רני דעה נינהו ומקלקלין אלא ודאי חוץ מחש"ו דאפי' דיעבד נמי לא קאמר ולהכי איצטריך לפרש טעמא דלא תיקשי כיון דכל הנך דמרבין אהכל שוחטין כולהו אית להו נמי ריעותא כי היכי דאית להו ריעותא לחש"ו דלרבה איכא למיחש שמא יגע בבשר ולאביי ורבא ורב אשי שמא ישהו שפא ידרסו וכן לרבינא וא"כ מ"ש דבדידהו שחיתתן כשרה בדיעבד ובחש"ו אפי' דיעבד נמי לא לכך מפרש תנא טעמא שמא קלקלו או שחיתתן כלומר דכל שאני דלהכי שחיתתן כשרה בדיעבד משום דאית להו תיקון וליכא ספיקא דאיכא למיקם אפלתא למר באומר ברי לי כו' ולמר בחותך כזית בשר או בבדיקת סכין אבל חש"ו לית להו תיקון דליכא למיקם אמלתא ואיכא לספוקי שמא קלקלו כו' ולפי דבחש"ו איכא נמי למיקם מיהא אם עשו הגרמה או עיקור כשנעקר הסימן ממקומו דמינכר וכן עיקור דסכין פגומה דאפשר למיבדק סכין בתרייהו לכך קאמרי כולהו אמוראי חוץ מחש"ו דאפי' דיעבד נמי לא שמא ישהו שמא ידרסו ושמא יחלידו פי' נהי דאהגרמה ועיקור היכא למיקם מ"מ אשהייה דרסה וחלדה ליכא למיקם וכיון דלית להו תיקון לכך שחיתתן פסולה אפי' דיעבד משא"כ הנך דמרבין בדיעבד אית להו תיקון ולפי מה שפי' הא דמשני המניח קתני דיעבד צריך לומר כמ"ש התוספות מעיקרא דלאו לשנויי אליבא דאביי קאתי וכו' ומה שהקשו התוספות לדרבא דאמר חותך כזית בשר מהא דשרי

במתניתין בפ' רבי ישמעאל בעכו"ם שנמצא בצד הבור י"ל דשאני התם דאיירי שעומד שם בצד הבור שלא ברשות ישראל לכך מירתת ספי אבל הכא כיון דברשות ישראל קא שחיט וכן במניח עכו"ם בחנותו דברשות ישראל הוא בחנות לא מירתת וההיא דאין השומר כו' נמי כיון דאיירי במטהר יינם של עובדי כוכבים ומזלות לא מירתת: רב אשי אמר וכו' כתב רש"י ז"ל רב אשי אמר גרסינן משמע דבספרים ישנים הוה גרסינן אמר רב אשי ונראה ליישב גירסא הישנה משום דכל היכא דאשכחן בש"ס קושיא קצרה ובתר הכי נזכר אמור' דמשני לה כגון מנא הני מילי אחר ר' פלוני כו' ההוא דמשני לה איהו הוא דפריך לה וכן לקמן ליחוש דלמא האי הוא דהוה שחיט שפיר אמר רב מנשה כו' רב מנשה גופיה הוה פריך לה לפרושי לברייתא והכא נמי נראה דרב אשי הוה קא בעי לפרושי מתניתין לתלמידיו והוה יתיב וקאמר הכל שורטין לכתחילה ושחיטתן כשרה בדיעבד וקאמר דהכל שוחטין אפי' ישראל עובדי כוכבים ומזלות כו' ורבינא קאמר דהכל מומחין שוחטין וכו' ואפשר דבני הישיבה לא הוו ידעי אוקימתא דרבה ודאביי ורבא ולכך כשהיו שונים מתיבתא דיומא היו שונים בכי האי גוונא הכל שוחטין לכתחילה ושחיטתן כשרה בדיעבד אמר רב אשי כו' רבינא אמר וכו' אלא כיון דהך קושיא הקשוה כבר בימי אביי ורבא ותירצוה הוצרך סתמא דש"ס להדר דבריהן תחילה כיון דאינהו הוו קשישי ולפי זה אין מכאן ראיה דרב אשי סידר הגמרא: דף ד דלמא האי הוא דהוה שחיט שפיר אף על גב דהתוסמות כתבולעיל דמה שחותך ונותן לו אינו אלא משום דכיון דיכול לברר כו' מכל מקום פריך שפיר דהכא נמי יכול לברר על ידי שיחותך ראשו של כל אחד מהן ויתן לו קסבר לא בקיאי בשימור ה"ג בכל הספרים ורש"י ז"ל כתב דלא גרסי' ליה ודוחק למחוק הספרים וכתב עוד דמאן דגריס ליה הכי מפר' לא בקיאי לשומרו מלהחמיץ וקשה דלא הוי דומיא דלא בקיאי בשימור דנקט אליבא דת"ק דהתם לא בקיאי בשימור לשם מצה קאמר.

ועוד דקאמר אמר מר מצת כותי מותרת ואדם יוצא כו' פשיטא ופירש"י ז"ל פשיטא דיוצא בה כיון דמותרת ותימא אמאי פשיט ליה והא משנה שלימה היא דקמחין ובצקות של עובדי כוכבים ומזלות מותרין לאכול ואין יוצאין בהן ידי חובת מצה ואיכא למימר דמצת כותי נמי הוי ונראה לפרש דמצת מצוה הכתובה ואחזיקו בה כותים היא וכן כתבו התוספות בהדיא בפרק קמא דגיסין דלמסקנא דהכא מנה כתיבה והחזיקו בה והכי קאמר אמר מר מנת כותי מותרת ואדם יוצא כו' פי' פשיטא דמותרת ויוצא בה דכיון דכתיבה והחזיקו בה הרי היא כמצת ישראל ומשני מהו דתימא לא בקיאי בשימור פי' לא בקיאי לשומרו מלהחמיץ ואסורה אף באכילה קמ"ל דלא מיבעיא דמותרת באכילה אלא אפילו אדם יוצא בה ורבי אליעזר אוסר קסבר לא בקיאי בשימור מלהחמיץ דומיא דלא בקיאי בשימור דת"ק ולכך אוסר אפי' באכילה ובסמוך דפריך אם החזיקו מיבעי ליה דמשמע דלא ידוע לן אם החזיקו במצה אם לא ומדנקט לשון אם החזיקו יש לומר דלאו משום מצוה נקט הכי אלא משום שאר מצות דכתיבי ולא ידעינן אי אחזיקו בהו דאיכא בינייהו נקט הכי: אי הכי כל מצות שהחזיקו בה כותים אם החזיקו מיבעי ליה פירש"י ז"ל כל מצות משמע דלרבויהי אתא אפי' הנך דלא איירי בהו וכיון דאוקמן וכו' למעוטי אתא אם החזיקו מיבעי ליה דהשתא הוה משמע שפיר דפליג וכו' ופירושו תמוה דהא בפרק קמא דגיסין מוכח דכתיבא ולא אחזיקו בה נמי איכא בינייהו דלתנא קמא

מהני ולרשב"ג לא מהני כמ"ש התוספות וא"כ צ"ל דכל לאו לרבווי ולטפויי את"ק אתי למימר דאפי' בהנך דלא איירי בהו אית ליה דמהני דהא בהנך דאיירי בהו דהיינו כתיבא ולא אחזיקו אדרבא אית ליה לת"ק דמהני ולרשב"ג לא מהני וא"כ מאי כל דנקט רשב"ג דהא כי היכי דרשב"ג מקיל בחדא דהיינו באחזו' ולא כתיבא הכי נמי מקיל ת"ק בחדא דהיינו בכתיבה ולא אחזוק ולא אתי לטפויי מידי ועוד דא"כ מאי איצטריך למימר אם החזיקו מיבעי ליה כיון דמכל פריך הכי איבעי ליה למימר א"ה כל מצות שהחזיקו בה כותים מצות שהחזיקו בה כותים מיבעי ליה אי נמי הוה למימר אי הכי כל מצות שהחזיקו בה כותים כל לאתויי מאי לכך נראה פשוט דלאו מכל פריך דכל דנקט משום דאדרכי אליעזר קאי דאמר לפי שאין בקי אין בדקדוקי מצות כישראל משמע דבכל מצות קאמר לכך נקט איהו נמי כל מצות שהחזיקו כו' אלא מלישנא דשהחזיקו פריך דלא הוה ליה למיתני שהחזיקו בשי"ן דמשמע דיהיב טעמא כיון שהחזיקו בה כותים כו' אלא אם החזיקו מיבעי ליה דכיון דמשני דלת"ק בכתיבה לחודא סגי ולרשב"ג כתיבה לחודא לא מהני אלא אי אחזוק נמי אין אי לא לא א"כ הל"ל רשב"ג אומר אם החזיקו בה כותים כו' דשהחזיקו משמע דאדרבא דיהיב טעמא אמאי דאחזוק לחודא מהני לכך קאמר כיון שהחזיקו בה כותים כו' והיינו דמשני דרשב"ג סבר כיון דאחזוק אחזוק דשהחזיק דנקט היינו כיון דאחזוק כדפי': אמר רבא ישראל עכו"ם אוכל נבילות לתיאבון נקט ישראל עכו"ם ולא קאמר סתמא ישראל אוכל נבילות לתיאבון לאשמעינן דדוקא כשהוא עכו"ם לכך שרגיל ודש לעשות כן אז צריך בדיקת סכין אבל אינו עובד כוכבים ומזלות לכך אלא שעשה כן באקראי אינו צריך בדיקת סכין וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מה"ש שכתב מי שהוא פסול לעדות בעבירה כו' הרי זה שוחט בינו לבין עצמו והיינו דנקט ש"ם בסמוך מאי טעמא כיון דדש ביה כהיתירא דמי דדוקא בדש ורגיל איירי וא"ת א"כ מאי קאמר בסמוך אלא פשיטא עכו"ם לערלות מנא ליה לאוקמי בעובדי כוכבים ומזלות לכך שמבעט במצוה זו כדפירש"י ז"ל דהא אפי' ערל סתמא קתני ואיכא למימר דחושש במצוה זו ומניח לימול בניו ובני ביתו אלא דאיהו לחודיה ערל הוא ואינו דש ורגיל בכך והדר תני ואפי' ישראל עכו"ם שהיה דש ורגיל באחד מהעבירות ולעולם עכו"ם לאותו דבר לא.

ויש לומר דאם כן מאי קמשמע לן פשיטא דשוחט לכתחילה אי נמי כיון דקיימא לן דבכל יום ויום עובר בעונש כרת הרי הוא כדש ורגיל בכך ומקרי שפיר עכו"ם לערלות ועל כרחין צ"ל כן למ"ש בכסף משנה פרק ד' מה"ש דלהרמב"ם ז"ל עכו"ם לערלות לאו כדפירש רש"י ז"ל דאם כן היינו אפיקורוס ושחיטתו נבילה אלא שאינו רוצה להצטער ודמי לאוכל נבילות.

לתיאבון ועיין שם: לימא מסייע ליה הכל שוחטין אף על גב דודאי אית ליה סייעתא מברייתא דחמצן של עוברי עבירה י"ל דלאו סייעתא מעלייתא היא דאיכא למימר דהנך עוברי עבירה לאו רשעים לאותו דבר נינהו דנהי דרגילין לעבור בכל יראה ובבל ימצא שאין מבערין חמץ בפסח מכל מקום למיכל חמץ שעבר עליו הפסח לא ידעינן בהו דעברי ואיסור אכילת חמץ חמירא ולכך אמרינן שהן מחליפין דלא נחשדו בכך אף על גב דהכל איסור חמץ הוא מכל מקום איסור אכילה מלתא אחריתא הוא ולא הוי עכו"ם לאותו דבר: דף ה ודלמא תרי גברי הוו דהוה שמייהו עורבים נקט תרי גברי ולא קאמר

סתמא ודלמא גברי הוו כו' משום דכיון דנחבא היה אין סברא לומר דגברי הוו דאם כן הוה חששא פן יתגלה הדבר על ידיהן לכך קאמר ודלמא תרי גברי הוו דבתרי ליכא חששא כדאמרינן בפרק חזקת הבתים כל מלתא דמתאמרא באפי חלתא לית ביה משום לישנא בישא הא באפי תרי לא דבאפי תרי לא יתפרסם הדבר דמהאי טעמא איכא למ"ד התם מחאה באפי תלתא דוקא: חוץ מן הישראל שעובדי כוכבים ומזלות ומנסך את היין מסברא קאמר לה דכיון דיליף מיתורא דמכם להוציא את העובד כוכבים ומזלות לכל התורה אם כן הנך נמי לא דכעובדי כוכבים ומזלות לכל התורה דמו אבל אין לפרש דיליף לה מדכחייב מן הבהמה מן אתי למעוטי הנך דאם כן מאי דייק דלמא טעמא לאו משום דעובדי כוכבים ומזלות לעבודת כוכבים ומזלות הוי עובדי כוכבים ומזלות לכל התורה אלא משום דהנך חמירי טפי משאר עבירות דהא לרב ענן עובדי כוכבים ומזלות לעבודת כוכבים ומזלות לא הוי עובדי כוכבים ומזלות לכל התורה וקתני ברייתא דלעיל ואפי' ישראל עובדי כוכבים ומזלות פי' אף על גב דחמירי טפי מעובדי כוכבים ומזלות לערלות אבל אי מסברא קאמר דייק שפיר דאי"ל משום דחמירי א"כ מנא ליה למעוטי הנך כיון דליכא קרא: והא מהכא נפקא מהתם נפקא תימא הא אדרבא הך פליג' דאפילו עובדי כוכבים ומזלות לדבר אחד קאמר ת"ק דאין מקבלין דהא מוקמינן דפליגי באוכל חלב והפריש קרבן על הדם ומה שמפרש ר"ת ז"ל דעובדי כוכבים ומזלות לאכול חלב היינו עובדי כוכבים ומזלות לכל התורה חוץ מדם כדאשכחן שכולל כל החטאות בכלל חטאות חלב דוחק הוא ונהי שכל החטאות בכלל חטאות חלב היא מ"מ כל התורה לאו בכלל חלב הוא ומה שתירץ דחלב ודם כיון דשויה הן בכמה דברים חשיב ליה לת"ק עובדי כוכבים ומזלות לאותו דבר נראה דוחק.

ועוד דא"כ מאי קאמר ואי אשמעינן עולה כו' תיפוק ליה דאי אשמעינן עולה לא הוה ידעינן דעובדי כוכבים ומזלות לחלב הוי לגבי דם כעובדי כוכבים ומזלות לאותו דבר. ועוד תימא לר' שמעון דנפקא ליה מדכתיב אשר לא תעשנה ייתורא דמעם הארץ למה ליה ואי לשום דרשה א"כ מאי פריך מהתם נפקא דלמא תנא דמכם נמי אית ליה דאתי לשום דרשה.

ועוד תימא דמאי איצטריך לאתויי הא דרב המנונא הכא דמדקאמר ואמרינן מאי בינייהו כו' משמע דדוקא מדרב המנונא פריך ועוד מנא ליה לרב המנונא דפרט לעובדי כוכבים ומזלות דת"ק בעובדי כוכבים ומזלות לאכול חלב איירי דהיינו בעובדי כוכבים ומזלות לדבר אחד דלמא פרט לכל התורה חוץ מדם קאמר גם נראה דוחק לומר דלר' שמעון עובדי כוכבים ומזלות גמור לכל התורה כולה חוץ מדם מביא קרבן על הדם כיון דשב מידיעתו בדם לחודא ע"כ נראה דלר' שמעון איצטריך לים מעם ולא כל עם לעובדי כוכבים ומזלות לכל התורה כולה חוץ מדם והביא קרבן על הדם שאין מקבלין ממנו דדוקא בעובדי כוכבים ומזלות לחלב לחוד מביא קרבן על הדם כיון דשב מידיעתו על הדם אבל בעובדי כוכבים ומזלות לכל התורה כולה אף על גב דשב מידיעתו על הדם יליף לה מדכתיב מעם שאין מקבלין ממנו והשתא תנא דמכם יליף מיניה עובדי כוכבים ומזלות לכל התורה פשיטא דאיהו נמי כר' שמעון ס"ל דדריש מעם ולא כל עם פרט לעובדי כוכבים ומזלות לכל התורה וכן איפכא ת"ק דר"ש פשיטא דאיהו דריש קרא דמכס להוציא עובדי כוכבים ומזלות לדבר אחד כי היכי דדריש קרא דמעם ולא ס"ל הך

דרשא דפן הבהמה להביא בני אדם שדומין לבהמה והכי פריך והא מהכא נפקא כו' דנהי דפליגי מ"מ בין למר ובין למר תרי קראי ל"ל ומשני דבין למר ובין למר איצטריך חדא לחטאת וחדא לעולה והשתא ניחא דקאמר עובדי כוכבים ומזלות לאכול חלב והביא קרבן על הדם איכא בינייהו דליכא למימר דפרט לעובדי כוכבים ומזלות דתנא קמא עובדי כוכבים ומזלות לכל התורה חוץ מדם קאמר ועובדי כוכבים ומזלות לכל התורה והביא קרבן על הדם איכא בינייהו דאם כן תיקשי לר' שמעון מעם למה ליה דהשתא ליכא למימר דאיצטריך ליה לעובדי כוכבים ומזלות לכל התורה חוץ מדם דא"כ מאי ביני הו.

ולהכי איצטריך לאתויי הא דרב המנונא דאי לאו דרב המנונא הוה אמינא דת"ק פרט לעובדי כוכבים ומזלות לכל התורה קאמר ואיכא בינייהו עובדי כוכבים ומזלות לכל התורה חוץ מדם והביא קרבן על הדם וא"כ ע"כ ר' שמעון לית ליה דרשה דמעם ואיכא למימר דתנא דמכס נמי לא דריש קרא דמעם כמו ר' שמעון ולא הוה פריך מידי: דף ו בראש הר גריזים כתבו התוספות דאיתא כמדרש שהיא עבודת כוכבים ומזלות שהטמין יעקב תחת האלה בהר בשכם נראה דנפקא ליה משום דהר גריזים סמוך לשכם הוא דכתיב ונתת את הברכה על הר גריזים וגו' הלא המה בעבר הירדן וגו' אצל אלונים מורה ואלונים מורה הוא שכם כפירש"י ז"ל שם ואותה עבודת כוכבים ומזלות שהטמין יעקב סמוך לשכם קברה דכתיב ויטמון אתם יעקב תחת האלה אשר עם שכם ונראה דהה"ד בתר הכי בפרשת ראה אבד תאבדון את כל המקומות וגו' את אלהיהם על ההרים וגו' ותחת כל עץ רענן רמז לעבודת כוכבים ומזלות שהטמין יעקב תחת האלה בהר טמנהו: אתו רב אמי ורב אסי גזור וקבלו מנייהו פירש"י ז"ל דבדורו של ר' אמי הוה אפשר להו לפרוש ועוד נראה דבדורו של ר' מאיר לא הוה אלא מיעוטא שהיו עובדין אותה ואינהו לא היו חיישי למיעוטא דבתר רובא אזלינן ובתר הכי בדורו של ר' אמי ור' אסי אשתרבוני הוא דאישתרכוב ההיא עבודת כוכבים ומזלות בין כולן או רובן לכך כי גזרי אינהו קבלו מנייהו והשתא ניחא הא דמעיקרא קאמר ליה ההוא סבא ושמת סכין בלועיך אם בעל נפש אתה והדר קאמר לית כאן שומרי תורה דמעיקרא כיון דלא היו אלא מיעוטא שעבדו אותה לכך קאמר ושמת סכין בלועיך אם בעל נפש אתה כלומר דאע"ג דאזלינן בתר רובא מ"מ בעל נפש דהיינו בעל מעשים יש לו לחוש למיעוטא אבל בתר הכי שהיו כולן עובדין אותה לכך לא מייתי ליה קרא דאם בעל נפש אתה ואמר ליה לית כאן שומרי תורה: התם נמי מוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא וכו' כתבו התוספות דבתמיה קאמר בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא ואני טרחתי בשבילו ותימא דכיון דהא דמוריא משום טירחא הוא א"כ עיקר חסר מן הספר דהוה ליה למימר בהדיא בר בי רב ליכול חתימא ואנא איכול קרירא ואני טרחתי בשבילוועוד דלא הוי דומיא דמוריא ואמרה תורא מדישיה קאכיל דבסמוך דהתם מפרש בהדיא טעמא דמוריא משום דאמרה תורא מדיליה אכיל והכא לא מפרש טעמא גם מה שכתבו דגבי שכנתו שאני דדרך שכנים שטורחים זה בשביל זה קשה דאדרבא מנהג הוא להטריח בשביל בר בי רב כיון שעוסק בתורה וסמך עליה ודר בבית' יותר ממה שהיא טורחת בשביל שכנה.

ועוד תימה דבמסכת דמאי תנן מעיקרא הא דהנותן לפונדקית והדר תני הא דהנותן לחפותו וא"כ אמאי לא פריך מעיקרא מהא דהנותן לפונדקית והדר הוי ליה להקשות

מהנותן לחמותו. ועוד תימא דמאי ס"ד מהא דהנותן לחמותו והא בהדיא קתני סיפא דטעמא לפי שהיא רוצה בתקנת בתה ובושה מחתנה ע"כ נראה כדפירש"י ז"ל התם נמי מוריא הוראת היתר לעצמה לטובה אני מתכוונת בר בי רב ליכול חמימא בניחותא דכיון דבר בי רב הוא ראוי שהוא יאכל חמימא ואנא קרירא והשתא ניהא דהא דקאמר והתנן הנותן לחמותו וכו' לא מקשן ולא תרצן ניהו אלא סתמא דש"ס הוא דשקיל וטרי הכי לפרושי הנך משניות דלא תיקשי אברייתא דמשמע דלחלופי לא חיישינן וכן משמע בהדיא במסכת גיטין דמייתי נמי הך סוגיא ומשמע התם דסתמא דש"ס הוא דשקלא וטריא הכי דקאמר התם ודקארי לה מאי קארי לה משום דקא בעי למירמי אחריתי עליה הרי אלו בחזקתן למעשר ולחלופי לא חיישינן כו' ופירש"י ז"ל שם למירמי אחריתי עלה דלכך קבעה בש"ס הכא למירמי עלה ולפרושה דלא תיקשי לן.

ולהכי קא שקיל וטרי ש"ס מסיפא דהנותן לחמותו מעיקרא דמדסיפא שמעינן לה טעמא דרישא דהנותן לפונדקית דכיון דטעמא דסיפא ע"כ משום דלטובה היא מתכוונת כדקתני בהדיא שהיא רוצה בתקנת בתה וכו' אם כן מסתמא טעמא דרישא דהנותן לפונדקית נמי הוי משום דמוריא ואמרה לטובה אני מתכוונת דומיא דסיפא והיינו דקאמר התם נמי מוריא וכדפירש"י ז"ל אבל למ"ש התו' לא שייך למימר הכי דלדידהו טעמא דרישא לרעה הוא ולא לטובה כטעמא דסיפא.

ומה שהקשו מהא דתנן רבי יוסי אומר אין אנו אחראין לרמאים כבר תירץ רבינו שמשון ז"ל שם במסכת דמאי דבהכי פליגי רבי יוסי ורבנן דרבי יוסי סבר מתכוונת לגזול ורבנן סברי דלטובה מתכוונת ומדרבנן לחודא פריך ולא חייש לדרכי יוסי דיחידאה הוא מיהו בסמוך דפריך מהא דאשת חבר טוחנת וכו' צריך לומר לפירש רש"י ז"ל דמדרכי שמעון בן אלעזר פריך אף על גב דיחידאה הוא.

אבל למ"ש התוספת דבתבואה של חבר איירי ניהא דלפי' פריך שפיר מתנא קמא דאמר אבל לא בזמן שהיא טהורה דמשמע דטעמא דאתיא למיכל ותגע: דף ז מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו פירש דש"י ז"ל כשיבאו בנינו אחרינו אם לא ימצאו מה לתקן במה יגדל שמם וזה נראה דוחק קצת דשבקי למיעבד איסורא כדי שיגדל שם בניהם אחריהם אע"ג דלא היה נראה בעיניהם דודאי איסורא הוא כיון דנעשה על פי הדיבור ותו מנא ידעי שלא יהיו בניהם אחריהם רשעים ולא יתקנו מידי לכך נראה דלא עלה כלל על דעת אסא ויהושפט לבער נחש הנחושת דאע"ג דביערו כל עבודת כוכבים ומזלות שבעולם נתן הקב"ה בלבם שלא ירגישו בנחש הנחושת כדי שיניחו זה לבניהם אחריהם לגדל שפם וכן משמע בהדיא בירושלמי הביאו בערוך ערך גדר היו הכל מליזין עליו אמר להם באו ונדיין כתיב וכתת נחש הנחושת וכי לא עמד צדיק ממשה עד חזקיה להעבירו אלא עטרה הניח לו הקב"ה להתגדר בה.

ולפי זה הא דקאמר בסמוך מכאן לתלמיד חכם שאמר דבר הלכה שאין מזיחין אותו י"ל דלאו אדרכי יהושע בן זרוז קאי כיון דקבל רבי עדותו אלא הכי קאמר מכאן כיון דילפינן מוכתת נחש הנחושת שמניחין לו לאדם מן השמים מקום להתגדר בו לכך ת"ח המחזש דבר הלכה אין מבדילין או משקצין או מזיחין אותו לומר אלו היה ממש בדבריו למה לא נתחדשה אותה הלכה בדורות הראשונים שהיו תלמידים חכמים יותר גדולים ממנו

דאיכא למימר מקום הניחו לו מן השמים להתגדר בו: ודלמא הכא נמי חדא זימנא כדפירש רש"י ז"ל שהיה חושש שלא יחזרו המים.

ועוד אפשר לפרש דהנך תלת זימנין לא הוו אלא חד זימנא דמעיקרא אע"פ דנחלקו אכתי הוה צריך רבי פנחס בן יאיר לעבור במים עד צוארו שלא נעשה לו נס אלא כפי ההכרח לכך אמר חלוק נמי להאי דכיון דהוה דארי חטי לפסחא אם יגיעו המים עד צוארו יבאו לידי חימוץ ובשנייה נמי אע"ג דנחלקו לא נחלקו אלא כפי ההכרח רק שלא יגיעו המים וילכלכו החטים ואכתי היו עמוקים ואם עבר ההוא טייעא בסחורתו דרך המים היתה מתקלקלת לכך אמר חלוק נמי להאי שיחלקו לגמרי עד הקרקע: עשרינהו ואכל תימא וכי חמור נביא הוה דהוה ידע דלא עשרינהו ועוד וכי בר מצוה הוא דלא בעי למיכל בלתי מעושר ונראה לפרש דחמור זה כחמור דעלמא הוה ולא ידע מאומה אלא לפי שהיה חמורו של אותו הצדיק מנע הקב"ה שלא יאכל עד שיעשרו תחילה דאע"ג דלאו בר מצוה הוא אפ"ה כיון דאסור להאכיל את הבהמה אלא א"כ עישר גנאי הוא קצת לצדיק כשמאכילין את בהמתו דבר האסור להאכילה וכן משמע דחמור זה כחמור דעלמא הוה דקאמר השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן מדנקט אין הקב"ה מביא כו' משמע שהוא ית' מנעו והחמור לא הוה ידע מידי.

וכן הא דאמר במסכת שקלים ובבראשית רבה דמחמרה אנפשה הוה יש לומר נמי דכיון דהיתה בהמתו של צדיק גמור מנע הקב"ה שלא תאכל בלתי מעושר אע"ג דמן הדין היו מותרין להאכילה בלתי מעושר אפ"ה לגבי ר' פנחס בן יאיר שהיה צדיק גמור ראוי היה להחמיר שלא להאכיל בהמתו בלתי מעושר לפני משורת הדין.

וכן נראה לפרש הא דאיתא במדרש גבי שני פרים שהקריבו אליהו ועובדי הבעל שלא רצה הפר ללכת אמר אני וחברי תאומים ועל אבוס אחד היינו גדלים חברי נבחר להקב"ה ואני לעבודת כוכבים ומזלות עד שמסר להן אליהו אחר לו אל תחוש כשם שיתקדש שמו של מקום על ידי חברך וכו' לאו שהפר היה מדבר כן בפיו דאין כל חדש תחת השמש שהרי אמר על פי האתון שנברא בין השמשות אלא צריך לומר נמי שהקב"ה מנע שלא ילך משם כאלו אינו רוצה ללכת מחמת שנבחר לעבודת כוכבים ומזלות וכשאמר לו אליהו פר פר אל תחוש וכו' ביטל הקדוש ברוך הוא את המניעה והלך כדי שילמדו ישראל מוסר מן הפר כמו שאמר הכתוב מלפנו מבהמות הארץ ואמרו ידע שור קונהו וכו' וכן הא דאיתא בפרק הפועלים גבי רבי אליעזר ברבי שמעון דאמרו לעכנא עכנא פתח פתח לה ובתר הכי בעובדא דבריה לא פתח להו הא פשיטא דנחש לאו בר דעת הוה לידע שזה היה בצער מערה וזה לא היה אלא שהקב"ה מנע את הנחש שלא יפתח פיו בשעה דאסקוה לבריה כדי שידעו הכל שזה היה בצער מערה וזה לא היה וכ"נ לפרש בכולהו דוכתי דאיתא כהאי גוונא: רמה נקרא שמן כשפים כו' ומה שנקראו חרטומים פירש"י ז"ל בפרשת מקץ לפי שהן נחרים בטימי מתים.

ועוד נראה לפי שהן נחרים במ"ט כוחות הטומאה לכך נקרא המכשף חרט"ם דמ"ט כוחות הטומאה נינהו כדאיתא בזוהר חדש פרשת יתרו דשאל רבי ייסא מרבי שמעון האי דהקב"ה מדכר להון לישראל בכל אתר ואתר יציאת מצרים מאי רבותא תנאה שלים כו' א"ל ת"ח ישראל כד הוו במצרים אסתאבו גרמיהון בכל זיני מסאבא דהו

שראן תחות ארבעין ותשע חילי דמסאבותא ובג"כ תשכח באורייתא חמשין זימנין יציאת מצרים ודא איהו דאנן מנן להו מיומא טבא דפסחא ועיקר יסוד הכישוף במצרים הווי ולכך יש להן כח להכחיש פמליא של מעלה ונראה דהיינו מה שיסדו לומר ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם וכי לחירות עולם הוציאן והלא נשתעבדו בתר הכי כמה זימנין אלא לפי שהוציאן לחירות עולם מכחות הסומאה דהווי שלטי עלייהו: דף ח שחין ומכוה אם שחין קודם למכוה כו' לכאורה משמע שכבר יש בו נגע הנקרא שחין ואח"כ לקה על הנגע באור ונעשה עליו מכוה קאמר ואין הפי' כן דא"כ לא הוי דומיא דליבן שפוד והכה בו ד מיבעיא ליה דהתם ליכא שום נגע אלא בתר דנלקה בתרוייהו בכח ההכאה ובאור וגם אין סבר' לומר שעלה נגע עי נגע אלא לפי שארבע מראות נגע' הן שאת ובהרת ותולדותיהן ופי' לן הכתוב מעיקרא כשהן יוצאין בעור בשרו של אדם כמו שכתב אדם כי יהיה בעור כשרו שאת וגומר והדר כתב לן דין שחין ומכוה כלומר כשנפשט העור מעל הבשר מחמת מכה דהיינו שחין או מחמת האש דהיינו מכוה ונעשה שם שאת או בהרת על הבשר עצמו אז יש לאותו שאת או בהרת דין שחין ומכוה וקתני ברייתא שחין ומכוה פירש שנפשטה עורו על ידי הכאה ואח"כ לקה שם נמי באור או איפכא ואח"כ נעשה שם שאת או בהרת אם שחין קודם שבתחילה לקה בהכאה ואח"כ באור בטל מכוה את השחין כו' וכן משמע בהדיא בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טומאת צרעת שכתב מי שהיה לו מכה בעור בשרו ונפשט העור מחמת המכה אם היתה המכה מחמת האש וכו' וכתב עוד שם השחין והמכוה אין מצטרפין כו' כיצד המכוה ובהרת כגריס בשתיהן הרי זה טהור והשתא ניחא הא דקאמר והכא ה כי דמי כגון דהוה ביה וכו' וליבן שפוד והכה בו דהוי דומיא דברייתא: בטל מכוה את השחין פיר' רש"י ז"ל ונ"מ לענין צירוף שאם היה בו חצי גריס שחין ולקה באור באותו כו' ואם חזר ולקה לאחר זמן אצל מכוה זו כו' אע"ג דש"ס נקט איפכא כגון דהוה ביה חצי גריס שחין מעיקרא וליבן שפוד והכה בו ונפק ביה חצי גריס אחר היינו משום דש"ס בעי לפרושי הבעיא דליבן שפוד ולהכי נקט הא דליבן שפוד לבסוף דהשתא קאי עליה שפיר הא דקאמר מאי חבטא קדים ואתי הבלא ומבטל ליה וכו' אבל רש"י ז"ל דאתי לפרושי בריית' דקתני ביטל אחרון את הראשון לכך נקט תחילה שהיה בו חצי גריס שחין ולקה באור כו' דהך מלתא מפורש בברייתא בהדיא אבל איך חצי גריס אינו מפורש בברייתא בהדיא לכך נקט ואם חזר ולקה כו' אבל אין לפרש דרש"י ז"ל נקט הכי משום דאי הוה ביה מעיקרא ההוא חצי גריס שחין קודם הביטול לא הוה נפקא מינה מידי בביטול אח"כ כיון שנטמא כבר שהיה בו גריס שלם של שחין דהא פירשתי לעיל דלאו ביציאת נגע על נגע איירי אלא שנחלקה בתחילה בהכאה ואח"כ באור ובתר הכי עלה נגע וא"כ לא נטמא קודם הביטול.

ועוד דאפי' אי הוה איירי ביציאת נגע על נגע אכתי הוה נפקא מינה בביטולו דאע"ג דנטמא כבר מ"מ השתא שנתבטל השחין ונעשה מכוה ושחין ומכוה אין מצטרפין טהור הוא כיון שנתמעט השחין משיעור גריס דקיימא לן נגע שהיה כגריס ונטמא ואח"כ נתמעט מכגריס טהור: התם נמי דברזייה מיברז פירש"י ז"ל שלא הכהו בכח אלא דקרו משמע מפירושו דלא הוה גריס דהיינו חדוד מיהו קשה דמאי איצטריך למימר דברזייה מיברז לישני התם שהכהו בנחת דליכא חבטה ואין לפרש נמי דה"ק דברזייה מיברז

דהיינו חדוד דאיירי שחודו של שפוד חד כחדודו של סכין ואין הבל האור חזקה בחודו ולכך חבטא קדים דא"כ אכתי תפשוט דכיון דלא סגי בבציר מכגריס ע"כ צריך לפרש דהשפוד מתרחב והולך למעלה מן החוד כרוחב גריס וכיון דבמקום שמתרחב ליכא חידוד ואפ"ה נידון משום מכות אש אלמא חבטא קדי' ודוחק לומר דלענין צירוף איירי כגון דהוה ביה כגרים מכוה מעיקרא פחות ממהו כשיעור רוחב חודו של סכין.

וע"ק קצת בין לפרוש זה בין לפירש"י ז"ל אמאי נקט איבעיא להו ליבן שפוד והכה בו ולא קאמר ליבן ברזל והכה בו והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טומאת צרעת כתב ליבן שפוד והכה בו אם היה ראשו מבורז הרי זה מוכה ואם היה ראשו חד הרי זה ספק אם היה מכוה או שחין משמע מדבריו דס"ל דכל המכה בשפוד בכח כדרך שמכין במקל פשיטא דחבטא קדים ולא קמיבעיא ליה אלא בליבן שפוד והכה בו בכח בדקירה דאע"ג דהכהו בכח מ"מ כיון דאין השפוד רחב בחודו אלא משפע והולך במקום השיפוע אינו מכה כל כך בכח ואיכא למימר דהבלא קדים ובעי למיפשט מברייתא דקתני ליבן שפוד וכו' ודחי דברייתא איירי דברזיה מיברז כלומר שהשפוד אין לו חוד אלא הוא רחב ומבורז למעלה כעין בריא וכיון דרחב למעלה לכך כשהוא מכהו בכח חבטא קדים ולהכי נקט דברזיי' מיברז ולא קאמר דדקריה מידקרמשום דדקירה לא שייכא אלא בחוד אבל כשהוא רחב למעלה כברזא ברזייה מיברז קרי ליה: פעמים שהשוחט אסור במסוכנת כתב הרא"ש ז"ל ומיהו צריך עיון במסוכנת אם ראוי לדמותה להסיק תנור חדש ולאפיית הפת ואריגת הבגד דשמא היתה מתה אם לא שחטה ויש כאן הנאה מרובה או דלמא דוקא בתנור ופת ובגד שתיקונן ועשייתן נעשה ונגמר באיסורי הנאה אסרו חכמים אבל במסוכנת שכבר גדלה הבהמה וכו' לא אסרו חכמים הנאתה בדיעבד וכן מסתבר ע"כ וכן פסק הטור בסי' קמ"ב ולא ידענא דא"כ אמאי נקט רבא לשון דיעבד פעמים שהשוחט אסור במסוכנת הוה ליה למימר פעמים שאסור לשחוט דומיא דרב נחמן דנקט מותר לשחוט ואסיר לחתוך דמשמע לכתחילה לכך נראה דס"ל לרבא דמסוכנת כיון דהיתה מתה אם לא שחטה דמיא להסיק תנור ואריגת הבגד ואפילו בדיעבד הבהמה אסורה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מהלכות עכו"ם שאם שחט בסכין של אליל בהמה מסוכנת הרי זו אסורה וכן כתב בש"ע: רא לסחוף איניש כפלי כו' הא דנקט כפלי ולא קאמר לא ניחא אדם חלב על על גבי בשר כו' יש לומר דאורחא דמלתא נקט שדרך לפרוש חלב הכסלים על הבשר כדי לנאותו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בס"ד מהלכות מאכלות אסורות: דף ט ואידך הני שכיחן פירש"י ז"ל תפילין וציצית וברכת חתנים מצויין תדיר כו' ובש' הקומץ כתבו התוספות איפכא דהני שכיחי קאי אכתב ושחיטה דכיון דשכיח הרבה לכך צריך שידע וילמוד אותן: זימנין דשהי ודריס ולא ידע כתב הראב"ן ז"ל אבל להגרמה ועיקור לא חיישינן דמינכרי וכן חלדה נמי מינכרא כגון אם החליד תחת צמר או עור ושחט למטה והצמר והעור שלימין למעלה עד כאן ולקמן גבי כל ספק בשחיטה קאמר נמי דאתי לאתויי ספק שהה ספק דרס מדנקט הנהך תרתי משמע דאינה כולה מינכרי וקשה דבריש פירקין קאמר ש"ס חוץ מחרש שוטה וקטן שמא ישוה שמא ידרסו שמא יחלידו משמע דחלדה נמי לא מינכרא וכמ"ש התוספות שם: א"ל אין חוששין שמא במקום נקב ונקב ונקב ונקב הרבה שלא במקום שיניו תלינן כולן בזאב כמו שכתבו התוספות ואידי דבעי מי חיישינן שמא במקום נקב

נקב השיב לו נמי הכי וצ"ל דאם יש שם נקבים שלא במקום שיניו נמי הוה קמיבעיא ליה לרבי אבא והא דנקט מי חיישינן שמא במקום נקב נקב לישנא דברייתא דמייתי נקט דברייתא רבותא נקט דאפילו אין שם נקבים אחרים אלא מה שהצפור מנקר אפי' הכי אסורה דחיישינן שמא במקום נקב נקב וקמיבעיא בעיא ליה בזאב מי חיישינן נמי שמא במקום נקב נקב: והא אלו ספק טמאה ברשות הרבים ספיקו טהור הא פשיטא דאביי נמי סבירא ליה דספק טמאה ברשות היחיד מסוטה גמרינן ליה דטמא אף על גב דאית ליה חזקת טהרה אבל ספק טמאה ברשות הרבים סבירא ליה לרבא דטהור משום דמוקמינן ליה אחזקתיה היכא דאית ליה חזקת טהרה כמו שכתבו התוספות ולא משום דגמרינן ליה מסוטה ורבא סבירא ליה דחזקה לאו מילתא הוא באיסורא כמו בסכנתא ולא אזלינן בתר חזקה אלא בממון וטעמא דספק טמאה ברשות הרבים דטהור משום דמסוטה גמרינן ליה ורב שימי נמי הא פשיטא דס"ל נמי דהא דספק טמאה ברשות היחיד ויש בו דעת לישאל ספיקו טמא משום דמסוטה גמרינן ליה דבכמה דוכתי קאמר ש"ס ספק טמאה ברשות היחיד מסוטה גמרינן ליה דטמא מיהו ספק טמאה ברשות היחיד ואין בו דעת לישאל ס"ל דטהור משום דמוקמינן אחזקתיה היכא דאית ליה חזקת טהרה כי ההיא דככרות של תרומה ורבא סבר דחזקה לאו מילתא הוא באיסורא וטעמא דספק טמאה ברשות היחיד ואין בו דעת לישאל דטהור משום דמסוטה ולפי' ליה: ואמר ר' יהושע בן לוי פה טעם וכו' איצטריך לאתויי הא דריב"ל דלא חימא רישא דקתני טמאה לאו משום דאין דרכן של שרצים לכסות וליכא רובא הוא דאפי' אם היה דרכן לכסות נמי טמאה דאזלינן בתר מיעוטא וסיפא דקתני פסולה איכא למימר משום דאפי' מיעוטא לטמאה ליכא דלא שייך למיתלי גילוי באדם כלל דאין דרכן של אדם לגלות משקה המכוסה מפני השרצים לכך מייתי הא דרבי יהושע בן לוי דאמר ואין דרכן לכסות אלמא טעמא דרישא משום דליכא רובא לטהרה הוא וטעמא דסיפא משום דאיכא רובא לטהרה: ואלו ספק מים מגולין אסורין נר' דלכך מייתי מלתא אחריתי ולא קאמר ואלו ראה ציפור המנקר בתנאה חוששין כו' משום דאיכא למימר דשאני התם דאתיליד ריעותא בתנאה גופה אבל ספק טמאה בר"ה ליכא ריעותא באדם גופיה וכדאמר בסמוך בהמה לא אתרעאי לכך מייתי ממים שנשארו מגולין בלילה ספק שתה מהן נחש או לא דאסירי אף על גב דלא אתיליד בהו ריעותא: דף י עד שיאמר ברי נישלא היה עלי קודם לכן לכאורה מימרא יתירא הוא ולמאי שכתב ר"ת דהא לא מפליג הכא בין סבל סמוך לחפיפ' משום דלטהרות איירי שהחמירו לטהרות יותר מלבעלה איכא למימר דלהכי קתני עד שיאמר ברי לי כו' בהמה לא אתרעאי כדפי' רש"י ז"ל דלאו בגופה ממש אתיליד ריעותא ואע"ג דבשביל כן אין הדבר נוטה להתיר יותר מלאסור דאין בזה צד מעלה ולא רבותא דמה לי אתיליד ריעותא בסכין מה לי אתיליד ריעותא בבהמה כמ"ש התוספות מ"מ כיון דאין ריעותא לפנינו בגופה והיא שחוטה לפניך הוי לה כאלו אין בגופה ספק ואין צריכין להעמידה אחזקתה ובסמוך דפריך כל ספק בשחוטה לאתויי מאי לאתויי כה"ג אף ע"ג דבעי לאתויי מילתא דנוטה להתיר יותר מלאסור י"ל דהך מלתא ודאי נוטה להתיר טפי מלאסור דכיון דשיבר בה עצמות מסתבר טפי למימר דבעצם נפגמה ממאי דנימא בעור נפגמה אבל בספיקא דנשמטה הגרגרת אין שום סברא לומר דאחר

שחיטה נשמטה טפי מקודם שחיטה ומשני דאתי לאתויי ספק שהה כו' דאע"ג דלא עביד דשהי ודריס ופריך מ"ש כיון דתרווייהו קרובים להכשיר ומשני התם אתילידא בה ריעותא בבהמה כו' כדפי' דאע"ג דבשביל כך אין צד נטייה להתיר טפי מ"מ הוי לה כא ו אין בגופה ספק ואין צריכין להעמידה אחזקתה.

והתו' כתבו סכין אתרעאי ואיכא ספיקי טובא שמא בעצם נפגמה ושמא לא נשחטו נגד הפגימה וקשה חדא דהא השוחט בסכין ונמצאת הגומה סתמא איתמר משמע אע"ג דאין בה אלא כמלא רוחב צואר דליכא למימר שלא כנגד הפגימה שחס ועוד דא"כ מאי פריך לאו לאתויי כהאי גוונא לישני דאתי לאתויי השוחט בסכין ונמצאת פגומה ולא שיבר בה עצמות אח"כ דפסולה אע"ג דאיכא צד נטייה להתיר משום ספק ספיקא אב' שיבר בה עצמות לא ועוד דא"כ כי פריך ומאי שנא מאי משני הכא סכין אתרעאי כו' דהיינו משום דאיכא ספיקי טובא והא המקשן נמי הוה ידע הך סברא מדקאמר לאו לאתויי כה"ג ואפ"ה פריך ומאי שנא ואם כן לא משני ליה מיד': ואמרו כל ספק בשחיטה פסול לכאורה תימא דנשמטה הגרגרת ספק קודם שחיטה ספק לאחר שחיטה אמאי קאמר דהוי ספק בשחיטה ספי משאר כל שמונה פשר טריפות וי"ל דאורחא דמלחא דמחמת שחיטה משתמטי סימנין כדאמר בפרק מפנין האי מאן דשחיט תרנגולתא נכבשינהו לכרעיה אי נמי מידל להו מידל דדלמא מנח להו לטופריה בארעא ועקר להו לסימנין.

ולדברי בעל ה"ג שכתבו התוס' לעיל דשמוטה לאו טריפה היא אלא שכן הלכה למשה מסיני דאין שחיטה מועלת בסימן הנשמט ניחא ספי הא דקרי ליה ספק בשחיטה דספק הוא אי שחיטתו כשרה אם לאו כיון דספק הוא שמא נשמטה קודם שחיטה דף יא ושחט ושרף מה שחיטתה וכו' כתבו התוס' אע"פ שיש פסוק אחד בינתים מ"מ משמע ושרף את הפרה כפו שהיתה בשעת שחיטה ונראה דוחק מדלא מייתי סיפא דקרא דהוה ליה למימר ושחט ושרף את הצרה ושמא יש לומר דאע"ג דהפסיק הכתוב בהזאת דמה אכתי הוי היקישא ולא הפסק הוא דאורחיה דקרא למיסמך בכל מקום הזאה לשחיטה דבפרק ויקרא בכל הקרבנות כולן סומך הכתוב זריקת דמים אחר שחיטת הקרבן ובחר הכי כתיב מעשה הקרבן וכיון דאורחא דקרא למיכתב הכי לאו הפסק הוא וכחד פסוק הוא: וליחוש דלמא לאו אביו הוא קצת תימא אמאי לא יליף מקרבן דקפיד רחמנא שלא יקריבנו אלא כהן וניחוש שמא זינתה אמו ולא כהן הוא אלא לאו משום דאזלינן בתר רובא דהשתא ליכא לדחויי כגון שהיו אביו ואמו חבושים דאכתי איכא למימר שמא זינתה את אביו ואביו לאו כהן הוה ולא משכחת לה ודאי כהן אלא א"כ כל אבתיו הו חבושים עד אהרן הכהן א"נ נילף ממאי דשריא רחמנא למיסב איתתא וניחוש שמא זינתה אמה וממזרת היא אלא לאו משום דאזלי בתר רובא ורוב בעילות אחר הבעל: וליחוש דלמא טריפה הוה וההורג את הטריפה פטור ואפי' למ"ד טריפה חיה אפ"ה פטור דסופו למות מחמת חבלה זו כמ"ש התוס' בפ' הנשרפין וכתבו התוס' מקשינן דנילף מרוצת גופיה כו' נראה דהיינו דוקא למ"ד טריפה חיה אבל למ"ד אינה חיה לא מצינן למילף מרוצת גופיה דאיכא למימר דחובשין אותו י"ב חדש כמ"ש התוס' בסמוך: או שאמר לשלוחו צא שחוש כו' כתבו התוס' מעיקרא תנא מצא תרנגולת שחוטה בשוק דאיכא למימר בעליה שחטה והרי אמר דאפי' אמר לשלוחו ומצאה השליח שהיא שחטה וכו' ותימא דבסמוך קבעי האומר לשלוחו צא ושחוט והלך ומצא שחוט מהו

והתם על כרחך והלך בעל הבית ומצא שחוט קאמר מדפריך בתר הכי מה נפשך אי חזקה שליה עושה שליחותו וכו' וכיון דהכא נמי נקט לישנא דבסמוך משמע דהכא נמי והלך בעל הבית קאמר לכך נראה דהכא נמי והלך בעל הבית קאמר ולא זו אף זו קתני לא מיבעיא כשמוצא תרנגולת שחוטה בשוק דחזקתה שחוט דכיון דאי אפשר לברר הדבר אמרי' מסתמא בעליה שחטה אלא אפי' אמר לשלוחו צא שחוט והלך בעל הבית ומצא שחוט חזקתו שחוט ולא אמרינן דצריך לברר הדבר לישאל את השליח אי שחט אי לאו ואם יתברר דלאו איהו שחטה אסורה כיון דודאי נשחטה שלא ברשות דאי נמי נשחטה שלא ברשות חזקתו שחוט כיון דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן: שאף ר' חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי לא נחלק עליו כו' פירש"י ז"ל דהא דקאמר ר' ודברי ר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי שמצאן בבית הכי קאמרשאף ר' חנינא המתיר אינו אלא כשמצאן באשפה שבבית ותימא לפירושו דהא פשטא דברייתא לא משמע הכי וא"כ מנא ליה לרב נחמן בר יצחק למימר הכי לוקמה דפליגי ברוב מצויין אצל שחיטה אי מומחין הן אי לאו ויפרש בריית' כפשוט' וכי בשביל דאתי לדחות הבעיא יוציא ברייתא מידי פשוטה.

וגם דוחק לומר דלפי המסקנא נמי הא דנקט ברייתא שמצאן בבית היינו באשפה שבבית כיון דבבית סתמא קתני ואע"ג דהא דנקט ברישא שמצאן באשפה מוקי לה באשפה שבשוק היינו משום דסתם אשפה לאו בבית הוא אלא בשוק, ועוד תימא לפירושו דא"כ מאי איצטריך רב נחמן בר יצחק למימר דבבית כולי עלמא לא פליגי דשרי והא שפיר מצי לאוקמי פלוגתייהו בין בבית בלא אשפה בין באשפה שבבית אלא דבאשפה שבשוק כו' אלמא לא פליגי דאסור וקאמר רבי דנראין דברי ר' יהודה לר' חנינא באשפה שבשוק ועוד תימא לפירושו דבפרק הזהב פריך ש"ס ובהקדש לא פליגי והתניא נתן את הקרן ולא נתן את החומש רבי אליעזר אומר חילל וחכמים אומרים לא חילל אמר רבי נראין דברי רבי אליעזר בהקדש ודברי חכמים במעשר מדקאמר נראין דברי רבי אליעזר בהקדש מכלל וכולי אלא אי איתמר וכו' אמאי לא משני נמי כדמשני הכא דהכי קאמר נראין דברי רבי אליעזר לרבי יהושע שאף ר' יהושע לא פליגי אלא במעשר והתוס' כתבו שם דאי גרסי' התם נראין ונראין חרי זימנין אסי שפיר ודוחק להגיה וכתבו עוד שם דלספרי' דגרסי' נתן לו מוכח בהדיא דמיירי בהקדש וקשה דא"כ מאי איצטרי' למידק התם מדקאמר נראין דברי חכמים במעשר מכלל דפליגי אפילו בהקדש תפוק ליה דמוכח בהדיא דמיירי בהקדש.

ע"כ נראה דלפי' המסקנא אינו מוציא ברייתא מידי פשוטה כלל אלא מפרש לה דהכי קאמר נראין דברי רבי יהודה אפי' לר' חנינא באשפה שבשוק כדאמר רב נחמן בר יצחק דבאשפה שבשוק כולי עלמא לא פליגי דאסור ונראין דברי ר' חנינא אפי' לרבי יהודה בבית כדאמר נמי רב נחמן בר יצחק דבבית כולי עלמא לא פליגי דשרי ולא נחלקו אלא באשפה שבבית והא דקאמר ש"ס שאף רבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי לא נחלק עליו כולי לאו לפרושי סיפא דקתני ודברי רבי חנינא וכו' קאתי אלא כולה פרושא דרישא הוא ולא איצטריך ש"ס לפרש נמי נראין דסיפא דמפירושא דרישא שמעינן לה וחדא מנייהו נקט ועוד דאדרב נחמן בר יצחק סמוך וכדפירש' והשתא ניחא בפרק הזהב דלא שייך לשנויי הכי דליכא למימר נראין דברי רבי אליעזר לרבי יהושע בהקדש קאמר

דלא פליגי בהקדש ונראין דברי רבי יהושע לרבי אליעזר במעשר קאמר דלא פליגי במעשר דא"כ במאי פלגי: ותיבעי ליה מעשה כתבו התוספות ומעשה גרוע כמו ההיא דהעלום חרש שוטה וקטן וכולי הוה למימר דההיא דהעלום חרש שוטה וקטן לאו מעשה כלל הוא כיון דכל העלאות שוות הן דאין הפרש בין מעלה מפני הכלימה לבין מעלה משום טל וכדפירש רש"י ז"ל בסמוך גבי הא דקאמר ותיבעי ליה מעשה שכתב שחיתתה גרידתא ופירש לשם עולה ושחיתה לאו מעשה מוכיח על המחשבה הוא שכל השחיתות שוות: דף יג מפני שיש להן מעשה וכולי מפר' בירושלמי ואיזהו מעשה אמר רב הונא בתפוש בהן בטל ונראה משום דמשמע ליה מפני שיש להן מעשה בהך מ לתא גופא במעלה פירות לגג קאמר דאי לא הכי הוה ליה למימר מפני שאין להן מחשבה ותו לא אלא ודאי אתי לאשמעינן דבהעלאה גופא יש להן מעשה.

ויש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ' המשנה מפני שיש להן מעשה אם שפכו עליהן מים בכוונה. וכתבו התוספות ושמא האי תפוש בטל היינו היפך בהן דקאמר ר' יוחנן ולפי זה הא דקאמר בסמוך הכי קא מיבעיא ליה דאורייתא או דרבנן אין צריך לדחוק כדפי' רש"י ז"ל הא דאמרינן דשמעתי מרבתי וכולי דכיון דמפני שיש להן מעשה דנקט מתניתין היינו היפך בהן אם כן איכא למימר דרבי יוחנן אמתניתין קא מיבעיא ליה כיון דמתניתין על כרחך בהכי איירי.

מיהו תימא לומר כן דתפוש בהן בטל היינו היפוך בהן דהא בסמוך קאמר דיש להן מעשה דאורייתא קאמר ובמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דהיינו היפך בהן קאמר דמדאורייתא אין לו מדרבנן יש לו ודוחק לומר דהא דקאמר יש להן מעשה אפילו מדאורייתא אההיא דאלון ורמון דוקא קאמר ולא אההיא דמעלה פירות לגג דכיון דבתרווייהו נקט תנא חד לישנא מפני שיש להן מעשה ואין להן מחשבה ודוחק לפרש חד לישנא בתרי גוונים: שחיתת עכו"ם נבילה הא דמין לעכו"ם וליכא למיפר דמין נמי נבילה ושחיתת עכו"ם איצטריך דלא תימא דוקא דמין הוי נבלה אבל דעכו"ם מטהרת מידי נבלה דאי קתני שחיתת מין נבלה על כרחך הוי צריך לומר דטעמא מדכתיב וקרא לך ואכלת מזבחו מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו אתה למד שזבחו אסור כמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה"ש אי נמי מדכתיב וזבחת ואכלת אותו שהוא בר זביחה אכול מזבחו כמ"ש הרא"ש בשם ר"י ז"ל דליכא למימר דטעמא משום דמין מחשבתו לעכו"ם הוא דאם כן ליתסר נמי בהנאה וא"כ ממילא הוה שמעינן דשחיתת סתם עכו"ם נמי נבלה מהנך קראי:.

דף יד אסורה באכילה ליומא דכיון דתני מתני' דאפי' השוחט בשבת שחיתתו כשרה אע"ג דמחייב סקילה כ"ש השוחט ביום הכיפורים דליכא אלא כרת אלא ודאי אתי לאשמעי' דהשוחט בשבת לא הוי שחיתתו כשרה אלא דומיא די"ה דביומא מיהא אסורה באכילה כמו ביום הכיפורים: וכבר בא חכם לישנא דמתני' דהתם הכי משמע מדקתני מתנה אדם על עירובו ואומר אם בא מן המזרח עירובו למזרח ולא קתני אם יבא חכם מן המזרח לשון עתיד משמע דבשעת התנאי כבר בא חכם איירי אלא שאינו יודע אם בא למזרח או למערב ונראה דמשום הכי לא נקט ר' יוחנן הכי במאי עסקינן שכבר בא חכם דכיון דפשטא דמתני' הכי משמע לאו אוקימתא היא דף טו כי שרי ר"מ כגון שהיה לו חולה מבעוד יום והא דלא מוקי מתני' בשוגג ור' מאיר ולא היה לו חולה כלל משום

דדומיא דיום הכיפורי' קתני דאסור אע"ג דהיה לו חולה כמ"ש התוס' ותימא כיון דרב דהוה משתיק ליה לתנא ע"כ ס"ל דמתני' בהיה לו חולה איירי דומיא דיום הכיפורים א"כ רבי אבא היאך מוקי לה כרבי יהודה דהכנה ורב יוסף היאך מוקי לה כרבי יהודה דכלים ורב ששת היאך מוקי לה כרבי יהודה דנרות וטעמא דאסור משום מוקצה הוא והא כיון דע"כ בדאית ליה חולה איירי אם כן לא שייך טעמא דמוקצה ונהי דאינהו לא הוו ידעי הא דמשתיק רב לההוא תנא מ"מ סתמא דש"ס אמאי קבע לאוקימתא דידהו בש"ס כיון דלאו קושטא נינהו דהא רב גופיה אית ליה דבמתני' לא שייך טעמא דמוקצה.

וי"ל דרבי אבא ורב יוסף ורב ששת סבירא להו דלא תני מתני' שבת דומיא די"ה אלא לענין דאסורה ליומא בין בשוגג בין במזיד בין לי בין לאחרים מיהו לא הוי לגמרי דומיא די"ה דבי"ה אפ"ה היה לו חולה אסור מה שאין כן בשבת והא דנסבין חבריא לפ"ה רב יהודא הוא לאו למימרא הא ר"מ שרי דודאי לר"מ נמי אסור אלא דלא אשכחן בהדיא במתני' דר"מ אוסר לכך קאמר ר"י ולא אתי אלא לאפוקי מדר' שמעון דלית ליה מוקצה והא דפריך והא מתני' דשוחט הוא ואמר רב הונא וכו' הא ר' מאיר שרי כו' אליבא דרב אשי פריך הכי דאיהו מוקי לה כרבי יהודה דמבשל ולא מטעם מוקצה הוא ולא אתו אלא לאפוקי מדר"מ דמבשל לכך פריך לדידיה דאמאי נסבין חברי' למימר רבי יהודה היא הא ר"מ שרי תיפוק ליה דלרבי מאיר נמי אסור מטעם מוקצה ומשני דרב אשי ס"ל דשבת הוי דומיא די"ה לגמרי דאסור אפ"ה היה לו חולה: כגון שקצץ לו דלעת כתבו התוס' דבתלושה איירי וקשה דא"כ אמאי נקט שקצץ לו דלעת הוה ליה למימר כגון שבשל לו דלפת: דף טז תא שמע היה צור יוצא מן הכוחל וכו' תימא אמאי פשיט מסיפא דברייתא תחילה והדר פשטיה ממצעיתא והדר מריש' ועוד למאי דסלקא דעתך תיקשי ברייתא גופא אהדדי מרישא לסיפא ונראה דודאי ידע דסיפא בכותל מערה איירי דומיא דקנה העולה מאליו דאי לאו הכי ליתני כותל לחודא וכל שכן קנה העולה מאליו וידע נמי דנקט סכין משום דסכין שאני כיון דלא מבטל ליה ולא אתי למיפשט אלא מרישא לחודא דקתני במחובר לקרקע תחיתתו כשרה דמשמע ליה דבתלוש ולבסוף חברו איירי דנראה דוחק לומר דמצעיתא פירושא קא מפרש לה לרישא.

והא דא מייתי רישא מעיקרא משום דאיכא למידחי ולמימר דרישא במחובר מעיקרא איירי ור' חייא הוא דמכשיר במחובר ולכתחילה לא שמא ידרוס וכמ"ש התוספות לכך מייתי סיפא ומצעיתא מעיקרא ומפרש להו והדר מייתי רישא כלומר כיון דסיפא במחובר מעיקרא איירי ומצעיתא בפלוש ולבסוף חברו ולא מבטל ליה איירי אם כן על כרחך רישא אפילו בתלוש ולבסוף חברו וקא מבטל ליה איירי ותני מציעתא לגלויי רישא דלא תימא רישא בתלוש ולבסוף חברו גלא מבטל ליה ודחי דלמא מציעתא פירושי קא מפרש לה לרישא: המקנה בדבר שהאור שולט בו שיניו נושרות צריך עיון אמאי אין העולם נזהרין בזה האידנא ובחידושי אגודה כתב ועתה אין נזהרין כי בתי כסאות שלנו אינן בשדות ולא ידענא כיון דטעמא לאו משום כשפים הוא אלא משום דשיניו נושרות אם כן מה לי בבית מה לי בשדה ועוד דאם כן רב פפא אמאי מוקי לה בקינוח פי המכה לוקמה בבית דלא שייך האי טעמא דשיניו נושרות: דף יז הכי גרסי' בספרים ישנים כי אשתרי שלל של עכו"ם דידהו לא אשתרי או דלמא לא שנא והתו' כתבו דלא גרסי' או דלמא לא שנא דהל' היה משמע שהיה מסתפק אי אשתרי וכו' ונראה ליישב

דשפיר גרסי' ליה וקא מספקא ליה אי אמרי' דלא אשתרי אלא שלל של עכו"ם אבל דידהו מה שהכניסו עמהן לא אשתרי או דלמא לא שנא והא דקא מיבעיא ליה במה שהכניסו עמהן ולא בעי במה שנחרו כשבאו י"ל דמה שנחרו כשבאו פשיטא ליה דאסור דכיון שכבר נצטוו על השחיטה והיה אפשר להם לשתות ולאכול בהיתר לא היה להן לנחור דלא שרי רחמנא כתלי דחזירי דידהו ונבילות וטריפית דידהו אלא משום דאי אפשר לאוכלן בהיתר ואם לא התירן הכתוב יבאו לידי הפסד לכך הבטיחן שימצאו בתים מלאים כל טוב ויהנו מהן ואפילו מכתלי דחזירי אבל דבר שהיה אפשר להם לאכול בהיתר מהיכא תיתי שיתיר להן הכתוב לאוכלו באיסור וגדולה מזו כתב הרמב"ם ז"ל דאפי' שלל של עכו"ם לא שרי אלא בשעת הדחק שכתב בפ"ח מהלכות מלכים חלוצי צבא כשיכנסו בגבול העכו"ם ויכבשה מותר להן לאכול נבלות וטריפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים וכתב שם בכסף משנה אבל אי שכיח קמיה התירא לית ליה למישבק היתירא ולמיכל איסורא ולהכי במה שנחרו כשבאו לא קמיבעיא ליה דאסור ואם נטרפה בשחיטה בשוגג נמי לא קא מיבעיא ליה דודאי שרי כיון דאי אפשר למיכל בהיתירא כי קא מיבעי ליה בבשר נחירה שהכניסו עמהן מי אמרי' כי אשתרי להו שלל של עכו"ם כדפירש' דלא אפשר למיכל בהיתיר' ואם לא התירן הכתוב יפסד אבל בבשר נחירה שהביאו עמהן לא כיון דהוה אפשר להו למיכל במדבר בהיתירא אי נמי אינהו הוא דאפסידו נפשייהו מה שנחרו כל כך הרבה עד שהביאו עמהן לארץ או דלמא לא שנא דכיון דכבר נחרו בהיתר ואי אפשר עוד לאוכלו בהיתר שרי שלא יבא לידי הפסד: צריכא בדיקה אבישרא ואטופרא מדלא קאמר צריכה בדיקה בבישר' ובטופר' משמע דכשבדק מוליך ומביא את הסכין על הבשר ועל הציפורן וכן נראה דהא טעמא דאבישרא ואטופרא משום ושט וקנה הוא וכששוחט הוא מוליך ומביא הסכין על הוושט והקנה לכך בודקה נמי בכה"ג וכן כתב בהדיא הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שחיטה וכיצד בודקה מוליכה ומביאה על בשר אצבעו ומוליכה ומביאה על צפורנו משלש רוחותיה ולהכי קרי לה עולה ויורד ולא יורד ועולה דכיון שמוליך ומביא הסכין על הבשר נמצא דעולה תחילה ואחר כך יורד אבל הטור כסימן י"ח כתב אבישרא ואטופרא פירש שצריך שיעבור עליו צפורנו לראות אם יחגור בו ובבשר אצבעו וכו' הלכך בודק בהולכה ובהובאה על חודה בבשר לאם ובכוונת הלב ואח"כ בהולכה ובהובאה בציפורן ע"כ ולא משמע כן כדפי': דף יח שן חלושה מותר לשחוט בה פי' אפי' היא קבוע עדיין בלחי כיון שנחלש הלחי לאו מחובר מקרי וכן משמע בהדיא מפירש"י ז"ל שכתב שן תלושה שנתלש הלחי מן האדם ולא כתב שנתלשה השק מן האדם ובמתני' נמי פי' והשינים התחובים בלחי של בהמה וכן משמע דהוי דומיא דמגל קצר והמגיר' ששיני' שלהן מחוברין בהן וא"כ כי משני הא בחדא הא בתרתי משמע דאפי' היא קבוע בלחי שרי בחדא אפי' לכתחילה וכ"כ הרמב"ם ז"ל והטור וכתב וז"ל והרמב"ם ז"ל מתיר בשן קבוע בלחי אפי' לכתחילה ולא נהירא ודברי הרמב"ם ורש"י ז"ל נראה עיקר וכ"כ בש"ע: ואף רבי יוסי בר יהודה לא אחר וכו' כתבו התו' דאף ר' יוסי בר יהודה לא אמר דמהני שייר מלא חוט על פני רובה וכו' אבל בשאר טבעות לא מהני רובה זכו' ומסיים בה הר"ש ז"ל ואם לא שחט אלא רוב הטבע' שחיטתו פסול' דרוב קנה בעינן ורוב טבעת לא הוי רוב קנה ולפ"ז רב ושמואל לא איירי לענין

הגרמה אלא לענין שחיטה דלא מהניא בשאר הטבעות אם לא שחט שם רק רוב הטבעות ולא רוב הקנה וקשה דא"כ מאי קאמר בסמוך כי סליק ר' זירא אכל מוגרמת דרב ושמואל והא לאו משום הגרמה פסלי דודאי הוי מקום שחיטה אלא משום דרוב טבעת לא מהני בשאר הטבעות עד שישחוט שם רוב הקנה וצ"ל דלענין הגרמ' נמי איירי שאם לאחר שחתך רוב הטבעת הגרים ויצא לו חוץ מטבעת הגדולה כלפי הראש פסולה משום הגרמה וכן כתב הרז"ה ז"ל לקרי עליה ר' יוחנן גיסא גיסא פירש"י ז"ל הגס הגס כלומר יותר מדאי הכשרת נראה דלכך נקט לישנא דגיסא גיסא משום דל' נופל על הל' דריש לקיש גיסו של ר' יוחנן הוה בעל אחותו כדאי' בפ' הפועלי' והוה כאלו קרי עליה גיס' גיסא הכשרת אח"כ מצאתי בנ"י פ' זה בורר גבי הא דתנן ואלו הן הקרובים חמיו וגיסו שכתב גיסו בעל אחות אשתו וכן הוא ביבמות וברוב מקומות הש"ס מיהו אשכחן דבעל אחותו נמי איקרי גיסו כדאמר' בחולין דר' יוחנן הוה קרי לריש לקיש גיסא גיסא משום דבעל אחותו היה עכ"ל: או דלמא פגע ולא נגע כתבו התוס' דהיינו ששחט למעלה מן החיטין כדמר בר רב אשי גרסי' פגע בחיטי טרפה וכו' וקשה דקאמר והלכת' משיפוי כובע ולמטה כשר' והיינו דשייר בחיטי הלכתא מכלל דפליגי ולפירוש' הא ליכא מאן דפליג בהא דשייר בחיטי כשרה ולישנא דמר בר רב אשי אמר נמי לא אתי שפיר כמ"ש התוס' לכ"נ כדפי' רש"י ז"ל וסתמא דש"ס מיייתי מימרא דרב פפא דאמר משמיה דרבא שייר בחיטי כשרה לאשמעי' דליכא נפקות' בהך בעיא דדבריו דרב פפי ליתא נגד דבריו דרב פפא דרב פפא הוה מרא דש"ס טפי מדרב פפי ולהכי לא קא' תיקו דלא קא' ש"ס תיקו אלא אמלתא דקאי הכי והך מילתא לא קאי דרב פפא ורב חיאי ומר זוטרא כולהו אית להו דשייר בחיטי כשרה והכי הלכתא ולא שייר למימר תיקו וכיון דרב פפא לאו אדרב פפי קאי אלא סתמא דש"ס מיייתי ליה לכך לא קאמר רב פפא אמר וכן כתב בערוך ערך חט דפגע ולא נגע היינו ששחט למטה מהן כדפי' רש"י ז"ל דף יט רב יהודה אמר רב טרפה בעינן בשחיטה פירש"י ז"ל דלא רובא גרסי' כי נפקא חיותא בעינן רובא בשחיטה דהא רב יהודה לאו במיפק חיות' תלי טעמא דהא קאמר בסיפא וכו' ויש ליישב קצת הגירס' דסבירא להו דהא דקא' דכי נפקא חיותא בעינן רובא בשחיטה לאו כדפירש"י ז"ל דהווא רובא דמיפק חיותא ביה בעינן כולה בשחיטה אלא רוב יציאת נשמה בעינן שיהא בשחיטה וכיון דיציאת נשמה ברוב הסי' תליא נמצא דבהגרים שלישי ושחט שלישי רוב יציאת נשמה בהגרמה הוה והוא הדין דבהגרים שלישי ושחט שני שלישי נמי אית ליה לר"י דטרופה והא דנקט הגרים שלישי ושחט שלישי והגרים שלישי להודיעך כחו דרב הונא דאפי"ה מכשי' אע"ג דלא הוה רוב' בשחיטה ואידי דנקט בריש' הגרים שלישי ושחט שלישי והגרים שלישי נקט סיפא איפכ' שחט שלישי והגרים שלישי ושחט שלישי וה"ה דשחט שלישי והגרים שני שלישי נמי אית ליה לר' יהודה דכשר כיון דרוב יציאת נשמה בשחיטה הוה ולכך גירסא פשוט הוא דבסמוך נמי גרסינן ועוד כיון נפקא חיותא האיכא רובא בשחיטה דהדר ביה רב הונא מקמייתא וס"ל כרב יהודה דהרוב יציאת נשמה תליא מלתא שיהא בשחיט' ולעיל דקאמר אבל הגרים שלישי ושחט שני שלישי דברי הכל פסולה דכי נפקא חיותא בעינן רובא בשחיטה י"ל נמי דהכא קאמר אבל הגרים שלישי ושחט שני שלישי פסולה דאע"ג דרוב הסי' בשחיטה הוה אפ"ה פסולה דבעינן נמי שיהא רוב יציאות נשמה בשחיטה מיהו שחיטת רוב סי' פשיטא דבעינן

מדקתני במתני' רבי יוסי בר יהודה אמר מלא חוט על פני רובה והא דקאמר מחלוקת בששחט שני שלישי והגרים שלישי הוא הדין דה"מ למימר מחלוקת כששחט שלישי והגרים שלישי שחט דלרבי יוסי בר יהודה כשרה כיון דאיכא תרתי בשחיט' רוב סי' ורוב יציאת נשמה אלא אידי דנקט בסיפא והגרים שלישי ושחט שני שלישי לאשמעי' דאף על גב דאיכא רוב בשחיטה פסול לדברי הכל נקט רישא איפכא ששחט שני שלישי והגרים שלישי וכן צ"ל לפירש"י ז"ל דדבר והיפוכו נקט מדלא קאמר אבל שחט שלישי והגרים שלישי ושחט שלישי דברי הכל פסולה: השוחט מן הצואר שחיטתו כשירה המולק מן הצואר מליקתו פסולה משנה דלא צריכא היא דכיון דתני רישא השוחט מן הצדדין שחיטתו כשירה כ"ש השוחט מן הצואר דשחיטתו כשרה וכיון דתני רישא המולק מן הצדדין מליקתו פסולה כ"ש המולק מן הצואר דמליקתו פסולה אלא כיון דקתני השוחט מן העורף שחיטתו פסולה המולק מן העורף מליקתו כשר' תני נמי איפכא השוחט מן הצואר שחיטתו כשרה המולק מן הצואר מליקתו פסולה לאשמעי' דכשר בשחיטה פסול במליקה כשר במליקה פסול בשחיטה והא דלא תני להו בדרך לא זו אף זו דה"ל למיתני השוחט מן הצדדין בתר הכי משום דאידי דקתני כשר בשחיטה פסול במליקה וכו' תני נמי במשנה אחריתי כשר בתורין פסול בבני יונה וכו' ולא רוצה להפסיק ביניהן בדין שחיטת צדדין: השוחט מן הצדדין וכו' כתבו התו' מצינו למימר דוקא דיעבד ואפי' החזיר גזרה אטו לא החזיר לכאורה משמע דאתו למימר דאפי' החזיר סימנין לא מהני' אלא דיעבד אבל לכתחילה לא מיהו כשלא החזיר ושחט מן הצדדין בדיעבד כשרה אבל בבית יוסף סי' ב' כתב דנראה מדברי התו' שאם לא החזיר הסימנין פסולה וכן פסק בש"ע וצ"ל דמשמע הכי מדכתבו ואפי' המחזיר סימנין גזירה אטו לא החזיר ואי כשרה בדיעבד כשלא החזיר לא שייך למיגזר כיון דבדיעבד מיהא שרי ובהגהת אשר"י בסוף פרקין מצאתי נמי כדברי הב"י שכתב שם השוחט מן הצדדין או אפי' מן העורף אם החזיר הסימנין שחיטתו כשר' דיעבד אין לכתחילה לא פיר"י ז"ל משמע דס"ל דאם לא החזיר הסימנין ושחט מן הצדדין אפי' דיעבד פסולה והרשב"א ז"ל בתורת הבית כתב דמדקאמר בסמוך ואי ס"ד מחזיר דוקא מאי אירי' מולק אפי' שוחט נמי אלמא דשוחט מן הצדדין אפי' לא החזיר סימנין לצדדין שחיטתו כשרה דאי במחזיר אפי' מן העורף נמי שחיטתו כשרה ולא ראייה היא דאיכא למימר דצדדין משום מולק נקט לה לאשמעי' דמליקה פסולה אפי' מן הצדדי' ולא אמרי' דצדדין נמי כמול עורף דמי: דף כ הא פסול בשחיטה פסול במליקה דעל כרחק שמואל משום הך דיוקא נקט לה כדפירש"י ז"ל והא דלא נקט בהדיא כל הפסול בשחיטה פסול במליקה י"ל משום דאמתני' קאי דקתני שכל העורף כשר למליק' וכל צואר כשר לשחיטה ואשמעי' שמואל דמליקה חמירא כשחיטה דדוקא צואר הכשר לשחיטה כשר כנגדו למליקה אבל הפסול לשחיטה פסול בסליקה ולא אמרינן דמליקה קילא משחיטה כיון דדרסה וחלדה לא פסלי בה.

ונראה דלהכי לא משני דשמואל היא גופא אשמעי' דכל הכשר בשחיטה כגון עיקר סימנין בעורף כשר כנגדו במליקה דמלתא דפשיטא הוא דמהיכי תיתי למימר דמליקה תיהוי חמירא טפי משחיטה. אמר זעירי נשבר' מפרקת ורוב בשר עמה נבלה הרא"ש ז"ל והטור בסי' כ"ז מיייתי מילתא דזעירי שכתב שם כל שנפסל בשחיטה הרי זו נבלה וכל שנשחטה כראוי וד"א גורם לה ליפסל הרי זו טריפה נשברה מפרקת ורוב בשר

עמה נבלה ויש לתמוה כיון דהרא"ש והטור לא כתבו דיני טומאה וטהרה למה כתב הא דזעירי והא דכל שנפסל בשחיטה וכו' דמאי נפקא מינה כיון ששתייהן אסורות וכן תמה בב"י שם ועוד דמעיקרא כתב הטור חתך מהבהמה לאחר שנשחטה וכו' מותר להאכיל בני מעים לעכו"ם והדר כתב כל שנפסל בשחיט' הרי זו נבלה וכו' וקשה דאין ענין זה לזה כלל ויש ליישב דנפקא מינה לענין אבר מן החי דבתחילה כתב דמותר להאכיל בני מעים לעכו"ם ולא אמרי' כיון דמיד לאחר ששחט קנה וושט ועודה מפרכסת הויא לה ריאה ובני מעים כמאן דמנחו בדיקולא דמו וכמו שהוציאו אותן מן הבהמה בעודה מפרכסת ועכו"ם לאו בשחיטה תלי' היתר אכילה ידידה אלא במיתה וכיון דאבר מן החי אסור לעכו"ם אסור להאכילו בני מעים קמ"ל דמותר משום דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור כדאי' בפ' השוחט והדר כתב דכל שנפסל בשחיטה הרי זו נבלה ונ"מ דכיון דשחיטה פסולה היא ולא מהניא לטהרה מידי נבלה לכך אסור להאכיל מבני מעיה לעכו"ם דלא יצאו בני מעיה מידי איסור אבר מן החי ולא שייך למימר בה ליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור דהא לישראל נמי לא מהניא הך שחיטה מידי אבל כל שנשחטה כראוי וד"א גרים לה ליפסל הרי זו טרפה ונמצא דמותר להאכיל בני מעיה לעכו"ם דכיון דשחטה כראוי ומהניא ליה לישראל לטהרה מידי נבלה אין בה איסור אבר מן החי דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור.

נשברה מפרקת ורוב בשר עמה נבלה מחיים היא ואם שחטה אסור להאכיל בני מעיה לעכו"ם דלא שייך בה טעמא דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור דף כא ריש לקיש אמר הותזו ממש כתבו התו' נראה דפליגי אזעירי דלעיל דסגי ליה במפרקת ורוב בשר לחוד ונראה דוחק לומר כן מדמייתי ש"ס הא דזעירי סתמא ולא קאמר ופליגא הא דריש לקיש וכו' ועוד דמדברי הרמב"ם ז"ל משמע בהדיא דלא פליגי דבפ"ב מהלכות אבות הטומאות פסק כזעירי שכתב שם חלק הבהמה לשנים כו' הרי זו נבלה ומטמא במגע ומשא אע"פ שהיא עדיין בחיים וכן אם קרעה מגבה או שנשברה מפרקת ורוב בשר עמה הרי זו כנבלה לכל דבר והיינו כזעירי ובפ"ר מהלכות אבות הטומאות פסק כריש לקיש שכתב שם השרץ אינו מטמא עד שימות הותזו ראשיהן אף ע"פ שעדיין הראש מעורה בעור הגוף אע"פ שהן מפרכסין כזנב הלטאה מטמאין משמע דס"ל כריש לקיש דאין מטמאין אלא א"כ הותזו ראשיהן ממש ולא נשאר כי אם העור בלבד וא"כ יש לתמוה עליו דכיון דפסק בפ"ב כזעירי דבנשברה מפרקת ורוב בשר לחוד הוה נבלה א"כ אמאי כתב בפ"ד אף על פי שעדיין הראש מעורה בעור מטמאין הא אפי' עדיין הראש מעורה בכל שני הסימנין נמי מטמאין כיון דהותזו מפרקת ורוב בשר.

ועוד שהתוס' כחבו לעיל ור' אמי גרסי' ול"ג ר' אסי דר' אסי אמר לקמן גבי הותזו ראשיהן דהיינו בהבדלת עולת העוף משמע דבספרים שהיה גרסי' רבי אסי וא"כ לאותן ספרים קשיא דרבי אסי אהדדי וצ"ע: כהבדלת עולת העוף לרבנן פשוט הוא דהיינו מפרקת ורוב בשר ושני סימנים והבדלת עולת העוף לרבי אלעזר בר' שמעון היינו מפרקת ורוב בשר ורוב שני סימנין כדקתני בהדיא בברייתא דלעיל כיצד מולקין חטאת העוף תותך שדרה ומפרקת וכו' ובעולה שנים או רוב שנים וארישא דקתני חותך שדרה ומפרקת קאי והרמב"ם ז"ל בפ"ק מהלכות טומאת מת כתב המת אינו מטמא עד שתצא נפשו אפי' נשחטו בו שני הסימנין וכתב שם בכ"מ אך קשה דבפ"ק דאהלות תנן הותזו

ראשיהן אע"פ שמפרכסין טמאין וקא' עלה בספ"ק דחולין מאי הותזו ר"ל אמר הותזו ממש ר' אסי אמר כהבדל' עולת העוף לר' אלעזר בר' שמעון ומשמע התם אפי' מ"ד הותזו ממש היינו שחיטת שני סימנין וצ"ל דרבינו מפרש דהותזו ממש היינו שנחתך כל הצואר ומשום דנשברה מפרקת ורוב בשר עמה הא לאו הכי אע"פ שנחתכו הסימנים אינו מטמא ואע"ג דמאן דאמר התם דא"ל ר' ירמיה לר' אסי כהבדלת עולת העוף לרבנן ולא פלגיתו משמע דלחתיכ' שני סימנים קרי הותזו דהא רבנן לא ממעטי אלא דלא נימא דברוב שנים סגי אבל בכל השנים משמע דסגי למליקה וכו' והאריך עוד שם משמע מדבריו דהוה סבר דאין מולקין שדר' ומסרקת עם רוב בשר אלא הסימנין לחוד לרבנן שנים ולר' אלעזר בר' שמעון רוב שנים ולא דק כלל בהך שמעתא דמפרקת ורוב בשר פשיטא דמולקין ולא פליגי אלא בסימנין אי ברובן סגי או כולן בעינן: כהבדלת עולת העוף לרבנן ולא פלגיתו והא דנקט כהבדלת העוף ולא קאמר בהדיא הותזו ממש כר"ל לאשמעינן דאף על גב דהראש עדיין מעורה בעור הגוף כהבדלת עולת העוף לרבנן טמאין מיהו לא פליגי דר"ל נמי מודה בעור כיון שאין החיות תלוי בו: ת"ל והקריבו כתבו התוס' מה שפירש בקונטרס דאיפכא ליכא למימר כו' אין נראה דמומלק והקטיר ליכא לאוכוחי כו' נראה דלאו קושיא היא דהא קי"ל אין היקש למחצה וכל מה דאפשר לאקושי מקשינן כל כמה דלא אתי קרא ומפיק דבר מהיקישה והכא נמי כיון דהוקשה מליקה להקטרה לכולהו מילי מקשינן להו דהא ליכא קרא דמפיק להקישא דכמשפט מצינו לאוקמי למול עורף וקרא דוהקריבו להבדלה: דף כב דרוש ביה נמי הא לכאורה קשה דאי עדיף הקישא דומלק והקטיר מהקישא דהמשפט דכי היכי דמצינו למילף מוהקטיר דמה התם הראש בעצמו וכו' ה"נ מצינו למילף מכמשפט דמה חטאת בהמה ברוב שנים וכו' וא"כ אכתי תיקשי אי מה להלן ברוב שנים וליכא למימר דמוהקריבו יליף דחילוק לגמרי משמע ליה דא"כ למה ליה למילף מוהקטיר כלל ומאי קאמר נמי אי מה להלן ברוב שנים כו' דכיון דמוהקריבו יליף ליכא למימר הכי.

אלא ודאי והקריבו לא אתי אלא לאפוקי דלא תימא כמשפט חטאת העוף וי"ל דהקישא דומלק והקטיר עדיף דכי גמרינן מוהקטיר דמה התם הראש בעצמו וכו' כמשפט חטאת בהמה נמי הוי דרובא בכלל כולה הוי אבל אי גמרינן מחטאת בהמה דרוב שנים סגי ליה נמצא דלא הוי דומיא דוהקטיר דמה התם הראש בעצמו וכו': שיכול ומה בני יונה וכו' כחבו התוס' א"נ דהוה מצי למיכתב בני יונה ותורים וליכא למימר דהקדים הכתוב תורים לבני יונה לומר שהן קודמין דהא כתיב נמי וכן יונה או תור לחטאת ואיתא בריש בראשית רבה בכל מקום הוא מקדים תורין לבני יונה ובמקום אחד הוא אומר וכן יונה או תור מגיד ששניהן שקולין זה כזה וא"כ הוה מצי למיכתב בכולהו בני יונה ותורים ולא לכתוב חורים תחילה אלא חד זימנא למילף מיניה שהן שקולין: הכי גרסי' בספרים לא לשתמיט קרא ולכתוב מן בני התורים או מן היונה ותימא לפירש"י ז"ל דהא מאי דבעי ש"ס היינו מנ"ל דמעכב דלמא ליכא אלא מצוה א"כ לא מצי למיכתב שום דוכתא מן בני התורים או מן היונה דאי כתב הכי בשום דוכתא לא הוה ידעינן בין בתורים בין בבני יונה הי מנייהו למצוה אי בגדולים אי בקטנים ועוד דמאי איצטריך למימר דלכתוב מן בני התורים דהא מסיק דמייתור' דבני יונה ילפינן ופורים ילפינן מהקישא דבני יונה.

לכך נראה דלא גרסי' בני גבי תורים אלא ה"ג לא לשתמיט קרא ולכתוב מן התורים או מן היונה ומבני יונה לחודא דייק והא דנקט ולכתוב מן התורים רישא דקרא בעלמא נקט ולא דייק מיניה מידי ובפירש"י ז"ל נמי צריך להיות לא לישתמיט חד קרא דנכתוב מן התורים וכן משמע מדסיים ומדכתב בכולהו בני ש"מ לעכב משמע דמבני יונה לחודא דייק וכן משמע בהדיא מדברי הרב ר"א מזרחי בפרשת ויקרא דלא גרסי' מן בני התורים והשתא ניחא דכיון דסתם יונה בין קטנים בין גדולים במשמע אי כתיב מן היונה בשום דוכתא הוה ידעינן שפיר דבני יונה דכתב לן רחמנא בדוכתא אחריתא למצוה הוא דאתי אבל אין להקשות לפירש"י ז"ל דהא לא מצי למיכתב בשום דוכתא מן היונה דלא סימא דבהווא דוכתא ליכא מצוה בקטנים דוקא אלא בין גדולים בין קטנים ליית דהא פשיטא דהוה ילפינן חדא מחבריה דאין סברא לחלק בין האי דוכתא להאי דוכתא וכיון דגלי קרא בשום דוכתא דקטנים עדיפי להקרבה מגדולים פשיטא דבכולהו דוכתי הוה אמרינן הכי: יכול יהו כל התורים וכל בני היונה כשרים נראה דאו או קאמר יכול יהו כל התורים או כל בני היונה כשרים דליכא למימר דאי לאו הנך מיעוטי ה"א דתחילת הציהוב כשר בזה ובזה דהא ודאי דלאו גדולים וקטנים נינהו אלא או גדולים או קטנים או בריה כדאמר בסמוך: אי אמרת בשלמא בריה הוי שפיר פי' אא"ב דקר' אתי לאשמעי' דברי' נינהו שפיר דאי לאו קרא ה"א דקטנים או גדולים נינהו קמ"ל דבריה הוי ואי לא כתיב אלא מן תורים לחוד אכתי איכא למימר דלאו בריה הוי ולא פסלינהו קרא אלא לגבי תורים משום דלאו גדולים נינהו אבל לגבי בני יונה ה"א דכשרים וכן אי לא כתיב אלא מן דבני יונה לחוד ה"א דלאו בריה הוי ולא פסלינהו הכתוב אלא לבני יונה משום דלאו קטנים נינהו אבל לתורים ה"א דכשרים לכך איצטריך תרי מיעוטי ומשום דבריה נינהו אא"א ספיקא הוי איצטריך קרא למעוטי ספיקא דהא ליכא למימר דקרא אשמעינן דספיקא הוי ולכך פסולין בין לתורים בין לבני יונה ואי לא כתיב אלא חד מיעוטא ה"א דלגבי אידך כשרים וטעמא לאו משום ספיקא הוא אלא משום דקטנים נינהו ולא גדולים איו איפכא כדפי' גבי בריה הא ליכא למימר דמי איכא ספיקא קמי שמיא אלא ודאי קרא לדידן אשמעינן דאע"ג דקמי שמיא גליא אי קטנים אי גדולים נינהו מ"מ כיון דאנן לא ידעינן מאי נינהו אשמעי' קרא שיש לנו לפוסלן מספק בין לתורים בין לבני יונה לכך פריך מי איצטריך קרא למעוטי ספיקא דכיון דמספקא לן אי גדולים אי קטנים הן מהיכא תיסק אדעתין לאכשרינהו ולא איצטריך שום קרא להכי דהא ודאי דספקא דאורייתא לחומרא הוא וכן בכוי שהביאו התוס' ומפלגס דבסמוך צריך לומר דברי' נינהו דאי ספיקי נינהו לא איצטריך קרא להכי ומספק יש לנו לאסור חלבו דכוי דספיקא דאורייתא לחומרא וכן בפלגס מספק בעי לאתויי נסכי א"ל ולאתויי דשמא איל הוא וספיקא דאורייתא לחומרא וכן הא דסוף פרק על אלו מומין שהביאו התוספות דפריך מני אלימא ת"ק ספק הוא איצטריך קרא נמעוטי ספקא משום דהתם נמי כיון דאנדרוגינוס ספק אי זכר אי נקבה הוא לא איצטריך קרא למיהדר ולמיכתב זכר למטה להוציא את האנדרוגינוס דפסול לקרבן עולה דכיון דלמעלה כתיב זכר להוציא את הנקבה א"כ בלא קרא נמי מספיקא הוה פסלינן ליה לאנדרוגינוס לקרבן עולה דספיקא דאורייתא לחומרא והשתא גבי קפץ אחד מן המנויין לתוכו איצטריך קרא למיכתב עשירי ודאי ולא עשירי ספק דאי לאו קרא ה"א דספיקא דאורייתא לחומרא וחייבין במעשר ויאכל המעשר

במומו כדאי' ריש פרק בתרא דבכורות לכן גבי ספק קדמה בהרת לשער לבן איצטריך קרא לאשמעינן דטהור דאי לאו קרא ה"א דטעמא הוא משום דספיקא דאורייתא לחומרא: דף כו אי דרבי יהודה לר"מ חמץ הוא קצת קשה אמאי לא קאמר אי דר' יהודה לר"מ חמץ מעליא הוא כדאמר גבי מצה מצה מעליית' היא דכיון דמחייב כרת חמץ גמור הוא לכ"נ דיש להגיה דר' יהודה לר"מ חמץ מעליא הוא והכי גרסי' בהדיא בריש פרק כל המנחות באות מצה: הא לא ידע האי גברא אי מצה הוא דליתי חמץ וא"ת אמאי לא קאמר אי מצה הוא דליתי חמץ ומצה דאי מצה הוא אכתי מיחייב בעשרים חלות של מצה דשלשים של מצה בעינן ואיהו לא אייתי אלא עשרה וי"ל דאע"ג דשל דף כד אמר קרא וערפו הפרופה תימה והא איצטריך מצה היו שלשים חלות ושל חמץ עשרה מ"ט היה שיעורן שוה לכל אחד עשרה עשרונים כדאיתא בפרק התודה וכ"כ הרמב"ם ז"ל כיצד הוא הלחם שמביא עם התודה לוקח עשרים עשרון סולת ועושה מהן עשרה עשרונים חמץ ועשרה מצה העשרה של חמץ עושה אותן עשר חלות ועשרה של מצה עושה מהן שלשים חלות שוות.

וקא בעי רבי זירא האומר הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה שנאמר הרי עלי להביא עשרה עשרונים לעשות מהן עשר חלות של חמץ או שלשים של מצה והביא שיאור מהו והשתא ניחא דקאמר הא לא ידע האי גברא אי מצה הוא דליתי חמץ דאי מצה הוא לא איצטריך לאתויי תו אלא של חמץ וגרסי' לא צריכא דאמר הרי עלי עשר עשרון לפטור תודתו של פלוני ואי גרסי' עשר חלית יש לפרש דעשרה חלות של עשרה עשרונים קאמר ולכך פריך שפיר סוף סוף הא לא ידע ההוא גברא אי מצה הוא דליתי חמץ וכי פריך מדרב הונא הוה מצי למיפריך נמי וכיון דאחייב ליה בתודה ולחמה הא לא ידע ההוא גברא אי חמץ הוא ויעשה ממנו עשרה חלות ואי מצה הוא ויעשה ממנו שלשים חלות אי חמץ הוא ויעשה ממנו מין אחד ואי מצה הוא ויעשה ממנו שלשה מיני חלות ורקיקין ורבוכה דקיימא לן דמעכבין אלא דעדיפא פריך: אמר קרא וערפו הפרופה מעיקרא כתיב וערפו שם את העגלה והדר כתיב ירחצו ידיהם על העגלה הערופה בנחל שאין ת"ל הערופה אלא לכך שינה עליה הכתוב לעכב ומהר"ש לורי' ז"ל כתב אמר קרא וערפו העגלה כן צריך להיות וכן ברש"י ונמחק הערופה ונכתב בצדו נראה בעיני מעות כי לא כתוב בתורה רק וערפו שם את העגלה והאמת שהעגלה השנית מיותר בתורה וכו' ושרא ליה מריה דלא דק כלל דהוה סבר דוערפו הערופה גבי הדדי כתיבי ומקרא כתוב בתורה כך הוא ושגגה היוצא מלפני השליט הוא: למיכתב הערופה לכדתנן בפרק עגלה ערופה זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במקום עריפתה של עגלה וקתני עלה בש"ס ת"ר וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל שאין ת"ל הערופה ומה ת"ל הערופה על מקום עריפתה של עגלה: ת"ל לעבוד עבודה עבודה ומשא רישא דקרא מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבוד עבודה וגו': מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש שנים נראה דהיינו הא דתנן בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה בן חמש עשרה לש"ס קבעו זמן למקרא חמש שנים וכן למשנה אבל ש"ס דתקיף טובא צריך שיעסוק בו כל ימיו: דף כה אמר קרא וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו מייתורא דפתות דריש דדוקא בכלי חרם איירי שהטומאה קודמת לפסחו דאי בכל הכלים ליכתוב סתמא

וכל כלי אשר אין צמיד פתיל עליו וקשה דמאי פריך בסמוך ולא יהו כל הכלים מיטמאין מגבן אלא מתוכן כו' והא אי אפשר לומר כן דאם כן פתוח למה לי לכתוב סתמא וכל כלי אשר אין צמיד פתיל עליו ויש לומר דפתוח לא אתי למעוטי כל הכלים אלא אתי לאשמעינן דבפתיחה תליא מלתא דלא תימא הא דכי אין צמיד פתיל עליו טמא וכי יש צמיד פתיל טהור גזירת הכתוב הוא דכל שיש בו צמיד פתיל טהור ואפי' הכלי פתוח ואינו מכוסה בצמידו קמ"ל פתוח דבפתיחה תליא מילתא דכל שהוא פתוח טמא הוא ואינו טהור אלא אם כן מכוסה יפה בצמידו ואינו פתוח: וחד תוכו של זה ולא תוכו של אחר לא מצי לאוקמי תרוייהו לתוכו של זה ולא תוכו של אחר חד ליטמא וחד לטמא דאין כלי שטף מטמאין אוכלין כשהן נתונים באוירן כדמשמע לעיל דקאמר התורה העידה על כלי חרס כו' משמע אבל כלי שטף לא אי נמי אי תרוייהו לתוכו ולא תוך תוכו חד ליטמא וחד לטמא דלהכי לא איצטריך קרא דכיון דגלי קרא בחדא ילפינן אידך בג"ש כדאמר לעיל נאמר תוכו לטמא כו': דף כו ארא מתניתין דקתני החמיץ אין לא החמיץ לא כולי הא דדייק מסיפא ולא קאמר אלא מתני' דקתני לא החמיץ לא דלמא אי שבקיה וכולי משום דאיכא למימר דעד שלא החמיץ היינו דידיעין ביה ודאי שלא יחמיץ עוד כגון שהוא ישן וכבר עבר הזמן שראוי להחמיץ בו אבל מסיפא דקתני החמיץ אין משמע דכל שלא החמיץ אע"ג דאיכא לספוקי שמא יחמיץ עוד לא אע"ג דלישנא דעד שלא החמיץ משמע דהשתא מספקינן ביה אם יחמיץ אם לאו מדלא קתני' התמד לא החמיץ אינו לקח כו' יש לומר דסבירא דלאו דוקא נקט הך לישנא דהא לרבא דמוקי ליה כששייר ממנו בכוס ולא החמיץ ע"כ צריך לומר דעד שלא החמיץ לאו דוקא הוא דהא לדידיה כל היכא דאיכא לספוקי ביה יש עליו תורת יין ולרבא לא ניחא ליה למימר הכי דעד שלא החמיץ משמע דאתי לאשמעינן דאף על גב דלא עבר הזמן שרגיל להחמיץ בו ואיכא למימר שמא יחמיץ עדיין או אפילו שייר ממנו בכוס והחמיץ אפילו הכי אינו נקח וכו' ולכך מוקי לה כרבי יוחנן בן נורי: ורב ששת אמר אף בפתיחתה דכל הברכות פתיחה מעין החתימה הוה כגון אתה קדוש האל הקדוש אתה חונן חונן הדעת השיבנו הרוצה בתשובה וכן כולן יוצר אור המאורות אהבה רבה אוהב עמו ישראל לכך אית ליה דבהבדלה נמי צריך להתחיל מעין החתימה: סדר הבדלות הוא מונה פירש"י ז"ל ובין יום השביעי לששת ימי המעשה היינו בין קדש לחול ומשום דבעי למימר מעין חתימתה סמוך לחתימה ומה שיסדו לומר בברכה אמצעית דשבת והנחילנו ה' אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וישמחו בך ישראל אוהבי שמך בא"י מקדש השבת הוה שפיר סמוך לחתימה מעין חתימה דשבת קדשך הוה מעין מקדש השבת ומה שאומרים וישמחו בך ישראל וכו' לאו מילתא אחריתי היא אלא חד מילתא הוא והוספה בעלמא ואינו אלא כמטבע ארוכה שטבעו חכמים להאריך בה סמוך לחתימה דומיא דברכת מקדש את שמך ברבים דנהגו לומר ובישועתך תרום ותגביהקרניו דלא הוה מעין חתימה אלא מה שאומרים קודם לכן וקדש את שמך בעולמך וכן בברכת הודאה מוסיפין ואומרים האל ישועתנו ועזרתנו סלה דלא הוה מעין החתימה וכן בברכת המעריב ערבים מוסיפין ואומרים אל חי וקים תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד וכן מה שאומרים בתפלת ר"ה וי"כ כי אתה אלהים אמת ודברך אמת וקים לעד בכולהו צריך לומר דאינן אלא מטבע ארוכה דכל הנך לא הוה מעין חתימה סמוך לחתימה ממש אלא קודם לכן קצת.

ועוד הרבה ברכות אשכתן כה"ג. כתבתי זאת לפי שראיתי במנהגים שכתב וז"ל ורגילין לסיים וישמחו בכך ישראל אוהבי שמך וכן ברוב סידורים ותימה גדולה הוא שהרי אינו מעין החתימה ולא מעין הפתיחה גם אין שייך שמחה רק ברגלים ומצאתי בסידור ישן וגם שמעתי מבקיאים שיש לומר וינוחו בה ישראל מקדישי שמך וכו' זהו שפיר מעין החתימה ופתיחה וכן נראה עיקר עכ"ל ולפי מה שכתבתי לאו קושיא היא כיון דאשכחן הרבה ברכות כה"ג ע"כ לא הוה אלא מטבע ארוכה טבעו חכמים להאריך בהן סמוך לחתימתן והוספה בעלמא נינהו ומה שכתב נמי דאין שייך שמחה רק ברגלים לאו קושיא היא דלאו בשמחה גשמית דאכילה ושתיה איירי שהרי לא תיקנו לומר וישמחו בה ישראל דהוה משמע דבשמחת שבת איירי אלא וישמחו בכך ישראל משום דבשמחה רוחנית איירי שישמחו בהקב"ה תדע דאל"כ תיקשי היאך תיקנו לומר בשבת שמחו במלכותך שומרי שבת והא לא שייך שמחה אלא ברגלים אלא משום דבשמחת רוחנית איירי שישמחו ישראל במלכותו יתברך וכי האי גונא מצינו במדרש שיר השירים רבה זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו א"ר אבין אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בכך וכו'.

ועוד דאדרבא לפי מה שמגיה וינוחו בת ישראל מקדישי שמך לא הוה שפיר מעין החתימה דלא איירי חתימה בקדושת השם אלא בקדושת השבת לכך נראה דיש לומר וישמחו בכך ישראל אוהבי שמך ואין לשבש הסידורים וכל המשנה ידו על התחתונה: השוחט פרק שני דף כז ותו שהייה דרסה חלדה וכו' כתבו התו' דנראה כגירסת הספרים דגרסי' וליטעמיך ורב כהנא קאמר לה שחיטה מן הצואר נמי גמ' ולא מאזנו וכו' וקשה לסירובה כיון דרב כהנא מניין לשחיטה שהיא מן הצואר ולא מן העורף כמליקה קא' א"כ אמאי סידר ש"ס מלתא דרב כהנא הכא אהך מתני' הוה ליה לסדר מילתא אמתני' דפ"ק דקתני השוחט מן העורף שחיטתו פסולה המולק מן העורף מליקתו כשרה השוחט מן הצואר שחיטתו כשרה כי שם מקומו כיון דאתי לפרושי מניין לשחיטה שהיא מן הצואר ולא מן העורף.

ועוד קשה דקתני בסמוך ר' חייא אומר מניין לשחיטה שהיא מן הצואר כו' והתם על כרחך מניין שהיא מן הצורר ונא מאזנו או מחוטמו קאמר דמקר' דמייתי ליה אכתי לא ידעינן אי מן הצואר אי מן העורף כמ"ש התוספות בסמוך וח"כ משמע דרב כהנא נמי מניין לשחיטה שהיא מן הצואר ולא מאזנו ולא מחוטמו קאמר דומי' דהא דרבי חייא דכיון דתרווייהו חד לישנא נקטי דוחק הוא לפרש חד לישנא בתרי גווני.

ועוד דמסתמא הוה דומיא דהא דקאמר שחיטה מן הצואר נמי גמרא דהיינו לאפוקי מאזנו וחוטמו. ועוד דלדבריהם צ"ל דהא דקאמר ותנא מייתי לה מהכא לא קאי אעיקרא דמלתא דרב כהנא ושאר אמוראי דמייתי ראייה ושחט דשחיטה מן הצואר היא ולא מן העורף דהא מברייטא אכתי לא ידעי' אי מן הצואר היא אי מן העורף ולא מייתי ראייה אלא להא דאמרי שחיטה מן הצואר נמי גמרא דהיינו לאפוקי עזנבו וזה דוחק דלישנא דמייתי לה משמע דאעיקרא מלתא קאי ועוד דאע"ג דהנך אמוראי לית להו להא דר"א דיליף בסמוך מהקיש' דמה עוף הכשרו מן הצואר אף בהמה כו' מ"מ הא דדריש ראשו של זה ממול עורף ולא ראשו של אחר ע"כ אית להו דאל"ה תיקשי לדידהו ותהא פרה

כשרה במליקה וכן חולין מק"ו מעוף שלא הוכשר בשחיטה וכו' וע"כ צ"ל דמראשו ממעטינן להו כמ"ש התו' בסוף פ"ק וכיון דאינהו נמי אית להו הך דרש' דראשא א"כ קרא דושח' למה להו לאשמעי' דשחיטה מן הצואר ולא מן העורף הא מראשו שמעינן ליה ודוחק לומר דס"ל דדוקא לענין מליקה דרשינן ליה ולא לענין שחיטה.

לכ"נ כדפי' רש"י ז"ל דגרסי' ותו שהייה דרס' וכו' ומ"ש התוס' דאי סתמא דש"ס קא' לה א"כ למה לי תרי קראי דלא לשוייה גיסטרא לאו קושי' היא כלל דחד קרא גלי אחבריה ואי לאו דכתיבי תרוייהו לא מציי' למילף מחד קרא מידי דרב כהנא דדריש מושחט ממקום ששח חטו לאו מייתורא דריש ליה דושחט לאו מיותר הוא דהא לגופיה איצטריך אלא מלישנא דושחט דריש מדלא כתיב זבחה דומיא דזבחת מבקרך ושינה וכתב ושחט לכך דריש מיניה שח חטו ורב יימר נמי לאו מייתורא יליף דזבחת לגופי' איצטריך אנא מדשינה הכתוב וכתב זבחת ולא כתב ושחט דומיא דושחט לכך יליף ממקום שזב חטו ולא פליגי אלא דמר יליף מהאי קרא כדפירש רש"י זכרונו לברכה מיהו מחדא לא אתיא דאי לאו דשינה הכתוב בדוכתא אחריתי ליכא למילף מידי ומה שהקשו נמי דהיכי משמע מושח' שלא יחתוך הצואר עם הסימנין כבר פירש רש"י זכרונו לברכה דהכי משמע חטאו הוצא את דמו ותו לא: ומה שהקשו עוד דמשמע דאמאי סלקא דעתך שיחתוך המפרקת אחר שחיטת הסימנים יש לומר דס"ד דהלכה למשה מסיני הוא דשחיטה מן הצואר דאגמריה רחמנא למשה כולה צואר קא ר ליה הטיל הכתוב לעוף בין בהמה לדגים משמע דלא הוה ליה למיכתב לעוף בין בהמה לדגים דלתו היינו מקומו ונראה משום דבריש הפרשה מפרש הכתוב תחילה תורת בהמה זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה וגו' כל מפרסת פרסה וגו' והדר כתבו תורת דגים תת זה תאכלו מכל אשר במים וגו' והדר כתב תורת העוף ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו וגו' ועלייהו קאי בסוף הפרשה זאת תורת הבהמה ועוד וכל נפש החיה הרומשת במים וכיון דעלייהו קאי הוה ליה למיכתב זאת תורת הבהמה וכל נפש חיה הרומשת במים והעוף כסדר שהן כתובים בריש הפרשה לכך קאמר הטיל הכתוב לעוף בין בהמה לדגים וכו': בהמה שנבראת מן היבשה הכשירה בשני סימנים וכו' דטעמא דצוה הכתוב לשחוט בהמה חיה ועוף ואסר את הנבלה וסימא אותה נראה משום דשלטא בה סטרא אחרא רוח הטומאה שכל מיתה נעשה על ידי מלאך המות אפי' מיתת בהמה כדאיתא בפרק המפקיד מלאך המות מה לי הכא וכו' ואפי' מי שאינו מת מיתת עצמו אלא נהרג הן אדם הן בהמה גמר יציאת נשמתו ע"י מלאך המות הוא ולכך צוה הכתוב לשחוט כדי שתצא נשמתן כמצות שחיטה ולא ע"י מלאך המות וכ"כ הרב ר' מנחם רקאנטי בפרשה ראה וז"ל וכשנשחטנה אנחנו לא תחול עליה רוח הטומאה כמו שנבלה שמיחת ברוח הטומאה ומהאי טעמא אמרו כשמת ר' בטלה כהונה לפי שמיתת צדיקים גדולי' הוא בנשיקה לא ע"י מלאך המות ולכך אין מטמאין במותן.

והיינו הא דקאמר לעיל ושחט במקום ששח חטאו ופירש"י ז"ל טהרתו נקט קרא לישנא דטהרה שלא יטמאנה מלאך המות. ומהאי טעמא אית ליה לרב הונא בפ"ק הגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש כשרה דכי נפקא חיותא בשחיטה קא נפקא אע"ג דלא הוה רובא בשחיטה מ"מ כיון דיציאת נשמתה בטהרה הוה ולא ע"י סטרא אחרא כשרה.

וכיון דיציאת נשמתה בשחיטה בעינן הלכך בהמה שנבראת מן היבשה ולכך יש לה חיות בריא וחזק לפיכך הכשירה בשני סימני' או ברוב שנים דכל כמה דלא שחיט רובא אין נשמתה יוצאת לאלתר אלא לאחר שעה וכי נפקא חיותא לאו בשחיטה נפקא אלא ע"י מלאך המות עוף שנברא מן הרקק ואין לו חיות גדול כל כך לכך כי שחיט ליה רק סי' אחד או רובו נפקא חיותיה לאלתר בשחיטה דגים שנבראו מן המים וכשיוצאין מן המים מיד מתים מאליהן כמאן דלית להו חיות דמיין ולא סולטת בהו מלאך המות כלל הלכך הכשירין בולא כלום: ונראה דמה"ט ניחא מה שהטומאות חלוקות זו מזו מדריגות מדריגות כי הכל כפי כח ששולט בו מלאך המות לפיכך אדם שנברא עפר מן האדמה ואיתא במ"ר עפר זכר אדמה נקבה רמז לחול הדק וחול הגס שע"י שניהם היוצר עושה כליו חזקים ולכך כחו בריא וחזק יותר מכל בעלי חיים ולהכי הוא מאריך ימים יותר מכולן נמצא דמלאך המות שולט בו הרבה ביציאת נשמתו ולכך מטמאו הרבה עד שנעשה אבי אבות הטומאה ומטמא אפי' באהל אבל בהמה שנבראה מן האדמה בעלמא ואין כחה גדול כל כך אינה נעשית אלא אב הטומאה אינה מטמאה אלא במגע ובמשא דאין מלאך המות שולט בה במיתת'.

כמו באדם עוף שנברא מן הרקק ואין לו חיות גדול כבהמה לכך אינו מטמא לא במגע ונא במשא אלא בבית הבליעה בלבד דאין מלאך המות שולט בו אלא כל דהו אבל דגים כיון שנבראו מן המים אין מלאך המות שולט בהן כלל לכך אין מטמאין כלל. ולפי מה שפי' דטעמא דשחיטה הוא שלא ישלוט בה מלאך המות ניחא הא דאי' במ"ר פרק שמיני זאת הבהמה אשר תאכלו בהמות ולויתן הן קניגין של צדיקים לעתיד לבא כיצד הן נשחטין בהמות מתן ללויתן בקרניו וקורעו ולויתן נותן לבהמות בסנפיריו ונוחרו וכי זו שחיטה כשירה ולא כך תנינן חוץ ממגל קציר וכו' א"ר אבין אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא חדוש תורה מאתי תצא א"ר ברכי' אריסטון עתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבא וכל מי שלא אכל נבלות בעה"ז זוכה לראותו לעה"ב הה"ד וחלב נבלה וגו' ואכול לא תאכלהו בשביל שתאכלו ממנו לעה"ב הענין תמוה למה זה תהא נבלה מותרת לעתיד לבא חלילה לומר שיבטל או יעקור הקב"ה אפי' אות אחת מתורתו והוא אחד מי"ג עקרים שלא תהא תורה אחרת מאתו ית' ולפי מה שפיר' ניחא דכיון דטעמא דנבלה אסורה ומטמאה משום דשלט' בה סיטרא אחרא לכך לעתיד שיבער הקב"ה את הטומאה מן העולם שנאמר ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ כיון דלא שייך האי טעמא בהמות מותר' בלא שחיטה דלא איצטריך ליה שחיטה כלל כיון דבטלה טומאה וסטרא אחרא ליתא והיינו דקאמר במדרש חדוש תורה מאתי תצא כלומר לא שתצא תורה חדשה מאתו ית' חלילה אלא חדוש תורה פי' חידושי דאורייתא שפירוש למה טעמי תורה למה נבלה אסורה וזו מותרת ואתי נמי שפיר הא דשחיתת טרפה מטהרתה מידי נבלה כדאי' בפרק בהמה המקשה משום דיציאת נשמתה הוה בטהרת שחיטה והא דאסורה באכילה לאו משום דחשיבא כמתה כיון דסופה למות דהא איכא מ"ד טריפה חיה אלא גזרת הכתוב והלכה למשה מסיני הוא דכל בהמה חיה ועוף שנלקו באותן אברים בראשיים שמנו חכמים ז"ל דטרפה ואסורים באכילה ולהכי מסוכנת שריא בשחיטה אע"ג דברי לן שתמות מיד משום דמ"מ נשמתה יוצאת בטהרת מצות שחיטה ולהכי שחיתת עכו"ם אסורה אע"ג דשחיט שפיר דכיון דלאו בר זביחה הוא שחיתתו לאו מצוה היא וכמאן

דהרגה דמי ושלטי בה סטרא אחרא: ומאי חזית דשדית ליה על עוף שדייה אחיה וא"ת
אם כן הקיש' דפסולי המוקדשין למה לי ויש לומר דלא בא אלא לפשוטו של מקרא
ללמדנו שהטמא והטהור אוכלין בקערה אחת כצבי ואיל ואע"ג דבפירוש כתיב הטמא
והטהור יחדו יאכלנו י"ל דבכמה מקומות דרך הכתוב לסתום תחילה ואח"כ לפרש כמ"ש
מהר"א מזרחי: דף כה אחד קתני אחד כל דהו מדלא קתני השוחט וושט בעוף וושט וקנה
בבהמה וקתני אחד משמע כל דבו ופריך מברייתא דקתני שחט את הושט כו' ואלו
שחיטה בגררת לא קתני דהוה ליה למיתני שחט אחד מהן ואח"כ נשמט השני כו' מדלא
קתני הכי משמע וושט דוקא: והוא סבר בשעת שחיטה אתי דם דחיים אבל למאי דס"ד
ר' יהודה פליג וקסבר שלא הוזכרו וורידין להוציא מהן דם אלא לענין שחיטה הוזכרו
דבכלל שחיטה נינהודף כט למה ליה למרק אע"ג דבחולין נמי בעינן כל השנים לכתחילה
היינו מדרבנן דגזרי שמא יפחות מן השיעור ולא ישחוט רובן כמ"ש רבינו נסים ז"ל
בריש פירקין אבל הכא ע"כ טעמא לאו משום גזרה הוא דאי חיישינן שלא שחט רובא
א"כ כי מירק אחר מאי הוה הא כל עבודת יום כיפורי' אינן כשרות אלא בכהן גדול
ושחיטת רוב סימנין עבוד' היא ולמאי דס"ד דפסולה דרבנן הוה צ"ל דמשום חומרת
קדשים החפירו רבנן והצריכו לשחוט שני סימנין שלמים: תזבח שלא יהו שנים שוחטיו
זבח אחד דתזבח משמע דלשוחט יחידי קאמר ולא לשנים אף על גב דהרבה פרשיות
נאמרו בלשון יחיד שאני הכא דפתח בלשון רבים וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם
תזבחו וה"ל למיכתב נמי בלשון רבים תזבחהו: דף ל' טעמא דשלא לשמו הא סתמא
פטור הקשו הסוס' אדדייק מסיפא נידוק מרישא איפכא וכו' י"ל דדיוקא דסיפא עיקר
דומיא דהא דקתני התם מעיקר' הפסח בארבעה עשר לשמו חייב ושלא לשמו פטור
דהתם ליכא למידק מרישא מעמא דלשמו הא סתמא פטור דכיון דארבעה עשר זמן
שחיטת פסח הוא מסתמא לשם פסח קשחית לי' ופטור דכל היכא דאכתי חזי לקרבן פסח
מסתמא לשמו קאי כדאמר בסמוך וע"כ צ"ל דסתמא נמי לשמו קרי ליה לכך ס"ל דסיפא
נמי דקתני לשמו פטור סתמא לשמו קרי ליה ודיוקא דסיפא עיקר.

ולפי זה פריך נמי שפיר לגירסת ספרים ישני' דגרסי לשמו אמאי פטור פסח בשאר ימות
השנה שלמי' הוא וכו' דס"ל דסתמא לשמו קרי ליה דומיא דרישא דקתני בארבעה פשר
לשמו חייב דהתם ע"כ לשמו לאו דוקא הוא דכי שחית סתמא בי"ד ודאי חייב: השוחט
בשנים ושלשה מקומות לפי השאלות שכתבו התוס' ניחא דמייתי הך מלתא הכא דקאי
אמתני' דקתני שיעור שחיטה ברוב אחד או ברוב שנים וקאמר רב יהודה שאפי' אין
הרוב במקום אחד אלא בשנים ושלשה מקומות שחיטתו כשרה והא דלוי סבא דאמר
לעיל אינה לשחיטה אלא בסוף וכו' מייתי הכא משום הא דרב יוסף דמשני תרי בחז
זיבחה קאמרת דאיירי ביה לעיל אבל לפירש"י ז"ל קשה דמה ענין להא דרב יהודה אמר
רב הכא טפי הוה ליה לסדר אמתני' דבתר הכי דקתני שנים או חזין בסכין ושוחטין כו'
דפריך ליה מינה וגם הא דקאמר שחיטה מפורעת בעינן וליכא ניחא טפי לפירש
השאלות דכיון דלא חתך הרוב במקום אחד אלא כאן מעט וכאן מעט סביב סביב אין
שיעור שחיטה מגולה וניכרת כיון דבאמצע השיעור הסי' דבוק ומכוסה וראיה דמייתי
מחץ שחוט אתי נמי שפיר לדידיה דמשמע דשיעור שחיטה דומיא דמכת חץ בעינן שהוא
במקום אחד אבל לפירש רש"י כיון דאיכא שיעור שחיטה במקום אחד אמאי לא הוה

דומיא דחץ ואי משום דשחיט נמי למעלה או למטה זהו מלתא אחריתי ולא שייך לשחיטה קמייתא לכך נראה פירש.

השאלות עיקר: משנתנו בסכין אחד ושני בני אדם ואחד למעלה ואחד למטה אסכין קאי שאחד אוחד בקתא דהיינו למטה ואחד אוחד בחודו דהיינו למעלה וקמ"ל דאע"ג דזה מושך לכאן וזה לכאן אפ"ה לא חיישינן שמא ידרסו זה על זה וכשרה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שכתב אחד מלמעלה ואחד מלמטה שיהא זה אוחד בקצה הסכין והשני אוחד בקצה השני וכן נשמע מדבריו מה"ש ורש"י ז"ל כתב דאף על גב דנקטי סכינא באלכסון וקצת קשה דמאי רבותא דמה לי שוחטים בשוה ומה לי שוחטים באלכסון: שנים אוחזין בסכין ושוחטין וכו' אין להקשות שנים אוחזין ושוחטין לכתחיל' ושחיטתן כשרה דיעבד כדפריש' מכילתין דאוחזין דהכא חסר שי"ן הוה כאלו אמר שנים שאוחזין בסכין ושוחטין כו' שחיטתן כשרה אבל בריש מכילתין ליכא למימר דהכל ששוחטין קתני דאם כן ושחיטתן כשרה שחיטתן מיבעיא ליה אבל אין לפרש דהכא נמי פרי מילי קתני שנים אוחזין בסכין ושוחטין אפי' לכתחילה והוא כשאחזו שניהם בקתא או שוחטין בשוה לפירש"י ז"ל והדר קא' דאפי' אחד למעלה ואחד למטה שחיטתו כשר' בדיעבד דאם כן ה"ל למימר ואפי' אחד למעלה כו' ועוד דבסוף פירקין קתני נמי הך לישנא תרתי זימני שנים אוחזין בסכין ושוחטין אחד לשם א' מכל אלו ואחד לשם דבר כשר שחיטתו פסולה וכיון דשחיטתו פסולה ע"כ שנים אוחזין בסכין ושוחטין לאו לכתחילה הוא אלא שנים שאוחזין קא' וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שחיטה שכתב שנים שאחזו בסכין אפי' א' מצד זה ושני מצד אחר כנגדו ושחטו שחיטתו כשרה.

מיהו כששניהן אוחזין בקתא אפי' לכתחילה מותרין לשחוט ואפי' בקדשים כדקתני לעיל אבל חכמים אומרים שנים שוחטין זבח אחד והלכתא כוותייהו וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהלכות פסולי המוקדשין שכתב ולא ישחוט שני ראשים כאחד בקדשים ואם שחט הרי אלו כשרים אבל שנים שוחטין בהמה אחת בקדשים כחולין משמע דפסק הלכה כחכמים ובכסף משנה כתב שם ומ"ש אבל שנים שוחטין בהמה אחת וכו' משנה שם ומשמע דבקדשים מיירי דומיא דרישא ומשמע שם דר"ל מתני' דבסמוך דקתני שנים אוחזין בסכין ושוחטין כו' ודבריו תמוהים דמתניתין לאו לכתחילה קאמר אלא דיעבד מדקתני שחיטתו כשרה אבל לכתחילה לא כיון דאחד למעלה ואחד למטה החליד במיעוט סימנים מהו כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"ש וכן אם שחט מיעוט מימנין בהחלדה וגמר השחיטה שלא בהחלדה הרי זו ספק נכלה ופי' הב"י דבריו ששחט מיעוט סימנין בהחלדה וגמר השחיטה בכשרות מהו מי אמרינן שיעור הכשר שחיטה דהיינו רוב הסימנין בעינן בהחלדה א"ד אפילו במיעוט פסלה חלדה ומצאתי כחוב לשון אבא מורי הגאון ז"ל בגליון ספר כ"מ וז"ל אבל הטור בסימן כ"ד מפרש דברי הרמב"ם כפירוש ר"ת שהחליד תחת מיעוט הראשון ושחטו ממטה למעלה ואח"כ גמר השחיטה כדרכה כו' דבעיא דרב פפא לאו דוקא לאמרי בי רב אלא בעי נמי לרב יהודה דמכשר תחת העור ולפי מה שמפרשו הבת"י צריך לומר דבעי דוקא לאמרי בי רב וזה נראה לו לטור דוחק וגם לכל הפירושים בעיא דרב פפא לדברי הכל ע"כ: השוחט שני ראשים כאחד שחיטתו כשרה לעיל מוקי לה רב אשי בקדשים אבל בחולין

אפי' לכתחילה נמי וכ"כ הטור סי' כ"ד שוחט אדם שני ראשים כאחד ובלבד שיהא הסכין כדי ג' ראשים וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות פסולי המוקדשין שכתב ולא ישחוט שני ראשים כאחד בקדשים ואם שחט הרי אלו כשרים אבל שנים שוחטין בהמה אחת בקדשים ובחולין משמע דבחולין שוחט ב' ראשים לכתחילה ואע"ג דבפ"ב מה"ש כתב שחט שני ראשים כאחד שחיטתו כשרה דמשמע דיעבד התם איירי ששחט בהולכה או בהבאה לחוד דארישא קאי שכתב הולך ולא הביא או הביא ולא הולך והתיז את הראש וכו' דלכתחילה בעי שיעשה הולכה והבאה אפילו הסכין ארוך הרבה וכן משמע בש"ע שכתב שחט שני ראשים כאחד שהולכה או בהבאה בלבד אם יש בסכין כדי שלש צוארין כשרה: היה שוחט והתיז את הראש בבת אחת אם יש בסכין כשרה ורישא דקתני התיז את הראש בבת אחת פסולה דהיינו כאדם המתז דלעת ולא קתני היה שוחט והתיז את הראש בבת אחת פסולה כשאין בסכין אלא צואר משום דכשהסכין קצר ואין בו כמלא צואר חוץ לצואר לא סני ליה להתיז את הראש בבת אחת במשיכה אלא אם כן דוחק את הסכין בכח ופוסק: דף לא בשתי בהמות סגי להו כמלא צואר אחד וליכא למימר דסיפא נמי אם יש בסכין מלא צואר אחד ומשהו קאמר ולא חש להזכיר המשהו דומיא דרישא דלא שייך לחלק בין סכין שהוא כמלא צואר מצומצם לבין סכין שהוא כמלא צואר ומשהו אלא בשוחט ראש אחד דאז איכא למימר דכל שהסכין ארוך מרוחב הצואר אפי' משהו שחיט טפי בהרווחה אבל בשוחט שני ראשים אי הוה אמרינן דבסכין מלא צואר אחד סגי אז הוה פשוט דמשהו נמי לא בעינן דאז אין המשהו מעלה ולא מוריד דכי נמי יש בסכין מלא צואר אחד ומשהו אכתי אין הסכין ארוך מרוחב שני צוארים ולא מהני משהו מידי: ואי אשמעינן הכא משום דקאתי מכח בן דעת כתבו התוספות דהך צריכותא לא הויא דומיא דאיךד וכו' אלא אמתני' גופא עביד צריכותא וזה דוחק לומר דחד צריכותא קאי אדרבא וחד אמתני' לכך נראה דאי לאו דמוקי רבא למתני' דלעיל כר' נתן איכא למימר דשחיטת חולין בעי כוונה וטעמא דשחיטת חש"ו כשרה משום דאחרים רואין אותן הוא דאיירי שעומדין על גביהן ומזהירין אותן לכוין וכמ"ש התוס' לעיל דכשעומדין על גבן ומזהירין אותן לכוין אפי' לכתוב את הגט כשרים ומתני' דהכא נמי אי לאו דמוקי לה רבא כר' נתן לא הוה דייקינן מינה הא הפילה הוא כשרה דאיכא למימר דהיא גופא איצטריכא לאשמעי' כדפי' רש"י ז"ל ולהכי פריך והא אמר רבא חדא זימנא כו' ולמה ליה לרבא לאשמעי' תרתי זימני דסתם לן תנא כר' נתן בחדא סגי ליה ומשני דה"א דבזרק סכין לנועצה בכותל איכא תרתי למעליותא חדא דמיכוין מיהא לחתיכה בעלמא כמ"ש התוס' ועוד דאתי מכח בן דעת הלכך אי אשמעינן התם ה"א התם הוא משום דמכוין לחתיכה בעלמא והוי דומיא דזרק סכין לנועצה אבל הפילה לא ואי אשמעינן הפילה ה"א משום דאתי מכח בן דעת והוי דומיא דזרק סכין לנועצה אבל התם אימא לא והא דשחיטתן כשרה משום דאחרים עומדין ומזהירין אותן לכוין הוא קמ"ל ורשב"א ז"ל בת"ה כתב דמתני' גופא קעביד צריכותא וקשה דהא מתני' דהכא צריכא לגופא כדפי' רש"י ז"ל לאשמעינן דכח גברא בעינן ומתני' דלעיל נמי צריכא לגופא לאשמעינן דשחיטת חש"ו בדיעבד כשרה באחרים רואין אותן ולא חיישינן לשהייה דרסה וחלדה שמא לא דקדקו ולא ראו יפה: מאי לאו אדם דומיא דכלים וכו' לכאורה תימה דמאי איצטריך למימר מאי לאו אדם דומיא דכלים

כו' ולא דייק מפשטא דברייתא דקתני כלים אף על גב דכלים לא מכווני וכי דחי נמי מאי איצטריך למימר וכלים דומיא דאדם הוה ליה למימר וכלים נמי דקא מיכוין להו אדם בלא דומיא.

ונ"ל דידע שפיר דאיכא לאוקמא מחני' ביושב ומצפה אף ע"ג דסתמא קתני דמשמע טפי דאיירי ביושב ומצפה דלאו אורחא הוא שיפול גל פתאום על אדם וכלים אי לאו דיושב ומצפה עליו ומכח דומיא דייק דמדקתני תרתי על האדם ועל הכלים ולא קתני אדם לחודיה משמע ליה דאתי לאשמעינן דבלא יושב ומצפה איירי לומר לך דאדם דומיא דכלים קתני מה כלים דלא מכווני דאי נמי קא מיכוין להו אדם ויושב ומצפה שיפול עליהן גל כלים גופיהו מיהא לא מכווני דהא לית להו דעת אף אדם נמי לא בעי כוונה ודחי דלמא ביושב ומצפה איירי דאדרבא לכך קתני נמי אדם לאשמעינן דביושב ומצפה איירי לומר לך כלים דומיא דאדם מה אדם דבר כוונה הוא דאי נמי אינו יושב ומנפה ולא קא מיכוין מכל מקום בר כוונה הוא דיש בו דעת לכווין אף כלים נמי דוקא דקא מיכוין להו אדם ויושב ומצפה על הגל שיפול.

והא דקאמר וכי תימא ביושב ומצפה מאי למימרא כפירוש הרי"ך צ"ל שכתבו התוספות דליכא למימר דאתי לאשמעינן דבעי כוונה מדקתני טהורין משמע דקולא אתי לאשמעינן ונראה דהיינו מה שכתב רש"י ז"ל ה"ג מאי כלים דלא מכווני דהא לית להו דעת ול"ג מה כלים לא בעי כוונה וכתב עוד ה"ג וכלים דומיא דאדם מה אדם דבר כוונה הוא ול"ג מה אדם דבעי כוונה ובמסכת חגיגה גרסינן בהדוא מה אדם דבר כוונה הוא: לא כאלו לא טבל למעשר ורבותא דמתני' משום חולין הוא דמהניא אף בלא כוונה דאי משום מעשר אף כי הוחזק לחולין קתני רישא דלא מהני ועוד יש לומר דאי משום רישא הייתי אומר דטפי עדיף א הוחזק כלל למעשר מהוחזק לחולין דהא עקר דעתו לגמרי ממעשר וכ"כ התוס' בפרק ב' דחגיגה: דף לב נשחטה בהמה אחרת עמה לרבי נתן פסולה בהמה כשרה כך גריס רש"י ז"ל וקשה מאי פריך פשיטא אמאי פשיט ליה והא אכתי לא ידעינן דרשה דושחט אותה אמר רחמנא ולא אותה ואת חברתה עד בתר הכי וא"כ לאו מלתא דפשיטא הוא דפרה פסולה בנשחטה בהמה אחרת עמה ומדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות פרה משמע דגרסינן נשחטה בהמה אחרת עמה לרבי נתן שתיהן כשרות לרבנן פרה כשרה בהמה פסולה והשתא פריך ספיר פשיטא וגרסינן נשחטה בהמה אחרת לרבי נתן איצטריכא ליה סד"א ושחט אותה אמר רחמנא ולא אותה ואת חברתה ואפילו בהמת חולין נמי קמ"ל: רבי שמעון אומר כדי ביקור כתב הרמב"ם ז"ל בפ' המשנה מה שאמר כדי ביקור טבח לחכם ר"ל כדי שיעור בדיקת השחיטה לדעת אם נשחט השיעור שחייב או לא ותימא דהא בפ"ק קבעי רב יוסף לפרושי הכי וקא"ל אביי לא הכי אמר רבי יוחנן כדי ביקור חכם וכו': וליחשוב נמי דחזקיה כתבו התוספות וא"ת אמאי לא פריך וליחשוב דזעירי כו' וי"ל דאינה נבלה אח"כ נפסק נמי חוט הסדר' והא תנא ליה כו' אבל מחזקיה פריך שפיר דמשכחת ליה גיסטרא דנבלה אפילו חוט השדרה קיים כגון נעקרה צלע מכאן וצלע מכאן וחוט השדרה קיימת דקרי ליה רב גיסטרא באנו טרפות ותימא דבנעקרה צלע מכאן וצלע מכאן לא קרי ליה רב גיסטרא בחלו טרפות אא"כ נעקרה צלע מכאן וחצי חוליה עמה וצלע מכאן וחצי חוליה עמה דמסיק התם הכא בוכנא ואסיתא ופירוש"י ז"ל שם אסיתא חור שבחוליא שהצלע תחוב בו והיינו בחצי חוליא וכיון דהא

דנעקרה צלע מכאן וצלע מכאן איירי דנעקרה חולי' שלימה עמהן א"כ אכתי אמאי פריך ליחשוב נמי דחזקיה והא חוליא שחסרה בכלל בסג"ר הוא דהיינו סמ"ך דבסג"ר כדאמרינן בר"פ אלו טרפות ובסג"ר ושב שמעתתא אתיא בזה הכלל דכל שאין כמוה חיה טרפה כמ"ש התוספות: ומי אמר ר"ש בן לקיש הכי בלא הך שינויא דר"ש בן לקיש לא מצי פריך ממתני' דאלו טרפות אהא דאמר ר"ש בן לקיש שחט את הקנה ואח"כ ניקבה הריאה כשרה אלמא כמאן דמנחא בדיקולא דמיא וא"כ פסוקת הגרגרת ברובא כיון דלא שחיט אלא סימן אחד נבלה הוי ואמאי קתני אלו טרפות דאיכא למימר דשחיטה פסולה מוציאה מידי נבלה ופסוקת הגרגרת נמי שחיטה פסולה היא ומוציאה מידי נבלה אבל השתא דאמר דשחיטה פסולה אינה מוציאה מידי נבלה וטעמא דפסוקת הגרגרת משום דלא שחיטה פסולה היא דכיון דשחט שלא במקום חתך כי ד"א גרם לה ליפסל דמיא לכך פריך והאמר ר"ש בן לקיש כו' דכיון דכמאן דמנחא בדיקולא דמיא שוב אין לבהמה אלא סימן אחד ופשיטא דשחיטה פסולה הוי ואינה יוצאה מידי נבלה: דף לג ולא יצא מהן דם כשרים ולא חיישינן כיון שלא יצא מהן דם מסוכנים הוי ויצא נשמה קודם גמר שחיטה: ונאכלין בידים מסואבות לפי שלא הוכשרו בדם וא"ת כיון דלא הוכשרו מאי איריא דנאכלין בידים מסואבות אפילו כל גופו טמא טומאה דאורייתא כגון שנגע במת או בשרץ נמי מותר בחולין ולרב פפא דמוקי לה בגמרא בידים תחילות בחולין גמורין איירי וי"ל דמתני' דיוקא אשמעינן טעמא דלא יצא מהן דם הא יצא מהן דם אין נאכלין אע"ג דגופו טהור אלא דידיה מסואבות ואידי דאיצטריך למיתני ברישא דבלא יצא מהן דם כשרים קתני נמי דנאכלין בידים מסואבות כשלא יצא מהן דם מיהו עיקר מלתא לא אתי לאשמעינן אנא דיוקא: ממאי דלמא ע"כ לא פליגי רבנן עניה דר"מ אלא באכילת מעשר כו' בחגיגה פרק אין דורשין גבי הא דקאמר אלא חולין מחולין קשיא לא קשיא כאן באכילה כחן בנגיעה קאמר נמי מתקיף לה רב שימי בר אשי עד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"מ אלא באכילה דמעשר חבל בנגיעה דמעשר ובאכילה דחולין פליגי ונח נקט התם דלמא ע"כ נא פליגי כו' כדנקט הכא משום דהתם מאכילה דחולין פריך דכיון דכולהו מודו דחולין מותר אפי' באכילה א"כ מתניתין אתיא דלא כמאן והא פשיטא דבאכילת חולין לא פליגי דכיון דנקט ר"מ ומותר בחולין ונא קתני ואינו פוסל את החזנין משמע דס"ל דאפי' לאוכלן מותר כדפירש"י ז"ל התם וכיון דרבנן פליגי במעשה ולא פליגי בחולין משמע דחינהו נמי ס"ל דחולין מותרין אפי' באכילה לכך לא קאמר ודלמא ע"כ דהא מלתא דפשיטא הוא דבחולין לא פליגי דמותרין באכילה אבל הכא דלא פריך מאכילת חולין אלא מנגיעה דמעשר לכך איצטריך למינקט דלמא ע"כ לא פליגי כו' לשון ספק דנגיעה דמעשר ספיקא הוא דהוי איכא למימר דרבנן פסלי נגיעתן במעשר ואידי דנקט ר"מ ומותר בחולין ובמעשר לאשמעינן דאפי' לאוכלן מותר קתני נמי וחכמים אוסרין במעשר מיהו בנגיעה נמי פסלי ואכילה דחולין לא נקט הכא אלא אגב דנקטיה במסכת חגיגה כמ"ש התוספות ובמסכת חגיגה נקט נגיעה דמעשר אגב דנקטיה הכא והתוספות כתבו ודלמא ע"כ לא פליגי אף על גב דנקט לשון דלמא נראה שכן הוא האמת כו' ודבריהם נראין תמוהים: בחולין שנעשו על טהרת הקדש עסקינן ודלא כר' יהושע כלומר על כרחין מיתוקמא בהכי אע"ג דהוה דוחק קצת דהשתא לא אתי סתמא דמתני' כר' יהושע דקיימא לן כוותיה אלא כר' אליעזר דשמותי הוא וכן לעיל

דמשני הכא בחולין שלקחן בכסף מעשר עסקינן ודלא כר"מ צ"ל נמי דקאמר דעל כרחק מוקי לה בהכי אע"ג דהשתא לא מיתוקמא מתניתין כר"מ וקיימא לן סתם משנה ר"מ היא.

והיינו דפריך בסמוך ולוקמא בחולין שנעשו על טהרת תרומה ורבי יהושע כי היכי דמיתוקמא סתם מתני' אליבא דהלכתא. ורש"י ז"ל כתב לעיל בחולין שלקחן בכסף מעשר ואשמעינן מדשני עביד בהו שלישי ודלא כר"מ משמע קצת דס"ל דאתי לשנויי דלא תיקשי מאי קמ"ל מתניתין מיהו הכא דקאמר ודלא כר' יהושע לא שייך לפרש כן דהא עולא מוקי לה בסמוך אפי' כר' יהושע ועוד דהא דקאמר ודלא כר' יהושע ש"ס הוא דמסיים הכי כמ"ש התוס': דף לד טומאה משיעורין לא גמרינן תימא הרי מצינו נבלת בהמה דמטמאה ואוכלה טהור אלמא מאכל חמור פן האוכל כמ"ש התוספות ועוד דשפיר קא"ל ר' יהושע לרבי אליעזר דנבלת עוף טהור חדוש הוא ולא גמרינן מיניה וי"ל דרבי אליעזר סבירא ליה איכא דהא דנבלת בהמה מטמאה במגע ולא באכילה חידוש הוא וגזירת הכתוב מדכתיב בה ולא באחרת כדאיתא בפרק יוצא דופן דמסתבר פפי שיטמא האדם באכילת נבלה מה שיטמא בנגיעה בעלמא דע"י האכילה נעשה האדם והטומאה כגוף אחד וכן משמע קצת לקמן דקאמר עולא האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה אע"ג דמצי למינגע בתרומה מיכל מיהא לא מצי אכיל וטעמא נמי נראה כדפי' דאכילה חמירא מנגיעה דעל ידי האכילה כחד גופא דמו וכי היכי דחמירא אכילה מנגיעה לטמא את האחרים ה"נ חמירא אכילה מנגיעה לענין קבלת סומאה דמאי שנא ולכך יליף רבי אליעזר שפיר מנבלת עוף טהור דלאו חידוש הוא שיטמא האדם באכילה ולא בנגיעה: משקין תחילה נמי הוו כדתניא כתבו התו' דרצה לומר דהא דעביד שני היינו דוקא על ידי משקין שהן תחילה ול"ג מה שכתוב בספרים אמר ליה ר' יהושע שאני משקין וכו' וא"ת א"כ שפיר קאמר ליה רבי אליעזר לרבי יהושע שני שני למה וי"ל כמו שכתבו התוספות בפרק קמא דשבת דכשראה רבי יהושע שלא קבל ר' אליעזר תשובתו במשקין חזר והשיב לו מכתבי הקדש: אף אני לא אמרתי אלא בתרומה כו' אלמא דדוקא קאמר דאי לא מיבעיא קאמר א"כ ע"כ בחולין שנעשו על טהרת הקדש נמי קאמר דהא דמסיים בברייתא בחולין שנעשו על טהרת הקדש לפרש דבריו קאתי דאיירי בחולין וכי תימא הא לא משכחת לה שלישי של חולין לזה קאמר דשפיר משכחת לה בחולין שנעשו על טהרת תרומה ואי לא מיבעיא קאמר דשפיר משכחת לה דבריו אפי' בחולין שנעשו על טהרת תרומה וכל שכן בחולין שנעשו על טהרת הקדש אם כן מה אף אני לא אמרתי אלא בתרומה והא בחולין שנעשו על טהרת הקדש נמי איירי: על טהרת תרומה אין על טהרת הקדש לא אע"ג דר' אליעזר סתמא קאמר שלישי שלישי אפי' בחולין שנעשו על טהרת הקדש כדאמרינן לעיל מ"מ פריך מדר' יהושע דהלכתא כוותיה דר' אליעזר שמותי היא.

וא"ת לרבה בר בר חנה א"ר יוחנן דאמר מאי אהדרי ר' אליעזר וכו' מוקי לה סתמא דמתני' כר' אליעזר ודלא כר' יהושע תיקשי והאמר רבה בר בר חנה אמר ר"י הלכה כסתם משנה כדפריך בר"פ אלו טרפות ושמא י"ל כמ"ש התו' דהא דקאמר ר"י מאי אהדרו כו' לא מסברא אמר כן אלא קבלה היתה בידו מרבו וא"כ איכא למימר דר"י גופיה מוקי לה למתני' אפי' כר' יהושע ועוד י"ל דבסוף פ"ב דטהרות איכא סתמא

אחרינא דסתם לן תנא כרבי יהושע כמ"ש בכסף משנה בפרק י"א מהלכות אבות הטומאות: דף לה אבל תרומה בנגיעה נמי אסור דגזרינן שלא יבוא לאכול כמ"ש התוספות ונראה דהיינו דנקט עולא דנפסל גופו מלאכול בתרופה ולא קאמר נמי ומותר ליגע משום דלא אתי לאשמעינן אלא הא דאסור לאכול ורבי יונתן דנקט אסור לאכול אע"ג דלא אתי לאשמעינן אלא הא דמותר ליגע ה"ק אף על גב דאסור לאכול מותר ליגע ולא גזרינן שמא יבא לאכול: רבי אליעזר בר צדוק אומר הרי הן כתרומה פירש"י ז"ל דרבי יצחק כוותיה ס"נ ואפשר לומר נמי דרבי יצחק כתנא קמא דר' אליעזר בר צדוק ס"ל דאמר חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הן כחולין ולכך קאמר האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקדש טהור לאכול בקדש דטהור גמור הוא אחר כך מצאתי שכ"כ הרשב"א ז"ל: דף לו מאחר שרבי אומר הוכשר ור' חייא אמר תולין לאפוקי אי הוה אמר רבי חייא לא הוכשר דאיכא למימר דפליגי בפלוגתייהו דתנא קמא ור' שמעון אי דם מכשיר אי לא וקיימא לן כתנא קמא: והכי קאמר כגון זאת תולין וכו' פ"א רש"י ז"ל גירסא דלא צריכא היא ויש לומר דאיצטריך למימר הכי דלא תיקשי בשלמא לרב פפא ניחא הא דקאמר בואו ונסמוך על דברי רבי שמעון דבין לר' חייא בין לר' שמעון אוכלין והוה ליה רבי חד וכו' אלא לרב אשי מאי באו ונסמוך על דברי רבי שמעון דקאמר והא לא סבירא לן כוותיה דלדידיה אוכלין כיון דלא מכשיר ולר' חייא וכן לר' לא אוכלין והוה ליה רבי שמעון חד לגבייהו לכך קאמר דהא דקאמר בהו ונסמוך על דברי רבי שמעון לאו דסמכינן עניה לגמרי אלא ה"ק כגון זאת תולין לא אוכלין דהוה ליה ר"ש חד ולא שורפין דהוה ליה רבי חד וכו': הבוצר לגת לדורכן בגת לאפוקי בוצר לציימוקין או למוכרן בשוק דמשקה היוצא מהן אין מכשירין דלא ניחא ליה ושתיק ליה הלל לשמאי שחזר בו ולא עמד במחלוקתו כדאיתא בפ"ק דשבת דאותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי: אטו ריש לקיש לפלות קא מיבעיא ליה כו' דכיון דקי"ל דחיבת הקדש מכשיר דאורייתא ואיפסל גופיה ושרפינן ליה בנוגע בו נמי לשרוף קמיבעיא ליה: דף לז ודלמא היינו נבלה היינו מסוכנת פ"א קרא דנבלה לא אתי אלא להחמיר אבהמה מסוכנת ולאשמעינן דקאי עלה נמי בלאואפי' מחיים ומשני לא ס"ד דכתיב וכי ימות וכו' ופריך ודלמא לעולם אימא לך היינו נבלה היינו מסוכנת דקרא דנבלה לא אתי אלא להחמיר אמסוכנת מיהו מחיים בעשה דלא אתי להחמיר עלה אלא לאחר מיתה לאשמעינן דלאחר מיתה קאי עלה נמי בלאו: השתא מסוכנת דלא מיחסרא אסירא טרפה מיבעי כתבו התוספות וכי תימא איצטריך לטרפה דלא מיחסרא כגון דיתיר וכו' לא ידענא דהא פשטא דקרא דובשר בשדה טרפה לא תאכלו על כרחך לאו ביתיר איירי: ודלמא היינו טרפה היינו מסוכנת ולעבור עליו בעשה ולא תעשה נראה דלכך נקט הכא בהדיא ולעבור עליו בעשה ולא תעשה משום דהשתא ניחא טפי הא דמשני א"כ נבלה דכתב רחמנא למה לי ומה מחיים קאי עלה בלאו ועשה כו': שלא הרהרתי ביום לבא לידי טומאה בלילה נראה דהיינו דלא כתיב הנה נפשי לא טמאתי משום דהוה משמע שלא טמאתי נפשי בידיים אבל לא מטומאה משמע שלא גרמתי טומאה לנפשי והיינו על ידי הרהור ואתי שפיר דלא מפרש שלא טימא נפשו בשרץ ונבלה אף על גב דשאר כהנים מותרים ליגע בשרץ ונבלה משום דאם כן לא טמאתי מיבעיא ליה: דף לח איצטריך ליה לאבא לאזוזי אוני פירוש דבשלמא גועה והטילה רעי איצטריך לאשמעינן

דאף על גב דאין מפרכסין הוה להו כפירכוס וכשרה אלא כשכשה בזנבה דפרכוס גמור הוא אם כן מאי קמשטע לן דהרי זה פירכוס השתא כפפה ידה קתני מתניתין דהוי פרכוס כשכוש אוזן דהוי פירכוס וחיות גדול טפי לא כל שכן דכשרה אלא ודאי ס"ל לרב דמתני' איירי דכייפה ופשטה והדר כייפה לה דבכי האי גונא הוי פרכוס טפי מכשכוש אוזן ואתי רב לאשמעינן דכשכוש אוזן נמי מהני ולהכי קאמר שמואל איצטריכא ליה לאבא לאוזוי אוני דבבציר מהכי לא הוי פרכוס שאני אומר כל שאינו דברים שהמיתה עושה כו' דאפילו כפפה ידה לחודא הוי פרכוס וכל שכן כשכוש אוזן.

וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ד מהמ"א שכתב דבבהמה דקה לא הוי פרכוס אלא א"כ פשטה ידה והחזירה והיינו דלא כשמואל משמע דס"ל דרב פליג עליה כדפי' והלכה כרב באיסורי וכ"כ הרב המגיד שם דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דרב פליג אדשמואל: היתה ידה כפותה ופשטתה דבר שהמיתה עושה וכו' נראה דטבע זו נתן הקב"ה בבהמה דומיא דאדם שכל זמן שהוא חי הוא כופף ידיו וברצונו הוא מושך בידיו אליו כל ממון שבעולם וכשהוא סמוך למיתה הוא פושט ידיו ממנו ואינו חושש בשום ממון ושמא נבראת כן שיראה האדם ויטול ממנה מוסר שלא יהיה להוט אחר הממון ויזכור כי לא במותו יקח כלום ויעזוב הכל כבהמה זו שפושטת ידה במותה וכמ"ש בסוף עירובין מלפנו מבהמות הארץ וגומר אלמלא נתנה תורה היינו למדין גזל מנתלה וכו': ואמר שמואל כתלי בית השחיטה שנינו פי' רש"י ז"ל דאי הוי כותי' ממש למחר היינו יכולין להבין דאי הוה בתחילת שחיטה ימצא הניזוק למעלה בכותל דמחמת כח וחיות שהיה עדיין בבהמה זינקה למרחוק ואם ימצא הניזוק למטה בכותל כידוע שבאמצע השחיטה ניזקה שלא היה בה כח כל כך לזנק הדם למרחוק וקשה דהא אי נמי ימצא הזינוק למטה בכותל אכתי איכא לספוקי דלמא בתחילת שחיטה זינקה ומה שלא נמצא הדם למעלה בכותל לפי שהיתה מסוכנת הרבה ותשש כחה כל כך פד שלא היתה יכולה לזנק אפי' בתחילת שחיטה רק עד למטה בכותל לכך נראה לפרש איפכא דאם ימצא הדם למעלה בכותל כשרה דנהי דהך זינוק דלמעלה בתחילת שחיטה היה מ"מ אי לאו דהוה לה כח לזנק נמי באמצע שחיטה לא היתה יכולה לזנק בתחילת השחיטה כל כך למרחוק ואם ימצא הזינוק מלמטה חיישינן שמא בתחילת השחיטה זינקה ולא היה בה כח לזנק למעלה ובאמצע שחיטה יצתה נשמתה ולא זינקה כלל: פרכוס שאמרו בסוף שחיטה נראה דלאו בסוף שחיטה ממש קאמר אלא בסוף שחיטת רוב הסימנים קאמר דכיון דברוב סימנים סגי כי לא זינקה בתר הכי מאי הוי וכן בסמוך גבי קרבן דדייק דבעינן חיות' בסוף לידה לאו לידה ממש קאמר אלא בסוף רוב לידה קאמר דקיימא לן משיצא רוב הולד כילוד דמי לכל דבר כדאיתא בפרק בהמה המקשה.

ובש"ע טור י"ד סימן י"ז כתב סתמא דצריך שיהא הפרכוס בסוף השחיטה וכאשר פירשתי כן נ"ל: אלא אי אמרת לא בעינן חיותא בסוף לידה וקרא למעוטי מתה באמצע לידה אתא וכיון דמתה באמצע לידה ולא קודם תחילת ולא אחר סוף לידה זה פירש למיתה וזה פירש לחיים קרי ליה: דף לט השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעכו"ם כו' ר"ל אמר מותרת תימא תיסוק ליה דאסורה משום דישאל עכו"ם הוא וקיימא לן דשחיטת עובדי כוכבים ומזלות אסורה ויש לומר כפו שכתבו התוספות בפרק קמא גבי השוחט בשבת דמשום פעם אחת לא חשיב עובדי כוכבים ומזלות ומייתי ראייה מהך

דהכא ומהא דתנן בסוף פירקין שנים אוחזין בסכין ושוחטין אחד לשם אחד מכל אלו ואחד לשם דבר כשר שחיטתו פסולה ומוקי לה בישראל עובד כוכבים ומזלות והשתא בלא שום אחד מכל אלו תיפוק ליה דפסול אלא ודאי בחד זימנא לא איתסר שחיטתו.

ועוד י"ל כמ"ש התוספות בפרק ארבע מיתות דהא דקאמר דריש לקיש מותרת היינו בהנאה ולא באכילה. ובטור י"ד סי' ד' כתב דאם חישב הישראל שיזרוק העובד לידה כוכבים לעבודת כוכבים כתב הרשב"א דפסולה וכן כתב בש"ע וכחב שם הב"י דכן פסק הרשב"א בתורת הביא וטעמו משום דקשיא ליה בפלוגתא דר"י וריש לקיש בשוחט בהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים מזלות תיפוק ליה דשחיטת עובדי כוכבים ומזלות הוא ותירץ דלא לזרוק דמה הוא קאמר אלא ששוחט לעובדי כוכבים ומזלות על דעת שיזרק דמה ויקטיר העובדי כוכבים ומזלות חלבה לעבודת כוכבים ומזלות ע"כ ופי' רשב"א ז"ל נראה תימא חדא דהלשון דשוחט בהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים ומזלות לא משמע כפירושו ועוד דא"כ אמאי קאמר בפרק ארבע מיתות דמודה ריש לקיש דגברא בר קטלא הוא אמאי הוי בר קטלא הא לא קעביד מידי כיון דאינו לא שוחט ולא זורק לעבודת כוכבים ומזלות אלא חושב בדעתו שהעובדי כוכבים יזרוק לעבודת כוכבים ומזלות לכך נראה דאין מכאן ראיה ומה שהקשה דתיפוק ליה דשחיטת ישראל עובד כוכבים היא לאו קושיא היא כדפי': אלא זביחה דעבודת כוכבים ומזלות דמתסרא היכי משכחת לה כתבו התוספות תימא אי חשיב סיגול אף במחשבה בלא דבור א"כ משכחת לה וכו' משמע דמספקא להו אי הוי פגול במחשבה גרידא והא דאמר רבי ינאי בס"פ בית שמאי מניין למחשב בקדשים שהוא לוקה ת"ל לא יחשב א"ל רב אשי לרב מרי לאו שאין בו מעשה הוא ואין לוקין עליו י"ל דאפי' לא הוי פגול אלא בדבור אכתי לאו שאין בו מעשה הוא דעקימת שפתיו לא הוי מעשה ואע"ג דקיימא לן כר"י דאמר חסמה בקול והנהיגה בקול חייב משום דעקימת שפתיו הוי מעשה כדאיתא בפרק הפועלים שאני התם משום דבדבוריה קעביד מעשה שהולכת או דשה בלא אכילה אבל הכא לא קעביד מידי בדבוריה וכ"כ התוספות שם בפרק הפועלים: הא מקמיה דשמעה מרבי יוחנן דמקמיה דשמעה מרבי יוחנן הוה סבר דפוסלת דמתניתין היינו מפלגת ולבתר דשמעה מרבי יוחנן רביה דפליג עליה איכא למימר דהדר ביה: דף ט הא דאמר להר וכו' כתבו התוספות דהעוברן בסייף אע"ג דלא מקרי אלוה שהרי מחובר הוא משום דגלי קרא בעכו"ם דמתחייב כדכתיב וראית את השמש וגו' אע"ג דמחוברין בגלגל הרקיע והא דקתני הכא לשם חמה ולבנה דהוי זבחי מתים היינו לגדייהו שהן תלושין המלאכים המנהיגים וכו' ודבריהם נראין דחוקין דנהי דהנך י"ב מלאכים גדייהו דחמה ולבנה נינהו מכל מקום לכוכבים ומזלות לא אשכחן דאית להו גזא דאינהו גופייהו מזלות נינהו לכך נראה כדמשמע מפירש"י ז"ל דחמה ולבנה כוכבים ומזלות תלושין הן ולכך השוחט לשם חמה לבנה מזלות וכוכבים גופייהו הרי אלו זבחי מתים וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל כפ"ב מהלכות שחיטה שכתב אבל אם שחט למזל הים או מזל ההר או לכוכבים ומזלות הרי זו אסורה בהנאה ולא כתב נמי למזל כוכבים ומזלות משמע דהשוחט לכוכבים ומזלות גופייהו הוי זבחי מתים.

וכן משמע קצת בפרק מי שהיה טמא דמזלות לאו מחוברין הן דקתני התם חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרין וחכמי עובדי כוכבים ומזלות אומרים גלגל חוזר

ומזלות קבועים מדס"ל לחכמי ישראל דמזלות חוזרין משמע דלאו מחוברין הן וכי קאמר דיקא נמי דקתני דומיא דמיכאל שר הגדול הוה מצי למידק מדקתני להו דומיא דכוכבים ומזלות דמיתני ברישא אלא מלתא דפסיקא נקט דבמזלות איכא מחלוקת ולא מילתא דפסיקא הוא ולפי מה שכתבו התוספות דהא דקתני לשם חמה ולבנה כו' לגדייהו קאמר יש לפרש דהא דקאמר דיקא נמי וכולי לאו כדפירש רש"י ז"ל אלא ה"ק דיקא נמי דבשוחט לשר ההר א איירי מדקתני דומיא דמיכאל שר הגדול דאיירי בשר ושלשול קטן נמי לשר שלו קאמר כמ"ש בטור י"ד סימן ר' וה"ק בין ששחט לשם מיכאל שר הגדול בין ששחט לשם שר של שלשול קטן שבים: אי לאו דאמר רב הונא בהפנת חברו וכו' תימה כיון דרב הונא נקט במילתיה בהמת חברו ברישא והדר נקט סי' א' א"כ הוה ליה לרב פפא למימר נמי ברישא אי לאו דאמר רב הונא בהמת חברו והדר הל"ל אי לאו דאמר סי' אחד ועוד דמאי קאמר אי לאו דאמר בהמת חברו לא הויא חטאת תיובתיה הא אכתי הוי חטאת תיובתיה דעולא דנקט נמי בהמת חברו ויש לומר דהא דקאמר לעיל סבר לה כי הא דאמר עולא היינו משום דתרווייהו נקטי בהמת חברו אם כן ודאי חד מילתא קאמרי וחד טעמא אית להו ולהכי הוי חטאות תיובתייהו אבל אי לאו דנקט רב הונא בהמת חברו לא הוי חטאת תיובתייהו דאז ה"א דכל חדא מילתא אחריתי קאמר רב הונא איירי כדידיה ולכך אסרה אפי' במעשה זוטא ועולא דאיירי בבהמת חברו הוה אמינא דמאי מעשה דקאמר מעשה רבה וכיון דהשתא נמי צ"ל דמאי מעשה מעשה רבה לכך איצטריך למימר מעיקרא דאי לאו דאמר רב הונא סי' אחד וכו': דף מא אבל ישראל לצעור' קא מיכוין כתבו התוספות דאף על גב דאית ליה שותפות בגוה אכתי איכא למימר לצעוריה קא מכוין אבל הרמב"ם ז"ל בפרק ב' מהלכות שחיטה ובפרק ז' מהלכות חובל ומזיק כתב דהיכא דאית ליה שותפות בגוה לא אמרינן לצעוריה קמכוין והיינו כדפי' רש"י ז"ל.

ובטור י"ד סי' ד' ובש"ע שם כתבו דעת שניהם אבל בש"ע שם סימן ה' לא הביא אלא דעת הרמב"ם וכן בטור ח"מ סי' שפ"ה ובש"ע שם גבי מנסך יין חבירו לעבודת כוכבים ומזלות לא הביאו אלא דעת הרמב"ם לחודא וכתבו דאם היה לו בו שותפות חייב לשלם ולא ידענא דכיון דאיכא מחלוקת בדבר הוה ליה ספיקא דדינא ונראה דהמוציא מחבירו עליו הראיה: אמרי לבבואה קא שחיט פירש לשם השולט בצורות ועיין בפירוש המשנה להרמב"ם ז"ל והשתא ניחא דהוי דומיא דלתוך ימים דטעמא נמי משום דאמרי לשרא דימא קא שחיט: ואם עשה כן צריך בדיקה אחריו אסיפא דוקא קאי שאם עשה כן בשוק צריך בדיקה אחריו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהדיא.

אבל אם שחט בבית לתוך הגומא ולא עשה מקום חוץ לגומא אף על גב דלכתחילה אסור לעשות כן מכל מקום א"כ אין צריך בדיקה אחריו כיון דאיכא למימר שעשה כן לנקות ביתו. ונראה דהיינו הא דקתני ברייתא בסיפא ובשוק לא יעשה כן משום שנאמר ובחקותיהם לא תלכו ולא קתני ברישא אין שוחטין לגומא כל עיקר משום שנאמר ובחקותיהם לא תלכו ומתניתין נמי הוה ליה למיתני ברישא אין שוחטין לגומא כל עיקר שלא יחקה את המינין ולא בסיפא אלא משום דברישא ששוחט לגומא שבבית נהי דלכתחילה אסור לעשות כן כיון שכן דרך עובדי עבודת כוכבים ומזלות מכל מקום אינו עובר בלאו דובחקותיהם לא תלכו דאיכא למימר דטעמא אית ליה בגוה כדי לנקות

ביתו דלא אסרינן משום חוקות בעובדי כוכבים ומזלות אלא אם כן עושה דבר בלא טעם כמ"ש מהרי"ק שורש פ"ב דאין לאסור משום חק אלא באחד משני חלקים האחד הוא הדבר אשר אין טעמו נגלה כדמשמע לשון חק דכיון שהוא עושה דבר משונה אשר אין בו טעם נגלה אלא שהן נוהגין כן אז נראה כנמשך אחריהם ומודה להן דאל"כ למה יעשה כדבריהם החמוהים התם עכ"ל משמע דהיכא דאית ליה טעמא לית ביה משום בחוקותיהם לא תלכו ולא שייך למימר שמא יחקה את המינין אבל בשוק כיון דלית ליה טעמא קא עביד משום ובחוקותיהם לא תלכו ומחקה את המינין וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ב' מהלכות שחיטה שכתב ולא ישחוט בתוך הכלים ולא תוך הגומא שכן דרך עובדי עבודת כוכבים ומזלות ושוחט חוץ לגומא והדם שותת ויורד לגומא ובשוק לא יעשה כן שמא יחקה את האפיקורוסין מדכתב מעיקרא בבית שכן דרך עבודת כוכבים ומזלות ובתור הכי בשוק כתב שלא יחקה אפיקורוסין משמע דתרי טעמי נינהו וכפי' דאי לאו הכי ליכתוב ובשוק לא יעשה כן ותו לא שהרי כבר כתב מעיקרא דטעמא שכן דרך עובדי עבודת כוכבים.

ורש"י ז"ל כתב אבל עושה גומא כו' וטעמא דגומא משום שהוא חוק המינין לעבודת כוכבים ומזלות משמע דסבירא ליה דבבית נמי טעמא הוא שלא יחקה את המינין: אלו טרפות פרק שלישי דף מב נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת תימא אמאי לא קתני ניקב הוושט ונפסק הגרגרת כדקתני בכולהו ניקב קרום של מוח וכו' נפסק החוט וצ"ל משום דהנך תרתי מקום שחיטה נינהו לכך נקט בהו הך לישנא דקאי אתרתי פירקי קמאי דאירי בשחיטת וושט וגרגרת וקתני השתא דנקובתו ופסוקתו טרפה ולהכי נקט בהו לשון דבקות ואשמעינן דאף על גב דמקום שחיטה הוא לא הוי נבלה אלא טרפה והיינו משנה ראשונה קודם שחזר בו רבי עקיבא כדאמר' בפרק השוחט ולהכי נקט ופסוקת הגרגרת בוי"ו כיון דלענין שחיטה שייכי להדדי אע"ג דתרי מיני טרפות נינהו: נשברה השדרה ונפסק החוט שלה כתבו התוספות בלשון שני סיפא דקתני נשברה השדרה ולא נפסק החוט איצטריך דהוה אמינא דבעי תרתי כו' ולא משמע כך דא"כ טרפות אתי לאשמעינן דנפסק החוט טרפה אע"ג דלא נשברה השדרה דהא דנשברה השדרה כשרה כשלא נפסק החוט מרישא שמעי' לה ומתני' ואלו כשרות ל תני משמע דכשרות אתי לאשמעינן ולא טרפות לכך נראה כתירוץ ראשון: המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ וסיפא דאלו כשרות דקתני המסס ובית הכוסות שניקבו זה לתוך זה נראה דאיצטריך דלא תימא ניקבו זה לתוך זה נמי טרפה והא דקתני המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ היינו דבעינן נקב משולש כמ"ש התוספות לקמן בפסקא דהמסס ובית הכוסות וכו': ולמאן דאמר טרפה חיה ונפקא מינה לספק טרפה למ"ד חיה אפי' היא מתקיימת לאחר שנים עשר חדש אסורה ולמ"ד אינה חיה מותרת כדאמר' לקמן בפירקין: והא איכא בסג"ר חרותה שנויה מעיקרא ובתור הכי גלודה במשנה דאלו כשרות ובהמה שנחתכה רגליה בפרק בהמה המקשה והא דלא פריך מנייהו כסדר המשנה ועוד דהפסיק בינייהו במתני' דכמה חסרון בשדרה יש לומר דמעיקרא פריך מבהמה שנחתכו רגליה דאלימא ליה לאקשווי מינה דקתני בהדיא מן הארכובה ולמעלה טרפה וליכא מאן דפליג שם במתני' ובתור הכי אליה ליה לאקשווי ממתניתין דכמה חסרון בשדרה דאף על גב דמתני' לא קתני לה בהדיא מכל מקום ר' יהודה קאמר בהדיא וכן לטרפה ומתניתין דייק לה

כמה שכתבו התוספות וליכא מאן דפליג בהכי ובתר הכי פריך מגלודה דקתני נמי בהדיא דחכמים פוסלין מיהו כיון דרבי מאיר פליג עלייהו במתניתין לכך מתניתין דכמה חסרון בשדרה עדיפא ליה אבל חרותא דטרפא היא לא קתני לה מתניתין בהדיא דלא קתני אלא דחרותה בידי שמים כשרה לכך פריך מינה לבסוף: והא איכא בהמה שנחתכו רגליה כתבו התוספות הא דלא פריך מצומת הגידין משום דהוי בכלל בהמה שנחתכו רגליה.

וכי משני דסבר לה כרבי שמעון בן אלעזר דמכשיר מפני שיכולה ליכוות ולחיות אניטל צומת הגידין נמי איכא לשנויי הכי דר' שמעון אתרוייהו פליג מהאי טעמא דהכי איתא בתוספתא נחתכה ירך שלה מן הארכובה ולמטה כשרה מן הארכובה ולמעלה פסולה נשבר העצם וניטל צומת הגידין שלה פסולה רשב"א מכשיר מפני שיכולה ליכוות ל ולחיות משמע דבניטל צומת הגידין נמי פליג: ואמר רב יהודה אמר שמואל וכן לטרפה כתבו התוספות דמסיפא דייק מדקתני גבי גלגולת כדי שינטל מן החי וימות ולפי זה הוה ליה לש"ס לאתויי נמי סיפא דכמה חסרון בגלגולת ובערוך ערך קרח משמע דגרסינן נמי ובגלגולת ב"ש אומרים כמלא מקדח וכו' ומה שכתבו התוספות בשם ר"ת דרב יהודה לא קאי אגלגולת מדלא פריך מינה כתב עליו הרשב"א ז"ל דכיון דשיעורא דב"ה לא מיתני לה בהדיא בדבריו דר' יהודה הוא דאמר בבכורות וכמה כדי שינטל מן החי וימות כסלע לכך לא פריך מיניה וזה דוחק דמ"מ תשעה עשר טרפות נינהו: דף מג והאמר ר"י הלכה כסתם משנה פי' רש"י ז"ל והתוספות דאע"ג דסיפא דמתני' דאלו כשרות מסייע ליה מכל מקום פריך מכח דמאי אולמא האי סתמא מהאי סתמא וקשה דלמא אית ליה לר"י שום סברא דמתני' דאלו כשרות עדיפא ממתניתין דאלו טרפות ואי ידע ש"ס דליכא שום סברא בעולם למימר דהאי עדיפא מהאי א"כ למה ליה לאתויי הא דאמר ר"י הלכה כסתם משנה בלאו הלכה נמי תיקשי מאי אולמיה דברי האומר בכזית דפסו' ר"י הלכה כוותיה מדברי האומר אף על גב דליכא כזית ועוד דאי מכח אולמיה פריך הוה ליה לפרש דבריו ולמימר והאמר ר"י הלכה כסתם משנה וכ"ת ר"י סתמא אחרינא אשכח ואלו כשרות כו' מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא.

וע"ק דלקמן בפסקא דניטל הכבד פריך הא נשתייר הימנה כלום כשרה אף על גב דלא הוי כזית והתנן ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית כשרה אמאי לא סידר ש"ס הך שקלא וטריא אמתני' דאלו כשרות הבי' דסליק ענינא דה"נ סידר ש"ס אמתניתין דאלו כשרות מימרא דר"י וריש לקיש דר"י אמר אלו טרפות דוקא וריש לקיש אמר אלו כשרות דוקא ולא סידר לה אמתניתין דאלו טרפות כיון דאכתי לא סילק ענינא על כן נראה כגירסת הספרים דלא גרסינן במשנה דאלו כשרות כזית אלא ה"ג ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כל שהוא ולא פליגי אהדדי ולקמן גרסינן והתניא ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית כשרה ומברייטא פריך ולא ממתני' וכ"כ הרשב"א ז"ל בתורת הבית וכן משמע קצת בתוספתא דרישא וסיפא לא פליגי דברישא דאלו טרפות קתני ניטלה הכבד ולא נשתייר בה כדי להעלות ארוכה טריפה ובסיפא דאלו כשרות קתני ניטלה הכבד ונשתייר בה כדי להעלות ארוכה כשרה משמע דרישא וסיפא לא פליגי.

והשתא פריך שפיר ומי אמר ר"י הכי דלכה כברייטא דפליגא אמתני' ואמר בכזית והאמר ר"י הלכה כסתם משנה כו' וה"מ לאתויי סיפא דקתני בהדיא דנשתייר הימנה כל

שהיא כשרה אלא דניחא ליה למיפרך מרישא אף על גב דפריך מדיוקא דהכי אורחא דש"ס בכולהו דוכתי וא"ת אם כן סיפא למה לי למיתני דנשתייר ממנה כל שהוא דכשרה הא מדיוקא דרישא שמעינן לה כמ"ש התוספות לעיל ויש לומר דאי מרישא ה"א דכל שהוא פחות מכזית לא חשיב וכמאן דלא נשתייר כלום דמי לכך קתני סיפא בהדיא דנשתייר הימנה כל שהוא דכשרה: קרום שעלה מחמת מכה בושט אינו קרום כחב הראב"ן ז"ל דטעמא משום דאכלה ביה ופעיא ביה חוזר וניקב משמע דס"ל מדנקט רבה ושט דדוקא בושט לא הוי קרום אבל בשאר נקובי דטרפות דלא שייך האי טעמא הוי קרום ואין נראה דהא לקמן בפירקין קאמר דזהו פסול שחוזר להכשרו אתי למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בריאה דאינו קרום אלמא דושט לאו דוקא הוא הוא וכן פירש"י ז"ל דבכל נקובי דטרפות לא מהניא להו סתומה והא דנקט רבה ושט יש לומר דנקובה קמייתא דמתני' מפרש והוא הדין לכולהו דנקובת הושט מיתני ברישא: וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים כתב הרא"ש ז"ל תמיה לי כיון דאין לו בדיקה מבחוץ ניחוש דלמא אי הוה מצי למבדקה היו מוציאים הארס וסופו לקלקל לפנים ויש לומר דרוב פעמים אפשר שיהא ניכר טיפה הארס אף על הושט מבחוץ אלא להחמיר קאמרי דאין לסמוך על בדיקת חוץ וכו' אבל הר"ן ז"ל כתב דכיון דשני עורות הן אפ"ל האדים החיצון אין סופו לירד לעור בפנימי דסימנים קשים הן אצל דריסה ולפ"ל אתי שפיר הא דמייתי ש"ס עובדא דההיא ספק דרוסה דאתאי לקמיה דרבה דאתי לאשמעינן דעור החיצון אין צריך בדיקה כלל אפ"ל להחמיר מדקאמר ליה אביי והא מר הוא דאמר וושט אין לו בדיקה אלא מבפנים ואי עור החיצון בעי בדיקה מאי קשיא ליה דלמא עדיין היה רוצה לבדוק נמי עור הפנימי אבל לפירוש הרא"ש לא אשמעינן בהך עובדא מידי: אין חוששין שמא הבריא לשון ניקב כמו וברא אותם אי נמי לשון חוץ הוא אין חוששין שמא יצא לחוץ דתרגומו של חוץ ברא כמו חיוי ברייתא דבסמוך ועל לשון ראשון שפירש"י ז"ל דאין חוששין שמא נקוב היה ונתרפא קשה דאם כן עיקר חסר דהוה ליה למימר אין חוששין שמא ניקב והבריא: קסבר עולא אין חוששין לספק דרוסה כתבו התוספות לקמן פסקינן דחיישינן לספק דרוסה ואם כן ישב לו קוץ בושט חוששין נמי שמא הבריא וכן כתבו הרי"ף והרמב"ם ז"ל וכ"כ בש"ע לענין דינא ולעיל דאמר רבה ניקב זה בלא זה כשר צ"ל דאיירי שניקב ע"י חולי ובחיצון לא ניכר שום חולי כ"כ רבינו נסים ז"ל וכ"כ התוספות בפ' השוחט ובש"ע.

ותימא כיון דחוששין שמא הבריא אמאי קתני לקמן מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד כשרה ניחוש שמא ניקב כולו והבריא. ומכח קושיא זו פסק הראב"ן ז"ל דלא חיישינן שמא הבריא והא דחיישינן לספק דרוסה משום דדרוסה שכיחא וכמ"ש התוספות וש"ס דקאמר קסבר עולא אין חוששין לספק דרוסה לא חש להאריך ולחלק בהכיולדבריו הסכים הרא"ש ז"ל ודבריהם דחוקים חדא דטפי הוה ליה לשנויי שאני דרוסה דשכיח ממאי דמוקי לה להא דעולא דלא כהלכתא דהא קיימא לן חוששין לספק דרוסה.

ועוד דישב לו קוץ בושט נמי שכיח הוא שיצא לחוץ כמ"ש רבינו ירוחם ז"ל דכשמותחת צוארה והקוץ נתחב לרחבו הוא נוקב וכן צ"ל למאי שכתבו התוספות דשאני דרוסה דשכיחא דאי לאו דס"ל דנקיבת קוץ נמי שכיחא אכתי תיקשי להו מההיא דפ' ד' אחין

אהא די שב לו קוץ בושט דסבירא ליה דחוששין שמא הבריא ולא אמרינן כיון דנשחטה נעמידנה בחזקת מה שהיתה קודם שנולד בה הספק כו' אלא צ"ל דנקיבת קוץ נמי שכיח הוא.

ועוד מדנקט ש"ס ולעולא מ"ש מספק דרוסה ולא נקט סתמא ומ"ש מספק דרוסה דהא ודאי אדעולא קאי משמע קצת דאתי לאשמעינן דדוקא לעולא קשיא לאפוקי לדידן דכיון דאנן קיימא לן חוששין לספק דרוסה ממילא חיישינן נמי שמא הבריא. על כן נראה דכיון דקיי"ל חוששין לספק דרוסה חוששין נמי שמא הבריא ושאיני מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד דליכא שום סברא למימר שניקבה גם הצד השני דכיון דחלל דבית הכוסות רחב הוא ואין שום דבר דוחק שם את המחט מהיכא תיתי למימר שניקבה צד השני דהא ליכא שום ריעותא בצד השני והוה ליה כניקב עור הפנימי ע"י חולי דלא חיישינן לחיצון אבל ישב לו קוץ בושט לרחבו תקוע מצד זה לצד זה כיון דליכא רווחא שני הצדדין דוחקין את הקוץ וכשמותחת צוררה איכא למיחש שניקב מעבר לעבר הלכך אף על גב דלא חזינן בניקב אפי' עור הפנימי חיישינן שמא כבר ניקב שניה ונתרפא.

וישב לו קוץ בושט דקאמר לאו שנתחב בו ראש אחד של הקוץ וראשו השני אינו תקוע בצד השני של ושט אלא איירי כדפירשתי שהוא תקוע לרחבו מצד זה לצד זה וכן משמע מדברי רבינו ירוחם ז"ל שכתבתי לעיל והרמב"ם ז"ל נמי כתב נמצא קוץ עומד בושט הרי זה ספק נבלה אבל אם נמצא הקוץ לארכו אין חוששין לו כולי משמע נמי כדפי' ועוד יש לחלק דעובי בית הכוסות הוא עב לכך לא חיישינן ביה שמא הבריא כמ"ש הרא"ש ז"ל בעצמו.

ולכך נראה דמ"ש בהגהת ש"ע סי' ל"ג ויש מכשירין אם אין קורט דם מבחוץ דלא חיישינן שמא הבריא כו' ונהגו להקל בישב לו קוץ בושט אם אינו נקוב משני צדדין ואין קורט דם מבחוץ כו' שאין לסמוך על מנהג זה בישב לו קוץ כדפי' מיהו אותן שמלעיטין אווזות בגילגולי עיסה שמייבשין בתנור ושכיח הוא שנמצא בתוך הושט כמין שחין ובועות על ידי שמסרטיין בהו את הושט אם לא נמצא שום ריעותא בעור החיצון לא קורט דם ולא שום חלודה ולא שום לבנונית כנגד השחין או בועה שבעור הפנימי יש להכשיר אותן דלא דמיא לקוץ שהוא חד ונוקב אבל הנך חלקין הן ושמן אותן בתוך המים בשעת הלעטה והוה ליה כניקב על ידי חולי שמכשירין היכא דליכא ריעותא בעור החיצון: הי ניהי תורבץ הושט י"מ תורבץ מלשון רובץ שהושט רובץ ועומד שם כשחותכין אותו וטעות הוא בידם דאם כן תיקשי לשמואל דאמר כל שחותכו ומרחיב זהו תורבץ הושט אמאי קרי ליה תורבץ והלא אינו רובץ עומד שם כשחותכין אותו אלא מרחיב שלכך נראה דתורבץ הושט היינו חצר הושט כדרך שעושין חצר גדול לפני הטרקלין ולפני הבית כך יש לו לושט מקום רחב לפניו והוא חצרו של הושט והוא מלשון תרביצא דאפדנא דפרק המוכר פירות ובפרק קמא השותפין איתא וחד מטיא תרביצא והיינו דקאמר שמואל כל שחותכו ומרחיב זהו תורבץ הושט וכו' דכשם שהחצר שלפני הטרקלין הוא רחב יותר מן הטרקלין כך חצרו של הושט הוא מקום רחב שבו יותר מן הושט.

ורב ביבי קאמר כל שחותכו ועומד במקומו וכולי דבין למר בין למר נ"ל דחצרו של ושט הוא רחב יותר מן הושט דלהכי קרי ליה תרבץ דומיא דתרבץ אפדני. ורבי זירא קאמר דמבלעת' הוא תורבץ הושט דבית הבליעה הוא רחב מן הושט עצמו ולכך קרי ליה תורבץ ויונה הוא שם חכם כמ"ש רבינו ירוחם ז"ל וכן איתא בפרק הניזקין גבי פעוטות וטעותו עד כמה אמר יונה אמר ר' זירא עד שתות כגדיל וכן משמע בערוך ערך תרבץ דתרבץ היינו חצר דמייתי היא תרביצא דאפדני והיא דח' מטיא תרביצא ומייתי נמי התם תורבץ הושט משמע דחד לישנא הוא: לעולם הלכתא כדברי בית הלל נראה דלכך נקט לעולם משום דכל היכא דפליגי תנאי ואמוראי ואיפסיק הלכתא כחד מנייהו לא פסקינן כוותיה אלא משום דמסתבר טעמיה טפי מדחבריה ולכך בדוכתא אחריתי דלא מסתבר טעמיה ליה הלכתא כוותיה ומהאי טעמיה הלכתא כרב באיסורי והלכתא כשמואל בדיני דמר הוה חכים טפי בדיני ומר הוה חכים טפי באיסורי אבל הא דיצאה בת קול ואמרה הלכה כבית הלל לאו משום דמסתבר טעמייהו טפי מדבית שמאי דהא בהדיא איתא בפרק א' דעירובין דיצתה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים והלכה כבית הלל וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין היו ושונין דבריהן ודברי בית שמאי וכו' וכיון דמהאי טעמא זכו לקבוע הלכה כמותן לכך הלכה כמותן לעולם בכל מקום דלא שייך לחלק בין מקום למקום כיון דלאו בטעמא תליא מילתא דף מד מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל מפרש בפרק קמא דעירובין בתרי חומרי דסתרן אהדדי וכן מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל לא הוי רשע אלא בתרי קולי דסתרן אהדדי כהיא דשדרה וגלגולת אבל בשני מחלוקת דלא סתרי אהדדי לא הוי רשע במאי דסבירא ליה בהא כבית שמאי ובהא כבית הלל וכן כתב רש"י ז"ל בהדיא בפרק קמא דר"ה והא דלא מפרש בעירובין מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל דמיתני ברישא משום דהתם פריך ש"ס ומי עבדינן כתרי חומרי והתניא מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל עליו הכתוב אומר כו' ואיצטריך לשנויי כי לא עבדינן בתרי חומרי היכא דסתרי אהדדי כשדרה וגלגולת: ושט נקט בו חכמים שיעור ואם תאמר ודלמא נחננו בו שיעור למטה קאמר ועוד קשה אמאי קאמר דנתנו בו חכמים שיעור והלא הגרמה אחד מחמשה הלכות שחיטה הוא דהלכתא גמירי להו מסיני ולא מדברי חכמים ניהו וליכא למימר דמשה סתמא הוה גמיר להו דהגרמה אסורה ואתו חכמים ופירשו שיעורא דהגרמה דאם כן לא הוה גמיר להו מידי דכל כמה דלא ידעינן מקום הגרמה לא ידעינן מה ניהו הגרמה.

ועוד קשה אמאי נקט רב ושט נתנו בו חכמים שיעור ולא נקט קנה דהא בקנה נמי נתנו בו שיעור כדאמר לקמן מטבעת הגדולה עד כנפי ריאה התחתונה לכך נראה דודאי משה הוה גמיר להו לישראל מקום הגרמה בקנה משבעת הגדולה עד כנפי ריאה התחתונה ובושט מן התורבץ עד כדי שישעיר ואתו חכמים ונתנו שיעור לתורבץ הושט כמה הוי ואמרו דשיעורא דתורבץ הוא כדי תפיסת יד כדאמר בסמוך אבל לשאר מקומות דהגרמה לא נתנו בהן חכמים שיעור והיינו דקאמר מכלל דתורבץ הושט לאו מקום שחיטה הוא דעל כרחק הא דקאמר רב ושט נחננו בו חכמים שיעור למעלה בתורבץ קאמר כיון דלא אשכחן דיהבו רבנן שיעורא לשום מקום הגרמה אלא בתורבץ בלבד כדאמר בסמוך כדי תפיסת יד וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק קמא מהלכות שחיטה שכתב מקום

השחיטה כיצד בוושט מתחילת המקום שכשחותכין אותו מתכווץ עד מקום שישעיר שחט למעלה ממקום זה והוא הנקרא תורבץ או למטה וכו' שחיטתו פסולה ושיעור תורבץ הוושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה בבהמה וחיה כדי שיאחז בשתי אצבעותיו ואיזהו מקום שחיטה בקנה משיפוי כובע ולמטה עד ראש כנף הריאה וכו' משמע כדפירשתי דלא יהבו רבנן שיעורא לשום מקום הגרמה כי אם לתורבץ הוושט בלבד משום דאף על גב דידעינן ליה דכל שחותכו ועומד במקומו זהו תורבץ כו' כדאמר לעיל אפ"ה יהבו ביה רבנן שיעורא כמה הוי אותו מקום שחותכו ועומד במקומו לפי שאין הכל בקיאיין בזה: וכמה רובה רב אמר רוב עוביה כו' ואם תאמר לעיל בריש פרק שני גבי שחיטה דקתני השוחט רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה שחיטתו כשרה אמאי לא קבעי התם כמה רובה אי רוב עוביה או חללא בעינן ויש לומר דלעיל גבי שחיטה לא נקט גרגרת אלא קנה כדאמר התם בש"ס אחד בעוף רב נחמן אמר או וושט או קנה רב אדא אמר וושט ולא קנה וגרגרת גופיה דהיינו עובי הטבעת לאו בכלל קנה הוא דלא איקרי קנה אלא הקרום שבתוך הטבעת המכסה אותה מבפנים כדפי' רש"י ז"ל בהדיא בפרק קמא גבי השוחט מתוך הטבעת ודייק לה מדנקט ש"ס בטבעת הגדולה שמקפת את כל הקנה וגבי הקנה דהיינו אותו קרום דק שבתוך הטבעת לא שייך לחלק בין רוב עוביה לרוב חללה דכי הדדי נינהו אבל הכא דקתני פסוקת הגרגרת לכך קבעי אי עובי הגרגרת בכלל חשבון הוא אי לאו: וזבן מינה בתליסר אסתירי פשיטי בישראל נראה דלכך לא נקט סתמא דזבין מינה בישראל כדנקט בסמוך לאשמעינן דזבן מינה טוב' בתליסר אסתירי דככי האי גונא ליכא למימר דעביד הכי כדי לברר הוראתו דשרי כמ"ש בהגהת אשיר"י פרק קמא דעבודת כוכבים ומזלות דליכא חשדא דכיון דזבין מינה טובא לא שייך למימר הכי ואיכא חשדא ולכך פריך בסמוך ותיפוק ליה משום חשדא: וכיון דאורי בה חכם היכי אכל מיניה וליכא למימר דרבה בר בר חנה כר' נתן סבירא ליה דאמר שלא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה ולית ליה חומרא דבהמה שהורה בה חכם דהא רבה בר בר חנה סבירא ליה דכולי עלמא אסור לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה כדאיתא בפרק הזרוע אמר רבה בר בר חנה אמר ר"י כל האוכל מבהמה שלא הורמו מחנותיה כאלו אוכל טבלים וכיון דלכולי עלמא אסור מאי רבותיה דיחזקאל א"כ ע"כ ס"ל כתנא קמא דאמר שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם וכן כתבו התו' בפרק השוחט דרבי יוחנן דפרק הזרוע סבר כמ"ד שלא אכל מבהמה שהורה בה חכם: דף מח מתיב רבי ירמיה ובגלגולת וכו' קא סלקא דעתך מדנקט רב סתמא דנקיבת כנפה מצטרפת לרובה בין באין בה חסרון בין ביש בה חסרון דקאמר לכך פריך לה מגלגולת ומשני דאישתמיטתיה הא דרב מחלק בהדיא בין נקבי' שאין בהן חסרון ליש בהן חסרון ואם כן צריך לומר דהא דנקט סתמא משום דקאי לפרושי ריש דמתניתין דקתני ופסוקת הגרגרת דהיינו נקב אחד שאין בו חסרון דהוה כרובא ועליה קאמר שאם ניקבה נקבי' קטנים הרבה כנפיה מצטרפין לרובה ולא נחית לפרושי סיפא דאיירי בנקב שאין בו חסרון: ניקבה כנפה לישנא, דכנפה דנקט לאו משום דאשמעינן דאיירי שהן סמוכין זה לזה כנקבי הנפה דלעולם הנקבים מצטרפין לכאיסר או לרובה בין שהן רחוקים זה מזה הרבה ולא נקט כנפה אלא לאשמעינן דאף על גב שהנקבים הן דקים מאוד כנקבי הנפה אפילו הכי מצטרפין וכי בעי בעופא מאי ומפ' דמקפלו ומניחו כו' אנקבים לחודא קאי

דרואין אותן הנקבים שיש בו חסרון כל שאלו מקפלן ומניחן על פי הקנה אם היה חופה את רובה טרפה דכשהנקבים רחוקין הן זה מזה הרבה לא שייך למימר דחותך אותן עם השלם שביניהם ומניחו על פי הקנה כו' וכן משמע מדברי הרמב"ם זכרוננו לברכה בפרק ג' מהלכות שחיטה שכחב ניקבה נקבים קטנים אם נקבים שאין בהן חסרון כו' משמע דמפרש כנפה לאשמעינן שהן נקבים קטנים ובתר הכי כתב וכן אם ניטלה ממנו רצועה מצטרפת לכאיסר ובעוף כל שאינו מקפל הרצועה אז הנקבים שיש בהן חסרון ומניחן על פי הקנה וכו' משמע כדפי': ואמרי לה עד דאינקב תתאי כך היא גירסת ספרים שלנו וכתב הרא"ש ז"ל דנראה לו שכך היתה גירסת רש"י ז"ל ולכך לא הוצרך לפרש מידי דממילא משמע דבעינן דאינקב תרוייהו וכתב עוד וזקני ראב"ן ז"ל פסק דבעי' ארוייהו וכו' וקשה דאי תרוייהו בעינן אמאי קתני מתניתין ניקב קרום של מוח ניקבו קרומים של מוח מיבעי ליה דהא תרי קרומי המוח לאו כחד קרום דמיין שאין מחוברין ודבוקין יחד כקרומי הוושט והריאה אלא מפורדין הן זה מזה ושני קרומים גמורים הן לכך נראה דלא פליגי אלא באיזה קרום איירי מתני' בעילאה או בתתאה וליכא מאן דפליג דלא בעינן תרוייהו וגרסינן ואמרי לה דאינקב תתאי כמ"ש הרא"ש ז"ל: רבי ירמיה בדק בעופא ואשכח כמין שני פולין משום דבעוף ידועין יותר מן הבהמה כ"כ הראב"ן ז"ל: וכמה רובו משום דאיכא למימר דתרוייהו בעינן רוב עורו ורוב מוחו דתרוייהו חדא נינהו לכך מפרש רב דברוב עורו סגי ואמרי לה ברוב מוחו סגי ובסמוך דבעי מ"ד רוב עורו ורוב מוחו מאי נראה כדפי' הראשון שכתבו התוספות דלר"ת ז"ל דמפרש דקמיבעיא ליה אי בעי נמי רוב מוחו קשה דאי רוב עורו דנקט רב היינו רוב עורו ורוב מוחו א"כ רב דאתי לפרושי רובא דברייתא ולמימר דתרוייהו בעינן הא לא מפרש לה ולא מידי דכי היכי דאיכא למעטי בברייתא ולמימר דלא בעינן תרוייהו אלא ברוב עורו סגי או ברוב מוחו סגי הכי נמי איכא למיטעי בדברי רב ולמימר דברוב עורו סגי ולא בעי תרוייהו דהא רוב עורו סתמא קאמר דמשמע רוב עורו לחודא לכך נראה דודאי לאשמעינן דברוב עורו סני ולא בעינן תרוייהו: נתמזמז מוחיה דדין כתבו התוספות תימא לריב"א דמייתי ראייה ממוח דראש דשיעורו בנקב משהו למוח חוט השדר' דשיעורו ברוב' נראה דמייתי ראייה שפיר דכיון דאשכחן דע"י שנתמזמז מוח הראש עתיד הקרום לנקוב ממילא שמעינן דכשנתמזמז מוח חוט השדרה עתיד הקרום ליפסק דכיון דיש כח בליקוי זה לעשות נקב במשהו יש בו נמי כח ליפסק רובו דהיום עושה נקב משהו ומחר חוזר ועושה נקב משהו וכן הולך וחוזר ונוקב נקב משהו עד שפוסק רובו דכל הנך נקובי דמתני' בניקב ע"י קוץ ומחט איירי דאותו נקב משהו כדקאי קאי אבל נקב שנעשה ע"י ליקוי המוח כל זמן שהמוח לקוי נוקב וחוזר ונוקב והולך ומתגבר וכל שכן למה שפירש רב אלפס ובעל הערוך ז"ל דנתמזמז היינו שנתנדנד המוח דאיכא למימר הכי וכן משמע מפירש רש"י ז"ל שכתב שמתוך ליקוי זה עתיד לינקוב וליפסק משמע דנקב שנעשה על ידי ליקוי סוף שהליקוי פוסק רובו: דף מו פי פרשה מהו מפירוש רש"י ז"ל משמע שהחוט הישר בשדרה שבין פיצול לפיצול נקרא בין הפרשות והחוט שבין פני הפיצולין בהתחלתן כשמושכין אילך ואילך נקרא פי פרשה וחוטי הפיצולין עצמן נקראת פרשות וטפי נראה דהחוטין שבין הפיצולין בהתחלתן נקרא בין הפרשות ופי פרשה מיקרי חודה של הפרשה דכשמתחלת לצאת מן החוט הישר היא

מתרחבת בהתחלתה ויש לה כמין חוד לצד מעלה וכן יש לפרשה שנייה שכנגדה וקא מספקא ליה באותו החוד אם מכלל פרשה הוא או מכלל חוט הישר הוא שאם הן הפרשות נמצא דבין הפרשות מתחיל לצד מעלה מתחלת החודין ואם הן מכלל חוט הישר נמצא דבין הפרשות אינו מתחיל אלא בכלות החודין נגד קו השוה של הפרשות לכך קמבעי עליה פי כזה פרשה מהו שאם הן מכלל הפרשיות נמצא דלא הוה טריפה ודאי אלא עד תחילת החודין ומשם ואילך הוה בין הפרשות ובכלל אינו יודע הוא ואם הן מכלל חוט הישר הוי טריפה קו השוה ודאי עד כלות החודין נגד קו השוה של הפרשות ומשם ואילך בכלל איני פרשה פרשה יודע הוא והשתא אתי שפיר הא דבעי פי פרשה מהו אע"ג דאמר שמואל עד בין הפרשות ואין צריך לפרש כמ"ש התו' ואתי נמי שפיר א ש הא דקאמר בסמוך ואם תימצי לומר עד ועד בכלל פרשה עצמה מהו דלא מצי למיבעי אלא אפ"ל עד ועד בכלל אבל את"ל דעד ולא עד בכלל אפי' את"ל דפי פרשה טרפה הוא אכתי לא מצי למיבעי בפרשה עצמה מהו דכיון דלא עד בכלל ואפי' חוט הישר שבין הפרשות לאו ודאי טריפה הוא כל שכן פרשות עצמן ואין צריך לדחוק כמ"ש התוס' ולפי מה שפירש' ניחא דהוה עד בין הפרשות דומיא דעד בין אגפיה דבסמוך דהיינו עד בין גף לגף שבצדו והכי נמי הוה עד בין פרשה לפרשה שבצדה אבל לפירש"י ז"ל דמפרש עד בין הפרשות בין פרשות שלמעלה לבין פרשות שלמטה לא הוה דומיא דעד בין אגפים ועוד נראה דלפי מה שפירש עד דנקט שמואל אכולהו קאי וה"ק מן הצואר עד אחת טריפה מן הזנב עד שלישית כשר' וכ"כ הראב"ן ז"ל ועד שניה דהיינו מן הראשונה ומן השלישית עד שניה איני יודע ולפ"ז כי קא בעי או דלמא עד ולא עד בכלל אין צריך לדחוק ולפרש כדפי' רש"י ז"ל דהא דקאמר שניה איני יודע הוא הדין לראשונה וממילא משתמע וכו' והא דקאמר רב פפא את"ל עד ולא עד בכלל פי פרשה מהו ה"ה דהוה מצי למימר את"ל עד ועד בכלל פי פרשה שלישית מהו אי הוה ודאי כשרה או בכלל איני יודע אלא כחזא מנייהו נקט אי נמי ניחא ליה טפי למיבעי אפי' פרשה ראשונה דארישא מלתא דשמואל קא מיבעי ליה והא דנקט שמואל עד בין הפרשו' ולא נקט עד הפרשות כתבו התוס' לפי שהאחד מתחיל לצאת ולהתפצל קודם לחבירו ועוד נראה דניחא ליה טפי ליתן סימן בחוט עצמו כאלו אמר עד החוט השדרה פי שבין הפרשות ולהכי נקט נמי ריש לקיש בסמוך גבי עופא עד בין האגפים ולא קאמר עד האגפים: דריאה שניקבה הא דלא נקט מתני' ניקב קרום של ריאה כדקתני ניקב קרום של מוח משום דקרומי הריאה דבוקין ומחוברין בבשר הריאה וכי חזא נינהו לכך נקט הריאה שניקבה: איניקב תתאה ולא איניקב עילאה מאי כתבו התוספות לעיל גבי קרום של מוח לא בעי הכי דפשיטא דעילאה מגין שהוא עב וחזק ולגירסת הספרים דגרסינן לעיל ואמרו לה דאיניקב תתאה לחודא טרפה כמ"ש הרי"ף ז"ל י"ל דלהכי לא בעי לעיל הכי דפשיטא ליה דאינו מגין כיון דרב שמואל בר נחמני וריב"ל תרווייהו מהדדי למיתב סימני בקרום התחתון משמע שצריך להכירו לפי שבו תלוי הטרפות כמ"ש הרא"ש ז"ל ואע"ג דמסתבר דהעליון עדיף מתחתו כיון שהוא עב וחזק י"ל דאדרבא כיון שהעליון הוא קשה ועב לכך אינו מגין על המוח שהוא רך ביותר כמ"ש בספר שבילי אמונה דלכך נבראו שני הקרומים להגין על המוח דלרוב ההפך שבין המוח והעצם כי המוח רך ביותר והעצם הוא יבש וקשה יצטרך לאמצעי ביניהם שיחברם כי שני הפכים לא יתחברו כי

אם ע"י אמצעי: האי ריאה דאיגליד כאהינא סומקא כשרה אפי' באיגליד כולה קאמר דכשרה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהדיא בפ"ז מהלכות שחיטה ובטור סימן ל"ו ובש"ע שם וכן משמע מדנקט רבא בתר הכי ריאה שהאדימה מקצתה וכו' ריאה שיבשה מקצתה וכו' וגבי ריאה דאיגליד נקט סתמא משמע דאפי' באיגליד כולה קאמר דכשרה ולפי זה לעיל דקאמר רבא שני עורות יש לו לוושט חיצון אדום ופנימי לבן וקאמר למה לי למימר חיצון אדום ופנימי לבן דאי חליף טרפה נראה דדוקא בנחלפו דהיינו שהחיצון לבן ופנימי אדום הוה טריפה אבל אם שניהם אדומים או שניהם לבנים כשר דאע"ג דאחד מהן לקה חבירו מגין עליו והרא"ש ז"ל כתב שם וז"ל ואם שניהם אדומים או שניהם לבנים כתב בעל העיטור ז"ל דמסתבר דכשר דאחד מהן לקה וחבירו מגין עליו והוה ליה כניקב זה בלא זה ואיכא מ"ד דטריפה דלא דמי לניקב קטן דחבריה מגין עלוהי אבל כאן שכולו לקוי אין מתקיים על ידי השני עכ"ל וקשה דהא גבי ריאה מכשיר רבא באיגליד משום דחבריה מגין אע"ג דאיגליד כולה עור החיצון אע"ג דאין אומרים בטריפות זו דומה לזו מכל מקום מנא ליה הך סברא לחלק בין נקב קטן לבין לקוי כולו כיון דגבי ריאה אשכחן בהדיא דאפי' לקה כולו חבירו מגין עליו.

ועוד דלישנא דאי חליף טרפה משמע שנהפכו שניהם היינו פנימי אדום וחיצון לבן דכל לשון חליפין לא שייך אלא כשמחליף זה תחת זה כמו קנין חליפין וכמו המחליף פרה בחמור ואי בנהפך חד מנייהו נמי טריפה אמאי נקט אי חליף טריפה הל"ל דאי שניהם לבנים או שניהם אדומים טריפה ובש"ע סימן ל"ג כתב וכן אם שניהם אדומים או לבנים טריפה ונראה דהמקיל בהפסד שסד מרובה לא הפסיד דף מוז או חליף טריפה נראה דהיינו דוקא כשנמצאו שתים מימינא ושלא משמאלא אבל אם נמצאו ארבעה מימין ואחת משמאלא כיון דאית לה חמש אונות כשרה דלאו חליף הוא דלשון ן לא שייך אלא בנחלפו שניהם כמו קנין בחליפין כמ"ש לעיל אבל כהאי גוונא לאו חליף הוא וליכא למימר דטריפה הוה משום חסר ויתיר דמצא ימין יתיר אחת ומצא שמאל חסר אחת דכיון דאית לה חמש אוני לא חסר הוא ולא יתיר הוה דאי בכי האי גוונ' נמי בכלל חסר ויתיר הוא א"כ למה ליה לרבא למימר דאי חליף טריפה תיפוק ליה דשתים מימין ושלא משמאל טריפה הוה משום חסר ויתיר ולא הוה איצטריך ליה לרבא למימר אלא דאי חסיר או יתיר טריפה אלא ודאי כיון דלית לה אלז חמש אוני לאו חסר ויתיר הוא מיהו היכא דנמצאו ארבעה אוני משמאל ואחד מימין טרפה הוא משום חליף דבכי האי גונא חליף גמור הוא כיון דמצד ימין ראוי להיות אונות יותר מבצד שמאל וזו יש לה אונות בצד שמאל יותר מבצד ימין: אבל אגבה אפילו כטרפא דאסא טרפה כתבו התוספות נראה דאם נמצאת העינוניתא לצד שמאל כיון דלאו אורחא בהכי טריפה לפי זה מה שכתוב בהגהת ש"ט סימן ל"ה אם יחסר מקצת מן הורדא יש לבדוק באונות או באומה מצד שמאל אם נמצא החתיכה החסרה י"א דכשר טעות נפל בספרים וצריך להיות מצד ימין דלאו אורחא להיות בשמאל והרבה פעמים בא לפני ראייה שהיה חסר מקצת מן הורדא ולעולם מצאתי החתיכה החסירה מצד ימין: ריאה שנשפכה כקיתון כשרה הכי קיימא לן וכן ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים קיימא לן דכשרה וכו' שנימוקה דהיינו שדם יוצא מבשר הכבד שנימקו היה לדם כתב בהגהת ש"ע סי' מ"א דטריפה אע"ג שנשתיירו שני הזתים דסופו לרקב הכל והוא מדברי הרוקח שהביא בבית יוסף וז"ל

כתב הרוקח הכבד שנימוקה טריפה כדאמרי' במי שאחזו דמא דאתי מפומא אי מכבדא אתי לית ליה תקנתא ויש לתמוה אמאי כתב בהג"ה דטריפה אע"ג שנשתיירו שני הזתים והא בפרק מי שאחזו משמע בהדיא דאם נשתיירו שני הזתים כשרה דאיתא התם לדמא דאתי מפומ' בדקינן ליה בגילא דחיתת' אי סריך מריאה קאתי ואית ליה תקנתא ואי לא מכבדא קאתי ולית ליה תקנתא א"ל רב אמי לרב אשי והא א איפכא תנן ניטל הכבד ולא נשתייר הימנה כלום הריאה שניקבה או שחסרה א"ל כיון דמפומא קאתי אימר אתמוהי אתמה ופירש"י ז"ל כיון דדמא דכבדא שהיא תלויה למטה מן הריאה עולה למעלה ונפיק דרך הפה אימר אתמוהי אתמה כולה כבדא ולא נשתייר הימנה כלום ונפל לריאה דרך קנה הכבד משמע בהדי' דהא דלית לה תקנתא איירי דוקא כשנימוקה כולה ולא נשתייר כלום אבל נשתיירו שני הזתים כשרה דאית לה תקנתא וכן קשה לדברי בעל הרוקח ז"ל דמשמע דסבירא ליה דאפילו נשתיירו שני הזתים פריפה דאי בנימוקה כולה דוקא קאמר א"כ מאי קמ"ל מתני' היא ניטל' הכבדולא נשתייר הימנה כלום דמה לי נטלה כולה ומה לי נימוקה כולה.

ושמא הרוקח ז"ל מפרש דה"ק כיון דמפומא קאתי אימור איתמוהי איתמה דכיון דדמא דכבדא שהיא תלויה לחטה נפיק דרך הפה איטור לאו מעט דם המצוי בכבד הוא אלא איתמוהי איתמה בשר הכבד גופא וכיון שנימוח בשרה אפי' מקצתה סופה שתתמחה כולה ודוחק הוא וכבר כתב עליו הב"י וז"ל ואיני רואה עיקר לדברי' הללו דההיא דכבד שנימוקה אם נשתייר כזית כו' ודאי כשרה ומההיא דמי באחזו אין ראה דדלמא מאן דאמר לית ליה תקנתא בדאתי ממקום כזית במקום מרה וכו' ומכל מקום גם דבריו תמוהים קצת דהא ודאי ההיא דמי שאחזו בנימוק כולה איירי כדפירש"י ז"ל ואמאי כתב דדלמא מאן דאמר דלית ליה תקנתא בדאתי וכו': רא צריכא לר"ש ולא מצי לשנויי דמתני' איירי בדלא קיימי סימפונות דא"כ הוה ליה לפרושי וליתני בהדיא או שחסרה ואין הסימפונות קיימין כי היכי דמפרש וקתני ניקבה הלב לבית חללו ולא תני ניקב הלב סתמא וכן ניטל הכבד ולא נשתייר הימנה כלום ולא תני ניטל הכבד סתמא וכן המסס ובית הכוסות שניקבו לחון ולא תני שניקבו סתמא ושאר כוליהו דחשיב להו במתני' לא איצטריך לפרושי דליכא למיטעי בהו מידי ואי ריאה שחסרה בדלא קיימי סמפונא דוקא קאמר הוה ליה לפרושי נמי ולמיתני הכי בהדיא והשתא ניחא מה שכתבו התוספות דריאה שנראית חסרה מחמת קמט וסדק דכשרה מדלא משני הכא הכי וכדברי הכל אלא ודאי כיון דעולה בנפיחה כשרה דמשמע מדבריהם דאם אינה עולה בנפיחה טרפה ואם כן הדרא קושיא לדוכתא אכתי הוה ליה לשנויי הכי דאיירי שיש בה קמט וסדק ואינה עולה בנפיחה אלא צריך לומר דלא שייך לאוקמי כה"ג דלא מפרש וקתני בהדיא הריאה שחסרה ואינה עולה בנפיחה כדמפרש להו לשאר מילי ועיין בפסקי התוס': דף מח אלמא אמרינן נקובה היא פירש ולא אמרינן כיון דדופן סותמתה והוה ליה סתימה דמעיקרא כאלו לא ניקבה מעולם דמי אי הכי דנקוב' היא כי סבוך נמי דכיון דנקוב' הוה כבר נפסלה ובתר הכי כי סביך אמאי חוזר' להכשירה נימא דזהו פסול שחוזר להכשרו אתי למעוטי כהאי גונא: דרמא אי הוה ריאה קמן הוה מינקב כתבו החוספות לא משום דדרך הוושט מינקיב ואתאי וכו' אלא בעי למימר דדרך הסמפונות יצא ונכנס בריאה מבחוץ וקשה דהא על כרחך כר קאמר לעיל דבהא קמיפלגי מר סבר סמפונא נקם ואתאי ומ"ס

נקובי נקוב ואתאי צ"ל דמר סבר נקב כל דהו בריאה מינכרא דאתיא לקמן כשהיא שלימה נפחינן לה כמ"ש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ומר סבר דלא מינכרא דשמא עלה בו קרום ונסתם ואי איכא למיחש דדרך הסמפונות יצא ונכנס בריאה מבחוץ לימא דכ"ע אית להו סמפונות נקט ואתאי אלא דמר סבר שמא דרך הסמפונות יצא ונכנס בריאה מבחוץ ונקב כל דהו לא מינכרא ומר סבר דלא חיישינן להכי דאי נכנסה בריאה מבחוץ הוה מינכרא בנפיחה כיון דהשתא נמי צ"ל דפליגי בהך סברא.

וע"ק בעובדא דמחטא דאשתכח בסמפונא רבה דריאה דקאמר בסמוך איסור נמי לא אמרו בה כיון דבסמפונא רבה אשתכח אימא סמפונא נקט ואתאי כי נקט ואתאי דרך סמפונא מאי הוה אכתי אמאי לא אמרו בה איסור הוה להו למיחש דלמא דרך הסמפון יצא ונכנסה בריאה מבחוץ כיון דרבנן טרופאי אית להו דנקב כל דהו לא מינכרא בריאה וצ"ל למה שכתבו החוספות דלא אמרינן לרבנן טרופאי דנקט כל דהו לא מינכרא אלא משום דמסתבר למימר נקובי נקוב ואתאי דרך הוושט כיון שאין דרך הקנה לבלוע וכיון דאית להו דדרך הוושט נכנס ע"כ צ"ל שאין הנקב ניכר כריאה אבל אי לאו הך סברא אית להו נמי דנקט כל דהו מינכרא הלכ' במחטא דאשתכח בסמפונא רבה דריאה כיון דאשתכח' מכוונת באותו סמפון אזלה לה הך סברא דאין דרך הקנה לבלוע ולהכי איסור נמי לא אמרו בה דליכא למיחש שמא נכנס בריחה מבחוץ כיון דאין נקב ניכר בו וזה דוחק.

ועוד דמשמע דאנן מאיזה טעם נכשיר דקאמר היינו מאיזה טעם נכשיר ונימא סמפונא נקיב ואתאי ולא אמרינן נקובי נקיב ואתאי דומיא דרישא דמילחא דקאמא הן הכשירו שיודעין מאיזה טעם הכשירו דקאי אפלוגתייהו דלעיל והיינו שיודעין מאיזה טעם הכשירו ואמרו סמפונ' נקט ואתאי ולא נקובי נקב ואתאי לכ"נ דהא דקח' דלמא אי הוה ריאה קמן הוה מנקבה הינו כדפירש רש"י ז"ל משום דרוב הנכנסים דרך הוושט נכנסים ואי בוושט נכנס ודאי ניקבה והא דנא מפליג בריאה בין קופא לבר לבין קופא לגיו כי היכי דמפליג גבי כבדא י"ל דריאה שאני דבשר' רך ויכולה המחט לנוקבה אפי' דרך הקופא והלכך כי אתיא לקמן שלימה כשרה בכל ענין כיון דקרובה לקנה וסמפונא דריאה רחבים אפילו קופא לבר נכנסת לתוך הסמפון ומשם דוחקת ונכנסת לתוך בשר הריאה שהוא רך כמ"ש הרח"ש ז"ל וכי אתיא לקמן חתוכה טריפה בכל ענין אפי' קופא לגיו דאמרינן דרך חודה נכנסת לוושט ונקבה הוושט או הדקין ויצאה לחלל הגוף ונתהפכה וחזרה ונכנסה דרך קופא לתוך הריאה ואף על גב דקרום הריאה אינו רך כל כך מכל מקום לא גרע מסמפונא דריאה דקשה ספי ואפ"ה כתב הרא"ש דנכנסת דרך קופא לתוך הסמפון ומשם נכנסת לתוך בשר הריאה כיון שבשרה רך אבל כבד כיון דבשרה קשה אין המחט נכנסת לתוכה דרך קופה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה"ש דהא דקאמר דלמא אי הוה ריאה לקמן מינקבה היינו שנכנסת דרך הוושט שכתב ואם נחתכה הריאה קודם נפיחה ונמצאת בה המחט הרי זו אסורה שהדבר קרוב שנקבה כשנכנסת: אי קופא לגיו פירש רש"י זכרונו לברכה וחוד' יוצא לתוך חלל הבהמה כבר הקשו התוספות על פירושו ועוד מדקאמר דאשתכח בחתיכה דכבדא משמע דכולה בתוך הכבד הוה דאי מקצתה חוץ לכבד הוה אמאי לא ראוה כשהיה שלם: דף מט דמוקי לה לברכת כהנים במקום ברכה דישאל דהכי עדיפא דמשמע שהכהנים מתברכין נמי בברכה

דישראל דהיינו וברכך יאר ישא דהכי משמע פשטא דקרא דושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם שהכהנים יברכו את ישראל ואני אברך הכהנים באותה הברכה עצמה דומיא דושמו את שמי דעליה קאי אבל ואברכה מברכיך ברכה בעלמא במשמע: ועוד התורה חסה וכולי ואם תאמר מאי ועוד דאי לא קיימ' לן כרב ששת אלא כרב דאמר חלב טמא אינו סותם כי חסה תורה על ממונן של ישראל מאי הוה ויש לומר דרבא הוה מספקא ליה אי חלב טמא סותם אי לאו לכך קאמר חדא האיכא רב ששת דלא מספקא ליה בהכי וסבירא ליה דודאי סותם ועוד את"ל דלאו ודאי הוא אלא ספיקא מכל מקום מספקא יש להקל משום דהתורה חסה וכולי וקא"ל רב פפא דאדרבא חדא האיכא רב דלא מספקא ליה בהכי וסבר דודאי אינו סותם ועוד את"ל דלאו ודאי הוא אלא ספיקא מכל מקום מספקא יש להחמיר כיון דאיסור דאורייתא היא דספקא דאורייתא לחומרא: התורה חסה על ממונן של ישראל מדכתיב והשקית את העדה ואת בעירם כ"כ הערוך והראב"ן ז"ל וכן פירש"י ז"ל: דף ג דאקשתא כולי עלמא לא פליגי דאסור תימה כיון דהך סברא לאו ממילתא דרב נחמן דייק לה אלא דמסתבר ליה לש"ס למימר הכי משום דאייתרא עדיפא מדאקשתא כדפירש"י ז"ל וא"כ לא הוה ליה לאתויי מימרא דרב נחמן כלל וי"ל דאי לאו הא דאמר רב נחמן אינהו מיכל אכלי וכו' ה"א דתרוייהו מוחרין באכילה ומה שפירש רש"י ז"ל דהא דאקשתא לתותב דמיא לאו סברא היא והא דחד לא סתים לאו משום דאינו מחובר היא אלא משום דאית ביה באותו חלב שום ריעותא דלא הויא סתימתו סתימה ואם כן איכא למימר דאדרבא חד סתים דקאמר היינו דאקשתא משום דלית ביה שום ריעותא באותו חלב וחד לא סתים היינו דאייתרא דאית ביה שום ריעותא דלא סתים אבל השתא דטעמא דרב נחמן דחד סתים משום דאינהו מיכל אכלי ולא מחזקי ליה בחלב טמא הוא אם כן חד לא סתים נמי דקאמר משום דמחזקינן ליה בחלב טמא הוא ואם כן צ"ל דאקשתא כ"ע לא פליגי דאסיר כי פליגי דאייתרא דמסתבר למימר דה דאקשתא חלב טמא הוא טפי מדאייתרא כן פירש רש"י ז"ל דהא דאקשתא דמיא קצת לתותב: מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות וכו' כתבו התוספות בשם רש"י ז"ל אבל בהמסס אפילו מצד אחד שצא נקב מעבר לעבר וכו' דחיישינן שמא הבריא ולפירושו צ"ל דהא דמצד אחד כשרה בבית הכוסות איירי שלא נקבה אלא עור הפנימי בלבד אבל אם נקבה עור הפנימי וגם חצי עור החיצון טרפה אף על גב שלא נקבה מעבר לעבר דחיישינן שמא הבריא וכן משמע קצת ממה שפירש"י ז"ל לעיל שכתב מצד אחד שנקבה את דופן הפנימית ולא נקבה את השנית וכ"כ התוספות שם מצד אחד שלא ניקבה אלא עור אחד ולא משמע כן דאם כן אמאי קתני משני צדדין טרפה דהיינו שהמחט נמצאת ונראית משני הצדדין והא אפ"ל נמצאת ונראית מצד אחד נמי אשכחן דטרפה דהיינו כשנקבה עור הפנימי וגם חצי עור החיצון אלא ודאי מדפסיק ותני מצד אחד כשרה משמע דבכל ענין כשרה אפ"ל לא נשאר רק מעט מעור החיצון שלא ניקב וליכא למימר דה"ק מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות אם נקבה מצד אחד כשרה ואם נקבה משני צדדין טריפה דבתוספתא פרק שלישי קתני בהדיא מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות בזמן שנראי' מצד אחד כשרה משני צדדין פסולה לכ"נ כמ"ש רבינו תם ז"ל דבניקב חצי עור לאו טרפה וכן כתב בהדיא בהגהת ש"ע סימן מאח דאפילו לא נשאר אלא מעור החיצון שלא ניקב כשרה ולפי מה שפ"ל מ"ש בטור ובש"ע שם ורש"י אסר

בהמסס אפי' אין הנקב משולש צ"ל דבבית הכוסות נמי אוסר כשניקב עור הפנימי ותני עור החיצון אף על פי שאינו מפולש אלא דכשאינו ניקב רק עור הפנימי לחוד כשרה אף על גב דמפולש: נמצא עליה קורט דם וכו' לכאורה משמע דפירושי קא מפרש לה הא דמשני צדדים טריפה היינו בנמצא עליה קורט דם וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה"ש שכתב ואם נקבה מפולש לתוך חלל בית הכוסות ונמצאת טיפת דם במקום הנקב טריפה וכן משמע נמי מדברי הטור סי' ר"ח ובש"ע שם שכתב ואם עבר המחט מעבר אל עבר ועודנו תחוב בו בודקין אותו אם נמצא קורט דם סביב המחט בידוע וכו' וקשה דא"כ אמאי פס ק ותני דמשני צדדים טריפה הוה ליה למיתני ששני צדדים אם נמצא עליה קורט דם בידוע שלפני שחיטה וטריפה ועוד דא"כ מתני' דקתני סתמא המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ הוה ליה לפרש שניקבו לחוץ ונמצא שם קורט דם כי היכי דמפרש וקתני ניקב הלב לבית חללו ניטל הכבד ולה נשתייר הימנה כלום ושמא יש לומר דמתני' בניקבו ע"י חולי איירי כמ"ש רבינו נסים ז"ל דבידוע שנעשה לפני שחיטה מיהו ממה שכתבו התוספות והא דקתני מתני' המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ דמשמע דבעינן נקב ומפולש משמע דבניקב ע"י קוץ ומחט איירי דבניקבו ע"י חולי לא שייך למימר שמא הבריא לכ"נ דכל הנך נקובי דמתני' כשידוע שנעשו קודם שחיטה איירי כגון שמיד שהוציאו הלב והריאה או קיבה ודקין והמסס ובית הכוסות מן הבהמה מצאו שהן נקובין דאז ודאי הוא שניקבו קודם שחיטה והא דאמרי' לעיל מקיפין בכני מעים ובריאה ובקנה איירי שלא מצאו הנקבים מיד כשהוציאו אותן מן הבהמה אלא לאחר זמן יום או חצי יום מצאו שהן נקובין ואיכא לספוקי שמא נעשו הנקבים ע"י איזה אדם שמשמש בהן והשתא הא דקתני ברייתא נמצא עליה קורט דם מילתא אחריתי היא ולא פירושי קמפרש לה לרישא והכי פירש מחטשנמצא כעובי בית הכוסות מיד כשהוציאו אותן מן הבהמה דאז בידוע שניקבו קודם שחיט מצד אחד כשרה משני צדדין טריפה והדר תני שאם יש ספק אם נעשה קודם שחיטה אם לאו כגן שמצאו הנקבים לאחר זמן אז אם נמצא ליה קורט דם בידוע שלפני שחיטה וכו' דומיא דהגליל פי המכה דסיפא דאיירי נמי היכא דאיכא לספוקי מתי הוגלד ופריך מאי שנא הכל נקובי דעלמא היכא דאיכא לספוקי אם נעשה קודם שחיטה אם לאו כגון שנמצאו לאחר זמן דטריפה מספק אע"ג דליכא דם.

ובכסף משנה בפ"ו מה"ש כתב וז"ל ופשטא דברייתא משמע דמצה אחד כשרה בלא בדיקה ומשני צדדין טרפה ולא בהחלט אלא דבעי' בדיקה אם נמצא עליה קורט דם טרפה ואם לאו כשרה אלא דאמרינן בש"ס מעשה ובא לפני רבי מחט וכו' משמע דמצד אחד נמי אינו כשר בלא בדיקה וקשה על זה למה חילקה הברייתא בין מצד אחד למשני צדדין לא היה לה לחלק אלא בין נמצא עלי' קורט דם ללא נמצא עכ"ל ולפי מה שפירש' לאו קושיא היא דהא דקתני משני צדדים טריפה בהחלט הוא אפילו לא נמצא עליה קורט דם כיון שנמצאת כך מיד לאחר שהוציאו אותה מן הבהמה: דף ג' הני דיכרי דגנבי גנבי הוא הדין בטלאים כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה"ש גנבים שגונבין הטלאים ומשליכין אותן וכו' והא דקאמר אמותניהו שדו להו כי היכי דלירהטו קמייהו אע"ג דבפרק מרובה קאמר רבן יוחנן בן זכאי בא וראה כמה גדול כבוד הבריות שור שהולך ברגליו חמשה שה שהרכיבו על כתיפו ארבע יש לומר דבשעת הגניבה כשהגנב עומד

עדיין בחצר דרכו להרכיב השה על כתיפו כדי שיצא משם מהר אבל בתר דשדו להו מחוץ לחצר אין דרכו למהר כל כך ומרהיטו על רגלו: הכי גרסינן בספרים ישנים על זנבה והלכה לה כלפי ראשה ואפילו כנגד כל השדרה כולה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה"ש הכה הבהמה על ראשה והלכה לה המכה כלפי זנבה או על זנבה והלכה לה כלפי ראשה ואפילו הכה אותה במטה על כל השדרה אין חוששין לה אלא דרש"י ז"ל כתב ואפילו לא גרסי' ונראה דשפיר גרסי' ליה והכי קאמר הכה על ראשה והלכה לה המכה כלפי זנבה והכה ראשה וגם מקצת שדרה שסמוך לראשה הכה עמו או על זנבה והלכה לה המכה כלפי ראשה דהיינו שהכה זנבה וגם מקצת שדרה שסמוך לזנבה הכה עמו מיהו איירי בדלא שלים חוטרא אפלגי דגב' כגון שהכה אותה באמצע המקל וראש המקל היה באויר ולא נגע בה בראש המקל בשעת ההכאה והשתא ניחא דקאמר ואפילו כנגד כל השדרה כולה דלא מיבעיא אם לא הלכה המכה כלפי זנבה או כלפי ראשה אלא קצת שלא הכה עם ראשה וזנבה אלא מקצת שדרה שסמוך לראש' וזנבה דאין חוששין אלא אפילו הלכה המכה כנגד כל השדר' כולה אין חוששין ובכסף משנה כתב ואפשר דה"ק הכה על ראשה והלכה כלפי זנבה לא מיבעיא אם היתה המכה על הצלעות דכשרה אלא אפי' היתה על השדרה אין חוששין לה ואין נראה דא"כ אמאי קאמר ואפילו כנגד כל השדרה כולה הוה ליה למימר ואפילו כנגד השדרה ותו לא ולפירש"י דמחא אפילו קשה קצת דא"כ מאי איצטרי' לפרש ואי שלים חוטרא אפלגא דגבה הכי איבעי ליה למימר כנגד כל השדרה כולה אין חוששין משום ריסוקי אברים ואם לאו חיישינן: והאמר רבי יוחנן מודה היה ר' שמעון לענין קדשים תימא כיון דבבכור עסקינן הוה ליה למימר דרך דופן מי קדוש פטר רחם אמר רחמנא ולא איצטריך לאתויי הא דר' יוחנן כמ"ש התופ' וי"ל דחד דהנך תנאי דפליגי במסכת ביצה גבי בכור שנולד בו מום בי"ט רבי שמעון הוא כדאיתא התם בהדיא והשתא ניחא דמייתי הא דרבי יוחנן דלא תימא ביוצא דופן איירי וכרבי טרפון ס"ל דאמר בפרק שני דבכורות יוצא דופן והבא אחריו שניהם ירעו עד שיסתאבו משום דמספקא ליה בכור לדבר אחד אי הוי בכור אע"ג דהתם נמי פטר רחם כתיב כמ"ש התוס' בהדיא בפ' יש בכור גבי הא דתנן ר"ש אומר הראשון לנחלה וכו' לכך מייתי הא דר' יוחנן דאמר בהדיא מודה ר"ש שאינו קדוש: דף גב שש מכאן ושש מכאן כו' לא זו אף זו קתני לא זו שש מכאן ושש מכאן דהוי נמי רובא מכל צד אלא אפי' אחת עשרה מכאן ואחת מכאן דליכא רובא אלא בצד אחד טריפה כיון דאיכא רוב כל הצלעות ואמר להו גיסטרא קאמריתו והאמר עולא כו' אפי' לפירש"י ז"ל שפירש בסמוך גבי הא דאמר רב מתנא אמר שמואל נעקרה צלע מעיקרא טריפה אפי' בלא אסית' פריך שפי' דאין סברא כלל לומר דפליגי פלוגת' רחוקה כולי האי דלבן זכאי ורבי יוחנן כשר ולרב אפי' נבלה נמי הוי וזהו שפירש"י ז"ל וא"ל איהו עלה גיסטר' קאמריתו דאפי' נבלה נמי הויא: סברי א"כ מירתח קא רתח דכיון דאחד קודם במספר הוא לשנים הלכך אי מהדר לן טריפה בלא ריפתא פשטינן מינה דבחדא ס"ל כשרה דאי ס"ל בחדא נמי טרפה הוה מהדר לן בריתח' דמדקמבעיא להו בתרתי ולא בחדא שהוא קודם לשנים על כרחך פשיטא לכו דבחדא כשרה הוי והא אפילו בחדא נמי טריפה הוי אבל אי בעינן מיניה חדא אפילו אי סבירא ליה בתרתי כשרה לא מהדר לן בריתחא דמימר אמר דלמא תרתי נמי קמבעיא להו אלא דמעיקרא קבעו מנאי בחדא שהוא קודם לשנים דאי אהדר

להו דטרופה כל שכן בתרתי ואי אהדר להו דכשרה אז ישאלוני אתרתי צלע מעיקרא פירש"י ז"ל אפי' בלא אסיאת מיהו בר"פ גבי שב נעקרה צלע מעיקרא לא פיר' כן שכתב שם נעקרה צלע אע"ג דתנן במתני' נשתברה רוב צלעותיה דוקא נשתברו אבל נעקרה צלע אחת מעיקרא עד חצי חולייתה כדפרש לקמן טריפה ע"כ וכן נראה דהשתא מה שכתבו התו' שם בר"פ וא"ת לר' יוחנן דאמר התם בין נעקרו בין נשתברו ברוב שני צדדין חסר להו מי"ח טריפות דליכא למיחשבינה בתרתי וכו' לאו קושיא היא כלל דבכה"ג שנעקרה צלע אחת מעיקרא עד חצי חולייתה ליכא מאן דפליג דטרופה דעד כאן לא קאמר ר' יוחנן אלא בצלעות בלא חוליא אבל צלע וחצי חוליא מודה דטרופה אלא חוליא בלא צלע היכי משכחת לה בריש פירקין דקחשיב בי"ח טרפות הא דנעקרה צלע מעיקרא וגם חוניה שחסרה אם כן על כרחך צ"ל דמשכחת לה חוליא בלא צלע דאי לאו הכי נעקרה צלע מעיקרא בכלל חוליא שחסרה הוי וצ"ל דהאי דהכא לא ידע שקלא וטריא דריש פירקין וכן משמע מהא דקאמר מתקיף לה רב אושעיה כו' דקאי אהא דאמר שמואל וכן לטרפה ולא פריך לה בריש פרקין דמייתי נמי הא דוכן לטרפה: דרוסת חתול נץ ונמייה עד שתינקב לחלל פירש"י ז"ל כקוץ בעלמא דארס שלהן אינו מזיק ומדברי רב אלפס והרמב"ם ז"ל פ"ה מה"ש משמע דמשום דריסה נגעי בה אלא דאין ארס שלהן מזיק אא"כ הטילו אותו בפנים דוקא וכן משמע מדנקט דרוסת חתול ונץ וכו' ולא קא' חתול ונץ ונמייה אין להן דריסה משמע דיש להן דריסה אלא דאין דריסתן מזי' עד שתינקב לחלל וכ"כ הרא"ש ז"ל דהרי"ף והרמב"ם ז"ל מדקדקין מדקתני דריסת חתול נץ ונמייה עד שתינקב לחלל אלמ' כשניקב לחלל מקרי דרוסה וב"י בס"י נ"ז כתב דנ"ל שטעמם מדאוקימנ' להאי ברייתא דדריסת הנץ עד שתינקב לחלל בגדיים וטלאים ואי משום ניקב לחלל הוא ולא משום דריסה מאי איריא גדיים וטלאים אפילו שור הגדול נמי אלא ע"כ משום דרוסת הוא ומ"ה דוקא גדיים וטלאים ע"כ ודבריו תמוהים דבריייתא לא איצטריך לאשמעינן דנקבו הדקין ע"י חתול נץ ונמייה דטרפה הוא דזהו פשוט ולא אתי לאשמעינן אלא דאין בדריסתן כלום וא"כ גדיים וטלים לרבותא נקט דאפי' בגדיים וטלאים אין להן דריסה עד שתינקב לחלל וניקבו הדקין ומדברי הטור משמע נמי כדברי הרי"ף והרמב"ם שכתב חוץ מהנץ שיש לו דריסה בגדיים ולא כשאר דריס' אלא אם ניקב עד לחלל חוששין לדריסתו שאז מטיל ארס ולדבריו שאינו מטיל ארס אא"כ ניקב לחלל ניחא ללישנא בתרא הא דפריך מההיא תרנגולת' כו' דאשתכח עליה חמש' קורטי דמא דמשמע דמטיל ארס מיד אפי' לא ניקב לחלל: דף נג קטע רישיה דחד דחד מנייהו נח מריתחיה נראה דדוקא קטע רישיה דחד מנייהו אבל קטע רישיה דתרי מנייהו הרי ראינו שלא נח רוגזיה וחיישי' לכולן וכ"כ באסור והיתר הארוך וכן אם הרגה אחת ודרסה נמי לאחרים חיישינן לכולן כ"כ בש"ע: הכי גרסינן במקצת ספרים וליחנקינהו ולישדינהו לאשפה אי נמי ניתבינהו לעכו"ם וה"ה דהוה מצי למימר אי נמי ניתבינהו לעכו"ם דהא דתנן אין עושין סחורות בנבלות היינו במתכוון אבל מי שנזדמן לו נבלה מותר למוכרה וליתנה לעכו"ם שנא' או מכור לנכרי: דרוסה שאמרו אמתניתין קאי דקתני ודרוסת הזאב וכו' דאיירי בודאי דרוסה דומיא דנפולה שאמרו דלעיל דקאי נמי אמתניתין דקתני נפלה מן הגג: דף נד אלימא כפא דיד' היינו כנגד בני מעים כתבו התו' דהל' אמוראי ריאה לב וכבד וקורקבן לאו בכלל בני מעים נינהו ולפירושם מה

שכתב בטור י"ד סי' ק"י הר"ר יהודה הורה על קרקבן טרפה שנתערב באחרים שהוא בטל דלא הוה ראוי להתכבד כדאמרי' בני מעים דאוכליהן לאו בר איניש לאו ראיא היא דהא אמרינן בני מעים אוכליהן לאו בר אינש לאו משנ' ובריית' היא דלא הוי קורקבן בכלל מיהו קשה לפי' דבפ' כל הבשר אית' אמ' רב משרשי' אין מחזיקין דם בבני מעים תרגומא אכרכשא ומעיא והדרא דכנתא ולאפוקי לב ריאה וכבד כדפירש"י ז"ל שם משמע דבלשון אמוראי נמי לב ריאה וכבד בכלל בני מעים נינהו ולהכי איצטריך לפר' דדוקא בכרכשא ומעיא קאמר: ורבי יוחנן אמר יבא ויקיף פירש"י ז"ל והתוספות יחתוך סי' זה עצמו שנשחט במקום אחר אם דומה מראית החתיכה טריפה וכו' ותימא דהא מה נפשך לא יהיו החתכים דומין זה לזה דאפילו נשמטה הגרגרת קודם שנשחטה אכתי באותה שעה היה בה קצת חיות שהרי לא מתה בשמיטת הגרגרת קודם ששחט' וכששחטה מתה ואין בה חיות כלל וכ"ש לפיר' בעל הלכות גדולות שכתבו התוס' בפ"ק דאינה מיטרפה בשמיטת הסימן א"כ פשיטא דיש בו חיות ועתה אין בו חיות לכך נראה כגירסת הספרים דגרסי' יביא בהמה אחרת ויקיף ששוחטין בהמה אחר' ואם השחיטו' שוות כשרה ואם לאו טריפה וכן משמע לישנא דיביא ויקיף מדלא קאמר ור"י אמר יקיף.

ומה שהקשו התוס' מההיא דפ"ק דשחט את הוושט ונמצאת הגרגרת שחוטתה דפסולה ולא אמרי' שביא עוד אחר וישחוט בו את הוושט ואח"כ ישחוט את הגרגרת ויראה השמוטוח שוין זה לזה י"ל דאין מקיפין אלא בבני מעים ובריאה ובקנה כדאמרי' לעיל אמר רב סימי בר חייא מקיפין בבני מעים ר"י ור' אלעזר דאמרי תרוייהו מקיפים בריאה אביי ורבא דאמרי תרוייהו מקיפין בקנה משמע בהדיא דדוקא בהנך מקיפין אבל בשאר מקומות אין מקיפין דהכי הוה קים להו לרבנן דבשאר מקומות אע"ג דדומות זו לזו אין ראיא ואע"ג דבקנה מקיפין היינו בגוף הקנה אבל מקום חיבורו בבשר לא.

אח"כ מצאתי שגם הרא"ש ז"ל בפ' השוחט תמה על פירוש רש"י והתו' וכתב נמי דגרסינן יביא בהמה אחרת ויקיף וקושיית התוס' תירץ שם בעינן אחרת ולפי זה מ"ש בש"ע סי' ל"ד מצא גרגרת שנפסקה ואיני יודע אם נעשה מחיים פוסקה במקום אחר ורואה וכו' ה"ה דיכול לפוסקה בבהמה אחרת מיהו לדידן ליכא נפקותא דאין אנו בקיין בבדיקה: וחזייה לדרב מתנא דאתי בזה הכלל מ"ט דדמיא לנטולי תימא דהכא משמע בין לר"י בין לריש לקיש דלא מרבינן בזה הכלל אלא אם כן דמיא להנך מחני' וא"כ ההיא דרכיש בר פפא דלקת' בכוליא אחת היכא אתי האמר בריש פירקין דלעולא דאמר שמונה טרפות מנו חכמים אתי למעוטי הא דרכיש דלא דמיא והתו' כתבו דסבר כריש לקיש דאלו כשרות דוקא ואתי' מאלו כשרות כי היכי דאתי דרב מתנא לריש לקיש אע"ג דלא אתי בזה הכלל וקשה דלא דמי דרכיש להא דרב מתנא דהא דרב מתנא אע"ג דלאו נטולה לגמרי היא מ"מ דמיא לנטולה לכך ממעט ליה שפיר מאלו כשרות דמשמע הני נטולי הוא דכשרות ניטל הטחול והכליות אבל נטילת ירך דרב מתנא טריפה כדפירש"י ז"ל אבל הא דרכיש דלא דמיא לנטולי כלל לא שייך למעוטי מאלו כשרות ואין סברא לומר דלא כדפי' רש"י ז"ל אלא ממעטינן מאלו אע"ג דלא דמיא כלל דכיון דהשתא בעו למימר דלא מרבינן מזה הכלל אלא מידי דדמיא דמאי שנא ועודדאי אפשר לומר כן דהא סתמא דש"ס קאמר לעיל בסמוך זה הכלל לאתויי מאי לאתויי שב שמעתת'

והא דרכיש חד משב שמעתת' הוא וכיון דלא מרבינן מזה הכלל אא"כ דמיא להנך דמתני' תיקשי לסתמא דש"ס האיך מייתי הא דרכיש עזה הכלל הא לא דמיא להנך דמתניתין ותירץ ראשון שכתבו התו' דסבר רכיש דמרבינן מזה הכלל אע"ג דלא דמיא ורבי יוחנן וריש לקיש פליגי עליה כמו עולא נראה דוחק חדא דבכולי דוכתי לא מרבינן מזה הכלל אלא מידי דמיא קצת להנך דמפרש בהדיא ועוד דאין סברא לומר דכולי עלמא פליגי עליה דרכיש כיון דסתמא דש"ס מייתי ליה בזה הכלל על כן נראה לפר' דאע"ג דעולא מפיק הא דרכיש מכלל שמנה טרפות מ"מ רכיש וסתמא דש"ס פליגי עליה וסבירא להו דלקחה הכוליא בכלל שמנה טרפות הוא דהיינו בכלל נטולה ואע"ג דכוליא שניטלה כשרה מ"מ כשנטלה ע"י לקותא טרפה דכאיב לה טפי דומיא דנחתכו רגליה במקום צומת הגידין דטריפה ולמעלה מהן כשרה.

וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל דבפ"ה מה"ש מייתי הא דעולא לפסק הלכה שכתב ושמנה מיני טרפות נאמרו לו למשה בסיני דרוסה נקובה חסרה נטולה וכו' ובפרק עשירי מה"ס מנה שבעים פרפות על פי סדרן של שמנה טרפות דעולא שכתב נמצאו כל הטרפות המנויות וכו' שבעים ואלו הן על הסדר שנתבארו בחיבור זה דרוסה ניקב תרבץ וכו' ותחת סוג נטולה מנה שמצא טרפיות וחד מנייהו כוליא שלקתה כמ"ש שם בהדיא בכסף משנה אלפא דאנן סבירא לן דכוליא שלקתה בכלל נטולה היא וכ"כ בהדיא בכסף משנה שם וז"ל ואכתי איכא למידק דשמנה מיני טריפות מימרא דעולא היא והא אמרינן דעולא מפיק לקח' הכוליא ובש"ס אסיקנא דלקתה הכוליא טריפה וכ"כ רבינו בפ"ה וא"כ היאך כתב דשמנה טרפות הא תשעה הוו וי"ל דלקתה הכוליא בכלל נטולה היא ואע"ג דעולא מפיק לקתה הכוליא מכלל שמנה טרפות כיון דקי"ל דטרפה היא ויכולין אנו להכניסו בחשבון זה וכו'.

וא"מ לסתמא דש"ס דזה הכלל אתי לאתויי שב שמעתא ולרכוש אלו טרפות ואלו כשרות למעוטי מאי וי"ל דאלו טרפות אחי למעוטי דרב מתנא היכא דלא איעכול ניביה ולא מייתי מזה הכלל אלא היכא דאיכא דאיכא ניביה: ת"ש הדקין שבכלי חרס הן וקרורותיהן משנה היא בפרק שני דכלים והתם דלעיל חבל היוצא מן המטה היא בפ"ט דכלים ותימא אמאי לא פריך מעיקרא מהך דהכא ששנויה תחילה ונראה דרבא לא הוה אקשי ליה לרב נחמן אלא אהה"ל דחבל היוצא והא דקאמר ת"ש הדקין שבכלי חרס וכו' סתמא דש"ס הוא דשקיל וטרי הכי עד סוף הסוגי' וכן משמע דהא דיקא נמי דבסמוך ע"כ סתמא דש"ס דייק ליה דאי הוה ידע רב נחמן ההיא דקתני עלה חמשה כלמעל' עשרה כלמטה לא הוה משני ליה מעיקרא עשרה כלמעלה והשתא אתי שפיר דאיכא למימר דרבא לא הוה ידע ברייתא דקתני לוג כלמטה סאה כלמטה וכו' ולהכי לא אקשי ליה לרב נחמן ממתניתין דהדקין שבכלי חרס דס"ל בודאי איכא לשנויי לוג כלמעלה וסאה כלמעלה וכו'.

אבל מחבל היוצא פריך שפיר דמשמע ליה דעד ועד בכלל קאמר דאי עד ולא עד בכלל הל"ל עד טפח חמישי טהור מדנקט עד חמשה טפחים משמע דכולהו חמשה טפחים כי הדדי נינהו וכן מה' עד עשרה משמע דכולהו כי הדדי נינהו מדלא נקט עד עשירי: דף נה והרי מים זכים דכשרים הכא והכא פירש רש"י ז"ל לא ידענא מאו קושיא והתוס'

כתבו דהכי פ"י והרי מים זכים דאתו מחמת לקותא וכשר בכוליא ולא גמרינן ממוגלא וכו' ולא משמע כן דא"כ אמאי נקט הכא והכא הל"ל והרי מים זכים דכשרים בכוליא ונראה לפרש דודאי אי הוה אמרי במערבא יש דגר הפוסל בריאה וכשר בכוליא וכו' אז איכא למימר דבחולי תליא מילתא דיש חולי קפה לריאה וקל לכולי' ואיכא נמי איפכא דקשה לכוליא וקל לריאה אבל השתא דנקט כללא כל החולאים הפוסלים בריאה כשרים בכוליא ע"כ לאו בחולי תליא מלתא אלא בגוף הריאה והכוליא דריאה כיון דבשרה רך לכך כל החולאים פוסלים בה מה שאין כן בכוליא דבשרה קשה וחזק ואם כן כל שכן היכא דכשר בריאה אע"ג דבשרה רך דכשר בכוליא שבשרה חזק לכך פריך וכללא הוא והרי מוגלא כו' ותו הרי מים זכים דכשרים הכא והכא פירש דנהי דבשר כוליא חזק טפי מבשר הריאה מכל מקום מנא להו לבני מערבא שכל הפסולים שהזכירו חכמים בריאה כשרים בכוליא דלמא בכוליא נמי פסלי אע"ג דחזק הוא אלא ודאי צריך לומר דאית להו דכיון דהזכירו חכמים אותן הפסולים גבי ריאה ע"כ בכוליא כשרים דאי בכוליא נמי פסולים הוה להו למימר דבכוליא פסולין והוה ידעינן בריאה דפסולין מק"ו לכך פריך והרי מים זכים דכשרים הכא והכא דאמר רב מתנא בריש פירקין מליא מוגלא טריפה מים זכים כשרה ואוקימנא בכוליא ולא אמרינן נמי דכיון דהזכיר רב מתנא דמים זכים כשרים בכוליא ע"כ בריאה פסולים הם דאי בריאה נמי כשרים הל"ל דמים זכים כשרים בריאה ואנא ידענא דכשרים בכוליא מק"ו.

אלא אמר רב אשי וכו' פירש ולא כללא הוא דאיכא מידי דפוסל בריאה וכשר בכוליא ואיכא נמי דכשר בריאה ופוסל בכוליא. ונראה דלהכי נקט כל הפוסל בריאה כשר בכוליא שהרי נקב וכו' ולא נקט שאר אברים שהנקב פוסל בהן משום דבשר הריאה רך הוא כדפי': דף נו מכנים ידו לפנים ובודק אם מבצב' וכו' תימא אמאי לא אמרו מלתייהו לעיל גבי בהמה דקתני ואלו כשרות נפחתה הגלגלת ולא ניקב קרום של מוח והוה להו למימר דמכניס ידו לפנים ובוד' וכו' או בודק במסמר או בשימשא וכו' וליכא למימר דדוקא בהכתה חולדה על ראשה צריכה בדיקה דלא מינכרא בלא בדיקה כיון ששיניה דקות ועקומות דהכתה חולדה דקתני לאו דוקא הוא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"י מה"ש עוף היבשה שהכתה חולדה על ראשה או שנגפה באבן או בעץ מניח ידו בצד הנקב ונוע' וכו' וכן כתב הטור בסימן ל' ועוד דמתניתין קתני הכתה חולדה על ראשה מקום שעושה אותה טרפה ופירש"י ז"ל דקתני לה לאשמעינן דלא מיטרפא בנשבר העצם אלא בנקיבת הקרום ותימא דאמאי נקט הכת' חולדה על ראשה וכולי הוה ליה למיתני בריש' ניקב קרום של מוח ובסיפא גבי ואלו כשרות הוה ליה למיתני נפחת' הגלגולת ולא ניקב קרום של מוח כדקתני גבי בהמה ונראה לפרש דבהמה כיון דקרום של מוח שלה עב וחזק אם הכתה חולדה על ראשה או שנגפ' באבן או בעץ ונפחתה גלגולתה לא חיישינן שמא ניקב הקרוב ולא בעי בדיק' אבל עוף שקרומו דק אם הכתה חולדה על ראשה או שנגפה ונשבר העצם מקום שעושה אותה טריפה דהיינו נגד הקרום חיישינן שמא ניקב גם הקרום לכך בעי בדיקה ואם לא בדק לה טרפה ולהכי איתמר מלתייהו דרב ושמואל ולוי גבי עוף דוקא ולפי זה הכתה חולדה על ראשה איצטריך למיתני אף על גב דכל טרפות דבהמה כנגדן בעוף דאי לאשמעינן דבהכאת עצם לחודא אף על גב דלא חזינן דניקב הקרום הוי ספק טרפה דחיישי' שמא ניקב הקרום ובעי' בדיקה וכן משמע קצה בתוספת'

דקתני ואלו טרפות בעוף הכתה חולדה על ראשה מקום שעושה אותה טרפה פסולה הטוח שניקב קרום שלה פסולה כיצד בודקין אותה רשב"א אומר משום רבי יהודה בודקין אותה ביד וכו' וכן משמע מדברי איסור והיתר הארוך סימן נ"ד שכתב וז"ל וכתב בא"ז שבזמן הזה כל עוף שהכתה חולדה רק על עצם הגלגולת נגד מקום של המוח טרפה דהא היה צריך בדיקה בקרום ואנן לא בקיין בבדיקה ע"כ ומשמע מתוך דבריו שבכהאי גוונא בבהמה נוהגין להכשירו אף בזמן הזה כי לא תצטרכו לבדיקת הקרו' עכ"ל וכ"כ בהג"ת ש"ע סימן ל' ומיהו לאו סברא הוא לומר דבהמה שנפחת' גולגלתה אין צריכין לבדו' אחר הקרום דכי עב וחזק הוא מאי הוי כיון דאפילו העצם נשבר בהכאת חולדה או בנגיפה כל שכן דאיכא למיחש שמא ניקב הקרוב וכן פירש רש"י ז"ל לעיל בהדיא גבי נפחתה הגלגולת העצם נפחת ורואין אנו שלא ניקב הקרום משמע דבהמה נמי צריך לראות אם לא ניקב הקרום ושמא י"ל בבהמה מינכר נקיבת הקרום בריאה בעלמא אבל בעוף לא מינכרא בריאה בעלמא אלא בבדיקה או בשומשא: רב יימר בדיק במיא צ"ל דס"ל דלא מיטרפא עד דמינכר נמי קרמא תתאה דאי בעילאה לחודא כי בדק ליה במיא ולא נפקו אי נמי לא נתלבנו מאי הוי ניחוש דלמא עילאה אינקיב תתאה לא אינקיב ולעיל דפריך הניחא למ"ד עד דמינכר קרמא תתאה כו' דרב ושמואל אדרב ושמואל פריך דמ"ד לעיל קרמא עילאה אע"ג דלא אינקיב תתאה משמיה דרב ושמואל קאמר לה: אם ירוקין פסולין אם אדומין כשרים מפרש בש"ס דקאי אקרקבן ולב וכבד שזרכן להיות אדומין וצ"ל דאם אדומין דקתני מתני' היינו שהוסיפו באדמימות יותר מדרכן אפ"ה כשרים דאי לאו הכי מאי קמ"ל וכ"כ הר"ן ז"ל וה"ה בדקין שזרכן להיות ירוקין אם האדימו פסולין ואם הוסיפו בירקות כשרים.

ונראה דעובדא דרבי יהושע בן לוי דהויא ליה ההיא תרנגולת וקאמר דירוקין הוה היינו שהוסיפו בירקות יותר מדרכן ולהכי שזריה קמיה דר' אליעזר הקפר וריב"ל הוה סבר דמתניתין בכולהו בני מעים איירי וה"ק אם ירוקין שהדקין הוסיפו בירוקין פסולין ואם אדומין שהקרקבן והלב וכבד הוסיפו באדמימות כשרים ולהכי כי אכשרה פריך ליה והאנן תנן ירוקין פסולין.

ורב יצחק בר יוסף דהוה ליה נמי ההיא תרנגולת' הוה סבר נמי דמתניתין בכולהו בני מעים איירי וה"ק אם ירוקין שהקרקבן והלב וכבד נעשו ירוקין פסולין ואם אדומין שהדקין נעשו אדומין כשרים ולהכי כי טרפה אקשיה ליה מדתנן אדומין כשרים והשיב אדומין שהוריקו וירוקין שהאדימו טרפה לא אמרו וכו' ובעובדא דריב"ל נמי הוה מצי למימר כי האי גונא ירוקין שהוריקו ואדומין שהאדימו כשרים לא אמרו וכו': איבעיא להו הוורו בטרפחת להתירא וכרבי בזפק להתירא כך היא גירסת התוס' וכן נראה דמדקאמר או דלמא הוורו בטרפת' להתירא כרבי בזפק משמע דהא תליא וכמ"ש התוספות וכיון דכרבי בזפק לא סביר' להו אלמא דזפק מסתבר טפי לאיסורא מטרפחת ואם כן היאך בעי למימר מעיקרא דהוורו בטרפחת לאיסורא וכרבי בזפק להתירא והא איפכא מסתברא ועוד דאי הוורו בטרפחת לאיסורא אם כן ברייתא דקתני והוורו בטרפחת לא אשמעינן מידי דלא ידעינן מאי הוורו אי להתירא אי לאיסורא אבל אי גרסינן הוורו בטרפחת להתירא ניחא דכיון דהוורו כרבי בזפק ע"כ הוורו נמי בטרפחת להתירא דכ"ש הוא דזפק מסתבר ספי לאיסורא כדפי' מדקא' אבל כר' בזפק לא ס"ל מיהו קשה להך

גירס' דבין כך ובין כך הורו בטרפחת להתירא ולא קמיבעיא להו אלא בזפק אי הורו ביה נמי להתירא אי לאו א"כ אמאי קמיבעיא להו אברייתא ולא קבעו הכי אמתני' דקתני ניקב הזפק רבי אומר אפי' ניטל הלכה כדברי מי וי"ל דמסתמא הלכה את"ק מיהו אי הירו אינהו כוותיה דרבי מסתבר דהלכה כרבי אי נמי איפכא: דף נז נשתברו גפיה נשתברו רגליה הא דלא קתני להו גבי בהמה נראה דרבות' אשמעי' דאפי' בעוף דזוטר חיותיה כשרה וכ"ש בבהמה והא דלא קתני נמי באלו כשרות בעוף ניקב הלב ולא לבית חללו נשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה לרבותא י"ל דאידי דתני רישא באלו טרפות דבהמה ניקב לבית חללו נשברה השדרה ונפסק החוט שלה תני נמי באלו כשרות דבהמה ניקב הלב ולא לבית חללו נשרה השדרה וכו' אבל דין יד ורגל לא איירי בהו רישא כלל והא דקתני יצאו בני מעיה ולא ניקבו גבי עוף ולא קתני ליה נמי באלו כשרות דבהמה אידי דקתני ניקבו הדקין באלו טרפות דבהמה י"ל משום דעוף מצוי יותר שיצאו בני מעיו כמ"ש בב"י סימן מ"ו: ושמואל אמר תיבדק הכי קיימא לן וכ"כ בש"ע סימן נ"ג נשמטו אגפיו אפי' אחד מהן מעיקרו חוששין שמא ניקבה הריאה וצריך לנפחה לבדקה וכו' מיהו דכרי הש"ע תמוהים דבתר הכי כתב שם נמצא הגוף שבור ואינו יודע אם קודם שחיטה נשבר או אח"כ טרפה אמאי פסק שהיא טרפה ולא כחב נמי תבדק הריאה דאפי' בודאי נשבר כתב שם לעיל מיניה דבודקין הריאה שכתב וכן בעוף אם נחתכו או נשברו אגפיו כשרה והוא ששבר העצם החיצון לא יהא בו עוקץ שאם היה בו עוקץ תבדק הריאה וא"כ כל שכן בספק אם נעשה קודם שחיטה או לאחר כך דבודקין אותה ואמאי פסק שהיא טרפה: אמר רב הונא אמר רב שמוטת ירך בעוף כשרה כתבו התוס' דלרב הונא דמכשיר בעוף הוא הדין בבהמה מדתני לוי ומכשיר אפי' בעיכול ניביה וכתבו ומיהו קצת תימא דלא משתמיט בכולה שמעתין למינקט בחד דוכתא שמוטת ירך בבהמה כשרה וגם ר' ירמיה שהביא ראייה לדבריו וכו' וע"ק כיון דעוף לאו דוקא נקט אלא הוא הדין לבהמה א"כ אמאי איצטריך סתמא דש"ס ומיפסק הלכתא בסמוך דקאמר ולית הלכתא בכלל הני שמעתתא אלא כי הא לכו' דקאמר הלכה רווחת בישראל שמוטת ירך בעוף טרפה והא כבר פסק ש"ס הכי לעיל דקאמר והלכתא איפסיק נמי כשרה עד דמתעכל' אתעכולי דהיינו שמוטת ירך כמ"ש רש"י ז"ל והתו' דכול' שמוט' דשמעתין בעיכול ניביה איירי לכך נראה דדוקא בעוף מכשיר רב הונא אמר רב ולא בבהמה מיהו דוחק לו' דלית ליה בריית' דלוי כיון דלעיל פריך מינה לרב כמ"ש התו' וי"ל שלא אמרו כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף אלא באותן אברי' השוין בעוף כמו בבהמה אבל אותן שיש להן צורה אחרת לא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"י מה"ש כל שאפשר מהן שימצ' בעוף באברין המצויין לעוף כבהמה דינו בבהמה ובעוף א' הוא חוץ מטרפו' שבכוליא ושבטחול ושבאוננו' הריאה מפני שהעוף אין לו חיתוך אונות כבהמה ואם ימצא אין צו מנין ידוע וטחול העוף עגול כמו עינב ואינו בטחול בהמה וטרפות שבכוליא ושבטחול לא מנו אותן בבהמה כדי שיהיה כנגדן בעוף עכ"ל בירך העוף נמי אינו דומה לירך בהמה כדאית' בר"פ גיד הנשה ואינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף ומפרש בש"ס שאין כף שלו עגול כשל בהמה וכיון דאינו דומה לשל בהמה אינו בכלל מה שאמרו כל טרפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף דכיון דאין בשר הכף שלו עגול אלא רחב איכא למימר דמתקיים הירך אע"ג שנשחט אי נמי י"ל דהא דתני לוי כל טרפות שמנו חכמים

בבהמה כנגדן בעוף מהנך טרפות שמנו חכמים במתני' דאלו טרפות קאי ולא אהנך שאמרו האמוראים הלכך טרפות שבכוליא ושבטחול ושמוטת הירך כיון דלא מנו אותן במשנה אינן בכלל מה שאמרו כל טרפות שמנו חכמים וכו' וכ"כ בהדיא בכסף משנה על מה שכתב הרמב"ם ז"ל וטרפות שבכוליא ושבטחול לא מנו אותן בבהמה כדי שיהיו כנגדן בעוף וז"ל אף על גב שנזכרו טרפות אלו בגמרא מדייק רבינו מדלא מנו אותן במשנה ולוי כי תני כל טרפות שמנו חכמים וכו' אטריפות שמנו חכמים במשנה קאי לא אטרפות שאמרו האמוראים.

והשתא ניחא דאיצטריך ש"ס למיפסק הלכתא בסמוך אע"ג דפסק לה לעיל משום דלעיל אבהמה קאי ואשמעינן הכא דבעוף נמי טריפה דאין זה בכלל מה שאמרו כל טרפות שמנו חכמים בבהמה כו' ואתי נמי שפיר הא דאמר רבי אבא למה לי למר כולי האי והאמר רב הונא כו' דקא סלקא דעתך דשמוט' וחתיכ' הכל אחד אע"ג דבהמה שנחתכו רגליה מ"מ בעוף כשרה דלא הוי בכלל מה שאמרו כל טרפות שמנו חכמים בבהמה וכו' כדפ"ל: ואמר רב הונא אמר רב שמוטת ירך בעוף כשרה פי' רש"י ז"ל והרי הכל ניטל וכ"כ בסמוך ובשמוטה כשרה אפילו ניטלה כולה לאו ניטלה ממש קאמר שנחתכה משם לגמרי כמה שכתבו התוספות אלא שניטל ממקום חיבורה קאמר דעצם הירך שף מדוכתיה דבכה"ג נמי ניטל קרי לה כדאמר לעיל וחזייה לדרב מתנא דאתי בזה הכלל מאי טעמא דדמיה לנטולי: ה"ג ודלמא סבר טרפה יולדת ומשכחת דעיקר קושיא מהא דיולדת היא אבל מהא דמשכחת לאו ראייה היא דדלמא דוקא מידי דאית בה בעינא אף על גב דכחוש וקטן הוא משתבח ונעשה גדול ושמן אבל נוצה דלית בה והיא תגדל נוצות חדשות לא אבל מיולדת פריך שפיר דולד נמי מידי דלית בה הוא: פרסיה לגלימא אקינא דשומשמני פירש"י ז"ל הנמלים אוהבים צל ושונאים חום נראה דהיינו דנקט קרא קיץ וקציר דקאמר תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה ולא קאמר תכין לחמה אגרה מאכלה לפי שבא הכתוב להוכיח את העצל המונע את עצמו מלעסוק בתורה ולקיים המצוה כשיש לו צער וטורח בקיומם ולפעמים הוא נמנע בשביל צער הקור והחום כמו שנאמר מחורף לא יחרוש עצל ושאל בקציר וגו' לכך קאמר לך אל נמלה עצל ראה דרכיה דאף על גב דהחום קשה לה אפ"ה תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה שמזרזת את עצמה לאסוף מאכלה בקיץ שמייבשין תאנים ובקציר אף על גב דזמן ההוא חם ביותר ויש לה צער וטורח באסיפתה משום דאז התבואה מצויה בשדה ואחר כך מכניסין אותה לבית כך יש לו לאדם לעשות חבילות של מצות בעודו חי טרם יבא יום אסיפתו מן העולם וכמו שאמרו היום לעשותן ומחר לקבל שכרן ומי שטרח עצמו בערב שבת אוכל בשבת: דף נח אי הכי אדמיפלגי לגבוה ליפלגו להדיוט כתבו התוספות צריך למצוא טפם למה היה מתיישב הא דמיפלגי לגבוה אי הוה מפרש פלוגתייהו בעובר ירך אמו יותר מהשתא ולאידך לישנא איפכא שמא הנך אי הכי לית בהו אי אמרת בשלמא דבסוף פרק הפועלים גבי הא דפריך אי הכי ארבעה שומרין שלשה הוו כתבו התוספות האי א"ה אין בו אי אמרת בשלמא וכן יש הרבה בש"ס ע"כ אי נמי הנך אי הכי דהכא סתמא דש"ס פריך להו ולא רב אשי דומיא דהא דקאמר בסמוך ומודים בביצת טרפה שאסורה בדחפני מארעא דחד גורם הוא דסתמא דש"ס קאמר הכי והשתא ניחא דקאמר אי הכי דש"ס קאמר הכי והשתא ניחא דקאמר אי הכי דש"ס הוה סבר דליכא מאן דפליג דזה

וזה גורם מותר וליכא נמי מאן דפליג דעובר לאו ירך אמו ולהכי ולד טרפה להדיוט שרי לכולי עלמא דאין שום סברא לאוסרו ולא פליגי אלא לגבוה ומ"ד לא יקרב לאו משום איסורא הוא אלא דמאוס הוא הואיל ואתי ממילתא דאסורא אף על גב דאיהו גופיה שרי דומיא דאתנן זונה ומחיר כלב דאינהו גופייהו שרי ואסורין בהקרבה הואיל ואתי ממילתא דאסורא אבל השתא דמוקי פלוגתייהו בזה וזה גורם ומ"ד לא יקרב סבר זה וזה גורם אסור לכך פריך אי הכי אדמיפלגי לגבוה לפלגי להדיוט דכיון דאית ליה דזה וזה גורם אסור משום טרפה א"כ מה לי לגבוה מה לי להדיוט והא דפריך רב אשי אלא הא דתניא ולד פריפה וכו' במאי קמיפלגי צ"ל כמה שכתבו התוספות דאי לאו דאמימר לא הוה קשה במאי קמיפלגי דאיכא לאוקמי פלוגתייהו בעובר ירך אמו ובעיברה ולבסוף נטרפה אבל השתא קם ליה אממר כר"א שמותי הוא וכו' ומשני דפליגי כשנטרפה ולבסוף עיברה רבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור וכו': שיתין מיני פרזלא תלו ליה לבקא בקורנסיה אורחא דש"ס הכי כל היכא דבעי למימר מספר גדול נקט שיתין כדאיתא בפרק הפועלים שיתין נמטי שיחין משיכלי דמא שיתין מיני לפדא שיתין עבדי ובהספינה וחרוב מיניה שיתין מחוזי וכו' שיתין רהוטי רהוט שיתין תיכלי מטו לגברא והטעם נראה לפי שכל דבר בטל בששים והיינו דאיתא בפרק הרואה אש אחד מששים לגיהנם דבש אחד מששים למן כלומר מתיקת הדבש בטל לגבי מתיקת המן וכן חוש אש שלנו בטל לגבי חום אש של גיהנם ולכך נקט שהן אחד מששים שכל דבר בטל בששים ולהכי נקד הכא שתין מני פרזלא כלומר שכל כך הרבה מני דפרזלא תלו ליה עמ דחד מנא שמצוי לתלות בזבוכים ויתושים בטל לגבייהו: מ"ט כל יתר כנטול דמי לפי שכל אבר יש לו יניקה בגוף והזנה שהוא מתקיים על ידו והיכא דאיכא יתרון אבר נחלקת היניקה לשניהם ואין כח בחד יניקה להספיק לשניהם נמצא ששניהם אינם מתקיימין וכנטולין דמו: דף נט גמל ניבי אית ליה אין להקשות דמכל מקום תיקשי אמאי קאמר כל בהמה שמעלה גרה בידוע כו' וטהורה ליחוש דלמא גמל הוא דאיירי שמכיר את הגמל כדאמר בסמוך וכתבו התוספות תימא דהשתא תיקשי איפכא הרי גמל יש לו שינים דהכי פריך בסוף משפן וארנבת נראה דלאו קושיא היא דמהא דקתני כל בהמה שמעלה גרה בידוע כו' שמעינן מינה תרתי כללי חדא דכל שמעלת גרה בידוע שאין לה שינים ואידך דכל שמעלה גרה ואין לה שינים בידוע שהיא טהורה ופריך מעיקרא אכללא בתרא וקאמר והרי גמל דמעלה גרה הוא ואין לו שינים למעלה וטמא אלמא דכללא בתרא ליתא ומשני גמל ניבי אית ליה וניבי בכלל שינים נינהו ואף על גב דהשתא ליתא לכללא קמא דהרי גמל מעלה גרה הוא ויש לו שינים מכל מקום התרצן לא אסיק אדעתיה השתא כללא קמא ולא אתי לשנויי אלא כללא בתרא דפריך ליה ופריך את"ל דניבי בכלל שינים נינהו אכתי כללא בתרא ליתא דהרי בן גמל דניבי נמי לית ליה וטמא ותו הא כללא קמא נמי ליתא דקאמר כל שמעלה גרה בידוע שאין לה שינים והרי שפן וארנבת דמעלה גרה הן ויש להן שינים למעלה והא דלא פריך נמי מגמל דהוה ליה למימר והרי גמל שפן וארנבת דמעלה גרה הן וכו' משום דהמקשה אית ליה דניבי לאו בכלל שינים נינהו והא דפריך והרי גמל דניבי נמי לית ליה לפי סברת התרצן הוא דפריך הכי אם תרצה לומר דניבי בכלל שינים נינהו אכתי הרי בן גמל כו' כדפי' מיהו המקשה אית ליה דניבי לאו בכלל שינים נינהו ולהכי לא דחי כללא קמא מגמל אלא משפן

וארנבת ובסמוך דפריך גמל ניבי אית ליה משום דבעי לאוקמ' נמי מלתא דרב חסדא למ"ד ניבי בכלל שינים נינהו אבל תימא למאי דמסיק דהכי קאמר כל בהמה שאין לה שינים למעלה בידוע שהיא מעלה גרה ומפרסת פרסה וטהורה תיקשי וכללא הוא והרי בן גמל דאין לו שינים למעלה והוא מעלה גרה ואינו מפרסת פרסה וטמא: כל בהמה שאין לה שינים למעלה בידוע שהיא מעלה גרה נראה דלאו הכי גמירי לה דא"כ כי פריך בסמוך דלמא איכא נמי מינא אחרינא דדמי לבן גמל דלית ליה שינים והוא מעלה גרה ואינו מפריס פרסה וטמא לישני דהכי גמירי לה דכל שאין לו שינים למעלה בידוע שהוא מעלה גרה וגם מפריס פרסה ואם כן ע"כ לא משכחת מינא אחרינא לבן גמל לכ"נ דמסברא קאמר לה דכיון דאין לה שינים למעלה אינה יכולת לכוס ולטחון היטב הדק את התבן ומספא ולכך צריכה היא להיות מעלת גרה שע"י כן האוכל נפשר ונימוח כדפירש"י ז"ל בפרשת שמיני מעלת גרה מעלה ומקיעה האוכל ממעיה ומחזרת אותו לתוך פיה לכותשו ולטוחנו הדק ותרגומו פישרא שע"י הגרה האוכל נפשר ונימוח ע"כ וכיון דסברא הוא שהיה מעלת גרה בידוע שהיא מפרסת פרסה כדמסיק מדכתיב כי מעלה גרה הוא דאין לך דבר שמעלה גרה וסמא לפי שאינו מפריס פרסה אלא גמל לפיכך פרט בו הכתוב הוא: דאמר רב חסדא היה מהלך במדבר וכו' ואמר רב חסדא היה מהלך בדרך וכו' נראה דמשום הנך מילי רב חסדא איצטריך קרא למיכתב אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעל' גרה הוא ופרסה איננו מפריס ואת השפן כי מעלה גרה הוא וגו' ואת הארנבת כי מעלת גרה היא וגו' ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא וגו' דכל הנך קראי לא צריכי דמדיוקא דרישא שמעינן להו מדכתיב ברישא כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו הא שאינה מפרסת פרסה וגם מעלת גרה אסורה באכילה ואף על גב דאותה תאכלו עשה הוא ואיצטריך למיכתב אך את זה לא תאכלו לאזהרה למלקות מ"מ הוה מצי למיכתב וכל אשר איננה מפריס פרסה ושוסעת שסע ומעלת גרה לא תאכלו כדכתיב גבי דגים וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וגו' למה פרט הכתוב גמל ארנבת שפן וחזיר אלא ודאי הא דרב חסדא אתי לאשמעינן דאין לך דבר שמעלה גרה וטמא אלא גמל שפן וארנבת ואין לך דבר שמפריס פרסה וטמא אלא חזיר לפיכך פרט בהן הכתוב הוא ואשמעי' שאם היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפרסותיה חתוכות או שפיה גמום אם הוא מכיר בן גמל וחזיר יכול לבדוק אם אין לה שינים למעלה פו אם פרסותיהסדוקות בידוע שהיא טהורה: בעינא דאיחזי לאלהייכו נראה דכי היכי דלעיל הוה מלגלג אמאי דכתיב אריה שאג מי לא יירא הכא נמי מלגלג הוי אמאי דכתיב כי לא יראני האדם וחי לכך אמר ליה בעינא דאיחזי לאלהייכו ובסמוך נמי דאמר ליה בעינא דאיצבית ליה נהמא לאלהייכו מלגלג הוה אמאי דכתיב ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה לכך א"ל דלאו הכי הוא דאיכא בעינא דאיצבית ליה נהמא: דף ס שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו ובסמוך נמי קאמר שור שהקריב אדם הראשון קרנותיו קודמות לפרסותיו משמע דאדם הראשון מתכוין היה להקריב דוקא שור שהיה לו קרן אחת במצחו ושהיתה קודמת לפרסותיו ותימה למה זה ומה היתה כוונתו ונראה לפי שאדם הראשון בשעה שחטא כפר ביחודו של עולם דאיתא בבראשית רבה והמה כאדם עברו ברית המה כאדם הראשון מה אדם הראשון הכנסתי לג"ע וכולי דנתי אותו בגירושין דכתיב ויגרש את

האדם קוננתי עליו איכה שנאמר ויאמר לו איכה איכה כתיב אף בנוי וכולי שנאמר איכה ישיבה בדד ואיתא באיכה רבה לא גלו ישראל עד שכפרו ביחודו של עולם ובמילה שניתנה לעשרים דורות ובעשרת הדברות ובחמשת ספרי תורה מנין איכה.

ונראה דהא דקאמר קוננתי עליו איכה שנאמר ויאמר לו איכה איכה כתיב רמז לו שכפר ביחודו ובמילה וכולי דאי לאו הכי מאי קינה איכא במלת איכה בלבד ובפרק אחד דיני ממונות איתא אמר רב אדה הראשון מין היה שנאמר וכו' ר' יצחק אמר מושך בערלתו היה וכו' רב נחמן אמר כופר בעיקר היה כלומר העלה במחשבתו שהוא ית' איננו עיקר היסוד חלילה אלא יסוד העולם קדמון ומן העץ אכל וברא אח העולם כמ"ש הנחש וידוע כי קרבנו של אדם תמורת נפשו והוא כא נפש תחת נפש והאדם עולם הקטן לכך אדם הראשון כשחזר בו על כפירתו ומחשבתו הרעה ובא להקריב קרבן הודאה בחר לו שור שהיה לו קרן אחת במצחו ושהיתה קודמת לפרסותיו תחתיו כי בזה תיקן את אשר חטא כנגד מה שכפר ביחודו של עולם הקריב שור שהיה לן קרן אחת במצחו עומד זקוף למעלה רמז לו יתברך שהוא יחיד ויושב למעלה ברומו של עולם.

וכדאיתא בפרק הקומץ אמר רב אשי חזינא לספרי דוקני דבי רב דחטרי ליה גגא דחי"ת כלומר חי ברומו של עולם ופירש"י ז"ל חטריה לגגיה עושין למעלה כעין חוטר פירש מקל כלומר הקב"ה חי שוכן ברומו של עולם ולפי שכפירתו של אדם היתה במחשבתו הבאה מן המוח לכ"ק שבחר לו בשור שיצא לו קרן אחת באמצע הראש ממצחו מקום משכן המוח אשר המחשבה הבאה משם לתקן בזה מחשבתו הרעה.

והסופרים נהגו לעשות חטריה דחי"ת נמי באמצע כמו שכתב בב"י בטור א"ח סימן ל"ו ונגד מה שחטא והאמין בקדמות יסוד העולם חלילה לכך הקריב שור שהקרן היתה קודמת לפרסותיו כי הפרסות הן הן יסוד השור שעליהן השור עומד רומזת ליסוד העולם כיון דהשור נעשה תמורת אדם שהוא עולם קטן וקרן אחת שבמצחו רמז לו יתברך שהוא יחיד ויושב ברומו של עולם כדפירש והורה בזה כי יחודו יתברך קודם ליסוד העולם כי הוא ראשון וברא את העולם ויסודו וזה רמז מה שהקרן היתה קודמת לפרסותיו: הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי וא"ת ואלא מאי וכי בשביל שאמרה דבר הגון ימעט את החמה וליכא למימר שכוונתה היתה שיעשה אחד מהן גדול מחבירו לא שימעט אחד מהן דא"כ אכתי ישתמשו שני מלכים בכתר אחד מלך גדול ומלך קטן כיון ששניהם נתמנו על שררה אחת להאיר על העולם נמצא ששניהם יש להן כתר אחד לכך נראה שכוונת הירח היתה שאחד מהן ימשול ביום ובלילה להאיר על העולם לבדו והשני יסתלק לגמרי משררה זו וכיון שקטרגה לכך נענשה ואמר לה לכו ומעטי את עצמך והשתא ניחא דקאמר הואיל ואמרתי דבר הגון אמעט את עצמי משום דנוח היה לה שתסלק לגמרי משררה זו ממה שתד מגדולתה ותתמעט כמו שאמרו או חברותא או מיתותא משל לשר העיר שכעס עליו המלך והורידו מגדולתו ונתן לו שררה קטנה בעיר ההוא להיות שוטר העיר כשיטא דשררה קטנה זו בזיון היא לו ומוטב לו שיסתלק לו לגמרי שלא יהיה לו שום שררה בעיר: אמר לה לכו ומעטי את עצמך שבתחילה היה אור הלבנה מאיר כאור החמה ונתמעט אורה ונעשה כהה.

ועוד יש לפרש שאלמלא קטרגה הלבנה היתה עומדת במלואה כל החודש כמו החמה ולפי שקטרגה נענשה שתמעט מחצות החדש ואילך ולפי"ז קלקלתה תקנתה שע"י שנתמעטה חדשי הלבנה ניכרין דהיינו בכל ראש חדש בשעת מולד הלבנה וע"י כן קובעין ישראל המועדות ומקריבין שעיר חטאת בכל ראש חדש לכפר עליהן שאלמלא כן לא הוה ידעין מתי הוא תחילת החדש או אמצעיתו.

ולהכי הוה קא מיתבא דעתה כשאמר הקב"ה הביאו כפרה בר"ח על שמעטתי את הירח משום דהא בהא תליא שאלמלא שנתמעטה לא היו ניכרין ראשי חדשים להקריב בהן קרבן כפרה לכבודה וא"כ נמצא שבדבר שנתקלקלה בו נתקנה ואתי שפיר מה שקבע קרבן כפרה זו לכבודה בר"ח דוקא משום דאז בזיונה גדול שכמעט אינה נראית אז לגמרי ולהכי קא בעי נמי ליתובי דעתה ואמר לה זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים דע"י שנתמעטה מונין בה ימים ושנים וקובעין המועדות דאלו היתה תמים במילואה לא הוה אפשר לקבוע התועדות על ידיה כדפי' ונראה דהא נמי דא"ל לכי ומשול ביום ובלילה בפמוטא תליא מלתא דפ"י שהיא צריכה להתמעט עצמה ולהתקרב אל החמה כידוע שכל עוד שהיא מתקרבת אל החמה היא מתמעטת והולכת כיון שמקבלת אורה מן החמה על ידי כן היא מושלת גם ביום שעד שלא שקעה החמה הלבנה עומדת באמצע הרקיע להיות קרובה א' החמה וכן הא דאמר ליה צדיקים יקראו על שמך יעקב הקטן כו' בקטנותא תליא נמצא שכל הפיוסים תלויין במה שנתמעטה: דף כא עוף הבא לפנינו בסימן אחד טהור פירש"י ז"ל ובלבד שיכיר בו שאינו מעשרים וארבעה עופות ומ"ט סי' אחד מיהא בעי אף על גב שמכירו שאינו מכ"ד הכתובים דכל דאית ליה ארבע סימני טומאה ילפינן ליה מנשר דטמא הוא.

והא דאמר בסמוך אלא טעמא דכתב רחמנא נשר הא לאו הכי ה"א לילף מפרס ועזניה הוה ליה פרס ועזניה שני כתובים הבאים כאחד וכו' לא בעי למימר דלא ליכתוב רחמנא נשר דנשר ודאי איצטריך דלא תימא נשר גופיה טהור הוא דמנא תיתי לן לאוסרו כיון דכולהו אין מלמדין אלא אברייתא פריך דקתני עוף הבא בסימן אחד טהור לפי שאין דומה לנשר משמע דמנשר יליף לה לכך פריך אמאי יליף לה מנשר תיפוק ליה דלא שייך לאוסרו כיון דאין מלמדין דף סב הלכתא עוף הבא בסימן אחד טהור והוא דלא דריס כתבו התוס' כלומר דאותו סימן אחד היינו דאין דורס ואין הלשון משמע כן דעוף הבא בסימן אחד כל אחד מארבע סימנים במשמע ועוד כתבו התוספות לעיל בשם ר"ת די"ט עופות ועורב לא דרסי וכ"כ התוספות לקמן דסי' החדש דליתיה אלא או בפרס או בעזניה הוא שקרקבנו נקלף ולפי זה לא אתי קרא דנשר למישרי עוף הבא בסי' אחד אלא א"כ אותו סימן הוא דקרקבנו נקלף דהא מסיק לעיל דלא איצטריך אלא כי היכי דלא תילף מסימן חדש דפרס ועזניה ותימא כיון דקיימא לן דכל עוף הדורס טמא א"כ צ"ל דכל עוף הבא לפנינו וקורקבנו נקלף אינו דורס גם כן חוץ מפרס או עזניה דחד מנייהו קרקבנו נקלף ודריס וא"כ נשר דכתב רחמנא ל"ל דלא תילף מפרס או עזניה הא לא דמיא לפרס ועזניה דאע"ג דחד מנייהו נמי קרקבנו נקלף מ"מ דריס והאי לא דריס ואע"ג דסימנא דלא דריס ליכא למיקם עליה בלא בדיקה מ"מ כיון דאפשר למיבדקה ולמיחזי דלא דריס לא איצטריך קרא למיכתב ייתורא ולמישרייה דמהיכא תיתי לאוסרו לכ"נ כפי' ריב"ם ז"ל שכתבו התוספות די"ט עופות ועורב כולהו דרסי וליכא דלא דריס

אלא או פרס או עזניה וא"כ איצטריך נשר למישרי עוף הבא בסי' אחד דהיינו שאינו דורס דלא תילף מפרס ועזניה ומה שהקשו התוספות על פי ריב"ם דאין הל' משמע כן דהא בשני סימנים משמע שבדקנו שאין לו יותר דומיא דבא בסי' אחד דמשמע דברור לנו וכו' לאו קושיא היא דבא בסי' אחד דכולה שמעתא איכא נמי לפרושי הכי דשני סימני טומאה ודאי אית ליה וחד פי' טהרה ודאי ולא בדקנו אם הוא דורס או לאו ואפ"ה ליכא לספוקי בעורב דמה נפשך אי דריס א"כ לית ליה אלא חד סימן טהרה ולעורב אית ליה תרתי ואי לא דריס נמי לאו עורב הוא כיון דעורב דריס והשתא הא דקאמר אמימר הלכתא עוף הבא בסי' אחד טהור בכל א' מד' סימנים איירי והא דקאמר והוא דלא דריס היינו כדפי' רש"י ז"ל דלא חזינן ליה דדריס ואית ליה חד סי' טהרה ודאי ושני סימני טומאה ודאי הלכה כל כמה דלא חזינן ליה דדריס טהור הוא דאמר' מסתמא לא דריס דאי דריס א"כ יהיה לו שלשה סימני טומאה ואין שום עוף בעולם דאית ליה שלשה סימני טומאה וחד מנייהו דריס אלא פרס ועזניה ואינהו לא שכיחי ביישוב מיהו אי חזינן ליה דדריס תמא הוא דאמר' פרס ועזניה הוא דאע"ג דלא שכיחי ביישוב מ"מ כיון דאית ליה שני סימני טומאה ודריס נמי אמרינן ודאי עיקורי הוא דקא מיעקרא מדוכתיה ואתי להכי באקראי בעלמא כיון דליכא שום עוף בעולם דדריס ואית ליה עוד שני סימני טומאה אלא או פרס או עזניה אבל כל כמה דלא חזינן ליה דדריס לא חיישינן שמא דריס כיון דפרס ועזניה לא שכיחי ואף על גב דאפשר למיקם עליה ולמיבדקיה אי דריס אי לא מ"מ אשמעינן אמימר דלא איצטריך למיבדקיה כשבא בסי' אחד כל כמה דלא חזינן ליה דדריס מיהו למיכתב ייתורא דנשר משום הכי אין סברא כלל דכיון דאפשר למיקם עליה ולמיבדקיה ולמיחזי דלא דריס וליכא למיטעי מידי לא הוה למיכתב קרא יתירא משום הכי ועוד דאם כן לא אתי קרא לאשמעינן לא איסורא ולא היתרא אלא מילתא בעלמא וא"כ לא הוי נשר דומיא דשאר כל עופות טמאים דכתבינהו רחמנא לאשמעינן דדוקא הנך אסירי אבל כל העופות שבעולם מותרין וברייתא דר' חייא נמי אשמעינן דעוף הבא בסי' אחד מארבעה סימנים טהור ובלבד שיכיר בו שאינו מעשרים וארבע עופות כדפי' רש"י ז"ל ואין צריך לבודקו אי דריס אי לא דודאי לא דריס דאי דריס נמצא דהוה ליה שלשה סימני טומאה ופרס ועזניה הוא והרי הוא מכירו שאינו פרס ועזניה ולפי זה אתי שפיר הא דאמר אמימר מאי איכא משום פרס ועזניה כו' משום דפרס או עזניה על כרחך חד מנייהו דריס ודאי אבל למה שכתבו התוספות דאותו סימן אחד היינו דאין דורס לא ניחא קצת הא דקאמר מאי איכא משום פרס ועזניה דמשמע דחד מנייהו ודאי לא דריס והא ליתא דהא איכא למימר דתרווייהו דרסי ולפי מה שפי' מתני' דקתני כל עוף הדורס תמא ניחא טפי דבכל ענין איירי בין אית ליה תלתא סימני טהרה דאיכא למימר מי"ט עופות הוא בין אית ליה תרתי סימני טהרה דאיכא למימר עורב הוא בין אית ליה חדא דאיכא למימר פרס ועזניה הוא לרב נחמן משום דשכיחי ולאמימר אף על גב דלא שכיחי דכיון דאית ליה תלת סימני טומאה על כרחין אמרינן דקא מיעקרא מהתם ואתי להכא באקראי כדפירש"י וסיפא דקתני כל שיש לי אצבע יתירה כו' ארישא סמיך כדפירש"י ז"ל שאם אינו דורס ודאי כגון שבדקנוהו ויש לו עוד שלשה סימנים דהוה ארבעה בידוע שהוא טהור וכל עיקר משנתנו לא אתי אלא לאשמעינן ארבעה סימנים של טהרה כמה שכתבו התוספות לעיל דליכא דמתני' בו או

קתני שאם אינו דורס ויש לו אצבע יתירה או זפק וכו' דהא השתא ליכא לספוקי בעורב כיון דעורב דריס דא"כ לאמימר דאית ליה דלא חיישינן לפרס ועזניה כיון דלא שכיחי אמאי קתני שאם אינו דורס ויש לו עוד סימן אחד דטהור והא כיון דודאי לא דריס אע"ג דלית ליה שום סימן אחד נמי טהור אלא ודאי צ"ל דלאו או או קתני ולא באת לאשמעינן אלא דארבעה סימני טהרה נינהו ולפי מה שפירשנו הנך שמנה ספקות דבסמוך צ"ל דלא דרסי ודאי ואית להו שני סימני טומאה ודאי ומספקא לן בהאי קילוף דאי קילוף גמורה הוא טהורה הן דאז יצאו מספק כל עופות הטמאין ואי לאו קילוף הוא הרי יש להן שלשה סימני טומאה ויש להסתפק בפרס ועזניה והא דאמר דפרס ועזניה לא שכיחי בישוב היינו אותן הידועים והמבוררים ובאלו היו מסתפקין לפי שדופינלה כמ"ש התוספות ותרנגולתא דאגמא דבתר הכי י"ל נמי כמ"ש התוספות דמתחילה היו סבורים דלא דרסה ובהאי סימנא לחודא היו אוכלין אותה דלא חיישינן לפרס ועזניה דלא שכיחי וטפי נראה לומר דמתחילה היו סבורים דלא דרסה ואית לה נמי עוד שני סימני טהרה וחד סימן טומאה וכיון שהיו סבורים דלא דרסה נמצא דיצא מספק כל עופות טמאין וכיון דחזי דדרסה הוה מספקא להו דלמא עורבתא היא: דף סג והוא דיתיב אמידי ועביד שרקרק דלשון שריקה שייך במי שקורא לאנשים שיבאו עליו דאשרקה לכם פירש"י ז"ל כדרך השורקים לסימן אות לבא אליו וכ"כ הרד"ק שם שהוא סימן הקריאה וכן ושרק לו מקצה הארץ ובמדרש ותעל הצפרדע צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו וכיון דנשמע קול הרחם באומר שרקרק סי' בשורה היא דהוי כאלו קורא לבני אדם שיבאו אליו ויבשר להם בשורה טובה והוא דיתיב דוקא אבל עביד שרקרק בעמידה לאו סי' בשורה הוא דדרך העופות כך הוא עומדים על רגליהם וקוראים זה אל זה אבל יושב ושריק סימן בשורה היא דאין דרך העופות לישב ולקרות זה לזה וגמירי דאי יתיב אארעא ושריק אתי משיחא כדפירש"י ז"ל דכיון שאין דרכו לעשות כן בא לבשר על הגאולה הא דבספר ויקרא כתיב ואת הרחם לשון זכר ובמשנה תורה כתיב ואת הרחמה לשון נקבה נראה שהוא רמז על שאין הרחמים שוים דזימנין הרחם בא לעולם וזימנין הרחמה באה דבעולם הזה הרחמה באה שכל הרחמים והטובות שיש לישראל בעוה"ז כדמות נקבה הן כדאיתא בשיר השירים רבה נמשלו ישראל כנקבה מה נקבה זו נוטלת עישור נכסים מאביה ויוצאה כך ירשו ישראל שבעה עממים שהוא עישור שבעים אומות ולכך אמרו שירה בלשון נקבה אז ישיר אח השירה הזאת אבל לעתיד לבא הן עתידין לירש כזכר היורש כל נכסי אביו וכו' כתיב שירו לה' שיר חדש ד"א למה נמשלו ישראל כנקבה מה נקבה זו טוענת ופורקת טוענת ופורקת כך ישראל משתעבדין ונגאלין משתעבדין ונגאלין וחוזרין ונגאלין ושוב אין משתעבדין עוד לעולם הה"ד ביום ההוא יוכר השיר הזה ע"כ אבל לעתיד הרחם בא לעולם אע"ג דרחמים היינו מטר מ"מ כל הטובות וההצלחות נמשכין ממנו כמ"ש אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וגו' וישבתם לבטח בארצכם ונתתי שלום בארץ וגו' וכתיב נמי והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגומר ונתתי מטר ארצכם בעתו ואספת דגנך ותירושך וגומר.

ועוד שאפילו הגידולים והצמחים שיש להן לישראל ממטר ארצה בעוה"ז אינן אלא כדמות נקבה וזה רמז הכתוב מה דכתב בברכת יעקב ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ובברכת עשו כתיב איפכא הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים

מעל לפי שאין לך טפה יורד מלמעלה שאין מן הארץ עולה כנגדו כפלים כדאיתא במסכת תענית ובבראשית רבה א"ר שמעון בן אלעזר אין לך טיפה יורד מלמעלה וכו' מה טעם תהום אל תהום קורא לקול צינוריק א"ר לוי המים העליונים זכרים והתחתונים נקבות והן אומרים אלו לאלו קבלו אותנו מיד הן מקבלין אותן הה"ד תפתח ארץ כנקבה זו שהיא פותחת לזכר ויפרו ישע שהן פרין ורבין ע"כ וידוע מה שאמרו חז"ל אשה מזרעת עת תחילה יולדת זכר איש מזריע תחילה יולדת נקבה נמצא דגידולי יעקב וטובותיו בעוה"ז כדמות נקבה הן כיון דטל השמים דהיינו מים העליונים שהן כדמות זכר יורדין תחילה ואח"כ משמני הארץ הרי כן כאיש המזריע תחילה שיוולדת נקבה אבל גידולי עשו וטובותיו בעוה"ז כדמות זכר הן לכך כתיב גביה משמני הארץ תחילה והדר כתיב מטל השמים דהוה ליה כאשה שמזרעת תחילה יולדת זכר: אקרא אני איה דיה למה נאמרה כתבו התוספות הכי נמי הוה מצי למינקט מראה ודאה אלא חדא נקט וקשה דאם כן טפי הוה ליה למינקט מראה ודאה שכתובין תחילה קודם איה ודיה והמקשה נמי אמאי נקט וכי מאחר שאיה ודיה אחת היא למה ליה למיכתב וכו' טפי הוה ליה למימר וכי מאחר שראה ודאה אחת היא וכו' לכך נראה דמראה ודאה לא אלים ליה למיפרך כיון דלא כתב לן קרא שום ייתורא אלא דבמקום דל"ת דדאה כתב לן רי"ש דראה אבל איה ודיה קושיא אלימתא היא דכיון דאחת היא דיה קרא יתירה הוא ולא הוה ליה למיכתב דיה כלל: שבע מאות מיני דגים הן וא"ת מנא הוו ידעי שהתירו בכך שאר כל הדגים ויש לומר דהכי הוה קים להו הלכה למשה מסיני וכ"כ התוספות לקמן: רא משום נבלות ולא משום טרפות לא זו אף זו נקט דביצת טרפה חמירא טפי כדאיתא לעיל ושויין בביצת טרפה שאסורה ובביצת נבלה פליגי ולהכי נקט לא משום ולא משום תרי זימני ולא קאמר ואין חוששין משום נבלות וטרפות: דף סד והתניא גבי בצים בפרק אין מעמידין לא גרסינן אלא הכי גרסינן עוברי התם סימני דגים סלקא דעתך וכו' אלא אימא כך סימני דגים ואלו הן סימני דגים ומפרש ואלו הן סימני ביצים: בטרופות בקערה ואם תאמר כיון שהכל מעורב ולא מינכרא אי חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים או איפכא אי שני ראשיה כדין או חדין או לאו א"כ כי אמר נמי של עוף פלוני וטהור הוא אמאי סמכינן עליה ניחוש דלמא קא משקר דכי מייתנין נמי ביצי אותו העוף לראות אם דומין לאלו אין אנו יכולין כיון דהנך טרופות נינהו וי"ל דאע"ג דהנך טרופות אכתי יכולין להבחין בחלמון וחלבון גופא ולראות אם דומין זו לזו בחזותא או במישוש וכיוצא בזה וטרפינן נמי להנך דמייתנין ורואין אם אין הפרש ביניהן והשתא אתי שפיר הא דמסיק בסמוך דסימני ביצים טהורים אינן ידועין דאיכא דעורבא דדמיא לדיונה וברייתא לא אתי לאשמעינן אלא שכל ביצה ששני ראשיה כדין או חדין או שהיה חלמון מבחוץ וחלמון מבפנים בידוע שהיא ביצת עוף טמא אבל אם ראשה אחד כד ואחד חד חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים אפשר שהיא ביצת עוף טמא ואפשר שהיא ביצת עוף טהור הלכך בעינן שיאמר של עוף פלוני היא וטהור וא"כ תיקשי כי אמר נמי של עוף פלוני וטהור הוא מאי הוי דלמא משקר ודעוף טמא נינהו כיון דאיכא דעורבא דדמיא בסימנין לדיונה אלא צ"ל דאע"ג דאשכחן ביצי עוף טמא דדמיא בהנך סימנין לשל עוף טהור מ"מ בחזותא

או בגישתא וכיוצא בו ולא דמיין להדדי ואפשר לעמוד עליו והלכך מרתת העובד כוכבים ולא משקר.

וב"י בסימן פ"ו כתב ואם תאמר כיון דסימנים אלו אינם מובהקים דאיכא דעורבא דדמייא לדיונה כי אמר של עוף פלוני וטהור הוא מאי הוה הא מצי לאשתמוטי וכו' תירץ הרשב"א דאף על גב דדמו להדדי אכתי רתותי מירתת דלמא יהיב ישראל דעתיה עליה ומקיפה לדיונה ומכיר שאי אפשר לשני מינים חלוקים שלא יהא הפרש כל דהו ביניהן ע"כ משפע דא"א לשני מינים שלא יהא הפרש כל דהו אסימנין קאמר וזה דוחק ולא הוצרך ליכתוב כן: נפש יפה מי שאינו אסטניס תאכלם אבל מי שהוא אסטניס לא יאכלם כל האוכל דבר ונפשו קצה בו עובר בבל תשקצו את נפשותיכם: ודלמא היינו שמייהו והא דכתיב בת היענה ולא כתיב הבת יענה כפו הנשר הפרס אורחא דקרא הוא בכל דבר ששמו כפול אם הוצרך להטיל בו ה"א נותנה בראש התיבה השנייה כגון קרית הארבע בית הלחמי בית האלי: דף סח אלו כללי כללות ואלו פרטי פרטות כתבו הפוס' ולמינהו דסלעם מפרש הריב"ם דאיצטריך דאי לאו כתיב למינהו ה"א דוקא בעין סלעם שרי קאמר ארוך אבל בשאר לא אי נמי ה"א דסלעם אתי וכו' וכתבו עוד ולא קאמר כללי כללות למימר דכל אלו ראויין לדונם בכלל ופרט וכלל וכו' אלא ארבה וחרגול בלבד הוא דבאים בכלל ופרט וכלל כדמוכח בשמעטא וסלעם למישריה ראשו ארוך כדמסקינן וחסב להצריך וכו' ודבריו תמוהים דאי לא דרשינן בכלל ופרט וכלל אלא ארבה וחרגול בלבד א"כ היאך יליף לקמן מסלעם דראשו ארוך שרי מה ענין זה לזה אטו משום דסלעם מיותר הוא אתיא לראשו ארוך דלמא לשום דרשא אחריתי אתא וגם לאו אורחא דש"ס למדרש מלתא מייתורא אלא ע"כ יתורא משמע הכי קצת וכן קשה בהא דיליף בסמוך מלמינהו דחסב עד שיהא בו כל הסימני' הללו היאך ילפינן ממשמעוּתא דלמינהו עד שיהא בו כל הסימנים הללו דלא שייך למימר דמייתורא בעלמא ילפינן הכי אף על גב דליכא שום משמעוּתא דלאו אורחא דש"ס הכי: ועוד דקאמר אלו כללי כללות ופרטי פרטות ת משמע דיש כאן כללות הבאין אחר כללות ולפי' ריב"ם ז"ל לא משכחת לה כללי כללות אלא כללות לחוד' כיון דלא דריש למינהו דסלעם ודחזר בכלל ופרט וכלל ועוד דקאמר לקמן תנא דבי רבי ישמעאל סבר אשר לו כרעים כלל ארבה סלעם חרגול חגב פרט למינהו חזר כלל ופרט כלל אי אתה דן וכו' משמע דסלעם וחגב נמי בכלל ופרט וכלל דריש להו דומיא דארבה סלע' וכיון דנקט לכולהו בהדי הדדי משמע דהא דקאמר אי אתה דן אלא כעין הפרט אכולהו קאי ועוד דומיא דכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט דנקט תנא דבי רב קאי אכולהו הכי נמי כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט דנקט תנא דבי רבי ישמעאל קאי אכולהו: ע"כ נראה דסלעם וחגב נמי בכלל ופרט וכלל דריש להו וה"ק סלעם דכ' רחמנא למה לי פירש כלל ופרט וכלל דסלעם למה לי לא ליכתוב סלעם למינהו דבין איהו בין מיניה הארבה וחרגול שמעי' להו אם אינו ענין לגופו תניהו ענין לראשו ארוך דמכלל ופרט וכלל מרבינן ליה דמה הפרט מפורש שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרצולים וכנפיו חופין את רובו אף כל וכו' אף על פי שראשו ארוך דאי לאו דאתי לרבוויי ראשו ארוך לא לכתוב לכלל ופרט וכלל דסלעם כיון דלגופי' לא איצטריך וכן הא דדריש מלמינהו דחסב עד שיהא בו כל הסימנין הללו מכלל ופרט וכלל דריש ליה דהשתא דכתיב בכלל ופרט וכלל דסלעם לרבות מיניה

ראשו ארוך אימא לירבי מיניה כל דהו ואפי' לא דמי ליה אלא בחד סימן לכך איצטריך למינהו דחגב למידן בכלל ופרט וכלל לומר מה הפרט מפורש שיש בו כל הסימנים הללו אף כל וכו': עוד כתבו התוס' והא דמרבין ראשו ארוך ולא אמרי' דמרבין אע"ג דלית ליה מהנך ארבעה סימנין ואין ראשו ארוך ניבעי בהדי הנך שלשה סימנין משום דסברא הוא לרבוויי סימן דגרוע מכולהו וריב"א מפרש שאין שום מין חגב שהוא חסר וכו': גם זה נראה דוחק לכך נראה דהנך ארבעה סימנין כי חד סימן דמי דכולהו חד ענינא נינהו שע"י הרגלים והקרצולים וארבע כנפים כשחופין את רובו הוא מנתר וקופץ יפה על הארץ וכיון דקרא בהדיא כתיב אשר לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ לכך דרשינן נמי מכעין הפרט ארבעה כנפים ושיהו חופין את רובו דעל ידי כך מנתר יפה וחד מילתא נינהו אבל אין ראשו ארוך מילתא אחריתי הוא ול"ש להנך וכ"כ רבינו זרחיה ז"ל וכן משמע לקמן דקאמר אליבא דתנא דבי רב דמרבי מידי דדמי ליה משני צדדין פירש כל הנך ארבעה סימנין כיון דחד ענינא נינהו חד צד קרי להו ואין ראשו ארוך דמלתא אחריתי הוא נמי חד צד הוא והוה ליה שני צדדין ותנא דבי רבי ישמעאל מרבה כל דדמי ליה בחד צד דהיינו בארבעה סימן דכולהו חד צד קרי להו כדפירש אע"ג דראשו ארוך דלא בעי שני צדדין: רא ראי ארבה כראי חרגול וכו' כתבו התוספות הא דנקט תחילה ארבה וחרגול ומניח סלעם וכו' מיהו יש ספרים דגרסי לא ראי ארבה כראי סלעם ולא ראי סלעם כראי חרבה ולא ראי שניהם כראי חרגול וכו' וכן נראה דהשתא אתי שפיר דקאמר ולא שניהם כראי חרגול דמשמע דשניהם שוין בחד מילתא דליתא בחרגול משום דארבה וסלעם שניהם אין להם זנב וחרגול יש לו זנב אבל לגירסת ספרים שלנו לא אתי שפיר דקאמר ולא ראי שניהם כו' כיון דלית מילתא דארבא וחרגול שוין בה וליתא בסלעם וכן כתב הרז"ה: וכי תימא כיון דשוו בארבע סימנין מייתינן ולא פרכינן דס"ל לתנא דבי רבי ישמעאל כמ"ד כללא בתרא דוקא כדפירש רש"י ז"ל וא"ת אם כן אמאי נקט ברייתא דראשו ארוך אתי במה הצד תיפוק ליה בכלל ופרס וכלל ויש לומר דהכא לא מצינו למילף מידי במה הצר כמו בעלמא דכיון דכתב לן רחמנא כלל ופרט וכלל למידן כעין הפרט כל דלא הוה כעין הפרט רחמנא מיעטיה והא דנקט ברייתא הרי אתה דן בנין אב משלשתן וכו' לא במה מצינו קאמר כמו בעלמא אלא כולה שמעתא בכלל ופרט וכלל איירי וה"ק הרי אתה דן בנין אב מחלתא כלל ופרט וכלל דכתיבי בהדיא וכדו דכלל ופרט וכלל דסלעם לא איצטריך לגופיה דמכלל ופרט וכלל דארבה ודחרגול אהיא דסלעם נמי הוה כפין הפרט דארבה דמה פרכת מה לארבה דאין לו גבחת הרי חרגול וכו' וכיון דאינו ענין לגופו תנהו כלל ופרט וכלל דסלעם לראשו ארוך: דף סו יש לו קשקשת ויש לו סנפיר דג טהור יש לו סנפיר ואין לו קשקשת דג טמא הש"ס אתי לאשמעי' דלא תימא בחד מנייהו סגי או סנפיר או קשקשת כדאמרי' בפ' אותו ואת בנו אביו ואמו קלל משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו וא"ת ודלמא אין הכי נמי בחדא מנייהו טהור בהא או בהא ותירצו התוס' בפרק בא סימן דהוה דומיא דסימני בהמה דבעינן מעלת גרה ומפרסת פרסה מדאסר חזיר וגמל ולפי מה שכתבו התוספות הכא דהא דקתני כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר הכי קים להו הלכה למשה מסיני ניחא דליכא למימר דהא או הא בעינן דא"כ למאי הלכתא אגמריה רחמנא למשה דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר כיון דבחדא נמי סגי ולכתוב

רחמנא קשקשת וכו' וא"ת והיכי הוה ידעינן מאי קשקשת קודם שנכתב קרא דגלות וי"ל דמקבלה הוה ידעינן דהכי נמי נגיחה לא ידעינן דהויה דקרן אלא מקרא דויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל כן כתבו התוס' בפרק בא סימן: והשתא דכתב רחמנא סנפיר וקשקשת ממאי דקשקשת לבושא הוא פירש רש"י ז"ל דמפרש תנא דמתני' קשקשין אלו הקבועין בו ועוד נראה דדייק הכי מדקתני כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר אלמא פשיטא ליה לתנא מהו ת וכן משמע דבפ' בא סימן נמי פריך הכי והתם לא קאי אמתני' דהכא ולא הזכירה כלל, וכן פירש"י ז"ל התם דדייק מדקתני כל שיש לו קשקשת וכו': דף סז דבי רבי ישמעאל תנא במים במים שתי פעמים אין זה וכו' בפ"ק דשבועות כתבו התוספות תימא דר' ישמעאל תני בשלש עשרה מדות התורה נדרשת והא איכא טפי הך מדה דשני כללות הסמוכות דדרשינן בריבה ומיעס ע"כ ונראה דר' ישמעאל גופיה כדאמרי במערבא ס"ל דשתי כללות הסמוכות הטל פרט ביניהן ודונן בכלל ופרט ותנא דבי ר' ישמעאל לאו היינו ר' ישמעאל גופיה כדאשכחן בסוף פרק כיצד הרגל דקאמר ש"ם מנא הני מילי אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא כו' משמע דתנא דבי חזקיה לאו היינו חזקיה גופיה: ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבה חריצין ונעיצין לאיסורא תימא למה לי דכתב רחמנא ריבוי שני לרבות חריצין ונעיצין לאיסור' הא מריבוי ומיעט לחודא מיייתנן כל דדמי ליה בכל מילי כדמשמע בפרק נגמר הדין כדפי' רש"י ז"ל וא"כ מריבוי ומיעוט לחודא נמי הוה מיייתנן חריצין ונעיצין לאיסורא כיון דדמיין לימים ונחלים בכל מילי לכך נראה כמו שכתבו התוספות דהנך חריצין ונעיצין דהכא באין נבעין איירי ולהכי איצטריך ריבוי שני דמריבוי ומיעוט לחודא לא הוה מיייתנן להו כיון דאינן נובעין ולא דמיין למיעוטי בכל מילי.

וכן משמע מדקאמר ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל וכו' משמע דקאמר. היא המדה דכל היכא דדרשינן ריבה ומיעט וריבה אמרינן דריבה את הכל לאפוקי היכא דדרשינן כלל ופרט וכלל דהוה המדה דאי אתה אלא כעין הפרט כו' ואי חריצין ונעיצין דהכא בנובעין איירי כהנך דלעיל אם כן מאי ריבה הכל דקאמר דמשמע דכיון דדרשינן להו בריבה ומיעט וריבה מריבין מיניה ספי והא לעיל ני דריש להו בכלל ופרט וכלל נמי מיייתין מיניה חריצין ונעיצין לאיסורא אלא צריך לומר דחריצין ונעיצין דהכא באין נובעין איירי והיינו דנקט ריבה הכל אף על גב דלא דמיין לימים ונחלים: אי הכי כפנא נמי מדקאמר א"ה משמע דס"ל דאי לאו הא דרב הונא איכא למימר דכי התיר רחמנא שרצים הגדילים בכלים לגמרי התירן אפילו פירשו ותימא דא"כ מאי דייק ליה רב הונא מברייתא דקתני מנין לרבות בורות כו' דהיכא דהיינו רביתיה שריא דאי לאו הכי ניחוש דלמא פריש לדפנא והדר נפיל דלמא ברייתא כסברת המקשה סבירא לה דשרצים דכלים ובורות שיחין ומערות לגמרי התירן הכתוב אפי' פירשו ונראה דהכי קאמר א"ה במנא נמי דאי לאו דרב הונא איכא למימר דלא מיחייב משום השרץ השורץ על הארץ אלא אם כן שור' על הארץ ממש לאפוקי שור' במנא לא אבל מדקאמר רב הונא דלמא פריש לעיל מצביייתא אלמא דשורץ על הארץ לאו דוקא הוא לכך פריך א"ה במנא נמי ומשני התם היינו רביתיה והשתא דייק ליה שפיר מבריייתא דקתני מנין לרבות בורות שיחין ומערות כו' וליחוש דלמא פריש לדפנא דכי פריש לדפנא דכי פריש לדופן בור ושיח ומערה הרי הוא שורה על האר' ממש אלא צ"ל דכיון דהיינו רביתיה שרי: טעמא דסינן

הא לא סיננן שרי לכאורה משפע דבייתי ליה סייעחא דכל היכא דהיינו רביתיה שרי דאי לאו משום דהיינו רביתיה ליחוש דלמא פריש לדפנא כדאמר לעיל ואין נראה חדא דאם כן מאי תניא דמסייע לך דקאמר דמשמע דלית ליה סייעתא אחריתי והא ברייתא דמייתי רב הונא דקתני מניין לרבות בורות וכו' נמי מסייע ליה ועוד דאם כן הוה ליה לפרש בהדיא ולמי' וליחוש דלמא פריש לדפנא כו' כדנקט לעיל ועוד דמשמע דמייתי סייעתא לעיקרא דמלתא דאמר רב הונא לא לשפי איניש שיכרא וכו' לכך נראה דודאי לעיקרא דמילתא דרב הונא מייתי ראייה דקאמר דלמא פריש לעיל מצבייתא אלמא אית ליה דשרצים דכלים כי פירשו על גבי כלי אסירן וברייתא נמי הכי סבירא ליה דקתני בהדיא לרבות יבחושין שסיננן דכיון שסיננן ופירשו מן המים אסירי.

ולא גרסי' מה שכתוב בספרים טעמא דסיננן הא לא סיננן שרי דהאי דיוקא לא איצטרין ליה והרי"ף והרא"ש והרשב"א ז"ל בתורת הבית לא גרסינן ליה ואפי' גרסי' ליה יש לדחוק דה"ק טעמא דסיננן הא לא סיננן שרי אלמא דאע"ג דשרו כי לא סיננן אפילו הכי כי סיננן ופירשו אסירי: בהמה המקשה פרק רביעי דף סח תנינא איזהו בכור לנחלה וכו' הך פירכא אליבא דשמואל הוא דאמר ר"פ יש בכור דאין הראש פוטר בנפלים דלדידיה צ"ל דהא דתנן הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי כו' מאי ראשו רובו ולא אתי לאשמעי' אלא דיוקא דסיפא דטעמא דראשו מת הא ראשו חי הבא אחריו בכור לנחלה נמי לא הוה ולכך פריך חנינא וכו' פירש ליתני חדא הך דהכא או ההיא דבכורות אכל למאי דמסיק התם דתיובתא דשמואל וראשו דקתני מתני' דוקא הוא ואתי לאשמעי' דראש הנפלים פוטר ותנא סיפא אטו רישא לא מצי פריך הכא תנינא כיון דההיא ובכורות איצטרין לאשמעי' דראש נפלים חומר וליכא למימר דהא דפריך תנינא פלגא קושיא הוא דפריך דכיון דקתני ההוא דבורות לא ליתני ההיא דהכא אבל אבכורות לא פריך מידי דכיון דבסמוך קעביד תרתי צריכותא תא אאדם ובהמה צ"ל דתנינא דפריך קושיא שלימה היא דלא ליתני מתני' דהכא א"נ לא ליתני ההיא דבכורות.

וכן הא דפריך בפ' יש בכור ומאי קמ"ל דכיון דמפיק ליה רישיה היה לידה תנינא הוציא ראשו אע"פ שהחזירן וכו' למאי דמשני הכא מעיקרא דה"ה אע"ג דלא החזיר ואידי דקא בעי מיתני סיפא הוציא את ראשו כו' הוא דפריך דלמסקנא דהחזירה דרישא דוקא הוא משום מקום חתך ותנא סיפא אידי רישא לא מצי פריך תנינא כיון דהכא קתני לה איירי רישא והתם נמי ע"כ קושיא שלימה פריך משני צדדין מדקא עביד נמי התם תרתי צריכותא ומשום דאלים טפי למיפרך קושיא שלימה מפלגא דקושיא לכך פריך מעיקרא בין הכא בין בבכורות לפי אוקימתא קמייתא אע"ג דלא מסיק הכי דלפי המסקנא דהכא ודהתם לא הוה מצי פריך אלא פלגא דקושיא וכן משמע מדלא סריך הכא מעיקרא תנינא ממתני' דשליא דאיירי נמי בבהמה ובבכורות נמי אמאי לא פריך מעיקרא חנינא ממתני' דנדה דאיירי נמי באדם אלא משום דניחא ליה למיפרך מעיקרא קושיא שלימה דמתני' דשליא לא פריש אלא פלגא קושיא דההי' דשליא ודאי איצטרין לאשמעינן דאין שליא ודאי בלא ולד וכן ממתני' דנידה לא פריש התם אלא פלגא קושיא דההיא דנידה ודאי איצטרין לאשמעי' דברוב ראשו דהיינו משחצא פדחתו הוה כילוד.

והשתא מה שכתבו התוספות דהוה מצי למיפרך הכא ממתני' דנידה לאו קושיא היא דניחא ליה טפי למיפרך קושיא שלימה דמההיא דנידה לא הוה מצי פריך אלא פלגא דקושי'. וכן מה שכתבו התוס' תימה דהוה ליה למיפרך בפשיטתו דמדקתני ואין בכור לכהן וכו' לאו קושיא היא דמפשטא דמתני' לא הוה מצי פריך אלא פלגא דקושיא דההיא דבכורות ודאי איצטריך לאשמעי' דראש נפלים פוטר לכך פריך מדיוקא ואליבא דשמואל דהתם דלדידה לא אתי לאשמעי' אלא הא דהוציא ראשו הוה כילוד דהוה קושיא שלימה.

ואין להקשות אמאי שקיל וטרי ש"ס מעיקרא הכא והתם לפי אוקימתא קמייתא כיון דלא קאי הכי יש לומר דאע"ג דלא קאי הכי מכל מקום תרוייהו אוקימתא נינהו דשמואל דהתם ס"ל דמתני' דבכורות היא גופא קא משמע לן דהבא אחר נפלים הוה בכור לנחלה כיון שאין לבו דוה עליו ואוקימתא קמייתא דהכא נמי יש לומר דאיכא למימר דמתני' דהכא אשמעי' דאף על גב דהחזירו הוה כילוד דלא אשמעי' לה מההיא דשליא וכן משמע קצת מהא דרב נחמן בר יצחק דבסמוך דמשני לא נצרכה אלא למקום חתך אברייתא דפרסה החזיר וכו' ולא משני איהו גופיה הכי אמתני' דהכא כדמסיק ש"ס דלא נצרכא אלא למקום חתך אלא צ"ל דרב נחמן הוה סבר דמתני' איכא לאוקמא כאוקימתא קמייתא וכדפי'.

ובפרק המפלת גבי הא דקאמר סנדל דלית ליה חיותא עד שיצא רובו אבל ראשו לא משמע כדשמואל אע"ג דאיתותב ועיין מ"ש התוס' שם: מאי בינייהו פירש רש"י ז"ל בין לישנא דמערבא ללישנא קמא כבר הקשו עליו רבינו זרחיה והרא"ש ז"ל דאם כן הך בעיא דהוציא העובר אח ידו והחזירה הוה דלא כהלכתא דהא ר' יוחנן איתותב לעיל ועוד דכיון דלר' יוחנן הוה חזרה להתיר עצמה לאכילה כ"ש לענין העובר דלא הוה כילוד ועוד קשיא לן דמשמע דבעיא שניה נמי דוקא למ"ד אין לידה לאברים קמיבעיא להו דומיא דבעיא קמייתא ולפירש"י ז"ל צ"ל דבעי שניה קמיבעיא להו אפי' למ"ד יש לידה לאברים לכך נראה כדפירש רב אלפס ז"ל דקא בעי מאי בינייהו בין רב לרבי יוחנן וקאמר למיסר מיעוט חבר שבפנים לרב דאמר יש לידה אסור דשרינן מיעוט אבר שבפנים אחר רוב היוצא כמו בלידת עובר שאם יצא רובו שדינן מיעוטיה בתריה ולר' יוחנן שרי כיון דאין לידה לאברים אלא לעובר וקמיבעיא להו למאן דאמר אין לידה לאברים הוציא העובר את ידו והחזירה וכו' מי אמרינן הא נפק לה רוב עובר והוה לידה או דלמא כיון דהדר הדר אבל למ"ד יש לידה לאברים לא קמיבעיא להו דודאי עובר כילוד דמי דכיון דכל אבר דנפק הוה כילוד כי החזירו מאי הוה והשתאבעיא שניה נמי דוקא למ"ד אין לידה אבל למ"ד יש לידה כיון דכל אבר דנפק כילוד דמי כי השלימו לרובו עובר נמי כילוד דמי דאף על גב דלא נפק רוב עובר בבת אחת מכל מקום כיון דחל שם לידה על כל אבר ואבר הרי יש לידה לרוב עובר אבל למאן דאמר אין לידה לאברים כיון דאכתי לא חל עליו שם לידה איכא למימר דכל כמה דלא נפיק רובא בבת אחת לאו לידה הוא: דף סט תלתא א לא אמרינן כתבו התוספות תימא מאי קמיבעיא ליה והא קיימא לן דזה וזה גורם מותר נראה דס"ל דזה וזה גורם לא שרי אלא היכא דהאיסור לחודיה קאי וההיתר לחודיה קאי אבל הכא דתרוייהו כי הדדי נינהו כחד גורם דמי והתוספות נראה דלית להו הך סברא משום דאם כן מאי קאמר או דלמא תרי איסורי

אמרינן תלתא לא אמרינן הא כיון דכי הדדי נינהו מה לי תרי איסורי מה לי תלתא הא כולהו כחדא דמי ואפשר דלהכי לא הקשו קושייתם לעיל גבי הא דקאמר או דלמא מבלבל זרעיה משום דלעיל איכא למימר דבכי האי גונא כחד גורם דמי כיון דכי הדדי נינהו מיהו נראה דסברא מעלייתא היא וגני איסורין שאני כיון שאין מצטרפין להדדי שהאוכל חצי זית חלב וחצי זית דם אינו לוקה לכך חשיבי כתרתי ותלתא אף על גב דכי הדדי נינהו: מהו לגמות את חלבו אף על גב דחלב הבא מן הטרפה אסור שאני הכא דאבר היוצא אין בו איסור אלא משום דאין שחיטה מועלת בו והרי הוא כאבר מן החי והיינו דקאמר חלב דעלמא נמי מי לא דמי לאבר מן החי אפילו הכי שרי האי נמי לא שנא או דלמא וכו' וכ"כ הרשב"א והר"ן ז"ל מהו לגמות את חלבו אם נקבה היא וילדה והרי היא חולבת והא דנקט חלבו לשון זכר משום דקאי אעובר ועובר לשון זכר הוא וב"י בסי' י"ד כתב דמה שכתב הטור וגדל וילד אינו מדוקדק וצריך להגיה וגדלה וילדה ונראה דאין צריך להגיה כיון דקאי אעובר הכא לית ליה תקנתא לאיסורי' בשחיטה תיקו ופסק הרמב"ם והרשב"א ז"ל לחומרא כדין תיקו דאיסורא דאורייתא וכן כתב בש"ע סימן י"ד דהרי זה כחלב טרפה שנתערבה בחלב כשרה ונראה דהיינו דוקא כשאין בעובר שבפנים ששים נגד האבר שיצא כגון שהוציא ידו במקצת גופו אבל אם יש בו ששים מותר לגמות חלבו דאז חלב האיסור בטל בששים של היתר ושמה להכי נקט לעיל תרי איסורי ותלתא לא חשיב נמי איסור גיד הנשה משום דכח איסור גיד הנשה מעט הוא ובטיל בס' לגבי בהמה כולה אבל דם וחלב רב הוא ואין בכל בהמה ששים נגד הדם או חלב כדאמרינן גדי שצלחו בחלבא אסור לאכול אפילו מראש אזנו וכתב הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהמ"א דאיירי שאין בו ששים נגד החלב ונראה דלפי מאי דקיימא לן דמידי דלית ליה תקנתא לאיסורי' בשחיטה חלבו אסור אם כן לפי הלכות גדולות שכתבו התוספות בפרק קמא דעיקור היינו שהעקר הסימן נשמט ממקומו ולא טריפה הוא אלא דהלכה למשה מסיני הוא דאין שחיטה מועלת בסימן הנשמט מכל מקום חלבו וכן הבצים אסורין אף על גב דלאו טריפה היא כיון דלית ליה תקנתא בשחיטה אסורין.

וב"י בסימן כ"ד כתב כשם תשובת הרשב"א דלפירוש ה"ג החלב והבצים מותרין כ"כ בהגהת ש"ע שם ושמה ס"ל דלא דמיא דשאני התם דהוה לה שעת הכושר קודם שנעקר בסימן ודוחק הוא דף ע' אלא בלעתו והוציא אתו והכניסתו והקיא אתו כו' הא דלא בעי הכי בכרכו בסיב או בשליא שאם כרכו בסיב והוציאו והכניסו וסילק הסיב ויצא מאליו מהו משום דלא הוה מצי למיבעי הכי אלא באת"ל דסיב ושליא הוה חציצה ולכך בעי כשבלעו חולדה דאפי' את"ל דסיב ושליא לא חייצי איכא למימר משום דבטלי לגבי העובר דהוה כמלביש אבל עובר שנבלע בחולדה פשיטא דחולדה חייצה דאין החולדה בטילה לגבי עובר דאדרבה כיון דהעובר בלוע בתוכה בטל הוא לגבי דידה ולכך פריך ש"ס הא אפיקתיה איבעיא דחולדה ולא פריך הכי אבעיא דסיב ושליא משם דחולדה ודאי הוה חציצה כדפירש: דרבי יצחק למה לי משמע דטעמא דר' יצחק כדקאי קאי וקשה דקאמר אלא אמר רב נחמן בר יצחק משמע דהדר ביה ויש לומר דהא דפריך אלא מעתה וכו' סתמא דש"ס הוא דשקיל וטרי הכי ודחק ומשני כל הנך שינויי לאוקמא טעמא דר' יצחק וכיון דרב אחזבוי שדי ביה נרגא לכך קאמר אלא אמר רב נחמן דהדר ביה מהנך שינויי דחיקי דלא צריכי דמנבלת בהמה טמאה ילפינן שפיר דכל העובר שבטמאה טמא אפילו

שרה במעי גמל וכל שבטהורה טהור אפי' קלוט מיהו מטעמא דר' יצחק לא הדר לכך קאמר דר' יצחק למה לי: דף עא חיה טמאה בכלל בהמה סמאה אף על גב דלא אשכחן בהדיא אלא חיה טהורה בכלל בהמה דאיל וצבי טהורין הן ובהמה נמי לא אשכחן בהדיא בכלל חיה אלא בטהורה דכל מפרסת פרסה טהורה היא מכל מקום מדכתיב וזאת הבהמה מיעוטא דמשמע טהורות אין ממאות לא וכיון דקאי נמי אאיל וצבי משמע דחיה טמאה נמי בכלל בהמה היא וכן יש לפרש מיעוטא דזאת החיה והוה ליה למינקט בסיפא דברייתא מעיקרא הא דבהמה טהורה בכלל חיה טהורה דכתיב בהדיא ועוד דומיא דרישא דנקט טהורה מעיקרא ולפי גירסת רבינו זרחיה ז"ל נחא: כי קאמר רבה כגון שבלע שתי טבעות והכי קאמר כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה את האדם הבולעה כך אינה מטמאה טהרה שאצלה ודריש לה נמי מן האוכל את נבלתה כמו שכתבו התוספות מיהו הא דטהרה בלועה לא מיטמאה מטומאה דעלמא כדקתני מחני' בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת והזה וכו' מקל וחומר דצמיד פתיל יליף לה כדאמר לעיל דאף על גב דמוהאוכל את נבלתה ילפינן נמי דטהרה בלועה לא מיטמאה מטומאה בלועה שאצלה איכא למימר דטעמא לאו משים דטהרה בלועה היא אלא משום דטומאה בלועה הוא דלא מטמאה מגזירת הכתוב אבל הא דטהרה בלועה הוה אמינא דלא מהניא מידי לכך איצטריך ק"ו ולהכי לא קאמר ש"ס אלא כי קאמר רבה, אף על גב דנזכר אמורא קודם לכן משום דאכתי איצטריך כולה שקלא וטריא דלעיל ולא הדר מיניה: דף עב גזירה שמא יוציא ולד ראשו כתבו התוס' דרבי עקיבא נמי לא פליג אלא בהוציא את ידו ולפי זה מה שכתבו התוס' לעיל גב רועה שהושיט את ידו ונגע בעובר דלא איצטריך ק"ו אלא משום דר' עקיבא מטמא לקמן עובר במעי אשה צ"ל דאיירי נמי בהוציא עובר את ידו לחוץ דבאשה טמא מה שבפנים ויליף חק"ו דבהמה טהור מה שבפנים מיהו נראה דוחק לאוקמי מתני' וברייתא בהוציא את ידו דוקא כיון דסתמא קתני ור' עקיבא נמי מנא ליה דבלא הוציא אינו סמא הא קרא דיליף מיניה סתמא כתיב הנוגע במת בנפש איזהו מת שבנפש וכו' משמע אפילו לא יצא לחוץ כלל גם מה שכתבו התוספות דהא דקאמר דלא תימא אליבא דרבי עקיבא היינו דלר' עקיבא אחיא מתניתין בפשיטות דטמאה החיה מדברי סופרים דגזרינן כו' דוחק הוא דלישנא דטומאה זו אינה מדברי תורה דנקט משמע דלרבי עקיבא החיה טמאה דבר חורה לכ"נ דטומאת משא כיון דלא מיפרשה בהדיא גבי מת דטומאת משא במת ילפינן לה בק"ו דנבלה שהיא טומאת ערב ואינה מטמאה באהל מסמא במשא מת לא כ"ש כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ק מהלכות טומאת מת הלכך עובר במעי אשה אינו מטמא במשא כיון דעובר מת במעי בהמה נמי טהור והשתא ר' עקיבא דיליף מהנוגע במת בנפש דעובר במעי אשה טמא אפילו לא יצא לחוץ כלל איירי אפ"ה מתוקמא מתני' שפיר אליביה דחיה טמאה משום נגיעה ואשה טהורה דמגע בית הסתרים הוא והא דלא מיטמא במשא משום דטומאת משא ליתא בעובר דלא עדיף מעובר דבהמה ומגעו שאני דגלי קרא: מה בהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה ואם תאמר כיון דגלי קרא בבהמה טמאה ובשרץ דאין שחיטתן מטהרתן הוו להו שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין ויש לומר דתרוייהו צריכי דשרץ מבהמה טמאה לא ילפינן דמה לבהמה טמאה שכן מטמאה במשא ובהמה טמאה משרץ לא ילפינן דמה לשרץ שכן מטמא בכעדשה והכי איתא בפרק העור והרוטב אמילתא אחריתי ולהכי

בעי למילף הכא טריפה מבהמה טמאה ולא משרץ משום דאיכא למיפרך מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה דף עג מטביל עד מקום מדה כתבו התוספות דאיירי בידות הכלים העשויין כעין חוליות והא דקתני נמי סיפא שלשלת כלי גדול וכו' מיירי נמי כגון דאותה טבעת עצמה עשויה כחוליות ה דוחק דאין דרך לעשות טבעת מחוליות לכך נראה דהוה ליה כבית הסתרים ולא חיישינן לדבר חוצץ בבית הסתרים דלא קפדי אינשי בהכי כדתנן בפרק תשיעי דמקומות אלו שאין חוצצין ובית הסתרים באיש וכ"כ רבינו שמשון ז"ל בסוף מסכת מקואות דלא חיישינן לחציצה בבית הסתרים ומייתי שם ראייה ממתניתין ותוספתא וכתב דלאו משום דלא בעינן ביאת מים דהא מקום הראוי לביאת מים בעינן אלא משום דלא קפדי אחליצה דבית הסתרים ולהכי מחלק בין איש לאשה עד כאן ואף על גב דלא הוה כבית הסתרים דכיון דעומד לקצוץ כקצוץ דמי היינו לענין מגע דלא הוה כמגע בית הסתרים מיהו חציצה לא הוה דכל כמה דלא קצץ לא קפדי אינשי כיון דחוצץ בבית הסתרים: דף עד אין בהן אלא מצות פרישה בלבד רש"י ז"ל והתוספות כתבו דאינו אלא מדרבנן אבל מדאורייתא שרי באכילה והקשו התוספות דאם כן אמאי נקט לעיל בברייתא לא אם טהרה שחיטה טרפה אותה ואת האבר המדולדל וכו' ולעיל נמי גבי הא דקאמר מאי טעמא דר' יוחנן הקשו דלמא שאני אבר בהמה דמדאורייתא שרי אף באכילה וגבי הא דקתני הוכשרו בדמיה הקשו נמי ואם תאמר וכיון דמדאורייתא האבר מותר באכילה לר' יוחנן למה לי הכשר אדם וכו' ואף על גב שהתוספות תירצו כל הנך קושיות מכל מקום נראה טפי לפרש שהן אסורין מן התורה והא דקאמר שאין בהן אלא מצות פרישה היינו שאין לוקין עליהן אבל מ"מ מצוה הוא מדאורייתא לפרוש וכן משמע בסמוך דקאמר משמיה דרבא כלו לזה אינו לוקה ואי לא הוי אלא איסור דרבנן לא הוי ליה למימר דאינו לוקה דמשמע מלקי הוא דלא לקי הא איסורא איכא אחר כך מצאתי שכ"כ הרב המגיד ז"ל: ולהאי תנא דפריך טרפה דשחיטת' מטהרתה מנ"ל כתבו התוספות צת תימא דכולה חדא ברייתא היא בת"כ וידע רישא ולא ידע כישא נראה דלא קשה מידי דסתמא דש"ס הוא דקאמר ולהאי תנא דפריך טריפה דשחיטתה מטהרתה מנ"ל ואיכא למימר דלא ידע סיפא דברייתא וכי פריך מעיקרא והתניא בן שמנה חי יוכיח לא היינו סתמא דש"ס אלא בימי רב כהנא הקשו' ואינהו ודאי הוו ידעי סיפא דברייתא: ואמר ר' אלעזר א"ר אושעי' מחלוקת וכו' וא"ת מאי איצטריך לאתויי הא דר' אלעזר אמר ר' אושעי' בלאו הכי תיקשי ליה מברייתא וליכא למימר דה"א דפליגי בבן שמנה דוקא בבן שמנה ס"ל לרבי יהודה דחלבו מותר דא"כ תיקשי דר"מ אדרבי מאיר דחתני קתני קורעו ומוציא את דמו משמע דחלבו דבן שמנה אפי' לר' מאיר וי"ל דאי לאו הא דר' אלעזר ה"א חלבו דקתני בברייתא היינו חלבו דגיד דעלמא ולא חלבו דשליל לכך מייתי הא דר' אלעזר דהלכו לשיטתן משמע דאכולה מלתא קאמר בגיד ובחלב דבתרוייהודפליגי בהו הלכו לשיטתן וכ"כ התוספות לקמן בפרק גיד הנשה וכ"כ הרב המגיד מיהו קשה אמאי לא כתבו התוספות הך מלתא בהאי פרקא דמיתני ברישא ושמא התוספות ס"ל דמייתי הכא הא דרבי אלעזר א"ר אושעיא משום דאלימא ליה טפי לאקשוויי מדרבי אושעיא אדרבי אושעיא דלא תימא ברייתא לאו מתרצה היא: מאי דעתיך דגמרת שהה מפסח פירש"י ז"ל דבפסח פסול משום יוצא דופן וכתבו התוספות דא"א לומר כן דא"כ לר"מ וכו' אלא מיפסיל מטעם שחיטה דאין פודין

בשחיטה ויש לפרש דרש"י ז"ל דייק פירושו משום דהנך דקמיבעיא להו מהו לפדות בבן פקועה ע"כ הוי ידעי דאין פודין בשחיטה דמשנה מפורשת היא בפ"ק דבכורות ולא קמיבעיא להו אלא בבן פקועה מי הוי כבשר שחוטא כיון דאין צריך שחיטה או דלמא כיון דרהיט ואזיל לאו כבשר שחוטא דמי ואם כן כי קא"ל מאי דעתך דגמרת שהה מפסח צריך לומר דגמר מפסח מה להלן בן פקועה פסול משום יוצא דופן אף כאן כו' דליכא למימר מה להלן מיפסיל מפעם שחיטה דהא בפסח גופיה לא קים לן דכן פקוע פסול מטעם שחיטה דאיכא למימר דשחיטת פסח אינה מעכבת מצד עצמה דלא בעי שחיטה אלא משום דלדם הוא צריך לזורקו על גבי המזבח וא"כ בן פקועה נהי דלא בעי שחיטה מ"מ כיון דאפשר לשוחטו ולהוציא דמו לזורקו על גבי המזבח לא מיפסיל אי לאו דהוה ליה יוצא דופן.

ועוד דאפי' את"ל דשחיטת פסח מעכבה מצד עצמה אפ"ה אי לאו משום יוצא דופן איכא למימר דבן פקוע כשר לפסח אע"ג דלא בעי שחיטה מ"מ כיון דאפשר לשוחטו כשאר כל בהמה ולקיומי ביה קרא דושחט במקום שחט חטהו כשאר בהמה שפיר דמו דמשום דלא בעי שחיטה לא גרע כיון דמ"מ קא שחיט ליה: ומ"ש התו' דא"כ לר"מ היאך פודין י"ל דמעיקרא לא אסיק אדעתא הא דגמר שהה מפסח ולכך בעי למימר דלר"מ שהה מעליא הוא אבל למר זוטרא דאמר אין פודין משום דגמר שהה ס"ל דלר"מ נמי אין פודין: דף עה מאי בינייהו פי' בין בית שמאי לבין ר' עקיבא כמ"ש התו' ולפי זה ניחא הא דמייתי ליה הכא דלא תימא דב"ש לית להו דרבי יוסי הגלילי דמשיצודו דבית שמאי היינו שניצודין כבר ואין יכולין לחיות עוד אם יחזיר' למים ולכך אית להו דמקבלין טומאה אבל בן פקוע דיכול לחיות לא מקבל טומאה ולא אמרו דבר אחר ולכך מייתי הא דדג מקרקע איכא בינייהו דאפי' יכול לחיות אית להו לב"ש דמקבלין טומאה דאי לאו הכי מאי בינייהו: נורדו בדגים סימני טרפה מהו פירש"י ז"ל לדברי עקיבא קמיבעיא ליה וקצת קשה דלא קיימא לן כרבי עקיבא אלא מחברו אבל מרבו לא כמ"ש הרא"ש ז"ל בס"פ מי שמת וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' טומאת אוכלין דדגים מקבלין טומאה משימותו והיינו כב"ה משמע דקא מיבעיא ליה אליבא דב"ה וי"ל דשפיר קמיבעיא ליה אליבא דב"ה דאיכא למימר כיון שנולד בהן סימני טרפה חשובין כמתים ומקבלין טומא' דומיא דשחט בהמה חיה ועוף דמקבלין טומא' אליבא דכולי עלמא אע"ג דמפרכסין עדין כדאיתא ר"פ העור והרוטב דחשיבי כמת' כיון דנעשה בגופן מעשה מיתה ה"נ א"כ למימר שנולד בגופן סימן טרפה דחשיבי כמתים וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל שם: דף עו והא נחתכו קתני פירש"י ז"ל וליכא למימר תנא ארכובה עם צומת הגידין והדר תנא צומת הגידין בלא ארכובה דאם כן ניתני ניטל צומת הגידין וכל שכן נחתכו וליכא למימר דאי הוה תני ניטל צומת הגידין ה"א דנחתך למעלה מצומת הגידין בעצם אמצעי כשרה דהא רב יהודא ס"ל דכיון דאפי' בצומת הגידין קתני מתני' דטריפה כ"ש בגובה כדפירש"י ז"ל לעיל אבל תימא דא"כ אמאי קאמר רב יהודה מ"ט לא אמרי ליה למעלה למעלה מצומת הגידין דהא אכתי תיקשי נתני ניטל צומת הגידין וממילא ידענא דכ"ש למעלה מהן דמשמע דס"ל דלא מצי למיתני הכי כי היכי דלא תימא דלמעלה מהן כשרה ומשום דאין אומרים בטרפות זו דומה לזו כדאמר בסמוך: הכי נמי מן הארכוב' ולמעלה קתני כתבו התו' לעולא ניחא דמני לפר' מן הארכוב' ולמטה מיד

אע"ג דלאו בכל מקום כשרה וכו' וזה נראה דוחק והרא"ש ז"ל כתב דלעולא כל עצם האמצעי נקרא ארכוכה וכן לרב יהודה כל עצם התחתון נקרא ארכוכה וכן משמע לישנא דארכוב' הנמכרת עם הראש ולפי זה י"ל דלעולא מן הארכוכה ולמטה דקתני מתני' היינו למטה מעצם אמצעי דכל עצם אמצעי ארכוכה קרי לה והוי שפיר מן הארכוכה ולמטה מיד כשרה: הדר שלחו כותיה דרב ואבר עצמו מטמא במשא לכאורה משמע דחד מלתא הוא והא בהא תליא ונראה לפרש דמעיקרא שלחו כוותיה דרב משום דהלכתא כוותיה באיסורי הדר שלחו כוותיה דשמואל משום דהיה נראה להם דוחק לאוקמי מתני' דקתני אם לאו אין שחיטתו מטהרתו דמשמע אבר אסור בהמה מותרת אלמטה מן הארכוכה לחודא כדפירש"י ז"ל דנשבר העצם סתמא קתני משמע דאתרוייהו קאי אלמעלה ולמטה ולהכי הדר שלחו כוותיה דרב שלחו נמי דאבר עצמו מטמא במשא כלומר דלרב נמי איכא למימר דהא דקתני מתני' ואם לאו אין שחיטתו מטהרתו אלמעלה מן הארכוכה נמי קאי ואע"ג דלדידיה למעלה מן הארכוכה בהמה נמי אסורה היינו באכילה אבל במשא אינה מטפאה ומתני' נמי הכי אית לה דהא דקתני אם לאו אין שחיטתו מטהרתו דמשמע אבר דוקא היינו לענין טומאת משא דאבר עצמו מטמא במשא ולא בהמה דשחיטתו מטהרתו אבל באכילה בהמה נמי אסורה והכי פ' דמתניתין אם רוב הבשר קיים שחיטתו מטהרתו ומותר האבר אפי' באכילה ואם לאו אין שחיטתו מטהרתו ואפי' במשא מטמא האבר: וכמה רובו משמע דדוקא אברייתא קבעי ולא אמתני' משום דמתני' קתני אם רוב הבשר קיים ואיכא למימר דליכא קפידא אלא בבשר המקיף את העצם שאם נשתייר רובו של בשר כשרה כל היכא דאיתיה אבל ברייתא קתני אם עור ובשר חופין את רובו פ' רובו של עצם לכך מספקא ליה אם רוב עוביו של עצם קאמר או רוב היקפו של עצם: אם עור או בשר תנינן פ' ובשר דברייתא מפרשינן או בשר בהדיא קתני ברייתא אם כן מאי קא משמע לן עולא: דף עו ועוד הפורה חסה וכו' וא"ת מאי ועוד דאי לא קיימא לן כר' יוחנן אלא כריש לקיש דאזיל בתר סוף כי חסה תורה על ממונן שו ישראל מאי הוי וי"ל דרבה הוה מספקא ליה אי אזלינן בתר השתא אי בתר סוף לכך קאמר חדא הא איכא ר"י דלא מספקא ליה בהכי וס"ל דודאי אזלינן בתר השתא ועוד את"ל דלאו ודאי הוא אלא ספקא מ"מ מספקא יש להקל משום דהתורה חסה וכו' וקאמר ליה רב פפא דאדרבא חדא האיכא ריש לקיש דלא מספקא ליה בהכי וסבר דודאי אזלינן כפר סוף ועוד את"ל דלאו ודאי הוא אלא ספקא מ"מ מספקא יש להחמיר כיון דאיסורא דאורייתא הוא דספקא דאורייתא וכו' קיימא לן לחומרא: בלשון יחיד וכו' כתבו התוספות היה שונה במשנה דברי ר' שו כבר כתבו התוספות הך מלתא בפרק אלו טרפות ולא חזרו וכתבו כן הכא אלא משום קושיא דבתר הכי דממאי דההיא דפסח הדר ביה וכו' דלפי' רש"י ז"ל ניהא דע"כ יחידאה היא דלא אתיא אלא כרבי שטעון דברייתא דמייתי בפרק אלו טרפות ולא כח"ק דהתם.

דחריפא סכינים ויחתוך הדין לאלתר ולא ישהא כאביי דשהי תלתא רגלי: מכדי נשבר העצם ויצא לחוץ תנן מה לי נפל וכו' כלומר דלא דמיא להנך בעיא דבסמוך דכולהו איירי דאיכא ריעותא איירי בבשר החופה אבל בעצם לא קפדינן היכי איתיה דנשבר העצם ויצא נחוץ אם עור ובשר חופין את רובו תנן משמע דכולה מלתא בבשר החופה תליא: נקלף מהו פירש"י ז"ל שנקלף בשר החופה מעל העצם ואינו דבוק בו ולפירושו

צ"ל דלא קמיבעיא ליה אלא בבשר החופה שלמעלה ולמטה מן השבר דהבשר שעל גוף השבר ממש א"א להיות דבוק בשבר וא"כ לא הוי הך בעיא דומיא דאינך דכולהו איירי היכא דאשכחן ריעותא בבשר החופה על גוף השבר נמי לכך נראה דנקלף היינו שנגרר בשר החופה מלמעלה עד שלא נשאר מן הבשר אלא בקליפה וקמיבעיא ליה מי אמרינן כיון דקליש הוא אינו מגין והד' בעי ניטל שלישי התחתון מהו מי אמרינן כיון דאינו נוגע בעצם אינו מגין וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות מאכלות אסורות ובש"ע סימן נ"ה כתב או נקלף מעל העצם ולא מייתי כלל דברי הרמב"ם ז"ל ולא ידענא אמאי השמים דבריו: והוא דקנא משכא דידיה כתבו התוספות דרבינו תם ור"ח גרסי ברי"ש פ"א ריריה וכו' כן נראה עיקר וכ"כ בש"ע סימן נ"ה ולפי זה נראה דבסמוך נמי גרסינן והוא דקנה גרמא ריריה ברי"ש דכיון דקנה העצם ליחה שלו מתחבר הבשר ונמשך זה אצל זה דהא חד לישנא נקט אלא דהכא איירי בעור ובסמוך בעצם ובש"ע סימן נ"ה כתב נקדר הבשר כו' כשרה והוא שיהא הבשר דבוק בעצם סביב הקדירה והיינו כדפירש רש"י ז"ל ולפי מה שפירש לא מהניא אלא אם כן קנה העצם ליחה שלו: מנא הני מילי לא קא בעי היכא דמצא שליא ובתוכה וולד גמור מנא הני מילי דשליא מותרת דכיון דולד שרי מבהמה בבהמה כדאמרינן בריש פירקין שליא דידיה נמי מותרת דבתר וולד גרירה דכי חזא נינהו אלא משום דמתניתין איירי בשליא שנימוח הולד שבה לכך בעי מנא הני מילי דכיון דנמחה לאו בכלל בהמה הוא וקרא בהמה בבהמה כתיב וקאמר דכל בהמה לרבות את השליא דמרבין מכל בהמה וולד שנימוח וכיון דולד שנימוח בכלל בהמה הוא שליא דידיה נמי מותרת דבתריה גרירא והשתא ניחא הא דפריך מכדי אין שליא בלא וולד למה לי קרא דכיון דכל בהמה לרבות את השליא קאתי אלמא דאין שליט בלא וולד דאי יש שליא בלא וולד היאך מצינו למילף שליא מכל בהמה דשליא בלא וולד לאו בהמה היא וכיון דאין שליא בלא וולד קרא מה לי.

אותו ואת בנו פרק חמישי דף עח מניין לאותו ואת בנו שנוהג במוקדשין כתבו התוספות דמעיקרא קשיא ליה משום דשור הפסיק הענין דמשמע למעוטי וכו' ולפי זה הא דפריך ש"ס ואימא במוקדשין אין בחולין לא וכו' לא אתי אלא לפרש לן ברייתא ואין נראה דא"כ הוה ליה למימר מאי קאמר הכי קאמר מניין לאותו ואת בנו שנוהג במוקדשין והא שור הפסיק הענין וכו' ועוד אי מעיקרא קשיא ליה משום דשור הפסיק הענין לא הוה ליה לאתויי רישא דקרא דשור או כשב או עז כי יולד וגו' כיון דעליה קאי אלא הוה ליה למימר ת"ל ושור או שה וי"ו מוסיף וכו' גם מה שכתבו דלפי המסקנא ל"ל דלשום דרשה נכתב שם לא ידענא מאי שום דרשה דליכא למימר לאשמעינן דאינו נוהג בחיה דומיא דקדשים דמשמעותא דשה נפקא ליה כמ"ש התוספות לקמן ונראה לפרש דאיצטריך שאם צריך לפסח וקרבת תמיד וכיוצא בהן ואין לו אלא אותו שנשחט כו ביום אביו או בנו דסלקא דעתך דאתי עשה דקרבת ודחי לאו דאותו ואת בנו אע"ג דבמחוסר זמן איכא לאו ועשה עשה דקרבת שאני כדאשכחן בשבת דאתי עשה דקרבת ודחי שבת אף על גב דבשבת איכא כמה לאוין וכמה עשין וקל וחומר הוא ומה שבת דסקילה עשה דקרבת דוחה אותו ואת בנו דלאו בעלמא לא כ"ש לכך איצטריך קרא דלא דחי והא דפריך ואימא בחולין אין במוקדשין לא שפיר פריך דליכא למימר דלא בא להפסיק אלא משום דלא תימא במוקדשין דוקא דכיון דאפסקיה אפסקיה ותו ליכא הקישא ולפי מה

שפי' ניחא טפי לישנא דאימא קדשים וכו': מאי לאו מאו נפקא והכי קאמר אלו נאמר שור ושה ובנו ולא ק לא אוולא אותו הייתי אומר כו' ת"ל שור או שה אותו ואת בנו ואתי או לחלק ואותו לדחנניא לא מאותו נפקא לחלק ואו אתי לרבות כלאים וכן לעיל דמשני לחלק מבנו נפקא לכך לא קאמר לחלק מאותו ואת בנו נפקא משום דבעי לאוקמי אפילו לדחנניא: הרי הוא אומר בנו מי שבנו כרוך אחריו וא"ת אכתי והא כתיב אותו דמשמע זכר ונימא דנוהגן בזכרים בין בנקבות כחנניא וי"ל דלרבנן כיון דאותו לאו מיותר הוא דאיצטריך ליה לחלק הלכך אע"ג דאותו זכר משמע מ"מ כיון דגלי קרא בנו מי שבנו כרוך אחריו על כרחך צ"ל דאותו היינו אותו מין דכתיב ברישא דקרא קאמר דהיינו מין שור ומין שה ופרה וכבשה נמי מין שור ושה נינהו אבל חנניא דלא איצטריך ליה קרא לחלק לכר אית ליה דנוהג נמי בזכרים מדכתיב אותו דאי לא הכי אותו דכתב רחמנא למה לי וכיון דאפשר לומר דאותו היינו מין שור ושה אתי שפיר הא דקאמר ש"ס דחנניא סבר דלא איצטריך קרא לחלק ולא קאמר דלדידיה נמי אותו לחלק הוא דאתי ומשמעותא דאותו יליף נמי דנוהג בזכרים אי נמי ממשמעותא דבנו דמשמע בן שלו דהיינו זכר אלא כיון דנקבות כתיבי בקרא דבנו היינו מי שהוא כרוך אחריו דהיינו אמו אי לאו דאית ליה ייתורא למילף מיניה דנוהג נמי בזכרים מסתבר למימר דאין נוהג בזכרים אע"ג דאותו ובנו זכר משמע איכא למימר דאותו מין קאמר כדפי' לכך איצטריך למימר דלחנניא לא איצטריך קרא לחלק וייתורא דאותו לזכרים אתי.

והשתא מה שכתבו התוספות וא"ת ולשתוק מאותו ומבנו ולכתוב בן נראה דהקושיא מעיקרא ליתא דבן לאו לישנא מעליא הוא דכיון דכתיב אותו איצטריך למיכתב בנו דאי כתיב אותו ואת בן לא הוה ידעינן איזה בן דע"כ צ"ל הכי דאי הוה ניחא לישנא דבן א"כ הדרא קושיא לדוכתא דכיון דבן נמי משמע כרוך אחריו כמו שתירצו התוספות א"כ אמאי לא קאמר ש"ס דלחנניא נמי אותו לחלק הוא דאתי והא דנוהג בזכרים יליף לה מיייתורא דוי"ו דבנו מדלא כתיב כן וכתיב בנו דמשמע בן שלו דהיינו זכר אלא ודאי וי"ו דבנו לאו מיותר הוא דלא ניחא למיכתב לישנא דבן וכיון דליכא ייתורא איכא למימר דבנו של אוחו מין קאמר ולעולם אינו נוהג אלא בנקבות דגלי קרא מי שהוא כרוך אחריו ולהכי איצטריך ייתורא דאותו: דף עט מאן חכמים תנניא הוא דאמר חוששין לזרע האב וא"ת מנא לן דבחוששין פליגי דלמא חנניא נמי אית ליה דאין חוששין כדאשכחן בשלוח הקן דאינו נוהג בזכרים ושאני אותו ואת בנו דגלי קרא דהא השתא דאית ליה חוששין צריך לומר דשאני שלוח הקן דגלי קרא א"כ דלמא אדרבא נימא דאותו ואת בנו שאני דגלי קרא ובהא קמיפלגי חנניא סבר דאין צריך קרא לחלק ואייתר ליה אותו לזכרים ורבנן סברי דאיצטריך קרא לחלק ואותו לחלק הוא דאתי וי"ל דאי מסתבר להו לרבנן דאיצטריך קרא לחלק א"כ היאך בעי למימר מעיקרא ת"ל אותו אחד ולא שנים הא על כרחך מיבעי להו אותו לחלק אלא ודאי אי איצטריך קרא לחלק אי לא לאו עיקר פלוגתייהו הוא דעיקר פלוגתייהו בחוששין הוא חנניא סבר חוששין לזרע האב ולהכי מסתבר ליה לאוקמי ייתורא דאותו לאשמעינן דנוהג בזכרים דלא תימא דאתי קרא דבנו דמשמע כרוך אחריו ומפיק לה סברא דחוששין וכיון דליכא קרא לחלק ממילא שמעינן דלחלק לא בעינן קרא ורבנן סברי דאין חוששין ולכך לא מסתבר להו לאוקמי ייתורא דאותו לזכרים וכיון דאותו מיותר הוא בעי למימר מעיקרא דאתי קרא

לאשמעינן אותו אחד ולא שנים ולא בעינן קרא לחלק כחנניא וכיון דמסקי דדרשא קמייתא ליתא ודרשינן מי שבנו כרוך אחריו ממילא שמעינן דאיצטריך קלו לחלק דאי לאו הכי אותו דכתב למה לי: אלימא דשחט לה ולברה והאמר רב חסדא הכל מודים בהיא צבייה וכו' כתבו התוספות תימא ודלמא דשחט ליה לתייש ובנו פליגי אם חוששין לזרע האב ונוהג בזכרים אי לא והא דפליגי בכוי ודבריהם תמוהים דא"כ אמאי נקט כוי אין אותו ואת בנו נוהג בו משמע כיון דכוי הוא לכך אין אותו ואת בנו נוהג בו דומיא דמן הכוי פטור מן המתנות דברייתא דבסמוך דהוי טעמא דפטור מן המתנות משום דכוי הוא והכא ליכא למימר הכי דהא לכולי עלמא אית להו בנו כל דהו וטעמא דאין נוהג בו משום דאין חוששין לזרע האב הוא ואפילו בתייש ואביו נמי אין נוהג ועוד מדנקט רבי אלעזר כלאים הבא מן העז ומן הרחל אותו ואת בנו נוהג בו ולא נקט סתמא כלאים אותו ואת בנו נוהג בו משמע דאתי לפלוני את"ק דאית ליה דנוהג בכלאים הבא מן העז ומן הרחל ובכלאים הבא מן התייש ומן הצבייה דהיינו כוי לכך קאמר דלאו בכל מיני כלאים נוהג אלא בכלאים הבא מן העז ומן הרחל אבל בכלאים הבא מן התייש ומן הצבייה אין אותו ואת בנו נוהג בו משמע דטעמא דרבי אליעזר דאינו נוהג בכוי משום דכלאים הוא ולא משום דאין חוששין לזרע האב.

ועוד נראה דרב חסדא דאמר כוי שנחלקו בו רבי אליעזר וחכמים לאו היינו בריה בפני עצמו אלא הבא מן התייש ומן הצבייה מהכא דייק דמדנקט רבי אליעזר כלאים הבא מן העז ומן הרחל משמע לאפוקי כלאים אבל מן התייש ומן הצבייה דהיינו כוי כדפי': אי רבי אליעזר לשחוט ולא ליכסי משמע דאי מצי לאוקמי כרבי אליעזר הוה ניחא וקשה דהא שפיר איכא לאוקמי כרבי אליעזר ונימא דרבנן אית להו דודאי אין חוששין לזרע האב ורבי אליעזר ספוקי מספקא ליה אי חוששין אי לא וכולי עלמא אית להו דשה ואפי' מקנת שה לא אמרי' ואתי שפיר כולה סוגיא לענין אותו ואת בנו משכחת לה בצבי הבא על התישה ולמלקות רבנן סברי דאין חוששין לזרע האב ומלקינן ליה ולרבי אליעזר איסורא איכא מלקות ליכא דלמא חוששין לזרע האב ושה אפי' מקצת שה לא אמרינן והא דלא פליגי בחוששין ובפלוגתא דחנניא ורבנן ולאיסורא דלרבנן אפי' איסורא ליכא ולרבי אליעזר איסורא מיהא איכא דלמא חוששין כי היכי דלא תימא דבהא אפי' רבי אליעזר מודה דמלקינן ליה דשה ואפי' מקצת שה אמרינן ועוד דניחא להו טפי למיפלג לענין מלקות לענין כיסוי משכחת לה בתייש הבא על הנבייה ואייתי כרבי אליעזר לכך לא ישחוט דשמא אין תוששין וצריך כיסוי והוא אינו יכול לכסות דשמא חוששין וצבי אפי' מקנת צבי לא אמרינן.

לענין מתנות משכחת לה בצבי הבא על התישה דלרבנן כיון דאין חוששין חייב בכל המתנות ולרבי אליעזר פטור לגמרי דלמא חוששין ושה אפי' מקצת שה לא אמרינן ומצי למימר אייתי ראייה דאין חוששין. וי"ל דלא ניחא ליה למימר דרבנן סברי דודאי הוא דאין חוששין כיון דלא משכחת לה שום תנא דס"ל דודאי הוא דאין חוששין.

מיהו רבינו נסים ז"ל כתב דשלשה מחלוקת יש בדבר ת"ק דאותו ואת בנו פשיטא ליה דאין חוששין וחנוניא פשיטא ליה דחוששין ורבי יהודה מספקא ליה. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דליכא אלא שני מחלוקת.

מכלל דלר"א פשיטא ליה וכו' אפי' אי מספקא ליה נמי הוה מצי לאקשוויי דנהי דאיירי בצבי הבא על התיישה אכתי אמאי פוטר רבי אליעזר לגמרי ליחייב מיהא בחצי מתנות אלא דהשתא דפשיטא ליה לר' אליעזר פריך שפיר טסי דאמאי פוטר ליחייב אפילו בכולהו מתנות: דף פ מדמתרגמינן תורבצא מין בהמה הוא לכך מיייתי ראייה פן התרגום לפי שהוא מסיני כדאיתא בפרק קמא דמגילה ויקראו בספר תורת האלהים זו מקרא מפורש זו תרגום אבל ממאי דנקרא שור לאו ראייה היא שהרי איל הבר חיה הוא כמ"ש התוספות אע"ג דנקרא איל: כרת נמי ליחייב פירש"י ז"ל שני נמי ניחייב כרת מיהו לישנא דכרת נמי ליחייב משמע דליחייב מלקות וכרת נמי קאמר וצ"ל דליחייב מלקות משום שחוטי חוץ קאמר דמשום אותו ואת בנו ליכא כיון דמיקטל קטליה: ולילקי נמי משום לאו דמחוסר זמן פירש השתא דאמרת דמתניתין לאו רבי שמעון היא א"כ הוה ליה מחוסר זמן ואמאי לא לקי נמי אמחוסר זמן והוה מצי למיפרך מגופא דמתניתין דמה נפשך אי רבנן היא לילקי נמי אלאו דמחוסר זמן ואי רבי שמעון היא אלא דאותו ואת בנו נמי לא לילקי אלא דניחא טפי למיפרך בפשיטות דכיון דפשיטא ליה לרבי אושעיא דמתניתין דלא כר' שמעון אם כן לילקי נמי משום מחוסר זמן: שחיטת קדשים שחיטה שאינה ראויה היא דכל כמה וכו' פירש"י ז"ל לא מיבעיא לענין מלקות וכו' אלא אפילו אותו ואת בנו נמי לרבי שמעון לא נהיגא בקדשים וקשה דא"כ ר' אושעיא דאמר כולה מתניתין דלא כרבי שמעון אמאי לא דייק הכי מרישא דמתניתין דקתני אותו ואת בנו נוהג בחולין ובמוקדשין ואי ר"ש אמאי נוהג במוקדשין הא שחיטת קדשים שחיטה שאינה ראויה היא דכל כמה דלא זריק דם לא משתרי בשר וכו' לכך צ"ל כמה שכתבו התוספות דכיון דאסר הכתוב אותו ואת בנו בגו בקדשים גזירת הכתוב הוא דלילקי אף ע"ג דלאו שחיטה ראויה היא ולהכי לא מצי דייק פרישא דקתני דנוהג במוקדשין דאיכא לאוקמי כשהראשון חולין הוא ושני קדשים דהוי שחיטת ראשון שחיטה ראויה ולמאי שכתבו התוספות לקמן דרבי אושעיא נמי דייק מן השני כדמסיק דאמאי סופג והא התראת ספק הוא איכא למימר איפכא דרישא דקתני דנוהג במוקדשין איירי כשהראשון קדשים הוא ושני חולין דלא הוי התראת ספק דף פא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותה פירש"י ז"ל תינוקות של בית רבן יודעין דתרתיה לא עבדינן ביה וקשה דהא דאמר ר"י כגון דלא אתרו ביה משום עבודת כוכבים כל שכן דידעי תינוקות של בית רבן דמקרא מפורש הוא בפרשת שלח לך דהעובד עבודת כוכבים בשגגה אינו במיתה ופשיטא דחייב משום אותו ואת בנו ואי אתי לאשמעינן דחייב אף על גב דאיכא בשחיטה זו צד מיתה ולאפוקי מדריש לקיש אם כן אמאי קאמר ליה זו אפי' תינוקות של בית רבן יודעין אותה הא איכא למימר דאיהו נמי בדלא אתרו ביה משום עבודת כוכבים איירי ואשמעינן דאפילו הכי פטור כיון דאיכא צד מיתה ולאפוקי מדר"י.

וגם הא דקאמר אלא פעמים וכו' פי' רש"י ז"ל אלא אם היה לך להשמיענו דבר טעם על משנתנו כך היה לך לומר לא משמע כן. לכך נראה דהא דא"ל זו אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותה אמתני' קאמר דהיאך מצית למימר דמתני' איירי דוקא כששחט ראשון לעבודת כוכבים דא"כ מאי קמשמע לן רבנן דחייב פשיטא כיון דלא קם ליה בדרכה מינה ואי לא אתו לאשמעינן אלא הא דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה הא מרישא דקתני השוחט ונמצא טרפה שמעינן לה והשתא ניחא דקאמר אלא טעמים וכו'

כגון דלא אתרו ביה משום עבודת כוכבים ואשמעינן מתניתין דחייב אף על גב דאית בה צד מיתה.

וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שכתב ומ"ש השוחש לעבודת כוכבים אינו ר"ל שאם שחט הראשון לעבודת כוכבים והשני לעצמו שהוא חייב משום אותו ואת בנו לפי שזה ברור מאוד אבל דברו על מי ששחט הראשון לאכילה וכו'. ושור הנסקל יש לומר דאיצטריך למיתני דלא תימא כיון דעומד ליסקל כמאן דנסקל דמי וליכא שחיטה כלל ואפילו רבנן מודו ופרת חטאת ועגלה ערופה אינו משנה כדמסיק: דף פב תנא אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר וכו' נראה דמייתי ראייה דלענין דינא תנן מדקא מפרש ברייתא דזכה דמתניתין היינו דאפילו זריז נמי הוי ואי לענין איסורא אם כן על כרחך צריך לומר דזכה דמתניתין היינו דנשכר לחוד דקאכיל בישראל דזריז ודאי לא הוי כיון דאסור לשחוט תחילה.

סומסוס אמר משום רבי מאיר סופג שמנים ארישא נמי פליג כמה שכתב רש"י ז"ל והתוספות ורבינו נסים ז"ל כתב דדוקא בסיפא פליג דאיכא שני שמות אבל ברישא דליכא אלא חד שם לא פליג ותימא דבתוספתא קתני בהדיא דפליג נמי ארישא דקתני התם ומייתי לה רש"י ז"ל לקמן שחט חמשה בניה ואח"כ שחטה סומסוס אומר משום ר"מ חייב משום חמשה לאוין: הרי כאן שנים פירש"י ז"ל והא כיצד בת ואם ובת דאי אם ושני בנים למה לי קרא פשיטא משמע דמפרש הא דקתני ואחד שוחט את בתה היינו בתה של פרה וכן משמע דאי בתה של אמה קאמר דהיינו אחותה של פרה א"כ אמאי קרי לה לראשונה פרה ולאחרונה בתה וקשה דא"כ אף על גב דלא תשחטו שנים במשמע מכל מקום היאך יליף מינה דאזהר הכתוב נמי אבנו ואותו הא אותו ואת בנו אמר רחמנא ולא תשחטו עליה קאי ודוחק לומר דדריש אותו היינו אמה של פרה ובנו היינו בתה של פרה דמשמע דבנו אאותו קאי דהיינו פרה ובתה או בנה וטפי הוה ליה למימר הא כיצד אחד השוחט את הבת ואחד השוחט את הבת דהיינו בת האם שנים האחרונים חייבן דהשתא הוה קאי שפיר לא תשחטו לשון רבים אאותו ואת בנו דאזהר רחמנא לשנים האחרונים ששוחטין אותו ואת בנו לומר ששניהן חייבים מיהו הראשון חייב משום בנו ואותו והשני משום אותו ואת בנו: ומרתא אגב אורחיה חיה קמשמע לן אף על גב דכולי ש"ס אתי לאשמעינן גופא דמילתא ואגב אורחא אתי לאשמעינן נמי מלתא אחריתי והכא גופא דמלתא לא איצטריך יש לומר דהכא נמי אתי לאשמעינן גופא דמילתא דעל שתי התראות חייב שתי מלקות ואף על גב דמתניתין היא נזיר שהיה שותה כו' מכל מקום כיון דהך דהזורע כלאים ברייתא היא בכמה ברייתות שונה מה שבמשנה אלא דלהכי לא שנה ברייתא באותו ענין ששונה במשנה משום דאגב אורחא אתי לאשמעינן נמי דאיכא תרי גווני כלאים: דף פג כגון דלית ביה כזית פי' רש"י ז"ל דלית ביה כזית בקמא או בבתרא אלא בחד מנייהו ודבר ו תמוהים דבתוספתא דמכילתין פ' שביעי קתני אכלו ואין בו כזית הרי זה חייב ר' יהודה פוטר עד שיהא בו כזית אבל שני גידים משתי ירכות משתי בהמות סופג שמנים ר' יהודה אומר אינו סופג אלא ארבעים ואי סיפא בדאיכא כזית בחד מנייהו איירי א"כ למה ליה למיתני סיפא כלל והא מרישא שמעינן לה דלרבנן סופג שמנים כיון דסברי דבריא הוא ולר' יהודה אינו סופג אלא ארבעים כיון דסבר דלאו בריא הוא.

עוד כתב רש"י ז"ל ואית דמפרשי דלית ביה כזית בחד מינייהו אלא בתרוייהו ואין נראה בעיני שיהו שתי התראות מצטרפות דאי אכיל לבתרא בתוך כדי אכילת פרס וכו' גם זה תימא דודאי איירי דאכיל ליה לבתרא בתוך כדי אכילת פרס ואפ"ה מחייבי רבנן שמנים דהתראות מחלקות שהאוכל מדבר האסור כפה זתים זה אחר זה והתרו בו על כל זית וזית אע"ג דאכיל להו תוך כדי אכילת פרס מחייב מלקות על כל אחת ואחת דבהכי איירי ההיא דנזיר דקתני אמרו לו אל תשתה והוא שותה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת והיינו ע"כ כגון שלא שהה בין כוס לכוס כדי שתיית רביעית ואשמעי' דאפ"ה לא מצטרפי להדדי דכיון דהתרה על כל אחת ואחת התראות מחלקות דאי בשהה בין כוס לכוס כדי שתיית רביעית אם כן פשיטא דמחייב על כל אחת ואחת ומאי קמ"ל אטו האוכל כזית איסור חד זימנא וחייב מלקות אם יאכלנו זימנא אחריתי לא יתחייב עוד עד עילם ודוחק לומר דלא אתי לאשמעינן אלא הא דקתני רישא דאינו חייב אלא אחת אע"ג דשותה כל היום וסיפא לא איצטריך ועוד מדפריך אלימא בזה אחר זה ובשתי התראות תנינא משמע דאי לא דתנינא חדא זימנא לא הוה קשיא מידי ואמאי הא בלאו הכי נמי תיקשי דמאי קמשמע לן דלוקה שתי מלקיות בזה אחר זה בשתי התראות פשיטא אטו הזורע כלאים חד זימנא פטור הוא עד עולה אלא צ"ל דה"ק במאי עסקינן אלימא בזה אחר זה ובשתי התראות ואשמעינן דאע"ג דזרען בזה אמר זה בלי הפסק בינתיים דבהתראה אחת לא הוה חייב אלא ארבעים אפ"ה כיון דהתרו בו שני טעמים חייב ב' מלקיות דהתראות מחלקות תנינא נזיר שהיה שותה וכו' והתם ע"כ בדלא שהה בין כוס לכוס כדי שתיית רביעית יין איירי כדפי' אלמא דהתראות מחלקות.

והשתא הך דאכל שני גידין משתי ירכות נמי בשאכלן בזה אחר זה בתוך כדי אכילת פרס איירי ואשמעינן דלרבנן לקי שמנים בשתי התראות אף ע"ג דליכא בתרוייהו בהדדי אלא כזית דכיון דכל חד בריא הוא התראות מחלקות ולקי אכל חדא באפי נפשי' וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות מאכלות אסורות שכתב שם האוכל אכילה גדולה מדבר איסור אין מחייבין אותו מלקות או כרת על כל כזית וכזית אלא חייב אחת על כל האכילה ואם היו העדים מתרים בו בשפת האכילה על כל כזית וכזית על כל התראה והתראה ואף על פי שהיא אכילה אחת ולא הפסיק ע"כ משמע דס"ל דהתראות מחלקות ולהכי חייב על כל התראה אע"ג שאכלן ולא הפסיק בכדי אכילת פרס וכ"כ בהדיא בפ"ח אכל שני גידין כולן אע"פ שאין בהן כזית לוקה שמנים: דלית בהו כזית ברייתא הכי משמע מדנקט אכל שני גידין, ולא נקט אכל שני זתים משני גידין משתי ירכות וכו' כדקתני מתניתין דלעיל אכל מזה כזית ומזה כזית אלא ודאי בדלית בהו כזית איירי ולא מיחייבי רבנן אלא משום דאכל גיד שלם דהוי בריא אע"ג דלית ביה כזית: וערב עצרת משמע דהיו מרבין לאכול בשר בעצרת ומכאן נראה תשובה למנהגנו שנוהגין לאכול מאכלי חלב בחג השבועות כמ"ש בש"ע ובמנהגי' דא"כ אמאי צריך לאודיעו בערב עצרת כיון דעיקר סעודה עושין מתבשילי חלב ויש שאין אוכלין בשר כלל ותנא בארץ ישראל קאי שאין עושין י"ט אלא יום אחד ודוחק לומר שצריך להודיע משום ליל עצרת לחוד ועוד דמסתמא הוי טעמא דערב עצרת דומיא דשאר פרקים דטעמא דידהו לאו בשביל הלילות לחודא הוא.

ובפ' הפועלים כתבתי טעם למנהגינו גם בש"ע כתב טעם למנהג זה מיהו כיון דמתני' דהכא לא משמע כן וכן משמע קצת מהא דאיתא בפסחים רב יוסף עבדי ליה עגלא תילתא ביומא דעצרתא אפר אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא לכך אין לחוש למנהג שלנו. ועוד דלכל הטעמים צריך נמי למיכל בישראל בתר הכי ולפי דברי הזוהר שכתב ב"י בטור א"ח סי' קע"ג אסור לאכול אפי' בישראל בתר חלבא לכך עדיף טפי למנוע המנהג: אמר רב הונא אמר רב כשמשך וסיפא דקתני אם מת מת למוכר אע"ג דמשך מ"מ כיון דאינו יכול לכופו לשוחטו לאלתר כמאן דלא משך דמי והיינו דקתני אבל בשאר ימות השנה אינו כן לפיכך אם מת כו' ולר' שמואל בר רב יצחק נראה דוחק לפרש כן ולכך פריך אימא סיפא כו': נאמר במעשה בראשית יום אחד ונאמר באותו ואת בנו יום אחד נראה דמשום הך ג"ש איצטריך קרא למיכתב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ולא כתב יום ראשון דלפי סדר לשון הפרשה הוה ליה למיכתב יום ראשון כמ"ש בשאר ימים שני שלישי רביעי כדפי' רש"י ז"ל בפרשת בראשית: מכאן אמרו בארבעה פרקים בשנה וכו' פירש"י ז"ל קרי ביה לא תשחיטו ביום אחד ונראה דאח"ר רמז לארבעה פרקים הללו אחד רמז ליום ראשון של פסח וליום ראשון של שנה ח' רמז לשמיני עצרת של חג ולשמיני עצרת של פסח דהיינו חג השבועות שהוא יום שמיני עצרת של פסח כמ"ש המפרשים א"נ לפי שהוא יום חמשים שנאמר תספרו חמשים יום ד' רמז שהן ארבעה פרקים: כסוי הדם פרק ששי ונוהג בחיה ובעוף כחבו התוס' למעוטי קאתי דלא תימא שתהא בכלל חיה וכתבו עוד דאיצטריך למיתני במזומן ובשאינו מזומן משום דכתיב כי יצוד וכו' וכן נראה ממה שסידר ש"ס מעיקרא הך שקלא וטריא דמוקדשין משום דקאי ארישא דמתני' דקתני אבל לא במוקדשין ובתר הכי סודר הא דא"ל יעקב מינאה לרבא אימא נמי בהמה בכלל חיה לכיסוי משום דקאי נמי אהא דקתני מתני' בתר הכי ונוהג בחיה ובעוף ואתי למעוטי בהמה לכך פריך עלה אימר בהמה בכלל חיה היא.

ובתר הכי סידר ברייתא דבסמוך דקתני אשר יצוד אין לי אלא אשר יצוד צודין ועומדין מאליהן מניין משום דקאי אהא דקתני מתני' בתר הכי במזומן ובשאינו מזומן לכך קאמר אין לי אלא אשר יצוד צדין ועומדין מניין ובתר הכי סידר הא דדריש רב עינא משום דקאי נמי אמתני' דקתני ואין שוחטין כוי בי"ט: דף פד וליפרקינהו וליכסינהו כתבו התוס' כיון ש שסופו לפדותו ליכסינהו אפי' קודם פדייה ואין הל' משמע כן ונראה דמה שהקשו התוס' מנא לן שצריך לפדותו ולחייבו בכיסוי לאו קושיא היא דבריש פרק ראשית הגז נמי איתא כה"ג דקא' והא קדיש לה סד"א לפרוק וליסיב ליה וצ"ל דכיון דגזון כאלו הן שלו בכל מה דאפשר ליה למיעבד לקיים בהו מצוה ראשית הגז בעי למיעבד והכא נמי כיון דשחטן כשלו הן וכל מה דאפשר לי' למעבד לקיים בהו מצות כיסוי בעי למעבד ומה שהקשו עוד דמתני' ואין נוהג במוקדשין קתני ואי פריק להו אין זה מוקדשין י"ל דבחולין אבל לא במוקדשין דקתני היינו בשחיטת חולין ולא בשחיטת מוקדשין וכי נמי פריק להו בתר שחיטה אכתי שחיטתן קדשים הוא כיון דבשעת שחיטה קדשים הוו ושחיטת קדשים הוא דקא מכסי ואמאי קתני אבל לא בשחיטת מוקדשין: שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון מסיפא דקרא יליף סיפא דקרא כי תאוה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר וגו' ואמר ר"י כסא דחרשין וכו' בפרק אלו

מציאות מייתי ש"ס הנך מילי דר"י ומייתי נמי הא דאמר ר"י מי שיש לו גרדי אומן בתוך ביתו ינער כסותו בכל יום וא"ת כיון דלא אתי לאשמעינן שיעשה כן אלא אדרבא אשמעינן שלא ינער אדם כסותו בכל יום הוה ליה למימר בהדיא לא ינער אדם כסותו בכל יום וי"ל דאתי לאשמעינן דלא תימא שאין הניעור קשה לה אלא כל דהו לכך קאמר מי שיש לו גרדי אומן וכו' לאשמעי' שהניעור קשה לה הרבה שצריך טליתות חדשות תמיד וכן הא דקאמר הכא כסא דחרשין ולא כסא דפושרין לא אתי למימר שיעשה כן דודאי לא ישתה לא זה ולא זה ולא אתי לאשמעי' אלא שלא ישתה כסא דפושרין והא דלא נקט בהדיא לא ישתה אדם כסא דפושרין לאשמעינן למי דכסא דפושרין קשה הרבה והוא גרוע אפי' מכסא דחרשין וכן הא דקאמר מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן וכו' נקט הך לישנא לאשמעינן נמי שכל העושה אלה מאבד הון רב מהרה ולא תימא שאין אדם צריך ליזהר מהן הרבה: זה אחד מן הדברים שאמר רבי חייא אין לי עליהם תשובה מכאן נמי מוכח דלאו בעבר ושחט איירי דאי בעבר ושחט דוקא קאמר דלא דחי אבל ברשות דחי א"כ אמאי קאמר שלא היה לו שום תשובה עליה הא שפיר אהדרו ליה רבנן תקיעת שופר בגבולין תוכיח דליכא למימר דלא חשיב ליה פירכא כדמפרש לקמן דמה לתקיעת שופר שכן ודאי דוחה שבת במקדש תאמר בכסוי דליתיה כלל דהא השתא כסוי נמי אשכחן דדחי שבת היכא דשחט ברשות אלא אפי' ברשות קאמר דלא דחי ושמא משום הכי מייתי לה הא דר' אבא הכא וכי פריך ודלמא דעבר ושחט המ"ל הכי אלא דבלאו הכי ממני שפיר: והשוחט חולין בפנים וקדשים בחוץ בפ' אותו ואת בנו דקתני נמי כי הכא השוחט ונמצא טרפה וכו' לא איצטריך למיתני התם דף פה והשוחט חולין בפנים וקדשים בחוץ משום דבהדי' קתני לה רישא דהתם דמחייבי רבנן בשוחט חולין בפנים וקדשים בחוץ משום אותו ואת בנו ומשום רבי שמעון לחודיה לא בעי למיתני כיון דלית הלכתא כוותיה באותו ואת בנו: דנין שחיטה משחיטה כחנו התוספות דכיון דילפינן הכא דשמה שחיטה תואית לן למימר בכל דוכתא דשמה שחיטה קצת קשה דאם כן בכיסוי הדם למה לי טעמא דגמר שפיכה שפיכה תיפוק ליה כיון דילפינן הכא דשמה שחיטה תו אמרינן הכי בכל דוכתא: סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר ר' שמעון מותר בהנאה אלמא לאו שחיטה היא כלל.

נראה דלכך נקט לאו שחיטה היא כלל לומר דאף לענין גופה שתחשב חולין בעזרה ליאסר בהנאה לא הוי שחיטה וכיון דכלל לאו שחיטה היא אימא מידי נבלה נמי וכו' כמו שכתבו התוספות: היינו דגזרינן חיה אטו בהמה דמדקתני וכן חיה משמע דחיה לאו מקרא נפקא ליה דדוקא בהמה יליף מקרא משום דפשיטא דקרא דכי ירחק ממך המקום וזבחת דדרשינן מיניה בריחוק עקום אתה זובח וכו' בדבר הראוי ליקרב על גבי המזבח איירי כדאיתא בפ' שני דקידושין דקאמר ואין לי אלא תמימים הראוי יין ליקרב בעלי מומין מניין וכו' מניין לרבות את החיה מרבה אני את החיה שהיא בשחיטה כבהמה וכו' ואיהו סבר דחיה לא איתרבי אלא דגזרינן חיה אטו בהמה: דף פו כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין לכאורה הדבר תמוה דנהי דזכותו היה שמור לו לעה"ב מ"מ כיון דהוה מהניא בהאי עלמא נמי עד שהיה ניזון ממנו כל העולם כלו כ"ש שיועיל לעצמו שיהא ניזון ממנו גם הוא כאחד מהן.

ונראה לפרש זה ע"פ מדרש שיר השירים רבה דאיתא התם בפסוק אשכול הכופר אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה רבי לוי אמר הרהורי דברים היו שם אמר אברהם רבש"ע שמא תעשה לי כאשר עשית עם נח שדחית בריתו א"ל אל תירא אנכי מגן לך מנח לא העמדתי מגינים וצדיקים וממך אני מעמיד מגינים וצדיקים ולא עוד אלא שבניך באין לידי עבירות ומעשים רעים אני רואה איזהו הגדול שבהן שיכול לומר למדת הדין די ואני נוטלו וממשכנו בעדם שנא' אשכול הכופר דודי לי אשכול איש שהכל תלוי בו מקרא משנה ש"ם תוספתות ואגדות הכופר שמכפר עונותיהן דודי שיכול לומר למדת הדין די וכו' ע"כ והכי איתא נמי בכמה דוכתי שהגדול נתפס בעון הדור ובמדרש קאמר ויאמר אליו רב עתה הרף ירך טול הרב שבהן וכו' וזה צריך טעם למה כל העדה יחטאו ועל הגדול שבהן אשר לא טעם טעם חטא יקצוף גם מה שאמר במדרש כשבניך באין לידי עבירות אני רואה הגדול שבהן שיכול לומר למדת הדין די וכו' צריך טעם מהו הענין שצ"ל למדת הדין די.

ע"כ נראה לפי שהקב"ה ברא עולמו במדת הדין ובמדת הרחמים כמ"ש ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים שאלו בראו כולו דין אם הוו באין לידי עבירה לא היו מתקיימים אפי' שעה אחת ואלו בראו כולו רחמים לא נענש אדם מעולם לכך שתפס יחד שאם יתחייב העולם יתן לכל אחת מן המדות חלק ארד דהיינו חצי העולם למדת הרחמים וחציו למדת הדין.

ולפי שהגדול בדורו אותו שאין כמוהו בישראל בחסידות ובחכמה שקול הוא ככל הדור כח"ש למשה ולישראל שקול משה כנגד כל ישראל ובפ' חקת כתיב וישלח ישראל מלאכים ובמקום אחר תולה השליחות במשה ואשלח מלאכים ואית' במדרש שמהו הוא ישראל וישראל הן משה שגדול הדור ככל הדור הוא.

לפיכך כששונאי ישראל חייבים כליה ויצא הקצף מאת ה' וצריך ליתן למדת הדין ולמדת הרחמים לכל התת חלקה מחצה על מחצה מה הקב"ה עושה מחלק את ישראל לשני חלקים שוים דהיינו גדול הדור ההוא חלק א' וכל ישראל הן חלק השני כי שניהן שקולין הן זה כזה כי כולן תלויין בו נמצא שהוא הכל והיה מן הראוי שיטול מדת הדין את כל ישראל לחלקה לענשם ע"פ הדין כאשר המה חטאו ונתחייבו כליה ומדת הרחמים יטול את גדול הדור לחלקו לרחמו אלא לפי שהוא ית' בתחילת הבריאה הקדים מדת הרחמים למדה הדין כדפירש"י ז"ל בפ' בראשית לכך מדת הרחמים קודמת לברור לעצמה חלק היפה שבהן ונוטלת בכל פעם את כל ישראל לחלקה שהוא חלק היפה והגדול שבהן בכדי שיתקיים העולם וזה טעם מה שהקדים הקב"ה מדת הרחמים למדת הדין בשעת הבריאה שאלמלא כן לא היתה תקומה לישראל ח"ו.

ולהכי אשכחן בשעה שחטאו ישראל אמר הוא ית' למשה אכלה אותם ואעשה אותך ומשה השיב מחני נא וגו' לפי ששניהם שקונין וזהו טעם הא דאשכחן בכמה מקומות שהגדול נתפס בעון הדיר כמ"ש טול הרב שבהן כי הוא בא לחלקה של מדת הדין כדפי' ומכפר על חלק השני הבא למדת הרחמים מיהו לא שייך הך מלתא אלא בגדול הדור שאין כפוהו בכל כמ"ש אשכול הכופר איש שהכל בו מקרא משנה וכו' דאז שקול הוא ככל ישראל ודי לה למדת הדין שתטול אותו לחלקה אבל אם גדול הדור אינו גדול כל

כך להיות שקול ככל הדור אז אין די לה למדת הדין כו' וצריך הקב"ה לצרף כמה גדולי הדור להדדי עד כדי שיהיו שקולין ביחד ככל הדור ונוטלת מדת הדין את כולן לחלקה והיינו דקאמר במדרש כשבניך באין לידי עבירה ומעשים רעים אני רואה הגדול שבהן שיכול לומר למדת הדין דיי פ"י שהוא גדול ואין כמהו בכל ושקול ככל ישראל בכדי שלא תאמר מדת הדין אין די לי בחלק זה ואני ממשכנו וכו' ונרא' דגם בדורו של ר' חנינא בן דוסא כך היה הדבר שהיה דורו ראוי להתיישר בחצי רעב וחלק הוא ית' את הדור ההוא לשני חלקים חלק אחד היה ר' חנינא שהיה שקול כנגד כולן וחלק שני היה כל עדת ישראל ועלה הוא לחלקה של מדת הדין ונידון להתיישר ביסורי רעב להתפרנס בצער ובצמצום בקב חרובין מע"ש לע"ש וכל ישראל עלו לחלקה כל מדת הרחמים והיו ניזונין בחסד וברחמים נמצא שכל העולם כינו היה ניזון בשבילו כי לפי שורת הדין כל המזון שלו הוא שלא יצ' קצף הרעבון בשביל רק בשביל שאר כל ישראל אלא לפי שהוא ית' הקדים בבריאה רחמים לדין עלה הוא לחלקה של מדת הדין ושאר ישראל כולן למדת הרחמים והא דנקט חרובין משום דא תא במדרש רבה אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואש תמאנו ומריתם חרב תאכלו חרובין תאכלו והיינו דאיתא נמי במדרש איכה רבה בנין דלא נצרוך לחרובה כיהודאי ונראה דהה"ד יתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי לקח אותו אלהים פירש האלהים שהוא מדת הדין נטלו לחלקו בשביל דורו.

אבל קשה דדור המבול אמאי לא עביד קודשא בריך הוא נמי הכי דהוה ליה לחלק אותן לשני חלקים כל הדור חלק אחד ונח ובניו חלק שני ותטול מדת הרחמים בראשונה חלק היפה ונח ובניו יטלו לחלק מדת הדין וליענשו וי"ל דודאי הוה עביד הכי אלא דלא הוה מהניא מידי לפי שדור המבול חטאו כל כך הרבה עד שנהפך השיטה שהפכו מדת הרחמים למדת הדין ונח בזכותו הפך מדת הדין לרחמים כדפי' רש"י ז"ל בפרשת נח ויזכור אלהים את נח שם זה מדת הדין ונהפך לרחמים על ידי תפילת הצדיקים ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם ויאמר ה' אמחה והוא שם רחמים וכיון שהפכו מדת הרחמים לדין לכך כשנטל מדה ההיא את חלקה תחלה כדינה נטלה את החלק היפה דהיינו כל הדור ההוא ולכך נאבדו כולן ונח נמלט אע"ג שעלה לחלק מדת הדין כי הפך המדה לרחמים בתפילתו ואחר המבול נחם הוא יתברך על הרעה ואמר שלא לעשות כן עוד לידון את החלק הגדול וזה שנאמר ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי ונתן על זה ברית הקשת והיינו דכתיב וראיתיה לזכור ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש חיה ולא כתיב ביני ובין כל נפש חיה ואיתא במדרש רבה בין אלהים זו מדת הדין שלמעלה ובין כל נפש חיה זו מדת הדין שלמטה מדת הדין שלמעלה קשה מדת הדין שלמטה רפה וכתבו המפרשים דהיינו מדת הרחמים והענין צריך ביאור ונראה דמדת הרחמים כשהיא נהפכת למדת הדין על ידי תוקף החטאים אז היא מד' הדין הרפה דאע"ג דנהפכת למדת הדין מכל מקום כיון דיסודה רחמים אין מדת הדין שלה קשה אלא רפה והיינו דקא' בין אלהים זו מדת הדין שלמעלה דהיינו מדת הדין גמיר ובין כל נפש חיה זו מדת הדין שלמטה דהיינו מדת הרחמים כשהיא נהפכת לדין מדת הדין של מעלה קשה ומדת הדין של מטה רפה ובא הכתוב לאשמעי' שאם יחזור העולם להרבות פשעים כדור המבול עד שיתהפך אפי' מדת

הרחמים לדין דהיינו מדת הדין הרפה ויתחייבו כליי' גם מצד מדת הרחמים כיון שנהפכה לדין ולא יהיה שום צד לזכותם אזי יזכור להם ברית הקש וירחם עליהם ועיין ברמב"ן פרשת נח ואם תאמר היאך אפשר לומר דדור המבול נידונו במדת הדין הרפה דהיינו מדת הרחמים כשנהפכה לדין והלא נאבדו כולן ונימוחו לגמרי ולא היה בהן שום צד רחמים.

וי"ל דאשכחן בהו צד רחמים מדכתיב ויהי הגשם על הארץ ובתר הכי כתיב ויהי המבול דאיתא במדרש כשהורידן הורידן ברחמים שאם יחזרו יהיו גשמים ברכה כשלא חזרו היו למבול משמע בהדיא שהיו נידונין במדת הדין הרפה שהרי הורידן ברחמים והנה מדור המבול ואילך לא אשכחן בשום מקום שנענש כל הדור ולא נשארו רק יחידי הדור כי אם אותו הדור שחטאו בשלוח המרגלים שנעשו כולם ונא נשתיירו כי אם הגדולים כלב ויהושע כח"ש במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם מכן עשרים שנה ומעלה וגו' כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון אע"ג דלא נענשו ממש כמו בדור המבול שהרי נשתיירו בניהם וטפם דלא מת אחד מהן פרות מכן ששים שנה מכל מקום נענש כל הדור בכלל והיה עונשם כדמות עונש דור המבול.

ונראה לפי שגם בעת ההיא גדלה חטאת ישראל עד מאוד עד שהפכו מדת רחמיו יתברך למדת הדין וכשנטלה מדה ההיא חלקה תחילה כדינה נטלה אח החלק היפה דהיינו כל אנשי הדור ההוא ונענשו ויהושע וכלב ענו לחלק מדת הדין דנמלטו כי נהפך לרחמים על ידיהן. וראיה לזה מדכתיב בפ' אלה הדברים ותשובו ותבכו לפני ה' ולא שמע ה' בקולכם ופירש רש"י ז"ל שם ולא שמע ה' בקולכם כביכול עשיתם מדת רחמיו כאלו אכזרי משמע שגם המה הפכו בחטאם מדת רחמיו יתברך למדת הדין כדפי' ולכך נענשו כולם ולפי שלא היה עונש' ממש כעונש דור המבול לכן נקט עשיתם מדת רחמיו כאלו אכזרי ולא אכזרי ממש: רוב תינוקות מטפחים לפי פירוש רבינו תם ז"ל שכתבו התוספות שרוב תינוקות מטפחים בעיסה קאמר ניחא הא דנקט תינוק שנמצא בצד בעיסה ובצק בידו דתולין באדם טהור אבל לפירוש רש"י ז"ל דודאי הוא שנגע תינוק בעיסה ולא מספקא לן אלא אי נטמא בשרצים אי לא א"כ למה ליה למיתני שנמצא בצד העיסה ליתני תינוק שנמצא בצק בידו ותו לא: כיון דאמר הב לי בריך איתסר ליה למשתי כתבו רש"י ז"ל והתו' אם לא תברכו בורא פרי הגפן ולא משמע כן מדאמר להו רב ייבא אסור לכו למשתו אע"ג דלא הוה ידע אם רוצים לברך בורא פרי הגפן תחילה אם לאו ומ"ש התו' שהיה מורה להם שלא יטעו וישתו בנא ברכה דוחק הוא לכך נראה דאיתסר ליה למשתי עד שיברך ברכות החזון ויחזור ויברך בורא פרי הגפן קאמר וטעמא דמלתא דכיון דאמר הב לי בריך גליא דעתיה דגמר סעודת' שנא יאכל וישתה עוד לכך צריך לגמור מצוה דשייכא לאכילה קמייתא לברך עלי' ברכת המזון ואם רוצה לחזור ולאכול או לשותות יברך מחדש וכי האי גונא כתבו התוס' בסמוך דהיכא דצריך לחזור ולברך כגון שהסיח דעתו מלשותות שצריך לכסות קודם מה שכבר שחט וכתם הרא"ש ז"ל טעמא דכיון שנסתלק' שחיטה הראשונה צריך לגומרה קודם שיתחיל שחיטה אחרת אע"ג דהרא"ש ז"ל מחלק בין כיסוי לברכת המזון דכיסוי הוי גמר מעשה השחיטה אבל ברכת המזון אינו גמר מעשה אין נראה לחלק בהכי דברכת המזון נמי גמר מעשה הוא

ומייתי ראייה שפיר דכיון דאיתסר ליה למשתי עד שיברך ברכת המזון ע"כ טעמא כדי שיגמור מעשה ראשון ויברך מחדש אם כן הכא נמי כיון דאיטפל ליה לכסוי וגמר מעשה רחשון איחייב ליה לברך מחדש ובערבי פסחים נמי מייתי מהכא שפיר ראייה למאן דמברך אכסא קמא ואכסא דברכתא וכן פירש רש"י ז"ל בהדיא שם בפרק ערבי פסחים דהא דאמר להו רב ייבא אסור לכו למשתי עד לאחר ברכת המזון קאמר ויחזור ויברך תחילה וכן משמע מדברי הרחב"ם ז"ל מיהו בש"ע סימן קע"ט כתב שאין צריך ברכות המזון וכן דעת רוב הפוסקים: דף פו הכי השתא התם משתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר תימא מאי איצטריך למימר דמשתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר אפי' הוה אפשר תיפוק ליה דהתם כיון דאמר הב ונברך אסח אדעתיה דגלי דעתיה שלא יאכל ולא ישתה עוד והוה ליה נמלך לכך צריך לברך אבל הכא לא הסיח דעתו מן השחיטה דאע"ג דמכסה מ"מ דעתו לשחוט בתר הכי וכיון דלא אסח דעתיה אין צריך לברך וליכא למימר דה"ק כיון דאיטפל לכסוי ובשעת כיסוי א"א לשחוט כמאן דאפח דעתי' מן השחיטה דמי דאכתי קשה מאי איצטריך למימר דתשתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר ולא משני דהכא שאני דלא אסח דעתיה מן השחיטה כלל דאפשר דשחיט בחד' וכו' ונראה לפרש דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב מעיקרא נמי כי אמרו ליה הב ליברך דעתייהו הוה למשתי בתר הכי וכן המנהג בסעודת גדולות שמברכין ברכת המזון מיד ואחר כך קובעי' עצמן לשתי כדי שלא יברכו ברכת המזון בשעת שכרות וכן משמע בפ' ערבי פסחים דאיתא התם ר' יעקב בר אבא איקלע לבי רב חזייה דברך בפ"ה אכסא קמא והדר בריך אכסא דברכתא ואשתי א"ל למה לך כולי האי הא בריך לן מר חדא זימנא א"ל כי הוינן בי ריש גלות' הכי עבדינן א"ל תינח בי ריש גלות' דספק כו' הכא הא מנח כסא קטן ודעתן עילויה א"ל אנא עבדי כתלמידי דרב ברונ' ורב חננאל ת מידי דרב הוו יתבי בסעודת' קאי עלייהו רב ייבא סבא וכו' עד כיון דאמריהו הב לן ונברך איתסר לכו למישתי מ"ט דאסחיתו דעתיכו ואי לאו דדעתייהו הוה מעיקרא כי אמרו הב וניברך אסור לכו למשתי בתר הכי א"כ מאי ראייה מייתי מנייהו דשאני התם דמעיקרא כי אמרי הכי וליברך לא הוה דעתייהו למשתי תו כי אם כסא דברכתא והוה להו נמלך לכך צריך לחזור ולברך אב' אכסא דברכתא כיון דמנח קמיה ודעתיה עילויה איכא למימר דאין צריך לברך אלא ודאי צ"ל דאינהו נמי דעתייהו הוה מעיקרא למשתי בתר הכי ואפי' הכי כיון דמשתי וברוכי בחד זימנא אי אפשר כמאן דאסח דעתיה דמי דאין לך הפסק והיסח דעת גדול מזה ולכך פריך הכא דכיון דהוה אסור להו למשתי עד שיברכו תחילה אע"ג דמעיקרא דעתייהו הוה למשתי בתר הכי אפי' הכי הוה ליה הפסק והיסח הדעת אם כן הכא נמי כיון דאיטפל ליה לכסוי אף על גב דדעתיה לשחוט בחר הכי הוה ליה הפסק והיסח הדעת ואיחייב ליה לברכה והשתא משני שפיר הכי השתא התם כיון דלא אפשר לברוכי ומשתי בחד זימנא לכך הוה ליה הפסק והיסח הדעת אף על גב דדעתיה למשתי בחר הכי אבל הכא כיון דאפשר לשחוט ולכסות בחד זימנא לאו הפסק הוא: וחייב ר"ג ליתן לו עשרה זהובים באור זרוע כתב רמז לדבר שהברכה שוה עשרה זהובים ובפרק החובל מפורש באריכות כסוה ונתגלה פטור מלכסות לכאורה משמע דדוקא שנתגלה דיעבד אבל לכתחילה אסור לגלותו וא"כ יש לתמוה על השוחטים שרגילין לשחוט תרנגולים ברחוב העיר מקום דריסת הרבים אע"ג דודאי הוא חוזר

ומתגלה מיד ונראה דמתניתין אורחא דמלתא נקט דאפ"ל לכתחילה מותר לגלותו דכיון דמיעט קרא דאם חזר ונתגלה דפטור מלכסות אלמא דכיסוי לחוד עושה מצות דכיון שכיסה הדם והוא מכוסה אפ"ל רגע אזלה לה המצוה ומותר לגלותו אפ"ל לכתחילה אע"ג דגבי נר חנוכה קיימא לן נמי דהדלקה עושה מצוה ואם כבתה אין זקוק לה כדאיתא בפרק במה מדליקין ואפ"ל הכי משמע דלכתחילה אסורה לכבותה תוך שיעור זמן הדלקה כמ"ש הטור סימן תרע"ב שאם נתן בה שמן יותר מכשיעור יכול לכבותה לאחר שעבר זמן הדלקה משמע הא תוך שיעור זמן הדלקה אסיר לכבותה לכתחילה שאני התם דפרסומי ניסא בעינן הלכך צריך לכתחילה שתדליק משקיעת החמה עד שתכלה רגל מן השוק דבשיעור זה איכא פרסומי ניסא מיהו אם כבתה בדיעבד אין זקוק לה כיון דהדלקה עושה מצוה אבל הכא דלא שייך פרסומי מלתא הלכך כיון דכיסוי לחוד עושה מצוה מיד אחר שכיסה אזלא לה ומותר לגלותו אפילו לכתחילה: בצללתא דדמא נראה דהשתא הא דאמר שמואל מכפרין וחייבין בכסוי נמי איצטריך ליה דיש לחלק בין מראה אדמומית לבין מראית דם דמראי דם משמע שיש בו מראה דם ממש אבל מראה אדמומית משמע שהוא אדמדמת שנוטה קצת למראית אודם ואתי לאשמעינן דדוקא בנתערב במים בעינן שיהא בו מראית דם גמור אבל בצללתא דדמא כיון דכלו דם אע"ג דאין בו אלא מראה אדמדמת מכפרה ומכשיר וחייב בכסוי והיא דאיכא כזית והוא דאיכא רביעית פירש"י ז"ל כזית דם גמור ורביעית דם גמור וכ"כ הת"י ודבריהם תמוהים חדא דא"כ הוה ליה למימר והוא דאיכא כזית דם גמור דהשתא עיקר חסר ועוד דהא ע"כ הא דקאמר והוא דאיכא כזית והוא דאיכא רביעית סתמא דס"ס הוא דקאמר עלה הכי וכ"כ התוס' וא"כ מאי קמ"ל דמחייב כרת היכא דאיכא כזית דם גמור פשיטא דליכא למימר כמ"ש התו' דאדרבא אשמעי' דלא מחייב כרת עד דאיכא כזית דם גמור אע"ג דכולו דם הוא דא"כ עיקר חסר דהא רב ירמיה סתמא קאמר דענוש כרת ותו לא ומתניתא נמי סתמא קתני דמטמא באהל ותו לא ואי אתי לאשמעינן דדוקא כזית דם גמור בעינן הוה ליה לפרש בהדיא.

ועוד דאין הלשון משמע כן דא"כ הוה ליה למימר אין ענוש כרת עד דאיכא כזית ואין מטמאין באהל עד דאיכא רביעית אבל השתא משמע דאתי לאשמעינן הא דענוש כרת והא דמטמאין באהל ועוד כיון דצללתא דדמא לחודא לא הוי דם לענין כרת וטומאה זה אלא אם כן איכא שיעור דם גמור א"כ לענין הכשר אמאי הוי דם אע"ג דליכא דם גמור וכן לענין כיסוי וכפרה מאי שנא בין הכשר לבין כרת וטומאה לכך נראה דרב ירמיה מדפתי אשמעי' דהאוכל צללתא דדמא ענוש כרת אע"ג דליכא דם גמור וברייתא נמי קמ"ל דצללתא דדמא מסתא באהל אע"ג דליכא דם גמור דינו כדם גמור וקאמר ש"ס והוא דאית ביה צללתא דדמא כזית ורביעית דהכי הוי שיעורא דדם גמור לענין כרת וסומאה ואע"ג דמלתא דפשיטא היא דכזית ורביעית בעינן דצללתא דדמא לא עדיפא מדם גמור מ"מ כיון דדין כרת ודין טומאה גבי הדדי קאמר להו דתרווייהו שוין לענין צללתא דדמא דהוי כדם גמור אשמעינן ש"ע דלענין השיעור אינו שוין דזה בכזית וזה ברביעית וכן משמע זע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות טומאת מת דצללתא דדמא לחוד אף על גב דלית ביה דם גמור משמא ברביעית שכ' דם המת מטמא כמת וכו' וכמה שיעורו רביעית אפ"ל תמצית הדם כל זמן שיש בו אדמומית מטמא באהל המת ע"כ

וכן משמע ממה שכתב בפ"ו מהלכות מאכלות אסורות דמחייב כרת אצללתא דדמא לחודא שכתב אין חייבין כרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה ונחירה או התזת הראש כל זמן שיש בו אדמומית ע"כ והיינו צלותא דדמא: דף פח מכסין בזבל הדק וכו' בריש נדרים דייק ש"ס דזימנין מפרש ברישא ההיא דסליק מיניה כמו במה מדליקין ובמה אין מדליקין אין מדליקין וכו' וזימנין מפרש ברישא ההיא דפתח ביה כמו יש נוחלין ומנחילין נוחלין ולא מנחילין ואלי נוחלין ומנחילין: כל דבר המגדל צמחין וכו' כתבו התו' וא"ת והא חרסית אין מגדל צמחין כדששמע במרובה וכו' ואור"ת דלעולם מגדל וליכא הנאה דקא זר וכו' יעיד נראה דכל הנך סיד וחרסית דהיינו שחיקת חרסין ולבנה ומגופה שכתשו כולן אין מגדלין צמחין ה כמות שהן עתה ואפ"ה מכסין בהן כיון שמתחלה היו מגדלין צמחין קודם שנעשה מהן הכלים הללו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בת' המשנה דדבר שהיה בתחילתו מגדל צמחים קאמר ואשמעי' אף על פי שנשתנה שמו מצד מלאכה שנעשית בו: בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו וכו' אם תאמר מנא ליה למימר הכי דמאי שנא הנך משאר כל המצות כולן שזכו בהן ישראל וי"ל לפי שאפר ועפר דבר פחות ושפל הוא מאוד ולא היו כדי לעשית כהן רצונו של מקים אלא לפי שהשפיל אברהם את עצמו כל כך ואמר אנכי עפר ואפר זכו בניו לעשות בהן מצות ה' אע"ג דדבר שפל הוא היינו דכתיב מי מנה עפר יעקב אין חשבון במצות שהן מקיימין אפי' בעפר שהוא דבר שפל ובזוי כגון אפר פרה ועפר סוטה כדפירש רש"י ז"ל בפרשת בלק ובסמוך דקאמר בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו וכולי י"ל משים דמצות תפילין הוה אפשר לקיים בלא רצועות לקושרן בחוט או משיחה וכן מצות ציצית אפשר לקיים בלא תכלת דאין תכלת מעכב את הלבן אלא לפי שאברהם לא נתן עיניו ליהנות מן הגזל אפי' מרצועת נעל לכך זכי בניו שהעובדי כוכבים נותנין עיניהם ברצועות תפילין שלהן ויראין מהן ולפי שלא נתן עיניו ליהנות אפי' מחוט של גזל זכו בניו שהקב"ה נותן עיניו בחוט של תכלת שלהן כשמסתכל בכסא כבודו: דף פט והתניא תקע לא יצא כתבו התוס' דאפי' את"ל דשרי לכסות בעפר עכו"ם לכתחילה כמו בשל עיר הנדחת לא דמי כסוי לחליצה דלענין כסוי לא חיישינן ממאי דמאיס ואין סברא לומר כן דכיון דמאיס מחמת איסור הוא אין לחלק בין מצות כסוי לשאר מצות ולעיל נמי תניא שלא יכסנה ברגל שלא יהא מצות בזויות עליו אע"ג דיש לחלק בין דבר בזוי ושפל לבין דבר מאוס.

ועוד דא"כ לרבא דמשני מצית לאו ליה ות ניתנו אמאי נקט ר' זע רא ואיתימא רבה דמכסין בעפר עיר הנדחת דהוי מלתא דלא שכיחא ולא הוי נוהג בזמנו ואיכא מ"ד דעיר הנדחת לא היה ולא עתיד להיות טפי הוה ליה למימר דמכסין בעפר עכו"ם שהוא נוהג כיון דמצות לאי ליהנות ניתנו ולמאי דמאיס לא חיישינן בכסוי לכך נראה דדוקא בעפר עיר הנדחת מכסין לכתחילה כיון דאפרה לאו מעכו"ם קאתיא לא מאיסה אלא דין שיבה עובדי עבודת כוכבים הוו ואי משום דאסור ליהנות מאפרה הא מצות לאו ליהנות ניתנו אבל עפר עכו"ם גופא אסור לכסות בה משום דמאיס.

ושמא יש לדחוק ולומר דרבא לאו לשנויי הא דרבי זעירא קאתי אלא לאוסופי עליה דכיון דמצות לאו ליה ות ניתנו א"כ אפי' בעפר עכו"ם נמי מכסין וכן משמע קצת מדנקט ורבא אמר רוי"ו: גיד הנשה פרק שביעי והא מדקתני סיפא נוהג בשליל מכלל דרישא

וכו' כתבו התו' תימא מאי פריך הא סיפא בשביל שנשחטה אמו ורישא כשלא נשחטה ועוד דמאי קא משני דבר זה מחלוקת ר"י ורבנן והלא אף ר' יהודה מודה דאסור כו' י"ל דהשתא ק"ס"ד דהא דקתני מתני' ונוהג בשליל לאו בנשחטה או כדמסיק לקמן איירי אלא במתה איירי ואשמעינן דחייב שתיים באוכל גיד דשליל משום איסור גיד ומשום נבלה ולפי מה דסליק אדעתיה דסיפא בלא נשחטה איירי קא דחי ליה דה"ק דבר זה מחלוקת ר' יהודה ורבנן.

וכן משמע לקמן גבי הא דתנן רבי יהודה אומר נוהג אף בטמאה דפריך ש"ס וסבר רבי יהודה איסור חל על איסור כו' ומשני קסבר נוהג בשליל דאיסור גיד ואיסור טומאה בהדדי קאתי ופריך מי מצית אמרת נוהג בשליל והתנן נוהג בשליל ר' יהודה אומר אינו נוהג בשליל ומשני הני מילי גבי טהורה דרחמנא אמר כל בבהמה תאכלו אבל בטמאה נוהג והשתא מה סלקא דעתך דפריך מדתנן ר' יהודה אומר אינו נוהג של בשליל כיון דבשליל שנשחטה אמו איירי ומשום דניתר בשחיטת האם קאמר רבי יהודה דאינו נוהג בשליל דהיינו מכל הבהמה תאכלו אבל בטמאה דלא שייך שחיטה לא אלא צריך לומר דסלקא דעתך דהא דתנן ונוהג בשליל וכולי לאו בנשחטה אמו איירי דאפילו במתה קאמר רבי יהודה דאין איסור גיד נוהג בשליל כלל ומשני ליה דרבי יהודה נמי אית ליה דנוהג בשליל ומתני' בנשחטה אמו איירי וקאמר רבי יהודה דאינו נוהג בו מדכתיב כל בבהמה תאכלו והכא נמי הוה מצי לשנויי הכי אלא דניחא ליה לדחויי אפי' למאי דס"ד דלאו בנשחטה אמו איירי דכולה הך סוגיא אינה אלא שקלא וטריא בעלמא עד מסקנא דמלתא: דף צ הכא במבכרת עסקינן כתבו התוספות ובהדי הדדי קאתו וקמ"ל דלא מבטל איסור קדשים החמור אישור גיד הקל מלחול עמו ומתני' דקתני ונוהג בשליל לאו דאיסור גיד חל עליו כשהיא עדיין במעי אמו קאמר אלא ה"ק ונוהג בשליל לאחר שיצא לחוץ ולא אסרינן כיון דשחיטת האם מתרת כל מה שנמצא בתוכה מכל בבהמה תאכלו שוב אין איסור גיד חל עליו לאחר שיוציא לאויר העולם וכמ"ש התוספות בסמוך: פרשו ירדו ר' היא דתני' כתבו התוספות דהכי מיייתי ברייתא קמייתא דגידין דהתירא נמי כשפירשו דומיא דעצמות אע"ג דרבנן נמי קתנילהו גידין דומיא דעצמות מ"מ אפי' אי איירי בפירשו דאיסורא כיון דבהיתרא נמי איירי הוי שפיר דומיא דעצמות: דברה תורה לשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים נראה דהיינו הא דכתיב ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה ואיתא במדרש וכן פירש"י ז"ל עלה נעלה אפי' בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נגלית ולכאורה קשה דלא היה לו לומר להם כן כיון דמלתא דלא אפשר הוא ופילי דכדי נינהו אלא לפי שהמרגלים הוציאו מפיהם דברי הבאי וגוזמא ואמרו ערים גדולות ובצורות בשמים על פי דבריהם השיב להם נמי דרך גוזמא עלה נעלה אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בשרשה מקומות דברו חכמים בלשון הבאי היינו חכמי המשנה אבל חכמי הש"ס אשכחן בכמה דוכתי שדברו בלשון הבאי כההיא דבין גלא לגלא תלת מאה פרסי ורומא דגלא תלת מאה פרסי דפרק הספינה וקריבו מחד גלגלא דעינא תלת מאה גרבי משחא דהתם והעלו לו שלש מאה גרבי שמן וישב בעליה ודרש בפ"ק דשבת ושותה שלש מאות גרבי יין דפ' מקום שנהגו ור"ש הוה מפ"ג מאות גרבי דמרקוען בכל עירוב' דבמדרש איכה רבה ועוד הרבה: דף צא ולרבי יהודה איצטריך פירש"י ז"ל דאע"ג דתרוייהו דאיסורא קא פטור ליה בחד

מלקות משמע דלא איצטריך למיתני שתי ירכות משתי בהמות אלא משום ר' יהודה לחודיה ותימא דבסוף פרק אותו ואת בנו מייתי ש"ס הך ברייתא ופירש"י ז"ל שם ומדנקט ב' בהמות ש"מ בימינו' קאמר ות"ק דהכא כר' יהודה ס"ל דאין נוהג אלא באחת וא"כ אמאי קאמר ולרבי יהודה איצטריך והא לת"ק נמי איצטריך למינקט שתי בהמות כיון דס"ל דאינו נוהג אלא באחת לכך וראה לפרש דהא דקאמר ולר' יהודה איצטריך היינו לר' יהודה דאמר אינו נוהג אלא באחת איצטריך למיתני ברייתא שתי בהמות בין לת"ק בין ר' יהודה דת"ק נמי כר' יהודה ס"ל דאינו נוהג אלא באחד מיהו קצת קשה דהוה ליה למימר ואליבא דר' יהודה איצטריך: מהכא וישכם אברהם בבוקר כתבו התוס' דגרסי' וישכם אברהם בבוקר אל המקום וגו' ומייתי קרא מסדום שהלך להתפלל, על הפיכת סדום שהיתה בבקר אף על גב דהך קרא בתר הפיכת סדום כתיב יש לומר דחזר אל המקום אשר עמד שם בתחילה לחזור ולהתפלל עליהן: מיד בא השמש ששקעה קודם זמנה ונראה דהיינו הא דתיקן יעקב תפילת ערבית באותה שעה כמ"ש חז"ל ולא תיקנה קודם לכן דשמא נאנס אז ולא התפלל מנחה לפי ששקעה עליו החמה פתאום שלא בעונתה וקיימא לן מי שנאנס ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתיים הראשונה לשם חובה והשנייה לתשלומין לכך עמד הוא ותיקן אז תפילת ערבית והתפלל אותה שתיים: שתהא נוחה ליכבש לבניו פירש"י ז"ל כארבע אמו' ועוד יש לפרש כי היא דאית' בפ' המוכר פירות דילי' ר' אליעזר דהילוך קונה מדכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וקאמר ש"ס ורבנן התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי כדי שיהא נוח לכבוש לבניו ופירש"ב"ם ז"ל דהווי להו כיוורשין ולא כגזלנין ולא יהיה רשות לשטן לקטרג ולא פתחון פה למדת הדין והכא נמי יש לפרש הכי דקנאה יעקב כששכב עליה דקיימא לן הקונה בית או שדה מחבירו והציע בהן מצעות ושכב עליהן קנה כמ"ש בבית יוסף סי' קצ"ב ולכך קפלה כל ארץ ישראל תחתיו כדי שיקנה בשכיבתו את כולה שלא יהא מקום לקטרג ולומר שלא קנה בשכיבתו אלא מקצתן כגון ארץ הכנעני לחוד ולא כל ארץ שבעה עובדי כוכבים ומזלות והיינו דנקט הכא לישנא דנקט התם שתהא נוח ליכבש לבניו: אמר לו גנב אתה או קוביוסטוס אתה שמתירא מן השחר אתה וכו' וא"ת מנא ליה דא"ל יעקב הכי וכן תשובת המלאך שהגיע זמנו לומר שירה מנא יליף לה וי"ל דה"ל שלחני ותו לא דמאי איצטריך למימר ליה טעמא כי עלה השחר אלא ודאי תרתי מילי קאמר ליה דמעיקרא הוה א"ל שלחני ותו לא ואמר לו יעקב וכי גנב או קוביוסטוס אתה שמתירא מן השחר אתה משום דברישא דקרא כתיב ויאבק איש עמו עד עלו' השחר ולכך כשעלה השחר ופסק מלהתאבק עמו עוד ואמר לו שלחני אמר לו וכי גנב אתה וכו' כיון שלא פסקת ולא אמרת לי שלחני עד עלות השחר אז חזר המלאך והשיב לו כי עלה השחר פירש הגיע זמני לומר שירה שזמנה בשחרית ומהרש"ל מחק בספרו הא דקאמר שמתירא מן השחר אתה ובחנם מחקו דארישא דקרא קאי כדפריש': אלא אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש תימא דמאי איצטריך להגיה כת שנייה הוה ליה למימר אלא אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש ה' צבאות וי"ל דאין התרצן מגיה דברי רב חננאל אלא מפרש דבריו כדברי הברייתא וה"ק כת אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש נוסף על אותו קדוש שאמרה כבר ואחת אומרת קדוש ה' צבאות נוסף על אותן שתי פעמים קדוש שאמרה כבר דהיינו

שכל שלש הכיתות כולו כאחד פותחים את פיהם יחד מעיקרא ואומרים קדוש ואז מסתלק' הכת הפחותה שבהן ואחר כך חוזרין אותן שתי כתות שנשארו ואומרים קדוש ואז מסתלק' כת שנייה שאינה חשובה כשלישית נשתייר כת שלישית ואז היא חוזרת ואומרת קדוש ה' צבאות וגומר נמצא כת אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש פירש שתי פעמים קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות וגומר: ותמימי דרך מזכירין את השם אחר שתי תיבות וכו' תימא למה זה תמימי דרך מזכירין את השם אחר שתי תיבות ומלאכי השרת אין מזכירין עד לאחר שלש תיבות ונראה לפרש לפי שאמרו באגדת חלק גדולים תמימי דרך יותר ממלאכי השרת והכי איתא נמי במ"ר פ' במדבר הביאי רש"י ז"ל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל עתיד להיות מחיצתן של תמימי דרך לפניכם ממחיצת מלאכי השרת והן רואין אותן ושואלין מה הורה לכם הקב"ה לפי שאין יכולין ליכנס במחיצתן.

וטעם הענין נראה לפי שהוא ית' שמו אין סוף לאחדותו האציל ממנו עשר ספירות וזה סדרן הראשונה כת"ר השנייה חכמ"ה השלישית בינ"ה ונראה כי תמימי דרך שורש יסודם היא ספירה השנייה הנקראת חכמ"ה ומלאכי השרת שורש יסודם היא ספירה שלישית הנקראת בינ"ה כמו שנא' ה' בחכמה יסד ארץ דהיינו תמימי דרך הנקראים ארץ חפץ ועם הארץ שבגינם נברא הארץ ועוד דהחכמה נקרת ראשי' כמ"ש ראשית חכמה וכן תמימי דרך נקראים ראשית תבואתה כונן שמים בתבונה היינו מלאכי שמים כונן בבינ"ה ואפשר דלהכי יסדו לומר אשר יצר את האדם בחכמה וכן משמע בזוהר חדש פרשת בראשית ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה למה ברא הקב"ה הארץ שהוא עולם השפל בסוד החכמה והשמים שהוא עולם גדול ממנו בתבונה שהוא דבר קטן מן החכמה וכו'.

עד והקב"ה ית' שמו ברא השמים בסוד התבונה שהוא ענין הבינה וכו' ע"כ נמצא לפי זה כאשר נשמותיהן של תמימי דרך חוזרות להתדבק אל יסוד מחצבן דהיינו החכמ"ה הרי הן לפניכם ממלאכי השרת שיסוד מחצבן תבינ"ה שהיא יותר חיצונה מחכמ"ה. ונראה דהיינו הא דאית' בב"ר א"ר אחא בשעה שבא הקב"ה לבראת את האדם נמלך במלאכי השרת א"ל נעשה אדם א"ל אדם זה מה טיבו אפר להם חכמתו מרובה משלכם הביא לפניכם את הבהמה חיה ועוף וכו' רמז להם לפי שהאדם שורש יסודו היא החכמ"ה שהיא לפניכם מן הבינ"ה לכך אמר להם חכמתו מרובה משלכם.

והשתא ניחא הא דקאמר הכא חביבין תמימי דרך לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת שתמימי דרך מזכירין את השם אחר שתי תיבות שנ' שמע ישראל וגו' ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר שלש תיבות שנה קידם וגו' לפי שמלאכי השרת שורש יסודם היא ספיר' של שית נמצא שהן רחוקים שלש מעלות מהש"י דהיינו אין סו"ף עילת העילות לכך אין מזכירין את השם אלא לאחר שלש תיבות ק' בינ"ה ק' חכמ"ה ק' כת"ר ה' צבאות עתיקא קדישא עילת העילות אבל תמימי דרך שיסוד' ספירה שניה ואינם רחוקים מעילת העילות אלא שתי מעלות לכך מזכירין את השם אחר שתי תיבות שמע חכמ"ה ישראל כת"ר ה' אלהינו עילת העלות וכ"כ בספר שערי אורה דשלש קדושות רומזות לכת"ר חכמ"ה בינ"ה אלא שהוא מהפך הסדר וכתב קדוש כת"ר קדוש

שני חכמ"ה קדוש שלישי בינה ואתי נמי שפיר לפי זה הא דקאמר ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו תמימי דרך למטה טעמא דמלתא נמי נראה משום דכל הקרוב קרוב קודם לימר שירה והשתא כי פריך והאיכא ברוך ומשני ברוך אופנים הוא דאמרי ליה ופירש"י ז"ל שהם מכסא הכבוד עצמו לפי מה שפ"י ניהא דאופנים נמי שורש יסודם היא ספירה שניה דהיינו החכמ"ה כמו תמימי דרך דגבייהו נמי כתיב וארא והנה אופן אחד בארץ וא"כ אינהו נמי בכלל ה' בחכמה יסד ארץ ניהו כמו תמימי דרך ונראה דלהכי בכל דבר קדושה וכל דבר חובה שמוטל על האדם לקד' או לברך יסדו חז"ל שלא להזכיר את השם עד לאחר שתי תיבות כגון מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום וברכת הנהנין וכל הברכות שבעולם אין מזכירין בהן את השם עד לאחר שתי תיבות שבכולן אומרים ברוך אתה ואח"כ אדנ"י לפי שאין ראוי להזכיר השם עד לאחר שתי תיבות כדפי' וכן אחר כל תפילה ותלמוד תורה כשהן בעשרה חובה הוא לקדש השם ולומר אחריהם קדיש יסדו חכמים שלא להזכיר בו שמו הגדול עד לאחר שתי תיבות שאומרים יתגדל ויתקדש ואח"כ שמייה רבא ומה שעונין אחריו יהא שמייה רבא מברך אע"ג דליכא אלא חד תיבה י"ל דכיון דאתיהב רשותא אתיהב כדאמר הכא במלאכי' כלומר דקדושת אופנים לאו באפי נפשייהו מקדישין אלא שהן עונין קדושתן על קדושת השרפים שאומרים ק' ק' וכו' עד מלא כל הארץ כבודו ועל זה עונין ברוך כבוד ה' ממקומו וכן משמע ממה שיסדו והאופנים וחיות הקדש מתנשאים לעמת שרפים לעמתם משבחים וכו' וכיון דחד קדושה ניהו הלכך כיון דכבר אתיהב רשותא אתיהיב והכי נמי ביהא שמייה רבא כיון דלאו מלתא אחריתי היא אלא על שעונין על הקדיש הלכך כיון דאתיהיב וכו' וכן בחובת ברכו שמוטל על האדם יסדו לומר ברכו את ה' המבורך ולא יסדו ברכו ה' כדי שלא להזכיר את השם עד לאחר שתי תיבות ומה שעונין אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד אע"ג דליכא אלא חד תיבה היינו נמי כיון דלאו מלתא אחריתי היא אלא שעונין על דברי המברך לכך כיון דאתיהיב רשותא אתיהיב: הוי אומר יעקב נעשה שר למלאך וא"ת לאיזה ענין נעשה יעקב שר למלאך ועוד למה זה נגע מלאך בכף ירכו של יעקב דוקא ולא במקום אחר ובמדרש רבה איתא ויגע בכף יריכו נגע בצדיקים ובצדיקות בנביאים ובנביאות שעתידין לעמוד ממנו.

ונראה שהמלאך היה מתאבק עם יעקב בשביל הבכורה והברכה שלקח מעשו כי שרו של עשו היה ולא רצה המלאך להודות לו עליהן ולכך נגע בכף יריכו רמז לו שאינו מסכים על השבועה שנשבע לו עשו ליעקב בשעה שמכר לו הבכורה כמ"ש וישבע לו וימכור את בכורתו ליעקב דסתם שבועה בימים ההם היתה בדרך זה שהנשבע שם ידו תחת ירך המשבי' כדאשכחן גבי אברהם וביעקב שהשביע את יוסף וטעמא דמלתא כתב הר"א בן עזרא ז"ל שהוא רמז שהנשבע הוא ברשותו של המשביע ותחת ידו כאלו הוא עברו וכך היו משביעי' כל מלכי עכו"ם ומסתמא נשבע עשו גם הוא כמנהג ולכך בא המלאך לקעקע יריכו של יעקב כאלו הוא בא לבטל את השבועה ולערער על הבכורה והברכה דהא תליא כדאיתא במדרש רבה ויחרד יצחק חרדה גדולה היה מצטער וכ' אמר עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה: והיינו הא דאיתא במדרש לא אשלחך כי אם ברכתני הודה לי על הברכות שברכני אבי לפי שבא עליו לערער עליהן כדפי'.

וענין קניית הבכורה כתב הרמב"ן ז"ל שהיתה לנחול מעלת האב ושררתו עליו שיהיה לו כבוד ומעלה על צעירו ולכן היה אומר ליצחק אני בנך בכורך לומר כי הוא הבכור הראוי להתברך וכן כי זה הבכור שים ימינך על ראשו וכו' וכיון שעל כרחו של מלאך הוצרך להודות לו ליעקב על הברכה והבכורה נמצא שנעשה שר לעשו גם למלאך דהא בהא תליא.

והיינו דקאמר הכא דיעקב נעשה שר למלאך. ולפי מה שפי' א"ש הא דא תא בתרגום מגילת אסתר גבי וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וז"ל ומרדכי כי לא קם וכו' אלהין פשט ית רגליה ימיניה ואחוי ליה שטר זבינת' דאזדבן ליה בטולמ' דלחם דמכתבא באסטרקליליה כל קבל ארכובתיה וכו' וחימא למה זה קשר מרדכי שטר המכירה על רגלו לכאורה נראה שקשרו קבל ארכובתו למעלה על יריכו לפי שכך היה מנהגן כדאשכחן בפ' מי שמת מי שמת ונמצא דייתיקי קשורה על יריכו ולפי מה שפירש נראה משום דהמן נתקנה במרדכי על דבר הבכורה והברכה שלקח יעקב מעשו כדאיתא בתרגום מגילת אסתר גבי ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו וז"ל ארום מויאו ליה דמרדכי אתי מיעקב דשקל מן עשו אבא דאבוי דהמן ית בכורתא וית ברכתא וכן יסד הפייט המן הודיע איבת אבותיו וכו' ואולי מרדכי ניצוץ וכן גילו דיעקב הוה ולהכי איתא במדרש רבה פרשת תולדות ובמגילת אסתר כשמוע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדולה ומרה אמר רבי חנינא כל האומר רחמנא ותרון היא יוותרו בני מעיו אלא מאריך אפיה וגבי דיליה זעקה אחת הזעיק יעקב לעשו דכתיב ויצעק צעקה גדולה ומרה והיכן נפרע לו בשושן הבירה דכתיב ויזעק ויזעק צעקה גדולה ומרה הענין תמוה דמה ענין צעקת מרדכי לצעקת עשי.

לכך נראה דה"ק דכיון דגרם יעקב לעשו לצעוק צעקה גדולה ומרה בשביל הבכורה והברכה אע"ג דלבסוף הסכים הקב"ה על ידו מ"מ מעיקרא אבק מרמה מיהא הוי לכך נענש מרדכי שהיה מבני בניו וכן גילו שהוצרך ג"כ לצעוק צעקה גדולה ומרה על דבר הבכורה והברכה מדה במדה דשנאת המן על מרדכי בשביל הבכורה וברכה הוה כדפי' והיינו דנקט במדרש וגבי דיליה דיליה ממש אותו הדבר עצמו גבה והמן נמי נראה דבן גילו דעשו הרשע הוה והיינו דאיתא במדרש רבה ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו בזוי בן בזוי להלן כתיב ויבז עשו את הבכורה וכאן כתיב ויבז בעיניו.

וכי היכי דיעקב קנה מעשו את הבכורה דהיינו השררה בלחם ונזיד ככה מרדכי נמי שקנה את המן לעבדא בטולמא דלחם ולהכי קשר מרדכי את שמר המכירה על יריכו מקום השבועה אשר נשבע לו עשו ליעקב על מכירת הבכורה וכאשר זחה דעתו של המן על מרדכי פשט את יריכו בשטר מכירתו אשר עליו להראות לו שגם הוא גם אבותיו וכל אומתו כולם המה עבדיו מימים קדמונים ע"י הבכורה שקנה יעקב מעשו נשבע לו בשימת יד תחת יריכו ולהכי קשרו על ירך ימינו דנראה לומר כי גם עשו שם ידו תחת ירך ימינו של יעקב בשבועתו שהרי המלאך לא נגע בכף יריכו של יעקב אלא כדי לבטל השבועה כדפירש והמלאך בכף ירך ימינו נגע כדאמר לעיל הירך המיומן שבירך.

ונראה דהיינו דאיתא בפ"ק דעבודת כוכבים אחת לשבעים שנה מרכיבין אדם שלם על חיגר כלו' בא להראות שאין ממש בבכורתו של יעקב שלא הסכים המלאך על ידו דלכך

נגע בכף יריכו ועשאו חיגר לבטל השבועה כדפירש ואגב אורחא נראה לפרש דלכך בשע' שיצאו ישראל ממצרים בא עמלק להלחם עמהם ולא שום עובדי כוכבים כי נפל עליהם פחד' לפי שבשעה שיצאו ישראל ממצרים חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו דלכך קראם אז בני בכורי ישראל כדאיתא במדרש והענין הוא כי ישראל ראשית אוננו של הקב"ה הן שבשעה שבא להראות אח כח מעשיו לבראת את העולם העלה את ישראל בראשית מחשבתו וע"י כן ברא העולם ומלואו כמ"ש בראשית ברא אלהים בשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו והכי איתא בהדיא בתרגום שיר השירים גבי אחזו לנו שועלים דעמלק לא בא להלחם אלא בשביל הבכורה והברכה ז"ל בתר דעברו ית ימא אתא עליהון עמלק רשיעא די נטר להון דבבו על עיסק בכרותא ובורכתא די שקל יעקב אבונא מן עשו ובהכי ניחא מה שאמר משה ליהושע צא והלחם בעמלק ולא יצא הוא עצמו לפי שאמר משה בלבו הריני מעמיד נגדו להלחם מי שירש בכורתו של יעקב אשר לקח מיד עשו כדי שיגין עליו זכותי של יעקב בעל הבכורה לפי שהבכורה אשר לקח יעקב מעשו נתנה ליוסף בנו שנא' ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי ויהושע זכה לבכורתו של יוסף שנא' בכור שורו הדר לו ופירש"י ז"ל מלך היוצא ממנו והוא יהושע שורו שכחו קשה כשור לכבוש כמה מלכים הרי יהושע נקרא בכורו של יוסף.

וכיון שהבכורה באה ליעקב מן הדין והקב"ה הסכים על ידו לכך נצחו יהושע לעמלק: גפן אלו ישראל וכן הוא אומר גפן ממצרים תסיע וכו' וכה"ג דריש במדרש רבה פרשת וישב גפן אלו ישראל שנא' גפן ממצרים תסיע ובגפן שלשה שריגים משה ואהרן ומרים והיא כפורחת הפריחה גאולתן של ישראל עלתה נצה הנצה גאולתן של ישראל הבשילו אשכולותיה ענבים גפן שהפריחה מיד הנצה ענבים שהנצו מיד בשלו.

וכוס פרעה בידי מכאן קבעו חכמים ארבע כוסות של לילי פסח כנגד ארבע כוסות שנאמרו כאן וכוס פרעה בידי וגו' ונתת כוס פרעה וגו' ותימא דמאי ענין גאולתן של ישראל לחלומו של שר המשקים ומאי קאמר דמכאן קבעו חכמים ארבע כוסות של לילי פסח מה ענין זה אל זה ונראה לפרש לפי שהיה נגזר על ישראל שיהיו משועבדים במצרים ארבע מאות ושלשים שנה כמ"ש ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה יצאו כל צבאות ה' וגו' וכמ"ש הרמב"ן שם ועיקר שיעבודן של ישראל לא היה אלא שמנים ושש שנה משנולדה מרים דלהכי נקראת מרים על שם וימררו את חייהם כדאי' במדרש חזית נמצא שלא נשתעבדו אלא חלק חמישים ממה שהיה נגזר עליהם דחמשה פעמים פ"ו עולה ת"ל ומהאי טעמא היה בא שר של מצרים לעכב על ישראל שנא' והנה מצרים נוסע אחריהם כדאיתא במדרש לפי שבא בטענה שפדיין לא נגמר זמן שעבודן ומהאי טעמא נמי לח רצה הים לקרוע מתחלה כיון דאכתי לא נשלם זמן שנקבע להן ונראה דהיינו כשחזרו המרגלים אמרו עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוסים וגו' אמרו ישראל נתנה ראש ונשובה מצרימה וכי שוטי' היו לחזור ולהיות משועבדי' לפרעה אלא לפי שלא נשתעבדו שם כי אם חלק חמישית היו מסופקים בו במשה שמא הוציאן מעצמו שאלו הוציאן ברשותו של מקום לא היו עמלק ושאר עובדי כוכבים יושבין ושומרין עליהן להורגן וחששו שלא יגיע להן כאשר הגיע לבני אפרים שמיהרו את הקץ ונהרגו לכך רצו לחזור למצרים ולהיות משועבדים עד תשלום ח"ל שנה והנה ידוע כי

חלומותיהן דשר המשקה והאופה מאת ה' היתה זאת כדי שיגיע הרוחה ליוסף הצדיק בפתרון כי הגיע השעה שיצא למלוך מיד לולי שאמ' לשר המשקים כי אם זכרתני אתך וכיון דעיקר חלומותיהן לטובתו של יוסף הוה שימלוך על ידיהן ועל ידי כן יבאו שמה יעקב ובניו לקיים מה שנ' כי גר יהיה זרעך וגו' לכך הראה לו הקב"ה אז בחלומו של שר המשקים את כל הקורות אשר יגיע על ידו לבני ישראל עד שיצאו ממצרים והודיעו נמי מהירות הקץ והיינו דאיתא במדרש רבה שם אמר לו אתה בשרתני בשורה טובה אף אני אבשרך בשורה טובה בעוד ג' ימים וכו' דיוסף הבין דעיקר חלומו לא בא אלא בשבילו לבשרו טובתן של ישראל משום דהוה קשיא ליה ייתורא דחלום למה לה דהוה מצי למימר והנה שלשה שריגים ענבים לפני וכוס פרעה בידי ואשחט וגומר מדנקט והנה גפן לפני והיא כפורחת עלתה נצה הבשילו אשכולותיה ענבים שאין כל זה לענין שר המשקים ודאי לבשרו ולהודיעו כל הקורות הוא בא שיבאו ישראל הנמשלים לגפן מצרימה להיות משועבדים לפרעה ולהכי המשילן עתה לגפן לומר לו מה גפן זה דורכין אותו ובוועטין בו ואחר זמן הוא עולה על שלחן מלכים כך ישראל יהיו משועבדים שמה בעבודת פרך והכל יהיו דורסין עליהן כמה שכתוב עודך מסתולל בעמי מלשון דרך סלולה ואחרי כן יעלו למדריגה העליונה להיות כמלכים כמה שכתוב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים והכי איתא בהדיא במדרש פרשת בחקותי דמהאי טעמא נמשלו ישראל לגפן ובא נמי להודיעו מהירת הקץ ולהכי נאמר לו והיא כפורחת עלתה נצה הבשילו אשכולותיה שכל זה למהירת הענין כדאמר במדרש מיד הנצה ומיד בשלו וכו' ומדנאמר לו כוס כוס ארבע זימנין דבחד זימנא הוה סגי דהוה מצי למימר וכוס פרעה בידי ואשחט אותם אל תוכו ואתן אותו על כף פרעה הבין יוסף דבהא נמי לבשרו הוא בא לפרש דקרא שבא להודיע מהירות הקץ וקאמר שכל כך ימהר הקדוש ברוך הוא את הקץ עד שיהא ראוי להן לישראל לשתות בשביל כך ארבע כוסות לפי שהכוס רמז לישועה שנאמר כוס ישועות אשא ורמז לו שיחסר משיעבודן ארבעה חלקים ולא ישתעבדו אלא חמישית לכך ראוי להן לשתות ארבע כוסות ישועות על ארבע חלקי ישועות אף על גב דבחלומו דשר המשקה לא נאמרו כוס כוס אלא שלשה פעמים ופעם רביעית אמר לו יוסף בפתרונו י"ל כיון דשר האופים ראה בחלומו פתרונו דשר המשקים כדאיתא במדרש רבה לכך גם פתרונו שייך לחלומו ועולה למנין והשתא ניחא מה שקבעו חכמינו ז"ל ארבע כוסות בליל פסח נגד ארבע כוסות הללו שהרי כל עיקר ארבע כוסות הללו לא נאמרו אלא בשביל כן כדפי' ונראה דלהכי כתיב וכוס פרעה בידי ולא כתיב וגביע פרעה כמ"ש גבי יוסף ואת גביעי רמז למה שפי' כו"ס בגימטריא שמנים וששה וכתבי כו"ס ארבע זימנין רמז שיחסר מן השיעבוד פ"ו שנים ארבע זימנין ושמה להכי כתיבי ארבע לשוטת של גאולה והוצאתי והצילתי וכו' עד ד' חלקים שנגאלו ממנו ולהכי כתיב וחמשים עלו בני ישראל מחומשים שלא נשתעבדו אלא חלק חמישית ולפי מה שפי' נראה דהיינו הא דכתיב בפרשת ויגש למה נמוח נגדך קנה אותנו ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה ויקן יוסף את כל אדמת מצרים וגו' ואת העם העביר אותי לערים וגו' רק אדמת הכהנים לא קנה כי חוק לכהנים וגו' ויאמר יוסף אל העם הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה הא לכם זרע והיה בתבואת ונתתם לפרעה וארבע הידות יהיה לכם וגו' ויש לתמוה דמאי קמ"ל הכתוב בכל זה וכבר אמרו חז"ל בפרק אלו טרפות

דיש מקראות נראין שראויין לישרוף ח"ו והן הן גופי תורה ודרשו שם ולהכי כתיב ואת העם העביר אותו לערים נ"מ דלא ליקרו לאחי גלות! פירש"י ז"ל לאחר זמן גולים בני גולים ולכך הגלה.

ונראה דכולה ענינא להכי נכתב ואת העם העביר אותו לערים כדאמרן שלא יאמרו לישראל גולים אתם. וכי היכי שלא יאמרו מצרים לישראל עבדים משועבדים אתם לפרעה לכך קנאן לעבדים דישראל עבדים לפרעה הווי ולא למצרים דמצרים גופייהו עבדים לפרעה היו כדפירש"י ז"ל בפרשת יתרו גבי אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים ולפי שראה יוסף בחלומו של שר המשקים שעתיד הקב"ה לוותר להן לישראל ד' חלקים משעבודן כדפי' לכך יוסף נמי היה נראה לו לוותר להם למצרים ארבעה חלקים משעבודן דכיון שקנאן רק בלחם בלבד כמו שא"ל קנה אותט ואת אדמתנו בלחם שורת הדין היה שיהיו משועבדין ליתן לו כל חמשה החלקים והוא אמר להן ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהיה לכם הרי שוויתר להם ארבעה חלקי השעבוד.

ועוד נראה לומר דלכך וויתר להן יוסף ארבעה חלקי השעבוד שאם יבא שר של מצרים ויקטרג לפני הקב"ה לעתיד כאשר יוותר להם לישראל ארבעה חלקי השיעבוד כדאיתא במדרש יהיה לו יתברך מקום להשיב ויאמר לו הרי גם לאומה שלך נחסר משועבודן ארבעה חלקים שהרעב והעבדות נגזר היה על המצריים מפיו יתברך שהרי כשמת יעקב חזר הרעב כמות תהיה ויוסף וויתר נגדם ארבעה חלקים.

והיינו דאיתא במדרש רבה ובזוהר הים ראה ויננס מה ראה ראה ארונו של יוסף דכתיב וינס ויצא החוצה לפי שהים לא רצה לקרוע מעיקרא בטענה שעדיין נחסרו ארבעה חלקי השעבוד וכאשר ראה ארונו של יוסף נזכר כי מדה במדה הוא כי היכי דיוסף וויתר להן למצריים ארבעה חלקי השעבוד כך וויתר הקדוש ברוך הוא לישראל ארבעה חלקי השעבוד ואתי נד שפיר הא דכתיב רק אדמת הנהגים לא קנה וכו' לפי שצפה יוסף שאין שבת לוי עתיד להשתעבד לפרעה כמ"ש רש"י ז"ל וכן איתא במדרש רבה והטעם כתב הראב"ן ז"ל לפי שהמנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם לכך הניח להן פרעה שבט לוי שהיו חכמיהם וזקניהם כמ"ש יורו משפטיך ליעקב ולפי זה היה לו מקום לעוז"א לטעון לפניו יתברך שגזר ואחר כי גר יהיה זרעך סתמא משמע דשבט לוי נמי בכלל ולכך הניח להן יוסף למצרים גם כן מורי עניניהן דהיינו העובדי כוכבים ומזלות שלא יהיו משועבדים ולכך לא קנה אדמתן.

א"נ איפכא לפי שיוסף היה מוכרח להניח לעובדי כוכבים ומזלות של מצרים אדמתן כי חוק להן מאת פרעה לכך גם הוא יתברך הניח להן לישראל שבט לוי מורי תורתנו הקדושה שלא יהיו משועבדים לפרעה ולא היה שום מקום לשר מצרים לטעון כלום וכיון דארבע כוסות הן נגד ארבעה חלקי השיעבוד שנחסר להן ניחא מה שתיקנום על היין דוקא ולא בשאר משקים לפי שאותן ת"ל שנים שנגזרו על ישראל להשתעבד במצרים כדי לזכותן בחומר השעבוד מזוהמת הנחש והווי ולכך כתיב ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים דכשם שמצרפין זהב וכסף בתוך הכור להסיר סיגן כך נצטרפו ישראל במצרים להסיר זוהמתן וזוהמת הנחש ביינהוה כמ"ד עץ שאכל אדם הראשון גפן הווי ולהכי שלח יוסף לאביו יין ישן כדאיתא במדרש י"ן יש"ן עולה ת"ל רמז שהגיע השעה

שתתקיים הגזירה דת"ל שנה וזהו יין ישן פי' מזמן אדם הראשון וכיון דוויתר להן ארבעה חלקי השיעבוד דיין ישן לכך תיקנו ארבע כוסות על היין.

ונראה דהי"ט הא דאיתא במדרש והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום מפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות היה רבי מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר ואעביר עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיע שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצית להתעסק בהן כדי שיגאלו שנאמר ואת ערום ועריה ונתן להם שתי מצות דם פסח וכו' ויש להקשות אמאי הקדים להם ארבעה ימים ולא פחות או יותר מכן ועוד כי לא הוה בידם מצוה מאי הוי כיון שהגיע השעה והכתיב בעתה אחישנה ודרשו זכו אחישנה לא זכו בעתה דאף על גב דיש לחלק דשאני התם דלא הוה להו שום מצוה ונראה לפרש דנהי דהגיע השעה לפי חשבוננו יתברך וחסדו שחישב להן הזמן משנולד יצחק מכל מקום ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה כתיב וכבר דחק הרמנ"ן ז"ל ומפרש שהמקרא מסורס הוא כאלו כתיב כי גר יהיה זרעך ארבע מאות שנה ועבדום וענו אותם ומ"מ היה מקום לבעל דין לטעון כמו שטען שר של מצרים ושר של ים על שהקדים להן הקב"ה ארבעה חלקים ולכך הקדים להן הוא יתברך לקיחת הפסח קודם שחיטתו ארבעה ימים יום לחלק שבזכות קדמת מצוה זו זכו לקדימת הגאולה ארבעה כנגד ארבעה כי מצוה זו גדולה היתה וראויה לומר נגדה חלקי השיעבוד שלא נשתעבדו אלא לצרף חומרם והמה נצטרפו באותן ארבעה ימים צירוף גדול מאוד ששמו נפשם בכפם ונסתכנו סכנה גדולה ועצומה כדאיתא במדרש שכ' אחד קשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצרים למה זה לכם והשיבום לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ואותה סכנה בכל אחד מד' ימים הוה אלא דעיקר סכנה היתה ביום ראשון ולהכי נקרא שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול אע"ג דקריעת ים סוף יותר גדול הוה אלא לפי שביום השבת היה אותו הנס יותר גדול מבשאר ימים דכיון דדשו דשו קרו ליה הכי.

ואגב אורחא יש לדקדק במדרש זה למה זה היה אז שיניהם קהות טפי מבשאר כל הימים אטו לא אכלו ישראל כל ימי היותם במצרים שה ככשים ושה עזים והלא הרבה צאן הוה להו ואי לאו לאכילה למה היו רועי צאן חנם ודוחק לומר בשביל חלב וגיזה בלבד ועוד דלחלוב ולגוז אלהיהן נמי גנאי להם.

ונראה דבשאר כל הימים כששחטו אותן לכוונת אכילה לא הוה איפכת להו למצרים דאין זה נוגע לאלהיהן שבשמים דהיינו למזל טלה כיון שלא נתכינו עליו אכל השתא כיון שהשיבום לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו וידוע כי טעם מצות שחיטת פסח היה כדי לבטל סבלות מצרים שהיו עובדים למזל טלה ראש המזלות סבורים היו שאין ח"ו מנהיג למעלה הימנו לכך צוה הקב"ה לשוחטו להודיעם שאין בו ממש נמצא עתה ששחיטה זו נגעו ונתכוונו למזל סלה אלהיהן שבשמים לכך קאמר שיניהם קהות על ששוחסין אלהיהן ולהכי היו ישראל באותן ארבעה ימים בסכנה עצומה וכמו שאמר משה לפרעה הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו לכך זכו בד' ימים הללו יותר להן ד' חלקי השיעבוד ועוד נראה דמהאי טעמא תיקנו חז"ל לאכול בליל פסח ארבעה חתיכות מצה כל אחד בכזית דהיינו ברכת המוציא ואכילת מצה ושל כריכה

ואפיקומן לפי שאכילת מצה באה על שם מהירת הקץ כדאמרינן מצה זו שאנו אוכלין על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקב"ה וגאלם וכיון שמהיר את הקץ ד' חלקים תיקנו לאכול ממנו ארבעה חתיכות רמז לארבע חלקי מהירות.

ועוד נראה לפרש דכיון דעשרון של תורה שיערו חכמים בבצים כמו שאמרו מ"ג בצים וחומש חייבין בחלה ורביעית של תורה שיערו באצבעות כמו שאמרו רביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע לכך כי היכי דתיקנו תכמים לאכול ארבע חתיכות מצה הבאים מעשרון שהוא מ"ג בצים וחומש ככה תיקנו לשנות ארבע פעמים מן ד' רגיעיות שעולה בצירופן ג"כ לארבעים ושלושה פעמים אצבע על אצבע וחומש אצבע דוק ותשכח והן רי"ו חופשי אצבע כמנין אותיות שם של ע"ב היוצא מן ויסע ויבא ויט שעל ידו נקרע הים כידוע רמז שלא רצה הים לקרוע מתחילה לפי שלא נשתעבדו ישראל רק פ"ו שנה חומש הזמן עד שהוצרך לקרוע ברי"ו אות ות של שמו הגדול ולהכי תיקנו להיות רי"ו חומשין בד' כוסות לרמז שכל אות משמו יתברך עשה פעולתו אע"ג דלא נשתעבדו אלא חומש השיעבוד ועדיין צריך ליתן טעם למה זה ויותר להן הוא יתברך ארבעה חלקים מן השיעבוד ולא פחות או יותר: ונראה שהוא כנגד ארבעה זכויות שנמצאו אז בישראל כדאיתא בסוף אמור רבה בשביל ארבע דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שינו את שפם ולא שינו את לשונם ולא נמצא בהן עריות ולא לשון הרע.

מיהו נראה דוחק לומר שהוא יתברך ויותר להם ארבעה חלקי השיעבוד דהא אמרינן מ"ד רחמנא וותרן הוא יותרו לו מעיו וחיינו. לכך נראה לפרש דהוא יתברך לא ויותר מגזירתו דח"ל שנה כלום דאף על גב דיוצאי מצרים לא נשתעבדו אלא חלק חמישית מכל מקום נתקיימה הגזרה כולה דשאר ד' ח קים שמר להן הקב"ה לישראל לשאר גליות שהן ארבע גלות בבל מידי אנטיוכס ארם אע"ג דגלות בבל לא נמשך כי אם שבעים שנה וגלות ארם נמשך יוסר מאלף ות"ק שנים י"ל הוא יתברך חישב ושקל את הצער ועינוי שסבלו ישראל במצרים אותן פ"ו שנה וכפי משקל הצער ההוא סבלו ישראל נרות ועינוי בכל אחד מארבע גליות פעמים היו הצרות תכופות זו לזו ולפעמים היו מרווחות ובאריכות והוא יתברך יודע לכוון המשקל.

דמעיקרא נמי כי א"ל הקב"ה לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה לשאר ארבעה גליות נמי נתכוין וכן משמע במדרש רבה פ' לך לך דאיתא התם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו אימה זו בבל חשכה זו מדי גדולה זו מלכות אנטיוכוס נופלת עליו זו ארם ועליה קאי ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו' ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבדו וגו' משמע דגזרה דת"ל שנה אשר ארבע גליות נמי קאי וסיפא דקרא לאו מלתא אחריתי הוא אלא ארישא נמי קאי דבמצרים ובשאר גלות בין הכל יהו משועבדים בעינוי ת"ל שנים נמצא שמגיע לכל גלות פ"ו שנה ואיתא תו התם וגם את הגוי אשר יעבדו מאי וגם הוא מצרים וגם לרבות ארבע גליות וכן משמע קצת מהא דאיתא במדרש שהקב"ה שאלו לאברהם כשיבאו בניו לידי חטא במה הוא רוצה שיהיו נדונים בגיהנם או

בשיעבוד גליות ובירר לי שעבוד גליות עובדי כוכבים שנאמר אם לא כי צורם מכרם ועל ברירה זו אמר לו יתברך ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ת' שנה ושיעבוד גלות לשון רבים לאו אגלות מצרים לחודא קאי אלא גם אשאר ד' גליות ונראה דהיינו הא דכתיב ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל וגו' ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם ואיתא במדרש רבה וכו"כ רש"י ז"ל אהיה עמהם בגלות זו אשר אהיה עמהם בשאר גליות אמר ליה משה מה אני מזכיר להן כו' דייה לצרה בשעתה אמר ליה יפה דברת כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם.

הענין תמוה דמה הוצרך הוא יתברך לגלות לו למשה עתה סוד ארבעה גליות אחרות: לכך נראה דמשה אמר לפניו יתברך כיון שעדין לא הגיע זמן הקץ שהרי לא עבדו רק פ"ו שנים לכך יאמרו ישראל אין זה אלא שהוא יתברך עושה כן ברחמיו למען שמו הגדול כמו שיסדו בזולת למען שמך מהר לגאלנו כגאלת את אבותינו.

ולהכי ישאלוהו מה ענין שם רחמים זה שהוא גורם למהר את הקץ כ"כ לכך הוצרך הוא יתברך לגלות לו למשה סוד שאר ד' גליות ואמר אהיה אשר אהיה פי' אל תתמה על מהירת הקץ כי שורת הדין כך הוא ששאר ד' חלקי השיעבוד שמור הוא לישראל לד' גליות אחרות כי ע"כ נקראתי אהיה אשר אהיה שאהיה עמהם גם בצרת שאר ד' גליות דמעיקרא נמי לא קבעתי להן זמן ת"ל שנה אלא לכל הגליות בכלל.

אמר ליה משה דייה לצרה בשעתה השיב לו יתברך לך אני מודיע סוד זה אבל לישראל לא תגלה אלא כה תאמר לישראל אהיה שלחני אליכם פשטא דקרא לפי שפעולת שם אהיה היא פעולת הרחמים הגמורים כמו שהאריך בזה בסוף ס' שערי אורה ועוד נראה שהשיב לו שיאמר לישראל שהוא יתברך חישב את הקץ מימות אברהם משנולד לו יצחק דאז התחיל להיות גר בארץ דכתיב ויגר אברהם ויגר יצחק כדפי' רש"י ז"ל בפרשת בא ואל ענין זה מורה שם של אהיה כי בשם זה בחר הוא ית' באברהם דכתיב אתה הוא האלהים אשר בחרת באברם אתה הוא ה' האלהים ר"ת אהי"ה בשם זה בחר בו באברהם ולהכי צידד הוא יתברך בשם זה ומצא זכות לחשוב את הקץ מימות אברהם משנולד יצחק.

אי נמי לפי ששם אהיה עולה בגימטריא כ"א ויצחק היה בדור כ"א מבריאת העולם וצידד הוא יתברך בשם זה שהוא עולה במספר כ"א לחשוב את הקץ משנולד יצחק שהיה בדור כ"א ולפי מה שפי' יש לפרש הא דכתיב בפרשת ואתחנן כי תוליד בנים וגו' העדותי בכם היום כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ וגומר לא תאריכון ימים עליה כי השמד תשמדון לכאורה נראה דכי השמד תשמדון קרא יתירא הוא מדכתיב ברישא דקרא כי אבד תאבדון וכיון שנאבדין חלילה מהו עוד כי השמד תשמדון ונראה שהוא יתברך רמז להן לישראל שלא יחטאו כיון שעדיין יש לו עליהן ארבעה חלקי השיעבוד אשר גזר עליהן דהיינו מספר פ"ו ארבעה פעמים סך הכל שמ"ד שנים והן שמורין בידו לארבע גליות והיינו דקאמר כי השמד תשמדון פירש אותן שמ"ד שנים שמוטלים עליכם תשמדון על ידיהן אם תשחיתו שיבא משקל הצרות תקוף זה אחר זה ובקושי עד תשמדון.

ומהאי טעמא אשכחן בכמה מקומות בש"ס שגזרו העובדי כוכבים ומזלות גזירה על ישראל רמז לאותן שמ"ד שנים: דף צב דאלמלא עליא לא מתקיימין איתכליא נראה דהיינו הא דאיתא בפרק רבי עקיבא מאי דכתיב כתפוח בעצי היער למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע.

לכאורה קשה דתה ענין קדימה זו לקדימה זו ונראה לפי שכל האילנות אין מוציאין פירותיהן אלא אם כן הוציאו עליהן תחילה לפי שאין הפירות מתקיימין בלא עליון שמגינין עליהם כדאמר הכא אבל התפוח אינו משגיח בקיומו שהרי מוציא פירותיו קודם לעליו וכך פשו ישראל שהקדימו נעשה לנשמע ולא אמרו נשמע ברישא אי מצינו לעמוד בהם ולהתקיים מוטב ואם לאו לא לקבלם.

והיינו דמייתי עלה התם בפרק רבי עקיבא עובדא דההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעבן אצבעתיה דמא וא"ל עמא פחיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו ברישא איבעי לכו למשמע אי מציתו קבליתו וכו': אלימא חלבו דשליל כתבו התוספות ואם תאמר ופ"ש דבגיד דשליל פליגי ובחלבו מודו ויש לומר משום דאינו בעומד והקרב וכו' ועוד נראה דגבי חלב כתיב כל חלב שור וכשב ועז ולא מקרי שור וכשב ועז עד לאחר שנולדו דכתיב שור או כשב או עז כי יולד וכ"כ הראב"ן בשם רב האי ז"ל: גיד הנשה מחטט אחריו כל מקום שהוא ושמןו פותר תימא האי חטיטה דגיד הנשה מה נפשך אי דרבנן היא א"כ דברייטא דרבנן איירי אמאי קתני סיסא ושמןו מותר והא מודה ר"מ דמדרבנן אסור ואי דאורייתא היא אם כן ברייתא קמייתא דקתני גיד הנשה מחטט אחריו כל מקום שהוא כיון דמדאורייתא קאמר אמאי קתני סיפא וחותרך שמנו מעיקרו והא חלבו מותר מדאורייתא לדברי הכל וי"ל דודאי חטיפה דרבנן הוא ואפי' מדרבנן אית ליה לר"מ דשמנו מותר והא דקאמר ומודה שמוטל דלרבי מאיר מדרבנן אסור לאו דגזרו ביה רבנן איסורא כשאר איסור דרבנן דעלמא אלא דישאל קדושין הן ונהגו בו איסור מעצמן ואסרוהו רבנן ממנהגן של ישראל.

וכן משמע ממה שכתבו התוספות ולמאי דבעי לאוקמי ברייתא דנהגו בו איסור כרבי יהודה מה שלא אמר רבי יהודהגוממו אלא אגיד משום דחלבו תלוי במנהגא והיכא דאחמור אחמור כדאמר גבי חומרא דר' זירא דשבעה נקיים כלומר דמן הדין אפילו מדרבנן שר' לא, אסרוהו אלא ממנהגן של ישראל דומיא דהא דרבי זירא דאמר בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות ספת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים ודוקא היכא דאחמור אחמור וכן כתב רבינו נסים ז"ל וכן משמע בטור סימן ס"ה ובש"ע במ: דף צג איני והאמר רב המנונא תנא וכו' אע"ג דרב אמר לא אסרה תורה אלא שעל הדד קאמר ואיכא למימר דמדרבנן מודה דאסור מכל מקום פריך דכיון דאורי ליה דאין צריך לחות טפי אלמא אית ליה דאפי' מדרבנן שרי וזה דוחק קצת דמשמע דאהא דאמר רב לא אסרה תורה כו' פריך ועוד דאין הכי נמי תיקשי אמאי אורי ליה דאין צריך לחות ביה טפי כיון דאיכא למימר דמדרבנן מודה רב דאסור והרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכת מאכלות אסורות כתב יראה לי שכל אלו החוטין והקרומות איסורן מדברי סופרים ואם תאמר שהן אסורין מן התורה בכלל כל חלב וכל דם אין לוקין עליהן אלא מכות מרדות ויהיו כחצי שיעור שהוא אסור מן התורה ואין לוקין עליו ע"כ ולכך נראה

דכל אסור דהך שמעתא דחוטין וקרומות מדאורייתא קאמר דאסורין מריבויא דכל דם וכל חלב מיהו אין לוקין עליהן כיון דלא כתיבי בהדיא דחלב ודם אמר רחמנא דלוקין עליהן ולא חוטין וקרומות וכן משמע מדברי הרחב"ם ז"ל שם לעיל מיניה שכתב וכל חוט או קרום שאסור משום כל דם לא תאכלו וכו' וכל חוט או קרום שאסור משום כל חלב וכו' ולא כתב כל חוט או קרום שאסור משום דם וכו' משמע דסבירא ליה דחוטין וקרומות אסורין מדאורייתא מריבויא דכל אבל רבנן לא גזרו בהו מידי ולא אסרו טפי ממה דאסרה תורה והשתא ניחא דאורי ליה דא"צ לחות ביה טפי דכיון דאמר רב לא אסרה תורה אלא שעל הדר ותו לא לגמרי שרי דפשיטא ליה דרבנן לא אסרו בהו טפי אמאי דאסרה תורה כיון דלא אשכחן דגזרו בהו רבנן והיינו דפריך איני והאמר רב המנונא תנא קרום שעל הטחול אסור פי' מדאורייתא מריבויא דכל כדפירש' וא"כ אמאי שאמר רב דלא אסרה תורה אלא שעל הדד בלבד והא דנקט רב לא אסרה תורה אלא שעל הדד ולא קאמר לא חייבה תורה משום דאתי לאשמעינן דבקולשיה אפילו איסור דאורייתא ליכא.

וכן לעיל דנקט רב לא אסרה תורה אלא קנוקנות שבו משום דאת לאשמעינן נמי דבגיד גופיה אפי' איסורא ליכא כיון דעץ הוא. אבל עולא דאתי לאשמעינן דאף על גב דעץ הוא אסור לכך נקט והתורה חייבה עליו דרבנן קמ"ל דאעילו האי לוקין עליו אע"ג דעץ הוא: הכי קאמר אין נאמנין עליו ועל החלב מדלא קאמר חסורי מחסרא והכי קתני משמע דאינו מגיה אלא פירושי קמפרש לה דעליו ועל החלב קאמר והיינו משום דלא איצטריך למיתני ועל החלב דכל שכן הוא כיון דאפילו על גיד הנשה לא מהימני כל שכן על החלב דחמיר איסוריה ואיכא נמי טירחא אבל חכמים דאית להו דנאמנין הוצרכו לפרש דנאמנין נמי על החלב אף על גב דטריחא מלתא וחמיר איסורא: שלמה אין חתוכה לא פירש"י ז"ל ירך שלמה משמע משום דהוה מצי למיתני סולת אדם בשר לעובדי כוכבים וכולי מיהו קשה דלמא אורחא דמלתא נקט וה"ה חתוכה ורבינו נסים ז"ל כתב דדייק מדקתני טעמא מפני שמקומו ניכר מכלל דדוקא בשלמה שמקומו ניכר אבל בחתוכ' שחין מקומו ניכר לא ע"כ ועוד נראה לפרדש דע"כ צ"ל דמתניתין דייקא אתי לאשמעינן דדוקא שלמה אבל חתיכה לא דאי היא גופא אשמעינן א"כ ליתני שולח אדם ירך לחבירו וכו' כדקתני ברייתא דלקמן דהוי רבותא טפי דאפילו לישראל שרי אלא ודאי הא דשלמה מותר מלתא דפשיטא היא ולא אתי לאשמעינן אלא דיוקא דדוקא שלמה אבל חתוכה לא וקמ"ל דאפילו לעובדי כוכבים נמי אסור לכך פריך במאי עסקינן: דף צד ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן וצ"ל שיודע בו שאינו סך כדפירש רש"י ז"ל וקשה דא"כ מאי איריא מפך ריקן אפי' הוא מלא שמן נמי כיון דיודע בו שאינו סך גונב דעתו כדתני רישא אל יסרהב אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו כו' וי"ל דלא הוי גניבת דעת אלא כשהוא מפציר בחבירו הרבה והוא יודע שלא יעשה כן אבל כשאינו אומר לו רק פעם אחת לאו גניבת דעת הוא דהכא אורחא דמלתא ולהכי נקט ברישא אל יסרהב בחבירו ולא ירבה כו' משמע דליכא איסורא אלא כשמפציר בו ומרבה לו בתקרובת אבל בחד זימנא שרי ואשמעינן סיפא דעתך ריקן אסור כאמירה אחת: ומעשה באחד ששיגר לחבירו חביות של יין תימא והא פשיטא שלא הטעה אותו השליח והגיד לו האמת שהוא של יין דמה היה לו לשקר א"כ

ואמאי היה סבור שהוא של שמן וזימן עליה אורחים וליכא למימר דאע"ג דהגיד לו שהוא של יין כשפתחה ומצא שמן צף למעלה היה סבור שחבירו טעה ונתחלף לו שמן ביין ולכך זימן עליה אורחין דא"כ מאי ראייה מייתי מהך עובדא דכיון דסבור היה שחבירו טעה היה אסור ליגע בה והוצרך להחזירה וכיון שלא עשה כן ברוך המקום שהרגן ודוחק לומר שהשליח לא הגיד לו מאומה אלא הביא לו החביות סתמא דלאו אורחא דמלתא הוא ועוד דבספרים גרסינן וזימן עליה ונכנסו מצאו שהיא של יין וקשה היאך נכנסו האורחין לסעוד קודם שעשו התבשילין שהרי לא מצאה שהיא של יין עד לאחר שנכנס מיהו רב אלפס ז"ל גריס ונכנס ומצאה ועוד אמאי קאמר וזימן עליה אורחין והא אין אוכלין את השמן כמות שהוא בעין אלא בתערובת התבשיל והתבשילין עיקר והשמן ספל ולא שייך למימר שזימן אורחין על השמן לכך נראה דגרסינן מצאה שהיא של שמן וחנק את עצמו והשתא נחא דודאי השליח הגיד לו האמת שהיא של יין והלך הוא וזימן עליה אורחין לעשות א משתה היין ואחר שנכנסו האורחים פתחה וראה שמן למעלה כסבור היה שכולם שמן הוא וחבירו טעה ונתחלף לו שמן ביין לכך חנק את עצמו שלא היה לו להשקותם ובוש מהם.

והכי איתא בהדיא במסכת דרך ארץ רבה פרק שביעי לא ישלח אדם לחבירו חביות של יין ויתן על פיה שמן שזו דרך המיתה ומעשה באדם אחד שפשה תשתה לבנו כיון שבאו בני חבורה והסבו נכנס להביא יין ראה את החביות שמלאה שמן וחנק את עצמו ומת מכאן אמרו חכמים לא ישלח אדם לחבירו חביות של יין ויתן על פיה שמן שזו דרך המיתה ולפי מה שפ"א אסור לו לאדם לשליח לחבירו חביות של יין ושמן צף על פיה אפילו אם הודיעו שהיא של יין ובש"ע סימן רכ"ח כתב סתמא וצ"ע כדפי': אמר אב"י אין רישא וסיפא במקום שאין מכריזין כתבו התוספות דבחנם פירש"י ז"ל אמלתא דרב אשי דפליג תנא דמתניתין אתנא דברייתא דיכול לומר רב אשי כשינויא קמא דלעיל והא דקתני מציעתא דאין מוכרין נבלות וטרפות לעובדי כוכבים ומזלות מפני שמטעהו דוקא במכירה הוא דאסור אבל בשולח דורון לא חיישינן ואי אפשר לומר כן דבתוספתא דמכילתין פרק שביעי תניא המוכר ירך מחותכת לעובדי כוכבים אין צריך להפריש ממנה גיד הנשה ובלבד שלא ימכרנה לו בפני ישראל מפני שחוזר ולוקחה הימנו ומפני שני דברים אמרו אין מוכרין נבלות וטרפות לעובדי כוכבים מפני שחוזר ומאכילן לישראל דבר אחר שאין מאכילין את האדם במעות ומפני שני דברים אמרו לא יאמר ישראל לעובדי כוכבים קח לי בשר וכולי אלמא אף על גב דאית לה לתוספתא דאין מוכרין נבלות וטרפות לעובדי כוכבים מפני שמטעהו אפילו הכי קתני רישא דהמוכר ירך מחותכת לעובדי כוכבים אין צריך להפריש ממנה גיד הנשה ולא חיישינן מה שמטעהו אף על גב דלאו בשולח דורון איירי אלא במוכר כדקתני בהדיא המוכר ירך מחותכת לעובדי כוכבים וכו' וא"כ תיקשי רישא לסיפא.

על כן נראה דיש לחלק בין גיד הנשה לבין נבלות וטרפות דדוקא נבלות וטרפות אין מוכרין לעובדי כוכבים בחזקת כשרה משום דאע"ג דעובדי כוכבים לאיסורא לא חייש מ"מ בהמה בריאה וכשרה עדיפא מנבלה וטריפה אבל בגיד הנשה לא חייש עובדי כוכבים ומזלות ואדרבא ירך שיש בו גיד הנשה ושומנו נחא ליה ספי כיון דלא חייש

לאיסורא הלכך מותר למכור ירך חתוכה לעובדי כוכבים ומזלות ואיך צריך ליטול ממנה גיד הנשה.

ונראה דלהכי פירש"י ז"ל לעיל גבי הא דקאמר משום דגונב דעתו דעובדי כוכבים כסבור שישראל זה אוהבו מאוד שתקנה וטרח בה ליטול גידה עד שנראה לעצמו ואח"כ נתנה לו ולא פירש שמתעוהו במה שעובדי כוכבים ומזלות סבור שאינו אוכל גיד הנשה והרי הוא אוכל גיד הנשה אלא ודאי כיון דעובדי כוכבים ומזלות לא חייש באיסורא לאו טעות הוא וא"ת לרב אשי דטעמא דמציעתא גזרה שמא ימכרנה בפני ישראל תיקש' ליה תוספתא אמאי קתני רישא דהתם המוכר ירך מחותכת לעובדי כוכבים ומזלות אין צריך להשריש ממנה גיד הנשה ובלבד שלא ימכרנה לו בפני ישראל ניחוש שמא ימכרנה בפני ישראל וי"ל דרישא דהתם איירי שמכרה לו בביתו ולא באיטליז דליכא למיחש שמא ימכרנה לו בפני ישראל כמו בשולח ירך לעכו"ם כדפירש"י ז"ל והיינו דקאמר ובלבד שלא ימכרנה לו בפני ישראל כלומר שלא ימכרנה לו באיטליז דשכיחי ישראל.

אחר שכתבתי זה מצאתי בתורת הבית דגרם נן רב אשי אמר במקום שאין מכריזין ומציעתא כשמכרה לו בפני ישראל ולפי גירסא זו ניחא טפי דלא גרסינן שמא ימכרנה בפני ישראל וטעמא דמציעתא משום דבמכרה לו בפני ישראל איירי וכתב נמי שם דיש לחלק בין מוכר לו גיד לבין מוכר לו נבלות וטרפות כדפירש ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות מאכלות אסורות משמע דלעיל נמי גרסינן ואיבעית אימא במקום שאין מכריזין והב"ע שנתנה לו בפני ישראל וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפירושו המשנה: דף צה דאיסורא שכיחי דהתירא לא שכיחי וא"ת כיון דתרוייהו שכיחי הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא ויש לומר דרב אסרינהו משום דחייש שמא עורבי' הביאן מרוב' דעלמא ולפי שרוב טבחי ישראל הוה שם לכך אמרו לו דאיסורא שכיחי דהתירא לא שכיחי דהוה סברי דרוב טבחי ישראל דהכא עדיף מרובא דעלמא והשיב דאדרב' רובא דעלמא עדיף והיינו דקאמר דאיסורא שכיחי טפי מהכא דייק ש"ס דרב אוסר בשר שנתעלם אפילו ברוב טבחי ישראל ומסיק דלאו דיוקא מעלי' הוא דפוורת' דעובדי כוכבים ומזלות הוה דאי משום רובא דעלמא לחודא ל"ה שייך למימר דאיסורא שכיחי טפי דטפי מסתבר למיזל בתר רובא דטבחי דהכא: חזיא חיותא דתליא צריך לומר דרוב טבחי עובדי כוכבים ומזלות היו שם והוה חייש רב דבהדי דאתו כולי עלמא לאפיה אתי עובד כוכבים ומזלות ואחליף ליה לחיותא לכך לא עלים עיניה מיניה דאי רוב טבחי ישראל היו שם אם כן אמאי לא עלים רב עיניה מיניה הא ודאי כיון דבהמה שלמה הוה ליכא למיחש לעורבא ולהכי לא דייק ש"ס מהכא דאית ליה לרב בשר שנתעלם מן העין אסור ואפי' ברוב טבחי ישראל דחיישינן לעורבי' ואפילו בבהמה שלמה כדמוכח בשמעתינן משמע דמהך עובדא מוכח לה וקשה דאם כן אמאי לא דייק ש"ס מהך עובדא דסבירא ליה רב דבשר שנתעלם מן העין אסור וגם לא מסתבר למיחש לעורבי' בבהמה שלמה בית תינוק ואשה אע"פ שאין נחה שאסור לנחש אחר שבנה בית או נשא אשה ולומר אם אצליח בסחורה ראשונה אעשה עוד ואם לא אפסיק מכל מקום יש בהן סימן שאם תצליח יעשה עוד ויצליח ואם לא הצליח יפסיק דאף על גב דבסומך עצמו עליהן מותר דלא הוה ניחוש אלא כשאומר כן בפירש וסוחמך עליהן אבל כבשותק לית לן בה וכי האי גונא כתב בבית יוסף סי' קע"ט מה שנותנין לשחוט תרנגולת גולת שקרא גברית

משום דלא הוה מדרכי האמורי אלא כשאומר בפירוש שחטו תרנגלות שקרא גברית אבל כשאומר שחפו סתמא לית לן בה.

מיהו לישנא דאין נחש משמע דלית בהו איסור ניהוש קאמר וכן משמע קצת מלשון הגהת אשיר"י שכתב בית תינוק ואשהאע"פ שאינו נחש וכו' והרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות עבודת כוכבים כתב מי שאמר דירה זו שבניתי סימן טוב היתה עלי אשה זו וכו' מותר הואיל ולא כוון מעשי ולא נמנע מלעשות אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שכבר היה ולא ידענא דא"כ מאי אע"פ דקאמר: דה צו לא מהדרין בטביעת עינא כתבו התוספות דדייק משום דמיירי בטביעת עין כל דהו וזה נראה דוחק קצת.

ועוד דקאמר השתא דשמעתינה וכו' אמינא דטביעת עינא עדיפא מנא ליה למימר דעדיפא מסימנא דלמא כי הדדי נינהו. לכך נראה דהכי קאמר מריש ה"א סימנא עדיף מטביעת עינא דהא מהדרין אבידתא בסימנא אפי' שאינו מובהק כמו שכתבו התוספות בפ"ק דמציעא דהפקר בית דין הפקר על גב דבסימן שאינו מובהק איכא למיחש דמשקר ונהי דמסתבר טפי למימר דלא משקר כיון דיהיב סימן כל זהו מכל מקום חששא בעלמא מיהא איכא ואפילו הכי מהדרין ליה ואלו בטביעת עין גמור לא מהדרין משום דחיישינן לשיקרא אפי' היכא דמסתבר ספי דלא משקר דהא קיימא לן דלא מהדרין בטביעת עין אלא.

לצורבא מדרבנן דלא משני בדיבורא אלא בתלת מילי שמנו חכמים ומדקדק נמי בחלוק להופכו אבל לאיניש דעלמא לא מהדרין אף על גב דאיהו נמי לא הוה משנה בדיבורו אלא בת"ח מילי ואפילו לצורבא מדרבנן כל שאינו מדקדק בחלוקו לא מהדרין אף על גב דלא משנה בדיבורו כמו שכתבו הב"י וש"ע בס"ר ס"ב משום דחיישינן לשיקרא אף על גב דמסתבר טפי דלא משקר כיון דלא משנה בדיבורא אפילו הכי לא מהדרין להו אלמא דסימנא עדיפא מטביעת עינא.

אבל השתא דשמעתינהו להנך שמעתתא דסמכינן אפילו על טביעת עין כל דהו דכל הנך טביעת עין כל דהו הוה להו כמו שכתבו התוספות אמינא טביעת עינא עדיפא דהא סימנא כל דהו לא מהני אלא בממונא ומשום דהפקר בית דין הפקר הוא אבל במידי דאיסורא לא כגון גס שנאבד מיד השליח לא מהדרין ליה אלא בסימן מובהק כמו שכתבו התוספות פ"ק דמציעא וטביעת עין כל דהו מהניא באיסורא דכל הנך עובדי מידי דאסורא נינהו.

דאי לא תימא הכי כלומר דליכא למימר דדוקא בצורבא מדרבנן כי הנך עובדי הוא דעדיף טביעת עין כל דהו מסימן כל דהו משום דצורבא מרבנן דייק שפיר בטביעת עינו אבל באיניש בעלמא לא דאם כן סומא הירך מותר באשתו ובני אדם וכו' הא לאו כ"ע רבנן נינהו אלא בטביעת עינא דקלא אף על גב דלאו טביעת עין גמור הוא ומידי דאיסורא הוא הכי נמי וכו' אבל מרישא לא הוה סלקא דעתיה דרבא דטביעת עין כל דהו מהניא כלל והא דסומא מותר באשתו ע"כ טעמא אחרינא אית ליה אי נמי הא דקאמר דאי לא תימא הכי סתמא דש"ס קאמר לה דהא במסכת גיטין.

קאמר לה רב יוסף: ו אוכל מגיד הנשה כזית סופג ארבעים איצטריך לאשמעינן משום דיגיד שלם במשמע אבל נבלה או חזיר חתיכה נמי נבלה קרי ליה כמו שכתבו התוספות ולהכי קאמר בגמרא ההיא אכילה דכי אית ביה ארבעה וחמשה זתים ואכל חד זית מיחייב ורבי יהודה הירך כתיב דכולה ירך ואם תאמר והא איצטריך ליה הירך המיומנת שבירך כדאמר בריש פירקין ויש לומר דהכא דריש ירך גופיה דמיותר הוא ולעיל דריש ה"א דהירך וא"ת דקאמר התם בריש פירקין ורבנן ההוא דפשיט אוסוריה בכולי ירך לאפוקי חיצון דלא תיקשי לדידהו ירך הירך למה לי וי"ל דמה"א דהירך ילפינן ההוא דפשיט אוסוריה בכולי ירך ואיצטריך למיכתב הירך משום דה"א לחודא לא מצי למיכתב אבל רבי יהודה יליף מיניה שפיר נמי ההיא דהכא דאי משום המיומנת שבירך אם כן ליכתוב רחמנא את גיד הנשה אשר על הכף והוה דרשי' נמי הכף המיומנת שבכף ירך דכתב רחמנא למה לי אלא ודאי דכולה ירך וא"ת לרבי יהודה ההוא דפשיט אוסוריה בכולי ירך מנא ליה וי"ל דממשמעותא דעל הכף דריש ליה על הכף ולא שבתוך הכף דחיצון לאו על הכף הוא אלא תוך הכף כדפירש"י ז"ל בריש פירקין מיהו התוס' כתבו בריש פירקין דר' יהודה כולי מילי מהירך נפקא ליה: ובהלב אסור והאמר רבה כו' אי לאו הא דמשני ליה שאני חלב דמפעפע לא קשיא ליה דרבה אהא דרב הונא דאיכא לשנויי דהא רב הונא בצולהו וראשו למטה איירי דמיזב דאיב למטה והא דרבה בראשו למעלה איירי אבל השתא דקאמר שאני חלב דמפעפע אם כן אין לחלק בין ראשו למטה לבין ראשו למעלה דמפעפע בין למעלה בין למטה משמע: דף צז ליטעמיה קפילא פירש"י ז"ל נחתום ובערוך פי' מבשל ולפירושו ניחא ספי מה שכתבו התוספות דטעמא כיון דקפילא הוא לא משקר שלא יפסיד אומנתו כיון דאומן מבשל הוא: כל איסורים שבתורה משערינן כאלו הן בצל וקפלוט כתבו התוספות דלא נקט כבשה בלפת כדקתני מתני' גבי גיד הנשה משמע דאין שיעורן שוה דגיד לא יהיב טעמא וכו' וכתבו עוד ומדאמר רב נחמן גיד בששים משמע דבשר בלפת הוא שיעורא בששים ולפי זה פליגי ר"י אדרבא דלעיל וכו' ולא משמע כן מדסידר ש"ס מילתא דר"י בלי שום מחלוקת משמע דליכא מאן דפליג עלה ועוד תימא דמסתמא כולהו נותן טעם דקתני מתני' חד שיעורא נינהו דלא שייך לפרש נותן טעם בתרתי גווני וכיון דנותן טעם דרישא היינו בבשר בלפת שהוא שיעור ששים כולהו נמי שיעור ששים נינהו וא"כ תיקשי מתני' לר"י דאמר כל איסורין שבתורה משערינן כאלו הן בצל וקפלוט שהוא טפי הששים.

ועוד כיון דבשר ולפת היינו ששים ומשום דגיד לא יהיב טעמא כולי מאי אם כן גיד שנתבשל עם הגידין בנותן טעם דקתני מחני' היינו נמי בששים כיון דלא יהיב טעמא כולי האי ואם כן חתיכה של נבלה וחתיכת דג טמא שנתבשלו עם החתיכות בנותן טעם דקתני מתניתין היינו נמי בששים דומיא דגיד שנתבשל עם הגידין דהא וכן קתני משמע דשוין הן וקשיא ליה מתני' לר"י דאמר כבצל וקפלוט.

לכך ראה לפרש דכולהו נותני טעם דמתניתין שוין הן דהיינו שטעם האיסור נרגש בהיתר ולכי שאין טעם הגיד נרגש בבשר וכן כל הנך דנקט להו מתני' מין במינו נינהו ואין טעם האיסור נרגש בהן לכך קאמר כיצד משערינן אותה וקאמר כבשר בלפת כלומר לחומרא משערינן לפי' שהבשר נותן טעם יפה בלפת יותר משאר צמחים כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה נמצא כשמשערינן האיסור בבשר וההיתר בלפת חוטרא הוא

וכן שאר כולו דנקט מתני' בבשר בלפת משערינן להו ואף על גב דקצת איסורין אין נותנין טעם כל כך מכל מקום לא פלוג רבנן בשיעורין וכיון דטעמא דבשר בלפת משום חומרא הוא בא ר"י והוסיף חומרא אחריתי לפי שיש כמה איסורין דיהיב טעמא טפי מבשר בלפת לכך קאמר דיש לשער כל איסורין שבתורה כאלו הן בצל וקפלוט דעבידי לטעמא ואין לך איסור דיהיב טעמא טפי מהני והיינו דא"ל רבי אבא לאביי ולישערינהו בפלפלין ותבלין כו' דעבידין לטעמא טפי מהנך דאפי' באלף וכו'.

והשיב לו דקים להו לרבנן דאין לך באיסורים דיהיב טעמא טפי מבצל וקפלוט. וכל זה מדינא דכל איסור דלא יהיב טעמא בטל הוא ומותר אלא לפי שאין כל אדם בקי לשער בבשר בלפת או כבצל וקפלוט וזימנין שאין אדם רוצה להטריח עצמו ולשער בהכי לכך אמרו רבנן בששים כיון דהכי אשכחן גבי זרוע בשלה ושיעור ששים חומרא היא טפי מנותן טעם דאין לך איסור נותן טעם כולי האי אלא כיון דחזינן בזרוע בשלה דבהכי סגי אזלינן בתריה בכל מקום לחומרא.

ורב נחמן דאמר גיד בששים ואין גיד מן המנין לא אתי לאשמעינן דגיד בששים הוא דהא מחני' בבשר בלפת קתני אלא אתי לאשמעינן דמי שאינו בקי או שאינו רוצה לשפר בבשר בלפת או כבצל וקפלוט דקיימא לן דמשערינן ליה בששים וקאמר שאם משער את הגיד בששים צריך לשערו בששים של היתר ואין הגיד מן המנין ואף על גב דבשאר איסורין נמי דינא הכי אשמעינן בגיד דאף על גב דלא יהיב טעמא כולי אפילו הכי אינו מן המנין אבל כחל הוה מן המנין אי נמי רב נחמן לאו בגיד גופא איירי דהא קיימא לן אין בגידין בנותן טעם אלא בשמנו של גיד איירי כמו שכתב רבינו נסים ז"ל וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות שכתב שם וכן שומן של ג"ד הנשה שנפל לקדירה של בשר משערינן אותו בששים ואין שומן הגיד מן המנין ואף על פי ששומן הגיד מדבריהם וכו': ואיבעיא להו בששים ואחת כו' כתבו התוספות דשמא רבי יהושע בן לוי עצמו הוא מסופק וקשה דאם כן דלמא רב שמן נמי הוה מסופק ואף על גב דלא קאמר ואיני יודע אם הוא מן המנין כו' דהא רבי יהושע בן לוי נמי לא הוה אמר להו ואיני יודע כו' אף על גב דהוה מסופק ועוד מדנקט שני גדולי הדור לא פירשו את הדבר משמע דרבי יהושע בן לוי לא הוה מספקא ליה אלא הנך שני גדולי הדור לחודא.

לכך נראה דרבי יהושע בן לוי גופיה לא היה מספקא לה מידי בלישניה דהא משמע דמשמיה דנפשיה קאמר הכי ופשיטא דאיהו גופיה הוה ידע אי קאמר מאי בהדי דידה אי לבר מינה ולא עלה על דעתו לפרש דבריו משום דהוה סבר דליכא למיטעי בהך לישנא דכ"ע ידעי דמשמעות הלשון הוה בהדי דידה דוקא או לבר מינה דוקא דהא בכמה דוכתי אשכחן תנאי דנקטי במלתייהו לשון עד ואנן מספקינן אי עד ועד בכלל היא אי לאו אטו אינהו גופייהו נמי היה מספקא להו הא פשיטא דאינהו הוו ידעי מאי קאמרי ולא עלה על דעתן לפרש בהדיא דמיפשט הוה פשיטא להו דלשון עד הוה עד בכלל או לא הוה עד בכלל והכא נמי ריב"ל הוה פשיט ליה מאי קאמר ולא הוצרך לפרש דבריו אלא לפי ששני גדולי הדור היה מספקא להו בהאי לישנא אי בהדי דידה קאמר אי לבר מינה הוה לכך קאמר ליה רבי זירא לרב שמן מי עדיפת את משני גדולי הדור דכיון דאינהו הוה

מספקא להו לדידך נמי איבעי לך לספוקי והוה לך למימר ואיני יודע כו' אלא ודאי פשיטא לך בהדי דידה קאמרי לכך קאמר ראה שאתה מטיל בה גבול היתר דף צח דכולי עלמא בהדי איל מבשל לה פירש"י ז"ל והתוספות משום דאין מקרא יוצא מידי פשוטו ודבריהם תמוהים דאי פשוטו של מקרא משמע דמבשל לה בהדי איל א"כ תיקשי לאיכא דאמרי דאית ליה לתנא קמא דבקדירה אחרת מבשל לה היאך אתי ומוציא מקרא מידי פשוטו.

ועוד תימא כיון דפשוטו של מקרא משמע דמבשל לה בהדי איל אם כן מאי איצטריך ש"ס לאתויי ברייתא דפליגי בה ת"ק ור' שמעון בן יוחאי אמאי לא דייק מפשוטו של מקרא כיון דבהדי איל מבשל לה מאן דאמר בששים סבר בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן וה"ל בששים ומ"ד במאה סבר וכו' על כן נראה דמפשטא דקרא לא שמעינן מיניה אי בהדי איל מבשל לה אי לאו דמי כתיב ולקח הכהן את הזרוע בשלה עם האיל מן האיל כתיב ואתי לאשמעינן שיקח הזרוע מן האיל לאפוקי מן הכבשים דכתיבי ברישא דקרא דומיא דחלת מצה אחת מן הסל דבתר הכי ובשלה לאו אמן האיל קאי אולקח קאי לאשמעינן שיקחנה כשהיא מבושלת ויתננה על כפי הנזיר ולא כשהיא חיה.

והא דקאמר דכולי עלמא בהדי איל מבשל לה משום דש"ס מספקא ליה במאי אקמיפלגי אי בהא קמיפלגי דמ"ס מחתך לה והדר מבשל לה והיינו רבי שמעון בן יוחאי ותנא קמא סבר מבשל לה והדר מחתך לה והיינו שלמה דקאמר כמו שכתבו התוספות ואי בהכי פליגי על כרחך כולי עלמא אית להו דבהדי איל מבשל לה או דלמא דכולי עלמא מחתך לה והדר מבשל לה ובהא פליגי מר סבר בהדי איל מבשל לה ומר סבר בקדירה אחרת מבשל לה ולפי זה לית ליה דבהדי איל מבשל לה אלא רבי שמעון בן יוחאי לחודיה ולהכי קאמר ש"ס דכ"ע בהדי איל מבשל לה מר סבר מחתי לה וכו' כלומר איבעית אימא אליבא דדברי הכל פליגי אמוראי דלעיל דאךבהא קמיפלגי דרשב"י סבר מחתך לה והדר מבשל לה ות"ק סבר מבשל לה והדר מחתך לה א"כ ע"כ תרוייהו ס"ל דבהדי איל מבשל לה ואם כן מיתוקמא פלוגתייהו דאמוראי דלעיל לדברי הכל ואי בעית אימא נמי דכ"ע מחתך לה והדר מבשל לה מיהו ע"כ צריך לומר דרשב"י סבר בהדי איל מבשל לה ות"ק סבר בקדירה אחרת מבשל לה דאי לאו הכי במאי קמיפלגי וכיון דרשב"י סבר בהדי איל מבשל לה מיתוקמא מיהא פלוגתא דאמוראי דלעיל אליבא דרשב"י: דף צט לא נצרכא אלא למקום חתך כחבו התוספות דשאר קדשים כגון חזה ושוק ואימורין שרי נמי מקום חתך שלהן דהא לא אשכחן קרא בזרוע בשלה יותר מבשאר קדשים ואי ילפי בהו מעובר דאסור מקום חתך בזרוע בשלה נמי ליתסר אלא בכלן לא אסר וכו' ולא משמע כן מדקתני הך דינא גבי זרוע בשלה ולא קתני בשאר קדשים משמע דדוקא בזרוע בשלה דינא הכי ועוד מדנקט זהו היפר הבא וכו' משמע זהו לחוד ולא בשום מקום אחר לכך נראה דדוקא בזרוע בשלה קאמר דמותר מקום חתך ולא בשום מקום משום דכולהו ילפינן להו מעובר דמקום חתך אסור אבל זרוע בשלה לא מצינו למילף מעובר כיון דזרוע בשלה חידוש הוא ואיכא למיפרך דמה לאבר דעובר שכן אסור לבטלו לכתחילה אבל בזרוע בשלה דמבטלינן ליה לכתחילה אימא דמקום חתך נמי מותר ועוד נראה דע"כ צריך לומר דמקום חתך דזרוע בשלה שריא רחמנא דקיימא לן כל מדות חכמים

מצומצמין הן כמ"ש התוספות בפרק לא יחפור וכי שיערו רבנן דזרוע הוה אחד מששים מן האיל היינו דוקא זרוע לחודא אבל עם מקום החתך לא הוה איל ששים כנגדו ואי לאו דמקום חתך דזרוע בשלה שריא רחמנא איל גופיה אמאי שרי הא לית ביה ששים נגד הזרוע עם מקום החתך אבל בשאר קדשים מקום חתך אסור דילפינן להו מעובר והא דלא פריך ש"ס הכא נמי מאי חזית דגמר וכו' כדפריך באינך משום דלחומרא מקשינן כמ"ש התוס' לעיל דהכא ליכא לאוקמי קרא למילתא אחריתי: וליבטול ברובא לא פריך וליבטול בשתים משום דלא שייך ששים אלא כשזורקין גוף האיסור ומבטלין הטעם אבל היכא דאין נותן טעם וגוף האיסור קיים ואין מכירין אותו בטל האיסור ברוב אפי' מדרבנן דף ק בריה שאני פ' כיון דבריה בפני עצמו הוא הרי הוא חשוב וכל דבר חשוב אפילו באלף לא בטיל ובסמוך נמי ה"ק שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד כו' דכיון דראויה להתכבד הרי הוא חשובה ודבר חשיב אפי' באלף לא בטיל וכיון דטעמא דתרוייהו משום דחשיבי נינהו לכך קאמר וצריכי דאי אשמעינן גיד משום דבריה הוא ולהכי חשיבא אבל חתיכה אף על גב דראויה להתכבד אימא לא חשיבא ואי אשמעינן חתיכה כו' וכ"כ הרמב"ם בפ' ט"ז מהמ"א דטעמא דתרוייהו משום דחשיבי ונראה דלהכי נקט מתניתין חתיכה של נבלה וחתיכה של דג טמא משום דאיכא דוכתא דדבר חשיב טפי מדנים ואיכא דוכתא דדנים חשיבי טפי כמ"ש התוספות ריש פרק כיסוי הדם דקאמר עשרה מנה יקח ליטרא דגים חמשים מנה יקח ליטרא בשר ובמדרש אומר אורח יום ראשון אווזין ותרנגולין יום שני דגים יום שלישי בשר ולכך איצטריך למיתני תרוייהו דאי תנא נבלה ה"א דוקא בשר דחשיב אבל דגים לא ואי תנא דגים ה"א וכו': והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה ועדיין בהמה טמאה מותרת כדמסיק דכיון דאיסור גיד חמור מאיסור טמאה שכן נוהג מבני יעקב וכאותה שעה היתה בהמה סמאה עדיין מותרת לכך יש בו כח לחול עליו ומעיקרא סלקא דעתך דר' יהודה סבר דטעמא דת"ק כר' שמעון דבסמיך משום מי שגידו אסור וכו' כמ"ש התוספות.

אבל אין לפרש דה"ק כיון דנאסר גיד מבני יעקב ועדיין בהמה מותרת תו לא פקע איסור גיד מבהמה סמאה דלא שייך למימר הכי דכיון דבתר הכי נאסרה בהמה תו לא מצי חייל איסור גיד עליה מיהו בריש פירקין לא כתבו התוספות כן. וא"ת ומאי דיקא נמי דקאמר מנא ליה למידק דלמא אין הכי נמי טעמא דרבי יהודה לאו משום חומרא הוא אלא כמ"ש התוספות וי"ל מדנקט רבי יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה ועדיין בהמה טמאה מותרת להן משמע דמשום חומרא נקט הכי דכיון דנאסר מימות בני יעקב חמיר טפי ועוד מדלא נקט והלא לבני יעקב נאסר גיד הנשה וקאמר והלא מבני יעקב נאסר משמע דמשום חומרא קאמר הכי דכיון דנאסר מזמן ארוך מבני יעקב חמיר טפי: דף קא ואיסור כולל באיסור חמור אית ליה אף על גב דלא שמעינן ליה לר' יוסי דאית ליה הכי מכל מקום לא שמעיניה דפליג ונראה דנקט הכי כי היכי דלא תימא רבי שמעון היא דלית ליה איסור חל על איסור באיסור כולל גבי אוכל נבלה ביוה"כ לכך קאמר ואיסור כולל באיסור חמיר אית ליה לאפוקי מדרבי שמעון דאפילו באיסור חמיר נמי לית ליה ולספרים דגרסינן בסמוך בנטמא הגוף ואח"כ נטמא הכשר כ"ע לא פליגי דחייב באיסור מוסיף הוא והוה ניחא דמייתי נמי ראייה להא דקאמר ואיסור כולו באיסור חמיר אית ליה לפי רש"י ז"ל דאיסור חמור ואיסור מוסיף כי הדדי נינהו והא דטומאת בשר הוה

איסור מוסיף משום דמעיקרא לא נאסר הבשר אלא לטמאים וכשנטמא נאסר אף לטהורים בלאו וכן פירש"י ז"ל בפ"ד אחין דאיסור מוסיף היינו כשאיסור מוסיף על החתיכה לאוסרה על מי שמותרת עליו: דף קב רישא בישראל וסיפא בבן נח נראה דמעיקרא כי רמייה הוה משמע ליה סיפא נמי בישראל ואתי לאשמעי' דאם שחטה ואכל ממנה בפודה מפרכסת חייב משום אבר מן החי ולא אמרי' דשחיטה מטהרה מידי אבר מן החי דומיא דטהורה דכיון דשחיטה כיצאה נפשה דמי ולא קרינן ביה לא תאכל הנפש עס הבשר קמ"ל דלאו כיצאה נפשה דמי וטהורה שאני דשחיטה תליא מילתא אבל בטמאה דלא שייך שחיטה אין שחיטה מטהרתה ולהכי רמיא רישא אסיפא ומשני דרישא דוקא בישראל אבל סיפא בעובדי כוכבים ומזלות: הכי נמי במשהו כשר גידין ועצמות וכל שהוא דנקט אבשר קאי ולא איירי מגידין ועצמות מידי והוה כל שהוא דרישא ככל שהוא דסיפא: נטל צפור שאין בו כזית ואכלו רבי פוטר כתבו התוספות דכי היכי דלאו לאברים עומדת הכי נמי לאו לחתיכת בשר עומדת והא דנקט צפור שאין בו כזית לרבנותא דרבי אלעזר נקט דאפי' הכי מחייב וקשה דאם כן אמאי קתני סיפא חנקה ואכלה דברי הכל בכזית דברי הכל מכלל דפליגי ברישא אי בעינן כזית אי לא והא ליכא מאן דפליג בהכי דרבי נמי מחייב בחתיכה במשהו גידין עצמות ולא פליג אלא בשלמה ומשום דלאו לאברים עומדת ועוד קשה דהך רבותא דמחייב רבי אלעזר אפילו בצפור שאין בו כזית לא תליא במלתא דרבי אלעזר כלל כיון דאינהו לא פליגי אלא אי בחייה לאברים עומדת אי לאו והא דמחייבין באבר מן החי אפי' במשהו בשר גידים ועצמות מלתא אחריתי היא וליכא מאן דפליג בהכי ואם כן הוה ליה לאשמעינן הך מלתא באפי נפשיה.

ושמא יש לומר דבצפור שיש בו כזית לרבי נמי חייב משום נבלה דבשעה שבלעו ולועסו היא מת וכי האי גונא פירש רש"י ז"ל בפרק אלו הן הלוקין גבי ריסק תשעה נמלים ואחד חי דמצטרף לכזית נבלה וחייב משום דבבולעו מת ולהכי נקט צפור שאין בו כזית דף קג ואידך אחלב הוא דחייל דהותר מכללו הוה מצי למימר אחלב הוא דחייל משום דטרפה איסור כולל הוא אבל אאבר דכי הדדי נינהו לא: חלקו מבחוץ כתבו התוספות ועוד דכי היכי דחלקו מבחוץ והניחה בבת אחת לתוך פיו מחייב לרבי יוחנן דאזיל בתר אכילת פיו לפי שנהנה גרונו כזית בבת אחת וכו' ותימא דהא מפירוש רש"י זכרונו לברכה לא משמע כן מדכתב חלקו מבפנים לאחר שבא סמוך לבית בליעתו בלעו לחצאין ולא כתב לאחר שבא לפיו בלעו לחצאין משמע דסבירא ליה דלרבי יוחנן אינו חייב אלא אם כן נהנה גרונו בכזית בעודו שלם ולא כשנחלק ולהכי פירש חלקו מבפנים לאחר שבא סמוך לבית בליעתו בלעו לחצאין כלומר אבל כשהיה בגרונו עדיין לא נחלק ונהנה גרונו מכזית לכך נראה דרש"י זכרונו לברכה נמי סבר דחלקו מבחוץ פטור ואפילו אכלו בבת אחת והא דנקט חלקו מבחוץ קודם שיתננו לחיך פיו ואכל זה לבדו ואחר כך חציו השני רבותא נקט משום דקיימא לן בכל שאר איסורין דמצטרפי שיעורייהו לחצאין כשאוכלן זה אחר זה בתוך כדי אכילת פרס וקא מיבעי ליה אי גבי אבר מן החי נמי דינא הכי דאפילו אכל חציו שיעור ואחר כך אכל חציו השני תוך כדי אכילת פרס מצטרפי או דלמא כיון דחידוש הוא לא מיחייב אלא א"כ מכניס כזית שלם לתוך פיו דסתם אכילה בבת אחת משמע ולא לחצאין והשיב לו דפטור וקמיבעיא ליה חלקו מבפנים דהיינו לאחר שבא סמוך לבית בליעתו בלעו לחצאין אבל גרונו נהנה מכזית שלם מהו מי אמרי'

כיון דחידוש הוא בעינן שיהיה עליו שם אבר אפילו בשעת בליעה כשיורד לתוך מפיו או לא וקאמר רבי יוחנן הרי נהנה גרונו כו' דבתר גרונו אזלינן וריש לקיש אית ליה דבתר מעיו אזלינן ופריך, ר"ל היכי משכחת לה דמחייב שהרי כל מי שאוכל דבר הוא לועסו תחילה דהיינו שממעכו ומרככו בשיניו ובחניכיו ואי אפשר ללעוס ולמעך כזית שלם יחד ועל כרחו צריך לחלקו בתוך פיו ולועסן נמצא שבולען לחצאין ומשני בגרועיתא זעירתא שאין אדם לועסו אלא בולפעו, ופשוט הוא דרש"י ז"ל נמי סבר דיכול אדם לבלוע כזית בבת אחת שהרי יכול לבלוע גרומתא אף על גב דכזית הוא ולא פריך היכי משכחת לה אלא משום דאי אפשר ללעוס ולמעוך בחניכיו כזית שלם וכן פירש"י ז"ל בהדיא היכי משכחת לה דמחייב בכזית הא אי אפשר ללעוס אכילה כולה יחד: הרי נהנה גרונו בכזית פירש רש"י ז"ל הרי נהנה גרונו בטעם שני חצאי זתים והא דרבי אסי פליגא אדרב דימי ורבין דאמרי לעיל משמיה דרבי יוחנן חלקו מבחוץ פטור ודבריו תמוהים דאם כן על כרחך רבי אלעזר דאתי לאדכורי לרבי אסי אית ליה דרבי יוחנן לא אפר מעולם דחלקו מבחוץ פטור ואמאי קאמר לעיל ורבי אלעזר אמר אפי' חלקו מבחוץ נמי חייב משמע דאתי לפלוגי אדרבי יוחנן דאמר חלקו מבחוץ פטור והא איהו סבר דרבי יוחנן נמי אית ליה דחייב ועוד דאי הא דרבי אסי פליגא הדרב ורבין הוה ליה לסדר הא דרבי אסי בתר מלתייהו דרב דימי ורבין ורבי אליעזר ואמאי הפסיק ביניהן במלתא אחריתי בהא דאמר ריש לקיש כזית שאמרו וכו' ועוד דאמר רבי אסי משמע דלא פליג מדלא קאמר רב אשי אמר וכו' ועוד תימא הא דאכל חצי זית והקיא וחזר ואכלו אמאי קאמר לה רבי יוחנן אאבר מן החי ולא קאמר לה גבי שאר איסורים כגון באכל נבלה וטרפה וחלב וכיוצא בהן וכן הא דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש בבין השיניים ובין החניכים אי מצטרף לא אמאי לא פליגי הכי בשאר איסורים.

ועוד קשה דקאמר ריש לקיש כזית שאמרו וכולי ולא אשכחן בשום דוכתא שאמרו חכמים בהדיא דאבר מן החי בכזית אלא דרב קאמר לעיל אבר מן החי צריך כזית ופשיטא דריש לקיש לאו אדרב קאי שהרי בפרק אלו טרפות אתיא דאמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן מני רב ומנו רב ולא ידענא ליה. ועוד דקאמר ולא זימנין סגיאיין אמרת וכו' מאי הוצרך למימר ליה זימנין סגיאיין ולא הוה סגי ליה בחד זימנא על כן נראה דהא אמר ריש לקיש כזית שאמרו חוץ משל בין השיניים לאו מאבר מן החי קאי אלא שאר כל איסורים שבתורה קאי דקיימא כל איסורין שבתורה כזית וקאמר ריש לקיש כזית שאמרו חוץ משל בין השיניים וכו' וכן הא דאמר ר' יוחנן אכל חצי זית והקיא וכו' לאו אאבר מן החי קאי דאבר מן החי פוטר ר' יוחנן אפילו בחלקו מבחוץ כדאמר לעיל אלא שאר כל איסורים שבתורה קאי ומשום דאיירי לעיל בפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש אי בעינן אכילה במעים אי בנהנה גרונו בכזית סגי ליה לכך סידר ש"ס הא דבין החניכים והא דאכל חצי זית והקיא וכו' להכא דטעמייהו נמי הוה משום דנהנה גרונו בכזית והשתא הא דרבי אסי לא פליג אדרב דימי ורבין דשאני התם דחידוש הוא והיינו דאמר ליה ולא זימנין סגיאיין אמרת דבכולהו דוכתי הוה אמר ליה הכי באיסור נבלה וטרפה וחזיר וחלב וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל דבפרק חמישי מהלכות מאכלות אסורות מיייתי לספק הלכה הא דאמר רב דימי ורבין משמיה דרבי יוחנן ובפרק ארבעה

עשר מה' מ"א כתב כל איסורי מאכלות שבתורה שיעורן בכזית בינוני בין למלקות בין לכרת.

ואחר כך כתב כזית שאמרנו חוץ משל בין השניים אבל מה של בין החניכים מצטרף למה שבלע שהרי נהנה גרונו בכזית אפילו אכל כחצי זית והקיא וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו שהקיא חייב שאין החיוב אלא על הנאת הגרון בכזית מדבר האיסור עד כאן לשונו. משמע בהדיא דאשאר איסורין קאי ולא אאבר מן החי ובכסף משנה כתב שם כזית שאמרנו חוץ משל בין השניים בס"פ דגיד הנשה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש והלכה כרבי יוחנן דאמר הכי ומאי שנא אבל מה שבין החניכים מצטרף למה שבלע וכו' שם לדברי הבל לא דק דהא מסיק הכא דבשל בין השניים כולי עלמא לא פליגי דלא מצטרף כי פליגי בין החניכים: כל הבשר פרק שמיני דף קד הא עוף אסור מדאורייתא נראה דלהכי משמע ליה דאסור דמתניתין מדאורייתא קאמר מדנקט כל הבשר אסור לבשל בחלב ולא קתני אסור לאכול בחלב משמע דמתני' אקרא דלא תבשל קאי אלמא דאסור מדאורייתא ומשני רב אשי דיש מהן מדברי תורה וכו': אבל הכא אי שרית ליה לאסוקי עוף וגבינה אתי לאסוקי בשר וגבינה ומיכל בשר בחלב דאורייתא תימה כיון דדחי דשאני התם משום דליכא למיגזר הוא אם כן מאי איצטריך למימר אבל הכא אי שרית ליה לאסוקי עוף וגבינה אתי לאסוקי בשר וגבינה וכו' הוה ליה למימר אכל הכא כיון דאיכא למיגזר גזרינן גזירה לגזירה ויש לומר דמדקתני התם חלת חוצה לארץ נאכלת עם הזר על השלחן משמע דוקא העלאה שרי אבל באכילה אסורה לזר מדרבנן והיינו על כרחך משום דגזרינן אכילת חלת חוצה לארץ אטו אכילת חלת ארץ ישראל דדוקא העלאת חלת חוצה לארץ אטו העלאת חלת ארץ ישראל ליכא למיגזר אבל אכילה אטו אכילה גזרינן אפילו מחוץ לארץ לארץ ישראל ואי אמרת דגזרינן הכא גזרה לגזרה דהיינו העלאת העוף אטו אכילת העוף ואכילת העוף אטו אכילת בהמה אם כן התם נמי אמאי נאכלת עם הזר על השלחן נהי דהעלאה אטו העלאה ליכא למיגזר נגזור העלאת חלת חוצה לארץ אטו אכילת חלת חוצה לארץ אטו אכילת חלת ארץ ישראל דהא על כרחך אכילת חלת חוצה לארץ אטו אכילת חלת ארץ ישראל גזרינן כיון דאסרינן חלת חוצה לארץ באכילה לזר לכך קאמר דטעמא דהכא משום דגזרינן העלאה אטו העלאה ומיכל בשר בחלב דאורייתא דכי מסיק להו היינו אכילה וכחדא גזירה דמי: אתי לאסוקי בשר וגבינה ומיכל בשר בחלב דאורייתא דכי מסיק להו היינו אכילה כדפירש רש"י ז"ל ולהכי לא קאמר ואתי למיכל בשר בחלב דאורייתא כדאמר אתי לאסוקי בשר וגבינה.

ואם תאמר כיון דהעלאה אטו אכילה כי חדא נינהו ואם כן לימא דכי שרית לאסוקי עוף וגבינה אתי למיכל עוף וגבינה דכי חדא נינהו והדר גזרינן אכילת עוף וגבינה אטו אכילת בשר וגבינ' ובההיא דחלה נמי נגזור העלאה אטו אכילה דכי חדא היא ואכילה אטו אכילה דליכא אלא חדא גזירה ויש לומר דלכל איסורי דאורייתא עבדי רבנן הרחקות כגון הבערת אש בשבת דאסור מדאורייתא עבדו רבנן הרחקה וגזרו דאפילו לטלטל את הנר בשבת אסור וקים להו לרבנן דבהרחקה זו סגי דאי נמי אתי לטלטל את הנר באקראי לא אתי למיעבד איסורא דאורייתא להדליק את הנר וכן בשר בהמה בחלב דאסור מדאורייתא עבדו רבנן הרחקה דלא למיכל אפי' בשר עוף בחלב וקים להו נמי דבהרחקה

זו סגי מיהו אכתי חששו רבנן שמא יעלה אדם בשר בהמה עם הגבינה על השלחן ועל ידי כן אתי למיכל לכך אסרו נמי להעלות בשר עם הגבינה והוה קים להו לרבנן דלא סני בהרחקה זו דליכא אלא פלגא דהרחקה דכל המעלה קרוב הוא למיכל וחששו שמא יעלה באקראי ואתי נמי למיכל בהדדי לכך הוצרכו למיעבד הרחקה להרחקה וגזרו שלא להעלות אפילו בשר עוף וגבינה ובהרחקה זו סגי ולכך קאמר דהכא גזרינן העלאה אטו העלאה וממילא אתי נמי למיכל דקרוב הוא אבל העלאה אטו אכילה ואכילה אטו אכילה לא מני למימר דכיון דעבדו הרחקה וגזרו על אכילת עוף משום אכילת בהמה ובהרחקה זו סגי להו אם כן למה להו למיגזר תו שלא להעלות בשר עוף דכיון דגזרו כבר ועבדו הרחקה שלימה למה להו למיעבד עוד אפילו פלגא דהרחקה דלא איצטריך וגזירה וגזירה הוא: עוף וגבינה אין בשר וגבינה לא נראה דדייק מדקתני נאכלין לשון רבים משמע דלאו עוף החילה והדר גבינה קאמר דא"כ גבינה לחודא נאכל באפיקורן ולא העוף אלא אשמעינן דהנך תרתי נאכלין דהך הפקר שאין צריכין להזהר לא זה מזה ולא זה מזה בין אוכל עוף תחילה בין אוכל גבינה תחילה ולהכי דייק הא בשר וגבינה צריכין להזהר זה מזה וזה מזה וכתבו התוס' דרבינו תם מפרש טעמא דאגרא משום דעוף אינו נדבק בידים וקשה דהא גבינה נדבק בידים הוא מדקאמר הני מילי בליליא משמע דבליליא בעי נטילת ידים אחר גבינה ואם כן צריך לומר דהא דקתני עוף וגבינה נאכלין באפיקורן עוף וגבינה דוקא קאמר ולא גבינה ועוף וזה דוחק: דף קה בית שמאי אומרים מקנח והוא הדין למדיח ובית הלל אומרים מדיח והוא הדין כו' תימא כיון דתרווייהו בעינן כדפירש"י ז"ל והתוס' אמאי קאמר לעיל הוא תני לה והוא אמר לה בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה אמאי לא הזכיר נמי הדחת פה והוה ליה למימר בלא נטילת ידים ובלא קינוח והדחת פה.

ועוד תימא דקאמר לעיל אלימא ב"ש שומרים מקנח ולא בפי מדיח וב"ה אומרים וכו' אמאי נקט ולא בעי ה"ל למימר ולא סגי מדיח ולא סגי מקנח ועוד אמאי דחוק לאסוקי דלא פליגי ה"ל דקינוח עדיף מהדחה ולב"ש לא סגי אלא בקינוח ולב"ה בהדחה לחודא נמי סגי כמ"ש התוספות ומה שכתבו דפשיטא ליה לש"ס דהדחה עדיפא ולהכי נקט מקנח ולא בעי מדיח דעדיפא ואידי דנקט לב"ש ולא בעי נקט נמי הכי לב"ה דוחק הוא למימר דנקט הכי אידי ועוד דאם כן כי פריך אלא הא דאמר רבי זירא כולי תיקשי נמי הוה ליה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ותו לא היה צריך למימר אלא ב"ש אומרים מקנח ולא בעי מדיח וב"ה אומרים אף מדיח וכולי ועוד מה נפשך אי קינוח והדחה כל חדא עביד פעולה אחריתי אם כן לה שייך למימר דהדחה עדיפא מקינוח כיון דאין שוין זה לזה ואי תרווייהו עבדי פעולה חדא אם כן אמאי לא סגי בהדחה לחודא דעדיפא או ליבעי הדחה תרתי זימני ואמאי תיקנו למיעבד הדחה וקינוח.

על כן נראה דמדיח דנקט ב"ה לאו הדחת פיו קאמר אלא מדיח ידיו קאמר דהיינו נ"י ולהכי נקט לעיל בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה ולא נקט הדחת פה והשתא ניחא דקאמר אלימא ב"ש אומרים מקנח ולא בעי מדיח דאית להו דאין צריך לנקות אלא הפה לחוד אבל ידים לא ובית הלל אומרים מדיח ולא בעי מקנח דאין צריך לנקות אלא ידים לחוד אבל משום פה ליכא למיחש אלא הא דאמר כולי ולהכי לא מצי למימר דב"ש אית להו דוקא מקנח דעדיף וב"ה סברי דבהדחה לחודא נמי סגי דקינוח הפה לא מהניא לידיים

והדחת ידים לא מהניא לפה ולא שייך למימר דב"ה אית להו דבחדא מנייהו סגי דמה נפשך אי חיישי לפה בעי קינות ולא מהני הדחה ואי חיישי לידים בעי הדחה ולא מהניא קינות ולהכי לא מצי לשנויי נמי דב"ש תרתי בעי וב"ה סברי דסגי בחד כמ"ש התוספות דלא שייך למימר הכי כלל והשתא ניחא דצ"ל דהא דמסיק דב"ש אומרים מקנח וה"ה למדיח היינו דתרווייהו בעינן כמ"ש ר"ח ז"ל.

וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות פ"א דמדיח היינו הדחת ידיו שכתב מי שאכל גבינה או חלב תחילה מותר לאכול אחריו בשר מיד וצריך שידיח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר. אחר כך מצאתי שכ"כ גם כן הר"ן ז"ל.

ובש"ע סימן פ"ט כתב אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ובלבד שיעיין ידיו וכולי וצריך לקנח פיו ולהדיחו ולפי מה שפירש' אין צריך רק לקנח פיו ולא להדיחו. ובטור א"ח סימן קע"ג כתב ב"י דברי הרמב"ם והר"ן ז"ל ומסיק דהעולם נהגו לעשות קינות והדחה לפה וכן ראוי לעשות: ואלו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחריתי אכילנא בגבינה אחר בשר קאמר דקאי אהא דקאמר דאלו אבא כי הוה אכיל בישרא האינדנא כולי משמע דבשר אחר גבינה לא היה ממתין מסעודה לסעודה לכ"נ דבסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית קאמר והטעם מפני שבשר מוציא שומן ומושך טעם זמן ארוך או משום בשר שבין השינים לכך צריך להמתין כ"כ אבל בשר אחר גבינה לא והתוספות כתבו דאפילו לאלתר אם סילק השלחן וברך מותר ולפי זה צ"ל דטעמא משום הכירא הוא שאם יאכל בשר וגבינה בסעודה אחת חיישינן שמא אתי למיכל בהדי הדדי וקשה דאם כן מאי איריא גבינה אחר בשר אפילו בבשר אחר גבינה נמי ליבעי סעודה אחריתי וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהמ"א וכן פסק ב"י בש"ע סימן מ"ט דצריך להמתין שש שעות כשיעור מסעודה לסעודה ובהגה"ה שם כתב נמי דעת התוספות ודעת הרמב"ם נראה עיקר מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה כתבו התוספות דהא דדרשינן והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים וכולי אסמכתא בעלמא הוא דהא טעמא דמים אחרונים הוי משום מלח סדומית כדאמר בסמוך ואנו לפי שאין מלח סדומית מצוי בינינו לא נהגו במים אחרונים ולא ידענא מנא להו למימר שאין מלח סדומית מצוי בינינו דאי משום דסדום רחוק הוא ממנו ואין מביאין משם מלח אם כן תיקשי לאביי וכן שארי אמוראים דבסמוך דכולהו בבבל הוו שהוא רחוק מסדום אמאי היו נזהרין במים אחרונים ועוד מדקאמר אביי ומשכח כי קורטא בכורא משמע דבכל מלח שבעולם משכחת לה קורטא בכורא וקשה מה נפשך אי מלה סדומית מצוי הוא בכל העולם אמאי לא משכחת לה אלא כי קורטא בכורא ואי לא מצוי הוא כלל האי קורטא מהיכא אתי' לכך נראה דבכל מלח שבעולם משכחת לה כי קורטא בכור' מלח רע שמסמא את העינים כמו מלח סדומית והאי קורטא מלת סדומית קרי ליה כיון שטבעו כמלח סדומית הוא.

ואם כן במלח שלנו נמי איכא למימר דמשכחת לה האי קורטי וצריך ליזהר במים אחרונים וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ו מהלכות ברכות כל פת שהמלח בו צריך נ"י באחרונה שמא יש בו מלח סדומית או מלח שטבעו כמלח סדומית וכתב שם בכסף משנה משום דאיכא למימר בא"י דמשכח מלח סדומית שסדום קרובה להם

אבל בשאר ארצות לא חיישינן ובעלי הש"ס בהיו בבבל משמע דהווי חיישי להכי לכך כתב או מלח שטבעו כמלח סדומית ע"כ ועוד נראה דמים אחרונים תרתי טעמי אית להו חדא משום מלח סדומית כדאמר בסמוך ואידך משום זוהמא דידים מזוהמות פסולין לברכה כדאמר בס"פ אלו דברים ומ"ש החוספות דהיינו דוקא להם שהיה הדבר עליהם חובה ליטול אחר סעודה לכך נחשבות כזוהמות דוחק הוא ותרוייהו טעמי צריכי טעמא דמלח סדומית איצטריך למי שאוכל פת חרבה ושאר דברים יבשים דלא שייך כהו זוהמא וטעמא דזוהמא איצטריך למי שלא אכל בסעודתו מלח ולפי זה דרשה דוהתקדשתם והייתם קדושים דרשה גמורה היא ולא אסמכתא והא דבעי לקמן מאי מצוה ולא קאמר והתקדשתם כבר תירץ הרמב"ם ז"ל דההיא דרשה למברך המוציא הוא ומשום כבוד ברכה כדמסיק התם אני ה' זו ברכה.

גם הראב"ד ז"ל בהשגות מחלקבין אוכל דברים יבשים דלא שייך בהו זוהמא לבין אוכל דברים לחים לענין ברכה אם יש לברך על מים אחרונים. ולכך נראה מי שאוכל וידיו מזוהמות צריך ליטול מים אחרונים קודם שיברך ברכת המזון אפי' אי ליכא למיחש משום מלח סדומית וכן כתב בש"ע סימן קפ"א דמים אחרונים חובה וכתב שם בסוף הסימן דיש שאין נוהגין ליטול מים אחרונים וכו' והנראה בעיני כתבתי: כל מילי דצייר וחתים ומני וכייל לית לן רשותא וכולי והא דאמר בפרק המפקיד שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול וכולי משמע דדבר שאינו מדוי ושקול עדיף טפי מפורש שם: דף קו מצוה לשמוע דברי חכמים פירש אנחנו מצווים מן התורה לשמוע מה שתיקנו חכמים מדכתיב על פי התורה אשר יורוך.

כתבו התוספות ואם תאמר הלא משום סרך תרומה תקנוה ואם כן מאי ועוד וי"ל דתיקנו משום נקיות וקשה דהא בסמוך משמע דטעמא דנקיות לאו חובה ולא מצוה הוי אלא רשות בעלמא לכך נראה דה"ק נ"י לחולין לא הוצרכה לחולין עצמן ואין בהן תועלת אלא מפני סרך תרומה שעל ידי כן לא אתי למיפסל את התרומה ועוד יש בהן תועלת משום מצוה לשמוע דברי חכמים שתקנוה משום כך ואיכא שכר מצוה: סבור מיניה חובה הוא דליכא מצוה איכא פירוש דנטילת ידים לפירות חמיר כמו נ"י לפת אלא דמחולקין בטעמן דטעמא דפת משום תרומה וטעמא דפירות משום נקיות מיהו תרוייהו מצות חכמים נינהו והא דקאמר אלא משום נקיות לא אתי לאשמעינן אלא לאפוקי מים אחרונים דחובה נינהו קמ"ל דבהנך ליכא חובה דלית בהו אלא משום נקיות מיהו טעמא דנקיות מצוה הוי כטעמא דסרך תרומה: דף קז דלא אתו מכח גברא וא"ת אמאי תיקנו רבנן בנטילה שיהא בה כח גברא דבשלמא הא דקפדינן אמנא י"ל כמ"ש הרשב"א בשם ה"ג דאסמכוה רבנן על מי חטאת אי נמי על קידוש ידים ורגלים במקדש אלא כח גברא למה לי דהא בקידוש ידים קמיבעיא ליה בפ"ב דזבחים אי מותר לקדש בתוך הכיור אי לא וי"מ מדכתיב והזה הטהור על הטמא וי"ל דומיא דתשעה קבין דבעל קרי דלא מהני אלא כששפכם עליו אבל לטבול בתוכן לא מהני מידי בין אם הם בכלי או בקרקע כדאיתא בפ' מי שמת ר' זירא הוה יתיב באגנא דמיא בי מסותא א"ל לשמע' זילו אייתי ט' קבין ושדי עילואי א"ל ר' חייא למה ליה למר כולי האי והא יתיב מר בגוייהו א"ל כמ' סאה מה ארבעים סאה בטבילה ולא בנתינה אף ס' קבין בנתינה ולא בטבילה והכי נמי תיקנו גבי נטילה דלא מהניא אלא בנתינה דהיינו כח גברא שיתן המים על ידיו אבל

היכא דליכא כח גברא לאו נטילה היא אלא טבילה וטבילה לא מהניא אפי' הן בקרקע אלא אם כן יש בהן ארבעים סאה.

ואיכא למימר דגזרו רבנן שלא יאמרו דטבילה מהני בפחות מארבעים סאה ובכלי. ומהאי טעמא נראה דהקוף מותר ליתן מים לידיים דלאו דוקא כח גברא בעינן אלא כח נותן שלא יהא נראה כטבילה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ברכות שכתב כל הנוטל ידיו צריך להזהר בארבעה דברים ואחד מהן שיהיו המים באים מכח נותן ולא כתב מכח גברא ולהכי פסק שם דהקוף נוטל לידיים והיינו כח דרבי יוסי דפרק קמא דידיה וכן פסק בש"ע סימן קנ"ט ובהג"ה כתב שם דמ"מ יש להחמיר ונראה דהמקיל לא הפסיד: אי לאו דרב המנונא את לא ספינא לך משום דאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו ולכך דייק שפיר לאו משום דזהיר ולא נגע כיון דמותר לסמוך עצמו להאכיל למאן דקים ליה בגווייה דזהיר ולא נגע אם כן הכי נמי מותר לו לאדם לסמוך עצמו לאכול בלא נטילה אי קים ליה בנפשיה שלא יגע אם אחר רוצה להאכילו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ברכות האוכל צריך נ"י אע"פ שאחר נותן לתוך פיו ואינו נוגע במאכל ואח"כ כתב אסור להאכיל מי שלא נטל ידיו ואף על פי שהוא נותן לתוך פיו: א"ל לא מסתייה וכו' ואם תאמר מעיקרא כי השיב לו שמואל דא"ל קא ספית לבראי ולא משית ידיך הוה ליה למימר לאלתר לא מסתייה דלא גמיר וכו' ומאי הוצרך לשאלו תחילה אמאי לא משית וי"ל דחשש אבוה שמא ההוא ברא בן ארבעה וחמשה שנים הוה ומשום שיכתא הוא דקא מחי ליה לכך שאלו ואמאי לא משיח וכי אמר ליה הוא אכיל ואנא משינא הבין דלאו משום שיכתא הוא אלא משום דאית ליה מאכיל צריך נ"י הוא שכל המכה ומייסר את בנו ותלמידו צריך להודיעו עד מה הוא מכהו שלא יעשה כן עוד ואם משום שיכתא הכהו א"כ מאי קאמר הוא אכיל ואנא משינא אלא ודאי משום דאית ליה מאכיל צריך נ"י הוא לכך קאמר לא מסתייה דלא גמיר כו'.

רשב"ג אומר אף שני אכסנאין אוכלין על שלחן אחד וכו' כך גריס הרי"ף ז"ל ונראה דקאי את"ק דאמר צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד כו' ואתי לאשמעינן דמותר לצורכן יחד ואין חוששין שמא ע"י כן יאכל שניהן ואתי רשב"ג להוסיף דאף שני אכסנאין אוכלין כו' אע"ג דבמכירין זה את זה אסור שמא יאכלו שניהן באכסנאין חוששין: דף קח טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא ולא אמרינן דלא אסר רחמנא אלא גוף האיסור אבל איסור שנפל להיתר וסילקו משם התבשיל מותר דגמרינן לה מבשר בחלב דאע"ג דמסלק זה מתוך זה לאחר בישולו אסורים אע"ג דליכא טעמא וליכא למימר דלא אסר הכתוב אלא א"ע אוכל מן הבשר ומן החלב יחדו דהא כל חדא באפי נפשיה היתרא הוא וכשנתבשלו נאסרו שניהן ונעשו כגוף איסור אחד וכשמסלק זה מתוך זה לא שייך למימר שסילק היתר מן האיסור דתרוייהו אסורין כשאוכל כזית בין מן הבשר בין מן החלב קאכיל איסורא ומחייב ואע"ג דליכא אלא טעמא: חרב אמאי מותר חלב נבלה הוא אותו מעט חלב שנבלע בבשר נעשה נבלה מחמת מעם בשר שבתוכו וכשחזר ונפלט בשאר החלב הוה ליה מין במינו ולא בטיל ללא ודאי צריך לומר דכשנפלט החלב נסחט טעם בשר שבתוכו ומתבטל בחלב שביורה וחזר אותו מעט חלב ונעשה היתר דאפשר לסוחטו מותר: דף קט מכלל דרבנן סברי נייער בסוף וכו' מעיקרא כי דייק דרבי יהודה סבר אפשר לסוחטו אסור כיון דאיסר הנייעור בסוף ולא בתחילה

הוא מצי למימר מכלל דרבנן דפליגי עליה סברי דאפשר לסוחטו מותר דאי לא פליגי עליה בהא א"כ מאי נראין דברי ר' יהודה הא ליכא מאן דפליג אלא איידי דדייק מלתא דרבי יהודה דייק נמי מלתא דרבנן הכי: נראין דברי רבי יהודה ואין נראין מבעי ליה כתבו התוספות תימא לימא דכולי עלמא וכו' דכי האי גונא משני לעיל בפ"ק אבדו לו גדייו ותרנגוליו לפי מה שפי' הסוגיא בפ"ק אין משם ראייה כלל: קורע שתי וערב וטחו בכותל הא דטחו בכותל נראה דדייק ליה מתני' דקתני ומוציא את חלבו משמע דבקריעה לחודא לא סני אלא צריך נמי להטיחו בכותל להוציא את חלבו אע"ג דגבי לב נמי קתני הכי ולא אשכחן דצריך להטיחו בכותל שאני לב דדם כנוס בתוכו והוא בעין ואפשר להוציאו בידו אבל חלב כחל נבלע בו ולכך אי אפשר להוציאו אלא ע"י מיתה: א"ל רב נחמן לטבחי זויקו לה כחלי לפירש"י ז"ל שפיר' שסודו תנו לה כחל בשפוד קשה דלמה ליה למימר לטבחי לצלות לה הל"ל לאנשי ביתו שיעשו כן לכך נראה דזויקו היינו כמו זיקים מלאים ולפי שדרך הטבח מנקרי הבשר לנקר גם את הכחל ולהוציא ממנו את חלבו להכשירו לכך אמר להו שלא יוציאו הכל אלא יניחו בו הרבה כדי שתרגיש בו טעם חלב כשתבשלנו בקדירה כמ"ש התו': גירותא לישנא דכוורא מין אחד יש בין הדגים ושמו כוורא וטעם לשונו כטעם גירותא הוא דליכא למימר דכלל דגים כוורא קרי להו דאטו לשונות של כל הדגים חד טעמא אית להו וכן משמע בסוף פרק קמא דמועד קטן דאמר התם כוורא סמוך למסרחיה מעלי והא אדרבא סכנתא למיכל דגים כשהן סמוך לסרחן ואיתא נמי התם דכוורא משתי מיא בתרי' מעלי ואדרבא העולם נזהרין שלא לשתות מים בתר דגים לכך צ"ל דכוורא מינא הוא והוא משונה בדברים הללו וכ"כ התוספות שם: דף קי ולית לך נותנין עליו חומרי מקום שיצא וכולי אף על גב דמשמע דדעתו לחזור הוה מכל מקום הני מילי מבבל לארץ ישראל או מא"י לבבל אבל מבבל לבבל וכן מארץ ישראל לארץ ישראל ניתנין עליו שני החומרות בין דעתו לחזור בין אין דעתו לחזור כמ"ש התו' בפ"ק גבי מוגרמת וסורא ופומבדיתא בבבל היו: כבדא מה אתון ביה כתבו החוספות אומר ר"ת דכולה הך שמעתא איירי בכבד שלא נמלח וכולי והא דפשיט מההוא דקריבו קניא בקופה יודע היה שלא נמלח הכבד אע"ג דצ"ל כי הריאה והלב שהיו עם הכבד נמלחו ואין לתמוה על זה דכמה דברים היו עושין כדי להראות הלכה לתלמידים ותימה דא"כ מאי פריך רב אשי ודלמא פי קנה חוץ לקדירה הוה אי נמי מיחלט הוה חלט ליה מעיקרא ולעולם הכבד אוסר והא אי אפשר לומר כן דא"כ כי מלחו הריאה והלב שהיו עם הכבד אמאי לא מלתו נמי הכבד וע"כ צ"ל דפשו כן לה ראו' הלכה לתלמידים דלא בעי מליחה משום דאינה אוסר' א"כ לא הוו צריכים להוציא קנה ולמיחלט ליה ומה שכתבו התוספות נמי דכל שלשתן נמלחו אלא דלכבד לא מהניא מליחה אלא בקריעת שתי וערב וחיתוכה לתחת דוחק הוא כיון דהשתא אכתי לא ידעינן הא דמליחה לא מהניא בכבד אלא דוקא בכה"ג והוה ליה לש"ס לסדר מעיקרא עובדא דרבה בר רב הונא דמייתי בסמוך והדר הוה ליה לסדר הא דא"ל אביי לרב ספר' ועוד דקאמר לקמן הני מילי כבדא אבל טחלא שומנא בעלמא הוא וקשה מה נפשך איבעי ליה למימר דדוקא כבדא הוא דאוסר בלא מליחה אבל טחלא שרי בלא מליחה כיון דשומנא הוא כמ"ש התוס' א"כ תיקשי מהא דאמר בפרק דם שחיטה דם הטחול הרי הוא בלא תעשה משמע דטחול בעי מליחה ואי אקריעת שתי וערב קאי דדוקא כבדא

הוא דבעי קריעה אבל טחלא לא א"כ מאי איצטריך למימר דשומנא בעלמא הוא תיפוק ליה דלית ביה סמפונא דמידי הוא טעמא דכבדא בעי קריעה משום סמפונא הוא כדמשמע דאמר אדהכי אשכח ההוא כבדא דהוה בה סמפונא וכו' וכיון דטחלא לית ביה סמפונא לא בעי קריעה ואי אית ביה סמפונא כי הוה שומנא בעלמא מאי הוי אמאי לא בעי קריעה ועוד דמאי ראייה מייתי מהא דשמואל דשריא בלא מליחה ובלא קריעה דלמא מלוחי הוו מלחי ליה וקרעי ליה מעיקרא לכ"נ דכולה שמעתא איירי בכבדא שנמלח וקמבעיא בעיא ליה אי סגי ליה במליחה כיון שיש בו רוב דם כמ"ש התוספות ועל זה קאמר והני מילי דלא סגי ליה במליחה כבדא לכך אוסר' בשר שנתבשל עמה אבל טחלא שמנא בעלמא הוא ואינו דם וסגי ליה במליחה ומותר לבשל בשר עמו ומייתי ראייה מדשמואל דעבדי ליה תבשילא דטחלא דמשמע שהיו עושין לו מין תבשיל מן הטחול שהיו מתקנין אותו בדברים אחרים במיני בשמים ולפתן וכיוצא בהן לצור ההק' דהכי משמע לישנא דעבדי ליה תבשילא דטחלי מדלא קאמר דבשלי ליה טחלי אלמא דמותר לבשל דברים אחרים עם הטחול וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהמ"א: דף קיא צונן אמרי לה בעיא הדחה פירש"י ז"ל צונן ואם חתך בה צונן בעיא הדחה ההוא צונן ולפירושו לא הוי דומיא דרותח דאיירי לכתחלה לכך נראה דה"ק צונן ואם בא לחתוך בה צונן בעיא הדחה פי' צריך להדיח הסכין תחילה וכן משמע דאסכין קאי מדנקט בעיא לשן נקבה וכ"כ התוספות בפ"ק: וליטעמיה קפילא ארמאה אע"ג דאסור לאכול בה רותח לכתחילה משמע מ"מ מדלא קאמר אסור להניח בה רותח משמע דאפי' אם עבר והניח בה רותח אסור לאכול לכך פריך אמאי אסור לאוכלו וליטעמיה קפילא: והני מילי צונן דאגב חורפיה בלע פירש"י ז"ל בלשון שני דמשום חורפיה בלע טפי מדגים הרותחין וחשיב כחד טעמא ואגב דוחקא דסכינאפליט סכינא ובלע צונן דאי משום חורפיה לחודא א"כ בקישות אמאי גריר לכי פסקיה הא כיון דלית ביה חורפא מאי שנא מדגים שעלו בקערה לכך צריך לפרש דסכינא פליט אגב דוחקיה מיהו צונן בלע אגב חורפיה קישות לא בלע.

וטפי נראה דטעמא דסכין משום שמנונית בעין הקרוש עליו וכן משמע מדנקט צונן שחתכו בסכין שחתך בה בשר ולא נקט בסכין של בשר אי נמי בסכין סתמא כדאמר לעיל וצונן שחתכו בסכין מותר לאכול בכותח משמע דהכא איירי שחתך בה בשר עתה ולא הדיחה וחתך בה צונן לכך אסור לאכול בכותח משום שמנונית ולפ"ז ניחא דהכא קאמר אביי לאוכלו בכותח ולעיל משני אביי האי היתירא בלע וכו' משמע דסבירא ליה הכי משום דלעיל בסתם סכין של בשר איירי דלית בה שמנוניתא: דף קיב מהו לאנוחי כדא דמלחא פיר' והכד מגולה דאיכא למיחש כשיטול כמכא בכף יעבירנו על בבי המלח ויפול ממנו לתוכו ולא אדעתיה וכן כתב בא"ו הארוך דדוקא כשהכד מגולה איירי: וקרי ליה חמר בשר נראה דאתי לאשמעינן דשרי אפ"ג דאית ביה מראה אדמומית כחמרא דכתיב אל תרא יין כי יתאדם: עד שיכלה כל מראה אדמומית שבו פירש שאין נוטף ממנו עוד שום מראה אדמומית מיהו בתוכו אכתי איכא מראה אדמומית אלא שאין נוטה ממנו עוד ודם האברים שלא פירש שרי.

ופריך ומי אמר שמואל הכי דמשתעל' המרת' שוב אין נוטה ממנו מראה אדמומית והיוצא ממנו אז שרי אע"ג דאכתי אינו נצלה והאמר שמואל ככר שמח' וכו' אלמא דאף על גב דכבר נצלה אפ"ה ציר היוצא ממנו אסור הוא ומשני דאגב דוחקא דסכינא פליט אבל

מעצמו משתעלה חמרתו שוב אין יוצאה ממנו מראה אדמומית אלא שמנונית: דף קיג מאי לאו שהיו שניהן מלוחין לא בעי למימר שמלח שניהן ביחד דאם כן הוה ליה למיתני דג טהור ודג טמא שמלחן זה עם זה אבל דג טהור שמלחו משמע שהטהור לבדו מלח ועם דג טמא דקתני היינו שהניחו עם דג טמא דעל כרחק צריך לומר הכי למאי דמשני שהיה טהור מלי' וטמא תפל אלא ה"ק מאי לאו שהיו שניהן מלוחין דדג טמא נמי מלוח היה כשהניח דג טהור אצלו והא דלא קתני בהדיא דג טהור ודג טמא שמלחן כו' משום דהשתא ניחא טפי הא דקתני מותר דקאי אדג טהור דאיירי ביה אבל אי הוה קתני דג טהור ודג טמא שמיחן מותר לא הוה ניחא דאיירי בתרוייהו ומותר לא קאי אלא אדג טהור לחודא ולעיל דקאמר דגים ועופות שמלחן זה עם זה אסורין אף על גב דלא ניחא לישנא דאסורין כיון דלא קאי אלא אדגים לבדן מכל מקום לא מצי למימר דגים שמלחן עם עופות אסורין דהוה משמע בין שהעופות מליחין בין שהעופות תפלין וזה אינו דבכי האי גונא לא היו הדגים אסורין כמ"ש התוסטות לעיל וכן הא דרב מרי בר רחל מדלא קאמר דאימלח ליה בשר שחיטה ובשר טריפה בהדי הדדי צ"ל נמי דאימלח ליה בשר שחוטה לחודיה והניחו בהדי בשר טרפה מלוח וכן משמע מדברי רב אלפס ז"ל: הא כל מקום שנאמר גדי סתם אפי' פרה ורחל במשמע כלומר אע"ג דלאו גדי עזים הוא אלא גדי דפרה ורחל דהיינו עגל וטלה: גדי לרבות את החלב וכולי מדלא כתיב לא תבשל בשר דהא עגל ושלה נמי אסור ושינה וכתב לשון גדי לכך דרשינן מנייהו הנך תלת מילי חלב ומתה ושלייל ולהוציא את הטמאה דמבשר לא הוה אתיא חלב ומתה דהוה ניחא לאוקמי קרא אבשר היתר ולא אהנך כיון דכב' אסירי אבל מדשינה וכתב לן גדי מרבינן כל מידי דגדי ושלייל נמי מבשר לא אתיא כיון דלאו בשר גמור הוא והוה מסתבר ספי לאוקמי קרא אבשר גמור אבל מלישנא דגדי מרבינן כל מידי דגדי ובהמה טמאה נמי בכלל בשר הוא לכך איצטריך למיכתב גדי להוציא את הטמאה אבל להוציא את הדם לא איצטריך לשנות ולמיכתב גדי דמבשר נמי הוה ממעטינן ליה כמה שכתבו התוספות ולפי זה בסמוך גבי מבשל חלב בח"ב דקאמר ש"ס אין איסור חל על איסור ופירש"י ז"ל ולא נפיק מקרא דלגופיה איצטריך קשה דאי לגופיה א"כ לפה שינה וכתב גדי לכתוב בשר לכך נראה דסבירא להו דכיון דאיצטריך למיכתב גדי בחד קרא לרבוויי שלייל כתב בכולהו לשון גדי דניחא למיכתב בכולהו חד לישנא וכן בסמוך שכתבו התוספות דר' יוסי הגלילי דממעט עוף שאין לו חלב חם מו"ו דאמו קא דריש צריך לומר דאידי דכתב וי"ו בחדא כתב הכי בכולהו: וסבר שמואל איסור חל על איסור והאמר שמואל וכו' דמסתמא קראי בנין אב נינהו למילף מנייהו בעלמא ואם כן קשיין אהדדי ומשני דלא הוי בנין אב אלא חד מנייהו ואידך מיעוטא או ריבויא הוא ואי בעית אימא תרוייהו בנין אב נינהו והא דידיה הא דרביה דשמואל סבר דגדי הוי בנין אב ומתו בו הוי מיעוטא ורבי אלעזר סבר ומתו בו בנין אב הוא וגדי הוי ריבויא והשתא ניחא דפריך לקמן בסמוך מברייתא דפיגול ונותר וטמא שבשלן בחלב אדרב אמי ורב אסי ולא פריך אדרבי אלעזר למאי דמשני הא דידיה והא דרביה משום דבשר בחלב מודי רבי אלעזר דאיסור חל על איסור מריבוי דגדי: דף קיד האי תנא סבר איסור חל על איסור הלשון תמוה דהוה ליה למימר תנאי היא כדאמר בעלמא ועוד דעיקר חסר דהוה ליה למימר האי תנא סבר איסור חל על איסור ואינהו סברי כמ"ד אין איסור חל על איסור דהמקשה נמי הוה ידע דהאי

תנא סבר איסור חל על איסור דלהכי פריך עלייהו ונראה לפרש דפשיטא ליה למקשה דאינהו סברי כמאן דאמר א סור חל על איסור ותנאי טובא דאיפליגי בה מיהו קא סלקא דעתך דאפילו למאן דסבר בעלמא אין איסור חל טל איסור בבשר בחלב מודה מריבויא דגדי ולכך פריך עלייהו מברייתא דמשמע ליה דאתיא ככולי עלמא אפילו כמאן דאמר בעלמא אין איסור חל על איסור בבשר בחלב מודה מריבויא ומשני דלאו הכי הוא אלא האי תנא סבר איסור חל על איסור אפילו בעלמא: אמר רב אשי משום דאיכא למימר אעיקרא דדינא פירכא תימא כיון דקל וחומר פריכא הוא ולא יליף אלא מקרא דבחלב אמו אם כן מעיקרא מאי סבר דקאמר אמרת קל וחומר וכן קשה בברייתא שנייה ובשלישית.

ועוד תימא מדלא יליף באידך ברייתא מבחלב אמו אלא אחותו גדולה ולא יליף מיניה נמי אחותו קטנה על כן צריך לומר משום דמסתבר טפי לאוקמי קרא אחותו גדולה כיון שנאסרה עמו במעשר אבל קטנה לא אם כן בברייתא קמייתא ענא ליה למילף מבחלב אמו תרוייהו פרה ורחל והא מססבר טפי לאוקמי קרא אפרה שנחלקה מן הגדי בתרתי בהרבעה ובמעשר אבל רחל לא נחלקה מן הגדי אלא בהרבעה לחודא.

ונראה לפרש דקרא וקל וחומר תרוייהו צריכי והכי קאמר ת"ל בחלב אמו דלא איצטריך דבחזד מנייהו הוה סגי אלא ודאי להכי חזר וכתב בחלב אמו למילף קל וחומר מאמו שלא נאסרה וכו' אף על גב דקל וחומר פריכא הוא אבל אי לאו ק"ו מייתורא דבחלב אמו לחודא ליכא למילף דשמא איכא לאוקמי יתורא אמלתא אחריתי וכן באידך ברייתא קאמר דבחלב אמו אתי לגלויי דילפינן קל וחומר אף על גב דפריכא ובברייתא שלישית נמי קאמר הכי דבחלב אמו אתי לאשמעינן דילפינן ק"ו מאמו דההוא ק"ו נמי מחלב אמו אתיא בסוף הדין דקאמר מקום שנאסר פרי עם פרי וכו' וכיון דבחלב אמו אתי לגלויי דילפינן ק"ו מאמו אף על גב דפריכא לכך בברייתא קמייתא יליף מיניה תרתי פרה ורחל משום דרחל נמי איכא למילף מק"ו דאמו אבל באידך ברייתא לא מצי למילף מבחלב אמו אלא אחותו גדולה דהיינו זקנה דאיכא קל וחומר אבל גדייה שלא נתעשרה כיון דלא אתיא בקל וחומר לא אתיא נמי מבחלב אמו.

ולפי זה ניחא הא דקאמר בסמוך אין הכי נמי אלא בחלב אמו למה לי לכדתניא אף על גב דברייתא בהדיא מפיק לה אחותו גדולה מבחלב אמו דאיכא למימר דאף על גב דאתיא מביניא מכל מקום לרווחא דמילתא מפיק לה מבחלב אמו דכיון דאתי קרא לגלויי למילף קל וחומר מאמו אף על גב דפריכא כל מידי דאתיא בקל וחומר מאמו גמרינן מחד קרא והא דלא ילפינן מיניה נמי היא עצמה בחלבה משום דגוף אחד הוא ואיכא למימר דלא אתי קרא לגלויי למילף מאמו אלא בשני גופים דומיא דגדי בחלב אמו דכיון דשני גופים נינהו איכא קפידא אבל גוף אחד לא לכך איצטריך קרא אחריןא להיא עצמה בחלבה אבל אי אמרינן דקל וחומר ליתא ולא ילפינן אלא מייתורא דבחלב לחודא ליכא למימר דאחותו גדולה יליף לה מקרא לרווחא דמלתא דאם כן אמאי נקט אחותו גדולה דוקא אחותו קטנה נמי הוה ליה למילף מבחלב לרווחא דמלתא: פרה ורחל שנאסרה עמו בהרבעה כתבו התוספות ואם תאמר חיה ועוף יוכיחו לרבי עקיבא ויש לומר דעדיפא פריך מיהו למאי דמסיק אין הכי נמי יליף אחוחו גדולה בקל וחומר מאחו קשה דנימא

חיה ועוף יוכיחו ולמאי שפירש דקרא אתי לגלויי דילפינן קל וחומר אף על גב דפריכא אתי שפיר: עד שיפרוט לך הכתיב כדרך שפרט לך בנבלה בפרק כל שעה אמרינן דרבי אבהו לא מתוקמא אלא כרבי מאיר דלרבי יהודה איצטריך קרא לדברים ככתבן ואם תאמר לרבי מאיר נמי הא איצטריך קרא להקדים נתינת גר למכירת עכו"ם והתוספות כתבו דמסברא בלא שום קרא הוה ידעינן להקדים אלא השתא דכתיב נתינה ומכירה ללמד וכו' אי לאו דכתיב או להקדים ה"א דאתא קרא להשוותם וקשה דהיאך מצינו למימר דאתי קרא להשוותם דאם כן לא ליכתוב אלא חד מנייהו או מכירה או נתינה דהוה ליה למיכתב לגר אשר בשעריך ולעובדי כוכבים ומזלות תתננה או לגר כותי אשר בשעריך ולעובדי כוכבים ומזלות תמכרנה.

ועוד דקאמר בסמוך ור' יהודה להקדים נתינה דגר למכירה דעובדי כוכבים ומזלות לא צריך קרא סברא הוא מדקא פסיק ש"ס ולא קאמר בתר הכי ור"מ משמע דסבירא ליה דבהך סברא פליגי ור"מ לית ליה הך סברא דאי לאו הכי הוה ליה למימר ור"מ ונפרש כמ"ש התוספות גם מה שכתבו התוספות דלא מצי למיכתב חד מנייהו משום דה"א דאתי קרא למעוטי נתינה דעובדי כוכבים ומזלות או נתינה דגר נראה קצת דוחק ע"כ נראה דלר"מ אתי שפיר דליכא למימר דקאמר לא אתי לאשמעינן אלא הא דנתינה דגר קודמת למכירה דעובדי כוכבים ומזלות דא"כ עיקר חסר מן הכתוב דקדימה לא כתיבה בהדיא אלא מייתורא דאו ילפינן ליה אבל מפשטא דאו לא שמעינן קדימה דבכולהו דוכתי או לחלק אתיא כמו שור או כשב או עז שאת או ספחת או בהרת וכחש בפקדון או בתשומת יד או בגזל דבכל הנך לא שייך קדימה ואי פשטא דקרא לא אתי לאשמעינן אלא דנתינת הגר קודמת מכירה דעובדי כוכבים הוה ליה למיכתב בהדיא לגר אשר בשעריך תתננה ואם אין גר מכור לעובדי כוכבים ומזלות כתב הכי צריך לומר דפשטא דקרא אתי לאשמעינן דדוקא נבלה מותרת בהנאה אבל בעלמא לא תאכלו משמע איסור הנאה ואגב אורחא כתב לן ייתורא דאו לאשמעינן נמי דנתינה דגר קודמת למכירה דעובדי כוכבים והשתא ניחא דאיצטריך למיכתב תרווייהו דאתי לאשמעינן נמי דנתינה דגר קודמת למכירה דעובדי כוכבים ולא מצי למיכתב בהדיא ואם גר וכו' דלא תימה כולי קרא להכי הוא דאתא ולא לאיסור הנאה בעלמא: דף קטו ומה שבת דחמירא מעשיה מותרים הני לא כ"ש פירש"י ז"ל אבל בבשר בחלב לא אמרינן הא ק"ו דמסתברא דכל שתעבתי עליה רמינן דקא אכיל תועבת גופה אבל האי לא אכיל החרישה וקשה דאמאי לא חשיב בישול של שבת תועבה גופה כמו בישול דבשר בחלב והתוספות כתבו משום דבישול בשר בחלב ניכר וקשה דמאי פריך מאותו ואת בנו ומשלוח הקן הא אין האיסור ניכר בהן יותר ממה שניכר בחורש בשור וחמור וחוסם פי פרה ודש בה.

לכך נראה דבשר בחלב קא אכיל תועבה גופה דטעם איסורן משום אינהו גופייהו דקפיד רחמנא שלא לערבן ולבשולן יחד אבלהמבשל בשר בשבת וכיוצא בו לאו משום בישול הבשר קפיד רחמנא דבבשר גופא ליכא קפידיא אלא משום דחילל יום שנת קדש הוא וכיון דבשר קאכיל שבת לאו קאכיל נמצא דלא אכיל תועבה גופא וכן לא תחסום ולא תחרוש איסורו משום בהמה הוא ולא משום תבואה הנידשת והיוצאת מן החרישה כמה שכתבו התוספות וכי אכיל לאו חסימה וחרשיה קאכיל אבל כלאי זרעים קאכיל תועבה גופא דקפיד רחמנא שלה לערבן יחד בזריעה מפני הגידולין היוצאים מהן דקא ינקי

מהדדי דהא חיטי ושערי בכדא שרי נמצא דקאכיל תועבה גופא לכך פריך מנייהו וכן כלאי בהמה טעם איסורן מפני הגידול היוצא מהן דהא אינהו גופייהו שרו להקרבה ואין אסור אלא גידולן היוצא מהן לכך איצטריך למימר מדאסר רחמנא כלאים לגבוה וכו' דמשבת ליכא למילף דשאני הכא דקא אכיל תועבה גופא.

ואותו ואת בנו נמי דהא דאסר רחמנא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד לא קפיד רחמנא על היום אלא טעמא דאיסורא משום בהמה הוא נמצא דקאכיל תועבה גופא ושילוח הקן נמי כשעבר ונטלה קאכיל תועבה גופא לכך פריך מנייהו שפיר והא דלא פריך נמי חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה לתסרו השור והחמור גופייהו וי"ל דפשיטא ליה דאיכא לשנויי השתא לגבוה שרי להדיוט מבעיא כמ"ש התו': מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת ומשור הנסקל לא מצי למימר יוכיח דמה לערלה ולשור הנסקל שכן לא היה להם שעת הכושר לאכילה כ"כ התוספות בפרק כל שעה מיהו קשה אמאי לא קאמר תקרובת ע"א יוכיח כמה שכתוב בסמוך: דף קטז וחיישינן שמא ינק מן הטרפה אף על גב דאכלינן חלב ולא חיישינן לטרפה היינו מספק דאזלינן בתר רובא אבל הכא דחיישינן שמא ינק מודאי טרפה: חדא קתני קבת שחיטת עובדי כוכבים ומזלות נבלה תימה מאי קמשמע לן דקבת עובדי כוכבים ומזלות נבלה הא שמעינן לה מפרק קמא דמתניתין ולא הוה למיתני הכא אלא קבת עובדי כוכבים ומזלות אסורה כמה שכתבו התוספות.

ועוד תימא דפריך ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל כו' בלאו הכי נמי תיקשי ממתניתין אהיא דשמואל. ומה שכתבו התוספות דהא עדיפא ליה נראה דוחק ועוד דקאמר לא קשיא כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה אמאי לא קאמר נמי ומשנה לא זזה ממקומה כדאמר בתר הכי.

על כן נראה דלשמואל אשמעינן מתניתין דקבת שחיטת עובדי כוכבים דהיינו החלב שבה נבלה הוי ואסור מדאורייתא כבשרה דכגופה דמי ואי לא קתני אלא קבת עובדי כוכבים אסורה הוה אמינא דאף על גב דשחיטת עובדי כוכבים נבלה מכל מקום חלב שבקבה אינו אסור אלא מדרבנן משום מראית עין דנראה כאוכל נבלות לכך קתני קבת שחיטת עובדי כוכבים נבלה והשתא ניחא דפריך ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל וכו' דאי לאו הא דמשני שמואל דמתניתין חדא קתני לא הוה מצי פריך ממתניתין אהיא דשמואל דאיכא למימר דאסורה דמתניתין משום מראית עין קאמר והתם בעי למימר טעמא דגבינות העובדי כוכבים אסורין מדינא ואפילו מדאורייתא לכך קאמר לפי שמעתידין אותן בעור קבת נבלה דהעור אסור מדאורייתא אבל החלב שבו אינו אסור אלא משום מראית עין בעלמא ואפשר דאפילו משום מראית עין ליכא כשמעתידין בו אבל אהא דמשני שמואל דמתניתין חדא קתני פריך שפיר דכיון דלדידיה אשמעינן מתניתין דחלב הקבה נבלה הוי ואסור מדאורייתא כדפירש' אם כן אמאי קאמר התם מפני שמעתידין אותן בעור קבת נבלה ולא קאמר משום קבת גופה.

ומשני כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה והשתא אפי שפיר דלא קאמר ומשנה לא זזה ממקומה דלא איצטריך למימר הכי דהשתא אפילו לאחר חזרה אכתי איכא למימר דחלב הקבה אסור מיהא משום מראית עין ואם כן אפילו לאחר חזרה מתניתין כדקאי קאי

דאיכא לפרושי הרי זו אסורה משום מראית עין קאמר ואי משום קושיא קמייתא דאטו קבת עובדי כוכבים ומזלות לאו נבלה היא הא איכא לפרושי מתניתין כדרב הונא ואף על גב דשמואל לית ליה אוקימתא דרב הונא מכל מקום כיון דאיכא לאוקמי בהכי אפילו לאחר חזרה משנה גמורה היא ולא שייך לסלקה אבל בסמוך דמוקי סיפא דמתניתין לאחר חזרה אם כן צ"ל דלאחר חזרה אפילו משום מראית עין נמי ליכא דהא קבתה מותרת קאמר דמשמע שהיא מותרת לגמרי אם כן רישא דקתני הרי זו אסורה ליתא לגמרי לאחר חזרה לכך איצטריך למימר דמשנה לא זזה ממקומה ואם תאמר לאחר חזרה חלב הקבה אמאי מותר לגמרי ולא חיישינן משום מראית עין כדחיישינן בביצת נבלה ויש לומר דביצה נבלה שאני דאתיא מגופה אבל חלב קבת נבלה מעלמא אתיא.

ועוד יש לומר דביצת נבלה דאסורה טעמא לאו משום מראית עין הוא אלא משום דגזרינן אטו ביצת טרפה דאסורה הואיל ונגמרה באיסור כמה שכתבו התוספות בפרק אלו טרפות: אבל מעמידין בקבת כשרה שינקה מן הטרפה והא דתנן כשרה שינקה הטרפה קבתה אסורה מפרש ר"ת דהני מילי חלב צלול מבתוך הקבה דלא חשיב פירשה אבל הקרוש חשיב פירשה אף על גב דמתניתין סתמא קתני ור"י נמי סתמא קאמר מ"מ כיון דנקט ר"י מעמידין בקבת כשרה שינקה מן הטרפה משמע דבקרוב איירי דחלב קרוש מעמיד צלול אינו מעמיד אבל מתניתין דלא נקט לישנא דמעמידין אלא קבתה אסורה משמע דבצלול איירי ואינו רוצה להעמיד בה אלא רוצה לאכול החלב כמות שהוא בעין דאין דרך לאכול חלב הקרוש בתוך הקבה.

אבל קשה דאם כן מאי פריך ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל מפני מה וכו' הא גופא שריא אמאי לא משני דקבה גופא שריא בקרוש דחשיב פירשה ומתני' דקתני אסורה בצלול איירי והא דלא נקט שמואל מפני שמעמידין אותה בחלב צלול לפי שאין מעמידין בצלול אלא בקרוש: דף קיז אי אליה אקרי חלב תיתסר באכילה אף על גב דקרא בהדיא כתיב חלבו האליה תמימה אלמא דאקרי חלב תיתסר באכילה אף על גב דקרא בהדיא ז' מהמ"א דלא אקרי חלב אלא לענין קרבן בלבד כמו שנקראו חלבים כליות ויותרת הכבד לענין קרבן כמו שאתה אומר חלב הארץ וחלב כליות חטה שהוא טובה ולפי שמרימין דברים אלו מן הקרבן לשריפה לשם נקראו חלב שאין שם דבר טוב אלא המורם לשם ולכך נאמר בתרומת מעשר בהרימכם את חלבו ממנו עכ"ל: מה שאין כן בדם מנא הני מילי אבל הנך דמתניתין קבעי אמעילה ופיגול ונותר וטמא והא דנקט לכפרה נתתיו ולא למעילה ור"י נמי קאמר מה לאחר כפרה אין בו מעילה משום דלאו אהך מתניתין קאי אלא אמתניתין דמעילה דקתני התם דם בתחילתו אין מועילין ותו לא וסתמא דש"ס מייתי להו אמתניתין דהכא ויליף מנייהו טעמא דכולהו כדמסיק ומלתא קראי למה לי בדם חד למעוטי וכולי ולהכי נקט ותלתא קראי בוי"ו משום דמסקנא דסתמא דש"ס הוא דדייק מנייהו נמי טעמא דכולהו ולכך במעילה דאיתא נמי להך סוגיא לא קבעי התם תלתא קראי בדם למה לי: ולא והרי תרומת הדשן דנעשית מצותו ומועלין בו פירש ונגמר מניה הכא לכאורה חימה דאם כן הוא למה לי וליכא למימר דפריך ונגמר מניה ונימא הוא לפני כפרה כלאחר כפרה מה לאחר כפרה מועלין וכו' כי היכי דלא תימא מה תרומת הדשן אין מועלין בו עד שעת תרומה כמו שכתבו התוספות חדא דלא משמע כן אלא משמע דאפירכא קמייתא קאי דפריך מעיקרא ואימא הוא לאחר כפרה

כלפני כפרה וכולי ומשני ליה אין לך דבר וכו' ועל זה קאמר ולא והרי תרומת הדשן כולי ואם כן אכתי נימא היא לאחור כפרה כלפני כפרה ועוד דאם כן עיקר חסר מן הספר דהוה ליה לפרש בהדיא ונימא הוא לפני כפרה כלאחר כפרה כי היכי דלא תילף מתרומת הדשן.

ועוד קשה אמאי נטר ש"ס עד הכא ולא פריך מעיקרא דקאמר ר"י מה לאחור כפרה אין בו מעילה וכולי ועל כרחך טעמו משום דאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו כדפי' רש"י ז"ל והוה ליה להקשות ולא והרי תרומת הדשן וכולי וי"ל דמעיקרא לא מצי פריך הכי דכיון דסברא היא דאין מועלין בדבר שכבר נעשה מצותי כיון דלאו קדשי ה' קרינא ביה אם כן לא שייך למיגמר מתרומת הדשן דכיון דלא מסתבר למימר הכי איכא למימר דשאני תרומת הדשן דגלי קרא.

ולכך פריך מעיקרא ונימא איפכא הוא לאחור כפרה כלפני כפרה וכולי וכיון דמשני ליה אין לך דבר וכולי פירש כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי מוקמינן קרא אדמסתבר לכך פריך ולא והרי תרומת הדשן כולי פירש ונגמר מתרומת הדשן ונימא דייתורא דהוא אתי גלויי דיש מעילה בדם לאחור שנעשה בו מצותו כי היכי דאיתיה בתרומת הדשן: העור והרוטב פרק תשיעי חטה בקליפתה צריך לומר דבאתריה דתנא דבי רבי ישמעאל היו זורעין חטה בקליפתה.

מיהו בכל מדינות הללו זורעין חטה כמות שהיא בלא קליפה. ונראה דהא דאמר בסוף כתובות חטה שנקברה ערומה צ"ל שהיו נוהגין שם גם כן לזרעה בלא קליפה כמנהג מדינות הללו והתוספות כתבו דה"ק אף כשנקברה ערומה כולי ואין הלשון משמע כן: דף קיח כל שהוא יד ולא שומר טמא ומטמא פירש"י ז"ל טמא אם היה טהור ונגע היד בשרץ מכנסת טומאה לאוכל ומטמא אם אוכל טמא הוא ונגע ידו באוכל טהור מטמאו ופירושו תמוה מה שפירש דטמא דקתני היינו שיד מכנסת טומאה לאוכל דאוכל לא נזכר במתניתין אלא יד דקתני כל שהוא יד ולא שומר טמא משמע דטמא איד קאי דאיירי ביה.

ועוד כיון דטמא אשמעינן הכנסה ומטמא אשמעינן הוצאה א"כ איפכא איבעי ליה למיתני מטמא וטמא דהשתא זו ואין צ"ל זו קתני דכיון דעיולי מעיילא אפוקי מיבעיא כדאמר בסמוך. ועוד דלפירושו מאי ק"ו הוא זה דקאמר השתא עיולי מעיילא אפוקי מיבעיא דמה לי עיולי מה לי אפוקי ומה שפירש"י ז"ל דהשתא עיוול מעיילא אף על פי שעדיין לא ירדה לו טומאה לאו סברא היא דאפוקי נמי עדיין לא ירדה לו טומאה לאותו אוכל הנוגע בו ביד ואדרבא עיולי מסתבר טפי כיון שהטומאה עצמה נוגעת בידו וע"ק דמאי קסלקא דעתך דפריך ואימא יד להוציא ולא להכניס והא קרא דיד בהדיא אהכנסה כתיבא כדפסיק בסמוך.

וע"ק דלקמן תניא כשם שיש יד לטומאה כך יש יד להכשר ולפירושו מאי כשם הא לא דמאי יד דהכשר ליד דטומאה דיד לטומאה הוי להכניס ולהוציא ויד להכשר לא הוי אלא להכניס שאם הוכשר היד הוכשר האוכל התלוי בו אבל אין היד מוציא ההכשר לאוכל שאין תלוי בו. ע"כ נראה לפרש דה"ק כל שהוא יד ולא שומר טמא שאם נגעה טומאה באוכל היד טמא שהיד מוציא את הטומאה אליו מן האוכל ומטמא שאם נגעה טומאה

ביד נטמא האוכל שהיד מכניס בו את הטומאה והשתא ניהא דלא זו אף זו קתני דהיד טפל לאוכל ואין האוכל ספל ליד ואשמעינן דלא זו שהיד טמא שהאוכל עיקר ומטמא את היד שהוא טפל אלא אפילו היד שהוא טפל מטמא את האוכל והיינו דפריך השתא עיולי מעיילא שהיד שהוא טפל מכניס הטומאה באוכל שהוא עיקר אפוקי מיבעיא.

ואתיא נמי שפיר הא דפריך ואימא יד להוציא ולא להכניס דאף על גב דקרא דוכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו בהכנסה איירי מ"מ ייתורא דלכם דמרבינן מיניה יד איכא למימר דלא את' אלא להוציא שאם נפלה הנבלה על הזרעים מוציא את הטומאה אליו אבל נפלה על היד ולא על הזרעים אין היד מכניס הטומאה בזרעים ומשני כיון דגופא דקרא בהכנסה איירי מסתמא ייתורא דלכם נמי בהכנסה איירי ולפי זה שפיר קאמר כשם שיש יד לטומאה כך יש יד להכשיר דבהכשר נמי היד מוניה ההכשר ומכניס ההכשר שאם הוכשר האוכל היד מוציא ההכשר אליו ואם הוכשר היד אז היד מכניס ההכשר אל האוכלמתקיף לה רב יהודה בר ישמעאל וכולי לישנא דמתקיף לה לכאורה תימא דהוה ליה למימר מחיב רב יהודה בר ישמעאל והא תנן הפטמא וכו' דכיון דרמי מתניחין אברייתא לא שייך לישנא דמתקיף לה ויש לומר דלאו אגופא דברייתא דתנא דבי רבי ישמעאל סריך אלא מהא דקאמר ש"ס לעיל שומרין לטומאה קלה מנלן פריך דגופא דברייתא איכא לשנויי ולמימר דלא יליף מקרא דעל כל זרע זרוע דשומרין מצטרפין אלא יליף מיניה דשומר מכניס ומוציא דקסבר דלא אתיא כומר בקל וחומר מיד דלאו ק"ו הוא ואי נמי קל וחומר הוא איכא למימר מלתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קר ושומר דמצרף יליף לה משום קרא אחרינא אבל השתא דקאמר ש"ס שומרין לטומאה קלה דמצרף מנלן דתנא דבי רבי ישמעאל כו' אלמא סבירא ליה דילפינן מקרא דעל כל זרע זרוע דשומר מצטרף לכך קאמר מתקיף לה רב יהודה הא דתנן הפטמא של רימון וכו': אלא תלחא קראי כתיבי נראה דלכך קאמר אלא דהשתא לא איצטריך לשנויא דרב חביבא ולשנויא קמייתא דלא שייך למימר דשומר דעלמא להכניס אתי ומלתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא דאין סברא לומר דטרח וכתב לן קרא דשומר להכניס תלת זימנין כיון דכולהו שומרין להכניס בק"ו מיד אתיין: היאך שני עצמות מצטרפין לכזית פירש"י ז"ל אם היה עצם אחד ובראשו אחד כזית מודינא דיש לו יד להביא טומאה לבית אבל יד לפחות מכזית לא אמרינן וקשה דאם כן אמאי קאמר היאך שני עצמות מצטרפין לכזית הוה ליה למימר היאך עצם נעשה יד לחצי זית לכך נראה דהכי קאמר היאך שני עצמות מצטרפין לכזית דאם היה עצם אחד ובראשו שני חצאי זתים ואינם נוגעים יחד אלא מובדלים זה מזה מודינא דיש לו יד להביא טומאה דאף על גב דליכא כזית במקום אחד מכל מקום כיון ששניהם מחוברין ביד מצטרפין אבל השתא דשני עצמות הן היאך שני עצמות מצטרפין לכזית ונקט הכי לאשמעינן דיד הוי לכזית אף על גב שאין הכזית במקום אחד וכמה שכתבו התוספות לקמן גבי שרביט דנקט ריקנו דקמ"ל דאע"ג דליכא כזית במקום אחד הוי קולחא יד: והבית מאהיל עליה הבית טמא כתבו התוספות דיד למת נפקא לן במה הצד מנבלה ותנור דאי פרכת מה לנבלה שכן אוכל וכו' קצת קשה דמה שהיא אוכל לאו קולא וחומרא הוא אלא פירכא כל דהו הוא הוי ופירכא כל דהו לא פרכינן אלא במה הצד כדאמרינן בפרק כל הבשר: דת קיט ורבי יוחנן אמר כולה ביד והוא דאמר כתנא קמא כתבו התוספות דהוי מצי

למימר כולה בשומר וכתנא קמא דלתנא קמא אפילו בשלשה עצמות שיש בכל אחד פחות מכפול מצטרפין לכזית ושני עצמות דנקט להודיעך כחו דרבי יהודה בן נקוסא ודבריהם תמוהים דאי מוקי לה בשומר הוי ברייתא תיובתיה דרבי יוחנן דכיון דרבי יהודה בן נקוסא ודאי פליג עליה ותנא קמא נמי ספק הוא דאיכא למימר דשני עצמות דוקא נקט אבל שלשה וארבע עצמות לא אם כן תיקשי מדרבי יהודה בן נקוסא אדרבי יוחנן דלא מצי למימר אלא כתנא קמא סבירא ליה ושני עצמות לאו דוקא נקט דכיון דתנא קמא ספק הוא ומדרבי יהודה הוי ודאי תיובתא אין ספק מוציא מידי ודאי דנהי דאיכא למימר דתנא קמא לא פליג מבל מקום כיון דרבי יהודה ודאי פליג הוי תיובתא דאי לאו הכי אם כן בכלי דוכתי היכא דאקשי ש"ס מתנא אאמורא לישני אנא כשאר תנאי דעלמא סבירא לי' אלא ודאי כיון דשאר תנאי דעלמא לא גלי דעתייהו והא תנא היי ודאי תיובתיה אין ספק מוציא מידי ודאי ועוד מדנקט ור' אמר כולה ביד משמע דקאמר דכולה אוקימתא דברייתא לרבי יוחנן לא הוי אלא ביד ולא בשומר לאפוקי מדרב דמוקי לה בין ביד בין בשומר וכן משמע קצת לקמן דלרבי יהודה לא מיתוקמא ברייתא אלא ביד דקאמר עלה ריש לקיש לא שנו אלא עצם דהוי יד ורבי יוחנן אמר אפילו נימא נמי הוי יד: שרביט שריקנו כתבו התוספות דשרביט הוא הקלח נראה דקלח לחודיה לאו שרביט מקרי דאם כן אמאי נקט רב אהא בריה דרבא בקולחא הוה ליה למימר בשרביט כלישנא דמתניתין ועוד דריקנו לא שייך בקלח אלא צ"ל דהענף והשומרים והעלין הדבוקים בו כשהן ביחד שרביט קרי ליה וכן תרגם יונתן שלשה שריגים תלתא שרביטין: עזריה מטהר בשל פול ומטמא בשל קיטנית ת"ש רבי אלעזר בן פירש רש"י ז"ל קסלקא דעתיה ששנים ושלשה שרביטין מצטרפין לכביצה עם אוכלין שבהן דודאי אין בשרביט אחד כביצה תימה לפירוש רש"י ז"ל שמפרש דאוכל כל שהוא מקבל טומאה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד מהלכות טומאת אוכלין אם כן מאי פריך מדרבי אלעזר בן עזריה דמטמא בשל קטנית דלמא לא איירי לענין צירוף כלל ובקבלת טומאה הוא דאיירי אם הגרגרין מקבלין טומאה כשנגע הטומאה בשומריהן וקסבר רבי אלעזר בן עזריה דדוקא של קטנית מכניס הטומאה מפני שרוצה במשמושן אבל של פול לא מיהו לספרים דגרסינן שייר גרגיר אחד לכל שומר ושומר טמא פריך שפיר דמנקט פלוגחיהו בהרבה שומרין דקתני שרביט שריקנו טהור שייר גרגיר אחד לכל שומר ושומר טמא וכו' ולא נקט לה בחד שומר דהוה ליה למיתני שומר שריקנו טהור שייר בו גרגיר אחד טמא וכו' אלמא דלענין צירוף ביצה איירי ולטמא שאר אוכלין ובחד שומר ליכא כביצה ואתי לאשמעינן אשמעינן נמי דכביצה אוכל מטמא אע"ג דליכא כביצה אוכל במקום אחד ושמע מינה דשני שומרין מצטרפין אבל לגירסת רש"י ז"ל קשה ועוד תימה דמאי משני רב אח בריה דרבא בקולחא ומשום יד פ' שנגעה הטומאה בקלח וטעמא דמטמא משום דהוי יד להכניס ולהוציא לוקמא שנגעה סומאה בשומר כדקא סלקא דעתך וטעמא דמטמא משום דהוי שומר להכניס ולהוציא ומיירי שיש בין כל הגרגרין כביצה בלא שומרין ולא איירי לענין צירוף כלל והתוספות כתבו דבלאו הכי ניחא ליה טפי לאוקמי בקולחא ומשום יד וכולי ודבריהם דחוקים למימר דמשני ליה מאי דלא אקשיה ליה ע"כ נראה דלמאי דסלקא דעתך דנגע טומאה בשומר וטמא דקתני התם משום שומר שכר הוא ולא משום יד אם כן על כרחך לענין צירוף שומר

נמי איירי דומיא דשאר שומרין דחשיב התם דאיירי נמי לענין צירוף דברי שא קתני התם הך מתני' דמייתי ש"ס לעיל כל שהוא יד ולא שומר טמא ומסמא ואינו מצטרף וכל שהוא שומר אף על פי שאינו יד סמא ומממא ומצטרף וכו' וקא חשיב התם טובא שומרין דטמאין ומסמאין ומצטרפין וטובא ידו' דטמאין ומטמאין ולא מצטרפין וקתני נמי התם הא דשרביט שריקנו ואי טומאת שרביט משום שומר הוא משמע דמצטרף נמי כשאר כל השומרין דההוא פירקא לכך פריך מיניה ומשני דאיירי שנגעה הטומאה בקולחא וטומאת שרבים משום יד הוא וכיון דמשום יד הוא לא איירי לענין צירוף כלל.

והשתא נמי אתי שפיר לגירסת רש"י ז"ל דכיון דלמאי דסלקא דעתך דנגעה טומאה בשומר על כרחך לענין צירוף לכביצה נמי איירי דומיא דשאר שומרין דהתם לכך פריך שפיר דודאי אין אחד כביצה וע"כ צ"ל דשנים ושלשה שומרין מצטרפין לכביצה אלמא שני שומרין מצטרפין: דף קם לחם עוני אמר רחמנא נראה דלא מצי למימר נמי אכילה כתיב ביה דהא דקאמר גבי חלב וחמץ ונבלה והא אכילה כתיב בהו לאו משום דשתיה מילתא אחריתי היא דהא שתיה בכלל אכילה הוה כמו שכתבו התוספות אלא משום דכשמחה את החלב גרועי גריעה ואין דרך הנאתו בכך דדרך הנאתו הוא לאכלו כמות שהוא בעין וקיימא לן בכל האיסורין דאין חייבין עליהן עד שיאכל אותן דרך הנאתן כדאיתא בפרק כל שעה ולכך קאמר בשלמא הקפה את הדם ואכלו אף על גב דשני ליה מכמות שהיה מכל מקום חייב דהא אדרבא אשבוחי אשבחיה אלא המחזה את החלב וגמעו כיון דגרועי גרעיה אמאי חייב והא אכילה כתיב ביה ונימא דלא מחייב רחמנא אלא כשאכלו דהוה דרך הנאתו אבל גבי מצה דלאו בהנאה תליא מלתא דמצות לאו ליהנות ניתנו דאפילו בלע מצה קיימא לן דיצא אף על גב דלא נהנה ממנה הלכך אי לאו דלחם עוני אמר רחמנא אם המחזה וגמעה הוה יוצא בה ידי חובתו אף על גב דאכילה כתיב ביה והיינו דבעי בסמוך בכלאים מנלן אף על גב דלא כתיב ביה אכילה משום דלא אסרה תורה אלא בדרך הנאה: הטמאים לאסור נירן ורוטבן וקיפה שלהן למה לי ליגמר מהני בפ' כל הבשר ובפרק קמא דבכורות כחבו התוספות דאיצטריך קרא נמי לרוטבן וקיפה שלהן וכתבו עוד שם דקיפה דהכא יכול להיות בין פירמא בין תבלין ותימא כיון דבעי למילף תבלין בשרצים מחלב וחמץ ונבלה שנמחו אם כן צריך לומר דאיסור שנמחה וקופה שלו דהיינו תבלין שוין הן וכיון דשוין הן אם כן הי ילפינן דנבלת עוף טהור שנמחה מטמא בגדים אבית הבליעה מדכתיב גבי נפש הכי נמי איכא למילף דקופה שלו דהיינו תבלין מטמא כנבלה ואמאי קתני מתני' דקיפה אינו מצטרף לשמא טומאת נבלות.

ואפילו אם נפרש דקיפה דקתני גבי שרצים היינו פירמא ולא תבלין מכל מקום קשה דאם כן צריך לומר דפירמא מיהא מטמא טומאת נבלות כמו איסור שנמחה מדבעי למילף פירמא מאיסור ואם כן לעיל דפריך אפרימה הוא עצמו יטמא טומאת אוכלין אמאי כתבו התוספות דלכך לא קאמר יטמא טומאת נבלות משום דטומאת נבלות לא משמא ולמאי שכתבו התוספות בפרק כל הבשר ובפרק קמא דבכורות דקרא לא איצטריך אלא לצירן אתי שפיר: אלא גמר מתרווייהו מתרומה ובכורים משום דמיתה וחומש גבי תרומה כתיב ולא גבי בכורים לכך בעי למימר דכי גמרינן מתרווייהו ליכא למיפרך הכי מיהו כיון דאיתקש בכורים לתרומה לכך פריך מה לתרומה ובכורים שכן כו' דאף על גב דלא

כתיבי בבכורים גמרינן להו מתרומה: והא דתנן דבש תמרים כו' במאי קמיפלגי הואיל וילפינן תרומה מבכורים בהיקשא אבל אי לאו היקשא איכא למימר דבהא קמיפלגי רבי אליעזר סבר ילפינן תרומה מבכורים במה מצינו ורבי יהושע סבר לא ילפינן לה ומיהו במשקה היוצא מזתים וענבים מחייב משום דשתיה בכלל אכילה היא בזתים וענבים.

והא דקאמר ורבי יהושע סבר דון מינה מה בכורים משקין היוצאין מהן כמותן אף תרומה וכולי לאו דאיצטריך למיגמר תרומה מבכורים לענין משקין מהן כמותן דהא לא גמיר מיניה אלא משקין היוצאין מן הזתים וענבים ומשקין היוצאין מזתים וענבים לא איצטריך למיגמר כיון דשתיה בכלל אכילה היא בזתים וענבים אלא משום דאתקיש תרומה לבכורים קאמר הכי דלא תיקשי כיון דאתקש תרומה לבכורים אם נגמר תרומה לכל מילי כדגמר רבי אליעזר דאין היקש למחצה לכך קאמר דאית ליה דון מינה ואוקי באתרה.

והא דקאמר בסמוך והא דתנן אין מביאין בכורים משקה וכולי ה"ק והשתא אתי שפיר הא דתנן כולי דהא מני רבי יהושע היא אבל למאי דסלקא דעתך דרבי יהושע לא יליף תרומה מבכורים אתיא דלא כמאן דף קכא אלא למ"ד בשר שפלטתו סכין בר רפואה היא תימא דרופאי אליל כולכון תרגם יונתן, כמסי אליל ומדרקא דפלטיה סכינא הכדין כולכם משמע קצת דלאו בר רפואה הוא: ואמר רב הונא והוא שכנסו נראה דכי היכי דלא תיקשי נמי למ"ד בשר שפלטתו סכין אמאי קאמר דחייבין עליו והא בטליה מעיקרא לכך מיייתי הא דרב הונא דאיירי כשהכנסו כלומר א"כ בשר לפטתו סכין ניחא אבל למ"ד מרטקא קשיא: מקצתו חישב עליו פירש"י ז"ל ולא פ"י איזה קצת הלכך כביצה מיניה לא אוכלין מקבל טומאה דהא לא חשיב על כולו אבל כי מצטרף בהדי שאר אוכלין מצטרף ההוא קצת מחשבה דאית ביה לאשלומי שיעורא וכ"כ גבי מקצתו פלטתו חיה, דמצטרף ההוא קצת דחיה בהדייהו ותימא דא"כ מה נפשך אי אית ביה בההוא קצת מחשבה כביצה אם כן הדרא קושיא לדוכתא אפילו באפי נפשיה נמי מטמא ואי דלית ביה כביצה אם כן מאי איריא אלל אפילו בשר גמור נמי כי לית ליה כביצה אינו מקבל טומאה אלא מצטרף לכשיעור ביצה לכך נראה לפרש דאלל אם חישב על מקצתו אף על גב דעל מקצתו לא חישב אפילו הכי מצטרף בהדי שאר אוכלין כמות שהוא בין ההוא דחישב בין ההוא דלא חישב מצטרף להשלים מה שנחסר מכביצה אוכלין כי היכי דעור וגידין ועצמות באפי נפשייהו אין מקבלין טומאה ומצטרפין להשלים שיעורא הכי נמי באלל שחישב על מקצתו ועל מקצתו לא חישב וכן מקצתו פלטתו חיה ומקצתו פלטתו סכין אף על גב דלא מקבל טומאה באפי נפשיה מכל מקום מצטרף להשלים שיעורא וכן משמע קצת לשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ד מהלכות טומאת אוכלין העור המחובר בבשר והמרק והתבלין והאלל אף על פי שמקצתו חישב עליו ומקצתו לא חישב עליו מקצתו פלטתו חיה ומקצתו פלטתו סכין וכו' מצטרפין לכביצה: ומי אמר חזקיה הכי הימה בלאו הכי תיקשי אמתני' דקתני אבל לא טומאת נבלות אחזקיה דאמר מתה היא והתוספות כתבו דניחא ליה לאקשוויי דחזקיה אחזקיה ודוחק הוא ועוד קשה כיון דחזקיה מפרש ליה לברייתא אלמא סבירא ליה כוותיה ואם כן לדידיה ישראל בטמאה אמאי צריך מחשבה דמידי הוא טעמא דצריך מחשבה משום דלעובדי כוכבים לא משתרי עד שתמות משום אבר מן החי ולדידיה הא דלית בה משום אבר מן החי.

וע"ק כיון דטעמא דמתני' וברייתא דרב אושעיא דבסמוך דקתני ישראל ששחט בהמה טמאה לעובדי כוכבים ומזלות מטמא טומאת אוכלין משום דחישב עליה להאכילה לעובדי כוכבים הוא אם כן אמאי לא מפרש לה בהדיא דהוה ליה למיתני השוחט בהמה טמאה וחישב עליה להאכילה לעובדי כוכבים וכולי ואי לעובדי כוכבים דקתני היינו שחישב עליה להאכילה לעובדי כוכבים אם כן מאי קמ"ל רבי אסי בהא דשונין ישראל בטמאה צריכין מחשבה מתני' היא מדקתני לעובדי כוכבים ודוחק לימר דלא אתי לאשמעינן אלא הא דעובדי כוכבים בטהורה מחשבה דלא קתני מתני' בהדיא.

ע"כ נראה דהשוחט בהמה טמאה לעובדי כוכבים דקתני מתני' וברייתא לאו שחישב עליה להאכילה לעובדי כוכבים קאמר אלא בישראל ששוחט בהמה טמאה של עובדי כוכבים איירי דכיון דבהמת עובדי כוכבים היא וישראל שוחטה לצורכו אין לך מחשבה גדולה מזו לכך אינה צריכה מחשבה ישראל בטמאה ועובדי כוכבים בטהורה דנקט ר' אסי איירי בישראל ששוחט בהמה סמאה שלו ועובד כוכבים ששוחט בהמה טהורה שלו ואשמעינן דבכי האי גוונא צריכין מחשבה אבל לא חישב ישראל להאכיל ממנה לעובד כוכבים ועובד כוכבים נמי לא חישב להאכיל ממנה לישראל לא הוה אוכל והשתא ניחא דלא מצי פריך ממתני' אחזקיה דמתניתין שאני דאיירי בישראל ששוחט בהמת עובד כוכבים דכיון דבהמת עובדי כוכבים היא ולגבי עובדי כוכבים לאו בשחיטה תליא מלתא אלא במיתה לכך אינה מטמאה טומאת נבלות דלאו מחה היא וכיון דלאו מתה היא איכא למימר דיש בה איסור אבר מן החי והא דמטמא טומאת אוכלין משום מחשבתו דישאל דאין לך מחשבה גדולה מזו כדפי' והא דחזקיה איירי בישראל ששחט בהמה טמאה שלו וכיון דלגבי ישראל בשחיטה תליא מילתא לכך אית ליה דאנה לאברים דמתה היא ואיכא למימר דמטמא נמי טומאת נבלות אבל אדחזקיה פריך שפיר דכיון דאתי לפרושי ברייתא דישאל בטמאה דאיירי נמי בישראל ששוחט בהמה טמאה שלו כדפי' ואפ"ה אית ליה דצריכה הכשר מים אף על גב דלגבי ישראל בשחיטה תליא מילתא אלמא סבר דלאו מתה היא ואם כן אמאי קאמר דאינה לאברים משום דמתה היא.

והשתא אתי שפיר דישאל בטמאה ריבה מחשבה אפילו לחזקיה דכיון דשל ישראל היא אף על גב דמותרת לעובדי כוכבים מכל מקום כיון דלעצמו אסורה כל כמה דלא חישב עליה להאכילה לעובדי כוכבים לאו אוכל היא וכן עובדי כוכבים בטמאה צריכה מחשב' כיון דשל עובדי כוכבים היא ולגבי עובדי כוכבים במיתה תליא ומפרכסת אסורה לו כל כפה דלא חישב להאכילה לישראל לאו אוכל היא והא דקאמר נקוט לה דרבי יוחנן בידך דתני רב אושעיא כוותיה לאו מרישא דברייתא מייתי ראייה דכיון דאיירי בישראל ששחט בהמתו של עובדי כוכבים איכא למימר דחזקיה נמי מודה בהא משום דלגבי עובדי כוכבים לאו בשחיטה תליא מלתא אלא מסיפא דקתני ועובד כוכבים ומזלות ששחט בהמה טהורה לישראל מייתי ראייה דכיון דבהמת ישראל היא ולגבי ישראל בשחיטה תליא מילתא הוה ליה כישראל ששוחט בהמה טמאה לעצמו וקתני דיש בה משום אבר מן החי.

והרמב"ם זכרונו לברכה בפרק ג' מהלכות טומאת אוכלין כתב ישראל ששחט בהמה טמאה לעובדי כוכבים ושחט בה שנים הרי זו מטמאה טומאת אוכלין כל זמן שמפרכסת

ואין צריכה מחשבה שהרי ישראל שחטה לאכילת העובדי כוכבים ואין לך מחשבה גדולה מזו על כן משמע נמי כדפיר' שיש לחלק בין ישראל ששוחט בהמה טמאה של עובדי כוכבים לבין ישראל ששוחט בהמה טמאה שלו: דף קכב אי אמרת בשלמא פלטתו סכין לרבי ישמעאל לא בטלה רב הונא דאמר כרבי ישמעאל הקשו התוספות וא"ת והא רבי ישמעאל ולא כנסו קאמר ורבי יהודה בעי כנוס כדאמר רב הונא ותירצו דר' ישמעאל נמי בכנסו איירי אין להקשות דאם כן אמאי אית ליה דאין מטמא במגע והא לאו נונע וחוזר ונוגע הוא כיון דכנסו אף על גב דכנסן במקום אחד מכל מקום איירי שאינן מחוברין ואינן נוגעין יחד דלא בעינן כנסו אלא כי היכי דלא נימא דבטלן דכיון דכנסו גלי דעתיה ה דלא בטליה אבל מכל מקום אין נוגעין יחד וה"ל נוגע וחוזר ונוגע.

מיהו נראה דוחק לאוקמי דר' ישמעאל בכנסו כיון דלא נזכר בדבריו והא דרבי יהודה שאני כיון דנקט האלל המכונת ולא קאמר סתמא האלל הם יש בו כזית וכו' לכך משמע ליה לרב הונא דכנסו דוקא איירי לכך נראה כתירוץ ראשון שכתבו התוספות דפלונחיהו דרבי ישמעאל ונ' עקיבא בפלטתו חיה וכו' אבל קשה דהא מסיק נמי הכי דפלטתו סכין לרבי ישמעאל לא בטיל ורב הונא דאמר כרבי ישמעאל וכיון דמדרב הונא קמייטא שמעינן לה דפלוגתייהו דרבי ישמעאל ורבי עקיבא בפלטתו חיה אם כן אידך דרב הונא למה לי למסקנא לאשמעינן דלא תימא כי קאמר ר' עקיבא בפלטתו סכין אבל בפלטתו חיה לא בטיל והא מדרב הונא קמייטא שמעינן לה ולמימר דאידך דרב הונא איתמר מעיקרא דהא אידך דרב הונא אמתני' דלקמן קאי ורב הונא קמייטא אמתניתין דריש פירקין קאי ופשיטא שעל פי סדר המשניות הוה אמר להו: מהו דתימא כי קאמר רבי עקיבא ה"מ פלטתו סכין אף על גב דרבי עקיבא בהדיא נקט מפני שהעור מבטלן ה"א דאית ליה דאין העור מבטלן לחודא אלא אם כן בטלינהו נמי איהו דהיינו פלטתו סכין אבל פלטתו חיה לא ולהכי לא מצי לשנויי מהו דתימא כי קאמר רבי עקיבא בדלא כנסו אבל כנסו לא בטיל קמ"ל טעמא דר' עקיבא מפני שהעור מבטלן לא שנא כנסו וכו' דכיון דנקט רבי עקיבא שהעור מבטלן משמע דאית ליה דתו לא מהני להו כינוס: ואם איתא והוא שיונק מבעיא ליה כתבו התוספות תימא אכתי הוה מצי למיבעי או דלמא ה"ק עולה בן שנתו בין יונק בין שאינו יונק וא"ל ר"י כל זמן שיונק בין בן שנתו בין שאין בן שנתו.

נראה דלא מצינו למימר הכי דאם כן כל זמן שיונק בזמן שיונק מיבעי ליה אי אמרת בשלמא עולא בן שנתו והוא שיונק קאמר ניחא דאתי רבי יוחנן לאוסופי אדעולא ולאשמעינן דיניקה מהניא כל זמן אפילו לאחר שנתו אלא אי אמרת עולא בן שנתו בין יונק בין שאינו יונק קאמר אם כן למה ליה לרבי יוחנן למימר כל זמן שיונק בזמן שיונק מיבעי ליה וליכא למימר דנקט כל זמן כי היכי דלא תימא דתרתני בעי בן שנתו בזמן שיונק דאם כן עולה דנקט בן שנתו אמאי לא מפרש נמי דבריו בן שנתו בין יונק בין שאינו יונק כי היכי דלא תימא דתרתני בעי בן שנתו והוא שיונק כדמסיק אלא ודאי לא חייש ש"ס להכי ואם כן רבי יוחנן נמי הוה ליה למימר בזמן שיונק.

והא דקאמר ש"ס ואם איתא והוא שיונק מיבעי ליה הוה מצי למימר ואם איתא בזמן שיונק מיבעי ליה דעיקר דיוקא מדנקט כל זמן הוא אלא דעדיפא קאמר ונראה כיון

דלמסקנא לרבי יוחנן כל בי שנתו קרי ליה עגל הרך א"כ מ"ש בש"ע סי' ל"ט דיש להטריף כל סרכות עגלים הרכים ולא למעך בהם כלל והיינו כל שנתו חף על גב שאינו יונק אף על גב דלאו ראייה גמורה היא מ"מ יש להחמיר כדפי': יכול אפי' כולן מדנקט אפי' ול"ק יכול כולן משמע דס"ל דאזלינן בתר גישתא לכך נקט אפי' כלומר יכול אפי' הנ' דאית להו גישתא: למינהו הפסיק הענין כתבו התוספות קצת תימה כיון דהפסיק הענין למה לי אלה נראה דאי לאו אלה לא הוה ידעינן ריבויא דהטמאים אהיכא קאי אי אהנך דכתיבי קודם למינהו אי אהנך דכתיבי בתר הכי אבל לישנא דאלה משמע דקאי אהנך דסמיך ליה אלא כי היכי דלא תימא דקאי אכולהו אתי למינהו והפסיק הענין.

מיהו למאי שכתבו התוספות לעיל בסמוך דאביי נמי אית ליה סברא דגישתא אם כן בלאו קרא דאלה הוה מסתבר לאוקמי ריבוי דהטמאים אהנך דכתיבי בתר למינהו דאית להו גישתא לכך נראה דאביי לית ליה סברא דגישתא וכן משמע מדקאמר בסמוך תנא דידן סבירא ליה כרבי דאזיל בתר גישתא משמע דרב לית ליה הך סברא כלל ומה שהקשו התוספות מצירן ורוטבן דהתם נמי נימא למינהו הפסיק הענין יש לומר דלאו פסוק אחד הוא אלא קרא אחריתי הוא דברישא דקרא כתיב וזה לכם הטמא בשרץ ומיניה דרשינן צירן וריטבן וכיון דברישא דקרא לא כתיב אלה ליכא למימר דאית למינהו הפסיק הענין דאם כן לא הוה ידעינן ריבויא דהטמא אהיכא קאי כדפי' וכ"כ התוספות לקמן בפירקין גבי הא דקתני הטמאים לרבות ביצת השרץ דאע"ג דמהטמאים דרשינן טובא י"ל דטובא טמאים כתיבי התם: דף קכג שאין לך כל לגיון שאין לו כמה קרקפלין ואע"ג דאותן קרקפלין מעובדין הן הא קתני מתני' חוץ מעור אדם דלא מהניא ליה עיבוד ולהכי סידר ש"ס הך ברייתא אמתניתין דהכא: שהרי קרקפלו של רבי ישמעאל מונח בראש מלכים הכי איתא בפ"ק דע"א עוד אחרת יש להם בעיר אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר ומלבישין אותו בלבושו של אדם הראשון ומניחין לו קרקפלו של רבי ישמעאל בראשו וכו' ונראה דלכך עושין דברים הללו לפי שעיקר הצלחת ישראל בזמן שבית המקדש קיים היתה בשלשה דברים בכהונה ונבואה ומלכות כדפירש"י ז"ל גבי הוא עשך ויכננך בכל מיני בסיס וכן מכם כהנים מכם נביאים מכם מלכים כרכא דכוליה ביה מיום שחרב בית המקדש נתבטלו ממנו.

ולכך המה באים להתפאר עצמן ולהראות שיש להן דמיון מאותן שלשה דברים אשר עיקר ההצלחה תלויה בהן ולהכי מביאין אדם אחד ועושין אותו כדמות מלך וכהן ונביא ולכך מרכיבין אותו על אדם חיגר רמז למלכות שהן מולכין עלינו כדפירש"י ז"ל שם כלומר עדיין עשו שליט על יעקב ובפרק שואל נמי קאמר ההוא עובד כוכבים דעל סוס מלך ומלבישין אותו בלבושו של אדם הראשון רמז לכהונה כדאיתא בבראשית רבה לגבי ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור שבהן היו הבכורות משתמשין ופי שהעבודה היתה אז בבכורות ומניחין לו קרקפלו של רבי ישמעאל בראש שא לנבואה של העובדי כוכבים אשר המה דורשים אל מעוננים וקוסמים לידע עתידות וכמו שנאמר כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך ה' אלהיך אליו תשמעון ולהכי מסיימין וי לדין כד יקום דין כמו שכתוב ולאום מלאום יאמץ שלעתיד תחזור לנו המלוכה ונצליח

בשלתן כמקדם: וטפח הסמוך לבשר טהור כחבו התוספות דרבינו חננאל ז"ל גריס וטפח הסמך לבשר טמא ופריך לרב דאמר טהור המופשט ומשני בטפח ראשון כשמתחיל להפשיט העור עד כדי אחיזה ופירושי קא מפרש וכו' וגירסתו תמוה דכיון דפירושי קא מפרש דכדי אחיזה היינו טפח אם כן אמאי קאמר ש"ס תנא כמה כדי אחיזה טפח הוה ליה למימר תניא נמי הכי כמה כדי אחיזה טפח כיון דמעיקרא איירי בהכי דתנא משמע דמילתא אחריתי היא.

ועוד דאם כן אמאי פריך מעיקרא לדרכי אסי ובתר הכי פריך לדרב איפכא מיבעי ליה למיפרך דרב אסי תלמידו דרב הוה ולהכי סידר ש"ס דברי רב תחילה. ועוד כיון דפירושי קא מפרש לה מאי וטפח בוי"ו ועוד דאם כן הסמוך לבשר למה לי הוה ליה למיתני לשטיח כדי אחיזה טפח ותו לא.

ע"כ נראה דגירסת רש"י ז"ל עיקר אבל תימה דפשטא דשמעתא משמע דכולה מתני' משום שומר הוא דעד כדי אחיזה הוה חיבור וכל שכן פחות דמשום יד אין לפרש כמ"ש התוספות. ועוד כיון דכדי אחיזה דמתניח\תין היינו ולא כדי אחיזה בכלל כמ"ש התוספות וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ק דשאר אבות הטומאות א"כ על כרחך מתני' משום שומר הוא דאי משום יד אם כן כדי אחיזה אמאי טהור אדרבא עיקר יד כדי אחיזה הוא וכ"כ בהדיא בערוך ערך שומר דטעמא דמתני' משום שומר הוא.

ולפי זה רב אסי דאמר טפח הסמוך לבשר טמא צ"ל דטעמיה לאו משום דכל טפח הסמוך לגשר הוה בית יד כדפירש רש"י ז"ל טעמיה משום דכל טפח הסמוך לבשר כמחובר לבשר דמי ואם כן תימא דמאי משני הב"ע בטפח ראשון דכיון דטעמא דטפח הסמוך לבשר משום דהוה כמחובר לבשר מה לי טפת ראשון ומה לי שני ושלישי וי"ל דאדרבא השתא משני שפיר טפי דעד כאן לא קאמר ר' אסי דטפח הסמוך לבשר טמא אלא מטפח ראשון ואילך דכיון דאין נוח שם לאחוז ולמשוך בו והוא סמוך לבשר כמחובר לבשר דמי ובטיל לגביה אבל בטפח ראשון ממש כשמתחיל להפשיט העור כדי אחיזה וכדי אחיזה בכלל ליכא מאן דפליג דטהור דכיון דנוח לאחוז שם בשפת העור ולמשוך בו ויש בו כדי אחיזה חשיב הוא באפי נפשיה ולא בטיל לגבי בשר ומתני' דמטמא כדי אחיזה היינו בפחות מכדי אחיזה ולא כדי אחיזה בכלל דכיון דאין בו שיעור אחיזה אף על גב דבשפת העור הוא לא חשיב והוה שומר והיינו דמשני הב"ע בטפח ראשון דבטפח ראשון ממש טהור לכ"ע: טלית שהתחיל בה לקורעה וכו' כתבו התוספות פ"ה ר"ח כיון שנקרע הוא טהור למפרע מתחילה קריעה וכו' מיהו מדנקט שוב אינו חיבור משמע קצת דמשנקרע רובה ואילך לא הוא חיבור ועוד דא"כ הוה ליה למיתני בהדיא וטהורה למפרע והרמב"ם ז"ל בפרק כ"ג מכלים כתב טלית שהיא מדרס והטבילה וקודם שיעריב שמשא התחיל לקרוע ממנה קרע כיון שנקרע בה רובא שוב אינו חיבור וטהורה כולה אע"פ שעדיין נשתייר בה כדי מעפורת שלא נקרע שהרי הוא קורע והולך בד"א בטבילת יום שכיון שלא חס עליה להטבילה כך לא יחוס לקרוע את כולה ולפיכך טהורה כולה ע"כ מדכתב שהתחיל לקרוע ממנו קרע משמע דס"ל שאין הטלית טהורה בקריעה אחת אלא צריך לקורעה כולה קרעים קרעים בפחות משלש וכן כתבו התוספות בפרק בהמה המקשה ולדבריו ה"ק טלית שהתחיל בה לקורעה ממנה קרע והוא הולך וקורע ממנה

קרעים קרעים וכל הקרעים עדיין מחוברין בה כיון שנקרע כך רובה שוב אינו חיבור וטהורה כולה אפילו אותו מיעוט שעדיין לא נקרע שהרי הוא הולך וקורע ולפיכך איצטריך למיתני טלית שהתחיל בה לקורעה לאשמעין דאיירי שקורע והולך אחת אחת וכיון שקרעה אחת אחת עד רובה סני ציה דאמרינן משתמא יקרע את כולה דאי הוה תני טלית שנקרע רובה שוב אינו חיבור ה"א דאפילו קרע רובה בבת אחת ופסק שוב אינו חיבור וקאמר לא שנו אלא בטלית טבילת יום דמגו דלא חס עליה ואטבלה לא חיים נמי וקרע לה רובה וכל היכא דקרע לה רובא תו ליכא למיחש שמא לא יקרע את כולה לכך סגי ליה בקריעת רובא אבל דלאו סבול יום חיישינן דלמא חיים ולא יקרע רובה אלא פלגא ואמר רובה הוא לכך לא סגי ליה עד שיקרענה כולה: דף קכד ארא אמר רבא הכי קאמר תנור שנטמא כיצד מטהרין אותו וכו' וא"ת כיון דמגיה המשנה הל"ל חסורי מחסרא והכי קאמר דה"ק משמע דפרושי קמפרש לה וי"ל דודאי פירושי קמפרש לה דמתניתין הכי משמע כדקאמר רבא מדנקט ר"מ אינו צריך לא לגרור את הטפילה וכו' ולא קאמר נמי דאינו צריך לחלקו לג' חלקים משמע דמודי ר"מ דחולקו לג' חלקים והא כצד דהא כשממעטו מבפנים מד' טפחים סגי ליה אלא ודאי צ"ל דבתנור שנטמא כבר מודי ליה ר"מ דחולקו לשלשה ולא איצטריך למימר דגורר נמי את הטפילה דכיון דצריך לחולקו לשלשה על כרחו גורר את הטפילה תחילה דכיון שהטפילה מבחוץ וגוף התנור מבפנים א"א לחלקו אלא א"כ יגרור הטפילה תחילה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה שכתב שיקרע על ארכו עד שישוּב ג' חתוכים אחר שיגרר הטיט הנוסף אשר על גב התנור ובתנור שלא נשמא עדיין פליג ר"מ עליה וסבירא ליה דאינו צריך לגרור אלא הטפילה לא איצטריך למימר דאינו צריך לחלקו לשלשה דכיון דאינו גורר את הטפילה על כרחו אינו חולקו דאי אפשר לחלקו א"כ יגרור הטפילה תחילה כדפי' ות"ק דנקט תנור שנטמא רבותא אשמעין דאפילו בתנור שנטמא סגי ליה בהכי וכ"ש בתנור שלא נטמא ואתי רבי מאיר ופליג עליה בחזא וסבירא ליה כוותיה בחזא: הכי גרסינן במסכת כלים בפ"ק וחכ"א בד"א בגדול אבל בקטן תחילתו כל שהוא שיריו ברובו משמע בהדיא דשיריו ברובו אתנור קטן דאיירי בה קאי ותימא דאם כן אמאי מפרש אביי בסמוך דשירי גדול ברובו קאמר ועוד דאמאי לא קתני נמי שיריו דקטן כמה הוו וע"ק כיון דשיריו ברובו אגדול קאי ולא אקטן אם כן איכא למימר דבד"א דרבנן אתחילתו לחזא קאי דקאמר ר"מ תחילתו ד' וקאמרי אינהו בד"א בגדול אבל בקטן תחילתו כ"ש אבל בשיריו דגדול פליגי דלר"מ בד' ולדידהו ברובו וא"כ מאי פריך דסמוך והאמרי רבנן בארבעה ועוד קשה דקתני תנור תחילתו ארבעה ופירש"י ז"ל אין תנור פחות מארבעה ולפירושו לא אתי שפיר לישנא דתחילתו דהוה ליה למיתני תנור ארבעה ושיריו ארבעה וע"ק דהא דאמר דבי ינאי דכל שהוא הוה טפח היינו דתנור קטן לא הוה בציר מטפח מיהו כל תנור שהוא למטה מארבע תנור קטן הוא ואם כן מאי פריך בסמוך שיריו ברובו רובו דטפח למאי חזי דלמא שיריו דסיפא הוה דומיא דשיריו דרישא דלא קאי אתנור שהיה תחילתו רק ארבעה אלא אתנור גדול קאי הכי נמי שיריו דסיפא לא קאי אתנור קטן שהיה תחילתו רק טפח אלא אתנור קטן שהיה תחילתו טפחים ושלש קאמר דשיריו ברובו.

לכך נראה דהכי קאמר תנור תחילתו פירוש כשמתחילין לבנותו ארבעה משיתחיל בו ארבעה טפחים מקבל טומאה אף על גב שעדיין לא נגמר והא דקתני משתגמר מלאכתו אהסקה קאי כדפירש"י ז"ל ושיריו ארבעה שאם היה גדול ונטמא ושברו צריך שלא יהא בו שבר של ארבעה וקאמרי רבנן במה דברים אמורים בגדול אבל בקטן תחילתו כל שהוא משיתחיל בו טפח כדמפרש בסמוך מקבל טומאה שיריו דקטן ברובו שאם נטמא ושברו צריך שלא ישתיר רובו ובסמוך דקאמר אמר מר שיריו ברובו רובו דטפח למאי חזי לא גרסינן ליה וכן משמע מפירש"י ז"ל שכתב ה"ג אמר מר שיריו ברובו משמע דבספרים אחרים לא הוה גרסינן ליה והא דקאמר אביי שירי גדול ברובו מלתא באפי נפשיה היא ומימרא דאביי היא וקאי אמתניתין דקתני שירי גדול בארבעה וקאמר איהו מנפשיה דשירי גדול ברובא ופריך עליה ממתניתין דאמרי רבנן ארבעה ומשני דמימרא דאביי דאיירי בתנור בר תשעה ורבנן בתנור בר שבעה ולא בעי לשנויי הא דצלקיה מצלק הא דעבדיה גיסטרא משום דמשמע דאביי עליה דמתני' קאי לכך איצטריך לאוקמי בשני תנורים בענין אחד כמו שכתבו ריב"א ז"ל וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל דשיריו ברובו דקתני מתניתין אתנור קטן דאיירי ביה קאי שכתב בפרק י"ו מכלים תנור גדול שיריו ארבעה ספחים והקטן שיריו ברובו וכן כתב בפירוש המשנה בפרק ה' דכלים וכן התנור הקטן כאשר נפסד ונשאר ממנו רובו ר"ל רוב גובהו מקבל טומאה.

ובפרק ט"ו דכלים כתב נמי תנור שהתחיל לבנותו אם היה גדול משיתחיל בו ארבעה טפחים ויסיקנו מקבל טומאה ואם היה קטן משיתחיל בו טפח ויסיקנו: הכי גרסינן בתורת כהנים בנבלתה ולא בשני חצאי זיתים שישנן על העור וכן נראה דלמאי דגרסי' ולא בעור שיש עליו שני חצאי זיתים משמע דלאו בנוגע בבשר איירי אלא בעור מאחוריו והיינו כבר פדא וא"כ תיקשי מינה לרבי יוחנן יכול אף במשא ת"ל והנושא יטמא כתבו התוספות דיטמא יתירא הוה דהוה מצי למיכתב והנוגע בנבלתה יטמא עד הערב והנושא וקשה דא"כ לעולא דאמר בסמוך כתיב ונשא וקרינן נושא בעינן נושא והוא דנישא בבת אחת א"כ יטמא יתירא דכתב רחמנא למה לי דהא ליכא למימר דאי לאו יטמא ה"א דבמשא נמי בעינן שיהא כזית מחובר ממש כמו בנוגע דמדאיצטריך מיכתב ונשא וקרינן נושא לאשמעינן דבעינן מרודד אלמא דלא בעינן כזית לחובר ממש וליכא למימר דה"א דהך קרי וכתבי לאשמעינן מחובר ממש הוא דאתי דאם כן קרי וכתבי למה לי והא מסברא הוה ידעי' דבעינן מחובר ממש דומיא דנוגע לכך נראה דלאו מייתורא דיטמא דריש וכן משמע מפירש"י ז"ל שכתב ת"ל והנושא יטמא והרי זה נושא את הנבלה ומה שהקשו התוספות דמאי שנא אהל ממשא נראה דלאו קושיא היא דמגע ואהל דמיין להדדי דהא דקאמר אין נוגע וחוזר ונוגע לאו דוקא בשני חצאי זיתים המרוחקין זה מזה עד שאין ויכול לנוגען בבת אחת קאמר דהא מתניתין סתמא קתני היו עליו בשני חצאי זיתים משמע דאפילו הן סמוכין זה לזה ויכול לנוגען בבת אחת אפ"ה אין מטמא בנוגע וטעמא דמלתא משום דמאי דנגע בהאי גיסא לא נגע בהאי גיסא ומאי דמאהל אהאי גיסא לא מאהל אהאי גיסא ולכך הוה ליה נוגע וחוזר ונוגע ומאהל וחוזר ומאהל ואפילו הן מחוברין ודבוקין זה בזה שאין חיבור כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון דשאר אבות הטומאות אבל במשא לא שייך למימר הכי דליכא למימר הכי דנשא האי לא נשא האי

דמשא בכחו של אדם תליא ולית ליה לאדם אלא כח אחד נמצא דאותו כח הנושא חצי זית זה נושא נמי אידך חצי זית ולכך מצטרפין והא דקאמר לקמן בשלמא במשא ונאכל הא קא טעין ליה לכוליה והא קא מאהיל אכוליה אלא נוגע הא לא נגע בכולי אפי' לקמן: דף קכה נוגע אין אבל מאהיל לא תימא מנא ליה למידק הכי אי משום דלא קתני לה לא קתני נמי משא והתוספות כתבו דמשא לא איצטריך למיתני אבל אהל הוה ליה למיתני כיון דאין עצם מטמא באהל אע"ג דלא מתני ליה במוקדשין מכל מקום ה"ל למיתני באפי נפשיה אמת ואין נראה דאיכא למימר דאידי דאיצטריך למיתני נגיעה במוקדשין תני ליה נמי במת ולעולם באהל נמי מטמא דתנא לאו רוכלא הוא למיתני מילי מילי אהל אמת ונגיעה אמוקדשין דאי לא תימא הכי כל היכא דפריך ש"ם ליתני רבותא ומשני אידי דהני כו' תיקשי ליתני נמי אידך מילתא וע"ק דמאי קס"ד דקאמרי אי דאיכא כזית בשר באהל נמי ליטמא וכולי האי פשיטא דאיכא לאוקמי בדליכא כזית בשר ובדליכא כזית מוח ואי אקושיא דבתר הכי סמוך דאם כן במוקדשין אמאי מטמא וכולי מכל מקום קשיא דמאי ס"ד דקאמר ואי מוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ כו'.

וע"ק כי פריך בסמוך ומאי קמ"ל הוה ליה לשנויי רישא קמ"ל דמוח מבפנים וכולי ומאי איצטריך למימר דמילי מילי קמ"ל. ועוד מדנקט ש"ם לישנא הא לא קשיא וכולי משמע דלאו דוחקא הוא לאוקמי מתני' בהכי משום דלאו חרי טעמי נינהו דאף על גב דרישא איירי בדליכא כזית מכל מקום כיון דכי איכא כזית נמי דינא הכי לא הוה תרי טעמי ואם כן אמאי דחיק רבי יוחנן ומפרש מאי נוגע מאהיל ולא מוקי לה באוקימתא קמייתא ועוד דבסמוך קאמר רבי יוחנן מאי נוגע דקתני מאהיל וכתבו התוספות וקמ"ל דמגע היינו מאהיל ומצטרפין ותימא דא"כ ליתני כזית מן המת הנוגע בו טמא ואנא ידענא דהנוגע היינו מאהיל ומה שתירצו התוספות דלא הוה שמעינן ליה מהכא אלא משום דקיימא לן וכולי דוחק הוא דכי לא הוה שמעינן ליה אלא מהא דקיימא לן וכולי הוה הא קיימא לן מעליא הוא וליכא מאן דלא ידע ליה.

ועוד דבלאו ק"ל נמי הוה דייקנן מאי קמ"ל פשיטא דהנוגע בכזית מן המת שהוא טמא אלא ודאי נוגע היינו מאהיל ואתי לאשמעינן דמצטרפין. ועוד כיון דמתני' לא אתי לאשמעינן אלא הא דנוגע היינו מאהיל ומצטרפין א"כ רבי אבין דקאמר אף אנן נמי תנינא ומייתי סיעתא אדרבא הוה ליה לאקשווי מינה ולמימר מאי קמ"ל תנינא חדא זימנא וכן קשה לדרב' דאמר לקמן דאפילו למעלה מטפח נמי אהל נגיעה הוא ולדידיה שפיר מיתוקמא מתני' כר"י ור' יוסי היא וצריך נמי לומר דמתניתין אשמעינן דנוגע היינו מאהיל ומצטרפין ואם כן תיקשי מאי קמ"ל דמצטרפין תנינא חדא זימנא הנוגע בכחצי זית ומאהיל על חצי זית וכולי ועוד תימה לאביי דאמר לקמן למטה מטפח אהל נגיעה אם כן לדידיה לא מיתוקמא מתני' כר"י כמ"ש רש"י ז"ל והתוספות דכיון דלא מיקרי מאהיל נוגע אלא למטה מטפח דהוה כנגיעה אכתי הדר דוקיין קמא לדוכתיה נוגע אין אבל מאהיל אהל גרידא למעלה מטפח לא ואי דאיכא כזית באהל נמי ליטמא ומ"ש רש"י ז"ל והתוספות דאין הכי נמי לא מייתי ראייה אלא אליבא דרבא דוחק הוא דמשמע דאביי נמי מהדר לאוקמי הא דר"י ועוד דאפילו אליבא דרבא לא מיתוקמא שפיר הא דר"י דאכתי איכא למידק נוגע אין אבל מאהיל אהל גרידא בהשכמה לא ואי דאיכא כזית וכול' ומה שכתבו התוספות בזה נראה קצת דוחק ע"כ נראה לפרש דהנוגע בהן בין

סתומים בין נקובים דקתני מתני' אקולית המת משנה דלא צריכא היא דמי לא ידעינן דהנוגע בעצם המת דטמא היא והא קרא בהדיא כתיב הנוגע בעצם אדם לכך דייק ש"ס נוגע אין אבל מאהיל א כלומר דלגופיה ודאי לא איצטריך ולא אתי לאשמעינן אלא דיוקא דדוקא נוגע אין אבל מאהיל לא וקא שקיל ש"ס וטרי היכי דמי דמאהיל לא דבדליכא כזית בשר ליכא לאוקמי דאם כן מאהיל נמי פשיטא דלא ואי דאיכא כזית בשר אם כן באהל נמי ליטמא וכי משני דליכא כזית בשר קאמר אם כן צ"ל דאיכא כזית מוח מבפנים דאי לאו הכי מאהיל מי פשיטא דלא ואי בדאיכא כזית מוח מבפנים מאהיל אמאי לא וכי משני דליכא כזית מוח משמע ליה דמוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ דאי לאו הכי מאהיל נמי פשיטא דלא לכך קאמר ואי מוח מבשנים מעלה ארוכה מבחוץ אבר מעלמא הוא כי' ומשני רב יהודה זאת אומרת וכולי כלומר מהך מתני' שמעינן לה להך מילתא דאינו מעלה ארוכה ואי לאו מתני' ה"א דמוח מעלה ארוכה ואפי' מאהיל נמי קמ"ל נוגע אין אבל מאהיל לא.

וקא שקיל וטרי ש"ס להך אוקימתא מאי קמ"ל משום דלרבי יוחנן דמוקי לה בדאיכא כזית ומאי נוגע דקתני מאהיל אתי שפיר דקתני מתני' דבר והיפוכו ורישא וסיפא בחד מלתא אשמעינן רישא אשמעינן דהנוגע בקולית המת דהיינו מאהיל בין נקוב בין סתום טמא אע"ג דהעצם מפסיק טומאה בוקעת ועולה ולאפוקי מדרבי יוסי דלית ליה בוקעת ועולה וסיפא אשמעינן דקולית נבלה ושרץ אין מטמאין אלא בנקובים אבל בסתומים לא לאפוקי מקולית המת דרישא נמצא דרישא וסיפא בחד מלתא אשמעינן ונהי דקולית המוקדשין לרבי יוחנן נמי על כרחך אשמעינן חילתא אחריתי דשימוש נותר מילתא היא מכל מקום כיון דרישא וסיפא כחד מלתא אשמעינן נמצא דהא דקתני בין סתומים בין נקובים סמא לאו בכדי נקט דמשום קולית המת איצטריך ליה לאפוקי מרבי יוסי לכך אתי שפיר אבל להך אוקימתא צ"ל דרישא וסיפא וקולית המוקדשין כל חדא מלתא אחריתי ובין סתומים ובין נקובים בכדי נקט וזה נראה לו דוחק לכך קבעי ומאי קמ"ל וקאמר דאף על גב דדוחק הוא צ"ל כן דמילי מילי קמ"ל רישא קמ"ל וכולי והשתא מיתוקמא שפיר מתניתין כר"י אפילו לאביי דאמר למטה מטפח אהל נגיעה דכיון דנוגע לגופיה איצטריך לאשמעינן ומאהיל למטה מטפח אקולית המת טמא בין נקוב בין סתום דטומאה בוקעת ועולה אתי שפיר דליכא למידק נוגע למטה מטפח אין אבל מאהיל אהל גרידא למעלה מספח לא דהא איכא למימר דה"ה מאהיל למעלה מטפח נמי והא דקתני לישנא דנוגע דמשמע למטה מטפח משום קולית המוקדשין הוא דתני הכי ותנא לאו רוכלא הוא למיתני מאהיל המת ונוגע אמוקדשין דניחא ליה לקצר למיתני חד לישנא אתרוייהו וא"ת אם כן אמאי דחי רבי זירא לקמן בטומאה כין שנ מגדלין לוקמי מתניתין נמי בכה"ג.

וי"ל דמתני' לא מיתוקם לר"י בטומאה רצוצה דאם כן ל"ל למיתני בין סתומים בין נקובים לאשמעינן טומאה טמונה בוקעת תיפוק ליה דטומאה רצוצה היא ולפי מה שפי' אתי שפיר דדחי רבי זירא ומוקי לה בטומאה רצוצה ולא קאמר בטומאה למטה מספח עסקינן כדאביי דלאביי מתוקמא מתני' שפיר כר' יוחנן: אלא נוגע הא לא נגע בכוליה אין לפרש דה"ק כיון דכל העפר אינו מחובר ובמה שנוגע בצד זה אינו נוגע בצד זה ה"ל נוגע וחוזר ונוגע דא"כ מאהיל נמי מה שמאהיל בצר זה אינו מאהיל בצד זה ועוד דאם

כן מאי קאמר והא לא נגע בכוליה והא שפיר נגע בכוליה והכי איבעי ליה למימר מה דנגע כהאי גיסא לא נגע בהאי גיסא ועוד דמנא ליה למידק דלמא ס"ל דנוגע וחוזר ונוגע טמא הוא לכך נראה דר"י אית ליה נוגע וחוזר ונוגע וה"ק אלא נונע הא לא נגע בכוליה דא"א לו שיגע בכולו משמע דהא כולו אבק ועפר הוא וא"א שיגע בכל חלק וחלק ממנו משמע קצת מפירוש רש"י ז"ל לקמן שכתב מלא תרווד רקב מטמא במשא ואהל שהרי נושא את כולו ואינו מטמא במגע שאין מגע בכולן וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות טומאת מת מת שהרקיבו עצמותיו בקבר ונעשה רקב מלא חפנים מאותו רקב מטמא ברישא ובאהל כמת ואינו מטמא במגע שא"א ליגע בכולו שהרי אינו גוף אחד ואפי' גבלו במים אינו חיבור וא"ת דמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל דס"ל כמ"ד מאהיל וחוזר ומאהיל טמא כיון דמלא תרווד רקב מטמא באהל וא"כ אמאי כתב בפ' ראשון דשאר אבות הטומאות דשני חצאי זתים שתחבם בקיסם הנושאן טמא שהרי נשא כזית והנוגע טהור שאין חיבורי אדם משמע דס"ל דאין נוגע וחוזר ונוגע כיון דהנוגע טהור וכיון דאין נוגע וחוזר ונוגע ה"ה דאין מאהיל וחוזר ומאהיל כדאמר לעיל וי"ל דמה שכתב והנוגע טהור לאו בנוגע בשניהן קאמר דודאי הנוגע בשניהן טמא דנוגע וחוזר ונוגע טמא אלא איירי שאין נוגע אלא אחד מהן בקצתו ואשמעינן דאף על גב שהן דבוקין ומחוברין יחד טהור שאין חיבורי אדם חיבור והוה ליה כנוגע בחצי זית בלבד וכן משמע בהדי' בפ"ד מהל' טומאת מת שכתב שם כזית מן המת שחתכו לחלקים ורדדו ודבקו מטמא באהל ובמשא ואינו מטמא במגע קצתו אע"פ שחברו שאין חיבורי אדם חיבור הרי שהזכיר בהדיא שאינו מטמא בנוגע קצתו אבל נגע בכל החלקים מטמא משום דנוגע וחוזר ונוגע טמא ולפי זה אתי שפיר מ"ש בשני חצאי זתים שתחבן בקיסם שהנושאן טמא והנוגע טהור אף על גב דפסק שם כר"ע ור"ע אית ליה לעיל דאת שבא לכלל מגע בא לכלל משא לא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא וכ"כ הרמב"ם ז"ל עצמו שם אלא צריך לומר דהא דהנוגע טהור איירי שנוגע בקצתו בלבד אבל אם נגע בשניהן טמא וכיון דאם נגע בשניהן טמא הוה ליה שפיר בא לכלל נוגע ובכסף משנה שם הקשה על דברי הרמב"ם ז"ל מהא דתניא לא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא ותירץ דלא אמרו כן אלא בתחובין בעור דוקא ודבריו רחוקים: דף קכו ה"ג בספרים ישנים אלא לאו ארישא דקאמר ת"ק טומאה בתוכה הבית טמא אלא דרש"י זכרונו לברכה מחק הגירסא וכתב דלא גרסינן אלא לאו ארישא ודוחק למחוק הספרים ועוד מדקאמר אלימא אסיפא משפע דלמסקנא לא קאי הכי ולפירושו למסקנא נמי אסיפא קאי ומה שכתבו דה"ק אלימא אסיפא וכדקתני לא משמע כן מדלא קאמר בהדיא אלימא אסיפא וכדקתני ועוד תימא מדקאמר אלא דקאמר ת"ק טומאה בתוכה הבית טמא אי משום דדרך טומאה לצאת אי משום דסומאה טמונה בוקעת משמע דרישא גופא דקתני טומאה בתוכה הבית טמא אית לה חז מהנך תרי טעמי ולפירושו טעמא דטומאה טמונה בוקעת לא שייך ברישא כלל אלא בסיפא דקתני העמידה בפתח ופתחה לחוץ הבית טהור ודייקינן מינה טעמא דיש פותח טפח וכולי ועוד חימא דמאי איצטריך להאריך ולמימר דתנא קמא תרתני טעמי קאמר ורבי יוסי נמי פליג עליה בתרתי ולא דייק מסיפא בפשיטות בלא רישא והכי הוה ליה למימר אלימא אסיפא וכדקתני תנא קמא נמי טהורי קמטהר אלא דקאמר תנא קמא טומאה טמונה בוקעת קאמר ליה רבי יוסי טומאה טמונה אינה בוקעת

על כן נראה כגירסת הספרים דגרסי' אלא ארישא דקאמר ת"ק וכו' והשתא ניחא דקאמר אי משום דדרך טומאה לצאת ואי משום דטומאה טמונה בוקעת דהכי משמע מדנקט תיבת המגדל שיש בה פותח טפח ולא קתני סתמא תיבת המגדל שאין ביציאתה פותח טפח וכולי דהא הך טעמא דמפני שדרך טומאה לצאת ואין דרך טומאה ליכנס דקאמר שייך בין במגדל שיש בה פותח טפח בין במגדל שאין בה פיתח טפח ואם כן שיש בה פותח טפח למה לו אלא ודאי רבותא אשמעי' לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אם אין בה פותח טפח וטומאה בתוכה שהבית סמא דטומאה טמונה בוקעת אלא אפי' יש בה פותח טפח דלא שייך האי טעמא אפ"ה הבית סמא מפני שדרך טומאה לצאת וכו' על זה קתני עליה בברייתא ור' יוסי מטהר דאף על גב דברישא בהדיא תנן בה ור' יוסי מטהר מפני שיכול וכו' הכי הוה קים להו דר' יוסי פליג עליה ברישא בתרתי משום דתנא קמא דקאמר סומאה בתוכה הבית סמא תרתי טעמי אית ליה אי משום דדרך סומאה לצאת ואי משום דטומאה טמונה בוקעת כדפירש' מדנקט שיש בה פותח טפח וקא"ל ר"י דקאמרת דרך טומאה לצאת וכו' וכיון דתנא קמא מפרש חד טעמא בהדיא ואידך לא פירש איהו נמי לא פירש אלא חדא ובאידך פליג עליה סתמא ואם תאמר אם כן מאי איצטריך לאתויי הא דקתני סיפא העמידה בפתח וכו' ויש לומר דברייתא פירושא דמתני' היא ולא נשנית אלא בתר סיומא דמתני' דמעיקרא היו שונים המשנה כמות שהיא מראשה ועד סופה ובתר הכי הוסיפו עליה ופרשוה.

והא דנקט וקתני סיפא ולא מייתי רישא וסיפא בהדדי משום דרישא וסיפא נחלקו לשני משניות כדאיתא בפרק רביעי דאהלות: מאי לאו אאין בצוארו פותח טפח קאי וא"ת מאי איצטריך למימר דקאי אאין בצוארו פותח טפח כי קאי נמי איש בצוארו פותח טפח אכתי מצי למידק שפיר דעל כרחך צריך לומר דר' יוסי לית ליה חוקקין להשלים דאי לאו הכי כשהטומאה מכנגד השקוף ולחוזן אמאי הבית טהור ולא אמרינן אהל הצואר ממשיך הטומאה לבית וכיון דלית ליה חוקקין א"כ מכנגד השקוף ולפנים אמאי הבית סמא והא טומאה טמונה היא אלא שמע מינה דאית ליה טומאה טמינה בוקעת, וע"ק דלכאורה משמע דהא דקאמר מאי לאו אאין בצוארו פותח טפח קאי אתי לאפוקי מאוקימתא דרבא דמוקי לה איש בצוארו פותח טפח וכיון דשינוייה דרבא פשיטא ליה אם כן מאי איצטריך ליה לרבא להאריך ולפרש דבריו ולמימר דרבי יוסי בתרתי פליג עליה וכולי כיון דהמקשה נמי הוה ידע דאיכא לאוקמי הכי ויש לומר דודאי לא ידע המקשה אוקימתא דרבא אלא משום דאיכא למימר דאיש בצוארו פותח טפח קאי ולא בא לחלוק אלא דלא חשיב לשקוף אהל ורואין אצואר כלב קאי כמו שכתבו התוספות אלא דלישנא דרואין ניחא טפי לאוקמי אטומאה כיון דצואר כלב מונח לקמן ולכך קאמר מאי לאו אאין בצוארו פותח טפח קאי דהכי משמע שפיר לישנא דרואין ומשני רבא דקאי איש בצוארו פותח טפח ושייך נמי שפיר לישנא דרואין את חלל הטומאה קאמר מיהו ממה שכתבו התוספות אמר רבא ה"ק וכו' לא הוה מצי למימר דאיש בצוארו כו' לא משמע כן דאם כן לא הוה להו למיכתב דל"ה מצי למימר אלא ולא הוה ניחא ליה למימר וכו': הטמאים לרבות ביצת השרץ וקולית השרץ תימא דקולית השרץ נקובה יליף לה בסמוך מהנוגע יטמא את שאפשר ליגע וכו' ועוד דמה ענין קולית השרץ לביצת השרץ דיליף להו מחד קרא דביצת השרץ היא גופא אתי לאשמעינן וקולית השרץ משום

שומר הוא ובת"כ לא גריס קולית השרץ אלא הטמאים לרבות ביצת השרץ וקליפת השרץ: ומאחר דשויתיה ליה מקום טומאה מה לי הכא מה לי הכא תימה דאם כן על הארץ דכתב רחמנא למה לי לא ליכתוב אלא בשרץ השורץ בשרץ לאתווי עכבר שחציו בשר וחציו אדמה השורץ למידרש מיניה כל מקום ששורץ וממילא הוה שמעינן דעכבר שבים טהור דמה חולדה מין הגדל על הארץ וכו' דלהכי איצטריך למיכתב השורץ למידרש מקום ששורץ דלא תימא ירד לים לא יטמא כיון דים מקום טהרה הוא דאי אמרת עכבר שבים טמא דמה חולדה כל ששמה חולדה אם כן השורץ למה לי לאשמעינן דירד לים יטמא פשיטא כיון דים מקום טומאה הוא מה לי הכא מה לי הכא ועוד קשה למה לי קרא דבשרץ דכיון דאיכא לאקושי לקול' ולחומרא לחומרא מקשינן דהא לעיל אי לאו על הארץ למעוטי עכבר שבים הוה אזלינן לחומרא כמ"ש התוספות.

ועוד קשה דמאי פריך ההוא מרבנן לרבא אימא השורץ כל שהוא שורץ ואפילו עכבר שבים וכו' האיך אפשר לומר כן דאם כן השור' למה לי תיפוק ליה דלחומרא מקשינן וליכא למימר דאיצטריך השורץ דלא תימא על הארץ אתי למעוטי עכבר שבים דהא איכא לאוקמי על הארץ למעוטי ירד לים דלא יטמא וכיון דאיכא לאוקמי קרא למילתא אחריתי מוקמינן ליה וילפינן שפיר מחולדה כדמשמע לעיל דבעי למימר דהשורץ אתי למעוטי עכבר שחציו בשר וקאמר ודין הוא דלא נמעטיה דילפינן לה מחולדה מה חולדה כל ששמה חולדה כו' ולא אמרינן דקרא אחי לאפוקי דלא תילף מדינה אלא ודאי כל מה דאיכא לאוקמי קרא למילתא אחריתי מוקמינן ליה וילפינן שפיר מדינ'.

ע"כ נראה דאי לא כתיב שום קרא לא הוה ידעינן מידי דמחולדה לא מצינן למילף לא טומאה ולא טהרה דכיון דאיכא למילף הכי ואיכא למילף הכי לא שייך למילף מינה כלל והיינו הא דקאמר ברייתא ת"ל על הארץ דכיון דאיכא למילף הכי ואיכא למילף הכי ליכא למילף מחולדה מידי לא קולא ולא חומרא לכך כתב לן על הארץ להוציא עכבר שבים והיינו נמי דקאמר ת"ל בשרץ דכיון דאיכא למילף הכי והכי לא שייך למילף מידי מחולדה לכך אתי קרא דבשרץ לאחויי עכבר שחציו בשר והשתא ניחא דאיצטריך קרא למיכתב על הארץ דאי לאו על האר' הוה דרשינן קרא דהשור' לכל שהוא שור' לרבות עכבר שבים כיון דמחולדה ליכא למילף לא קולא ולא חומרא: יש לך בריות גדלות ביבשה ויש לך בריות גדלות בים הנך נגד ארבע יסודות יסוד העפר ויסוד המים יסוד הרוח ויסוד האש: תניא נמי הכי האבר והבשר המדולדלין נקט בשר אף על גב דבשר כי יפול נמי אינו טמא לאשמעינן דדוקא טומאת נבלות אבל טומאת אוכלין מטמא: מסייע ליה רב חייא בר אשי לא מייתי ליה סייעתא אגופא דדינא אלא אהא דקאמר דיש דבר דהוה כתלוש ולא הוה כתלוש לכל מילי אבל אגופא דדינא ליכא סייעתא דדלמא צמקו לא הוה כמדולדלין ולכך קבעי בתר הכי לימא מסייע ליה אע"ג דכבר מייתי ליה סייעתא דה"ק לימא מסייע ליה נמי אגופא דדינא דקתני נמי ירקות שצמקו וכו': קצצן ויבשן סלקא דעתך עץ בעלמא הוא אומר רבי יצחק וכו' איצטריך לאחויי הא דרבי יצחק דלא תימא ירקות שצמקו לאו עץ בעלמא נינהו ולכך קתני דכל זמן שהן באביהן אין מטמאין סומאת אוכלין דמחוברין דמו אלא אם כן קצצן תחילה ולהכי מייתי דר' יצחק דאמר עץ בעלמא הוא ונראה דר' יצחק דייק ליה הכי מדקתני כגון הכרוב והדלעת ולא קתני

סתמא ירקות שצמקו באביהן אין מטמאין טומאת אוכלין לכך משמע ליה דדוקא הנך משום דעץ בעלמא נינהו.

מיהו ש"ס ניחא ליה לאתויי מדר' יצחק דאמר הכי בהדיא דאלו ברייתא איכא למידחי ולמימר דאורחא דמילתא קתני דהנך אורחיהו להתייבש באביהן. ותימא דמאי דייק ש"ס דקאמר טעמא דכרוב ודלעת הוא כיון דיבשן לאו בני אכילה נינהו וכו' ופירש"י ז"ל דדייק הכי משום דהיא גופא לא איצטריך דעץ לא יטמא מנ"ל למידק הכי דלמא היא גופא אתי לאשמעינן דכרוב ודלעת כעץ בעלמא נינהו אין מטמאין טומאת אוכלין דלא תימא אף על גב דיבשו בני אכילה נינהו.

לכך נראה דמדקתני באביהן דייק דכיון דטעמא דאין מטמאין טומאת רוכלין משום דעץ בעלמא נינהו אם כן מאי איריא שהן מחוברין באביהן הא בתלושין נמי מטמאין ואם כן הוה ליה למיתני תתמא ירקות שצמקו כגון הכרוב וכו' אלא ודאי דיוקא אתי לאשמעינן דטעמא דכרוב ודלעת דכיון דיבשו לאו בני אכילה נינהו הא שאר פירות אפ לו יבשו באביהן מטמאין והיכי דמי אי דיבשו הן ועוקציהן פשיטא ולא איצטריך דיוקא: יבשו הרי הן כמחוברין פירש רש"י ז"ל יבשו פירות האילן שלא נפשח ולא משמע כן דאם כן ברישא נמי הוה ליה למיתני פירות אילן שנפשח וכו' דהשתא פתח באילן וסיים בפירות לכך נראה דוי"ו דיבשו יתירה היא וצריך להיות יבש וקאי ארישא דקתני אילן שנפשח וכו' וקאמר יבש פיר' אילן שיבש וכו' פירות הרי הן כמחוברין וכיון דיבש האילן יבשו נמי הפירות דאין הפירות יונקין אלא מן האילן לכך פריך מיניה וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות מומאת אוכלין שכתב אילן שנפשח וכו' פירות הרי הן כתלושין.

והראב"ד ז"ל השיג עליו וכתב שם וכן אם יבש האילן אין דבר זה לא במשנה ולא בתוספתא ולא בגמרא דחולין ולפי מה שפ' ניחא דהרמב"ם ז"ל היה גורס יבש ואילן דרישא קאי וע"כ צ"ל כדפי' מיהו מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' שמיני מהלכות שבת לא משמע כן שכתב שם תאנים שיבשו באביהן וכן אילן שיבשו ופירותיו בו התולש מהן בשבת חייב אע"פ שהן כעקורין לענין טומאה: דף קכז ואמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה פירש רש"י ז"ל כאן החליף רבי מאיר שיטתו אבל אין לפרש שהשיטה נחלפת וצריך להיות רבי מאיר אומר אם אוחז בגדול וקטן עולה וכו' כמשנה טבול יום דבפרק המוצא תפילין משני נמי ר' יוחנן מוחלפת השיטה ושם לא שייך לפרש כן: בהמה בחייה מהו שתעשה יד לאבר פירש"י ז"ל מי אמרינן כיון דבעלי חיים לא מקבלי טומאה יד נמי לא הוה או דלמא וכו' ולפי' קשה דהא כל ידות שבעולם נמי לא מקבלי טומאה כמ"ש התוספות וכן קשה בסמוך גבי משתחוה לחצי דלעת לפירוש ראשון שפירש"י ז"ל ומה שתירצו התוספות נראה קצת דוחק לכך נראה דקא מיבעיא ליה דלמא לית ליה לר"מ דבהמה שלמה נעשית יד לאבר אחר אלא במתה דלא חשיבא כולי האי ועוד דעבידא לטלטולי ונמצא שהאבר מיטלטל על ידים והויא כמו יד אבל בחייה דחשיבה ולא עבידא לטלטולי לא או דלמא לא שנא ולפי זה לאי דוקא אטומאה קמיבעיא אלא אהכשר נמי קמיבעיא ליה וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מומאת אוכלין שכתב

נשחטה הבהמה הוכשרה בשחיטה שהבהמה כולה כמו יד לאבר זה ויש בדבר זה ספק אם תהיה הבהמה בחייה כמו יד לאבר או בשר המדולדלין בה.

וכן יש לפרש כולו בעי' דבסמוך גבי קישות ודלעת ואילן ואבן שבקיר בכולו קמיבעי' להו מי אמרינן כיון דמחוברין הן ולא עבידי לטלטולי על ידיהן אין להן תורת יד או דלמא לא שנא ולפי זה בדלעת מחוברת איירי והא דלא נקט המשתחוה לחצי אילן יש לימר דדלעת לרבנותא נקט אף על גב דסופא ליתלש אפ"ה קמיבעיא ליה אי הוה יד ואדרבה מה פירש רש"י ז"ל והתוספות דדוקא לר' שמעון קמיבעיא ליה דאמר אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים וכו' נראה דוחק מדקא בעי סתמא משמע דקאי אליבא דכולי עלמא ועוד דלא קיימי לן בהא כר' שמעון ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות ע"א משמע דאיירי בדלעת תלושה וקמיבעיא ליה לענין איסור שכתב שם חתך דלעת וכיוצא בה והשתחוה לה אסרה השתחוה לחצי דלעת וחצי האחר מעורה כו הרי זה אסור מספק שמא זה החצי כמו יד לחצי הנעבד: דף קכט רבי שמעון ארישא קאי האבר והבשר המדולדלין כו' לכך בעי למימר דר"ש פליג ארישא אף על גב דדוחק הוא משום דבתוספתא סוף פרק שמיני פליג בהדיא ארישא דאיתא התם האבר והבשר המדולדלין בבהמה מטמאין טומאת אוכלין ר"ש אומר אין מטמאין טומאת אוכלין: אמר לו רבי יהושע מן החי ולא מן המת פירש"י ז"ל וכי מפני ששמעת מן החי סבור אתה לומר מן החי דוקא ולא מת בתמיה וקשה לפי מה דהשיב לו ר' אליעזר כך שמעתי היה ליה לפרש דבריו ולמימר כך שמעתי מן החי ולא מן המת דהשתא עיקר חסר לכך נראה דרבי אליעזר אמר שמעתי שאבר מן החי מטמא וקאמר לו ר' יהושע מן החי ולא מן המת כלו' וכי שמעת בפירוש מן החי ולא מן המת והלא לא שמעת אלא מן החי ואם כן קל וחומר ומאי חי וכו' והשיב לו רבי אליעזר כך שמעתי כמו שאמרת מן החי ולא מן המת הזרוע והלחיים פרק עשירי דף קל זה אין מידי אחרנא לא כתבו התוספות תימא דקאי במתנות וממעט חזק ושוק אדרבא הוה ליה למעוטי כו' לא ידענא מאי קושיא דוזה לאו אחולין קאי למידק מיניה זה דהיינו חולין אין מוקדשין לה אלא אזרוע ולחיים וקבה דכתיב בתריה קאי דמשמע זה דהיינו זרוע ולחיים וקבה אין חזק ושוק לא והכי נמי דריש מיניה בסמוך דחזה ושוק לאו דין הוא משום דזה יהיה משפט משמע דוקא מתנות דקאי עליה הוה דין ולא חזה ושוק: ואיבעית אימא משום דה"ל ממון שאין לו תובעין כתבו התוספות דלהאי לישנא אייתר וזה לכדאמר לקמן זה דין ואין חזה ושוק דין וללישנ' קמא איכא למימר דתרתו שמעינן מינה ודריש מדכתובה אצל משפט דמשמע זה משפט וכולי וזה נראה דוחק ועוד דא"כ אימא כולה להכי הוא דאתא לכך נראה דלישנא קמא ס"ל דעיקר קרא איצטריך לכדרב חסדא והא דדריש בסמוך זה דין ואין חזה ושוק דין אסמכתא בעלמא הוא דלא איצטריך קרא להכי דכיון דחזה ושוק אינו אלא לאותו בית אב כי קדם כהן אחר שאינו מאותו בית אב וזוכה בהן מאי הוי גזל גמור הוא ונראה דלעיל נמי דיליף מוזה דחולין אינן חייבין בחזה ושוק אסמכתא בעלמא הוא דודאי ידע ש"ס דלא איצטריך קרא להכי כיון דלא שייך בהו תנופה כדמסיק ולישנא בתרא ס"ל דהא דדרשינן זה דין ואין חזה ושוק דין דרשה גמורה היא וקצת נראה דש"ס ס"ל דלישנא קמא עיקר מדקאמר אלא זה למה לי לכדרב חסדא ולא קאמר לכדתניא רבי יהודא בן בתירא אומר וכולי משמע דס"ל דהא דרבי יהודא בן בתירא אסמכתא בעלמא היא דלא איצטריך קרא

להכי כדפי' ולפי זה המזיק מתנותכהונה אפילו בדיני שמים נמי לא מחייב וכ"כ רבינו נסים ז"ל מיהו הרא"ש ז"ל פסק כלישנא בתרא וכתב דברייתא דר' יהודה בן בתירא מסייע ללישנא בתרא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מבכורים דס"ל כלישנא בתרא: דף קלא שאני התם דקא משתרשי ליה כתבו התוספות דמהנות כהונה שאני דלא משתרשי ליה כשאכלן דאפשר שהיה מתענה ולפירושה נקט דוקא רב חסדא המזיק מתנות כהונה או שאכלן אבל מכרן חייב כיון דקא משתרשי ליה וקשה דהרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות בכורים כתב המתנות אסור לישראל לאוכלן עבר ואכלן או הזיקן או מכרן אינו חייב לשלם מפני שהוא ממון שאין לו תובע ידוע אלמא דבמכרן נמי פטור ושמא הרמב"ם ז"ל מפרש כפי' רבינו נסים ז"ל שכל שנתכוין ליקח מתנות כהונה לעצמו ושנה אתן בצביעה או אכלן או מכרן שוב אינו משלם אע"ג דמשתרשי ליה שהרי הפקיע מצותו וחייב ממון אין בהן אבל אנסו את גרנו בתוכו כיון שלא הפקיע הוא מצותו ומשתרשי ליה עדיין מצותו עליו דמה לי הן מה לי דפיהן: הא מלוי לכהן מוציאין מדקתני לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי דייק דהוה ליה למיתני אין מוציאין אותו לא מכהן ולא מלוי דומיא דרישא דקתני ואפילו עני שבישראל מוציא אותו מידו ולא קתני דמוציאין מעני לעני אלא ודאי דיוקא אשמעינן דדוקא מכהן לכהן ומלוי ללוי דשוין הן לכך אין מוציאין מזה לזה וכל שכן מכהן ללוי דגרע מיניה אבל מלוי לכהן כיון דקדושת כהן עדיפא מד וי מוציאין: דף קלב חרבו אסור כחלב בהמה פירש"י ז"ל דאזלינן לחומרא בכולהו לא ידענא מאי חומרא דכיון דרבנן אית להו שה ואפי' מקצת שה א"כ חייב בחצי מתנות מדינא ודמו חייב לכסות וחלבו נמי אסור מדינא דלא שייך למימר חצי חלבו אסור וחציו מותר וכן בכיסוי: וחייב בזרוע ולחיים וקבה כתבו התוספות הא דלא קתני הנך תרתי דשוה לבהמה ביחד משום דניחא ליה למיתני דם וחלב בזה אחר זה שסמוכין בכל מקום וקשה דא"כ ליתני איפכא כוי יש בו דרכים שוה לחיה ויש בו דרכים שוה לבהמה כו' כיצד דמו חייב לכסות כדם החיה וחלבו אסור כחלב בהמה וחייב בזרוע ולחיים וקבה כבהמה, ובלאו הכי דבריהם תמוהים דבפרק שני דבכורים קתני להו בהדיא כסדר זה דתנן התם כוי יש בו דרכים שוה לחיה וכולי כיצד שוה לבהמה חלבו אסור כחלב בהמה וחייב בזרוע ולחיים וקבה.

וליא למימר דהא דהכא ברייתא היא ולא היינו מתניחין דהתם דא"כ אמאי פריך מברייתא ולא פריך ממתניתין דהתם: ואם איתא חייב בחצי מתנות מיבעי ליה דלא תימא חייב בכולהו מתנות כבהמה כיון דתני להו בדרכים שהוא שוה לבהמה: הוי אומר אפילו טבח כהן במשמע פירש"י ז"ל אפילו כהן שנעשה טבח למכור אבל בהמה שהוא שורט לצרכו פטור כבר הקשו התוספות על פירושו ובלאו הכי נמי דבריו תמוהים דאם כן תיקשי מתניתין אדרבא דקתני מחניתין והמשנתף עמהן צריך שירשום אלמא דכהן שנעשה טבח למכור פטור דמתניתין בטבח כהן איירי דלכך צריך לרשום וליכא למימר דרבא מפרש מתני' בשתיים ושלוש שבתות ראשונות דא"כ הוה ליה לפרש בהדיא דמוקי לה מתניתין בהכי דהא אכתי לא ידעינן שיש לחלק בין שתיים ושלוש שבתות לבתר הכי לכך צריך לומר כמ"ש התוס' דאפי' טבח כהן כשורט בהמת ישראל קאמר מיהו מה שכתבו התוס' דמדרבנן גזרו כשהוא טבח ליתן מתנות כהונה אפי' הבהמה שלו שלא ירגילו טבחי ישראל לשתף כהנים עמהם קשה דא"כ אמאי גזרו בטבח כהן כששוחט

לבדו לא הוה להו למיגזר אלא כשמשתתף עם טבחי ישראל אבל בשוחט לבדו ומוכר כיון דפטור מדאורייתא אמאי גזרו עליו ושמא חששו שלא נשתתפו עמו בצנעא והוא ימכור: ולית הלכתא כוותיה דלא דמיא לטבל דלא מינכרא אבל מתנות כיון דמינכרי כמאן דמפרשי דמי: דף קלג ונתן ולא שיפול מעצמו ברייתא היא ורב אלפס ז"ל גריס בהדיא כיון דשמענא להא דתני' ולא שיטול מעצמו: ויטו אחרי הבצע ר"מ אומר חלקם שאלו בפיהם דבצע היינו ממון של עצמו כמו שונאי בזע שפירש"י ז"ל ששונאים את ממונם וזהו שאמר הכתוב ויטו אחרי הבצע שנטו אחר ממון שלהן ששאלו אותו בפיהם דאף ע"ג דממונם וחלקם הוא לא יפה עשו ששאלו אוחו בפיהם: ולפרום ידיה אנסי ליה עידניה הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות בכורים כתב הצנועים מושכין ידיהם והגרגרנים נוטלין ואם היה כהן צנוע במקום שאין מכירין אותו שהוא כהן הרי זה נוטל כדי שיודע לכל שהוא כהן וכ"כ הטור סימן ס"א ותימא כיון דצנוע הוא אמאי נוטל לפרוס ידיה וידעו הכל שהוא כהן וי"ל דאביי שאני שכבר היה מוחזק שם בכהן ולא נטל אלא כדי שלא ישתכח הדבר לכך הוי סגי ליה כשיפרוש ידיו לדוכן כל השנה אע"ג שאין הכל רואין כשפורש ידיו דכמה בתי כנסיות יש בעיר מ"מ כיון שכבר היה מוחזק שם בכהן אם היה פורש ידיו כל השנה אין הדבר בא לידי שכחה אבל כהן הבא למקום שאין מכירין אותו שהוא כהן לא סגי ליה בהכי כיון שאין הכל רואין אותו כשפורש ידיו לכך שרי ליה ליטול מתנות בבית המטבחיים אשר שם מתאספין כל בני העיר לקנות בשר ויראו הכל שהוא כהן וזהו שדקדק הרמב"ם ז"ל וכתב כדי שיודע לכל שהוא כהן: א"ל רבא לשמעיה זכי לן מתנתא מדברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות בכורים משמע דסבירא ליה דשמעיה דרבא כהן הוה ולדידיה הוה אמר ליה זכי לן מתנתא לפי שבעל הבית היה רוצה להאכיל המתנות לשמעיה דרבא ולפירושו ניחא טפי הא דאמר בסמוך שמעי' בעל כרחיה מזכי פירש"י ז"ל ואף על גב דרבא נמי כהן הוה כדקיימא לן דמבני עלי אתא ר"ל דבפרק קמא דראש השנה ובפרק מצות חליצה איתא רבא ואביי תרוייהו מדבית עלי קאתו רבא דעסיק בתורה חיי ארבעין שנין אביי דעסיק בתורה ובגמילות חסדים חיי שיתין שנין ודבריו תמוהים דהתם רבה גרסינן ולא רבא דלאו אורחא דש"ס להקדים רבא לפני אביי וכ"כ התוספות שם דרבה גרסינן התם דרבא לאו כהן הוה כדמוכח רבא ורש"י ו"ל כתב בפ"ק דר"ה דשמא אמו מדבית עלי היתה ותימא דהא ע"כ אי אפשר למיגרס התם רבא דבפרק שלשה שאכלו קאמר אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה אמר להו רבה למי מברכין אמרי ליה לרחמנא ורחמנא היכי יתיב רבא אחוי לשמי טללא אביי נפק לרבא ואחוי כלפי שמיא משמע דבהיא שעתא תרוייהו קטנים היו ובפרק אף על פי קאמר חומה דביתהו דאביי אתיא לקמיה דרבא אמרה ליה פסוק לי חמרא וכו' והתם רבא הוה דקא תבעה לה לבת רב חשדא אלמא דרבא חיה בתר דמית אביי ואי גרסינן רבא חיה ארבעין שנין אם כן בשעה שנולד רבא היה אביי לכל הפחות בר עשרין שנין ואם כן מאי רבותי' דנפיק לברא ואחוי כלפי שמיא כיון דגדול יותר מעשרים שנה הוה: תאכלהו אש לא נופח ונראה דהיינו יסוד האש שהוא הגיהנם כפו שכתב הראב"ד ז"ל בהקדמתו לספר יצירה שנשמותיהן של רשעים לאחר מיתתן נדבקות באש היסודי דלהכי כתיב ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע לפי שאש היסודי הולך וסובב תמיד עם הגלגל כדמות כף הקלע עד כאן ונראה דלהכי קרי לה אש שאינה צריכה ניפוח

דכיון שהולך וסובב תמיד מתלהב האש מעצמו ואין צריך ניפוח: איבעית אימא סתם עכו"ם מפעא פעי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות בכורים כתב המשתתף עם העכו"ם אינו צריך לרשום שסתם עכו"ם מרבה דברים ומודיע לכל שהיא שותף ואע"פ שאינו עמו בשעת מכירה וכתב בב"י דס"נ דהא דמשני סתם עכו"ם מפעא פעי לא בדיתוב אמשחתא היא אלא אסי' כשהוא חוץ למטבתי' מודיע לכל שהוא שותף ומשום הכי תניא דהמשתתף עם העכו"ם אינו צריך לרשום ומתני' דקתני המשתתף עמהם צריך לרשום אכהן דוקא קאי ולא עכו"ם ומאי עמהם עם כהנים דעלמא עכ"ל.

ונראה דפ"י הרמב"ם ז"ל נכון הוא דיפירושו נחא דקאמר איבעית אימא סתם עכו"ם כו' משום דנראה דוחק לאוקמי ברייתא בדיתוב אכספת' דוקא כיון דסתמא קתני לכך קאמר א"א סתם עכו"ם מפעא פעי ואפי' לא בבית המטבחיים כלל אין צריך לרשום אבל לפירש"י ז"ל קשה קצת מאי אי בעית אימא דקאמר דמה לי דיתוב אכספת' מה לי דיתוב אמסחת' הא תרוייהו שינויי דחיקי נינהו ואתי נמי שפיר לפירוש הרמב"ם ז"ל הא דדייק מעיקרא וקאמר ואפי' עם העכו"ם ורמינהו ולא פריך בפשיטות והמשתתף עמהם צריך לרשום ורמינהו וכו' משום דהמקשה ידע דאיכא למימר דהמשתתף עמהם אכהן לחודא קאי אלא דלא אסיק אדעתיה שיש לחלק בין כהן לעכו"ם לכך קמתמה וקאמר ואפילו עם העכו"ם כיון דאין שום סברא לחלק ביניהם ורמינהו וכו' והוא הדין דהוה מצי לאקשוויי אברייתא גופא מאי שנא עכו"ם מכהן אלא דאלים ספי למירמי ברייתא אמתניתין ומוקי לה ברייתא מעיקרא בשינויא דחיקא בדיתוב אכספת' דוקא ומסיק דיש לחלק בין כהן לעכו"ם דסתם עכו"ם מפעא פעי וא"כ מתניתין לאו אפילו עם המכו"ם קאמר דצריך לרשום כדקסלקא דעתך אלא בכהן לחוד איירי ובש"ע סי' ס"א פסק כפירש"י ז"ל ולא מייתי דעת הרמב"ם ז"ל כלל ונראה דדבריו נכונים כדפי' ועוד דנראה דוחק לומר דכהן צנוע הוא וסומך על השבח ושותק דמסתמא לכך יתיב אמסחתא כדי לסייעו במכירתו כמו עכו"ם.

מיהו בערוך כתב סתם עכו"ם מפעא פעי פי' צועק אל תשקול בהכרעה וזה לא שייך בכהן: דף קלד ורמינהו חורי הנמלים וכו' כתבו התוספות דמדרבנן נמי פריך וכו' הוצרכו לכתוב כן מדפריך בתר הכי והא טעמא קאמר ואי רבנן לא סבירא להו האי טעמא אם כן מאי פריך דלמא מתניתין נמי לית להו האי טעמא מיהו קשה כיון דמדרבנן נמי פריך א"כ האי משני ליה בלשון יחיד אני שונה אותה כי שנאה בלשון יחיד מאי הוי אכתי תיקשי מרבנן ודוחק לומר דהא דקאמר בלשון יחיד אני שונה אותו קאי נמי אמילתא דרבנן ונראה לפרש דרבנן ואית להו העליונים לעניים והתחתונים של בעל הבית לאו ספוקי מספקא להו אלא סבירא להו דעליונים ודאי של עניים הן והתחתונים ודאי של בעל הבית הן כמ"ש רבינו שמשון ז"ל בפ"י המשנה פ"ד דפאה דרבנן סבירא להו דיש לברר הדבר כדמפרש בירושלמי רבי יהודה בשם שמואל העליונים לעניים בלבנים והתחתונים לבעל הבית בירוקים שכשהתבואה יבשה ומתלבנות קוצרים אותה וטעמא דרבי מאיר מפרש שם משום דאי אפשר לגורן בלא ירוקים.

וכיון דרבנן עליונים ודאי של עניים ותחתונים ודאי של בעל הבית ליכא למשמע מנייהו מידי לא תיובתא א' ולא סייעתא דכיון דמדרישא איכא למידק סייעתא ומסיפא איכא

למידק תיובתא לא שמעינן מינייהו מידי לכך פריך שפיר מדרבי מאיר דאמר בהדיא ספק לקט לקט ואיכא למימר דרבנן נמי אית להו הכי דדיוקא דסיפא עיקר דכל כמה דאיכא למימר דלא פליגי עדיף טפי והשיב בלשון יחיד אני שונה אותה ומדרבנן נמי לא קשיא דאיכא למימר דדיוקא דרישא עיקר ופריך והא טעמא קאמר ואיכא למימר דרבנן נמי אית להו האי טעמא דדיוקא דסיפא עיקר כדפירש' דאמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב עני ורש הצדיקו נראה דטעות נפל בספרים והכי איתא בירושלמי מניין שספק לקט לקט ר' שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן אמר עני ורש הצדיקו הצדיקוהו במתנותיו ריש לקיש אמר בשם בר קפרא לא תטה משפט אביונך בריבו אין אתה מטהו אבל אתה מטהו במתנותיו והכי עביד הכי והכתיב ונתן ולא שיטול מעצמו משמע דלא פריך אלא בשום דקדים רבי אסי ונטלן מעצמו אבל אי הוי יהיב ליה וקבלן שפיר דמי וקשה דהא אכתי הוה מצי לאקשוויי מהא דתניא הצנועין מושכין ידיהן והגרגרנים נוסלין כדאמר לעיל.

והרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות בכורים כתב לא יחטוף הכהן המתנות ולא ישאל בפיו אא"כ נותנין לו בכבוד נוטל ובזמן שהם רבית בבית המטבחים הצנועים מושכין ידיהם והגרגרנים נוטלין וכ"כ הטור בסימן ס"א ובש"ע שם מדכתבו ובזמן שהן רבים בבית המטבחים הצנועין מושכין ידיהם משפע דדוקא בכי האי גונא שיש שם רבים במטבחים לכך מיחזי כגרגרן וכנבחילוק לחם הפנים שהיו שם כהנים רבים בעזרה לכך הוי מיחזי כגרגרנותא אבל במקום דליכא רבים וכל שכן היכא דמשדרין ליה מתנות לביתו מותר לקבל דזהו דרך כבוד ולא מיחזי כגרגרן: שיהא גדול מאחיו בנוי בחכמה ובעושר היינו במעון גוף ונשמה: דורשי חמורות בספרי גרסינן דורשי רשומות והיינו מקראות סתומות כדאיתא בפרק אלו מציאות מתניתין ברשום פירש שהחבית סתומה וחתומה ומהודק יפה: הזרוע נגד היד וכולי נראה כיון דזרוע ולחיים וקבה זכו בהו הכהנים ע"י מעשה של פנחס לכך כתיב בהו וזה יהיה משפט הכהנים ואמרינן לעיל מלמד שהמתנות דין לפי שפנחס עשה דין עם קונו כדאיתא בסנהדרין ויעמוד פנחס ויפלל מלמד שעשה פלילות עם קונו בא וחבטן לפני המקום ואמר על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל לכך זכה שהמתנות דין ויוצאין בדיינין.

ואתי נמי שפיר הא דנקט קרא מאת העם דגבי ההוא מעשה נמי כתיב ויחל העם לזנות אל בנות מואב ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וגומר קח את כל ראשי העם והוקע אותם. ואתי נמי שפיר הא דנקט קרא הזרוע והלחיים והקבה בה"א הידיעה רמז לזרוע של פנחס ולחיים של פנחס וקבה דמעשה פנחס שעל ידיהן זכו הכהנים למתנות הללו: ראשית הגז פרק אחד עשר דף קלה סלקא דעתך אמינא ליפרוק וליתבי ליה כתבו התוספות תימה אמאן קאי אי אמאן דעבר וגזו אטו קנסא הוה וכו' ובעלים שהקדישו נמי אמאי מחייבי וכו' וכ"כ בריש פרק כיסוי הדם דמוקי ש"ס הא דקתני אבל לא במוקדשין בקדשי בדק הבת ופריך וליפרקינהו וליכסינהו וכתבו שם התוספות תימה מנלן שצריך לפדותו ולחייבי בכסוי ועוד תימה בשמעתינן אמאי לא משני מעיקרא הב"ע בקדשי בדק הבית סלקא דעתך אמינא ליפרוק להו וליגזז וליתבי ליה קמ"ל דתו לא הוה מצי פריך והא בעינן העמדה והערכה הניחא למ"ד כו' וכן קשה בסמוך דמוקי לה רבא במקדיש גיזה עצמה אמאי לא מוקי לה במקדיש את כולה סד"א ליפרוק וליגזז וליתבי

לה אמר קרא גז צאנך תתן לו מי שאין מחוסר אלא גזיזה וכו' ונראה דלא קשה מידי דלהכי לא מצי לשנויי מעיקרא הכא במאי עסקינן בקדשי בדק הבית סלקא דעתך אחינא ליפרוק להו וליגזז וליתיב ליה דמהיכא תיתי לחייב בעלים שהקדישו למיפרקינהו כדי לקיים מצות ראשית הגז דודאי לא רמיא עליה דאיניש לגזוז את הצאן כדי שייקיים מצות ראשית הגז ולא רמיא נמי עליה דאיניש לשחוט חיה ועוף כדי לקיים מצות כסוי הדם דלא מחייב רחמנא בראשית הגז אלא היכא שכבר גזז ולא מחייב בכסוי הדם אלא היכא שכבר שחט מיהו היכא דשחט כבר רמיא עליה למעבד כל מה דאפשר ליה כדי לקיים מצות כסוי דבשוחט תליא רחמנא כתיב ושפך את דמו וכסהו כל ששוחט במשמע אפי' שחט שחיטה שאינה ראויה כגון עופות שהקדישן לבדק הבית כל היכא דאפשר להן לתקן הדבר דלהוי שחיטה ראויה רמיא עליה למעבד הכי כין דשחט לכך פריך בר"פ כסוי הדם וליפרקינהו וליכסינהו דכיון דאפשר לאפרקינהו עליה רמיא למעבד הכי והכא נמי גבי ראשית הגז אי לאו דכתיב צאנך ולא של הקדש ה"א דהיכא דגזז כבר רמיא עליה למעבד כל מה דאפשר ליה כדי לקיים מצות ראשית הגז דבגיזה תליא רחמנא מדכתיב ראשית גז כל הגוזז במשמע אפילו גזז צאן שהקדיש לבדק הבית דכיון דאפשר לתקן הדבר למיפרק הגיזה עליה רמיא למעבד הכי כיון דגזז לכך כתב רחמנא צאנך ולא של הקדש.

וכן משמע בהדיא מדלא נקט ש"ס סתמא סד"א הואיל ומדאורייתא בני גיזה נינהו ליתיב ליה דמאי איצטריך למימר היכא דגזז ליה ליתיב ליה אלא ודאי צ"ל דידע ש"ס דלא שייך למיתב כיון דקדיש לה ועל כרחק צ"ל כדמסיק דסד"א דלפרוק וליתיב ליה ולכך איצטריך למימר היכא דגזז ליה ליתיב ליה דאי לאו דגזז ליה לא רמיא עליה למיפרק כדפי' אלא כיון דכבר גזז ליה אי לאו דכתיב צאנך ה"א דבגוזז תליא רחמנא למעבד כל מה דאפשר ליה כדי לקיים מצות ראשית הגז כיון דגזז כבר.

ורבא נמי כיון דמוקי לה במקדיש גיזה לחודא ורוצה שתהיה גוף הבהמה חולין א"כ על כרחו צריך לגוזזה וליתן הגיזה לבדק הבית לכך אתי שפיר הא דקאמר סלקא דעתך אמינא ליגזז וליפרק וליתיב ליה כלומר כיון דצריך ליגזז ה"א דבתר דגזז ליה רמיא עליה למעבד כל מה דאפשר ליה כדי לקיים המצוה וליפרוק וליתיב ליה דבגוזז תליא רחמנא אמר קרא גז צאנך וכו' אבל בהקדיש כולה לא שייך למימר דסד"א לפרוק וליגזז כולי דמהיכא תיתי לחייב בעלים למפרקינהו ובהכי ניחא טפי אוקימתא דר' מני דאמר סד"א ליגזז וליתיב ליה דכיון דלא אקדיש הגיזה על כרחו צריך ליגזז וה"א דלגזז וליתיב ליה: ורבנן לא לכתוב רחמנא לא וי"ו ולא ראשית כתבו התוספות וא"ת לרבנן נמי תיקשי לא לכתוב צאנך ולא ראשית ואנא ילפינא מדגנך דשותפות עכו"ם פטור דמדאמרי רבנן לעיל ראשית הפסיק הענין וי"ל דרבנן לדבריו דרבי אלעאי קאמרי לדבריהם דבעינן למילף מרישיה דקרא הא ראשית הפסיק הענין ודבריהם תמוהים דאם כן מנא ליה לש"ס למימר הכי דרבנן משיבין תשובה לרבי אלעאי לדבריו כיון דהך תשובה לא נזכרה בברייתא וכי האי גוונא הקשו התו' בפרק גיד הנשה בד"ה מאי טעמא דרבנן בריה הוא לכך נר' דהקושיא מעיקרא ליתא דודאי לרבנן נמי אי לאו דכתיב ראשית הוה ילפינן שותפות עכו"ם דפטור מרישא דקרא מיהו השתא דכתב רחמנא ראשית והפסיק הענין סבירא להו לרבנן דלכך הפסיק הענין כי היכי דלא תיליף ראשית הגז מתרומה

וטעמא דמלתא כי היכי דלא תיליף נמי מתרומה אי מה תרומה מחדש על הישן לא אף ראשית הגז וכו' אי מה תרומה בעינן ראשית ששיריה ניכרין אף ראשית הגז וכו' וכן שאר מילי דבעי למילף לקמן מתרומה וכיון דעל כרחך צריך להפסיק הענין לכך איצטריך צאנך: דף קלז והכתיב בקרכם וצאנכם וכולהו ישראל וכיון דסבירא להו דנקט לשון רבים משום כל ישראל אם כן בכולהו נמי לשון רבים דנקט משום כל ישראל הוא לכך קאמר דליתנהו לכולהו כללי ורב חנינא מסורא נמי דייק הכי דכיון דעל כרחך פוטר בתרומה אם כן צ"ל דלשון רבים אכולהו ישראל קאי ואם כן בכולהו נמי איכא למימר הכי מיהו כללא דמעקה דדייק לה מדכתיב כי יפול הנופל ממנו כל שראוי ליפול הימנו ואפילו בשותפות איכא למימר דכללא הוא: מ"ט יליף נתינה נתינה מראשית הגז בכולה שמתא משמע דכיון דילפינן נתינה נתינה מתנות מתרומה או מראשית הגז ילפינן נמי נתינה נתינה ראשית הגז מתרומה וכל שכן הוא כיון דכללינהו רחמנא בחד נתינה ולקמן קאמר בהדיא ואי יליף נתינה נתינה ממתנות לילף נתינה נתינה מתרומה משמע דהא בהא פליא ותימא מדקאמר יליף נתינה נתינה מראשית הגז אלמא דדייק גז צאנך ולא של שותפות וכיון דיליף נתינה נתינה אם כן צאנך למה לי למידק ולא שותפות נילף נתינה נתינה מתרומה מה תרומה שותפות לא וכו' וי"ל דתרומה וראשית הגז בחד קרא כתיבי גבי הדדי וכיון דבתרומה איצטריך למיכתב דגנך למידק מיניה ולא שותפות עכו"ם כתב נמי צאנך אף על גב דלא איצטריך דהכי אורחיה דקרא למיכתב תיבות שוות חזא דומיא דחברתה דלהכי כתב נמי דגנך תירושך ויצהרך אף על גב דלא דרשינו אלא דגנך לחוד וכן משמע לעיל דדריש לשון יחיד ולשון רבים חד זימנא אע"ג דטובא כתיבי גבי הדדי דגבי בכור אשר יולד בבקרך ובצאנך ובכורות בקרכם וצאנכם וגבי מזוזה כתיב ביתך ובשעריך למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגבי ציצית בגדיהם לדורותם אע"ג דלא דרשינן אלא חזא וצריך לומר בכולהו דאורחא דקרא הוא: אי מה תרומה בארץ אין בחוצה לארץ לא אף מתנות וכולי נראה דקאי אהא דקאמר דטעמא דרבי אלעאי דפוטר במתנות משום דיליף נתינה נתינה דכיון דיליף נתינה דמתנות מתתן לו דקאי נמי אתרומה.

ועוד דכיון דילפינן נתינה נתינה מתנות מראשית הגז ילפינן נמי נתינה נתינה מתנות מתרומה דהא תליא כדפירש' לכ"ק אי מה תרומה כולי ולהכי נקט אף מתנות ולא נקט ראשית הגז משום דנתינה נתינה ממתנות קאמר לה והשתא ניחא דהוי דומיא דהא דאמר ליה אביי לרבא בסמוך אי מה תרימה כובלת וכולי דקאי אהא דאמר רבא יליף נתינה נתינה מתרומה כולי דליכא למימר דקאי אלישנא קמא דלעיל דהא רבא כלישנא בתרא ס"ל כמ"ש התוספות לעיל: רבי יצחק אמר משום רבי אלעאי ב"ש אוסרים וכו' ות"ק פליג אדרבי יצחק וסבירא ליה דלא אמר רבי אלעאי מעולם דנחלקו בית הלל בדבר זה לכ"ק אף ראשית הגז ממין על שאינו מינו לא מיהו תימא דמאי קאמר והא משנה שלימה היא במסכת תרומות פרק שני דכל מין תאנים אחד הוא דתנן התם כל מין חטים אחד כל מין תאנים וגרוגרות דבלה אחד ותורמין מזה על זה וליכא מאן דפליג התם עלה משמע דהכי הלכתא כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תרומות וא"כ מסתמא רבי אלעאי נמי סבירא ליה דמין אחד הוא: אלא עצה טובה קמ"ל וכולי נראה דלהכי קתני מכר לו שחופות אבל לא לבנות זכרים אבל לא נקבות ולא קתני מכר לו אחד מהן זה

נותן וכולי אלא כי היני דלא תימא דדינא קאמר לכך קתני מכר לו שחופות וכו' לאשמעינן דעצה טובה קתני דדוקא בכי האי גונא שייך עצה טובה אבל איפכא לא שייך.

מיהו נראה דאם מכר לו לבנות אבל לא שחופות נקבות אבל לא זכרים צריך לקנות מן הלוקח כשיעור ראשית הגז של לבנות ונקבות וליתן לכהן ולא יתן מן השחופות וזכרים שבידו על הלבנות ונקבות שמכר לו דחד טעמא הוא אלא דבכי האי גונא צריך ליתן מן הדין ואיפכא הוי עצה טובה והרמב"ם ז"ל בפירושו מהלכות בכורים כתב היו שני מיני גיזה כגון גזה לבנה וגזה שחורה או גזת זכרים וגזת נקבות ומכר מין זה והניח מין אחד זה נותן לעצמו על מה שלקח וזה נותן לעצמו על מה ששייר וכתב הר"ן דכיון דנהוג כרבי אלעאי בראשית הגז אלמא סבירא לן דגמרין נתינה נתינה מתרומה ומעתה בשחופות ולבנות זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו מדינא הוא דהא ליכא שיעורא גביה אבל בזכרים ונקבות ודאי ליכא אלא עצה טובה ותמה על הרמב"ם ז"ל במה שכתב דזכרים ונקבות נמי מדינא הוא.

ובש"ע העתיק לשון הרמב"ם ז"ל והשמיט הא דזכרים ונקבות ותימא כיון דסבירא ליה להרמב"ם ז"ל דשחופות ולבנות תרי מיני נינהו דיליף לה מתרומה אם כן אמאי פסק בפ"ה מהלכות תרומות דכל מין תאנים וכל מין חטים אחד ותורמין מזה על זה ובשחופות ולבנות נמי איירי כמ"ש רבינו שמשון ז"ל בפירוש המשנה שם כל מין חטים אחד כגון שחמתית ולבנה.

וכן קשה בש"ע דבסי' של"ג גבי ראשית הגז פסק כהרמב"ם ז"ל ובסימן של"א גבי תרומה כתב דכל מין תאנים אחד הוא: אי מה תרומה בעינן ראשית ששיריה ניכרין כתבו התוספות דילפינן לה מחלה דחלה נקראת תרומה ובחלה כתיב מראשית דמשמע ולא כל ראשית אף על גב דגבי בכורים נמי כתיב מראשית ותנן בפ"ב דבכורים עושה אדם כל שדהו בכורים שאני התם דכתיב בכורי כל ויליף מינה בירושלמי דעושה אדם כל שדהו בכורים כמ"ש הרמב"ם ורש"י ז"ל שם בפירוש המשנה ויש מפרשים דשאני חלה דנקראת תרומה ולשון תרומה והפרשה לא שייך אלא בדבר המורם מדבר וקשה דהא בכורים נמי איקרי תרומה כדאיתא בפ' העור והרוטב ותרומת ידך אלו בכורים: דף קלז אתיא גיזה נראה דגזירה שוה גמורה היא כדמשמע בסמוך דפריך אלא גיזה גיזה למאי אתא והיינו משום דהוה ליה למיכתב ראשית צמר צאנך חתן לו דומיא דראשית דגנך ראשית עריסותיכם ראשית פרי האדמה דנקט קרא בכולהו גוף הדבר ההיא אלא לכך נקט לשון גיזה למילף גיזה ואף על גב דאיצטריך למיכתב לשון גיזה לגזירה שוה מכל מקום יליף מיניה רבי בסמוך דשוטף את הרחלים פטור משום דאיהו דייק לישנא דקרא אף גב דליכא שום יתורא: ת"ל לא תעבוד ולא תגוז משום דהוה ליה למיכתב לא תגוז וכתוב ולאתגוז וי"ו מוסיף על ענין ראשון והוה ליה כאלו כתיב לא תעבוד ולא תגוז בכור שורך ובכור צאנך והא דלא כתב לן הכי בהדיא משום דאורחא דמלתא הוא לעבוד בשור ולגוז את הצאן ולפי זה מ"ש התוספות גבי הא דפריך ויליף גיזה גיזה מבכור ואם תאמר והיכי מצינן למילף מבכור דאפילו שור הא צאן כתיב וי"ל דה"א דצאן לאו דוקא כי היכי דלא תגוז בכור צאנך לאו דוקא לאו ראיה היא דצאנך דהתם דוקא הוא ואיסור גיזה דבכור שור מוי"ו דולא תגוז נפקא לכך נראה דגז צאנך

נמי דוקא היא והכי פריך ונילף גיזה גיזה מבכור כיון דגזרה שוה הוא נילף מהתם מה גיזה דהתם שור נמי במשמע ולא כתיב צאן אלא משום דאורחא דמלתא הוא אף גזירה דהכא שור נמי במשמע ולא כתיב צאן אלא משום דאורחא דמלתא הוא: עשויות שעושות שתי מצות ראשית הגז ומתנות נראה דדריש הכי משום דעשויות כתיב והוה כאלו כתיב עשות עשות תרתי זימני דהיינו שעושות שתי מצות: וליטעמיך מתנות חדא מי לא מיחייבא פי' ולדידך דאמרת ראשית הגז ומתנות מי ניחא דכיון דמתניתין חדא נמי מיחייבא אם כן הוי ליה למיכתב חמש צאן עושות דהוה משמע חדא מצוה דהיינו ראשית הגז וליכא למימר דה"ק דכיון דחמש נינהו עושות תרתי אבל בבציר מהכי לא עבדי אלא חדא דהא בבציר מחמש נמי משכחת לה דעבדי תרתי בכורה ומתנות: ובלבד שיהו מחומשות נראה דמתניתין הכי משמע ליה מדקתני רבי דוסא בן הרכינס אומר חמש רחלות גוזזות מנה מנה ופרס חייבות בראשית הגז ולא קתני חמש רחלות גוזזות שבעה מנים ופרס חייבות בראשית הגז משמע דס"ל לרבי דוסא דדוקא מחומשות בעינן אם כן לרבנן נמי בעינן מחומשות דע"כ לא פליגי עליה אלא בשיעורא דלדידהו בכל שהן סגי אבל בהא דבעינן מחומשות לא אשכחן דפליגי ולפ"ז שמואל ור"י ור' ינאי כולהו אית להו דמחומשות בעינן דבהא לא פליגי כיון דמתניתין הכי משמע כדפי' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות בכורים וכ"כ בכסף משנה שם דהא ליכא מאן דפליג וכ"כ בש"ע ודלא כמ"ש בב"י סימן של"ג וז"ל אבל הרמב"ם לא הצריך שיהיו מחומשות וטעמו משום דכל אינך אמוראי ר"י ושמואל ור' ינאי לא הזכירו שיהיו מחומשות משמע דפליגי עליה דרב בהא והוה ליה יחיד לגבייהו ע"כ וטעמא דר' דוסא דלא מחייב בראשית הגז בבציר משבעה מנין ופרס נראה משום דס"ל דראשית הגז בששים וקסבר דבציר מחמש סלעים לא יהבינן ליה לכהן דיליף לה מדכתיב לעמוד לשרת כדאמרינן לקמן הלכך חמש רחלות גוזזות מנה מנה ופרס דאיכא בחלק ששים דידיהו חמש סלעים לכך חייבות בראשית הגז בציר מהכי לא כיון דליכא בחלק ששים שיעור חמש סלעים: ושמואל אמר ששים ונותן סלע אחת לכהן מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מבכורים משמע דהכי הלכתא שכתב שם כמה צאן יהיו לו ויהיו חייבות בראשית הגז אין פחות מחמש והוא שיהיה בגיזה שלהן אין פחות ממשקל ששים סלע ותהיה גיזת כל אחת מחמשתן אין פחות ממשקל שנים עשר סלעים משמע דס"ל דראשית הגז בששים וכ"כ בב"י דהרמב"ם ז"ל פסק כר"י ורב ושמואל דאמרי בששים ומ"מ יש לחמוה עליו שלא הזכיר שם כלל כמה נותנין מהן לכהן והוה ליה למיכתב דנותן לו מהן סלע ובש"ע סימן של"ג העתיק לשונו וגם עליו יש לתמוה כן.

עוד כתב בש"ע שם מי שיש לו גיזות רבות של ראשית הגז ורוצה לחלק לכהנים לא יתן לכל אחד פחות ממשקל חמש סלעים וכתב עליו בהג"ה שם אבל אינו חייב ליתן רק חמש סלעים מהכל והוא מדברי הטור שם שכתב וכן אם יש לו אפילו כמה מנין אינו נותן לו אלא משקל חמש סלעים ודבריו תמוהים דכיון דפסק בש"ע דראשית הגז בששים אין חילוק בין רב למעט דלעולם צריך ליתן חלק ששים והטור שכתב דאפילו אם יש לו כמה מנין אינו נותן לו אלא משקל חמש סלעים היינו משום דלית ליה ראשית הגז בששים דפסק כרבי ינאי דאמר שש לכהן חמשה ואחד לו כמ"ש בהדיא שם: התם בארץ הכא בחוץ לארץ מכאן משמע בהדיא דפאה נוהגת בחוץ לארץ וזהו מ"ש הרמב"ם ז"ל

בפ"ק מהלכות מתנות עניים וכבר נתפרש בש"ס שפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם ודלא כמ"ש בכסף משנה שם דצ"ל דהיינו מדאמרינן בסוף פרק הזרוע לוי זרע בכישאר ולא הוו עניים למשקל לקט וכו' ומשמע דבחוצה לארץ הוה מדאתא לקמיה דרב ששת דהוה בבבל: בשלמא דר"י אדר"י נא קשיא פירש הא דאמרת לן משמיה דר"י בשש לא קשיא אהא דא"ל רבי יוחנן לחיטי בששים: דף קלח וכיפה של צמר היתה מונחת בראש כהן גדול ועליה ציץ נתון פירש"י ז"ל כיפה כובע קטן ותימה דבזבחים תנן שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין ואי כיפה כובע הוא ועל זה ציץ נתון הרי אין שערו נראה בין ציץ למצנפת שהכיפה היתה מפסקת ביניהן ועוד דמאי ראיא מייתי מקרא דושמת אותו על פתיל תכלת דנא איירי בכובע כלל.

לכך נראה דכיפה של צמר היינו פתיל תכנת דקרא שהיו אורגין מצמר צבוע תכלת רצועה רחבה כרוחב הציץ והציץ היה נקוב משני קצותיו והרצועה דהיינו פתיל תכלת היה למטה ממנו נכנס מנקב לנקב והיו קושרין את הפתיל כנגד העורף. וכ"כ הערוך כיפה של צמר חוט דעמרא דגדלין מעשה עבות ורחב שחי אצבעות שיעור ציץ כדאמרינן בס"ג דפרק ראשית הגז כפה של צמר מונח בראש כ"ג ועניו ציץ שנאמר ושמת אותו על פתיל תכלת וכיצד היה מונח מצנפת בראשו ובתחילת פדחתו סמוכה לשערו מניח את הציץ ואמרו חכמים שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין עכ"ל וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות כלי המקדש שכתב שם כיצד מעשה הציץ עושה טס של זהב רחב שתי אצבעות וכו' והוא נקוב בשתי קצותיו ופתיל תכלת למטה ממנו נכנס מנקב לנקב כדי שיהיה נקשר בפתיל כנגד העורף: אלמא מתנות דכהן לא מזבין איניש וכיון שלא מכר לו ממתנות לכך אינו מנכה לו מן הדמים כשלקחן בלא משקל הכא נמי מתנות דכהן לא מזבין איניש ולכך כששייר המוכר חייב דחזקה הוא שלא מכר לו מתנות כהונה ושיירן אצלו וכ"כ הרמב"ם ז"ל: שלוח הקן פרק שנים עשר כל היכא דתנן בחולין ובמוקדשין לצורך פירש"י ז"ל דאותו ואת בנו אי לאו דאשמעינן ליה ה"א דאינו נוהג אלא במוקדשין דהא בקדשים כתיב הלכך אשמעינן דנוהג הוא בחולין ולא משמע כן אלא משמע דאתי לאשמעינן דאותו ואת בנו נוהג במוקדשין לאפוקי מהנך דתנן אבל לא במוקדשין ולהכי לא קתני איפכא במוקדשין ובחולין לכך נראה המ"ש בר"פ אותו ואת בנו דאיצטריך למיתני דנוהג במוקדשין לאשמעינן שאם היה צריך לפסח או לקרבן תמיד ואין לו אלא אותו שנשחט בו ביום אביו או בנו דאסור לשוחטו ולא אמרינן דאתי עשה דפסח ותמיד ודחי לאו ועשה דאותו ואת בנו כי היכי דאשכחן דעשה דפסח ותמיד דחי שבת אע"ג דבשבת איכא כמה לאוין וכמה עשין דף קלט הא דאמר הרי זו לאו בדאמר הרי זו דוקא איירי דכי אמר נמי הרי עלי ומרדה אכתי בבי גזא דרחמנא הוא כדפירש"י ז"ל ולא פקעה קדושתה אלא ה"ק הא דאמר עלי דוקא איירי והא בדאמר הרי זו נמי איירי בסתם מקדיש: חומר בכסוי הדם משלוח הקן כו' כתבו התוספות תימה אמאי לא תני שכסוי הדם נוהג בזכרים ונקבות ושלוח הקן אינו נוהג אלא בנקבות י"ל דטעם מצות שלוח הקן הוא ללמד אותנו מדת הרחמנות כמ"ש הרמב"ן ז"ל בפרשת כי תצא לפי שהאם מגדלת את הבנים והיא אינה יכולה לפרוח בשביל הבנים שהיא מרחפת עליהן שלא ילקחו ולכך כשהוציא מתחת ידו וחזר וצד אותה מותר כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות שחיטה ומהאי טעמא בקורא נקבה דברי

הכל חייב כדאמר לקמן אפילו אין הבנים שלה לפי שדרכה הוא לגדלן והאם רובצת קרינן ביה ושעם זה לא שייך בזכר הרובץ על האפרוחים או על הבצים ולכך לא מצי למיתני חומר בכסוי הדם שנוהג בזכרים וכו' דהא דאין שלוח הקן נוהג בזכרים לאו משום חומרא וקולא הוא אלא משום דלא שייך טעמא דשלוח הקן בזכרים אבל מה שאין שלוח האם נוהג במזומן ובחיה אע"ג דשייך בהו ע"כ משום חומרא וקולא הוא לכך קתני להו: לומר לך מה דרך שאין קנו בידך אף כל וכו' פי' דלא מחייב בשלוח אלא בשאינו מזומן אבל מזומן לא ומעיקרא דיליף מנייהו רשות היחיד ורשות הרבים אסמכתא בעלמא הוא ואלו לא נאמר קאמר דאלו לא נאמר בכל עץ או על הארץ לרבות כל דבר הוה ילפינן רה"י ורשות הרבים מלפניך בדרך אבל השתא ילפינן מיניה מזומן ושאינו מזומן.

וצ"ל דהא נמי אסמכתא בעלמא הוא ואלו לא נאמר קאמר דאלו לא נאמר כי יקרא דילפינן מיניה פרט למזומן הוה ילפינן לה מלפניך בדרך אבל השתא דכתב לן רחמנא כי יקרא ודרשינן מינה פרט למזומן ס"ל לתנא דברייתא דלפניך הדרך אתיא לכדמסיק ש"ס בסמוך לפניך לאתויי שהיו לפניך ומרדו בדרך לכדר' יהודה וכו' דלאו סוגי' הוא למימר דמסתמ' דש"ס אתי לאיפלוגי אברייתא אלא פירושי קמפרש לה.

ונראה דרישא דברייתא דקתני יכול יחזור בהרים וגבעות ת"ל כי יקרא נמי אסמכתא בעלמא היא דאין סברא שיתחייב אדם לחזור בהרים לקיים מצות שלוח הקן ותדע דהא בהשבת אבדה נמי כתיב השב תשב שני פעמים וכן גבי פריקה וטעינה דכתיב הקם תקים עזב תעזוב ולא כתב לן קרא שום מיעומא דלא תימא נמי שמחויב האדם לחזור אחד מצות פריקה וטעינה והשבת אבדה אלא ודאי קרא נמי לאו סברא הוא כלל והכי נמי לא איצטריך קרא להכי ולא הוי אלא אסמכתא דגופא דקרא איצטריך להא דדרשינן כי יקרא פרס למזומן דברייתא היא בספרי וליכא מאן דפליג בהכי: הכי גרסינן יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקנו בספיחים: משה מן התורה מנין בשגם הוא בשר והיו ימיו פאה ועשרים שנה נראה דלכך אמר להם משה לישראל קודם מותו בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבת וה' אמר מלי וגומר דמאי איצטריך ליה להגיד להם מספר שנותיו כמה הם ולא אמר להם סתמא הנני זקנתי לא אוכל עוד וגו' חלא כך חמר להם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום נמצא שהגיע קני למות שכך רמז עלי התורה בשגם הוא בשר והיו ימיו וגומר ואל תאמרו נהי שכבר נשלם מספר שנותי אכתי אפשר שתחיה כמה ימים וחדשים כדי להעבירכם את הירדן לכך תמר להם וה' חפר אני נא תעבור את הירדן הזה ורש"י ז"ל פירש שם וה' אמר אלי לפי שה' חמר חלי ולפי מה שפירש' ניחא דתרי מילי נינהו: אמרי קירי כירי משמע דקירי בקו"ף הוא חזון וכירי בכ"ף הוא עבד וכן משמע מההיא דעירובין דמייתי רש"י ז"ל ובפרק אין מעמידין קאמר נמי מחרי ותלת קיראי שמי לי פי' אדוני' וקשה דבמדר' במדבר רבה פ"ד משמע דכירי בכ"ף הוא אדון דדרוש התם קרא ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה' מהו מכרכר שהיה מקיש ידיו זו על זו וטופח ואומר כירי רם והיינו נוטריקון של מכרכר כנפי מעלה אפר כן משמע דכירי בכ"ף הוא אדון: ת"ש תבנית כל צפור כנף אף על גב דכל צפור כל כנף דפריך מניה בסמוך כתיב ברישא לא פריך מיניה מעיקרא משום דכל כנף משמע ספי טמא וחגבים מריבויא דכל ולא אלים למיפרך מיניה ולהכי פריך נמי מקרא דתהלים

כרישא: דף קם שרא יזדווג לה אחרת קודם שלוחיה אכל אחר ששלחה אם באה לידו מותר לזווג לה דאפילו באכילה מותרת דלא אמרה תורה שלח לתקלה.

כתבו התוספות ואם תאמר וחיות למה לי וי"ל דרבא ורב נחמן בר יצחק לא פליגי אהדדי ותרי מעוטי חד לדמר וחד לדמר וקשה כיון דמינהו לא פליגי כולהו נמי לא פליגי וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל דכולהו לא פליגי שכתב בפ"א מהלכות טומאת צרעת אין לוקחין שתי הצפרים מצפרי עיר הנדחת ולא מצפרים שהחליפן בע"א ולא מצפרים שהרגו את הנפשוכתב בכסף משנה כם דסבור רבינו דהנך אמוראי לא פליגי לענין דינא ואי תרי מיעוטא איצטריך חד לדרב נחמן בר יצחק וחד לדרבא אם כן הא דרב פפא והא דרבינא מנא לן.

לכך נראה דכולהו מטהורות ילפינן להו דטהורות משמע ולא אסורות וכל הנך מילי בכלל אסורות נינהו דהי מינייהו מפקת כיון דכולהו אסורות הן ומשולחת דמצורע קודם שלוחיה נמי אסורה וכן משמע במסכת נגעים פרק י"ד דתנן התם נשפך הדם תמות המשתלחת משמע דשחיטת הציפור קובעת ונאמרה גם המשתלחת עד אחר שלוחיה דלא אמרה תורה שלח לתקלה וחיות וכתב רחמנא אתיא לשום דרשה אי נמי חיות ולא שחוטות כדאיתא בת"כ ומייתי לה הרמב"ן ז"ל בפרשת מצורע ועוד י"ל דחיות איצטריך שחיין ראשי אברים כדאמר לעיל וכן משמע מדברי הרמב"ן ז"ל בפ' מצורע שכתב וכן הזכירו בש"ס בפרק שלוח הקן ושם העלה כי חיות שחיין ראשי אברים שלהן למעוטי מחוסר אבר ודרשו טהורות למעט אסורות כגון צפרי עיר הנדחת ועוף שהרג את הנפש ומחליפן כע"א משמע דס"ל דלפי המסקנא נמי איצטריך חיות להא דבעינן שחיין ראשי אברים אבל תימה דלמה לי קרא להכי תיפוק ליה מהא דתנא דבי רבי ישמעאל דעשה בו מכשיר כמכפר מה מכפר מחוסר אבר אסור אף מכשיר כן וי"ל דמהא דתנא דכי רבי ישמעאל לא שייך למעוטי מחוסר אבר א"כ אפי' כל מומין נמי וקיימא לן דאין מומין פוסלין אפי' בחטאת העוף ועולת העוף וכ"כ בהדיא רבינו שמשון ז"ל בפרק ארבעה עשר דנגעים: והיכא איתמר דרב כהנא אהא דתניא וכו' וא"ת ואמאי אמר רב כהנא למילתיה אברייתא ולא אמרה אמתני' דטעמא נמי הוי משום תקח לך ולא לכלבך וי"ל דאי לאו ברייתא איכא למימר דטעמא דמתניתין דעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא דפטור מלשלח משום דמקשינן אפרוחים להם מה עוף סמא לא אף אפרוחים טמאים לא אבל ברייתא קתני אם טרפה חייב בשלוח אפרוחים טרפות פטור מלשלח אלמא ס"ל דלא מקשינן: שני סדרי בצים זו על גב זו מהו פי' רש"י ז"ל אם נתכוין ליטול התחתונים מי הו' אמצעי' חציצה ופטור מלשלח או לא וכ"כ הטור ורבינו נסים ז"ל ותימה דהא תנן לקמן אמר הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים חייב וכיון דחייב לשלח אפילו רוצה להניח את הבנים א"כ כי נתכוין ליטול את התחתונים מאי הוי אכתי חייב לשלח בשביל העליונים דאסור ליטול את האם מעל הבנים אפי' כשמניח את הבנים והתוס' כתבו דקמיבעיא ליה אי מצי ליטול התחתונים קודם שילוח ולפירוש' לא הוי דומיא דשאר בעיי דבכולהו קמיבעיא ליה אי חייב לשלח או ל יונה על ביצי חסיל מהו מדלא קמיבעיא ליה ביונה על ביצי יונה אחרת משמע דבחד מינא לא קמיבעיא ליה דחייב לשלח וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בס"ב מה"ש שכתב היתה רובצת על בצים שאינן מינה והן טהורין הרי זה משלח ואם לא שלח אינו לוקה משמע דבחד מינא לוקה ומ"ש

הטור בסימן רצ"ב וכן אם האם רובצת על בצים שאינן שלה פטור צ"ל דאיירי שרובצת על בצים של מין אחר: רא על גביהן דומיא דביניהן וכולי לכאורה תימה דמאי איצטריך למימר דאמרינן דומיא איפכא ולא דחי דלא אמרינן דומיא כלל.

וי"ל דע"כ צ"ל דעל גביהן דומיא דביניהן קתני דאי לא"ה למה ליה למיתני כלל דעל גביהן חייב לשלח והא קרא בהדיא כתיב והאם רובצת על האפרוחים שלח תשלח ולכך פריך מאי לאו להכי קתני דעל גביהן חייב לשלח לאשמעינן דלא מיחייב כל גביהן אלא בדנגעה בהו דומיא דביניהן אבל רובדי אילן פטור ומשני דאדרבא להכי קתני דעל גביהן חייב לאשמעינן דמחייב על גביהן אפי' בדלא נגעה עלייהו דומיא דביניהן והתוספות כתבו דמשמע הא מן הצד נגעה ואין דבריהם מוכרחים דאיכא למיתר דלא נחית תנא לאשמעינן אלא הך רובא דעל גביהן חייב אע"ג דלא נגעה עלייהו דומיא דביניהן מיהו כלא נגעה כלל נמי מחייב: דף קמא ובצים לאפרוחים פירש רש"י ז"ל ועל כרחך קן מכל מקום לרבות ביצה אחת ואפרוחים וביצה אורחא דקרא הוא למינקט רבים וכה"ג כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"ש היתה רובצת על אפרוח אחד או על ביצה אחת חייב לשלח המוצא קן על פני המים או על גבי בעלי חיים חייב לשלח לא נאמר אפרוחים או בצים ולא נאמר בכל עץ או על הארץ אלא שדבר הכתוב בהווה צריך לומר דחד מלתא היא ובכסף משנה כתב שם מ"ש רבינו לא נאמר אפרוחים או ביצים איני יודע לו טעם ולפי מה שפירש' ניחא דארישא דמלתא קאי: א"ל שלח אפילו סאה פעמים לכאורה משמע מדכתיב שלח סתמא קאמר הכי ואם כן בכל מה שכתוב בתורה סתמא נמי אמרינן הכי ותימה דמתניתין לא משמע הכי דקתני שלחה וחזרה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב שנאמר הלח השלח מדמייתי' ראי' מקרא דשלח תשלח משמע דמיתור או מלישנא דשלח תשלח דריש הכי ויש לומר דמלישנא דקרא דריש לה מדלא קרינן ליה שלח בשב"א אלא שלח לאו לשון ציווי הוא אלא לשון פעול משמע שמחוייבים לעשותו תמיד כמה וכמה פעמים כדפירש רש"י ז"ל גבי זכור את יום השבת לשון פעול הוא וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת וכו' וכן צריך לומר בפרק אלו מציאות דקתני התם החזירה וברחה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב להחזירה שנאמר השב תשיבם ומפרש בש"ס השב אפי' מאה פעמים וקתני נמי התם פרק וטען אפי' ארבעה וחמשה פעמים חייב שנאמר עזוב תעזוב ומשרש בש"ס נמי הכי וכן הוכח תוכיח פתוח תפתח והיינו משום דכולהו לשון פעול הן: עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה בכסף משנה כתר יש לתמוה דהאי מעיקרא אין כאן אלא לא תעשה בלבד דלא תקח ואם לקחת אין כאן אלא עשה לבד וי"ל דקרא הכי משמע תשלח את האם ולא תקחנה על הכנים וכן פירש"י עשה ולא תעשה תשלח ולא תקח אבל קשה דהיינו לרבי יהודה דאמר מעיקרא משמע אבל לרבנן דסברי דמשלח ואינו לוקה קרא הכי משמע לא תקח האם ואם לקחת שלח וצ"ע ע"כ ונראה דלאו קושיא היא דטעמא דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה משום סברא לעבור שתי עבירות כדי לקיים מצוה אחת והכא נמי אי אפשר לקיים גמר עשה דמצורע אא"כ יעבור בלא תעשה ועשה דכשנוטלה עובר בלא תקח וכששוחטה עובר בעשה דשלח תשלח ונהי דלאו בבת אחת קא עבר עלייהו מ"מ כיון דלא מני מקיים גמר עשה אא"כ יעביר בשתיים לא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה: הניחא למאן דהני קיימו ולא קיימו פירש"י ז"ל דלא מקרי קיימו אא"כ מקיים העשה

תוך כדי דיבור אחר שעבר הלאו ובפרק אלו הן הלוקין פי' דקיימו היינו כשמזהירין אותו ס"ד לקיים העשה הוא מקיימו ועיין בערוך ערך קם שהרי אמרה תורה שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה ימחה על המים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו דהיינו כדי שיהא מותר לבא עליה דהמקנא לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאה אסורה לו עד שמשקה מים המאררים.

ולהכי נקט גדול שלום שבין איש לאשתו רמז לתשמיש המטה כדאיתא בפרק שואל משיב שלום בבית בטל והשתא אתי שפיר דקאמר והאי מצורע כיון דכמה דלא מטהר אסור בתשמיש המטה וכו': ואי איתא להא דא"ר יוסי בר חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו קרי כאן וכו' תימא כי ליתא לדר"י יוסי בר חנינא נמי תיקשי דהא חצרו של אדם קונה לו מדאורייתא כדאמרין בפ"ק דבבא מציעא ונהי דלא קני ליה אלא מדעתו מ"מ אמאי חייבות בשילוח והא מיד כשנודע לו שהבצים בשוכך קניא ליה חצרו וא"כ קרו כאן כי יקרא פרט למזומן וליכא למימר דלא קרי ליה מדעתו אא"כ ידע בהו מעיקרא כי אתו לחצרו אבל אם נודע לו אחר שבתו לחצרו לאו מדעתו קרי ליה דבפרק השור לא משמע הכי כמ"ש שם ושם מפורש: דף קמב ודלמא מהרהר בע"א הוה דכתיב למען תפוש את בית ישראל בלבם וכולי לפ' שהאדם נצטוה שלא יעלה על לבו מחשבת ע"א כמו שכתוב אנכי ה' אלהיך וגומר לכך הקב"ה מצרפה למעשה אבל בשאר עבירות לא נצטוה האדם על המחשבה אלא על המעשה לכך אין הקב"ה מצרף בהו מחשבה למעשה אע"ג דבשאר עבירות נמי איסורא איכא דהרהורי עבירה קשין מעבירה מ"מ לא נצטווה על כך כמו בעכו"ם.

ונראה דכיון דמחשבת עכו"ם הקב"ה מצרפה למעשה אתי שפיר דבכולהו ארורים דבפרשת כי תבא כתיב בהו לשון הוה ארור מקלה אביו ארור מסיג גבול ארור משגה עור וכן כולהו ולא כתיב בהו אשר יקלה אביו אשר יסיג גבול וגבי עכו"ם כתיב לשון עתיד ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ולא כתיב אשר עושה פסל ומסכה אלא רפז הכתוב דאע"ג דעדיין לא עשאה משעה שהעלה במחשבתו לעשותה קם ליה בארור לכך כתיב אשר ועשה דמשמע אע"ג דלא עשאה עדיין לפי שהוא ית' מצרף בה מחשבה למעשה: למען ייטב לך בעולם שכולו טוב ולקמן יאריכון ימך בעולם שכולו ארוך דתחיית המתים כולו טוב הוא שלא יהיה בזמן ההוא לא היזק ולא יסורין אלא טובה וכולו ארוך הוא דמתים שעתיד הקב"ה להחיותן יחיו לעולם ולא ימותו כדאיתא בפרק חלק תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותו אינן חוזרין לעפרן שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימין ומשום דמתים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן יחיו בארץ ישראל ובירושלים שנאמר נותן נשמה לעם עליה ושפה יהיו קיימים לעולמי עולמים לכך כתיב לפען יאריכון ימך על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך: הדרן עלך שלוח הקן וסליקא לה מסכת חולין